LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 1 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3283 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ԱԼԶԱՍ_ԼՈՐԷՆ»Ը

Օրակարգի վրայ է դարձեալ Իսքէնտէրունի Սանճագին անկախութեան (այսինքն Թուրքիոյ կցումին) խնդիրը :

Այն օրէն իվեր երբ հոգատար պետութիւնը որոշեց անկախութիւն տալ Սուրիոյ, Էնկիւրիի վարիչները իրենց քունը փախցուցին եւ տենդոտ գործունէութեան սկսան՝ ներկայ առիթը օգտագործելու եւ կարկանդակէն բաժին առնելու համար:

Առաջին անգամ չէ որ Էնկիւրի կը յուզէ Իսքէնտէրուն Անտիոքի խնդիրը: Տարիներ առաջ դատական նախկին գործավար եւ Իզմիրի երեսփոխան Մահմուտ Էսատ այս հարցը պաշտօնապէս արծարծեց Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, յայտարարելով որ Իսքէնտէրունն ու Անտիոքը Թուրքիոյ «Ալզաս - Լորէն»ն են, թէ Ֆրանսացիները 50 տարի սպասեցին իրենց երազն իրականացնելու համար, Թուրքերը եթէ պէտք ըլլայ 50,000 տարի պիտի սպասեն, բայց երբեք չպիտի հրաժարին այդ հողամասէն: Նոյն Մահմուտ Էսատը քանի մը շաբաթ առաջ, անդրադառնալով Ազգ. Մեծ Ժողովի բացման առթիւ նոյն շրջանի մասին Մ. Քէմալի բրած ակնարկութեանց՝ գրեց «Սօն Փոսթա»յի մէջ. «Անտիոք - Իսքէնտէրուն, ոչ մէկ ձեռք կրնայ ձեզ բաժնել մեզմէ: Ո՛չ ոք պիտի կարենայ փոխել պատմութեան ընթացքը: Դուք մերն էք, մենք՝ ձերը, բոլորս մէկ մարմին »:

Թուրք մամուլը ամիսներէ իվեր կ'ազմկէ հրապարակը: Թուրք գործակալները Անտիոքի մէջ պոյքոթի ենթարկել կուտան Սուրիոյ խորհրդարանի ընտրութիւնները: Միւս կողմէ՝ Էնկիւրի դիւանագիտական գետնի վրայ ալ պարապ չի կենար եւ շարժման մէջ դրած է իր բոլոր ուժերը :

Անցեալ հինգշաբթի Փարիզի դեսպան պայ Սուատ այս խնդրին համար դիմում մը կատարեց արտաքին գործերու պաշտօնատան Արեւելեան գործերու վարիչ Պ. Վիէնոյի, որ բացատրեց իրեն թէ Ֆրանսա Ազգերու Դաշնակցութենէն առացած ըլլալով այդ հողամասերու հոգատարութիւնը, առանց այդ միջազգային մարմնի հաւանութեան չի կրնար անկախութիւն շնորհել Իսքէնտէրունի Սանճագին :

Այս վճռական պատասխանէն վերջ, շաբաթ օր Ազգ. Մեծ Ժողովը կրկին զբաղեցաւ այս խնդրով եւ արտաքին գործավար Թէվֆիգ Րիւշտի Արաս յայտարարեց թէ՝ Էնկիւրիի մէջ կատարուած բանակցութիւններով կարելի չեղաւ կարգադրել հարցը, ուստի համաձայն Ֆրանս. կառավարութեան առաջարկին, պիտի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Ուրեմն շուտով Ժընեւի արիսպագոսը պիտի զբաղի այս հողամասի ճակատագրով: Թուրքիա կ'ուզէ օգտուիլ այն հանգամանքէն, որ ներկայիս բոլոր պետութիւններն ալ մրցումի ելած են բարեկամանալու համար իրեն հետ: Ու քանի որ անցեալ յունիսին Մոնթրէօյի մէջ յաջողեցաւ ի նպաստ իրեն սրբագրել տալ Լօզանի դաշնագրին Նեղուցներու վերաբերեալ տրամադրութիւնները, այժմ ալ կը յուսայ Թուրքիոյ կցել տալ խնդրոյ առարկայ հողամասը:

Կարեւոր է ծանօթանալ «Թրքական Ալզաս - Լորէն»ին, քանի մը թուանշաններով: Իսքէնտէրունի Սանճագը կը բաղկանայ երեք գաւառներէ՝ Իսքէնտէրուն, Գըրըգ Խան եւ Անտիոք: Ըստ Ֆրանսացի գեր-գնդապետ Փօլ Ժաքոյի («Անտիոք», 1931, հատոր Ա. էջ 29), ամբողջ Սանճագի բնակչութիւնն է153,798 հոգի, որուն 78159ը՝ Սիւննի իսլամ, 43974ը Ալէվի, 31350ը քրիստոնեայ (մեծ մասամբ Հայ) եւ 355ը Հրեայ: Թուրքերը կը կազմեն ընդհանուր բնակչութեան հարիւրին 35 - 40ը: Այս թուանշաններու համեմատութիւնը շատ հեռու են Թուրքերու ներկայացուցածէն (500000 Թուրք):

Իսքէնտէրուն քաղաքն ունի 13000 բնակիչ, որուն 6275ը Հայ (400ը կաթոլիկ), 2483ը Յոյն օրթոտոքս 2276 Ալէվի, 966 Թուրք, 303 Արաբ, 173 Լատին, 169 Մարոնի, 169 Յոյն - կաթոլիկ, 170 Քաղդէացի, 113 Ասորի, 108 բողոքական եւ 96 Հրեայ: (Անդ, էջ 59) :

Անտիոքի գաւառն ունի 99347 բնակիչ, որուն 36500ը Թիւրքմէն, 32600ը Ալէվի, 21926ը Արաբ եւ 8319ը Հայ: Անտիոք քաղաքը ունի 35000 բնակիչ, որուն 23000ը սիւննի իսլամ 8000 Ալէվի, 4000ը քրիստոնեայ («Անտիոք», Բ. հատոր էջ 207):

Գըրըգ Խանի գաւառն ունի 4 նահիյէ 20 - 25000 բնակիչով: Բուն իսկ Գըրըգ Խանի բնակչութիւնն է 6500 հոգի, որուն 3000էն աւելին Հայեր՝ մեծ մասամբ Կիլիկիոյ եւ Մարաշի գաղթականներէն: Պէյլանի նահիյէին մէջ կան՝ 1000 - 1500 Հայ, 4000 Թուրք եւ 400 Ալէվի: Սուէյ Սուի բնակիչները Հայ են: Րիհանիյէի եւ Հարիմի մէջտեղ հայ գաղթականները կառուցած են երկու գիւղեր՝ Հայկաշէն եւ Նոր Մարաշ (?) (Անդ, հատոր Ա. էջ 183 - 184):

Իսկ հերոսական Մուսա Լերան շրջանին մէջ ունինք բազմաթիւ հայ գիւղեր (Քէսապ, Պիթիաս, Սուէտիա, Խտըրպէկ, Քեապուսիյէ) որոնք հաստատուած են հին դարերէ ի վեր, մէկ մասը Մեծն Տիգրանի օրերէն (Հայոց մեծ թագաւորը այդ շրջանին վրայ տիրած է 20 տարի, քրիստոսէ առաջ 83 թուականէն մինչեւ 64), միւս մասը Կիլիկեան թագաւորութեան շրջանին (1080 – 1375): Այդ սքանչելի գիւղացիները ունին իրենց սեփական լեզուն եւ հին նահապետական բարքերն ու աւանդութիւնները, զորս պահած են անաղարտ: Այս շրջանի Հայերուն թիւը կը հաշուուի 8000 հոգի :

Ահա՛ թէ ինչ կը ներկայացնէ մօտաւորապէս Իսքէնտէրունի Սանճաք կոչուածը, որուն աչք տնկած են Թուրքերը, զայն նկատելով իրենց «Ալզաս – Լորէն»ը:

Այս հողամասը կենսական կարեւորութիւն ունի Սուրիոյ համար թէ՛ տնտեսական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Անոր կորուստը իր անդարմանելի անդրադարձումները պիտի ունենայ նորաղատ պետութեան համար :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ

Դիմում Ազգերու Դաշնակցութեան

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովին մէջ հարցապընդում կատարուեցաւ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի խնդրոյն մասին: Արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արաս պատասխանելով, նախ հարցին պատմականն ըրաւ եւ ըսաւ.

—«Թուրք կառավարութիւնը, յարգելով իր յանձնառութիւնները, կը փափաքէր որ Թուրքեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնց մեծ կարեւորութիւն կուտայ Թուրքիա, հաստատուին այնպիսի կարգադրութեամբ մը, որ անկախութիւն կը շնորհէ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարազատ Թուրք հողամասերուն: Թուրք կառավարութիւնը, արդարեւ, համոզուած է, որ այդ հողամասերը պիտի չզրկուին ինքնավարութեան իրաւունքէն: Պարզ է որ մեր պահանջը ոչ եւ է կապ չունի հողային վերաքննութեան հարցին հետ: Ինչ որ մենք կ'ուզենք, պահպանումն է իրական եւ չօշափելի երաշխաւորութեանց, այն իրաւունքներուն, զորս շահած ենք մենք-եւ Թուրք ժողովուրդը՝ շնորհիւ կնքուած դաշնագիրներուն: Մենք կ'ուզենք որ յիշեալ Թրքական հողամասերուն տրուին այն իրաւունքները, որոնք ապահովուած են դաշնագիրներով:

Կը կարծէի թէ այս հարցին մասին բանակցութիւն վարելու առիթ պիտի ունենամ Էնկիւրիի մէջ, սակայն տեղի ունեցաւ ծանուցագրի եւ կարծիքի փոխանակում մը միայն: Այսուհանդերձ, Ֆրանսական կառավարութեան առաջարկին վրայ, համաձայնութիւն յայտնեցինք, որ հարցը ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին իրաւարարութեան: Ուրեմն, Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի բնակչութեան եւ հողամասին ճակատագրին տնօրինումը յետաձգուած է մինչեւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը քննէ հարցը :

Կրնամ ձեզ ապահովցնել, որ արտաքին գործավարութիւնը մօտէն պիտի հետեւի հարցին այս նոր ընթացքին, ինչպէս նաեւ սահմանքին ապահովութեան՝ բանակցութեանց միջոցին»:

« Փարի – Սուար » իր կողմէ դիտել կուտայ թէ, հակառակ Թուրքեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւններուն, Ֆրանսական, կառավարութիւնը կը գտնուի Թրքական տեսակէտին յարելու անկարելիութեան մէջ: Անցեալ օր, Վիէնօ եւս կը հասկցնէր Փարիզի Թուրք դեսպանին թէ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի հոգատարութիւնը Ֆրանսայի յանձնուած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան կը պատկանի շրջանին ինքնավարութիւն տալու իրաւունքը: Եւ յետոյ, Ժընեւի մէջ հարցին քննութիւնը կատարուած շրջանին՝ Սանճաքը պիտի վայելէ, ինչպէս ամբողջ Սուրիան, այն ազատական վարչաձեւը, որ կուտայ Ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը :

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

«ՌՈՒՍԻԱ ՊԷՏՔ Է ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ԶՕՐԱՒՈՐ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ»

Խորհուրդներու համագումարին մէջ, ուրբաթ օրուան նիստը մասնաւոր ուշադրութեան արժանացաւ ծովակալ Օրլովի յայտարարութեամբ: Խորհ. Միութեան ծովային ուժերու հրամանատարը ըսաւ թէ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի սպառնական կեցուածքը կը թելադրէ, որ Խորհ. Միութիւնը շինէ նոր զրահաւորներ, կազմելու համար աշխարհի ամէնէն հզօր նաւատորմը: Գերմանիա ներկայիս ունի 9 զրահաւոր, երկու տասնեակ յածանաւ եւ մօտ յիսուն սուզանաւ: Ասկէ զատ, գերմանական նաւարանները լրացնելու վրայ են 37 պատերազմական նաւերու շինութիւնը:

Ռուսիա, 1933էն սկսեալ, ուժ տալով նաւաշինութեան՝ աւելցուցած է իր ուժերը հետեւեալ համեմատութեամբ.— Զրահաւոր, յածանաւ եւ թորփիլանաւ՝ 300 առ հարիւր, սուզանաւ՝ 700 առ հարիւր, ծովային գործավարութեանվերաբերեալօդանաւ՝ 500 առ հարիւր: Կրկնապատկուած է նաւային ռազմախարիսխներու եւ հակօդային մարտկոցներու թիւը: Ռուսական ծովեզերքներու պաշտպանութիւնը երկու անգամ աւելի զօրաւոր է բաղդատմամբ երեք տարի առաջուան վիճակէն: Պալթիկ ծովուն եւ խաղաղական ովկիանոսի ռուսական սուզանաւերու արագութիւնը եւ ջուրին տակ երկար ատեն մնալու կարողութիւնը կը գերազանցեն օտար նաւատորմներու սուզանաւերը:

Լիթվինով եւս ուժեղ ճառ մը խօսելով՝ ներկայացուց միջազգային քաղաքական կացութիւնը: Իր ճառը տեսակ մը մարտահրաւէր էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի: Գերմանեւճափոնական դաշնագիրը, ըսաւ, իրականին մէջ՝ զինակցութիւն մըն է, եւ պարզ զուգադիպութիւն մը չէ, եթէ գերմանեւճափոնական դաշնագրին ստորագրութեան հետ՝ սահմանէն կը հասնին ռուսեւճափոնական միջադէպերու լուրերը: Սակայն Ռուսիա պատրաստ չամէն հաւանականութեան առջեւ, անվախ կը դիմագրաւէ թշնամին՝ առանց սակայն հրաժարելու իր խաղաղասիրական աշխատանքէն:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ խօսեցաւ Խրեպին, Խորհ. Միութեան օդանաւային ուժերու փոխ - հրամանատարը: Խրեպինի տըւած տեղեկութեանց համաձայն, Ռուսիա ներկայիս ունի աւելի քան 7000 զին. օդանաւ, 2000ը՝ պատերազմական: Այս երկու հազարէն հարիւրին 60ը յատուկ են ռմբակոծութեան: 1932էն առդին՝ քառապատկուած է զին. օդանաւերու թիւը: Գերմանիա, օդանաւային ուժի տեսակէտով, շատ ետ կը մնայ Ռուսիայէն : Գերմանիա ունի նուազ քան 7000 զին. օդանաւ: Եւ յետոյ, ռուսական օդանաւերը արժէքով աւելի բարձր են գերմանականներէն :

Խրեպին ըսաւ նաեւ թէ Ռուսիա ունի քանի մը 100 օդանաւ, որոնք կը թռչին ժամական 600 քիլոմեթր: Ընդհ. պատերազմին, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ վրայ թափուեցաւ 17,500 թոն ռումբ: Ներկայիս՝ ռուսական օդանաւերը 5 թռիչքով կրնան փոխադրել այդքան ռումբ:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Մոլոթով, որ ըսաւ թէ Խորհ. Միութեան նոր սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար համայնավար կուսակցութենէն զատ ուրիշ կուսակցութեան մը կազմութեան, եւ տուաւ պատճառները, յետոյ աւելցուց թէ ֆաշական պետութիւնները կը պատրաստուին պատերազմի, թէ Գերմանիա իր հակասեմական պայքարով գլխու ցաւեր կը ստեղծէ իրեն :

Խորհուրդներու համագումարը յետոյ ընդհատեց իր նիստերը: Կիրակի հանգիստ բրաւ, վերսկսելու համար երկուշաբթի :

*** Ժդանով, անդամ Քաղաք. Բիւրոյի, ճառ մը խօսելով Լէնինկրատի մէջ, կոչ ըրաւ սահմանակից երկիրներուն՝ չըջահայեաց եւ զգոյշ գտնուիլ, զբաղիլ իրենց երկրին ապահովութեամբ, արկածախնդրական երազներու չմատնուիլ, որովհետեւ, ըսաւ սպառնական շեշտով մը, երբ շարժի կարմիր բանակը՝ պաշտպանելու համար խորհրդային երկիրը, կ'այրին բոլորը :

ՊԷՅՐՈՒԹ ԽԱՂԱՂԱԾ, ՏՐԻՊՈԼԻՍ Տ'ԱԿԱՒԻՆ ԱՆՀԱՆԴԱՐՏ

Պէյրութի «Ազդակ»ին վերջին թիւերէն կը տեղեկանանք, որ Նոյեմբեր 15էն 22, ամբողջ շաբթուան ընթացքին, քաղաքին բընակչութիւնը կ'ապրէր ահուդողի մէջ,— բարձր ձայն մը, ապակիի մը կոտրիլը դող կը հանէր թաղերու բնակչութիւնը: Սակայն հետզհետէ փարատեցաւ մտահոգութիւնը, հանդարտեցան կիրքերը եւ քաղաքը այժմ գտած է մասամբ իր բնականոն վիճակը: Կողոպտուած խանութպաններուն վնասը կը հասնի 100,000 սուրիական ոսկիի: Խորտակուած եւ կողոպտուած խանութներուն տէրերը վնասուց հատուցում կը պահանջեն: Կառավարութիւնը, նկատի ունենալով որ Քիւրտերը շատ դէշ դեր մը ունեցան խռովութեանց եւ թալանին մէջ, զանգուածովին կը հեռացնէ զանոնք Պէյրութէն դէպի Սուրիա: Թերթերը եւս փոխած են իրենց լեզուն, գրգռիչ յայտարարութիւններու եւ Հայոց մասին զրպարտութիւններու փոխարէն՝ խաղաղութեան հրաւէրներ կ'ընեն: Ասոր նպաստած է նաեւ հայ եւ իսլամ հոգեւոր պետերու յայտարարութիւնը: Հայոց ազգային եւ կրօնական վերին մարմիններուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է մարզպանին: Տը Մարթէլ ցաւյայտնած էոր Հայերն ալ մասնակցած են խռովութեանց: Առաջնորդը բացարձակապէս հերքած եւ աւելցուցած է թէ Հայերը վնասուած են թալանէն: Կ'ըսուի թէ ձերբակալման հրաման տրուած է «Պէյրութ» թերթի տնօրէն Նաուլի դէմ, որ գլխաւոր պատճառն է գրգռութեանց: Ձերբակալուած են նաեւ 142 հոգի, որոնց մէկը Հայ: Կողոպտուած հայ խանութներուն թիւն է 35:

Այսպէս մինչ Պէյրութ կը խաղաղէր, Տրիպոլիս հետզհետէ խռովեալ վիճակ մը կը ստանար :

Նոյեմբեր 19ին, բախում մը տեղի կ'ունենայ ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ: Ցուցարարները զինուած էին պատերազմական հրացաններով: Զօրքը ստիպուեցաւ միջամտել, գնդացիրները շարժման մէջ դրուեցան: Իրիկունը վերահաստատուեցաւ անդորրութիւնը: Երեք ոստիկաններ վիրաւորուած էին կառավարական ուժերու կողմէ, իսկ ցուցարարներու կողմէ՝ յայտնի չէ:

Գիշերը սակայն վերսկսաւ հրացանաձգութիւնը: Ռումբեր ալ նետուեցան: Պէյրութէն զինուոր ղրկուեցաւ եւ ուրբաթ առաւօտ ձերբակալուեցան 10 հոգի, որոնք ղրկուեցան Պէյրութ :

Ուրբաթ (Նոյեմբեր 20) դարձեալ բախում մը տեղի ունեցաւ եւ զինուորները գնդացիր գործածեցին: Զոհերու թիւը յայտնի չէ: Այս բախումը սկսած է այսպէս.— Օդանաւ մը կը թռի քաղաքին վրայէն, շատ ցածէն, հաւանաբար քննութեան համար: Հրացան կ'արձակուի օդանաւին դէմ: Օդանաւը կը փոխադարձէ ռումբով մը: Եւ ահա կը վերսկսի գրգռութիւնը: Յարձակում մը կը փորձուի զինուորներուն վրայ: Ի վերջոյ սակայն զինուորները կը վերահաստատեն կարգն ու կանոնը: Օդանաւերու խմբական թըռիչք մը կը կատարուի քաղաքին վրայ: Իրիկունը ժամը 8էն վերջ երթեւեկը կ'արգիլուի :

Գիշերը կը վերսկսի խռովութիւնը: «Էլ Նահար» կը գրէ թէ ուրբաթ գիշեր բնաւ չքնացաւ քաղաքին բնակչութիւնը, մինչեւ առաւօտ հրացանի եւ ռումբի ձայներ կը լսուէին: Խրամներու ետեւ ամրացած երիտասարդներ կանոնաւոր կռիւ կը մղեն զինուորներու դէմ: Կարելի չէ եղած ստուգել զոհերուն թիւը: Ժողովուրդէն սպաննուած են 6 հոգի, վիրաւորուած՝ 100 հոգի: Սպաննուածներուն թաղումը կատարուեցաւ առանց միջադէպի :

Քաղաքը երկու մասի բաժնուած է, կարելի է ըսել՝ երկու ռազմաճակատի: Ֆրանս. իշխանութիւնը որոշած է խիստ միջոցներու դիմել, վերջնապէս խաղաղեցնելու համար քաղաքը: Այսուհանդերձ տեղւոյն Հայերը կ'ապրին վախի մէջ:

Ի՞նչ կ'ուզեն Ֆրանսացի համայնավարները

Ֆուրնիէ հեռագրական գործակալութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ զեկոյցը.—

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը, նամակ մը գրելով Ժող. Ճակատի Ազգ. Կոմիտէին, յարմար եւ պատեհ կը գտնէր գումարել միթինկ մը, Փարիզի մէջ, ուր խօսք պէտք է առնէին մէկ կողմէ Լէօն Պլում եւ Իվոն Տէլպոս՝ իբրեւ չէզոքութեան կողմնակից, իսկ միւս կողմէ համայնավար մը եւ Ժող. Ճակատի անդամ հռետոր մը՝ Սպանիոյ օգնութեան կողմնակից, հրապարակաւ պաշտպանելու համար իրենց տեսակէտները:

Կրնանք այժմէն յայտարարել թէ Ժող. Ճակատի Ազգ. Կոմիտէն, յառաջիկայ նիստին մէջ, պիտի մերժէ համայնավարներու առաջարկը: Միւս կողմէ, Ժող. Ճակատի Ազգ. Կոմիտէին խորհրդակցութեան համայնավարներու առաջարկը ստանալէ վերջ, Լէօն

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հեռագրական գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ Պերլինի մէջ կնքուած է գերմանեւճափոն համաձայնութիւն մը։ Դաշնագիր երկու կողմերը յայտարարեցին թէ այդ համաձայնութիւնը ուղղուած չէ Խորհ. Միութեան դէմ, եւ թէ ձգտում ունի միայն պայքարելու համայնավարութեան դէմ։ Այդ բացատրութիւնները չգոհացուցին Մոսկուան եւ Թոքիոյի ռուս դեսպանը Իւրենեւ գիտել տուաւ ճափոնական արտաքին նախարար Պ. Արիտայի, թէ պէտք չունէր ճափոն կառավարութիւնը, կռուելու համար համայնավարներու դէմ, դիմելու գերմանական ոստիկանութեան օժանդակութեան, եւ հակառակը։ Կ'արժէ՞ր արդեօք այդքան պզտիկ նպատակի մը համար միջազգային չափանիշով դաշնագիր կնքել։ Ցայտնած է նաեւ որ նման համաձայնութիւնները կրնան գէշ ազդել ճափոն-խորհրդային յարաբերութեանց վրայ։

Արիտայի պատասխանը չփարատեց յուզուած միտքերը, խորհրդային եւ կարգ մը այլ երկիրներու վարիչներու։ Վերջին տարիներու քաղաքական անցուդարձերէն շատ մտահոգ կը թուին պետութիւնները որոնց կարգին Ժընեւի արիսպագոսը՝ Ազգ. Դաշնակցութիւնը։ Եւրոպական եւ ասիական պետութիւնները գրեթէ ճշդած են իրենց դիրքը։ Երկու մեծ ճակատներ ստեղծուած են կարծես — Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւ կարգ մը պզտիկ պետութիւններ, միւս կողմէ՝ Ֆրանսա, Խորհ. Միութիւն եւ անոնց դաշնակիցները։ Մտահոգ է բրիտանական կառավարութիւնը, չուզեր սակայն ճշդել իր դիրքը, գոնէ հրապարակաւ չի յայտներ իր խօսքը։ Դեռ երէկ արտաքին նախարար Պ. Իտըն կ'ըսէր, թէ բրիտանական ուժերը պիտի չօգտագործուին յարձակման համար, ոչ մէկ նպատակով, որ իր հակասէ Ազգերու Դաշնակցութեան գաղափարներուն։

Բրիտանական զինուորական ուժերը առաջին հերթին կը գործածուին բրիտանական կայսրութեան ամբողջականութեան պաշտպանութեան համար, երկրորդ՝ Ֆրանսան եւ Պելճիքան պաշտպանելու եթէ առանց պատճառի յարձակման ենթարկուին պետութեան մը կողմէ որ չէ կատարած ընդունած պարտականութիւնները, երրորդ՝ Գերմանիան եթէ յարձակման ենթարկուի «Արեւմտեան համաձայնութեան» մաս կազմող որեւէ պետութեան կողմէ. Անգլիա կ'օգտագործէ իր ուժերը պաշտպանելու համար Գերմանիան։

Զգուշութիւն կ'առաջարկէ յայտնել Անգլիա, նկատի ունենալով իր կայսերական եւ քաղաքական բոլոր շահերը։ Խորամանկ Անգլիան մէկէն ի մէկ չի ցուցներ իր զէնքը։ Գերմանիա՝ անկախ իր հաշիւներէն, որ ունի արեւմուտքին հետ, իր աչքերը սեւեռած է դէպի Արեւելք։ Նոյնպէս ցանկութիւններ ունի եւ Իտալիա այդ ճակատին վրայ։

Հիթլէր կը ձգտի ստեղծել ճակատ մը, ուղղուած Խորհ. Միութեան դէմ։ Այդ ճակատը կը սկսի Ֆինլանտայէն եւ կ'երկարի մինչեւ Իտալիա։ Կը ձգտի մեկուսացնել Խորհ. Միութիւնը, իր հողային եւ նիւթական հաշիւներուն համար։ Ջնջելով Վերսայլի դաշնագրի զէնքերու ազատ նաւարկութեանց վերաբերեալ յօդուածները, կը գոցէ փաստօրէն Քիէլի ջրանցքը ռազմական եւ առեւտրական նաւերու առջեւ։ Ֆինլանտայի հետ համաձայնելով, թոյլ պիտի չըտայ որ ռուսական նաւատորմիղը դուրս ելլէ Քրոնշթատէն։ Գերմանիա պատանեկութեանց մէջ էր մերձաւորութեան պետութիւններու հետ, ճամբայ բանալու համար պատերազմի ժամանակ դէպի Ռուսիա։ Ժամանակ մը իր ուշքը մէջ ձգած էր Լեհաստանը ու տակաւին յոյսը չէ կորսնցուցած իր ազդեցութեան շրջագծի մէջ պահելու զայն։ Իր ազդեցութեան տակ են Աւստրիան եւ Հունգարիան, բարեկամական լեզու կը գործածեն Իտալիա եւ Գերմանիա Եուկոսլաւիայի հանդէպ, ցանկալով անոր վրայով կապուիլ իրարու։

Գերմանիա կը բանակցի Զուիցերիոյ հետ երկաթուղային համաձայնութիւն գոյացնելու եւ այդ ճամբան օգտագործելու համար Իտալիոյ հետ կապ ստեղծելու։

Գերմանիա բոլոր միջոցները ձեռք առած է խեղդելու համար Սպանիոյ մէջ կարմիր շարժումը, այս ճակատէն եւս հարուածելով Ռուսաստանը։ Ան զօրաւոր թումբ քաշած է համայնավարական քարոզչութեան դէմ։ Գերմանեւճափոնական դաշնագրին փաստը ալ աւելի կը պրկէ ճակատը։ Հիմակ ու հիմա դիւանագիտական գործօն միջամտութիւններով կը ցանկայ սարսափեցնել Ռուսիան եւ անհաւանական չէ, որ դէպքերը այնպէս դասաւորուին, որ պատերազմը Ռուսիոյ հետ անխուսափելի դառնայ։

Գերմանիա, Ճափոն, Իտալիա զօրաւոր ուժեր են իրենց կամքը պարտադրելու համար Ռուսաստանին եւ կարգ մը պետութեանց։

Ռուսաստանը նախազգալով դալիք վտանգը, փոխեց ամբողջովին իր արտաքին քաղաքականութիւնը, պատմութեան ծոցն անցաւ ամէնօրեայ յոխորտանքը դրամատիրական պետութեանց հանդէպ, այսօր պատրաստ է ամէնէն յետադիմական ուժին հետ դաշնակցելու յանուն իր գոյութեան։ Վերջին տարիներս Խորհ. Միութիւնը անձկային կերպով սպառազինուեցաւ։ Ներկայիս Ռուսիա ունի պատրաստ բանակ 1.300.000 մարդ։ Պատերազմի առեն կրնայ մինչեւ 32—35 միլիոն մարդ զէնքի տակ առնել։ Ունի 5000 օդանաւ, 50% որասայլ։ Այս տարուան զինուորական պիտաճէն 14 միլիառ րուբլի է (շուրջ 42 միլիառ ֆրանք)։ Այդ ուժերէն մօտ 300 հազար զինուոր կը գտնուին պատրաստ՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Այդ ուժի տրամադրութեան տակ է 1000 օդանաւ եւ 1000 հրասայլ։ Շինուած են նորագոյն ձեւով ճամբաներ, ճարտարագիտական արուեստներ։ Պատերազմի պարագային այդ բանակը կրնայ կռուիլ առանց կախում ունենալէ նիւթապէս, կեդրոնէն՝ Մոսկուայէն։

Անկախ է բանակը նաեւ ռազմապէս, ան կրնայ երկար ամիսներ կռուիլ առանց օգնութիւն ստանալու կեդրոնէն։ Արդիական բոլոր միջոցները ձեռք առած են՝ կասեցնելու թշնամիին արշաւը։ Այսպէս է Արեւելեան ճակատին վրայ։ Թէ ինչ ուժեր կան գերմանական ճակատին վրայ, երկու կողմէ, դժուար չէ պատկերացնել։

Վստահ է, որ կը կուտակուի օր մը պայթելու համար եւ իր աւերածութեան մէջ խեղդելու, ոչնչացնելու ամէն ինչ։ Արդեօք անկէ վերջ պիտի դադրին մարդկային կիրքերը, թէ նորագոյն սպառազինութիւններով նոր արհաւիրքներ պիտի թափին մարդկութեան գլխին, դժուար չէ գուշակել նկատի ունենալով մարդը եւ իր պատմութիւնը։

ԵՐ. ՍԻՒՆԻ

ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը հաղորդէ Քրիսչըն Սայընս Մոնիթորի Պերլինի թղթակիցը, գերման քաղաքական շրջանակներու մէջ այս պահուս յամառօրէն կը խօսին այն մասին, որ Իտալիա մանաւանդ կերպով հետաքրքրուած չէ կեդրոնական Եւրոպայով։ Եւ իբր ապացոյց առաջ՝ Գերմանացիք կը մատնանշեն երկու տարի առաջ Մուսոլինիի ըրած հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

«Իտալիոյ պատմական ձգտումները երկու ուղղութեամբ են՝ դէպի Ասիա եւ Ափրիկէ։ Հարաւը եւ արեւելքը երկու տարնապալի նպատակներ են, որոնց վրայ պէտք է կեդրոնանայ Իտալացիներու շահագրգռութիւնն ու վճռականութիւնը։ Դէպի հիւսիս եւ արեւմուտք շատ քիչ բան կայ կամ ոչինչ»։

Այս խօսքերը մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանան, երբ ի նկատի կ'ունենանք, որ անոնց վերլուծումը կ'ըլլայ հիմա այն պահուն, երբ Իտալիոյ արտաքին գործոց նախարար Չիանօ համաձայնութեան կու գայ գերման արտաքին գործոց նախարարի հետ միջազգային հրատապ խնդիրներու եւ առէջ յետոյ Փաշական երկու մեծ պետութեանց ունենալիք սերտ գործակցութեան մասին։

Պէտք չէ մոռնալ, ս գլխաւորապէս կեդրոնական Եւրոպայի մէջ է որ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերը աններդաշնակ եղած են յարդ։ Անկասկած այդ աններդաշնակութիւնը վերացնելու համար էր որ Գերմանիա եւ Իտալիա քանի մը շաբաթ առաջ համաձայնեցան Աւստրիոյ շուրջը, իսկ այժմ ալ երաշխաւորութեան մը կուգան բոլոր Դանուբեան երկիրներու ինքնորոշումը։

Կը թուի թէ Մուսոլինի, եթէ բռած չէ տակաւին, պիտի ընէ Գերմանիոյ կարեւոր տնտեսական եւ քաղաքական զիջումներ կեդրոնական Եւրոպայի վերաբերեալ, եթէ Գերմանիա իր կարգին ալ տայ Իտալիոյ դէպի արեւելք եւ հարաւ ունեցած պատմական ձգտումներուն։

Գերմանիա արդէն ճանչցած է Իտալիոյ դէպի հարաւ ըրած շարժման արդիւնքը՝ Եթովպիոյ նուաճումը։ Շատ հաւանական է, որ ան տրամադիր է նաեւ քաջալերել Իտալիան արեւելեան ուղղութեամբ։

Անոր փոխարէն Իտալիա ոչ միայն պիտի զիջումներ կ'ընէ ու պիտի ըլլայ Գերմանիոյ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ (Չեխոսլովաքիա, Աւստրիա եւն.), այլ եւ Գերմանիոյ հետ միացեալ ճակատ կը կազմէ՝ խաչակրաց արշաւանքի մը ձեռնարկելու համար ընդդէմ համայնավարութեան ընդհանրապէս եւ Խորհ. Միութեան մասնաւորապէս։

Տարակոյս չկայ, որ Իտալիոյ դէպի արեւելք ձգտումին գլխաւոր նպատակակէտներէն մէկն ալ Թուրքիան է։

Մինչեւ 1928 Մուսոլինի մէկէ աւելի անգամներ խօսեցաւ հրապարակային ռազմաշունչ ճառեր, ուր շատ որոշ ակնարկներ կային այն մասին, թէ Իտալիա իր նուաճողական քաղաքականութեան գլխաւոր առարկաներէն մէկը կը նկատէ Թուրքիան։ Բայց յանկարծ Մուսոլինի կարծես հրաժարեցաւ իր սպառնալից դիրքէն եւ բարեկամութեան դաշինք մը կնքեց Թուրքիոյ հետ։ Թէ ինչո՞ւ այդ ըրաւ, անկերեւ դարձաւ միայն այն ատեն, երբ ան սկսաւ իր եթովպիական արշաւանքը։

Պարզ է, որ Մուսոլինի շարք մը պատճառներով որոշած էր նախ շարժիլ դէպի հարաւ ու գրաւել Եթովպիան եւ ապա միայն լրջօրէն մտածել ու պատրաստուիլ արեւելք շարժման համար։

Մէկէ աւելի ծանրակշիռ հիմներ կան ենթադրելու, որ Փաշական Իտալիա Մուսոլինիի առաջնորդութեամբ հրաժարած չէ Թուրքիան նուաճելու իր սկզբնական ծրագրէն, այլ Եթովպիոյ նուաճումը մարսելէ յետոյ պիտի ձեռնարկէ այդ ծրագրի իրագործման։

Սակայն, այդպիսի բան մը Իտալիա կրնայ ընել Գերմանիոյ հետ համագործակցելով, երբ վերջինս ալ, իր կարգին, ձեռնարկէ իր դէպի արեւելք շարժման եւ Խորհ. Միութեան անդամահատման։ Այդ պարագային Գերմանիա հաւանաբար աջակցութիւն տայ Իտալիոյ գրաւելու Թուրքիան, իսկ Իտալիա ալ պիտի օգնէ Գերմանիոյ նուաճելու Խորհ. Միութեան այն մասերը, որոնց վրայ աչք ունի։

Հարկաւ, ոչ Գերմանիա եւ ոչ ալ Իտալիա կրնան իրենց նուաճողական այս բնոյ ծրագիրները յաջողութեամբ իրագործել, եթէ ի միջի չըլլան նախօրօք ապահովելու Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի չէզոքութիւնը։ Ահա թէ ինչու թէ՛ Մուսոլինի եւ թէ Հիթլէր ամէն ջանք կը թափեն, որ պէտք կարենան տեւական համաձայնութեան մը գալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ։

Երկուքէն մէկը. կամ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց սեփական ընդարձակ գաղութներու մէկ մասը պիտի զիջին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ՝ անոնց հողային ծարաւը յագեցնելու համար, եւ կամ թոյլ պիտի տան, որ Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց զէնքի ուժով նուաճեն արեւելեան երկիրներ ու գոհացում ստանան այդ կերպով։

Սակայն, որովհետեւ ոչ Անգլիա ոչ ալ Ֆրանսա տրամադիր են իրենց կալուածներէն որեւէ մէկը կամովին զիջելու Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, կարծէ թէ ուշ պիտի ստիպուին տալ Փաշական երկու մեծ պետութիւններուն՝ գոհացում ստանալու ի վնաս Խորհ. Միութեան եւ Թուրքիոյ։ Իսկ եթէ չուզեն այդ ընել, պիտի միջամտեն եւ իրենց հետ ամբողջ աշխարհը պիտի մխրճեն ահաւոր նոր պատերազմի մը մէջ, որուն առջեւ պիտի նսեմանայ համաշխարհային վերջին պատերազմն անգամ։

Որքան ալ Անգլիա եւ Ֆրանսա հակառակ ըլլան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ նուաճողական նոր պահանջներուն, կը թուի թէ, չպիտի ուզեն կամ չպիտի կրնան տեղի չտալ անոնց առջեւ։ Եւ այդ՝ պարզապէս այն պատճառով, որ այդ կերպով միայն պիտի կարենան ապահովել իրենց եւ ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութիւնը, այդ կերպով միայն պիտի կարենան տեւականօրէն յագեցնել Փաշական պետութեանց հողային վտանգաւոր ծարաւը եւ այդ կերպով միայն պիտի կարենան կզզիացնել ապագայ անխուսափելի պատերազմը որոշ, իրենցմէ հեռու տարածութեան մը վրայ եւ առաջքն առնել ընդհանուր պատերազմին։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արաղ.— Օ՛ն, ուղղակի նիւթին։ Իր մասնիկով վերջաւորուած բառերուն թիւը շատ չէ.— Ենգիր, դէիր, դալիր, ծիր, ծարիր, անյարիր (անկապակից), մոխիր (թերեւս մուխէն)— ՈւՆՔ, ԱՆՔ, ԱՆԻ, յոգնակի մասնիկներ— իրաւունք, զրկունք (բայց պէտք է գիտել, թէ այս մասնիկով շինուած են այնպիսի բառեր՝ որոնք ընդհանրապէս ԵՐ կամ ՆԵՐ սովորական մասնիկներով կրնան կրկին յոգնակի դառնալ նոր գրականին մէջ— իրաւունքներ, զգացումներ։ ԱՆԻ մասնիկով — աւագանի, նամականի, վաճականի (հիմա չի գործածուիր)։ Ենգիրը այն է որ ԱՆԻով շինուած բառերուն յոգնակի իմաստով ըլլալը ճանչնանք, ի հարկին, զոր օր. ազատանի (ազատներ)։ Անշուշտ չէք շփոթեր միւս ԱՆԻԻ հետ, որ ածական կը շինէ — գեղանի, ու ԱՆԻին պէս — տխրունի, գեղունի, արքունի (արմատը «արքա», արքայ), մանկունի.— Շատ չէ նաեւ թիւը ՈՒՐ վերջացողներուն — ապուր, մաուր, մրուր, տխուր, թաքթաքուր, մուր։ Ասոնցմէ ոմանք բայերու պարզ արմատներ են — տխրիլ (տխուր), մուր (մրել), պուր (պրծիլ, մազապուր(ծ)։ —Դիտելի է, չէ՞ ժամ (ժո՛ւմ) բառը, որմէ, ում, ծամածռուկ, ծ գիրը ի հարկէ դեր կը կատարէ այդ բառերուն մէջ։ Այսչափ միայն։ Ոչ վերանանք, ոչ նորանանք։

** Կրկնութիւն մը «յաւելեալ եւ ճոխացեալ».— ԱԿ մասնիկը կը գործածուի շատ մը բառերու հետ, որոնք պզտիկ (ճնակ, ծովակ եւն.) չեն ցուցներ։ Այսպէս ծորակ, զանակ (ծոր, զան արմատներէն), ծանակ, ըմպակ, ըմպանակ, քանակ, որակ, դարակ, ապարակ, նուիրակ, բնակ, բանակ։ Ասոր մօտ է ՆԱԿ — մանեակ. եւ թուական ածականներուն կցուած ՆԱԿ — վեցհազարեակ, քառեակ, յիսնեակ եւն.։ Հարցում մը — եօթանասնա՞մկ թէ եօթանասնեակ։ Պատասխան.— ի հարկէ՝ եօթանասնեակ, քանի որ գիտենք թէ ու երկբարբառը կը կորսուի բարդութեան կամ ածանցման միջոցին, եւ կամ չգրուած ըի կը փոխուի։ Հարցում մը.— Ի՞նչ կրնայ նշանակել մաշկեակ բառը, քանի որ մաշկ կը նշանակէ մորթ կամ կեղեւ։ Պատասխան.— Մաշկենակ կը նշանակէ մորթէ վերարկու։ ԵԱԿ մասնիկը ահա այսպիսի ձեւափոխութիւն մը տուած է մաշկին։ Հարցում մը.— Այս հիմին վրայ, կրնա՞ք հաւաքական լուծում մը տալ դալուկ բառին։ Պատասխան.— կարծեմ։ Դալ արմատն է դալիլ, դալել բային, որ կը նշանակէ կենալ, դրուիլ (թանձր գինեքը գործածելով - թափել)։ Հետաքրքրաբար բան մը դրուելու պահուելու տեղը կոչուեր է դալակ։ Ասիկա ըստ իտալական առածին, լաւ գիւտ է, եթէ իրաւ ալ չէ ...

Նոյն ԱԿէն շինուած են — առակ, նշաւակ, ճաչակ, ճանակ (մատնիին քարին տեղը), բաժակ (բաժինը պարունակող գաւաթ), պատրուակ (պատրելու, խաբելու միջոց), շրջանակ, ժամանակ, աւանակ (հաւանող կենդանին), ճօճանակ, խեյսպատակ, մաճառակ (թարմ պտուղ), խնչակ (նեցուկ), օրինակ։— Օրինակները բազմացուցինք, լեզուական մարզանքի տեսակէտով։ Ինչ որ է գրոսախաղը մարմինին համար, այս մարզանքն ալ նոյն է միտքին համար։

*** Տուրքը տեսանք ձեւով մը «տուրք» եղած (կարծրատուրք)։ Կարծեմ, գիտէք արդէն թէ տառ է տուրքը.— լեզուին տուրքը, տուրքականը կը կոչուի տառ, տառական։— Հարցում մը.— Ինչո՞ւ ծանօթ հոլովին «տրական» բռուած է։ Պատասխան.— Որովհետեւ այդ հոլովը գլխաւորաբար կը գործածուի տալու, յանձնելու, շնորհելու ձեւով։ ԱԲԼ կ'ուզէք, ուշադիր եղէք ամէն ատեն որ դրականի համեմատը։ Ֆրանսերէնն ալ (datif) նոյն «տրուիլ» բայէն շինուած է։ ըստ լատինականին։ Օրինակ — «Տէր, այծ տուր մեզի այս դժուարութիւններուն յաղթելու»։ Այս նախադասութեան մէջ երկու տրական հոլով կայ — մեզի, եւ դժուարութիւններուն։ Առաջինը դիւրին է ըմբռնել մեր վերը բացատրած ձեւով.— Տուր մեզի։ Երկրորդը կը վերաբերի յաղթելուն։ Որո՞նց յաղթելու։ դժուարութիւններուն։ Երեւութապէս, տալու, յանձնելու, շնորհելու խնդիր չկայ։ Բայց արմատապէս կայ. յաղթութիւն տալ, յաղթութիւն տանիլ դժուարութիւններուն դէմ, եւ ... Արդէն ամէն լեզուի մէջ բառերու, բայերու եղանակաւորումները կը մխան։— Կը խորհիմ թէ կը սպասէք որ «սեռական» հոլովին ալ անդրադառնամ նորէն։ Ոչ սակայն այսօր, Այլով իւիք պատճառաւ, այսինքն՝ ուրիշ պատճառով մը։ Ասիկա նախադասութիւն մըն է, այսինքն՝ լման խօսք մը։ Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, քանի որ բայ չկայ։ Պատասխան.— Վերի նախադասութեան մէջ (... «սեռական հոլովին անդրադառնամ») գտնուած «անդրադառնամ» բայը այլով իւիք պատճառաւին ալ կը վերաբերի, այսինքն՝ պիտի անդրադառնամ»։ Ուստի լսելեան այս բառը դատանք, որուն ենթական կամ տէրը «ես» եմ։ Դանք միւս բառերուն, այսինքն՝ նախադասութիւնը բաղկացնող միւս բառերուն։ Անոնցմէ ի հարկէ նախ կ'առնենք գոյականը (պատճառ, պատճառութիւն), հոլոված գործիական (ալ մէջտ եղակի գործիական է, յոգնակի գործիականի համար ալ ւէք, որ կը կարդացուի օք — պատճառօք, աչօք, դիմօք, երեսօք, կամօք, մտօք — դիւրին է տղաք, չէ՞)։ Անդին կը մնան այլով եւ իւիք։ «Այլ» կը նշանակէ ուրիշ, հետեւաբար ածական, որ իր գոյականին (պատճառ) հոլովը առնելով՝ ինք ալ գործիական եղած է, բայց նոր լեզուին մէջ կը մնայ «ուրիշ», գրաբար ձեւով ինչ ալ ըլլայ։ Ուստի՝ ուրիշ պատճառութեամբ։ Մնաց իւիքը, որ իրաւ ... հոլովոյ ձեւ մըն է (ներեցէք, սիրելի Արաղ, դուք խիստ բառերէն չէք ախորժիր)։ «Իւիք» կը նշանակէ «մը» (անորոշ), ինք ալ գործիական հոլովուած է իբրեւ ածական։ «Ինչ» է ուղղականը եւ եզր է, դառնալով դառնալով, իւիք։ (Իրաւ, յոգնեցաք այսօր, ես ալ, գրաշարն ալ։— Շատ չի պատահիր։ Խմբագիրը չի ձգեր։

ՏԱՐԱԶ

ՄԻՏԱՂ

Մեծ բանաստեղծ Միլտոն, որ կուրցած էր, ամուսնացաւ գեղեցիկ կնոջ մը հետ, որ անտանելի բնաւորութիւն մը ունէր։

Օր մը բարեկամներէն մին կ'ըսէ Միլտոնի.

— Շատ գեղեցիկ կին մը ունիք՝ վարդի կը նմանի։

— Այո՛, թէեւ գոյնը ինձ անկարելի է որոշել, բայց փուշերէն կը հասկնամ որ վարդ մըն է։

×

— Ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ տղու պէս կուլաս։

— Կինս մեռաւ։

— Բայց կը ծեծէիր խեղճը։

— Ծեծը անոր համար կուլամ, ծեծելիք մարդ չմնաց։

ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Վտանգը կը հալածէ մեզ ու մենք կը փախչինք։

Թիֆլիսի գունդերէն մէկուն առջեւ մեզ ձերբակալեցին իբրեւ բոլշեւիկ ու առաջնորդեցին ասօլի տորիած (յատուկ զօրամաս)։ Սուինաւոր պահակախումբով մը մեզ (3 հոգի) կ'անցընեն Գալավինսկի չքեղ պողոտայէն վրացի անցորդներու արհամարհոտ եւ ատելավառ հայեացքներուն տակ ...

Ներս կը խոթեն մեզ, մեծ սրահ մը, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկայ։ Հայ են բոլորը, զինուոր, արհեստաւոր, ուսուցիչ, փաստաբան, բոլորն ալ բանտարկուած առանց հիմնական մեղադրանքի։ Գիշերը շատերը հարցաքննուեցան՝ ինչպէս եւ մենք։ Յարմար դատեցինք անկեղծօրէն խոստովանիլ վրացի հրամանատարին մեր ինքնութիւնը ու խնդրեցինք դուրսէն տեղեկութիւն առնել մեր մասին։

Անօգուտ։

Գիշերը մօտ 1500 բանտարկեալներս սուինաւոր զինուորներու խիստ հսկողութեան տակ, անօթի ու ծարաւ վակոնները լեցուեցին ու քշեցին դէպի Քութայիս։

Կ'անցնինք Քութայիսի փողոցներով, ծաղր ու ծանակի ենթարկուելով Վրացիներէն։ Բանտին առջեւն ենք, խոշոր դուռները գազանի երախի պէս կը բացուին, մեզ ներս կ'առնեն ու կը գոցուին ...

Ալ բանտարկեալ՝ Վրացիներու մօտ։ Ճակատագրին մէկ խաղը։ Ամէն սրահի մէջ մօտ 200 հոգի կ'ապրինք։ Օրական երկու անգամ միայն քանի մը վայրկեանով արտօնուած է բակը ելլել, ապա ներս կը մտնենք եւ երկաթեայ կղպանքները կը զրնկան։ Աղտի ու ոջիլի մէջ կորսուած ենք, անտանելի գարշահոտութիւն մը կը տիրէ մանաւանդ գիշերները։ Անուն չըկայ, կը հալինք ու կը մաշինք հոգեպէս ու ֆիզիքապէս, ո՞ւրկէ պիտի ծագի յոյսը ...

Թիֆլիսը գրաւուած է, կարմիր հեծելազօրքը կը մօտենայ Քութայիսին։ Օր մը կայարանին շուրջ, կատաղի կռիւ մը սկսաւ վրացական զրահապատին եւ կարմիրներուն միջեւ։ Զրահապատը փախաւ դէպի Պաթում, ու կարմիր ձիաւորները մտան Քութայիս։ Խորտակուած էին բանտին դռները եւ մենք ազատ էինք։

Ո՞ւր երթալ հիմա եւ ի՞նչ ընել, չէինք կրնար եա դառնալ դէպի Վրաստան, ոչ ալ Հայաստան։ Բոլշեւիկեան առաջին էշելոնը կը մեկնի Պաթում։ Իբրեւ Պոլսեցի տարագիրներ՝ կը յաջողինք բարձրանալ բեռնատար վակոնի մը վրայ ու տեղաւորուիլ դաշտային խոհանոցներուն տակ։ Շոգեկառքը յաջորդ առաւօտեան կանգ կ'առնէ Պաթումի կայարանը ուր կը ծածանէր Թրքական դրօշակը։ Յետ բանակցութեան, կարմիր զօրամասը Պաթում կը մտնէ ու քէմալական զօրամասերը կը քաշուին, թէեւ երեկոյեան շրջակայ լեռներուն վրայ, բուռն ընդհարումներ եղան կարմիրներու եւ Թաթարներու միջեւ։

Թնդանօթի վերջին որոտները կը լսէինք կովկասեան ճակատին վրայ ...

×

Երբ ընթերցողը կը յիշէ, Հայկ. 8րդ հետեւակ գունդի վերջին զինուորները թողուցինք Էջմիածնի ճամբուն վրայ։ Այստեղ ալ, թող թոյլ տրուի մեզի ընդհատել եւ հրամանատարին պատմութիւնը։

Ինծի կը թուի թէ Ց. Սահակեանի հետ երկուքով, մենք կրցանք մօտաւորապէս լրացնել մեր գունդին պատմութիւնը։ Ցանկալի էր որ բոլոր վերապրող սպաներն ու զինուորականները ճիգ ընէին տալու՝ ամէն մէկը իր գունդի կռիւները։ Այսպէսով միայն մեզի պիտի յաջողուէր, ունենալ Հայաստանի Հանրապետական երիտասարդ բանակին ամբողջական պատմութիւնը։

Մեզի պիտի յաջողուէր, նոյնպէս, պատկերացնել այն գերագոյն զոհողութիւնը, զոր հրապարակ բերաւ հայ զինուորական դասը կարճ ժամանակուան ընթացքին։

Վերյիշենք միայն որ մեր գունդի մէջ — առանց հաշուելու շարքային զինուորներու բազմաթիւ զոհերը, — կորսնցուցինք 2 գումարտակի հրամանատար, երկու վաշտի հրամանատար, եւ 5 սպայ եւ կրտսեր սպաներ։ Կարծեմ թէ ազատութեան խորանին առջեւ կատարուած այս ողջակիզումը լաւագոյն չափանիշը կը կազմէ 8րդ գունդի ծառայութեան եւ վեհոգի անձնուիրութեան։

Այս հեռաւոր ու տխուր հորիզոններէն, մենք կը խոնարհինք այդ հերոսներու եւ բոլոր ռազմիկներու անշուք հողակոյտերուն առջեւ եւ իրենց ըսքանչելի պատմութիւնը կ'աւանդենք մեր նոր սերունդին ...

Տասնըվեց երկար եւ մութ տարիներ անցան այդ խոլական պայքարէն, բայց մենք դեռ այդ սրբազան մարտնչումի զանազան դրուագներով կը խանդավառուինք ու կ'ապրինք։

Ճիշդ է, երկար տարիներու տարագիր կեանքի ծանր բեռը կապարի նման կքած է մեր ուսերուն, սակայն չէ կրցած խորտակել մեր հոգիները։

Իսկ հիմա, աշխարհ ամբողջ կայ ու վառօդ կը բուրէ ... Հեռուէն լսելի է փոթորիկին ձայնը ... Մեծ հաշուեյարդարներ պիտի կատարուին։ Արթուն պէտք է մնալ եւ պատրաստ, քանզի հայ ժողովուրդն ալ իրեն հաշիւ ունի մաքրելիք ....

ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Սթալին

Տէյլի Թէլէկրաֆի Մոսկուայի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Խորհրդային Սահմանադիր ժողովին բացումը, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 25ին.

Համագումարը տեղի կ'ունենայ Կրեմլի հին դահլիճին մէջ, մասնակցութեամբ 2000 պատգամաւորներու, որոնց մէջ Ռազմիկներ՝ հագած դարձեալ իրենց վաղեմի գեղեցիկ համազգեստները, Ռազմուհիներ, Խոջիկներ, Քալմուք Թաթարներ խայտաճամուկ հագուստներով, Թխադէմ Ուզպէքներ եւ Թիւրքմէններ, Կարմիր բանակի զօրավարներ եւ նախկին կէփէուի բարձրաստիճան սպաներ՝ սիրուն համազգեստներով։ Դահլիճն ամբողջ առջեւի կարգը յատկացուած էր անուանի օտար համայնավար հիւրերու։

Բոլորը անհամբեր կը սպասէին Սթալինի ճառին։ Սթալինի սրահ մտած, նախագահութեան անդամ ընտրուած եւ խօսելու հրաւիրուած ժամանակ պատգամաւորներու ծափահարութիւնը տեւեց ընդամէնը 13 վայրկեան եւ 24 երկվայրկեան։ Երկուքուկէս ժամ խօսելէ վերջ, երբ ճառը վերջացուց, ծափահարութիւնը աւելի կարճ տեւեց։

Սթալին հռետոր չէ եւ ասիկա տարօրինակ հակապատկեր մը կը կազմէ իր ուժին, կեդրոնացեալ անհատականութեան հետ։ Խօսած ատեն շարունակ հանքային ջուր կը խմէր եւ իր ճառի մեծագոյն մասը կարդաց ցած եւ խուլ ձայնով մը։ Շատ հանդարտ կը կարդար, յաճախ աջին անգին դարձնելով գլուխը եւ նախադասութիւնները կրկնելով խօյանքով մը։ Իր վրացական շեշտը շատ որոշ էր, նոյն իսկ օտար ականջներու համար։

Հագուած էր մինչեւ վիզը կոճկուած գորշ թիկնոց մը եւ երկար մոյկեր. նաւազի մը քալուածքով վար իջաւ նախագահութեան յատկացուած տեղէն, երթալու համար դէպի զրասեղանի նմանող բեմը։ Հակառակ անոր որ ձայնը տարօրինակ կերպով խուլ էր եւ մազերն ալ ճերմկած — ըսեր է ներկել զանոնք — Սթալին կը թուէր քաջառողջ, հակառակ կարգ մը գերման թերթերու՝ որոնք մահամերձ կը ներկայացնէին զայն։ Խօսած ատեն հարց ու պատասխանի նախնական բայց յատուկ մեթոտին կը հետեւի, հասկնալի ըլլալու համար իր ունկնդիրներուն, շարունակ կրկնելով իր գլխաւոր կէտերը աստուածաբանի մը պէս — մատնելով այսպէս ժամանակին իր ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտ ըլլալը։

Շատ քիչ շարժում կ'ընէ, աջ ձեռքը շարունակ իր գորշ թիկնոցին երկրորդ եւ երրորդ կոճակներուն մէջ տեղ պահելով — Նափոլէոնէն մնացած հին սովորութիւն մը։ Երբեմն աջ ձեռքով կարճ շարժում մը կ'ընէ, ցուցամատը հրամայական ձեւով կը բարձրացնէ, երբեմն ալ երկու ձեռքերը միատեղ կը բարձրացնէ քարոզ խօսող կրօնականի մը պէս, յետոյ կը սեղմէ զանոնք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին ձմեռնամուտի առթիւ կազմակերպած խնճոյքը տեղի ունեցաւ իր Սիամանթօ ակումբին մէջ։

Ի ներկայութեան ընկ. Շ. Միսաքեանի, սրահը լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ, թէեւ մեր բարեկամ Զ.Ռ.Մ. մարզականին Ա. եւ Բ. խումբերը կը բացակայէին, բայց դարձեալ շատերը մնացին ոտքի վրայ։ Զոմի մարզականը, իր կամքէն անկախ, ստիպուած էր յարգել մրցումի ժամադրութիւն մը Ֆրանս. խումբերուն հետ։ Սակայն մեր ազատատենչ մարզիկները յաղթականօրէն խաղը վերջացնելէ ետք, ժամը 5ին եկան լսելու ընկ. Միսաքեանը։

Գեղարուեստական բաժնին փայլ տուին ընկ. Գէորգ Քասեան եւ Օր. Ալիս Քաթչիկեան, ընկերը ջութակով՝ օրիորդը դաշնակով։ Կոմիտէի ներկայացուցիչին հրաւէրով, յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուորը», ընկերակցութեամբ նուագին։ Ցանուած կարգադիր յանձնախումբին խօսեցաւ ընկ. Եդուարդ Քասեան։ Եղան արտասանութիւններ եւն., որմէ յետոյ բուռն ծափերու տակ հրաւիրուեցաւ խօսելու ընկ. Միսաքեան։ Ողջի է ընկ. Շաւարշը, քանի մը վայրկեան առաջ սրահը որ կը թնդար ծափերուն աղմուկէն, այժմ խոր լռութիւն կը տիրէ, ոչ մէկ շշուկ, բոլորը ականջ կտրած կը հետեւէին ընկերոջ խօսքերուն։ Ընկերը խօսեցաւ մօտաւորապէս 40 վայրկեան, օրուան քաղաքական, ազգային թէ միջազգային հարցերու մասին։ Երբ ընկերը նկատեց ունկնդիրներուն յուզուած, երբեմն դայրացկոտ դէմքերուն արտայայտութիւնը, աւելցուց թէ տեղին չէ խնճոյքի եւ ուրախութեան հաւաքոյթի մը մէջ խօսիլ այս կարգի հարցերու մասին, սակայն հանդիսականներու փափաքին վրայ շարունակեց նոյն ուղղութեամբ։

Սկսաւ բուն խնճոյքը, սեղանապետութեամբ ընկ. Յ. Տ. Սարգիսեանի։ Սեղանները լեցուն էին առատ ուտելիքով եւ խմիչքով, երիտասարդութիւնը կը թնդացնէր սրահը յեղ. երգերով, ընկերակցութեամբ դաշնակին եւ ջութակին։ Ցուցիչ արտասանութիւն մը ըրաւ Վալանսի սիրուած գեղասաններէն Սարգիս Քէփինէկեանը, արտասանեց Մկրտիչ Դաւիթեան, մեներգեց ընկ. Սարոյեան, որմէ յետոյ եղան նուիրատուութիւններ եւ քանի մը վայրկեանէն գոյացաւ 300 Ֆր.ի նպաստ մը Սիամանթօ ակումբին։ Ուրախութիւնները շարունակուեցան մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը։

Խնճոյքը փակուելէ առաջ, անսալով հանդիսականներու փափաքը դարձեալ լսելու ընկ. Միսաքեանը, յայտարարուեցաւ որ երկուշաբթի գիշեր տեղի կ'ունենայ դասախօսական ընկերահամակրական ժողով։ Յաջորդ օրն իսկ հաւաքուեցանք Սիամանթօ ակումբը։ Սրահը դարձեալ նեղ կու գար։ Նիւթն էր «Թանջեանի սպանութիւնը եւ վրացական ներքին խաղերը»։ Ընկերը խօսեցաւ մէկ ժամէ աւելի։ Դասախօսութենէն վերջ եղան զանազան հարցումներ, որոնց ընկերը պատասխանեց եւ ժողովը փակուեցաւ ժամը 11.30ին։ Վալանսի մէջ ունեցանք ընկերական հանդիպում մը եւս, յետոյ Ռոմանի խումբին հետ, այս հանդիպումներուն ներկայ եղաւ ընկ. Միսաքեանը։ Ընկերը մինչեւ իր մեկնումի վայրկեանը շրջապատուած էր ընկերներով եւ համակիրներով։

Սուրհանդակ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՅԱՆՈՒՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

ԱՆԿԻԷՆ.— Կիրակի, նոյ. 22ին, կէսօրէն յետոյ Քառֆուր տը Լաքի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Յ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկիէնի մասնաճիւղին սարքած թէյասեղանը, ուր հրաւիրուած էր բժշկա-առողջապահական դասախօսութիւն մը ընելու Տոքթ. Շ. Այվազեանը (Շ. Նարդունի)։

Սրահը լեցուած էր, ինչպէս միշտ, անդամներու եւ համակիրներու հոծ բազմութեամբ մը։

Վարչութեան անդամներէն Տիկ. Ս. Գալիկեան կարդաց վարչութեան բացման խօսքը եւ իր գործունէութեան հակիրճ տեղեկագիրը։ Կարօտեալներու օժանդակութեան գործը կը շարունակուի յարատեւօրէն, բայց մասնաճիւղին ուշադրութեան գլխաւոր առարկան է նոր սերունդը հայ պահելու գերազանցօրէն անհրաժեշտ պարագան։

Երրորդ տարին է, որ Անկիէնը հիմը դրած է Սանուհիներու «Արաքս Միութեան», եւ անձնուիրաբար ու գուրգուրանքով կը շարունակէ պահել պահպանել զայն։

Հայ կնոջ զարգացման եւ մտքի մակարդակի բարձրացման պահանջը կենսական հարց մըն է, որովհետեւ սերունդը հայ պահելու գործին մէջ ամէն բանէ առաջ նախ պէտք է որ մայրերը պատրաստել, որպէսզի գիտակից ըլլան իրենց այդ մեծ պարտականութեան։

Բայց սերունդները չեն պահպանուիր առանց առողջութեան եւ «առողջ միտք յառողջ մարմնի» ճշմարտութիւնը գնահատելով է որ Անկիէնի մասնաճիւղը պարբերաբար կը կազմակերպէ բժշկական-առողջապահական դասախօսութիւններ։ Միեւնոյն մտահոգութեամբ է նաեւ որ Երջանային Վարչութիւնը երկու ամառ է օդափոխութեան կայաններ կը կազմակերպէ կարօտ մանուկներու համար, Նիսի գեղեցիկ ափերուն վրայ, ուր արեւազուրկ փոքրիկներու 35 հոգինոց խումբեր — այս տարի երկու խումբեր — մէկ ամիս կենսատու արեւ ու լոյս կը ծծեն, առատ ու մաքուր սնունդ կը ստանան, եւ մէկ մէկ ամիս հայ խօսքը, հայ երգը, հայ ծիծաղը կը թրթռացնեն իրենց կենսուրախ շրթունքներուն վրայ եւ իրենց շուրջը, վայելելով հայ մայրական սէր ու գուրգուրանք։

Ի զուր չէ որ այդ խումբերէն մէկուն հետ Նիս գտնուած Հսկիչ ուսուցչուհիներէն մին կը գրէր մեզ խանդավառօրէն «Թող ամէն խաչուհի ուրախ եւ հպարտ ըլլայ որ իր տուած փոքրիկ անդամավճարներով ինչ հրաշքներ կը գործուին, կեանքեր կը փրկուին, Հայեր կը փրկուին։ Պէտք է աչքով տեսնել տղոց խայտանքն արեւուն եւ ծովուն մէջ, անոնց ուրախ կանչերն ու ծիծաղները»։

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան դասախօսին։ Տոքթ. Այվազեան վերլուծելէ յետոյ առողջութեան կարեւորութիւնը, մանաւանդ նորահաս սերունդին մէջ, եւ բոլորովին վճռական համարելով վտիտ եւ հիւանդ սերունդներու գոյութիւնը ազգապահպանման տեսակէտով՝ գնահատեց Կ. Խաչի բժշկական դասախօսութիւններու ձեռնարկը եւ պատկերալից ու դիւրամատչելի ոճով սկսաւ իր դասախօսութիւնը, նիւթ ունենալով «Մարզական մարզանքը»։

Մէկ ժամէն աւելի տեւող այս խիստ շահեկան եւ օգտակար դասախօսութենէն յետոյ ոգեւորութիւնը սկսաւ թէյասեղանին շուրջ։ Պ. Ս. Տէր Թովմասեան շնորհաւորեց դասախօսը իր ժողովրդական արտայայտութիւններուն համար եւ խօսքը տուաւ Պ. Ա. Գիւլխանդանեանի եւ յետոյ Պ. Գ. Բալյեանի, որոնք գեղեցիկ ու կուռ խօսքերով շեշտեցին նման հաւաքոյթներու արժէքը մանաւանդ հայ նոր սերունդը առողջ եւ առոյգ պահելու անհրաժեշտութեան հետ՝ զանոնք հոգիով եւ մտքով Հայ մեծցնելու, հայ դաստիարակելու պահանջը։

Հանդէսին նախագահը խնդրեց Տիկ. Հ. Բաբերդեանէն որ իր տպաւորութիւնները պատմէ մեր մանուկներու օդափոխութեան կայանին մասին։ Ազնիւ տիկինը շատ հաճելի կերպով եւ մանրամասն պատկերացուց փոքրերու ամէնօրեայ կեանքը, իրենց զարթումէն մինչեւ անոնց պառկիլը, անոնց ուրախ կեանքին բոլոր դրուագները հարազատօրէն, մանաւանդ անոնց անհուն խանդավառութիւնը, որով 8—10 օրուան մէջ եօթէ աւելի հայերէն երգեր անխալ սորված էին, օտարներու հիացումին արժանանալով։

Սանուհիներէն Օր. Այտա Զահրէճեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիսը» սքանչելի բանաստեղծութիւնը։

Պ. Վահէ Մանուկեան եւ Պ. Պետիկեան խիստ հաճելի եւ հայրենաշունչ երգերով զուարթ ոգեւորութեամբ համակեցին ներկաները։

Երեք չորս ժամ հայ աշխարհն ապրած ըլլալու երջանիկ պատրանքին եւ տպաւորութեան ներքեւ վերջացաւ այս հայ օրը։ Բոլորը ակամայ բաժնուեցան այդ մտերիմ մթնոլորտէն, բոլորն ալ փափաք յայտնելով մասնաճիւղին որ յաճախակի ըլլան այս քաջալերիչ եւ կազդուրիչ հաւաքոյթները։

Սաքոնիկ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Հ. Ե. Ակումբը այս տարի կը թեւակոխէ իր գոյութեան Ե. տարին։

Նախագահին Պ. Հ. Դերձակեանի մեկնումին պատճառով նախկին վարչութիւնը հարկադրուեցաւ ժամանակէն առաջ ընդհ. ժողով գումարել՝ նոր վարչութիւն ընտրելու համար։

Ժողովը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 15ին Սոսիէթէ Սավանթի մէջ եւ ընտրեց նոր վարչութիւնը։ Նախագահ՝ Ս. Աֆանասեան, փոխ-նախագահ՝ Օր. Հերմինէ Տէր Բարսեղեան, քարտուղար՝ Օր. Հրանոյշ Գազազեան, գանձապահ՝ Մ. Խաչատուրեան, խորհրդական՝ Ս. Մանուկեան։

Միութեան գործունէութիւնը, ինչպէս եւ նախորդ տարիներու մէջ, պիտի ձգտի մեր երիտասարդութեան ծանօթացնել հայ մշակոյթը եւ ազգային կեանքը։ Ուստի ձեռնարկած ենք դասախօսութեանց, որոնց համար հրաւիրուած են առաջնակարգ մտաւորականներ,— Պ. Պ. Խանդկարեան, Զօպանեան, Հ. Սահակ եւ ուրիշներ։

Վարչութիւնս յոյս ունի որ իր ձեռնարկը ջերմ արձագանգ կը գտնէ հայ երիտասարդութեան լայն շրջանակներուն մէջ, որոնք աւելի մեծ թիւով կը փութան իրենց մասնակցութիւնը բերել Միութեանս, որպէսզի կարելիութիւն ստեղծուի ընդարձակելու մեր գործունէութիւնը՝ կազմակերպելով հանդէսներ, նուագի երեկոներ, ինչպէս եւ պարբերական դասախօսութիւններ հրաւիրելով նոր ուժեր եւ ճոխացնելով գրադարանը։

Միութեանս ծրագրին մէջ կը մտնէ գրական հանդէսի մը հրատարակութիւնը, որուն պիտի մասնակցին միայն մեր անդամ-անդամուհիները։

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան Ecole des Langues Orientales, 2, Rue de Lille։ Այստեղ պարտք կը համարինք հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել դպրոցի տեսուչ Պ. Փօլ Պուայէին, որ սիրայօժար դպրոցի շէնքը տրամադրեց մեզի։ Շնորհակալութիւն նաեւ մեր դասախօսներուն, Փարիզի հայ մամուլին, որ բարեացակամօրէն կը տրամադրէ իր էջերը մեզի։

Յ. Գ.— Միութեան հասցէն է.— Mlle H. Kazazian, 6 Rue St. Sulpice, Paris (6)։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

Անորոշութեան այս ծանր օրերուն, երբ յուսահատութիւնը վարակիչ հիւանդութեան մը պէս յամրաբար կը տիրապետէ տկար հոգիներու վրայ, եթէ ոչ յուսադրիչ դէթ մխիթարական է դիտել, որ դեռ կը գտնուին աշխատանքի եւ զոհաբերութեան սիրով տոգորուն երիտասարդներ, որոնց զգացումներն ու հոգին անաղարտ կը մնան։ Անոնք միշտ յուսավառ տրամադրութեամբ եւ պատրաստակամութիւնով, շարժում մը կ'ուզեն ստեղծել, բան մը ընել, որ նպաստէ մեր երիտասարդութեան կամքի եւ նկարագրի ուժեղացման, անոր յառաջդիմութեան, մինչեւ որ անցնին այս փոթորկումի դժուարին տարիները։

Այս, դեռ ունինք երիտասարդներու ստուար բազմութիւն մը աշխարհի չորս ծագը ցրուած, որ լաւագոյն յոյսեր ու տենչեր կը սնուցանէ, զօրաւոր հաւատքը ունի մեր ժողովուրդին վերածնունդին, բարօրութեան եւ անոր բախտաւոր ապագային։ Ահա այս հաւատաւոր երիտասարդներէն խումբ մըն էր, որ վերջերս Մարսիլիոյ մէջ կազմակերպեց Ժողովրդական Լսարանը։

Չորս-հինգ շաբաթէ ի վեր արդէն կը շարունակուի կանոնաւորաբար։ Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 10—12 խմամբ գեղարուեստական բաժնի մը հետ կը տրուի ամբողջ շաբթուան ընթացքին տեղի ունեցած քաղաքական եւ ազգային կարեւոր դէպքերու շուրջ տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ յատուկ դասախօսութիւններ զանազան նիւթերու շուրջ։

Ժողովրդական լսարանի յանձնախումբը ընտրեալ նիւթերու ցանկի մը վրայ, այսուհետեւ ամէն հինգ. երեկոյ պիտի յատկացնէ վիճաբանական հաւաքոյթներու այժմէական եւ հետաքրքիր նիւթերու շուրջ, գրական ժիւրիի մը հսկողութեան ներքեւ։

Շահրիկեան սրահին հոգատար մարմինը սիրով տրամադրած է սրահը յանձնախումբին բոլոր հաւաքոյթներուն։

Ահաւասիկ գեղեցիկ առիթ մը, Մարսիլիոյ հայ գրասէր հասարակութեան՝ օգտուելու տրուած այս պատեհութենէն։ Յանձնախումբը ամէն օր գնահատութեան եւ քաջալերանքի խօսքեր կը լսէ անոնցմէ, որոնք առիթը ունեցան արդէն հետեւելու այս հաւաքոյթներուն։

Աշխատասէր սիրելի տղաք, Մարսիլիոյ հայ գիտակից ու հաւատաւոր հասարակութիւնը պիտի գիտնայ գնահատել ձեր զոհաբերութիւնները։

Ձեր մաքուր հոգիներն ու անկեղծ հաւատքը կը բաւեն յաջողութեամբ պսակելու ձեր ձեռնարկը։

Ուր որ է ճիգ եւ աշխատութիւն անհետեւանք ու անպտուղ չի մնար կեանքի մէջ։

Լ. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. Օրը

ԿՐԸՆՕԲԼ, 27 նոյ. (Յապաղ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ այստեղ ալ։ Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր։ Հանդէսը բացուեցաւ Օր. Սալաւանեանի երգով։ Երգեցին նաեւ Օր. Թիւֆէնկճեան եւ փոքրիկն Աւուեան։

Յետոյ խօսեցաւ ընկ. Շ. Միսաքեան, օրուան հարցերուն մասին, եւ իր նիւթը բաժնեց երեք մասի, նախ ակնարկ մը նետեց միջազգային քաղաքական կացութեան վրայ, յետոյ ներկայացուց մեր ազգային կեանքը եւ ի վերջոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պահանջները։

Մէկ ժամ տեւող այս ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ։ Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Ե. Տէր Կոմսեան։ Անեկդոտներ, բաժակաճառեր եւ երգեր տարափ մը սկսաւ, որ տեւեց մինչեւ ժամը 9։ Այնուհետեւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ շատ գոհ տպաւորութեան տակ։

Նեա

ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

ԼԷ ՄԻԼ.— Էքսի շրջաններուն մէջ այս գաղութը երկար տարիներու կեանք ունի։ Խաղաղ եւ գիւղական հաճելի միջավայր մըն է, ուր կ'ապրին մեր հայրենակիցները եւ կը զբաղին հողի գործով։ Կղմինտրի գործարանի մէջ ալ աշխատողներ կան, որոնք ազդուած էին ասկէ առաջ գործազրկութեան տագնապէն, սակայն այսօր կ'աշխատին բոլորն ալ։

Իրբեւ կազմակերպութիւն կայ Զարմանճացիներու Վերաշ. Միութիւնը, որ նոր կազմուած է։ Կեդրոնի հրահանգով կ'երթամ անոնց կազմակերպական գործերուն եւ զանազան խնդիրներու մասին կարգադրութիւն ընելու։ Ժամանակին կը ներկայանամ Հայրենակից Բարսեղին տունը, որ կը նստի լերան կողին։ Կազմակերպած են թէյասեղան մը, ուր Վեր. Միութեան պատկանող գործերը կարգադրելէ վերջ, հայրենակից Մ. Թաշճեան խրախուսեց մեր բուռ մը հայրենակիցները որ աշխատին գործադրել կեդրոնի հրահանգները։

Մեր հայրենակիցները ուրախութեամբ ունկնդրեցին լիազօր հայրենակցին խօսքերը, եւ խոստացան կատարել իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնը։

Թէյասեղանին սեղանապետ ընտրուեցաւ Էքսէն Պ. Գէորգ Աւետիսեան, որ շատ յաջող կերպով կառավարեց թէյասեղանը, աւելի կերուխումի սեղանը։ Ազգային եւ յեղափոխական երգեր երգեցին Թիւֆէնքճեան, Սարգիսեան, Քաջար եւ ուրիշներ։ Այս ուրախ մթնոլորտին մէջ կազմուեցաւ «Ուսումնասիրաց» մը, որ մանկապարտէզ մը պիտի բանայ 30է աւելի հայ մանուկներուն սորվեցնելու համար մեսրոպեան գիրը։ Մատակարար մարմնի անդամ ընտրուեցան Կարապետ Քէյ. Քէնտոյեան եւ Մէլիս Ծաղատուրը։ Հայրենակից Ս. Քէնտոյեանը սիրով ընդունեց ուսուցիչ ըլլալու պարտականութիւնը։ Այս հարցին շուրջ Գարեգին Աւետիսեան խօսելէ վերջ առաջարկեց հանգանակութիւն մը ընել, ինչ որ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ սեղանակիցներուն կողմէ, որոնք մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով։

Մանկապարտէզի մը անհրաժեշտութեան մասին մեր հայրենակից Թաշճեան ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Եթէ յառաջիկայ վաղը ձեր պզտիկները ձեզ չեն ճանչնար, որովհետեւ այս երկրին մշակոյթը հզօր է եւ նոր սերունդը շատ դիւրին կ'ուծանայ»։ Ուրեմն քիչ մը նախանձախնդրութիւն, ու ձեր պզտիկները կ'ազատին սպիտակ ջարդէ»։ Սեղանակիցները բոլորն ալ իրենց շնորհներով ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծեցին։

Առաւօտեան ժամը 2ին վերջ գտաւ կերուխումի սեղանը։ Դուրսը՝ լերան կողին շարուած մայրի ծառերը մութին մէջ թեթեւ քամիներու հետ Բարսեղին տան վրայ կը հսկէին։ Գեղի գիշեր է, խաղաղ ու հանգիստ։ Էքսի հայրենակիցները կը վերադառնան էքս։ Յաջորդ առաւօտ ալ ես կը վերադառնամ ժխորի քաղաքը, Մարսէյլ։

Զարմանճացի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Դ.— Պղինձի ժանուկ (պրօմիւր տը քիւիվռ) ամէնէն գործածականն է որովհետեւ ջերմութիւնը երեւան կը հանէ տառերուն գոյնը որ անմիջապէս կ'անհետանայ դարձեալ՝ երբ նամակին թուղթը սկսի պաղիլ։

Ե.— Բրինձի ջուրը անտեսանելի է. խօտի խառնուրդ մը կապոյտ գոյն մը կու տայ գիրերուն։

Զ.— Ծծմբային թթուն (սաճ եաղը) ջուրի մէջ լուծուած, նոյնպէս անտեսանելի է եւ լաւագոյն «մելան»ներէն մէկը՝ որովհետեւ ջերմութեան ազդեցութեան տակ գիրերը ածուխի պէս կը սեւնան։

Կան նաեւ սոխի կամ շողգամի ջուրով պատրաստուած «մելաններ»։ Կարելի է նոյն իսկ գործածել մեր ամէնուս ծանօթ կաթն ու լիմոնի քամուքը պայմանաւ որ նամակին թուղթը փայլուն եւ ողորկ չըլլայ։

Ինչ կը վերաբերի ծածկագիր թղթակցութիւններուն, այս ձեւը ամէնէն հինն է եւ նախնականը։ Երկու հոգի կրնան ծածկագիր բառարան մը պատրաստել. եւ սակայն փորձառու մասնագէտ մը կրնայ դիւրաւ սորվիլ «գաղտնի» բառարանին պարունակութիւնը՝ օգտուելով միեւնոյն բառերուն յաճախադէպ գործածութենէն։

Ահաւասիկ վաւերական պատճէնը ծածկագրով խմբագրուած նամակի մը որ մեր ձեռքը անցաւ պատերազմի շրջանին.—

Սիրելի Կիւսթավ,

Ծանօթ գործին համար ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ոսկի առաջարկուեցաւ ինծի։ Գոհ չեմ որովհետեւ այդ գումարէն շատ աւելին կ'արժէ այս գործը։ Ամէն պարագայի ուրիշ մը մինչեւ ՀԱԶԱՐ առաջարկելու պատրաստ էր, բայց ես հիմա ՄԵԿՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ եմ։ Այս հարցին մասին կը խօսինք երբ իրարու հանդիպինք ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ։

Ցտեսութիւն

Քոյդ անկեղծօրէն
ԱԼՖՐԷՏ։

Եթէ իրարու միացնէք՝ ստորագծեալ բառերը, կը տեսնէք որ թշնամի գործակալը կարեւոր լուր մը կու տայ իր բարեկամներուն — հինգ հազար հազար (զինուոր) մեկնելու վրայ (են) սեպտեմբերին։

Պատերազմի շրջանին լրտեսական գործիքներն անգամ հսկողութեան տակ առնուած էին։ Մասնաւորաբար զինուորականները իրաւունք չունէին նկարներ քաշելու ռազմաճակատին վրայ։ Ի հարկէ խօսք մտիկ չընող տխմարներ գտնուեցան։

Գալով անգլիական մամուլին, գրեթէ ոչ մէկ դժուարութիւն ունեցանք այս երկրին մէջ։ Բոլոր թերթերուն խմբագիրները խորապէս կ'ըմբռնէին օրուան կացութիւնը եւ հանրութեան միտքը չփոթեցնելու բնոյթ ունեցող լուրեր կամ յօդուածներ չէին հրատարակեր։

Փողոցէն անցնող ամբոխը անշուշտ կը սիրէր շատախօսել. մանաւանդ պատերազմի դաշտէն արձակուրդով Անգլիա եկող զինուորները որոնք պաշտօնէր պատմութիւններ եւ լուրեր կը գլրէին բարեկամներուն։ Թէեւ կարեւոր տեղեկութիւնները միշտ գաղտնի մնացին։ Հիւս. Ֆրանսայի զինուորական կեդրոններուն, ինչպէս Պուլոնեի, Հավրի կամ Էթափլի մէջ մեծատառ ազդարարութիւններ կախուած էին պատերուն վրայ՝ զգուշացնելու համար շատախօսները։

— Լռէ՛ ... շատ մի՛ խօսիր ... թշնամին հազար ականջ ունի ...

Պատմութեանս այս բաժինը լրացնելէ առաջ անհրաժեշտ կը նկատեմ յիշել այն կարեւոր ծառայութիւնը զոր անգլիական մամուլի երկու հսկաները՝ լորտ Նորթքլիֆ եւ լորտ Պիվըրպրուք, մատուցին դաշնակիցներուն։ Երկու ազնուականները իրենց սեփական ծախքով գերմաներէն, պուլկարերէն եւ թուրքերէն գրքոյկներ հրատարակեցին եւ օդանաւեր վարձելով թշնամի գիծերուն ետեւը տեղացուցին զանոնք պատերազմի ամբողջ տեւողութեան։ Այդ գրքոյկները հարիւրներով, հազարներով թշնամի զինուորներուն ձեռքը անցան։ Քարոզութեան այս ձեւը այնքան վտանգաւոր բնոյթ առած էր որ Հինտէնպուրկ եւ Լիւտէնտորֆ դառնօրէն կը գանգատէին որ «դաշնակիցները կ'աշխատին լուսաւորել մեր զինուորները»։ Գերմանացի ուրիշ զօրավար մը նոյն իսկ 1918ի օգոստ. 28ին մամնաւոր հրամանագիր մը ստորագրեց ըսելու համար որ «լորտ Նորթքլիֆ աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր սրիկան էր»։ Այս պարթկումն իսկ բաւական է գաղափար կազմելու համար այն բարոյական վնասին մասին զոր մեր քարոզչական աշխատանքները կը հասցնէին թշնամիին՝ թուլացնելով եւ պղտորելով իր զինուորներուն միտքը։

(Շար.)

Գլումի եւ Իվոն Տէլպոս Թերեւս յարմար տեսնեն դիտել տալ թէ կարելի չէ այդ ծանր հարցը քննել հրապարակաւ: Այս անհամաձայնութեան պատճառով, ժող. Ճակատի Ազգ. խորհուրդը պիտի առաջարկէ Սպանիոյ կացութիւնը քննել գանգփակ նիստի մը մէջ եւ ժող. Ճակատի անդամ կազմակերպութեանց հեղինակաւոր եւ պատասխանատու առաջնորդներուն ներկայութեան:

Հարկային փրանս, նոր օրինագիծը

Երեսփ. ժողովը 200ի դէմ 381 քուէով վաւերացուց Վէնսան Օրիօլի հարկային նոր օրինագիծը, որուն գլխաւոր գիծերը սա-ւասիկ.—

Ներածման եւ գործառնութեանց (*չիֆր տ'աֆէր*) տուրքերը ջնջուած են: Վաճառումներու վրայ կը դրուի միայն մէկ տուրք (6 առ հարիւր), ինչպէս եւ առեւտրական այլ գործառնութեանց վրայ (միջնորդութիւն եւայլն) 2 առ հարիւրի տուրք մը: Մաքսային տուրքերը պիտի զեղչուին: Եկամուտի վրայ դրուած տուրքերը որոշելու առեն՝ 5000 փրանք պիտի զեղչուի կնոջ համար: 5000ական փրանք առաջին երկու զաւակներուն համար, 10,000 փրանք երրորդ, 15,000 փրանք չորրորդ զաւակին համար:

10,000 փրանքի տարեկան եկամուտը զերծ է տուրքէ: 10,000-էն վեր ենթակայ՝ հարիւրին 1 տուրքի, բայց մինչեւ 70,000 տուրքի աստիճանական բարձրացումով: Մեծ ժառանգներու վրայ բարձր տուրք: Բարձր տուրքի ենթակայ են նաեւ ամուրիները:

Ճափոն կը ճանչնայ Եթովպիոյ կցումը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց իտալական կառավարութեան թէ կը ճանչնայ Եթովպիոյ կցումը Իտալիոյ: Իր կարգին, իտալական կառավարութիւնը եւս հաղորդեց Թոքիոյի թէ կը ճանչնայ Մանչուքուոյի կառավարութիւնը:

Տալատիէի ճառը

Պատերազմական նախարար Էտուար Տալատիէ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Նէօպլուրի մէջ.

— Արմատական-ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ՝ անվերապահ աջակցութիւն Լէոն Պլումի: Հետեւաբար, երբ օր մը տապալի ժող. Ճակատի կառավարութիւնը, որ եւ է մեղք չունի մեր կուսակցութիւնը: Մենք յարեցանք ժող. Ճակատի ծրագրին, կ'ուզենք որ իրագործուի այդ ծրագիրը, բայց միայն այդ ծրագիրը: Կառավարութեան շուրջ ներկայիս տեղի կ'ունենայ կռուրտուք մը, որուն անտարբեր ենք: Մենք խաղաղութեամբ կը դիտենք այդ կռիւը, մեր ուզածը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ յարգել մեր կուսակցութիւնը: Եթէ մենք յարեցանք ժող. Ճակատի ծրագրին, ուրիշ ոչ մէկ բան:

Կը գտնուինք շրջանի մը մէջ, երբ ամբողջ աշխարհ կերպարանափոխուած է: Գլխաւոր հարցը որ դրուած է մէջտեղ, արտադրութեանց արդար բաշխումն է: Պէտք է խորհիլ այդ հարցին մասին, եւ ոչ թէ զուր կռիւներով ու վէճերով սպառել մեր ճիգերը եւ միտքը:

Տալատիէ յայտարարեց իր տեսակէտը թէ բանակը պէտք է զերծ մնայ քաղաքական քարոզչութենէ, թէ ներելի չէ մտածել զին. ծառայութիւնը կրճատելու մասին:

Խօսեցան նաեւ ընկերվարական երեսփոխաններ, որոնք իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին՝ ազգային պաշտպանութեան գործը յանձնուած տեսնելով յատկապէս եւ կորովի մէկու մը, որ տոգորուած է հանրապետութեան եւ հայրենիքի սէրով:

*** Սէնթ Էթիէնի մէջ ճառ մը խօսելով, համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը, Մօրիս Թորէզ, ակնարկելով Լէոն Պլումի այն տեսակէտին թէ ներկայ կառավարութեան տապալումով կը քանդուի ժող. Ճակատը եւս, ըսաւ թէ ժող. Ճակատին բախտը կապուած չէ ներկայ կառավարութեան, կարելի է խորհիլ որ ժող. Ճակատը կազմէ նոր կառավարութիւն մը, այս անգամ բոլորովին ընկերվարական ուղղութեամբ, գործադրելու համար Ֆրանսայի աշխատաւոր զանգուածներու քաղաքականութիւնը եւ կամքը:

ՅԱՆԿԱՐԾԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ դրամը պիտի արժեզրկուի, կը գրէին եւրոպական թերթերը,— Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այդ լուրը:

ՋՕՐ. ՇԻՒՔՐԻՒ ՆԱՑԻԼԻ, որ Խտիրնէ գացած էր մասնակցելու Խտիրնէի վերագրաւման հանդիսութիւններուն, յանկարծամահ եղաւ Խտիրնէի կառավարչատան մէջ:

Այրի Տիկին Սրբուհի Սարգիսեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մարիամ Սարգիսեան (Օրթագիւղցի, Պրուսա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն գառնազէտ մահը՝ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ որդւոյն՝

ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց՝ ծանր արկածի մը, իր գործատեղիին մէջ աշխատութեան միջոցին, 32 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Թաղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 դեկտ. չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 3 Ավընիւ Վիլ տ'Ավրէյ, Շավիլ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին ՆՈՒՆԻԿ ՈՒՍՏՈՒԼԻԿԵԱՆի իր զաւկին գառնազէտ մահուան առթիւ:

Ալֆորվիլի եւ շրջաններու մէջ ի նպաստ Անդրանիկի յուշարձանի նուիրատուութեան մասնակցողներու ցանկը.—

Գէորգ Սարխօշեան, Նշան Շիրինեան, Լեւոն Եղիայեան, Խաչիկ Գաբրիէլեան, Թադէոս Մատոյեան, Քաջիկ Մատոյեան, Նշան Մարգարեան, Ռուբէն Ասլանեան, Միքայէլ Սէթեան, Հայկ Արամ Իգնատիոսեան, Մկրտիչ Գաբրիէլեան, Ղազար Գաբրիէլեան, Քերովբէ Տէրտէրեան, Գառնիկ Այվազեան, Մուշեղ Սարխօշեան, Լեւոն Եօվիկեան, Հրանտ Նաթանեան, Յովհաննէս Սարգիսեան, Յովսէփ Փաշայեան, Աստուր Աստուրեան, Թէթէոս Մահտեսեան, Մինաս Խաչիկեան, Միսաք Օգումիչեան, Ջաքէոս Գզիրեան, Միքայէլ Գասպարեան, Մկրտիչ Գալուստեան, Վարդուհի Եօվիկեան 10ական, Սահակ Սարխօշեան 25, Միքայէլ Մանուկեան 50, Վարդերէս Մինասեան 5, Ժիրայր Կարապետեան 5, Յովհաննէս Պօտուրեան 5, գումար՝ 355 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Վերոյիշեալ գումարը Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութեան ղրկուած է, յուշարձանի յանձնախումբին յանձնելու համար:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին. վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

Գառկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ եւ ուրիշ անակնկալներ.

Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:

Վիճակախաղի տոմսերը կը ծախուին իւրաքանչիւր մուտքի տոմս: չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:

ՇԱՆՕԹ.— Gare de l'Estէն առնել ժամը 2.18, 2.37 եւ 2.46ի շոգեկառքը: Opéraէն եւ Jaurèsէն օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy Pavillon:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Բազմաթիւ խնդրանքներու պատճառաւ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆի Դեկտ. 6ի ներկայացումը յետաձգուած է Դեկտ. 20ին:

Տոմսերը՝ գրատուն Հրանտ-Սամուէլի մօտ:

ԳՐԱԻՈՒԱԾ ՕՐ

Ալֆորվիլի Զէնկիւլէրցիներու Հայր. Միութեան հանդէսը՝ 2 Յուն. շբ. երեկոյ

ՏՊԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ժողովը տեղի կ'ունենայ Դեկտ. 8ին, երեքշաբթի երեկոյեան: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ	ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CIGALE CINÉMA	Cinéma REXY
60 Avenue de Saxe-LYON.	Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. եւ գեղատիպ 25 փր., ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Ե. Այվազեան, 12, ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ 10, ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ, Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 փր., ՍԱՄՈՒԷԼ, Արէնք 40, ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ, Արէնք 40, ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ, Գահիրէ 20 փր., ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ 2 հատոր 70 փր., ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ՋԱՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվագօ 35, ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ 35, ՌԱԿԱՄԲԷՆԻ ԱՍՊԵՏԸ 35, ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան, 20, ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ, վէպ, Տիկին Լաւ 2 հատոր 20 փր., ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան 15, ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան 15, ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ, Ա. Գիւլխանտանեան 15, ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան 7.50, ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի 6, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարըզ 15, ԴՈՒ ԵՒ ԵՍ, Թաթ. Զարդարեան 10, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ հրատարակութիւնները, հատորը 20 փրանք, ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ, Ա. Պէշեան. 20 Ֆր.:

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ: 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ:

Գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել 100ին 10.

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,

51, Rue Mr. le Prince, Paris(6). Chèque postal Paris 1278-35. Tél. Danton: 85-65.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ամսագրին Յրդ թիւը (Նոյեմբեր) հետեւեալ բովանդակութեամբ նուիրուած բացառաբար ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ ՐԱՖՖԻ, Մկրտիչ Պարսամեան.— ՉՀԱՆԳԱԾ ՈՒԺԸ, Յ. Օշական.— ՐԱՖՖԻՆ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԷՋ, Շ. Նարդունի.— ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԳԱՆՁԸ, Մ. Վարանդեան.— «ՍԱՄՈՒԷԼ»Ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Հայկ Արամ Քիպարեան.— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Ա. Արազեան, ինչպէս նաեւ մանրավէպեր Րաֆֆիի կեանքէն, երկերը, եւ ընտրուած փունջ մը անոր գրականութենէն

Դիմել՝ M. & M. BARSAMIAN. 30 Rue Drouot, Pais (9e).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 3 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին. խիստ կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Մասնաւոր հրաւէր չպիտի ղրկուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԼԻՈՆԷՆ Գառնիկ Առաքելեան (Բաբերդցի) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արշակ Առաքելեանը, որ 1923ին կը գտնուէր Գավալայի շրջանը: Տեղեկացնել՝ 24 rue de Beguin, Lyon (Rhône. France):

Կը խնդրուի «Հորիզոն»էն արտատպել:

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seine 404035 — Tél. Botzaris 17-64

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ կը գանձենք՝ եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:

2. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. Երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած ծարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց ծարկային աղդարարութեան մէջ իր նշանակուած առաւելութիւններէն: Շատեր առելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք հոն պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:

3. ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ մեղմուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:

Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ վարձողի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը:

Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ձեռնարկատէր մը, ընկերութեան վարիչ մը, տնօրէն մը նոյնիսկ եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:

Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ:

4. ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.

Ա.) Կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:

Բ.) Կը քննենք եւ կը ծանենք հաշիւները էնվանթէրի պահուն:

Գ.) Կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները:

Դ.) Կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ յաւագոյն խորհուրդներ կու տանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դնելէ առաջ:

Ե.) Կը քննենք Լիքիտասիոնի հաշիւները:

Զ.) Կը քննենք ժառանգական հաշիւները:

Է.) Կ'օժանդակենք ձեզ "ամոսգիտօրէն" պետական վարչութեանց մօտ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.-էն ՍԿՍԵԱԼ

Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԲՈԼՈՐ ՓԱՓԿԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ

Aznavour

Կովկասեան հանրածանօթ ճաշարանը

48 Rue St. Georges, Paris (9)

Մէթրօ St. Georges, N. D. de Lorette եւ Peletier

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր կերակուրներ:

ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ ԵՒ ՎՈՏԿԱ — ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C. 47-22 եւ C. 74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ORCHESTRE PARIKIAN

31, Rue Monge - PARIS (5e) (Métro. Cardinal Lemoine)

Փարիզեան առաջնակարգ նուագածուներէ բաղկացած ՓԱՐԻԿԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ, նոր եւ ընտիր րէփէրթուառով պատրաստ է պարահանդէսի, հարսանիքի եւ այլ երեկոյթներու:

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ:

Դիմեցէք իրեն եւ վստահ եղէք որ խիստ գոհ պիտի մնաք:

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մուտքի աջ կողմը, բաւական մեծ սեղանի մը վրայ շարուած էին փայտէ տուփեր, լեցուած շաքարի խոշոր կտորներով, իրար փակած չաքարեղէններով, չոր չիրով, մոմի ծրարներով: Այս բոլորը մէկանց ծածկուած էր կարմիր շղարշով մը, որու պատռուածքներու մէջէն սակայն ճանճերը ազատ երթեւեկի ճամբայ ունէին:

Սեղանի վարը կը կազմէր բևլոտած հաստափոր տեսրակի կողքին բարձրացած կշիռը, որու բնական ղոյնը անկարելի էր ճշդորոշել միլիոնաւոր ճանճերու ձգած հետքերէն, որոնք սերունդէ սերունդ իրենց ծիրտերով զարդարած էին զայն:

Դիւքեանի այս քիչ մը շատ համեստ նկարագրութիւնը ճշգրէն չի ներկայացներ Արթիւշի առեւտրական գործը:

Իրողութիւնն այն էր, որ այդ դիւքեանը իր համեստ բովանդակութեամբ առեւտուրի պաշտօնական կողմն էր: Ջոփուր Արթիւշի գլխաւոր զբաղմունքը մաքսանենգներէ ապրանք գնելն ու Կովկասի խորերը ճամբելն էր: Այդ գործով կը զբաղէին Արաքսի ափին գտնուող գրեթէ բոլոր մանր առեւտրականները:

Միջօրէի խեղդող տօթէն խուսափելով՝ Արթիւշը նստած էր խանութի մէկ անկիւնը, մաշած փախաթի մը վրայ ու կը նիրհէր մէկ աչքը բաց, մէկը գոց, երբ Երեւանի կողմէն եկող, փոշիի սայլակ մը որոտընդոստ աղմուկով կանգ առաւ դիւքեանի առջեւ՝ սարսափելի փոշիի ամպ մը բարձրացնելով:

Արթիւշի մրափող երկրորդ աչքն ալ վայրկենաբար բացուեցաւ: Թեւերը պարզելով ու յօրանջելով, տեղէն բարձրանալու պէս շարժում մը ըրաւ եւ նորէն աչքերը կիսահուփ փակեց: Այնքան սաստ էր, որ Արթիւշի վրայ շարժելու հալ իսկ չէր մնացեր:

Սայլակէն թեթեւաշարժ երիտասարդ մը վար ցատկեց, քառակուսի կապոց մը սեղմեց կառապանի ափին մէջ, վերցուց թեթեւ կապոցը, վազանոթ մէկու մը նման չիտակ գէպի դիւքեանը ուղղուեցաւ եւ գանէն ներս մտաւ՝ պոռալով.

— Արթիւշ Պիծա:

— Վայ հոգուդ մատաղ, Վահէ ջան,— եւ Արթիւշը դեռ քնաթաթախ՝ վեր ցատկեց նստած տեղէն, վրայ վազեց ու փրկնդխառնուեցաւ Վահէի հետ:

— Էս ի՞նչ խապար է,— զարմացած հարցուց Արթիւշը,— հազիւ երեք չորս ամիս եղաւ երթալդ...

— Էսպէս պատահեցաւ, Արթիւշ Պիծա... էս ճամբայ չէ, կարգին դժոխք է. փոշիէն խեղդուեցայ, մէկ վրաս գլուխս նայէ,— ու Վահէն փորձեց գդեստի վրայ նստած փոշին թափել,— քիչ ջուր բեր, երեսս լուամ:

— Հա, քէ մատաղ... է, ինչպէս ես...

— Պիծա, անմիջապէս դիմաց անցնելու եմ... կարեւոր խօսելիք ունիմ հետդ... Լաւ կը լինի՝ էս դիւքեանդ մէկ գոցես... Միասին կ'անցնինք Արաքսի եզերքը, մինչեւ կէս գիշեր պոլ ժամանակ կ'ունենանք խօսելու: Դու մէկ օգնէ, որ վրաս գլուխս կարգի բերեմ: Մի մոռնար, որ ես հիմա առաջին կարգի պատուաւոր վաճառական մըն եմ՝ Հաջի Իսմայիլ Թաւրիզի... գէթ այդպէս գրուած է անցագրիս մէջ...

— Հիմա, անմիջապէս դիւքեանը կը գոցեմ,— ըսաւ Արթիւշը:

Ջոփուր Արթիւշը, Վահէի գալով բոլորովին կենդանացած՝ մեծ եղբօր մը նման կը դառնար անոր չորս բոլորը, անոր ձեռքին ջուր կը լեցնէր, ունեցած երեսսրբիչներէն ամենամաքուրը կը յօնէր, որ բաւականին դժուարին խնդիր մըն էր:

Կէս ժամ վերջը Արթիւշ կողպեց դիւքեանը, վերցուց երիտասարդին միակ թեթեւ ծրարը ու երկուքը միասին բլուրէն վար իջնալով հասան կամուրջի գլուխը, ուր սուինաւոր զինուոր մը ճամբան կը գոցէր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3284

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՅԻ ԽՕՍՔ

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ՝ ՊԱՏՐՈՒԱԿ

Էնկիւրի անկախութիւն կը պահանջէ Իսքէնտէրունի Սանճագին համար, առաջ քշելով Էնկիւրիի Համաձայնագիրը (20 Հոկտեմբեր 1921), որ մասնաւոր վարչաձեւ մը կը խոստանար այդ շրջանին։ Տեսնենք թէ ի՛նչ էր նախատեսուած վարչաձեւը՝ յիշեալ համաձայնագրի 7րդ յօդուածով («Ցառաջ», 3 նոյեմբեր)։

Իսքէնտէրունի Սանճաքը գրաւուեցաւ 1918ի աշնան, օսմանեան բանակին ջախջախումէն վերջ, երբ Թուրքերը կորսնցուցին Պաղեստինէն մինչեւ Կիլիկիա։ Հայկական Լեգէոնն էր որ 1918 նոյեմբեր 14ին գրաւեց Իսքէնտէրունը, Շէրիֆ Հիւսէյնի զինուորները Անտիոք մտան դեկտեմբեր 7ին, բայց 1919 յունուար 10ին քաշուելով, քաղաքը յանձնեցին Հայկական Լեգէոնին։

Հոգատար պետութիւնը առաջին վայրկեանէն իսկ մասնաւոր վարչաձեւ մը հաստատեց այդ շրջանին համար։ 1918 նոյեմբեր 27ին Իսքէնտէրունի Սանճաքը կազմուեցաւ իբրեւ առանձին վարչական միաւոր մը, Իսքէնտէրունի, Պէյլանի, Հարիմի եւ Անտիոքի գաւառակներուն միացումով, Իսքէնտէրունի ֆրանսական զինուորական կառավարիչին հրամանին տակ։ 1920 սեպտ. 1ին Սանճաքը կցուեցաւ Հալէպի պետութեան, պահելով մէկտեղ իր վարչական ինքնավարութիւնը։

Երբ կնքուեցաւ Էնկիւրիի Համաձայնագիրը Ֆրանքլէն-Պույոնի հետ, 7րդ յօդուածը գրեթէ վաւերացուց Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ հաստատուած գոյավիճակը (վարչական ինքնավարութիւն)։ Միայն թէ Սանճաքէն բաժնուեցաւ Հարիմի գաւառակը (բացի Րիհանիէ գիւղախումբէն) որուն բնակչութեան 100էն 90ը Արաբ էր եւ կցուեցաւ ուղղակի Հալէպի, իսկ քանի մը գիւղախումբեր ալ տնտեսական պատճառներով կցուեցան Ալէվիներու երկրին։ Երբ 1924 դեկտեմբերին կազմուեցաւ Սուրիոյ պետութիւնը, կեդրոն ունենալով Դամասկոսը, Իսքէնտէրունի Սանճաքն ալ կապուեցաւ այս վերջինին։ Երկու տարի վերջ, 1926 դեկտեմբերին, 14 երեւելիներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը դիմեց Պէյրութ՝ ֆրանսական մարզպան Հանրի տը Ժուվընէլէն պահանջելու համար Սանճաքին բացարձակ ինքնավարութիւնը, կցուելով Ֆրանս. մարզպանութեան։ 1927 յունուար 21ի ընտրութիւններէն վերջ, Սանճաքի 6 երեսփոխաններէն 5ը մարտ 18ին նոյնիսկ պաշտօնապէս անկախութիւն հռչակեցին, Սուրիոյ պետութենէն անջատուելու եւ Ֆրանս. մարզպանութեան կապուելու նպատակով։ Նոյն տարուան ապրիլ 22 – 23 Սահմանադիր ժողով մըն ալ գումարուեցաւ եւ քուէարկուեցաւ նոր պետութեան Սահմանադրութիւնը, որ սակայն չվաւերացուեցաւ Ֆրանս. մարզպանէն։ Ի վերջոյ խնդիրը լուծուեցաւ անուշութեամբ, Սանճաքի վարիչները հրաժարեցան անկախութեան գաղափարէն, գոհանալով վարչական եւ ելմտական ինքնավարութեամբ։

Սանճաքի կառավարիչը (Միւթէսարրըֆ), իբրեւ ներկայացուցիչ Սուրիոյ Պետութեան նախագահին, լայն իրաւասութիւններ կը վայելէ եւ կառավարութեան պետի մը բոլոր առանձնաշնորհները ունի. ելմտացոյցը կը կազմէ եւ կը ներկայացնէ Վարչական Խորհուրդին՝ որ կը քուէարկէ զայն. Սուրիոյ պետութեան նախագահը կը վաւերացնէ կամ ետ կը ղրկէ զայն. ո եւ է փոփոխութիւն մտցնելու իրաւունք չունի։ Բացի բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն, մնացեալ պաշտօնեաները կը նշանակէ կամ կը հրաժարեցնէ կառավարիչը։ Գաւառակները կը կառավարուին գայմագամներու, գիւղախումբերը միւտիրներու կողմէ պատասխանատու ըլլալով Սանճաքի կառավարիչին։

Ըստ Էնկիւրիի համաձայնագրին, ամբողջ Սանճաքին մէջ ֆրանսերէնը, արաբերէնն ու թուրքերէնը ճանչցուած են իբրեւ պաշտօնական լեզու։ Ներքին կարգապահութեան կը հսկէ չորս սպայ եւ 192 զինուորէ բաղկացած սուրիական ոստիկան-զօրքի գումարտակ մը։ Երեք գաւառակներէն իւրաքանչիւրին մէջ շարժուն պահակներու դասակ մը կը հսկէ սահմանագլուխի ապահովութեան։ Ոստիկանութիւնը կը բաղկանայ վեց ոստիկանապետէ եւ 37 ոստիկաններէ։ Ոստիկանութեան մէջ Հայերու մասնակցութիւնն է հարիւրին 14, շարժուն պահակներուն մէջ՝ հարիւրին 30, ոստիկան-զօրքին մէջ հարիւրին 4։ Ասոնցմէ զատ մէկ վաշտ զինուոր կը պահուի սահմանագլուխի Թուրք մաքսանենգներուն և հրոսախումբերուն դէմ պաշտպանուելու համար. կեդրոնն է Անտիոք. անունն է Արեւելեան վաշտ եւ կը բաղկանայ Հայերէ, Արաբներէ եւ Ալէվիներէ։

Հոգատար պետութիւնը իր հակակշիռը կը գործադրէ՝ Սանճաքին մէջ պահելով զանազան պաշտօնատարներ, որոնց գլխաւորներն են՝ Մարզպանի կցորդ-պատուիրակը, Ապահովութեան քննիչը, Մաքսային, Հանրօգուտ Շինութեանց եւ Հանր. Կրթութեան քննիչները եւայլն։

Ահա՛ իր գլխաւոր գիծերուն մէջ, վարչական այն դրութիւնը, ըստ դեր-դնդապետ Փօլ Ժաքօյի, որով կը կառավարուի Իսքէնտէրուն – Անտիոք շրջանը տարիներէ ի վեր։ Տեղացիները գոհ են այս կացութենէն, բայց Էնկիւրիի գործակալներն են որ գործը կը խանգարեն։

Ըսինք թէ այս հողամասին կորուստը շատ ցաւալի անդրադարձումներ կրնայ ունենալ նորագոյն սուրիական պետութեան վրայ, տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտով։ Հիմա որ Լիբանան անկախ պետութիւն կը դառնայ՝ Պէյրութի եւ Տրիպոլիի պէս կարեւոր նաւահանգիստներով, Սուրիոյ համար իբրեւ գլխաւոր նաւահանգիստ կը մնայ միայն Իսքէնտէրունը։ Այս վերջինը խիստ մեծ դեր կը խաղայ հիւսիսային Սուրիոյ առեւտրական-տնտեսական կեանքին մէջ։ Առանց Իսքէնտէրունի կը մեռնի Հալէպը, որ առեւտրական խիստ մեծ կեդրոն մը, կարելի է ըսել ըշտեմարան մըն է Սուրիոյ եւ յարակից երկիրներու համար։ Իսքէնտէրուն – Հալէպ խճուղիին երկարութիւնն է 160 քիլոմեթր, ինքնաշարժով 4 – 5 ժամուան ճամբայ։ Հալէպը փրկելու համար սուրիական պետութիւնը անհրաժեշտ ու կենսական պէտք ունի Իսքէնտէրունին։

Թուրքերը երբեք չպիտի գոհանան Իսքէնտէրունի սանճաքով. եթէ յաջողին խլել զայն, իրենց յաջորդ նշանակէտը պիտի ըլլայ անպայման Հալէպը, ատոր տարակոյս չկայ։ Շատ ցաւալի է անշուշտ որ Քէրքուքի քարիւղի խողովակները չյանգեցան Իսքէնտէրուն՝ ինչպէս ծրագրուած էր նախապէս, այլ տարուեցան Տրիպոլիս։ Եթէ սկզբնական ծրագիրը գործադրուէր, այսօր Իսքէնտէրունը Թուրքիոյ վերադարձնելու խնդիր չէր ծագեր։

Ամէն պարագայի մէջ, կը յուսանք թէ հոգատար պետութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նկատի պիտի առնեն Սուրիոյ արաբ բնակչութեան կենսական շահերը եւ թոյլ չպիտի տան որ նոր անարդարութիւն մը գործուի։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍ. ՄԱՄՈՒԼԸ

Ալեքսանտրէթի ճակատագրին մասին լուռ կը մնային ֆրանսական թերթերը, եթէ չյիշենք «Թան»ը, «Փըթի Ժուրնալ»ը, «Տէպա», երբեմն «Քոթիտիէն»ը, որոնք յաճախ արձագանգ կուտային Ալեքսանտրէթի ճակատագրին մասին մղուած պայքարին։ Բայց այժմ, երբ հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան տարուելու աստիճան կը կնճռոտի, ֆրանսական մամուլը սկսաւ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալ։

Երէկուան «Փըթի Փարիզիէն»ը կը գրէր այս մասին.—

Թուրքիոյ արտաքին գործավարին՝ Րիւշտիւ Արասի ճառը Էնկիւրիի մէջ, Փարիզի Թուրք դեսպանին՝ Սուատի տեսակցութիւնները Քէ տ'Օրսէի մէջ, վերջապէս թրքական մամուլին ընդարձակ, նոյնքան ուշագրաւ յօդուածները հետզհետէ լարեցին հանրային ուշադրութիւնը Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարցին վրայ։

Այս սանճաքը փոքրիկ հողամաս մըն է, որ կը գտնուի Սուրիոյ հիւսիսային կողմը, Թրքական սահմանագլուխին վրայ, ուր կը բնակին 210.000 հոգի, որոնք կը պատկանին այլազան ցեղերու եւ կրօնքներու,— Թուրքերը կը կազմեն հարիւրին 39 համեմատութիւն մը։ Սանճաքը, մասնաւոր ինքնավարութեան մը վարչաձեւին տակ, կապուած է սուրիական պետութեան։ 1921ին կնքուած դաշնագրին համաձայն, Ֆրանսա ստանձնած էր որոշ պարտաւորութիւններ։ Այդ պարտաւորութիւնները, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը կնքուելէ վերջ, փոխանցուեցան Սուրիոյ, որուն կ'իյնայ այդ յանձնառութիւններուն գործադրութիւնը։

Մեր Թուրք բարեկամները, որոնց հետ սրտագին կը փափաքինք շարունակել մեր բարեկամական յարաբերութիւնները, մտահոգ կը թուին սանճաքին ապագայ վարչաձեւին մասին, եւ յանուն 1921ի դաշնագրին՝ մեզ կը մեղադրեն, որ դրժած ենք մեր յանձնառութիւնները։

Պարզ է որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը փափաքի սանճաքը ձերբազատել մասնաւոր ինքնավարութեան այն վարչաձեւէն, որով կապուած կը մնայ Սուրիոյ պետութեան։ Թուրքիոյ ցանկութիւնն այն է որ սանճաքին տրուի ամբողջական անկախութիւն, եւ իրաւունք՝ որ, ապագային, այս Սանճաքն ալ մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Արդ, Ֆրանսա, որ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին շրջանակին մէջ, սանճաքին վերաբերմամբ՝ պիտի ուզէր յօժարակամ ընթացք տալ ամէն գործնական կարգադրութեան, չի կրնար — քանի որ Թուրքերը յանձնառութեան հարց կը յարուցանեն — որ եւ է բան որոշել՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան կամքին, անկէ ստացած ըլլալով իր հոգատարութիւնը Սուրիոյ վրայ։

Հետեւաբար, հարցը պիտի տարուի Ժընեւեան ատեանին, որուն կ'իյնայ վճռել արդարութիւնը։ Ժընեւի Խորհուրդին առջեւ երկու կողմերը պիտի պարզեն իրենց տեսակէտները,— Թուրքիա պիտի պահանջէ սանճաքին ամբողջական անկախութիւնը, իսկ Ֆրանսա Սուրիացիներուն եւ արաբական աշխարհին մէջ գայրոյթ չպատճառելու մտահոգութեամբ, պիտի ընդդիմանայ թրքական պահանջներուն։

Յիշեցնենք, որ նման նախընթաց մըն ալ պատահեցաւ,— Մուսուլի նահանգին պարագան, որ կարելի չեղաւ անջատել Իրաքէն։

Մնաց որ դեռ երեք տարի պէտք է անցնի, կարգադրելու համար Ալեքսանտրէթի սանճաքին հարցը։ Իսկ մինչ այդ, կը յուսանք որ փոխադարձ համաձայնութեան ճիգեր կը կատարուին եւ գոհացուցիչ լուծում մը կը տրուի այս փափուկ հարցին։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ «ԹԱՆ»

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի աշխատակիցը, Ժօրժ Մէյէր, Գահիրէէն ղրկած իր մէկ թղթակցութեան մէջ կը խօսի Պէյրութի վերջին դէպքերուն մասին, որոնք ծանօթ են մեր ընթերցողներուն։ Ժօրժ Մէյէր համեմատութեան կը դնէ Լիբանանի եւ Պաղեստինի դէպքերը եւ հանգիտութեան եզրեր կը գտնէ, առանց մոռնալու յիշատակել, որ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ գրգռիչ տարրերը բուռ մը մարդիկ են, իսկ Ֆրանսական իշխանութիւնը զինուորական աւելի ուժ ունէր արգիլելու համար «աւանդական ջարդերը», քան բրիտանական իշխանութիւնը Պաղեստինի մէջ՝ սկզբնական օրերուն։

Զսպելէ վերջ Պէյրութի խռովութիւնները, Ֆրանսական կառավարութիւնը Վիէնոյի բերնով զգացնել տուաւ շահագրգռուածներուն թէ խռովութիւնները շարունակուած կամ կրկնուած պարագային՝ Ֆրանսա կը ստիպուի չվաւերացնել դաշնագիրը եւ շարունակել հոգատարութեան վարչաձեւը։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Մոսկուայէն թէ 34ի կը հասնին այն Գերմանացիները, որոնք ձերբակալուած են Ռուսիոյ մէջ եւ պիտի դատուին շուտով։ Եթէ աւելցնենք Շթիքլինկն ալ, որ նախապէս մահուան դատապարտուեցաւ, յետոյ՝ տասը տարի բանտարկութեան, ձերբակալուածներուն թիւը կը հասնի 35ի։ Ձերբակալութիւնները տեղի ունեցած են հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.— Մոսկուա, Լէնինկրատ, Խարքով, Քիեւ, Մարիուպոլ, Ազովեան ծովեզերքը, Սեմիբալաթինսք (Կեդր. Ասիա)։ Մոսկուայի մէջ ձերբակալուածներէն յիշենք տասնախիւսի գերմանական ընկերութեան մը տնօրէնը, Մոսկուայի դեսպանատան վարդապետը, ջութակ շինող մը, ժամագործ մը, հաշուապահ մը, երկու մեքենագէտներ։ Լէնինկրատի մէջ՝ 2 ճարտարագէտներ, 3 մասնագէտ բանուորներ, առեւտրական ներկայացուցիչ մը, երկու կիներ։ Նոյեմբերի սկիզբը ձերբակալուածներէն՝ Փրոֆ. Վարմս, պատուելի Շթրէք, եւ ճարտարագէտներ։

Գերմանական տեսակէտով, Մոսկուա այս ձերբակալութեանց ձեռնարկեց՝ երկու նպատակով։ Նախ ներքին.— Ռուսիոյ մէջ կացութիւնը ծանրացաւ վերջերս, ամրան երաշտին հետեւանքով՝ սովը վախեր կը պատճառէ, սաստիկ ձմրան մը տարափը մեծ մտահոգութիւն կը ստեղծէ, ստախանովեան շարժումը ձախողեցաւ, ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ ըժգոհութիւն մը կը նշմարուի,— անհրաժեշտ էր մեղաւորներ ճարել։ Եւ այդ մեղաւորներն են... տրոցկիստները եւ գերման լրտեսները։

Երկրորդ արտաքին.— Օգոստոսի դատը շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ։ Ոչ ոք հաւատք ընծայեց դատին լրջութեան։ Փարատելու համար այդ տպաւորութիւնը՝ խորհրդային կառավարութիւնը ծրագրեց շինծու դատավարութիւն մը։ Եւ ահա Ջեկան կ'ընտրէ Ռուսիոյ գերման գաղութէն այն Գերմանացիները, որոնք ամուսնացած են ռուս կիներու հետ։ Ձերբակալելէ վերջ այդ Գերմանացիները, դիւրին է խոստովանցնել զանոնք ուզուած ձեւով։ Հետաքրքրական է Շթիքլինկի պարագան,— Գերմանիոյ մէջ կին մը ունի այս ճարտարապետը, սակայն աքսորէ վերջ Ռուսիոյ մէջ՝ ամուսնացաւ նաեւ այնտեղ, ռուս աղջկան մը հետ։ Կը կարծէր թէ Ռուսիայէն փախչելու պարագային՝ իբրեւ բազմակին պիտի դատապարտուէր Գերմանիոյ մէջ, չէր գիտեր թէ գերման դեսպանը կ'աշխատէր փրկելու համար զինք։ Ջեկան ձերբակալութեան համար ընտրած է նաեւ ռուսացած Գերմանացիներ, որոնք, դէմ ըլլալով գերմանական արդի կառավարութեան, պատրաստ էին կատարելու «տուն տրուած» խոստովանութիւնները։

Տարբեր է, սակայն, ռուսական տեսակէտը։ Ջեկան կը պնդէ թէ անհերքելի փաստեր ունի, որոնք կը հաստատեն ձերբակալուած Գերմանացիներու լրտեսական գործունէութիւնը՝ ներշնչուած տրոցկիստներէն եւ գերման գաղտնի ոստիկանութենէն։

Շուտով, Խորհուրդներու Համագումարէն անմիջապէս վերջ, տեղի կ'ունենայ անոնց դատավարութիւնը եւ կ'իմանանք փաստերը, կ'ըսեն խորհրդային շրջանակներու մէջ։ Եւ այս դատավարութիւնը աւելի մեծ պիտի ըլլայ իր կշիռով, քան Օգոստոսի դատավարութիւնը։ Ամբաստանութեան նոյն աթոռին վրայ պիտի գրուին ու լսուին Ռատեկը, Սերեբրիակովը, Ուգլանովը, Պիատակովը, եւ անոնց կարգին՝ ձերբակալուած Գերմանացիները։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտ կիսովին աւերակ, կիսովին պարպուած

ՋԻՆԱԴԱԴԱՐ (?)

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները, կը գրեն Ֆրանսացի թղթակիցները, կը մտնեն ձմեռնային պատերազմի մը ձեւին մէջ, այլ խօսքով՝ կը դառնան քրոնիկ, խրամատներու մէջ պաշտպանուած։ Արդարեւ ձմրան առաջին սաստկութիւնը պատճառ դարձաւ, որ կռուողները ամրանան ու կենան իրենց դիրքերուն մէջ։ Հիմա նաւատորմն էր որ պիտի գրաւէ ուշադրութիւնը։ Ահա թէ ինչու կռիւներու ծանրութիւնը փոխադրուած կը թուի Միջերկրականեան եզերքներու վրայ։ Ազգայնական նաւատորմը առջի օր դարձեալ ռմբակոծեց Ալիքանտէի եւ Կարթագինէի նաւահանգիստները։ Հանրապետական նաւատորմն ալ իր կարգին ռմբակոծեց Ալճէզիրասը։

Հանրապետական ուժերը ընդհ. յարձակողականի մը ձեռնարկեցին Գասքեան նահանգին մէջ։

Մատրիտի ճակատին վրայ, ազգայնականները կը յայտարարեն թէ ամբողջովին մաքրած են Քազա տել Քամփոն, Համալսարանական թաղամասը, իսկ հիւսիս – արեւմտեան կողմէն՝ գրաւած են Փոզուէլօ տէ Ալարքոնը։

Օտար թերթերու թղթակիցները կը հաղորդեն թէ Մատրիտ կիսովին աւերակ դարձած է եւ կիսովին պարպուած։ Անզէն բնակչութիւնը շարունակ կը փոխադրուի դէպի արեւելք, նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Վալենցիայի կառավարութիւնը կը մտածէ լքել այլեւս մայրաքաղաքը։ Երկու հակառակորդները կը շարունակեն իրար ամբաստանել թէ կը կռուին օտար ուժերով։ Ազգայնականները կը պնդեն թէ հանրապետական բանակին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Ռուսեր, իսկ հանրապետական թերթերն ալ կը պնդեն թէ ազգայնական բանակին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Գերմանացիներ։ «Նիւզ Քրոնիքըլ» թերթը կը հաղորդէ թէ, բրիտանական կառավարութեան հասած տեղեկագիրի մը համաձայն, 2000 գերմանացի զինուորներ ցամաք հանուած են Քատիքսի մէջ, ազգայնական բանակին համազգեստով։

Զրոյց կը շրջի նաեւ թէ երկու հակառակորդները զինադադար մը կնքած են։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՅԻԼ Դ. ԷՋ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀԱՅԵՐՈՎ, ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐԶԸ

Աթաթիւրքի ճառով մատնանշուած հիմնական կէտերէն առաջինը, կ'ըսէինք մեր նախորդ յօդուածով, կը վերաբերի «նախակրթութեան ընդհանրացումին»։

— «Նախակրթութեան, կ'ըսէ Աթաթիւրք, ընդհանրական ըլլալը մեր նպատակակէտն է: Նախակրթութիւնը ընդհանրացնելու համար պարզ ու գործնական միջոցներ ձեռք առնելու վրայ ենք (Թէքամիւլէր պլմաք հոլըն-տայըզ): Խել հասնելու համար այդ նպատակին, անհրաժեշտ է, անպայման շարունակականութիւններ ունենալ եւ զանոնք մերտուկ կերպով կիրարկել: Այս խնդիրը ազգին գլխաւոր գործերէն մէկն է: Այդ պատճառաւ ալ կը շեշտեմ զայն»։

Աթաթիւրքի այս յայտարարութեան առաջին նախադասութիւնը շատ խօսուն է: Անիկա խոստովանութիւն մըն է ու ծրագիր մը միանգամայն։

Արդէն, Հանրապետութեան 13րդ տարեդարձին, երկրին ամէն կողմ իրատարակուած՝ ամէնէն իրաւասու շրջանակներէն (խորհրդարանէն) տրուած յայտարարութիւնները ցոյց տուին թէ նախակրթութեան ընդհանրացումը նպատակակէտ մըն էր դեռ։

Անիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ, անցնող աւելի քան տասը տարիներու ընթացքին Հանրապետական իշխանութիւնը ոչինչ ըրած է կրթական մարզին մէջ։ Ընդհակառակն, Էնկիւրի իրապէս զայն նկատած է ազգին գլխաւոր գործերէն մէկը: Իր լուրջ մտահոգութեան առարկան է ըրած զայն: Մշակած է ծրագիրներ: Ունեցած է առաջադիմութիւններ: Բայց, անժխտելի իրողութիւն այն է, որ Թուրքիոյ համար «նախակրթութեան ընդհանրացումը նպատակակէտ մըն է դեռ»։

Արդ, հետաքրքրական է գիտնալ, թէ ինչ համեմատութեամբ գոյութիւն ունի այն: Վասն զի, այդ համեմատութիւնը պիտի ճշդէր թէ կրթական գետնի վրայ ինչքան փափուկ դժուարութեան առաջ է երկիրը: Եւ նոյն, գրեթէ անկարելի է այդ հարցումին ճշգրիտ պատասխանը գտնել: Վասն զի, նախ, զանց այս ուղղութեամբ իրական վիճակագրութիւն մը չկայ: Էնկիւրի մինչեւ այսօր յայտարարած է, ի հարկէ, առաւելապէս թէ իր «քառասուն երեք հազար գիւղերէն» քանիին դպրոց ունին: Ան չի գիտեր սակայն թէ այդ դպրոցներէն որքանը իրական նախակրթարաններ են:

Վիճակագրութիւնը, որ թիւ է լոկ, ճշմարիտ հայելին չէ կեանքի մը կամ իրողութեան մը: Մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ, ու մանաւանդ Թուրքիոյ կրթական կեանքի մասին:

Կրթութիւն ըսել ծրագիր է, այդ ծրագրին միակերպ գործադրութիւնն է, ուսուցչութիւնն է, նիւթերը, շէնքը եւ այլն, — տալու ուրիշ այդ բոլորը, անխտիր, ընդհանրականօրէն գոյութիւն չունին Թուրքիոյ մէջ։ Ու չեն ալ մինչեւ այսօր:

Ուրիշ առթիւ ըսած ենք ու հարկ է որ կրկնենք նորէն, — Թուրքիան պէտք չէ դատել Պոլսով, Իզմիրով կամ Էնգիւրիով: Անատոլուն, իր կենցաղով ու մտայնութեամբ հակապատկերն է անոնց: [illegible] «Թոնբի թղթակիցներուն» տպաւորութիւնները Իզմիրէն ու Անգորայէն, [illegible] Թուրքիան Թուրքերու խոկ [illegible] շատ կը նմանի հին Թուրքիոյ ...:

«Այդ նմանութիւնը, մանաւանդ Անատոլուի մէջ, շատ շեշտուած է կրթական տեսակէտէն»։

Առաջնակարգ պատճառը այն է, որ Էնկիւրի, անշուշտ իր գոյութիւնը սպառնացող մտահոգութիւններէն մղուած, միշտ ալ անբաւարար չափով յատկացում է ըրած, իր նիւթական պիւտճէին մէջ, այս ճիւղին: Անցնող տասնամեակի բոլոր ճառերուն մէջ անտարբեր չէ շեշտուած կրթական գործին զարկ տալու անհրաժեշտութիւնը: Բայց, նոյն այդ տարիներու բոլոր նիւթական յատկացումներուն մէջ ալ կրթական բաժնի յատկացումները եղած են անհամեմատօրէն քիչ: Մինչդեռ Թուրքիա, որ զինուոր կեանքի մը զօրական երկիրն էր, կը կարօտէր անհամեմատօրէն մեծ յատկացումներու՝ կարենալ զարգանալու համար իր այդ մեծ թերին:

Էնկիւրի չպահեցաւ այդ ցանկութիւնը եւ մտահոգութիւնը: Նոյնիսկ քանի մը հեղ գործադրուելէ փոխեց: Դարձի ձեռնարկը նոր ծրագիր մը դրաւ մէջտեղ, բայց չօժանդակ արդիւնքը մէջը ալ պակսեցաւ:

Ու ճարահատ՝ այդ հոգը թողուց քաղաքապետութեանց կամ գիւղերուն: Պարտադրեց, նոյն խել, իր այդ պարտադրութեան կցելով շէնքի յատակագիծ եւ կրթական յարմարութիւն ծրագիրներ:

Քաղաքն ու գիւղը, որոնք, այնքան ծանրաբեռնուած են տուրքերով ու այնքան տագնապած՝ տնտեսապէս, բնականաբար անկարող եղան ընթացք տալու հրահանգին։

Ու ամբողջ տասը տարուան ընթացքին շատ քիչ համեմատութեամբ կարելի եղաւ նախակրթութիւնը ներմուծել երկրին բոլոր մասերուն մէջ։ Ու «պարտադիր»ն ու «ընդհանրական»ը մնացին ծրագիր կամ նպատակակէտ «ինչպէս կը շեշտէ» հարկադրաբար, Աթաթիւրք ինք:

Թուրքիոյ կրթական գործին համար պակսեցաւ ու մինչեւ այսօր կը պակսի նաեւ ուսուցիչը:

Այսինքն այն տարրը, որ հիմք պէտք կազմէր կրթութեան ընդհանրացման։

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր դպրոցներու չգոյութեան ցաւին հետ Թուրքիոյ մէջ կը մատնանշուի նաեւ ուսուցիչի պակասը։

Որովհետեւ, նախ, անհրաժեշտ ու բարիք անհրաժեշտ քանակութեամբ կարելի չեղաւ ունենալ: Սկսան երկրին ամէնէն լաւ վարձատրուած տարրը եղաւ: Ուսուցիչը, ընդհակառակն, ամէնէն անտեսուածը: Ասպարէզ մը, որ չի վարձատրուիր, չի նախընտրուիր, անշուշտ: Ու հոն ալ պատճ, շատ հասկնալի է, մեծ մասամբ անոնք որ անընդունակ եղած էին այլ ասպարէզներու: Իսկ անոնք որոնք իրապէս արժէք մը ունէին, նախընտրեցին քաղաքները: Աւելին, — քաղաքներէն լաւագոյնները:

Ձեր տեղը չէր որ Թուրք մամուլը տարիներ չվճարուած արձագանգ եղաւ Թուրք ուսուցիչներու նիւթական դժնդակ վիճակին, տեղ տուաւ անոնց բողոքներուն, հայրդեւ ուսուցչական միութեան համագումարին բուռն արտայայտութիւնները, եւ արձանագրեց այն փաստը թէ ուսուցիչները 5 — 6 ամիս թոշակ չեն ստանար։

Թուրքիոյ կրթ. գործը սուրբ եւ ուրիշ խօսգութեան մը պատճառաւ։ Թուրք ուսուցիչը չերթար գիւղ: Չի հեռանար կեդրոնէն: Կը խորշի Անատոլուէն: Իսկ ծայրամասերը բոլորովին զուրկ են որակեալ ուսուցիչներէ: Մինչդեռ Անատոլուն է որ պէտք ունի անոնց:

Առանձին մտահոգութիւն մը կազմած է նաեւ դասագիրքերու պարագան: Թուրք թերթերը տարիներով հեգնեցին կրթական գործի անկազմակերպութիւնը, գիտել տալով թէ Անատոլուի կէսէն աւելին դասագիրքերը կը ստանայ յունուարի կամ փետրուարի մէջ ...

Շէնքի պակաս, ուսուցիչի պակաս, դասագիրքերու պակաս:

Իսկ անոնցմէ ինչ որ կայ՝ մեծ մասամբ հինաւուրց «ատաղձ» է, հասարակ յարմարութենէ եւ [illegible] զուրկ ...:

Ասոր գրեթէ հակապատկերն են Պոլիսը, Իզմիրը, Էնկիւրին կամ այլ վայրեր: Իսկ կարգ մը կուսակալութեանց մէջ նոր են սկսած տիպար նախակրթարաններու շինութեանց: Թուրքերէն թերթերը այդ նոր շէնքերուն նկարները կը զետեղեն իրենց էջերուն մէջ, կցելով նաեւ գիւղերուն անունները: Ու նոյնիսկ ընթերցողը կը տարուի խորհելու, — նոր ու հոգեւանդ ձեռնարկ մըն է, ուրեմն, որ մինչեւ թերթերու էջերը զարդարելու չափ ուշադրութեան բան մը կը ներկայանայ ...

Խօսելով ընդհանրապէս, կարելի է ըսել, որ Թուրքիոյ մէջ կրթական գործը ընդհանրական չէ, դեռ մինչեւ այսօր, ոչ ծրագրային միօրինակութեամբ ոչ ալ առանձնապէս իբրեւ կրթութիւն: Գիւղերուն մեծ մասը զուրկ են նախակրթարաններէ: Իսկ գիւղական դպրոցներուն մեծ մասը պարզ ընթերցումներու վայրեր են: Թուրքերէն նոր թերթ՝ «Ճոռւշ» շատ կը համապատասխանէ Անատոլուի այդ տիպի բազմաթիւ «դպրոցներուն»: Նախակրթարաններուն հազիւ 20 — 30 առ հարիւրը մէկզի ծանօթ նախակրթարաններ են: Ուշագրաւ է որ երկիրը, ամբողջովին, այդքան ալ չունի:

Հարկ է մատնանշել, որ մինչ նախակրթութիւնը ընդհանրացած չէ, միւս կողմէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ հիմնուած են քանի մը արհեստագիտական եւ թէքնիք վարժարաններ: Տնտեսական ու ճարտարարուեստական նոր թափը պատճառ դարձած են, որ բաւական շատ յաճախեն այդ վարժարանները: Իսկ Էնկիւրիի մէջ ծրագրուած է հիմնումը համալսարանի մը:

Կը տեսնուի, որ կրթական մարզին մէջ եւս Թուրքիա կը քալէ երկու գծի վրայ: Կամ, ինչպէս Ահմէտ Էմին Եալման կ'ըսէր՝ օդանաւով եւ արօրով ...: Այս տեսակէտէն չափազանց յատկանշական էին օտարական մը կողմէ Թուրքիայէն գրուած թղթակցութեան մը հետեւեալ տողերը — «Ցարդ Անատոլուի մէջ կարելի է հանդիպիլ Օսմանեան կայսրութենէն այնպիսի մնացորդներու, որոնք հիմնովին խոտոր կը համեմատին Եւրոպին հետ: Չեն ուզեր կարդալ թերթերը, որովհետեւ անոնք տպուած են «կեավուրներու» գիրերով: Անատոլուի մէջ կայ մեծ զանգուած մը որ հոգիին խորքէն կը ցանկայ հին հրամանի օրերը, երբ խալիֆը կը տիրապետէր: Միակ փրկութիւնը ժամանակը պիտի պատեհէ»:

Աւելորդ չնկատեցինք արտագրել օտարականին վերջին տողերն ալ: Վասնզի, սխալ է ենթադրել թէ անոնք կապ չունին մեր այսօրուան նիւթին հետ:

Քեմալականութիւնը ընկերային իրաւակարգ չէ, ոչ ալ իբրեւ թթու թիւնը, իբրեւ իրաւակարգեր, նորութեան դատ, կրթութեան:

Ֆաշականութիւնն ու սովետականութիւնը, իբրեւ իրաւակարգեր, նորութիւններ են համաշխարհային մասշտաբով: Քեմալական Թուրքիան նոր է՝ զարգացող Թուրքիոյ համար կամ ինքն իր հետ բաղդատելով: Փոփոխութիւնները, որոնք զարմանք կը պատճառեն շատերուն, ծպտուած մըն են դէպի Եւրոպայի այն վիճակը, որ այլ եւս հին կը նկատուի արեւմուտքի համար:

Այսուհանդերձ, Քեմալ այդ բոլորը արմատականացնելու եւ տեւականացնելու համար, պէտք ունի, բոլորէն առաջ, կրթութեան:

Քաղաքացի մտայնութիւնները պէտք չէ այլ եւս խանգարեն, մանաւանդ Անատոլուի մէջ, նոր հասակ նետող սերունդին մուտքն ներս, ինչ որ նոր է, պէտք է իբրեւ նախնական [illegible] անոր: Իսկ ատիկա պէտք է ընէ դպրոցը: Այդ է պատճառը որ Աթաթիւրք, թէ իբրեւ Հանրապետութեան նախագահը եւ թէ մանաւանդ իբրեւ նոր կեանքի ղեկավարը, նախակրթութեան ընդհանրացումը նպատակակէտ ըրած է:

Վասնզի այդ նպատակակէտն է, որ պիտի վճռէ ճակատագիրը «Նորին»:

Ու քանի կ'ուշանայ անիկա, այնքան կը դանդաղի քեմալականութեամբ ներմուծուած փոփոխութիւններու տեւականացումը երկրին մէջ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐԸ

Հիթլէր իշխանութեան հազիւ անցած, յայտարարուեցաւ Գերմանիոյ տնտեսական Ա. ծրագիրը, — 1933ի սկիզբը: Այդ ծրագիրը ի գործ դրուեցաւ մեծ ճշդութեամբ եւ նոր բարպասուածէն աւելի արդիւնաւոր եղաւ: Անոր գլխաւոր նպատակն էր գործազրկութիւնը բառնալ՝ ինչ որ տարեկան 3 միլիոն մարք կը կլլէր: Այդ գումարը կը տրուէր իբրեւ օգնութիւն, բայց փաստօրէն անիկա չէր կրնար բաւարարել նիւթապէս սպառած զանգուածին պահանջները: Այդ ձեւով բաշխուած օգնութիւնը կ'անդամալուծէր ամէն մէկ նախաձեռնութիւն [illegible] աշխատանք:

Ազգային ընկերվարները առաջին տնտեսական ծրագրին մէջ կիրարկեցին նոր դրութիւն մը, ըստ որուն գործազրկութեան օգնութեան իրաւունք ունի միայն այն որ կատարած է ու կը կատարէ իր պարտականութիւնները դէպի ազգն ու պետութիւնը եւ որ ձեռք ձգած է կատարեալ քաղաքացիի իրաւունքը՝ զինուորական եւ այլ ծառայութիւններով: Անկէ անդին, գործազրկութեան օգնութիւնը պէտք է տրուի աշխատանքի միջոցաւ, — ինքնաշարժի ճամբաներուն թէ այլ հանրային ու պետական կառուցումներու մէջ:

Առաջնորդ Հիթլէրի այն նշանաւոր թէզը՝ «Գործը գործ կ'առեղծէ», ամբողջապէս արդարացաւ, որովհետեւ երկրորդ տարուան վերջաւորութեան խել 6 միլիոն գործազուրկներ կրցան գործ ստանալ եւ ամբողջովին օգտակար ըլլալ ազգին ու պետութեան:

Առաջին տնտեսական ծրագրին երկրորդ նպատակն էր յաւելումը հողային արտադրութեանց, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել անդադրումը ժողովուրդին իր սնման հացին հունձքովը եւ որպէսզի 6 միլիոն ծախքը — իբրեւ ներածումներու փոխարժէք — սահմանափակուի 900 միլիոն ոսկեմարքի: Այս տուեալները ինքնին կը խօսին յաջողութեան ի նպաստ տնտեսական առաջին ծրագրին որ բաւական մեծ դեր խաղաց այն նպաճումին մէջ, որով Գերմանիա կրցած եղած այն դիրքին որուն արժանի է ինք՝ ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ:

Նոր տնտեսական ծրագրին առաջադրութիւններէն մէկն է, ամէն բանէ առաջ, վերականգնութիւնը ճարտարարուեստին: Եւ ատիկա այնպիսի ձեւով մը որ կարելի ըլլայ հայթայթել բոլոր այն հում նիւթերը, որոնք անհրաժեշտ են Գերմանիոյ [illegible] ապահովելու եւ ժողովուրդը արտաօրէն սնուցանելու քանի որ աղէկ կախում ունի անոր բնականոն բարգաւաճումն ու յառաջդիմութիւնը:

Տարրաբանական ճարտարարուեստը կարելիութիւն տուաւ նաւթաղոյթներն իջեցնելու՝ բուրդին ու բամպակին ներածումը, շնորհիւ այն իրողութեան որ այսօր Գերմանիա կ'արտադրէ արուեստական մետաքս եւ տեսակ մը բուրդ, որոնք ամբողջովին կը բաւարարեն երկրին պէտքերը: Ցինէ որ, այդ նոր տեսակ բուրդին արտադրութիւնը մէկ տարուան ընթացքին 16 միլիոնէն բարձրացաւ 84 միլիոնի: Գործարաններու արագ կառուցումով այդ արտադրութիւնը պիտի բազմապատկուի ու Գերմանիա փոխանակ բուրդը ներածելու, պիտի արտածէ այդ նոր տեսակի բուրդը որ գրեթէ բնաւ չի տարբերիր բնական բուրդէն:

Գրեթէ նոյնն է պարագան արուեստական ձգախէժի արտադրութեան. անիկա, գործնականօրէն, աւելի գերազանցութիւն մը ցոյց տուաւ: Այժմէական յատուկ գործարանները շատ արագ կը բազմանան:

Պէնզինը, զոր կը հանեն հանքածուխէն, սկսած է կարեւոր տեղ մը գրաւել երկրին տնտեսական կեանքին մէջ: Այս տեսակէտէն եւս չի մնար նաեւ [illegible] եւ շաքարի արտադրութիւնը:

Ժամանակակից գիտութեան եւ արդի թէքնիքին ամենալայն օգտագործումով, Գերմանիոյ տնտեսական նոր ծրագրի կիրարկողը՝ Կէօրինկ պիտի փնտռէ նոր կերպեր ու միջոցներ՝ նոր հում նիւթեր ձեռք ձգելու եւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցածներու արտադրութիւնը աւելցնելու համար: Այդ նպատակին համար կը նախատեսուի յայնօրէն ուսումնասիրել հողային հարստութիւնները, հանքերը եւն., ինչպէս եւ անոնց աւելի լայն չափով օգտագործումին կարելիութիւնները: Պիտի փորուին աւելի քան 50 վայրեր 1500— 2000 մեթր խորութեամբ: Անկարելի բան է որ այդ փորձերը արդիւնք մը չտան, քանի որ արդիւնքներ ձեռք ձգեցին Ա. ծրագրի գործադրութեան առեն:

Հակառակ անոր որ Գերմանիա տարեկան կը սպառէ աւելի քան 96 միլիոն թոն գետնախնձոր, հացը եւս կը մնայ ժողովուրդին սննդառութեան համար կարեւոր տարր մը: Փորձը ցոյց կուտայ, պատրաստուած հացերը գոհացուցիչ չեն: Այդ պատճառաւ, այժմ Պերլինի մէջ կը բացուին հացագործներու վարժարաններ, որոնք, մանաւանդ դասընթացքներով, հացագործութեան մասին աւելի լայն ծանօթութիւններ պիտի տան հացագործներուն ու այդ կերպով միլիոններու խնայողութիւն մը ըլլալէ զատ հացի ընտիր տեսակ պիտի ունենայ ժողովուրդը:

Կաթնային ալիւր արտադրող գործարաններու թիւը պիտի աւելցուի: Այդ ալիւրով կը պատրաստուի մանուկ հաց մը՝ հիւանդներուն, տկարակազմ տղոց եւ թոքախտաւորներու համար:

Ժողովրդի սննդառման գործին մէջ մեծ դեր մը կը վիճակի գերման տանտիրուհիին: Այդ պատճառաւ, պաշտօնական օրկանները եւ կանանց միութիւնները գործակցաբար ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի հիմնեն խոհանոցութեան դասընթացքներ, որպէսզի ամէն տեսակ ծանօթութիւններ արուին գերման տանտիրուհիին:

Կեանքը այժմ անհրաժեշտութիւն մը կը դարձնէ գիտականացած այս ճիւղը տալ, որպէս դաս, ապագայ մայրերուն եւս: Անիկա աւելի կարեւոր է քան լատիներէնը կամ եռանկիւնաչափութիւնը կամ այլ ճիւղ մը: Ճաշարաններ բանալու իրաւունք պիտի տրուի միայն մասնագէտներուն — ինչպէս է պարագան դեղարաններուն համար — որովհետեւ ամէն մէկ անպատրաստ ոչ միայն կը վնասէ ազգային տնտեսութեան, այլ եւ հազար հազարաւորներու առողջութեան:

Անկախ այն փաստէն, որ Գերմանիա ունի առեւտրական աէքիւ հաշուեկշիռ մը՝ 350—400 միլիոն մարքի, տարեկան, նոր քառամեակը առաջադրած է աւելցնել զայն: Ճիշդ նպատակէն առաջնորդուած, 1937ին Հանովր մէջ (Տիւսէլտորֆ) պիտի բացուի միջազգային ցուցահանդէս մը՝ 780.000 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ, ուր Գերմանիա ցոյց պիտի տայ բոլոր այն նոր նիւթերը, զորս հայթայթած է գործնական կամ տարրաբանական ճամբով, ինչպէս նաեւ անոնց կիրարկումը կամ օգտագործումը կեանքին մէջ: Այս միջազգային ցուցահանդէսը պիտի ըլլայ ուրեմն գործնական դպրոց մը՝ նոր ու կատարեալ ճարտարարուեստի մը վրայ, որ իր գոյութիւնը կը հիմնէ գլխաւորաբար արդի թէքնիքի մարզին մէջ:

Երբ նկատի ունենանք թէ Գերմանիոյ նոր քառամեայ ծրագրին բոլոր առաջադրութիւնները յայտնապէս բազմակողմանի եւ խորապէս քննուած են, կրնանք վստահօրէն ըսել թէ այդ ծրագիրը ոչ միայն աւելի գոհացուցիչ արդիւնքներ պիտի տայ, այլ եւ միանգամայն օրինակ պիտի ծառայէ բոլոր այն ազգերուն որոնք կը ցանկան ամենարագ կերպով ապահովել իրենց տնտեսական ինքնաբաւութիւնը:

ՇԱՐՄԱՂ

ՊՈԼԻՍ

ԻԲՐԵՒ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՕՃԱԽ

Հայ կրթական շարժման դայեակը Պոլիսն եղաւ: Ու այս կանուխէն, երբ դեռ բոլոր միւս հայաշատ կեդրոններ կը քնանային:

Դպրոցներու ցանցը 1790ին է որ կը սկսի տարածուիլ Պոլսոյ մէջ: Այդ թուականին է որ առաջին հայ թաղային դպրոցը կը բացուի Գումգափու, ու անոր արձագանգ կուտան միւս թաղերը. Պէյօղլու 1813ին, Պալաթ՝ 1816ին, Սկիւտար, Բերան, Ղալաթիան ու Գարթալը՝ 1818ին, ոմանք կարգի դնելով իրենց նախապէս ունեցածը: Չեն մոռցուիր նաեւ վաղուան մայրերը եւ իրարու ետեւէ աղջկանց արհեստանոցներ կը բացուին 1820ին Գումգափու, եւ 1826ին Բերայի մէջ:

Դարուն երկրորդ քառորդին է որ աւելի եւս զարկ կը ստանայ կրթական գործը, ու թաղային համեստ վարժոցներէ անդին՝ կրթութեան բարձրագոյն վարժարաններ է որ կը բացուին Պոլսոյ կարգ մը թաղերուն մէջ:

Նախ Գում գափուի Մայր վարժարանն է որ 1858ին իր դռները կը բանայ՝ իր մեծանձնութեամբ իր շրջանի փառաւորը մեծ Հայուն մը Պէզճեան ամիրայի ջանքերով, եւ տեօրէնութեան տակ նոյն օրերու մեծագոյն գիտնականին Գրիգոր պատուելի Փէշտիմալճեանի, որուն կ'աջակցէին Խաչատուր Պարտիզպանեան ու համբաւաւոր Գապա Համբարձումը: Այս դպրոցէն է որ ելան հայ վերածնութեան շատ մը ախոյեանները՝ Գէորգ ապագայ կաթողիկոսը, որ էջմիածինը ճեմարանով մը պիտի օժտէր, Միրիքա Գօզոս պատուելին, հրապարակագիր Յովսէփ Վարդան փաշան, Նիկողոս Զօրայեանը՝ ժողովրդական շարժման առաջնորդներէն մէկը, Խաչատուր Միսաքեան դաստիարակն ու գրագէտը, Մոլէգեան Յովսէփ պատուելին:

Կրթական յաջորդ մեծ ձեռնարկը կ'ըլլան Բերայի դպրոցները, երկու ժողովրդական թաղերու, [illegible]լայի եւ Սքօրոէլայի մէջ, ու 1830ին կը բացուին մանչոց ու աղջկանց վարժարաններ:

Ետքը կը բացուի հայ կեանքի մէջ բացառիկ դեր կատարած [illegible] մը՝ Սկիւտարի Ներսէսեան վարժարանը ճիշդ դար մը առաջ, 1836ին: Արեւմտահայութեան անդրանիկ կարեւոր կրթարանը կ'ըլլայ ան, թէ իր աշակերտներու թիւով, — առաջին խել տարին 600 աշակերտ կ'ունենայ ան, — եւ թէ իր ուսման ծրագրով, ուր տեղ գրաւած էին հայերէնէ եւ [illegible]քերէնէ զատ Ֆրանսերէն եւ իտալերէն լեզուները. եւ նաեւ գիտական ճիւղեր՝ դանց առնուած [illegible] նաեւ գիտական փորձերը:

[illegible] ջան մը կը բանայ Սկիւտարի Ճեմարանը, 1838ին, տեսուչ ունենալով Յակոբ Մանուէլեանը, եւ ուսուցչական կազմին մէջ Տէրոյենցի, Խաչատուր Միսաքեանի եւ Խաչատուր Պարտիզպանեանի պէս դէմքեր: Յիսունի չափ գիշերօթիկ աշակերտներ ունեցաւ առաջին իսկ օրէն, ու հոն ուսում ստացան Սմբատ փաշա Աբլահեան, Կարապետ Իւթիւճեան, Բարունակ Քրթիկեան, Յովսէփ Գէլեան, Սիմոն Միքայէլեան, անուններ, որոնք շատ բան կ'ըսեն հայ վերածնունդի պատմութեան ծանօթ եղողներուն:

Անդին, Սամաթիոյ մէջ, Սահակեան վարժարանն է որ իր դռները կը բանայ 1843ին, ան ալ կատարելով ու շօշափելի դեր մը հայ կրթական շարժման: Ու տակաւ արձագանգ կուտան ուրիշ թաղեր ալ, այնպէս որ 1847ին 25 հայ վարժարաններ կան արդէն Պոլսոյ մէջ:

Սակայն հայ կրթական շարժման պատմութեան մէջ 1853ը բացառիկ թուական մըն է: Այդ տարին է որ Գաւառական(?) ժողովը կը կազմէ ուսումնական խորհուրդ մը, — առաջին ուսումնական խորհուրդը, — որուն անդամներն էին Ամասեան Յակոբ «Հօտագործ», Երամեան Աբրահամ «Ուսուցիչ», Իւթիւճեան Կարապետ «Հանրագիր», Հովուեան Յարութիւն «րանաստեղծ», Մաքսուտեան Սարգիս «Լեզուագէտ», Պալեան Նիկողոս «Ճարտարապետ», Պարտիզպանեան Խաչատուր «Քանակագէտ», Թասլըճեան Նահապետ «Բժիշկ», Վահանեան Յովհաննէս «Տարրագէտ», Սերովբէ Վիչէնեան «Բժիշկ», Տատեան Առաքել «Ճարտարարուեստ», Տատեան Յարութիւն «Քննագէտ», Տատեան Սիմոն «Ճարտարապետ» եւ Օտեան Գրիգոր «Գրական» — մտքի մարդիկը Իւթիւճեան ինքը կցած ըլլալով իր ընկերակիցներուն եւ իր անուան՝ 1854ի իր «Տարեցոյցին» մէջ:

Շարժումը արդէն դրած է իր խանդավառ թափը, ու իր շունչը կը հասցնէ մինչեւ գաւառ: Այլ եւս Պոլսոյ գրեթէ բոլոր թաղերը իրենց կրթարանները ունին, այնպէս որ 1859ին արդէն 42 հայ վարժարաններ կան Պոլսոյ մէջ, 4376 մանչ եւ 1155 աղջիկ սաներով, 197 ուսուցիչներով եւ 875.000 ղրուշ պիւտճէով, — թիւեր որոնք շատ բան կը խօսին:

Բայց Պոլսոյ հայ կրթական կեանքին մէջ [illegible] մը պէս կը փայլի Կեդրոնականը, որուն ընդհանուր հայ իրականութեան մէջ ոչ մէկ դպրոց կրցաւ դեռ հասնիլ: Հայ ժողովուրդը ունեցաւ լոյսի շատ մը ուրիշ վառարաններ ալ, որոնք մեծ չափով աջակցեցան հայ վերածնութեան շարժման, բայց անոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ սերունդ մը թրծել իր ամբողջական դիմագծութեանը մէջ, ինչպէս ըրաւ Կեդրոնականը վերջին կէս դարու ընթացքին:

Ու չմոռնանք նաեւ անհատական նախաձեռնութիւնը որ հրաշքներ գործեց կրթական ասպարէզի վրայ: Ո՞ր հայ կեդրոնն է որ կրնայ Պոլսոյ պէս պարծիլ իր մասնաւոր կրթարաններով:

Ռէթէոս Պէրպէրեան իր մասնաւոր պատրաստութեան համար Գոյիթը միայն հորիզոն ունեցաւ ու ինքնօգնութիւնը միայն կռուան, բայց իր հիմնած դպրոցը լոյսի շեղ փարոս մը եղաւ շատ մը տասնեակ տարիներ: Ու դեռ շատերը Պոլսոյ հայ դաստիարակներէն իրենց մասնաւոր դպրոցն ունեցան՝ սկսելով Յակոբ Գուրգէնէն, Մկրտիչ Մէզպուրեանէն, Կարապետ Փանոսեանէն, մինչեւ Յովհաննէս Հինդլեան ու Գօզոս Պէզազեանը՝ որոնք պատնէշին վրայ են դեռ առանց յիշելու անշուշտ ... Գերբրոս Կարապետեանի պէս թիւերն ալ:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԾԻԾԱՂ

Ճաշարանի մէջ:

— Այս ի՞նչ է, ապուրիս մէջ ծխամորճ մը կայ:

Սպասեակը — Ա՜հ, պարոն, մեր խոհարարապետը շատ գոհ պիտի ըլլայ, առաւօտէն ի վեր կը փնտռէր:

**

Դատարանի մէջ:

— Ուրիշ անգամ դատապարտուա՞ծ ես:

— Ոչ, պարոն, եօթը տարիէ ի վեր:

— Այսի՞նքն:

— Եօթը տարիէ ի վեր բանտն էի:

**

Դատաւոր — Պարոն, ձեր տղուն բան սորվեցնել անկարելի է:

Տղան — Հայրիկ, ատիկա ըսել է թէ դասատուն անկարող մարդ է:

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ԽԱԲԱՔԱՐՏԷ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

— . —

Ամէն ազգ մասնագիտութիւն մը ունի, այսպէս՝ Անգլիացին ուրիշներու ձեռքով կրակէն շագանակ հանել տալու, Ֆրանսացին հեզաճկուն ազգիկներ պատրաստելու, Իտալացին հին Հռոմը երազելու, Ամերիկացին՝ եւրոպական գործերու մէջ քթխոթիչ դեր ստանձնելու, Գերմանացին իր երկրին մէջ Հրեայ ատելու, եւ Թուրքը գլուխ թռցնելու եւ հայկական գոյքերը աւարի տալու :

Մենք Հայերս ալ անմրցելի մասնագիտութիւն մը ունինք պատի օրացոյց հրատարակելու :

Տարուան տասներկու ամիսները, պարզ Հայրենակցականները եւ բազդաւոր Վերաշինացիները իրենց վարչական ժողովներու սեղանին վրայ ունին օրացոյցի խնդիր :

Հոկտեմբեր,— յաջորդ տարուան օրացոյցներու տպագրութեան խնդիր : Նոյեմբեր.— նոյն խնդիրը : Դեկտեմբեր, յունուար.— Տպուած օրացոյցներու սպառումի խնդիր : Փետրուար, մարտ,— ծախուած օրացոյցներու հաշիւ : Ապրիլ, մայիս,— պարտիկ ծախուածներու գանձումի խնդիր : Յունիս, յուլիս,— պարտիկներու գանձումի եւ տպարանի պարտքի խնդիր : Օգոստոս,— օրացոյցներէն գոյացած վնասը գոցելու խնդիր : Սեպտեմբեր,— յաջորդ տարուան օրացոյցը պատրաստելու խնդիր :

Ի՞նչ է այս «օրացոյց» կոչուածը պիտի հարցնեն հայութենէ լուր չունեցող ապազգայնացած Հայեր : Գրենք անոնց վրայ եւ բացատրենք :

Օրացոյցը գործիք մըն է, որ կը ծառայէ Հայաստանի մէջ աւանաշինութեան պէտքերը հայթայթելու եւ մեր պզտիկ հայրենիքներուն՝ բակ կ'ուզեմ մեր գիւղերուն նշանաւոր դէմքերը միշտ մեր աչքերուն առջեւ պահելու եւ յիշեցնելու :

Կան պատմագէտներ որ օրացոյցի ծնունդը կը տանին մինչեւ Ադամ Առաջին, որ ծառի տերեւները իրարու վրայ դիզած՝ օրը մէկ հատ հովին քշելով եղեր Եւայի հետ ունեցած ժամադրութեան օրերը չմոռնալու համար : Ուրիշներ աւելի հեռու կը տանին անոր ծագումը, բայց ես կրնամ պնդել որ օրացոյցը Հայերու հետ ստեղծուեցաւ, նախատեսելով որ ժամի եւ օրի մասին գաղափար չունեցող ազգ մը պիտի ըլլար ան :

Ներկայիս կրկին սկսած է օրացոյցներու այցելութիւնը :

— Պարոն, հատ մը օրացոյց գնեցէք, «Ճանճառ գիւղի Հայր. Միութեան» ի նպաստ է, անշուշտ չէք մերժեր այսքան ջնջին աջակցութիւն մը :

— Ընկեր, չէ՞ք ուզեր հատ մը գնել մեր օրացոյցէն, իրական գաղափարական գործ է, Ճանճառ գիւղի Վերաշինացին պիտի սատարէք :

— Բարեկամ, ահա բոլորին անհամբեր սպասած օրացոյցներու թագաւորը, գնեցէք գոնէ հինգ հատ մը, կրնաք կաղանդել ձեր բարեկամները :

— Քաղաքացի, այս օրացոյցներու հասոյթը պիտի յատկացուի Խ. Հայաստանի մէջ կառուցուելիք «Նոր Զրընըխքեօյ»ի, գնեցէք հատ մը :

Եւ ահա իրարու ետեւէ կուգան «Նոր Չէլիքքէօյ»ի, «Նոր Կեավուր քէօյ»ի, «Նոր Իմամլար»ի օրացուցավաճառները, բոլորն ալ աւանաշինութեան եւ վերաշինացութեան պիտանին հայթայթելու համար :

Գերմանացիները եթէ խելք ունենային, փոխանակ միլիառներով դրամ վճարելու Ֆրանսայի, սնտուկներով օրացոյց կը ղրկէին անոր, քանդուած քաղաքներն ու գիւղերը վերաշինելու համար, բայց չկրցան մտածել խեղճերը ...

Մեր Հայու տուն մը, դրան ետեւէն սկսած մինչեւ խոհանոցին ծխնելոյզը օրացոյցով է զարդարուած, որոնց վրայ ճանճերն ալ բաւական աշխատասիրութեամբ են թափած՝ նաշխելու համար :

Այս ապրանքները շինուած են կօշիկի տուփի յատկացուելիք տեսակէն խաւաքարտէ մը :

Շուրջը շարքի կեցած են Հայոց նշանաւոր դէմքերը՝ ըստ բախտի, կամ ինչ որ գտած են տպարանի տուփին մէջ : Օրինակ՝ Խրիմեան Հայրիկ, Գ. Զօհրապ, Աղասի Խանջեան, Անդրանիկ, Շիրվանզադէ, Դաւիթ Խաչկոնց, Միասնիկեան, Տէրոյենց պատուելի*, Լեւոն Խանճանեան եւ Ց. Գ. Մրմըռեան ...

Տպագրութիւնը հիանալի : Մէկուն քիթը կիսուած, միւսին աչքին վրայ մելանը պռզած, ուրիշի մը պեխն ու մօրուքը իրար խառնուած, մէկալին դէմքը բոլորովին անճանաչ, միայն տակի արձանագրութիւնէն կարելի է որոշել ինքնութիւնը :

Խաւաքարտի տակի եզերքէն կախուած է տրցակ մը թուղթ, յիշեցնելով ձեզի մարտիկը վար ինկած պզտիկ մը :

Իսկ պարունակութիւնը կատարեալ համայնագիտարան է հատընտիր նշանաւորներով եւ անզուգական Հայերէնով.—

«Հայրենակից, եթէ կ'ուզես որ հայրենիքդ չմնայ ու պալատներդ չայլասերին, գնէ հատ մը «Նոր Թերբանոց» օրացոյցէն ...» :

Կամ, «Ո՞վ է այն Հայը, որ պիտի խնայէ հինգ Ֆրանքը այս օգտաշատ գործին, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի մեր պաշտելի հայրենիքին մէջ հիմնուելիք «Նոր Զինճիրլի»ի աւանին» :

Թղթատենք : «Նոյեմբեր 29, տարեդարձ Խ. Հայաստանի. տակը «Տօն սրբոցն Ամբակումայ մարգարէին եւ Իգնատիոսի եպիսկոպոսին» : Իբր գիտական նիւթ «Աւելին գիտցէ՞ր ո՞ր դարուն մէջ եղած է ...» եւն. :

Մեղք որ մեր գրողները չեն մտածեր իրենց պահածոյ հրատարակութիւնները կախել խաւաքարտէ մը՝ իբր օրացոյց ծախելու համար հանրութեան : Կրնան նոյն իսկ հատորը կիսել եւ երկու տարուան բաժնել, եւ տարին անգամ մը շարքի կենալ միւսներուն հետ : Հաւատացէք որ նիւթապէս եւ բարոյապէս կը շահին, եւ իրենց անունը տարին երեք հարիւր վաթսունը հինգ օր կը փայլի հայ երդիքներու տակ :

Ես կ'առաջարկեմ ամէն ինչ օրացոյցի ձեւով հրամցնել Հայոց ազգին որպէսզի դիւրութեամբ կլլէ :

Դուք ալ եթէ կ'ուզէք ձեր «բարեկամներէն» վրէժ լուծել, անոնց նկարները կը զետեղէք օրացոյցի մը շուրջ, զիրենք ծաղրանկարի վերածելու եւ ճանճերու յարձակումին ենթարկելու համար ... :

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՇՈՒՐՋ

— • —

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն թէ Կալուածոց հոգաբարձութեան ատենապետ Գ. Արշակ Սուրէնեան լիազօրութիւն ստացած էր Վարչութենէն եւ Պէյօղլուի թաղապետութենէն՝ իրաւախոհութեամբ կարգադրելու Բանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը : Կալուածոց հոգաբարձութեան վերջին նիստին ; Տոքթ. Ա. Սուրէնեան հաղորդեց թէ իրաւախոհութեան կարգադրութիւնը ընդունուած է Քաղաքապետական ընդհ. ժողովին կողմէ, առկէ առաջ որոշուած պայմաններով :

Գոյացած համաձայնութեամբ, քաղաքապետութեան կը մնայ բուն գերեզմանատունը որ 50.000 քառակուսի մեթր է, իսկ համայնքին կը թողուի գերեզմանատան մաս չկազմող հողը, որ մօտ 6000 քառակուսի մեթր է եւ կը պարունակէ հետեւեալ մասերը — Խոտաշէնքը, փլչուած կառամին գետինը, յարակից հողերը, արճարանները, ճաշարանը, հանրակառքի ճամբու դուռը եւ այդ դուռնէն դէպի եկեղեցին իր շրջափակով եւ պարտէզով կառամներու եռեւի կողմէն մինչեւ արձաններուն ծայրը 10 մէթր անց գերեզմանատունէն :

*** Իրաւական Դ. ատեանի առջեւ տեղի ունեցաւ քաղաքապետութեան բացած պահանջքին դատը՝ պատրիարքին երաշխաւորներուն դէմ : Նախագահը հարցուց երկու կողմի փոխանորդներուն թէ որ եւ է ըսելիք ունի՞ն : «Ոչ» պատասխանեցին : Նախագահը յայտարարեց թէ դեկտ. 9ին ատեանը պիտի տայ իր որոշումը :

*** Թուրքերէն Թան կը գրէ.— Գերեզմաննոցին մէջ գտնուող շէնքերու տէրերուն (հայ համայնքին) թողուելիք գետիններուն քարտէզը պատրաստուած է փորձագէտներու մարմնին կողմէ : Գերեզմաննոցին գետինը մաս առ մաս պիտի ծախուի, արդիական թաղեր շինուելու պայմանով :

ԿՈՉ ՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

— • —

«Հայ Արծիւ» մարմնակրթական եւ երաժշտական ակումբին կանոնագրէն կուտանք հետեւեալ յօդուածը.

ՅՕԴ. 3.— Ա) Ամէն Հայ եւ Հայուհի, առանց կրօնական դաւանանքի խտրութեան ; կրնան անդամակցիլ Ակումբին : Բաւական է ներկայացած ըլլալ ակումբին երկու անդամներուն կողմէ եւ ընդունուած՝ վարչական խորհուրդէն : Բ) Տարեկան անդամավճարը առնուազն 50 Ֆրանք է : Ամէն նորագիր անդամ պարտաւոր է մէկ անգամի համար միայն՝ իր ընդունելութեան միջոցին՝ վճարելու մուտքի տուրք մը, որ 50 Ֆրանքէն պակաս պէտք չէ ըլլայ :

Ինչպէս կ'երեւի հիմնական կանոնագրին վերոյիշեալ բաղուածքներէն, ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ ԱԿՈՒՄԲԸ իրականացումն է գաղափարի մը, եղբայրական կապերով իրարու մօտեցնելու համար երկսեռ հայութիւնը Ֆրանսական այս հիւրընկալ հողին վրայ :

Իրագործելով հանդերձ քաղաքակիրթ միջավայրի մը բոլոր յառաջդիմական գաղափարները, ամէն Հայու համար նուիրական է նաեւ պահել իր ազգային նկարագիրը, յարգել իր բնիկ աւանդութիւններն ու հայրենի բարքերը, ցոյց տալով մեզ շրջապատող օտար տարրերուն թէ՝ Հայը արժանի է դասուելու քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքին մէջ, իր մտաւորական բացառիկ կարողութիւններով, իր հոգեկան ազնուութեամբ, իր ցեղային ամենազգի ընդունակութիւններով եւ ֆիզիքական երիտասարդ կորովով :

Այս ամէնուն իրագործումը կարգուկանոնով եւ կարգապահութեամբ միայն կրնայ ապահովուիլ :

Հայ Արծիւ ակումբին մեծագոյն առաջադրութիւնն է՝ Հայը Հայ պահել, Հայը առողջ պահել եւ Հայը կարգ ու կանոնի եւ կարգապահութեան մէջ պահել :

Ուստի կը հրաւիրենք մեր հայ քոյրերն ու եղբայրները որոնք կը գնահատեն մեր առաջադրութիւնները, գալ եւ անվերապահօրէն անդամագրուիլ Հայ Արծիւ Ակումբին :

Վարչութիւն
Հայ Արծիւ Ակումբի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

— . —

ՎԱԼԱՆՍ — Զ. Ռ. Մ. մարզականին Ֆութպոլի Ա. խումբը մասնաւոր օթօքարով մը գնաց Ռոման, տեղւոյն ֆութպոլի Ա. խումբին դէմ մրցելու համար, ինչպէս հրաւիրած էին :

Խաղը կը սկսի Զ. Ռ. Մ.ի համար աննպաստ, որովհետեւ խիստ հով մը կը փչէր դիմացէն, եւ արգելք կ'ըլլար մեր տղոց գնդակը իրենց նպատակին համեմատ գործածելու : Հակառակորդ խումբը օգտուելով այս վիճակէն, առաջին կիսախաղին յաջողեցաւ նշանակել 2 կէտ : Երկրորդ կիսախաղին հովը դադրած էր ու բարակ անձրեւ մը կը մաղուէր : Զ.Ռ.Մ.ականները քանիցս կը նեղէին հակառակորդ բերդը, բայց ոչ մէկ յաջողութիւն : Խաղը վերջացաւ Զ. Ռ. Մ.ի Ա. խումբին պարտութեամբ 2—0ով :

Մրցում ունէր նաեւ Զ. Ռ. Մ.ի Ֆութպոլի Բ. խումբը, տեղւոյս A.S. P.T.T.ի Ֆութպոլի Բ. խումբին դէմ ; Վերադարձին՝ ուրախութեամբ իմացանք որ մեր պատանիները յաղթած են իրենց հակառակորդին 1ի դէմ 3ով :

Զ. Ռ. Մ.եան մարզական բաժնին Վալանսի մէջ գոյութեան տարելիցն է արդէն : Ուրախ ենք մեր մէկ տարուան յաղթական գործունէութենէն ոչ թէ միայն դաշտի վրայ, այլ եւ ազգային տեսակէտով, որովհետեւ հայկական ընկերութիւններէ հաւաքած մօտ 20 պատանիներ իր շուրջ հաւաքեց եւ անոնց մէջ արթնցուց հայկական ոգին : Այսուհետեւ աւելի մեծ թափով պիտի շարունակենք ազգային կորովը բարձր պահելու մեր գործը :

Օշին Երանգոսեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԿԸ ՅԻՇԵՆՔ ՄԵՌԱԾ ՄԱՐԴԻԿԸ

— . —

Պուքրէշի Արարատ այս խորագրով խմբագրական մը մէջ կը գրէ (15 նոյեմբեր).

—Ի՞նչ հրահանգիչ է երբեմն ետեւ նայիլ, տեսնելու համար մեր կտրած ճամբան, ու դէմքերը որոնց պատահեցանք երէկ մեր ճամբուն վրայ : Զննել մանաւանդ մոռցուած դէմքերը, ճիգերը զորս վատնեցինք երէկ, մեր մղած վէճերն ու պայքարները, ու մարդիկը որոնք խառնուեցան մեր ճիգերուն ու պայքարներուն եւ որոնք այլ եւս չկան :

Շատ մը դէմքեր տողանցեցին սա վերջին 10—15 տարիներու ընթացքին ռումանահայ կեանքի բեմէն : Անոնք շողացին պահ մը, յետոյ չքացան գացին : Ոմանք հողը մտան, ուրիշներ քաշուեցան իրենց պատեանը :

Հիմա երբ մարդ փորձէ ակնարկ մը նետել անհետացող այդ դէմքերուն շարանին վրայ՝ որքա՞ն ուսանելի դասեր կը հանէ անոնց համար որ դեռ պատնէշի վրայ են կամ հանրային կեանքի կապուած : Մեզ, ամէնուս համար :

Ան միտքը կը բերէ նախ գացողներէն ամէն մէկուն պատկերը երէկ՝ երբ դեռ կ'իշխէին անոնք հայ կեանքի մէջ կամ հրապարակի վրայ :

Կը յիշէ նախ սրտով մեծ մարդիկը, որ համեստ մը ապրեցան հայ կեանքի մէջ, ջանալով հասնիլ իրենց շուրջի կարիքներուն, անոնք յոխորտանք չունեցան՝ երբ փայլուն դիրքերու վրայ էին, եւ ոչ ալ իրենց ժողովուրդը մոռցան՝ երբ ճզմեց զիրենք ճակատագիրը. անոնք մեռեր գացեր են՝ բայց ժողովուրդը յուզումով կը յիշէ միշտ անոնց անունը, երբ միտքը կը բերէ անոնց համեստ ու բարի դէմքը հանրային կեանքի մէջ ու կը տեսնէ մանաւանդ անոնց ձգած պարապը :

Կային եւ ուրիշներ որոնք թէեւ դիրքի տէր՝ բայց իրենց մատին ծայրովը միայն դպան հանրային աշխատանքներու : Ու հիմա՝ անոնք մեռած ատեն՝ ոչ իսկ ցաւ մը կը զգայ հայ ժողովուրդը : Ոչ մարդոց խեղճն է որ կը մնայ իրենցմէ յետոյ, ոչ ալ տխրողները : Վայ անոր որ իր հոգիէն հետք մը ձգած չէ, ու իր ինչքէն մասնիկ մը : Քամին կ'առնէ կը տանի անոնց անունը :

Կային նաեւ ամբարտաւան ու մեծամիտ մարդիկը՝ որոնք ալ պահ մը հայ կեանքի մէջ շողացին : Կիրքն էր միայն իրենց մղիչ ուժը, ու զիրենք ոգեւորող՝ փառասիրութիւնը միայն : Անոնք ալ մեռեր գացեր են, բայց չկայ մէկը որ յուզումով յիշէ անոնց անունը : Ոչ իսկ այն լաքէները որոնք անոնց փշրանքներով սնան ու ծափ զարկին ամէն օր անոնց շուրջը : Հայ ժողովուրդը վաղուց սրբած է անոնց անունը իր սրտէն, որովհետեւ անոնց միլիոններէն ոչ իսկ մասնիկ մը մնաց իրեն, հայ ժողովուրդին համար, ոչ ալ իրենց կեանքէն բարի հետք մը : Հովը առեր ու տարեր անոնց անունն ալ :

Այսպէս պիտի չքանան բոլոր գոռոզ մարդիկը, որոնք կը կարծեն թէ իրենց միլիոններով կրնան հետք մը ձգել իրենցմէ յետոյ :

Թուրքերը սովորութիւն մը ունէին : Երբ սուլթան մը մեռնէր՝ անոր գլխակը կը ցուցնէին նոր սուլթանին, ըսելով.

— «Գէօզիւղլէմէ, փատիշահըմ, սէնտէն պէօյիւք Ալլահ վար» (Մի գոռոզանար, փատիշահ, քեզմէ մեծ Ալլահ կայ) :

Հիմա չկայ մէկը որ մեռելներուն դիակը ցուցնէ ամբարտաւան մարդոց որոնք իրենց մեռելներուն յաջորդած, չեն մտաբերեր թէ իրենք ալ պիտի վերածուին օր մը : Չկայ մէկը որ ըսէ անոնց թէ վաղանցուկ բան է հարստութիւնը, ուժը, դիրքը աշխարհի վրայ, թէ հացկատակներու փառաբանութիւնը չէ որ պիտի կրնայ իրենց գերեզմանին վրայ ծաղիկ բուսցնել :

Ինչքը կը փճանայ մարդուն, գեղեցկութիւնը կ'երթայ, կը սպառի ուժը : Ու երբ ալ հմայք մը չունիս՝ մանկըլաւիկներդ կը լքեն քեզ շուտ մը, հեռանալով անկումդ, ու ծիծաղելով փշրանքներուն վրայ զորս կը նետէիր երբեմն իրենց : Գերեզմանիդ վրայ լացող մը չըլլար, ոչ իսկ որանց հոգոց բառ մը :

Մարդուն բարի քրտինքն է որ կը տեւէ մեռնելէն յետոյ, ու աշխատանքը զոր մարդ կը թափէ ջիղերը ճմլելով : Երանի՜ անոր որ կրցած է իր հոգիէն մասնիկ մը թողուլ աշխարհի վրայ, ու քաղցր հետք մը ժողովուրդին սրտին մէջ» :

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ֆրանսայի Երաժիշտ Կիներու Միութիւնը երաժշտական միջազգային մրցում մը կազմակերպած է, Մարգըրիթ Լոնէի նախագահութեան տակ : Մրցումներու դաշնակի ժիւրիին անդամ նշանակուած է Օր. Ճամպազեան :

ԴԵՐԱՍԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԴԵՐԸ

Գ. Բագրատունին զոր վերջերս տեսանք Լա կօնտոլ օ շիմէռ ֆիլմին մէջ՝ իշխան Ահմէտի դերով, այժմ կարելի է տեսնել սինէմա Մարինեանի պաստառին վրայ Լը մոռ փիւիթ (Փախած մեռեալը) ֆիլմին մէջ, ուր կը խաղայ զինուորական ատեանի նախագահին դերը :

Ֆիլմը որոշ ատեն մը միայն Մարինեան ներկայացնելէ վերջ պիտի անցնի յառաջիկային թաղային սինէմաները :

ՀԱՅԿ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— ռ —

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն Հայկ Խօճասարեանի մահը :

Հայկ Խօճասարեան ծնած է Սամաթիա (Պոլիս), որդին է Օրագիրի խմբագիր Օդսէն Խօճասարեանի : Ուսուցչական բազմաթիւ պաշտօններ վարած է Պոլսոյ մէջ, աշխատակցած է հայերէն թերթերու, ատենապետ ընտրուած է Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, վերջերս կ'ապրէր Նիւ Եորքի մէջ :

ՏԻԿ. ՖԷԼԷԿԵԱՆ ՄԱՀԸ

— . —

Վաստակաւոր դերասանուհի Տիկ. Ֆէլէկեան մեռաւ Պոլսոյ Ազգ. հիւանդանոցին մէջ : Պատրիարքարանը ազգային յուղարկաւորութիւն մը կատարեց եւ տիկ. Ֆէլէկեանի մարմինը թաղուեցաւ Շիշլիի գերեզմանատունը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— o ——

— Հէյ Վասիլ Ալեքսանդրովիչ, Վասիլ Ալեքսանդրովիչ,— եւ Արթիւշը կիսաքնատ պաշտօնեայի քթին դէմ դրաւ Վահէի պարսկական անցագիրը :

Պաշտօնեան՝ աչքերը տրորելով՝ նստեցաւ թախտին վրայ, հազիւ զսպուած դժկամակութեամբ : Սատանան տանի, հազիւ կրցեր էր աչքերը խփել ... ինչ ալ ժամանակ կը գտնային կամուրջը անցնելու :

Սրտնեղութեամբ անցագիրը վեր վար դարձուց, իսկ երբ Վահէն կէս ռուբլինոց արծաթ մը սահեցուց ափին մէջ, պաշտօնեան այլեւս կարիք չզգաց հարց ու փորձի, սեղանի վրայէն կնիք մը առաւ, զարկաւ անցագրին վրայ, թուղթը վերադարձուց Վահէին եւ տաղաւարի պատուհանէն գլուխը դուրս հանելով՝ պոռաց դէպի պահակ զինուորը.

— Թողէք, կարող են անցնիլ :

Վահէին հետ թեւանցուկ՝ Արթիւշն ալ անցաւ կամուրջով : Ընդհանրապէս տեղացիները, մասնաւոր թոյլտուութեամբ, ազատ կերպով կ'անցնէին կամուրջով : Այդ իրաւունքէն կ'օգտուէր եւ մեր Արթիւշը :

— Զոփուր, Զոփուր,— մաքսատան պաշտօնեան էր ետեւէն պոռացողը :

— Այ, այ, Վասիլ Ալեքսանդրովիչ :

— Էն չան որդի Մէհմէտին ըսէ՝ մէկ էս կողմը անցնի ... չմոռնաս :

— Աչքիս վրայ,— եւ Արթիւշը քայլերը արագացնելով հասաւ Վահէին :

— Էդ մարդու հետ ինչպէ՞ս ես ...

— Իւղ եւ մեղր :

— Իսկ մօծակի՞ հետ,— հարցուց Վահէն՝ ակնարկելով գիւղի ժանտարմը :

— Էլ մի հարցներ ... մէկ մօրմէ — ու բարձրաձայն ծիծաղելով շարունակեց Արթիւշը.— ըսենք՝ այդ չան ծնունդի բարեկամութիւնը բաւական սուղի կը նստի վրաս ... բայց ինչպէս կ'ըսեն, կատու քշողը ցախը հաշուի պիտի չառնէ ... խանութիս լաւագոյն վառեկան (օղի) վեհանձնաբար իր տրամադրութեան տակ դրած եմ :

— Միայն ա՞յդքան ...

— Աւելին վտանգաւոր է, սիրելիս ... աչքը կը բացուի : Անշուշտ, մեր գրաւած գիշերները, քիչ մը չափը կ'անցընենք ... պէտք է այնպիսի վիճակի մը հասնի, որ ...

— Լաւ ես մտածեր ... ըսենք՝ այդ քիչ մըն ալ քու հաշուիդ կուգայ,— քմծիծաղով պատասխանեց Վահէն՝ նայելով Արթիւշի կապտաւուն քթին...

—Ի՞նչ կրնամ ընել,— ինքզինք արդարացնել փորձեց Արթիւշը,— մեզի հետ գործ ունեցողը ակամայ մատները կը լիզէ ...Կարծեմ աւետարանն ալ կ'ըսէ. ընկերդ սիրէ քու անձիդ պէս ...Բայց կատակը մէկ կողմ, Վահէ, վստահ եղիր, չափս գիտեմ, անկէ անդին չեմ անցնիր թէկուզ թասով լեցուն ոսկի տան ...

Պահ մը լուռ քալեցին : Արաղլու գիւղը կամուրջէն հարիւր քայլ հեռաւորութիւն կ'ունենար : Հազիւ թէ մեր երկու բարեկամները կամուրջը անցնելէ վերջ, պարսկական հողի վրայ ոտք կոխեցին, չես գիտեր ի՞նչպէս սարբազներ (զինուոր), խղճալի ցնցոտիներով ծածկուած ճամբան կտրեցին.

— Աղա՛, գլխովդ դառնամ,, բախ-բախ պատար (աւանդական տուրք մը, պարսկական հողը կոխելու համար) :

Վահէն ծիծաղելով քանի մը մանր արծաթ դրամ նետեց զինուորներուն, եւ Արթիւշի հետ արագօրէն անցան բաց տարածութենէն : Զարմանալի նեղ ու աղտոտ փողոցներէ անցնելէ յետոյ, ներս մտան տան մը բակէն, որու մէկ անկիւնը պարսիկ կին մը կեցած, մերկ ոտքերով ; տարմաններով թրիք կը շաղուէր եւ գունդ գունդ կը փակցնէր պատերուն, չորցնելու համար : Կինը, որու սրունքներու վերի մասերն ալ կ'երեւէին, երբ տեսաւ մեր բարեկամները, անմիջապէս գլխի լաչակով ծածկեց դէմքը :

— Այ պաճի,— տան դրսի դրան սեմէն ձայն տուաւ Արթիւշը,— մարդ տո՞ւնն է .

Առանց գործը դադրեցնելու կինը գլխով հաստատական նշան ըրաւ, որով կարծես ըսել ուզէր թէ ամուսինը տունն է, կրնան ներս մտնել : Մեր բարեկամները առանց այլ եւ այլի մտան բակը ու տան դուռը բացին :

Թոնրի կշտին նստած էր տանտէրը՝ երեխայ մը գրկած : Հաստակազմ Պարսիկ մըն էր, ածիլուած գլխով, հինայած կարմիր մօրուքով : Ներս մտնողները տեսնելով՝ լացող երեխան նետեց թաղիքի կտորի մը վրայ ու ոտքի ցատկեց :

— Այ, իմ աչքս, իմ գլխուս վրայ.... Ես մեռնիմ, եթէ աւելի աղէկ հիւրեր կրնայի սպասել ... եթէ աւելի թանկագին հիւրեր տանս սեմէն ներս մտած են ... Վայ դուք բարով եկաք, հազար բարով եկաք, ես ձեր ծառան, ...— ու ջուր սրսկելով յատակին, սկսաւ այնպէս ուժով աւլել, որ թոնրատունը լեցուեցաւ անտանելի փոշիով :

— Աստուածդ սիրես, քերպէլա, էդ աւելը մէկդի ձգէ, փոշիով մեզ պիտի խեղդես,— ծիծաղեցաւ Վահէն,— ջանեմ, շատ ճամփայ կայ, մենք անցնինք ներսի օթախը (սենեակ),— առանց տանտիրոջ համաձայնութեան սպասելու, տան ծակ ու ծուկէն ծանօթ մը ազատութեամբ մօտեցաւ թոնրատան վերի անկիւնին եւ հինգ մութի մէջ հազիւ նշմարուող դուռ մը :

Դուռը ճռնչելով բացուեցաւ : Նեղ ու փոքր սենեակ մըն էր, երդիկէն բացուող միակ լուսանցքով մը : Այդ սենեակը որպէս մառան կը գործածուէր : Զարմանալի կերպով զով էր հոն. քանի մը ճանճեր երդիկէն իջնող արեւի ճառագայթներու մէջ կը թռչէին :

Քերպէլան թաղիք մը ու խատով լեցուն բարձեր բերաւ հիւրերուն համար : Մինչ Վահէն եւ Արթիւշը երկնցան թաղիքի վրայ, քերպէլան նստաւ անոնցմէ քիչ մը հեռու, դուրս քաշեց մէջքէն ծխամորճը ու սկսաւ ծխախոտով լեցնել զայն :

— Է՞ ; բարով տեսանք քերպէլա, քէֆդ հալ ...

— Քէֆը խանիս քէֆն է, , դու որ լաւ լինես՝ մենք քու ծառան, լաւ ու լաւ կը լինենք : Աստուած քեզ սաղութիւն տայ ... Աստուած քու ջուրդ մեր վրայէն չպակսեցնէ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Պարտադիր իրաւարարութեան օրինագիծը

Երէկ Երեսփ. Ժողովը նիստ մը գումարեց՝ օրակարգին վրայ ունենալով Ժամուլի նոր օրինագծին, ինչպէս նաեւ աշխատանքի տագնապին մէջ՝ պարտադիր իրաւարարութեան օրինագծին քննութիւնը: Վերջին օրինագիծով, որ նորութիւն մըն է ընկերային հարցերու պատմութեան մէջ, գործադուլը կը դառնայ օրինական հանգամանք:

Օրակարգի վրայ կը գտնուի նաեւ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, որու մասին յայտարարութիւն մը կը սպասուի արտաքին նախարարին կողմէ, վաղը, Ուրբաթ:

Մամուլէն վերջ, խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ եւս խօսակցութեան նիւթ դարձած է Մորիս Թորէզի՝ յայտարարութիւնը Սէնթ Էթիէնի մէջ,— արդարեւ Ժող. Ճակատի կառավարութեան սպագան էր յուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ նախ եւ առաջ կուսակցութեանց ղեկավարներուն: Ի պատասխան կառավարութեան անդամներու այն կրկնակի յայտարարութիւններուն, թէ Ժող. Ճակատի անդամ կազմակերպութեանց մէկուն կամ միւսին հրաժարումը ծանր պիտի ազդէ թէ կառավարութեան, թէ Ժող. Ճակատի իշխանութեան վրայ, համայնավարները բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ Ժող. Ճակատին բախտը կախում չունի ներկայ կառավարութեան ճակատագրէն: Կը նշանակէ թէ համայնավարները հեռացնելէ կը հեռանան ներկայ կառավարութենէն, գէթ առնոր օժանդակելու իրենց պարտաւորութենէն, ու կը փափաքին տեսնել նոր կառավարութիւն մը, աւելի եւս ձախ:

Այս վիճաբանութիւնները, զորս համայնավարները մամուլէն փորձեցին փոխադրել հրապարակային միթինկի մէջ, այժմ փոխադրուելով խորհրդարան, կը կարծուի թէ պատճառ պիտի դառնան կարգ մը անակնկալներու:

Այրի Տիկին Սրբուհի Սարգիսեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մարիամ Սարգիսեան (Օրթագիւղցի, Պրուսա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն զառնաղէտ մահը՝ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ որդւոյն՝

ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց՝ ծանր արկածի մը, իր գործատեղիին մէջ աշխատութեան միջոցին, 32 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 դեկտ. չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 3 Ավընիւ Վիլ տ'Ավրէյ, Շավիլ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.– Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ տիկին Պարգեւ Եազմուրեան եւ իրենց աղջիկը, Գ. Հրանտ Եազմուրեան, Այրի Տիկին Միրայր Եազմուրեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Վ. Ջիլինկիրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ա. Ֆէտլեան եւ զաւակը (Պոլիս), Օր. Ա. Ֆէտլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եազմուրեան եւ զաւակունք (Լոնտոն), Տէր եւ Տիկին Գ. Ջիլինկիրեան եւ զաւակունք, Գ. Հ. Ֆէտլեան ինչպէս նաեւ Եազմուրեան, Տատեան, Խանճեան, Պարսամեան, Սարաֆեան եւ Թիրաքեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԵԱԶՄՈՒՐԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՖԷՏԼԵԱՆ)

զառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 29ին իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի (2 դեկտեմբեր) առաւօտեան ժամը 9ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փլեսիս-Ռոպէնսոնի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Նիքօփոլիսի Ս. Մինասեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Թանոս Ռստոմեանի, իր որդւոյն դառնաղէտ մահուան առթիւ եւ 62 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վերթ-րաններու ֆոնտին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 3 դեկտ. հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8 30ին, Զարդարեան գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի պարգեւախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 85, 390, 292 (արխալմար նախապէս յայտարարուած է 282), 229, 250, 453, 344, 270, 130, 451, 131, 330, 100, 89, 224, 26, 415, 500, 35, 51, 44, 106, 179, 450, 278, 127, 160, 294, 168, 486, 432, 303, 306, 58, 377, 212, 263, 182, 231, 174, 369, 67, 484, 41:

Դիմել՝ Գ. Երուանդ Յարութիւնեանի, 13, rue d'Orcel, Paris (18) կամ Գ. Yeramianի, 29, rue Beauséjour, Sarcelles, (S. et O.):

ԳՐԱԽՕՍԱԾ ՕՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Coliséeի սրահին մէջ, Դեկտ. 19ին:
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին ընկերահամակրական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8-30ին, 181 Cours Lafayette, Հ. Յ. Դ. Զարդարեան գրադարանին մէջ:
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dumesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 3 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3285 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Վէրսայլի դաշնագրով կաշկանդուած Գերմանիան հետզհետէ իր կապանքներէն ազատեցաւ եւ հիմա փորձեր կ'ընէ վերագտնելու իր նախկին պատերազմէն փառքն ու հմայքը:

Արեւմտեան ճակատին վրայ շահելիք շատ նոր բան չունենալով, աչքերը սկսած է յառել դէպի Արեւելք, ուր կարեւոր նուաճումներ բրած էր մինչեւ 1918: Անկէ ի վեր քաշուած իր պատեանին մէջ եւ իր վէրքերը դարմանելու զբաղած՝ մոռցած էր բոլորովին Արեւելքը եւ մոռցուած անկէ:

Ինչպէս ամէն աշխարհակալ պետութիւն, Գերմանիա եւս իր քաղաքական գործունէութիւնը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, սկսած էր տնտեսական - առեւտրական թափանցումով: Պատերազմէն առաջ գերմանական ապրանքները ամբողջովին ողողած էին Թուրքիոյ եւ հարեւան երկիրներու հրապարակները, մրցելով անգլիական եւ ֆրանսական արտադրութեանց հետ:

Գերմանիա դէպի Թուրքիա երկննալով, հեռաւոր ծրագիրներ կը մշակէր: Վիլհէլմ կայսրը 1898ին Կարմիր Սուլթանին մայրաքաղաքը այցելեց եւ ինքզինքը «Իսլամներու բարեկամ» հռչակեց, յաւագոյնս կռուելու համար անգլիական կայսրութեան դէմ, որ մեծ հմայք ունէր ամբողջ Արեւելքի մէջ եւ որուն ձեռքն էր հարուստ Հնդկաստանը: Պերլին - Պոլիս - Պաղտատ երկաթուղին ծրագրեց ո՛չ թէ Օսմանեան կայսրութեան բարիք մը ապահովելու համար, այլ որպէսզի ցամաքէն սպառնայ Անգլիոյ ուղին:

« Դէպի՛ Արեւելք», կարգախօսը խիստ կարճ ժամանակի մէջ շօշափելի արդիւնքներ տուաւ: Գերմանիա յաջողեցաւ վարկ շահիլ Թուրքիոյ մէջ ու հետզհետէ իր ազդեցութեան ենթարկել զայն: Օսմ. կայսրութեան ծովային գործերու ղեկավարութիւնը Անգլիացիներուն ձեռքն էր: Գերմանիա յաջողեցաւ ցամաքային բանակի ղեկավարութիւնը ձեռք բերել եւ 1914ին իր ետեւէն քաշել Թուրքիան Մեծ Պատերազմին մէջ: 1914 – 18 Գերմանիա ո՛չ միայն օգտուած էր Թուրքիայէն, որ այս վերջինը դատապարտուած էր մի անգամ ընդ միշտ գերմանական գաղթավայր մը դառնալու, եթէ չար բախտէն Դաշնակիցները յաղթած չըլլային:

Աշխարհակալական հին ձգտումները այժմ վերստին մարմին կ'առնեն Հիթլերեան վարչաձեւին տակ, եւ բառ առաջնոյն տնտեսական թափանցումը նախապայմանը կը դառնայ քաղաքական նուաճումներու:

Գերմանիոյ Ազգային տնտեսութեան նախարար եւ Ռայխսպանկի նախագահ Տոքթ. Շախթի պտոյտները խիստ յատկանշական են այս տեսակէտէն: Այս կարեւոր պետական մարդը երկար ատենէ իվեր ճամբորդութեան ելած է: Անցեալ յունիսին այցելեց կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքանեան պետութեանց մայրաքաղաքները: Տնտեսական շահերու խայծով, Գերմանիա կ'ուզէ քաղաքական բարեկամներու շրջանակ մը կազմել իր շուրջ: Չի գիտցուիր թէ Տոքթ. Շախթ ի՛նչ խոստումներ բրաւ եւ ի՛նչ հեռանկարներ ցոյց տուաւ իր այցելած տեղերը: Սա՛ ստոյգ է որ իր անցած բոլոր վայրերուն մէջ կրցաւ հետաքրքրութիւն առթել Գերմանիոյ շուրջ: Այժմ դիւանագէտները կը շարունակեն քալել իր բացած ճամբէն, աշխատելով քաղաքական համակրանք արթնցնել իր երկրին հանդէպ:

Վերջին անգամ Տոքթ. Շախթ ճամբորդութեան ձեռնարկեց դէպի Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները.— Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան: Կ'ըսեն թէ մինչեւ Ճափոն պիտի երթայ. ու քանի որ օդանաւով կը ճամբորդէ, կ'ենթադրուի թէ կ'ուսումնասիրէ Պերլին - Թոքիօ օդային գիծի մը հաստատումը Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի ճամբով: Երկու երկիրներուն միջեւ այսպիսի կապ մը անհրաժեշտ կը նկատուի մանաւանդ հիմա, երբ Գերմանիա եւ Ճափոն նոյեմբեր 25ի դաշինքով սերտ գործակցութեան մը հիմը դրին:

Ամէնէն աւելի մեկնութեանց տեղի տուաւ Տոքթ. Շախթի Թուրքիա այցելութիւնը: Անգլիական թերթերու թղթակիցները օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդեցին, չեշտելով մանաւանդ թէ՝ գերման նախարարին նպատակն է արգելք ըլլալ անգլիական ազդեցութեան, որ հետզհետէ կը զօրանայ Թուրքիոյ մէջ՝ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն եւ Անգլիոյ թագաւորին Պոլիս այցելութենէն ի վեր: Նեղուցներու ամրացման աշխատանքներուն համար գերմանական տուները նպաստաւոր առաջարկներ ներկայացուցեր էին: Թուրքերը նախապատուութիւն տուին անգլիական տուներուն: Տոքթ. Շախթ կ'ուզէր Գերմանիոյ համար կարեւոր բաժին մը ապահովել Թուրքիոյ երկրորդ հնգամեայ ծրագրին իրագործման մէջ, հոս ալ պայքարելու համար անգլիական ազդեցութեան դէմ: Գերմանիա իր ներկայ սպառազինման եւ պատերազմական պատրաստութեան շրջանին շատ կը նեղուի [illegible] եւ հում նիւթերու պակասէն: Միաժամանակ դրամական նեղութիւն ալ ունի: Բայց որպէսզի յաջողի փոխանակութեամբ ստանալ իրեն պէտք եղածները, Պալքաններէն եւ Թուրքիայէն ուտելիքներու հում նիւթերը կը գնէ հրապարակի գինէն աւելի բարձր գինով մը, իսկ փոխարժէքը դրամով վճարելու տեղ կ'առաջարկէ գերմանական մեքենաներով, շէնքերով եւ ռազմանիւթերով հատուցանել: Անգլիացիները զայրացած են այս դրութեան դէմ:

Քանի մը ամիս առաջ, կը գրէ «Թայմզ» (21 նոյեմբեր), Թուրքիա մեծ քանակութեամբ ապրանք ղրկած էր Գերմանիա, սակայն օտար երկիր դրամ ղրկելու արգելք դրուած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, Թուրքիա ծանր կորուստներ ունեցաւ. ի վերջոյ Ֆրանսան էր անոր օգնութեան հասաւ:

Ներկայիս ամէնէն աւելի Անգլիացիներն են որ ի պատուի են Թուրքիոյ մէջ: Բայց անգլեւգերման մրցակցութիւնը գլուխ կը ցցէ դարձեալ՝ նոր բախումի սերմերը ցանելով:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Թուրք երեսփոխանները կրակ կը ժայթքեն

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌՆՈՒԻ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԿԸ ՏՐՈՒԻ.— ԵԹԷ ՀԱՐԿ ԸԼԼԱՅ, ՃԵՐՄԱԿ ԳԻՐՔԻՆ ՏԵՂ ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԸ ԿԸ ԳՐԷ ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ ՄԸ ԿԱՐՄԻՐ ՄԵԼԱՆՈՎ.— ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ՄԻԱՅՆ ԹՈՒՐՔԻՆ ՈՒԺՆ Է ՈՐ ԿԱՅ.— ՊԷՏՔ Է ԿՑԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ :

Հեռագիրներէն առնելով տուինք Բիւշտիւ Արասի ճառը Ալեքսանտրէթի հարցին մասին, Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին մէջ խօսուած: Ճառին ամբողջութիւնը պիտի տանք վաղը: Այսօր՝ ճառերը թուրք երեսփոխաններուն (քաղելով թրքական թերթերէն), որոնք կրակ կը ժայթքեն, Ազգ. ժողովի նոյեմբեր 26ի նիստին մէջ.—

Անթալիոյ երեսփոխան Րասիհ Գափլան, չեշտելէ յետոյ Թուրք ազգին նախանձախնդրութիւնը հանդէպ խաղաղութեան պահպանման, ըսաւ թէ ան կատարեալ բարեացակամութեամբ եւ գոհունակութեամբ սպասեց որ Սանճաքի խնդիրը լուծուի 15 տարի առաջ Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրին սահմաններուն մէջ:

« Այդ դաշնագրին ո՞ր մասը գործադրուեցաւ ի նպաստ Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի խնդրին: Մեր նշանաբանն է եղած լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսացիներուն հետ եւ կը սպասենք որ անոնք ալ խղճմտութիւնը ունենան ընդունելու Թուրք ազգին իրաւունքը՝ գոնէ իր նստած տուներուն մէջ: Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, Սանճաքը Թուրքերուն տունը եղած է, եւ Թուրքերը երբեք չեն կրնար հանդուրժել որ օտարներ գտնուին իրենց տան մէջ »:

Ճառախօսը յետոյ յիշեց այն խօսքերը, զորս իր ընտրական շրջանի բնակիչները կ'ըսեն իրեն, ամէն անգամ որ անոնց կ'այցելէ: «Այդ սահմանին մէջ ամէն օր մէկ երկու Թուրք զաւակներ կը սպաննուին, մաքսանենգներու հետ կատարուած ընդհարումներու ընթացքին: Ամէն օր, նահատակ մը կամ վիրաւոր մը կ'ունենանք թէ մաքսային պաշտօնեաներէն, թէ զինուորներէն, թէ ոստիկան - զինուորներէն: Ընտրողները միշտ կը հարցնեն.— Պատերա՞զմ կայ այդ ճակատին վրայ»:

ՐԷՖԻՔ ԻՆՃԷԻ ՃԱՌԸ.— Յետոյ բեմ բարձրացաւ Րէֆիք Ինճէ (Մանիսա) եւ յիշեց անհամբերութեան յուզումը, զոր կրեց ժողովը, լսելով Աթաթիւրքի նոյեմբեր 1ի ճառը: «Այս յուզումը խօսուն արտայայտութիւնն է իրաւացի դատի մը: Ի՞նչ ընենք որ երբեմն ամէնէն բացայայտ իրաւունքներու ճանաչման համար իսկ հարկ կ'ըլլայ շատ աշխատիլ եւ նոյնիսկ կեանքը զոհել: Երբ կեանքը խնդրոյ առարկայ է, ո եւ է Թուրք չի վարանիր զոհելու զայն»:

Անցնելով Թուրք եւ Ֆրանսական բարեկամութեան, բանախօսը ըսաւ որ ներողամիտ գտնուելու են, եթէ իր ծանր խօսքերը չյարմարին դիւանագիտական լեզուին, որովհետեւ անկեղծ յուզումի մը արդիւնքն են: «Ֆրանսան մէկն է այն երկիրներէն, որոնց բերնէն ամէնէն աւելի կը լսենք բարեկամութիւն բառը: Հակառակ ասոր, Ֆրանսան մէկն է այն ազգերէն, որոնցմէ ամէնէն քիչ բարեկամութիւն կը գտնենք»: Եւ պարզելէ յետոյ Սպանիոյ կացութիւնը եւ Ֆրանք եւ ռուս զինակցութեան դէմ ճակատ մը կազմելու համար ստեղծուած հոսանքը, չեշտեց թէ խելացի դիւանագիտութիւնը պէտք է օգտուի այն դէպքէն, զոր Թրքական ուժը պիտի կարենայ կատարել այդ միջոցին: «Ֆրանսայի նման երկիր մը որ կը պնդէ թէ վարպետ է դիւանագիտութեան մէջ, ամէն պարագայի պէտք ունի Թուրքիոյ բարեկամութեան»:

Անցնելով սուրիական դատին, Րէֆիք Ինճէ ըսաւ. «Սուրիացիները պէտք է գիտնան որ այսօր բարեկամ կարծած Ֆրանսացիներէն աւելի՝ Թուրքերն են որ բարեկամ են իրենց: Նոր Սուրիան պէտք է նկատի ունենայ ապագան եւ չկորսնցնէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, աչք չտնկէ թրքական հողի մը»:

Բանախօսը յետոյ անցաւ այն առաջարկին, որով Սանճաքի խնդիրը կը յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ըսաւ թէ «Թուրքիա կողմնակից չէ կատարուած իրողութիւններու: Եթէ աշխարհի խաղաղութեան համար հարկ է այս կամ այն միջոցին դիմել, բոլոր դիւանագէտները գիտնալու են թէ ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է նոր բռնկումներ չառաջացնել: Ազգերու Դաշնակցութիւնը անգամ մըն ալ քննութեան պիտի կանչուի այս կարեւոր կացութեան մէջ: Աթաթիւրքին ամենամեծ արժանիքներէն մէկն է՝ չըսել խօսք մը զոր կարելի չէ իրականացնել: Մեր աչքին՝ Անտիոքի խնդիրը լուծուած է արդէն: Այդ Մեծ Հանճարը մեր ազգին ըսաւ թէ կանգ առած է այս խնդրին վրայ: Այս կանգ առնումը հիմն է մեր հաւատքին: Մաղթենք որ Ազգ. Դաշնակցութիւնն ալ տեսնէ այդ կանգ առնումը»:

« ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ ՄԸՆ ԱԼ ԿՐՆԱՆՔ ՀԱՆԵԼ ».— Այս շատ ծափահարուած ճառէն յետոյ, Գըլըճ Հաքքը բեմ բարձրացաւ եւ ըսաւ ի մէջ այլոց. «Եթէ չեն ուզեր Ճերմակ Գիրքով լուծել այս խնդիրը, թուրք ազգը կրնայ ուզածնուն չափ կարմիր մելան տալ, որպէսզի Կարմիր Գիրք մը հրատարակեն »:

« ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌՆՈՒԻ».— Երեսփոխան Րէմզի յիշեց թէ Անտիոքի հերոսները արիւն թափեցին Կազի Այնթապի պայքարի ընթացքին եւ ներկայիս ի վիճակի են ստանալու իրենց անկախութիւնը: Երբ այսպէս թէ այնպէս ազատութիւն մը կը տրուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչո՞ւ կ'անտեսուի Թուրք ազգը որ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՊԱՏԳԱՄԸ

աշխարհի խաղաղութեան համար

« ԿՐՆԱ՞ՆՔ ՓՐԿԵԼ ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԸ.— ԱՅՈ՛»

Միացեալ –Նահանգներու նախագահը, Ռուզվէլթ, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուեցան մասնաւորապէս իր յաղթական ընտրութենէն վերջ՝ ժողովրդապետական կարգերու եւ համաշխարհային խաղաղութեան պահպանման տեսակէտով, ներկայիս կը գտնուի Արժանթինի մայրաքաղաքը, ուր տեղի կ'ունենայ համայն Ամերիկայի խաղաղութեան խորհրդաժողովը :

Բացման ճառը արտասանելով, նախագահ Ռուզվէլթ ըսաւ.

—.Հակառակ մեր ճիգերուն, որոնք յաջողութեամբ պսակուեցան նոր աշխարհի մէջ, խաղաղութիւնը վտանգուած կը թուի այլ երկրամասերու մէջ: Դէպքերը որ տեղի կ'ունենան այլուրեք, աւելի եւս կը զգացնեն մեզի պատերազմի սարսափը:

Խորապէս համոզուած եմ, որ քաղաքակիրթ ժողովուրդները կը փափաքին խաղաղութեամբ ապրիլ իրարու հետ: Այսուհանդերձ կան պետութիւններ եւ պետական մարդիկ, որ կը խորհին պատերազմի մասին: Այսուհանդերձ, եթէ մարդկային հանճարը, որ յօրինեց մահուան գործիքներ, չկարենայ գտնել խաղաղութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը պահպանելու միջոցներ, կը մտնէ չարաղէտ դարաշրջանի մը մէջ: Սակայն մենք, յանուն այն նպատակին որ մեզ կը հաւաքէ այստեղ, չենք կրնար մեր ճիգերը սահմանափակել նահանջական դիրքի մը մէջ: Մենք հասկցանք, անժամանակ փորձերէ վերջ, թէ չի բաւեր խաղաղութիւն ցանկալ՝ խաղաղութիւն ստանալու համար, վասնզի խաղաղութիւնը, ինչպէս այլ մեծ առանձնաշնորհներ, կը ստացուի միայն երկար եւ տաժանելի ճիգերով: Մենք այստեղ հաւաքուած ենք այդ աշխատանքին համար: Ովկիանոսէն անդին, կը տեսնենք որ հին աշխարհին մէջ մարդիկ իրար կը բզքտեն մղուած՝ հին ատելութիւններէ կամ նորելուկ մոլեռանդութիւններէ: Կը լսենք որ պահանջներ կը կատարուին՝ սրբագրելու համար անարդարութիւնները ուժով եւ ոչ թէ խաղաղ եւ բանական միջոցներով: Ժողովուրդներ կան, որ կը պնդեն թէ նոր շուկաները կը ստացուին միայն գրաւումներով: Կը կարդանք յայտարարութիւններ, որոնցմով ծաղր ու ծանակի նշաւակ կը դառնայ դաշնագիրներու սրբութիւնը: Գիտենք որ սպառազինութեան արշաւ մը կը կատարուի ամէն կողմ, եւ գիտենք որ կ'ըսեն թէ ատիկա միակ միջոցն է աշխատանք հայթայթելու միլիոնաւոր մարդոց:

Բայց ոչ ոք կրնայ մեզի արգիլել, որ նկատեցնենք թէ նման աշխատանք մը բարի աշխատանք չէ, թէ չի կրնար հիմնել յաւիտենական գործ մը, թէ ոչ նոր սպառողներ կը ստեղծէ, ոչ ալ նոր արտադրութիւններ, վերջապէս ինչ որ անհրաժեշտ է տեւական բարգաւաճումի :

Գիտենք թէ մեղապարտ ժողովուրդները, որոնք նման յիմարութիւններ կը հետապնդեն, կը սպասեն այն օրուան՝ երբ առիթ պիտի ունենան գործածելու իրենց զէնքերը, բայց եւ այնպէս պիտի գայ օր մը՝ երբ խաղաքարտէ դղեակի մը նման պիտի քանդուի իրենց ընկերավնաս տնտեսութիւնը:

Ինչ ձեւով ալ պատահի, եթէ Ամերիկա չմասնակցի իսկ պատերազմին, պիտի ազդուի անպայման:

Կրնա՞նք, մենք, նոր աշխարհի հանրապետութեանց ներկայացուցիչներս, օժանդակել հին աշխարհին, որ կարենայ խուսափիլ սպառնացող աղէտէն: — Այո՛, կրնանք: Նախ մեր պարտականութիւնն է, բոլոր պատուաւոր միջոցներով, անկարելի դարձնել նոր պատերազմ մը: Յետոյ, թող գիտնան բոլոր պատերազմասէր խելագարները եւ հողի անօթիները թէ յարձակելով Ամերիկայի վրայ, պիտի բախին այն բոլոր ազգերուն որ կը ներկայացնեն Ամերիկան, իրարու միացած՝ ժողովրդապետութեան իրենց ուխտով: Ահա թէ ինչո՛ւ պատրաստ ենք մեր երկիրներուն տալ այն գերագոյն ուժը, որ պիտի կրնայ արգիլել պատերազմը:

*** Պուէնոս - Այրէսէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Ռուզվէլթի մէկ յայտարարութեան համաձայն, Միացեալ – Նահանգները երբեք նպատակ չունին մտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Արիւնոտ ցոյցեր Սոֆիայի մէջ

ՆԷՕՅԻԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նէօյիի դաշնագրին տարեդարձին առթիւ, համալսարանական ուսանողները եւ կրօնականները մեծ ցոյց մը կատարեցին Սոֆիայի մէջ, նոյեմբեր 25ին: Այդ ցոյցերու մասին գրեցինք ժամանակին: Այժմ կուտանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.— Բազմաթիւ բարձր շէնքերու վրայ պարզուած էին սեւ դրօշներ, հետեւեալ վերտառութեամբ. «Անկցի՛ Նէօյի»: Սեւ գիրերով նոյն բառերը գրուած էին նաեւ սալայատակներու վրայ:

Համալսարանական ուսանողները կը կտրէին ճամբաները եւ անցորդներուն լամբակին կ'անցընէին «Մի մոռնար Նէօյին» վերտառութեամբ զարդանիշեր: Ոստիկանութիւնը շատ աշխատեցաւ արգիլել այս ցոյցերը եւ ձերբակալեց 60 ուսանող եւ 15 կրօնական :

Իրիկուան կողմը, համալսարանական ուսանողները գացին Զինուորական ակումբը եւ պատշգամէն բուռն ճառեր խօսեցան դաշնագրին դէմ: Եւ երբ ոստիկաններ փորձեցին ներս մտնել, աթոռներ եւ պնակներ նետեցին անոնց վրայ: Ամբոխին դուրս ելած ժամանակ, ուսանողները ընդհարեցան հետեւակ եւ ձիաւոր ոստիկաններու հետ: Բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան եւ հարիւրէ աւելի ուսանողներ եւ կրօնականներ ձերբակալուեցան: Ոստիկանութիւնը հազիւ ժամը 20ին կրցաւ վերահաստատել կարգը:

Ոստիկանութիւնը կանուխէն խիստ շղթայի մը տակ առած էր Եուկօսլաւ, ռումէն եւ հելլէն դեսպանատուները: Այնպէս որ ուսանողները չկրցան ցոյց ընել այդ շէնքերուն առջեւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԴԻԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Խանջեանի մահէն ամիսներ առաջ, ընկեր Վ.ի հետ Հայաստանի շուրջ ունեցած զրոյցի մը առթիւ, իրեն յայտնեցի թէ խորհ. մամուլէն ստացած տպաւորութիւնս այն է, որ կարծես թէ Խանջեանի աստղը սկսած է մարիլ: Ընկերոջ հարցումին թէ, շօշափելի ի՞նչ փաստերու վրայ հիմնուած նման եզրակացութեան եմ եկած, որոշակի չկրցայ պատասխանել: Մեր զրոյցէն քանի մը օր ետքը Խանջեան ստացաւ Լէնինի շքանշանը, որ կու գար վերջնապէս հերքելու ունեցած կասկածներս: Սակայն ինչո՞ւ այդ «տխալ» տպաւորութիւնը ստացած էի:

Իբրեւ Հայկոմկուսի բիւր. քարտուղար, Խանջեան միահեծան իշխանաւորն էր Հայաստանի եւ, հետեւաբար, գլխաւոր պատասխանատուն երկրի ներքին քաղաքականութեան: Խորհրդահայ մամուլի ուշադիր ընթերցողի աչքէն չէր կրնար վրիպիլ կարեւոր երեւոյթ մը: Այն, որ վերջին ժամանակները Անդրկովկասեան կոմիտէն յաճախակի դիտողութիւններ կ'ընէր Հայաստանի ղեկավարութեան՝ մատնանշելով անոնց այս կամ այն թերութիւնը եւ անկարգապահ ընթացքը: Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն, իւրացնելով Թիֆլիսի հրահանգ-դիտողութիւնները, իր կարգին յանցանքը կը ձգէր ստորադաս մարմիններու վրայ եւ երբեմն ալ պատժի կ'ենթարկէր այս կամ այն պաշտօնեան: Այդ մասին արտասանած իր ճառերուն մէջ, Խանջեան ջղագրգիռ շեշտ մը կը դնէր, ինքզինքը արդարացնելու եւ ուրիշները յանցաւոր նկատելու ձգտումով: Սակայն, հետզհետէ Թիֆլիսի դժգոհութիւնը կը մեծնար եւ պէտք էր ենթադրել, որ օրին մէկը կեդրոնը կը բռնէ Խանջեանի օձիքէն: Խորհ. նոր սահմանադրութեան նախագիծը արտադրող գլուխներէն եւ այսօր մեր ձեռքը ունինք խորհրդային պարագաներու տակ գետին փռուած Խանջեանի գլուխը:

Ամատունիի գիրքը կուգայ հաստատելու, որ Հայաստանի մէջ կատարուած բոլոր թերացումներուն միակ պատասխանատուն է ինքը Խանջեան: Սակայն այդ թերացումները այսօր կը մեկնաբանուին տարբեր լոյսի տակ: Պէտք է խոստովանիլ, որ Ամատունին իր գիրքին մէջ ոչինչ չի ծածկեր եւ ամբողջ ճշմարտութիւնը մերկապարանոց երեւան կը հանէ: Ո՞րն է այդ բուն ճշմարտութիւնը: Այն որ Խանջեան իր «թերացումներով» ձգտած է պաշտպանել Հայաստանի շահերը եւ յանուն մեր երկրի շահերուն՝ պայքարած է ընդդէմ Մոսկուայի ու Թիֆլիսի հայաժխտ քաղաքականութեան: Հիմնականին մէջ Ամատունի Խանջեանին կը վերագրէ նոյն յանցանքները, զորս կ'ուզէ Աշոտ Յովհաննիսեանի հասցէին: Սակայն, առաջինը ամբաստանելով, չի գոհանար ընդհանուր արտայայտութիւններով, այլ եւ իր ամբաստանութիւնը կը հիմնաւորէ որոշակի փաստերով: Ահա այդ փաստերն են, որ ամբաստանեալի աթոռին վրայ կը նստեցնեն ոչ թէ Խանջեանը, այլ Թիֆլիսն ու Մոսկուան:

Խանջեանի «ազգայնիֆիզմին» արտայայտութիւններէն մէկն եղած է այն, որ Աղասին ոչ միայն «Հայաստանի տնտեսական շահերը հակադրած է Ս. Միութեան եւ Անդրկ. Դաշնակցութեան տնտեսական շահերուն», այլ եւ այդ գետնի վրայ «պրովինցիալիզմի» քաղաքականութիւն կը վարէր «ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան, ընդդէմ կուսակցութեան»:

Այս մարզին մէջ, Խանջեան առաջին հերթին ձգտած է «տնտեսական սեպարատիզմի (անջատողականութիւն) եւ գաւառականութեան» (կորզել):

Հետեւելով Աշոտ Յովհաննիսեանի որդեգրած քաղաքականութեան, Խանջեան ալ փորձ է բրած Հայաստանը տնտեսապէս անկախ երկիր մը դարձնել եւ ձերբազատել Մոսկուայի ու Թիֆլիսի հսկողութենէն եւ միջամտութենէն: Խանջեան կը գտնէր որ Մոսկուան եւ Թիֆլիսը բաւարար չափով միջոցներ չեն տրամադրեր Հայաստանի վերաշինութեան գործին եւ այդ առթիւ իր դժգոհութիւնը կը յայտնէր: Երբեմն ալ փորձած է, հակառակ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կամքին Հայաստանի համար գծուած տնտես. ծրագիրներուն, նոր կառուցումներ կատարել մեր երկրին մէջ: Խանջեան բազմիցս յայտարարած է, թէ քանի որ Մոսկուան եւ Թիֆլիսը կը մերժեն Հայաստանին հարկ եղած նիւթական օժանդակութիւնը ցուցնել, իրենք իրենց միջոցներով պիտի աշխատին կատարել այն շինարարութիւնը, զոր անհրաժեշտ կը նկատեն:

Ամատունին իբրեւ օրինակ կը յիշէ ժող. Տունը, զոր Խանջեանը «գիտակցաբար ունէր յանձնեց նացիոնալիստներու ձեռքին՝ մեր կուսակցութեան դէմ պայքարելու համար»: Ամատունիի բանով, Խանջեան Հայաստանի մէջ մեծ թատրոն կառուցանելու հարցը երբեք չի դրած համամիութենական եւ անդրկովկասեան համապատասխան հիմնարկներու առջեւ եւ ինքնագլուխ նախաձեռնած է այդ շէնքին կառուցման: Խանջեանի այդ քայլը այսօր կը համարուի «նացիոնալիստական» ձգտում եւ տնտեսական անջատողականութիւն: Միեւնոյն ժամանակ Խանջեան ամէն միջոց գործադրած է կեդրոններէն հնարաւոր եղածին չափ խոշոր գումարներ ստանալու եւ աւելի լայն չափերով առաջ տանելու Հայաստանի շինարարութիւնը: Խանջեան յանկարծ Հայաստանի շահերը պաշտպանած է Անդրկովկասի հանրապետութիւններու պլանէն աւելին ուրաշելու առթիւ: Եւ այդ ամէնը Ամատունին կ'որակէ իբրեւ «դաւաճանութիւն»:

Ի՞նչ կը վերագրեն Խանջեանի «բիւջէտային - ֆինանսական կարգապահութեան այլանդակ խախտումները» եւ տնտեսական «սպեցիֆիկեան» քաղաքականութիւնը:

Հայ համայնավարները բազմիցս յայտարարած են որ «Անդրկովկասի հանրապետութիւններու մէջ քաղաքական անհաւասարութիւն չէն գտնուր. բայց անհաւասարութիւն էկոնոմիկայի բնագաւառում գոյութիւն ունի, որ չի կարելի ժխտել» (Մարեացի գիրքը, էջ 51): Այդ տնտեսական անհաւասարութիւնն է, որ Խանջեանը մղած է պայքարի ընդդէմ Թիֆլիսի եւ յատկապէս ընդդէմ Վրացիներու:

Կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել ապացուցանելու համար Թիֆլիսի գործադրած տնտեսական ճնշումները Հայաստանին վրայ: Յիշատակենք մէկ երկուքը:

Հէնց Ամատունիի բերած ժող. Տան օրինակը: Հայաստան ուզած է մեծ թատրոն մը ունենալ, սակայն անոր միջոցներ չեն տրամադրած: Իսկ երբ հայ համայնավարները իրենց սեփական միջոցներով ձեռնարկած են այդ շէնքին կառուցման, ասոր համար այսօր կը դատապարտուին իբրեւ «տրոցկիստներ եւ դաշնակներ»:

Տարիներ առաջ որոշուեցաւ Հայաստանի մէջ հիմնել շաքարի գործարան: Շիրակի դաշտը կրնայ անսպառ ճակնդեղ մատակարարել այդ գործարանին: Սակայն Վրացիները արգելք հանդիսացան եւ շաքարի գործարանը շինուեցաւ Գորիի մէջ: Ներկայիս, Հայաստանի ճակնդեղը Վրաստան կը փոխադրեն՝ հոն շաքարի վերածելու եւ ապա վրացական շաքարը Հայաստան ներածելու:

Յայտնի է Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղիի պարագան, որուն զոհերէն մէկն է Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը: Այդ գիծին կառուցումը որոշուած եւ ծրագիրը կեդրոններուն մէջ հաստատուած էր: Հայաստանի մէջ ալ ձեռնարկած էին սկզբնական աշխատանքներուն: Օրին մէկը Վրացիները ընդդիմացան ասոր եւ վերջ ի վերջոյ որոշուեցաւ երկաթուղի կառուցանել Երեւանէն մինչեւ Ախտա: Տարիներ են անցած եւ հազիւ քանի մը քիլոմեթր է շինուած: Այդ երկաթուղին տնտեսական եւ ռազմագիտական մեծ առաւելութիւններ կ'ընծայէր Հայաստանին եւ մեր երկիրը կ'ազատագրէր վրացական թրանզիթէն՝ ուղղակի Հայաստանը կապելով Բաքուին եւ Թուրքստանին: Ասկէ զատ, Պարսկաստանէն եկած ապրանքները, իբրեւ ամէնէն կարճը այդ ճանապարհով պիտի ուղարկուին Թուխա,— այդ ձեւով զրկելով Վրաստանը թրանզիթի շահէն: Յատկապէս ներկայիս, երբ կը լուծուի Անդրկ. Դաշնակցութիւնը եւ Վրաստան, Ազրբէյճան ու Հայաստան խորհ. առանձին հանրապետութիւններ կը դառնան Վրացիները, վիժեցնելով Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղի կառուցանելու ծրագիրը, աւելի շատ կը խորհէին ապագայի մասին, երբ օր մը Վրաստան կրնայ անկախ պետութիւն դառնալ:

Այս տարուան համար որոշուած էր Երեւանի մէջ հիմնել դպրոցական 9 նոր շէնքեր: Հայաստանի կառավարութիւնը իրաւունք չունենալով Թիֆլիսի մէջ որոշուած 9 դպրոցական շէնքերէն աւելին շինել, իր դպրոցական պահանջները բաւարարելու համար՝ կ'որոշէ շէնքերը շինել նախագծուած ծրագիրէն աւելի մեծ (Հայաստան ունի 205.000 աշակերտութիւն): Երբ Հայաստանի կառավարութեան մտադրութիւնը յայտնի կը դառնայ Թիֆլիսի մէջ, Բերիան անմիջապէս խիստ դիտողութիւն՝ կ'ընէ եւ կը պահանջէ որ ոչ մէկ պայմանով նախագծուած ծրագրի սահմաններէն դուրս չելլեն: Իսկ թէ ծրագրի ճշգրիտ գործադրութեան հետեւանքով հարիւրաւոր հայ աշակերտներ դպրոցէ կը զրկուին, Բերիայի հոգը չէ:

Անվիճելի է, որ Անդրկովկասի մէջ «էկոնոմիկայի բնագաւառում» անհաւասարութիւններ տեղի են ունեցած եւ Վրացիները տնտեսապէս ճնշած ու զրկած են Հայաստանը: Ասոր դէմ է, որ պայքարած է Խանջեան: Այդ պայքարը ոչ թէ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի դէմ «պրովոկացիա» է եղած, այլ հայ համայնավարներու կողմէ ազգային տնտեսական քաղաքականութեան ձգտում: Ի հարկէ Խանջեանները կ'ընդվզին, երբ Հայաստանի կառավարութիւնը իր երկրին մէջ անգամ սեփական թատրոն մը շինելու իրաւասութիւնը չունի:

Ամատունիի քննադատութիւնները ոչ թէ կը սեւցնեն Խանջեանը, այլ նախ եւ առաջ կը մերկացնեն այն ստոր քաղաքականութիւնը, որ տարիներ շարունակ կը տարուի Անդրկովկասի մէջ ի վնաս Հայկական շահերուն:

ԱՇՈՏ - ԱՐԹՈՒՆԻ

ՊԵԹՀՈՎԷՆ

Բ.

Լուտվիկ Վան Պէթհովէն ծնաւ 1770ին՝ մերձակայ Պոնի մէջ: Ֆլամանտական ծագում ունէր:

Մեծ հայրը Լուտվիկ որուն Պէթհովէն կը նմանէր ամէնէն աւելի — Անվերսի մէջ ծնած էր, ու միայն քսան տարեկանին էր որ հաստատուեցաւ Պոնի մէջ եւ կայսրընտիրիշխանին դպրապետը դարձաւ:

Պէտք չէ մոռնալ այս պարագան, եթէ կ'ուզուի ըմբռնել Պէթհովէնի նկարագրին ամբողջ անկախութիւնը, եւ իր նկարագրին ինչ ինչ գծերը, որոնք բուն գերմանական չեն:

Հայրը Թէօրին կայսրընտիր արք-ին ծառայութեան տակ գտնուող նուագախումբին մէկ անդամն էր, եւ ջութակահարի որոշ տաղանդ մը ունէր: Բայց ծոյլ ու անառակ ըլլալով — ծուլացաւ բազում հաւատարիմ խնկարկու մը դառնալու — արուեստը լքելով մէկ կողմ՝ կայլէն միսը վաղելու համար:

Մայրը նախկին սենեկապանուհի մըն էր, պատուական բայց անուս կին մը:

Փոքրիկ Լուտվիկը ընտանեկան քաղցրութենէ զուրկ, հեռեստ ու դժբախտ մանկութիւն մը անցուց, ուսումն ալ խիստ ղանցառելի եղաւ: Ծիկըրէն կեանքը իրեն յայտնուեցաւ իբրեւ բիրտ ու տխուր պայքար մը: Հայրը ուզեց շահագործել անոր երաժշտական ձիրքը, եւ իբր զարմանահրաշ տղեկ ցուցադրել զայն: Երբ չորս տարեկան էր՝ դաշնակին առջեւ ժամերով գամուած, կամ ջութակ ի ձեռին արգելափակուած կը պահէր զայն, ու քիչ մնաց որ արուեստէն զզուեցնէր: Բարեբախտաբար քիչ յետոյ, անմիջապէս որ յառաջդիմութիւններն զգալի եղան՝ Պէթհովէն անցաւ Փֆայֆէրի, Վան Տէր Այտէն երգեհոնահարին, հետոյ ուրիշ խելացի ու զարգացած երաժիշտ Նէֆէի ձեռքը:

Իր պատանութիւնը թախծոտեցաւ նիւթական մտահոգութիւններով: Թատրոնի նուագախումբին կ'անդամակցի տասնմէկ տարեկանին: Երգեհոնահար է տասներեք տարեկանին:

Վիէննա կ'երթար 1787ին, ու Մոցարթի կը ծանօթանայ: Այդ տարին է որ այս վերջինը սա մարգարէական խօսքերն արտասանեց իր յանկարծանուագին լսելով. «Ուշադրութիւն ըրէք այս պատանիին, աշխարհը պիտի խօսեցնէ իր մասին»:

Գ.ն կը կանչուի իր մահամերձ մօր մէջ՝ զոր կը պաշտէր, ու կ'ընդունի անոր վերջին շունչը: Հիւծախտէ մեռած էր, ու Պէթհովէն նոյն ախտէն վարակուած կը կարծէր ինքզինքը: Անդադար կը տառապէր, եւ իր ցաւին կը միանար «նոյնինքն ցաւէն աւելի անողոք մելամաղձոտութիւն մը»:

Միշտապէս գինով հօր մը անկարողութեան պատճառով՝ բոլորովին գըրամազուրկ ընտանիքի մը գլուխը կը դառնայ տասնըեօթը տարեկանին՝ ստանձնելով իր երկու եղբայրներուն կրթութիւնը:

Ինչ օրեր: Կ'աշխատի սակայն, ապրուստը կը ճարէ, ու ձեռք կը բերէ հօրը հանգստեան թոշակը: Իրեն կը յանձնուէր դրամը, որպէսզի անարժան հայրը չմսխէ զայն:

Այդ շրջանին է որ գորովալից նեցուկ մը գտաւ Վան Պրէունինկ ընտանիքին մօտ, որ միշտ սիրելի մնաց իրեն:

Շնորհալի Լորհիէն Վան Պրէունինկ իրմէ երկու տարուան փոքր էր: Երաժշտութիւն կը սորվեցնէր անոր, ան ալ բանաստեղծութեան ծանօթացուց զինքը: Իր պատանեկան բարեկամուհին եղաւ ան, ու թերեւս բաւական տարփալից զգացում մը գոյութիւն ունեցաւ իրենց մէջ: Աւելի վերջը Լորհիէն ամուսնացաւ Տոքթ. Վէկէլէրի հետ, որ Պէթհովէնի լաւագոյն բարեկամներէն մէկը դարձաւ:

Որքան որ տրտմագին եղաւ Պէթհովէնի մանկութիւնը, միշտ գաղտնի ու մելամուշ յիշատակ մը պահեց անկէ, ինչպէս՝ նաեւ այն վայրերէն ուր անցուցած էր զայն: Ստիպուած ըլլալով Պոնը ձգելու, գրեթէ ամբողջ կեանքն ալ Վիէննայի մէջ անցընելու՝ երբեք չմոռցաւ Հռենոսեան հովիտը, եւ սրբազան ու հայրական մեծ գետը, «Մեր հայր Հռենոսը», ինչպէս կը կոչէ զայն, «այնքան կենդանի, արդարեւ, գրեթէ մարդկային, դերթ վիթխարի հոգի մը, ուրկէ կ'անցնին անհամար մտածումներ եւ ուժեր, ոչ ուրեք աւելի գեղեցիկ, աւելի հզօր ու աւելի քաղցր քան սիրուն Պոնի մէջ, որուն հովանաւոր ու ծաղկազարդ զառիվայրերը կը թրջէ զգուշալից ուժգնութեամբ մը»: Հոնեղ որ Պէթհովէն անցուց իր առաջին քսան տարիները, հոն է որ կազմուեցան իր պատանեկան սրտին անուրջները, «ձորերու վրայ ծփծփացող այն մարգերուն մէջ, ուր կան մառախլապատ կաղամախիներ, մացառներ, ուռիներ եւ յուռ պտղատու ծառերն մէջ իրենց արմատները թաթխող պղտոր ծառեր,— ու գետափին վրայ հանգ՝ մեղկօրէն հնազանդ՝ գիւղերը, եկեղեցիները, նոյն իսկ գերեզմանատուները,— մինչ հորիզոնին վրայ եօթը կապտորակ լեռները երկինքին վրայ կը գծեն իրենց մրրկայոյզ կիսապատկերները, որոնցմէ վեր կը բարձրանան աւերուած հինաւուրց դղեակներուն վտիտ ու այլանդակ ուրուանկարները»:

Իր սիրտը յաւերժօրէն հաւատարիմ մնաց այս երկրին: Մինչեւ վերջին բոպէն երազեց նորէն տեսնել զայն՝ առանց երբեք յաջողելու: «Հայրենիքս, իմ գեղատեսիլ ծննդավայրս՝ կ'ըսէր ան, միշտ նոյնքան չքնաղ, նոյնքան պայծառ կը մնայ աչքիս առջեւ, որքան այն օրը որ ձգեցի զայն»:

1792ին կը մեռնի իր հայրը, որուն վրայ Քէօլնի իշխանը սա անողոք խօսքերը կ'ըսէ. «Լուրջ կորուստ մըն է ըմպելիքի տուրքին համար»: Պէթհովէն կը ստիպուի իր երկու եղբայրները տեղաւորելու: Խղճմտօրէն կը կատարէ զայն: Շատ բարձր զգացում մը ունէր իր ընտանեկան պարտականութիւններուն մասին, ու երբեք դանց չըրաւ զանոնք անոնց անթիւ հիասթափութիւններուն հակառակ:

Նոյն տարուան նոյեմբերին՝ Պէթհովէն վերջնապէս հաստատուեցաւ Գերմանիոյ երաժշտական մայրաքաղաքը եղող Վիէննայի մէջ: Յեղափոխութիւնը պայթած էր ու Եւրոպայի կը սպառնար: Պէթհովէն Պոնէն հեռացաւ ճիշդ այն պահուն որ պատերազմը մուտք կը գործէր հոն: Վիէննայի մէջ առեն մը աշակերտեցաւ աշխարհահռչակ համերգագրող Հայտընի, որ քիչ մը անփոյթ դասատու ըլլալով դայթագուց զինքը: Ասկէ զատ՝ իր գրելակերպի որոշ համարձակութիւնները բախտը չունեցան հաւնուելու իր հեղահամբոյր վարպետէն, որուն Անգլիա մեկնելէն օգտուեցաւ՝ փոխն ի փոխ աշակերտելու համար Շէնքի, Ալպրեխտսպերկէրի եւ հասակ ուրեմն Սալիէրիի, որ թատերգական ոճին [illegible] ծանօթացուց զինքը:

Արդէն կը սկսէր որոշ համբաւ մը վայելել Վիէննական դահլիճներուն մէջ, ուր գնահատել կուտար վիրթիւոզի իր քիչ մը անհաւասար բայց իրական տաղանդը:

Այդ թուականին կը պատկանին դաշնակի, ջութակի ու թաւջութակի համար յօրինած իր առաջին Երեք Եռեակները (գործ 1), որոնք հակառակ իրենց բաւական պարզ կերտուածքին՝ ահաբեկեցին բարեխիղճ Հայտընը, որ յեղափոխական գտաւ Գ. եռեակը՝ խորհուրդ տալով որ չհրատարակէ զայն:

«Այս եռեակը երեքէն ամէնէն սիրունն ու ինքնատիպն է անտարակոյս, կ'ըսէ Վալէթ: Առանց անջատուելու նուիրագործուած բանաձեւերէն՝ բուն պէթհովէնեան է իսկապէս՝ իր նախադասութիւններու արտայայտիչ ընթացքով ու անոնց շահեկան զարգացումով: Ջենք հասկնար թէ ան ինչպէս վիրաւորած է Հայտընը, եւ աւելի համակարծիք պիտի ըլլանք Քրամէրի, որ բացագանչեց՝ զայն կարդալէն ետք. «Բարեկամներս, ահա մարդը որ կրնայ մխիթարել մեզ Մոցարթի կորուստէն»:

1796ին՝ ան հետեւեալը կը գրէ յուշատետրին մէջ. «Արիութի՛ւն: Մարմնական բոլոր տկարութիւններուս հակառակ՝ հանճարս պիտի յաղթանակէ ... Քսանհինգ տարեկան եմ ահա ... Պէտք է որ այս տարի իսկ մարդը յայտնուի համայնին»...

Այդ միջոցին՝ քանի մը անշան նախափորձերէ ու իր երեք առաջին եռեակներէն զատ՝ արդէն յօրինած էր դաշնակի Երեք սոնաթներ (գործ 2), լարային հնգեակ մը (գործ 4), թաւջութակի ու դաշնակի Երկու Սոնաթներ (գործ 5), ու կը յօրինէր դաշնակի իր Մեծ Սոնաթը (գործ 7), որուն Լարկօն ո՜րքան կսկծալի է:

Բայց միայն 2 ապրիլ 1800ին տուած իր նուագահանդէսն է որ յայտնուեցաւ մեծ հասարակութեան:

Ծանօթներէն ոմանք կ'ըսեն թէ շատ հպարտ է, ձեւերը կոշտ ու անախորժ են, ու կը խօսի գաւառական շատ խիստ հնչումով մը: Բայց իր մտերիմները լաւ կը ճանչնան սոյն զոռոզ ձախաւերութեան տակ ծածկուած իր ընտիր բարութիւնը: Իր յաջողութիւնները Վէկէլէրի գրով հաղորդած պահուն՝ սա է իրեն ներկայացող առաջին մտածումը. «Դրամի կարօտ բարեկամ մը կը տեսնեմ, զոր օրինակ: Եթէ քսակս չներէր որ անմիջական օգնութեան հասնիմ իրեն՝ բաւ է որ նստիմ աշխատանքի սեղանիս առջեւ: Կարճ ժամանակէն կ'ազատեմ զայն իր նիւթական անձկութենէն ... Դո՛ւ տեսնե՞ս թէ ինչ հաճելի բան է այս»: Քիչ մը առեն ալ կ'ըսէ. «Արուեստս աղքատներուն բարիքին նպաստելու պարտի»:

Վիշտը իր դուռը զարկած էր արդէն: Իր մէջը բոյն դրած էր ան՝ ալ չելլելու համար հոնկէ: 1796էն 1800ի միջոցին կը սկսին խլութեան աւերները (*): Ականջները կը բզզային առանց հանգիստ: Աղիքի ցաւեր կը ծիւրէր: Լսողութիւնը կը տկարանար աստիճանաբար: Աշխարհէն քաշուած կ'ապրէր՝ ցաւագարութիւնը ծածկելու համար: Բազմաթիւ տարիներ ոչ ոքի կը խոստովանէր իր սոսկալի գաղտնիքը: Բայց 1801ին ալ անկարող է լռելու: Զայն յուսահատօրէն կը հաղորդէ Տոքթ. Վէկէլէր ու պատուելի Ամէնտա բարեկամներուն:

«Թշուառ կեանք մը կը վարեմ, կ'ըսէ Վէկէլէրի ուղղած իր նամակին մէջ: Բոլոր ընկերութիւններէն քաշուած կ'ապրիմ երկու տարիէ ի վեր, որովհետեւ անկարող եմ մարդերուն հետ խօսելու. խուլ եմ: Եթէ տարբեր արհեստ մը ունենայի՝ դեռ կարելի պիտի ըլլար այդ: Բայց իմինիս մէջ՝ սոսկալի կացութիւն մըն է: Այդ մասին ի՞նչ պիտի ըսեն թշնամիներս որոնք սակաւաթիւ չեն ... Թատրոնին նուագախումբին շատ մօտը կենալ կը պարտիմ՝ դերասանը հասկնալու համար: Չեմ լսեր նուագարանային ու մարդկային զիլ ձայները՝ եթէ քիչ մը հեռուն գտնուիմ ... Յաճախ անիծեցի գոյութիւնս ... Պղուտարքոս համակերպութեան առաջնորդեց զիս: Կ'ուզեմ եթէ երբեք կարելի է՝ կ'ուզեմ ճակատագիրս դիմագրաւել: Բայց կեանքիս մէջ կան այնպիսի վայրկեաններ ուր Աստուծոյ ամէնէն եղկելի արարածն եմ ... Համակերպութի՜ւն, ի՜նչ տխուր ապաստան, եւ սակայն միակն է որ կը մնայ ինծի»:

«Այն ողբերգական տխրութիւնը կ'արտայայտուի՝ կ'ըսէ Ռոլլան՝ այդ առթիւ քանի մը հեղինակութիւններէն Սոնաթ Փաթէթիքին (գործ 13) մանաւանդ դաշնակի Գ. Սոնաթին (գործ 10), Լարկօին մէջ: Տարօրինակ է որ ամենուրեք դրոշմուած չըլլայ ան, որ դեռ այնքան հեղինակութիւններ — ծիծղուն Եօթնեակը, վճիտ Առաջին համերգութիւնը (1800) — երիտասարդական անհոգութիւն մը կը ցոլացնեն: Անտարակոյս՝ պատճառը սա է որ՝ վիշտին վարժուելու համար՝ հոգին ժամանակի կը կարօտի: Առաջին համերգութիւնը իր անուրջներուն ժպտող պատանեկի մը քերթուածն է: Զուարթ, խանդակաթ է ան: Հաւնելու տենչն ու յոյսը կը զգացուին հոն: Բայց — տեղ տեղ — նախերգանքին, քանի մը [illegible], սքէրծօին մէջ — այս մաղձոտ դէմքին վրայ կը նշմարուի ի՜նչ յուզումով՝ ապագայ հանճարին նայուածքը»:

(*) Նկատելի է որ բացի իր առաջին երեք եռեակներէն (գործ 1), 1796էն առաջ յօրինուած՝ Պէթհովէնի բոլոր գործերը խուլ Պէթհովէնէն յօրինուած են:

Ըստ Տոքթ. Գլօծ - Ֆօրէսթի՝ անոր մօտ 1796ին սկսած ծառանման փողերու հոսախտը 1799ին փոխուեցաւ միջին ականջի հոսախտաւոր ուռեցքամոյ մը՝ որ գէշ խնամուելով, դարձաւ տեւական հոսախտաւոր ուռեցքամոյ մը՝ իր բոլոր հետեւանքներով: Խլութիւնը սաստկացաւ առանց երբեք ամբողջական դառնալու: Կ'ըսեն թէ՝ կեանքին վերջին տարիները՝ Պէթհովէն կը գործածէր փայտէ ցպիկ մը, որուն մէկ ծայրը զետեղուած էր իր դաշնակին տուփին մէջ, միւսն ալ՝ ակռաներուն միջեւ: Նոյն միջոցին կը դիմէր նուագաստեղծման պահուն՝ լսելու համար:

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ - ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ներկայ կառավարութեան ցոյց տուած բարեացակամութեան շնորհիւ՝ յունահայ բոլոր վարժարանները վերաբացուեցան: Այժմ կը ներկայացնենք հետեւեալ պատկերը.—

	Աշակերտ
Ազգային վարժարաններ	3000
Յարանուանական »	800
Կ. Խաչի »	500
Կիւրապի Կիւլպէնկեան	280
Բարեգործական	270
Գումար՝	4780

Այժմ յունահայ բոլոր վարժարանները կը գործեն նախորդ տարիներու պէս: Ազգ. մարմինները եւ հոգաբարձութիւնները գործի լծուած են ապահովելու համար անոնց պիւտճէները:

** Մինչեւ 29 տարեկան Հայերու հելլենահպատակութեան խնդիրը թաթով յառաջ կը տարուի: Կը լսենք թէ այսանգամ պիտի ընդունուին դիմումները մինչեւ 31 տարեկաններուն: Զօրակոչը յայտնի կան որ այսպէսով եւ ստիպմանաբար Յունաստանի բոլոր Հայերը հելլենահպատակ ըլլան, բացի անոնցմէ, որոնք Հայաստան ներգաղթելու մտադրութիւն ունէին:

** Սելանիկի հայութիւնը թաղ. խորհուրդի նախաձեռնութեամբ իր ազգային մասնակցութիւնը բերաւ համահելլենական սուգին, զոր այս պահուս ամբողջ երկիրը կը զգայ, Քոնսթանթին թագաւորին եւ Օլկա ու Սոֆիա մայր թագուհիներուն անթաղ աճիւններուն Հայրենիքի հողը մտնելուն առթիւ: Եկեղեցին մէջ կազմակերպուեցաւ մեծաշուք հոգեհանգիստ քառաձայն պատարագով:

Սելանիկի հայութիւնն ալ իր յարգանքի բաժինը բերաւ արժանավայել ձեւով:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յունաստանի մէջ խորհրդարանական մեթոտները դէշ արդիւնքներ արտած էին: Տարիներու ընթացքին ինչ փորձեր որ եղան, չհանդարտեցուցին այս երկրին ներքին կեանքը, ընդհակառակն կիրքերը աւելի բորբոքեցան եւ անհամաձայնութիւնները աւելի շատցան, սպառնալով նոյն իսկ ազգային միասնականութեան:

1936 օգոստ. 4էն ի վեր Յունաստանը մէկ դի նետած է վարչական հին եւ մաշած ձեւերը, թօթափած է իր վրայէն կուսակցական անվերջ վէճերը եւ կրակին տուած է քանդիչ վարդապետութեան մը բոլոր տեսակի չար քարոզները:

Այս երկրին համար այլ եւս անհրաժեշտ է ուժեղ եւ վճռական բազուկ մը, իմաստուն եւ զուսպ միտք մը, հայրենատէր հոգի մը: Այս հազուագիւտ յատկութիւններով անձը մէջտեղ եկաւ ճիշդ ճակատագրական պահուն: Ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով ցրուեց խորհրդարանը, լուծեց կուսակցութիւնները, եւ ցեղային պահանջներու համաձայն գծեց ազգային քաղաքականութեան նոր ուղի մը:

Այդ անձը ներկայիս Յունաստանը տիրապետող եւ ազգային կառավարութեան պետ Զօր. Յ. Մեթաքսասն է, որ իր հետ ունի թագաւորը եւ գրեթէ ամբողջ հելլէն ժողովուրդը: Ասոր ապացոյցը այն է որ, երկու ամսուան ընթացքին, ժողովրդային

զանգուածներ, մայրաքաղաքէն սկսեալ մինչեւ երկրին յետին անկիւնները, կազմակերպեցին Ցունաստանի համար աննախընթացօրէն խանդավառ եւ բազմամարդ հաւաքոյթներ, ուր խօսեցաւ Ջ. Մեթաքսաս իր ծրագիրներուն մասին, զինք ունկնդրողները յուշելով որ օգնեն իրեն՝ պահպանելով անոնցմէ հնազանդութիւն, կարգապահութիւն, զոհաբերութիւն, աշխատանք եւ այս բոլորը՝ միայն հայրենիքին համար:

Արդարեւ, Մեթաքսաս իր երեք ամսուան տիրապետութեան ընթացքին իսկ Ցունաստանը թարմացուց, երիտասարդութեան մէջ սկսան խլրտիլ հելլենականութեան հին օրերու աւանդութիւնները եւ ազգային ոգին: Անզգամութեան, վստահութեան եւ [illegible] ալիք մը ողողած է այսօր ամբողջ Ցունաստանը: Հոգեկան այս աննախընթաց յեղաշրջման հետ զուգընթաց կառավարութեան [illegible] հրահանգած է [illegible], որպէսզի աւելի շուտ լուծէ այն ամէն խնդիրները, որ ժողովուրդին կուգան [illegible] եւ օտար դրամի փախուստ Ցունաստանէն: Ոչ մէկ ճիգ կը խնայուի բարելաւելու խոնարհ դասին եւ աշխատաւորներուն տնտեսական վիճակը. Նոր [illegible] ծրագիր դրած է նոր եւ առողջ հիմերու վրայ, ազգայնական ոգիի կիրարկումը իբր հիմ ընդունելով: Երկրին կլիմայական կացութիւնը բարելաւելու համար [illegible]: Այս բոլոր ձեռնարկներու [illegible] իսկ սկսած են իրենց բարերար արդիւնքը տալ: Երկրի տնտեսական կեանքը սկսած է շունչ մը քաշել, ընկերային չարիք կոչուած [illegible] իր տեղը տալով հայրենասիրական [illegible], որ [illegible] է ցեղային առանձնութիւններով եւ պարկեշտ կենցաղով:

Դարձեալ Մեթաքսասի կառավարութեան ձեռք առած ազգային միջոցներուն շնորհիւ, [illegible] անշարժ մնացած է. Օտար պարտատէրերու հետ համաձայնութիւն գոյացած է եւ այդ համաձայնութեան հիման վրայ վճարումներ կ'ըլլան: Գործադուլներու եւ [illegible] դէմ [illegible] է աշխատանքի վարձատրութիւնը եւ 8 ժամուան աշխատանքը պարտադիր է: Թիթեղեայ են [illegible] քաղաքներուն մէջ, ուր ամէնէն [illegible] կան. Հոն կը լուծուին գործատիրոջ եւ գործաւորին միջեւ եղած տարակարծութիւնները: Չքաւորներու [illegible] մը կազմուած է երկրին մէջ, աշխատաւորներու եւ [illegible] համար: Հաստատուած են փոքրաքանակ [illegible] եւ յատուկ կերպով գծուած են իւրաքանչիւր պաշտօնատարի իրաւասութիւնները:

Այս բոլոր շարժումներուն վրայ, կառավարութիւնը [illegible] եւ հաստատ քայլերով երկիրը կ'առաջնորդէ դէպի արհեստ. [illegible] ճամբան:

Այս օրուան կառավարութեան [illegible] ազգային այս կարգի քաղաքականութիւնը փայլուն հեռանկարներ կը խոստանայ բանալ գեղեցիկ Ելլադայի:

ՎԱՀԱԳՆ

Գրախօսական

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ. — Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Հալէպի եւ Անթիլիասի ու մասնաւորաց: Բ. հատոր: Հալէպ, 1936, 8 էջ 160. գին 20 ֆրանք

Արտաւազդ արք. մեր աշխոյժ եկեղեցականներէն մին է, որ անդադար կը գործէ գրական եւ ազգային մարզերու մէջ, նուիրուելով իր ժողովուրդին ծառայութեան:

Այս Բ. հատորը կ'ընդգրկէ 54 ձեռագիր, որոնց ամէնէն հինը կը համարի 1248 թուականը, որ մագաղաթեայ Աւետարան մըն է, գրուած Հռոմկլայի մէջ. իսկ ամէնէն նորը՝ ԺԸ. դարուն մէջ ընդօրինակուած Աղուանից պատմութիւնն է, Մ. Կաղանկատուացիի հեղինակութեամբ:

Շատ կարեւոր է հայերէն ձեռագրաց ուսումնասիրութիւնն ու անոնց ցանկումը: Գամաղական ինչ կարեւոր հնութիւններ եւ նորութիւններ կան անոնց մէջ, մեր ազգի անցեալին երեւան բերելու համար:

Ափսոս որ անոնք կորսուելու [illegible] վտանգին ենթարկուած են դարերէ ի վեր: — Ահա օրինակ մը: 1900ին Էջմիածնի մէջ համբաւաւոր գիտնական Գալուստ Սարկաւագ ինձ յայտնեց, որ նոր մատենադարանի շինութեան ժամանակ՝ միաբանութեան յատուկ փուռն մէջ արցունքներով ձեռագիրներ վառած է հացթուխը, իր փուռերը բանեցնելու եւ արծարծելու համար...

Այս տեսակ կամ աւոր ձօն դէպք մը կը պատմէ Արտաւազդ արք., իր «Ցուցակին մէջ, եւ է.— «Մեր եկեղեցւոյ միաբաններէն մին ցաւով կը յայտնէ որ Սսոյ Մայր Տաճարի աւագ սեղանին ետեւ, որմնադիրներու եւ կամ մասնաւոր արկղներու մէջ կային խիտ բազմաթիւ ձեռագիրներ եւ [illegible] անհոգութեամբ փճացան, մաշելով կամ մուկերու ճարակ ըլլալով: Գարագան նոյնիսկ եղած է, [illegible] Էջմիածնէն մինչեւ Սիս, Մուշէն մինչեւ Հալէպ: Եւ Արտաւազդ արք. կը յաւելու իրաւամբ.— «Նիւթական [illegible] պիտի ըլլար, հայ բանասիրութեան եւ հայ պատմագրութեան համար, եթէ անոնք ժամանակին քննուած ըլլային, եւ որ եւ է կերպով մը անցած գիտական անանց աշխարհին»:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն փաստաբան, շնորհակալ եմ, որ դատս շահեցաք, ի՞նչ կը պարտիմ ձեզի:

— Ձեր հօրը բարեկամն ըլլալուս՝ միայն տասը հազար ֆրանք վճարեցէք:

— (Դրամը վճարելով) Բարեբախտ եմ որ մեծ հայրս ալ չէք ճանչցած:

*

Ճամբորդը Մարսիլիոյ մէջ:

— Բարեկամ, կրնա՞ք ինծի բսել X փողոցին ուղղութիւնը, ըսին որ Մարսիլիոյ հիւսիսային կողմն է:

— Այդ ո՞ր ապուշը բսաւ, Մարսիլիա հիւսիս չունի, այստեղ հարաւ է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՌՈԳՈՒՄԻ ՄԵԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Մոսկուա մէկ միլիոն 500 հազար րուբլի յատկացուց Հայաստանի դաշտերու ոռոգման համար: Այս գումարէն որոշ մաս մը պիտի յատկացուի Երեւանէն Աղբաշ ջրատար առուներու շինութեան համար: Առու մը եւս պիտի շինուի ոռոգելու համար Նուպարաշէնի 200 հեկտար հողամասը: Ախտայի շրջանին մէջ Զանգի գետին վրայ պիտի հիմնուին գիւղական կամուրջներ: Ղամարլուի շրջանին մէջ պիտի ամրացուին Զանգի գետին ափերը.

Մոսկուա վաւերացուց նաեւ Երեւան-Վեդիչայ մեծ ջրանցքին (60 քիլոմեթր) նախագիծն ու նախահաշիւը: Այս ջրանցքին վրայ պիտի ծախսուի 37 միլիոն րուբլի եւ շինութիւնը պէտք է աւարտի 1939ին. Գալ տարի, այդ գումարէն շինութեանց պիտի յատկացուի 12 միլիոն 800 հազար րուբլի: Ջրանցքը պիտի ոռոգէ Ղամարլուի եւ Վեդիի շրջաններուն մէջ 28.700 հեկտար բամպակ, բանջարեղէն եւ մրգաստան:

Դարձեալ, Մոսկուա վաւերացուց Վաղարշապատի Այգր լճին ակունքէն սկսող Ղարասու-Զանգիբասար կոչուած ջրանցքին շինութեան նախագիծը: Այդ ջրանցքին շինութեան յատկացուած է, այս տարի ծախսուելու համար, 2 միլիոն 500 հազար րուբլի: Մինչեւ 1942, վերջացնելու պէտք է աւարտին Վաղարշապատի շրջանին մէջ Զանգի գետին աջ ափին վրայ տարածուած 11 հազար հեկտար ճահիճները չորցնելու աշխատանքները, մշակելի դարձնելու համար այդ հողամասը:

Ճահիճները չորցնելու համար, մինչեւ 1942 ծախսուելիք գումարը պիտի հասնի 24 միլիոն րուբլի: Զանգի գետին ափերը ամրացնելու համար պիտի ծախսուի 5 միլիոն 200 հազար րուբլի.

Գալ տարի գարնան պիտի սկսի Արաքսի ափերը ամրացնելու աշխատանքը Վեդիի եւ Ղամարլուի շրջաններուն մէջ, ուր մօտ 1000 հեկտար տարածութիւն կը պաշտպանուի գարնանային հեղեղներուն դէմ: Յառաջիկայ վերջին ամիսներուն պիտի մշակուի Արաքսափերը ամրացնելու ծրագիրը (Խորհ. Հայաստան, 12 Նոյ.):

ՔԱՆԱՔԵՌԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Ակադեմական Վինտէր Մոսկուայէն Երեւան գացած է, քննելու համար Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութեան աշխատանքները: Խորհ. Հայաստան թերթին խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, Վինտէր հետեւեալ յայտարարութիւններն է բրած.—

Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը պատրաստ է աշխատելու համար: Մօտ օրէն կը հասնին վերջին մեքենաներն ալ եւ կը սկսի բանիլ ելեկտրակայանը: Աւարտած է մանաւորաբար, ջրանցքին սկիզբը, Երեւանի արուեստական ծովակը եւ Երեւանի շրջակայքին ելեկտրական ուժ մատակարարող բաժիններու շինութիւնը: Անհրաժեշտ նիւթերը հասած ըլլալով, յուսացուած է համաժողովէն դէպի Կիրովականի քիմիական գործարանը, ինչպէս նաեւ դէպի Լենինականի նորակառոյց կերպասեղէնի գործարանը երկարելիք ելեկտրալարին շինութեան մը. Եթէ պակասները հոգացուին, այդ աշխատանքն ալ կը լրանայ կէս տարուան մէջ:

Քանաքեռի ելեկտրակայանին շինութիւնը հիանալի տպաւորութիւն կը թողու, այնպէս որ այս ելեկտրակայանը առաջին կարգի տեղ մը կը գրաւէ ոչ միայն Խորհ. Միութեան, այլ եւ արտասահմանի եւ ամերիկեան նման շինութեանց մէջ:

Քանաքեռի ելեկտրակայանով, որ Սեւան-Զանգի ջրագիծին ամենավերջին աստիճանին վրայ գտնուած ելեկտրակայանն է, կը դրուի Սեւանի ջուրերը օգտագործելու աշխատանքին սկիզբը: Պէտք է արագ թափով շարունակենք օգտագործել Սեւանի ջուրերուն իւրաքանչիւր խորանարդ մեթրը. Այժմ Քանաքեռի ելեկտրակայանին փոխարկիչները (Թուրպին) կ'օգտագործեն Սեւանի [illegible] ուժին միայն 15 տոկոսը: Կը նշանակէ թէ Քանաքեռի ելեկտրակայանէն վեր պէտք է շինուին ուրիշ ելեկտրակայաններ ալ, որոնց շնորհիւ կը բարձրանայ Սեւանի ջուրերը օգտագործելու տոկոսը: Գիւմիւշի 260 հազար քիլովաթ ուժ ունեցող ելեկտրակայանին կառուցումով Սեւանի ջրային հարստութեան օգտագործումը կը հասնի 50 տոկոսի, եւ դեռ աւելի վերջ պիտի շինուին այլ ելեկտրակայաններ:

ՆԿԱՐԻՉ-ՓՈՐԱԳՐԻՉ ԱՐԱՐԱՏ ՂԱՐԻԲԵԱՆ

Երեւանի մէջ Նոյեմբերի սկիզբը, երիտասարդ նկարիչ-փորագրիչ Ա. Ղարիբեան ցուցահանդէս մը տուաւ: Իր գործերէն ծախուեցան 12.000 ր. արժէքով նկարներ:

Ղարիբեան աւարտած է Լենինկրատի նկարչական բարձր. վարժարանը, աշակերտած է փրոֆէսորներ Կրուգլիկովայի, Շիլինգովսկիի, Միտուրիչի, Կոնաշեւիչի, Նաումովի, Մանիզերի: Մասնակցած է Փրակայի (1933) եւ Լոնտոնի (1934) ցուցահանդէսներուն.

Իր ժանապքուրով նկարներէն մէկ քանին կը գտնուին Մոսկուայի թանգարանին մէջ (Օթելլո — Վահրամ Փափազյան), Տրիցեակովի նկարատարահին մէջ՝ Ջրաղաց Աղբաշում գործը. Իր մէկ ժանապքուրով նկարը ծախուած է նոյնպէս Լոնտոնի մէջ:

Ղարիբեանի լաւագոյն գործերէն յիշենք Շարիաթի փողոցը. Գետառի ափը, Արարատ լեռը, Շահումյանի դիմանկարը, Օշական. Մի գյուղացու դիմանկարը, Բագուի նավահանգիստը:

ՆՈՐ ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՐ

Հողային գործավարութեան անասնաբուժական բաժինը այս տարի բացած է նոր անասնաբուժարաններ Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ: Այսպէս, անասնաբուժարաններ բացուած են Լենինականի շրջանի Ախուրիկ գիւղին, Իջեւանի, Շամշադինի եւ Բասարգեչարի մէջ: Անասնաբուժարաններ կը շինուին Արարատի, Վեդիի, Ալլահվերդիի եւ Հոկտեմբերեանի մէջ.

Նոր անասնաբուժարանները ունին հիւանդ կենդանիներու ընդունարան, մեկուսարան, բժիշկի առանձնասենեակ, անասնաբոյժի բնակարան:

Անասնաբուժարաններու շինութեան վրայ այս տարի պիտի ծախսուի 340 հազար րուբլի: Այս տարի պաշտօնի կոչուած են Երեւանի անասնաբուժական համալսարանը աւարտած երիտասարդ ուժեր, 18 հոգի, ինչպէս եւ օգնական անասնաբոյժներ 23 հոգի: Յունուարին ամբողջ Հայաստանի մէջ պիտի գործեն 17 անասնաբուժարաններ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պէյրութի Ազդակը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (8 նոյեմբեր).

— «Որոշ է այլ եւս որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կ'ուզէ իր երկրի սահմանները ընդարձակել մինչեւ Լաթաքիա, անկէ ուղիղ գիծ մը քաշելով տարածուիլ դէպի Ճիսր-Շուղուր եւ յետոյ երկարիլ Թիկրիս:

Իրենց այս պահանջը հիմնաւորելու համար Թուրքերը յառաջ կը քշեն 1921ին Էնկիւրիի մէջ կնքուած դաշնագիրը եւ կ'եզրակացնեն որ Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի շուրջ գոյացած այդ համաձայնութիւնը միայն հովանաւորութեան շրջանին յատուկ էր, ներկայիս որ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով կը վերջանայ հովանաւորութիւնը, Իսքէնտէրունի ճակատագիրն ալ ենթակայ կ'ըլլայ փոփոխութեան: Եւ քանի որ այդ շրջաններու բնակչութիւնը մեծամասնութեամբ Թուրքեր են, կը տրամաբանեն անոնք, պէտք է որ իրենց հարազատ տէրերուն վերադարձուին այդ շրջանները:

Թուրքերու բոլոր առարկութիւններն ու եզրակացութիւնները սակայն հիմք չունին. Շատ պարզ է եւ յստակ Էնկիւրիի դաշնագրին 7րդ յօդուածին տրամադրութիւնը: Անով միայն ապահովուած են Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները եւ տրուած կարգ մը առանձնաշնորհումներ: Ֆրանսան իր հովանաւորութիւնը հաստատած էր այդ շրջաններու վրայ [illegible] վերջ: Հետեւաբար, ինչպէս արաբական կամ սուրիական միւս հողամասերը [illegible] բաժնուած են Թուրքիայէն, նոյնպէս, իր բնակչութեան մեծամասնութիւնը ոչ-Թուրքեր եղող Իսքէնտէրունի սանճաքը 18 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մաս չի կազմեր:

Էնկիւրիի դաշնագրին 7րդ յօդուածին ոչ մէկ իրաւունք կուտայ Իսքէնտէրունի թրքութեան կամ Էնկիւրիի կառավարութեան՝ անկախութիւն պահանջելու: Ընդհակառակը, ճիշդ նման առանձնաշնորհումներ նախատեսուած են անգլօ-իրաքեան կամ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին մէջ փոքրամասնութեանց [illegible]:

Եւ իրականին մէջ լիովին գործադրուած են Էնկիւրիի համաձայնագրին 7րդ յօդուածին տրամադրութիւնները: Մասնաւոր վարչաձեւ մը ունի Իսքէնտէրունի սանճաքը եւ ինքնավար է. Թուրքերէնը իբրեւ պաշտօնական լեզու ընդունուած է: Թուրք դպրոցներուն մէջ նոյն իսկ Թրքական նոր ուղղագրութիւնն ու քերականութիւնը կը գործածուին: Թուրք մշակոյթը զարգացնելու համար ամէն դիւրութիւն ընծայուած է այդ շրջանի Թուրքերուն. Թուրքերէն լեզուով թերթ կը հրատարակուի, վայելելով ամէն ազատութիւն եւ բոլորովին անկաշկանդ ու օրն ի բուն քէմալական Թուրքիոյ փրոփականտը մղելով: Պաշտօնէութեան մեծ մասը Թուրքեր են, հակառակ անոնց թուական առաւելութենէ զուրկ ըլլալուն:

Դիւանագիտական ճակատի վրայ իր տարած յաղթանակներէն գինովցած, Էնկիւրիի կառավարութիւնը սրուած ախորժակով մը կ'ուզէ իր թաթը երկարել նաեւ Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի շրջաններուն վրայ, որոնց բնակչութեան միայն ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴԸ ԹՈՒՐՔԵՐ ԵՆ:

Ցայտնի է որ Ֆրանսա յանձն չառաւ [illegible] Թուրքիոյ պահանջումներէն եւ կ'ուզէ միջին ճամբայ մը գտնել [illegible] համար. Սուրիոյ համար, սակայն, շատ կենսական է Իսքէնտէրունը եւ առանց անոր՝ վաղուան Սուրիան դատապարտուած պիտի ըլլայ տնտեսական քայքայման: Տրիպոլիսը եւ Պէյրութը՝ Սուրիոյ ամէնէն բնական նաւահանգիստները՝ կը բաժնուին անկախ հանրապետութեան մը: [illegible], եթէ Իսքէնտէրունն ալ խլուի, Սուրիան կը զրկուի ծովային ելքէ մը:»

Ֆրանսա կրնա՞յ թոյլ տալ որ իր նոր դաշնակիցը այնքան մեծ անիրաւութեան մը ենթարկուի եւ մօտ 150.000 ոչ-Թուրք բնակիչներ դժբախտանան:

Հ. Գ. Հ. ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հ. Գ. Հ.ի Նախկին Սանուց Միութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, միութեան վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր ցերեկոյթով մը վայել տօնել ընկերահամակրական շրջանակի մը մէջ: Կիրակի 29 նոյեմբերին տեղի ունեցաւ սոյն ցերեկոյթը՝ «Հայ Երիտասարդաց Ակումբի» սրահներուն մէջ, կոկիկ եւ ընտանեկան բազմութեան մը ներկայութեան: Ժամը 3ին սկսաւ ցերեկոյթը երաժշտական պարերով յետոյ նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ, մինչ միութեան ժրաջան անդամները կը հիւրասիրէին ներկաները զովացուցիչով ու կարկանդակներով: Ժամը 5ին Միութեան նախագահ Պ. Զաւէն Աւետիսեան խօսք առնելով քանի մը հակիրճ բառերով պատմականը բրաւ Միութեան, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, իր առաջարկին վրայ բաժակները պարպուեցան Միութեան կենացը: Ցետոյ վերսկսան պարերը ոգեւորիչ խանդավառութեամբ: Անակնկալ մը եղաւ Պ. Ցակոբ Զարդանեանի «Թօքսի աթրաքսիոն»ը խլելով բուռն ծափեր: Պարերը տեւեցին մինչեւ ժամը 7.30 ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ: Ներկաները մեկնեցան սրահէն մեծ գոհունակութեամբ:

Լ. Բարանեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՅԱՌԱՋԻ ԹՕՐԹՕՆԸ (143)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Սաղութիւնս լաւ բռնէ, [illegible] Սաղութեան համար ալ մարդու փորը պէտք է կուշտ ըլլի: Հը՞, դու ի՞նչ կ'ըսես, Արթիւշ ջիժա.

— Մարդ բաւեդ ուտելով կ'ապրի, — ըսաւ Արթիւշը եւ մէկ աչքը գոցելով նայեցաւ [illegible]:

— Վայ աչքս քոռնայ, — տեղէն վեր ցատկելով բսաւ տանտէրը, — հիմա, [illegible] կուտամ, — ու թոնրատունը [illegible] սկսաւ կանչել, — աղջի, ջան ծիծ կերած...

Երկու ընկերները առանձին մնացին

— Մէկ բերանդ բաց, բէ մատաղ, եւ Արթիւշը երեխայ շոյելու ձեւով, փաղաքշելով դարձաւ Վահէին, — քու հոգուն մատաղ, էս ինչպէ՞ս եղաւ որ էսքա ամիսը չանցած՝ արդէն վերադարձար... Արմաւիր գնացի՞ր, ձեռքդ տեսա՞ր... Թիֆլիս մերոնք ի՞նչ հալի են... Ալեքսանդրոպոլի գործի մասին լսեցի ... էդ լաւ կերցուցիք Գոնտոլովսկիին: Տեղն էր...

Ու դեռ պիտի շարունակէր հարցերու տարափը, եթէ Վահէն ծիծաղելով չընդմիջէր զայն.

— Տնաշէն, քիչ կամաց: Նախ ըսեմ, որ Թիֆլիսէն անդին չանցայ: Ոչ Բագու, ոչ Արմաւիր

— Հէր օրհնած, — յանդիմանեց Արթիւշը — գէթ ծնողդ տեսնայիր ... հինգ տարի եղաւ...

— Լաւ, լաւ, մի շարունակեր. գիտեմ՝ ինչ պիտի բսես...

Վահէի պայծառ դէմքի վրայէն մռայլ ժպիտ մը անցաւ: Անշուշտ ինքն ալ շատ կը փափաքէր տեսնել ծնողքը, քոյրը, եղբայրները, բայց որ չէր կրցեր, ի՞նչ օգուտ արծարծել:

Պէտք էր համակերպիլ առանց դէմքը թթուեցնելու: Էն առաջ՝ գործը, որուն պէտք էր զոհել անձնական ցանկութիւններ, իղձեր, որքան ալ որ անոնք թանկագին ըլլային:

— Թիֆլիս, գործերն այնքան յաջող չեն, — շարունակեց Վահէն, մէկ երկու բառ լռելէ վերջ. — Նիւթական միջոցներ կը պակսին, հետաքրքրութիւն չկայ, մանաւանդ եկեղեցական կալուածներու գրաւումէն վերջ:

Պէտք է հասարակական այդ անտարբերութիւնը [illegible] մէջ դնել: Գործի վրայ բան մը հներն են, որոնց թիւը փոխանակ աճելու նուազեցաւ կը պակսի: Աշոտը վախճանեցաւ Սոխումի մէջ, [illegible] ունէր:

Երեւանը աքսորուեցաւ Արխանկէլի շրջանը, Մարօն ինքնաբերաբար հեռացաւ անոր: Գալուստը բանտն է, Աստուած գիտէ որքան ժամանակով:

— Իսկ Վահանեա՞նը, Ջանեա՞նը, Աբրահամեա՞նը, միւսնե՞րը ..

— Ի հարկէ, հոն են, բայց անշուշտ անկարելի է բոլոր գործերուն հասնիլ: Բագուն գրաւած վիճակին մէջ է, միակ նիւթական միջոցներու աղբիւրը:

— Իսկ էդ Գոնտոլովսկի՞ի գործը:

— Երիտասարդ տղայ մը կատարեց, մէկ որ տեսնես ... տղայի նման պատանի մը: Հիմա գործէն խոյս ...

— Մարկ կ'ըսեմ:

— Նախ՝ Ալեքսանդրոպոլի պահեստէն [illegible] փամփուշտներու խնդիրը: Առանց ծայրը արդէն հասած է Ղամարլու: Շուտով մնացածն ալ կը կեդրոնացուի շրջակայ գիւղերու մէջ: Առաւելաբար ապրանքը պէտք է փոխադրել Արալըխ:

Հին, փորձուած մարդ ես, Արթիւշ ջիժա, քեզի նոր բան մը չէ որ կ'ուզեմ ըսել, ինքդ ալ կը հասկնաս, որ աղմուկ բարձրացնելու չէ, քիչ, քիչ, բայց կանոնաւոր կերպով պէտք է ապրանքը Արալըխ փոխադրել:

Որքան որ ալ Քերպէեան Ալիէքպէկը եւ միւսները մինչեւ հիմա հաւատարմութեամբ ծառայեր են մեզի, բայց եւ, վարձկան մարդիկ են, այսօր մեզի հետ, վաղը մեզի դէմ: Կ'աշխատինք, որ Արալըխի մէջ ապրանքը չկեդրոնանայ, մէկ մասը երբ Արաքսի վրայ աշխատին, միւս մասը պէտք է որ Արալըխէն ապրանքը վանք հասցնեն:

— Աչքիս վրայ: Այդ մասին կրնաս վստահ լինել

— Ալեքսանդրոպոլի երկու փախստական զինուորները շուտով մօտդ կը [illegible] կերպով անոնք վանք [illegible]

Կը տեսնե՞ս, թէ որքան ծանր յանցագործներ կը համարուին: Պէտք է զգոյշ լինել, որ փորձանք մը չպատահի անոնց: Լաւ տղաք են, Երկրի մէջ մեզի շատ օգտակար կրնան լինել:

— Իսկ այդ զինուորները ե՞րբ կը հասնին, — հարցուց Արթիւշը.

— Գալ-Ապարան են: Երեւանէն գրեցի որ Ղամարլու՝ Հայրիկի մօտ գան: Երբ հասնին, անշուշտ ան կ'իմացնէ քեզի: Ես ատեն մը պիտի մնամ վանքը, թերեւս մինչեւ Հոկտեմբերի առաջին շաբաթը: Քեզ տեսնեմ՝ [illegible] արդարացուր, որ [illegible] ալ վանքէն Երկիր ճամբեմ, քանի մինչեւ հիմա [illegible] չէ հասած:

— Շատ լաւ, շատ լաւ: Արթիւշը իր [illegible] գիտէ, պալամ, դու անհոգ եղիր.

— Մէկ էլ, — ու Վահէն թէեւ վստահ, որ գիւղին յստակ մը չկայ, բայց [illegible] ձայնը ցածցուց — լաւ մտիկ, թերեւս մէկ երկու շաբաթէն [illegible] պիտի գայ քովդ՝ վանք տանելու համար... Այո, այո... Գոնտոլովսկին խփողը: Ոսկի տղայ է, Արթիւշ ջիժա, աչքիդ լոյսին պէս իր հոգիս եւ ամէն նախազգուշութեան ձեռք կ'առնես զայն ապահով կերպով Արալըխ անցընելու համար:

Որպէս պատասխան Արթիւշը սեղմեց Վահէի ձեռքը: Տէր Աստուած, էլ ի՞նչ օրուան Արթիւշն էր ինք, որ այդ քանն ալ պիտի չկրնար կատարել, ան ալ այնպիսի կարեւոր տղու մը համար:

Հոս ընդմիջուեցաւ երկու ընկերներու մտերիմ խօսակցութիւնը: [illegible] դուռը ճռնչալով բացուեցաւ, եւ Քերպէեան խոշոր սկուտեղ մը կռեալ՝ ներս մտաւ: Ափսէի՝ վրայ բրգաձեւ բարձրացած պարզական փիլաւի վրան տապակած հաւ մը կար, կէս թասերու մէջ մածուն ու [illegible]: Քերպէեան ամբողջ միասին դրաւ հիւրերուն առջեւ:

— Պէրեքեալամ, պէրեքեալամ, Քերպէեա, էս ինչ նեղութիւն, կարգին հարկինք ես սարքած. .

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

միշտ վարժուած է անկախութեան, ինչո՞ւ այդ անկախութիւնը ա-նոր ալ չի տրուիր։ (Զայներ.— Անկախութիւնը կ'առնուի)։

ՍԱՆՃԱՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ԿԸ ՆՄԱՆԻ.— Մէհմէտ Սիւմէրէն (Քէօ-թահիա) յետոյ, որ Ֆրանսայէն պահանջեց յանձնել իր խոստումը եւ Սանճաքին ալ անկախութիւն տալ, խօսք առաւ Ճէպէլի Պէրէքէթի երեսփոխան Իպրահիմ եւ խօսեցաւ «ֆրանսական քաղաքակրթութեան» մասին։ Ըսաւ թէ, գրաւման եւ պայքարի շրջանին, ինք անձամբ եւ շատ մօտէն տեսած է այդ քաղաքակրթութիւնը։

Այս առթիւ յիշեց նաեւ Ջօր. Կուրօյի խօսքերը։ «Անոնք, աւելցուց, այս տեսակ դիւանագիտական զարգացմանց միջոցներով կը ծածկեն գործը։ Երեկոյեան խօսք կուտան, առտուն ետ կը կենան իրենց խօսքէն։ Այս տեսակ զարգացմանց բարեկամը մը փոխարէն՝ կը նախընտրեմ ազատարար թշնամի մը։ Անգամ Լօրէնը չպիտի յիշեմ։ Փարիզը որքան անհրաժեշտ է իրենց, այդ հողերն ալ այնքան անհրաժեշտ են մեզի։ Ես ոչ ինքնավարութիւն կ'ուզեմ, ոչ ալ անկախութիւն. այդ հողերը կցելու է»։

ԵՈՒՍՈՒՖ ՔԷՄԱԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Սինոպի երեսփոխան եւ նախկին արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալ, որ մէկն է 1921ի Էնկիւրիի դաշնագիրը ստորագրողներէն, ըսաւ թէ այդ դաշնագրով Ֆրանսացիները քաշուեցան Ատանայէն, բայց Անտիոք եւ Ալէքսանտրէթ անդին կողմը մնացին, ինչ որ ցաւ պատճառեց այդ դաշնագիրը ստորագրողներուն։

Այս միջոցին Բասիհ Քափլան միջամտելով, պոռաց.— «Դաշնագիրը ժողովին մէջ քննուած ատեն, լացողներ գտնուեցան. կը յիշե՞ս»։

Շարունակելով իր խօսքը, Եուսուֆ Քէմալ ըսաւ թէ ամէն ատեն սա եղած է իր մտածումը. «Զմեռած՝ տեսնեմ սա սահմանին բարձումը»։ «Անհրաժեշտութիւններ էին որ մեզի ընդունիլ տուին այդ դաշնագիրը։ Ֆրանքլէն Պուլյոն որ Ֆրանսայի կողմէ ստորագրեց զայն, Ֆրանսա կը գտնուի հիմա։ Ահա անոր գիմաց, կը յայտարարեմ թէ Թուրք պատուիրակը այն ատեն չարունակ կրկնեց թէ Անտիոք եւ Ալէքսանտրէթ Թրքական են, անպայմանօրէն տիրանալու։ Ոչ միայն Ֆրանսա, այլ բոլոր չահագրգռուող ազգերը գիտեն թէ այսօր իրենց դէմը չունին 1921ի դաշնագիրը ստորագրող Թուրքիան»։

ՊՐԻԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ.— Եուսուֆ Քէմալ յետոյ պատմեց թէ, երբեւ արտաքին գործավար Լոնտոնի ժողովին գացած ատեն, հանդիպեցաւ Փարիզի շրջակայ փոքր գիւղ մը, ուր կ'ապրէր Պրիան, նախագահութիւնը Փուանքարէի յանձնելէ յետոյ. Նկատի ունենալով Ֆրանսայի այն խոստումը թէ բարեացակամ պիտի չարժի, Եուսուֆ Քէմալ կ'ըսէ Պրիանի. «Լոնտոնի մէջ պիտի խօսիմ Անգլիոյ նախարարներուն հետ. ինչ տեսակ ընթացք մը կը յանձնարարէք»։

Այն ատեն, յաղթանակը դեռ չահուած չէր։ 1922ին էր և Ջօր. Միւլէն մեր քով կը գտնուէր։ Պրիան ըսաւ. «Ակեւէլի մէջ միայն զուք կաք իբրեւ ուժ»։

— Անգլիոյ նախարարներն ալ ձեզի պէս կը խորհի՞ն, հարցուցի։

— Անտարակոյս, անոնք նոյն իսկ աւելի հեռուները նկատի առնելու են։

Ճառախօսը այսպէս եզրակացուց.— Մեր բնական սահմանը կը սկսի Ասի գետէն (Որոնդէս) եւ կը հասնի Եփրատի արմուկը։ Ընկերներ, մի ըսէք թէ Եուսուֆ Քէմալ յուզուեց ատրուեցաւ։ Ասիկա պատմական իրողութիւն մըն է. գրականութիւն չեմ ըներ»։

Հայկական նոր բնդհարում Հալէպի մէջ

—o—

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՍՊԱՆԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐ

Ատանայէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թերթերուն թէ նոյեմբեր 26ին խռովութիւններ ծագած են Հալէպի մէջ։ Արաբները յարձակած են Ֆրանսական հպատակութեան կուսակից Հայերուն վրայ, եւ սաստ հետեւանքով շատ արիւնոտ կռիւ մը ծայր տուած է։ Փողոցային պատերազմ մը յիշեցնող այս ընդհարումներու ընթացքին, հարիւրաւոր անձեր սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան Հայերէն ալ, Իսլամներէն ալ։

Դամասկոսի մէջ ալ խռովութիւններ կը պատմուի։ Կացութիւնը լարուած եւ մտահոգիչ է։

Թրքական գրգռութիւններ կը շարունակուին

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թրքական թերթերուն թէ կարգ մը Թուրքեր ձերբակալուած են, այն պատրուակով թէ գրգռութիւն կը կատարեն։ Գարաքայի եւ Քիւէճիք գիւղերու մուխթարներն ալ ձերբակալուած են նոյն յանցանքով։ Անտիոքի Ալէվիներ ծեծելով վռնտած են Իսմիր անուն մէկը, որ ապրելէն կոչ մը կը յղուէր ի նպաստ ընտրութեանց։

Անտիոքէն կը հեռագրեն նոյն թերթերուն թէ զինուորական ուժեր կը կեդրոնացուին Ռէհանիէի հիւսիս՝ կարգ մը շրջաններու մէջ։ Նպատակն է ահաբեկել Թուրք ժողովուրդը։ Հանդարտութիւնը տակաւին ամբողջովին չէ վերահաստատուած Սանճաքին մէջ։ Ճնշումը կը շարունակուի անոնց դէմ որ չմասնակցեցան ընտրութեանց։ Մասնաւորապէս Դորթիօլ գաւառակի Թուրքերուն վիճակը դժնդակ է։

Շէյխ Դաւուդ անուն յեղափոխական մը յանդգնած է մզկիթին մէջ քարոզութիւն ընել տեղական կառավարութեան ի նպաստ։ Ասոր վրայ, ժողովուրդը կը հեռանայ աղօթատեղիէն։ Այդ յետադիմականը գրգռութիւն կատարելու պաշտօն առած էՖրրբ Թունի փոխ զայմագամէն եւ Հօյլանէ միւթինեն։

Թուրքերէն թերթերու թղթակիցները կը գրեն Ատանայէն.— Սանճաքին կացութիւնը կը զարգանայ ի նպաստ մեր դատին։ Մաս մը Ալէվիներ եւ Հայեր այցելեցին Թրքական կուսակցութեան պետին եւ յնձայեն յայտնեցին որ Թուրքերուն հետ պիտի աշխատին։

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

130ի դէմ 438 քուէով, Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը, գիշեր ցերեկ նիստ գումարելէ վերջ, երեքշաբթի վաւերացուց պարտադիր իրաւարարութեան օրինագիծը։

*** Արտաքին նախարար Տէլպոս, վաղը, Երեսփ. Ժողովին մէջ պիտի խօսի ճառ մը՝ ներկայացնելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա, իր կարգին, պիտի յայտարարէ թէ պատրաստ է պաշտպանելու Անգլիոյ ապահովութիւնը՝ պատերազմի մը պարագային։

*** Անգլիական թերթերը կը շեշտեն թէ ճիշդ է որ գերմանական զինուորներ ցամաք հանուած են Գատիքսի մէջ, ինչպէս կը գրէինք երէկ։ Սակայն գերմանական թերթերը կը հերքեն։

*** Մադրիտի ռմբակոծումը կը շարունակուի անխնայ։ Ազգայնականները կը հաղորդեն թէ յամրաբար կը յառաջանան մայրաքաղաքէն ներս։ Միւս կողմէ գրոյց կը շրջի թէ Լոնտոնի չէզոքութեան միջազգային յանձնախումբը պիտի փորձէ միջնորդել՝ հաշտեցնելու համար երկու հակառակորդ բանակները, կամ կնքելու համար զինադադար մը։

*** Լոնտոնի մէջ, հրդեհ մը մոխիրի վերածեց բիւրեղեայ պալատը, որ շինուած էր միայն ապակիէ եւ երկաթէ։

*** Ազգերու Դաշնակցութիւնը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է 10 դեկտեմբերին, Ժընեւի մէջ։

** Կաթին գինը սղեց։ Փարիզի մէջ, 5 դեկտեմբերէն սկսեալ, լիթրան պիտի ծախուի 1 Ֆր. 50ի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ—ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Վարդան Մամիկոնեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ա. Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ, 27bis rue de Paris, Առնուվիլ։ Կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Հրայր եւ Ցալըրս խումբերու բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

Վ.ԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի Յեղթանկան դասախօսական ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Ներկայ գտնուիլ ճիշդ ժամանակին։

Ավինեոնի Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկ. Քերովբէ Յէլպաէրեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Դասախօսութիւն

Գօնեէօ-Քաշանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ 5 դեկտ. շաբաթ գիշեր ժամը 9ին. Գօնեէօի Դպրոցի սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ մեր արժանիքները եւ թերութիւնները։

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամներն ու համակիրները։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ԴԵԿՏ. 1936 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12

VICTOR HUGOի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

46bis Rue St. Didier

Իր բնտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր գունեղ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ արդարացնել Կ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն [illegible]

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՋՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԻՆԱՒԱՆԴ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ ՁԵՐ ԼՈՒՍԱՅՈՎ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԲԶՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ

(Պարսկաստանէն նոր եկած) կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր։

Կը պարէ Սօֆիայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** (10 տարեկան)

JAZZ GAKO QATRARO

Մուտքը 7.50 ֆրանք։

ՀԱՅ ՄԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - թատերախաղէր

(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան։

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին ճոխ եւ բացառիկ յայտագիր։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

եւ ուրիշ անակնկալներ։

Հանգէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ։

Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար։

Վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն։

ՄԱՆՕԹ.— Gare de l'Estէն առնել ժամը 2.15, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը։ Opéraէն եւ Jaurèsէն օթօպիւս 21A եւ իջնել RaincyPavillon։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Քիթին մէջ միս ունի... (Յօդթ. Շ. Այվազեան).— Սալայ կամ տարուկ (Յօդթ. Վանուշ).— Շաքարախտին ժառանգականութիւնը (Յօդթ. Գ. Սերոբեան).— Ո՞ր միսերը անդարար են (Փրոֆ. Ռ. Գերպէրեան).— Ինչո՞ւ հիւծախտաւոր կ'ըլլանք (Յօդթ. Գ. Քօլօլեան).— Ինչպէս կը պատրաստեն ծեփիչները կամ լափան (Կ. Յ. Բասմաջեան).— Հոգը բժշկութեան մէջ (Յօդթ. Աշճեան).— Հարցարան (Խմբ.).— Առողջապահական գիտելիքներ

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսայի համար 20 Ֆրանք, արտասահման 25 Ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Alvazian, 17. Rue Dameme, Paris.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 4 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3286 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՆ ԵՒ ՀՈՍ

(ՀԱՅ ԵՒ ՎՐԱՑԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԻԹՈՎ)

Անդրկովկասէն արտասահման անցած բոլոր ճամբորդները — անխտրաբար բոլորը, հայ թէ օտար — միաբերան կը հաստատեն, որ արտակարգօրէն լարուած են հայ եւ վրացի ժողովուրդներու յարաբերութիւնները Անդրկովկասի մէջ։

Նոյն ճամբորդները միաժամանակ կը վկայեն որ, ընդհակառակն, եղբայրական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայերու եւ Թաթարներու միջեւ ։

Զուր է բացատրել, որ ազգամիջեան թոյնը Անդրկովկասի մէջ կը ցանուի խորհրդային իշխանութեանց խորհրդաւոր ձեռքերով ։ Անդրկովկասի միութեան գաղտնիքը հայ — վրացական յարաբերութեանց մէջ է. Անդրկովկասը բաժան է ներքնապէս՝ երբ պառակտուած են հայ եւ վրացի ժողովուրդները. Անդրկովկասը ամբացած է եղբայրութեամբ՝ երբ մի են այս երկու ազգերը։ Թաթար եւ վրացի ժողովուրդներու համերաշխական ատաղձով անկարելի է կառուցանել անդրկովկասեան ազգերու ընդհանրական տունը, ինչպէս հայ եւ թաթար եւ կամ թաթար ու վրացի ժողովուրդներու թշնամանքով անկարելի է քանդել այդ տունը, երբ ան խարսխուած է հայ եւ վրացի ժողովուրդներու եղբայրակցութեան հիմերուն վրայ։ Այսպէս կը վկայէ պատմութիւնը հնագոյն դարերէ ի վեր։ Ցարերը այս ճշմարտութիւնը գիտէին, եւ այդ պատճառով իրենց քաղաքականութեամբ անոնք խրամատ կը փորէին մեր հնագոյն երկրի այս երկու հին ժողովուրդներու միջեւ՝ իրենց գահը անսասան պահելու համար. գիտեն այս ճշմարտութիւնը նաեւ բոլշեւիկ սատրապները, ուստի նաեւ անոնք — աւելի՛ վատթար, քան ցարական գահերները — կը գրգռեն զոյգ ժողովուրդները իրարու դէմ, անտարբեր բռնակալ Անդրկովկասը պառակտուած վիճակի մէջ պահելու համար ։

Ինչ որ կը վկայեն ճամբորդները, նոյնը կը հաստատեն խորհրդային թերթերը։

Լավրենտի Բերիա, Անդրկովկասի կարմիր փոխարքան, իր «Նշանաւոր» յօդուածին մէջ, որ լոյս տեսաւ Ա. Խանջեանի սպանութեան առթիւ, «Պրաւդա»յի օգոստոս 19ի թիւին մէջ, «Հողմացրիւ անենք սոցիալիզմի թշնամիներին» խորագրին տակ, կը գրէր.

«... ՎՐԱՑԱԿԱՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ինտելիգենցիայի եւն կարգերի որոշ մասում դեռ ուժեղ են նացիոնալիստական տրամադրութիւնները։ Թշնամին շատ յաճախ փորձում է օգտագործել այդ։ Փոխանակ յամառօրէն աշխատելու ինտելիգենցիայի այդ խմբերի ինտերնացիոնալ դաստիարակման վրայ, առանձին կոմունիստներ, իսկ երբեմն նաեւ ղեկավար աշխատողներ, շատ յաճախ իրենք լաւ չըմբռնելով կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան հարցերը, խրախուսում են նացիոնալիստական յետամնաց տրամադրութիւնները, մոլորեցնում են ուրիշներին եւ իրենց, իսկ երբեմն էլ կուսակցական կազմակերպութիւնների շարքերն են փոխադրում նացիոնալիստական վնասակար տրամադրութիւնները »։

Սակայն «փոխարքայի» ակնարկած այս «նացիոնալիստական տրամադրութիւնները» գոյութիւն ունին «վրացական եւ հայկական ինտելիգենցիայի» ոչ այնքան «հին», որքան նոր ու նորագոյն «կադրերու» մէջ ։

Իր այն նշանաւոր զեկոյցին մէջ — քանիերո՞րդ անգամ տարօրութեամբ... — զոր Հայաստանի «նորընտիր» իշխանաւորը, Ա. Ամատունի, կարդացած է Երեւանի մէջ նոյեմբեր 2ին եւ ահիմանալի պատճառներով լոյս ընծայած «Խ. Հայաստան»ի մէջ նոյեմ. 30ին, խօսելով հայ-վրացական յարաբերութեանց մասին, հետեւեալ մեղադրանքները կը նետէ Ա. Խանջեանի եւ իր գործակիցներու հասցէին.

« Խ. Հայաստան»ի խմբագրութեան նախկին աշխատակից Աթայեանը, նկարագրելով գրողների Մոսկուայի համագումարից իր տպաւորութիւնները, խանջեանին ուղղած նամակում զարգացնում է ԹԹՈՒ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ, ՀԱԿԱՎՐԱՑԱԿԱՆ ՊՐՈՎՈԿԱՑԻԱ »։

Սակայն այսպէս էին «նորագոյն»ներէն ոչ միայն Աթայեանները, այլ եւ Ա. Խանջեանները.

« Խանջեանը..., — վկայողը միշտ նոյն Ամատունին է, — Հայաստանում իր կատարած ամբողջ աշխատանքի ընթացքում, երկերեսանուն մատչելի բոլոր միջոցներով, ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒՄ ԷՐ ՀԱԿԱՆԴՐԻԿՈՄԵԱՆ այսինքն՝ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին հակառակ, Յ.). ԵՒ ՀԱԿԱՎՐԱՑԱԿԱՆ տրամադրութիւններ » ։

Նոյն Խանջեանը, որ վկայութեամբը միշտ նոյն ապետի՛ «նացիոնալիզմի արգահատելի պրովոկատոր»ի ասպիճանին իջած էր Հայաստանի մէջ՝

« Փսփսալով անկիւններում իր համախոհների հետ, գրպարտում էր Մոսկուան ու ԹԲԻԼԻՍԻՆ» յայտարարելով, որ Ռուսը եւ ՎՐԱՑԻՆ «փող չեն տալիս (Հայաստանին, Յ.), իսկ «մենք», այնուամենայնիւ, փող ենք ճարում եւ կառուցում ենք...»։

Ահա թէ ինչ ատելութիւններ, վախեր եւ կասկածներ կան վրացի ժողովուրդի հանդէպ բոլշեւիկեան վարիչ խաւի նոր եւ նորագոյն «կադրերու» մէջ։

Տարաբախտաբար, ճամբորդները չեն չափազանցեր. անոնք կը հաստատեն այն, ինչ որ կը վկայեն խորհրդային թերթերը. — ո՛չ մէկ բառ՝ հայ եւ թաթար ժողովուրդներու մասին, անոնք հաշտ են եւ համերաշխ. եւ ընդհակառակն, թունալից ակնարկներ հայ եւ վրացի ժողովուրդներու մասին, անոնք երկպառակուած են եւ ատելութեամբ զինուած իրարու դէմ ։

Այս մթին օրերուն ամպամած երկինքէն անակնկալաբար ճառագայթած շող մըն է այն եղբայրական ճիգը, որ կը կատարուի արտասահմանի մէջ հայ եւ վրացի ժողովուրդներու միջեւ ։

Խօսելով « Հայ - Վրացական Միութեան » մասին, «Խ. Հայաստան», ուշագրաւ խմբագրականի մը մէջ, որ լոյս տեսած է պաշտօնաթերթի հոկտեմբեր 12ի թիւով, կը նկատէ.

« Անդրկովկասի բոլշեւիկների մարտական ղեկավար ընկեր Բերիան Անդրկովկասեան ֆեդերացիայի լիկվիդացիայի առթիւ գրած իր յօդուածում նախազգուշացնում էր մեզ, որ նացիոնալիստական տարրերը փորձում են աշխուժացնել իրենց աշխատանքը ։ Այդ ակներեւ է նաեւ թէ երկրի ներսում տրոցկիստական – նացիոնալիստական հակայեղափոխական թափթփուկների եւ թէ մեր սոցիալիստական հայրենիքից վռնտուած հայ սպիտակ – գվարդիականների վերաբերմամբ։ ՀԷՆՑ ԱՅՍ ՇՐՋԱՆՈՒՄ ՆԿԱՏԵԼԻ Է ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԱՄԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԽՆԱՄԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽՈՒԺԱՑՈՒՄ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ԵՒ ՎՐԱՑԻ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐԻ ՄԻՋԵՒ՝ «ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ»։

Համոզուած ենք, կը զգանք ու կը հաւատանք, որ այս «մեղադրանք»ի ընթերցումը գէթ չափով մը խաղաղութիւն պիտի բերէ խռոված հոգիներու Անդրկովկասի մէջ, եղբայրական կամուրջ մը հանդիսանալով երկու բախտակից ազգերու՝ Հայերու եւ Վրացիներու միջեւ։ Բերնէ - բերան, տունէ – տուն եւ աւանէ - աւան թեւեր առած պիտի պատմէ այն քաղցր աւետիսը թէ՝ հոն, դուրսը, տարագրութեան մէջ, «մրրկաւ բաժնուած»ները ճիգ կ'ընեն եղբայրութեամբ վերստին միանալու իրարու։ Եւ այս աւետիսը անհնար է որ իր բարերար անդրադարձումը չունենայ երկու ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութեանց վրայ, ի շահ բովանդակ Անդրկովկասի ։

Յ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչեւ 33 տարեկանները զինուոր պիտի ըլլան

Ներկայիս Փարիզի եւ արուարձանի քաղաքապետարաններուն մէջ փակցուած է մեծադիր ազդ մը, զօրակոչի համար, ինչպէս կ'ըլլայ սովորաբար ամէն տարի։ Արձանագրուելու հրաւիրուած են 1916 եւ 1917ին ծնած բոլոր Ֆրանսացի երիտասարդները (1936ի դասակարգին երկրորդ հատուածը եւ 1937ի դասակարգը ամբողջութեամբ)։ Բացականները պէտք է արձանագրուին իրենց ծնողքին կամ պաշտպանին միջոցով ։

Այս զօրակոչին մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէ հպատակութիւն չունեցող երիտասարդներու համար գրուածը, որ հետեւեալն է.—

«Ֆրանսա բնակող եւ որ եւ է հպատակութիւն չունեցող երիտասարդները (Jeunes gens sans nationalité) պէտք է զինուորագրուին իրենց տարիքին համապատասխան դասակարգին հետ (Զինուորագրութեան Օրէնք, Յօդուած 3) :

Ասոնցմէ անոնք որ իրենց տարիքին բերումով կը պատկանին 1923էն վերջի դասակարգներուն (այսինքն 1904էն եւ անկէ վերջ ծնածները, «Յառաջ») եւ չեն անցած իրենց տարիքի համապատասխան զինուորագրութեան Ցուցակներուն մէջ, պիտի արձանագրուին իբրեւ մոռցուած, եթէ այդ դասակարգի զինուորագրութեան ատեն Ֆրանսա կը բնակէին եւ որ եւ է հպատակութիւն չունէին »։

Զինուորագրութեան օրէնքը, որուն կ'անկնարկուի վերեւը, հրատարակուած է քանի մը տարի առաջ, բայց գործադրուած չէր ցարդ :

*** Մանչ նահանգի երեսփոխանը, կը գրեն ֆրանսական թերթերը, խորհրդարանին պիտի առաջարկէ արտօնել կառավարութիւնը, որ պատերազմի մը պարագային զինուորագրէ բոլոր այն օտարականները, որոնք դաշնակից պետութեան մը կը պատկանին, բայց չեն մեկնած իրենց երկիրը։ Իսկ այն օտարականները, որոնք կասկածելի կը համարուին իրենց պետութեան դիրքին պատճառով, պարտաւոր պիտի ըլլան հեռանալ Ֆրանսայէն, այլապէս պիտի զրկուին մասնաւոր ճամբարներ։

*** Պուա – Քոլոմպէն կը գրեն մեզի.— Հինգ հայ երիտասարդներ, 1916ի ծնունդ, հրաւէր ստացած էին ներկայանալու զինուորագրութեան տեղւոյս ճիւղին։ Պաշտօնեան կը բացատրէ հրաւէրին պատճառը, թէ երկու տարի զինուորութիւն պիտի ընեն, Ֆրանսացիներու նման։ Հայ երիտասարդները կը պատասխանեն թէ իրենք ոչ Ֆրանսահպատակ են, ոչ ալ հպատակութեան խնդրագիր տուած, եւ յետոյ՝ եթէ զինուորութիւն պիտի ընեն, իրենց պիտի տրուի՞ն Ֆրանսացիի առանձնաշնորհները, թէ գործելու օտարականի պէս պիտի ընդունուին՝ երբ աշխատանքի, գործատիրութեան նպաստի կամ այլ իրաւունքներու հարց ծագի ։ Պաշտօնեան կը պատասխանէ թէ իրեն տրուած հրահանգէն դուրս բան մըն ալ չի կրնար ըսել։ Եւ կուտայ 2 հարցարան, պատուիրելով լեցնել եւ 3 օր վերջ բերել։ Հայ երիտասարդները կը դիմեն Նանսէնեան գրասենեակ, բայց որոշ պատասխան մը չի տրուիր իրենց ։

Զարմանալի չէ՞, Պուա - Քոլոմպ գործադրութեան նպաստ չի տար օտարականներուն, բայց զինուոր կը կանչէ ամէնէն առաջ, նոյնիսկ Անիէրէն, ուր դեռ զինուորութեան հրաւէրի խօսք չկայ ։

ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ցաւով կը տեղեկանանք եղերական մահը ընկ. Գառնիկ Քէօսէեանի, «Յառաջ»ի Մեքսիկայի թղթակիցը եւ եղբայրը «Յառաջ»ի աշխատակից ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի (Վիշապեան)։

Մեքսիկոյէն ընկ. Գրիգոր Մանչուրեան կը գրէ մեզի 10 նոյ. թուականով .—

Գրեչս առաջ չերթար հաղորդելու համար ձեզի տխուր լուր մը։ Ընկ. Գառնիկ Քէօսէեան զոհ գնաց եղերական արկածի մը։ Հոկտեմբեր 5ին, գանձումի ելած էր քաղաքին մէջ։ Փողոցէ մը անցնելու ժամանակ՝ բեռնատար կառք մը գետին կը գլորէ զայն։ Անմիջապէս կը հասնին Կարմիր Խաչի պաշտօնեաները եւ հիւանդանոց կը փոխադրեն զինք՝ արիւնլուայ վիճակի մէջ։ Վիրաւորուած էր ձախ գլուխէն եւ աջ աչքէն։ Ընկերները որ եւ է խնամք չխնայեցին, ժամանակ մը առողջանալու յոյսեր ներշնչեց, եւ այդ օրերուն կը հետաքրքրուէր կուսակցութեան գործերով.— շարունակ կը հարցնէր։ Ի՞նչ ըրիք, Դաշնակցութեան Օրը տօնեցի՞ք։ Տեղ. Կոմիտէին ատենապետն էր, իրեն կ'ըսէինք թէ առողջանալէն վերջ պիտի տօնենք։ Ընկերոջ մը հիւանդութեան համար պէտք չէ յետաձգել կուսակցութեան գործը, կ'ըսէր մեզի։ Այնքա՛ն տարուած էր կուսակցական կեանքով։ Առողջութիւնը յանկարծ վատթարացաւ ամիս մը վերջ եւ նոյեմբեր 6ին մեռաւ ։

Կը թողու այրի մը եւ երեք զաւակներ։

« Հայրենիք »կը գրէ (26 նոյեմբեր).— Արկածէն 10 օր վերջ կորսնցուց աչքը եւ թափուած ջանքերը ապարդիւն դարձան այլեւս։ Նոյեմբեր 9ին կատարուեցաւ թաղումը եւ ընկերները, փոխան ծաղկեպսակի, նուիրատուութիւններ ըրին Հ. Կ. Խաչին եւ Վեթերաններու ֆոնտին։

Ընկ. Գառնիկ Քէօսէեան ծնած է Խարբերդ (Պանարմա)։ 45 տարեկան էր։ Դաշնակցական շարքերու մէջ մտած էր 25 տարիէ ի վեր։ Թուրքիոյ մէջ եղած է պետ. պաշտօնեայ (թղթակցութեանց բաժնի վարիչ, քաղաքապետութեան հաշուակալ - գանձապահ։ Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջ անցած է Տէտէ - Աղաճ, ապա Մեքսիկա, ուր կը գտնուէր 2 տարիէ ի վեր։

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր եղբօրը՝ ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի եւ պարագաներուն ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր, Երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին նախարար Իվոն Տէլպոս պիտի ներկայացնէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը։ Այս կարեւոր յայտարարութիւններուն կը սպասուի արդէն շաբաթներէ ի վեր ։

Երեսփ. ժողովի համայնավար խմբակը նիստ մը գումարեց Տէլպոսի յայտարարութիւններուն նախօրեակին, ճշդելու համար իր դիրքը եւ տեսակէտները։ Այդ մասին հրատարակութեան տրուեցաւ նաեւ հետեւեալ զեկոյցը .—

Քննելով քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը, Գործադիր Վարչութիւնը միաձայնութեամբ իր համաձայնութիւնը յայտնեց այն յայտարարութիւններուն, զորս Մորիս Թորէզ կատարեց Սէնթ–Էթիէնի մէջ։ Եւ այսպէս անգամ մը եւս շեշտեց որ ներկայ կառավարութեան քաղաքականութիւնը համապատասխան չէ Ժող. Ճակատի ծրագրին, մասնաւորաբար խաղաղութիւնը պահպանելու խնդրոյն մէջ։ Ու կ'որոշէ մասնակցիլ արտաքին քաղաքականութեան շուրջ բացուելիք վիճաբանութիւններուն՝ նախ դատապարտելու համար Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը, որ ուժ կուտայ Սպանիոյ ապստամբներուն, եւ յետոյ պահանջելու համար վերցնել պաշարումը, որ դրուած է հանրապետական Սպանիոյ վրայ։

Արժանթէյի համայնավար երեսփոխանը, Կապրիէլ Փէրի, այս զեկոյցին առթիւ յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութեան դիրքը, այսօր բացուող վիճաբանութիւններուն մէջ, կախում պիտի ունենայ կառավարութեան յայտարարութենէն։ Վստահութեան քուէարկութենէն առաջ, համայնավար խորհրդարանական խմբակը անգամ մը եւս նիստ պիտի գումարէ եւ պիտի ճշդէ իր դիրքը։

Ընկերվարական եւ արհեստակցական Միջազգայիններու ժողովը

Ընկերվարական Միջազգայինի եւ արհեստակցական միջազգայինի Գործադիր Մարմինները ժողովի հրաւիրուած են այսօր, ուրբաթ, Փարիզի մէջ, օրակարգ ունենալով Սպանիական հարցը։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ այս ժողովին կը մասնակցի ընկ. Սեդրակ Սասունի ։

Անգլիոյ թագաւորը պիտի հրաժարի՞ արդեօք

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, լուրջ տագնապ մը ծագած է Անգլիոյ կառավարութեան մէջ, թագաւորին անձնական կենցաղին առթիւ։

Էտուըրտ Ը. յայտնի է թէ մտերիմ բարեկամութիւն մը կը մշակէր ամերիկացի ամուսնալուծեալ կնոջ մը հետ՝ Տիկին Սիմփսըն, որու հետ կ'ուզէ ամուսնանալ հիմա։ Ասիկա մեծ դայթակղութիւն մըն է Անգլիոյ պէս պահպանողական երկրի մը համար, որուն թագուհին պէտք է ըլլայ թագաւորական ցեղէ եւ ոչ թէ ամուսնալուծեալ օտարուհի մը։ Թերթերը որ խոր յարգանքով կը խօսին միշտ գահուն հանդէպ, սկսած են քննադատական շեշտ մը առնել այս առթիւ։ Գրաթֆըրտի եպիսկոպոսը քարոզի մը մէջ ակ-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

Ռ Ո Ւ Ս Ի Ա

Գ.— ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ամբողջ ընթացքին խորհրդային թերթերէն կը ներշնչանայինք նոր սահմանադրութեան մասին։ Օր չէր անցներ, որ նոր բան մը չըսուէր այս «պատմական փաստաթղթին» վրայ, որ տարօրինակ ու յաջող նախագծի մասին։ Հայ մամուլը լայնօրէն արձագանգ տուաւ սահմանադրութեան վարդապետական տարամադրութիւններուն, մանաւանդ բարձր ծանրանալով Սահմանադրութեան այն կէտերուն վրայ, որոնք կը վերաբերէին Հայաստանի սահմաններու խնդրին։ Սահմանադրութիւնը ոչ բոլորին կը ձգտի յաւերժացնել այն անարդար վիճակը, որուն մէջ կը գտնուի խորհ. Հայաստանը։ Աղասի Խանջեանի ողբերգական մահը աւելի եւս պայծառ դարձան իրականութիւնը իր ողջ մերկութեան մէջ։

Նոյեմբեր 25ին, Մոսկուայի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ բացուեցաւ խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը, որ հրաւիրուած է վաւերացնելու նոր սահմանադրութիւնը եւ ուր «13 վայրկեան եւ 24 երկվայրկեան (sic!) տեւող խանդավառ գոչիւն վերջ» ունկնդրուեցաւ Ստալինի ճառը երկու ժամ։

Հետաքրքրական է ծանօթանալ այն անդրադարձներուն, որոնք տեղի ունեցան Խ. Միութեան մէջ մինչեւ համագումարի բացումը։ Այդ նախապատրաստական ամսուայ «Թնդակոծը» հրատարակութիւն կուտայ աւելի յստակօրէն ըմբռնելու այն հիմնական տաղեղը, որու շուրջ այսօր կը դառնայ Մոսկուայի համագումարը։

Այլ եւս կասկածէ դուրս է, որ Խ. Միութեան ներքին քաղաքականութիւնը, մէկ բլոկով նաեւ նոր Սահմանադրութիւնը, կը պայմանաւորուի միջազգային վիճակով։

Ստալին եւ իր շրջապատը շատ լաւ կ'ըմբռնեն որ անհնարին բան է շահիլ դալիք համաշխարհային պատերազմը, ունենալով ժողովուրդը որ «պաշտպանէ» հայրենիքը, երբ նոյն ժողովուրդին հոգին մէջէն կ'ուզեն արմատախիլ ընել հայրենիքի գաղափարը։

Եւ ահա, սրուչ անհատական եւ կենցաղային դրդապատճառներ՝ վերջ կը դնել շրջան մը, ուր մամուլը մանաւանդ կռանդով կը հռչակէ հայրենիքը, բնութիւնը, մայրենի լեզուն եւ ռուսական պատմութիւն բառերը, հետզհետէ անոնց տալով դոյն եւ բովանդակութիւն։ Երիտասարդ սերունդը կ'ազատեն կազմակերպուած կուսակցական եւ «չինարարական» գործերէ, մղելով զայն ռոմանթիկ եւ ասպետական դիւցազնիներու առասպելներին, մանաւանդ տալով ռուս գրականութեան եւ պատմութեան։ Այլ եւս նշանաւոր դարձան կանոնաւոր ցեղային Կոմպերտի հռչակաւոր արտայայտութիւնը։—

«Կարիք չկայ, որ երիտասարդները անմիջապէս սկսին ուսումնասիրել մարքսիզմը։ Անոնք պէտք է աշխատութիւնը կեդրոնացնեն ռուս դասական գրականութեան եւ ռուս պատմութեան վրայ։ Դժբախտութիւն չըլլար, եթէ երիտասարդ կոմունիստ մը ծանօթանայ մարքսիզմին 25 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻՆ ՄԷՋ, իսկ մինչ այդ թող կարդայ ռուս պատմութիւնը, գուսերէն լեզուն, Պուշկինը, Գոգոլը … եւն.»։

Ստալինին կարգադրութեամբ պետական հրատարակչականը լոյս ընծայեց ռուս դասական գրագէտներու ամբողջական գործերը, այն գրողներուն, որոնք դեռ քանի մը տարի առաջ կը պատկանէին անիծուած անցեալին եւ կը ներկայացնէին իրենց «կրող դասակարգերու» գաղափարաբանութիւնը։ Ռուս պատմութիւնը եւ ռուս գրականութիւնը արժանացան ներբողական յօդուածներու, եւն.։ Չեխական «Չեխօսլ Սլովաքի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ իր թերթին.— «Ստալին կը ցանկայ Ռուսիոյ այսօրուան պատմութիւնը կապել հին Ռուսիոյ պատմութեան, երբ Ռուսիոյ մեծագոյն հին Ռուսիոյ մշակոյթին»։

Իր սաղմին մէջ խեղդելով ամէն խորհրդային, կուսակցական որ եւ է գաղափարախօսութիւն՝ սանձուած կացութեան հանդէպ, գնդակահարելով համայնավար երբեմնի առաջնորդները, լայնօրէն տեղ տալով պետական օրգաններու մէջ անկուսակցական բոլշեւիկներուն, Ստալին եւ իր շրջապատը հիմը դրին նոր ռուս ազգայնական ֆաշիզմի ազդեցութեան։ Նախկին խորհրդային աշխարհահայեցողութիւնը, որուն գլխաւոր վիճակի մէջ թաղուած էր առասպելեան աշխարհահայեցութիւնը, կերպարանափոխուեցաւ ռուս ազգայնական աշխարհահայեցողութեան, յեղաշրջելով Խորհ. Միութեան դաւանական հիմերը։

Ռուս ազգայնականութիւնը ուժեղ թափով առաջ կ'երթայ, արագօրէն առնելով իր ափերուն մէջ կարմիր բանակը, երիտասարդութիւնը, մտաւորականները եւ կուսակցական հաստատութիւնները։

Այս բոլոր ուշագրաւ կերպարանափոխութիւնները ձեւ ու մարմնաւորում գտան Համագումարի մէջ։ Միւս կողմէ, այդ նոր կերպարանափոխութիւնները արտացոլուած են նաեւ Սահմանադրութեան կարգ մը տրամադրութիւններուն վրայ։

Կը բաւէ թերթատել կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթը, «Պրաւդա»ն եւ «Իզվեստիա»ն վերջին թիւերը, համոզուելու համար թէ ուրկէ առաջացած է այսօր ուան կուսակցական եւ պետական ղեկավարութիւնը իր ազգային առաջադրութեան մէջ։ Անկասկած յօդուածները պատահականօրէն չէ որ հրատարակուեցան խորհուրդներու համագումարին նախօրեակին։ Ամէնէն շատ աղմուկ հանած է հետեւեալ պարագան.— Խորհուրդներու դրական շրջանակներուն մէջ ամէնէն կարեւոր տեղերէն մէկը կը բռնէր ժողովրդական Դեմիան Բեդնին, որու ստեղծագործութիւնները ջերմ կը համարուէին «բոլշեւիկեան նախատիպարութեան» եւ հին «ազնուական դասակարգային գրականութեան» ալդեցութիւններէն։ Անոր «սոցիալական» ծառայութիւնը կը պարծենային բոլորը։ Ան յաւակն էր փողոցային աճպարարական կենդ մը եւ անյայտ հօր։ Եւ այս դատաբերուհի դրական ու բոլորը այսօր կը գտնէ բոլորովին, իբրեւ «խորհրդային բեմիմին եւ մշակոյթին անհարազատ

Այդ ի՞նչ է պատահած։ Դեմիան Բեդնին գրած է «Բոգատիրներ» (Դիւցազներ) օփերան, որ պիտի բեմադրուէր Մոսկուայի հռչակաւոր «Կամերնի Թէատր» թատրոնին մէջ, դեկավարութեամբ նոյն թատրոնի տնօրէն-բեմադրիչ Թայիրովի (ծագումով Հայ)։ Ամսուայ անօրինակ արշաւանք բացուեցաւ Դեմիան Բեդնիի եւ Թատրոնի եւ Թայիրովի դէմ։ Ի՞նչ էն մեղադրանքները։ Նախ Դեմիան Բեդնի յանդգներ է ծաղրել ռուս ազգային հերոսները, դիւցազնները, որոնց սխրանքները ստեղծած է ռուս ժողովուրդը։ Ցեխոյ Դեմիան Բեդնի ռուս դիւցազները ներկայացուած է իբրեւ կոլլակներու ներկայացուցիչներ, մինչդեռ այդ հերոսները կը ներկայացնեն բուն ռուս աշխատաւոր ժողովուրդը։ — Մերժ է, կ'ըսէ Պրաւդա, այն ամէնը ինչ որ հերոսական է ռուս ժողովուրդի պատմութեան եւ ստեղծագործութեան մէջ»։ Եւ վերջապէս Դեմիան Բեդնի յանդգներ է ծաղրել քրիստոնէութեան մուտքը Ռուսիա եւ Ռուսերու մկրտութիւնը։ Մեծ յանցանք։ Մինչդեռ, կ'ըսէ Պրաւդա, քրիստոնէութեան մուտքը Ռուսիա պատմական դրական փաստ պէտք է նկատել, որովհետեւ անիկա նպաստած է այսօր՝ եւ եւրոպական ժողովուրդներու մերձեցման, իսկ ռուս հոգեւորականութիւնը նպաստած է ժողովուրդի մէջ գրագիտութեան։

Այս մեղադրանքներուն մէջ կը տեսնենք բոլորովին այլ աշխարհահայեացք, նոր ըմբռնում պատմական անցեալի եւ նոր վերաբերմունք դէպի ռուսական ինքնը ժողովուրդը.

Նոր ազգային տրամադրութիւններ, որոնք առաջ երբեք չէին կրնար որ եւ է անկիւն մը անգամ գտնել համայնավար տեսութիւններուն մէջ։

Մենք դիտմամբ մանրամասն կանգ առինք այս խնդրին վրայ, որովհետեւ Դեմիան Բեդնիի պարագան ուղղակի աղմուկ հանած է խորհրդային մամուլի մէջ։ Սակայն այս բոլոր նախապատրաստական, կարեւոր քայլերն անգամ կը՛ ստուերին «Իզվեստիա»յի նոյ. 23ի մէջ լոյս տեսած խմբագրականին առջեւ. Ամբողջ խմբագրականը նուիրուած է «ռուս սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութեան» (բուն Ռուսիոյ անունը)։ «Մենք լեցուած ենք ազգային հպարտութեան զգացմունքով», այսպէս է խմբագրականին վերնագիրը, որ լոյս կը տեսնէ խորհուրդներու համագումարի նախօրեակին։ «Ռուս ժողովուրդը կազմաւորուեցաւ, հաստուեցաւ այն շրջանին, երբ կը պայքարէր յանուն իր ազգային գոյութեան եւ ընկերային ազատագրութեան»։ Խօսելով ռուս մշակոյթի մասին, խմբագրականը կ'ըսէ.— «Ան (ռուս ժողովուրդը) կերտեց հզօր մշակոյթ, իր պատմութեան ամբողջ ընթացքին՝ ստեղծագործեց եւ պատմութեան հետ մեծ մարդիկ, տաղանդներ եւ հանճարներ։ Ռուս ժողովրդի մշակոյթը դարձաւ համամարդկային հարստութիւն. ամբողջ խորհրդային Երկրի մէջ եւ առոր հաւասար ժողովուրդը այնպէս ուժեղ սիրուած է Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներու կողմէ։ Ռուս ժողովուրդը կանգնած է խորհրդային երկիրներու ժողովուրդներու ընտանիքի կեդրոնին մէջ։ Ան կանգնած է, իբրեւ հաւասարը, ան կ'աշխատէր ինչպէս ամէնէն ուժեղը, ան կը չարէ օգնելով Բոլշերուն եւ են մնացեալներուն»։

Նոյն խմբագրականէն. «Ռուսիոյ գործավարներու խորհրդի նախագահ Սուլիմովի յօդուածէն կը պարզուի որ բուն Ռուսիա՝ Խ. Միութեան 31.153.000 քառ. քիլ. տարածութենէն կը բռնէ 19.752.70 քառ. քիլ. այսինքն կը կազմէ ամբողջ Միութեան տարածութեան 92.8 առ հարիւր, իսկ ազգաբնակութեան 68.6 առ հարիւրը։ Թաշար արդիւնաբերութեան 70 առ հ. եւ երկաթուղիներու 72 առ հ.ը նոյնպէս կը գտնուի բուն Ռուսիոյ մէջ։ Աւելորդ է ըսել, որ ազգային հպարտութիւն չարժող այս թուերը անխուսափելի կերպով կը շաղկապուին «հայր, ուսուցիչ եւ ընկեր Ստալինի» անուան, որու մասին «Պրաւդա» կ'ըսէ.— «Նոր աշխարհի հանճարը, աշխարհի ամէնէն իմաստուն մարդը»։

Եւ այսպէս կը բացուի Խորհուրդներու Համագումարը ազգային տրամադրութիւններու առաջ մթնոլորտի մէջ, ատաղձ շեշտելով ամենակարող դիկտատոր Ստալինի։ Փորձենք քննութեան նիւթ դարձնել Ստալինի ճառի հիմնական կէտերը։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԽՈՐՀ. ԱՀԱՐԵԿՈՒՄՆԵՐԸ, ՌԱԴԵԿԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԽՄԲ. - Անցեալները գրեցինք թէ ձերբակալուած է Քարլ Ռադեկ, ու շուտով կը սկսի շահագրգիռ դատավարութիւն մըն ալ, Մոսկուայի մէջ։ Այդ առթիւ՝ ծանօթացէք Ռադեկի։ Ընկ. Գիւլխանդանեանի յօդուածը, Հայրենիքէն, կը ծանօթացնէ Ռադեկին մէկ ուրիշ երեսը.—

Դեռ եւս չցամքած տասնըվեց դատապարտուածներու արիւնը, Խորհրդային երկիրները, մանաւանդ Մոսկուան, պատրաստուած են մի նոր ցուցական դատավարութեան։

Զինովիեւ եւ Կամենեւ դատավարութեան ընթացքին էր, երբ դատախազ Վիշինսկին՝ դիմելով գլխաւորապէս բոլշեւիկեան նախկին ղեկավարներուն դիւային բրեխով ամբաստանած էր, թէ այս տասնըվեց մահապարտներին յաջորդելու են եւ ուրիշները, որոնց դաւադրութեան ծալքերը բացուել են եւ դաղտնիքներին բանալին իր ձեռքն է։

Ճիշդ է, հին բոլշեւիկ ղեկավարները ինչ-չաւեր մեղայագրով, իրենց ընկերներին պղպջակելով եւ զանազան ստորնացուցիչ միջոցներով ու ձեւերով աշխատեցան իրենց կաշին փրկել։ Ճիշդ է, ոմանց նոյն իսկ իբրեւ պէս էլ յաջողուեց զոհէ առ այժմ Ստալինի գթութեան արժանանալ։ Սակայն, ինչպէս հաղորդուած են թերթերը, դատի են յանձնուած այժմ նաեւ Ռադեկը, Պոտտեան, Սոկոլնիկովը։ Խօսուած են Սերեբրեակովի, Պետրովսկի, Ուգլանովի, Արկուսի, Բուխարինի եւ ուրիշների մասին։

Վիշինսկին, յոռետեսութիւն պիտի ունենայ նոր զանկեր փչելու եւ նրանց գլուխների վրայ, իր դիրքը ամրացնելու։

Բոլշեւիկները չեն սիրում կատակել։ Երբ նոր «դաւադրութիւններ կը սկսին, անկասկած կեցց «Վինտեր» պիտի մէջտեղ գան, մեղայակա-ները դարձեալ իրենք իրենց պիտի դատապարտեն եւ այդ կերպով մի շարք նոր գլուխներ թռչեն ի խոր Ստալինի եւ բոլշեւիկեան տիրապետութեան․․

Անշուշտ առաջիկայ նոր դատավարութեան կեդրոնական անձը լինելու է Ռադեկը որի ստուերին բոլշեւիկեան «Պրաւդա» թերթը արդէն սկսել է լուսանկարներ տեղալ, մեղադրելով նրան երկերեսանիութեան եւ խարդախութեան մէջ։

Այս օգոստ. 21ին էր, որ բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթի մէջ Ռադեկ մի յօդուած ստորագրեց իր նախկին ընկերների Տրոցկու, Զինովիեւին եւ Կամենեւին անուանելով ֆաշական առաջիններ, որոնք խորհ. Ռուսաստանի լաւագոյն մարդկանց արիւնն էին ծծել։ Աստեղ քաշուելու նա առած էր որ «նրանց պէս պէտք է սատկեցնել դրանց»։

Ստախկեցի՞ն արդեօք Ռադեկին այդպիսի մի դրուեւի յօդուած ստորագրելու, թէ գիտակցելով նա իր գլխին կախուած դամոկլեան սուրը, փրկանքելու համար ստորնացաւ այդքան, չգիտենք։ Փաստ է միայն, որ խելացի, ճարպիկ, փորձուած, սուր եւ գիտական միտք ունեցող Ռադեկը որ թէպէտ մի ժամանակ Տրոցկու կողմնակից էր, եւ պատճառեց, սակայն կարողացաւ Ստալինի գթութեան արժանանալ եւ մինչեւ անգամ այնքան մտերմացել էր նրա հետ որ Կրեմլինի մէջ նստած Ստալինին եւ բոլոր քաղաքական մտքի հետ էր ծանօթացնում թարգմանելով կամ մատակարարելով բոլոր անհրաժեշտ եւ կարեւոր նիւթերը։

Ռադեկը կարեւորագոյններից մէկն էր այն բոլշեւիկ գործիչների, որոնք պաշտպան էին խորհուրդների այսպէս կոչուած «Արեւելեան քաղաքականութեան», այն է՝ քաջալերել ու գրգռել արեւելեան, մանաւանդ մահմեդական ժողովուրդները որ վերջ դնեն անգլիական «համաշխարհային մենատիրութեան»։

Շնորհիւ դրան էր, որ երիտասարդ Թուրքերը հնարաւորութիւն ունեցան ոտք կոխելու խորհ. Ռուսաստան։ Գլխաւորապէս Ռադեկի ջանքերով էր, որ Կրեմլինի դռները բացուեցին Ենվերի, Ջեմալի եւ միւս երիտասարդ Թուրքերին առջեւ, եւ ամբողջ, խորտակուած Թուրքիայի համար վերածնութեան օրեր սկսուեցին։

Ընդհանուր պատերազմի վերջացել էր ի վնաս Տաճկաստանի։ «Իթթիհատ Թէրաքքը» գործիչները, այլ եւս անհարազ լինելով Տաճկաստանում, տրամադրանքը փախան ․․․ մէջ ․․․ սկսեցին քանդել թափել՝ փրկելու համար Թուրքիան դալիք ծանր վրտանգներից ․․․ մէկ հարկաւոր մասը ապաստանից Գերմանի եւ Հռոմի մէջ, ուր նրանք աչք խառնած էին յանուած ընկերակցութիւններ, կարմել՝ Թուրքիայի շահերը ապահովելու համար։ Երկար ալ խառնանքներից յետոյ նրանք յաջողեցին կարծել, «Իսլամ Ցեղափոխական Ընկերակցութեանց Միութիւն» ուր կենտրոնացած բոլոր ուժերը, որոնց ոգին եւ ղեկավարը Ենվէր եւ Թալէաթ էին։

Անգլիայի համաշխարհային մենատիրութիւնը ոչնչացնելու ձգտող բոլշեւիկների համար «Երիտասարդ Թուրքերի» այս կազմակերպութիւնը մի կատարեալ գիւտ էր, եւ բոլշեւիկները մեծ ոգեւորութեամբ փարեցին այդ գործիչներին։

Գլխաւորապէս Ռադեկն էր, որ յանձն առաւ համոզել իր կուսակիցներին, որ ամէն տեսակ օժանդակութիւն եւ յարմարութիւն ստեղծեն «Երիտասարդ Թուրքերի» համար։

Եւ իրօք ռազմական խօսակցութիւնները եւ հանդիպումները չուշացան փոխանցեցան համաձայնութեան։ Մոսկուան ամէն կերպ, մարդով եւ դրամով օգնեց Տաճկաստանին՝ ոտքի հանելու համար մահմեդական «ճնշուած» ժողովուրդները, իսկ «Երիտասարդ Թուրքերը» աջակցութիւն ցոյց տուեց, որ նրանք չարժումներ առաջ բերեն այդ «ճնշուած» մահմեդական ժողովուրդների մէջ։ Եւ Ռադեկը, ինչպէս եւ բոլշեւիկ միւս առաջնորդները մտերմական սիրալիր մթնոլորտով սկսեցին վայելել «Խորհրդային կամաւորաց» Ենվէր փաշային, որ Ռադեկի առաջնորդութեամբ եւ ուղեկցութեամբ ոտք էր դրած Մոսկուա եւ այդ օրերի «ամենանշանաւոր եւ առաջինն» հիւրն էր Կրեմլի մէջ․․․

Ճիշդ է Թալէաթի սպանութիւնը մեծ շփոթութիւն առաջ բերաւ երիտասարդ Թուրքերի մէջ։ Սակայն բոլշեւիկների աջակցութիւնը եւ քաջալերութիւնը այնքան մեծ էր, որ շատ շուտով Ենվէրը յառաջ առաջնորդութիւն ստացաւ անցնելու Կովկաս եւ շարժումներ առաջ բերելու Կովկասեան միւսլիմաններին մէջ, փառքեղուն համար Դենիկինի թիկունքը, որ այդ օրերին մեծ սպառնալիք էր Մոսկուայի համար։

Գիտի յաջողէ՞ր Ենվէրը, էականը այդ չէր։ Էականը այն էր, որ դրանով հնարաւորութիւններ էր ստեղծում գրաւ եւ ռազմամթերք հասցնելու Տաճկաստանին կամ աւելի ճիշդը Մուսթաֆա Քեմալին։

Մինչ Ենվէրը որոշ քայլերի մասին էր մտածում, Դենիկինեան բանակները քայքայուեցին, բոլշեւիկները սկսեցին հարաւ իջնել եւ ազգերէ ջանեան գործիչները լայնօրէն բանալով Ադրբէջանի դռները՝ նրա հրաւիրեցին բոլշեւիկներին ․․․

Արեւելեան ժողովուրդների «ազատութեան» համար նոր հնարաւորութիւններ ստեղծուեցին։ Եւ Բագուն, իբրեւ կարեւոր կենտրոն, կազմակերպեց «արեւելեան ժողովրդների» նշանաւոր համագումարը, ուր Զինովիեւ եւ Ենվէրը արեւելեան ազգերի «ազատութեան» դրօշը ամբարձիկացին, իսկ Լէնինը եւ Ռադեկը Մոսկուայում հրճւում էին թէ ինչպէս շուտով պիտի ոչնչանայ Անգլիայի համաշխարհային մենատիրութիւնը։

Այդ շրջանում Ռադեկը այնպիսի մեծ ազդեցութիւն ունէր, որ կարելի է ասել Մոսկուայի արտաքին գործերի իրական վարիչն էր դարձել։

Ճիշդ է, այդ ժամանակ արտաքին գործերի պաշտօնական վարիչը ռուբանաւոր Չիչերինն էր իր վարած արեւելեան քաղաքականութեամբ եւ մեծ ջանքեր էր թափում սիրաշահելու «երիտասարդ Թուրքերին» կամ Մուսթաֆա Քէմալի մարդկանց։ Սակայն, իբրեւ խորհրդային արտաքին քաղաքականութիւնը վարում էր Ռադեկը, որ արտաքին գործերի նախարարութեան մէջ իր յատուկ բնդունարանն ունէր, ուր յաճախում էին այն ժամանակուայ Մոսկուայի բոլոր օտար դիւանագէտները։ Այդ վիճակը շարունակուեց մինչեւ այն ժամանակ, երբ Ռադեկը մեղադրուեց իբրեւ Տրոցկու կողմնակից եւ զրկուեց իր դիրքից՝ աքսորի ենթարկուեց։

Կարելի է ասել, որ Ռադեկի անկումով մեծ փոփոխութիւն կրեց եւ խորհուրդների արտաքին քաղաքականութիւնը։ Ճիշդ է, արեւելեան քաղաքականութիւնը չկորցրեց իր կարեւորութիւնը։ Սակայն, նա անցաւ երկրորդ դական գծի վրայ։ Լիթվինովը յաջորդեց Անգլիայի վերաբերմամբ եղած քաղաքականութիւնը ․․․ փոխել եւ աստիճանաբար բշելով Չիչերինին՝ մենատիրաբար վարել խորհուրդների արտաքին քաղաքականութիւնը։

Այնպէս՞որ, երբ Ռադեկը աքսորից վերադարձաւ, նա այլ եւս տեղ չունէր ոչ խորհուրդների արտաքին քաղաքականութեան եւ ոչ էլ Կոմունիստական Միջազգայնականին մէջ։

Զննելով այդ բոլորին, այնուամենայնիւ նա դեռ եւս մեծ հեղինակութիւն էր ոչ միայն խորհրդային երկիրների, այլ եւ արտասահմանի մէջ, ուր մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում էր նրա ամէն մի խօսքին, ամէն մի յօդուածին։

Այդ մարդն է ահա, որ մի շարք բոլշեւիկների հետ միասին շուտով պէտք է դատուի մեղադրեալների աթոռի վրայ եւ թերեւս պիտի արժանանայ իր մեծ ընկերների՝ Զինովիեւի եւ Կամենեւի տխուր բախտին։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

— . —

Սիրելի Արաշ.— Ի՞նչ առնչութիւն կայ ու (որթառանկի բաղանակ) եւ ուռ (մաւրձ) բառերուն միջեւ։ Ոչինչ, գոնէ մեզի համար։ Ուռ, եւ մէկ գիրի յաւելումով ուռն Հայոց մէջ ալ տարբեր հին գրականին մէջ։ Արդեօք ճիշդ նշանակութեամբ ուռ ո եւ է կապ ունի՞ ռամկօրէն ուռել, ուռենալ բայերուն հետ։ Ո՛վ գիտէ։ Գուցէ այս ուռն (մուրճ) բառին հետ կապ ունին կռել, կռանել, կռա (սեղմ), կռուք, եւայլն։ Ի՞նչ գեղեցիկ բառ է ուռնադրոշ՝ իբրեւ անձական սային եւ զոր կարելի է փոխաբերաբար ալ գործածել։ Ուռին (ճիւղին) հետ կապ ունին անշուշտ ուռճալից, ուռճանալ, շատ հաւանաբար ուռկանն ալ, յուռթի (պտղաբեր, լեցուն) բառն ալ, յուռութք (կախարդական դեղեր, զանազան խառնուրդ) — Կարգ մը բառեր իրենք իրենց հետ կը կրկնուին - զանազան (զան, երփներփն, երփներանգ, գոյնզգոյն, երփնագոյն, երփնանկար, երանգ երանգ (ընէդ ընէդ), տարմատարմ, հոյլ ի հոյլ, բոյլ ի բոյլ, խումբ խումբ, փունջ փունջ, վաշ ի վաշ, Թոյր ի Թոյր։ — Եթէ կամք ընենք, առնչութիւն մը (ծոտաւոր կամ հեռաւոր) կարելի է տեսնել սա՛ նմանաձայն բառերուն մէջ — Քոր, ծոր, ձոր, սոր, հոր, փոր, բոր, քոր (քորել քերել), չոր, ջուր, Թուր, սուր ; հուր ։

Մեր բրածը բանասիրութիւն չէ, այլ դուռ մարզանք։ Ցաւեր կը ցցուին մեր քալած ճամբուն վրայ, կը ցատկենք անոնց վրայ, մանաւանդ որ մեր դասապետը ճարպիկ մարդիկ մը կը Թուի ըլլալ « ի տղայ տիօց »։— Հարցում մը — արդու ո՞ր բայէն արմատն է — բժել։ Ուժղ ո՞ր բայէն — բժշել։ Առու ո՞ր բայէն — առնուլ (հիմա կ'ըսենք առնել) — հասատու, կապալատու, վաչխատու, վրէժատու։ Անոնք արդէն տեսակ մը կրկնութիւն են, քանի որ խնդիրը մարզանքի վրայ է։ — «Գահ» բառը արմատական է շատ մը բառերու։ Իր բուն իմաստն է բարձր տեղ — գահ (Թագաւորի նստարան), գահավէժ (վիժիլ, Թափիլ, վար իյնալ, ձգել ինքզինք), գահաւանդ (զառիվար ցից), գահաւորակ (գահի նմանութեամբ փոխադրելի նստարան)։ — Ցիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին, որ գրգեալք եւ գգուեալք էին ի բաստեռումն եւ ի գահաւորակս. (Հայաստանի փափկասուն տիկինները, որոնք մանուկ քնքոյշ խնամքի եւ հոգածութեան տարիքայ էին կակուղ չեկ բաղմոցներու (բաստեռն, բաստեռունք, ինչպէս՝ հիմն, հիմունք) եւ պատգարակներու վրայ ․․․)։

Ուկ մասնիկը սեռեզուկ մասնիկ մըն է, կը դգուէ, կը ծաղրէ, կը գաւէ — մսեղուկ, պարծուկ, կամացուկ, գիռուկ, ծշուկ, ծիռուկ։— Երեք դիցարանական բառեր ունինք, որոնց ծանօթութիւնը անհրաժեշտ է գրողներուն համար — յուշկապարիկ, պարիկ, համբարու (ընդհանուր առումով ոգիներ, փէրի՝, այդ ոգիներուն խումբը (պար, պարիկ, պայ, պայիկ), մասցածին (յուշկապարիկ), պայ, պայիկ (Թերեւս պահապան ոգի)։ Պայ ալ նուաստ է նաեւ, զոր Թուրքերը դեռ վերջերս բերացուցին փոխանակ Պէյի, որ մեկնոյնն է Աւակ մենք ունինք նաեւ Պայապատ (․․․ պաշտպան) յաջորդ, համբարու կամ համբարի (յաւերժական)։ Ունինք նաեւ եղջերուաքաղ, զոր շատ քիչեր մեր մէջ գիտեն գործածել։ Կը նշանակէ ցնորք, չըլլալիք բան, կազմուած եղջերու եւ քաղ (աքաղ այծ, քօչ, նոխազ) բառերէն, աւելին՝ առասպելեալ կենդանի մը մէկ մասը եղջերու, միւսը այծ, այն է՝ չեղած բան մը։ Ֆրանսերէնն է ճիւղ (chimère). յունարէն Քիմէրա, որուն հարազատ հայ Թարգմանութիւնն է եղջերուաքաղ։

Հոս ճիշդ տեղն է ըսել դարձեալ — անցեալները Թերթի մը մէջ Ռասինի «Աթալի» (Athalie) եղած էր «Գոթողիա», փոխանակ Գոթողիայի։ Ֆեղձ տղան բան մը չէր է, չէ մարսեր, Գոթողիան Գողոգիա բրեր է։ Միեւնոյն յօդուածին մէջ գրած էր Պրոպիլէնիոս, որ պէտք էըլլայ Պրոպիլէոս (այսինքն՝ Դ. դարուն հելլենական գրական աշխարհը իր հռետորական համբաւով յեցնող Պարոյր Հայկազն։ Ամա՞, ուրիշներ Թերեւս յաճախ մեր պատմութիւնը մեզմէ լաւ գիտեն։ Ֆեղձ դրողը մէկ Թաթխելով երկու խոշոր սխալ գործած էր։

*** Մի — միավանկ այս բառին մէջ (ինչպէս անցեալները ի միավանկին համար բսինք) կը պահուի միշտ Ի — միութիւն, միաբան, միանձն (ճգնաւոր, վանական, միանձնուհի, միանձանց), միօրինակ, միարուն, միաձայն։ — Դիտելի է որ կ'ըսուի հնաւուրց եւ ․ենք ըսեր հնաւուրց (ինչպէս պէտք է ըլլայ), քանի որ կ'ըսենք հնօրեայ, հնամենի, հնակարկառ, հնարույր, հնավաճառ։ Ս. Գիրքին մէջ Հինաւուրց բառը Աստուծոյ համար գործածուած է (l'Ancien) — Բառերու սկիզբի Ի գիրը չի փոխուիր — իմաստ, իրական, ինքնութիւն — Ա. ձայնաւորը բնաւ փոփոխութիւն չի կրեր, ռամկօրէնի մէջ երբեմն կ'արտասանենք «ժմնել» փոխանակ «ժամանելու»։— Օ ձայնաւորը, առջինքդ ալ գիտէք արդէն, կը գրուէր Աւ, բայց ԱՎ չէր արտասանուեր, այլ հիմակուան Օն պէս, ինչպէս կ'ըլլայ Ֆրանսերէնի մէջ։ Մեր Օ բառին սեռականին մէջ Աւը կարենապահուած է — աւուր (որ կը հնչուի ԱՎ. աւուրչէք)։

*** Եթէ միավանկ բառերուն մէջ Ի ձայնաւորը սկիզբը չըլլայ, կը կորսուի կամ ըգրուած Ըի կը փոխուի — բեր, գիր, գիրք, գիրք, գիւղ, Թիղ, միտ, միրր, խիղճ, ծիրտ, կիթ, հին, ձիգ, պինդ, տիղ, ջիղ, սին, վիզ, ցիր, քիմք։

Շարն ընդ հուսյ։

ՏԱՐԱՉ

ՆՈՒՇՂ

Շոգեկառքի մը մէջ։

Հինգ հոգի կը ծխէին։ Կին մը որ վեցերորդ ճամբորդն էր, չառնող հանդիսատ կ'ըլլար։

Դառնալով ծխողներուն՝

— Պարոններ, արդեօք ձեզ անհանգիստ չեմ ըներ չծխելով։

Աշխատաւոր զոհ մը եւս

Ուրբաթ Ֆրանսերէն թերթերը, «Էնչ-ուէ» եւ «Ցառալ» արձագանգն եղան Օթէօյի շրջանը խզանի գործարանի մը մէջ պատահած պայթումի մը լուրին եւ արձանագրեցին անոր հետեւանքով տեղի ունեցած մահը Ստեփան Սարգիսեանի:

Անծանօթներու համար անուն մըն է միայն, իսկ դէպքը տխուր արկած մը՝ ամէն օր լսուած եւ նկարագրուած: Ահաւոր ողբերգութիւն մը կայ, սակայն, ծածկուած այս դէպքին եւ անունին տակ: 32 տարեկան երիտասարդ մը, ամուսնացած, երկու զաւակներու հայր եւ ամէն ինչը իր մօրը: Գիւղին մէջ (Պրուսայի Միջագիւղ) ծանօթ ու բազմանդամ ընտանիքէ մը, մայրը այս տղան միայն կրցած էր փրկել տարագրութեան սարսափներէն, ու բերած էր գիւղ Ջինազադարին: 14 տարեկան պատանի մըն էր այդ ատեն Ստեփանը, բայց որքան չափահասի հասունութիւնը եւ փորձառութիւնը ունէր, ինչպէս անապատներու մէջ այրած բոլոր մեր որբերը: Ցոյներուն կողմէ Անատոլուի պարպումէն յետոյ Ֆրանսա եկած էին մայր ու տղայ, քանի մը տարի գաւառին մէջ աշխատելէ յետոյ վերջնապէս հաստատուած Շավիլ: Ութ տարիներէ ի վեր կանոնաւոր կերպով կ'աշխատէր այս գործարանին մէջ, սիրուած անոր տէրերէն ու տնօրէններէն եւ ստեղծած իրեն համար լաւ դիրք մը ու հեղինակութիւն մը, իր սպասիչ ու հաւատարիմ աշխատասիրութեամբ: Այդ դիրքէն անձնապէս լաւ չէր օգտուեր, իր վարձատրութիւնը մեծ յաւելում մը չէր ունեցած տիրոջ որերուն բաղդատմամբ: Բայց այդ դիրքը ան կ'օգտագործէր իր աշխատակիցներուն համար: Բազմաթիւ են այսօր Իսի լէ Մուլինոյի մէջ անոր մահը լացողները եւ անոնց մէջ երախտապարտները փոքր թիւ մը չեն կազմեր: Անգործութեան եւ թշուառութեան մէջ տուայտող շատ հայրենակիցներ կան, որոնք աշխատանք ունեցած են, անոր միջնորդութեամբ: Իր փոքր յանձնարարութիւնը կը բաւէր ընդունիլ տալու համար գործարանէն ներս տղամարդ կամ կին աշխատաւոր մը: Կիրակի օրերը անոր տունը գտնուելու էր տեսնելու համար բազմաթիւ աշխատաւորներու շնորհակալութեան արտայայտութիւնները: Անոր տան դռները լայնօրէն բաց էին, ինչպէս իր սիրտը բոլոր բարեկամներու եւ ծանօթներու առջեւ: Հայրենակից ջերմութիւն մը ունէր, որ իր պարզութեան եւ անկեղծութեան մէջ կը փարատէր շրջապատողները: Անտարբերութիւն չճանչցող իր ընկերական նկարագիրը դիւրութեամբ կ'ըմբռնէր դիմացինին կացութիւնը եւ իր իրապաշտ ու գործնական միտքը լուծում մը կը գտնէր իրեն պարզուած դժուարութեան: Եթէ հնարաւորութիւն ունենար անձնապէս, ուղղակի կը լուծէր, եթէ ոչ միջնորդութեամբ մը կը կարգադրէր: Մէկն էր որուն վրայ միշտ կարելի էր հաշուել նեղութեան մէջ: Բարեկամի եւ ծանօթի համար, իր անձին նեղութեան գնով իսկ, դիւրութիւն մը տալու օրինակները այնքան յաճախակի ցոյց տուած է, որ մարդ կը մղուի, անոր նկարագիրը զննել փորձելու ատեն, ցոյց տալու իր անձը այս նիւթապաշտ եւ այլամերժ պայմաններուն մէջ իբրեւ նմոյշ մը այլասիրութեան:

Երկար տարիներու տքնաջան աշխատանքէ վերջ, երբ կը պատրաստուէր, անկախ գործի մը ստեղծումով, աւելի տանելի կեանք մը ապահովել իր եւ իրեններուն համար, անհետացաւ մահերու ամէնէն սահմռկեցուցիչ եւ անպատեհ ձեւով: Պայթում մը իր գանկը եւ ուղեղը փշրելով՝ վերջ տուաւ անոր երիտասարդ կեանքին, յաւիտենական սուգի մատնելով այժմ ամէն բան կորսնցուցած իր դժբախտ, բարի ու խեղճ մայրը, այրի ձգելով իր երիտասարդ կինը եւ որբ իր երկու մանչուկները: Ահաւոր ողբերգութիւն մը կայ, այո, թէ անոր մահուան ձեւին մէջ եւ անոր կորուստով ստեղծուած կացութեան մէջ ու դէպքին ոչ մէկ երեսը քաջութիւնը կուտայ մխիթարական բառ մը կամ բառ մը փնտռելու եւ գտնելու: Դէպքը կայ ու պիտի յամառի միշտ մնալ իր ցնցող իրականութեամբ Ստեփանը ճանչցող բոլորին համար, ինչպէս անոր դէմքը, իր անխոյթ ու սիրալիր արտայայտութեան տակ, ծածկող սիրտերու ամէնէն բարին ու մաքուրը:

Լ. Ձ.

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ

ՐՈՒՇՏԻ ԱՐԱՍԻ ՃԱՌԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ինչպէս գրեցինք, Ալէքսանտրէթի սանճաքին հակատագիրը պիտի որոշէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, կարելի եղած չըլլալով համաձայնութիւն գոյացնել Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Ճառը զոր Րիւշտիւ Արաս խօսած էր Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ, տըւած էինք առջի օր՝ քաղելով հեռագիրներէն եւ ամփոփուած: Այժմ կուտանք ամբողջական՝ քաղելով թրքական թերթերէն. —

«Ընկերներ, կ'ուզեմ ձեզի պարզել Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի հարցին փուլերը: Նկատելով որ ամէն օր, ուր որ հանդիպէիք ինծի, կը հարցնէիք այս խնդրի մասին եւ անհամբերութեամբ կը սպասէիք բացատրութիւններու, կը խնդրեմ ներողամիտ ըլլալ որ քիչ մը՞ ուշացայ այս տեսակէտով:

Մեծ Գետին այնքան մնշական յայտարարութիւններէն յետոյ, հարկ կա՞յ ըսել որ հանրապետական կառավարութիւնը հոգիով մարմնով կը զբաղի այդ հարցով: Երբ Մոսկուայի, Էնկիւրիի եւ Լօզանի խօսակցութեանց եւ խորհրդաժողովներուն հետեւանքով լուծուեցան եւ նոր կարգադրութիւններով փոխարինուեցան այն հազարումէկ հոգերը եւ անհամաձայնութիւնները զորս ընդհանուր պատերազմի աղէտը մեր գլխուն փաթթեց և որոնց հաշուեյարդարը փնտռեցաւ ներկայ սերունդին, Անտիոքի եւ Ալէքսանտրէթի հակատագրին տակաւին չկարգադրուիլը միակ խնդիրը կը կազմէր, որ գիշեր ցերեկ կը զբաղեցնէր մեր միտքը:

Եւ եթէ այս խնդիրը մէկ կողմ դրուած էր, մեր կարծիքով պատճառը այն չէ թէ ան կը տարբերի միւսներէն ոգիով իրենց լուծումը. Թիւ 1 եւ 2 Ճերմակ Գիրքերը որ արտաքին գործավարութեան կողմէ բաժնուեցան Ազգ. Մեծ Ժողովի երեսփոխաններուն, լեցուն են փաստերով թէ մենք 1921էն սկսեալ հետեւողական ոգիով կը զբաղինք այս հարցով: Հանրապետական Թուրքիոյ կառավարութիւնը որ կը սիրէ յարգել իր յանձնառութիւնները, կը սպասէր որ Թրքական այդ շրջանակը, հարեւան Սուրիոյ և Լիբանանի հետ միաժամանակ, կարելի եղածին չափ շուտով արժանանայ իր անկախութեան եւ ազատութեան: Եւ այս՝ խօսակցութեանց համբով Ֆրանսայի հետ, որուն բարեկամութեան կարեւորութիւն կու տանք.

Եթէ ակնարկ մը նետուի Ճերմակ Գիրքերուն պարունակած փաստաթուղթերուն վրայ, կը տեսնուի որ մենք օգտագործած ենք ամէն առիթ, արժեցնելու համար մեր տեսակէտը: Վերջերս փոխանակուած ծանուցագրերն ալ վեր կը հանեն այս ճշմարտութիւնը: Փարիզի մեր դեսպանին միջոցաւ Ֆրանսական կառավարութեան յանձնուած մեր 9 Հոկտ. 1936 թուակիր ծանուցագրին մէջ, ակնարկելով այն յայտարարութեանց որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ եղած էր եւ Ֆրանսայի արտաքին խորհրդականին՝ Վիէննայի կողմէ, մենք Ֆրանսական կառավարութենէն պահանջեցինք որ հաճի մեզի իմացնել թէ տրամադի՞ր է Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի թուրք շրջաններուն հետ ալ կնքելու դաշնագիր մը նման անոնց՝ զորս կնքելու վրայ է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ:

Այդ ծանուցագրին մէջ պարզուած են նաեւ իրաւական հիմերը, որոնց վրայ կը բանաձեւենք մեր պահանջը: Ֆրանսական կառավարութիւնը 10 Նոյ. 1936ին պատասխանեց մեր այդ ծանուցագրին:

Արտաքին գործավարը յետոյ վերլուծեց Ֆրանսական այդ պատասխանը և տեղեկութիւններ տուաւ 17 Նոյ. թուակիր թրքական ծանուցագրի մասին, որ Փարիզի դեսպանին միջոցաւ յանձնուեցաւ Ֆրանս. կառավարութեան: «Ինչպէս կը տեսնուի, շարունակեց Րիւշտի Արաս, մեր պահանջը հողային վերաքննութեան հարց մը չէ: Մեր ուզածը այն էր, պահպանուին իրաւական այն երաշխիքները, զորս թուրք բնակչութիւնը եւ մենք ձեռք բերած ենք դաշնագրերով եւ [illegible] Թրքական այդ շրջանին համար ապահովուած իրաւական երաշխիքները:

Անմիջապէս ըսեմ որ, այս գործին տեղեակ մարդիկ գիտեն թէ փոխանակուած ծանուցագրերուն մէջ պարզած ենք միայն մեր գլխաւոր փաստերուն մէկ մասը: Մենք տակաւին չենք յիշած տեսական փաստերը: Առանց մանրամասնօրէն քննելու 1921ի դաշնագիրը որ հաստատուեցաւ հողատարութեան պայմանները ճշգրիտ կանոնագրով, եւ 1923ի Լօզանի փաստաթուղթը, մենք բաւականացանք պարզաբանութիւն մը ընելով Արդ. Էնկիւրիի պայմանագրութեան 7րդ յօդուածին վերջին հատուածը որոշակի կը տրամադրէ թէ թուրքերէնը պաշտօնական լեզուն է սանճաքին մէջ մինչ հողատարութեան պայմանները ճշդող փաստաթուղթին 16րդ յօդուածը կը յայտարարէ թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ արաբերէնը եւ Ֆրանսերէնն են պաշտօնական լեզուն: Դարձեալ, Էնկիւրիի պայմանագրութեան կցուած եւ անոր հիմնական մէկ մասն եղող փրօթօքոլին 7, 8, 9 եւ 10րդ հատուածներուն մէջ որոշակի կ'ըսուի թէ Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ բաւականաչափ հողամաս մը վարձու պիտի տրուի Թուրքիոյ, երկար պայմանաժամով: Մինչդեռ հողատարութեան պայմանները ճշդող փաստաթուղթին 4րդ յօդուածը հակառակ Ֆրանսայի վրայ պարտք կը դնէ ուրիշ պետութեան մը վարձու չտալ Սուրիոյ եւ Լիբանանի որ եւ է մէկ մասը:

Այս տարբերութիւնները կը ցուցնեն թէ Անտիոք եւ շրջականները չեն մտներ այն հողամասերուն մէջ, որոնց մասին կը խօսի հողատարութեան կանոնագիրը: Ասիկա անոր համար է որ, համաձայն 1921ի Էնկիւրիի պայմանագրութեան, սանճաքը պէտք է վայելէր դէպի անկախութիւն զարգացող ինքնավարութիւն մը:

Ահա այս պատճառաւ, սանճաքը չէ դրուած հողատարութեան կանոնագրով ճշդուած հողամասերու կարգին: Հակառակ պարագային, հարկ պիտի ըլլար ընդունիլ որ իրար չէզոքացնող այս հակասական տրամադրութիւնները քմահաճ կերպով կը ջնջեն մեր դաշնագիրը: Այս վերջին պարագային կը նշանակէ թէ 1921ի Էնկիւրիի դաշնագրով խնդրոյ առարկայ եղած բոլոր հարցերը պէտք է մնան առկախ, սպասելով լուծումի մը:

Տրուած ըլլալով տեսակցութիւնները եւ չփումները զորս Ժընեւի մէջ ունեցայ ընդհ. Ժողովի գումարման առթիւ, կ'ենթադրէի թէ Էնկիւրի վերադարձիս Ֆրանսայի հետ պիտի համաձայնէինք այս հարցին շուրջ որ այդչափ խնդիր մըն է մեզի համար: Ինչպէս հասկցաք Ճերմակ Գիրքերու ընթերցումէն, փոխանակ բանակցութիւններու, ծանուցագրեր փոխանակուեցան եւ վիճաբանութիւններ եղան: Կրնամ առանձնապէս չըսել որ այդ փոխանակութիւնները տեղի ունեցան բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ:

Այդքան կարեւոր հարց մը բնականաբար չէր կրնար ձգձգուիլ: Երկու օր առաջ, Ֆրանսական դեսպանը մեզի բերաւ իր կառավարութեան երկու առաջարկները, մեզի թողլով ընտրութիւնը: Նոյն նոթեամբ կը յիշեմ զանոնք. —

Նոյեմբեր 10ի իր ծանուցագրով, Ֆրանսական կառավարութիւնը իր իրաւական դիրքը ճշդած էր Ալէքսանտրէթի խնդրին մէջ, թէ հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան որուն կապուած է հողատարութեան կանոնագրով եւ թէ հանդէպ Թուրքիոյ, Էնկիւրիի պայմանագրութեամբ իր ստանձնած մասնաւոր պարտաւորութեանց հետեւանքով: Հիմնուած արդէն իսկ տրուած բացատրութեանց վրայ, Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ակնկալէ յուսալ որ հետեւեալ երկու գործելակերպերէն մէկուն միջոցաւ կարելի է գոհացուցիչ լուծում մը տալ խնդրին.—

1 Եթէ Թուրք կառավարութիւնը խնդրոյ առարկայ չըներ սանճաքի քաղաքական ենթարկումը Սուրիոյ, Ֆրանսա պատրաստ է անմիջապէս քննելու այն երաշխիքները զորս Թուրքիա անհրաժեշտ կը դատէ ի նպաստ այդ շրջանի Թուրքերուն, 1921ի դաշնագրի սահմանին մէջ:

2. Եթէ Թուրքիա կը պնդէ սանճաքին համար պահանջել նոր կանոնագիր մը, որ օրինակ զայն, անկախ դարձնէ Սուրիոյ հանդէպ, խնդիրը դուրս կ'իյնայ Ֆրանսայի հողատարի հանգամանքէն սահմանէն: Այս պարագային, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդն է որ իրաւասու է մեկնաբանելու հողատարութեան կանոնագիրը եւ կարծիք մը յայտնելու:

Համաձայն Մեծ Գետին եւ վարչապետին տուած հրահանգին, անմիջապէս պատասխանեցի թէ չենք կրնար ընդունիլ առաջին առաջարկը եւ թէ կ'ընդունինք խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան տանիլ: Այս ձեւով, սանճաքի բնակչութեան ճակատագրին վերաբերեալ հարցին կարգադրութիւնը կը յետաձգուի, մինչեւ որ Ժընեւ տայ իր որոշումը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ուրեմն, կոչուած է զբաղելու մեր ազգային մեծ դատով եւ մանաւանդ, խաղաղութեան եւ տնտեսութեան տեսակէտով իր կարծիքը յայտնելու ճակատագրին մասին թրքական այդ հողամասին, ուր կը գտնուի միջերկրականեան միակ կարեւոր նաւահանգիստը: Այդ նաւահանգիստը փոխադրութեան իբրեւ միջոց կը ծառայէ ընդմէջ Եւրոպայի եւ Մերձ. Արեւելքի մեծ շրջանի մը, որ կը սկսի հիւսիսային Իրանի հարաւէն, Թուրքիոյ մէջ կ'ընդգրկէ Վանի լճի աւազանը եւ Տիարպէքիրի հարաւային մասը, ինչպէս նաեւ փոքր մաս մը Իրաքի եւ Սուրիոյ հիւսիսը:

Կրնամ հաստատել թէ կառավարութիւնս պիտի հետեւինք նաեւ հարցին այս փուլին, եւ կը խնդրեմ որ թոյլատրէք հետեւիլ այս ճամբուն եւ վստահութիւն յայտնէք մեզի»:

**

Արդէն գրած էինք թէ Րիւշտի Արասի այս ճառէն վերջ խօսք առին թուրք երեսփոխանները եւ կրկին յայտարարութիւններ ըրին: Անոնց կարգին խօսեցաւ նաեւ Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան). —

«Ալէքսանտրէթցիները եւ Անտիոքցիները արցունք կը թափեն այսօր: Բոլորիս նուիրական պարտականութիւնն է ազատել զանոնք: Խնդիրը այնքան կարեւոր է որ, թոյլատրելի չէ որ եւ է յետաձգման: Միայն ի նպաստ է իրաւունքն ալ, տրամաբանութիւնն ալ, քաղաքականութիւնն ալ: Վստահ ենք որ մեր բարեկամ Ֆրանսան կը ճանչնայ իրաւունքը: Միայն թէ ըմբռնելու է որ խնդիրը կենսական եւ ստիպողական է մեզի համար. Բազմաթիւ խօսակցութիւններու, ծանուցագրերու փոխանակութեան եւ Ֆրանսայի բրած առաջարկներուն հիման վրայ, այս խնդիրը չի կրնար անմիջապէս լուծուիլ: Եթէ շարունակուին բարձր դիւանագիտութեան յատուկ եղող ձգձգումները, ի՞նչ պիտի ըլլայ սանճաքի 300,000 Թուրքերու վիճակը: Մտահոգութեան մէ՞ջ պիտի ապրին անոնք: Ֆրանսայէն արդարութիւն սպասուա՞ծ է որ սանճաքի Թուրքերը չպիտի ճնշուին մինչեւ խնդրին լուծումը»:

Պերճ Թիւրքէր այսպէս վերջացուց իր խօսքերը. — Այս անգամ ալ պիտի յաղթանակէ իրաւունքը եւ Ֆրանսա պիտի հաստատէ իր անկեղծ բարեկամութիւնը՝ հանդէպ Հանրապետական Թուրքիոյ:

Պերճ Թիւրքէրէն եւ խօսող միւս երեսփոխաններէն վերջ դարձեալ բեմ ելաւ Րիւշտի Արաս. — Բոլոր ճառախօս ընկերներուս միակ մտահոգութիւնը՝ այդ շրջաններու թուրք բնակչութեան վիճակն է: Կառավարութիւնը միշտ աչքի առջեւ ունեցած է այս կարեւոր կէտը, եւ Ֆրանս. դեսպանին հետ տեսակցած ատեն՝ վարչապետը կանգ առաւ այդ խնդրին վրայ: Այս մասին Ազգ. Ժողովին ցոյց տուած մտահոգութիւնը իբրեւ ուղեցոյց կ'ընդունիմ:

Յետոյ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որով հաւանութիւն կը յայտնուի արտաքին գործավարին յայտարարութիւններուն.

ՊԷՅՐՈՒԹ ԽԱՂԱՂԱԾ

«Ազդակ»ի նոր թիւերէն կ'իմանանք որ Պէյրութ խաղաղած է. Իսլամական թաղերու մէջ հսկող Ֆրանսացի զինուորները քաշուած են: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Պասթայի թաղին մէջ եւ խռովարարները բանտարկուած են:

Ամրապնդելու համար հայ-արաբական յարաբերութիւնները, փարատելու համար Արաբներու մէջ ստեղծուած թիւրիմացութիւնը Հայոց մասին, հայկական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանար հետեւեալներէն՝ Ցակոբ Տէր Մելքոնեան, Տիգրան Մախտալեան, Տոքթ. Թապուրեան, փաստաբան Շամլեան, «Ազդակ»ի տնօրէնը Հայկ Պալեան, Տքթ. Ենիգոմշեան, Տոքթ. Պէրպէրեան, Գասպար Իփէքեան, Գառնիկ Սարաֆեան, Միսաք Վէհունի եւ փրոֆ. Լեւոնեան, յանուն Հայոց Ազգ. Ժողովին, ներկայացած են իսլամական ժողովի նախագահ [illegible]: Այս հանդիպումը շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց:

Պասթա թաղին մէջ եւս ճառեր խօսուած են տարբեր ծանօթ անձնաւորութեանց կողմէ եւ այժմ բոլորովին փարատած է թիւրիմացութիւնը. «Ազդակ» կը գրէ թէ հակահայ գրգռութիւնները վերջ գտած են այլ եւս եւ հայ-արաբական յարաբերութիւնները ըստացած են բնականոն վիճակ մը:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՏԻԿ. Փ. ԱՂԱՐԱԲԵԱՆ

Փարիզ հասած է պարսկահայ յայտնի երգչուհի տիկ. Փէրի Աղարաբեան, որ վեց ամիս առաջ Պէյրութէն անցած է Եւրոպա, այցելելով Փրակա, Պերլին եւ Լօզան: Պերլինի մէջ երգած է «Ուֆա» ֆիլմին մէջ: Տիկինը շուտով կը վերադառնայ Թեհրան:

ՄԻՏԱՂ

— Պարոն, ի՞նչ իրաւամբ անուշ անուշ կնոջս երեսը կը նայիս:

— Շատ շնորհակալ եմ, պարոն, կեանքիս մէջ առաջին անգամն է որ մէկը նայուածքս անուշ կը գտնէ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (144)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

— Նեղութի՞ւնս որն է, աչքիս լոյսը: Քեզ պէս մեծ խան մը պիտի ներողամիտ ըլլի այս խեղճ սեղանին համար ... Դու որ կաս, մեծ իմամի մօրուքը վկայ, մեր Սարդարէն ալ մեծ մարդ ես,— շողոքորթ ժպիտով պատասխանեց Քերպելեան, հիւրերու առջին ծնրադիր նստելով.

Քերպելեանի տղան, որ հօրը հետ մասամբ մտած էր, մէկ ձեռքին իպրիխ մը ու միւսով լէկէն մը բռնած մօտեցաւ հիւրերուն, որ ձեռքերը լուան:

Երկու ընկերները մասնաւոր հրաւէրի մը չսպասեցին սկսելու համար: Թեւերնին վեր սոթթելով Վահէն վարժ խոհարարի մը նման հաւը կտոր կտոր բրաւ, ճանկը զարնելով փիլաւին խոշոր բաժին մը առջին փռուած լաւաշի վրայ դրաւ եւ լաւ ընդունուած սովորութեան սկսաւ ձեռքով ուտել: Զաֆուր Արթիւշը, որու փոքր տէրտէրի մը փորին առատաբեկան խորութիւնն ունէր, պատառները հազիւ ծամած՝ իրարու վրայ կը կլլէր ախորժալով, որ այլապէս ճոխ սեղանի մը վրայ կը պակսէր «անմահական» ջուրը:

— «Քերպելեա, մեռնիմ պօյ գարի տուր. ճաշս վերջացնեմ, անմիջապէս ճամբայ պիտի ելլենք,— յայտնեց Վահէն որ ախորժակով պարսկական փիլաւը կը վայելէր իւղի մէջ տապկած քիշմիշով, պիստակով եւ նուշով ծածկուած:

Քերպելեան ու տղան ծնկաչոք նստած կը ծառայէին հիւրերուն, առանց մասնակցելու: Որքան ալ որ մէկը թանկագին հիւր մը համարուէր Պարսիկի մը տան մէջ, անհաւատի մը հետ ճաշելը, քրիստոնեայ թասէն ջուր խմելը իրենց համար հարամ կը համարուէր:

Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Վահէն դառնալով Քերպելեանին՝ ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ, լաւ փիլաւ էր, [illegible] տուր, — ու մանէթ մը սեղմեց Քերպելեանի բուռին մէջ:— Հիմա պատրաստուինք: «Պարտքը տալով, ճամբան երթալով» կ'ըսէ հայկական առածը: Շորերս եւ զէնքերս բեր, ինքդ ալ պատրաստուէ:

Եւրոպական շորերը հանելով՝ Վահէն թիկնոց գանանք խուրջինի մը մէջ: Սեւ ու փայլուն ատլասէ շալվար մը քաշեց սրունքներուն, վերի մասը ամփոփեց երկարաճիտ կօշիկներու մէջ, լայն ու ծաղկաւոր եղերքներով արխալուխ մը հագաւ, մէջքը սեղմեց նուրբ չորս արշին երկարութեամբ գունաւոր շալէ գօտիով մը: Արխալուխի վրայէն հագաւ, առանց թեւի, թաղիքէ կլլար մը ու երբ պարսկական կլոր փափախը դրաւ գլխուն, հազիւ թէ մէկը, նոյն իսկ հարազատ մայրը, այդ ծպտումին մէջ կրնար ճանչնալ զինքը:

Վահէն Արթիւշի ձեռքէն Ղազախի էարճ մօսինը վերցնելով դուրս ելաւ բակը, ուր Քերպելեան ու տղան ձիերու սանձէն բռնած՝ կը սպասէին:

— Դէ՛, Արթիւշ պիծա,— ու վերջին անգամ մըն ալ երկու ընկերները ցինը մը գրկեցին իրար եւ համբուրուեցան:

— Վահէ՛ պալա ջան, մէկ էլ ե՞րբ — ու պիտոն անկարող շարունակելու երեխայի մը նման սկսաւ արտասուել:

Վահէն ալ պակաս չէր յուզուած այդ խեղճ ու կրակ գիւղացիին բաժանման համար: Զաֆուր Արթիւշն ու նման անհունէք գործող մարդիկը յեղափոխութեան անյայտ մնացած մեծ դէմքեր էին, որոնք տարիներ աշխատեցան ամենավտանգաւոր գործեր կատարելով, բայց որոնց մասին շատ քիչեր լսեցին:

Յեղափոխութիւնը իր էութեամբ բարդ մեքենականութիւն մը ունի. հոս՝ անիւ մը, հոն՝ պտուտակ մը, օճախ մը, շարժիչ ուժ մը, եւ սակայն, եթէ առանձինն առնենք բացայայտ կ'երեւին, կամ որ թաքնուած աստիճանաւոր պտուտակներ են, անյայտ մնացած, բայց խիստ կարեւոր: Ահա այդպիսի կարեւոր դերակատար մըն էր այդ հազիւ գրագէտ գիւղացին, որ տարիներով Արաքսի ափը նստած՝ լուռ ու մունջ կ'աշխատէր, փոխադրական գործը ղեկավարելով:

— Հա պալա ջան, մէկ էլ ե՞րբ ...

Վահէն ոչինչ կրցաւ պատասխանել: Ո՞վ գիտէր, թէ մէկ ալ ե՞րբ կրնային հանդիպիլ իրարու: Արթիւշի ուսը ծեծեց սրտապնդող ձեւով մը ու ձիու վրայ նետուեցաւ:

Քերպելեան ու Վահէն ձիերը մտրակելով կորան խաւարի մէջ:

Արթիւշը առէն մը դրան վրայ կանգնած Վահէի անյայտացած կողմը նայելէ վերջ, գլուխը կախած ներս մտաւ մառանը եւ յոգնած մարդու պէս երկնցաւ թաղիքի վրայ՝ ճրագը մարելով:

Զաֆուր Արթիւշը այդ գիշեր չկրցաւ քնանալ: Եւ ի՞նչպէս քնանար. կենդանի պատկերներ իրարու ետեւէ կ'անցնէին աչքերուն առջեւէն, այնքան իրական, որ Արթիւշին կը թուէր թէ բաց աչքերով կ'երազէր: Հինգ տարի առաջ, օր մը գիւղանի առջեւ պլպլած չպուխ կը քաշէր, երբ Երեւանէն նոր երիտասարդ մը եկաւ Երկիր անցնելու համար: Այդ երիտասարդը Վահէն էր. խոշոր, խելօք աչքերով, լայն ճակատով, այնքան համակրելի, որ Արթիւշը ինքն ալ չէր գիտեր պատճառը, թէ ինչո՞ւ համար առաջին օրէն այնքան խոր համակրանք մը զգաց անոր հանդէպ:

Ո՞վ էր այդ երիտասարդ տղան, ո՞ր տեղացի, ճշմարիտ որ չէր գիտեր Արթիւշը: Գիտէր միայն այն, որ Հիւսիսային Կովկասէն էր, եւրոպական կրթութիւն ստացած, զարգացած մէկը, որ իրեն անծանօթ լեզուներ գիտէր ու շատ մը երկիրներ ման եկած էր: Ճիշդն ըսելով՝ անոր հայերէնէն ալ շատ բան չէր հասկնար Արթիւշը, աւելի կը հաւնէր անոր խօսքերուն իմաստը քան կը հասկնար:

[illegible] ճամբած էր զայն Արաքսէն անդին, դէպի զուլումի Երկիրը: Երկու տարի անցաւ վրայէն: Արթիւշը գրեթէ մոռցած էր Վահէն. այնքան ճահիլ [illegible] երիտասարդներ կուգային ու կ'անցնէին, ո՞ր մէկը յիշէր Արթիւշը:

Գիշեր մը, մէկ ալ մաքսանենգ Պարսիկներու հետ երիտասարդ մը մտած էր գիւղանը, Արաքսի միւս ափէն անցնելով. «Օ՜, բարեւ Արթիւշ պիծա, քէֆդ հալըդ ... ի՞նչպէս է ...» ու հազիւ կրցած էր ճանչնալ երկու տարի առաջ Երկիր ճամբած սիրունատես երիտասարդը, որ հիմա արեւէն խանձած, պղնձագոյն դէմքով, թիկնեղ, կայտառ, տիրական շարժումներով հասուն երիտասարդ մըն էր դարձած:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նորկէց թէ Թագաւորը պնդած է գիտնալ որ թագադրութիւնը պարզ արարողութիւն մը չէ, այլ նուիրագործում մը եւ թէ ինք պէտք ունի նուիրագործումի։

Վարչապետ Պոլտուին առջի օր մէկ ժամ տեսակցեցաւ Թագաւորին հետ, եւ զգացուց որ եթէ Թագաւորը պնդէ իր որոշման վրայ, դահլիճը պիտի հրաժարի։

Այս լուրին հետեւանքով պետական արժեթուղթերը անկում կրեցին։

Կ'ըսուի որ եթէ ելից ճամբայ մը չգտնուի, Էտուըրտ Ը. պիտի հրաժարի գահէն եւ ամուսնանալով իր նախընտրած Ամերիկուհիին հետ՝ պիտի քաշուի պետական եւ քաղաքական կեանքէ։

Մոսկուա եւ Վալենցիա դաշինք կնքած են

Գերմանական մամուլը կը պնդէ թէ գաղտնի դաշինք մը կնքուած է Վալենցիայի եւ Մոսկուայի կառավարութիւններուն միջեւ։ Այսպէս Մոսկուա յանձն կ'առնէ Սպանիոյ Ժող. Ճակատի կառավարութեան եւ բանակին հայթայթել զինուոր եւ ռազմամթերք, փոխարէն ստանալով 500 միլիոն փէզէթա ոսկի, զոր պիտի վճարէ Սպանիոյ Պետ. Դրամատունը իր պահեստէն։ Անկէ զատ, Մոսկուա յանձն կ'առնէ կազմել միջազգային կարմիր բանակ մը, օգնութեան հասցնելու համար Սպանիոյ Ժող. Ճակատի բանակին։

Միւս կողմէ, գերմանական մամուլը կը հրատարակէ կիսապաշտօնական զեկոյց մը, հերքելու համար այն լուրը թէ գերման բանակէն մեծ թիւով զինուորներ ղրկուած են Սպանիա։ Գերման կառավարութիւնը որ եւ է պատասխանատուութիւն չի ստանձներ, եթէ Գերմանացիներ, իբրեւ զբօսաշրջիկ կամ կամաւոր, կը մեկնին Սպանիա։ Մնաց որ Ֆրանսայէն եւս շարունակ կամաւորներ կը ղրկուին Սպանիա։

Չէզոքութեան Միջազգային Յանձնաժողովը

ԵՒՐՈՊԱՆ ԲՌՆԿՑՆԵԼՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Չէզոքութեան միջազգային Յանձնաժողովը, շարունակելով իր հերթական նիստը Լոնտոնի մէջ, որոշեց Պուրկոսի եւ Վալենցիոյ կառավարութիւններուն հաղորդել այն ծրագիրը, որով պիտի սառեցուի հսկողութիւնը Սպանիոյ կռիւներուն միջամտելու փորձերուն վրայ։ Միւս կողմէ, նոյն Յանձնաժողովը սկսաւ քննել օտար «կամաւորներու» հարցը։

Համայնավար թերթերը կրակ կը ժայթքեն Գերմանիոյ դէմ, զայն ամբաստանելով թէ զինուոր կը ղրկէ Սպանիա։ Պերլինի մամուլն ալ իր կարգին կ'ամբաստանէ Փրանսայի համայնավարները, որոնք «կամաւոր» կը ղրկեն Սպանիա։

Միւս կողմէ Լարկօ Քապալյէրօ, Վալենցիայի մէջ, Հանրապետական Սպանիոյ Երեսփ. Ժողովին բացումին՝ ճառ մը խօսելով անդրադարձ Գերմանիոյ զինուորական օգնութեան եւ ըսաւ թէ «շատ մօտ կը հասնի ժամը, երբ ամբողջ աշխարհ պիտի թաւալի խռովութեան մը մէջ»։ Անհրաժեշտ չէ ըսել որ այս յայտարարութիւնը ուրիշ նպատակ չունի, կ'ըսեն Ֆրանսայի աջակողմեան թերթերը, եթէ ոչ վախ ազդել, որպէսզի միջնորդութիւն մը փորձուի կամ ձախ հոսանքները ճնշում մը ստեղծեն օրուան վարչաձեւ կառավարութիւններուն վրայ։ Արդարեւ, երբ, ժամանակ մը առաջ, Զօր. Ֆրանքօ եւս յայտարարեց թէ իր յաղթանակը միայն պահուն պիտի աշխարհի բանկերը ամբողջ Եւրոպան, ձախակողմեան թերթերը գրեցին թէ Մուսոլինեան այդ սպառնալիքը ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ վախ ազդել եւ ճնշել ժողովրդավար կառավարութիւնները։

Ամէն պարագայի, ստոյգ է որ Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութիւնները իրապէս կ'աշխատին որ Սպանիոյ կռիւը չտարածուի Եւրոպայի մէջ եւ պահպանուի խաղաղութիւնը։

Պեցականի ձարուածի փորձ Թաւնասեանի մէջ

Աթէնքէն հասած հեռագիրներու համաձայն, երեւան հանուած է դաւադրութիւն մը Զօր. Մեթաքսասի կառավարութեան դէմ։ Ձերբակալուած են բազմաթիւ քաղաքական գործիչներ, ինչպէս Թսալտար, որ Ցալտարիսի դահլիճին մէջ արտաքին նախարար էր։ Կ'ըսուի թէ ծրագրուած պետական հարուածին առաջնորդն էՄիխալաքոփուլոսը, որ ներկայիս կը գտնուի հսկողութեան տակ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտ կը ռմբակոծուի անընդհատ

Զորեքշաբթի 9 ռմբաձիգ օդանաւեր եւ 15 պաշտպանողական օդանաւեր յարձակում գործեցին Մատրիտի վրայ։ Բազմաթիւ ռումբեր նետուեցան մասնաւորաբար մայրաքաղաքին հիւսիսային, հիւսիս-արեւմտեան թաղերուն վրայ։ Տեղի ունեցան սարսափելի պայթումներ, որոնցմէ ցնցուեցաւ ամբողջ քաղաքը։ Սպանուած են 80 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 200 հոգի։ Մասնաւորաբար վնասուեցան Զորս - Ճամբաներու թաղեցիները։

Այսպէս եթէ շարունակուի, ողբալի մայրաքաղաքը պիտի դառնայ շատով աւերակոյտ մը։

Պելճիոյ զինուորական վերակազմութիւնը

Պելճիոյ Երեսփ. Ժողովը 43ի դէմ (8 ձեռնպահ) 137 քուէով վաւերացուց զինուորական վերակազմութեան օրինագիծը։ Զին. ծառայութեան տեւողութիւնը, փոխանակ 18 ամսուան, պիտի ըլլայ 17 ամիս։ Վարչապետ Վան Զէլանտ ճառ մը արտասանելով այս առթիւ, ըսաւ.

— Ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ Գերմանիոյ առջեւ, մենք չենք ուզեր ստանձնել 1925ի յանձնառութիւնները, որովհետեւ վտանգաւոր պիտի ըլլար այդ։ Մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ոչ թէ յենարան դարձնել մեր երկիրը այս կամ այն պետութեան, այլ զայն պաշտպանել կարելի բոլոր միջոցներով։ Զին. վերակազմութեան մեր նոր ծրագիրը ուղղուած չէ ոչ մէկ պետութեան դէմ։ Մենք կ'ուզենք զօրակոչի եւ զօրաշարժի այնպիսի դիւրութիւններ ստեղծել, որպէսզի կարենանք բանակը հասցնել, հարկ եղած պարագային, այն սահմանագլուխը, ուրկէ կուգայ սպառնալիքը։

Արտաքին նախարարը, Սփաաք եւս ճառ մը խօսելով ծերակոյտին մէջ, ըսաւ.— Ուզել ապահովութիւն ստանալ ուրիշ պետութենէ մը, բայց մերժել ապահովութիւն մը՝ շատ տրամաբանական է, երբ նկատի ունենանք որ պարտաւորութիւնները նոյնը չեն տկարին ու զօրաւորին համար։ Մեր քաղաքականութիւնը այժմ կը համապատասխանէ ոչ միայն մեր երկրին, այլեւ Եւրոպայի շահերուն։ Մենք նախ պիտի շահագրգռուինք մեր երկրին պաշտպանութեամբ, բայց եւ այնպէս պիտի աշխատինք անխախտ պահել մեր բարեկամական յարաբերութիւնները հարեւան երկիրներու հետ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԹՆՈՒՎԻԼ—ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱ վարդան նեթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ա. Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ, 27bis rue de Paris, Առնուվիլ։ Կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Հրայր եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 18 rue Ernest Renan, Շավիլ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ձեռնթական դասախօսական ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբ բոլոր ընկերները, այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Ներկայ գտնուիլ ճիշդ ժամանակին։

ԱՎԻՆԵՕՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկ. Քերովբէ Յէրտէրեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդադառութով։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Մարսէյլ) անդամական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Դասախօսութիւն

Պանթէօն-Պաշտանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ, 5 դեկտ. շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պանթէօնի դպրոցի սրահին մէջ։

Կը դասախօսէ Պ. ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Մեր արժանիքները եւ թերութիւնները։

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամներն ու համակիրները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 6bis Bld. Rodin. Պ. Անդրէասի սրճարանը՝ կարեւոր օրակարգ։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Գուլվար Սատօի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Ազգ. վարժարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԶԱՒԷՆ ՄԵԼԻՔ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, որ երկու ամիս առաջ Սօֆիայէն մեկնած է Փարիզ ու մինչեւ այսօր ոչ եւ է լուր չկայ իրմէ։ Զինքը տեսնողներէ ու իր մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Մելիք Յակոբեանի, Café Opéra, Sofia Bulgarie։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՄԵՏՐՈՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 5 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ 12e Année No 3287

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԿՍԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼ

Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի խնդիրը լուրջ հանգամանք կը ստանայ հետզհետէ: Քէմալ Աթաթիւրք Խորհրդարանի իր բացման ճառին մէջ ազդանշանը տուած էր արդէն. հիմա Էնկիւրի նստած մանկլաւիկ երեսփոխանները արձագանգ կուտան ազդանշանին :

Եւ ի՜նչ արձագանգ: Կարդացէք Էնկիւրիի Ազգային Ժողովին մէջ արտասանուած ճառերը: Բոլոր խօսողները իրարու հետ մրցում ըրած են՝ արիւնոտ սպառնալիքներ ընելու համար: Բոլորի սրտին մէջէն ալ կը խօսի ջարդարարն ու արիւնարբուն: « Եթէ չենք ուզեր Ճերմակ Տետրակով լուծել այս խնդիրը, թուրք ազգը կրնայ ուզածնուն չափ կարմիր մելան տալ, որպէսզի Կարմիր Տետրակ մը հրատարակենք», կը յոխորտայ երեսփոխան Գըլըճ Հայգը:

Ուրեմն այլեւս Թուրքերը չեն ծածկեր իրենց կարմիր նպատակները: Ծրագրած են բռնի ուժով գրաւել Ալեքսանտրէթ – Անտիոք շրջանը եւ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել աշխարհը:

Գայլը մշուշոտ օդը կը սիրէ, կ'ըսեն: Թուրքերը շատ լաւ ըմբռնած են ներկայ աւելի քան մառախլապատ քաղաքական կացութիւնը, արիւնռուշտ ծրագիրներ իրագործելու համար: Միջազգային յարաբերութիւնները օրէ օր աւելի բարդ ու ձգտուած վիճակ կը ստանան: Ֆրանսա մինչեւ կոկորդը մխրճուած է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան պատճառած մտահոգութիւններուն մէջ, եւրոպական ճակատին վրայ: Շատ ժամանակ եւ տրամադրութիւն չունի զբաղելու Միջին Արեւելքի գործերով եւ նոր ճակատ մը ստեղծելու այնտեղ: Արդէն իսկ սուրիական խլրտումները բաւական գլխու ցաւ կը պատճառեն հոգատար պետութեան: Տեղացի ժողովուրդներու փոխադարձ անհանդուրժողութիւնները կը ստիպեն զինքը աչալուրջ հսկել Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ՝ 17 տարուան նիւթական ու զինուորական զոհողութիւնները մէկ անգամէն ձեռքէ չհանելու համար:

Այս պայմաններուն տակ, Միջին եւ Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ ներքին եւ արտաքին երկու ճակատներու ստեղծումը մեծ անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ: Թուրքերը փորձառութիւն ունին: Գիտեն հակառակորդին տկար վայրկեաններէն օգտուիլ: 1921ին, երբ Կիլիկիոյ պարպումը ձեռք բերին, նման տկարութիւնները շահագործեցին: Բիրտ ուժը միշտ խրախուսած է: Արդարութեան սկզբունքները ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնեն.

Կ'ըսենք եւ կը կրկնենք թէ՝ Սուրիոյ ապագան բոլորովին պիտի վտանգուի, եթէ Թուրքերը այս անգամ եւս յաջողին սպառնալիքով եւ զինուորական փոքրիկ շարժումներով ձեռք անցընել իրենց «Ալզաս - Լորէն» կոչած հողամասը: Մինչ որ հիմա «Ալզաս - Լորէն» բացատրութիւնը հինցած է եւ Անտիոք - Ալեքսանտրէթ շրջանը դարձած է «Փարիզ»: Ճէպէլի Պէրէքէթի երեսփոխան Իպրահիմ անարգական խօսքեր արտաբերելէ վերջ Ջօր. Կուրոյի եւ Ֆրանսացիներու հասցէին, կ'ըսէ. «Ալզաս – Լորէնը չպիտի յիշեմ: Փարիզը որքան անհրաժեշտ է իրենց, այդ հողերն ալ այնքան անհրաժեշտ են մեզի: Ես ոչ ինքնավարութիւն կ'ուզեմ, ոչ ալ անկախութիւն, այդ հողերը կցելու Էն»: Գործը գնաց:

Ուրեմն խաղը շատ պարզ է: 15 տարի առաջ Կիլիկիան ա՛յնքան դիւրութեամբ ետ առնելէ վերջ, ի՞նչու ներկայ առիթը չօգտագործեն՝ նոր հողամասեր աւելցնելու համար Թուրքիոյ730.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ (Ֆրանսայի մէկուկէս անգամը):

Թուրքերը կը թուի թէ աշխարհակալական ծրագիրներ ունին հիմա: Երբ 1919ին Մուսթաֆա Քէմալ միլլի շարժումին սկիզբը դրաւ, նպատակ ունենալով պարտուած Թուրքիան եւ գրաւուած թրքական հողամասերը ազատել օտարին ձեռքէն, որոշ ծրագիր մը մէջտեղ հանեց «Ազգային Ուխտ» անունին տակ, ընդունուած Էրզրումի Համագումարին մէջ, 23 յուլիս 1919ին:

Նոյն տարուան սեպտեմբեր 1ին.երկրորդ համագումար մը տեղի ունեցաւ Սեբաստիոյ մէջ, աւելի բացորոշ կերպով ձեւաւորելու համար Թրքական պահանջները: «Ազգային Ուխտ»ին մէջ Ալեքսանտրէթ -Անտիոքի Թուրքիոյ վերադարձուելուն մասին ոեւէ յիշատակութիւն չկար: Սեբաստիոյ համագումարին մէջ տրուած որոշումները այս մասին շատ պերճախօս են: Ահա՛ թէ ի՞նչպէս կը սահմանագծուէր Թուրքիան այդ համագումարին մէջ.

« 3.— Մէկ թիզ հող անգամ չպիտի տանք Հայաստանի կամ ուրիշ օտար պետութեան մը: Մուսուլի հարաւէն սահմանագիծ մը պիտի քաշուի ուղղակի մինչեւ Ալեքսանտրէթ եւ այս գիծէն վեր մնացածները ամբողջովին պիտի մնան Օսմանեան պետութեան: Այս հողերէն մասնիկ մը անգամ չենք կրնար ձգել օտար տիրապետութեան տակ եւ երդուընցած ենք զինեալ դիմադրութիւնը շարունակել, մինչեւ այս որոշման լրիւ գործադրութիւնը»: (Սեբաստիոյ համագումար, 1 սեպտ. 1919):

Կը տեսնուի ուրեմն որ Մուսթաֆա Քէմալ եւ ընկերները իրենց Ազգային Ուխտին մէջ որոշապէս կ'ընդունին թէ Ալեքսանտրէթէն եւ անկէ վար մնացած բոլոր հողերէն հրաժարած են: Մուսուլն անգամ՝ որ իրենց պահանջներուն մաս կը կազմէր — ինչպէս վերը կը տեսնուի — Անգլիա խլեց Թուրքերու ձեռքէն 1923ին Լօզանի մէջ, ուր Լորտ Քըրզըն սպառնաց Ըսմէթ փաշայի երեսին Հայկական խնդիրը յուզել, եթէ երբեք Մուսուլի հարցին մէջ Թուրքերը զիջում չընեն: Եւ այստեղ ալ քարիւղը թաղեց հայկական խնդիրը: Անգլիական սպառնալիքին առջեւ տեղի տուին Թուրքերը :

Բայց հիմա կը յոխորտան եւ կը սպառնան, վստահ ըլլալով որ իրենց դիմացը պիտի գտնեն Պրիաններ եւ Ֆրանքլէն – Պույոններ որոնք այնքան դիւրութեամբ յանձնեցին Կիլիկիան: Բայց հոս պէտք է յիշել կարեւոր փաստաթուղթ մը, ընդդէմ Կիլիկիոյ պարպումին եւ Ալեքսանտրէթի թրքական թնդանօթներուն սպառնալիքին ենթարկուելուն: 116 Ֆրանսացի ծերակուտականներ՝ անդամ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքեր կը սպառնան, կը գրգռեն...

Թուրքերը, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնելով հանդերձ Ալեքսանտրէթի վէճին իրաւարարութիւնը, կը շարունակեն սպառնալ, գրգռել եւ դաւեր լարել:

« Ճիւմհուրիէթ»ի թղթակիցը կը գրէ Անտիոքէն.—

« Արաբներու եւ Քիւրտերու տարակարծութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ: Ալէվիները եւ Քիւրտերը ընտրութեանց առթիւ թշնամացան Վաթանիներուն (Սուրիոյ ազգայնականներուն) հետ, որովհետեւ փաստեր ձեռք ձգեցին թէ փնացման քաղաքականութեան պիտի ենթարկուին Սուրիոյ մէջ: Քիւրտ պէյերը, որ մինչեւ հիմա կը պաշտպանուէին Տորիոյի կողմէ, որոշած են այս դատին շուրջ համախմբել քիւրտ աշիրէթները: Եւ իբրեւ գործադրութիւն՝ Ճզիրէի եւ Քիւրտտաղի միջեւ բնակող Քիւրտերը բռնկած են շարժիլ »:

Ալեքսանտրէթէն կը գրեն նոյն թերթին.—

« Արափփընարի շրջանին մէջ, երեք օրէ ի վեր կը հաւաքուին Չէթհանլը եւ Մինկանլը աշիրէթներուն զէնքերը: Ուրիշ վայրերու աշիրէթներուն վրայ ալ տարածուեցաւ այս կարգադրութիւնը: Տորիոյի հրամանովն էր կը հաւաքուին զէնքերը »:

Որոշ էր Թուրքերը ուզած են իրենց գործիք դարձնել Քիւրտերը՝ խռովութիւններ կազմակերպելով Քիւրտերու եւ Արաբներու միջեւ: Ֆրանս. իշխանութիւնը, լուր առնելով, կը փորձէ զինաթափ ընել Քիւրտերը: Եւ Թուրքերը ցաւ կը յայտնեն, կամ կ'աշխատին գրգռել զանոնք՝ Հայերուն դէմ: Ահա թէ ի՛նչպէս :

Դամասկոսէն կը գրեն նոյն թերթին, «Հայերուն զէնք կը տրուի» խորագրին տակ.—

« Ֆրանսական ներկայացուցիչը կը զինէ Հայերը, որ եւ է շարժման դիմադրելու համար: Քարոզութիւններ ալ կը կատարուին Հայերուն մէջ: Մանաւանդ կ'ուզեն իրարմէ բաժնել Քիւրտերն ու Հայերը, եւ լուր կը տարածեն թէ Քիւրտերը մտադրած են բնաջնջել Հայերը: Այս շրջանի Չէրքէզները կը պահեն իրենց չէզոքութիւնը »:

Այս գրգռութեանց լուրը տալէ զատ, տխրահռչակ Եունուս Նատին էր դարձեալ, որ կը սպառնայ «Ճիւմհուրիէթ»ի էջերէն: Երկար խմբագրական մըն է գրած, — զոր պիտի տանք իր կարգին, — որուն իբրեւ խորագիր՝ «Բնաւ չենք կրնար թոյլատրել որ սանճակի մեր եղբայրները հարստահարուին»: Երկրորդ խորագիր՝ «Եթէ տեւէ այս վիճակը, Ժընեւ երթալու ժամանակ չմնացած, թերեւս ամբողջ Սուրիոյ սահմանային հարցին հետ միասին, տարբեր ձեւով մը գործնական փուլերու պիտի վերածուի »: Ի՞նչ կը նշանակէ այս սպառնալիքը:

Նախ գրգռել Քիւրտերը, յետոյ սպառնալ, ամէնէն վերջ, եւրոպական գլխարկով դիւանագիտական ձեռնարկներ կատարել :

« Ճիւմհուրիէթ»ն է դարձեալ որ կը գրէ.—

«Այս օրերս գրաւոր դիմում պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի խնդրին շուրջ: Կառավարութիւնը, որ շատ վստահ է իր իրաւունքին եւ դատին, եւ միաժամանակ զօրաւոր է, խնդիրը աշխարհի հանրային կարծիքին պարզած ատեն՝ մէջտեղ պիտի հանէ շատ մը ուժեղ փաստեր, որոնք չկան Ֆրանսայի տրուած ծանուցագրերուն մէջ: Ի մէջ այլոց պիտի յիշուին նաեւ անտեսական զօրաւոր փաստերը:

Խնդիրը Ազգ. Ժողովին մէջ քննուած ատեն, մասնաւոր վրդովում պատճառած էր ժողովուրդին ճնշումը՝ սեփական հողի վրայ: Դժբախտաբար այժմ առնուած լուրերը կը ցուցնեն թէ ճնշումը կը շարունակուի Սանճաքին մէջ: Ուղեցոյց ունենալով Ազգ. Ժողովին ցոյց տուած նախանձախնդրութիւնը, Արտաքին գործավարութիւնը դիւանագիտական նոր ձեռնարկներ պիտի կատարէ խնդրին այս ցաւալի փուլին մասին:

Միւս կողմէ, կ'իմանանք թէ վերադարձի արգելքներ կը յարուցուին Սանճաքի այն բնակիչներուն դէմ, որոնք ասկէ առաջ արտասահման մեկնած էին առեւտուրի, դարմանումի եւայլ պատճառով: Անոնց անցագիրը վիզէ չեն ըներ»:

Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութեանց խմբակցութեան, 25 նոյեմբեր 1921ին վարչապետ Պրիանի ուղղուած նամակի մը մէջ կը գրէին .

« Եռանդագին ցանկալով հանդերձ աւանդական համերաշխութեան վերահաստատումը Ֆրանսայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ, խմբակցութիւնս մտահոգութիւն կը յայտնէ այն վտանգներուն մասին, որոնց կրնայ ենթարկուիլ ֆրանսական հոգատարութեան տակ գտնուող Սուրիան այն նոր սահմանագծումով, որով Ալեքսանտրէթը կը դրուի թրքական թնդանօթի սպառնալիքին տակ ... »

Ուրեմն 15 տարի առաջ 116 ծերակուտականներ իմաստութիւնը ունեցեր էին նախատեսելու այսօրուան պատահելիքը: Եւ սակայն Պրիան մտիկ չըրաւ եւ վաւերացուց Էնկիւրիի Համաձայնագիրը: Կ'երեւի հաւատաց Մ. Քէմալի արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյի, որ 1921 մարտի սկիզբը Լոնտոնի մէջ կ'ըսէր Պրիանի. «Օգնեցէ՛ք մեզի եւ մենք շուտով օձիքնիս կ'ազատենք բոլշեւիկներէն»: Այս թրքական խոստումին արդիւնքը յայտնի է :

Շատ ուշ է հիմա, Պրիանի գործած սխալը սրբագրելու համար: Յուսանք որ Ֆրանսայի ներկայ վարիչները աւելի իմաստուն շարժին եւ տեղի չտան թրքական սպառնալիքներուն, որպէսզի նորազատ Սուրիան կարենայ շնչել, ապրիլ ու բարգաւաճիլ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտի ամրակղզութիւնը կը շարունակուի սովորութեան մը ձեւով: Բնակչութիւնը ապաստանած է բնակարաններու նկուղներուն եւ ստորերկրեայ ելեկտրականքերու փապուղիներուն մէջ: Մատրիտ հին քաղաք մը ըլլալով, բնակարանները հաստատաշէն են, այնպէս որ վախ չկայ նկուղներու մէջ ապաստանած բնակչութեան համար; Ստորերկրեայ ելեկտրականքերու փապուղիներուն մէջ եւս ժողովուրդը շատ հանգիստ է, լոյսերը մարելու հոգն ալ չունի : Կառամատոյցներուն վրայ հաստատուած են մահիճներ, ուր կը քնանան, իսկ երկաթուղիի գիծերն ալ կը հանդիսանան ճեմավայր: Ելեկտրականքերը չեն բանիր:

Դուրսը կը շարունակուին կռիւները: Հանրապետական բանակի զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ ազգայնականները հեղձուցիչ կազ կը գործածեն յարձակումի ժամանակ: Գելժ կամաւոր մը, որ ընդհ. պատերազմին ճաշակած է գերմանական հեղձուցիչ կազերու տառապանքը, կը պնդէ թէ ազգայնականները իրապէս կազ կը գործածեն: Բժշկական քննութիւնները եւս կը հաստատեն որ վիրաւորներուն մէջ կան հեղձուցիչ կազով վնասուածներ: Ազգայնականները կը հերքեն :

Դարձեալ Մատրիտի ծայրամասի թաղերու կռիւներուն մասին ալ նոյն զրոյցները եւ նոյն հերքումները :

Կռիւները աւելի արիւնահեղ են Պասքեան շրջանին մէջ:

Անգլիոյ թագաւորին ամուսնութեան հարցը

Անգլիական մամուլը ամբողջովին, եւրոպական մամուլն ալ մասամբ, կլանուած է այն լուրերով որ կը հասնին Անգլիոյ թագաւորին ամուսնութեան վէճին մասին: Բրիտանական դահլիճն ու կղերական դասակարգը բացէ ի բաց ճակատ բռնած են եւ կ'աշխատին համոզել երիտասարդ թագաւորը, որ համակերպի բրիտանական կայսրութեան աւանդութիւններուն եւ ոչ թէ իր սրտին: Դահլիճը կը թելադրէ Սահմանադրութեան, իսկ կղերական դասակարգը՝ Աստուծոյ: Այսպէս եպիսկոպոս մը կ'առաջարկէ ... աղօթել, վասնզի, կ'ըսէ այս բարի մարդը՝ աշխարհի գործերէն անտեղեակ, բրիտանական գահուն պաշտպանութիւնը կախում ունի նախ Աստուծմէ, յետոյ թագաւորին անձնուրացութենէն: Աղօթենք, կ'ըսէ ան, որ Տէրը շնորհ ընէ խօսելու թագաւորին սրտին:

Անգլիացի ժողովուրդը մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւի բանակցութիւններուն, որոնք կը կատարուին թագաւորին եւ դահլիճին միջեւ: Պըքինկէմի պալատին շրջակայքը խռնուած է հսկայ բազմութիւն մը, ժամ առաջ իմանալու համար թէ ի՛նչ արդիւնքի յանգեցան բանակցութիւնները:

Ոմանք զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն.— Թերեւս կարելի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել, արտօնելով թագաւորը որ ամուսնանայ իր ուզածին հետ, պայմանաւ որ թագուհի չհռչակուի եւ գահի ժառանգութեան ներկայ կիծը չխանգարի: Աւանդապաշտները դէմ են այս պայմանաւոր համաձայնութեան: Սակայն եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, Էտուըրտ Ը. պիտի ստիպուի հրաժարիլ գահէն, ինչ որ տեսակ մը գահընկէցութեան հանգամանք պիտի ստանայ: Թէեւ գահէն հրաժարելու հաւանականութիւնը այնքան շատ է, որ Լոնտոն հրաւիրուեցաւ գահաժառանգը, Եորքի դուքսն ու դքսուհին :

Իսկ Տիկին Սայմփսըն, քաշուած է իր բնակարանին մէջ եւ ոչ ոք կ'ընդունի: Կ'ըսեն թէ օդանաւով հեռացաւ Անգլիայէն, անծանօթ ուղղութեամբ :

Տիկին Սայմփսըն օժտուած է հրաշալի գեղեցկութեամբ մը, կախարդիչ աչքեր ունի եւ փայլուն իմացականութիւն մը: Ծնած է Փէնսիլվանիոյ մէջ 1896ին: Մայրը, այրի մնացած 18 տարեկանին, թէյի հիւրանոց մը բացած էր Պալթիմորի մէջ: 1908ին վերստին ամուսնացաւ, իսկ աղջիկը ամուսնացաւ 1916ին, տեղակալ Սփէնսըրի հետ: Պչրուն, լաւ պարող, մարզասէր, այլ մանաւանդ գեղանի, Տիկինը զարդն էր աշխարհիկ պարահանդէսներու: Պարահանդէսի մը մէջ է, որ Անգլիոյ արդի թագաւորը, այն ատեն գահաժառանգ, կը ճանչնայ զայն: 1925ին Տիկին Սփէնսըր կ'ամուսնալուծուի: Երեք տարի վերջ կ'ամուսնանայ Քանատացիի մը հետ, Սայմփսըն: Երկար չի տեւեր այս ամուսնութիւնն ալ: Նոր ամուսնալուծում մը եւ տիկինը այնուհետեւ կ'ապրի գահաժառանգին հետ: Էտուըրտ Ը. գահ բարձրանալէն վերջն ալ պահեց իր յարաբերութիւնները եւ տիկինը միասին առած էր, երբ անցեալ ամառ կայսերական զբօսանաւով ճամբորդեց Միջերկրականի վրայ :

*** Թերթը մամուլի տակ դրուած պահուն, Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ թագաւորը որոշեց հրաժարիլ գահէն, բայց պաշտօնական զեկոյց հաղորդուած չէր տակաւին :

Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը

Ֆրանս. Երեսփ. Ժողովը բուռն վիճաբանութիւններ կատարեց մամուլի նոր օրինագծին մասին: Միջադէպերը պակաս չէին: Զանազան հակառաջարկներ բերուեցան, բայց մերժուեցան : Հինգշաբթի գիշեր տակաւին ընդունուած չէր մամուլի օրինագծին առաջին յօդուածը:

Ուրբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին Երեսփ. Ժողովը նիստ գումարեց, այս անգամ լսելու համար Իվոն Տէլպոսը Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին: Յետոյ սկսան վիճաբանութիւնները, որոնք պիտի փակուին այսօր, Շաբաթ, իրիկնամերձի պահուն, երբ տեղի պիտի ունենայ վստահութեան քուէարկութիւնը:

Արտաքին նախարարին յայտարարութիւններուն գլխաւոր առանցքը կը կազմէին անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց, ռուսեւֆրանսական դաշինքին տրամադրութեանց հարցերը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մահապատիժ սահմանած է բոլոր անոնց, որոնք իրենց դրամագլուխը կը փախցնեն երկրէն դուրս:

ՖՐԱՆՍ. Ազգ. Պարգեւաբաշխին 10րդ շահումին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ դեկտեմբեր 8ին, Փարիզ, Փլէյէլի սրահին մէջ :

ՍՏԱԼԻՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ

Խորհ. նոր սահմանադրութեան մասին

Համամիութենական Խորհուրդներու 7րդ համագումարը 6 փետրուար 1935ին, որոշում տուաւ կազմել յանձնաժողով մը, որուն կը յանձնարարուէր վերամշակել եւ փոփոխութեանց ենթարկել 1924ին հաստատուած Խ. Միութեան սահմանադրութիւնը: Ցաջորդ օրը, փետր. 7ին, կազմուեցաւ այդ յանձնաժողովը (31 հոգի) եւ Ստալինի գլխաւորութեամբ անցաւ գործի: Յանձնաժողովին պատրաստած խորհ. նոր Սահմանադրութեան նախագիծը հրատարակուեցաւ 1936 յունիս 12ին, իսկ վերջնապէս վաւերացուելու համար նոյ. 25ին, խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարին մէջ: Մինչ այդ, 12 յունիս — նոյ. 25, նոր սահմանադրութեան նախագիծը յանձնուեցաւ ժողովրդի քննութեան եւ խորհրդային պետութեան ամէն մէկ քաղաքացի կրնար իր յարմար նկատած փոփոխութիւններն առաջարկել: Երկրի զանազան կողմերէն հարիւր հազարաւոր առաջարկներ կատարուեցան, որոնց մէկ մասը ամփոփուեցաւ խորհ. մամուլին մէջ:

Նոյ. 25ին Մոսկուայի մէջ գումարուած խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը եկաւ քննելու նոր սահմանադրութեան նախագիծը, եղած նոր առաջարկները եւ վերջնապէս վաւերացնելու սահմանադրութիւնը: Սահմանադրութեան նախագծի մասին համագումարին զեկոյց տուաւ ինքը Ստալին: Այս զեկուցման յուրջ եղան կարծիքներու փոխանակութիւն եւ, ինչպէս հեռագիրները կը հաղորդեն, դեկտ. 1ի նիստին մէջ համագումարը միաձայնութեամբ [illegible] գործիքները: Վերջնական խմբագրութեան համար ընտրուած է 220 հոգիէ բաղկացած յանձնաժողով մը, որ իր աշխատանքը պիտի աւարտէ երկու օրուան ընթացքին: Այս շաբթու վերջը նոր փոփոխութիւններու ենթարկուած եւ վերջնապէս խմբագրուած սահմանադրութիւնը կը ներկայացուի համագումարին:

Նախօրօք կարելի է գուշակել, որ նոր սահմանադրութիւնը կը ստանայ վերջնական այն ձեւը, զոր մատնանշեց իր զեկուցման մէջ Ստալին: Այլ կերպ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ, Ստալինի զեկուցման շուրջ արտայայտուողներէն ոչ մէկը խօսեցաւ քննադատութեան, իրարանցնելով իր հիմունքը եւ հասարակութիւնը յայտնեց առաջնորդին: Այնպէս որ գլխաւոր գիծերուն մէջ ներկայացնելով Ստալինի զեկոյցը, կրնանք մատաղ յայտարարել, որ նոր սահմանադրութիւնը կը խմբագրուի այնպէս, ինչպէս որ համագումարին առաջարկեց Ստալին:

Ստալինի զեկոյցը («Պրաւդա» նոյ. 26) կը բաղկանայ վեց գլուխներէ: Առաջին մասին մէջ կը պատմուի թէ ինչպէս եւ ինչ առաջադրութիւններով կազմուեցաւ սահմանադրիր յանձնաժողովը:

Երկրորդ գլուխը նուիրուած է այն փոփոխութիւններուն, որոնք տեղի են ունեցած Խորհ. Միութեան կեանքին մէջ 1924էն մինչեւ 1936 (առաջին սահմանադրութեան քուէարկութենէն մինչեւ նոր սահմանադրութեան նախագծին կազմութիւնը): Ստալին կը յայտարարէ, որ ներկայիս Ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր մարզերուն մէջ յաղթանակած է ընկերվարական ձեւը եւ խորհ. աշխարհին մէջ մնացած են միայն երկու դասակարգեր, բանուորական եւ գիւղացիական, որոնց շահերը ոչ թէ կը հակասեն իրարու, այլ բնդհակառակը, կը միանան:

Զեկուցման երրորդ մասին մէջ Ստալին կը պարզէ սահմանադրութեան նախագծի հիմնական յատկանիշները: Նոր սահմանադրութիւնը կ'արձանագրէ, կը հաստատէ եւ կ'օրինականացնէ ընկերվարութեան երկրին մէջ կատարած նուաճումները: Դէ. [illegible] սահմանադրութիւններու յաղթանակ չէ այդ: Ներկայ շրջանի հիմնական սկզբունքն է, «Իւրաքանչիւրէն պահանջել համաձայն իր ընդունակութեանց եւ իւրաքանչիւրը վարձատրել իր կատարած աշխատանքի համեմատ»: Ապագային, երբ համայնավարութիւնը յաղթանակէ, այն ատեն կը գործադրուի հետեւեալ սկզբունքը,— «Իւրաքանչիւրէն պահանջել իր ընդունակութեանց համաձայն եւ ամէն մէկը գոհացնել իր պահանջներուն համաձայն»:

Զեկուցման չորրորդ մասը Ստալին նուիրած է սահմանադրութեան նախագծի արտասահմանեան քննադատներուն: Ստալինի կարծիքով աշխարհիս միակ ժողովրդավար սահմանադրութիւնը կը հանդիսանայ խորհ. սահմանադրութիւնը: Սակայն միաժամանակ կը յայտարարէ, որ համայնավար կուսակցութենէն զատ ուրիշ որ եւ է կուսակցութեան գոյութեան պիտի չհանդուրժեն:

Վերջին գլուխին մէջ Ստալին կը մատնանշէ նոր սահմանադրութեան պատմական նշանակութիւնը Խորհ. Միութեան ժողովուրդներուն եւ ամբողջ աշխարհի ճնշուած ժողովուրդներուն եւ դասակարգերուն համար: Նոր սահմանադրութիւնը կ'արձանագրէ, որ խորհ. երկիրներու մէջ մարդկութիւնը վերջնապէս ազատագրուած է: Նոր սահմանադրութիւնը փաստն է որ պիտի կատարէ նաեւ ամբողջ աշխարհի մարդկութեան ազատագրման համար:

Ստալինի զեկուցման ամէնէն հետաքրքրական, կարեւոր եւ մեծ շահագրգռող մասը կը կազմէ 5րդ գլուխը, ուր կը խօսի սահմանադրութեան նախագծին [illegible] առաջարկուած փոփոխութեանց եւ յաւելումներու մասին: Եղած առաջարկներուն մեծագոյն մասը Ստալին կը մերժէ եւ միայն մէկ երկուքը ընդունելի կը նկատէ:

Այսպէս, առաջարկ է եղած ի սպառ ջնջել սահմանադրութեան 17րդ յօդուածը, այն է՝ «իրաւունք տալ իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութեան՝ ազատ կերպով դուրս գալ Խորհ. Միութեան կազմէն»:

Ստալին սխալ կը գտնէ այդ առաջարկը այն պատճառով, որ 17րդ յօդուածը ջնջելով կը խախտի խորհ. հանրապետութիւններու ազատօրէն միանալու սկզբունքը: Ճիշդ է Խորհ. Միութեան անդամակցող հանրապետութիւններէն եւ ոչ մէկը անջատուելու ցանկութիւնը չունի, ինչպէս եւ գոյութիւն չունի խորհ. որ եւ է հանրապետութիւն, որ ճնշէ միւսը: Սակայն 17րդ յօդուածը՝ անհրաժեշտ է պահել՝ ցոյց տալու համար որ խորհ. բոլոր հանրապետութիւնները հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն:

Երկրորդ, առաջարկ եղած է, որ այն բոլոր ինքնավար հանրապետութիւնները, որոնք կը հասնին անտեսական եւ մշակութային բարձր աստիճանի, վերածուին առանձին հանրապետութիւններու՝ համազօր անդամ դառնալով Խ. Միութեան:

Ստալին կը մերժէ նաեւ այս առաջարկը, որովհետեւ իր կարծիքով, միայն տնտեսական եւ մշակութային հիմնուորումներով չէ որ կարելի է ինքնավար հանրապետութիւն մը դարձնել առանձին խորհ. հանրապետութիւն: Օրինակ, Թաթարական եւ Միջնակարգ Գերմանացիներու ինքնավար հանրապետութիւնները [illegible] աւելի բարձր մշակոյթ եւ տնտեսութիւն ունին, քան թէ Ղազախեան եւ Քիրգիզեան խորհ. առանձին հանրապետութիւնները: Հակառակ ասոր, առաջինները մնացած են ինքնավար, իսկ վերջինները աւելի կ'անդամակցին Խ. Միութեան: Ստալին կը յառաջանէ այն յատկանիշները, որոնցմով ինքնավար հանրապետութիւն մը կրնայ միութենական հանրապետութիւն դառնալ: Այդ յատկանիշները երեք են.—

Առաջին, առանձին հանրապետութիւն դառնալու համար, անհրաժեշտ է որ տուեալ երկիրը գտնուի Խ. Միութեան սահմանին վրայ եւ չըլլայ պատուած ուրիշ խորհ. միւս հանրապետութիւններով: Այնպէս, որ անջատուելու պարագային, այդ երկիրը կարողանայ հաղորդակցիլ ոչ միայն Խ. Միութեան, այլ եւ դուրսի աշխարհին հետ: Օրինակ, Թաթարական եւ բաշկիրեան երկրամասերը չորս կողմէ շրջապատուած են խորհ. հայմասերով եւ անջատուելու պարագային՝ կը մնան փակուած միջավայրի մէջ:

Երկրորդ, այն ազգութիւնը, որու անունով կը կոչուի տուեալ խորհ. հանրապետութիւնը, պէտք է որ երկրի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմէ: Օրինակ, Ղրիմի ինքնավար հանրապետութիւնը թէեւ սահմանային երկիր մըն է, սակայն չի կրնար առանձին հանրապետութիւն դառնալ, որովհետեւ հոն Թաթարները փոքրամասնութիւն կը կազմեն:

Եւ երրորդ, անհրաժեշտ է, որ որ եւ է երկիր առանձին հանրապետութիւն դառնալու համար, մէկ միլիոնէ պակաս բնակչութիւն չունենայ, որովհետեւ, անջատուելու պարագային՝ ինքզինքը չի կրնար պաշտպանել եւ գիշատիչ կողմ կ'երթայ գիշատիչ աշխարհակալներուն:

Երրորդ առաջարկը կը վերաբերի սահմանադրութեան 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 եւ 29 յօդուածներուն, որոնցմով կը ճշդուին իւրաքանչիւր հանրապետութեան վարչական - սահմանային բաժանումները: Կ'առաջարկուի ջնջել իւրաքանչիւր հանրապետութեան պատկանող հողամասերու յիշատակումը: Ստալին կը մերժէ նաեւ այս առաջարկը, հետեւեալը յայտարարելով.—

«Խորհ. Միութեան մէջ կան մարդիկ, որոնք մեծ պատրաստակամութեամբ եւ առանց յոգնելու պատրաստ են ձեւափոխել երկրամասերը եւ շրջանները՝ շփոթութիւն եւ բերաևւորութիւն մտցնելով աշխատանքի մէջ: Սահմանադրութեան նախագիծը կը սանձահարէ այդպիսի մարդիկը: Եւ ատիկա շատ լաւ է, որովհետեւ այս եւ ուրիշ շատ խնդիրներու շուրջ մեզ մօտ կը պահանջուի հաւատքի մթնոլորտ, կայունութիւն եւ յստակութիւն»:

Չորրորդ, կ'առաջարկուի ջնջել Ազգութիւններու Խորհուրդը՝ պահելով միայն Միութեան Խորհուրդը:

Ստալին այս առաջարկը եւս սխալ կը գտնէ: Մէկ խորհուրդ ունենալը լաւ է եւ հնարաւոր, եթէ Խ. Միութիւնը ազգային մէկ պետութիւն ըլլար: Սակայն, քանի որ Խ. Միութիւնը բազմազգի պետութիւն մըն է, հետեւաբար անհրաժեշտ է պահել նաեւ Ազգութեանց Խորհուրդը: Եթէ Միութեան Խորհուրդը կը մարմնացնէ —անկախ ազգութենէ — Խ. Միութեան բոլոր աշխատաւորներու ընդհանուր շահերը, ապա Խ. Միութեան ազգութիւնները ընդհանուր շահերէ զատ նաեւ ունին իրենց յատուկ (ազգային) շահերը, անոնց ազգային յատկանիշներուն կապուած (ընդգծուած է Ստալինի կողմէ):

Մերժելով առաջարկուած այս փոփոխութիւնները, Ստալին ընդունելի կը գտնէ հետեւեալ չորս առաջարկները.—

Առաջին, հաւասարեցնել Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի անդամներուն թիւը:

Երկ. այդ Ազգութեան Խորհուրդի անդամները ոչ թէ նշանակովի ըլլան, այլ ընտրուին ժողովուրդին կողմէ:

Երրորդ, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի փոխանակ չորս փոխ - նախագահներու, ունենալ 11 փոխ - նախագահ (իւրաքանչիւր Միութենական հանրապետութեան մէջ):

Չորրորդ, Ստալին համամիտ է [illegible] պաշտօնութեան արդիւնաբերութեան առանձին զործակալութիւն:

Ինչպէս ցոյց կուտայ Ստալինի զեկոյցը եւ նոր սահմանադրութեան քննութիւնը եւ վաւերացումը, համայնական կացութիւնը նոր սահմանադրութեամբ ուրիշ կը փոխուի: Նոր սահմանադրութիւնը կը նուիրագործէ Անդրկովկասի ներքին սահմաններու անարգար բաժանումը: Ընդհակառակն, նոր սահմանադրութիւնը «կը սանձահարէ» սահմաններու ընդարձակման խնդիր յարուցանող որ եւ է մէկը

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՃՇՄԱՐԻՏ ԵՐԱԶ

— Դ —

Մեծ յուզում՝ Նէբօվալ պալատական փոքր գիւղին մէջ: Առտու մը, Ազբը Թամասանովին վաւերով դուրս կ'ելլէր տունէն, բահ մը եւ բրիչ մը ուսերուն վրայ:

— Ո՞ւր կ'երթաս, կը պոռային գրրացինները:

— Գանձ մը երազը տեսայ, կը պատասխանէր:

Մինչեւ կէսօր մէջտեղ չելաւ: Ցերեկ ուղղին կը ցուցնէր քանի մը հըռոմէական դրամներ: Միամտօրէն կը բացատրէր, թէ երազին մէջ տեսած էր պառաւ մը, ոսկիներով լեցուն, սանձէ ծառի մը տակ: Վազեցին այդ ծառին կողմը: Արմատներուն միջեւ ծակ մը կար բաց, մեծ, մեծ, պարապ, պարապ

Երբ Ազբըի հարցուցին թէ ոսկիները ո՞ւր էին, չպատասխանեց այս անգամ, եւ հայրենակիցները վստահ են թէ ցուցուցածներէն աւելի գտած է: Գիւղին ամբողջ ժողովուրդը արեւածագին բահերով, բրիչներով դուրս թափեցան, ամէն կողմ հողերը տակն ու վրայ ըրին, բայց ի զուր:

Թերեւս սակայն անոնք պիտի օգտուին այն միւս գանձէն՝ զոր Լաֆոնթէնի հողագործը կը խոստանար իր զաւակներուն . .

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ ՈՐ Կ'ՈՒՌԻՆ

— o —

Արագ ակնարկ մը օրուան թերթերուն վրայ, կը բաւէ չափելու տարբերութիւնը այն ահաւոր անջրպետին, որ բացուած է անհատէ անհատ եւ կազմակերպութենէ կազմակերպութիւն

Հոգեբանական անբնական վիճակ մըն է, որուն մատնուած են բոլորը առ հասարակ, առանց կամ նուազ չափով: Կը խօսին, կը վիճին ու կը գրեն անդադար եւ յաճախ յանդգնօրէն կաց ու կռիւ:

Վերջապէս, ակներեւ է դժգոհութիւնը ոչ միայն մօտաւոր կամ հեռաւոր շրջապատէն, այլ յաճախ, մարդը իր անձէն:

Եւ այս դժգոհութեան չափն ու տարողութիւնը մարդիկը բաժնած է երկու գլխաւոր դասակարգերու, աջ ու ձախ:

Ո՞ր մէկը պիտի չահի վերջնական յաղթանակը: Ոչ ոք գիտէ: Եւ թերեւս իրենք վարիչներն ալ չեն գիտեր

Այերուն ընդդիմութիւնը գոյն ու չեշտ առաւ այն օրը, երբ ժողովրդական ճակատը յաղթական դուրս ելաւ ընտրափոխանական ընտրութիւններէն:

Եւ այդ օրուընէ սկսեալ, մարդիկ աւելի բաց կը խօսին, առանց քաշուելու ծածկելու: Աւելին ասկաւին, կիրքերը այնքան լարուած են, որ բանւորական հասարակ վէճի մը մէջ իսկ, կը անցնին հոլլաւականը Ստալինի, ինչպէս կը դրէը լրագիր մը անցեալները, իսկ միւսներն ալ «Փաշի՞ստ» [illegible] Ասէրը, որուն մաս կը կազմեն կղերականը, հարուստը, պահպանողականը եւ ազգայնականը, կը պառնէ բազէ ի բաց — Մարդկային ընկերութեան առաջին եւ միակ փրկիչին համայնավարութիւնն է՞: Եւ պայքարի այս ճամբուն վրայ, որպէ՞սի ալ աւելի բաց խօսին եւ գիծագրեն, սկսան հըրատարակել երկու նոր շաբաթաթերթեր, Marseille National եւ L'Heure Française:

Առաջինը իր նպատակն ու ուղղութիւնը կը բացատրէ թերթին ճակատէն արձակուած նշանաբանով մը.

— «Ամէն բանէ առաջ պզտանել համայնավարութիւնը.»

Եւ ներսի էջերէն կ'աւելցնէ հետեւեալ խօսքերը.

— «Մեր թերթը կուսակցութեան մը թերթը պիտի չըլլայ: Իր նշանակէտը պիտի ըլլայ ռուսական պայքարը տանիլ, ընդդէմ կարմիր գրոհին: Նաեւ պիտի չըլլայ դասակարգի մը շահերուն նուիրուած թերթ մը, այլ գիրքերը պիտի դառնայ ֆրանսացիներուն շահերը պաշտպանելու եւ քաղցունակ մինչեւ մղուած պայքարներու ընթացքին: Մեր հանրապետութիւնը պէտք ունի խաղաղ եւ արժանական բարեկարգութեան մը»:

Աւելին բուռն է L'Heure Française թերթին հրեղէն խմբագրու պաշտօնաթերթը

Իր առաջին թիւին մէջ, թերթին ուղղութիւնը ճշդելէ յետոյ, Ժան Տամաս հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէ հոգեբանութիւնը մարդոց՝ որոնց մասին քիչ վերը խօսած էի:

«Այս կամ ոչ, մարդ մնալ կ'ուզե՞ս: Ամէն խնդիր հոս է: Հիմա այլ եւս տեղ չկայ երազողներու, «Թերեւս»ներու:

Պէտք է ընտրել: Ո՞ր բանակին մէջ գտնուիլ կ'ուզէս Ֆրանսան հիւանդ է, մի մոռնար:

Լաւ գիտցիր, որ Ֆրանսայի ճակատագիրը պիտի չանցնի քաղաքական քանի մը մարդոց ձեռքը, այլ ժողովուրդին ձեռքը, որ գիտցաւ Մաօնի հրաշքը գործել, մինչ ուրիշներ վախով Պորտօ կը փախէին»:

Քանի մը տողով առած եղանք ամփոփումը երկու թերթերուն ուղղութեան, որ չի կարօտիր մեկնաբանութեան

Ամբողջացնելու համար պատկերը, բանենք նաեւ որ ալ աւելի յախուռն արտայայտութիւններու ականջալուր կ'ըլլանք բեմերէն: Համայնավար երեսփոխան Պիյէուի բացատրութեամբ «յիմարակ» Սապիանին ընկերակցութեամբ երբեմն մոլեռանդ համայնավար Տորիոյի բեմերէն կ'աղաղակէ.

— Կաթիլ մը արիւն չենք թափեր սափական ցարի մը — Ստալին — սեւ աչքերուն համար:

Եղբայրամին մէկ կողմն է այս, դարձնենք միւս կողմը:

Այս բուռն յարձակումներուն դէմ ծովապատիկ չեն նստած նաեւ ձախերը, որոնց մէջ գլխաւորաբար համայնավարները:

Մարսէյլ հակառակ ազգայնական բուռն եւ հետեւողական քարոզութեան, կը մնայ մէկը այն քաղաքներէն, որուն մէջ զօրաւոր է բանուորական դասակարգը, իր արհեստակցական եւ յարակից կազմակերպութիւններով: Փաստելու համար այս բաւական է բանալ որ 10—12 երեսփոխանի վրայ միայն երկուքը կը պատկանին աջակողմին:

Ձախերու առաջաւոր մարտիկն է համայնավար Rouge - Midi, որ քանի մը շաբաթէն օրաթերթ պիտի դառնայ: Եւ նաեւ ընկերվարական Marseille Socialiste:

Համայնավարները արդէն սկսան հրատարակել Մարսէյլի այն հարուստներուն անունները, որոնք կրնան առանձինն վճարել պետական բացերը: Անուններուն հետ հրատարակուեցան նաեւ անոնց հարստութեան աղբիւրները եւ գոյները:

Համայնավարները եւ ընդհանրապէս ընկերվարական գաղափարներով տարուած կազմակերպութիւնները, անխնայ կը հարուածեն Սաբիանին, որ համայնավարութենէն գլուխդարձ [illegible]

Հակահամայնավար կամ հակընկերվարական պայքարի առաջին դէմքին վրայ գտնուելուն համար, Սաբիանի միշտ ենթակայ է յարձակումներու:

Այսպէս Rouge - Midi, իր նոյեմբեր 17 թիւին մէջ, հետեւեալը կը գրէ.

— «Պայքարը Սաբիանիզմին դէմ, միայն համայնավարներուն գործը պէտք չէ ըլլայ, այլ եւ ընկերվարականներուն, հանրապետականներուն եւ իւրաքանչիւր հակաֆաշականի, իւրաքանչիւր պատուաւոր մարդու:

Պայքարը սաբիանիզմի դէմ կը ներկայացնէ յարձակողական փաշականութեան յառաջապահներուն դէմ:

Անոնք այն մարդիկն են, որ իրենց խումբերը կը գինեն Քօլթ ատրճանակներով եւ 25 փամփուշտներով. անոնք այն մարդիկն են, իրենց կեդրոններուն մէջ կը պահեն 180 հոգիէ [illegible]

Եւ նշանաբանը՝ «Սաբիանին դէպի բանտ»:

Հակաֆաշական պայքարը, միայն այսպիսով չի վերջանար: Տարաբախտ Թոժէ Սալանկրայի անձնասպանութիւնը պատճառ դարձաւ որ ալ աւելի [illegible] պայքարը

Եւ այսօր երկու ճակատները, մէկը միւսէն հակայ, մէկը ներկայացուցիչ դրամատիրական կարգերու, իսկ միւսը աշխատանքի բազմութեանց, կը ճակատին փառքուան համար:

Հակառակ այն իրողութեան որ ժողովրդ. ճակատի մաս կազմող կուսակցութիւններէն համայնավարները եւ ընկերվարականները միշտ վէճի մէջ են զանազան հարցերու շուրջ, սակայն յանուն ճակատի պահպանման եւ ֆաշականութեան դէմ ճակատումին նախամեծար կը համարին շրջահայեցութեամբ չարժիլ, այլապէս կրնան անակնկալներ պատահիլ:

Ֆաշականութեան ուրուականը կը սանձէ կիրքերը: Այսպէս Մօնլիւսօնի ընկերվարական կուսակցութեան վարչութեան հրատարակած բացնամակը Le Petit Provençalի նոյ. 29ի թիւին մէջ, ուղղուած համայնավար կուսակցութեան ընկերներուն, կրնար ճեղքել ճակատը:

Սակայն այս բոլոր բուռն - բոլանները, որոնք իրենց ծնունդը կ'առնեն սպանիական տխուր դէպքերէն, թողունք ուրիշ օրուան:

Ցուցակ կուտանք այլ մանրամասնութիւններ

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԻՒՂԻ ԵՒ ՄՈՄԻ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ ՓԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՞Ն

— • —

Պոլսոյ Հայոց Ազգ. վարչութեան նոր հարցումին պատասխանելով, Վազֆի համար կազմուած իրաւաբանական յանձնաժողովը բսած է թէ կը մնայ իր այն տեսակէտին վրայ, որուն համաձայն օրինական որ եւ է պարտաւորութիւն չկայ էվգաֆի ներկայացնելու նաեւ ժամի, իւղի ու պնակի հասոյթները

Յանձնաժողովը կ'աւելցնէ թէ Պէյօղլուի, Սամաթիոյ եւ Գալաթի կողմէ էվգաֆի Ընդհ. տնօրէնութեան դիմում եղած է ու կը սպասուի պատասխանին, բառ այնմ պէտք եղածը գործադրելու համար: Իրենց աղերսագրին մէջ անոնք բացատրած են որ իւղի, մոմի համար արուած գումարները հասոյթ չեն կազմեր, իսկ պըրնակներու մէջ ձգուած դրամը աղօթքաւութիւն է եւ հասոյթի հետ առնչութիւն չունի:

ՆՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԵԿՈՎԻԱ

Կիթառ մը:

Եւ Սալ Կավոյի եռայարկ սրահը, մինչեւ անկիւնները լեցնող երկիւղած լռութեան մը մէջ արձանացած բազմութիւն մը:

Սեկովիա, կիթառին վհուկը.

Անոնք որ չեն լսած զինքը, ամէն տարի Փարիզէն անցնելուն՝ տուած միակ Récitalի պահուն, անկարող են երեւակայելու իր երաժշտութեան գերերկրային նկարագիրը եւ քաղցրութիւնը:

Կիթառը կը ճանչնանք իբրեւ ընկերակից գործիք: Այդպէս էր նոյն մինչեւ Սեկովիայի գալուստը

Իր մատներուն տակ, կիթառը այսօր եղած է նուագախումբ մը, գաղական ամենաբարդ ներդաշնակութիւններով հարուստ Սոնաթներ - Պախ կամ Պէթհովէն մը — թարգմանելու, բացատրելու ընդունակ գործիք մը

Միս - մինակ

Կավոյի տաճարանման լայն բեմին վրայ, հակումի աղօտ լուսաւորութեան մը տակ, թերատուերին մէջ կորսուած, գրկած իր կիթառը, նստած անոր վրայ անսահմանօրէն մը, պաշտպանողականի մը արտայայտութեամբ, անհկայիկ լռութեան մը մէջ կը պահէ իր հազարաւոր ունկնդիրները, չազելու համար անոնց վըրայ ցօղի նման ջինջ եւ անոր պէս յոյն բարձր նօթեր, կամ թիթեռնիկի մը թռչնայ թեւարախումներուն նըման եթերային եւ երփներանգ ծած նօթերուն համադրում աշխարհներուն վխտխտումները:

Իր երաժշտութիւնը չունի անշուշտ խմբական համադրութեան մը շուքը եւ պերճանքը, բայց իրը — իմ կարծիքով երաժշտութիւնն իսկ է, միս - մինակ, իր վեց լարերով, ինչպէս Ջութակը իր չորս լարերով, ընդունակ երկուքն ալ — անշուշտ կը խօսիմ Սեկովիայի կիթառին ակնարկելով, քանի որ ան այսօր Բիախի է երկրագունդին վրայ — արտայայտելու հոգեկան այն բոլոր ալեկոծումները, տրտմութիւնները կամ անդորրութիւնները, զորս երբեք գրած ըլլան երաժշտութեան միտքերը

Միայն թէ այդ քանի մը լարերուն թրթռացումին միջոցաւ արտայայտելու համար զգացումներու անսահման, եւ ամրութիւն համար անհասանելի բարձրութիւնները, պէտք է աստուածային բնութեան մը կնիքով պսակուած կոչուիլ Փականինի, Քըրայսլէր, Թիպօ, Մընիւհէն, Սարասաթ, Հայֆէց, Միլշթայն, Սեկովիա կամ՝ Ազգային Ազգայաբան մը:

Սեկովիայի երաժշտութիւնը հասկնալի դարձնելու համար մէկ բաղդատութիւն կրնամ ընել:

Ան կը նմանի 18րդ դարու մանրանկարի մը, ուր քանի մը սանթիմէթր մակերեսի վրայ նկարիչը դրած է անծայրածիր հորիզոններ, համայնապատկերներ, պերճազգեստ ամբոխներ, կեանք եւ շարժում, գոյներու, երանգներու, գիծերու եւ արժէքներու կատարեալ համադրութեամբ:

Մինչդեռ բազմագործիական արդի երաժշտախումբ մը՝ ինչպէս Վիէննայի «Orchestre Philharmonique»ին վերարտադրած Պէթհովէնի 9րդ սիմֆոնին (Հերոսական) կրնայ պատկերացնել Տրեաքրոայի մը լայնածաւալ ու ցնցող, ապշեցնող Տանթէի «Դժոխք»:

Նիւթական ծաւալի, տպաւորութեան անմիջականութեան եւ ուժին բաժինը մէկ կողմ դրած, երկու նկարչութիւններն ալ համահաւասար գեղուարութիւններ ունին:

Նոյնիսկ փոքրածաւալին մէջ — պիտի ըսեմ — անոնք աւելի կը չեշտուին:

Այդպէս, երբ Սեկովիա կը նուագէ Պախ կամ Մոցարդ, կը յաջողի տալ արժէքներու անհուն գիտութեամբ մը՝ ախոյժի ճոխ եւ ամբողջական ներդաշնակութիւններ, որոնք շատ հեռուէն լսուած նուագախումբի մը պատրանքով կը լեցնեն աչքերը կամ երազող ունկնդիրները:

Ձայնի եւ արժէքի գիտակցութեան խնդիր՝ գործնական տեսակէտէն

Բայց Սեկովիա իր մատներու վհուկի ճարտարութեան կը միացնէ մեծ արուեստագէտները միայն յատկանշող այն հոգեկան արժանիքները, որոնք միայն կը թոյլատրեն այդ կ'աստուածներուն՝ միջնորդ հանդիսանալ անիմանալի խորհուրդներուն եւ գետնաքարշ մարդկութեան միջեւ, իրենց արուեստին հոգեպարար ներդաշնակութիւններով՝ բանալով բաց

ժութիւններու՝ յաճախ անգիտակցօրէն հիացիկ՝ աչքերուն եւ ականջներուն հիւսիսայգի մը անհունական չքեղութիւններով լուսաթրթիռ երկինքներ … :

Տեսիլքներ, որոնց առջեւ ծունր կը դնէ նոյնիսկ ոգէտ ամբոխը, գեղեցիկին յայտնաբերումին առջեւ բնազդական պաշտամունքի մը մէջ:

Սեկովիայի կիթառէն ծիածանուող երաժշտութիւնը իր առինքնումի բացառիկ ոյժը կը պարտի զգայնականութեան այնքան ուժեղ հաղորդականութեան, որ ունկնդիրը կը դառնէ իր թիկնաթոռին, կոկորդը սեղմուած զգացուած հեծկլտուքի մը ճիգին տակ, գեղարուեստական հաճոյքին տառապանքի սարսռանաչափին վրայ անչափուած:

Այսպէս է Սպանիացի մեծ եւ իր տեսակին մէջ միակ արուեստագէտը:

Էմիլ Վիյլէրմոզ, յայտնի քննադատը, որակելով Սեկովիան, կը գրէ յայտագրին մէջ:

«Անտարկոյս Սեկովիա ոչ թէ միայն անմրցակից վիրթիւոզ մըն է, այլ եւ մեր ժամանակին ամէնէն ամբողջական կատարեալ երաժիշտներէն մէկը»:

Դասիկ չորս կտորները, որոնց մէկը արդէն լսած էինք 1934ի նուագահանդէսին, նուագուեցան նկարագրի եւ վայելչութեան գերազանց գիտակցութեամբ, ինչպէս Gavotteը, եւ մանաւանդ Bourréeն ուր երաժշտական նրբերը ճշգրտօրէն հագաւ այն մանրանկարչական տարազը, որու մասին անհամբերեցի քիչ վերը:

Երկու առաջին ունկնդրութիւններ, Քասթէլնուովօ — Թէտէսքոյի «Capriccio» (Hommage à Paganini)ն, եւ «Tarantella»ն մասնաւոր չահեկանութիւն մը կ'ընծայէին իրենց նորութեամբ:

Մեծ վարպետին մատներուն արտակարգ մեքենականութեան փորձաքարը եղաւ մանաւանդ առաջին կտորը, ուր ձայներու տարափ մը կարծէ կուտար քանի մը տասնեակ մատներու գոյութիւնը:

Turinaի «Fandanguillo»ն հագուեցաւ արժանի կատարելութեամբ նուագուած, իր դժուարութեան յաղթահարումէն յետոյ խելայեղ ծափերու արժանացաւ ընտրութեան ընդունակ հասարակութեան կողմէն:

Granados եւ Albenitz, իրենց երկու կտորներով փակեցին Սեկովիայի ունկնդրութիւնը, թէեւ որահին մէջ յամառօրէն ծափահարող եւ անչարժ բազմութիւնը ստիպեց մեծ արուեստագէտը, հակառակ իր երկու ժամուան յոգնութեան, գալ եւ երկու նոր կտորներ նուագել:

Սեկովիա կիթառին վհուկն է, ինչպէս Փականինին կը կոչէին իր ջութակին անմրցելի կատարելութեան համար:

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԻՆ ՆԱՒԱՐԱՆԸ

Վանէն ենկիւրիի Տնտես. գործակալութեան կը հաղորդեն թէ լիճին եզերքը շինուող նաւարանին քարաշէն մասը նախատեսուած ժամանակէն առաջ լրացած է: Նաւարանին համար Եւրոպա ապսպրուած մեքենաները մօտերս պիտի հասնին եւ պիտի դրկուին:

Լիճին նաւարկութեան վարչութիւնը քաղաքին մէջ արդիական պանդոկ մը կը շինէ: Գարնան, թէ նաւարանը եւ թէ պանդոկը բոլորովին պատրաստ պիտի ըլլան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

«ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐ»

— o —

Սիլիսթրէի մէջ, «Րաֆֆի» Միութեան ժառանգաւորին հրաւէրով, Յ. Ճ. Սիրունի ուշագրաւ դասախօսութիւն մը տուաւ՝ նիւթ ունենալով «Ազգութեան եւ քաղաքական տարի առաջնորդեան սերունդները եւ հիմնականները»: Ահա ամփոփումը.—

Ինչպէս պատմութեան մեծ դէմքերը որոնք իրենց շուրջ գործունէութեան ալիք մը կը ստեղծեն՝ ի հարկին հետք ալ ձգելով պատմութեան մէջ, երբեմն սերունդներ կուգան ժողովուրդներու կեանքին մէջ, որոնք հաւաքական խոէալի մը յառած՝ հաւաքական ճիգեր կը փորձեն, իրենց աշխատանքին կնիքը դնելով իրենց ժամանակաշրջանին վրայ:

Հայ ժողովուրդն ալ նման սերունդներ ունեցած է, հին դարերէն սկսեալ: Բայց ինչ որ հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան մէջ իրենց դիմագծութեամբ պիտի յատկանշուին, յաջորդական երեք սերունդներ են:

Նախ աւելի 80—100 տարի առաջուան՝ Դարուն առաջին տարիներէն իսկ հայ կեանքը սկսած էր խմորուիլ: 1789ի Ֆրանսական յեղափոխութիւնը իր շունչը տարածեր էր նաեւ Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս: Մանաւանդ փոքր ժողովուրդներէն շատերու ազատագրութիւնը կայծ մը բռնկցուցեր էր ուրիշներու մէջ ալ: Հայ ժողովուրդն ալ պիտի վարակուէր տակաւ այդ կայծով: Միւս կողմէ հայ ուսանողներ որոնք գացեր էին Փարիզ ու Դորբատ մէջ թրծել իրենց երիտասարդութիւնը՝ նոր շունչով մը դարձեր էին Պոլիս ու Թիֆլիս: Հայ վերածնութեան սկիզբը կը դրուէր: Բայց 1848ը պիտի ըլլար մեծագոյն անկիւնադարձը: Այդ տարին յեղափոխութեան կրակը վերստին ոտքի կ'ելլէր Ֆրանսայի մէջ, ու Եւրոպայի բազմաթիւ կէտերուն վրայ ժողովուրդներ խլրտեր էին իրենց լուծը թօթափելու համար: Սերունդը որ Եւրոպայի մէջ կրթուած կը դառնար իր հայրենիքը՝ կը փորձէր ինքն ալ փառել ջահ մը: Ու ահա կը տեսնենք աշխատանք մտաւոր ամէն մարզի վրայ, ու հաւաքական ճիգեր յեղաշրջման, թերթ, դպրոց, գրականութիւն ստեղծելու համար: Բայց ինչ որ այդ սերունդին գլխաւոր դիմագծութիւնը կազմեց իր ժողովրդավարութիւնն էր, հայ ժողովուրդին մէջ հոգեկան միութիւն ստեղծելու իր ճիգը, ու իր աշխատանքներուն իբր խարիսխ՝ ազգութեան մը գաղափարը եղաւ: Խոէալ մը արդեն, հաւատքով լեցուած դէպի անոր ստեղծումը, ունեցաւ եւ կամքը զայն իրականացնելու: Եթէ ուզենք իր կապը բնորոշել իր ժողովուրդին հետ, կրնանք ըսել թէ «ազգասիրութիւնը» եղաւ իր նշանաբանը:

Անոր յաջորդեց ուրիշ սերունդ մը: Կեանքը փորձառութիւն էր տուեր հայ ժողովուրդին: Ան ըմբռներ էր թէ երգով ու ոգեւորութեամբ կարելի չէր իտէալի մը հասնիլ, թէ պայքարիլ ալ պէտք էր: Երիտասարդ երկաթէ չերեփին պատգամն էր բերեր Պերլինէն: Ու նոր սերունդը պայքարի ճամբան բռնեց: Ան միս ու ոսկոր հագցուց Րաֆֆիի հերոսներուն, որոնք վէպերուն մէջ կը շնչէին միայն: Ու նետուեցաւ կռուի դաշտ: Ու իբրեւ հոգեկան դիմագծութիւն՝ այս սերունդն ալ ունեցաւ ինչ որ իր նախորդը ունէր,— խոէալ, հաւատք ու կամք: Միայն թէ նախկին ռոմանթիզմն էր որ թօթափեր էր ան մասամբ, ու փոխանակ վերացական ազգի մը՝ հայրենիքն էր կռուան ըրեր իր ճիգերուն: «Ազգասիրութեան» տեղ «հայրենասիրութիւնն» էր որ կը ստեղծուէր:

Յետոյ հասաւ ջարդերուն ու ընդվզումին, յոյսերուն եւ յուսախաբութեանց, ողբերգութեանց ու վէրքերուն քառասնամեայ շրջանը: Փոթորիկ մը անցաւ հայ ժողովուրդին գլուխէն: Ու սերունդը որ յաջորդեց անոր չի նմանիր, աւա՜ղ, իր երկու նախորդներուն: Ան սկեպտիկ է, որովհետեւ աղէտներն ու Եւրոպան թերահաւատ րրած են զինքը- խանդավառութենէ զուրկ է, որովհետեւ հացի կռիւը գետնին կապած է զայն, կ'ոգեւորուի թեթեւ հաճոյքներով, ու ճապը, սինեման, փօքէռ են իր հոգեկան զբօսանքները: Անոր կը պակսին հիմնական յատկանիշները որոնք իրմէ նախորդ երկու սերունդներուն եղան, խոէալը հաւատքն ու կամքը:

Ահա թէ ինչու աճաւոր պատասխանատուութիւն մը ունին հայ ժողովուրդին ներկայ մտաւոր ղեկավարները: Անոնք պարտաւոր են հրահրել այսօրուան սերունդին թմրած ջիղերը, ու անոր մէջ դարձեալ բռնկցնել խոէալն ու հաւատքը, ու անոր կամքը վերստին կռել: Պէտք է որ այս սերունդը եւս իր նախորդներուն կապուի, ու եթէ պիտի թօթափէ իսկ ռոմանթիզմի ամէն հետք՝ ան պարտաւոր է խոէալը փոխանցել նաեւ նոր սերունդին: Դժուար է այս աշխատանքը- բայց անհրաժեշտ է: Այս սերունդն ալ պէտք է համոզուի այն մեծ առաքելութեան՝ զոր պատմութիւնը դրեր է հայ ժողովուրդի ուսերուն. պէտք է իր անցեալը լրիւ ճանչնայ, ու չամչնայ իր ծագումին համար. պէտք է որ ամուր կառչի իր հողին՝ իր հեռաւոր երդիքին, ու յառաջամարտի անոր համար բան մը զոհելու:

Միակողմի այս օծախները որոնք ստեղծուած են տեղ տեղ՝ պէտք է մէյ մէկ հնոց դառնան նոր սերունդը դարբնելու:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԵՐԸ

Կրթական գործավարութիւնը կը խորհի փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներուն մէջ ալ կիրարկել միակ դասագիրքի դրութիւնը: Պիտի ընդունուի մէկ կամ քանի մը որոշ գիրքեր իւրաքանչիւր ճիւղէ, եւ տնօրէնները պարտաւոր պիտի ըլլան անոնցմէ մէկը ընտրել:

Միւս կողմէ, կրթական գործավարութիւնը հրահանգած է որ փոքրամասնութեանց դպրոցներու գրադարաններուն մէջ գտնուելիք անհրաժեշտ գրքերուն ցանկը պատրաստուի, փութով հայթայթուելու համար.

ԿԱԼՈՒԱԾՈՅԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գ. Գ. Նարլեանէ, Լ. Գուլումճեանէ եւ Գ. Գայաճըքեանէ կազմուած իրաւագիտական յանձնախումբը, որուն պաշտօն տրուած էր քննել Կալուածոց Հոգաբարձութեան կանոնագրին մասին Պէյօղլուի թաղականութեան ներկայացուած նախագիծը, իր տեղեկագիրը յանձնած է Վարչութեան:

-Տեղեկագիրը երկու մասէ կը բաղկանայ: Առաջին մասին մէջ նշուած են այն փոփոխութիւնները, զորս կատարելու է, կատարելապէս յարմարելու համար Վագֆի նոր օրէնքին:

Երկրորդ մասը կը վերաբերի Պէյօղլուի կողմէ առաջարկուած փոփոխութեանց: Յանձնաժողովը պէտք չի տեսներ ընդունելու այն արամադրութիւնը, որով յատկացումներ կ'ըլլան թաղային մատակարարութենէն դուրս զանազան պէտքերու, որովհետեւ այդ յատկացումները սովորութեան (թէամիւլ) կարգը անցած են եւ հետեւաբար ընդունելի են նաեւ Վագֆի նոր օրէնքով: Թաղականութիւնը, դիւրել կուտայ յանձնախումբը, թերեւս այդ յատկացումները ընդունած է անոր համար որ զանոնք դէմ կը նկատէ Վագֆի նոր օրէնքին:

Միւս կողմէ, յանձնախումբը կը նկատէ որ կանոնագրին մէջ հարկ եղած յիշատակութիւնը չկայ պատրիարքին մասին, որ թաղին Վագֆներուն միւթէվէլլին է: Հետեւաբար, աւելցուցած է տրամադրութիւն մը որով պատրիարքին ալ հաշիւ պիտի ներկայացուի, որպէսզի ան ալ իր կարգին հաշիւ տայ Եվգաֆին:

ԹՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թուրք գաղթականներու փոխադրութեան գործը դադրած է ձմրան պատճառով: Այս տարի 15 հազար գաղթական փոխադրուեցաւ, գալ տարի ալ քսան հազարի չափ պիտի փոխադրուի դարձեալ Ռումանիայէն ու Պուլկարիայէն:

ԱՄԵՐԻԿԱ

ԸՆԿ. ՊԵՐՃ ԿԱՅԾԱԿԻ ՄԱՀԸ

— · —

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Տիթրոյթի մէջ յանկարծամահ եղաւ նոյ. 5ին ընկ. Պերճ Կայծակ, երբ գեղարան մը մտած՝ գնում կը կատարէր:

Ննած է Ալաշկերտ (Կիլիկիա) 1888ին: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Մարաշի մէջ, յետոյ կը յաճախէ Տարսոնի ամերիկեան քոլէճը: 1910ին կ'անցնի Ամերիկա, կ'աւարտէ Օհայոյի համալսարանը: 1916ին կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

Ընկ. Պերճ Կայծակ շատ սիրուած էր Ամերիկայի հայ գաղութին մէջ:

Հ. Ա. ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

— —

Անցեալ շաբաթ օր, 28 նոյ. տեղի ունեցաւ բացումը Հայ Ազատ Արուեստագէտներու ցուցահանդէսին, Հայ Երիտասարդաց Տան սրահներուն մէջ (8, Rue Bossuet):

Բազմանդ ներկայ էր արուեստասէր կոկիկ բազմութիւն մը: Նոյն օրը եւ հետեւեալ օրը, կիրակի բազմաթիւ այցելուներ դիտեցին այն երեսուն եւ հինգ նկարներն ու արձանները, ինչպէս նաեւ ճարտարապետական մաքէթները, որոնք ցուցադրուած էին ծանօթ եւ երիտասարդ հայ արուեստագէտներու կողմէ: Կարելի է յիշել անունները՝ իւղաներկ պատկերներու համար Ռ. Շիշմանեանի, Հր. Ալեանաքի, Զ. Գալֆայեանի, Արիէլ Աճէմեանի, Հրանտ Դաղանճեանի, Օր. Թամիրեանցի, Շահնազար Գարունիի եւ Պետոյի: Ջրաներկ ցուցադրած էին Բ. Փօլոսեան, Շարոշնիկով եւ Պօղոսեան Հրանդ: Արձանագործներէն՝ Լեւոն Մուրատով եւ Հրանդ Պէնտէրեան: Ճարտարապետներէն՝ Գ. Պէօրէքճեան եւ Վ. Եղեայեան:

Ուշագրաւ էին նաեւ Վահէ Գալանճեանի էթիւտները եւ Միկոյի ինքնատիպ ծաղրանկարները:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻԲԱՂԸ ՄԵՐ ԴՐԱՆ ՏԱԿ Է

— o —

Պուէրէշի Արազը այս խորագրով խմբագրական մը մէջ կը գրէ (5 նոյեմբեր).

— «Ահազանգի մը պէս որ մարդոց քնացած հոգիները կ'արթնցնէ եւ կը յուզէ պզտիկ կիրքերը՝ այդ ազդակն էր որ երբեմնի Հռոմը սթափեցուց, դժնդակ պահու մը երբոր աճեց թշնամին, Անիբալը, իր դռներուն հասած էր:

— Անիբալը մեր դրան տակ է»

Հին Հռոմը սթափեցնող այս ճիչը պէտք էմեր հոգիներուն մէջ արձագանգ տայ ամէն անգամ երբ պատեհահաս մը կը մօտենայ հայ ժողովուրդին:

Ու այսօր դարձեալ այդ պահն է: Կը հետեւի՞ք Սուրիոյ դէպքերուն: Ուրեմն պիտի զգաք ահաւոր պահը զոր հայ ժողովուրդը հիմա կ'ապրի հոն:

Արդարեւ Սուրիոյ հայութիւնը այս պահուս կրկնակ մղձաւանջ մը կ'ապրի: Նախ Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի խնդիրը որ դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է հայութեան ուսին: Վաղուց ի վեր Թուրքերը աչք ունին այդ շրջանին. բայց յորմէհետէ Սուրիա տէր դարձաւ իր անկախութեան, աւելի սրուեցաւ Թուրքերուն ախորժակը. բացէ ի բաց կը պահանջեն արդէն զայն, ու կը զգացնեն թէ կրնան ի հարկին կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել աշխարհը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ պարագային քանի մը տասնեակ հազար հայութեան ճակատագիրը այդ շրջանին մէջ, ուր վաղուց տուն տեղ եղած է ան, իր բախտն ու անապահովութիւնը կապած Այնտաբին արդէն պաշտպանած է բոլորը: Իսկ իր չարաշուք յիշատակով կը խուսափի մարդոց ուղեղը: Ու ինչ որ յատկանշական է այս իրադարձութեանց մէջ՝ Պոլսոյ թուրք մամուլին Հայոց հանդէպ ցոյց տուած թշնամական կեցուածը այս պահուս: Ըսելով թէ Ալեքսանտրէթ եւ Անտիոքի Հայերը թրքական տիրապետութիւնը կը բաղձան այդ շրջանին վրայ՝ թուրք մամուլը ծափ կը զարնէ խեղդուելով, անխտիր միայն Դաշնակները, որ կը խանգարեն ամէն բան … Անշուշտ որ ծուղակ մը կայ այս փաղաքուշ խօսքերուն ներքեւ, այնպիսի պահու մը երբ անդին Պոլսոյ մէջ, Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատունը կը գրաւեն, կը յափշտակեն Մանուկեան խանը եւ Հայ կաթոլիկ եկեղեցիներու կալուածներուն վրայ ձեռք կը դնեն:

Հոգ չէ վերջանար սակայն Սուրիոյ հայութեան ապրած մղձաւանջը: Մեր ընթերցողները անցեալ են եղերական դէպքերուն որոնք տեղի կ'ունենան Սուրիոյ մէջ, ամէն անգամուն ալ զոհեր խլելով տեղւոյն հայութենէն: Ըստ երեւոյթին արաբական երկու տարրերու միջեւ է որ տեղի կ'ունենան ընդհարումները. բայց ամէն անգամուն ալ անոնց վէճն ու կռիւը կ'այլասերի, ու կերպարանքը կ'առնէ հակահայ ցոյցի մը: Անշուշտ որ խոր հրդաւոր ձեռք մը կայ որ կը կենդանէ կացութիւնը, հակահայ տրամադրութիւններ գրգռելով Սուրիոյ մէջ: Մէկ կողմէ ձեռնակ նշան կազմակերպութեան մէջ ապրած՝ բրիտանական գաւառաբարութեան մը ընդդէմ կուսակ անոր յաջս խոյամ ամբոխին, ու միւս կողմէ այդ ամբոխը կը գրգռէ քրիստոնեաներուն, եւ առաջին հերթին Հայոց դէմ:

— Անիբալը մեր դրան տակ է:

Ժամն է որ այդ աղաղակը ցնցէ Սուրիոյ բովանդակ հայութիւնը՝ զայն համախմբելով միակ ճակատի մը վրայ, լռեցնելով տեղական բոլոր պզտիկ վէճերը, բայց մանաւանդ ըդգաստ պահելով գիրենք բոլոր այն քայլերէն կամ արտայայտութիւններէն, որոնք կրնան կասկածամտութիւնը հրահրել տեղական ժողովուրդին դէպի հայ տարրը: Խօսքն ու գործը պէտք է կշռուին իրարու, հայութեան կայնելու համար արաբ ժողովուրդին համակրանքն ու բարեկամութիւնը, գրաւելով անոր մարդին մէջ որ եւ է կասկած:

Ժամ է նաեւ որ այդ աղաղակը, ահազանգի մը նման, դրսի գաղութներու, մասնաւորապէս Սփիւռքի մէջ որ կը առանձնացնէ այս պահուս տառապած հայ գաղութը եւ որ վտանգին կրնայ իր յաջորդը ունենալ երկու ուրիշ հայ գաղութներ ալ: Ըմբռնենք, միանգամ ընդ միշտ, թէ չի բաւեր մեր թշնամին: Ան իր հարուածը կը հասցնէ մեզ ուրիշ որ կը նայ: Ոչ մէկ խուլ կը գնէ ան մեր ջոկներուն մէջ: Ան կը ձգտի արմատել, փճացնել հայ ժողովուրդի Միացեալ ուժերը աշխարհի երեսէն ջնջելու ջնջելու համար ժողովուրդ մը եւ իր արդար դատը:

Վայ անոր որ ականջը կը խցէ այս ահազանգին:

— Անիբալը մեր դրան տակ է:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (145)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Երկու օր վերջ, Վահէն վերադարձած էր Երեւանէն: Հիմա արդէն փորձ յեղափոխական մըն էր, ցուցումներ կ'ընէր, խորհուրդներ կուտար Արթիւշին. «Այ պիծա, էս էսպէս, էն էլ էնպէս պէտք է ընել»: Ինչ ալ խելօք կը խօսէր:

Գիշերով Արթիւշ ճամբած էր Վահէն երկու լաստավարներու հետ: Լաստը, հագիւ քսան քայլ Արաքսի ափէն բաժնուած, ընկղմած էր: Գարսիկ լաստավարները ճարահատ ռուսական ափը վերադարձեր էին, որ շատ մօտ էր, միայն Վահէն լողալով անցեր էր դիմացի ափը, գարնան կատղած Արաքսը լողալով, ան ալ զէնք զգեստները վրան: Այդ՝ ամէն մարդու գործ չէր:

Ասկէ վերջ, Երկիր եկող գնացողներէն Արթիւշ կը լսէր Վահէի մասին, եւ նոյն իսկ քանի մը նամակ ալ ստացաւ անկէ: Նամակները միշտ «Սիրելի Արթիւշ պիծա»ով կը սկսէին ու մասնաւոր բաւականութիւն մը կը պատճառէր Արթիւշին: Ասկէ յետոյ շարունակ Վահէի մասին կը լսէր. «Վահէն էսպէս ըսաւ, Վահէն էնպէս արաւ», եւ Արթիւշի սիրտը կը փառաւորուէր լսելով անոր գովքը, որուն ինքն ալ բաժնեկից կը դառնար:

Չորս ամիս առաջ յանկարծ Վահէն երեւցեր էր՝ օրը ցերեկով կամուրջը անցնելով որպէս պարսիկ վաճառական մը. «Էհ, Արթիւշ պիծա, յոգներ եմ, հալ չմնաց վրաս … Եկայ տարի մը հանգստանալու, մէկ էլ երթամ Արմաւիր, ծերացած հօրս, մօրս մօտ … Ո՞վ գիտէ, ինչ կրնայ պատահիլ … աչքերնին ճամբուս պահելով ջուր կտրեցան»: Ու ահա դեռ չորս ամիս չէր անցած, Վահէն առանց որեւէ հանգստանալու, նորէն դժոխքի ճամբան ձեռք կ'առնէր: Արթիւշը անցած օրերը միտք կ'ընէր ու անընդհատ կը ծխէր:

Հագիւ առաւօտեան կողմ, Արթիւշի ծանրացած աչքերը գոցուեցան:

Յաջորդ օրը, կէս օրուան մօտ, Արթիւշը դիմաց անցաւ: Ինչպէս որ Վահէն յայտնած էր, յաջորդ երկու շաբաթներու ընթացքին «ապրանքը» սկսաւ ծայր տալ: Մօտաւոր հայկական գիւղերէ գիշերային երթեւեկը շատցաւ: Զօհուր Արթիւշ գլուխ քերելու իսկ ժամանակ չունէր:

Օր մը Արթիւշը Դաշլուէն երկտող մը ստացաւ: Կ'իմացնէին որ յաջորդ օրը երկու «բարեկամներ» պիտի գան Շահթախտ: Պիծան վայրկեան մը իսկ չտարակուսեցաւ անոնց ո՞վ ըլլալուն մասին: Անշուշտ Ալեքսանդրապոլի երկու զինուորներն էին: Յաջորդ օրը, Պիծան գիւղեանը նստած սպասեց, բայց ոչ եկող եւ ոչ ալ գացող եղաւ: Երկրորդ օրը ճամբորդներով լեցուն սովորական փառայի կառք մը կանգ առաւ գիւղեանի առջեւ, եւ երկու գիւղացիներ խուրձերով ծանրաբեռնուած վար իջան: Կառքը շարունակեց իր ճամբան դէպի Նախիջեւան:

Գիւղացիները առատամսելով ներս մտան գիւղեանի դռնէն.

— Բարեւ, — ըսաւ անոնցմէ մէկը, ուշադրութեամբ Արթիւշի դէմքը քննելէ վերջ, ու կ'երեւի թէ յատաբարուած՝ արմուկով ընկերը մխեց:

— Բարեւ ձեզ, — պատասխանեց պիծան, — ի՞նչ կ'ուզէք:

— Զօհուր Արթիւշը դո՞ւն ես:

— Եթէ մէկ ուրիշը չլինի, այդ իմ անունն է,— ծիծաղեցաւ Արթիւշը — Երեւանէ՞ն կուգաք:

— Նամակ ունինք քու անունով:

Արթիւշ պիծան նամակը գրպանը դրաւ եւ երկու գիւղացիները մօտեցուց խանութի ետեւի կողմը՝ նոր կացարանը:

— Էս խուրձիններու մէ՞ջ …

— Ապրանք է · Երեւանէն տուին որ քեզ յանձնենք …

— Լա՛ւ, էստեղ անկողնին վրայ նստեցէք, բարձր չխօսէք, մինչեւ որ գիւղեանս գոցեմ … սոված չէ՞ք … լաւ ուրեմն՝ յետոյ միասին կ'ընթրենք … Բան է՝ եթէ փորձանք մը պատահի, չմոռնաք, դուք Դաշլուէցի գիւղացիներ էք, մօտս եկած, առ-կոսով զրած վերցնելու համար:

Եւ գուռը անոնց վրայէն գոցելով՝ մտնեցաւ ճրագին, գրպանէն հանեց նամակը ու ծրարը պատռեց: Ներսիկ նամակ մը կար, Վահէին ուղղուած, ինչպէս եւ տոմսակ մը իր անունով:

«Սիրելի Արթիւշ — հեգելով սկսաւ կարդալ մեր Զօհուրը — այս տղաքը անմիջապէս անցուր վանք: Գալուստը դժո բանած է. քանի մը օրով ապրանք դրկելը դադրեցուցինք: Մօծակները գործի վրայ են: Տեղդ մաքուր պահէ»:

Նաւթէ մեծ լամպարը սովորաբար սեղանի վրայ կը մնար: Երբ Արթիւշը նամակը կարդաց վերջացուց, պատրոյգը բարձրացուց եւ լամպը դրաւ դրան քով գտնուող նեղ պատուհանին մէջ: Վառուած լամպը պայմանադրական նշան էր՝ պարսկական ափէ մաքսանենգները կանչելու: Անշուշտ յաջորդ օրը իր մարդիկը պիտի ե բեւային:

Արթիւշը գիւղեանի չմքին վրան նստեցաւ, մէջքէն ծխամորճը հանելով լեցուց, ու գոհունակութեամբ սկսաւ ծխել: Այդ, ըստ երեւոյթին, անտարբեր նստուածքին մէջ Արթիւշի սիրտը անհանգիստ էր ու խաւարին աչքով խաւարը կը պրպտէր: Զարմանալի բան, այդ ամբողջ օրը չէր երեւցեր «մօծակը», որ օրը մէկ երկու անգամ կը հանդիպէր գիւղեանը: «Արդեօք ի՞նչ բանի է այդ շան որդին», ինքնիրեն մտածեց Արթիւշը որ աւելի-զգոյշ եւ հանդիսա պիտի ըլլար, եթէ «մօծակը» գիւղեանը գար:

Հեռուէն մէկը կ'առնէր, Գիւղացի ջրաւոր մըն էր, որ բահը ուսին նետած՝ յոգնած քայլերով դէպի գիւղ կը դիմէր: Արթիւշը գիւղացիին քայլուածքէ ձեւէն ճանաչեց անցորդը եւ եռեւէն պոռաց.

— Հէ՞յ, Մէշէդի Իպրահիմ, արտը ջրեցի՞ն կուգաս:

— Հա, Արթիւշ աղա, հազիւ գործս վերջացուցի,— պատասխանեց խաւարի կորած սաւերը:

— Հիմա ջրի կարգը որո՞ւնն է:

— Դրկից Իսմայիլին:

— Բամպակը լաւ կ'երեւի, վերջին ջուրն է …

— Փառք Աստուծու, լաւ կ'երեւի, էս տարի ժանգը մեծ վնաս մը չըրաւ:

— Հա՛, այս տարի, բամպակը հաւաքելուդ, պարտքդ պիտի վճարես:

— Տեսնենք, բան մը կ'ընենք, Աստուած ողորմած է: Աստուած հետդ:

— Աստուած հետդ:

(Շար.) ՄԱՂԵԱՍ

Այրի Տիկին Վերգին Ս. Սիմոնեան, Պ. Վահան Սիմոնեան եւ Այրի Տիկին Արամ Տէտէեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 2ին իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 5 դեկտեմբեր Շաբաթ առաւօտեան ժամը 11ին Փարիզի Հայոց-եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պաքինեոլի գերեզմանատունը:

Պ. Յակոբ Յակոբեան (*Ամերիկա*), Օր. Օր. Դժխուհի եւ Աստղիկ Յակոբեան (*Թարբերգ*), Պ. Պ. Յովհաննէս, Եղիա եւ Օր. Անիկ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ճիհանշահեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Անէմեան (*Հալաստան*), Տէր եւ Տիկին Թորոս Թորիկեան (*Վիէն*), Տէր եւ Տիկին Խորէն Յակոբեան (*Հալէպ*), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մուրատեան (*Հալէպ*), Այրի Տիկին Նազլի Մանուկեան (*Մալաթիա*), սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ, զոքանչին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՎԱՐԴԻԹԵՐ (ԿԻՒԼՑԱՆԷ) ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 3 դեկտեմբեր հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, իր բնակարանին մէջ, 8 *րիւ Մասոն Քիւրի, Պանթէօ*:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 դեկտեմբեր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին, իր բնակարանին մէջ. 8 *րիւ Մասոն Քիւրի, Պանթէօ*, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէոյի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տպարանական աշխատաւորներու ժողով

Երեքշաբթի, դեկտ. 8ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins ի սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ նախաձեռնութեամբ տպարանական հայ աշխատաւորներու ընդհ. ժողով. կը հրաւիրուին առանց կուսակցական խտրութեան բոլոր տպարանական աշխատաւորները (տողաշար, գրաշար, մեքենավար), Աշխատանքի Դաշնակցութեան (C. G. T.)ի հայկական խմբակի մը կազմութեան համար: Խիստ կարեւոր եւ անյետաձգելի օրակարգ:

ՀԱՅ ՈՒԶԱՆԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս
(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)
Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:
Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին Շաբթ եւ բացառիկ շքեղութեամբ:

Salle des Ingénieurs Civils *ի մէջ.*
19 rue Blanche, *Մէթրօ* **Blanche** *եւ* **Trinité**
Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՈՒՄՕՆԻ
եւ նախագահութեամբ Սուրիոյ կամաւորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ԾՎԱԼԻԷԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, [illegible]
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐՇՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան. Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, քառիստ Արգար, *հայրենակիցներ* Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գույումճեան, Օր. Դ. Մանառեան, Ֆ. Միրտինեան, Գրիգոր - Վահան (*ֆանթէզի*):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6-եացինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւուրեաններ՝ *Այտա (Այնթապցի Թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարէնի Թատրոնէն)*: Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, նկարահան գծիչ մը եւ գամակէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի ձեւի պիտի ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿէՕԶԵԱՆԻ: [illegible]

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Պասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): *Կիչէն բաց է ժամը* 7.30էն սկսեալ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԿՈՒՐԲԵՎՈՒԱՅԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ա. Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ, 27bis rue de Paris, Առնուվիլ: Կը հրաւիրուին Թաղմին, Հրայր եւ Յաւլթա խումբերու բոլոր ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՇԱՎԻԼԻ Արգութեան խումբի ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 18 rue Ernest Renan, Շավիլ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ձեռնթակ դասախօսական ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ: կը հրաւիրուին ընկերները ու համակիրները:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ՇԱՀՊՈՒՀ ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՑԼԻՆԵՍՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկ. Քերովբէ Ցէրտէրեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Մարսէյլ) ամ դամական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ժողովներ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Համազասպ» խումբի ընկերները 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին կարեւոր օրակարգ:

«Քեռի» խումբի ժողովը՝ 6 դեկտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, կարեւոր օրակարգ:

«Մուրատ» խումբի (Ակինեսօն) ժողովը՝ 6 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, կարեւոր օրակարգ:

«Նիկոլ-Դուման» խումբի ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան տան մէջ, կարեւոր օրակարգ:

«Վրէժ» խումբի ժողովը 6 դեկտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, կարեւոր օրակարգ:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ԴԵԿՏ, 1936 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12
VICTOR HUGO ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46bis Rue St. Didier

Իր ընտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր ղուարթ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ արդարացնել Կ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն գեղեցիկ երեկոյթներէն մէկը:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԶՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ ՁԵՐ ԼՈՒՍԱՑՈՎ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ

(Պարսկաստանէն նոր եկած) կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր:

Կը պարէ Սօֆիայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** *(10 տարեկան)*

JAZZ GA[illegible]O QANTARO

Մուտքը 7.50 ֆրանք:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ
Նախագահութեամբ ՏԻԿ. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆԻ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ
13 դեկտ. կիրակի օր ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր
Salle des Fêtes *ի մէջ,* **30 Rue du Casino, Enghien-les-Bains**
Երեկոյթին ամբողջ զուտ հասոյթը կը յատկացուի Պատ. Հայ Կ. Խաչին եւ Որբերու Օգն. Մասնաճիւղին:
Նուագախումբ ԿԱՐԻՕ ՔԱՆԹՕ (Թանկօ եւ Ճազ)
ՊԱՐ, ԵՐԳ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ—ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
[illegible]

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան
Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ. — 26 *Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը* 8.30ին
Հանրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը Լ'Էվիվա
Մուտք՝ 4 եւ 3 Ֆր.
ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 27 *Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը* 8.30ին
Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ
Մուտք 3 ֆր.

Երեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբի կողմէ.
տեղի կ'ունենայ 6 դեկտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն մինչեւ կէսգիշեր:
26 Ave. de Tokio. Métro Alma
Գեղարուեստական բաժին.— *Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ կ'երգէ Ալժասա օփէրայէն կտոր մը, Տ. ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԺԻՆԻՍ ԱՅԱՆԱՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), ՁԱՐՈՒՀԻ ՃԱՄԿԱՐԵԱՆ (հայկական պար),*
ԿԻՆՏՕ պար

ՃԱԶ. ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ | *ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ*
Մուտք՝ 6 ֆրանք: | *Ուրախալի ժամանց:*

Դերասան Յ. Ղազարեանի ներկայացումները

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Մարսէյլի թատ-օփէրէթ խումբը ղեկավարութեամբ դեր. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Սիրուշի, Պ.Պ. Մ. Ազարեանի, Վ. Տէր-Վարդանեանի, Տիկ. Մառլէնի, Օր. Զառիկի, Պ. Պ. Մակարեանի, Քէլէճեանի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 5 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին.
Վարանդեան Ակումբին մէջ:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ. — 6 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ էնթէրնասիօնալի սրահին մէջ, 230 Շըմէն տը Մառրակ:
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 6 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին,
Հանրիկեան սրահին մէջ, 5 Րիւ տը Լ'Էվիվա,
Արեւելեան նուագ. *Գիները՝ ժողովրդական:*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԹՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 6 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ 12e Année No. 3288

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»

Շաբթուս լոյս տեսաւ «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ուն 10րդ հատորը: Ողբացեալ Արտաշէս Յարութիւնեանի «Արձակ էջեր եւ քերթուածներ»ը:

Եօթը տարուան կեանք ունի Ն. Գ. Բ. սկզբնատառերով հանրածանօթ այս հրատարակչականը, հիմնուած 1929 Սեպտեմբերին, փարիզաբնակ խումբ մը մտաւորականներու կողմէ:

Նախաձեռնողները գովելի գաղափարը յղացած էին կորուստէ փրկելու գեղարուեստական գեղեցիկ էջերը մեր այն մեծ ու փոքր գրագէտներուն, որոնք 1915ի ապրիլեան Մեծ Եղեռնի զոհերն եղան, ոմանք արդէն հասած իրենց արուեստի լրումին, ուրիշներ խոստմնալից նախաքայլեր առած եւ ի լինելութեան:

Դիւրին չէր ի մի հաւաքել ամէն մէկ հեղինակի գործերը, յաճախ ցրուած զանազան օրաթերթերու եւ պարբերականներու մէջ եւ լոյս ընծայել զանոնք առանձին հատորներով, իւրաքանչիւրին յատկացնելով ամբողջ գիրք մը:

Հակառակ տնտեսական երկարատեւ տագնապին, Ն. Գ. Բ.ը յաջողեցաւ հայ գրասէր ժողովուրդին տալ տասը գեղեցիկ հատորներ՝ գեղարուեստական մաքուր տպագրութեամբ:

Սկզբնական ծրագիրն էր հրատարակել միայն ապրիլեան զոհերու գործերը: Սակայն ետքէն պէտք եղաւ պզտիկ շեղում մը կատարել՝ հրատարակելով Արփիար Արփիարեանի, Օհան Կարոյի եւ Եր. Օտեանի գործերն ալ:

Ն. Գ. Բ.ի շարքին առաջին երեք հատորները յատկացուած են գաւառի գրականութեան ներկայացուցիչներուն (Ռուբէն Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան եւ Գեղամ Տէր Կարապետեան):

Գաւառն ու գաւառացի պանդուխտներու կեանքը հոյակապ էջերու մէջ պանծացնող այս երեք ազնուական գրագէտներէն վերջ, 4րդ հատորը նուիրուած է խոստմնալից գրողի մը՝ բանաստեղծ ու խոհուն Գեղամ Բարսեղեանին, որ ժամանակ չունեցաւ իր տաղանդին լրութեան հասնիլ. դահիճը շուտ հնձեց իր կեանքը: 5րդ հատորը Արփիար Արփիարեանինն է, զոհ եղբայրասպան գնդակի մը, եւ որ իր «Կարմիր ժամուց»ով եւ արձակ էջերով արժանի գտնուեցաւ Ն. Գ. Բ.ի մէջ տեղ գրաւելու: 6րդ հատորը անմահ Զօհրապինն է իր «Ծանօթ դէմքեր եւ արձակ էջեր»ով: 7րդը Տիգրան Չէօկիւրեանի «Վանքը» եւ «Հերոսը» կը կազմեն. տաղանդաւոր գրող մը, որ շատ աւելին տալու սահմանուած էր: 8րդը Ն. Գ. Բ.ի հիմնադիրներէն Օհան Կարոյի հատորն է. սա ալ գաղթաշխարհի «նահատակ» մըն էր, Վանէն Հայաստան, անկէ Պարսկաստան ու յետոյ մինչեւ Փարիզ մարտիրոսի կեանք վարած ըլլալով: 9րդը Երուանդ Օտեանի հրաշակերտ «Ընկեր Փանջունի»ն է: Վերջին եւ 10րդ հատորը՝ շնորհալի բանաստեղծ ու բանիմաց գրագէտ Մալկարացի Կարոյին՝ Արտաշէս Յարութիւնեանի «Քերթուածներ եւ արձակ էջեր»ը:

Ահա՛ քանի մը նոր թուանշաններ իր գործունէութեան մասին, 1929 – 1936. —

ՄՈՒՏՔ.— Նուէրներէ՝ 10133 ֆրանք 85, Տարօնի Հայր. Միութենէն՝ 10126·80, բաժանորդներէ 3620·80, Ն. Եօրքի մասնաճիւղէն՝ 25465·85, գրքերու վաճառումէն՝ 43187·15, ընդհ. գումար 92534·45:

ԵԼՔ.— 10 հատորի տպագրութեան՝ 61196 ֆրանք, հեղինակի իրաւունք՝ 2504·20, ընդօրինակիչի՝ 7996·70, պաշտօնէութեան՝ 7075·90, առաքման եւայլ ծախքեր՝ 13547·35, ընդհ. գումար 92320·15, սնտուկին մէջ պահուած՝ 214·30 ֆրանք:

Առաջին վեց հատորներէն տպուած է 1500ական օրինակ, վերջին 4 հատորներէն 1000ական, ընդամէնը 13000 օրինակ գիրք, որմէ եօթը տարուան ընթացքին կանխիկ դրամով ծախուած է միայն 3023 օրինակ: 800 գիրք կայ Ամերիկայի մասնաճիւղին մօտ, 5266 ֆր. 30 արժէքով գիրք գանձելի զանազաններէ, իսկ պահեստի մէջ մնացած՝ 5798 օրինակ գիրք:

Ամէնէն աւելի ծախուած են Զարդարեանի եւ Գեղամ Տէր-Կարապետեանի գրքերը, որոնց առաջինէն մնացած է միայն 114, երկրորդէն 224 օրինակ (1500ի վրայ). 1929 - 30 ծախուած է 300 գիրք, 1931 – 32՝ 1038, 1932 - 33՝ 892, 1933 - 34՝ 388, 1934 - 36՝ 405 օրինակ: Կը տեսնուի որ տնտեսական տագնապը իր դրոշմը դրած է վաճառումի ընթացքին վրայ:

Պէտք է ըսել որ մեր ժողովուրդը առ հասարակ շատ չի սիրեր քաջալերել հայ գիրքն ու գրականութիւնը: Մանաւանդ տարագրութիւններէն վերջ տարբեր մտայնութիւն մը վարակած է բոլորը: Արդէն նոր սերունդը հայերէն չի գիտեր եւ դժբախտաբար չուզեր սորվիլ, դարձեալ հին սերունդն է, որ անցեալի յիշատակներով եւ աւանդութիւններով կապուած է հայ մշակոյթին ու կը սիրէ հայ գրականութիւնը: Բայց այս սերունդն ալ հետզհետէ անհետանալու վրայ է: Քանի - քանի հրատարակչական ձեռնարկներ ձախողած են՝ ընթերցողի պակասէն, քանի՛ հեղինակներ յուսահատութեան մատնուած են՝ երբ տարիներու տքնաջան աշխատութեամբ մէջտեղ բերուած երկասիրութիւն մը հազար զրկողութիւններով տպելէ վերջ՝ գնորդ չեն գտած եւ գրքերն ալ փճացած են փոշիներու մէջ:

Հայը հպարտ է իր դարաւոր մշակոյթով եւ անցեալի գրական փառքերով: Բայց չի բաւեր փառաւորուիլ հին-հին դարու յիշատակներով: Ներկայ սերունդը պէտք է սիրէ նոր ժամանակներու հայ մտքի ու արուեստի գործերը եւ տարածէ զանոնք՝ որպէսզի վառ մնայ ազգային զգացումը սրտերու մէջ:

Ն. Գ. Բ. իր ընտրովի հրատարակութիւններով կարդացուելիք գեղեցիկ գրքեր կը հայթայթէ բոլորին: Քաջալերենք իր ձեռնարկը: Ատով յարգած կ'ըլլանք նաեւ յիշատակը մեր անմահ նահատակներուն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ կէսօրէ վերջ աննախընթաց բազմութիւն մը կը լեցնէր Երեսփ. Ժողովը: Կառավարութեան անդամները ներկայ էին բոլորը: Երեսփոխաններուն մէջ ալ բացակայ գրեթէ չկար: Ունկնդիրներու բազմութեան մէջ կը տեսնուէին առաւելապէս կիներ՝ իրենց պչրուն արդուզարդով եւ անուշահոտութիւններով:

Մեծ էր հետաքրքրութիւնը: 51 երեսփոխաններ արձանագրուած էին նախապէս, յետոյ խօսք առնելու համար կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին: Սահմանափակուած էր իւրաքանչիւրին ճառին տեւողութիւնը, սակայն ամէնէն կարճը 15 վայրկեանէն պակաս չէր: Ահա թէ ինչու Երեսփ. Ժողովը տակաւին այսօր կը շարունակէ վիճաբանութիւնները արտաքին նախարարին յայտարարութեանց մասին:

Երեսփ. Ժողովի այս նիստը մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանար անոր համար, որ — դեռ չլրացած ջղային վիճաբանութիւնները մամուլի օրինագծին մասին, որուն միայն առաջին յօդուածը վաւերացուեցաւ, առտուան նիստին մէջ, — համայնավարները դիրք բռնած ըլլալով կառավարութեան դէմ, թերեւս վստահութեան խնդիր յարուցանելով տագնապ ստեղծէին:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Կապրիէլ Փէրի, համայնավար երեսփոխանը, որ ըսաւ թէ Սպանիոյ ժողովրդապետական կառավարութեան դէմ բացուած այս արիւնահեղ պայքարը պատրաստուած էր արտասահմանի մէջ: Եւ ատիկա ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ Սպանիան ծառայեցնել այն սպառնալիքին, որ վաղը պիտի կտրէ Ֆրանսայի եւ Ափրիկէի հաղորդակցութիւնը, նոյն իսկ Ֆրանսայի ապահովութեան վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսա պարտաւոր է ոչ թէ ուժ տալ, այժմէն, Սպանիոյ ժողովրդապետական կառավարութեան, այլ պարզապէս յարգել 1935 դեկտեմբերին կնքուած սպանեւֆրանսական դաշնագիրը, զէնքի առեւտուրի մասին: Ֆրանսա իրաւունք չունէր դրժելու այդ դաշնագիրը, ինչպէս ըրաւ 8 օգոստոսին:

Ցետոյ խօսեցաւ Մարկէն, որ պահանջեց չէզոքել Սպանիան: Ցետոյ՝ Փոլ Ռէյնօ, որ ցաւ յայտնեց թէ համաշխարհային մը ձեռնարկութեան համար կառավարութիւնը վշտացուց Իտալիան, աւելցուց թէ, որքան ալ թանկագին ըլլայ անգլեւֆրանսական բարեկամութիւնը, մեծ բան մը պէտք չէ սպասել Անգլիայէն՝ կարճ պատերազմի մը պարագային, ցամաքի վրայ, թէ գերմանեւֆրանսական բանակցութիւն մը որքան ալ բաղձալի ըլլայ, անոր յաջողութիւնը կախում ունի անկախ կառավարութենէ մը եւ ոչ թէ ներկայ դաշինքէն, եւ վերջապէս, ըսաւ, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան անզօրութիւնն է որ պատճառ եղաւ տնտեսական քաղաքականութեան տագնապին: Եթէ ուրիշ կառավարութիւններ շատ տառապեցուցին բանուոր դասակարգը, նոր կառավարութիւնն ալ շատ յոյսեր տուաւ՝ առանց բան մը կարենալ ընելու, — ահա թէ ինչո՛ւ կը վախցուի հակազդեցութեան տխուր հեռանկարներէն:

Փոլ Ռէյնօյէն վերջ բեմ բարձրացաւ արտաքին նախարարը, Իվոն Տէլպոս, — գլխաւորին ծափեր կ'ընկերանային իր քայլերուն:

Արտաքին նախարար նախ գծեց Եւրոպայի տագնապալից կացութեան պատկերը. — «Այս կացութեան մէջ խելացի կառավարութեան մը դերը պիտի ըլլայ ցոյց տալ պաղարիւն եւ զգուշաւոր գործունէութիւն մը:

Ֆրանսա բարեկամական զօրաւոր կապերով միացած է Անգլիոյ, որովհետեւ Եւրոպայի խաղաղութեան պորտի քարն է անգլեւֆրանսական բարեկամութիւնը: Ցանուն կառավարութեան կը յայտարարեմ, որ երբ Անգլիա յարձակում կրէ, Ֆրանսա անոր պաշտպանութեան ի սպաս պիտի դնէ իր բոլոր ուժերը, ծովու, ցամաքի վրայ թէ երկինքի մէջ: Նոյն ընթացքը՝ երբ յարձակում գործուի նաեւ Պելժիոյ վրայ:

Ֆրանսա կապուած է նաեւ Խորհ. Միութեան, որովհետեւ այս երկիրը կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան: Ռուսեւֆրանսական դաշնագիրը, որ այնքան քննադատուեցաւ, խաղաղութեան դաշնագիր մըն է որ չի սպառնար ոչ եւ է երկրի, ահա թէ ինչո՛ւ պիտի յարգենք այդ դաշնագիրը ինչքան ալ քննադատուի:

Խորապէս կապուած կը մնանք դարձեալ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ցառաջիկայ տարակարգ նստաշրջանին՝ Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի կրկնէ իր առաջարկը պատերազմի կանխարգիլիչ միջոցներու պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ անդամ պետութեանց պարտաւորութեանց ճշդումին մասին (ակնարկ Ուխտին 16րդ յօդուածին): Ժամանակ մը վերջ, ոչ այնքան ուշ, պիտի առաջարկենք բոլոր պետութիւններուն, Ժընեւի կապուած ըլլան կամ ոչ, աստիճանական զինաթափութիւն կատարել:

Իտալեւֆրանսական յարաբերութիւններուն վրայէն, ճիշդ է որ, ստուեր մը անցաւ: Վասնզի Ֆրանսա շատ կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան: Սակայն չենք կարծեր որ Իտալիա որ եւ է իրական վնաս զգայ մեր այդ դիրքէն:

Գալով գերմանեւֆրանսական մերձեցումին, կ'ընդունինք որ անհրաժեշտութիւն մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Հոգեբանօրէն կարելի է այդ մերձեցումը, որովհետեւ պատերազմի դաշտին վրայ սորվեցանք գնահատել իրար, կարելի է նաեւ քաղաքականապէս, որովհետեւ սահմանային վէճ չունինք: Վարչաձեւի տարբերութիւնները եւս արգելք մը չեն մերձեցումի, կը բաւէ որ չմիջամտեն ներքին գործերու, եւ ոչ ալ սպառնալիքներ ըլլան, մեր արտաքին յարաբերութեանց մասին դատաւոր կանգնելու փորձեր ըլլան:

Սպանիոյ հանդէպ, մեր երկրին բնակչութեան մեծամասնութիւնը վստահ եմ որ կը գնահատէ կառավարութեան դիրքը: Մենք համակրանք ունինք հանդէպ Սպանիոյ ժողովրդապետական կա-

ԻՄ ԱՅԳԻՍ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻՆ

Այգիս դալար՝ կը սարսռայ ցնծագին,
Ողկոյզներու մարգարտաշար յորդման մէջ.
Կ'ուռի կայլա՛կը մեղրալից հատիկին՝
Օծուած այգուն արծաթափայլ ցօղով գէջ:

Համայնասփիւռ կարմիր համբոյրն արեւին
Կը կայծկլտի ծիրանեփնեան ցոլքերով,
Ու կը խայտայ մենարանիս փոքր այգին՝
Առտուան մէջ, օրուան սեմին վրայ գով:

Կը մխրճին մատներս յուզմամբ հեշտանիկ,
Տերեւներուն ագուցուածքին մէջ տամուկ,
Ու կը ճռփեմ առոք ողկոյզն անդրանիկ,
Իբրեւ մարգրիտ, իբրեւ մաքուր դեղին խունկ:

Կը խորտակուի ակռաներուս տակ՝ լեցուն
Հատիկներուն մեղրածորան սաթն անփայլ,
Ու կ'ըմբոշխնեմ հեշտապարգեւ ջինջ քաղցուն՝
Որ կ'ամոքէ բերնիս պապակը մռայլ:

Ու կը մրգուի երակներուս մէջ՝ շինիչ
Թափանցանց հոյզն անճառելի նեկտարին,
Եւ կը մոռնամ ես ամէն բան քիչ առ քիչ,
Վայելքին մէջ արբեցութեան՝ այս խորին:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ճաշակ մը Ա. Յարութիւնեանի գործերուն ժողովածուէն, զոր վերջերս լոյս ընծայեցին ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ. ճաշակ մը բանաստեղծութեան՝ այնքան ազնուական, ճաշակ մը տաղաչափութեան՝ որուն օրէնքներուն անծանօթ են ընդհանրապէս մեր նորերը: Գալ կիրակի, ՅԱՌԱՋ կը ներկայացնէ այս մեծ գրագէտը աւելի խոշոր գիծերով:

ռավարութեան, սակայն խաղաղութեան եւ պատերազմի պատասխանատուութեանց գիտակից կառավարութիւն մը չի կրնար տարուիլ զգացական մղումներով: Մեր պարտականութիւնն էր սահմանափակել կռիւը, արգելք ըլլալ Եւրոպան բռնկելու: Մեզ կը քննադատեն թէ քաջ չեղանք, — պարոններ, երբ ղեկավարի դիրքին մէջ կը գտնուիք, քաջութիւնը չի կայանար այն թեթեւութեան մէջ, որով կուտաք որոշումներ, որոնք կրնան աղետալի հետեւանքներ ունենալ՝ ոչ միայն ձեր երկրին, այլեւ մարդկութեան համար: Պէտք չէ խորհիլ ձեր անձին մասին, այլ միլիոնաւոր մարդոց մասին, որոնց պատասխանատուութիւնը յանձնուած է ձեզի: Կարծեմ թէ աւելի դժուար է յաղթել ինքզինքին, իր զգացումներուն, քան հետեւիլ չարաղէտ խորհուրդներու:

Ֆրանսա զօրաւոր է, զայն կրնան տկարացնել միայն [illegible] եւ ներքին կռիւները: Իր առաքելութեան գիտակից, մեր երկիրը լծուած է մարդկային ազատագրութեան գործին, զոր կը կատարէ ընկերային բարեփոխութիւններով, առանց մոռնալու ծառայել Եւրոպայի խաղաղութեան:

Հայերը Անատոլուի մէջ

Անատոլուէն եկած հայ առեւտրական մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Մերսինի մէջ կը գտնուին քանի մը Հայեր, առեւտրական եւ արհեստաւոր: Էլազիզի (Խարբերդ) մէջ ու շրջակայ գիւղերը 200 տուն Հայ կայ, ընդհանրապէս արհեստաւոր: Նոյնչափ տուն կայ Մալաթիոյ մէջ ու շրջակայ գիւղերը: Կը զբաղին արհեստներով: Գոնիայի մէջ կան ատամնաբոյժ մը, ոսկերիչ մը եւ արհեստաւորներ:

Տիարպէքիրի կալուածները, պահ մը մատակարարելու ձեռնարկեր է Էվգաֆը, հրատարակուած նոր օրէնքը հաւանաբար սխալ հասկնալով: Եւ այսպէս, կալուածներուն վարձակալութեան աճուրդը Էվգաֆը կատարեր է, տարեկան վարձքին հարիւրին 25 ապահովութեան գումարը (թէմինաթ աքչէսի) ինք գանձելով:

Բայց յետոյ պարզուած է թիւրիմացութիւնը եւ առաջնորդարանի վարչական մարմնին յանձներ է կալուածներուն մատակարարութիւնը: Եղած գանձումը պիտի վերադարձուի:

Կալուածական առժամեայ տագնապին պատճառաւ, Առաջնորդարանի կարգ մը վճարումները յապաղեր են, եւ հոգեւոր հովիւ Սիոն քհնյ. երեք ամիսէ ի վեր թոշակ չէ ստացեր:

Թուրքերը կը վտարեն Պուլկարները Թրակիայէն

Պուլկար թերթերը կը հաղորդեն, թէ Թրքական Թրակիոյ մէջ գրեթէ Պուլկար չմնաց: Լոզենկրատի եւ քանի մը գիւղերու մէջ մնացած մէկ քանի պուլկար ընտանիքներն ալ բռնադատուեցան իրենց ստացուածքը ծախել չնչին գիներով եւ անցնիլ Պուլկարիա: Թուրքերը պատերազմական գօտի յայտարարեցին նոր գիւղեր եւս, որպէսզի անոնց մէջ գտնուող թրքահպատակ օտարազգիները ստիպեն հեռանալու:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻՄԻԹՐՈՎ, Կոմինտէրնի քարտուղարը ծպտուած անցաւ Փարիզէն եւ գնաց Պարսելոնա, քննելու Կոմինտէրնի արեւմտեան Եւրոպայի պատուիրակութեան գործերը (Մաթէն):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ փոխադրական հսկայ օդանաւ մը արկածով ինկաւ Ֆրանսական հողի վրայ, զուիցերիական սահմանին մօտ: Ջախջախուած օդանաւին մէջէն գտնուեցան կոչեր սպաներէն լեզուով:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորին որոշումը, գահէն հրաժարելու մասին, վերջնական պիտի դառնայ միայն վաղը: Տակաւին բանակցութիւններ կը կատարուին:

ՄԱՏՐԻՏԻ շուրջ կատաղի կռիւներ կը մղուին դարձեալ: Ազգայնականները կը փորձեն կտրել Մատրիտի բաց դուռն ալ:

ՊԷԹՀՈՎԷՆ

Դ.

1799—1800ին Պէթհովէն կը յօրինէ իր առաջին Վեց Քառեակները:

«Ոչ մէկ բան կը հաւասարի, կ'ըսէ Վոլֆէ, այն դիւրութեան, որով ան կը խաղայ նուագահանութեան այս ձեւին անբաժանելի դժուարութիւններուն հետ: Այս գործ 18ին մէջ ան դեռ կը գոհանայ զինքը կանխողներուն հետքերուն վրայէն քալելով՝ անբաղդատելի տնտեսութեամբ ու վարպետութեամբ: Լարային քառեակին հնչականութիւնը զարմանալի է Պէթհովէնի մօտ, որ առաւելագոյն արդիւնքը ձեռք կը բերէ համախմբումէն չորս համազգի նուագարաններու — Ա. եւ Բ. ջութակ, թաւր ու թաւ ջութակ, — զորս այնպէս մը կը պատուարէ, որ կը յաջողի յառաջ բերել որքան միջամտութեան, նոյնքան ուժգնութեան մէջ ամենամեծ ներդաշնութիւնը, եւ ձայնագրումի ամենակատարեալ քաղցրութիւնն ու որակը: Զարգացումի մասերը աւելի ընդարձակուած են քառեակներուն մէջ քան սոնաթներուն:

Վեց քառեակներու այս առաջին հաւաքածոյին մէջ արուեստը անթերի է արդէն: Մասնաւորապէս նշելի է Դ. Քառեակը (ուտ մինէօր) որուն սկզբնական թեման հիանալի արտայայտիչ է, եւ Զ. Քառեակը իր հոյակապ Ադաճիոյով, որուն կշռական զուգադրութիւնները ա՛յնքան հանճարեղ են:

Պէթհովէնի սոնաթին իւրայատկութիւնը աւելի կեդրոնացած կը գտնուի իր դաշնակի սոնաթներուն ու լարային քառեակներուն քան՝ բայց իր միւս գործերուն՝ նոյն իսկ նուագախմբական իր հոյակապ համերգութիւններուն մէջ»:

Դաշնակի իր IIրդ սոնաթով (գործ 22), արդէն կը մտնենք այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր ձեւախաղութիւնները աւելի կ'ընդլայնին ու կը շղթայուին, ուր ձեւի եւ գրելու ճարտարութիւնը աւելի անձնական կը դառնայ, ուր մոտիւներու խանութները աւելի յանձնուին ու յանդուգն, արտայայտութիւնը աւելի ներդօր, զարգացումները աւելի ճոխ ու հանճարեղ են:

1800էն ետք երիտասարդ նուագահանդէսին ֆիզիքական տառապանքներուն միանալու կուգային ուրիշ տեսակ խռովքներ: Վէկէլէր կ'ըսէ որ երբեք չճանչցաւ Պէթհովէնը իր գաղափարականէն հեռու տարփանքէ մը զերծ: Իր սէրերը միշտ անարատ եղած ըլլալ կը թուին: Մաքրակրօնի բան մը կար իր հոգիին մէջ. Լկտի խօսակցութիւններն ու մտածումները սրտմտանք կ'ազդէին իրեն: Անոյշու գաղափարներ ունէր սիրոյ սրբութեան վրայ: Կ'ըսեն թէ չէր ներեր Մոցարթին Տոն Ժուանը յօրինելով հանճարը պղծած ըլլալը: Շինտլէր, որ իր մտերիմը եղաւ, կ'ապահովէ որ ան ապրեցաւ կուսական ամօթխածութեամբ մը, առանց երբեք տկարութիւն մը խոստովանելու ունենալու »:

Այսպիսի մարդ մը սէրէն խաբուելու եւ անոր զոհն ըլլալու համար ստեղծուած էր: Այդպէս ալ եղաւ: Անդադար կը բռնուէր մոլեգին սէրէ մը, անդադար կ'երազէր երջանկութիւններու վրայ, որոնց կը հետեւէին հիասթափութիւնը եւ անկէ ետք-ւած դառն կսկիծները:

«Սիրոյ եւ յոխորտ ընդվզումի այս փոխանցումներուն մէջ է, կ'ըսէ Ռոլլան, որ փնտռել պէտք է Պէթհովէնի ամենայատուկ ներշնչումներուն աղբիւրը, մինչեւ այն տարիքը ուր իր նկարագրին հրայրքը կը խաղայ մելամաղձոտ համակերպութեան մը մէջ»:

Ան ձեռքը կը խնդրէ Վիլման երգչուհիին, որ կը մերժէ խնդալէն, եւ չափազանց խենթ ու տգեղ կը գտնէ զինքը:

1801ին իր սիրտին տարփածը ըլլալ կը թուի Ճուլիէթթա Կուիչիարտին, զոր անմահացուց իրեն ձօնելով Քլէր տը լիւն յօրջորջուած հռչակաւոր սոնաթը.

«Աւելի քաղցրօրէն կ'ապրիմ, կը գրէ Վէկէլէրի, եւ աւելի յաճախ կը խառնուիմ մարդկային ընկերութեան: Այս փոփոխութիւնը կը պարտիմ հմայիչ աղջկան մը, զոր կը սիրեմ ու իրմէ կը սիրուիմ փոխադարձաբար: Երկու տարիէ ի վեր՝ ունեցած առաջին երջանիկ վայրկեաններս են ասոնք»:

Սուղ վճարեց զանոնք: Նախ՝ այս սէրը իրեն աւելի զգալի ըրաւ իր եղկելի ցաւագարութիւնը եւ իր նիւթական անկայուն դիրքը, որոնք անկարելի կը դարձնէին սիրածին հետ ամուսնանալը:

Ասկէ զատ Ճուլիէթթա աշխարհիկ, մանկամիտ եւ եսասէր ըլլալով՝ չարաչար տառապեցուց Պէթհովէնը, եւ 1803ին ամուսնացաւ [illegible] կոմս Կալլէնպէրկի հետ:

«Հոգին կը քայքայուի այսպիսի տարփանքներէն, եթէ հիւանդութենէն տկարացած է արդէն: Այսպէս էր Պէթհովէնինը: Կեանքին մէջ միակ անգամն ըլլալով՝ քիչ մնաց որ ընկճուէր իր յուսահատ տագնապէն, որուն իրապէս կ'ընէ մեզ իր Քարլ ու Եօհան եղբայրներուն ուղղած սա նամակը, Հայլիկէնշթատի կտակը(*):

«Ո՜վ մարդիկ, որ ինծի կը նայիք կամ ըսել կը կարծէք քինախնդիր մը, խենթ մը կամ մարդատեաց մը, որքա՜ն անարդար էք ինծի հանդէպ: Կ'անգիտանաք ձեզի այսպէս երեւցող պատճառը

Սիրտս ու միտքս հակամէտ էին՝ մանկութենէս, բարութեան [illegible] զգացումին: Նոյն իսկ մեծ գործեր իրագործելու պատրաստ եղայ շարունակ: Բայց անգամ մը խորհեցէք թէ ինչ է՝ վեց տարիէ ի վեր՝ իմ անհնարին վիճակս՝ ծանրացած բանադուրկ բժիշկներու. Երեսէն, խաբուած մէկ տարիէն միւսը՝ բարւոքումի [illegible] ստիպուած ընդունելու հեռանկարը տեւական ախտի մը, որուն բուժումը տարիներու կարօտի գուցէ, եթէ բոլորովին անկարելի չըլլայ այդ:

Ծնած եռանդուն եւ ժիր, ընկերային զբօսանքներու նոյն իսկ դիւրամատոյց խառնուածքով մը ծնած՝ պարտ էի կանուխէն զատուիլ մարդերէն, [illegible] որքան դառնօրէն կը պարտէի ցաւագարութեանս վերանորոգուած տխուր փորձառութեան: Եւ սակայն չէի կրնար մարդերուն ըսել. «Աւելի՛ բարձր խօսեցէք, պոռացէք, որովհետեւ խուլ եմ»:

Ա՜խ, ի՞նչպէս կրնայի յայտնել տկարութիւնը զգայարանի մը, որ պարտ էր աւելի կատարեալ ըլլալ իմ մօտս քան ուրիշներու, զգայարանի մը, որուն տէր էի ատենօք ամենամեծ կատարելութեամբ, այնպիսի կատարելութեամբ մը, զոր՝ անտարակոյս՝ արուեստակիցներէս քիչեր ունեցած ըլլան երբեք: Ո՜հ, չեմ կրնար ընել այդ: Եւ արդ ներեցէք ինծի եթէ մեկուսի ապրիլս կը տեսնէք, մինչ ձեր ընկերութեան մասնակցիլ պիտի ուզէի [illegible] կրկնապէս տաժանելի է ինծի, քանի որ անոր կը [illegible]

Ինծի արգիլուած է սփոփանք մը գտնել մարդկային ընկերութեան, նուրբ խօսակցութիւններու, փոխադարձ սրտաբացումներու մէջ: Միմի՛այն մինակ եմ: Միայն հրամայական հարկի մը պահանջին վրայ կրնամ երեւիլ մարդկութեան մէջ: Տարագիրի մը պէս ապրիլ պարտիմ: Երբ ընկերութեան մը մօտենամ՝ կսկծիչ անդորրութիւն մը կը բռնուիմ, վախնալով որ վիճակս նշմարելի դարձնեմ:

Այս է վեց ամիսէ ի վեր գիւղ բնակելուս պատճառը:

Գիտուն բժիշկս խօսք առաւ ինձմէ կարելի եղածին չափ խնայել լսողութեանս: Անձնական գիտումներուս ընդառաջեց ան: Եւ սակայն՝ ընկերասիրական հակամիտութենէս քաշուելով՝ վերստին մարդերուն մօտենալու տարուեցայ: Բայց ի՜նչ նուաստացում՝ երբ քովս գտնուող մէկը սրինգի մը ձայնը կը լսէր հեռուէն, մինչ ես բան մը չէի լսեր, կամ հովուին երգելը կը լսէր, մինչ ես նորէն բան մը չէի լսեր.

Նմանօրինակ փորձեր յուսահատութեան գրկին շատ մօտը նետեցին զիս, ու քիչ մնաց որ վերջ տայի կեանքիս: Արուեստը, ան է որ միակ արգելքը եղաւ ատոր: Ա՜խ, ինծի անհնարին կը թուէր թողուլ այս աշխարհը առանց գործադրելու ինչ որ կարող էի [illegible] այսպէսով երկարեցի այս թշուառ կեանքը, ա՛յնքան դիւրագրգիռ մարմին մը, որուն պատճառաւ ամենափոքր փոփոխութիւն մը կրնայ [illegible] մատնել զիս:

Համբերութիւն ըսուածն է որ հիմա իբր առաջնորդ ընտրելու հարկադրուած եմ: Կը յուսամ որ տեւական պիտի ըլլայ վճռադրելու [illegible] մինչեւ որ անողոք Պարկաներուն հաճելի թուի կեանքիս թելը կտրել: Թերեւս վիճակս բարւոքի, գուցէ ո՛չ: Դիւրին չէ քսանըութ տարեկանին արդէն փիլիսոփայ դառնալու ստիպուած ըլլալը: Արուեստագէտին համար աւելի դժնդակ է քան ուրիշ որ եւ է մէկին համար: Աստուածութիւն, [illegible] կը ճանչնաս զայն, գիտես որ հոն կը բոյնակին մարդերուն հանդէպ տածած սէրը ու բարեգործութեան ցանկութիւնը: Ով մարդիկ, եթէ օր մը կարդաք այս տողերս, խորհեցէք թէ անարդար եղաք ինծի հանդէպ, եւ թէ դժբախտը կը մխիթարուի գտնելով իրեն պէս դժբախտ մը, որ սակայն՝ բնութեան բոլոր խոչընդոտներուն հակառակ՝ ամէն կրցածը ըրաւ ընդունուելու համար արուեստագէտներու եւ մարդերու ընտրանիին մէջ:

Դուք, Քարլ ու Եօհան եղբայրներ, մեռնելուս պէս ու եթէ փրոֆ. Շմիտը կ'ապրի տակաւին՝ յանուն ինծի խնդրեցէք իրմէ որ հիւանդութիւնս նկարագրէ, եւ հիւանդութեանս պատմականին կցեցէք այս նամակս, որպէսզի մահուընէս ետք՝ գէթ որքան որ կարելի է՝ աշխարհը հաշտուի ինծի հետ: Միեւնոյն ատեն երկուքդ ալ կ'ընդունիմ իբրեւ ժառանգորդները իմ փոքրիկ հարստութեանս, եթէ կարելի է այդպէս կոչել զայն: Ուղղամտօրէն բաժնեցէք զայն, համաձայնեցէք, եւ իրարու օգնեցէք:

Գիտէք ձեր ինծի պատճառած ցաւը եւ զայն շատոնց ձեզի ներած ըլլալս: Դուն, Քարլ եղբայրս, նորէն մասնաւոր շնորհակալիքս կը յայտնեմ քեզի՝ վերջին ատեններս ինծի հանդէպ վկայած սրտացաւութեանդ համար: Մաղթանքս սա է որ իմինէս աւելի բարեբաստիկ, մտատանջութիւններէ աւելի զերծ կեանք մը վարէք: Ձեր զաւակներուն պատուիրեցէք առաքինութիւնը: Միայն ան է որ երջանկացնել կրնայ, այլ ոչ դրամը: Փորձառութեամբ է որ կը խօսիմ: Ան է որ թշուառութեան մէջս զօրավիգ եղաւ ինծի: Անոր, ինչպէս նաեւ արուեստիս է որ կը պարտիմ կեանքս ինքնասպանութեամբ չվերջացնելս.

Մնաք բարո՛վ, սիրեցէ՛ք իրար: Շնորհակալ եմ իմ բոլոր բարեկամներէս, մասնաւորաբար իշխան Լիխնովսքիէն ու փրոֆ. Շմիտէն: Կը բաղձամ որ ձեզմէ մէկուն քովը պահուին իշխան Լիխնովսքիին [illegible] նուագարանները: Բայց թող ձեր մէջ որ եւ է վէճ չծագի այս խնդրին շուրջ: Եթէ անոնք կրնան աւելի օգտակար բանի մը ծառայել ձեզի՝ անմիջապէս ծախեցէք զանոնք: Որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլամ եթէ կարենամ գերեզմանիս մէջէն անգամ ծառայութիւն մատուցանել ձեզի.

Եթէ այդպէս ըլլայ՝ ուրախութեամբ պիտի սուրամ մահուան ընդառաջ: Եթէ ան հասնի արուեստագիտական բոլոր ընդունակութիւններս զարգացնելու առիթն ունենալէս առաջ՝ դաժան ճակատագրիս հակառակ, նորէն շատ կանուխ կը հասնի ինծի համար, ու պիտի ըղձայի ուշանալը զայն. Բայց սակէ անգամ գոհ եմ: Զիս անվերջօրէն տառապագին վիճակէ մը չի՞ ձերբազատեր միթէ. Ուզած ատենդ եկուր, ո՛վ մահ, խիզախօրէն կը դիմաւորեմ քեզ:

Մնաք բարո՛վ, զիս բոլորովին մի՛ մոռնաք մահուընէս ետք: Կ'արժէ որ մտածէք իմ վրաս, որովհետեւ ես յաճախ մտածեցի ձեր վրայ, կեանքիս ընթացքին, ձեզ երջանիկ ընելու համար: Այդպէս եղէք.

ԼՈՒՏՎԻԿ ՎԱՆ ՊԷԹՀՈՎԷՆ

Հայլիկէնշթատ, 6 հոկտ. 1802

Քարլ ու Եօհան եղբայրներուս համար:

Կարդալ ու գործադրել մահուընէս ետք

Հայլիկէնշթատ, 10 հոկտ. 1802.

— Այսպէս ուրեմն, հրաժեշտ կ'առնեմ քեզմէ, ու տխրօրէն անշուշտ: Այո, իմ հոս բերած՝ գէթ որոշ չափով բուժուելու սիրելի յոյսս զիս լքովին լքել պարտի: Ան ալ՝ ինկող ու թօշնող աշնանային տերեւներու հանգոյն՝ խամրած է ինծի համար:

Կ'երթամ գրեթէ այնպէս, ինչպէս որ եկայ: Ամրան գեղեցիկ օրերուն ինծի սատար զօրավիգ եղող վեհ արիութիւնն իսկ անհետացած է:

Ո՜վ Նախախնամութիւն, ուրախութեան ջինջ օր մը ցուցուր ինծի: Այնքան երկար ժամանակ կայ, որ իսկական ուրախութեան խոր հնչիւնը օտար մնացած է ինծի: Ո՜հ, ե՞րբ, ո՜վ Աստուածութիւն, ե՞րբ պիտի կրնամ իմանալ զայն բնութեան ու մարդկութեան տաճարին մէջ: Երբե՞ք: Ո՛չ, Ո՜հ, խիստ անագորոյն պիտի ըլլար այդ»:

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

(*) Վիէննայի արուարձաններէն մէկն է Հայլիկէնշթատ, ուր ամառ-մարար կը բնակէր Պէթհովէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԱՀԸ՛Ր, ՄԱՀԸ՛Ր...

Մեր անմոռանալի բարեկամը Վահան Մալէզեան փարիզեան լարաթերթի մը մէջ ստորագրած է «սուգի խօսքեր» վերտառութեամբ յօդուած մը, ուր զուտ ազնուականութիւնով կ'ողբայ մահերը իր երեք բարեկամներուն, որոնք վերջերս կնքած են իրենց մահկանացուն, պատճառելով վիշտ անմխիթարելի, կսկիծ անփարատելի եւ ցաւ անդարմանելի՝ գեղջկուրին փաստաբան-բանաստեղծին.

Քանի մը կաթիլ ճաշակ կ'ուզենք տալ իր բիւրեղացած զգացումներէն, մէջբերելով իր տրամաթաթախ տողերը: Անհաւատալի սկզբնաւորութիւն.

— «Մահուան գոյժերը իրարու կը յաջորդեն: Մեր սիրտերուն մէջ հին չէնքեր է որ կը փլչի՜ն հետզհետէ, ան տարիքին մէջ կը գտնուինք ուր փլուզումները մասնակի սարսուռով մը կը համակեն մեր հոգիները»:

Աւա՜ղ, անմոռանալի բանաստեղծ բարեկամս մէթր Մալէզեան, աւա՜ղ, որքան որ կեանքդ [illegible] կը գտնուիս ամիսը տասը հազա՜ր ֆրանք զանձելով, սակայն տարիքդ [illegible] երջանկութեամբ վայելելու հարստութիւնդ. Որքան որ ամէն ամսագլուխ տա՛սը հազարնոց ֆրանք կը գրպանես, աւա՜ղ, չես կրնար խաղալ անոնց.

— Ես ձեզ պիտի ուտեմ

Գիտեմ, անոնք է որ կ'ըսեն քեզի գաժանօրէն.

— Մենք քեզ պիտի ուտենք:

Ի՞նչ արած, չկայ կատարեալ երջանկութիւն: Կեանքը չար է ու բարեկամներդ ալ բարի չեն: Անոնք կը մեռնին ու գէշ բան մը կը յիշեցնեն քեզի: Սրտիդ մէջ հին չէնքեր կը փլչին: Քեզի կը մնայ սրտիդ մէջ շինել նոր չէնքեր եւ անոնց մէջ բնակեցնել նոր բարեկամներ: Եւ յետոյ Փարիզ թաղամասին մէջ կանգնել տուած չէնքդ կրնայ շատ մը աներեւութական չէնքերու փլուզումները մոռցնել: Աստուած քու տանդ գլուխը աղէկ պահէ:

Սրտիդ մէջ տեղի ունեցող փլուզումները պատճառ կ'ըլլան որ դուն արտադրես հրաշալի տողեր, արժանի [illegible] գրուածոյ գիրքի մը մահերգութեան բաժնին մէջ. Քու վսեմ տողերուդ մէջ ներքին զգացում եւ յուղական գաղափարներ ընդելուզուած կը ստանին պարզելով անպարագրելի պարապութեան մը մէջ:

Ծարունակենք ճաշակ մը եւս տալ.

— «Երեք մահեր, իրարու ետեւէ, վերջերս եկան իս ցնցել, երիցս զամբով մխոցս մահուան գաղափարին»:

Բանաստեղծը երեք անգամ կը ցնցուի ու կը զամուի մահուան գաղափարին. Վեհ է պատկերը եւ առաքինութի՛ նկարեցէք ձեր աչքին առջեւ.

Տիար Վահան Մալէզեանի քրիստոնէական անձը, աչքերը ղէպի երկինք, աջ ձեռքը վեր բարձրացած տեսանողներու համար ու գլուխը մխուած երեք գամ: Երիցս ծակ գլուխ: Ծոցքին մէջ կը տեսնէ մահուան հրեշտակը, ձեռքը մանգաղ ու մուրճ: Ամպեր, լոյս, ստուեր, ճառագայթ, մուխ, հուր, բոց. Մեղք որ Թինթօրէթթօ մեռած է. Աստուածաշնչական նկար մը կ'ըլլար ստեղծել Սանթի Ափոստոլի եկեղեցին համար:

Առաջին մեռնողը «յորդաժպիտ» բարեկամ մըն է, որուն եռեւէն բանաստեղծը կ'արձակէ ունայնութեան չափ անհուն հառաչ մը ու կը բացագանչէ.

— «Պարապ աշխարհ»:

Ամբողջ իմաստութիւն մը, փիլիսոփայութիւն մը ու դատնութիւն մը կայ այս «պարապ»ին մէջ:

Իրաւցնէ հէ՜յ պարապ աշխարհ.

Մարդ ճարպիկ կ'ըլլայ, ամիսը տա՛սը հազար ֆրանք կը շահի, բանաստեղծի անուն կը հանէ, մեծ մեծ տուներ կը շինէ, եւ սակայն օր մըն ալ, ո՜վ խեղճութիւն, ոտքերը կ'երկարէ եւ ընդմիշտ կը բաժնուի Փարիզէն, Սքուար Ալպոնիէն, Փարիզէն, Րիվիէրայէն, Եգիպտոսէն, Կիպրոսէն եւ ամբողջ աշխարհէն: Պարա՜պ. Մոն շէր, պարա՜պ է աշխարհը: Կրցածիդ չափ Ֆրանսական եւ անգլիական դրամատուները լեցուր արծաթով, ոսկիով, գոհարեղէններով ու բաժնեթուղթերով, կրցածիդ չափ բազմաթիւ լեցուր զարմանալի համազմերով, կրցածիդ չափ յախճապակիներով լեցուր հնադարեան եւ արդիական կահերով, պատերը նկարներով ու տախտակամածները պարսկական գորգերով, անօգուտ է, այս աշխարհը չես կրնար լեցնել, քանի որ պիտի մեռնիս, եթէ արդէն մեռած չես կենդանութեանդ:

Երկրորդ մեռնողն է «հին պատանեկան ընկեր մը, յեղափոխական շրջանէն, երբ մեր բանաստեղծութենէն առաջ կը յաջողէր Միբրոնէն Կիպրոս փոխելը»:

Հէքեաթ չէ, այլ առասպելական իրականութիւն: Վահան Մալէզեան ալ յեղափոխական եղած է եւ արհամարհած՝ մահը: Անիկա ցցուած է արքայական սրտոտութեամբ մահուան առջեւ եւ անոր աչքերուն նայած է աներկիւղ կերպով: Անիկա թքած է մահուան երեսին ու բաժնած.

— Բա՛ս, աքսո՛ր, կախաղա՛ն, փու՜յթս, կ'արհամարհեմ կեանքը եւ այս պարապ աշխարհը ..

Եւ եթէ հիմակ ասկէ կը զգայ մահուան գաղափարէն իսկ՝ պատճառը պատուոյ դաշտին վրայ չըլլալն է: Ճշմարիտ յեղափոխական քաջին համար ցաւերուն գանգագոյնն է մեռնիլ փետրալից անկողնի վրայ, մետաքսահիւս բարձերու մէջ, կռնակը տաք, գլուխը լիք:

Բանաստեղծը կ'աւելցնէ երկրորդ բարեկամին եռեւէն.

— «Զար բնաղչս անակնկալ չըրա՜ ինծի իր մահը: Բայց լացի ...»

Մեր անմոռանալի բարեկամը ի՛նչ յու կը յարձակի իր բնաղչին վրայ զայն «չար» անուանելով: Զարմանալ կը սխալի այս «չար» ածականը գետեղելով իր անմեղուկ բնաղչին առջեւ: Սրտաճմլիկ է իր կտրուկ խօսքը,— «բայց լացի ...»ն:

Հաւատացէք, կեանքէս տասը տարի կուտայի տեսնելու համար Վահան

ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Ի՞նչ, Հայ էք ուրեմն: Ես ալ կը կարծէի թէ Հրեայ էք: Տարօրինա՜կ բան. Ի՜նչ երջանկութիւն: Տարիներէ ի վեր Հայ չէի տեսած: Տարիներէ ի վեր, հայերէն լեզուիս կարօտ կը քաշէի.

Ներս էր սլացիր նետի մը նման եւ տրամաբանական նախադասութիւններ մը, այլ մանաւանդ իր կերպարանքովը, այլուրեան մատնած էր Սարգիսը եւ Գառնիկը.

Սարգիս եւ Գառնիկ յաճախորդներն են պարոն Լէվիի: Վրացի Հրեայ մըն է վերջինս, մեծաքանակ վաճառորդ մաքրութեան եւ արդուզարդի վերաբերեալ ապրանքներու.

Հայերէն լեզուով՝ ան իր անցեալը կը ցուցադրէր Սարգիսի եւ Գառնիկի. Կը շեշտէր թէ նախարար եղած էր Անդրկովկասեան Վրաստանի մէջ: Կը ճանչնար շատ մը հայ դաշնակցական նախարարներ, երբ փրթեր էր լրագրավաճառուհիին [illegible]

Գառնիկ գրեթէ վերջացուցած էր գնումները, երբ մօտեցաւ լրագրավաճառուհին.

Աչքերն էին մէյմէկ գնդակ ածուխի: Ու խոյս կուտային կարծես իրենց կամարիչներէն: Թարթիչները երկար եւ խիտ՝ լայնկեկ սոսեւերներով կը շարունակուէին հաւկթաձեւ դէմքին վրայ: Սրճագոյն վերարկու, որուն կարն ու ձեւը որբանոց կը յիշեցնէին: Ոտքերուն սանտալ. գլխուն բասքէր, որուն ճակատին կը փայլին ոսկետառ՝ Paris - Soir: Կարելի չէ տասնըեօթէն աւելի տալ իրեն:

— Փարի - Սուար, պարոններ:

Եւ անուշէն կախ կաշիէն դուրս՝ մէյմէկ թերթ կ'երկարէ պարոն Լէվիի, Սարգիսի եւ Գառնիկի.

— Ո՞վ էք, Օրիորդ: Ո՞ւր ծնած էք:

— Հայ չէ՞, պարոն:

Հրեայ է, Օրիորդ:

— Ես հայերէ՞ն գիտէ:

Հրեաները ամէն բան գիտեն, Օրիորդ:

Գառնիկ գլխիվայր վրջած ըլլար կարծես: Չէր ուզեր հաւատալ, որ հայ մանկամարդուհի մը թերթ ծախէր Փարիզի պողոտաներուն վրայ:

[illegible] չծախեմ, պարոն: Ապրուստ կը ճարեմ: Էհ, քանի՛ քանիներ աչք կ'ընեն, ինձ խօսք կը նետեն, խոստումներ ստատ ու ժամադրութեան առաջարկներ: Բայց, չէ՞ որ ինձմէ կախուած է.

Եւ բուռնցք մը ցցելով պարապին մէջ ու Գառնիկի դէմ՝

— Կը տեսնէ՞ք, պարոն, սա բազուկը: Ուժ կայ անոր մէջ: Մոռցուած աղջիկ եմ ես: Վա՜յ անոր որ կը դպի ինծի

Աչքերը արտակարգ բացուածքով մը կտրուկ եւ ուժգին ակնարկ մը կ'ուղղէ Գառնիկի

Սամսոն ծնած է: Մէկը չունի: Որբանոցներու աղջիկ է: Գայծառ կը կոչուի

Փարի - Սուար, Փարի - Սուար ..

Արագաքայլ, գրեթէ վազելով, Սէն-Մարթէնի վրայ, խանութէ խանութ եւ անցորդէ անցորդ՝ լրագրավաճառուհին, Հայուն աղջիկը.

Սէն Տընիի պողոտային երկայնքին ու հանդարտաքայլ՝ կը յառաջանան Սարգիս եւ Գառնիկ, երկու ծրարներու ծանրութեան հետ.

Տարիներ քաղաքներու մէջ ծնած, [illegible] վրայ իրարու զիպած՝ անոնք անբաժանելի ամբողջութիւն մը կազմեցին, չորս տարի, մինչեւ Զինադադար: Հասան ազատ տաժանակիր աշխատանքներու արօրին լծուած զոյգ մը եզներն եղան անոնք

Տարիներ վերջ, երկրորդ աքսորին, այս հեղ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, անոնք վերստին զտան իրար: Եւ գործարաններու դառն բաժակը պարպելէ ետքը, անոնք միացուցին իրենց խնայողութիւնները ու պայուսակ մը՝ լեցուն օճառով, սանտրով եւ զանազան անուշահոտութիւններով, եղան արուարձաններու վաճառականներէն-ը:

Անոնք հաշուի կ'առնուին, ներկայիս, իբրեւ անմրցելի եւ անպարտելի վաճառորդներ՝ Անկիէնի ու Մոնմօրանսիի վաճառականներուն մէջ, 6 տարիներու հեւքէն վերջ.

Ունին ինքնաշարժ: Եւ անոնց յարդարած տախտակները հարուստ խանութի մը կարեւորութիւնը կը թելադրեն ձեզի, իրենց ճոխութեամբ եւ այլազանութեամբ:

- Սարգիս ...

— Օ՜, գիտեմ միտքդ: Արդէն, զարմացայ թէ ի՞նչպէս եղաւ որ մինչեւ Շօսէ տ'Անթէն համբերեցիր: Գիտի առաջարկես որ փրկենք լրագրավաճառուհին: Այնպէս չէ՞.

— Պողոտաներու անդունդէն դուրս պէտք է քաշել այդ որբուհին: Գուցէ ուշ չէ: Գուցէ անոր խաթարումը չէ հասած դեռ մինչեւ վհատեցուցիչ հանգրուանը: Պաշտպանենք զինքը: Ու մի մոռնար որ, ինքն ալ մեզի օգտակար կ'ըլլայ: Եւ ո՜վ գիտէ, թերեւս օրին մէկը ...

— Հը, հը՜, օրին մէկը. Օրին մէկը, ես անշուշտ զինքը կնութեան կ'առնեմ

— Աչքը բաց, ճարպիկ, աշխոյժ, համարձակ, կրակի պէս, առողջ եւ գեղանի: Ինչո՞ւ չէ, եթէ վերադաստիարակչական փորձարկութեան չը[illegible] մը մեզի ապահովէ նման ծրագրի մը իրագործումին բոլոր երաշխիքները:

— Վերադաստիարակչակա՜ն: Օ՜, մօնշէր: Հապա եթէ դո՞ւն ինքդ տրամադրուէիր վայելելու փորձարկութենէդ քաղուելիք պտուղը: Հապա եթէ դո՞ւն զինքը կնութեան առնէիր: Ներողութի՛ն, ներողութի՛ն, ինչպէ՞ս ալ կը մոռնամ որ, դուք մտաւորականներդ, վերջապէս դուք որ գրական մարդու յատկութիւններ կը պարտեցնէք ու կը տանիք ձեզ հետ, անյարմար էք ամուսնական կեանքին: Բայց, նկատի ունեցիր, սիրելի Գառնիկս, որ կինը միշտ ալ պուպրիկ մը չէ, ինչպէս կ'ընդունիք ընդհանրապէս դուք՝ գրքի մարդիկդ. Պուպրիկ մը՝ որուն հետ շարունակ խաղալ պէտք ըլլայ: Իսկ դուք տրամադրելի ժամանակ չունենաք: Կինը մուսա մըն է յաճախ, ճշմարիտ ներշնչարան մը եւ ներշնչող մը:

Թմրած ըլլալին կարծես Գառնիկի ջիղերը, որոնք բացառիկ պրկումէ մը բռնուած՝ կը հանդուրժէին անհամբեր, որ իրենց տէրը անմռունչ կուրծք տար իր գործակցին սլաքներուն:

Ու Սարգիս լռութեան երանգ մը տալով իր ձայնին, վերջապէս՝

— Տարակոյս չկայ, Գառնիկ, որ համաձայն եմ քեզի հետ: Պաշտպանենք Հայուն աղջիկը. Թող քու քմիդ ծախէ.

✕

Իրա՞ւ ան էր: Պողոտաներու ան-

Մալխասեանի լացը։ Կ'երեւակայեմ անալզեալ Վահան Մալխասեանը, մէկ շաբթէ բարեկամս, փլած թաշկինակին թիկնաթոռի մը մէջ, գրասեղանին առջեւ, որուն ծնուն թուղթին վրայ դրուած է մահաղդը։ Քերթողը այ ձեռքը տարած է իր համարայրող ակաւին ու պիչ պիչ կը նայի սեւ-ծիր թուղթին, մինչ իր աչքերէն յամրաբար կը հոսին արցունքները ծնո ն թուղթին վրայ։ Դիրք կը փոխէ, հառաչ մը արձակելով եւ իր արտասուքին շիթեր կը թափին բաց կաղամարին մէջ։ Ցետոյ այդ արտասուախառն մելանով բանաստեղծը կը գրէ ու կ'երգէ յուզական, սրտառուչ մանրգութիւններ։

Աչա թէ ինչու մեր սրտին կը գլորին Մալխասեանի բանաստեղծական էջերը։ Անոնք ապրուած են, զգացուած սրտէ յառած։

Երբորդ մեռեալն է բանաստեղծին պատանեկութեան ուսուցիչը, ծերունի, տառապած, խոչուած Նշան Սիմոնեանը, բոլոր ուսուցիչներուն պէս բանած դասնութեան բաժակները զմպուր։

Մալխասեան կ'երգէ.

—«Գիտէի որ առնէք մը ի վեր իր առողջութիւնը բոլորովին քայքայուած էր։ Որպէս ցաւ զգացի որ մահուան լուրը շատ ուշ իմացայ եւ զանկ՚չկրցայ անձամբ ծաղիկ մը դնել իր գագաղին վրայ եւ երկու խօսք ըսել»

Ինչ գեղեցիկ մտածում։— Ծաղիկ եւ խօսք, խօսք ու ծաղիկ, համակ բանաստեղծութիւն. Մէկ ծաղիկ, երկու խօսք, երեք այ արցունք. ... Այս բոլորը գրողին տաքը հոգարանցէն չելլեր, որով մէջն են

Ամբողջ սեւերու մէջ է Մալխասեան ու չհորհայի կը ծռի հողակոյտի մը վրայ եւ նորոգէն կը գետեղէ մէկ ծաղիկ ու կ'ըսէ երկու խօսք.

—«Սիմոնեանի նման աղնուական ուսուցիչ մը շատ քիչ ճանչցած եմ։ Եւ ըսել թէ մեռաւ անյայտ եւ, աւա՜ղ, կը թաղուի իբր անտէր ննջեցեալ»։

Այո, անյայտ էր Սիմոնեան, որ չէր ցաւ նոյն իսկ նշանաւորութիւն, տեսակ տեսակ տաքր հայոց Ֆրանքով, աղնուական մարդ էր հէք Նշան Սիմոնեանը, որ երբեք չէ դիմած Բարեգործականին կամ Վահան Մալխասեանին՝ խնդրելու համար նպաստ մը։ Մալխասեանն ալ իր կողմէ ոչ մէկ օժանդակութիւն է բրած, գիտնալով համայնքը անոր վիճակը, պարզապէս չվիրաւորելու համար Նշան Սիմոնեանին զիրար զգած աղնուականութիւնը։ Աղնուականները անանք են որ գիտեն անօթի մեռնելու բարձր արուեստը։ Նոյնպէս եւ մանաւանդ աղնուական են անոնք, որոնք սկզբունքով հակառակ են օգնելու թշուառներուն եւ անկարներուն, բարձր պահելու համար անոնց պատիւը։ Եւ այս կէրպով ոչ ոք աչխարհի վրայ աւելի աղնուական է քան մեր գրողական բանաստեղծը՝ Վահան Մալխասեան.

Ու Սիմոնեան թէեւ կը մեռնի լքուած եւ անտէր, սակայն սէր կը մնայ իր արժանապատուութեան։

Վահան Մալխասեան կ'ըսէ

—«Որպէս ցաւ զգացի որ իր մահուան լուրը ուշ իմացայ ...»

Ա՜հ, եթէ ժամանակին իմացած ըլլար իր ծերունի ուսուցչին մահուան լուրը, ինչե՜ր պիտի ըսէր, ինչե՜ր. ինչե՜ր . .

Ինչ համեստօրէն չէ բաւած իր ընկերները եւ կրկնակ համեստութիւնով մը «ծաղիկ մը գետեղելու» խօսքը կ'ընէ։

Ես ձեզի ըսեմ թէ ինչե՞ր պիտի ընէր

Առաջին.— Բժիշկ մը պիտի դրկէր ստուգելու համար որ Նշան Սիմոնեանը իրապէս մեռա՞ծ է։

Երկրորդ.— Ուր որ անկ է պիտի հրահանգէր որ ձրի թաղում մը ընեն ազգային մշակին

Երրորդ.— «Կերոններ» պիտի ղրկէր։

Չորրորդ.— «Արագած» թերթին մէջ ձրի մահազդ մը տալել պիտի տար։

Հինգերորդ.— Զափածոյ բանաստեղծութիւն մը պիտի գրէր։

Վեցերորդ.— Ըստ իր սովորութեան՝ գերեզմանի մը 20 ֆրանք պիտի տար, որ իր գրած բանաստեղծութիւնը յուզումով արտասանէ ուսուցչին հողակոյտին վրայ

Սակայն, ափսո՜ս, աւա՜ղ, Մալխասեանը ուշ է իմացեր իր ուսուցչին մահուան լուրը

Այսու զմբախտ բան է բարեկամի մը մահուան լուրը ուշ իմանալը։ Կը մաղթենք իր լուրը ուշ չիմացուի բարեկամներէն։

Բանաստեղծը կը փակէ իր մահերգութիւնը ըսելով

—«Այսպէս մի առ մի կ'երթան երէցները։ Մեր շուրջը կը մեծնայ պարապը, զոր նորեկները չեն լեցներ, պարապը որուն մէջ մեր հոգիները կը մաշին»...

Նորէն, միշտ, դարձեալ, կրկին այդ անիծեալ «պարապը»։ Եւ այդ «պարապը» մանաւանդ մեծնալ սկսած է բանաստեղծին առջեւ։ Իրեն կ'մրնայ լեցնել այդ պարապը. Եթէ անկարելի է լեցնել ոսկիներով — քերթուածներով, գոնէ լեցնելու է գոյութենական անձովը։ Ինչո՞ւ սպասել որ նորեկները լեցնեն այդ պարապը։ Նորեկները լեցնելիք ուրիշ շատ բաներ ունին։

Իսկ դալով «մեր հոգիները կը մըսին» խօսքին, թող անհոգ ըլլայ բանաստեղծը՝ պիտի հիւրընկալուի ջերմութեան մէջ ... գժոխքին։

Կատակը մէկդի, վայրկեան մը, սակայն, մօլ շէր, այսքան ալ անտեսեմ կեղծաւորութիւն տեսնուած բան չէ։ Սարսափելի կարդալով Մալխասեանի այս յօղուածը իր մասը խածած է ու Բեհիշթերուն հիանալով այս լիբր շինականութեան՝ պատրաստուած է անպատճառ Մալխասեանին ընել փառատր ... յիշատակութիւն մը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԴԻԱԿԻ ԳՈՂ.— Սինկափուրի գերեզմանատան մէջ, ոստիկանութիւնը այս օրերս կը տեսնէր մարդ մը որ հող բերելով կը սրաղէր։ Այդ դիւալին մարդը բռնելով, Համ Վէնկ անուն սոփրական Չինացի մը, դատարան քաշեցին։ Հոն, ինքզինքը պաշտպանելու համար, պոռաց.— «Բայց, հօրս ոսկորնե՞րը դուրս կը հանէի»։

Ցետոյ բացատրեց թէ որպէսզի իր հայրը կարենայ հանգիստ ննջել չինական հողին մէջ, ինչպէս հին Չինաստանէն մնացած ու պատուիրուած սովորութիւն է, երբ հօրը քիմեթոր հեռուէն Սինկափուր եկած էր, անոր ոսկրածին փոխադրելու համար բարեպաշտօրէն։ Փոքր տուփանոք մը փոխարէն, Համ Վէնկ աղաւ ձգուեցաւ եւ իրեն հասկցուեցաւ, որ դիակներ ձեռք բերելու համար օրինական միջնորդներ կան։ Չինացին իսկոյն այդպիսի թուղթ մը ստորագրեց եւ կը սպասէ։

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԷԼՈՒ ՏԵՆՉԱՆՔԸ

Ձմեռնային մանր օրերը հասեր էին արդէն։ Մռայլ ամպեր կը ծածկէին երկինքը։ Հովը կը սուլէր իր սրտո՜ւր երգը ժխկացած ծառերու ընդմէջէն։ Անհետացեր էին գեղեցիկ եւ ուրախ օրերը։

Հիւանդանոցին տասնութեան քննութիւնը սկսած էր։ Բժշկապետը, հիւանդապահուհիի մը հետ, կ'այցելէր հիւանդներուն։ Բժիշկը քննել վերջ խուսափարար Աւոյի, որուն անկողինը կը գտնուէր սենեակին խորը, ժպտելով ըսաւ.

— Այսօր պիտի թողուս հիւանդանոցը։

Հիւանդը տխրօրէն պատասխանեց.

— Տոքթէօր, քանի մը օր եւս մնամ

Բժիշկը ցաւեցաւ, բայց, ինչ կրնար ընել։ Անկարելի էր հիւանդանոցի կանոնին հակառակ չարժիլ։ Ու հանդարտութեամբ մը ըսաւ.

— Դուն առողջացած ես եւ որ եւ է ցաւ չունիս, ինչպէս կրնամ թոյլատրել որ մնաս։ Ուրիշ հիւանդներ ունինք, որոնք կարգի կը սպասեն։ Առողջները ինչպէս կրնամ պահել

Հիւանդը, խորացած ու մթնած աչքերով, ճգնեցաւ կասեցնել իր արցունքները։ Եւ, չարժելու համար բժիշկին սիրտը, խոժիչ ձայնով մը ըսաւ.

— Գոնէ մէկ քանի օր։ Տեսէք, կոչ եւ ոսկոր եմ մնացած։ Լաւ չեմ զգար ինքզինքս։ Թոյլտուկ կ'ունենամ եւ ոտքի վրայ չեմ կրնար կենալ։

Բայց, բժիշկը անտարբեր պատասխանեց.

— Պատճառը այն է որ երկու շաբաթէ ի վեր անկողինն ես. անգամ մը որ քալես, սկսիս, կը վարժուիս։ Գէշ կ'զգենիս կէս օրէ վերջ.

— Ո՞ւր։

— Առօրեայ քու գործդ է։

Ու բժիշկը, իր հետ ունենալով հիւանդապահուհին, անցաւ միւս սենեակը

Աւօ, որ 15 օրէ ի վեր վարժուեր էր կակուղ ու տաք անկողնին, դոյն դրեթէ կ'ատէր այժմ։ Սպիտակ ու մաքուր սաւանը եւ կակուղ բարձերը մուշտակի մը նման կը տաքցնէին զայն։ Բայց, բժիշկին անդառնալի վճիռը հանեց անկողինը կը վերածէր սառուցեալ ծածկոցի

Քանի մը ժամ վերջ, Աւօ ստիպուած պիտի ըլլար ճամբայ ինկալ կրկին՝ իր ցնցոտիներով ու ցուրտ ձեռքին։ Բայց, ո՞ւր երթար։ Հիւանդանոց մտնելէ առաջ անգործ էր։ Հիմա, բոլորովին վատուժ, ի՞նչ կրնար ընել։ Գործ պիտի կարենա՞ր գտնել, ու եթէ գտնէր իսկ՝ պիտի կարենա՞ր աշխատիլ

Ուրեմն կրկին պիտի թափառէր փողոցները՝ մերկ ու անօթի։ Աւօ բարձրացուց գլուխը ու անկենդան հայեացք մը նետեց դէպի դուրս։ Երկինքի վրայ կը կուտակուէին մռայլ ամպեր, ու հիւսիսային հովը կը ծեծէր պատուհանները. Աւօ վերմակը քաշեց գլխուն եւ փորձեց քնանալ։

Բայց, ի՞նչ օգուտ ունէր երկու երեք ժամուան հանգիստ մը։ Իր մարմինը պէտք էր վարժուէր ոչ թէ հանգիստի, այլ՝ աշխատանքի ու ցուրտի։

Ապագայի անորոշութեան առջեւ զգացած իր խռովքը կ'ընկճէր զինքը։ Ան ինքզինքը կը զգար ոչ թէ տաք սենեակի մը մէջ, այլ կատարը ձիւնապատ լերան մը, ու ակռաները սեղմելով կը մրմնջէր

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս։

Հիւանդ ընկերները սկսան կատակել։ Աւօ, յուզուած, սպասեց հիւանդանոցէն մեկնումի պահուն.

Ձմեռնային ցուրտ անձրեւը սկսեր էր տեղալ.

— Աւօ, եկո՛ւր, բարեկամս

Աւօ՝, հիւանդանոցի ծառային օգնութեամբ հագաւ հակաճխռուած եւ ճըմրթկուած հագուստները։ Առաւ ցուպը եւ գանդաղօրէն դուրս ելաւ հիւանդանոցէն։

Մինչեւ այդ բոպէն՝ զմգուութեան բառ մը չարտասանեց ան։ Բայց, փողոցը, մէկ քանի քայլ նետել վերջ, ոտքերը կթոտեցան։ Զգաց թէ իր ամբողջ ուժը սպառած է։ Ուզեց կրթնիլ պատին. ի զո՞ւր։ Հոն, հիւանդանոցին դրանը առջեւ ծալարեցաւ խոնաւ սալայատակին վրայ։ Մութը կը կոխէր ու մերկ ծառերուն ընդմէջէն, հիւանդանոցին ելեկտրական լամբերը կը լուսաւորէին դուրսը։ Հիւանդանոցի ճաշի պահն էր։ Իսկ այդ գիշեր սիրելի պիտի տրուէր։

Աւօ, սակայն, համեղ ճաշ մը չէր երեւակայեր։ Ան մեծ գոհունակութեամբ պիտի ուտէր չոր հացն ալ, միայն թէ տաք երդիքի մը ներքեւ ըլլայի։ Երանի՜ թէ հիւանդանոցի մտած չըլլար ու բժիշկները զինքը բժշկած չըլլային։ Տանիքին օրուան ընթացքին վարժուած ըլլալով հանգիստի, իր մէջէն անհետացած էր աշխատանքի ճիգը եւ կեանքին դէմ պայքարելու կորովը։

Ու այժմ կրկին մնացած էր անտուն, անբուժելի, մերկ ու անօթի։ Ուրեմն, երկնցած չան մը պէս ցուրտ ու ցեխոտ սալայատակին վրայ, պիտի մեռնէր

Իր առջեւէն անցաւ, կրակէ աչքերով ու կայծակի արագութեամբ, ինքնաշարժ մը եւ կորսուեցաւ մութին մէջ։ Աւոյին աչքերը աւելի ուժգնօրէն փայլեցան քան ինքնաշարժին լոյսերը։

Եթէ փոքրիկ արկածի մը ենթարկուէր, զինքը անմիջապէս պիտի տանէին հիւանդանոց։ Իր ոտքերէն կամ թեւերէն մին քիչ մը պիտի ցաւէր— ի՞նչ փոյթ։

Մարդ կը մեռնի՞ մի՛թէ փոքր արկածէ մը։ Ո՜րքան արկածեալ մարդիկ կը փայլին կեանքը

Աւօ չէր ցանկար մեռնիլ։

Մահէն կը սարսափէր։ Ու միայն կեանքը կ'երազէր

Աջ ձեռքն առաւ գաւազանը ու մեծ ճիգով ոտքի ելաւ.

Ուժգին հովին ու անձրեւին ներքեւ, գինովի մը նման ու. անվստահ քայլերով կանգնեցաւ փողոցին մէջտեղը։ Ու երբ ինքնաշարժ մը կ'անցնէր, չարժում մը ըրաւ՝ կարծես հետեւելու ցանկութեամբ եւ

Եւ, հիւանդանոցէն դուրս գալէն երկու ժամ յետոյ, Աւոյին առջեւ հիւանդանոցին դռները կրկին բացուեցան։

Այս անգամ, սակայն, ներս կը մտնէր ոչ թէ Աւօն, այլ իր ջախջախուած եւ այլանդակուած մարմինը։

Աւօ ազատած էր իր ապրելու տենչանքը

ՄԱՀՄՈՒՏ ԵՍԱՐԻ

Թարգմ. Վ. ԻՇԽ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մարկ-Հերամուն

Գիտցինք թէ վատառողջ գերասանուհի Տիկ. Ֆէլէկեան խելագարել է յետոյ պատսպարուեցաւ Պոլսոյ ազգ. հիւանդանոցը, ուր եւ մեռաւ անցեալ շաբաթ։

Հայ բեմի գործիչներէն Ա. Մաստթեան յօղուած մը նուիրած է Տիկ. Մարի-Հերանոյշ Ֆէլէկեանի յիշատակին։ Այդ յօղուածէն քաղուածք մը.—

Իննսունական թուականներէն բռնած, հայ բեմի այդ երանդառը թիթեռնիկը, ճկլուն ու խայտուն, եռանդուն ու զուարթուն այդ թռչնիկը՝ որ կենսուրախ ժպիտին հետ այնպէս յօղեր կը հասցնէր հանդիսատեսին սիրտէն ներս, որ իր ուժեղ արուեստով կրնար եղկելիները... անմահօրէն ու հարազատօրէն եւ այդպէսով խանդավառել հոգիները, որ դէն լռեր է, եւ ոչ միայն լռեր է՝ այլ եւ վերածուեր է մաս մը հողի, անզգայ ու անխօսկուրդ, մինչեւ անգամ անյայտ ու անհոգուտ։

Բացարձակ անպախտը եւ անսպառ մոռացումը պատսպարուեց թատրոնի արուեստագէտն է. անոր մահէն յետոյ, շատ սահմանուոր ժամանակի մը համար, կը մնայ աղօտ յիշատակ մը եւ երբեմն այդ յիշատակը կ'ապրի յիշողութեան մէջ անոնց՝ որոնք իրեն հետ ապրած են։ Իսկ անկէ յետոյ, յաւիտենական դատաստանի... ինչպէս կ'ըսէ Համլէթ։ Նկարիչը՝ պատասար կ'երանդառէ եւ այդ երանգները կը տեւեն դարերով։ Արձանագործը կը ձեւաւորէ մարմարը եւ այդ ձեւաւոր քարակոյտը կ'ողջունէ հազարաւոր սերունդներ։ Գրագէտին գիրը ժառանգաբար կ'անցնի այլ եւ այլ, սերունդէ սերունդ եւ կրնայ խանդավառել զարդերը, բայց գերասանը՝ որ իր հոգեկան ու Ֆիզիքական բոլոր կարողութիւնները կը շռայլէ մարդկութիւնը ազնուացնելու, իրեն հետ ապրողներուն հետ միայն կ'ապրի։ Մեր մէջ պիտի ապրի նաեւ Մարի-Հերանոյշ, որ եղաւ մէկը արուեստի դրօշակիրներէն՝ Կովկասէն Պարսկաստան, Ամերիկայէն Եգիպտոս եւ անկէ մինչեւ Թուրքիա։ Ամէն տեղ ողջունուեցաւ ան համակրանքով, ամէնուն մէջ ցանեց ան հաճոյք արուեստին եւ ամէն ձեւով սուրբ զգացումներ

Մարի-Հերանոյշ իր բեմական կեանքին հիմնաքարը դրաւ Կովկասի մէջ, «Վրաց ազնուականներու թատրոնին բեմին վրայ, Փարիզի Թափառաշրջիկը (Le gamin de Paris) թատերախաղով եւ դերով։ Ո՞վ պիտի կրնար հաւատալ երբ այն ատեն տակաւին տասնըհինգ տարեկան էր, հակառակ ատոր՝ շահած է այնպիսի յաջողութիւն մը՝ որ մարդկային երեւակայութեան մէջ հազիւ թէ կրնայ տեղ բռնել։ Ուրիշ փաստերու ի՞նչ հարկ, կը բաւէ ըսել որ այդ դերին նախկին ներկայացուցիչը Տիկ. Մելիքեան կը հրաժարի այդ դերը խաղալէ՝ Հերանոյշէն յետոյ։ Այնուհետեւ տարիներու ընթացքին, կ'օգտագործուին յաջողութիւնները՝ կազմելու համար Հերանոյշի արուեստին ուղեծրը գոյն

Բայց առա կը հասնի սեւ օրը ամպրոպային արհաւիրքներով։ Մարի-Հերանոյշի շաղիւ իմացականութիւն» կը շիջի։ Այլ եւս տուներ մըն է ան, ուրուական մը, անգիտակից՝ ալխարհի վիճակին միջավայրին եւ պատահական ուրախութիւններուն։ Ըլլայ քրօջական եւ որդիական գուրգուրանքը, ըլլայ ազգային խնամքն ու գարմանումը կարող չեղան վերստեղծել անոր մէջ նախկին գեղեցիկ իմացականութիւնն ու կենսունակութիւնը՝ որոնք յամառօրէն խուսափած էին անկէ։

Ի՞նչն էր որ այդպէս խորապէս խռովեր էր անոր հոգին եւ՞ սարսեր միտքն ու դատողութիւնը։ Այդ առեղծ մնաց առեղծուած։ Բայց չէ՞ որ մարդկային հոգին պէտք է մոռնալ որպէս առեղծուած։

Իր մահը այնքան քմլեց մեր սիրտերը՝ որքան իր անցուցած ուշակորոյս եւ անզգայ տարիները։ Աւելի ի՞նչ ողբերգական՝ քան տեսնել թէ գացումէ եւ ուշքէ զուրկ գոյութիւն մը, որ Տիկին Սան ժէնով ազնուօրէ ու հիացուցեր էր մեզ։

Մարի-Հերանոյշի Սան ժէնը... Այդ արդէն կը բաւէր որ Հերանոյշին րոլինը հեծ Արուեստագիտուհի

Հերանոյշ եղաւ հայ բեմին աստղերէն մէկը, քանքարաւոր արուեստագիտուհի մը՝ որ իր տուրքը տուաւ անոր, մինչեւ որ իմացականութիւնը դաւաճանեց։

Աւելի գիտեն ոչ միայն իր արուեստի ընկերները, այլ եւ ազգը։ Ատոր համար է որ այսօր ազգը իբր բրաւ Հերանոյշը եւ վերջին առխոնհութեան որդիական ու հայրական ամէն խընամք տուաւ անոր։

Ն. Գ. Բ.

ԿՈՉ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

1929ի աշնան էր, որ խումբ մը մտաւորականներ հիմը դրին Նախատակ Դրօշակիրներու Բարեկամներու հրատարակչական ընկերութեան, նպատակ ունենալով հասարակ եւ յառաջդիմութեան առջ արժեւորութեան նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն երկերը։

Արդէն կը թեւակոխենք մեր գոյութեան եօթներորդ տարին, եւ հակառակ տնտեսական տագնապին՝ ուրախ ենք յայտարարելու, որ կրցեր ենք հրատարակել արդէն ՏԱՍԸ գիրք եւ ընտրուած հատորներ, իրականացնելով մեր ծրագրին առաջին շարքը։

Պատրաստ գրամագլուխով մը չէր, որ գործի ձեռնարկեցինք։ Շնորհիւ հիմնադիրներու անսահման եւ անձնուէր գործունէութեան, ինչպէս նաեւ քանի մը նուիրատուներու եւ հաւատարիմ ընթերցողներու համակրութեան, հրատարակչական կեանքին մէջ անհրաժեշտ ձեռնարկ մը դարձուցինք։ Պէտք ունինք սակայն նոր օժանդակողներու եւ համակիր ընթերցողներու, այս գեղեցիկ մատենաշարը շարունակելու համար։

Կը հաւատանք որ այս կերպով մեր նահատակ գրագէտներուն յիշատակը յարգած ու յաւերժացուցած պիտի ըլլանք, իբրեւ նուիրական պարտականութիւն։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Ծ. Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել այս կոչը։

ցեալ օրուան հայ լրագրավաճառուհի՞ն էր, հիմա, այս աղջիկը։ Այդ ինչպէ՞ս կերպարանափոխութիւն։ Դաւնիկ սրճագոյն վերարկուով, պարզ եւ անսեթեւեթ Հայուհին էր որ կ'ուզէր առնել իր դէմքը։

Փլուզումի նման բան մը տեղի ունեցաւ անոր հոգւոյն մէջ։ Օ՜, ինչո՞ւ խորտակուէր արամադրութիւնը։ Ինչո՞ւ չմնար առաջին տպաւորութիւնը։

Փետրալարդ եւ բարձրադիր դլխարկ մը։ Մազերը ականջներէն ի վար՝ այտերուն մէջտեղը մէկմէկ կէս դրամ կաղմած, ապանիական ձեւի նըմանութեամբ։ Դէմքը կարմիրով ծեփուած, առանց արուեստի նրբութեան եւ ճաշակի ըմբռնողութեան։ Բերանը խոշորցած եւ շրթները լայնցած ու հաստցած՝ ներկին անյաջող հարուածներուն տակ։ Թարթիչները՝ կարծես թէ պէտք ունենային արուեստա. կան սեւի եւ երկարաձգումի, թանձր ներկի մէջ թաթխուած։ Գորշ վերարկու մը եւ վզին անասունի պոչ մը, իբր մուշտակ։ Ու ոտքերուն՝ երկար կրունկով կօշիկներ, Վերջապէս՝ կատարեալ տիկին մը, քաղաքէն եկած։ Աչքերուն ներքեւը սեփսեւ։

Պայծառ պարած ու լուացուած ըլլալու էր չարաթ գիշեր, երբ առա Դաւնիկի կը ներկայանար, Մոնմոբանսի փաճառատեղին մէջ։

— Մոտեցէ՛ք, տիկիններ։ Անխարկ մը, տիկիններ։ Ձեր կուտանք, տիկիններ։

Ու Պայծառ կարմիր խոյանքով մը գործի կը նետուէր։ Կը պոռար։ Ծափողներ կը դրկէր։ Եւ երբ անցորդները հեռանային անտարբեր՝ ոտքերը գետին կը զարնէր։

— Օրիորդ, գոհ եմ ձեր աշխատանքէն։ Անշուշտ անհատական յաջողութիւն կ'ունենաք։ Բայց, չեմ ուզեր որ պոռաք կանչէք իմ գործիս մէջ։ Ուրախով լսեն ապրանքներս։ Ու գիներս ալ՝ տրամաբանութեամբ, խնամքով եւ խղճմտանքով նշանակուած։ Ի՞նչ հարկ հրաւէրի։ Անոնք որ գիտեն որակ եւ գին գնահատել՝ թող հրամմեն։

Սովակը չերգեց այլ եւս։ Լռիկ մնջիկ կը ծախէր, օրէ օր աւելի եւ աւելի վարժուելով գոհացնել Դաւնիկի երկրորդ պահանջը — պէտք է քիչ խօսիլ։ Պէտք չէ յոգնեցնել յաճախորդը։

Այսպէս կ'անցնէին օրերը։ Շաբթըւան օրերը։ Շաբթուան վեց օրերը, բացի երկուշաբթիէն, տատասան ժամ մը ուշէն մինչեւ կէսօր, կը ծախէր Պայծառ։ Ամէն ճիգ կը փորձէր հաճելի դառնալու համար իր գործատիրոջ։

Դուրբեցուցած էր թերթի իրիկնային վաճառքը։ Զգած էր գոհիք մը մեթին եւ անտրեւ խցիկը ու փոխադրուած՝ մաքուր պանդոկ մը։ Ամբողջ շաբաթ մը, սենեակին կահաւորումով եւ իր ճաշակին թելադրած յարդարումով զբաղելէ վերջ, երկուշաբթիի մը կէսօրուան ճաշին հրաւիրեց իր պաշտպանները։

— Այս ի՞նչ է, Օրիորդ։ Հի՞ւր ունէիք առտուն։

Դաւնիկ գինիի շիշ մը եւ պարպըւած երեք բաժակ նշմարած էր սեղանին վրայ։

— Կարմիր Խաչի մարդիկներն էին եկած էին գանձելու։

Արագ եւ անշփոթ եղաւ Պայծառի պատասխանը։

Սարգիս ուշադիր՝ լուսանկար մը կը դիտէր։ Պայծառի լուսանկարը, հոն՝ մահճակալին մօտ, Շըվալիէի եւ Գլանչարի նկարներուն միջեւ։ Գործակիցները հայ աղջկան մը համար անվայել գտան կինոմերկ նկարի մը ցուցադրութիւնը։ Ու բնականաբար, դիտողութիւնը անխուսափելի էր եղաւ։

Հաճելի էր Պայծառին համար եւ անոր վարքին մէջ խոստմնալից հետանկարներ կը գծուէին, ամուսնութեան մօտաւոր առաջարկի մը կարելիութիւնը կ'ակնկալէր անոր սիրտը, ամէն անգամ որ Դաւնիկ իրեն գիտողութիւններ կ'ընէր, իր իսկ օգտին համար։

Բայց Պայծառի յոյսերուն վրայ սեւ վերմակ մը կը նետուէր, կը խաւարէր ամէն ինչ եւ ան թաքուն, կատաղի դառնութեամբ մը, նոյն ատեն յուսաբեկ, կը մռնչէր անձայն՝ երբ Դաւնիկ հայրենական ուրիշ լարի մըն ալ կը զարնէր, իրեն յատուկ վարպետութեամբ, Պայծառի ուղղած դիտողութիւնները իր գործին համեմատ փնտռներով հիմնաւորելով

— Օրիորդ, հոգ չէք տանիր ձեր առողջութեան։ Ձեր աչքերուն եւ դէմքին արտայայտութիւնը կը մատնեն գիշերային կեանքը զոր կ'անցընէք։ Ինչպէս կ'երեւի, պարահանդէսներու եւ այլ վայրերու յաճախումը չափազանցութեան տարած էք։ Կրնաք անշուշտ առարկել թէ ի՞նչ իրաւունքով կը միջամտեմ ձեր մտերմիկ ներքին կեանքին։ Բայց, չէ՞ որ, օրհ-որդ, բացի ձեզմէ կը մնայ նաեւ իմ գործս, երբ դուք յոգնած եւ անքուն գործի կուգաք.

Տեսէք, Միսիս, ձեր խարթիչներ սեւի պէտք ունին։ Ու չէ՞ք երեւակայած պահ մը, ուր ձեր յաղումի հասնի այնպիսի աստուծութեան մը, որ դուք սոխալուիք լալ։ Մորհուրդ պիտի տայի որ այդպիսի վայրկեանի մը մէջ, դուք հայելիին առջեւ անցնէիք։ Գիտէ՞ք թէ ինչ գոյն պիտի ստանան արցունքի կաթիլները որ պիտի ըխեն ձեր աչքերէն։ Անոնք ձեր թարթիչներուն սեւը պիտի տանին խառնել ձեր այտերուն կարմիրին։ Անշուշտ, յուզումի նման պահ մը չեմ մաղթեր ձեզի։

Ու եղունգները որ կ'երկարէք այդպէս, վայելչութեան համար հարկաւ, աղուէսի մագլէլը դուն Ֆրոմհեաւ, նայեցէք, ի՞նչ անճաշակ աններդաշնակութիւն՝ կարմիրը ձեր եղունգներուն ու սեւը անոնց ներքեւի աղտին։ Նախընտրելի պիտի չըլլա՞ր որ ձեր հագուստն ու հրաւէրները յատկացուէր մաքրութեան քան պլրանքին, բոլորովին առելորդ ձեզի համար։ Ու մի մոռնաք որ, գործս ալ կը պահանջէ արդէն, որ մաքուր ըլլաք։ Ձեր արդուզարդը

մայթի աղջիկները կը յիշեցնէ։ Վերջ տուէք մազի այդ պոչերուն, որոնք մինչեւ քիթ կը հասնին։ Ու կիրթ շարժուձեւեր որդեգրեցէք։ Հայ կնոջ յատուկ լրջութեան մասին գաղափար չունի՞ք. Մի կատակէք ու չափազանցէք հանդիպողին հետ։

Եւ արցունքի սեւ շիթերը կ'ողողէին Պայծառի դէմքը

Կիրակի առտու մըն էր։ Լաւ կը յիշէ Դաւնիկ։ Պայծառ հայ օրաթերթով մը գործի եկաւ։

— Ամօթ չէ՞ որ հայ թերթերը այս տեսակ խայտառակութիւններ կը տպեն։ Կարդացէք սա, ըսաւ Պայծառ, թերթը գործատիրոջ անցընելով։

Փարիզահայ կեանքէն առնուած երգիծախառն նորավէպի մը վրան բաց մէկ պատկերին ակնարկութիւնն էր։

Դաւնիկ կարմրեցաւ ու տրտմեցաւ։ Բայց ոչ պատկերին համար զոր աչքէ անցուց։ Այլ այն տրամադրութեան համար, որով հայ աղջիկը միայն այդ տողն էր ընդգծած ամբողջ գրուածքին մէջ։ Ու մանաւանդ, Պայծառի շիրր յանդգնութեան համար, որով նման առ մը իրեն կը մատնանշուէր։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՋԵԱՆԵԱՆ

(1)

Շնորհակալիք

Այրի Տիկին Հայկանուշ Արզումանեան եւ զաւակները՝ Արամ, Սեդրակ, Արմենուհի եւ Հայկուհի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Արզումանեան, Այրի Տիկին Յուլեանէ Եարմանեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք, անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւննին յայտնեցին, իրենց, որդւոյն, եղբօր, եղբօրորդւոյն՝ ՀԱՅԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին վարչութեան եւ անդամներուն, որոնք լիուլի կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, թաղման եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններուն առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գանձեզօ-Քաշանի Արծիւ ընթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

X

Գանձեզօ-Քաշանի Արծիւ ընթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներու Քօսէեանին եւ եղբայրակիցներուն՝ իրենց մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

X

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Քէօսէեան ընտանիքին՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ ընտանիք.

Մարսէյլ, 4 դեկտ. 936

X

«Համազգային»ի Շավիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկ. Ս. Ծարգիսեանի եւ իր պարագաներուն, իր ամուսնոյն եւ իրենց ազգականին՝ ՍԵՒՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Փ. Ռուստամլեան, Այրի Տիկ. Խաչիկեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Ջէնկիլէրի Հայր. Միութեան, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Յանուց Միութեան, Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց որդւոյն՝ ՄԻՀՐԴԱՏ–ԹԱՅՖԱՅի մահուան առթիւ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին՝

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 13ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին

Société de Géographieի *սրահին մէջ,*

184 Bld. St. Germain

Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԺԱՆԱՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ.

Բացման խօսք՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ,

Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խօսք պիտի առնեն նաեւ Տիկ. Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

եւ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն *ՕՐ. Տ. ՔԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԳԻՒԼՔԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ԳԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Թ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ԻՍՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Ն. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ եւայլն:*

Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հր. Սամուէլի գրատունը՝ եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, Փարիզ.

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբի կողմէ

Տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը հէն մինչեւ կէսգիշեր.

26 Ave. de Tokio. Metro Alma

Գեղարուեստական բաժին.— *Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ կ'երգէ Այտաու օփէրայէն կտոր մը, Ժ. ՇԱՀ-ՓԱՐՈՆԵԱՆ (թառ), ՕՐ. ԺԻՆԻԱ ԱՖԱՆԱՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), ՔԱՐՈՒՀԻ ՃԱՄԿԱՐԵԱՆ (հայկական պար), ԿԻՆՏՕ (պար):*

ՃԱԶ. ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ — *ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ*

Մուտք՝ 6 ֆրանք: — *Ուրախալի ժամանց:*

Դերասան Յ. Ղազարեանի ներկայացումները

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Մարսէյլի դրամ-օփէրէթ խումբը ղեկավարութեամբ դեր. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Սիրուշի, Պ.Պ. Ս. Ազարեանի, Վ. Տէր-Վարդանեանի, Տիկ. Մառլէնի, Օր. Զառիկի, Պ. Պ. Մակարեանի, Բէյլէճեանի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ - Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին.

Գառ էնթէրնասիօնալի սրահին մէջ, 230 Շըմէն տը Մառրակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին,

Նաւրիկեան սրահին մէջ, 5 Բիւ տը լ'Էգլիզ:

Գիները՝ ժողովրդական:

CONFISERIE ORIENTALE MARMARA

Médaille d'or et Diplôme d'Honneur

H. PAPAZIAN

Spécialité de véritable Rahat-Locoum de Stambul

Datte et noix fourrées à la pate d'amandes

Pates de fruits

Usine et Bureau 49-51, Rue Raspail - ALFORTVILLE (Seine)

Tél. Entrepot 16-06 — R. C. S. 407.006

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախենք գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Դուրսէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Մուշտակավաճառ

ՏԻԿ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24. Rue Affre կամ 8. Rue Cavé — PARIS - 18°

Մասնաճիւղ՝ 2. Rue de la Charbonnière

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch.

Մեր վաճառատուններուն սկզբունքն է բացարձակ ուղղամտութիւն, ճշդապահութիւն եւ չափաւոր գին:

Օգտուեցէք առիթէն: Մասնաճիւղիս բացման առթիւ, կը կատարենք գրի ամէն տեսակ մուշտակներու մաքրութիւնը: Մեր արհեստանոցներուն մէջ կը պատրաստենք չափի վրայ ամէն տեսակ Մանթօներ, Վէսթեր, Օձիքներ եւայլն: Ունինք նաեւ պատրաստի ճոխ մթերք: Կը ստանձնենք նաեւ Մուշտակներու Նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն, ներկելը եւ թանաժը: Մեր վաճառատուները բաց են ամէն օր, իսկ Կիրակի օրերը մինչեւ կէս օր:

Ներկայ կտրօնը բերողին մինչեւ 1937 Փետրուարի վերջ, սկսեալ՝ 200-300 Ֆրք. գնումի համար կը տրուի մէկ տարեկան «Հայ Բոյժ», իսկ 400-600 Ֆրք.ի համար եռամսեայ «Յառաջ» եւ կամ համապատասխան դրամական նուէր Փարիզի Կապոյտ կամ Կարմիր Խաչերուն:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռուսաստանի մէջ գտնուած ձեր ազգականներուն եւ բարեկամներուն լաւագոյն եւ իրական օժանդակութիւն պիտի է՝ ղրկել անոնց կապոցներով բրդեղէն կտորներ, ճերմակեղէն, կօշիկներ եւ թրիքօթաժ:

Այս բոլոր իրեղէններէն մենք ունինք ճոխ մթերք եւ կ'ուղարկենք զանոնք Ռուսաստան շատ ձեռնտու եւ մատչելի գիներով:

Ունինք արտասովոր ընտրութիւն եւ Թէյնկթօն գրամեքենաներ, ինչպէս նաեւ դաշնակներ՝ շատ մատչելի գիներով:

Գիներու ցանկը եւ նմոյշները կը ղրկուին առաջին իսկ պահանջին

Դիմել՝ **American Lloyd. Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12

VICTOR HUGOի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

46bis Rue St. Didier

Իր ընտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր գունարթ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ աւրբացնել կ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն գեղեցիկ երեկոյթներէն մէկը:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՁՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ՝

ՁԵՐ ԼՈՒՄԱՅՈՎ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԳԶՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ

(Փարսկաստանէն նոր եկած) կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր:

Կը պարէ Ստիֆայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** *(10 տարեկան)*

JAZZ GARLO QANTARO

Մուտքը 7.50 ֆրանք

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Ձինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս

(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին ճոխ եւ բացառիկ յայտագիր:

Salle des Ingénieurs Civilsի *մէջ,*

19 rue Blanche, *Մէթրօ* **Blanche** *եւ* **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՐԷՄՕՆԻ

եւ Նախագահութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Դազարի մէջ ցին պիտի ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի *մէջ*

13 Rue du Mail, Métro : Sentier

Կը մասնակցին :

միջազգային սէնֆօնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ

ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհովէնի Բ. սէնֆօնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդիարեանի) եւ ԱՂԹԱՄԱՐ (Տէր-Ղեւոնդեանի)

Պարթեւեան՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ» նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:

Տոմսերու գիները՝ 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, *61 Rue Mr. le Prince:*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ, ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹՃԵԱՆի կը ներկայացուի

Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

եւ ուրիշ անակնկալներ:

Հ անգէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:

Վիճակախաղի տոմսերը կը ծախուին իբրեւ մուտքի տոմս. Ունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:

ՍԱՆՈԹ.— *Gare de l'Est*էն առնել ժամը 2.18, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը: *Opéra*էն եւ *Jaurès*էն օթօպիւս 21A եւ իջնել *Raincy Pavillon:*

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seine 404035 — Tél. Botzaris 17-64

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:

2. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. Երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած ճարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց ճարկային ազդարարութեան մէջ չնշանակուած առաւելութիւններէն: Նատեր առելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:

3. ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ա ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:

Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրական, ընկերակիցներու եւ վաճառողի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճեր:

Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան վարիչ մը, անօրէն մը եւայլն եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտէ մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:

Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ.

4. ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.

Ա.) Կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:

Բ.) Կը քննենք եւ կը հանենք հաշիւներու հաշուեկշիռ (պաշտօն):

Գ.) Կը քննենք սփիւռք եւ գործառնութեան հաշիւները.

Դ.) Կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ լաւագոյն խորհուրդներ կու տանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դնելէ առաջ:

Ե.) Կը քննենք [illegible]

Զ.) Կը քննենք [illegible]

Է.) Կ'օժանդակենք ձեզ մանագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

ՄԱՔՐԱՍԷՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ..

Վերջին մեքենաներով շինուած

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻԱԿ ԳՄԲԷԹԱՒՈՐ, ԱՄԵՆԱՄԵԾ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ — **BAIN ORIENTAL**

Կը գտնուի 5 RUE DE L'ECLIPSE—*ՐԻՒ ՏԸ Լ'ԷՔԼԻՓՍ*

(Հաճիքիկեան ծանօթ լուացարանին կից)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՃԱՇԱՐԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

8 Rue du Colonel-Renard, Paris (17)

Մէթրօ՝ **Etoile, Ternes, Obligado**

Հեռաձայն՝ **Etoile 46 84**

Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, Ղարաբաղի փիլաւ, լիւլէ-քէպապ, չիխիրթմա:

Ամէն երեկոյ կը նուագեն՝ ԹԱՌՈՒՍ ԺՕՐԺ եւ ԹՈՌՈՒՍ ԱՐԹԱՐ

Տնօրէն՝ ԹԱԼԻՇ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette. *Paris* (Gare du Nord) — Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն՝ իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գաւառաւութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5–7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ

ԵՒ ԳՕՆՖԵՔՍԻՕՆԷՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet)*: Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Նախապատուութիւն տուէք մեզի: Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արտադրողին ծախել: Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ: Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ:*

Հասցէ՝ **K. TCHADIRDJIANTZ,** 26 Rue d'Enghien. Paris (X)

Tél. Prov. 34 61

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 52 . 76

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՏՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ MARDI 8 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3289

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՈՎ ՄԸ ԿԱԹ ՋՈՒՐ ԿՏՐԱԾ

Ժամբան երկար չէ Փարիզէն գաւառ։ Ոչ ալ մեծ է տարբերութիւնը՝ Փարիզի եւ Ֆրանսական գաւառի գլխաւոր քաղաքներուն միջեւ։

Եւ սակայն, Փարիզէն դուրս, «գաւառ»ի տպաւորութիւնն է որ կը տիրէ։ Գոնէ հայկական աչքով։

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնէ հայկական «գաւառ»ը, այսքան տարի վերջը։ Ե՞տ է գացեր թէ յառաջ։ Կը նահանջէ՞, կը յառաջէ՞, թէ միշտ ամուր եւ խանգավառ, նոր նուաճումներ կը կատարէ։

Դժուա՛ր է պատասխանել մէկ անգամէն։

Նոյն հարցումը կրնայինք ուղղել մեծափարթամ եւ մնափառ Փարիզի համար, եւ նոյնպէս անճրկիլ։

Հարկ է առանձին գրի առնել զանազան երեւոյթներ եւ իրողութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ գաղափար կազմել։ Իսկ ամբողջական պատկերը կը կարօտի լուրջ ուսումնասիրութեան մը։ Մանաւանդ որ, արդէն 15 տարի կը համրենք մեր նաւին, եւ անջրպետը հետզհետէ աչքի կը զարնէ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

×

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնէ գաւառը, իբրեւ բնորոշ երեւոյթ։ Խաւա՞րն է աւելի թանձր, թէ լոյսը շողշողուն։

Առաջին ակնարկով, կը թուի թէ շատ բան փոխուած չէ երէկէն այսօր։

Նոյն չարքաշ, յաճախ չարատանջ կեանքը՝ ի խնդիր պատառ մը հացի։ Աշխատանք մը յարուած, մեքենական, սպառիչ։

Եւ նոյն հոգեհան հարցումը.— «Մինչեւ ե՞րբ այսպէս...»

Բայց, իբրպէս կազդուրիչ պատկեր մը՝ այս բոլորին վերեւ, — բաղդատաբար աւելի կեանք, շնորհիւ յարատեւ աշխատանքի մը, որ կրնար նոյնիսկ՝ անգլիներու նախանձը շարժել։

Ամէնէն անճարն ալ յաջողեր է բոյն մը հաստատել ճակտի քրտինքով։ Եւ եթէ սեփական տուն մը չունի, գոնէ ապահոված է յարկ մը, ուր կրնայ վարել իր նախընտրած կենցաղը։

Կենսուրախ շունչ մը կը հնչէ տունէ տուն, ամէնէն անբախտ պարագաներուն մէջ անգամ։

Կենսուրախ՝ ոչ միայն բնազդօրէն, այլ եւ այն գիտակցութեամբ թէ ինչ որ ունի, ինչ որ կրնայ վայելել, կը պարտի, իններուն առ հարիւր, իր աշխատանքին, իր բազուկին ու քրտինքին։

Եւ գուն անզգալաբար կը մղուիս մրմնջել,— դալա՛ր մնան այն ձեռքերը որ կանգուն պահեցին հայկական տնտեսութիւնը, տունով եւ համբանքով։

Իսկ այս ճակատին վրայ, արդար հպարտութեամբ կը փայլի ոչ միայն այրը, այլ եւ կինը։ Ոչ միայն քոյրը, այլ եւ մայրը։

Վերապահելով մանրամասնութիւնները, երբ կը փորձուինք մեր ակնարկը ուղղել դէպի հոգեկան աշխարհը, աւելի պարզ բառով՝ դէպի հայկական - հանրային կեանքը, տպաւորութիւնը կ'աղօտանայ, թէ քաղաքէ քաղաք եւ թէ ընդհանրապէս։

Կը թուի թէ մշուշ է իջեր անհամար բազմութեան մը վրայ, ճակատին այս կողմը։

Այս բազմութեան համար, հայկական կեանքը ընդհանրապէս կը սկսի արհեստանոցէն կամ գործարանէն, խանութէն կամ կըր պակէն, եւ կ'երկարի մինչեւ տուն, ճամբան կանգ առնելով սրճարանի մը անկիւնը, — պլօ՞թ։

Իսկ ամէնէն կսկծալին, յոգնած – զազրած մարդիկ չեն որ կը կազմեն այս բազմութիւնը, այլ երիտասարդներ, առոյգ եւ չնչող ներունդ մը, որ կրնար զինուորցուներու բանակ մը կազմել։

Պատկերը աւելի կը խտանայ, երբ կը պրպտես, կը զննես, եւ կ'իմանաս որ բոլորն ալ այստեղ ծնած, բոլորն ալ իրենց հասակը այս պողոտաներուն վրայ չնետեցին, այլ բաւական կազմուած էին, երբ ինկան այս պողոտաներուն վրայ։

Ծով մը կաթ էր, ջուր կտրած է արդէն։ Նոյնիսկ յետին գիւղաքաղաքին մէջ։ Ցաճախ իր վարքն ու բարքը, իր խօսուածքն անգամ անփոփոխ պահելով։

Հարցուցէք թէ ի՞նչով կը հետաքրքրուին։ Պատասխանը պիտի կարդաք իրենց դէմքերուն վրայ, իրենց կենցաղին, իրենց յարաբերութեանց եւ ընթերցումներուն մէջ։

Կա՞ն թէ չկան այն ճակատագրական պայքարին մէջ զոր հայ կազմուած ենք մղել յանուն ինքնապաշտպանութեան։

Հարցումն իսկ դուռ կը բանայ դառն խորհրդածութեանց։

Եւ դուք բնազդաբար կը մղուիք աւելի եւս գուրգուրալ անոնց վրայ, որոնք ամուր կառչած ինքնապաշտպանութեան պայքարին, յաճախ անկարելին կը փորձեն, ճրագը վառ, հոգիները տաք պահելու համար։

Անպատճառ դրօշի մը փարած չեն ասոնք։

Եթէ Դաշնակցութիւնը կը տիրապետէ իր շունչով եւ զօրութեամբ, անդին կան ուրիշներ ալ որ հայկական կեանքին կապուած են այսպէս կամ այնպէս, եւ կը ճգնին իրենց բաժինը բերել դիմանալու պայքարին մէջ։

Ամէնէն աննշան Երիտասարդականը, կամ յետին Հայրենակցականը բոց մը բռնած են այս ճակատին վրայ։

Եւ սակայն, ո՛րքան մռայլ կ'երեւայ պատկերը, երբ կը բաղդատէք մէկը միւսին հետ, իբրեւ բազմութիւն, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան։

Քաղաքները պատանք մը ձգեր են անթիւ բազմութեան մը վրայ, եւ ամէնէն անուշադիր անցորդն ալ կը մղուի հարցնել, բնազդօրէն.

— Տասնըհինգ տարի դիմացանք, այսպէս կամ այնպէս։ Իսկ յառաջիկայ տարիներո՞ւն, երբ ծով մը կաթ ջուր է կտրած, այնքան արագօրէն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 171Ի ԴԷՄ 350 ՁԱՅՆՈՎ

Համայնավարները ձեռնպահ մնացին

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄԻ ԼՈՒՐՋ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեկոյ. ժողովը շաբաթ օր վերջացնելով արտաքին քաղաքականութեան մասին բացուած վիճաբանութիւնը, 171ի դէմ 350 ձայնով իր վստահութիւնը յայտնեց կառավարութեան։ Համայնավար 72 երեսփոխանները ձեռնպահ մնացին, ինչ որ շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց։ Պահ մը կը կարծուէր թէ դահլիճը պիտի հրաժարի, բայց Պ. Լէօն Պլում ամուր կեցաւ եւ ընդհակառակն լուրջ ազդարարութիւն մը ուղղեց համայնավար կուսակցութեան, որպէսզի ճշդէ իր դիրքը ժողովրդական ճակատին հանդէպ։ Այս առթիւ շեշտեց թէ «յուսահատօրէն պիտի պայքարի խաղաղութեան համար։ Կառավարութիւնը որ եւ է պարագայի մէջ անձնատուր պիտի չըլլայ պատերազմի ճակատագրականութեան, որ գաղափարներու ամէնէն չարաշուքն է»։

Համայնավար երեսփոխաններէն խօսք առին Պ. Մորիս Թորէզ եւ Ժագ Տիւքլօ։ Այս վերջինը, որ երեսփ. ժողովի դերնախագահներէն մէկն է, մասնաւորապէս յարձակողական լեզու գործածեց կառավարութեան դէմ, քննադատելով անոր չէզոքութիւնը՝ Սպանիոյ դէպքերուն մէջ։ Այս ճառին առթիւ էր որ Պ. Լէօն Պլում անմիջապէս յայտարարութիւն մը յանձնեց մամուլին, կարգ մը ազդարարութիւններ ուղղելով համայնավար կուսակցութեան։ Յայտարարութիւնը մասնաւորապէս կը պահանջէ որ համայնավար կուսակցութիւնը տագնապը լուծէ այնպիսի եղանակով մը որ «վարը հաւաքական գործունէութիւնը կարելի ըլլայ շարունակել վստահութեամբ եւ ուղղամտութեամբ»։

Քուէհամարէն առաջ, ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Լէօն Պլում դահլիճին հրաժարականը պիտի ներկայացնէ։ Այս կարծիքը զօրացաւ, երբ հաստատուեցաւ թէ ընկերվարականներու հետ խորհրդակցութիւն մը կատարած են։ Բայց երբ ճշդուեցաւ քուէարկութեան արդիւնքը, Պ. Փօլ Ֆոռ յայտարարեց թէ դահլիճը որոշած է պաշտօնի վրայ մնալ։ Այս տեղեկութիւնն վերջն էր որ ներքին նախարարը կարդաց Լէօն Պլումի յայտարարութիւնը, ուղղուած՝ մամուլի ներկայացուցիչներուն։ Իսկ ժողովին մէջ վարչապետը երկար ճառ մը խօսած էր, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ մասնաւորապէս պաշտպանելով չէզոքութեան անհրաժեշտութիւնը

Համայնավար երեսփոխան Ժագ Տիւքլօ իր ճառը շեշտակի ուղղելով Լէօն Պլումի, կը մեղադրէր թէ պէտք եղած քաջութիւնը չի ցուցներ խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար։ Իր տեսակէտով, եթէ զօր. Ֆրանքօ յաղթէ, ճամբան պիտի բացուի եւրոպական պատերազմի մը համար։

Լէօն Պլում իր ճառին մէջ կը յայտարարէր.— «Թերեւս պիտի գայ օր մը երբ պիտի հարկադրուինք ըսել.— «Այսքան եւ ոչ աւելի»։ Եւ մենք այդ բանը պիտի ըսենք այնպէս ինչպէս յարմար է, — այն վճռականութեամբ որ մեր խօսքերուն հետեւինք բոլոր տրամադրանական հետեւանքներով։ Բայց կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ յետաձգելու համար այդ օրը. ան երբեք չպիտի համակերպի սա գաղափարին թէ պատերազմը անխուսափելի է։ Ես երբեք չպիտի հրաժարիմ Եւրոպան անանուն աղէտէն փրկելու յոյսէն. աղէտ մը որուն սպառնալիքը կը ճնշէ իր վրայ»։

Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, իր ճառին մէջ բացատրեց թէ կեղծ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը կը սպաննէ Սպանիոյ ժողովրդապետութիւնը, եւ կը խրախուսէ Հիթլէրի պատրաստութիւնները, յարձակողական պատերազմ մը սարքելու համար Ֆրանսական ժողովրդապետութեան դէմ։

*** Ինչպէս ըսինք, համայնավար կուսակցութեան ձեռնպահութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց հանրային կարծիքին վրայ։ Առաջին անգամ է որ այսքան լուրջ անհամաձայնութիւն մը կը ծագի ժողովրդական ճակատի երեք թեւերուն միջեւ։ Ընկերվարական եւ արմատական թերթերը դառնութեամբ կ'արձանագրեն այս պարագան, հաստատելով որ եթէ ժողովրդական ճակատը ձեղքուի, պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ համայնավարներուն վրայ։ Իսկ այս վերջինները որ եւ է մեղք չընդունելով, կը պահանջեն որ ամբողջութեամբ գործադրուի ժողովրդական ճակատին ծրագիրը, եւ մանաւանդ զէնք եւ օդանաւ ղրկուի Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան։ Ամէն պարագայի մէջ, «անստուգութեան եւ մթութեան» մթնոլորտ մը կը տիրէ, ինչպէս կը բացատրէր, երէկ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը։ Պայքարը դեռ հասած չէ բուռն աստիճանի մը, թէեւ ընկերվարականները շատ յուզուած կ'երեւան։

*** Համայնավարները կիրակի գիշեր ժողով մը գումարեցին այս հարցերուն առթիւ, միշտ պահանջելով վերցնել Սպանիոյ պաշարումը։ Գլխաւոր ճառախօսն էր Մարսէլ Քաշէն։ Խօսեցան նաեւ Պ. Ժուհօ, ինչպէս եւ ընկերվարական եւ արմատական ներկայացուցիչներ։

—•—

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ մասին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, Ֆրանսա տարեկան մէկ միլիառ ֆրանք կը ծախսէ կարօտ եւ հիւանդ օտարներու համար։ 1915ին 37,820 օտար հիւանդներ դարմանուած են Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ եւ այս առթիւ ծախսուած է 18 միլիոն ֆրանք։ Ցիմարանոցներու մէջ պատսպարուած են 436 օտար յիմարներ, որոնց համար ծախսուած է 4.540.000 ֆրանք։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

Մեծն Բրիտանիոյ գա՞հը թէ սիրուհին

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԴԵՌ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ

Բովանդակ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Մեծն Բրիտանիոյ մէջ ծագած տագնապին։ Թագաւորը տակաւին չէ յայտնած իր վերջնական որոշումը. բայց բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ ոչ գահէն կ'ուզէ հրաժարիլ, ոչ ալ իր բարեկամուհիէն։ Այս վերջինը, Տիկին Սիմփսըն, Քան (Ֆրանսա) քաշուած է հազար զգուշութեամբ, եւ ընկերակցութեամբ ինթէլիճընսի գործակալներուն, որոնք գիշեր ցերեկ կը հսկեն իր վրայ։ Բազմաթիւ թղթակիցներ շրջապատած են իր բնակարանը, բայց տիկինը ջղագրգռութեան մատնուած ըլլալով, կը մերժէ որ եւ է յայտարարութիւն ընել եւ կը գոհանայ ըսելով թէ ամէն բան կախում ունի Էտուըրտ Ը.ի որոշումէն։ Հանրային կարծիքը թագաւորին կողմն է, բայց կառավարութիւնը գաղթապետութեանց կարծիքն ալ առած ըլլալով, շուզեր վտանգաւոր նախընթաց մը ստեղծել։ Միւս կողմէ, նկատի առնելով թագաւորին վայելած ժողովրդականութիւնը, խոհեմութիւն կը սեպէ զգուշութեամբ շարժիլ, փոխանակ մէկ անգամէն իր վճիռը արձակելու։ Ասոր համար էր որ «առողմագիտական նահանջ» մը կատարեց կիրակի օր։ Նախապէս որոշած էր յայտարարութիւն մը ընել կիրակի օր, բայց յետաձգեց Երկուշաբթի օրուան (երէկ)։ Պ. Պոլտուին կը վախնայ որ եթէ անճարբան, թագաւորը կրնայ ծանրակշիռ որոշում մը տալ,— հրաժարիլ գահէն, նոր ամուլի մը առջեւ դնելով կառավարութիւնը։

Հայր բուռ մը քաղաքացիներ գիշեր ցերեկ համախմբուելով արքայական պալատին եւ վարչապետարանին առջեւ, լուրի կը սպասեն սրտատրոփ, մինչ կառավարութիւնը կ'ուզէ ամէն բան գաղտնի պահել, մինչեւ որ վերջնապէս պարզուի կացութիւնը։

Այդ գաղտնապահութեան շնորհիւ էր որ ժողովուրդը դեռ այս շաբթու իմացաւ ամբողջ անցուդարձը։ Մինչդեռ խնդիրը ծագած էր անցեալ հոկտեմբեր 25ին։ Այդ օրը, գաղտնի խորհրդակցութեան մը մէջ, որ հազիւ կէս ժամ տեւած էր, Տիկին Սիմփսըն ամուսնալուծում կը ստանար (վճիռը ի զօրու պիտի ըլլայ վեց ամիսէն)։ 48 ժամ վերջը, Անգլիոյ թագաւորը իր քով կանչելով վարչապետը, կը յայտնէր թէ պիտի ամուսնանայ Տիկին Սիմփսընի հետ, ամուսնալուծման օրինական պայմանաժամէն անմիջապէս վերջը։ Թագաւորը գիտէ անգլիական օրէնքները, գիտէ որ կրնայ ամուսնանալ իր սիրածին հետ, բայց պայման է որ հարսը իշխանազուն ըլլայ, այսինքն թագուհի։ Արդ, Տիկին Սիմփսըն, որուն համար կ'ըսեն թէ անդիմադրելի հմայք մը ունի, թէեւ քառասուն տարեկան է եւ երկու անգամ ամուսնալուծուած, չի կրնար թագուհի ըլլալ։ Ուստի թագաւորը կ'ուզէ որ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկէ, արտօնելով այս ամուսնութիւնը։ Կառավարութիւնը չէր կրնար այդքան ծանրակշիռ պատասխանատուութիւն մը ստանձնել. ուստի ոչ միայն մասնաւոր ժողով գումարեց, այլեւ խորհրդակցութիւն մը կատարեց գաղթապետութեանց վարչապետներուն հետ։

Այս խորհրդակցութիւնները տեւեցին ամբողջ 30 օր, եւ նոյ. 27ին Պ. Պոլտուին թագաւորին հաղորդեց իր պատասխանը, որ ժխտական էր։ Բացի մէկէն, բոլոր նախարարները հակառակ էին մասնաւոր օրէնքի մը քուէարկութեան։ Խորհրդարանին մեծամասնութիւնն ալ հակառակ է. գաղթապետութիւնները՝ նոյնպէս։ Մնաց որ, այս վերջիններու խորհրդարաններն ալ պարտաւոր են հաւանութիւն յայտնել։ Մէկ խօսքով, ստեղծուած է անել մը, որուն ելքը կախում ունի թագաւորին վճիռէն,— կա՛մ Մեծն Բրիտանիոյ գահը, եւ կամ իր սիրուհին։

Մինչ այս մինչ այն, հանրային կարծիքին վարիչները կը շարունակեն զանազան առաջարկներ մշակել եւ կոչեր ուղղել։ Միեւնոյն ատեն հանդիսաւոր մաղթանքներ կը կատարուին թէ թագաւորին եւ թէ կայսրութեան արեւշատութեան՝ համար։ Կ'աղօթեն ոչ միայն կղերականները, այլեւ օրուան երեւելիները։ Անգլիական աւանդապաշտութիւնն է որ գլուխ ցցած, կ'ուզէ անվթար պահել դարաւոր կարգուսարքը։

Պէյրութի վերջին դէպքերուն առթիւ

Պէյրութի վերջին թերթերէն կը տեղեկանանք թէ Իսլամներու մեծ միւֆթին փոխադարձ այցելութեան գացած է կաթող. փոխանորդ Կարօեան եպիսկ.ի, եւ կրկին ցաւ յայտնած է նոյեմբեր 15ի դէպքերուն առթիւ։ Միւֆթին յայտարարած է թէ «այժմ համոզուած ենք որ Հայերը պարկեշտ եւ անկողմնակալ դիրք մը ունին»։

Փոխադարձ այցելութեան գացած է նաեւ իսլամական գերագոյն խորհուրդին նախագահը, Սէլիմ պէյ Ալի Սէլամ, ընկերակցութեամբ 12 իսլամ երեւելիներու։ Սէլիմ պէյ ալ ցաւ յայտնելով պատահած դէպքերուն առթիւ, շեշտած է թէ այսուհետեւ եղբայրական վերաբերում պիտի ունենան Հայերուն. հանդէպ, բոլոր թիւրիմացութիւնները հարթուած ըլլալով.

*** Նոյեմբեր 15ի խռովութեանց հետեւանքով բանտարկուած են 250 հոգի։ Ամէն օր 5 — 6 հոգի կը ձերբակալուին։

Կառավարութիւնը որոշած է հատուցում տալ նոյեմբեր 15ի խռովութեանց զոհերուն։

*** Տրիպոլիսէն կը գրեն թէ ժողովուրդը 35 օրէ ի վեր չաշխատիր եւ արդէն մատնուած է ծանր թշուառութեան։ Քրիստոնեաները իրենց թաղերը քաշուած են, Իսլամները նոյնպէս. որով կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ։

—•—

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ Միջազգայիններու գործադիր կոմիտէները կիրակի օր մասնաւոր ժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ, Սպանիոյ կացութեան առթիւ։ Գիշերը ուշ ատեն բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը յորդորեն աշխատաւոր բազմութիւնները՝ կրկնապատկել իրենց աջակցութիւնը, որպէսզի ֆաշական կառավարութիւնները չկարենան խանգարել խաղաղութիւնը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԵՐՄԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉ Կ'ՈՒԶԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Յետպատերազմեան քաղաքական եւ ընկերային անկայուն վիճակը տարիներ չարունակ զբաղեցուցած է քաղաքական դէմքերը եւ դիւանագէտները: Մեծ պատերազմէն յետոյ միջազգային ժողովներու, հանդիպումներու հիմնական առանցքը կազմած են խաղաղութեան և պատերազմի խնդիրները: Դարմաններ են որոնած խուսափելու մեծ ցնցումներէ: Մօտիկ անցեալի աւերածութիւնները կենդանի եւ թարմ վկաներն են, զսպելու համար աշխարհակալներու անյագ ախորժակները: Մեծ պատերազմը իր հսկայ կործանումներուն եւ զոհերուն հետ չբերաւ սակայն յաւիտենական խաղաղութիւն: Մարդկութիւնը, անոր գաղափարական մասը վարդագոյն յոյսեր ունեցաւ՝ մտածելով որ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ պետութիւնները երբեք պիտի չդիմեն բռնի ուժի՝ կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները: Կազմուեցան բազմաթիւ խաղաղասիրական ընկերութիւններ, աշխարհահռչակ մտաւորականներ եւ գործիչներ քարոզեցին խաղաղութիւն եւ եղբայրութիւն. Բոլորը ... միլիոններ իրենց ձեռքին մէջ, փորձեցին սանձել մարդկային յոռի կիրքերը ու նոր հիմերու վրայ դնել պետութիւններու եւ մարդկութեան կեանքը.

18 տարի է անցած մեծ պատերազմէն, նախկին ժողովուրդները չունեցան խաղաղութիւն: Մարդկային կիրքերը, հետնորդ իրենց արտայայտութիւններուն մէջ ... պետութիւնները եւ զանգուածները: Անկից զատ երբեւէ, աշխարհը կ'ապրի յուզուած վիճակի մէջ: Պետութիւնները մտահոգ են եւ պատրաստ անակնկալներու եւ մեծ դէպքերու:

Համաշխարհային պատերազմը խաղաղութիւն չբերելով, աւելի սրեց կիրքերը եւ ախորժակները: Յաղթող եւ պարտուած պետութիւնները չգտան ընդհանուր լեզու: Կարգ մը պետութիւններ օգտուելով իրենց յաղթողի առաւելութենէն, նուաստացուցին պարտուածները: Զայրացած պարտուածները ... կամքերը եւ վրէժ ... սրտերու մէջ:

Մեծ պատերազմին յաղթական երկու դաշնակիցները: Բոլորէն շատ անոնք արդիւնքեցան: Պատերազմի վախճանին Ռուսիա, մեծամասնական յեղափոխութեան հետեւանքով, դուրս մնաց յաղթողներու բանակէն, այդ պատճառով մաս չունեցաւ ընդհանուր աւարէն: Մեծամասնական իշխանութիւնը առելութիւն ունեցաւ ժողովուրդներուն մէջ՝ հրդեհելու համար աշխարհը, իր կամքը պարտադրելու եւ ... համար: Մէկ կողմ ձգելով ընկերային «վարդապետութեան» գեղեցիկ երազները, Ռուսերը իրենց վրէժը կ'ուզեն լուծել, այդ ճամբով, պետութիւններէն. Անգլիա, Ֆրանսա եւ Պելճիա իւրացնելով լաւագոյն պատառները համաշխարհային թալանէն, երկար տարիներու համար խաղաղութիւն ցանկացին արդէօք մարսին իրենց առած բաժինը: Համաժողովներու մէջ կամեցան իրենց կամքը պարտադրուած տեսնել, իրենց նուաճածը արդար վաստակ նկատել ու ամենամ պահել հակառակորդներէ:

Անոնք հարուստ էին, լաւ զինուած եւ յաղթական: Կը թուէր, որ երկար ժամանակի համար ապահովուած է անոնց ապագայութիւնը:

Աւա՜ղ, երկար չտեւեց մեղրալուսինը, պարտեալ պետութիւնները, անոնց հետ նաեւ յաղթականներէն անոնք, որոնք շատ քիչ բաժին ստացան մեծ պատերազմէն, խլրտիլ սկսան: Թուրքիա կրցաւ, շնորհիւ դաշնակից պետութիւններու մէջ եղած հակամարտութեանց, առաւելագոյն չափով ապահովել իր երկրի համար: Քայքայման դատապարտուած Թուրքիան վերակենդանացաւ, ապահովեց իր երկրի սահմանները, արդիական պետութիւն դարձաւ: Մեծամասնական ուժերուն կրթնելով՝ հնարաւորութիւն ունեցաւ երկար տարիներ թաղելու հայկական հարցը: Գերմանիա, որ բոլորէն շատ կորսնցուցած էր մեծ պատերազմին յետոյ, ռազմական, նիւթական բոլորէն աւելի հիւանդագին ապրեցաւ իրեն հասցուած վէրքերը: Ան կորսնցուցած էր իր հեգեմոնիութիւնը, դարձած էր երկրորդական պետութիւն: Անոր ձեռքէն առած էին իր բնաշխարհի հողերէն մաս մը, խլած էին բոլոր գաղութները՝ աղբիւրները թէ՛ զարգացման եւ հարստացման: Գերմանական բանակը իջեցուցած էին զանցառելի քանակի, խլած էին իր ռազմանաւերը, թնդանօթները եւ արգիլած էին սպառազինուիլ: Պատերազմական մեծ տուգանքներու էին դատապարտած: Մէկ խօսքով ցամքեցուցած էին բոլոր աղբիւրները հարստութեան եւ արագ զարգացման: Սակայն Գերմանիա երկար չէր կրնար տանիլ այդ անարգանքը: Առաջին տարիներէն իսկ՝ ան բողոքեց, պահանջեց, սպառնաց եւ քայլ առ քայլ զիջումներ կորզելով մէջտեղ ցոյց: Հինտէնպուրկ, Փոն Փափէն եւ Հիթլէր, հետապնդեցին միեւնոյն քաղաքականութիւն՝ ձեռք բերել Գերմանիոյ կատարեալ ազատութիւնը, թօթափել Վերսայլի դաշնագրին կաշկանդիչ շղթաները: 18 տարուան իր յամառ պայքարին ընթացքին՝ ան կրցաւ մայր հայրենիքին միացնել Սարի եւ Հռենոսի շրջանները, ազատօրէն սպառազինուիլ, անկախ բանակ ունենալ, օդային արդիական բոլոր զէնքերէ, քաղաքական անկախ միաւոր դառնալ: Ան ձեռք բերաւ Գերմանիոյ նախկին քաղաքական հեղինակութիւնը, կրցաւ գերման ժողովուրդը համախմբել մէկ ազգային դրօշի տակ: Ան ձգտեցաւ եւ կը ձգտի նոր նուաճումներու: Արդէն կը խօսի իր գաղութներու, Տանցիկի մասին: Հետեւողական եւ յամառ կերպով կ'ուզէ պարտադրել իր կամքը: Դիւանագիտական ճամբաներով՝ երբ հարկ է, նաեւ միակողմանի ցանկութեամբ՝ կը հասնի իր նպատակներուն: 67 միլիոն ժողովուրդ ունեցող Գերմանիան ճամբաներ կ'որոնէ ինքզինքը պարտադրելու, ի հարկին իր գերիշխանութիւնը հաստատելու: 67 միլիոն ժողովուրդ ունեցող Գերմանիան կը յայտարարէ թէ իր հողերը բաւարար չեն բնակչութեան գոյութեան եւ բարգաւաճման: Նիւթապէս կը ցամքի Գերմանիան, սպառազինումը կը քայքայէ տնտեսական կացութիւնը երկրին: Պետութիւնը հնարաւորութիւն չունի զարգանալու եւ ժողովուրդը կ'ուզէ ապրիլ: Գերմանիա կը խեղդուի իր նեղ սահմաններուն մէջ: Հիթլէր ժողովուրդը կը վարժեցնէ զոհելու թեան, սակայն այդ դարման չի նկատեր երկրի եւ ժողովրդի բնականոն զարգացման: Ան գաղութներ կ'ուզէ, կ'որոնէ նաեւ նոր երկիրներ: Իր աշխարհակալութիւնը եւ գերիշխանութիւնը յաղթանակ դարձնելու համար՝ իրեն անհրաժեշտ են նոր հողային նուաճումներ: Զգալի տնտեսական նուաճումներ կատարած է կարգ մը պետութիւններու մէջ: Անոր ապրանքները կ'արտածէ մասնաւորապէս դէպի Ասիա, կը գրաւէ նոր շուկաներ, սակայն բաւարար չի նկատեր այդ՝ երկրի զարգացման եւ սպառազինութեան համար: Գերմանիա նոր հողեր կ'ուզէ գրաւել եւ գրաւել նուազագոյն գիտակցութեան գծի ճամբայով: Գերմանիա դարաւոր թշնամին է Ֆրանսայի, այսօր սակայն Հիթլէր հեռու է Ֆրանսայէ վրէժ լուծելու հրամայական պահանջէն. Հիթլէր չի մոռնար Ֆրանսան, սակայն կը տեսնէ որ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ չկան ազատ հողեր, որոնք նիւթ ծառայէին իր նուաճողական քաղաքականութեան: Արեւմտեան Եւրոպայի պետութիւնները՝ Տանիմարքա՝ 3 ու կէս, Հոլանտա՝ 8, Պելճիքա՝ 8, Ֆրանսա՝ 42, Անգլիա՝ 46, Զուիցերիա՝ 3 ու կէս միլիոն բնակչութեամբ՝ ազատ հողամաս չունին, իրենք եւս կը տառապին սակաւահողութենէ եւ չեն լուծեր հողային այն սովը, որ ունի Գերմանիա: Գերմանիա իր աչքերը ուղղած է դէպի արեւելք՝ Ռուսիա, Ուկրայնա, Կովկաս:

ՆՐ. ՍԻՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ.— ՌԵՔՍԸ ՊԻՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷ՞.—

Պելճիքը, հակառակ զարգացած ու յառաջադէմ ժողովուրդ մը ըլլալուն, գրեթէ միշտ հետեւող եղած են Ֆրանսացիներուն՝ օրէնսդրական, ընկերային ու քաղաքական մարզերուն մէջ:

Իսկ քաղաքային օրէնքները մեծ նմանութիւն ունին Ֆրանսական օրէնքներուն հետ, որոնք Նափոլէոնի օրէն մնացած են եւ պարբերաբար կրած ինչ ինչ փոփոխութիւններ, համաձայն ժամանակի պահանջներուն:

Նոյ. 14ին, պետ. խորհրդարանը Ֆրանսայի հետեւողութեամբ քուէարկեց ընկերային օրէնք մը, որուն համաձայն ամէն գործաւոր իրաւունք պիտի ունենայ տարին 2—3 շաբաթ վճարովի արձակուրդ ստանալու, իր ֆիզիքական ուժերը վերանորոգելու եւ կատարեալ հանգիստ մը վայելելու համար:

Ընտանիքի հայրերը իրենց արձակուրդը պիտի անցընեն զաւակներով, արձակուրդի շրջանին յուլ. 15էն մինչեւ սեպտ. 15, իսկ ամուրի գործաւորները մնացեալ օրերը փոխն ի փոխ արձակուրդ պիտի վայելեն, առանց խանգարելու գործարաններու աշխատութեան կանոնաւորութիւնը:

Ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ նիւթական տեսակէտով ապահովել օրէնքին գործադրութիւնը:

Արդարեւ, օրավարձով ապրող բանուորներուն մեծագոյն մասը կը գտնուի Նուրթական խիստ հակաառողջ պայմաններու մէջ: Անոնց շատերուն օրավարձը չանցնիր 30 ֆրանքը: Այդ պակասը մասամբ դարմանելու համար, կառավարութիւնը կը խորհի ճամբորդութեան գիներուն վրայ 50 առ հարիւր զեղչ մը ձեռք բերել երկաթուղիի վարչութիւններէն, ինչպէս նաեւ փոխադրական միջոցներու յատուկ արհեստակցական ընկերութիւններէն, ինչպէս՝ ինքնաշարժ, օթօպիւս, եւն.

Անկէ զատ, ամառուան եղանակին մասնաւոր կազմակերպութիւններ պիտի յատկացուին ազատութեան գացող գործաւորներուն համար, որոնց երթեւեկի ծախսերը ընդունելի պիտի ըլլան իրենց արձակուրդին ամբողջ տեւողութեան:

Գործաւորները պարտաւոր են ունենալ արձակուրդի յատուկ տոմսեր, իրենց ինքնութիւնը հաստատող եւ վաւերացուած գործատէրերու եւ արհեստակցական ընկերութիւններու կողմէ:

Գալով բնակարանի եւ սնունդի խնդիրին, օրէնքը այդ մասին ալ դարման մը խորհած է: Այսինքն՝ երիտասարդաց պանդոկներ պիտի հիմնուին 25 տարեկանէն փոքր գործաւորներու համար, որոնք նիւթապէս պիտի նպաստաւորուին կեդրոնական կառավարութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ ...

Բիչ թոշակ ստացող բանուորներուն համար պիտի չինուին արձակուրդի կայաններ, ուր օրական 10 ֆրանք վճարելով, կարելի պիտի ըլլայ ապրուստ ապահովել եւ ... ազատ պայմաններու մէջ:

Այժմէն ծրագիր մը կը մշակուի հիմնելու համար 8 խումբ կայաններ, որոնց չորսը ծովեզերեայ շրջաններու մէջ, եւ չորսն ալ լեռնային ու դաշտային կեդրոններ: Իսկ այն գործաւորները, որոնք նիւթապէս բաղդատաբար լաւագոյն պայմաններու մէջ կը գտնուին, պիտի կրնան բնակիլ աժան պանդոկներու եւ մասնաւոր տուներու մէջ, ուր ... միջոցները դիւրամատչելի պիտի ըլլան:

Ճամբաներու եւ փոխադրութեանց նախարարութիւնը մասնաւոր մարմին մը կազմած է, գործադրութեան դնելու համար ընկերային այս նոր օրէնքին տրամադրութիւնները:

X

Պրիւսէլի մէջ հրատարակուող ... թերթ մը, որ անկէ առաջ միշտ ի նպաստ արտայայտուած էր ռէքսական շարժման մասին, վերջերս հրատարակած է յօդուած մը՝ «Ռէքսը պիտի յաղթանակէ՞» խորագիրով, որուն ամփոփումը կուտանք ստորեւ.

Երբ առաջին անգամ երեւան եկաւ ռէքսական շարժումը, բազմաթիւ դժգոհ տարրեր միացան այդ շարժումին, որուն հետեւանքով ռէքսերը 23 աթոռ շահեցան խորհրդարանին մէջ վերջին ընտրութեանց առթիւ: Շատ չանցած այդ կուսակցութիւնը խոշոր ու անդարմանելի սխալ մը գործեց, համաձայնութիւն կնքելով ազգայնական Ֆլամաններուն հետ, որոնք թունդ գերմանասէրներ են եւ անջատողական ձգտումներ ունին: Անկէ զատ, շարժումին պարագլուխները, փոխանակ օրինաւոր պայմաններու մէջ քննադատելու եղած զեղծումներն ու չարաշահութիւնները, եւ սկզբունքի եւ գաղափարական պայքար մղելու հակառակորդ կուսակցութեանց դէմ, սկսան աջ ու ձախ յարձակում գործել, ամէն-ինչ-իր անձնականութեան տանիլ, եւ անհիմն ու անուանարկիչ յօդուածներ հրատարակել իրենց թերթերուն մէջ, օրագրողներու, կուսակցական պետերու, երեսփոխաններու, ծերակուտականներու եւ մինչեւ իսկ կառավարութեան անդամներուն դէմ: Այս ընթացքը բնականաբար տեղի տուաւ դատական բազմաթիւ հետապնդումներու եւ պատիժներու:

Շարժումին պարագլուխը՝ Լէոն Տէկրէլ, քանիցս դրամական տուգանքներու դատապարտուեցաւ, առանց սակայն հրաժարելու իր յախուռն ու պախարակելի վարմունքէն: Այդ փաստէր ու սնապարծ երիտասարդին միակ նպատակն է իր վրայ խօսեցնել տալ եւ աղմկել հրապարակը, առանց հետապնդելու քաղաքական ու ընկերային որոշ ծրագիրներ: Իր շարժումը իբր թէ ֆաշական չէ, այլ միայն ընկերային. Գործաւորներուն կարմիր կ'ըլլէ, քաղքենի դասակարգին՝ ճերմակ, գիւղացիներու կը խոստանայ հողերու բաժանումը, հարուստներուն՝ ժառանգական տուրքերու ջնջումը, ի նպաստ կ'արտայայտուի նախկին պատերազմիկներու մասին, սակայն ձեռնպահ կը մնայ ազգային պաշտպանութեան կենսական հարցին մէջ: Առանց ղեկի եւ ուղղութեան նաւ մըն է, որ կը տատանի աջ ու ձախ:

Զանազան հոսանքներու պատկանող կառավարութեան անդամները, ինչպէս նաեւ կաթոլիկ, ազատական եւ ընկերվարական կուսակցութեանց պետերը ձեռք ձեռքի տուած սկսած են բուռն ու կատաղի պայքար մը մղել ռէքսերու դէմ, մամուլի միջոցաւ եւ ժողովրդական միթինկներով: Հաւանական է որ շատ չանցած ռէքսերու շարժումը բոլորովին դադրի, եւ յառաջիկայ ընտրութեանց ատեն անոնք աննշան թիւ մը կազմեն նոր խորհրդարանին մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿ

«ՍԵՒԱՑՐԷՔԷԱՆ» ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ.— Ներքին Նախարար Սալանկրոյի անձնասպանութեան առթիւ, որ հետեւանք էր վարկաբեկիչ պայքարի մը, փոխադրենք շաբաթաթերթէ մը կը քաղենք հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը:

Ֆրանսա բնաւ չէ խնայած իր պետական մարդոց: Մեր պատմութեան բոլոր շրջաններուն, անոնք ենթակայ եղած են անպատասխանատու գրիչներու ... Միրաբօյէն եւ Մազառէնէն մինչեւ Գաբան, զրպարտութիւնը անոնց մէկ ու մին յարգած է: Դարերու մէջէն հասկնալ ընելով, շատ ուրիշներու կարգին հաւաքեցինք քանի մը բնորոշ օրինակներ իւրաքանչիւրը վաւերական ...

ՌԻՇԷԼԻԷ.— Այս մեծ նախարարը, հիմնադիր Ֆրանսական Ակադեմիոյ, յաջորդական յարձակումներու առարկայ եղաւ անձկան գրագէտներու կողմէ, որոնք իրենց արտադրութիւնները արտասահման կը հրատարակէին եւ յետոյ գաղտնի միջոցներով Ֆրանսա կը ներածէին: Հետեւեալը Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքին մէջ տպուած է, ճիշդ այն թուականին՝ երբ Կարդինալ-նախարարին զօրութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր.—

«Ժողովուրդնե՛ր, խորաններ կանգնեցէք մարդոց ամէնէն ականաւորին համար, Ֆրանսայի մեծ մարմինը յարժող առաջին իմացականութեան համար: Սուտ երդումները, բանտերը կը հռչակեն անոր ուղղամտութիւնը մինչեւ Դժոխքի Պետութեան սահմանները հասցնելով: Արդէն ինքն ալ Դժոխքին նախարարն է, տիեզերքին դեւը: Շղթան, կրակը եւ բռնութիւնը ամէն կողմ կը պանծացնեն անոր գութը: Անոր ապացոյցներն են Թագաւորին խոշտանգուած եղբայրները, գլխատուած մարաջախտները, աքսորուած չորս իշխանուհիներ, քարուքանդ եղած երեւուն դղեակները, քանդուած ... ծանօթ ... պաշտօնեաները, աւեր հացի կարօտ արքունի պաշտօնեաները. Պաստիյլի մէջ հեծող այնքան անմեղ զոհաւորներ. Ուրիշ այնքան նշանաւոր զոհեր, այնքան չքեղաշուք անձեր ան կը բանէ իր բարբարիկ օրէնքներուն տակ, չխնայելով նոյնիսկ անոնց ձայնին, սոսկալով անոնց քաջութենէն, նոյն իսկ վախնալով անոնց երեսը տեսնելէն: Այսպիսիներուն բանտարկութիւնը, արիւնը, տանջանքը անոր գեղեցիկ հաճոյքներն են. Այս չարփարփը կ'ուզէ իր թատրոնին վրայ ամէնքը տեսնել որ կուրծքին պէս պաշտեն իր խօսածները, իր դասերը, իր թատերախաղերն ու երգերը: Թերեւս հանդուրժելի ըլլային իր թատերգութիւնները, որքան ալ տկար ու աննշան, եթէ եղերական շարժումներէ չարունակ չքաջալերուէր, եթէ տկարացած չըլլար Ֆրանսան՝ քանդելով անոր առատութիւնը, բոլոր տուրքերը աւելցնելով, բազմապատկելով բոլոր չարիքները, պատրաստելով երկարատեւ պատերազմը մեր հողին վրայ հրաւիրելով զայն, մեզ օտարներուն ձեռքը տալով, արհամարհելով հայրենիքին վտանգները, մեր սահմանագլուխները պարպելով, գետերը չապահովելով: Մէկ խօսքով, Ֆրանսայի չուշանաբերելով թշնամիներուն կատաղութեան, ազնուազի զինախաղին, ամէն պատերազմին եւ ժանտախտին ...

Ով մեծ թագաւոր, քու ուժովդ վերցուր Ֆրանսան սարկացնող սա մարդը, վանէ՛ ամբարտաւան միահեծանը, պետութեանց այս սատանան: Քու բազում յաղթանակներդ չարաչուք պիտի ըլլան, եթէ տակաւին մեզի մնայ այս անագորոյն ճիւաղը»:

ՄԱԶԱՐԷՆ.— Մազառէնի դէմ պարսաւագրութիւնները անհամար են: Անոր դէմ յարուցուած ամբաստանութիւններուն տեսակները անսահման են. Ամէնէն անձոռնի ամբաստանութիւնները ամէնէն աւելի ճարակ գտան: Անոնցմէ ահա խայթիչ նմոյշ մը որ ամէնէն աւելի սիրով ընդունուեցաւ օրուան հասարակութեան կողմէ.—

Թիւլ (Մազառէնին պզտիկ անունը)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (146)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

Բիչ վերջը, երբ գիւղը գերեզմանոցի մը նման խաղաղ էր, գիւղեանի ... վերջին ... փողոց, ամայի ճամբայ մը եւ ճամբու եզերքին միականի մուրացկանի մը նման խեղճուկ գիւղեան մը, որու դռները կը կռուէին թունդ խաւարի մէջ:

Ինչպէս Արթիւր կ'ակնկալէր յաջորդ օր կէս օրը անցած՝ Քերոպեան, Ալի Էֆենդի եւ Հիւսէյին գիւղեանին դռնէն ներս մտան, որպէս թէ գնում կատարելու համար: Ցեղացի Պարոնհանի մը՝ չիթի ծրարները իրարու խառնած՝ երկար բարակ սակարկութիւն կ'ընէր՝ երեք արշին պլուզոնի կտոր մը առնելու համար: Երբ վերջապէս համաձայնութեան եկան, կինը թեւին տակ դրաւ կտորը եւ մեկնեցաւ, ուշ աշնան վճարելու խոստումով:

— Բիչ առնէն պիտի ամանկանամ, — կնոջ ետեւէն ծիծաղելով ըսաւ Արթիւր, — բոլորն ալ խոստումով կը վճարեն, կանխիկ առնող չկայ .. ... բի եւ առեւտուր ըրէ առանց հետ

— Քու փողդ ո՞վ կրնայ ուտել, — կատակով պատասխանեց Քերոպեան, — մէկ Շահթախտ, մէկ Արթիւր աղա... Հա, գործէն խօսինք, երէկ գիշեր նշանը տեսանք, տղաքը ձգեցինք միւս ափը, իսկ մենք երեքով եկանք կամուրջը անցնելով ..

— Լաւ ըրիք որ եկաք ..

— Կամուրջի գլխուն էին չան որդի ժօծակին հանդիպեցանք: Ծուռ ծուռ մեր կողմը նայեցաւ, ու Վասիլի ականջին բաներ մը փսփսաց.

— Է՛, յետոյ,— ու անհանգստացած որսկան չան նման ականջները տնկեց Արթիւր.

— Մէկ էլ էն սխմախ Վասիլը թէ «ինկէք չսեղ՝ տեսնեմ»: Մօտեցանք: «Ինչո՞ւ անցաք էս կողմը»: Էս տարիքիս մարդ եմ, չայէս բան հարցնող մը չէր եղած: «Ի՞նչպէս թէ ինչու, արգիլուա՞ծ է», կը պատասխանեմ: «Չէ, ի հարկէ արգիլուած չէ», ըսաւ Վասիլը, «բայց ես գիտեմ թէ ինչու կուգաք, խելքերնիդ գլուխնիդ ժողվեցէք, ինչպէս օյին մը կը բերեմ ձեր գլխուն, որ դուք ալ վերջը կը փոշմանիք»

— Հը՛մ,— ու Արթիւր երկար մօրուքը սկսաւ շոյել,— ուրեմն ժօծակը հոն էր ու Վասիլի ականջին փսփսաց:

— Հա՛: Վասիլի խօսքերէն խելքդ ինչ կը կտրէ, Արթիւր աղա:

— Պէտք է զգոյշ լինել: Գիւղամէջը գնացէք եւ այս կողմերը մի երեւաք, մինչեւ մութը կոխէ:

—Շատ լաւ, ի՞նչ ունինք այս գիշերուան համար,— հարցուց Քերոպեան:

— Բիչ ապրանք կայ փոխադրելիք, — ու անտարբեր ձեւով մը աւելցուց. — երկու Տաճկաստանցի գաղթականներ, որոնք անցագիր չունին, խեղճ ու կրակ մարդիկ են, հոգու վարձք է անոնց օգնելը:

— Էդ լաւ, բայց մենք ալ խեղճ ենք, նէ մեր գործը աղքատ փախցնել լինի, մեր տան հացը ո՞րտեղէն պիտի գայ, տես մենք ալ քիւֆաթի զաւակներու տէր ենք,— խորամանկօրէն ժպտաց Ալի Էֆենդի, բարձրահասակ, սիրունատես երիտասարդ մը, որ յայտնի լաստավար մըն էր:

— Ցօ, ձէնդ կտրէ, սխմախ,— որպէս թէ ընկերոջ վրայ յարձակուեցաւ Քերոպեան,— սաղ լինի Արթիւր աղան, էդ էլ մտածելու բա՞ն է որ ..

— Ճանըմ, էդ մասին բան մը կ'ըսե՞մ, ըսաւ Զափուր Արթիւր, ձեր իրաւունքը չեմ ուտեր: Աստուած գիտէ, շատերուն օգներ եմ, անոնց ալ կ'օգնեմ հօրս հոգուն, դուք սաղ սալամաթ միւս ափը հանեցէք: Տէ', հիմա գացէք, մինչեւ երկու ժամ վերջը...

Մաքսանենգները ճամբայ ելան, Արթիւրը խանութի շէմքին վրայ նստաւ ու սկսաւ քթի տակէն երգ մը մրմռալ: Առանց մասնաւոր պատճառի, զարմանալի կերպով անհանգիստ կը զգար այդ օրը: Քերոպեանի պատմութիւնն ալ եկաւ ալ աւելի մտահոգելու զինք: Ի հարկէ, մասնաւոր պատճառ մը չունէր, եւ ոչ ալ գիշերը վատ երազ տեսած էր, բայց ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ համար սիրտը անհանգիստ էր: Բնազդօրէն անորոշ վտանգի մը մօտենալը կը զգար. Թերեւս այդ կասկածոտ տրամադրութիւնը հետեւանք լինէր երկու փախստականներու ներկայութեանը, որոնք խանութի ետեւի կողմը կուչ եկած՝ ձայն ձուն չէին հաներ. Թերեւս Տաճկաստանով մարդ Պարսկաստան անցուցեր էր Արթիւրը, բայց ոչ մէկ անգամ վախ զգացած չէր ունեցած: Սովորական գործ մըն էր այդ իրեն համար, եւ ոչ մէկ ատեն փորձանք մը չէր պատահած: Վասիլի քողարկուած սպառնալիքը Քերոպեանին, աներդհամ կը դառնար մտքին մէջ. Ի՞նչ բան կ'ուզէր այդ շուշթ Վասիլը, որ ատենակի մը նման սխմար էր եւ որու քթին չուան մը անցուցած՝ տարիներով խաղցուցեր էր ինք: Եթէ մոծակը անոր քով եղած չլինէր, եթէ անոր ականջին փսփսած չլինէր, Արթիւրը շատ ալ մտահոգուելու պատճառ մը չէր ունենար: Ուղի՞ղ որ, մոծակը չէր երեւցեր, էս ալ ահա շուտով կը մթնէր, բայց էդ չան որդին մէջտեղ չկար ու չկար:

Մոծակէն միայն Արթիւրը լրջօրէն կը վախնար: Այդ մարդը տարիներու ընթացքին, լաւ թուրքերէն սորված էր, ամէն տան կը մտնէր կ'ելլէր, ամէնուն գաղտնիքին ծանօթ էր, եւ զարմանալի կերպով քիթը հոտ կ'առնէր ըլլալիք բաներու մասին: Մոծակի գալէն չորս տարի անցեր էր, եւ ոչ մէկ անգամ ան կրցաւ լուրջ արգելք մը հանդիսանալ Արթիւրի գործին, թէեւ ամէն ատեն, որսի չան նման գիւղեանի չորս բոլորը կը դառնար: Մոծակը ինկած էր Արթիւրի տարրական մէջ: Առաջ մէկ հատ, Արթիւրը շատ զգոյշ էր: Մոծակի եկած օրէն, անոր հետ սերտ բարեկամութեամբ մը կապուեցաւ: Գրեթէ ամէն օր, խթանները զնկացնելով՝ Մոծակը գիւղեան կուգար. «Չ՞ը, քէֆդ, հալդ, Զափուր»,— կը հարցնէր, մէկ երկու վօտկա (օղի) կը կոնծէր, անվճար ... վճարելու եւ կ'անցնէր կ'երթար բանին: Եւ, սակայն, ահա երկու օր էր որ չէր հանդիպած գիւղեանը: Ամէն բանէ աւելի անոր բացակայութիւնը կ'անհանգստացնէր Արթիւրը:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

որ ծրիարար գործ տեսնող մարդ չէ եւ ծայր աստիճան ալ խորամանկ է, դրամի փոխարէն ամէն բան կը ծախէ մեզի, մինչեւ իսկ խաղաղութիւնը, եւ կը պահանջէ բոլոր մեր ունեցածները մեզի հաշտութիւն պարգեւելու համար: Որովհետեւ մեր փափաքը այսպէս գոհացուցած կ'ըլլայ, կ'ուզէ որ մենք ալ իր փափքը յագեցնենք.

Ասոր պատճառով այս շրջէր, պատմութեան մէջ հիւսը [?] խախտելով ապականեց մեր բարքերը եւ 'օրէնքներ'ը Մինչեւ իսկ աղարտեց մեր Թագաւորներուն պալատը, եւ խորանին վրայ հանեց իր Թոյնն ու մոլութիւնները. Անուրջի հանեց մինչեւ իսկ գոյքի պաշտօնները: Մատներ աղտեղեց ամէնէն նուիրական դրամներէն, եւ չափաւորութիւնը արդարութեան կանոն սեպեց: Այս դժոխային կարգով վատթարացուց ամէն ինչ: Այնքան կը վախնանք իր ապականութենէն եւ կաշառակերութենէն, որ մի դուցէ առաջ գայ ուրիշ մը` որ յաւելի ընէ մեզի անոր կորուստը, դադրը փնտռել տայ մեզի:

ՓՈԼՔԻՆ Շատ պարզ մարդիկ կը ճամբուէին Գօլպէռի կողմէ, որոնք չարունակ կը դիմէին իրեն պաշտօն մուրալու համար. Ասոնք սառած կ'առնէին զայն. Զրպարտիչ գրութիւններ, անուանարկութիւններ իրեն դէմ, այս պատճառով: Հակառակորդներէն մին նաեւ Նախարար պաշտօնակից Ցուքէ, որ կարողացած էր վարձել գրչակներ, որոնք մանաւանդ կատաղութեամբ անոր վրայ կը յարձակէին: Վկայ հետեւեալ հատուածը «Հարցարանը», որ տարածուած էր ամէն կողմ: Ամենակարող նախարարը արգիլեց անոր չքաւորութիւնը իր գործակալներուն միջոցաւ.

Հ. Կուսակցակա՞ն էք
Պ. Այո՛, իմ դրամիս ուժովը:
Հ. Ո՞վ է կուսակցական:
Պ.— Ան` որ իր շահը կը դասանի միայն, իբրեւ արհեստ
Հ.— Այդ արհեստը ի՞նչպէս կը գործադրուի:
Պ.— Ամէն ձեռքէ առնելով:
Հ.— Կուսակցական մը ի՞նչ պէտք է ընէ, որպէսզի իր շահերը չփնտռուին:
Պ.— Միշտ պէտք է իր իրաւունքը աւելի պահանջէ
Հ.— Այս արհեստին աստուածաբանական առաքինութիւնները, այսինքն լաւ կողմերը որո՞նք են:
Պ.— Զորս— Գոյքի, ստացուածքի համար հոգի տալ. անիրաւ, չար, խորամանկ ըլլալ` իր դրացին խաբելու համար:
Հ.— Քանի՞ պատուիրանք ունի այս օրէնքը
Պ.— Տասը:
Հ.— Որո՞նք են:

— Ա. պէտք է շահերուդ նայիս եւ զանոնք ձեռք բերես, ինչ կերպով ալ որ ըլլայ: — Բ. պէտք չէ դրամ խնայես նպատակիդ հասնելու համար, ոչ իսկ քու դրացիիդ, քու ընկերիդ պէտք չէ խնայես: — Գ. պէտք է որ եւ է առիթ ձեռքէ չփախցնես` ամէն ինչի համարձակօրէն տէր ըլլալու համար: — Դ. արքունիքին մօտ եղող մարդիկը պէտք է բռնես, որպէսզի դուն ալ երկար ատեն դիրքդ պահես: — Ե. եթէ հարկ ըլլայ մարդ սպաննէ' քաւէին տիրանալու համար: — Զ. սուտ վկայութիւն պիտի տաս, եւ ճարպիկ եղիր ի հարկին չինծու բաներ ըսելու համար: — Է. պէտք է սիրես շուայտութիւնը, նմանապէս շռայլութիւնը: — Ը. գողցի՛ր ուրիշին ունեցածները, եւ դիտնալով խոռէ [?] ... րիչին. — Թ. չմոռնաս ձեռքէ վարպետութիւնը մէկէն ի մէկ յափշտակելու համար: Ժ. վար գիր ուրիշին ունեցածը, շատ ճարպիկ, խորամանկ կերպով:

Հ.— Այս պատուիրանքը պահողները ի՞նչ վարձք պիտի ընդունին:
Պ.— Առատ դրամ եւ հասարակաց յարգանք
Հ.— Այս արհեստին մէջ սկզբնական մեղք կա՞յ:
Պ.— Այո՛, աղքատ ըլլալը:
Հ. Այս մեղքը կրնա՞յ ջնջուիլ:
Պ. Այո՛, այս արհեստին գործադրութեամբ.
Հ.— Այս արհեստին տիրանալու համար, հա՞րկ է խոստովանութիւն, փնտռտուքներ ընել:
Պ.—Այո՛, բայց ամէնուն մէջէն կարելի է ելլել դրամով:

(Ահա ուրիշ նմոյշ մը, Ռոյն անձին շուրջ)

Կծծի եւ վատ նախարար, տարուէ Թշուառական, որ հանրային գործերու ծանրութեան տակ կը հեծէ, քաղաքական նեղութիւններու նուիրուած զոհ, տաղտկալի աթոռին մը տակ յարդուած ցնորամիտ մը, տե՛ս, քանի քանի մեծութիւններ, որոնց յղփութիւնը վտանգաւոր է, յարգէ Ցուքէին զարհուրելի մասունքը, եւ մինչ դաղտնօրէն զայն կորսնցնելու ետեւէն իյնած ես, վախցիր որ քեզի համար ալ աւելի զարհուրելի ճակատագիր մը չպատրաստուի:

ՑՈՒՔԷ.— Արքունի մատակարար, տեսակ մը եկմտական նախարար, Ցուքէ եւս իր բաժինը ունեցաւ, թէեւ անոր մասին թշնամիները աւելի վեհանձն եղան: Իր դատավարութեան ընթացքին լեզուները քակուեցան եւ անանուն նախատինքներ տարածուեցան ասդին անդին

Պէտք է կախել Ցուքէն՝ համաձայն եմ ես այս մասին: Տէր Արքայ, անտառակալէս ի չարն գործածեց ձեր եկամուտքը: Բայց եթէ կախուին բոլոր անոնք, որ արժանաւոր են մահուան, կախաղաններուն գինը շատ պիտի բարձրանայ: Տէր Արքայ, եթէ դուք չհրամայէք, Գօլպէռ բնաւ այդ ծախքը պիտի չընէ:

ՌՕՊԼԱՓԻԷՌ.— Զրպարտութիւնը կարծես մանաւանդ կատաղութեամբ Ռօպլափիէռի վրայ յարձակեցաւ: Անոր ուղղամտութիւնը, հանրածանօթ բացարձակ անշահախնդրութիւնը ալ աւելի կը դրդէին կարգ մը «շահամոլ երեսփոխաններու» մոլուցքը, որոնք երդուեցան էին անոր կորուստը. Շատ ուշ էր արդէն երբ ճառով մը իր պաշտօնակիցներուն ուշադրութիւնը ուզեց հրաւիրել կառաշի, յորդաբորբ պայքարին դէմ

Հոս բարի մարդոց առջեւ կը պարզեմ այն զարշելի դրութիւնը` որ կը ձգտի հայրենիքը սպաննել հայրենասէրները սպաննելով, ինչ որ միեւնոյնն է:

Ամէն ժամանակ, հայրենիքի թշնամիները ուզած են հայրենասէրները սպաննել Փիզիքապէս եւ բարոյապէս:

Մինչ սակաւաթիւ մարդիկ անխոնջ եռանդով մը կը դրացին ժողովուրդին կողմէ իրենց պարտադրուած աշխատութիւններով, արիկաներու եւ ստորին գործակալ եղողներու վոհմակ մը մութին մէջ կը դարբնէ պարկեշտ մարդոց դէմ զրպարտութիւններու եւ եւ հալածանքներու խուրձ մը: Արդէն, անշուշտ, հասկցած են որ այսինչ հայրենասէրը' որ կ'ուզէ ազատութեան վրէժը լուծել եւ ամբաստանել զայն, անդադար կ'արգիլուի իր գործողութիւններուն մէջ զրպարտութեան միջոցաւ, որ զինքը իբր անհատ ու վտանգաւոր մարդ մը կը ներկայացնէ ժողովուրդին աչքին: Զրպարտութիւնը ոճիրի կերպարանք առաւ կուսակցական առաքինութեան, եւ ոճիրին յաջողութեան ալ առաքինութեան վայելուչ փառք: Քանիցս ցանգուածային յարձակումներ գործեցին հասարակաց փրկութեան յեղափոխական մասնախումբերուն դէմ: Այսօր աւելի կը նախընտրեն յարձակիլ անդամներուն դէմ առանձինն, որպէսզի յաջողին խորտակել հայրենասէր կուսակցութեան ամբողութիւնը: Կը զգան անշուշտ բովանդակ կարեւորութիւնը այս մեքենայութեան, որովհետեւ ջնջեցէք հայրենասէրներուն տրուած վստահութիւնը, եւ ահա յեղափոխական կառավարութիւնը կը մեռնի, կամ զոհ կ'ըլլայ հասարակաց բարիքին թշնամիներուն, եւ այն ատեն յաղթանակ կը տանի ազնուապետութիւնը [?]

Բռնակալներն ու անոնց արբանեակները շատ լաւ գիտեն որ երբ հայրենասէր մը ընկճուի մեռնի, ուրիշ հայրենասէրներ ալ ճակատաբար կ'ընկճուին կը մեռնին, եւ հայրենասիրութեան դատը միեւնոյն բախտին կը վիճակի: Անվստահութիւն սերմանելով կը կարծեն թէ կարող են փճացնել մեզ մեր ձեռքով...: Յեղափոխական արիութեան վսեմ աստիճանն է վերանալ անձնական նկատումներէ բարձր, եւ ի գին իր կեանքին եւ նոյն իսկ իր համբաւին, երեւան հանել մեր թշնամիներու նենգամտութիւնները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂ
ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ» (1 դեկտեմբեր) ատենէ մը իվեր Փարիզի եւ արուարձաններու քաղաքապետարաններուն մէջ փակցուած է զօրակոչի ազդ մը, ամէն տարուան պէս, միայն թէ այս տարուան կոչը կը պարունակէ խիստ կարեւոր նորութիւն մը, այն իմաստով որ այս անգամ Ֆրանսաբնակ բոլոր օտարականները որոնք հպատակութիւն մը չունին, իրենց դասակարգի Ֆրանսացի երիտասարդներուն պէս պիտի զինուորագրուին:

Խնդրոյ առարկայ ազդը կը ճշդէ որոշ կերպով թէ` առանցմէ անոնք որ իրենց տարիքին բերումով կը պատկանին 1923էն վերջի դասակարգերուն, այսինքն 1903էն վերջ ծնած են եւ իրենց տարիքի դասակարգին զինուորագրութեան ցուցակներուն վրայ չեն անցած, պիտի արձանագրուին իբրեւ մոռցուած, եթէ այդ դասակարգին արձանագրութեան ատեն Ֆրանսա կը բնակէին եւ — տակէ հպատակութիւն չունէին:

Այս զօրակոչը իրականին մէջ ուրիշ բան չէ` եթէ ոչ գործադրութիւնը 1928 մարտ 31ի զինուորական օրէնքին 3րդ յօդուած 2րդ հատուածին: Այս օրէնքին ենթակայ են բոլոր անոնք որոնք տակէ հպատակութիւն չունին, օրինակ հայ եւ ռուս գաղթականները, որոնք Նանսէնեան անցագիր ունին, ինչպէս նաեւ այն Հայերը որոնց ինքնութեան թուղթին մէջ «Թուրք» արձանագրուած է եւ սակայն Թրքական հիւպատոսարանը անցագիր չի տար անոնց եւ իբրեւ Թուրք քաղաքացի չի ճանչնար

Ուրեմն բոլոր անոնք որ կորսնցուցած են իրենց հին հպատակութիւնը եւ նոր հպատակութիւն մը չեն առած, կ'իյնան ներկայ օրէնքին տակ: Այսպիսիները իրենց զինուորական ծառայութիւնը պիտի կատարեն օտար զօրագունդերու մէջ (ռէժիման էթրանժէ): Իսկ անոնք որ առնուազն ութ տարիէ ի վեր Ֆրանսական ընտանիքի մը մէջ մեծցած կամ Ֆրանսական դպրոցի մը մէջ ուսած են, պիտի զինուորագրուին Ֆրանսական զօրագունդի մը մէջ: Զօրաշարժի պարագային ասոնք պարտին արձանագրուիլ իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեանց մէջ:

Այս խնդրին մանրամասնութիւնները բացորոշապէս սահմանուած են զինուորագրութեան եւ վերաքննութեան մասին 1935 դեկտ. 4ին հրատարակուած հրահանգին մէջ: Այս վերջինը իր հինգերորդ գլուխին մէջ կ'ըսէ. «Բոլոր այն երիտասարդները որ հպատակութիւն չունին, այսինքն որոնք տակէ օտար պետութեան մը հպատակ չեն եւ Ֆրանսա կը բնակին, ի պաշտօնէ (տ'օֆիս) պիտի արձանագրուին իրենց դասակարգի զինուորագրութեան ցուցակներուն մէջ: Ընդհանրապէս այս երիտասարդները ընտանիք չունին, սակայն եւ այնպէս ընտանիք ունեցողներն ալ զերծ չեն օրէնքի պարտաւորութիւններէ, պայմանաւ որ վերապրելով գաւառակային պատճառին, քանի որ իրենց հայրն ու մայրը կրնան այլ եւս տակէ հպատակութիւն չունենալ, չփնտռել իրենց ինչ հպատակ ըլլալը եւ կամ տակէ հպատակութիւն փոխանցած չըլլալ իրենց զաւակներուն»:

Հրահանգը կ'աւելցնէ. «Անոնց մէջէն բոլոր անոնք որ` Ա. առնուազն ութ տարիէ ի վեր մեծցուած են Ֆրանսական ընտանիքի մը կամ դպրոցի մը մէջ: Բ. Որոնք իրենց արձանագրութեան պահուն Ֆրանսական քաղաքացիութիւն հետապնդելու վրայ են, կրնան զինուորագրուիլ Ֆրանսական զօրագունդի մը մէջ: Այս զինուորագրութեան համար որոշուած թուականէն մէկ ամիս առաջ զինուորագրութեան դրասենեակներու հրամանատարները շահակիցներէն կը պահանջեն վկայագրեր այս մասին: Անոնք որոնց Ֆրանսական քաղաքացիութեան խնդրանքը յետաձգուած է (ajourné), օտար զօրագունդերու մէջ պիտի առնուին:

Օրէնքը մեծ տարբերութիւն կը դնէ ընտանիք չունեցող եւ առնուազն ութ տարիէ իվեր Ֆրանսական ընտանիքներու կամ դպրոցներու մէջ մեծցածներուն եւ մնացեալներուն միջեւ Առաջինները կրնան զինուորագրուիլ միայն իրենց խնդրանքին վրայ եւ իրենց տարիքի դասակարգին հետ, համաձայն օրէնքի 12րդ յօդուածին 2րդ հատուածին: Անոնք չեն կրնար զինուորագրուիլ իբրեւ մոռցուած (omis) յաջորդ դասակարգերուն հետ եւ ոչ մէկ պարագայի կրնան զինուորագրուիլ ի պաշտօնէ

Այս մասին շուտով կուտանք լրացուցիչ բացատրութիւններ:

Զ. ՍՐԱՊԵԱՆ
(Փաստաբան, Փարիզի Կաճառէն)

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ...

Խոր կսկիծով հոգին յանձնեցինք մեր երգչախումբի երիտասարդ անդամներէն ընկ. Ռաֆիկ Պիւլպիւլեանը:

Երիտասարդը, Զօլաքցի [?] էր, հազիւ երեսունհինգ տարեկան, երգչախումբի ժրաջան ու անձնուէր անդամներէն, որոնց նման կորուստները իսկապէս զգալի կը դառնան, ոչ թէ միայն իրենց բացակայութեամբ, այլ եւ իրենց անկեղծ աշխատանքի պակասով Պոլսէն ի վեր միակ փափաքն էր փոխանակ զանազան միութիւններու մէջ մտնելու, դաշնակ երգչախումբի համեստ գործօն անդամ մը, տարածել հայ երգն ու անունը, այդ շրջանակին մէջ էր միայն որ իր ձգտումներուն իրականացումը կը տեսնէր, հոգեկան անբացատրելի ապրումներով:

Երկարատեւ տառապանքին պատճառաւ, որ վերջերս մաշեցուցած էր զինքը եւ դամած անկողին, երգչախումբէն առաջին եւ վերջին խնդրանքն եղած էր մնայուն դամբարանի «վկայական» մը, իբրեւ միակ բարոյական վարձատրութիւնը, իր տարած աշխատանքին փոխարէն:

Երգչախումբի անդամ իր ընկերները իրենց մխիթարութիւնը կու տան Ռաֆիկի մօրը, բաժնելով անոր կսկիծն ու ցաւը:

Սիրելի Ռաֆիկ, գիտցիր որ եթէ դուն հեռացար մեր երգչախումբի ընտանիքէն, սակայն երբեք պիտի չըբաժնուի քու յիշատակդ եւ վառ պիտի մնայ մեր բոլորի սրտին մէջ, անխոտ:

[illegible]

Սիփան - Կոմիտաս Երգչախումբ

ԿՈԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՇԱՆ.— Շրջանիս Կ. Խաչի մասնաճիւղը անցեալին մէջ յաճախակի կազմակերպած էր ժողովրդ. դասախօսութիւններ զանազան հարցերու շուրջ: Այս անգամ իր թէյասեղանին միացուցած էր բժշկական դասախօսութիւն մը, զոր ստանձնած էր բժ. Գ. Դ. Մինասարեան: Նիւթը չափազանց արդիական եւ հետաքրքրական էր, բժիշկը մի առ մի թուեց առողջապահական տարրական պայմանները, ծանրացաւ հայ տուներու մաքրութեան անհրաժեշտութեան վրայ, որպէսզի զերծ մնանք զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններէ: Ջի բաւեր միայն բնակարանի մաքրութիւնը, մարմինը եւ հագուստները եւս խնամքով պէտք է մաքրուին, որպէսզի մանրէներու բոյն ըլլալէ դադրին:

Դասախօսութեան Բ. մասը աւելի շահեկան էր, ձմեռնամուտի հիւանդութիւններու հանդէպ նախնական զգուշութիւններ, մանաւանդ մանուկները հազի, կրիփի եւ զանազան հիւանդութիւններու դէմ պաշտպանելու շահեկան թելադրութիւններ: Թէյասեղանը անցաւ տաք մթնոլորտի մէջ: Թատիա Գարեգին կը նուագէր, սանուհիները կը պարէին եւ կ'արտասանէին, իսկ ներկաներէն ոմանք երգեցին: Հաւաքոյթը վերջացաւ ժամը 8ին:

Շրջ. Թղթակից

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հայ ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Ձ. Հ. Կ. Խաչի նուէրաբաշխութիւնը [?]

Թէեւ սրահը լեցուն էր, բայց նկատելի էր երեխաներուն բազմութիւնը: Շատ քիչ թիւով այրեր կային:

Սանուց Միութիւնը ընծայեց Էլէն Բիւզանդի մէկ նոր փիէսը, գրուած յատկապէս այդ օրուան հանդէսին համար, «Կ. Խաչի զօրութիւնը»: Բոլոր դերակատարները շատ վարժ էին իրենց դերերուն մէջ: Անցաւ շատ յաջող, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները. Երկրորդ մասն սկսաւ Տիկ. Էլէն Բիւզանդի ոգեւորիչ ճառով, որ պարզելով Կ. Խաչի կատարած գործը Ալֆորվիլի մէջ եւ այլուր, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց, որ նուէրներով եւ տոմսեր գնելով օժանդակած էին Կ. Խաչի գործին: Ժողովուրդը ոգեւորուած տեղւոյն վրայ եւս գնեց տոմսեր:

Շատ ուրախ մթնոլորտի մէջ սկսաւ վիճակահանութիւնը: Կային 100է աւելի իրեղէններ, բոլորն ալ ընտիր եւ արժէքաւոր, նուիրուած ընկերուհիներու կողմէ:

Փակման խօսքն ըրաւ ատենապետուհի Տիկ. Հ. Պետրոսեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն եւ Կ. Խաչի գործին օժանդակողներուն: Եղան նոր արձանագրուող ընկերուհիներ: Շահոյ եւ միութեան քով կեցած թիւերը շուտով կը հրատարակուին «Յառաջ»ի մէջ:

Ներկայ մը

ՍԿ'ԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն խմբապետական ժողովը իր վերջին նիստին մէջ որոշած էր սկաուտական ամանորին շրջանը փակելու առիթով տալ հացկերոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ Գոնվալէի շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, Փարիզ:

Հացկերոյթը փայլ մը տուած էր Ֆրանսական սկաուտներու E.D.F. ընդհանուր պետ հրամանատար Կէօռյի, պարոններ Ա. Զօպանեանի եւ Բաշալեանի, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի, Ձ. Ռ. Մ.ի ներկայացուցիչներու, քանի մը մտաւորական բարեկամներու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներու եւ աստիճանաւոր սկաուտներու ներկայութեամբ:

Սկաուտ ուրախ եւ խանդավառ է ամէն տեղ, մանաւանդ ճոխ սեղանի շուրջ: Անոնց խանդավառութիւնը շուտով փոխանցուեցաւ բոլոր ներկաներուն, եւ անակնկալի յաջողութեամբ պսակուեցաւ մեր այս ձեռնարկը

Գաւաթի ժամանակ խօսք առաւ հրամանատար Կէօռ, որ գովասանքով խօսեցաւ հայ ժողովուրդի մասին: Յաջորդաբար խօսեցան Ա. Զօպանեան եւ Բաշալեան: Արտասանութիւններ եւ երգեր սկաուտներու կողմէ: Վերջին խօսքը եղաւ մեր ընդհանուր պետը Վ. Անդրէասեան, որ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ ժամանցը բաւական ուշ ըլլալուն` փակեց հացկերոյթը:

Կարօ Նէկոյեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 16

ԴԱՂՏՆԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

ՄՕՐԹԻՄԸՐԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան գերմանական Արեւելեան Ափրիկէի սեւամորթները ահագին նեղութիւններ պատճառեցին մեզի եւ գնդապետ Ֆօրպէք՝ Գերմանիոյ յայտնի զինուորականը որ իր տասներկու հազարնոց բանակով դէմ դրաւ բրիտանական երեք հարիւր հազարնոց ուժին, իր յաջողութիւններուն մեծ մասը կը պարտի անոնց: Գնդապետը տաղանդաւոր ու խիզախ հրամանատար մըն էր եւ տեղացիի մը չափ ծանօթ էր գաղթավայրին աշխարհագրութեան ինչպէս նաեւ սեւամորթներու լեզուին ու սովորութեանց:

Պէտք է. խոստովանիլ որ մեր բանակը խոշոր վնասներ կրեց այդ ճակատին վրայ շնորհիւ տեղացի լրտեսներուն որոնք իրենց հասկցած ձեւերով կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէին թշնամի սպայակոյտին՝ մեր շարժումներուն մասին: Լրտեսութիւնը այնքան վտանգաւոր բնոյթ բռնացաւ որ հարկադրուած մահապատիժի ենթարկեցինք ձերբակալուողները: Ֆօրպէքի կ'օժանդակէր «Թէօնիկսպէրկ» թորփիլահալածը որ կանոնաւոր յարաբերութիւն կը պահէր գերմանական ուժերուն հետ: Բարեբախտաբար, սակայն, կրցանք ընկղմել զայն 1915ի յուլիս 6ին, միանգամընդմիշտ զրկելով մեր թշնամիները արտաքին աշխարհէն տեղեկութիւններ ստանալու հնարաւորութենէն: Այդ թուականէն յետոյ կռիւները շարունակուեցան արեւելեան Ափրիկէի ամայի տարածութիւններուն վրայ ուր բնութեան ընծայած պաշտպանութեան միջոցները աւելի մատչելի էին Գերմանացիներուն քան մեզի:

Ռազմանիւթի բաւականաչափ պաշարով մը Ֆօրպէք պիտի կրնար տարիներով երկարել պատերազմը այդ ճակատին վրայ: Մեր սպայակոյտը որ եւ է տարակոյս չունէր այդ մասին:

Գերմանացի հրամանատարը շատ էր: Մեզի դէմ կռուեցաւ ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ: Անգամ մը նոյնիսկ արշաւեց Փորթուկալի պատկանող գաղթավայրերէն ներս ու գրաւեց ահագին քանակութեամբ պարէն եւ ռազմանիւթ: Այդ յաջողութենէն քանի մը շաբաթներ առաջ բրիտանական ուժերը գրեթէ շրջապատած էին Ֆօրպէքի բանակը եւ մեծ յոյս ունէինք որ ան անձնատուր պիտի ըլլար: Մանաւանդ որ վստահօրէն գիտէինք թէ Գերմանիոյ վարիչները լրջօրէն մտահոգ էին անոր ապահովութեան մասին: Մեր Պաշտպանութիւնը բազմաթիւ առիթներով «լսեց» Պերլինէն արձակուած յուսահատ կանչերը — Ո՞ւր ես Ֆօրպէք, ո՞ւր ես, տեղեկութիւն տուր... «լսեց» նաեւ հրամանատարին պատասխանները — վիճակը շատ ծանր է, օգնութիւն հասցուցէք, դեղ, ռազմանիւթ, պարէն...

Եւ առհ 1917էն մեր Գաղտնի Սպասարկութիւնը տեղեկութիւն ստացաւ որ Գերմանիա պիտի փորձէր ռազմանիւթ ուղարկել Ֆօրպէքին: Ի հարկէ այդ թուականին Գերմանացիք չէին գիտեր որ իրենց անթէլի ծածկագիր բառարանը մեր ձեռքը անցած էր:

Կարեւոր էր միայն իմանալ թէ օգնութիւնը ինչ միջոցով պիտի ղրկուէր: Շոգենաւով կամ սուզանաւով կատարուելիք որ եւ է ձեռնարկ դատապարտուած էր վիժելու որովհետեւ բրիտանական նաւատորմը յուսահատօրէն պաշարած էր ծովերը եւ խիստ հսկողութեան տակ առնուած էին Գերմանիայէն Արեւելեան Ափրիկէ երկարող ճամբաները: Մեր ենթադրութեամբ օգնութիւն կարելի էր հասցնել միմիայն օդէն: Արդարեւ թշնամին դիմեց այդ միջոցին եւ գնահատելի յաջողութիւն ունեցաւ: Ձեռնարկը այնքան մեծ էր ու յանդուգն որ կ'արժէ յիշել պատմութիւնը ամբողջութեամբ:

Բրիտանական ինթէլիճընսին հրահանգով Փարիզ ուղարկուեցայ եւ այնտեղ, համաձայն նախապէս կարգադրուած ժամադրութեան մը, հանդիպեցայ յիսնապետ Մորթիմըրին որուն արդէն ծանօթ էի: Երկուքս ալ բացարձակապէս անտեղեակ էինք մեզի յանձնուած առաքելութեան գաղտնիքին. Փարիզ մնացինք քանի մը օր սպասելով նոր հրահանգներու: Եւ ահա առտու մը երբ պանդոկը նստած էինք հեռաձայնով հրաման ստացանք կառ մը լիոնի երթալ իրկունը' ժամը 7ին' հանդիպելու համար հազարապետ Ք.ին: Երբ ժամադրավայրը հասանք մեզի դիմաւորեց խոշոր ինքնաշարժ մը որուն մէջ տեղաւորուած էին հազարապետ, Ֆրանսացի եւ Իտալացի երկու սպաներ ինչպէս նաեւ Ֆրանսացի զինուոր մը:

Անգլիացի հազարապետը մեզ ներկայացուց դաշնակից զինուորականներուն (երկուքն ալ սահուն անգլերէն կը խօսէին) ու յետոյ շարունակեց.

— Ձեր պաշտօնին մասին պիտի լսէք քիչ ետքը ... Իտալիա պիտի երթաք հարիւրապետ Սիմինէլլիին հետ իսկ հարիւրապետ Տրկուէ ձեզի պիտի ընկերանայ մինչեւ սահմանագլուխը ... այս երկու պարոնները անդամ են Ֆրանսական եւ Իտալական գաղտնի սպասարկութեանց ...

Հրաժեշտի քանի մը զուարթ խօսքեր փոխանակելէ յետոյ հազարապետը հեռացաւ: Ինքնաշարժը ճամբայ ելաւ ու քանի մը ժամ ետքը սահմանագլուխ հասանք: Ֆրանսացի սպան որ զինուորացուցած էր մեր ճամբորդութիւնը Փարիզէն մինչեւ Փոնթառլիէ, բաժնուեցաւ մեզմէ որովհետեւ իր պաշտօնը աւարտած էր:

Իտալական հողէն հազիւ ներս մտած էինք երբ հարիւրապետ Սիմինէլլօ բերանը բացաւ.

— Իտալական ինթէլիճընսին Թորինոյի դրասենեակը պիտի տանիմ ձեզ ուր նոր հրահանգներ պիտի ստանաք . . լաւ իմացէք որ ձեր կատարելիք գործը չափէն աւելի վտանգաւոր է ... ձեզմէ մէկը քաղաքացիի տարազ պիտի հագնի եւ անկայելով վար պիտի իջնէ աւստրիական գիծերուն ետեւը ... յետոյ ամէնայն զգուշութեամբ Վիէննա պիտի երթայ .. անշուշտ առատ դրամ պիտի ունենայ միասին ... վտանգը սարսափելի մեծ է եթէ գացողը գերմաներէնի անծանօթ ըլլայ, այլապէս շատ դիւրին է ...

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր առաքելութեան գլխաւոր նպատակը, հարցուցի յանկարծ.

(Շար.)

Թուրքերը կը շարունակեն արիւն պղտորել

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հալէպէն կը հեռագրեն «Ժիւռնալ տը Պէյրութ»ի.—

Երեսփոխանական ընտրութիւնը եղերական ձեւով մը կատարուած է Սանճաքին մէջ: Զինուորներ եւ ոստիկան-զինուորներ առատօրէն կանոնէն սկսած են պատիլ փողոցներուն մէջ: Այս ուժերուն միացած են նաեւ Դաշնակներէ ընտրուած զինեալ մարդիկ.

Գիւղերէն բռնի բերուած են այն Բ. կարգի ընտրողները որ չէին ուզեր գալ: Իսքէնտէրունի կառավարիչը Գրըգ Խանի իր մարդոցմէն Մահմուտը երեսփոխան ընտրել տուած է: Ոստիկաններու աչքին առջեւ ծեծուած է Գրըգ Խանի նախկին դատաւոր Ահմէտ Նայիփ, որ իր թեկնածութիւնը դրած էր հակառակ կառավարութեան կամքին: Ժողովուրդը հիմակուընէ խումբ խումբ կը հաւաքուի եւ կը բողոքէ այս ընտրական խայտառակութեան դէմ:

*** Իսքէնտէրունի Թուրք Բ. կարգի ընտրողներէն շատերը լեռները փախած են, չմասնակցելու համար ընտրութեանց որ պիտի ծառայէին անոնց որոնք Սանճաքը կը նկատեն իբրեւ մէկ մասը Սուրիոյ, իսկ անոնք որ չեն յաջողած փախչիլ, իրենց տուներէն բռնի առնուած եւ պանդոկի մը մէջ բանտարկուած են: Ընտրութեան ժամը հասած ատեն, ասոնք զինեալ ուժերու հսկողութեամբ քուէատուփերու առջեւ տարուած են: Հակառակ ասոր, կարգ մը անձեր նորէն մերժած են քուէ տալ, բայց տեղական իշխանութիւնը անոնց անունով քուէթուղթեր լեցուցած եւ տուփին մէջ նետած է: Այս ձեւով, Տորիոյի մարդոցմէն Սիւլէյման երեսփոխան ընտրուած է Սանճաքէն:

*** Թուրք մը որ ներկայ գտնուած է Սանճաքի ընտրական գործողութեանց եւ հիմա Պէյրութ կը գտնուի, նամակով մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Մարզպանութեան Սանճաքի ներկայացուցիչ Տորիօ եւ կառավարիչ Հիւսէյին Գարաֆի հետզհետէ կը սաստկացնեն իրենց հակաթուրք գործունէութիւնը: Սուրիոյ Վաթանի կուսակցութեան անդամներէն ոմանք ալ սանձարձակ դարձած են իրենց գրգռութեանց մէջ:

Առնուազն Սատուլլահ Ճապիրի, հակառակ Գոլսոյ մէջ Թուրքերու եւ Թուրք լրագրողներու բրած իր մեծ եւ բարեկամական խօսքերուն, ձեռքէն եկածը կ'ընէ եւ բերնին եկածը կ'ըսէ: Հակաթրքութիւնը այն աստիճան առաջ տարած է որ, Հալէպի Չէքէրիա մզկիթին մէջ ըսած է թէ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը պէտք է պայքարիլ Թուրքերուն դէմ:

Ճապիրի նոյեմբեր 12ին Իսքէնտէրուն կ'երթայ, Տորիոյի հետ կը խորհրդակցի եւ հեռագրով ալ կը հաղորդակցի մարզպան Տը Մարթէլի հետ: Եկաւ Հալէպ կը վերադառնայ նոյն օրը: Այս շրջումներուն հետեւանքով, հետեւեալ որոշումները կը տրուին.— Թուրք երեւելիները հեռացնել Սանճաքէն, փակել Սանճաքին միակ օրկանը՝ «Ենի Կիւն» թերթը, Թուրք պաշտօնեաները պաշտօնանկ ընել, քաղաքապետական ժողովի Թուրք հայրենասէր անդամները դուրս նետել եւ գրգռութիւն կատարել՝ Չէրքէզներու, Քիւրտերու, Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ խռովութիւն ստեղծելու համար, զինեալ ուժեր գործածել՝ այն երեւոյթը տալու համար թէ ընտրութիւնը կատարուած է, եւ վերջապէս արաբական քաղաքական ակումբներ հիմնել Սանճաքին մէջ:

Արդարեւ, Տորիօ չարժած է այդ որոշումներու սահմանին մէջ եւ իմէջ այլոց ճնշում բանեցուցած է Գրըգ Խանի Հայերուն վրայ, որպէսզի մասնակցին ընտրութեանց: Ասկէ զատ, 15000 ֆրանք բաժնած է Հայերուն եւ հայ ուսուցիչները բռնի դրկած է գիւղերը Հայերու մասնակցութիւնը ապահովելու համար:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՐՋ

Այսօր 30 օր է որ կատաղի կռիւներ կը մղուին Մատրիտի շուրջը: Երկու կողմերն ալ կը շարունակեն յաղթանակներ հաղորդել: Կը թուի թէ ապստամբները իրենց գերագոյն ճիգը պիտի փորձեն, գրաւելու համար մայրաքաղաքը, որ կը շարունակէ դիմադրել բոլոր յարձակումներուն: Ապստամբները կը շարունակեն ռմբակոծել Մատրիտը, որուն ոչ-ռազմիկ բնակիչները կը պարպուին ամէն օր, հաղորդակցութեան բոլոր միջոցներով: Կառավարական զօրամաս մը կը քալէ Գուրկոսի Նահանգին վրայ, ուր կը գտնուի ապստամբներուն մայրաքաղաքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԻՆ առողջական վիճակը ծանրացած ըլլալով, բժիշկները յանձնարարեցին անկողին մնալ: Շնչառութիւնը դժուարացած է եւ տաքութիւնը բարձրացած: Իր մասնաւոր քարտուղարը միշտ կը հսկէ անոր վերեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ իբրպէս ամբաստանութեան տակ առնուած են Գիտութեանց Ակադեմիային երկու ականաւոր անդամները, Գուխարին եւ երկրաբան Վօլկին, իբրեւ «Թրոցքիական-Ֆաշական»:

ԳՈՒՏՈՅԻ մէջ ձերբակալուեցան 20 կեղծարարներ, որոնք մասնագիտութեան վերածեր էին ինքնութեան թուղթերու շինութիւնը: Կալանաւորներէն մէկը ոստիկան մըն է, որ կապ ունէր Մարսէյլի մէջ հաստատուած ուրիշ խմբակի մը հետ: Կ'ըսուի թէ Երեւան հոգի եւս պիտի ձերբակալուին:

Ուշադրութիւն

Ի գիտութիւն բոլոր բաժանորդներուս, պատիւ ունիմ ծանուցանելու,

Ա.— Այսուհետեւ, առանց բացառութեան, ամէն անոնք որոնց թերթը ուղղակի իրենց տունը կամ խանութը կը տանիմ, պէտք է որ իրենց հաշիւները փակեն ամէն շաբաթ:

Բ.— Փոստով ստացողները (ի բացառեալ եռամսեայ կամ տարեկան վճարողները) պէտք է կատարեն իրենց վճարումները մէկ ամիսը չանցուցած.

Գ.— Առկախ հաշիւ ունեցողներէն կը խնդրեմ իրենց հաշիւները փակել մինչեւ դեկտեմբերի վերջը:

Վերոյիշեալ պայմանները չկատարողները չպիտի կրնան ստանալ «ՅԱՌԱՋ»ը:

5 Դեկտ. 936

«Յառաջ»ի Մարսէյլի գործակալ
Գ. ՏԷՐԻԿԵԱՆՑ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Լիոնի վաղամեռ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՁԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
20 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ:
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը.

Ճաշկերոյթ

Նահատակ Դրապէտներու Բարեկամներու Միութեան 10րդ հատորին հրատարակման առթիւ, նուիրուած Արտաշէս Յարութիւնեանի
ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐՈՒՆ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ
Աւանդական ճաշկերոյթը մասնակցութեամբ ծանօթ մտաւորականներու եւ գրողներու, տեղի կ'ունենայ 11 Դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Յիւրիա ճաշարանին մէջ, 61 Mr. le Prince.

Բոլոր անոնք, այր եւ կին, որ կը համակրին այս գործին եւ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշկերոյթին. թող հաճին մինչեւ չորեքշաբթի առաւօտ արձանագրուիլ Մ. Պարսամեանի մօտ, 121 rue Marcadet, Paris (18).
Ճաշը կ'արժէ անձ գլուխ՝ 12 ֆր.

ՍԵԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 13ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին
Société de Géographieի սրահին մէջ.
184 Bld. St. Germain
Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ
Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ,
Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Խօսք պիտի առնեն նաեւ Տիկ. Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (Անայիս),
եւ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Տ. ՁԱՌԱՔԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Յ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)
Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ եւայլն.
Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք.
Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը. Հր. Սամուէլի գրատունը եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, փարիզ:

ՍԻՆՖՕՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ
13 Rue du Mail, Métro Sentier
Կը մասնակցին
միջազգային սինֆոնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ
ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻԶՆԱՐ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհովէնի Բ. սինֆոնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդիարեանի) եւ ԱՂԹԱՄԱՐ (Տէր-Ղեւոնդեանի):
Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ»
Նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի
Տոմսերու գիները՝ 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:
Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 61 Rue Mr. le Prince:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԴԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,
վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ
Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի
Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ
եւ ուրիշ անակնկալներ.
Հանդէսէն եւ վիճակահանութեան վերջ տեղի կ'ունենան երգախաղեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ.
Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար.
Վիճակահանութեան տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս: Չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն.
ՄԱՆՈՒԹ.— Gare de l'Estէն առնել ժամը 2.15, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը:
Opéraէն եւ Jaurèsէն օթօպիւս 21A եւ իջնել RaincyPavillon:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Արամ Ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի իր եղբօր ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

X

Մարսէյլի Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Սրբուհի Յովհաննեանի եւ պարագաներուն, իր որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 28ին. 25 տարեկան երիտասարդ հասակին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները. 9 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 9 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3290

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՃԻՐԸ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾՈՒԱԾ

Ա.

Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարին կողմէ վաւերացուեցաւ այն սահմանադրութիւնը, որով Հայաստանը կը յօշոտուի գրեթէ իր բոլոր կողերէն եւ իրմէ կը խլուին իր անվիճելի հողերը: Նոր սահմանադրութեամբ մեր հայրենիքը կը վտանգուի իբրեւ ազգային միաւոր, դաժանօրէն կը հարուածուի իբրեւ անտեսական ամբողջութիւն եւ ստորադաս վիճակի մէջ կը դրուի — բաղդատմամբ Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի — իբրեւ պետութիւն:

Ոճիրը անհնար եղաւ կանխել: Հայութեան գործադրած բոլոր ճիգերը արդիւնք չունեցան: Ճիշդ է, աղմուկ չեղաւ, սակայն այդ երբեք բան չէ, թէ քայլեր չառնուեցան: Ընդհակառակն. բախեցինք բոլոր դուռները, եւ սակայն ապարդիւն: Գիտակ անհաւասարութեանը իր գործած ոճիրին, Մոսկուան հնարիմաց բոլոր միջոցներով խուսափեցաւ Հայութեան հետ երես առ երես խօսելէ: Աւելին. անգամ ունեցաւ արարք մը, որ իր նախընթացը չունի մարդկային պատմութեան մէջ: Մոսկուան չյօժարեցաւ խնդրանք մը լսել հայ ժողովուրդի բերնէն, եւ դաւաճան, լրտես ու վարձկան հռչակեց այն մարդիկ, որոնք փորձեցին իր գութին ապաւինիլ: Զօրյանեան - Բաչալեան ձեռնարկին ձախողանքը ապացոյց էր, որ Քրեմլը քաղաքական բարդ ու մթին հաշիւներով վճռած է թաղել Հայկական Դատը:

Լէնինները ու Ստալինները արժանաւոր յաջորդները հանդիսացան ցարերու:

Յետադարձ ակնարկ մը — համոզուելու համար, թէ իրաւամբ տարբերութիւն չկայ երէկուան եւ այսօրուան դահիճներուն մէջ:

Լէնին, տակաւին 1917 սեպտեմբերին, այսինքն մինչեւ հոկտեմբերեան յեղաշրջումը, կը գրէր.

— «Հաշտութեան պայմաններ առաջարկելով, խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է որ անյապաղ ինք անցնի անոնց իրական գործադրութեան», այսինքն՝ «պէտք է որ նաեւ Հայերուն ապահովէ լիակատար ազատութիւն, մինչեւ ազատութիւնն անջատումի»:

Անհրաժեշտ է հոս առանձնապէս յիշատակել, որ Լէնին կը պահանջէր այս սկզբունքը՝

«Գործադրել ԲՈՎԱՆԴԱԿ Հայաստանի հանդէպ, պարտաւորուիլ պարպել զայն (այսինքն՝ Թրքահայկական Հայաստանը. Յ.), ինչպէս նաեւ մեր կողմէ բռնագրաւուած թրքական (հայկական. Յ.) հողերը». (Լէնին, Հ. 14րդ, Մ. 2, էջ 128):

Հետագային, 1917ին, ազգութեանց գործերու ժողովրդական գործավար Ստալին, կը հրապարակէ իր հանրածանօթ «Դիմում»ը, Թրքահայկական Հայաստանի մասին, ուր, յիշատակելով խորհրդային իշխանութեան հիմնական սկզբունքները ազգային հարցի մէջ, կը յայտարարէ.

«Ռուսիոյ ժողովուրդներու ճակատագիրը, յատկապէս ճակատագիրը հայ ժողովուրդի, սերտօրէն կապուած են հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ճակատագրին հետ», բստ որում, «ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշած է Թրքահայաստանի ազատ ինքնորոշման մասին յատուկ հրովարտակ հրապարակել»: (Ստալին, «Խորհրդային Իշխանութեան քաղաքականութիւնը ազգային հարցի մէջ եռամեակի մը շրջանին», 1920. էջ 15):

Եւ իրաւամբ, շուտով լոյս կը տեսնէ խոստացուած հրովարտակը, ուր խորհրդային իշխանութիւնը իրական բովանդակութիւն կը դնէ այն սկզբունքներուն մէջ, որոնք տեղ գտած էին Ստալինի ծանօթ «Դիմում»ին մէջ:

Այդ հրովարտակը, որ լոյս տեսաւ 1917 դեկտեմբեր 30ին, ստորագրութեամբը Լէնինի (իբրեւ խորհուրդներու նախագահի) եւ Ստալինի (իբրեւ ազգութեանց գործերու քոմիսարի), կ'ըսէ.

— «Ժողովրդական Գործավարներու խորհուրդը կը յայտարարէ հայ ժողովուրդին, որ Ռուսիոյ գիւղացիական եւ բանուորական կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ հայութեան իրաւունքները Ռուսիոյ կողմէ բռնագրաւուած թրքապատկան Հայաստանի վրայ, ազատ ինքնորոշման հիմունքով, մինչեւ լիակատար անկախութիւն»:

Հրովարտակը կը հրամանագրէր Կովկասեան գործերու Արտակարգ Ժամանակաւոր Քոմիսար Ստեփան Շահումեանին «բստ ամենայնի օժանդակել Թրքահայաստանի ժողովուրդին յիշատակուած առաջադրութեան իրագործումին մէջ», միաժամանակ անոր յատուկ ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ երկու կէտերը. —

«1.— Անարգել դէպի Թրքահայաստան վերադարձնել գաղթական Հայերը, ինչպէս նաեւ տարագիր Հայերը, որոնք ցրուած են զանազան երկիրներու մէջ:

«2.— Անարգել դէպի Թրքահայաստան վերադարձնել այն Հայերը, որոնք պատերազմի շրջանին բուռն իշխանութեանց կողմէ քշուած են դէպի Թուրքիոյ խորքերը»:

Հրովարտակը հանդիսաւորապէս կը խոստանար որ՝

«ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԹՈՒՐՔ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ՝ ՊԻՏԻ ՊՆԴԷ ԱՅՍ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ». (Ստալին, «Խ. Իշխ. քաղ. ազգ. հարցի մէջ»):

Այսօր գիտենք արդէն, թէ խորհրդային իշխանութիւնը ինչ ձեւով գործադրեց իր այս խոստումները:

Յ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Ոչ մէկ խօսք Հայաստանի սահմաններու մասին

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Խորհրդային արտակարգ համագումարը դեկտեմբեր 5ին վերջնապէս վաւերացուց նոր սահմանադրութիւնը, որ կը կոչուի Ստալինի անունով: Այս առթիւ, պատգամաւորները 12 վայրկեան ծափահարեցին Ստալինը:

Ինչպէս յայտնի է, համագումարը մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմած էր, վերջնապէս խմբագրելու համար սահմանադրութեան 146 յօդուածները, համաձայն առաջարկուած փոփոխութեանց: Պատգամաւորները վերամշակուած բնագրին համար իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին իրենց գլուխներուն վրայ բարձրացնելով իրենց անդամատոմսերը: Միեւնոյն ատեն դեկտեմբեր 5ը հռչակեցին իբրեւ միութենական ազգային տօն, կոչելով «Սահմանադրութեան Օր»: Վերջնական վաւերացումէն ետք, համագումարը, որ մեծամասնաբար կազմուած էր երիտասարդներէ, «Ինթէրնասիոնալ»ը երգեց, մինչ կին պատգամաւորները իրենց թաշկինակները կը շարժէին: Թղթակից մը դիտել կու տայ թէ ցանց առնուած էր երգին առաջին տունը, որ ըմբոստութեան մարտակոչ մըն է:

Կիրակի օր վիթխարի թափօր մը կազմուեցաւ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակէն մինչեւ Համդատեան Տունը: Ամբողջ քաղաքը կը լողար դրօշներու ծովու մը մէջ:

Վաւերացման առթիւ Ստալին կարճ զեկուցում մը տուաւ, որ տեւեց 11 վայրկեան: Առաջարկուած 43 փոփոխութիւններուն մէջ կը գտնուի կարեւոր զիջում մը՝ Ֆրանսայի համար: Սկզբնական բնագիրը (յօդ. 49) որ կը սահմանէ Գերագոյն Խորհուրդին (Խորհրդարան) նախագահական մարմնին (պրէզիդիում) իրաւասութիւնները, կը տրամադրէր.— «Երբ խորհրդարանը փակ է, նախագահական մարմինը պատերազմական վիճակ կը հրատարակէ, եթէ զինեալ յարձակում մը կատարուի Խ. Միութեան դէմ»:

Այս ձեւին մէջ, կարմիր բանակը պարտաւոր չէր օգնութեան հասնիլ Ֆրանսայի կամ Չեխոսլովաքիոյ, եթէ Ռուսաստանի այդ երկու զինակիցները յարձակման ենթարկուէին: Երկու երկիրներուն դիւանագիտական ներկայացուցիչները բողոքած ըլլալով այս թերի շարադրութեան դէմ, Ստալին յօդուածը բարեփոխած էր այսպէս.—«Նախագահութիւնը պատերազմական վիճակը հրատարակէ, եթէ զինեալ յարձակում կատարուի Խ. Միութեան վրայ եւ կամ եթէ անհրաժեշտ համարուի կատարել միջազգային պարտաւորութիւնները՝ փոխադարձ պաշտպանութեան համար ընդդէմ յարձակման»:

Այս փոփոխութեամբ գոհացում կը ստանան Ֆրանսա եւ Չեխոսլովաքիա

Միւս փոփոխութիւնները պարզապէս ձեւական են: Այսպէս, 10րդ յօդուածը կ'երաշխաւորէ քաղաքացիներու անձնական իրաւունքները՝ իրենց եկամուտներու եւ խնայողութեանց, ինչպէս եւ ժառանգութեան մասին: Յօդ. 8ի վրայ, որուն տրամադրութեամբ հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) անդամներուն հողը իրենց կը պատկանի յաւիտեան, Ստալին աւելցուցած է,— «Առանց որ եւ է դրամական վճարման»: Այսօրուան համար մեծ արժէք չունի այս տրամադրութիւնը, քանի որ պարէնի տուրքը եւ ուրիշ հարկեր իրականին մէջ կը կազմեն լայն հատուցում տրամադրուած հողին համար:

Յօդ. 12ի վրայ աւելցուած է հետեւեալ նախադասութիւնը,— «Աշխատանքը պարտականութիւն մը եւ պատուոյ գործ մըն է աշխատանքի ընդունակ ամէն քաղաքացիի համար»:

Յօդ. 35ը բարեփոխուած է այսպէս.— Ազգութեանց Խորհուրդը կ'ընտրուի այն եղանակով ինչ որ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը եւ կը բաղկանայ նոյնքան անդամներէ»:

Յօդ. 40ի տրամադրութեամբ Խ. Միութեան մէջ բոլոր օրէնքները պիտի հրատարակուին 11 լեզուներով:

Յօդ. 48ը փոփոխուած է այսպէս.— Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ նախագահական մարմնի նախագահէն եւ 11 փոխ-նախագահներէ (համաձայն 11 դաշնակցային հանրապետութեանց), փոխանակ չորս փոխ-նախագահներու, ինչպէս ծրագրուած էր սկզբնական բնագրին մէջ:

Յօդ. 77ով կը հաստատուի նոր պաշտօնատուն մը,— ազգ. պաշտպանութեան ճարտարարուեստի գործավարութիւն:

Անգլիացի թղթակից մը կը գրէ թէ ամէնէն ջերմ ծափերու արժանացան այն յօդուածները որ կ'երաշխաւորեն աշխատանքի, վճարովի արձակուրդի, հիւանդութեան, ծննդաբերութեան եւ ծերութեան առթիւ շնորհուած իրաւունքները, ինչպէս եւ 12րդ յօդուածը, որ կը նուիրագործէ համայնավար կուսակցութեան վայելած քաղաքական մենատիրութիւնը: Քար լռութեամբ ընդունուեցան 124, 127 եւ 128 յօդուածները, որոնք կ'երաշխաւորեն քաղաքացիներու խղճի ազատութիւնը, կրօնական պաշտամունքը, անձի, բնակարանի եւ նամակներու անձեռնմխելիութիւնը:

*** Տեղական թերթերէն միայն «Իւմանիթէ»ի մէջ տեսանք սահմանադրութեան վաւերացման մանրամասնութիւնները: Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ խօսք այն հրէշային անարդարութեան մասին, որով Ադրբէջանի եւ Վրաստանի կը յանձնուին Նախիջեւանը, լեռնային Ղարաբաղն ու Գանձակը եւ Ախալքալաքը:

. Կարդալ այսօրուան խմբագրականը :

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խոր կսկիծով կը հաղորդէ մահը՝

ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՍՈՒՆԻԻ

(ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ)

որ զոհ գնաց եղերական դէպքի մը, երկուշաբթի գիշեր, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին առանձին յայտարարութեամբ :

ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՍՈՒՆԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սեդրակ Մասունի սպաննուած...

Չհաւատացինք, երբ հեռախօսը այս քստմնելի գոյժը կը հաղորդէր երէկ առտու, հազիւ գործի ձեռնարկած:

Դժբախտաբար ճիշդ էր տեղեկութիւնը: Եւ կէս օրուան թերթը, «Փարի-Միտի», կուտար մանրամասնութիւնները:

Այդ աղբիւրին համաձայն, մեր տարաբախտ ընկերը սպաննուած կը գտնուի իր բնակարանին մէջ, 16, ռիւ Վոժիրար, երկուշաբթի գիշեր: Ատրճանակի հինգ գնդակներ զարնուած էին գլխուն: Դիակը գտաւ իր եղբայրը, Արմէն, գիշերուան ժամը 12.30ին: Քառորդ ժամ վերջը եկաւ Սէն Սիւլփիսի թաղին ոստիկանապետը, առաջին քննութիւնը կատարելու եւ տեսաւ որ մարմինը փռուած է սեղանի մը մօտ: Սեղանին վրայ կը գտնուէր հեռաձայնի գործիք մը, որուն ընկալուչը քակուած էր: Սեղանին վրայ էր նաեւ ատրճանակը: Ոստիկանապետը անմիջապէս լուր տուաւ դատական ոստիկանութեան եւ ժամը երեքին քննութեան ձեռնարկեցին երեք պաշտօնեաներ: Այս առթիւ տեղեկացան թէ Ս. Մասունին իրեն յանախորդուհի մը ընդունած էր ժամը 6.30ին, յետոյ, ժամը 8ին, մարդ մը որ գտակ դրած էր: Յետոյ վերարկուն առած էր, նախուան ճաշարանը երթալու համար, ինչպէս ամէն իրիկուն:

Ուրեմն սպանութիւնը կատարուած է այդ պահուն.

«Փարի – Միտի» կը գրէ թէ քննիչները մասնաւորապէս ուզեցին իմանալ զոհին անհատական կեանքը եւ իմացան թէ անգամ մը ամուսնալուծուած ըլլալով, իրեն դէմ լարուած էին երկու ազգականները: Յետոյ իր քով ունէր սպասուհի մը որ կը սպառնար փորձանք հանել, եթէ չամուսնանար իրեն հետ: Վերջապէս կ'ըսուի թէ զոհը ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆԳԱՄ ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ԸՍՏԱՑԱԾ ԷՐ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ:

Այս տեղեկութեանց վրայ, ոստիկանութիւնը կ'ենթադրէ թէ Ս. Մասունի սպաննուած է կա՛մ վերջին յանախորդին կողմէ, կամ վրէժխնդրութեամբ եւ կամ — ԻՆՉ ՈՐ ԱՄԷՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ԳՐԱՒԱԾ Է ՔՆՆԻՉՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ Է:

Երէկ ամբողջ օրը ողբացեալ ընկերոջ բնակարանը պաշարուած ըլլալով, կարելի չեղաւ որ եւ է ստուգում կատարել մեր կողմէ: Լուրին անմիջական տպաւորութեան տակ շշմած, հազիւ այսքանը կրցանք գրի առնել, ողբալու համար եղերական վախճանը մեր երիտասարդ եւ տաղանդաւոր ընկերոջ, որ այնքան բեղնաւոր աշխատանքներ կատարած է կուսակցական եւ հանրային կեանքի մէջ, եւ որուն ասպարէզը դեռ նոր կը բացուէր:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, Սիրելի Սեդրակ:

×

*** Սեդրակ Մասունի (բուն մականունով Տէր - Ղազարեան) ծնած էր 1895ին Մասունի Եհարոնք գիւղին մէջ: Նախնական կրթութիւնը իր ծննդավայրին մէջ առնելէ վերջ, գացած էր Տիգրանակերտի ազգային վարժարանը: Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումին Պոլիս երթալով մտաւ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանը, որուն շրջանը աւարտեց 1914ին: Յետոյ իբրեւ ուսուցիչ մէկ տարի պաշտօնավարեց Ռոտոսթոյի ազգ. վարժարանին մէջ, մինչեւ որ 1915ին բոլորին պէս տարագրուեցաւ: Նախ գնաց Գոնիա, ուրկէ անցաւ Դամասկոս, ուր հիւանդանոցի մը մէջ պաշտօնավարեց քանի մը տարի: Պատերազմը վերջանալէ առաջ քանի մը ընկերներով եւ տաժանելի ճամբորդութենէ մը ետք յաջողեցաւ անցնիլ Թուրքիոյ սահմանները եւ հասնիլ Աքապա: Անկից գնաց Եգիպտոս եւ մտաւ անգլիական բանակին մէջ իբրեւ թարգման, մինչեւ 1919 օգոստոս. երբ անցաւ Պոլիս, անկէ ալ եկաւ Փարիզ 1919ի աշնան :

Հոս հետեւեցաւ իրաւաբանական վարժարանի դասընթացքին եւ 1922ին վկայուեցաւ, իբրեւ լիսանսիէ ան տրուա: Տարի մը վերջը մտաւ ատամնաբուժական վարժարանը եւ առաջին անգամ երեք տարի հետեւելով ստացաւ վկայական: Երկրորդ անգամ հինգ տարի եւս հետեւելով ստացաւ Ֆրանսայի մէջ գործելու իրաւունք: Տարիներէ ի վեր ունէր սեփական դարմանատուն եւ մեծ համբաւ կը վայելէր իբրեւ լաւ ատամնաբոյժ :

Իր կուսակցական գործունէութեան մասին կը գրենք առանձին

Այս առթիւ մեր ցաւակցութիւնները ընկեր Կարօ Մասունիի եւ բոլոր պարագաներուն:

ԻՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ, Մատրիտի շուրջը, ուր փոխադրուած է պատերազմին ծանրութեան կեդրոնը: Զօր. Ֆրանքօ օգնական զօրքի կը սպասէ, աւելի ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկելու համար: Ապստամբ հրամանատարներէն Զօր. Լիանօ որոշեց Պերլին երթալ: Գերմանական թերթ մը կը գրէ թէ Զօր. Ֆրանքօ 80000 զինուոր ունէր Մատրիտի առջեւ, բայց 18,000ը սպաննուած կամ վիրաւորուած են:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եւրոպական պետութիւններէն ներկայիս միայն Ռուսիան է, որ առատ եւ բերրի հողեր ունի։ Ուկրայնան, Ռուսիոյ հացի շտեմարանը, չէ մոռցած Գերմանիոյ աչքէն եւ այսօր Գերմանիա իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է այդ նակատին վրայ։ Հիթլէր ճառերով եւ դիւանագիտական ճամբայով արեւմտեան պետութիւնները հրաւիրեց խաղաղութեան. համաձայնեցաւ 25 տարուան համար խաղաղութեան դաշինք կնքել, պայմանով որ թոյլ տրուի իրեն ազատօրէն գործելու Արեւելքի՝ Ռուսիոյ մէջ։ Գերմանիոյ հիմնական ցանկութիւնն է հող գրաւել Ռուսիայէն։ Հիթլէր գաղափարական քօղարկում կուտայ իր նպատակներուն, այսօր ան կը խօսի միջազգային չարիք՝ համայնավարութեան տարածման, քայքայիչ ազդեցութեան մասին, անդրք պայքար բացած է բոլոր ճակատներուն վրայ համայնավարութեան դէմ, սակայն իրական նպատակը եւ փաստը կը մնայ հողային նուաճումը, զոր Գերմանիա կը ցանկայ կատարել ի վնաս Ռուսիոյ։ Ճափոն եւ գերման վերջին համաձայնութիւնը այդ ցանկութեան մէկ անուրանալի ապացոյցն է։ Այսպէս ցոյց կուտայ թէ Գերմանիա ինչ չափով կը յաջողի իր ծրագրին մէջ։ Մէկ փաստ սակայն անուրանալի է,— պարտուած Գերմանիան կ'ուզէ նախկին իր դիրքին տիրանալ, ըլլալ մեծ եւ խրոխտ։ Պարտեալ պետութեանց կարգին են Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա։ Առաջինը, Աւստրիա, երբեմնի հզօր Աւստրօ-Հունգար պետութեան մէկ աննշան մասնիկն է։ Մեծ պատերազմը քայքայեց այդ մեծ պետութիւնը։ Ան ջախջախեց Հունգարիա եւ կազմեց անկախ պետութիւն, անջատուեցան նախկին չեխ եւ սլաւ հողեր եւ կազմեցին անկախ Չեխօսլովաքիայի Հանրապետութիւնը։ Հողերու մէկ մասը անցաւ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ։ Աւստրիա դարձաւ երկրորդական պետութիւն, զուրկ տնտեսական մեծ աղբիւրներէ։ Աղքատ է այսօր Աւստրիա եւ անզօր։ Խաղաղութեան դաշնագիրները աննշան քաղաքական միաւորի վերածեցին պետութիւնը։ Ան թոյլ է ռազմապէս, տնտեսապէս եւ բնակչութեամբ, հազիւ 6 ու կէս միլիոն։ Չէ մարած եւ Աւստրիոյ վրէժը, պատեհ առիթին ան հաշուի կը նստի մանաւորապէս Չեխօսլովաքիոյ հետ։ Այսօր Աւստրիա իբրեւ պարտեալ եւ ցեղով գերման պետութիւն Գերմանիոյ հետ է։ Հունգարիա, նախկին Աւստրօ-Հունգար պետութեան մէկ մասը 8ուկ'ս միլիոն բնակչութեամբ, նոյն վիճակի մէջ է բախտակից Աւստրիային պէս։ Ան պահանջներ ունի Չեխօսլովաքիայէն, Ռումանիայէն եւ Եուկոսլավիայէն։ Իբրեւ պարտուած պետութիւն՝ իր տրամադրութիւններով ամբողջովին Գերմանիոյ հետ է։ Պարտեալ ներէն Պուլկարիա կը տառապի իր աշխարհագրական դիրքին պատճառով։ Պուլկարիա բոլորէն շատ տուժեց մեծ պատերազմէն, հողերու խոշոր մէկ մասը խլեցին Ռումանիա, Յունաստան, Եուկոսլավիա, Թուրքիա։ Նէօյյի դաշնագիրը շատ ծանր եկաւ Պուլկարիոյ եւ այսօր մէկ տկար եւ աղքատ պետութիւն դարձած է։ Չէ մարած ճակայն իր մէջ վրէժի զգացումը, չէ մոռցած առացած վէրքերը բայց հնարաւորութիւն չունի ազատօրէն իր կամքը յայտնելու, թէեւ իր համակրանքով Գերմանիոյ հետ է։ Այս չորս պարտեալ պետութիւնները համախուած են մէկ զգացումով՝ վրէժ յաղթականներէն։

Սովորութիւն է ըսել, որ դիւանագիտութիւնը վրէժ չի ճանչնար, շահն է միակ առաջնորդող սկզբունքը։ Զմոռնանք սակայն, որ շահն է պետութիւններու յարաբերութեանց մէջ վրէժ յառաջացնողը։ Վրէժ կայ հոն, ուր ոտնահարուած են շահերը։ Պարտուած այդ չորս պետութիւններ վրէժ ունին, որովհետեւ ոտնահարուած են իրենց շահերու եւ իրաւունքներու մէջ։ Իրարու հետ համաձայնելով այդ պետութիւններ կը պատրաստուին նոր պատերազմներուն։ Խաղաղութեան դաշնագիրները դարձած են թուղթի կտորներ։ Գերմանիա Աւստրիա, Հունգարիա ազատօրէն կը զինուին։ Պուլկարիան է, որ տակաւին չէ խախտած պարտադրուած դաշնագիրը, սակայն կասկած չկայ որ դաղտնի, զանազան անուններու տակ ան ալ կը զինուի, պատրաստուելով նոր դէպքերու։ Յաղթականներէն Գերմանիոյ հետ է ներկայիս Իտալիա։ Մեծ պատերազմի նախօրեակին Գերմանիոյ հետ էր Իտալիա, քառեակ համաձայնութեան մէկ կարեւոր անդամը։ Անշուշտ Գերմանիա որոշ յոյսեր դրած էր Իտալիոյ վրայ, պատերազմի մեկնած ժամանակ։ Իտալիա մանաւորապէս մեծ դեր պիտի խաղար Միջերկրականի վրայ։ Դաշնակիցները սակայն կրցան ճարպիկ խաղով մը Իտալիան հանել քառեակ համաձայնութենէն եւ կապել իրենց սայլին։ Իտալիա անցաւ դաշնակիցներուն կողմը եւ պատերազմ յայտարարեց Գերմանիոյ հետ ընդդէմ դաշնակիցներուն։ Իտալիա, կապուելով դաշնակիցներուն մեծ յոյսեր ունէր, կարծելով որ պատերազմէն յետոյ հողային եւ տնտեսական կարեւոր շահեր պիտի ապահովէ իրեն։ Պատերազմին բերելով իր յաղթանակութիւնը՝ Իտալիա պատերազմի վախճանին՝ յուսախաբ եղաւ։ Անգլիա եւ Ֆրանսա իւրացուցին յաւելուած պատառները, յաղթանակէն գրեթէ անմասն մնաց Իտալիա։ Դիւանագիտօրէն պարտուեցաւ Իտալիա եւ այդ օրէն փոխուեցաւ Իտալիոյ քաղաքական դէմքը։ Զգաստացած Իտալիան, Մուսոլինիի ղեկավարութեամբ, նոր ճամբաներ որոնեց երկիրը հանելու համար տնտեսական ծանր վիճակէն։ Աղքատ էր Իտալիա, աղքատ ալ մնաց ու ֆաշականութիւնը եկաւ փրկելու զայն անկումէն։ Մուսոլինի ուզեց հզօր տեսնել Իտալիան։ Իրեն գլխաւոր նպատակ դարձուց ռազմապէս կազմակերպելով երկիրը, նոր հողեր գրաւել եւ կայսրութիւն դարձնել զայն։ Դիւանագիտական ճամբաներու դիմեց, դիմեց նաեւ զէնքի՝ զօրութեան՝ իրագործելու իր ծրագիրները։

Ձեռքերը երկարեց դէպի Թրքական կղզիները եւ Թուրքիա, սակայն չյաջողեցաւ, որովհետեւ մանաւորապէս Ֆրանսա, Լաւալի ղեկավարութեամբ, իր ուշադրութիւնը չեղեց ուրիշ ճակատի վրայ։ Իտալական բանակները մտան Հապէշիստան ու գրաւեցին զայն։ Յուզի նաեւ Իտալիոյ համար այդ նուաճումը եւ յաւուր սակայն սպասուած արդիւնքը։ Իտալիա տակաւին որոնումներու մէջ է եւ նոր երկիրներ կ'ուզէ գրաւել։ Իր ծրագիրներու ճամբուն վրայ են Ֆրանսա, Անգլիա, Ռուսիա։ Միայն Գերմանիան է, որ դէմ չէ ներկայիս իր ծրագիրներուն։ Գերմանիա դատ ունի դաշնակիցներու հետ եւ այդ պատճառաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ շահերը իրարու կը համապատասխանեն։ Անոնք կը դաշնակցին իրենց աչքը սեւեռելով դէպի արեւելք, մէկը Ռուսիա, միւսը դէպի Փոքր Ասիա։

Յաղթականներէն Գերմանիոյ հետ է նաեւ Ճափոն։ Մեծ պատերազմին Ճափոն դաշնակիցներու հետ էր։ Պատերազմին Ճափոնի մասնակցութիւնը կարճ տեւեց, գրաւելով քանի մը կղզիներ, ան անջատ հաշտութիւն կնքեց Գերմանիոյ հետ եւ դուրս եկաւ պատերազմիկներու բանակէն։ Հեռաւոր արեւելքի մէջ գտնուած Ճափոնը ժամանակաւոր դադարէ մը վերջ, չկրնալով դիմանալ տնտեսական նեղիչ պայմաններուն, հարկադրուեցաւ դուրս գալու իր նեղ սահմաններէն։ Ճափոնական ճարտարարուեստը ողողեց ամբողջ աշխարհը, ճափոնական արտադրութիւնը մրցիլ սկսաւ միւս պետութեանց հետ։ Ծուխայի մէջ ամէնէն աժան ապրանքը ճափոնականը դարձաւ, սակայն տակաւ չգոհացուց Ճափոնը։ Երկիրը պիտի էր ենթակայ յաւելու հրաշալային ցնցումներու, հողը սակաւ եւ նուազ բերրի, աղգաբնակութիւնը խիտ ու չքաւոր։ Ճափոնի պետական շրջանակները չէին կրնար չտեսնել ծանր վիճակը երկրին եւ չմտածել նոր նուաճումներու մասին։ Ճափոնէն ոչ շատ հեռու կը սկսէր Ռուսաստանը, նուազ աղգաբնակչութեամբ, անծայրածիր տարածութեամբ։ Ճափոնական ռազմական եւ դիւանագիտական շրջանները իրենց ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցին հեռաւոր Սիպերիան, Մանչուրիան։ Խաղաղօրէն թափանցեցին երկրին ներսը, հաստատեցին նոր պետութիւն՝ Մանչուքուօն եւ իրենց ազդեցութեան տակ առին զայն։ Մտան Չինաստան, զինու զօրութեամբ գրաւեցին քանի մը նահանգներ, եւ այսօր տիրական կ'իշխեն։ Ճափոնական նուաճողական այդ քաղաքականութիւնը դէմ է Խորհ. Միութեան եւ Անգլիոյ։ Վտանգուած են շահերը զոյգ այդ պետութիւններուն, մանաւորապէս Խ. Միութեան։ Ճափոն չէ ամփոփած իր ախորժակներ, նոր ծրագիրներ ունի նուաճումներու, թշնամի է Խորհ. Միութեան, այդ պատճառաւ բարեկամ Գերմանիոյ։

Քաղաքական խառնակ այս վիճակին մէջ՝ տակաւ առ տակաւ կ'որոշուին դիրքերը, երեք մեծ պետութիւններ՝ Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն իրենց շահերուն հարկադրանքին տակ կը դաշնակցին, իրենց հետ ունենալով Հունգարիա, Աւստրիա, թերեւս Պուլկարիա։ Բանակցութիւններ կը վարեն իրենց կապելու համար Ռումանիա օդակող շարք մը պետութիւններ՝ Ֆինլանտա, Մեծ Պալթեան երկիրները, Լեհաստանը։ Գաղափարական կռիւ կը յայտարարեն համայնավարութեան դէմ, այդ քօղին տակ հետապնդելով իրենց նպատակները եւ նոր դաշնակիցներ շահելու համար։

Միահեռ են միջազգային քաղաքական շրջանակները Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոն նուաճողական այդ քաղաքականութենէն։ Վտանգուած են շահերը Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ, նաեւ հեռաւոր հիւսիսային նահանգներու։ Մտածանք՝ նոր քաղաքական համադրութիւններ կ'որոնեն, նոր ժողովներ կը գումարեն, մեղմելու պրկուած վիճակը։ Բոլորը կը զինուին ի գին խաղաղութեան, սակայն հիմնական խնդիրները կը մնան անլոյծ։ Պարտեալները «հաւասարութիւն» կ'ուզեն, «իրաւունք» կը պահանջեն, յաղթականները մեղմ խօսքերով եւ խաղաղասիրական ճառերով կը պատասխանեն։ Դիրքերը կը մնան յուզուած եւ յարաբերութիւնները լարուած։ Դիւանագիտութիւնը եթէ չկարենայ կարգադրել զինական պահանջները պարտեալ պետութեանց, զէնքը միայն պիտի խօսի։

ԵՐ. ՍԻՒՆԻ

«ՍԵՒԱՑՐԷՔԵԱՆ» ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԱՄՊԷԹԹԱ.— Փարիզ պաշարուած էր պատնիշափակ։ Կամպէթթա առաջարկեց իր պաշտօնակիցներուն երթալ Ֆրանսան ոտք հանել Փրուսիոյ դէմ․․․ կը հանէ Թուր եւ ձեռք կ'առնէ պատերազմին գեկը Այս մեծ յաւակնութիւնը ի գլուխ պիտի հանէր Ֆրանսայի ամբողջական փրկագործը։

Դէհ, փաստաբան մը, որ ծիծաղելի կերպով ալ պատերազմական նախարար է, զօրավարներ կը կարգէ, ուղղութիւն կուտայ անոնց, պատերազմական յատակագիծեր եւ ճակատամարտի հրամաններ կը պարտադրէ անոնց, պաշտօնանկ կ'ընէ զանոնք, անարգական խօսքեր կ'ընէ անոնց, եւ ուսուցիկ, ծաղրելի ու սուտ յայտարարութիւններով կը փորձէ անպատուել զանոնք։ Այս կառավարութեան բոլոր անդամները երդում բրած են մեռնիլ «մինչեւ վերջին անհատը», բայց ոչ մէկը կ'ենթարկէ ինքզինքը ամենափոքր վտանգի մը։ Գ. Կամպէթթա, որ, ասկէ զատ, «դաշինք մը կնքեր է մահուան հետ», կը հրաժարի նոյնիսկ Օրլէան երթալէ, ուր ծանուցուած էր իր ներկայութիւնը, որ ամէն բան պիտի փրկէր, իմացեր է որ երեք գերման զինուորներ քանի մը ձեռք հրացան պարպեր են քաղաքին մէկ դաշտավայրին մը բոյ։

Ասոր վրայ Գոտոտ կը փախչի Թէ-նամրին ժառնալը տեսնելով։ Այս կերպով ինքն ու իրեններ կը պարտաւորուին զգել իրենց հաճոյքի խառնուածներ. Չուժկահարները ճամբել պարապահներէն, զինեալներն խանութը որուան դուռերը չպարպել, չերդել այլեւս եւ դադրել մեր կռիւներու հեղինակ իրենց ուրախութիւններուն հանդիսադրութեամբ։

Մինչ մեր զաւակներուն քաջամարտիկ բանակները հայրենիքին համար կը մեռնէին, զեկավար Կամպէթթա Թուրայի մէջ կը դրուէր։ Առաջաւոր աւազանէն ոտքի, ծախսով, ազգին զոյքերուն օրինական բաշխում կատարելով եւ ծիծաղաշարժ թատերախաղ մը ներկայացնել տալով. Այգուսաւի մը ճողը մնացած։ Ու մենք այս կերպով կորսնցուցինք Մեցն ու Աթրասպուրկը

„Կամպէթթա Թուրայի մէջ բազմաթիւ շրջանակ մը ունէր բարեկամներու, որոնց ամէնէն նշանաւորներն էին Սփիւլլա եւ Գամպէլէ։ Սփիւլլա՝ Կամպէթթային թիկնապահն էր եւ հոգ կը տանէր որ ան հանգիստ մը ճաշէ։ Գամպէլէ կապիտանները կ'երթար, իր տիրոջ արժանիքները կը տարփողէր եւ ընկերներու հետ անոր կենացը կը խմէր. Միւս հետեւորդներն ալ կ'ուտէին, կը ծխէին, կը քնանային, եւ մանաւանդ ․․․ զբամական հաշիւ կը տեսնէին։

Մեծ մասով երիտասարդներ էին, որոնց համար հաճելի էր այս մարդասպան կռիւին ժամանակը անցընել սաստ սեղանի մը շուրջ եւ տաքուկ կրակի մը մօտ։ Կամպէթթայի սեղանը բաց էր ամէնուն առջեւ, կենաց կ'անցընէին առանց բանէ մը նեղուելու, մանաւանդ թէ յաւ կը խմէին։

ՔԼԷՄԱՆՍՕ.— Գ. Քլէմանսօ իր բարձրացումը կը պարտի գարշելի հնարքի մը միայն։ Իժի լեզուով այս անկիրթի ճամարտակը, այնքան բնականօրէն անզգամալեզութեան վառ խառ հոգին սատանայի, քանի մը հազար միլիոնի փոխատուն, ինքզինքը Անգլիոյ կամակատար եւ ատրուկ գործակալը ընելու աշխատ պատասխանատուութիւնը։

ԳՈՒԻԱՆ.— Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ փաստաբան Գոխան չկրցաւ բնաւ իր արժանաւորութիւնը ձեռք բերել Փարիզի փաստաբանական կաճառին մէջ։ Այն պահուն երբ փաստաբան Գոխան Օրլէանի մէջ խափէի փաստաբանութիւնը բրաւ, եւ երկու տարի վերջ ալ տակաւին յայտնի չէր թէ փաստաբանական ո՞ր ակումբին կը պատկանէր․․․ կարճ խօսքով, Միլլերանի յոռի ու զարմանալի անձնական միջամտութիւններու մէջ, նաեւ ընկերվարական եւ անիշխանական շրջանակներու մէջ, Թերեւս նոյնիսկ ոստիկանական պարզ լրտես, Մէն-Նալչոցի պանդուխտը, Վալտէքի դահլիճին ամսականաւորը, զաղտնի ոստիկանութեան պաշտօնին յարակից առանձնաշնորհումները եւ ապահարկութիւնները ունէր։ 1908 յունուար 29 Դէ.ի «Մաթէն»ի մէջ այս „վաւաշոտ մարդը՝ որ աճուանալածուած կնոջ մը փէշին կցուած էր, այս անառակը որ պետութենէն թոշակառու էր կուզնուրուն օժիտները ժամանակ կ'անցընէր գաւ ու չուայտ զեղխութեան մէջ, յանկարծ ազգային դաստիարակութեան տնօրէնի պաշտօնին կը յառաջանայ, զատուորութեան եւ միջնորդ պետութեան եւ կրօնական գիտակցութեան, ապականութեան բոյն Հանրապետութեան մը այս ցնորամիտ անեղծուածը, աշտարակաձեւ բարձրացած այս պիղծ որդը, Թրբ Թուրը, ամօթը եւ նախատինքը նրբեմնի Ֆրանսային, Ն. Վսեմութիւն Արիսթիտ Գոխան կնքայպահ նախարար եւ դեր-նախագահ դահլիճին, հրաման կ'արձակէ թէ Ֆրանսական դատաւորական կարգին իր պետի բռնումով՝ անմեղութիւնը այսուհետեւ այլեւս պէտք է տեղի ունենայ Քաղաքային Օրինագիրքին 1780 յօդուածին համաձայն, որ այսպէս է.— « Մարդ իր ծառայութիւնը ժամանակի մը համար միայն կրնայ պայմանաւորել կամ կանխաւ որոշուած ձեռնարկութեան մը համար ․․․ » Քիչ շատ ողջամիտ մարդիկ, որ կօսակցութեան ալ պատկանին, դժնէ աս չափը կրնան հասկնալ, թէ Գոխանի պէս աղտոտ վաւաշոտներու դէմ պէտք է տարրական նախազգուշութիւններ ձեռք առնել։

ԳՅՈՒԼՊԵՆԿԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ 8-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Խորհ. Նոր սահմանադրութեան մասին Ստալինի կողմէ տրուած զեկուցման առթիւ՝ խօսք առաւ նաեւ Խորհ. Հայաստանի վարչապետ Գիւլպեկեան, որուն ճառին թարգմանութիւնը կուտանք ամբողջովին առնելով «Պրաւդա»էն (30 Նոյ.)։

«Ընկ. Ստալին իր զեկուցման մէջ այն հաւատքը յայտնեց, թէ Խորհ. Միութեան սահմանադրութեան նոր նախագիծը ներկայ համագումարին կողմէ հաւանութեան կ'արժանանայ։ Այդ հաւատքով ընկ. Ստալին լիովին արտայայտեց համագումարին եւ ամբողջ երկրին տրամադրութիւնը։ Նոր սահմանադրութեան խանդավառ ձայն կուտայ Խեծ Խ. Միութեան ամբողջ ժողովուրդը։ Նոյն խանդավառութեամբ ձայն կուտայ ստալինեան սահմանադրութեան եւ հայ ժողովուրդը։

Ընկերներ, ուրախանալու եւ հպարտանալու շատ բան ունի հայ ժողովուրդը։ Երկար դարերու ընթացքին՝ հայ ժողովուրդը ապրեցաւ ու ներս դասակարգերու եւ աշխարհակալ նուաճողներու բռնակալ լուծին տակ։

16 տարի առաջ, Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութիւն հաստատ-

ՎԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Կարծես Արթիւշի մտահոգութիւնը բաւական չըլլալ, նոր մտահոգութիւն մըն ալ աւելցաւ եղածին վրայ։ Փաստի հաշ կատաղան մը անցնելու ժամանակ՝ տոմսակ մը յանձնեց Արթիւշին։ Բժիշկ Տէր Ցակոբեանէն էր երկտողը։ Կարեւոր երիտասարդ մը պիտի գար այդ իրիկուն։

Անոր սահմանը անցնիլուն՝ մեծ հոգ եւ զգուշութիւն պէտք էր որ ընէր։ Արթիւշը անմիջապէս գլխի ինկաւ, որ այդ երիտասարդը Վահէի խառն ղեան էր, Վարդանը։

«Տէր Աստուած, մտածեց Արթիւշ կղակը քերելով, մէկ կս գիշերը անցնէր, տղաքը սաղ սալամաթ մէկ ալ ափը անցնէին, էլ ուրիշ բան չէի ուզեր»

Արեւը կամաց կամաց վար թեքեցաւ, թիզ մը կ'ուզէր որ կպչէր հորիզոնին, երբ գիւղխանի առջեւ նախիջեւան անցնող կառքէ մը վար՝ իջաւ բարձրահասակ, տպաւորիչ՝ երիտասարդ մը. Արթիւշը՝ նստած տեղէն ցատկելով՝ անմիջապէս գիւղխանի մայրաւ երիտասարդի։

— Իմ անունս Վարդան է,— ըսաւ երիտասարդը բարեկամօրէն ժպտելով ու թօթվեց Արթիւշի ձեռքը.— կարծեմ Երեւանէն բժիշկը գրած է իմ մասին։

Ինչպէս ու չէ, ինչպէ՞ս չէ, գուբարով, հազար բարով եկար, հետդ բան ման չունի՞ս։

— Ո՛չ, բան հարկաւոր չէ։

— Լաւ։ Էս դռնով մտիր. Ներսը փախստական զինուորներ կան, անոնք ալ այս գիշեր քեզի հետ ․․․ ձէն ձուն չհանէք ․․․ ուրիշներ նստէք, մինչեւ որ ժամանակը գայ։ Քու պայիդ մասսայ, Վահէն քու մասին խօսեր է ինծի։

— Վահէէն ի՞նչ լուր,— հարցուց Վարդանը՝ վայրկեան՝ մը կանգնելով սեմին վրայ։

— Վանքն է, չուտով անոր [illegible] հասնիս, Արթիւշը քեղմառող լինի, էդ քու ձեռքերդ զօրութեան մեռնիմ տղաս, հիմա դուռը պիտի գոցեմ, ձէն չհանէք.

Կոցարանի դուռը կղպելով Արթիւշը փողոց ելաւ եւ գիւղխանի պատին տակ կէցած՝ նստաւ։

Արեւը մարը մտած՝ կամաց կամաց կը մթնէր։ Գիւղի տները ատուերներու մէջ թաղուած՝ անորոշ զանգուածի ձեւ կը ստանային, միայն ճերմակի տուող ճամբան, որոշ կերպով մինչեւ հեռուները կ'երեւէր։ Արթիւշը ականջ կոխած՝ մտիկ կ'ընէր, հեռուներէն թանձրացող խաւարը կը խուզարկէր աչքերով մարդու մը նման, որ ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ ասեղի վրայ նստած է։ Ցանկարծ լռութիւնը բռնած՝ լռութիւնը սրեց։ Անշուշտ չէր սխալած, զնկոցի ձայն եկաւ ականջին։ Մէկ ալ հեռուէն մօտեցող բարձրահասակ մարդու մը ստուերը երեւցաւ ճամբուն վրայ, որ համաչափ քայլերով, նի մօտենար։ Խթաններու զնկզնկոցը կը լսուէր որոշ կերպով։ Արթիւշը սկսաւ մտովին թմրկահարել գիւղխանի դուռը եւ որպէս թէ ինքնիրեն երգէր, բայց այնքան մը բարձր, որ կացարանի մէջ թաքնուած փախստականները կրնային լսել.

Հէ՜յ, տղերք, զգոյշ կեցէք։
Մեր գիւղի չունի կուզայ.
Հէչ բանէ մըն ալ մի վախէք.
Լակը յակէ ու կ'երթայ.

Եար ջան, դու բարով եկար,
Կանաչ սարերով եկար,
Կարմիր ոտերով եկար։

— Բարե՛ւ, Զոփուր։

— Վայ, Աստուծոյ բարին, Սերգէյ Կերասիմովիչ, լուսը ձեզ տեսնողին։ Էդ ո՞ւր էիք, երկու օր Խզաւ ձեզ չեմ տեսած ․․․ Վախցայ որ հիւանդ լինիք։ Դիւքեանը գոցելուս՝ ձեր տունը պիտի հանդիպէի ․․

— Զբաղած էի,— մայլ պատասխանեց ժանտարմը, որու դէմքին նախկին բարեկամական արտայայտութիւնը չքացեր էր ու Արթիւշին կը նայէր այնպէս, ինչպէս դազան մը, որս փարատելու պահուն։

Գիծան «սիրելի բարեկամին» դէմքը տեսնելուն պէս հասկցաւ, թէ օդին մէջ ինչ որ արտասովոր բան մը կը դառնայ, թէ փոթորիկ մը կը սպառնայ պայթիլ իր գլխուն։ Բայց որպէս թէ բան մը չնկատելով, իր առմենազրաւիչ ժպիտով, որուն ընդունակ էր ծաղկախտէն հերկուած դէմքը, ներս հրաւիրեց ժանտարմը.

— Համեցէ՛ք, վայրկեան մը հանգստացէք, Թանկագին Սէրգէյ Կերասիմովիչ։

— Ոչ, երթալու եմ,— չոր ձայնով պատասխանեց ժանտարմը՝ այնքա՜ն սիրալիր հրաւէրին ու պատրաստակամ մեկնիլ։

«Անշուշտ էս շան զաւակը բան մը ունի մտքին մէջ», մտածեց Արթիւշը, որու ջիղերը սկսած էին պարել։

— Տէ՛, Սերգէյ Կերասիմովիչ, խնդրեմ մէկ վայրկեան ներս մտէք, հրեշտակս, երկու օր եղաւ ձեզ չեմ տեսած։ Ոչ գիտենք, Երեւանէն կոլիա (երշիկ) ստացեր եմ, իսկական Մոսկովսկի՝ կոլպաս։ Գաւաթ մը իսկ բերանս չդրի, ըսի, մէկ Սերգէյ Կերասիմովիչը գայ, ու միասին վայլենք։ Խօսք չուզեր, չիշ մըն ալ Սմիրնովի պատուական վօտկա. դեռ կանուխ է, մէկ քանի հատ կոնծենք, նորէն կ'երթաք։

Սերգէյ Կերասիմովիչը խանութի սեմին վրայ տատանիլ սկսաւ. մտանե՞լ թէ չմտնել։ Իրօք դժուար էր Մոսկովսկի կոլպասի եւ Սմիրնովի վօտկայի գրաւչութեան դիմադրել, գլխարկը վար առաւ ու ճակտի քրտինքը սրբելով՝ ներս մտաւ գոմէն.

Հազիւ հինգ վայրկեան անիմ, Զոփուր, շուտ ըրէ։

— Էս սահաթին, հրեշտակս ․․․ էնէնց կոլպաս մը կերցնեմ ձեզ որ ․․

Արթիւշը դարակէն վերցուց թղթի մէջ փաթթուած կոլպասը, որու Մոսկովսկի ըլլալուն համար անշուշտ պիտի դգուշանար երդուելէ, սուր դանակով մը չերտ չերտ ջարդեց սեղանի վրայ, երկու պարսկական թէյի բաժակները կիսով չափ. լեցուց վօտկայով, մէկը Սերգէյ Կերասիմովիչին տուաւ, փոխ միւսն ալ ինքը առաւ.

— Էս ձեր թանկագին կենացը, Սերգէյ Կերասիմովիչ, հազար տարի ապրիք ․․

— Ձեր կենացը։

Բաժակները բարձր չնկացին։ Մէկ ումպով անհետացաւ հեղուկը, ու դատարկ բաժակները միաժամանակ սեղանի վրայ դրուեցան։ Կոլպասի ու լաւաշ հացի խոշոր խոշոր պատառները վար սահեցան կոկորդներէն։

Արթիւշը անմապարեց կրկին լեցնել բաժակները.

— Հը՞, ինչպէս էր ․․

— Աքանչելի,— դեռ պատառը կուլ չտուած՝ լեցուն բերնով պատասխանեց Սերգէյ Կերասիմովիչը։

— Ի հարկէ, լաւն է. իսկական Սմիրնովի վօտկա, խօսք չուզեր ․․ վերցուցէք բաժակը, Սերգէյ Կերասիմովիչ, էս մէկն էլ խմենք Նորին Կայսերական Մեծութեան թագաւորին կենացը։

Սերգէյ Կերասիմովիչը ոտքի ցատկեց, կրունկները չխկացնելով իրարու զարկաւ, ցցի նման ուղիղ կանգնեցաւ, բաժակը շրթունքին տարաւ եւ գլուխը ետ նետելով՝ մէկ ումպով դատարկեց բաժակը, ինչպէս վայել էր հաւատարիմ հպատակի մը։

— Օխ, ա՛յ, կարծես անմահական ջուր լինի. Իսկապէս, Զոփուր, վօտկան՝ Սմիրնովի վօտկան է,— եւ Սերգէյ Կերասիմովիչը բաւականութեամբ չխեց դուրս ինկած փորը եւ բռունցքով սրբեց բերանը։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

ունլու օրը, ընկ. Ստալին կը գրէր, թէ միայն խորհ. իշխանութեան գաղափարն է որ Հայաստանին բերաւ խաղաղութիւն եւ ազգային վերանորոգման հնարաւորութիւն Հայաստանի ազգային վերանորոգման մասին ընկ. Ստալինի գուշակութիւնը լիովին արդարացաւ։ Անցեալի մղձաւանջներէն ազատագրուելով, վերածնեալ հայ ժողովուրդը ներկայիս կը ստեղծագործէ իր երջանիկ կեանքը։

Հայաստանի խորհուրդներու արտակարգ համագումարը ինծ յանձնարարած է յանուն հայ ժողովուրդի յայտնել համաժողովրդական անկեղծ երախտագիտական զգացումներ՝ մեր սիրելի հօրը, մեծ առաջնորդ ընկ. Ստալինին (ծափեր) Հայաստանի իտալանութեան համար, այն երջանիկ եւ ուրախ կեանքին համար, զոր ունի ներկայիս հայ ժողովուրդը՝ գտնուելով մեծ միութեան խաղաղ ընտանիքին մէջ։

Խորհրդային Հայաստան, շնորհիւ Մեծ Միութեան աշխատաւորներու եղբայրական օգնութեան, շատ կարճ ժամանակամիջոցին՝ ապահովեց ժողովրդական տնտեսութեան վերականգնումը եւ վերակառուցումը։ Փրանկէս անապատ տեղերու վրայ բուսան 200 խոշոր ձեռնարկներ, որոնց տարեկան արտադրութիւնը 113 անգամ կը գերազանցէ 1919ի պատկերը։

Հայաստանի համեմատաբար փոքր տարածութեան վրայ կեդրոնացած է ահագին քանակութեամբ ջրային ուժ։ 16 տարիներու ընթացքին կառուցուած են 39 ջրաելեկտրակայաններ՝ 130 հազար քիլովաթ ուժով։

Հայաստանի տեղական տնտեսութիւնը, հիմ ունենալով կոլխոզներու ամրացումը եւ աճումը, յառաջդիմէ։ Վերջին տարիները մեծ նուաճումներ են կատարուած բամպակի, ծխախոտի, խաղողի մշակութեան գործին մէջ, ինչպէս եւ անասնաբուծութեան, մասնաւորաբար եղջիւրաւոր խոշոր անասուններու եւ ոչխարաբուծութեան մարզին մէջ։

Սահմանադրութեան նախագիծը կը նախատեսէ Անդրկովկասեան դաշնակցութեան լուծումը եւ Վրաստանի, Ազրբէյջանի եւ Հայաստանի անմիջական մուտքը, իբրեւ դաշնակցային հանրապետութիւններ, Մեծ Միութեան մէջ։ Անդրկովկասեան դաշնակցութեան լուծումը նուազագոյն չափով իսկ չի կրնար թուլցնել Անդրկովկասի ժողովուրդներու գործակցութիւնը։ Անդրկով.ի համայնավարները եւ աշխատաւոր զանգուածները աւելի վեր կը բարձրացնեն միջազգայնութեան դրօշը, աւելի կ'ամրացնեն Անդրկովկասի եւ ամբողջ Միութեան ժողովուրդներու եղբայրութիւնը, աւելի խիտ կը համախմբուին կուսակցութեան շուրջը, աւելի սեղմ շարքերով կը շրջապատեն սիրելի առաջնորդ ընկ. Ստալինը (ծափեր)։

Մենք, Հայաստանի գործիչներս, լիովին կը գիտակցինք այն նոր խնդիրներուն եւ մեծ պատասխանատուութեան, որոնք կը ծանրանան մեր վրայ՝ նկատի առնելով, իբրեւ դաշնակցային հանրապետութիւն, Հայաստանի մուտքը Միութեան մէջ։ Մեզի անհրաժեշտ է աշխատիլ աւելի լարուած, ուղղել աւելի խորհրդային մեքենայի աշխատանքը, աւելի լաւ կազմակերպել մեր ձեռնարկներու եւ կոլխոզային ու խորհրդային տնտեսութիւններու աշխատանքը։ Մենք պէտք է աւելի օրէնք համայնավար արթնութիւնը, առանց խղճահարելու մաքրագործել տրոցկիական - ազգայնական այն տարրերը, որոնք խարեբայական միջոցներով՝ բարձր դիրքերու արժանանալով հակայեղափոխական քայքայիչ աշխատանք կը կատարէին.

Ֆաշիզմի դաշնակ գործակալները ամէնէն շատ իրենց հարուածները կ'ուղղեն սահմանադրութեան այն մասին վրայ, ուր կը խօսուի ժողովուրդներու հաւասարութեան եւ միութենական հանրապետութիւններու մեծհապետական իրաւասութեանց մասին՝ ի մասնաւորի Խ. Հայաստանի։

Մենք ունինք եւ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը կը պաշտպանենք հաւասարութիւն, ազատութիւն եւ անկախութիւն, որոնք կ'ապահովեն ազատ աշխատանք՝ առանց կուլակներու (ունեւոր գիւղացի) եւ բուրժուաներու, եւ որոնք կ'ապահովեն աշխատաւոր զանգուածներուն երջանիկ, բարեկեցիկ կեանք, եւ կը պաշտպանեն մեզ աշխարհակալ գիշատիչներու ոտնձգութիւններէն

Այդպիսի այդ իրական ազատութիւնը, անկախութիւնը եւ հաւասարութիւնը մենք նուաճած ենք բոլորս միասին եւ մեծ ռուս ժողովուրդին օգնութեամբ (ծափեր)։

Գերմանական ֆաշիստները եւ անոնց գործակալները կը ձգտին Խ. Միութեան ժողովուրդներու միասնականութեան մէջ ճեղք յառաջ բերել։ Այդ միասնականութիւնը — ստալինեան միասնականութիւնն է եւ աշխարհիս մէջ գոյութիւն չունի ուժ մը, որ կարողանայ խորտակել զայն։

Թող գիտնան ֆաշիստները, որ մեր սահմանները կը պաշտպանէ հզօր եւ յորդաւոր կարմիր բանակը՝ նշանաւոր հրամանատար ընկ. Վորոշիլովի գլխաւորութեամբ (երկարատեւ եւ աղմկալից ծափեր)։

Խորհ. մեծ Միութիւնը առաջ կ'ընթանայ իր ճանապարհին վրայ խորտակելով բոլոր խոչընդոտները եւ թշնամի ուժերը։ Ան համաշխարհային կը քալէ դէպի ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակը՝ ժողովուրդներու մեծ առաջնորդ, պրոլետարական յեղափոխութեան ղեկավար ընկ. Ստալինի ղեկավարութեամբ (ծափեր)։

ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Զափազանց համեստ ու խոնարհ արտաքինի տակ կորովի, յամառ աշխատանքի եւ անձնուիրութեան մարմնացումն էր ողբացեալ Գառնիկը.

Լռակեաց էր, մտիկ կ'ընէր միշտ երբ կը խօսէին, միշտ բան մը սորվելու տրամադիր։ Իր նուրբ դիմագիծը, գիտող ու քննող աչքերը, պզտիկ ժպիտը դդալ կուտային դիմացինին թէ խորհրդի սահմանները նեղ կուգային իրեն։

— «Եթէ ես չեղայ, թող Հրանդ եղբայրս ըլլայ» — այս էր ցանկութիւնը։ Իր մէկ հատիկ այնքան արժէքաւոր քոյրը կորսնցնելէ վերջ եղբօրը հետ կապուած էր սերտ կապով մը։

Իզմիրի աղէտէն վերջ Գառնիկը իր ծնողքին հետ կը գտնէ Բոստոնը, միշտ խոհուն ու լռակեաց։ Գործ կ'ուզէ մեզմէ, ոչ թէ իր ապրուստին համար, այլ գաղթականութեան օգտակար ըլլալու ջերմ փափաքով։ Իրեն յարմար լուսագոյն գործը դըպրանեկային աշխատանքն էր, գիտէր մաքուր հայերէն, ունէր լաւ գիր, եւ վերջին ծայր բծախնդիր հաշուապահ էր։

Զմեռը վրայ հասած էր, խնամատարական գործը կը դժուարանար, Գիդայի կոտորածէն ազատած 330ի մօտ գաղթականները, բաղկացած միայն կիներէ, աղջիկներէ եւ մանուկներէ, պատերու տակ մնացած էին, անհրաժեշտ էր շուտով օգնութեան հասնիլ, ազարկել անշահախնդիր, հայրենասէր, նաեւ կազմակերպելու ընդունակ երիտասարդներ։ Գառնիկը մեր առաջին թեկնածուն հանդիսացաւ հարիւրաւորներու մէջէն։

Անսահման է անշուշտ ի սիրելիներուն վիշտը։ Դժուար թէ այս համեստ տողերով կարողանամ սահմանել մեր սիրելի Գառնիկի հոգեկան խորութիւնը, իր ազնուութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ պարկեշտութիւնը

Թող քեզ սիրողներու զգացումները անխառնելի հողակոյտիդ վրայ մշտադալար ծաղկեպսակ մը կազմեն, սիրելի Գառնիկ։

Հ. ՍԵՐԵՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՅՈՅՆԵ՞ՐՆ ԱԼ ՍԿՍԱՆ ԳՈՎԵԼ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դեկտ. 1ին «Ֆուայէ» թատրոնին մէջ, Մարսէյլի կաթոլիկներու կազմակերպութիւնը սարքած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, որուն հրաւիրուած էր խօսելու Թուրքիայէն նոր վերադարձած յոյն կաթոլիկ սպեւորականը Մէլիթիոսի Եպիսկոպոսը, նիւթ ունենալով Այդիւական Թուրքիան։ Ֆրանսացի կաթոլիկ բազմութեան մը մէջ աչքի կը զարնէին նաեւ Յոյներ եւ Հայեր։ Դասախօսը թուելով սուլթանական Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած յեղափոխական բոլոր շարժումները, ծանրացաւ հիւանդ մարդուն վրայ։ Յետոյ սկսաւ լորձնաշուրթն փառաբանել «դարաւոր» թուրք ազգը։ Գալով փոքրամասնութեանց, բաւ որ Յոյներն ու Հայերը երջանիկ... Թուրքիոյ են ներկայիս, եւ թուրք հայրենիքի զաւակներ։

Միլիթոսի եպիսկոպոսը վերջացուց իր դասախօսութիւնը Աթաթիւրքի արեւշատութեան ուղղուած մաղթանքներով։ Մօսկուան լապտերով ցուցադրեց քանի մը թրքական պատկերներ, անցեալէն ու ներկայէն, որոնք ծիծաղելի տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ.

Ուշադրաւ էին իր խօսքերը, երբ ճերմակ պաստառին վրայ երեք Թրքուհիներ [illegible] եւրոպական հագուստներով, իրենց հասակը կը ցցէին հանդիսականներուն առջեւ.— «Տիկիններ եւ պարոններ պատիւ համարեցէք որ այսօր Թուրքերը ձեր կապուտը իւրացուցեր են, գլուխին վրայ կը կրեն ոչ թէ պէռէներ այլ քասքէթներ, որոնց վրայ Թրքական աստղը կը փայլի»։

Ահա դարձեալ Թուրքն է որ կը գործէ, այս անգամ ալ փիլոնաւորի մը, նոյն իսկ Թուրքին կրունկին տակ ընկճուած Յոյնի մը բերնով

Կ. Տէրտէրեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌԸՆԱԺ, 29 Նոյ. (Ցառաջ). —Մեր քաղաքն ալ այցելեց «Ցառաջ»ի խմբագրապետ ընկ. Շ. Միսաքեան եւ ընկերներու ժողովին մէջ տուաւ զեկուցում մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան աշխատանքներու եւ քաղաքական կացութեան մասին. Այս առթիւ բոլոր ընկերները անգամ մը եւս ուխտեցինք հաւատարիմ մնալ կուսակցութեան սկզբունքներուն եւ ղեկավարներուն։ Գաղութին փափաքին համաձայն յաջորդ գիշեր ժամը 8ին տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մըն ալ։ Այս առթիւ ընկ. Միսաքեան պարզեց միջազգային կացութիւնը, եւ լուսաբանութիւններ հաղորդեց Հայաստանէն կորզուած հողամասերու մասին։ Յետոյ խօսեցաւ Թուրքիոյ ձուլման քաղաքականութեան, ինչպէս եւ Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի հարցերու մասին եւ շեշտեց — «Եկած է ժամանակը որ բոլոր հոսանքները ձգեն բաժանումները եւ մէկ ճակատ կազմեն արտաքին վտանգներու դէմ»։ Դասախօսութենէն յետոյ եղան հարցումներ որոնց սիրով պատասխանեց ընկ. խմբագիրը։

Վ. Խաչատուրեան

Հ. Յ. Դ. Օրը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Ցառաջ).— Այս տարի սրահի չգոյութեան պատճառաւ ուշ մնացած ըլլալով, Նոյ. 29 կիրակին կրցանք տօնել «Դաշնակցութեան Օրը», Սալ տ'Արմոնիի մէջ, ճոխ բազմութեան մը ներկայութեան։ Սէն Շամոնէն եւ Թալոնէէն ալ ընկերներ եւ համակիրներ փութացած էին Դաշնակցութեան խօսքը լսելու։ Գեղեցիկ ճաշակով եւ ւեւր պատշաճ պատրաստուած էր բեմը, կանանչ դափնիէ կամար մը հերոսներու նկարներով զարդարուած, մէջտեղը Արարատ լեռ... որուն ստորոտը ու ծիածանաձեւ դաշտին վրայ կ'երեւար Դաշնակցութեան դրօշակը։ Կամարին կեդրոնի վերի մասէն կախուած էն Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի եւ ողբացեալ ընկ. Վարանդեանի մեծադիր նկարները։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանւորական»ով, որուն տեւողութեան բեմը կը ճառագայթէր պէնկալեան կարմիր բոցերու մէջ։ Նախագահ ընկ. Ս. Ընարիկեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը եւ համառօտակի պարզեց Դաշնակցութեան կատարած դերը հայ կեանքին մէջ։ Ուղերձներ կարդացին ընկ. Տ. Զէյթեան եւ Գ. Սարգիս Փիլիկեան։ Արծուերուն «Անտօր» լերան ձօնուած արտասանութիւն մը բրաւ փոքրիկն Արշալոյս Սեպրակեան երկնակի ծափերու տակ։ Ս. Շամոնէն համեստ Ֆրանսուհի մը հայերէն եւ կու գեղեցիկ կտորներ երգեց այնքան յստակ հնչումով որ զարմանք պատճառեց ներկաներուն եւ արժանացաւ երկար ծափերու։ Նոյնպէս երգեց ընկ. Արամ Տէմիրճեան։ Ֆանթէզիներ ըրին Գ. Գ. Խաչատուրեան եւ Ճապուեան (Ս. Շամոնէն)։

Նախագահի հրաւէրով եւ բուռն ծափերու տակ բեմ եկաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, որ մէկուկէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ նախ պարզեց Դաշնակցութեան հիմնական արժանիքները, յետոյ խօսեցաւ ազգային թէ միջազգային հարցերու մասին։ Հանդիսականներ մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին լուռ ու մունջ։ Հանդէսի վերջաւորութեան ընկերներու կողմէ ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ պատկեր մը «Թորոս ծառայ» որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Կէս գիշերը մօտ էր երբ բազմութիւնը կը հեռանար սրահէն, փափաք յայտնելով յաճախակի լսել Դաշնակցութեան յուսատու եւ կազդուրիչ խօսքը։

Յաջորդ օրը իրիկունը մեր գրադարանին մէջ ունեցանք դասախօսութիւն մը ուր ընկ. Շաւարշ խօսեցաւ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ եւ մանրամասնօրէն ներկայացուց միջազգային ներկայ քաոսը եւ յետոյ պատկերացուց մեր ազգ. կեանքը՝ Կովկասի վերջին անցուդարձը, Իսքէնտէրունի սանճագը եւն.։ Աւելի քան երկու ժամ տեւող այս օգտաշատ դասախօսութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ։ Յետոյ եղան զանազան հարցումներ, որոնց յայնօրէն պատասխանեց ընկեր խմբագիրը

Նոյն գիշերը ընկեր Միսաքեան զեկուցում տուաւ կուսակցական ներքին կեանքի շուրջ եւ յաջորդ օրը մեկնեցաւ Լիոն.

** Մանկապարտէզի վարչութիւնը պատրաստութեան մէջ է Ամանորի առթիւ հանդէս մը սարքելու Դեկտ. 20ին։ Կ'արժէ քաջալերել մեր փոքրիկները

Հայրգանցի.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՄՈԼՈՐԵՑՆԵԼ

Հայրենիք այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (24 Նոյ.).

«Մոսկաու Նիւզ», անգլիերէն լոյս տեսնող Մոսկուայի մէջ հրատարակուող խորհրդային այս պաշտօնաթերթը, իր Նոյեմբեր 7 թիւով պէտք է տեսած ըլլայ ընծայեր մասնաւոր յօդուած մը, նուիրուած Հայաստանի վերաբերումին դէպի ստալինեան նոր սահմանադրութիւնը.

Թէ ինչո՞ւ այդ բացառիկ պատիւը կ'ըլլայ բոլոր խորհրդային «անկախ» հանրապետութիւններէն ամէնէն պզտիկին՝ Հայաստանին, դժուար չէ հասկնալ։ Ստալինեան նոր սահմանադրութեան դէմ, ինչպէս յայտնի է, ամէնէն աւելի բուռն կերպով բողոքողներն եղան Հայերը ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ բուն Հայաստանի մէջ։ Այդ նոր սահմանադրութեան դէմ բողոքելուն համար էր որ այնքա՛ն եղերական կերպով իր կեանքը վրայ տուաւ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան երկար տարիներու առաջնորդ Ա. Խանջեանը։ Այդ նոր սահմանադրութեան դէմ քննադատութիւններ ընելու համար էր որ բազմաթիւ ականաւոր հայ համայնավար գործիչներ եւ գրողներ վերջերս պաշտօնանկ եղան, բանտարկուեցան, աքսորուեցան, իսկ ոմանք ալ մինչեւ անգամ գնդակահարուեցան։ Այդ նոր սահմանադրութեան դէմ խիստ քննադատութիւններ, բուռն բողոքներ եղան նաեւ արտասահմանի հայութեան կողմէ։ Անգամ Ա. Զօպանեանի նման մոլեռանդ խորհրդային բարեկամ մը կամ Լ. Բաշալեանի նման չէզոք մը պէտք տեսան ժողովներ սարքելով բողոքի ցոյցեր ընել ստալինեան նոր սահմանադրութեան դէմ, որ կուգայ յաւերժացնելու Հայաստանի վերաբերմամբ գործուած խորհ. [illegible] անիրաւութիւնները

Պէտք չէ մոռնալ, թէ Հայաստանի մէջ խօսքի, մամուլի եւ խղճի ազատութիւն չկայ։ Ոեւէ մէկը որ կը յանդգնէր Մոսկուայի նորափոր ցարի ուզածէն տարբեր բան մը ըսել, կը վտանգէ իր կեանքը։ Երբ Ա. Խանջեան եւ շարք մը ուրիշ ականաւոր հայ համայնավար գործիչներն անգամ, հակառակ իրենց բարձր դիրքին ու կապերուն, ծանրագոյն պատիժներու ենթարկուեցան ստալինեան նոր սահմանադրութիւնը քննադատած եւ սրբագրել ուզած ըլլալնուն համար, ի՞նչ կարելի է ակնկալել հասարակ հայ ժողովուրդէն, որ տարիներու եւ մանաւանդ վերջին ամիսներու ահաբեկումներէն սարսափած՝ ամփոփուած է ինքն իր մէջ եւ չի համարձակիր ձայն ծպտուն իսկ հանել՝ Ա. Խանջեաններու տխուր բախտին չարժանանալու համար։

Սակայն, այն, ինչ որ Հայաստանի մէջ ճզմուած եւ լռութեան դատապարտուած հայ ժողովուրդը չկրցաւ ըսել կամ փորձեց ըսել Ա. Խանջեաններու միջոցով, ամիսներ շարունակ կ'արտայայտէ արտասահմանի ազատ հայութիւնը՝ աներկբայելի կերպով ցոյց տալով, որ որ եւ է ազատ, ողջմիտ, գիտակից, պարկեշտ ու հայրենասէր հայ մարդ չի կրնար հաշտուիլ ստալինեան նոր սահմանադրութեան նուիրագործել ուզած անարդարութեանց հետ։ Սահմանադրութիւն մը, որ կուգայ տեւական դարձնելու հայկական երեք գաւառներու անջատումը Հայաստանէն, ինչպէս եւ Հայաստանի հանքերու եւ խոշոր գործարաններու ամբողջական արտադրութեան յափշտակումը Մոսկուայի կողմէ։

Կարմիր ցարի մարդիկ, տեսնելով հայ ժողովուրդի այս բուռն բողոքները ու այդ բողոքներուն արձագանգները, իրենց անգլիերէն պաշտօնաթերթին միջոցով այժմ կը փորձեն փոքր ինչ փչել արտասահմանի հանրութեան աչքին՝ ջանալով ցոյց տալ, որ իբր թէ Հայաստանի ժողովուրդը ոչ միայն գոհ է, այլ եւ «խանդավառուած է» ստալինեան նոր սահմանադրութեամբ։ Եւ իբրեւ ապացոյց առաջ կը բերեն անյայտ հայ հովիւի մը, 100 տարեկան պառաւ ծերունիի մը եւ խեղճ ու կրակ Թիւլոտի մը «խանդավառ» կարծիքները։

Կ'երեւի թէ խորհ. վարիչները արտասահմանի հասարակութիւնը կատարեալ յիմարներու տեղ են դրած, այլապէս չէին փորձէին մոլորեցնել, խաբել զայն նման երեխայական միջոցներով»։

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ Յ Դ Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը [illegible], վաւերական յիշողութիւններն եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեանս՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար։

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի Վարչութիւն

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէին Արգախեանի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

— Վիէննայի մէջ պիտի երթաք ծանօթ պանդոկ մը եւ այնտեղ պիտի սպասէք դաշնակից գործակալի մը որ իր ինքնութիւնը պիտի յայտնէ ձեզի մասնաւոր նշանով մը կամ խօսակցութիւնով մը... Անգամ մը որ ծանօթացաք իրարու, գործակալը ձեզի պիտի հաղորդէ իր ստացած տեղեկութիւնը.. Ամերիկեան ինթէլլիճընսի անդամներէն է ան եւ կ'աշխատի Պուլկարիոյ մէջ... ինչպէս գիտէք Միացեալ Նահանգները պատերազմ չեն հրատարակած այդ երկրին դէմ... ճանչցուած է իբրեւ պուլկար վաճառական մը եւ ջուրերու պէս պուլկարերէն կը խօսի .. իր անցագիրն ու ինքնութեան թուղթերը շատ կանոնաւոր ըլլալով կասկածի պատրուակ չկրնար ըլլալ Աւստրիոյ մէջ... ձեզմէ այն մէկը որ անկարգելով վար պիտի իջնէ եւ հանդիպի իրեն, պիտի ունենայ Աւստրիական անցագիր մը որ արդէն պատրաստուած է ... Ի՞նչ է այն լուրը որուն անհամբեր կը սպասենք .. ահաւասիկ — Ճի՞շդ է որ Գերմանացիք նոր ցէփլին մը կը շինեն Պուլկարիոյ մէջ. Երէ առոյգ է այդ տեղեկութիւնը, ցէփլինը ո՞ւր պիտի երթայ, ի՞նչ պիտի փոխադրէ ու ե՞րբ պիտի կատարէ իր առաջին փորձերը. այս մասին պէտք եղած մանրամասնութիւնները ձեզի պիտի հաղորդէ Ամերիկացին... իր ըսելիքները բերնացի պիտի պատմէ դաշնակից ինթէլլիճընսին...

Իմ գերմաներէնս ու Աւստրիոյ մասին ունեցած ծանօթութիւններս շատ աննշան ըլլալով, Գաղտնի Սպասարկութիւնը որոշեց ուղարկել Մօրթիմըրը որ արդէն թախանձագին կը խնդրէր որ առաքելութիւնը իրեն վստահէին. Յաջորդ իրիկունը հրաժեշտ առի իմ սիրելի բարեկամէս եւ Փարիզ վերադարձայ։ Երկար ժամանակ վերջը հանդիպեցայ իրեն Հավրի մէջ եւ իր բերնէն լսեցի պատմութեանս մնացեալ մասը։

Մեր բաժանումէն յետոյ Մօրթիմըր կ'առաջնորդուի իտալական օդակայան մը ուր քաղաքացիի տարազ կը հագնի եւ քաջ օդանաւորդի մը ընկերակցութեամբ կը մեկնի. Քանի մը ժամ վերջը անկարգելով վար կ'իջնէ աւստրիական ճակատին ետեւը՝ ամայի դաշտի մը մէջ։ Առտուան ժամը ութին առեւերը յոգնած ու անօթի կը հասնի կայարան մը ուր շոգեկառք մը կը նստի եւ առանց վտանգի կը հասնի Վիէննա։ Սենեակ մը կը վարձէ նախապէս նշանակուած պանդոկին մէջ եւ կը սպասէ Ամերիկացի գործակալին որ արդէն պանդոկ հասած էր իրմէ առաջ։ Մօրթիմըր այս կարեւոր պարագան կը առնէ ուշադրութեամբ կարդալով՝ այցելուներու տոմարին մէջ, անոր անունը որ համաձայն ինթէլլիճընսի հրահանգին, պիտի ունենար չորս կէտ. այսպէս

.ՓՕՐԻՍ ՍԹՐԱՍՃԻՆՔԻ..

Նոյն օրը իրիկուան Աւստրիական ոստիկանութիւնը երկու հոգի կ'ուղարկէ պանդոկը Մօրթիմըրի անցագիրը քննելու համար։ Պահ մը մեր անձնական Անգլիացին կը դողայ՝ վախնալով որ մատնութեան մը զոհ գացած է։ Բայց եւ այնպէս իր թուղթերուն կանոնաւորութիւնն ու գերմաներէնի մէջ ունեցած իր հմտութիւնը կը փրկեն զինքը ահաւոր վտանգէ մը։

Ժամ մը ետքը երբ իր սենեակը քաշուած էր, դուռը կը զարնեն։

— Մտէք, կը պատասխանէ Մօրթիմըր գերմաներէն։

Բարձրահասակ անծանօթ մը ներս կուգայ. արտաքինով կը նմանի գաւառի ոստիկանի մը։ Աւստրիական ինթէլլիճընսէ՞ն էր արդեօք։

Առաջին անգամ նորեկն է որ կը բանայ խօսիլ եւ գերմաներէն լեզուով կը հարցնէ իրեն.

— Դուք 325.H-ն էք եւ Թօրինայէն կուգաք, այնպէս չէ՞...

Մօրթիմըր ծանօթ էր այդ նախադասութեան եւ գիտէր թէ Ամերիկացին այդ «բանաձեւով» պիտի մօտենար իրեն.

— Զեմ հասկնար, կը պատասխանէ գերմաներէնով։

Եթէ նորեկը դարձեալ գերմաներէն խօսէր, այն ժամանակ կասկած չպիտի ըլլար որ այցելուն թշնամի ոստիկանութեան ներկայացուցիչն էր։ Եւ սակայն աւելորդ էին այդ վախերը, որովհետեւ իր դիմացը կեցած էր Ամերիկացի գործակալը որ բառ կադագրութեան, իր երկարող խօսքը կ'արտասանէր անգլերէն լեզուով։

— Ամէն ինչ կարգին է, կը փսփսայ ան Մօրթիմըրի ականջին։

Շուտով կը բարեկամանան անոնք եւ ամբողջ երկու ժամ այդ փոքրիկ սենեակին մէջ առանձնացած մտերմաբար կը խօսակցին։ Մօրթիմըր ուշի ուշով մտիկ կ'ընէ Ամերիկացիին պատմութիւնը զոր հրահանգ ստացած էր նոյնութեամբ ու անմիջապէս հաղորդել դաշնակից ինթէլլիճընսին. պատուիրած էին որ գրի չառնէր իր իմացածները։

Յաջորդ օրն իսկ իմ անմոռանալի բարեկամս կը մեկնի Զուիցերիա եւ յետոյ կ'անցնի Փարիզ ուր անմիջապէս կը ներկայանայ Գաղտնի Սպասարկութեան վարիչներուն՝ անոնց տեղեկացնելու համար իր առաքելութեան արդիւնքը։

«Պուլկար վաճառականը» շատ կարեւոր եւ ստոյգ լուրեր տուած էր իրեն։ Արդարեւ Գերմանացիք Ֆրիտրիխհաֆէնի մէջ շինած էին L 57 նոր ցէփլինը, բայց յանուն գաղտնապահութեան եւ խոհեմութեան, Պուլկարիա ուղարկած էին անոր բաղկացուցիչ մասերը՝ այդ երկրին մէջ յարելու համար զայն. Այդ դէպքը կը պատահէր 1917ի սկիզբը։ Ցէփլինը իր առաջին փորձերուն լիովին արդարացուցած էր մասնագէտներուն ակնկալութիւնները՝ ուժի, տոկունութեան եւ արագութեան տեսակէտէն։ Սակայն, օր մը, սարսափելի փոթորիկի մը բռնուելով վար ինկած ու ջարդուփշուր եղած էր։ Գերման սպայակոյտը անմիջապէս այրել տուած էր ջախջախուած մեքենային կմախքը. ինչո՞ւ ի՞նչ հիմնական պատճառ կար այդ աստիճան գաղտնի պահելու համար ցէփլինի մը շինութիւնը կամ անոր ներկայութիւնը զինակից երկրի մը մէջ. Մինչեւ այդ թուականը ոչ ոք չէր կրցած պատասխանել այդ հարցումին։

Սակայն եւ այնպէս 1917ի սեպտեմբերին Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութեան գործակալը Մօրթիմըրի կը հաղորդէր հանելուկին լուծումը — ցէփլինը ռազմանիւթ եւ պարէն պիտի տանէր Արեւելեան Ափրիկէի գերմանական բանակին զոր բրիտանական ուժերը պաշարած էին այդ օրերուն։

(Շար.)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՍԸՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ...

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Կը կարծուի թէ Անգլիոյ Թագաւորը այսօր պիտի տայ իր վերջնական որոշումը՝ ամուսնական հարցի մասին։ Երկուշաբթի օր վարչապետ Պ. Պոլտուին հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկար.

— «Այս գործի ամբողջ ընթացքին, Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան բուռն փափաքն եղաւ եւ է Ն. Վեհափառութեան ընծայել անհրաժեշտ ժամանակը՝ կշռելու իր որոշումը որ ուղղակի կապ ունի իր անձնական երջանկութեան եւ իր հպատակներու շահերուն հետ։ Միեւնոյն ատեն, կասկած չկայ թէ ներկայ անստուգութեան եւ սպասման աւելի երկարաձգումը կրնայ ծանրապէս վտանգել ազգային եւ կայսերական շահերը։ Ոչ ոք աւելի լաւ կ'ըմբռնէ այս պարագան քան Ն. Վեհափառութիւնը։ Կառավարութեան եւ Թագաւորին յարաբերութեանց մասին եղած կարգ մը յայտարարութեանց սուտ, կ'ուզեմ աւելցնել հետեւեալը.— բացի անտոհմ (մորկանաթիք) ամուսնութեան մը ծրագրէն, որ եւ է խորհուրդ չէ տրուած կառավարութեան կողմէ Ն. Վեհափառութեան որուն հետ իմ բոլոր խօսակցութիւններս եղած են բացարձակապէս անձնական, ազատ՝ որ եւ է պաշտօնականութենէ։ Կառավարութիւնը չէր որ յուզեց հարցը, այլ Ն. Վեհափառութիւնը, ինծի հետ եղած խօսակցութեան մը ընթացքին, քանի մը շաբաթ առաջ, երբ առաջին անգամ ինծի հաղորդեց թէ կ'ուզէ ամուսնանալ Տիկին Սիմսընի հետ, երբ ան ազատ ըլլայ։ Ուրեմն ծրագիրը Թագաւորին միտքը կը զբաղեցնէ ատենէ մը ի վեր. եւ երբ Ն. Վեհափառութիւնը եզրակացութեան մը յանգի իր փափաքած որոշման մասին, անշուշտ այս երկրի կառավարութեան ինչպէս եւ գաղթապետութեանց պիտի հաղորդէ զայն։ Այն ատեն այս կառավարութեանց կ'իյնայ որոշել թէ ինչ խորհուրդ պիտի տան Թագաւորին, եթէ երբեք պէտք տրուի։ Չեմ կրնար վերջացնել այս յայտարարութիւնը, առանց յայտնելու ամբողջ ժողովին զգացումը՝ մեր խորին եւ յարգալից համակրանքը Ն. Վեհափառութեան հանդէպ, այս պահուն»։

Վարչապետին յայտարարութենէն վերջը, խօսք առին զանազան հոսանքներու ներկայացուցիչները։ Բուռն յուզում պատճառեց նախկին նախարար Պ. Չըրչիլի միջամտութիւնը։ «Նստէ՛», կը պոռային երեսփոխանները։ «Ամօ՜թ է», կը գոչէին ուրիշներ, երբ Չըրչիլ կը հարցնէր.— «Կրնա՞մ հարցնել յարգելի բարեկամիս թէ կրնա՞յ հաւաստիք տալ թէ անդառնալի քայլեր չպիտի առնուին»։

Եւ ահաւասիկ նոր անակնկալ մը։ Թագաւորին սիրուհին՝ Տիկին Սիմսըն, որ միշտ Գան կը գտնուի, պատրաստակամութիւն յայտնած է հրաժարելու ամուսնութենէ, եթէ կարելի է այս ձեւով լուծել խնդիրը։ Այս յայտարարութիւնը հաղորդեց Թագաւորին ձեռնհասը, լորտ Պրաունլօ, որ կ'ընկերանայ Տիկին Սիմսընի. Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ «Տիկին Սիմսըն վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին միշտ ուզած է խուսափիլ որ եւ է քայլէ կամ առաջարկէ որ կրնայ վնասել Ն. Վեհափառութեան կամ գահին։ Այսօր ալ իր դիրքը չէ փոխուած եւ Տիկինը կ'ուզէ անմիջապէս քաշուիլ, պայմանաւ որ թէ դժբախտ եւ թէ անպաշտպանելի դարձած է, եթէ այս քայլը կրնայ լուծել խնդիրը»։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի ծառայով, առիթով»

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի կացութեան մասին. բոլորն ալ թրքական աղբիւրէ.—

Դեկտեմբեր 2ին Անթաքիոյ մէջ տեղի ունեցաւ արիւնոտ դէպք մը, զոր տեղական իշխանութիւնը սարքել տուած էր Աստլը Մէհմէտի կողմնակիցներուն։ Դէպքը այսպէս սկսած է.— Այդ կողմնակիցները կը յարձակին զպրոցական պատանիներու վրայ։ Անոնց հայրերը եւ մեծ եղբայրները կը միջամտեն, Ֆրանսացիներն ալ հեծելազօրքի եւ գնդացիրի կրակով կը դիմաւորեն այս սարքուած դէպքը

Հայրենասէր Թուրքերէն կան 2 մեռեալ, 30է աւելի վիրաւոր, ժողովուրդը սուգի եւ յուզումի մէջ է։ «Ենի Կիւն» թերթին տէրը՝ Սէլիմ Ջէլէնկ, ժողովրդական կուսակցութեան նախագահ Ճեմիլ Քոզան եւ ուրիշ ժառանգական Թուրքեր մայր հայրենիք ապաստանած են։

• Պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ եւ ամենախիստ հալածանքները կը գործադրուին Թուրքերուն հանդէպ։ Արիւնոտ ահաբեկման վարչութիւնը՝ Սանճաքին ամէն կողմը Թուրքերուն համբերութիւնը սպառելու աստիճանին հասցուած է։ Ֆրանսացիները, որոնք ժողովուրդը կը զրկեն իր սուգին եւ ջղայնութեան հետեւանքով աւելի լայնօրէն ու խստօրէն ծառանալու, զինուորական ամէն տեսակ միջոց ձեռք առած են հաւանական դէպքերու դիմաց։ Սանճաքի Ֆրանսացի զինուորներուն թիւը աւելցուած է եւ առաւելապէս թրքական սահմանամերձ վայրերու մէջ կը կեդրոնացնեն։ Կ'ըսուի թէ դէպքին վրայ Տօրիօ Անթաքիա եկած է Իսքէնտէրունէն եւ անձամբ կը վարէ պաշարման վիճակը։ Կարեւոր դէպքերու նախօրեակին կը գտնուի Սանճաքը։

**** Իբրեւ թէ Երեսփոխան ընտրուածներէն Աստլը Մէհմէտ՝ ներկայիս նախարար է Սուրիոյ, իսկ Գուժէյրի՝ նախկին նախարար։ Երեսփոխան հռչակուածներուն ոմանց տուած են ընտրական տեղեկագրեր որոնց մէջ զէրօ է ստացուած քուէներուն թիւը։*

Անթաքիոյ բոլոր Թուրքերը, Ալէվիները, Չէրքէզները, Հայերը (Դաշնակներէն զատ) եւ Օրթոտոքսները միասին հանդարտօրէն կ'անցնին Գուժէյրի Մուսթաֆայի բնակարանին առջեւէն, յայտնելու համար թէ ընտրութիւնը ապօրինի է եւ թէ երեսփոխան հռչակուածները երբեք կերպով չեն ներկայացներ Սանճաքը։

Ցանկարծ, պացողները թակարդ կ'իյնան եւ կ'ենթարկուին գնդացիրի եւ հրացանի համազարկի մը։

Այս կացութեան հանդէպ յուզումը չափազանց կը շատնայ եւ երեւելիները կ'աշխատին ժողովուրդը փրկել այդ եղերական վիճակէն։ Միւս կողմէ, ոստիկանական ուժեր կը հասնին եւ անմեղ ժողովուրդին վրայ կրակելով կը ժամանակին դաւին, որ յայտնապէս սարքուած էր Գուժէյրիի բնակարանին մէջ։

Ճարահատ, ժողովուրդը քարերով եւ գտած պաարկաններով ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ։ 3 Թուրքեր սպաննուեցան եւ 30ի մօտ անձեր ալ վիրաւորուեցան։

**** Պաշարման վիճակի հետեւանքով, քաղաքային պաշտօնեաները հեռացուած են եւ կառավարչատունը գրաւուած է քաղաքապահ զինուորներու կողմէ։ Իրիկուան ժամը 5էն մինչեւ առտուան ժամը 7, արգիլուած է պտտիլ փողոցներու մէջ։ Կիներն անգամ կը խուզարկուին եւ ճնշումի ու յարձակումի կ'ենթարկուին։ Գիւղացիներուն արգիլուած է քաղաք մտնել, սուինաւոր զինուորներ կը շրջագային քաղաքին մէջ եւ շուրջը։*

**** Անատոլուի գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Հետզհետէ կ'աւելնայ Սանճաքէն Թուրքիա փախչողներու թիւը։ Ճնշումը չէ պակսած, այլ աւելցած է։ Ոչ ոք ապահով է իր կեանքի եւ գոյքի մասին։*

Վերջին դէպքերու ընթացքին, Անտիոքցիները միշտ կը պոռային.— «Կեցցէ՛ Աթաթիւրք, կեցցէ Հաթայ» (Սանճաքին հին անունը)։

Դեկտեմբեր 3ին Ֆրանսացիները 1000 զինուոր եւս բերած են։ Ամէն կողմ գոց է եւ ժողովուրդը խոր յուզման մատնուած։

**** Կ'ըսուի թէ Թուրքիա նոր ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ ֆրանսական կառավարութեան։*

ՉԱՄԱՑԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆ նախարարները եւ թերթերու խմբագրապետները, ամէն տարի դեկտեմբերի սկիզբը, գանձանակ մը բռնած՝ պիտի պտըտին Պերլինի փողոցները, հանգանակութիւն կատարելու ի նպաստ թշուառներուն։

ԱՏԱՆԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ աննախընթաց ողողում մը պատահած է եւ ջուրը բարձրացած մինչեւ երկու մեթր։ Բազմաթիւ տուներ փլած են։ Հարիւր հոգիի չափ զոհեր կան, իսկ 30000 հոգի անպատսպար կը մնան։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ալէվիները հաւանութիւն յայտնած են որ իրենց երկիրը Սուրիոյ կցուի, բայց որոշ վերապահումներով, ինչպէս Ճէպէլ Տրիւզը.

«ՊՂՊՋՂԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ», Կարապետ Պէշիրճեան, որ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր փետրուար 21ին, իր ընկերոջ հետ, ազատ արձակուեցաւ ուրբաթ օր։ Դատավարութիւնը տեւած էր 9 օր, արժելով 30,000 անգլ. ոսկի։ Պէշիրճեան նախապէս գրագիր եղած է առեւտրականի մը քով, քանի մը շիլին շաբաթականով, յետոյ ուզեց դառնալ «պղպեղի թագաւոր», իր ափին մէջ կեդրոնացնելով ամբողջ մթերքը, բայց կէս ճամբան մնաց։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ըւդ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

20 *Դեկտ կիրակի կէսօրէ վերջ։*

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *յառաջիկայ երեքշաբթիի* (15 *Դեկտ.*) *տպարանական աշխատաւորներու ժողովը։*

Շնորհակալիք

Այրի Տիկին Վերգին Ս. Սիմօնեան, Պ. Վահան Սիմօնեան եւ Այրի Տիկին Արամ Տէտէեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԻՄՕՆԵԱՆԻ

գառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի վարանդեան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ, ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի եւ իր պարագաներուն, ինչպէս նաեւ ընկ. Գրիգոր Աճէմեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. վարդան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հ. Քէօսէեանի, իր եղբօր՝ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը յայտարարենք թէ ամսոյս 13ին տեղի ունենալիք Լիոնի Ազգ. վարչութեան թեկնածուներու ցանկին մէջ մեր անունները դրուած են առանց մեր հաւանութեան, ուստի ստորագրեալներս մեր թեկնածութիւնը յետս կը համարենք։

Ա. Հաբէշեան
Լիոն, 6 դեկտ. 936 Թ. Այվազեան

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ գալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, 9 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais. Խիստ կարեւոր օրակարգ։

«ԶԱՒ ԱՐԾԻՒ» միութեան ժողովը այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9—10.30 Salle Vucquère, 67-69 rue de Douai, Paris (18)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)·

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 10 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3291

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՃԻՐԸ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾՈՒԱԾ

Բ.

Հայաստանը առաջին անգամ վաճառքի հանուեցաւ Պրէսթ–Լիթովսկիի մէջ, ուր Մոսկուան համանուն քաղաքի դաշնագրով Թուրքիոյ ձգեց ոչ միայն բովանդակ Թրքահայաստանը, այլեւ անոր յանձնեց ռուսահայկական հողերէն ամբողջ Կարսի շրջանը։

Երկրորդ անգամ Հայաստանը բացայայտ սակարկութեան առարկայ դարձաւ Մոսկուայի ռուս-թուրք խորհրդաժողովին մէջ, 1921ին, ուր Ռուսաստանը յօժարեցաւ Թուրքիոյ ձգել Սուրմալուի գաւառը (շրջան մը, որ մաս չէր կազմեր Ազգային Ուխտով նախագծուած Թուրքիոյ), փոխարէնը ստանալով Պաթումի շրջանը

Եւ, վերջապէս, Հայաստանը երրորդ անգամն ըլլալով դաժանօրէն վաճառուեցաւ Լօզանի մէջ, ուր Թուրքիա, շնորհիւ Ռուսիոյ կողմէ ընծայուած ջերմ ու կորովի աջակցութեան, կրցաւ թաղել Հայութեան դարաւոր երազը։

Այս ոգին կ'իշխէր Ռուսիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Հայկական Հարցի լուծման առնի։

Սակայն նոյն ոգին կ'իշխէր նաեւ անոր ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Նոյն խոստումներն ու նոյն յուսախաբութիւնները նաեւ հոս։

Հայաստանի խորհրդայնացման շրջանին մէկէ աւելի անգամներ խոստացուեցաւ հայ ժողովուրդին թէ ռուսահայկական հողերը պիտի կցուին Խորհրդային Հայաստանին։

Ինչպէս յայտնի է, վերագրաւելով Անդրկովկասը, Ռուսաստան խորտակեց հոն ապրող ազգերու անկախութիւնը եւ վերստեղծեց զայն՝ Անդրկովկասեան Ընկերվար Դաշնակցային Խորհրդային Հանրապետութիւն անուան տակ

Վերստեղծելով այս Ֆետերասիոնը, ի մեծ զարմանս հայ ժողովուրդի, խաբուած մոռցուեցան անոր տրուած բոլոր խոստումները եւ հայկական անվիճելի հողերը վերստին կցուեցան հարեւան հանրապետութեանց, — լեռնային Ղարաբաղը, լեռնային Գանձակը եւ Շարուր-Նախիջեւանը՝ Ազրպէյճանի, իսկ Ախալքալաքը՝ Վրաստանի։

Կազմելով Անդրկովկասեան ազգաբնակութեան 23 առ հարիւրը, հայութեան բաժին հասաւ Անդրկովկասեան հողերէն միայն 16 առ հարիւրը։

Եւ ամէն անգամ, երբ ի տես այս աղաղակող անիրաւութեանց իր դժգոհանքը կը յայտնէր հայ ժողովուրդը եւ կը պահանջէր սրբագրել իր երկրի սահմանները, խորհրդային իշխանութիւնները կը պատասխանէին անոր, — Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը մի է, ամբողջական եւ ընդհանուր, ուստի խօսիլ ազգային սահմաններու մասին, կը նշանակէ սատարել «պուրժուական նախապաշարումներէ»։

Իր նոր նոր սահմանադրութեամբ Ռուսաստանը կը նուիրագործէ այս «նախապաշարում»ները եւ հայկական անվիճելի հողերը բաժին կը ձգէ ուրիշներու։

Նաեւ նոր սահմանադրութեան մէջ վերստին հին սահմանները կը մնան։

Խաբուած է հայ ժողովուրդը, դաժանաբար յօշոտուած է անոր հայրենիքը եւ անարգուած են անոր երազները։

Հայաստանը ոչ միայն ի վիճակի չէ իր ծոցին մէջ առնելու այն 700,000 Հայութիւնը, որ ողբերգականօրէն կը թափառի երկրէ երկիր, այլ եւ ի վիճակի չէ իր հովանիին տակ համախմբելու այն հայութիւնը, որ կ'ապրի Հայաստանի հարեւան հողերու վրայ։

Ռուսիոյ մէջ իշխանութիւնները կը փոխուին, սակայն ոգին միշտ նոյնը կը մնայ։ Շարունակելով քայլ ցարերու ճամբէն, որոնք վարչական նենգ բաժանումներով կ'աղարտէին Հայաստանի ազգային կերպարանքը եւ թոյլ չէին տար, որ ամբողջացած հայ հողերու վրայ խմբուի եւ ամբողջանայ հայ ժողովուրդը, խորհրդային իշխանութիւնները կարծես կ'աւարտեն եւ կը լրացնեն այն չարիքները, որ թերի ձգած էին ցարերը։

Չյուսահատինք սակայն. մեր աշխարհին մէջ ո՛չ կարգերը յաւիտենական են եւ ոչ ալ սահմանները։ Ինչպէս որ հանապազօրեայ աշխատանքով մենք մեր հացը կ'ապահովենք, գիտնանք նոյն հանապազօրեայ պայքարով ալ մեր իրաւունքը արժեցնել։ Ազգովին պատրաստուինք ծանր ու դաժան պայքարի մը, որ իր նոր սահմանադրութեամբ Քրեմլը պարտադրեց մեզ։

Ց.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ որոշած ըլլալով ծաղկեպսակ մը դնել ողբացեալ ընկ. Ս. Սասունիի դագաղին վրայ, կը խնդրուի մարմիններէ եւ ընկերներէ որ ծաղկեպսակի փոխարէն գումարներ յատկացնեն վէթերաններու ֆոնտին։

Նանսէնեան դրօշմաթուղթերու խնդիրը

ՀԱՅԵՐԸ ՋԱՏ, ՌՈՒՍԵՐԸ ՋԱՏ

Պաշտօնական գեկոյցէ մը կը տեղեկանանք թէ յառաջիկայ յունուար 1էն սկսեալ պիտի անջատուին հայ եւ ռուս գաղթականներու Նանսէնեան դրօշմաթուղթերը, իւրաքանչիւրին համար առանձին բաժիններ հաստատուելով։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ երեքշաբթի գիշեր, 193ի դէմ 359 ձայնով։ Այս առթիւ ուշագրաւ ճառեր խօսեցան ձախակողմեան երեսփոխանները, որոնք շատ գոհ են տարուած յաղթանակէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք հետեւեալ գեկոյցը դեկտ. 8 թուականով.

— Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովը պարտք կը համարի Ֆրանսայի հայ հասարակութեան հաղորդել այն պաշտօնական տեղեկութիւնները զոր քաղած է Պատերազմական եւ Արտաքին Գործերու նախարարութիւններէն, զինուորական տարիք ունեցող ֆրանսաբնակ հայ եւ ուրիշ տարագիրներուն մարդահամարին առթիւ որուն մասին պաշտօնական ազդ մը հրատարակուեցաւ վերջերս եւ տեղ տեղ ալ ուղղակի գրաւոր հրաւէրներ ղրկուեցան ազգայնութիւն (այսինքն հպատակութիւն) չունեցող երիտասարդներուն։

Հրատարակուած ազդը հետեւեալն է.—

« Այն երիտասարդները որոնք ազգայնութեան մը պատկանելու վաւերական թղթեր չեն կրնար ներկայացնել եւ Ֆրանսա կը բնակին, պէտք է որ մարդահամարի ենթարկուին իրենց տարիքին դասուն հետ (համաձայն 1928 մարտ 31ի զինուորագրութեան օրէնքին 3րդ յօդուածին)։ Անոնք որ 1923էն ի վեր զինուորական տարիք ունենալով հանդերձ զինուորական մարդահամարի ցանկերուն մէջ անցած չեն, պէտք է արձանագրուին իբր դանց առնուած, եթէ իրենց դասուն զինուորական մարդահամարին թուականին Ֆրանսա կ'ապրէին եւ ազգայնութիւն չունէին»։

Յիշեալ պաշտօնական ազդը կը կարօտի կարգ մը լուսաբանութեանց զորոնք կը ներկայացնենք ստորեւ.—

1.— Այն Պետական Ցանձնաժողովը որ 1928 մարտ 31ի օրէնքին գործադրութեան հարցով կը զբաղէր ամիսներէ ի վեր եւ որուն կ'անդամակցէին պատերազմական, արտաքին եւ ներքին գործերու, գաղութական, ելմտական եւ աշխատանքի նախարարութեանց պատուիրակները, որոշած է որ յիշեալ օրէնքը կիրարկելի է ֆրանսաբնակ հայ տարագիրներուն (գաղթական) համար ալ, համաձայն Ազգերու Ընկերութեան ընդունած բանաձեւին որ «հայ տարագիր» կը ճանչնայ այն Հայերը որոնք ատեն մը Թուրք Օսմանեան պետութեան հպատակներն էին եւ այլեւս չեն վայելեր Թուրքիոյ պաշտպանութիւնը։

2.— Վերոյիշեալ պաշտօնական ազդին համաձայն, այն ֆրանսաբնակ հայ երիտասարդները որոնք 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտեմբեր 31ին ծնած են (դեկտեմբեր 31ն ալ մէջը ըլլալով), պարտաւոր են մինչեւ 1937 յունուար 10 իրենց բնակած տեղին քաղաքապետարաններուն (Մէրի) ներկայանալ եւ արձանագրուիլ. (եթէ բացակայ են, իրենց տեղ պէտք է ներկայանան իրենց ծնողքը կամ խնամակալները)։ Այդ երիտասարդները 1937 փետրուար 10էն սկսեալ պիտի կանչուին եւ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին, որոշելու համար թէ զինուորական ծառայութեան յարմա՞ր են թէ ոչ։

3.— Նոյնպէս անոնք որ 1923էն սկսեալ 20րդ տարին թեւակոխած էին եւ մինչեւ հիմա արձանագրուելու հրաւէր չէին ստացած, այսինքն անոնք որ, օրինակի համար, 1924ին 21 տարեկան էին, 1925ին 22 տարեկան; 1926ին 23 տարեկան, եւ այսպէս յաջորդաբար 1936ին 33 տարեկան, պարզապէս «մոռցուած» պիտի նկատուին եւ պարտաւոր են նոյնպէս երթալու արձանագրուելու։

Պէտք է ըսել սակայն թէ այս դասերուն վերաբերող երիտասարդներուն համար կատարուելիքը պարզապէս արձանագրութիւն մըն է. Հաւանական չէ որ 22 տարեկանէն վեր երիտասարդներու համար զօրակոչ տեղի ունենայ։ Այն երիտասարդները միայն պիտի զինուորագրուին որոնք ըստ օրէնի պէտք է կանչուէին 1936 հոկտեմբերին։

4.— 1936-37ի դասուն պատկանող եւ զինուորական ծառայութեան յարմար երիտասարդները իրենց զինուորութիւնը պիտի կատարեն Ֆրանսայի մէջ, Օտար Գունդ անունը կրող մասնաւոր մարմիններու մէջ որոնք մաս պիտի կազմեն ֆրանսական բանակին

5.— Այս զինուորները, մէկ տարի ծառայելէ յետոյ, առանց ուրիշ ո եւ է գործողութեան ֆրանսական քաղաքացի պիտի ճանչցուին (բացի անոնցմէ որ անցեալին դատապարտութիւն կրած են), եթէ միայն առ այդ գրաւոր փափաք յայտնեն։ Ֆրանսացի քաղաքացի ըլլալը պարտաւորիչ չէ։ (Հիմակուց ֆրանսական քաղաքացիութիւն խնդրելու թուղթ ստորագրել տալը օրէնքին հակառակ է)։

6.— Անոնք որ իրենց զինուորական ծառայութիւնը պիտի կատարեն առանց ֆրանսական քաղաքացիութիւն խնդրելու, իրենց զինուորական ծառայութիւնը աւարտելուն, աշխատանքի իրաւունք պիտի ունենան առանց ուրիշ ո եւ է գործողութեան պէտք ըլլալու, եւ առանց որ եւ է սահմանափակումի։

7.— Այն ծնողները կամ մօտիկ ազգականները (մեծ հայր, մեծ մայր, հօրաքոյր, մօրաքոյր, քոյր, եղբայր) որոնց ապրուստը կը հոգացուէր զինուորութիւն ընող հայ երիտասարդէն, պետութենէն պիտի ստանան նպաստ այն չափով ու ձեւով որքան նոյն կացութեան մէջ գտնուող Ֆրանսացիները։ Նպաստի պարագաները կ'որոշուին յատուկ յանձնաժողովներէ, յետ քննութեան։ (Փակագծի մէջ ըսենք որ ֆրանսական կառավարութիւնը նոյնիսկ նպաստ կուտայ Գերմանիա ապրող կարգ մը Գերմանացիներու որոնց նեցուկը կը ծառայէ Մարոքի եւ Ալճերիայի օտար լեգէոնին մէջ)։

Այս ամբողջ կէտերուն մասին այժմ կը պատրաստուի շրջաբերական մը որ մօտերս պիտի հրատարակուի եւ որ Հայ Գաղթականաց Կեդր. Ցանձնաժողովին ալ պիտի հաղորդուի, որպէսզի զայն թարգմանէ եւ ծանօթացնէ Ֆրանսայի հայ հասարակութեան։

Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսայի մէջ զինուորագրութիւնը երկու անգամ տեղի կ'ունենայ, ապրիլին եւ հոկտեմբերին։ Ըստ այնմ, 1937 փետրուար 10էն սկսեալ բժշկական քննութենէ անցնող եւ զինուորական ծառայութեան յարմար ճանչցուած երիտասարդները զինուոր պիտի երթան ապրիլ ամսուն։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻՆ ՍՊԱՆՆՈՂԸ Է ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

Տիկին Սարաֆեան, որ անձնատուր եղաւ

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հաղորդած էինք ընկեր Ս. Սասունիի սպանութիւնը, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։ Տեղական թերթերը [illegible] մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել։ Ամէն պարագայի մէջ, կը հաստատուի թէ սպանութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի, այլ հետեւանք է սիրային ողբերգութեան մը։

Ստորեւ կուտանք հրատարակուած տեղեկութեանց ամփոփումը.—

Երեքշաբթի ցերեկ ոստիկանութիւնը աւարտելով իր առաջին քննութիւնը, որու եզրակացութեան յանգած էր երեք կասկածելիներու մասին, եւ մասնաւորապէս հսկողութեան տակ առած էր հայ երիտասարդ մը։ Կէսօրէն վերջը լուր առնուեցաւ, թէ սպանողը կին մըն է եւ անձնատուր եղած։

Արդարեւ, ժամը 4ին հարցաքննիչ դատաւոր Պոխէի կը ներկայանար երկայնահասակ Տիկին մը, իր փաստաբանին՝ Պ. Լէվի Ուլմանի հետ, անձնատուր ըլլալու համար։ Ինքն էր Սասունիի սպանիչը։ Անունը՝ Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեան (նախկին Փաստրմաճեան), ծնեալ Սուքիասեան (այժմ կինը երիտասարդ գրող Նիկողոս Սարաֆեանի)։ Տիկինը իր ինքնութիւնը յայտնելէ վերջ, հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.

— Տոքթ. Սասունի իմ ընտանիքիս ատամնաբոյժն էր, ամուսնիս բարեկամը եւ մենք շատ մը յաճախորդներ ներկայացուցած էինք։ Երկու ամիս առաջ, աղջիկս, Անահիտ Փաստրմաճեան, 19 տարեկան, անոր քով գնաց ակռաները խնամելու համար։ Ատենէ մը ի վեր չէր ուտեր, կը նիհարնար եւ ընկճուած վիճակ մը ունէր։ Ծանր մտատանջութիւններ կը նշմարէի իր [illegible] վիճակին մէջ։ Այս առթիւ խօսեցայ հիւանդապահ բարեկամուհիի մը հետ որ ուզեց տեսնել։ Ես կանխեցի ժամադրութիւնը եւ կիրակի օր գացի անոր տունը, Անիէռ։ Երբ վերադարձայ, տեսայ թէ աղջիկս եւ ամուսինս կուլան։ Ըսին թէ մօրս մահուան տարեդարձը կ'ողբան, բայց կը տեսնէի որ ուրիշ բան մը կը դառնար։ Գիշերը անցաւ արցունքով։ Երկուշաբթի առտու ժամը 7ին էր որ ամուսինս յայտնեց ճշմարտութիւնը։ Անահիտ հետեւեալ խոստովանութիւնը ըրած էր.— «Մայր պիտի ըլլամ։ Երբ գացի տեսայ Տոքթ. Սասունին, ակռաներս նայելէ յետոյ, խոշոր գաւաթ մը հեղուկ տուաւ ինծի, կոկորդս ցօղուելու համար եւ թմրեցայ։ Զիս տարաւ յարակից սենեակը, բազմոցի մը վրայ եւ ուրիշ յաճախորդ կնոջ մը հետ զբաղելէ վերջ վերադարձաւ։ Գրեթէ մարած էի։ Այս կացութենէն օգտուեցաւ իր գիտցածին պէս»։

Պատիւի զգացումը շատ զօրաւոր է մեր ընտանիքին մէջ, ուստի խոր յուսահատութեան մատնուեցանք։ Այնքան բարձր կը պոռայի որ դրացիները եւ դռնապանուհին սարսափեցան։ Ամուսինս ուզեց անձնասպան ըլլալ եւ փորձեց ձեռքին բազկերակը։ Ամուսինս եւ ես փողոց թափառեցանք առանց ճաշելու։ Երբ տուն դարձանք, աղջիկս հագուած էր դուրս ելլելու համար։ Կ'ուզէր երթալ սպաննել Սասունին, յետոյ անձնասպան ըլլալ։ Իր պայուսակին մէջ գտայ ատրճանակ մը զոր բարեկամ մը մեզի ձգած էր 13 տարի առաջ։ Առի ատրճանակը եւ առանց աղջկանս հասկցնելու դրի իմ պայուսակիս մէջ։ «Երթամ գլանիկ առնեմ, պտոյտ մը կատարեմ, կուգամ», ըսի ամուսնիս։ Մինակ մի ձգեր պզտիկը»։

ԿՈՒԶԷՐ ԱՂՋԿԱՆ ՎՐԷԺԸ ԼՈՒԾԵԼ

Այդ վայրկեանին մտածեցի սպաննել ատամնաբոյժը, թոյլ չտալով որ աղջիկս կատարէ այդ սպանութիւնը։ Գացի շիտակ ատամնաբոյժին։ Սպասեցի ժամը 5էն 9, որովհետեւ շատ յաճախորդներ կային սպասման սրահին մէջ։ Ատամնաբոյժը բան մը չէր կասկածեր եւ հաւանաբար չէր գիտեր թէ աղջիկս կրնար մայր ըլլալ։ Դարձայ ըսի.— «Նոր յաճախորդ մը գտայ ձեզի, ձեր հասցէն տուի»։ Կը դողայի, սպասելով ատրճանակը քաշելու վայրկեանին։ Կրցածիս չափ կը զսպէի յուզումս։ Ատամնաբոյժը ինծի ցուցուց իր յարկաբաժնին նոր կահաւորումը, յետոյ ինծի հետ վերադարձաւ աշխատանոցը։ Այն ատեն սուտ կարծեցեալ յաճախորդին անունն ու հասցէն, որպէսզի հեռաձայնով խօսի։ Այդ միջոցին դրամ ստացած էր եւ թղթադրամները կը դնէր սեղանին վրայ։ Աճապարանքի մէջ էր։ Կը վախնայի որ չպիտի կրնամ կրակել, եթէ դուրս ելլէր յարկաբաժինէն, սանդուղէն վար իջնելով։ Գործելու ժամը հասած էր։ Մինչ Սասունի հեռաձայնի թիւը կը կազմէր, ետեւէն մօտեցայ եւ գնդակ մը արձակեցի ծոծրակին։ Ատամնաբոյժը ինկաւ, իսկ ես քանի մը գնդակ եւս արձակեցի. չեմ գիտեր քանի հատ պարպեցի երբ գետին փռուած էր։ Յետոյ դուրս ելայ վազելով։ Ոստիկանութեան յանձնուելէ առաջ, մահապատիժը կրելու համար, ուզեցի երթալ վերջին անգամ համբուրել աղջիկս եւ ամուսինս։ Սարսափելի գիշեր մը անցուցի եւ այս առտու ամուսինս միասին առնելով գացի փաստաբան Պ. Լէվի Ուլմանի։

Փաստաբանը ստոյգ ազատ չըլլալով, խնդրած էր ժամը 1ին ներկայանալ։ Յետոյ լսելով իր պատմութիւնը, առաջնորդած էր հարցաքննիչ դատաւորին մօտ։ Այս վերջինը տիկնոջ յայտարա-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԼՈՒԾԵԼ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

(ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ)

Անդրկովկասի ներքին սահմաններու ցաւոտ հարցը քննելէ առաջ, անհրաժեշտ է քանի մը բառով ներկայացնել սահմանները այն լեռնակղզիին, որ կը կոչուի հայկական բարձրաւանդակ եւ ունի 180—200.000 քառ. քիլ. տարածութիւն, եւ սպառնալից կը ցցուի Ռուսիոյ միջերկրականեան ու Մեծն Բրիտանիոյ Հնդկաստանի կայսերական ճամբուն վրայ։

Այդ սահմաններն են հիւսիսէն պոնտական լեռները, Տումլու Տաղ, Քոսոր Բէնճաքի ամբաւնաքերը, Մոդանլու Տաղ, Ախալցխա-Իմարէթի լեռները, Բորժոմի կիրճը, ուրկէ յետոյ սահմանը կ'անցնի Ախալքալաքի հիւսիսէն եւ Յոնավ, Բզովդալ, Շահ Տաղ ու Զանգեզուրի լեռներուն վրայով կը յանգի Արաքս գետին, կը հետեւի անոր ընթացքին մինչեւ փոքր Արարատի արեւելքը, ուրկէ կը թեքի դէպի հարաւ-արեւմուտք, կ'ընդգրկէ Տաճկաստանի պարսկական սահմանը գծող լեռները, մինչեւ Զուխի կիրճը, ուրկէ կը բռնէ հարաւ-արեւելեան ուղղութիւնը հետեւելով հայկական խորոնա Տաւրոս լեռնաշղթային մինչեւ Կապան Մատէն. այս քաղաքէն ալ սահմանը կ'առնէ հիւսիս-արեւմտեան ուղղութիւն մը հետեւելով Եփրատ գետին մինչեւ Երզնկայի կիրճը

Հիւսիսէն Լոռին, արեւելքէն Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը, հարաւէն Շատախն ու Մոկսը լեռնադաւանակներ են, որ հայկական բարձրաւանդակին հանդէպ կը կատարեն առաջին ամրոցներու դերը, անհրաժեշտ բարձրաւանդակի զինուորական ապահովութեան համար։

Ներկայիս հայկական բարձրաւանդակին արեւմտեան մասը մինչեւ Ախուրեան եւ Արաքս կը պատկանի Տաճկաստանի, Ախալքալաքի շրջանը կը մտնէ Վրաստանի սահմաններուն մէջ, Ղարաբաղը Ազրպէյճանի հովանաւորութեան տակ ինքնավար հայկական շրջան մըն է, մինչ Ախուրեանի եւ Արաքսի արեւելակողմը գտնուող հողամասերը՝ Լոռին եւ Զանգեզուրը մաս կը կազմեն խորհ. Հայաստանի։ Սակայն առով ալ չբաւականանալով մեր հարեւանները Արաքսի եւ Դարալագեազի ու Զանգեզուրի միջեւ պարփակուած հողամասը անջատած են Հայաստանէն, հոն հաստատելով Նախիջեւանի անուն Թաթարական հանրապետութիւն մը Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ Թրքահայաստանի վրայ։ Սակայն միւս շրջանները խորհրդային սահմաններուն մէջ գտնուելով անոնց լուծումը կախում ունէր Մոսկուայի մէջ վերջերս գումարուած արտակարգ համագումարէն։ Կ'արժէ ուրեմն որ հայ ժողովուրդը ծանօթանայ այն բոլոր պատճառներուն, որոնք կ'արգիլեն խորհրդային իշխանութեան մեր հարեւան Վրացիներն ու Թաթարները չվշտացնելու համար գոհացում տալ հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքին։

Ախալքալաքի գաւառը . ունի 2500 քառ. քիլ. տարածութիւն, 85.000 բնակիչ, որուն 70.000 Հայեր (1926ի մարդահամարով)։ Ունի հրաբխային բերրի հող՝ շատ յարմար ցորենի եւ արմտիքներու մշակութեան Մինչ Վրաստան ունի իրեն պէտք եղած ցորենը, Հայաստան որ իր հացի պէտքին հազիւ հարիւրին վաթսունը կը բաւարարէ տեղական արտադրութեամբ, պէտք ունի Ախալքալաքի ցորենին։ Ռուսերը 1812ին գրաւեցին Թալլէրսուցքի հրամանատարութեան տակ Ախալքալաքը, բայց յետոյ պարպեցին, 1828ին Փասկեւիչ վերջնական կերպով գրաւեց զայն 1200 հոգիէ բաղկացած թրքական պահակազօրքը կոտորելէ յետոյ։ 1918ին Թուրքերը կարճ ժամանակի համար շրջանը գրաւեցին, բայց ստիպուեցան զայն պարպել քանի մը ամիս վերջ ու յանձնել Վրացիներուն։ Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր հողային պահանջներուն մէջ դրած էր ամբողջ շրջանը, որուն ինչպէս նաեւ Լոռիի համար ծագեցաւ հայ-վրացական պատերազմը. Անգլիական միջամտութեամբ այս պատերազմը վերջ գտաւ։ Վրացիները պահեցին Ախալքալաքը, Հայերը Լոռիի հարաւային մասը, մինչ վերոյիշեալ գաւառակին հիւսիսային մասը կը կազմէր չէզոք գօտի մը որ Կովկասի խորհրդայնացման հետեւանքով միացաւ Հայաստանի։

Ախալքալաքը ամէն բանէ աւելի Վրացիներուն համար ունի ռազմական նշանակութիւն։ Նախ անիկա Պաթումի վրայ թրքական արշաւանքի մը պահուն, զօրեղ յենարան մըն է Կարսի դէմ զինուորական գործողութիւններ մղելու համար։ Երկրորդ՝ եթէ անգամ մըն ալ Ռուսերը հեռանան Կովկասէն եւ կրկին ծագին ազգամիջեան կռիւներ, Վրացիները կրնան Աղբարայի վրայով սպառնալ Լէնինականի եւ կտրելով նախ Լոռիի շրջանին մէջ գործող զօրամասերու երկաթուղային յարաբերութիւնները Երեւանի հետ յետոյ Զուլլի Բուլաղ-Վորոնցովկա-Սանահինեանի ուղղութեամբ յարձակելով հարուածել Թիֆլիսի դէմ գործող զօրամասերու թիկունքը

Բ. շրջանը լեռնային Գանձակն է, ունի 5800 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 90.000 բնակիչ, (60.000 Հայ), կը տարածուի Շահտաղ լեռնաշղթային հիւսիսը, բացի արօտավայրերէ չունի որ եւ է ուշագրաւ տնտեսական հարստութիւն, բայց Գանձակի պաշտպանութեան համար կը ներկայացնէ մեծ նշանակութիւն։ Լեռնային Գանձակը իր ձեռքն ունեցող բանակ մը կրնայ դիւրութեամբ գրաւել Գանձակը։ Ազերիները զայն իրենց ձեռքը պահելով նախ Գանձակը կ'ապահովեն հարաւէն, որովհետեւ շատ դժուար է Շահտաղը կտրելով հարաւէն հիւսիս՝ գործող զօրամասերը պարենաւորել այդ լեռնային շրջանին մէջ, իսկ այն պարագային երբ Գանձակի դէմ յարձակում մը տեղի ունենայ Կուրի հովիտի տակ Աղստաֆա-Շամխոր, Գանձակ ուղղութեամբ, շատ դիւրին է լեռնային Գանձակի մէջ կեդրոնացած Թաթար ուժերու համար կողէն հարուածել վերոյիշեալ Բ. պատահականութիւնը օգտագործող զօրամասերը։

Գ. վիճելի շրջանը լեռնային Ղարաբաղն է, ունի 4161 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 125.000 բնակիչ, գրեթէ ամբողջութեամբ Հայ։ Այս գաւառն ունի ինքնավարութիւն Ազրպէյճանի գերիշխանութեան տակ։ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ ստեղծուած է Քիւրտ-Կրայ մը Լաչինկրատ մայրաքաղաքով, որ կը գտնուի Զանգեզուրի եւ Ղարաբաղի միացման կէտին վրայ։ Ղարաբաղը բնական շարունակութիւնն է հայկական բարձրաւանդակին եւ մեր պատմականՍիւնիքն է։

18րդ դարուն երբ Ռուսերը զայն գրաւեցին, հոն կային կիսանկախ հայ մելիքներ, որոնք սարսափ ազդած էին չըլլակոյ Պարսիկներուն։ 1918էն սկսեալ երբ Ռուսերը քաշուեցան Կովկասէն, Ազրբէյճան Անգլիացւոց մեղսակցութեամբ իրեն կէտ նպատակն ըրաւ Ղարաբաղի բռնագրաւումը։ Անդրանիկ պահ մը քալեց Շուշիի վրայ, բայց Անգլիացիները զայն ետ դարձուցին։ Տեղի ունեցան հայ-թաթարական յամառ ընդհարումներ, Շուշին աւերուեցաւ բայց դիւցազնութիւնը չընկճուեցաւ։ Այս ռազմական գոյամիձակը շարունակուեցաւ մինչեւ բոլշեւիկներուն գալուստը, որոնք Ազրբէյճանի տիրապետութիւնը քաղաքականապէս նուիրագործեցին։ Ղարաբաղ ունի հարուստ պղնձահանքեր, արօտավայրեր, կ'արտադրէ հացահատիկներ եւ մետաքս։ Թաթարները 1918ին զայն կը նկատէին անհրաժեշտ Ազրբէյճանի պաշտպանութեան համար, որովհետեւ Ղարաբաղէն արեւմուտք ոչ մէկ բնական պատուար կը կանգնէր Բագուի վրայ արշաւող բանակի մը յառաջխաղացումը։ Եւ յետոյ Ղարաբաղը զօրեղ յենարան մըն է կովկասեան Թաթարներուն՝ Զանգեզուրը մէջտեղէն վերցնելով Նախիջեւանի միացնելու համար

Դ. վիճելի շրջանն է Նախիջեւանը որ ունի 5355 քառ. քիլ. տարածութիւն 75.000 բնակիչ որուն 11.300ը Հայ, մնացորդը պատերազմէն առաջ հոն ապրող 53.000 Հայերուն։ Շրջանին հիւսիսային մասը լեռնային է, իսկ Արարատի հովիտը դաշտային, Երեւանեան նախապատերազմեան նահանգին ամէնէն հարուստ շրջանն է, ունի աղահանքեր, բրինձ, արմտիք, բամպակ, գինի եւ պտուղներ, բերքեր որոնց ամէնքին ալ պէտք ունի Հայաղուրկ խորհ. Հայաստանը։ Նախիջեւանը պատմականապէս մաս կը կազմէ Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգին։ Արաբները հոն հաստատած էին իրենց հարկատու հայկական թագաւորութիւն մը, որ ինկաւ չափուելով Սելճուքներուն արշաւանքին, յետոյ շրջանը անցաւ Պարսից տիրապետութեան տակ, մինչեւ որ 1828ին Ռուսերը զայն գրաւեցին 1918ին Անդրանիկ պահ մը մնաց այս շրջանին մէջ, բայց չստանալով թեթեւին եւ պարենաւորման դժուարութիւններուն, անցաւ Զանգեզուր։ Տեղական Թաթարները հոն կազմեցին Շուրա մը, զինադադարէն յետոյ Անգլիացիները Շուրան լուծեցին եւ շրջանը յանձնեցին Հայերուն, սակայն Թուրք եւ ազրբէյճանեան գործակալներու գրգռումին անսալով Թաթարները ըմբոստացան եւ հայկ. վարչութեան վերջ տուին։ 1920ին Զանգիբասարի եւ Վէտիի գրաւումէն յետոյ հայկական բանակը Գայլի Դրունքը անցնելով գրաւեց Շահթախտը եւ հասաւ Նախիջեւանի առջեւ։ Բոլշեւիկները թոյլ չտուին որ Հայերը զայն գրաւեն։ Ալեքսանդրոպոլի դաշնագիրը շրջանը դրաւ թրքական հովանաւորութեան տակ, բայց Կարսի դաշնագրով դրուեցաւ Ազրբէյճանի հովանաւորութեան տակ, օժտուած տեղական ինքնավարութեամբ։ Թաթարները դէշ կերպով [illegible] շրջանը, յաճախ բողոքներ հասան Մոսկուա, բայց Կրեմլին զանոնք նկատողութեան չառաւ։

Նախիջեւանը ռազմական պալար մըն է բացուած հայ ժողովուրդի կողին, պաշտպանուած հիւսիսէն լեռնային մասերով, (միակ հաղորդակցութեան ճամբան Բիչենակը որ Զանգեզուրի եւ Նախիջեւանի միջեւ ունի 2000 մեթրէ աւելի բարձրութիւն)։ Թաթարները իրենց ձեռքը ունենալով Գայլի Դրունքը, կրնան Սատարակ-Ղամարլու ուղղութեամբ յարձակիլ Երեւանի վրայ, օժանդակ ունենալով Սուրմալուի շրջանը գործող Թուրք զօրամասերու ճնշումը, Ղամարլու-Դաւալու գծին վրայ։ Նախիջեւանը կամուրջ մըն է որ Կովկասի Թաթարները կը միացնէ Թուրքիոյ։ Նախիջեւանի տիրանալէ յետոյ թրքական ուժերուն կը մնայ իրականացնել [illegible] երազը, Զանգեզուրը անվնաս դարձնելու մասին. այս ձեւով Հայաստանը Լէնինականէն մինչեւ Ղազախ կ'օղակուի Թուրանական երկաթեայ շղթայով մը։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս հողերը տնտեսական կարեւոր աղբիւրներ չեն մատակարարեր Վրաստանի եւ Ազրբէյճանի, այլ կ'ապահովեն զինուորական առաւելութիւններ, եւ քանի որ սահման չկայ Խորհ. Միութեան մէջ, քանի որ հաստատուած է ազգերու եղբայրակցութիւն, այլ եւս պէտք չէ մնար ռազմագիտական նկատումներու։ Եւ քանի որ ազգերու ինքնորոշման ուխտարնեան ծրագիրը որդեգրուած է համայնավարներուն կողմէ, իսկ եղած միջազգայնական սահմանները գծուած են վարչական նկատումներով միայն, աւելի արդար չէ՞ որ Հայաբնակ եւ Նախիջեւանի նման տնտեսապէս Հայաստանի անբաժան մասը կազմող հողամասերը կառավարուին Հայերու կողմէ եւ մտնեն եղբայրական Հայաստանի սահմաններուն մէջ։

ԱՐԱՄԱՐԴԻ

ՌՈՒՍԻԱՅԻ հիւսիսային շրջաններուն մէջ գտնուող Եակարկա գիւղին մէջ՝ Մոսկուայէն Թատերախումբ մը ներկայացում մը կուտայ, բայց գիւղացիները երբեք թատրոն չէին տեսած, ներկայացումը իրական դէպք կարծելով այնքան կը յուզուին դերասանուհիի մը կրած դժբախտութիւններէն, որ բիրերով դէպի բեմը կը խուժեն եւ լաւ մը կը ծեծեն միւս դերասանները, որոնք գլխաւորուհիի «դժբախտութեան» պատճառ եղած էին։

ԷՋԵՐ ՄԻԼԼԻ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵՆԷՆ

Պոլսոյ կառավարութիւնը, որ Ազգ. Մեծ ժողովի կառավարութիւնը փճացնելու եւ անդամահատելու համար դժոխքի սատանաներուն միջեւ իսկ զինակիցներ կը փնտռէր. տեսնելով որ հայկական կառավարութիւնը — որուն հետ գաղտնօրէն զինակցած էր — պարտութեան նշաններ ցոյց կուտայ, շատ մեծ իրարանցումի էր մատնուած։

Ապահովելու համար հայ բանակներու յաջողութիւնը, սկսած էր միջոցներ փնտռել։

Ահա այդ շրջանին, Անթալիոյ ճամբով ու Ֆրանսական շոգենաւով Պոլիս եկեր էին քանի մը Գոնիացիներ եւ այն առենի խլրտուսուտ հրապարակի «Սալքըմսեօյիւտի» հանրակառքի անկիւնը գտնուած պանդոկն էին իջեր։

Ասոնք Պոլիս ղրկուած էին Գոնիայի «Հուրիէթ վէ իթթիլաֆ» կուսակցութեան մասնաճիւղին կողմէ։ Պոլսոյ ընդհանուր կեդրոնին հետ գաղտնի բանակցութիւն պիտի վարէին եւ ... բայց արդէն սկսած էին։

Անոնց միջեւ կը գտնուէր «Տէլիպաշը» անուն մէկը որ առաջարկ մը կը բերէր։ Ինք, Գոնիայի մէջ ու շրջակայքը, բազմաթիւ փախստական զինուորներ ձեռք էր ձգած եւ դանազան միջոցներով զանոնք իրեն էր կապած։ Եթէ, կ'ըսէր, Պոլսոյ կառավարութիւնը օժանդակէ, այդ փախստականները անմիջապէս շուրջը պիտի հաւաքէր եւ, իր ուժը անմիջապէս մեծցնելով, պիտի յաջողէր Էնկիւրիի հարուած մը իջեցնել։

Ընդհ. կեդրոնին բերուած այս առաջարկին ուժգնօրէն միջնորդած էր Զէյնէլապետին Հօճան։

Ասոր ալ պատճառն այն էր, որ իր եղբայրը Գոնիայէն իրեն հետեւեալն էր գրած,— «Անկէ վերջ, հոս տեղի ունեցածներ որ եւ է ըմբոստութիւն յաջողութեան յոյս չի ներշնչեր։ Ոչ ալ է շարժում ամբողջովին մեռնի անոր պատասխան կ'ըլլայ։ Դուք ապահով վայրի մէջ էք, կրնաք փախիլ ու ազատիլ. Բայց մենք՝ մեր կիներով ու զաւակով կը փճանանք»։

Գոնիայէն եկած մարմինը, վճռապէս վստահ ըլլալով թէ կը յաջողին, ուզած էին որ իրենց առաջարկը ընդունուի։ Զէյնէլապետին Հօճա պնդած էր իր մերժումին վրայ։

Տէլիպաշն ու ընկերները, այդ պանդոկին մէջ օրերով թշուառ վիճակի մը մատնուելէ վերջ, վերջապէս շփման սկսած էին Սայիտ Մոլլային հետ։ Իսկ Սայիտ Մոլլան ալ, տեսակցելէ յետոյ Տամատ Ֆէրիտի հետ, Տէլիպաշին առաջարկը ընդունուած, եւ, մաս մը դրամ տալով, Գոնիա ղրկած էր զանոնք։

Տէլիպաշ կատարած էր իր խոստումը։ Գոնիա վերադառնալէն քանի մը օր վերջ, իր գլուխը հաւաքած էր աւելի քան 600 զինուորական փախստականներ։ 1920 Հոկտ. 2ի գիշերը յարձակած էր Զումրայի վրայ ... եւ առանց ժամանակ տալու որ Գոնիայի ուժերը աչք բանան, մտած էր Գոնիա եւ ձեռք էր առած կառավարութիւնը։

Արդէն այդ օրերուն, Գոնիայի մէջ քիչ էր զինուորներուն թիւը։ Կուսակալ Հայտար պէյն ու հրամանատար Ավնի պէյ անմիջապէս հաւաքած էին զինուորներն ու ոստիկան-զինուորները. Քաշուելով «Ալաէտտին» բարձունքը, սկսած էին կռուիլ ըմբոստներուն դէմ։

Տէլիպաշը, կարեւոր ուժով մը պաշարելէ վերջ այդ բարձունքը, քաղաքին մէջ գործելու սկսած էր. Մէկիկ մէկիկ ձերբակալած էր այն անձերը որոնք կապուած էին Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան եւ կը պատկանէին «Իրաւանց Պաշտպան Ընկերութեան»։ Ըմբոստները, գլխէն ծանրօրէն վիրաւորած էին կայարանի հրամանատար Ալիտին պէյը, որ չէր ուզած իրենց յանձնուիլ։ Յետոյ՝ մտած էին շատ մը տուներ, խուզարկած, դռները կոտրած, ու գրպուեի մը մէջ փակած էին ձերբակալուած շատ մը անձեր։

Տէլիպաշին այլ եւս գլուխն էր անցեր տեղական կառավարութեան։ Գաւառակներուն անմիջապէս հրահանգներ էր ղրկած։ Ըմբոստութիւնը ծայր տուած էր նաեւ Պէյշէհիր եւ Աքշէհիր գաւառակներուն մէջ. Այդտեղի ազգ. կառավարութեան պաշտօնեաները եւ զինուորները մասամբ ձերբակալուած եւ մասամբ ալ պաշտօնէ հանուած էին։

Ըմբոստութեան սահմանը անմիջապէս ընդլայնած էր։ Գարամանը դարձած էր ըմբոստներու հաւաքավայրը։ Իլկինի շրջակայքն ու Սուլթանիէն ալ ըմբոստներուն ձեռքն էին անցած։ Ամէն կողմ [illegible] սպանութիւններ, աւարառութիւններ եւ ապստամբութիւններ ծայր տուած էին.

Տէլիպաշը, ընկերոջ «ռոֆէն» շինուած «աւնիէ» մը կ'անցնէր, իսկ մէջքին՝ կարմիր գօտիով սուր մը, կը կառավարէր։ Գերինները խումբ խումբ քաղաքին դուրս հանելով ու ինք ալ անձամբ անոնց գլուխը կեցած, հրացանազարկ ընել կուտար ըմբոստներուն։

Բայց, Տէլիպաշի փառքը երկար չտեւեց։ Այն ուժերը, զորս ղրկած էր Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը, ամէն կողմէ պաշարեցին Գոնիան։ Տէլիպաշն, վեց օր տեւող արիւնոտ իշխանութենէ մը վերջ, փախաւ Մանաւգաթի ուղղութեամբ։ Անկէ անցաւ Մերսինի շրջանը եւ ապաստանեցաւ Ֆրանսական ուժերուն մօտ։

Անկէ յետոյ զսպումի շարժումը սկսաւ։ Այդ թշուառ ցնորքին յարմարողներ հոս ու հոն ճնշուեցան։ Ու Պոլսոյ խառնակիչ խմբակին երեսէն կրկին, ջուր տեղը, հարիւրաւոր Թուրքերու արիւնը հոսեցաւ։

Այս արիւնոտ դէպքին տխուր արդիւնքը չմարսած, Սեբաստիոյ կուսակալութեան ենթակայ Զարա գաւառակի շրջանին մէջ սարսափելի ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ։

Այդ գաւառակին Ըլֆայիէ գիւղին մէջ կը գտնուէր Քոչգիրի անուն քիւրտ աշիրէթ մը։ Իսկ այդ աշիրէթը կը ղեկավարէին Ալիշան ու Հայ-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (148)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բաժակները հազիւ դատարկուած՝ անմիջապէս նորէն կը լեցուէին, եւ ամէն անգամ օղին մինչեւ բաժակի եզրը կը հասնէր։ Արթիւշը խոհական հիւրընկալի մը մեծահոգութեամբ կը հիւրասիրէր իր թանկագին բարեկամը Հաճոյակատար էր, ուշադիր, որ բաժակի օղին անպակաս լինի, սեղանի յաւաշն ու կոլպասը՝ առատ Կարծես միլիոնատէր կորած լինէր մեր հիւրասէր Արթիւշ պիծան, իրարու ետեւէ այնպիսի վրան բաց անեկդոտներ կը պատմէր կինոներու կեանքէն, որ Սերգէյ Կերասիմովիչը ծիծաղելէն յոգնած կողերը կը սեղմէր, աչքերը արցունքով լեցուած։

— Ես էլ նորին կայսերական Բարձրութեան մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեւիչի կենացը

Կենացները զարմանալի արագութեամբ իրարու կը յաջորդէին եւ անոնց հետ՝ կրունկներու համաչափ չխկոցը, դատարկ բաժակներու սեղանի տախտակին զարնուելու չոր ձայնը։

Սերգէյ Կերասիմովիչը յաղթանդամ, միջին տարիքի առողջ մարդ մըն էր։ Կաս կարմիր թուշեր ու կապոյտ մոխրագոյն խառնուրդ գոյնի աչքեր ունէր, որոնք դամի մը նման կարծր կը մխուէին, երբ խուզարկու հայեացքով մը կը դիտէր անծանօթ մը։ Տիպար աւագ ժանտարմ մըն էր, պարտաճանաչ, աչալուրջ, փայլուն գլխով, որ սեփական ուղեղ չունենալուն՝ կրաւորական մեքենայի մը նման նոյնութեամբ կը կատարէր ստացած հրամանները։ Ասոնց հետ մէկտեղ անսահման նուիրում մը ունէր Գահին, որու հաւատարիմ շուներէն մէկը կը համարէր ինքզինք։

Սերգէյ Կերասիմովիչ փառք Աստուծոյ, ուղղակի եկեղեցիի զաւակ էր, ջերմեռանդ հաւատացեալ մը, որու հոգիին մէջ աստուածութիւնը դասաւորուած էր հետեւեալ կերպով՝ Ցար Աստուած, Հայր Աստուած, յետոյ Որդին, Յիսուս Քրիստոս; իսկ Հոգին Սուրբը խելքին չպառկելուն՝ անոր տեղը Ցարեւիչը (գահաժառանգ) բռնած էր։ Այսքանով կը վերջանար իր հոգեւոր կրօնական աշխարհը։ Իսկ մնացած ոչ ուղղափառ ժողովուրդները բոլոր սրտով կ'ատէր ու կ'արհամարհէր. Հայերը՝ հերետիկոս էին, տեղական Թուրքերը՝ անհաւատ, խոր համոզումով։ Բայց եւ այնպէս իր պաշտօնին բերումով պէտք էր հաշտ երթալ անոնց հետ։

Հաւասարակշռուած բնաւորութեան տէր մարդ մըն էր ու գրեթէ մոլութիւնէ զուրկ։ Կաշառք կ'առնէր մաքուր խղճով այնպէս, ինչպէս ամէն ամսու քաղաքին պետական գանձարանէն թոշակ կը ստանար, իսկ խմելու բուռն փափաքը մոլութիւն մը չէր համարեր, այլ բնական բան մը։

Որքան ալ Զափուր Արթիւշի վոտկան եւ կոլպասը գրաւիչ էին, բայց նորէն Սերգէյ Կերասիմովիչի դէմքի մռայլ արտայայտութիւնը անփոփոխ կը մնար, ծայր աստիճան անհանգստացնելով Արթիւշը, որ սարդոստայնի մէջ ինկած սարդի մը յարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէր թանկագին բարեկամի շարժումներուն, խօսքերուն, դէմքի կծկումներուն։ Ա՜խ, եթէ միայն գիտնար, թէ այդ աւանակը ի՞նչ կը մտածէր այդ պահուն։

Սերգէյ Կերասիմովիչը վերջապէս սեղանի վրայ դրաւ դատարկ բաժակը եւ ոտքի ելլելով՝ պատրաստուեցաւ մեկնելու, ի մեծ յուսահատութիւն Արթիւշի.

— Չէ, ալ բաւական է, Զափուր, պէտք է երթամ ... շատ զբաղած եմ ... պարտականութիւն ... նոր կարգադրութիւններ Երեւանէն ... Հէքն անիծած ... օ՜ֆ, ի՞նչ տաք է ... կարծես դժոխքն լինի էս անիծած գիւղը,— ու գլխարկը հանելով՝ քրտինքը սրբեց ու նորէն անփութակցաբար նստաւ դատարկ սնտուկի մը վրայ։

Արթիւշը անմիջապէս բաժակը լեցուց։ Որպէս թէ անտարբեր մտիկ ըրած էր անոր խօսքերուն։ Ուրեմն, ի զուր չէին իր մտահոգութիւնները, կասկածները, այդ օրուան հոգեկան անհանգստութիւնը։ «Անշուշտ այս աւանակին լեզուին տակ բան մը կայ», մտածեց ինքնիրեն Արթիւշը՝ ձեռքը բաժակի տանելով.

— Էս մէկն էլ դատարկենք, Սերգէյ Կերասիմովիչ ... ի հարկէ, պարտականութիւնը ամէն բանէ առաջ ... Խմենք նորին Գերազանցութեան ...

Առանց ձգելու որ Արթիւշը կենացը վերջացնէ, ժանտարմը բաժակը դատարկեց, գլխարկը նետեց սեղանի վրայ ու օղիի շիշը վերցնելով ինք լեցուց բաժակը.

— Տաք չէ ... կատարեալ դժոխք է. սատանան տանի,— ու թանձր կոճակները քանդելով՝ թաշկինակով ճակատի քրտինքը սկսաւ սրբել։

Արթիւշը հիմա արդէն մեծ բաւականութեամբ կը լեցնէր բաժակները։ Սերգէյ Կերասիմովիչի լեզուն սկսած էր թանձրանալ, բառերը երբեմն կ'երերային շրթունքին վրայ, բայց Արթիւշը գիտէր, որ այդքան դեռ բաւական չէր, այդ հաստագլուխ անասունը զարմանալի դիմացկունութիւն ունէր

— Էս էլ խմենք .

Բայց Սերգէյ Կերասիմովիչը բաժակը վերցնելով եւ օրօրուելով ոտքի ելաւ։

— Տօ՛, Զափուր, ես քու մէրը ... էս էլ խմենք էն չան որդի անհաւատ Մէչէտի Իպրահիմի փոքր հարսի կենացը ... հա՛, հա՛, հա՛ .. Տօ այդպէս ալ գեղեցիկ կին ... Երբ գիւղամէջով կանցնի, կուրծքը ապլանի պէս դուրս տնկած, կարծես ծծերը դուրս պիտի նետուին պլուզի տակէն։ Տօ ինենց էլ կին ... սատանան տանի, հա՛, հա՛, հա՛

Բաժակները նորէն դատարկուեցան, միայն թէ այս անգամ Արթիւշը ճարպիկօրէն իր բաժակը սեղանի տակ թափեց

— Էդ ինչպէ՞ս թէ Երեւանէն նոր կարգադրութիւններ,— միամիտ ձեւով հարցուց Արթիւշը,— էլ ի՞նչ կարգադրութիւն, երբ, փառք Աստուծոյ հոս կայ ձեզ պէս մէկը, որու աչքէն բան չի փախիր։

— Տօ մէկ էդ հարցուր, է՜ ... ես էնոնց մէրը ... որպէս թէ ես յիմար լինեմ ... ես՝ Սերգէյ Կերասիմովիչս, տասներհինգ տարուան աւագ ժանտարմ ...

Սերգէյ Կերասիմովիչի բնականէն կարմիր երեսը աքլորի կատարի նման արիւնկալած էր։ Նոր բաժակ մը դատարկեց, բռունցքը ուժեղ թափով զարկաւ սեղանին եւ ծանրացած լեզուով շարունակեց կցկտուր անկապ խօսքերը, որոնց այնքա՜ն ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Արթիւշ պիծան։

— Հը՞, ես յիմա՞ր, հա՞, ես յիմար ... սպայ է գալու ... քննութիւն ... էս ինչ մէրը ... Հոս բաներ մը կը դառնան եղեր ... տօ, էդ ի՞նչպէս թէ հոս բաներ մը կը դառնան... Ես մեռա՞ծ եմ, ի՞նչ է ... Տօ, չլինի՞ս բաժակը, Զափուր չան որդի, ես քու ... անբաւակա՞ն են ... Նորածիլ պախարով Երեւանի լակոտները .. սպայ ... քննութիւն ... Ես ձեզ ցոյց կուտամ ... ես Սերգէյ Կերասիմովիչ ... Սատանան տանի, դժոխք է, օ՜ֆ ... գլուխս ... Տէ, Զափուր, ես երթամ, պարտականութիւն ... պարտականութիւն ամէն բանէ առաջ ... լեցուր, չան որդի Արմէնչիկ, էս քու էն էն ... Հը՞, կարծես թէ չես գիտեր ... կո՞յր եմ ... քու ըրածներէդ լուր չունիմ ... Վոսկան Սմիրնովի վոտկան է ... ես հիմա ..

Սերգէյ Կերասիմովիչը փորձեց ոտքի ելլել, բայց անկարող հաւասարակշռութիւնը պահելու՝ ծանրօրէն ինկաւ աթոռի վրայ եւ գլուխը յենեց սեղանին։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

տար անուն երկու եղբայրներ: Ալի — ան բաւական խելացի էր: Եւ քիչ մը գրել - կարդալ գիտնալուն, ինք իր մէջ ուժ է զգացեր, եւ, այն օրերուն երբ «Քիւրտիստանի» ցնորքը կը սկսէր, ան ևս միացեր էր անոնց որ այդ ցնորքին ետեւէն էին ինկեր:

Տամառ Ձէրիտ փաշայի կառավարութիւնը, որ անկարող էր եղած արգիլել Կարնոյ Համաժողովը, երբ Լյայիդի կուսակալ Կալիպ, պէյն ու մէկ քանի քիւրտ պէյեր Համաժողովի մարմինը գլխուն վերեւ իբրեւ արգելք դրած էր, այդ Ալիշանին ևս պարտականութիւն էր տուած Ամերիկացիներու միջոցաւ, որ Պոլիս կը պահուէր նոյն իսկ, իբրեւ սկզբնաւորութիւն այն խռովութիւն որ եղած էր Ալիշանի՝ այդ պարտականութեան փոխարէն, Ալիշանը ներկայացուած էր Թագաւորին ու չքանչանով մը պատուըւած.

Ալիշանի առաջարկուած պարտականութիւնը հետեւեալն էր.— Կարնոյ Համաժողովին անմիջապէս վերջ, ընդունուած Համաժողով մը եւս գումարել Համար, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Սերաստիա պիտի վերադառնար: Այդ առթին, ճամբան, նեղ կիրճի մը մէջ թակարդ մը պիտի լարուէր: Ու այդ թակարդին մէջ պիտի ձգուէին Մուսթաֆա Քէմալն ու իր ընկերները.

Ալիշանի խառնուածքը յարմար չէր այդքան յանդուգն գործերու մէջ մտնելու: Այդ պատճառաւ, ան չէր կրցած այդքան կարեւոր գործի մը ձեռնարկել: Եւ այդ ապերախտ պատրանքն ալ ուրիշներու փոխանցած էր: Բայց, անոնք եւս չէին համարձակած այդ ձեռնարկը իրագործել:

Քոչքէրի աշիրէթին մէկ քանի մեծաւորականները, գաղտնօրէն կապուած էին «Քրտական շարժումին», որուն կեդրոնը կը գտնուէր Պոլիս: Բայց, Քոչքէրիի այս- պատրանաւոր մեծաւորականները լռութեան եւ անգործութեան դատապարտուած էր սահմանային, — Այդ շրջանի միւս քիւրտ աշիրէթները, բայց մանաւանդ Տերսիմի աշիրէթները Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի անձին եւ Համաժողովներու որոշումներուն հաւատարիմ էին

Այդ միջոցին աշիրէթի պետերէն ոմանք երկերես քաղաքականութիւն կը ձեռնարկէին: Անոնք, մէկ կողմէ Յորախայ Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան հեռագիրներ ուղարկելով հաւատարմութեան խոստումներ կ'ընէին, ու միւս կողմէ կը հրճուէին որ Քոչքէրին ու շրջակայքը իրենց ուզած ձեւով նահանգ մը պիտի ըլլայ: Բայց, մթնոլորտը աւելի նպաստաւոր չէր: Ժողովուրդը, որ տեղեկացած էր Արեւելեան Նահանգներու մէջ հայկական դէպքերուն, համոզուած էր որ իր գոյութիւնը միայն Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ:

Երբ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ հայկական յարձակումները սկսան, այդ շրջանին մէջ եւս ըմբոստութեան եւ յեղափոխութեան քարոզութիւնները աւելցած էին: Ցեղտ հասարակութեան միտքը կամաց կամաց սկսած էր պղտորիլ ... Այդ առթին, ծագեցաւ խնդիր մը: Արմուտան գաւառակին միւտիւրին զաղտնի ձեւով հաղորդուած քանակի հրամանատարին մէկ հաղորդագրութիւնը քանի մը հոգիի յայտնի կը դառնայ: Այս տեղեկութիւնը անմիջապէս իր ձեւը կը փոխէ.

– Էնկիւրիի կառավարութիւնը Հայերուն նման Քիւրտերն ալ պիտի տարագրէ, — բացարձակապէս անհիմն բոթ բռաւ մը ծայր տուեր էր:

Քիւրտ Բարձրագման Միութեան հասանքները, ինչպէս նաեւ անոնք որ նոր քարոզչութեանց յարմարած էին, այս զրոյցները պատեհ առիթ մը նկատելով, անմիջապէս սկսած էին հասարակութեան զգացումները հրահրել. Ու մթնոլորտին մէջ՝ նոր ձեւի մը չառայ բերած էին:

Նոյութիւնը մէկէն ի մէկ փոխուած էր: Կատարուած «զրպարտութեան պատճառաւ» աշիրէթներու հասարակութեան մօտ ցրտութիւն մը առեղծուած էր դէպի կառավարական ուժերն ու Թուրք դրացիները:

Այդ միջոցին, կարգ մը տարօրինակ դիպուածներ եւ անվարբնկալիութիւններ եղեր էին ...Օրինակ, կառավարութեան կեդրոնէն ճրաման էր տրուած տեղրակ մը պատրաստել դիւղերու եւ քաղաքներու բնակչութեանց ցեղայնութեան, կրօնքի եւ ազգային պատկանելիութեանց մասին: Իսկ այդ գործը յանձնուած էր գաւառակներու միւտիւրներուն:

Այս պարագան շատ նպաստած էր քարոզչութեան կատարողներուն:

Անհաւատի ... կառավարութիւնը պիտի տարագրէ Քիւրտերը ... Պիտի ջարդէ զանոնք:Աստօր համար ալ տեղրակ մը կը պատրաստէ, ըսի բռաւը ծայր տուած է:

Տարօրինակ դիպուած մը բլլալով՝ Սերաստիոյ 6րդ հետեւակազօրաց գունդը Զարա գաւառակի կեդրոնն է եղեր: Ու գունդը հոսիկ հասած.

— Ահա ... գիտեմոր եկաւ ... Ճիշդ Հայերուն նման պիտի տարագրեն

Այս ձեւի զրոյցները աշիրէթներու ազգա հասարակութիւնը բոլորովին խռովքի մատնած էր:

Այլ եւս վառօդի տակառ մը կը նմանէր ընդհանուր կացութիւնը: Կայծ մը բաւական էր այդ տակառը մէկ բոպէի մէջ պայթեցնելու: Իսկ տարիկա չուշացաւ: Անոնք որոնք Քոչքէրին ու շրջակայքը կ'ուզէին ազատ նահանգի մը վիճակին վերածել, բոկած էին կիրարկել այն հրահանգները զորս ստացած էին Պոլսէն: Անոնք նախ, պաշտպանած էին այդ շրջանի կարգ մը զինուորական փախստականները ու աւազակները: Ետքը՝ աւարի տուած էին ռազմանիւթի եւ զէնքի կարասան մը:

Պատսպարական ուժերը սկսած էին հետապնդել Մինչեւ, միանիրը, այդ հետապնդումի ցոյց տալով իրենց թէ ամբողջ աշիրէթական բնակչութեան դէմ ուղղուած շարժում մը. Ժողովուրդին մէջ մեծ խուովք մը բռնեցած էին: Եւ վերջապէս, մէկ քանի հարիւր հոգինոց ուժ մը հաւաքելով, յարձակած էին «Ումրանիէ» գաւառակի կեդրոնին վրայ:

Զինուորներէն ու սպաներէն ոմանք սպաննուած, ոմանք ալ վերք բռնուած էին: Ու յետոյ, Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան հեռագիր մըն էին ուղղեր՝ Քոչկիրիի եւ շրջանին առանձնաշնորհեալ վիճակ մը տրուելուն մասին:

Եւ սակայն, ըմբոստութեան եւ յեղափոխութեան այս շարժումով բախտին էր Թողուեր ու Քոչկիրի աշիրէթին պատկանող Քիւրտերուն մեծ մասը, ինչպէս նաեւ Տիվրիկի եւ Քան-կալի գաւառակներուն Քիւրտերէն ոչ մէկը չէր մասնակցած անոր:

Դէպքը մարած էր ծագած օրն իսկ Աշիրէթին պետը՝ Մուսթաֆա փաշա Զառէ Հայտար պէյ, Երզնկա, իսկ միւս ընկերներն ալ Տերսիմ փախեր էին: Աշիրէթին միւս պետը՝ Ալիշան՝ փախէն պահուըտեր էր Երզնկայի շրջակայքը

Կեդրոնի զօրաբանակին հրամանատարը Նուրէտտին փաշա հրամայած էր Գոմոսի շարժումը կասեցնել՝ ըմբոստներուն ձերբակալման համար: Նուրէտտին փաշա, մեծ ուժ մը առած, անմիջապէս Սերաստիա էր եկած:

Ըմբոստները, իրենց անյաջողութեան պատճառով մէյ մէկ անկիւն պահուըտած ու ցրուած, բայց ով կարելի էր հեծելազօրաց ջոկատ մը միջոցաւ դանոնք քանի մը օրուան ընթացքին հաւաքել. Բայց, Նուրէտտին փաշա այն չափով զինուորական շարժման մըն էր ձեռնարկած: Այս ձեւով՝ դէպքը աւելի քան անհրաժեշտ չափով մեծցնելով, ուզած էր ինքզինքն ու իր կատարած գործերը պարտադրաբար արժէք ընծայել տալ:

Այս միջոցին, երբ ճակատներուն վրայ մէկ հատիկ հրացան իսկ քնդանօթի մը արժէքը ունէր, Նուրէտտին փաշա շատ անպէտ շարժում մըն էր զոր կ'ընէր մէկ քանի գունդ զինուոր պատցնելով Քոչքիրիի լեռները:Փոյթ չէր՝ եթէ գործը աւուր վերջանար: Նուրէտտին փաշա ով գիտէ ինչ մտածումէ մը մղուած, — այս գործին մէջտեղերը էր բրած նաեւ Կիրասոնցի Թօփալ Օսմանը *

Թօփալ Օսման, իր հետ առած բազմաթիւ ոճրագործներ, այդ շրջանն էր եկած: Ու իրապէս մեծ փորձանք մըն էր յառաջ եկած:

Մինչ Նուրէտտին փաշա Սերաստիոյ Թերթին խմբագրին դէմքն ու աչքերը կը համբուրէր անոր յայտարարել տալու համար թէ՝ ինք Քուրդիւէմարայի եւ Օէյամրաքի հերոսն է, անուանի հերոս մը, բոլոմական գրոշը բարձրացնող ամէնէն փառաւոր իսլամ հրամանատարը,կրտոր՝ Հաղրէթը Ալպասի ասուր դրօշին, Ալէվիներուն եւ Ճաֆէքներուն պաշտպանն ու փառքը, անդին, Թօփալ Օսման, ճիշդ ուխտուն երկու գիւղեր մէկ քանի օրուան ընթացքին աւերակի վերածած ու այդ գիւղերուն անձեղ բընակչութիւնը փճացուցած էր:

Բայց, քիչ յետոյ, Նուրէտտին փաշա իր այդ երկերեսութեան պատիժը կրած էր: Կարգ մը՝ այլ պատճառներու բերումով եւս Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ Նուրէտտին փաշայի հանդէպ վրդովում մը յառաջ եկած էր: Նոյն իսկ ... քիչ չէր Թիւը այն երեսփոխաններուն, որոնք Ժողովին մէջ կը պահանջէին դայն մահուան պատիժի ենթարկել: Բայց մէկ քանի անձերու աջակցութեան վրայ, միայն պաշտօնանկ էր եղած:

Թաճ — Միլլեր

(*) Մ. Քէմալի կուսօրէն հառաջապահ զարծակից մը, որուն ձեռքով շատ մահրագործումներ կատարեց Թուրքիոյ գիկնառողը՝ նորէն ճա-կատին վրայ, յետոյ զայն սպաննել տալով ...

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— . —

Սիրելի Արաղ — Ըսինք թէ մեր շանկ բառերուն մէջ ի կը կորսուի, կամ բնական՝ այսինքն չգրուած ը կը փոխուի, եւ բազմաթիւ օրինակներ ալ տուինք: Այդ միավանկները բարդ բառերու մէջ ալ նոյն փոփոխութեան կ'ենթարկուին. այսպէս՝ խղճամիտ, կարճամիտ, կարճմտութիւն, խելամիտ՝ խելամտութիւն, երկարաձիգ՝ երկարաձգել, անփոյթ՝ անփղծութիւն: Գրգիռ, քրքիր բառերն ալ միավանկի պէս կ'առնուին, որովհետեւ ասոնց երկուքին ալ առաջին վանկը (գր, քր) կարծես երկնութիւնն է երկրորդին (գիռ, քիր), եւ բառ այնմ նոյն փոփոխութեան կ'ենթարկուին միավանկներու պէս — գրգռել, քրքրել: Բայց բազմավանկ օրինակներու մէջ ի կը մնայ անփոփոխ— խիղախ՝ խիզախութիւն, յիմար՝ յիմարաբար, չիտակ՝ չիտակութիւն. ծիծաղ՝ ծիծաղիլ, հիւանդ՝ հիւանդութիւն, եւն.

Հետաքրքիր մը մանաւոր դրութեամբ գիտել կուտայ թէ աւելի շատ Հայ ուսմ մանիկը, որ նախընթաց որակական ոյժը ունի (մէջ), նախընթաբելի է, այսպէս՝ պարտիզում փոխանակ պարտէզին մէջ ըսելու, երկնքում՝ փոխանակ երկինքին մէջ ըսելու: Նախ, մեր նամակագրին դիտել կուտանք, թէ այդ ռուսահայ ոււմը չի յարմարիր ամէն բառի: Այսպէս «մեր լեզուին մէջ» ըսելու տեղ կարելի չէ ըսել ... մեր լեզւում (իրենք ռուսահայերն ալ չեն ըսեր, չեն ըսեր՝ մեր մարմնում, եւն ...; Այդ ումը անձամ բառերու համար կը գործածուի միայն, խիստ սահմանափակ է: Երկինք — երկնքում, սենեակ — սենեակում, ըսենք թէ կ'ըլլայ, բայց ընդհանրապէս մեծ է թիւը այն բառերուն՝ որոնք եթէ ումով գործածուին ... ամբակում կ'ըլլան: Յետոյ, նոյն նամակին մէջ մեր բարեկամը ներգաշնակ հնչումի փառաց կը նկատէ ումը, փոխանակ քանիցս մէջ ... մէջ ըսելու: Բայց պէտք է գիտնալ որ ներդաշնակ հնչումի փառաց կանան, օրինք չի կրնար ըլլալ քերականի. նամար: Մէկ հատուածի մէջ երեքչորս dans կամ ... tion հաղուագէպ չէ Ֆրանսերէնի մէջ, որ չափ ու կշռոյթի ասուփակրդ չերուն է: Թերթ կարդացողները թող ուշադիր ըլլան— Ֆրանսացին չի խնայեր իր dansներուն եւ ... tionներուն, երբ հարկ կ'ըլլայ գործածել: Արեւմտահայ հոլովումի ձեւերը աւելի ճոխ, աւելի բովանդակիչ են եւ արեւելահայ գրողներէն շատեր վերջերս ընդգրկած են մեր գրութիւնը, ինչ որ օգտակար է թէ մեզի եւ թէ իրենց համար: Ուրիշ առթիւ արեւմտահայ բարբառին տարբեր առաւելութիւններուն վրայ խօսած ենք արդէն:

*** Իրան կը նշանակէ կարմին, կուրծք, իրանունք՝ կը նշանակէ քունք: Միեւնոյն բառին այս երկերոյ իմաստը շատ հետաքրքրական կը թուի: Գալով Ֆուաֆին, այս բառը կը թուի ծնունդ առած է քնանալէն, քունի ջիղերը հոն ամփոփուած են, կ'րսուի, նաեւ խորհուրդի ջիղերը ։ Հոս աւելորդ չըլլար սա պարագան ցոյց տալ մեր հետաքրքիր դասարանին, թէ գերմաներէնի մէջ քունքին հոմանիշն է Schläfe (շլէֆէ), այս ալ քնանալէն ածանցուած ։

** Սիրելի Արաղ, իրաւունք ունիս երբ կ'ըսես թէ — «մի՛ վախնար,հարկ եղածը գրէ, ես վստահ եմ տղոցս երանդին վրայ»: Այս քաջալերութիւնը թեւ կուտայ գրիչիս, որ թէեւ փետուր չէ, կը քալէ իր չափով: — Հոմանիշ (synonyme), հոմանուն կամ համանուն (homonyme): Միեւնոյն կամ գրեթէ նոյն նշանակութիւնը ունեցող բառեր հոմանիշ են: Միեւնոյն կամ գրեթէ նոյն ձեւով գրուող, հընչուող բառեր կամ անուններ, որոնք տարբեր նշանակութիւն ունին՝ կը կոչուին հոմանուն: Առաջինները տարբեր կը գրուին ու կը հնչուին, նոյնիմաստ են-իսկ երկրորդները միեւնոյն ձեւով կը գրուին ու կը հնչուին՝ տարբեր իմաստ ունին: Այսպէս — ծով, հեղղ, պղերդ, դանդաղ եւն. հոմանիշ են, իսկ այր — այր, գեղ — գեղ, օդ — օդ (եւ առկաւին շատ բառեր այս ձեւով, որոնք միեւնոյն ձեւով կը գրուին եւ կը հնչուին), հոմանուն են — այր կը նշանակէ թէ՛ էրիկ մարդ, թէ՛ քարայր, անձաւ: Գեղ կը նշանակէ նաեւ գեղեցկութիւն: Օդ կը նշանակէ նաեւ ոտնաման. Վաղր, Նրան, փաղակաւոր, բառերը հոմանիշ են Թուրին, սուրին, սուսերին: Ցարդ, հարթ, արդ — տարբեր նշանակութեամբ հոմանուն.— Մող, վհուկ, կախարդ, դիւթ, կիւս՝ հոմանիշ: Հոյզ, յոյզ, յոյս՝ հոմանուն: Որթ, հորթ, որթ. յորդ՝ դարձեալ հոմանուն (որթ — բարունակ, որթ — կողով, հորթ — կովին ձագը, յորդ — առատ): Կայթ,կայթ, գայթ՝ դարձեալ հոմանուն (Կայթ — սակառ, կայթ — ցատկելը, գայթ — գթել, գայթակղել)· Մարդ, մարթ, մարտ՝ դարձեալ հոմանուն (մարթ — կարելի, մարտ — պատերազմ): Հաղ, հաղ, հայր, այս,հաս (հաղ — հաղալ, հաղ — հաղիւ, հայր — խմոր, այս — ոգի, դեւ — այսահար, հաս — հասնիլ)

Բայց կը բաւէ այս ընդլայնումը ։ Կը բաւէ ընդհանուր կանոնը ըմբռնել եւ կարեւորը ի գործ դնել ապա ձեր իսկ քննութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ:

** Մեր տեսածն է որ պիտի ըսեմ, Ուրիշ առթիւ մը զգուշացուցինք մեր գրողները՝ զգուշանալ, իրենց կարգին, ո եւ է գրաբառ մէջբերումներէ, որոնց ճշդութեան մասին վստահ չեն: Այսպէս գրուած տեսայ — Հաւատք քո կեցուցին ենզ: Այո՛, պէտք չէ խորհիլ ըսել գրաբառը գործածել, բայց մեղք, մեծ մեղք է զայն աղաւնել ուղղակի կամ անուղղակի: Եթէ վերի մէջբերումին մէջ զենզ չըլլայ, այլ ենզ, ագիտութիւն է պարզապէս, որովհետեւ նոր ո եւ է գրող կը սպասուի գտնէ, որ գիտնայ թէ ենզ հայցական հոլով է, հետեւաբար գրաբառի մէջ պէտք է զ նախդիրով ըլլայ, քանի որ յայտնի, որ- (զատ, անզատ,-որոշ) գոյական մը կայ, քեզ, այսինքն զքեզ

Բայց համբերութիւն: Կը վարժուինք:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

Նոյեմբեր 29ին, Սալ տ'էնժէնիօր Սիվիլի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Սափրիչներու Միութեան տարեկան ցուցահանդէս - պարահանդէսը:

Ժամանակէն առաջ սրահին դռները բացուած, Ժողովուրդը խուռներամ ներս կը մտնէր: Շատ չանցած, սրահը սկսաւ հեւալ, մինչ «Եփրատ» նըւագախումբը կը նուագէր հայկական անոյշ եղանակներ: Վերջապէս մարազոյրը բացուեցաւ ։

Բեմին վրայ, պատւոյ սեղանին առջեւ իրենց տեղերը գրաւած էին Հ. Ս. Միութեան եւ օտար արհեստակցական Միութիւններու նախագահները, մասնակցութեամբ բարեկամ ընկերութիւններու տնօրէններուն

Միութեան փոխ - նախագահ Գ. Ա. Չալըմեանի բացման խօսքէն վերջ, ահա դաշնակին առջեւ Օր. Ա. Նիդամեան. Այս պզտիկը որ 7 տարեկան է, բոլորին ուշադրութիւնը գրաւած է: Իր ճկուն մատներուն տակ ճարտարօրէն կը սուրային հայկական եւ եւրոպական եղանակներ: Անմիջապէս վերջ, Օր. Մ. Նիդամեան դաշնակի ընկերակցութեամբ շատ յաջող երգեց «Գարուն ա», եւ «Հոյնարը»:

Ցետոյ, Հ. Ս. Միութեան Նախագահ Գ. Գ. Սանփանեան քանի մը ֆրանսերէն բառերով, նախապէս հիւրերուն շնորհակալութիւն յայտնելով՝ գնահատեց միութեան աշխատանքը: Այս առթիւ ուրախութեամբ յեշտեց «Իւրանկայ կառավարութեան բարեացակամութիւնը Հանդէպ Հայ Ժողովուրդին:

Հիմա կը խօսի Ֆրանսացի սափրիչ գործատէրերու Արհեստակցական Միութեան նախագահ Գ. Մորէն, որ իր գոհունակութիւնը յայտնելով հայկական հանդէսներու մասին, յայտարարեց.

— Դուք, Հայեր, ըլլաք հպատակ կամ ոչ, Ֆրանսան որոշած է պաշտպանել ձեզ: Մենք ձեր աշխատանքը եւ գործունէութիւնը քաջ գիտենք: Կը սիրենք ձեզ, մանաւանդ ձեր աշխատիրութեանը համար: Միայն, օգնեցէք ձեր որբերուն, եւ Ֆրանսան պիտի օգնէ ձեզի ։

Ապա ծափերու մէջ ոտքի կը կանգնի Ֆրանսացի սափրիչներու Աղատ Դպրոցի նախագահ Գ. Ժաքէ:

— Չկայ Ֆրանսացի մը որ չսիրէ Հայը, անոր գործն ու աշխատանքը: Եւ ես ալ իբր եւ բարեկամն ու պաշտպանը Հայերուն, միշտ հպարտ մը եղած եմ անոնց. Ձեր նպատակը բարի է, շարունակեցէք, մենք ձեզի հետ ենք ։

Ցետոյ խօսեցաւ «Օլօրպլօր - Թրիուֆ» ընկ. ուղէնուն տնօրէն Գ. Քոնաիոնթէն, գ'... Միութեան աշխատանքը.

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ Միութեան քարտուղար Գ. Ն. Պէրպէրեան, որ բացատրեց հայ սափրիչներու անցեալն, ներկան եւ ապագան գործունէութիւնը եւ մասնաւորապէս ծանրացաւ արուեստի օգտակարութեան վրայ: Եւ աւելցուց.

— Ուրեմն դէպի գործ, հայրենակիցներ դէպի - այ արուեստ, քիչ մը եւս յղկելու զայն տալու անոր, իրրեւ ցեղին պաշտպանման զորաւոր ազդակներէն մէկը:

Այս ճառէն վերջ վարսայարդարի ցուցադրութիւնը, քննիչ Գ. Ասատի կողմէ: Ջերմ ծափեր կ'ողջունէին կատարուած նուրբ աշխատանքը: 75 մատի օրինակներ կը պատմէին հայ սափրիչներու արուեստին զարգացումը:

Ամէնէն վերջ սկսաւ առողջապ, որ տեւեց քառորդ ժամ: Լուսանկարիչներ, դծագրիչները եւ թղթակիցները ուշադիր կը հետեւէին:

Կ'արժէ յիշել որ այս տարուան ցուցադրութիւնը նախորդներէն գերազանց էր,տողորուած հայկական շունչով: Ձառն ու երգերը հայերէն: Պարն ու անակնկալներն նոյնպէս: Նուագախումբ «Եփրատ»: Կը գովենք Հ. Սափրիչներու այս գեղեցիկ նախաձեռնութիւնը

Մեր Հայ սափրիչներուն մէջ բարի նախանձ մը արթնցնելու համար, հոս ո եւ է մէկուն անունը չյիշել տանք: Ամէնքն ալ գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ձեւեր ունէին, արժանի ջերմ գնահատանքի ։

Դէպի գիշեր տեղի ունեցաւ Միութեան վիճակահանութը, ուր՝ շահուած 163 քաղաքացներէն, որոնց գին մեծ պարգեւներ էին: Առաջինը՝ որ «էն - ալ Ֆրիգապայր» մեքենայ մըն էր 2500 ֆրանք արժողութեամբ, Միութեան նուիրուած էր Իժիէն Մօուէռնի տնօրէնութիւնը: Երկրորդը՝ գեղեցիկ քինեմաթօ մը նոյն տնօրէնութենէն 700 ֆր. արժողութեամբ: Երրորդը՝ գեղեցիկ սեղան մը 300 ֆրանք արժողութեամբ, Միութեան նուիրուած «Միկ.....ի տնօրէնութեան կողմէ, Չորրորդը՝ աթոռ մը 150 ֆր. արժողութեամբ նոյնպէս «Միկ....յ տնօրէնութեան կողմէ, որուն անդամները անձամբ եկած էին մասնակցելու որուան հանդէսին ։

Ժամը 12.30ին սկսան պարերը ...

Բոլոր ներկաները ... տնեցին որ. Հ. Ս Միութիւնը սարքէ այսպիսի հանդէսներ գէթ տարին երկու անգամ

ՄԱՏՈՒՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՃԻԳԵՐԸ

— . —

ՏԵՍԻՆ, 3 դեկտ. (Ցառաջ).— Ահա մէկ տարին լրացաւ երբ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Տեսինի մասնաճիւղը ձեռնարկեց դպրոցի մը բացման. 1935 դեկտ.ին էր որ հիմը դրուեցաւ մեր ծաղկոցին, եւ այսօր հպարտօրէն կ'ուզենք արձանագրել մեր ճիգերուն արդիւնքը: Թէեւ համեստ, այդ ծաղկոցը իր անսղմուկ ու ժրաջան աշխատանքով կատարեց նուիրական գործ մը, որուն շնորհիւ այսօր 100է աւելի հայ մանուկներ կը գրեն ու կը կարդան:

Միշտ կանոնաւորաբար յարաբերութեան մէջ ըլլալով Ֆ. Հայ Կ. Խաչի Երջ. Վարչութեան հետ, մեր մասնաճիւղը հանդարտ ու համբերատար՝ տարաւ իր ուսերուն վրայ դրուած գործը, նիւթապէս օգնելով դպրոցի ծախքերուն, եւ բարոյապէս քաջալերելով բոլոր անոնք որ իրենց մտքի եւ աշխատանքի բաժիններով ատամր հանդիսացան մեր կրթական ձեռնարկին:

Այսօր մեր մասնաճիւղը ունի 15 անդամուհիներ, եւ 20է աւելի օժանդակ անդամուհի: Կ'ունենանք մեր ժողովները, կը գործադրենք մեր վրայ դրուած պարտականութիւնները, զգալով որ մեր այդ համեստ, խոնարհ ու լուռ աշխատանքներով կատարած կ'ըլլանք մեր ազգային պարտականութիւնը

Օտարութեան մէջ բոլորիս վրայ ալ ծանր պարտաւորութիւն մը կայ, օգնելու նոր սերունդին փրկութեան կենսական գործին: Կան շատ մը միութիւններ, որոնք «կրթական» անունը կը կրեն, բայց մինչեւ լուր իսկ չունին մեր կատարած աշխատանքէն.

Ահա թէ ինչպէս սկսանք, եւ ի՞նչ ունինք այսօր.—

Դպրոցին բացումը 1935 դեկտ. 2, 6 աշակերտներ, նոյն ամսուն դեկտ. 20ին, 27 աշակերտներ, 1936 յունուարին, 50 աշակերտներ, 1936 փետր. եւ մարտ՝ 75 աշակերտներ, 1936 ապրիլ եւ մայիս՝ 106 աշակերտներ: Ուրեմն, վեց ամսուան ընթացքին մեր դպրոցին արձանագրուած են 106 աշակերտ, եւ աշակերտուհիներ: Ֆրանսական դպրոցի ամառնային արձակուրդին իսկ՝ շարունակեցան մեր տղոց եւ աղջիկներուն դասաւանդութիւնները, որոնք աւելի խարացուցին իրենց ընթերցանութեան փափաքը՝ նկատելով որ Ֆրանսական դպրոցները փակ էին եւ իրենք առանց մտային յոգնութեան՝ կը սորվէին մայրենի լեզուն: Ամբողջ մէկ տարի, այս փոքրիկ դպրոցին վրայ աշխատանք թափած է Գ. Հերոյեան, աշխատելով նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան Դասաւանդութիւնները կ'ըլլան շաբաթը վեց օր՝ հետեւեալ բաժանումներով.— Շաբաթը 3 օր՝ աղջիկներուն, 3 օր ալ մանչերուն: Դասաւանդութեան պահեր — երեկոյեան ժամը 6.30էն 9, դպրոցականներէ կազմուած է սկաուտական խումբ մը՝ 30 փոքրիկներով, որոնց հանդերձական պիտոյքները դեռ լրացած չեն: Մօտ ատենէն կը կազմուի պարմանիներու նոր խումբ մը: Ահա մեր աշխատանքները, որքան համեստ, բայց իրականութեան մէջ արքան խոսուն, օգնուրիչ: Եւ ի՞նչ արդիւնաւոր գործ՝ շնորհիւ հայ իգական սեռի բարեսիրտ ճիգերուն:

Աւելի կորով, ընկերուհիներ, եւ օր մը մեր այս աշխատանքը պիտի արձանագրուի «դպրոցաշէն պատմութեան» մէջ.

Մասնաճիւղ

ՕՏԱՐ ՀՈՂԻՆ ՏԱԿ

— o —

ՄԱՐՍԷԼ.— 29 նոյեմբերին օտար հողին յանձնեցինք ծաղիկ կեանք մըն ալ, 25ամեայ երիտասարդ Ցակոբ Ցովհաննէսեան, Ամասիացի:

Դժբախտ երիտասարդը սիրուած եւ յարգուած էր Վալպարէյի մէջ, իր ազնիւ բնաւորութեամբ: Հոն Թաղօրը Վալպարէյէն մինչեւ գերեզմանատուն, արդէն ապացոյցն էր իր վայելած համակրանքին: Անխօս էր այս տղան, սակայն բուռն էր եւ կառոտը ազգային հարցերու շուրջ վէճի մէջ: Շատ մը հետաքրքրուէր ազգ. գործերով: «Ցառաջ»ը, «Հայ Բոյժ»ը, «Կեանք եւ Արուեստ»ը անպակաս էին իր քովէն: Կուսակցական չէր Ցակոբը, սակայն շատերէ աւելի դաշնակցական էր: Կարծես հայ թերթերու գործակալ էր (եւ այդպէս կը կոչէինք զինք), ամէն հոսանքի պատկանող լրագիրներ անպակաս էին իր մօտ: Երբ կը տեսնէր հակառակորդներու մօտ ազգավնաս գրութիւններ, այդ անխօս տղան կը դառնար ճառասաց.

Բեզ ալ յանձնեցինք խորթ հողերուն, սիրելի Ցակոբ, ինչպէս քեզի պէս խոստմնալից վարդ կեանքեր:

Ո՜հ, գիտեմ դուն ալ երգեցիր մեծ բանաստեղծին՝ Գ. Դուրեանին պէս.

Հէ՜ մարդկութեան մէկ աստղ գոյ,
Հայրենիք մը ունիմ թշուառ,
Զօգնած անոր մեռնիլ, անմիշամ.
Ո՜հ. այս է սուգ ցաւ ինծ համար:

Տարաբախտ Ցակոբը կը ձգէ մայր մը, քոյրեր ու եղբայր մը եւ բազմաթիւ ազգականներ:

Հանգիստ ոսկորներուդ,սիրելի Ցակոբ, ընդունէ այս քանի մը տողերը իբրեւ արցունք ցամքած աչքերէս:

Կ. Պոյիկեան

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնց - մէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը հերոսներէն, վաւերական յիշողութիւններն եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեան՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար:

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի Վարչութիւն

Դիմել «Ցառաջ»ի հասցէին,Արշախեանի:

բութիւնները լսելէ յետոյ, բանտարկել տուաւ Փըթիթ - Ռօքէթի բանտին մէջ, իբրեւ կասկածելի մարդասպան։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զոհին մարմինը բժշկական կաճառը փոխադրուած ըլլալով, Տոքթ. Փօլ կատարեց դիազննութիւնը։ Ս. Սասունի զարնուած էր հինգ գնդակներով, որոնց մէկը քսուած անցած էր վզին եւ եւէն, միւսները մտած էին ձախ այտոսկրին, կզակին, աջ ուսին եւ ծոծրակին մէջ։ Բոլորն ալ հանուեցան։

Բժ. Փօլ հրահանգ ստացաւ քննելու աղջիկը, ինչպէս եւ հաստատելու թէ խորթ հայրը, Ն. Սարաֆեան ի՛նչ պայմաններու մէջ փորձած էր ճեղքել դաստակին երակը, անձնասպան ըլլալու մտադրութեամբ, ինչպէս կը պատմէ կինը։

Հրատարակելով այս տեղեկութիւնները, տեղական թերթերը գիտել կուտան թէ ոստիկանական քննութեան կարգ մը արդիւնքները բոլորովին չեն համապատասխաներ Տիկին Բրաբիոնի պատմութեան եւ թէ կարգ մը խառնիչ կէտեր լուսաբանութեան կը կարօտին։

*** Օր. Անահիտ Փաստրմաճեան հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է թղթակիցներու, ընկերակցութեամբ իր խորթ հօր.

— Իբր երեք ամիս առաջ, գացի ակռաներս դարմանել տալու։ Տոքթ. Սասունի ըսաւ թէ չի կրնար դարմանել առանց թմրեցնելու։ Այդպէս ալ ըրաւ։ Տարտամօրէն կը յիշեմ թէ արգիլեցի դըպչիլ ինծի եւ թէ փոխադրուեցայ անկողնի մը վրայ որ կը գտնուէր միւս սենեակին մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, երբ ինքզինքս գտայ, փռուած էի անկողնի մը վրայ եւ շատ տկար էի։

Օր. Տիրուհի Պուչուքեան, Տիկին Սարաֆեանի քոյրը, իր կարգին պատմեց թէ քրոջ աղջիկը զաւակն է 1917ին սպաննուած Հայու մը։ «Ամբողջ հոգիովս կը հաւատամ թէ ճշմարտութիւնը ըսած է եւ թէ ատոր համար է որ քոյրս սպաննած է Սասունին»։ Այս առթիւ պատմեց էթէ տասնըհրոյժը իրենց ուրիշներու հետ ալ այդպէս վարուած է, թէ ինք տուած քալած է եւ թէ անունները պիտի յայտնէ հարցաքննիչ դատաւորին։

Իսկ Ն. Սարաֆեան յայտարարած է.

— Բոլորովին տակնու վրայ եղած եմ շարք մը դէպքերու հետեւանքով, մէկը միւսէն եղերական։ Անուզղակի պատասխանատուութիւն մը կը զգամ, որովհետեւ ես էի որ Սասունին ծանօթացուցի իմ ազգականներուս։ Զայն կը ճանչնայի պարզապէս իբրեւ հայրենակից։

«Մաթէն»ի թղթակիցը հրատարակելով այս յայտարարութիւնը, կ՚ըսէ թէ Սարաֆեան իրեն ցոյց տուաւ դաստակին վրայ բացուած վէրքը։

Սարաֆեան եւ Օր. Անահիտ հարցաքննութեան պիտի ենթարկուին ուրբաթ օր։

*** Երէկ առաւօտ բոլոր թերթերը հրատարակած էին միեւնոյն մանրամասնութիւնները, աւելի կամ պակաս ճոխացումով։ «Փըթի Փարիզիէն», «Ժուռնալ» եւ ուրիշ թերթեր այս առթիւ կը գրեն թէ Ս. Սասունի կ՚աշխատակցէր «Յառաջ»ի եւ վերջերս շարք մը յօդուածներ հրատարակած էր Փաշաեանութեան եւ գիտաառութեան մասին որոնք մեծ աղմուկ հանեցին։

14 տարեկան հայ աղջիկը

թուրք հրէշի մը ճանկերուն մէջ

Գաւառական թերթ մը կը գրէ թէ Փէաժ տը Վիզիլի մէջ ծերպակալուեցաւ Թուրք մը, Ապտուլլահ Մէհմէտ Էֆէնտի, որ կնոջը մահէն վերջ, ութսուն տարիէ մը ի վեր, կ՚ապրէր իր երեք զաւակներուն հետ,— ամէնէն փոքրը մանչ՝ հազիւ 2 տարեկան, միւս երկուքը աղջիկ, մէկը 7 տարեկան, միւսը 14 տարեկան։ Հրէշը շարունակ կը ծեծէր մեծ աղջիկը. Ալիսը, երբ կը մերժէր զոհացում տալ իր կիրքերուն։ Անցեալ օր, աղջիկը. յուսահատած եւ սարսափած, կը դիմէ ոստիկանատուն։ Անմիջապէս կը ձերբակալուի հրէշը, որ կը խոստովանի իր արարքները։ Ղրկուեցաւ Կրընոպլի բանտը։ Մեր թղթակիցը այս առթիւ հետեւեալ յայտնութիւնները կը հաղորդէ մեզի.—

Հրէշին կինը Հայ էր, եւ Պարտիզակցի, որ ծեծ ուտելէն մեռաւ տարի մը առաջ։ Մայրը, մեռնելէն առաջ, աղջիկը, Ալիսը, զգուշացուցեր էր իր հօրմէն։ Թշուառականը, զործին եկած տեղը, ինքզինքը իբրեւ Հայ կը ներկայացնէր՝ Սարգիս անունով։ Հայերէն ալ կը խօսէր։ Թրքավարի ձեւով խորամանկ ալ էր։

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Փարիզի մէջ։ Երեք միլիոն ֆր.ի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.203.719 թիւը։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն. 1.073.195, 0.131.548, 1.063.348, 0.301.639, 0.587.705.0.297143

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000ական ֆր.— 0.520.162, 0.598.144, 0.655.723, 0.032.972, 0.186.639, 0.608.054։

4149 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 փրանք։
9521 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 փրանք։
1714 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 փրանք։
0139 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 փրանք։
752 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 փրանք։
49 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք։
7 վերջացող թիւերը շահեցան 100 փրանք։

ՀԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՓԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ հարցին առթիւ, որ պիտի քննուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, Ժընեւ պիտի երթայ ոչ թէ արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս, այլ խորհրդականը, Պ. Վիէնօ, որ ստորագրեց Սուրիոյ դաշնագիրը։ Միեւնոյն ատեն պիտի քննուի նաեւ Սպանիոյ խնդիրը, բայց շատ մը երկիրներու արտաքին նախարարները բացակայ ըլլալով, ժողովը ձեւական հանգամանք պիտի ունենայ։

ՌՈՒՍԻՈՅ Նորվէկկիայէն պիտի արտաքսուի, եթէ նոր ապաստան մը չգտնէ մինչեւ դեկտեմբեր 18։ Մեքսիկայի կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է ընդունելու, բայց հաւանական չէ որ աքսորականը ուզէ մինչեւ հոն երթալ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ առջի օր գղեակին մէջ ճաշի հրաւիրեց երկու եղբայրները եւ վարչապետը, որուն հետ խօսակցութիւնը տեւեց հինգ ժամ։ Պ. Պօլտուին երէկ նոր յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները վար առին Ֆրանսական օդանաւ մը, որ կը ծառայէր Մատրիտ-Ֆրանսական գծապանատան։ Վիրաւորուեցան չորս ճամբորդներ, որոնց մէկը Հավասի թղթակիցն է, մէկը՝ Միջազգային Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը, եր-

ՍԷՆԹԱՆԻՔ՝ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Salle Erardի մէջ, 13 Rue du Mail, Métro Sentier
Կը մասնակցին՝ միջազգային սէնֆօնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ
ԼՈՒՅԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻԶՆԱՐ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Ծայտագրին մէջ կ՚անցնին Պէթհօվէնի Բ. սէնֆօնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդիարեանի) եւ ԱՆՈՒՇ (Տէր Ղեւոնդեանի)։
Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի.
Տոմսերու գիները՝ 5, 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք։

բորդը՝ «Փարի Սուառ»ի թղթակիցը եւ չորրորդը աղջիկ մը։

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԷՐՄՕԶ որ ճամբայ ելած էր դէպի հարաւային Ատլանտեան, հետքը կորսնցուցած է։ Բազմաթիւ օդանաւեր եւ ազդանաւեր շարժման մէջ դրուած են, փնտռելու համար հռչակաւոր օդաչուն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեանց «Համաձայնութեան կոմիտէն» իր առաջին նիստը գումարեց երեքշաբթի օր։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ՚ըսէ թէ երկու կողմերու պատուիրակները միաձայնութեամբ վճռեցին համախորհուրդ գործել։ «Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչները պարզ սեպեցին իրենց վստահութիւնը յայտնել ընկեր Լէօն Պլումի նախագահած կառավարութեան, սերտ եւ եղբայրական գործակցութեամբ մը հետապնդելու համար ժողովրդական ճակատի ծրագրին գործադրութիւնը»։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգային կոմիտէին նիստին մէջ, ընդհ. քարտուղար Լէօն Ժուհօ յայտարարեց թէ իրենց մէջ «չկայ մէկ հատիկ մարդ որ ուզէ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան անկումը։ Մենք միաձայնութեամբ կը պահանջենք որ ան գործադրէ իր ծրագիրը, համախորհուրդ Աշխատանքի Դաշնակցութեան հետ, ինչպէս մինչեւ հիմա»։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՖԷՅԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները 13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սովորական ժողովատեղին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Եգիպտացի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եւ պարագաներուն, իր եղբօր՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ։

×

Փարիզի Եգիպտացի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Ճաշկերոյթ

Նահատակ Դրազէաններու Բարեկամներու Մատենաշարին 10րդ հատորին հրատարակման առթիւ, նուիրուած՝ Արտաշէս Յարութիւնեանի
ՍԻՐԶԱԿ ԷՋԵՐՈՒՆ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ
Աւանդական ճաշկերոյթը մասնակցութեամբ ծանօթ մտաւորականներու եւ գրողներու, տեղի կ՚ունենայ 11 Դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, 61 Mr. le Prince.
Բոլոր անոնք, այր եւ կին, որ կը փափաքին այս գործին եւ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշկերոյթին, թող դիմեն մինչեւ չորեքշաբթի առաւօտ արձանագրուիլ Մ. Պարսամեանի մօտ, 121 rue Marcadet, Paris (18).
Ճաշը կ՚արժէ անձ գլուխ՝ 12 ֆր.

Թէյ տեղական հանդիսութեան

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ
13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Տէր Պօղոս Սահակեանց Թատերասրահին մէջ.
26 rue Troyon. մեթրօ Pont de Sèvres
կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԵՐ (տրամ 3 արար)
եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ (զաւեշտ).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Հրանդ Քէօսէեանի (Վիշապեան) եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր եղբօր՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արդութեան խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր մօր, կնոջ եւ զաւակներուն։

×

Մեր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնենք Տիար եւ Տիկ. Սաթենիկ Քէօսէեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի եւ պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, քեռայրին եւ փեսին՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկ. Կարօ Երանեան
Սարսել, 8 դեկտ. 936

×

Գամնեցօ-Քաջանի Ֆրանսահայ կ-ի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Օր. Յակոբեանի եւ իր ընտանիքին իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրէ Գամնեցօ Քաջանի Յառաջդիմասէրաց Միութեան դպրոցին։

×

Գամնեցօ Քաջանի Յառաջդիմասէրաց Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Յովհաննէս Յակոբեանի եւ իր պարագաներուն իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 11 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3292

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐԸ...

Նոյեմբեր 14ին Նիւ Եորքի Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցիի մէջ բացուած է Ամերիկահայ Թեմի Երեսփոխանական ժողովը՝ 55 համայնքներ կամ հոգաբարձութիւններ ներկայացնող 87 երեսփոխաններէն 65ի մասնակցութեամբ։

Ընթերցողը գիտէ արդէն, թէ ի՛նչ ընդունելութիւն գտաւ կաթողիկոսական Նուիրակը Օթէլ Մարթինիկի «երեսփոխանական ժողով»ին կողմէ։ Անպաշտօն բանակցութեանց մէջ յօժարելով Նուիրակի բոլոր առաջարկներուն, վերջին պահուն, երբ Օթէլ Մարթինիկի «ժողով»ը նիստի հրաւիրուած էր այդ առաջարկները վաւերացնելու համար, ռամկավար - հօկերը լքեցին Նուիրակը, դրժեցին իրենց տուած խոստումը, չհեղայ հաշակեցին համաձայնութիւնը եւ ամօթալի պարտութեան մատնեցին Կաթողիկոսին բանագնացը.

— « Պարտուած մարդ մըն եմ ես»,— բսաւ Նուիրակը եւ քաշուեցաւ մէկդի։

Ուշադրաւ «մանրամասնութիւն»։

Համաձայնութեան գործը գլուխ բերելով, Նուիրակը այս մասին կը տեղեկագրէ Էջմիածին եւ կը խնդրէ Հովուապետին հաւանութիւնը։

Կաթողիկոսը Էջմիածնէն կը հեռագրէ Նուիրակին, [illegible] կը վկայէին ռամկավար թերթերը.

— « Օրհնում եմ ձեր աշխատանքը»։

Նուիրակը պարտութեան մատնելով եւ պառակտումը յաւերժացնելով, նաեւ այս մասին կը տեղեկագրուի Էջմիածին եւ կը խնդրուի Մայր Աթոռի հաւանութիւնը.

Կաթողիկոսը նաեւ այս անգամ կը հեռագրէ իր «կարգապահ հաւատացեալ»ներուն.

— « Օրհնում եմ ձեր աշխատանքը »։

Ժամանելով Նիւ Եորք, Նուիրակը կը ճանչնայ Թեմին մէկ հատուածը եւ կ'ուրանայ միւսը։ Օրինապահ հատուածի եկեղեցիներէն ներս ոտք չի կոխեր եւ կապ չի պահեր այդ հատուածին Ազգ. Իշխանութեանց հետ։ Աւելին։ Օթէլ Մարթինիկի հատուածը կը մնայ իր գուրգուրանքի առարկան նաեւ այնատեն, երբ վինք ամօթալի պարտութեան կը մատնէ եւ դրժելով իր խոստումը՝ կը հրաժարի ենթարկուելէ Նուիրակի կարգադրութեանց։

Տեսնենք այժմ, թէ ի՛նչ վերաբերում կ'ունենայ նոյն Նուիրակը Թեմի՝ այն հատուածին հանդէպ, որ ենթարկուած է իր բոլոր կարգադրութեանց։

Ինչպէս ըսինք, այդ հատուածին որ ըսել է՝ բուն իսկ ամերիկահայ Թեմի միակ եւ օրինաւոր Երեսփ. Ժողովը կը գումարուի նոյեմբեր 14ին։ Ժողովի զոյգ ատենապետներէն Վ. Աճարեանեան նիստը կը բանայ հետեւեալ խօսքերով.—

« Երեսփոխանական ժողովի զգացմունքներում արտայայտիչը պիտի լինեմ, եթէ ասեմ, թէ ինչպէս որ Հայաստանը, մեր Մայր երկիրը քաղաքական հայրենիքն է աշխարհիս չորս կողմը սփռուած Հայերուն, անկախ մեր քաղաքական դաւանանքներէն եւ անկախ մեր դրական կամ բացասական վերաբերմունքէն, դէպի ներկայ Հայաստանի իշխանութիւնը, այնպէս ալ հայարհին այն զանգուածը, որու ներկայացուցչական մարմինն է այս Երեսփ. ժողովը, անկախ իր տարակարծութիւններէն Մայր Աթոռի հետ, վարչական ինչ ինչ հարցերու շուրջը, եղած է եւ կը մնայ զաւակը Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, որու հոգեւոր գերագոյն պետն է Ամենայն Հայոց Հայրապետը»։

Բացման այս հակիրճ ճառէն յետոյ, որ իր մէջ կը խտացնէ ժողովին մէջ իշխող հաւաքական ոգին, յանուն ժողովի հետեւեալ հրաւէրը կ'ուղղուի Նուիրակին

« Սրբազան Հայր,

« Երեսփ. ժողովս, գումարուած, այսօր, շաբաթ, նոյեմբեր 14, 1936, Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ի Նիւ Եորք, իր առաջին նիստին մէջ տեղեկացաւ որ Ազգային կեդրոնական վարչութիւնը, հրաւիրած է ձեր սրբազնութիւնը, ներկայ ըլլալու եւ նախագահելու ժողովին։

Երեսփ. ժողովս միաձայնութեամբ որոշեց դիմել ձեզ եւ խնդրել, որ հաճիք ներկայ գտնուիլ ժողովին եւ նախագահել մեր նիստերուն »։

Նուիրակը կը մերժէ իրեն եղած այս առաջարկը. չի գար եւ չի նախագահեր ժողովի մը, որ յօժարած է ենթարկուիլ իր հրահանգներուն։ Աւելին՝ Նուիրակը կը շարունակէ ոտք չկոխել օրինապահ հատուածի եկեղեցիներէն ներս եւ կապ չպահել անոր Ազգ. Իշխանութեանց հետ։

Կարելի՞ էր աւելի համոզիչ փաստերով ապացուցանել, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրաւամբ կալանաւոր մըն է Էջմիածնի մէջ, իսկ իր Նուիրակը անզօր «լիազօր»ը անոնց որ տէւարար Թոյն եւ պառակտում կը սերմանեն գաղթաշխարհին մէջ։

Բոլոր անոնք որ տարակոյսի որ եւ է նշոյլ ունէին իրենց մտքին մէջ այն քայքայիչ եւ ազգակործան դերի մասին, զոր Ձեկան հայ Եկեղեցիի միջոցով կը կատարէ հայ ժողովուրդին մէջ, թող ուշիուշով ծանօթանան այն գործին, զոր Էջմիածնի պարտուած Նուիրակը գլուխ հանեց Ամերիկայի մէջ։ . . .

Ց.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ ԳԱՀԷՆ

Իր յաջորդը ընտրուած է արդէն

Էտուըրտ Ը. վերջնապէս որոշած ըլլալով ամուսնանալ Տիկին Սիմփսընի հետ, պիտի հրաժարի գահէն, համաձայն ամենավերջին տեղեկութեանց։ Հրաժարագիրը պատրաստ ըլլալով, խորհրդարանին պիտի ներկայացուէր երէկ, քննուելու համար այսօր, ուրբաթ։ Վաղը, շաբաթ, խորհրդարանին նիստը տեղի պիտի ունենայ նոր Թագաւորին իշխանութեան տակ։ Ժառանգութեան վերաբերեալ բոլոր պաշտօնաթուղթերը պատրաստ էին չորեքշաբթի օր, թէեւ գաղտնի կը պահուէր նոր Թագաւորին անունը։ Կէս գիշերին սկսան փոխադրել Թագաւորին գոյքերը։

Վարչապետ Պ. Պոլտուին Թագաւորին վերջնական որոշումը դահլիճին հաղորդեց առեղծուածային նիստի մը մէջ, որ տեւեց մէկ ժամ։ Այս նիստը պատմական նշանակութիւն ունէր, այնպէս որ բոլորն ալ համոզուած էին թէ Թագաւորը այլեւս ետ չպիտի դառնայ իր որոշումէն, եթէ վերջին պահուն անակնկալ մը չպատահի։ Վարչապետը անմիջապէս ընդդիմադիր կուսակցութեանց պարագլուխներուն հաղորդեց Թագաւորին որոշումը։ Նախընթաց օր Էտուըրտ Ը. ճաշի հրաւիրած էր երկու եղբայրները եւ այս առթիւ հինգ ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ։ Չորեքշաբթի օր ալ այցելեց մօրը, անշուշտ հրաժեշտ առնելու համար։ Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ։ Ներկայ էր նաեւ Եորքի դուքսը, որ իր Թագաւոր - եղբօրը մօտ մնաց մօրը մեկնելէն վերջ եւ երբ մեկնեցաւ, յոգնած եւ տժգոյն երեւոյթ մը ունէր։ Նոյն գիշերը դահլիճը մասնաւոր ժողով մը գումարած էր, որ տեւեց Չուէկս ժամ։ Ցաջորդ օրը երբ հարցումներ եղան երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը պատասխանեց թէ « ի վիճակի չէ բան մը ըսելու այդ օրը, բայց կը յուսայ յայտարարութիւն մը ընել վաղը» (հինգշաբթի)։

Մինչ այս մինչ այն, օգնականով Սիմփսընի մօտ գացեր էին իր փաստաբանը եւ մասնաւոր բժիշկ մը, ինչ որ աւելի գոնաւորեց կացութիւնը։

*** Հրաժարման պարագային, խորհրդարանին կամքէն կախում ունի կենսաթոշակ սահմանել Էտուըրտ Ը.ի։ Եթէ մերժէ, հրաժարեալ արքան պիտի ապրի անձնական եկամուտներով (շահեկից է Լոնտոնի շատ մը հիւրանոցներուն)։ Իսկ եթէ կենսաթոշակ սահմանուի, այդ պարագային չպիտի կրնայ օգտուիլ Քորնուօլի եւ Լէնքսթրրի դքսութեանց եկամուտներէն, որոնք տարեկան 15 միլիոն Փրանքի կը հասնին (միայն Քորնուօլի բաժինը 10 միլիոն է)։ Այս եկամուտները Անգլիոյ արքունիքին ժառանգութիւնը կը համարուին ԺԴ. դարէն ի վեր եւ կը կազմեն կենդանի վճռապետի մը անդրանիկ զաւկին կամ իր իսկ հարստութիւնը, եթէ զաւակ չունի։ Աւելորդ է ըսել թէ հրաժարման պարագային Էտուըրտ Ը. այլեւս իրաւունք չունի ստանալու այն գումարները որ սահմանուած են խորհրդարանին կողմէ եւ որոնց գումարը կը հասնի տարեկան 58 միլիոն Փրանքի։ Ամուսնացած վեհապետ մը այս գումարէն զատ կը ստանայ նաեւ 4 միլիոն Փրանք, կնոջ համար

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Սպանիոյ պատերազմին առթիւ

Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները դեկտեմբեր 4ին դիմելով Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Փորթուկալի եւ Խ. Միութեան, առաջարկած են.— 1. Խստօրէն արգիլել որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի միջամտութիւն Սպանիոյ մէջ.— 2. Անմիջապէս կազմակերպել արդիւնաւոր հսկողութիւն մը.— 3. Միջնորդութիւն մը առաջարկել, թշնամութիւնները դադրեցնելու համար, որպէսզի ամբողջ Սպանիան կարենայ յայտնել իր ազգային կամքը։ Թերթերը կը գրեն թէ այս առաջարկը լաւ ընդունելութիւն գտած է Մոսկուայի եւ Հռոմի մէջ, եւ հաւանական է որ Մ. Նահանգներն ու Վատիկանն ալ ուժ տան անոր։

Մինչ այս մինչ այն, ապստամբները կը պատրաստուին նոր յարձակողականի մը ձեռնարկել Մատրիտի դէմ։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Քննել Իսքէնտէրունի—Անտիոքի խնդիրը

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հեռագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, խնդրեց Ա. Դ. խորհուրդի դեկտեմբեր 14ի օրակարգին մէջ անցընել Իսքէնտէրուն — Անտիոքի խնդիրը, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին, «պաշտպանելու համար Սանճաքին Թուրք բնակչութիւնը որուն կեանքը եւ ազատութիւնը վտանգուած են»։ Թուրքիա կ'ուզէ քննութեան ենթարկել բուն խնդիրը, վերջնապէս ճշդելու համար այդ հողամասի ապագան։ Թրքական պահանջը հիմնուած է Ազգաժողովի ուխտին 11րդ յօդուածին վրայ, որուն համաձայն եթէ պետութեանց միջեւ ծագած վէճ մը խաղաղութիւնը խանգարելու հանգամանք ունի, կրնայ քննուիլ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ։ Թէեւ այս անգամ Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է քննելու համար Սպանիոյ արբունքները՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ եւ պիտի վերջանայ ուրբաթ կամ շաբաթ, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը թելադրած է Թուրքիոյ՝ սեղանի վրայ դնել այս խնդիրը, երկարաձգելու համար Խորհուրդին նստաշրջանը։

Այս առթիւ տեղական թերթերն ալ կը խոստովանին թէ կացութիւնը ծանր է Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի շրջանին մէջ։ Թուրքերը կը շարունակեն ճառել իրենց 280,000 (?) ազգակիցներու ապահովութեան մասին, իսկ Սուրիացիները կը պնդեն թէ Թուրքերու մեծ մասը Թուրքիա գաղթած է, թէ բազմաթիւ Հայեր եւն. կը բնակին այդ շրջանին մէջ, զոր Թուրքիա ի վերջոյ իրեն պիտի կցէ, եթէ անկախ հռչակուի։

Ուրիշ տեղեկութիւններ կարդալ քիչ անդին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Նոր առաւելութիւններ պիտի վայելեն

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.—

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը պարտք կը համարի Ֆրանսայի հայ հասարակութեան հաղորդել թէ 1936 դեկտեմբեր 3էն սկսեալ Ֆրանսայի մէջ սկսած է կիրարկուիլ տարագիրներուն (գաղթական) վերաբերեալ միջազգային դաշնագրութիւնը որ 1933 հոկտեմբեր 28ին կնքուեցաւ Ժընեւի մէջ եւ զոր մինչեւ հիմա ստորագրած են Ֆրանսա, Պուլկարիա, Եգիպտոս, Նորվեկիա, Չեխօսլովաքիա եւն., ոմանք ինչ ինչ վերապահումներով։

Այդ դաշնագրութեան համաձայն, օրէնքի կարգ անցած են տարագիրներուն վերաբերեալ կարգ մը առաւելութիւններ որոնք մինչեւ հիմա պարզ «յանձնարարութեան» մը հանգամանքը ունէին եւ որոնք աշխատանքի, ընկերային օգնութեան, ճամբորդութեան եւն. մասին նշանակելի բարւոքում մը յառաջ պիտի բերեն Ֆրանսաբնակ հայ տարագիրներուն ընդհանուր կացութեան մէջ։

Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութիւնը, որուն իրաւասութեան կը վերաբերի այդ միջազգային դաշնագրութեան կիրարկումը, արդէն [illegible] է Աշխատանքի եւ Հանրային Առողջապահութեան նախարարութեանց, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով յիշեալ դաշնագրութեան գործադրութեան առթիւ [illegible] վրայ։

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Աշխատանքի նախարարութեան յիշեցուցած է թէ կարգ մը վայրերու մէջ (ինչպէս օրինակի համար Մարսիլիա) հայ գործաւորները գործազրկութեան նպաստ չեն ստանար, այն պատրուակով թէ հայ գաղթականները ենթակայ չեն փոխադարձութեան օրէնքին։ Ըստ վերոյիշեալ դաշնագրութեան, փոխադարձութեան օրէնքը հայ, ինչպէս նաեւ միւս տարագիրներուն մասին կիրարկելի չըլլալով, պէտք է անյապաղ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի տարագիրները գործազրկութեան նպաստ ընդունին Ֆրանսացիներու [illegible]։ Աշխատանքի նախարարութիւնը ստացած է արտաքին գործերու նախարարութեան այս յանձնարարութեան։

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը նոյնպէս դիմած է Հանրային առողջապահութեան նախարարութեան, որպէսզի ընկերային օգնութեան բոլոր միջոցները եւ նպաստները անխտիր ի գործ դրուին տարագիրներուն համար։ Հանրային առողջապահութեան նախարարութիւնը իր պատրաստակամութիւնը յայտնած է եւ հաղորդած թէ՝ շրջաբերականով մը հրահանգ տուած է պատկան պաշտօնատանց որ հետեւեալ օրէնքները, որոնցմէ կ'օգտուին Ֆրանսացիները, անխտիր կիրարկուին նաեւ տարագիրներուն համար.—

1.— 1838 յունիս 30ի օրէնք՝ խելագարներուն մասին.

2.— 1893 յուլիս 15ի օրէնք՝ բժշկ. ձրի օգնութեան մասին.

3.— 1904 յունիս 27ի օրէնք՝ նպաստընկալ տղոց մասին. (օրէնքին համաձայն այն ծնողները որ կարող չեն իրենց զաւակները մեծցնել՝ զանոնք հանրային նպաստամատոյց մարմնին կը յանձնեն կարգ մը պայմաններով որոնք շատ ծանր են սակայն)։

4.— 1905 յուլիս 14ի օրէնք՝ անկար եւ անբուժելի ծերունիներուն օգնութեան մասին.

5.— 1913 յունիս 17ի օրէնք՝ յղի կանանց հանգիստի մասին.

6.— 1913 յուլիս 14ի օրէնք՝ շատ զաւակ ունեցող ծնողներու օգնութեան մասին.

7.— 1919 սեպտեմբեր 7ի օրէնք՝ հիւծախտաւորներու օգնութեան մասին։

ԸՆԿ. Ս. ՄԱՄՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տոքթ. Փօլ չորեքշաբթի օր քննեց Օր. Փաստրմաճեանի առողջական վիճակը, ընկերակցութեամբ մանկաբարձ Տոքթ. Մէյկէրի։ Այս վերջինը հաստած է թէ աղջիկը յղի է, ինչպէս յայտնած էր իր ծնողքին։ Տոքթ. Փօլ քննեց նաեւ Նիկողոս Սարաֆեանը, որ յայտարարած էր թէ փորձեց անձնասպան ըլլալ, երբ իմացաւ իր խորթ աղջկան խոստովանութիւնը։ Բժիշկը 6 — 7 միլիմեթրնոց վէրք մը գտած է ձախ դաստակին վրայ, ածելիով բացուած, ինչպէս կ'ըսէ ինք։

*** «Էնթրանսիժան» կը կարծէ թէ հարցաքննիչ դատաւորը չպիտի գոհանայ Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեանի յայտարարութիւններով եւ քննութիւնը յառաջ պիտի տանի ուրիշ ուղղութեամբ։ Եւ կը հարցնէ.— «Ինչո՞ւ ամուսինը ամբողջ իրիկուն մը եւ գիշերը իր կնոջմէն ծածկեց իր խորթ աղջկան ըրած յայտնութիւնները։ Ինչո՞ւ փորձեց անձնասպան ըլլալ։ Ինչո՞ւ Անահիտ Փաստրմաճեան չէր նախընտրած իր խոստովանանքը կատարել մօրը առջեւ։ Հաւանական չէ՞ որ մօրը առջեւ ամբաստանած ըլլան անամնարոյժ Սասունին, չկարենալով երբեւն հանել բուն յանցաւորը։ Այս մութ մնացած կէտերուն լուսաբանութիւնը գրաւած է հարցաքննիչ դատաւորին ուշադրութիւնը։ Ուստի ուրբաթ օր (այսօր) հարցաքննութեան կանչած է Նիկողոս Սարաֆեանը եւ Անահիտ Փաստրմաճեանը, զորս պիտի լսէ զատ - զատ եւ ի հարկին դէմ դիմաց պիտի հանէ»։

« Իւմանիթէ » եւս մատնանշելով այս մութ կէտերը, կը գրէ թէ «խնդիրը չէ վերջացած եւ կրնայ անակնկալներ վերապահել»։ Ցետոյ խօսելով Նիկողոս Սարաֆեանի վիրաւորման մասին, կ'ըսէ թէ ածելին թէթեւ վէրք մը բացած է եւ շատ քիչ արիւն ելած։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԴԻԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

Մշակութային խնդիրներ

Խանջեանի «սոցիալֆաշիզմը» երեւցած է ոչ միայն անտեսական մարզին մէջ, այլ եւ աւելի մեծ չափով՝ մշակութային ճակատին վրայ, «համաձայն Երեւանի զեկոյցին»։

Ինչպէս յայտնի է, Խանջեանի մահէն վերջ Հայկոմկուսի շարքերուն մէջ մաքրագործումը կատարուեցաւ եւ հարիւրաւոր կուսակցականներ ոչ միայն վտարուեցան, այլ եւ շատերը ձերբակալուեցան եւ մինչեւ այսօր կը գտնուին փականքի տակ։ Առաջին հերթին հարուածը իջաւ խորհրդային գրագէտներու գլխուն եւ շարք մը տաղանդաւոր գրողներ անցան «տրոցկիստ - հակայեղափոխական - Դաշնակներու» ցանկին մէջ։ Անոնց յանցանքն այն է եղած, որ մշակութային մարզին մէջ ազգային քաղաքականութիւն են վարած։ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունի այդ կացութեան միակ պատասխանատուն կը նկատէ Խանջեանը, որ ամէն կերպով «պաշտպանում ու խրախուսում էր դաշնակցական գաղափարներով համակուած գրագէտների հակայեղափոխական խմբակին»։

Իսկ թէ «հակայեղափոխական» գրագէտները ինչ նպատակներ են հետապնդած, այդ մասին «ձերբակալուած Բակունցը» հետեւեալ ցուցմունքն է տուեր.

— «Մեր խմբակի գործունէութիւնը, ամբողջովին վերցրած, ուղղուած էր համայնավար կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան դէմ եւ, ի հակակշիռ կուսակցութեան «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայ» լոզունգին, մենք պաշտպանում էինք «ազգային յատկանիշների խտացման» [illegible] քաղաքականութիւն. այդ նշանակում էր «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ նացիոնալիստական կուլտուրա»։

Հայ գրողներու հասցէին ուղղուած ամբողջ ամբաստանութիւնը խտացուած է Բակունցի «խոստովանութեան» մէջ։ Սակայն, եթէ իրապէս այդ բոլորը բրած է ինքը Բակունցը, այդ [illegible] ինքզինք եւ իր ընկերները։ Գրականութեան մէջ «ազգային յատկանիշների խտացումը» ուղղուած է ոչ թէ համայնավար կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան դէմ, այլ ճիշդ հակառակը։ Բակունցի այդ «խոստովանութիւնը» ներկայիս բոլորովին կը համապատասխանէ սոցիալիզմի մշակութային քաղաքականութեան եւ Խանջեան միայն գործադրած է Հայաստանի մէջ այն, ինչ որ, վերջին երկու տարին կը պահանջէր Ստալին (իր յայտնի [illegible] պատասխանման մասին, որուն իր ժամանակին անդրադարձած ենք «Յառաջ»ի մէջ, 20 փետր. 1936)։

Վանանդեցին, Ալազանը եւ ուրիշներ Ձեկայի մէջ տուած իրենց ցուցմունքներով «հաստատած» են որ իրրեւ թէ Խանջեան ամբողջովին համամիտ է եղած իրենց եւ «միայն նրա պաշտօնական դիրքն էր հեռու պահում նրան այնպիսի գործողութիւններից, ինչպիսիք են խմբակի անդամների գործողութիւնները»։ Իսկ Ամատունիի վկայութեամբ Խանջեան իր նացիոնալիստական գիծն առանձնապէս յամառօրէն առաջ էր տանում ազգային կուլտուրական շինարարութեան ասպարէզում։ Նա իր նացիոնալիստական պրակտիկայով հրահրում էր հայկական ինտելիգենցիայի մի մասի նացիոնալիստական տրամադրութիւնները»։ Որո՞նք են եղած Բակունցի խմբակի «գործողութիւնները» եւ Հայաստանի մտաւորականութեան «նացիոնալիստական» տրամադրութիւնները։

Խորհրդահայ գրագէտներու դէմ եղած հալածանքին մենք նուիրած ենք մէկ յօդուած (3 հոկտ. 1936), ուր փաստերով ապացուցած ենք Բակունցի եւ իր ընկերներու հասցէին ուղղուած ամբաստանութեանց անհիմն ըլլալը։ Իր զեկուցման մէջ Ամատունին նոր փաստեր չի բերեր եւ հայ գրագէտները ամբաստանելու գլխաւոր զէնք դարձուցած է անոնց իսկ կորզուած «խոստովանութիւնները» Ձեկայի մէջ։ Այդ խոստովանութեանց մէջ ոչ «տրոցկիզմ» կայ եւ ոչ ալ որ եւ է «ահաբեկչական» ծրագիր։ Միակ «յանցանքը», որ գործած են Բակունցներն ու Ալազանները, եղած է այն, որ անոնք ձգտեր են հայ մշակոյթին քիչիկ մը հայկական դրոշմ տալ։ Որովհետեւ, ինչպէս կը ձեւակերպէ Բակունց, «ազգային յատկանիշների խտացումը» ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մեր գրական ստեղծագործութեան նիւթ դարձնել հայ կեանքը իր անցեալով ու ներկայով եւ հայկական կենցաղը իր իւրայատուկ գոյներով։ Եւ հայ ժողովուրդի ազգային դիմագիծը տալու համար, բնական է, որ Բակունց մը չէր կրնար Սասունցի Դաւիթի մը բերանը դնել «պատմական մատերիալիզմը» կամ «ինտերնացիոնալիզմը» արտայայտող խօսքեր։ Հայ գեղջուկը իր հողէն, ջուրէն, լեռներէն, աշխատանքէն ու խաղաղ կեանքէն դուրս ուրիշ աշխարհ չի կրնար ունենալ եւ անոր միակ իղձն է վերադառնալ իր հայրենի բնակավայրը, որուն կարօտը կը քաշէ օր ու գիշեր։ Եւ միայն Նայիրի Զարեանի նման ուզէ՞ ու բոլորին մարդիկ կրնան Սասունցի այդ յորձանքին մէջ «հակայեղափոխական եւ դաշնակցական» միտումներ տեսնել։

Խօսելով երէկուան Խանջեանի մասին, մենք ցոյց տուինք անոր տեսակէտները [illegible] հայ մշակոյթի մասին. Ան բացարձակօրէն կը ժխտէր մեր մշակութային անցեալը եւ դաժանօրէն կը հարուածէր հայ մշակութային աշխատաւորները։ Իրրեւ Ստալինի հաւատարիմ եւ հաւատաւոր աշակերտ, Խանջեան Հայաստանի մէջ տառապէս կը գործադրէր այն բոլոր հրահանգները, որ կուգային Մոսկուայէն։ Խանջեան հարազատօրէն կ'որդեգրէր այն քաղաքականութիւնը, ինչ որ տուեալ ժամանակաշրջանի համար կը գծէր Ստալին. Երբ Մոսկուան հրաման արձակեց դպրոցներուն մէջ արգիլել գրականութեան պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ ազգային պատմութեան դասաւանդութիւնները, Խանջեան առանց խղճի խայթ զգալու ջնջեց այդ բոլոր առարկաները հայկական դպրոցներէն։ Իսկ երբ նոյն Մոսկուան գտաւ որ առանց անցեալին ուսումնասիրութեան անհնարին է տիրանալ ներկայ մշակոյթին եւ անհրաժեշտ գտաւ անցեալ եւ ներկայ մշակոյթներուն միջեւ կամուրջ նետել, Խանջեան նոյն նուիրումով փարեցաւ այդ նոր գաղափարին եւ, համաձայն ստալինեան նոր ուղեգծին՝ ձեռնարկեց խորհրդային հայկական մշակոյթի վերականգնման։

Երբ խօսք կ'ըլլայ Խորհ. Հայաստանի մշակութային եւ կրթական խնդիրներու շուրջ, պէտք է նկատի առնել կարեւոր պարագայ մը։ Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային բոլոր գործավարութիւնները [նախարարութիւնները] կեդր. են Մոսկուայի մէջ։ Անդրկովկասեան գործավարութիւնները կը կազմեն Մոսկուայի նոյնանուն գործավարութեան մասնաճիւղերը։ Իսկ Հայաստանի իւրաքանչիւր գործավարութիւն ենթակայ է անդրկովկասեան տուեալ գործավարութեան։ Միակ գործավարութիւնը, որ խորհ. իւրաքանչիւր հանրապետութեան մէջ ինքնուրոյն է եւ ենթակայ չէ համամիութենական (ինչպէս եւ անդրկովկասեան) կառավարութեան, կրթական գործավարութիւնն է։ Կրթական եւ մշակութային բնագաւառներու ուղեգիծները կը մշակէ կուսակցութեան վերին Կեդր. Կոմիտէն եւ կուսակցական գծով կը [illegible] բոլոր հանրապետութիւններուն։ Այնպէս որ կրթական մարզին մէջ ամէն ազգութիւն համեմատաբար [illegible] աւելի ազատութիւն ունի։ Եւ այդ ազատութիւնն է որ օգտագործած է Հայաստանի մէջ Խանջեանը, [illegible] առանց շեղելու ստալինեան ընդհանուր ուղեգիծէն։

Ամատունիի մեղադրանքներէն մէկն ալ այն է, որ «Խանջեան ծրագրով միանձնաբար, մենաշնորհ կերպով գեղարուեստական կուլտուրայի հարցերը, կուսակցական աշխատողներից ոչ ոքին չէր թողնում այդ ճակատամարտ»։ Հետեւաբար, մշակութային մարզին մէջ գործուած բոլոր սխալներու պատասխանատուն «միանձնաբար» Խանջեանն է։ Ան է, որ «տեռորիստ ու քանդիչ սրիկայ Ն. Ստեփանեանին [illegible] եւ մարքսիզմ - լենինիզմի ինստիտուտի դիրեկտոր է նշանակուած եւ առաջ է քաշած [illegible] սրիկայ Դր. Սիմոնեանին արուեստի գործերի վարչութեան պետի աշխատանքի եւ Հայաստանի Խորհ. Գրողների Միութեան նախագահի պաշտօնին»։ Ան է որ համաձայնութիւն է տուած տպագրելու «Ալազանի, Թոթովենցի, Վանանդեցու եւ ուրիշների տրոցկիստական, դաշնակցական, հակախորհրդային գիրքերը» եւ ամէն կերպ պաշտպանած ու խրախուսած է «կուսակցութեան նախկին անդամ գրող Ա. Բակունցի եւ ուրիշների գլխաւորած հակայեղափոխական նացիոնալիստական խմբակի գործունէութիւնը»։ Խանջեանն է, որ դասական գործերու անուան տակ թոյլ է տուած լոյս ընծայել հին «ազգայնական» գրողներու երկերը եւ պետական միջոցներէն [illegible] տրամադրած «նացիոնալիստ ինտելիգենտներին»։

Ամատունին իր ամբաստանութիւնները հիմնաւորող որ եւ է փաստ չի ցուցներ։ Նոյն իսկ չի յիշեր մէկ հատ գիրք, ու անուն, որոնց մէջ «տրոցկիստական դաշնակցական - հակախորհրդային» տեսակէտներ արծարծուած ըլլան։ Ամատունիի զեկուցմէն դժուար է եզրակացնել, թէ մեր խմբերուն ինչի՞ մէջ կը մեղադրեն հայ գրագէտները։ Եթէ անոնք տրոցկիստական են եղած, ապա ի՞նչպէս հաշտեցնել տրոցկիզմը ազգային գաղափարի հետ, քանի որ Տրոցկին ամբողջ աշխարհին յայտնի է իբրեւ ծայրայեղ ձախ համայնավար եւ հետեւաբար չի կրնար ազգային ոգիի արտայայտիչ ըլլալ։ Իսկ եթէ խորհրդահայ գրողները ազգայնականներ են, մի՞թէ այդ ներկայիս խորհրդային աշխարհին մէջ յանցանք կը նկատուի։ Չէ՞ որ այս վերջին երկու տարիներուն Խ. Միութեան մէջ տօնուեցան շարք մը ռուս հին եւ դասական գրողներու յոբելեանները եւ թէ Խորհ. Միութեան մէջ եւ թէ [illegible] պատրաստութիւններ կը տեսնուին յանձնուած շուքով տօնելու գալ տարի Պուշկինի մահուան 100ամեակը։ Դեռ վերջերս էր որ Վրաստան տօնեց Ճամճամացէի ծննդեան չարիւրամեակը, այն Ճամճամացէի, որ եղած է վրաց միջնադարեան ազգային բանաստեղծ եւ հանրային կեանքի մէջ նոյն դերն է կատարած, ինչ որ մեզ մօտ՝ Գրիգոր Արծրունին։ Ո եւ է ռուս կամ վրացի համայնավար չի քաշուիր յանձին Լոմոնոսովներու, Գոնչարովներու, Պուշկիններու եւ Ճամճամացէներու տանձացնել իրենց ժողովուրդներու ազգային հանճարը եւ գրական փառքը։ Իսկ ինչո՞ւ մեղադրել Խանջեանը, որ թոյլ է տուած «[illegible] անուան տակ հրատարակել նացիոնալիստ գրողներու երկերը»։

Միայն [illegible] եւ ազգային ու [illegible] արժանապատուութենէն [illegible] կրնան այսպիսի [illegible], որ [illegible] Նորք, մեր ժամանակ արտօնում տան Երեւանի մէջ կանգնեցնել ռուս գրող Պուշկինի արձանը։ Այն Պուշկինի, որ մեր հայրենի բան է՝ [illegible], զուն մանկատներ, գունաձայն [illegible] գրուած դասագրքերով։ Ամատունին միայն մէկ չօշափելի փաստ կը մատնանշէ։ Այն է, որ Խ. Հայաստանի «դպրոցներն ու համալսարանը ապահովուած չեն [illegible] գրուած դասագրքերով»։ Ամատունիի բսելով, այդ ուղղութեամբ Խանջեան եւ իր բարեկամները աշխատանք չկատարելով, «գանգատում էին Թիֆլիսը եւ Մոսկուան, թէ նրանք իրրեւ թէ փող չեն տալիս, թուղթ չեն յատկացնում ենք»։

Սակայն, թերեւս Խանջեան իրաւունք ունէր այդպիսի յայտարարութիւն ընելու. Որովհետեւ, եթէ Խ. Հայաստանի մէջ բաւարար չափով թուղթ կայ, ապա ինչո՞վ բացատրել այն պարագան, որ վերջերս Երեւանի «Պաշտօնաթերթ»ը [illegible] կը տեսնէ կէս էջնոց ծաւալով։ Այս փաստը չեն կրնար ժխտել ոչ Ամատունին եւ ոչ ալ «Խորհ. Հայաստան»ի արտասահմանեան ընթերցողները..

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—.—

Անցեալ մայիսէն ի վեր, քաղաքական բազմապիսի երեւոյթներու հետեւանքով, տնտեսական կեանքը ահաւոր վերիվայրումներ կրեց։ Ճիշդ է, աշխատաւոր բազմութիւնները ըստացան որոշ յաւելումներ եւ առաւելութիւններ, սակայն, գործատէրներու բրած յաւելումները ապրանքներու վրայ, եւ յետագային Ֆրանքին անկումը ապրուստը այնպիսի դժանի մը վրայ դրին որ, դժուար կացութեան մը մատնեց սպառող բազմութեանց գնելու կարողութիւնը։

Գործատէրը եւ աշխատաւորը հաւասարապէս մատնուած են մտահոգութեանց։ Առաջինը մէկ մտահոգութիւն միայն ունի,— ինչպէս կարելի է դարձնել որպէսզի իր ընդհանուր շահէն գումար մը չզոհէ։ Իսկ աշխատաւոր բազմութիւններն ալ կը ճըգնին որ իրենց շաբաթական կամ ամսական եկամուտները խոտոր չհամեմատին գնելու իրենց կարողութեան։

Եւ տնտեսական այս չարժարիթներով է որ, պայքարը կը սաստկանայ երկու բանակներու միջեւ, ընդհանրապէս յանգելով գործադուլներու եւ աշխատանոցներու գրաւման։ Եւ այս պայքարի ընթացքին, բնական է, կը պատահին չկամութիւններ առաջիններէն, եւ երբեմն չափազանցութիւններ երկրորդէն։ Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ, իրականութիւն է որ [illegible] ծանր յաւելումներ կրեց։

Ընկերային նոր օրէնքները անհամեմատ Ֆրանսական պատմութեան մէջ — իրենց որոշ առաւելութիւններով ունեցան նաեւ հակադիր արդիւնքներ. Շատ մը վայրեր, գործատէրները [illegible] իրենց ծախքերը Հայաստանի [illegible] աշխատաւորներուն զրկեցին աշխատանքէ մը։ Եւ այսօր Պուլվար Նասիոնալի կամ Սէն Ֆէլիքս առջեւ պոչ կապողները չկան [illegible]։

Բնական է, խօսքը Ֆրանսացի աշխատաւորներուն համար չէ։ Անոնց ոչ նպաստ կը պակսի եւ ոչ ալ ուրիշ առաւելութիւններ

Որո՞ւ հոգ թէ նպաստի սակը բարձրացաւ, երբ անցին նոր օրէնքներ ու իբրեւ անմիջական արդիւնք, առաջին հերթին Հայը զրկուեցաւ իր գործէն [illegible] արհամարհելով նպաստի տոմարներու մէջ։

Անցեալ ամառ շատ մը յոյսեր կը սնուցանէինք թէ Ժողովրդ. Ճակատի կառավարութիւնը վերջապէս բան մը պիտի ընէ անարդար կերպով զարկուած հայ նպաստառու բանուորութեան համար։ Սակայն, յուսախաբ եղանք։ Այսօր Արհեստ. Միութիւններն ալ չեն հետաքրքրուիր, [illegible] վերջապէս այս հարցն ալ։

Աւելի յստակօրէն ըմբռնելու համար մեր բառերը, խօսքը տանք թիւերուն.

Նահանգային ընդհ.-ժողովի կողմէն կազմուած է ապրուստի սղութեան դէմ մարմին մը։ Այս մարմինը, 40 նոզան կենսական նիւթերուն գիները գումարներով ունեցած էր 632.946

Իսկ նոյն ժողովը, 1936 նոյ. 23ին նիստին մէջ նոյն այդ կենսական նիւթերու գիներու գումարը նախատեսած է 681.215։

681.215—632.946։ Ահնկերեւ է տարբերութիւնը, երբ նկատի առնենք որ ամիս մըն է տարբերութիւնը։

Ուրեմն մէկ ամսուան ընթացքին, սղութեան համեմատութիւնը հասած է 7.626 առ հարիւրի։

Աւելի մանրամասնելով այս թուաբանական հաշուեցուցութիւնը, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը։

Այսպէս լիթր մը ձէթ օգոստ. ամսուն կ'արժէր 7 ֆր. իսկ այսօր նոյն ապրանքը կ'արժէ 8.75։ Կարագին քիլոն կ'արժէր օգոստ. 15—16 ֆր. այսօր 19—20 ֆր.։ Հացին կը վճարենք 0.25 աւելի։ Եզան միսը 10 ֆրանքէն բարձրացած է 15ի։ Խոզի միսը 9 ֆրանքէն 14ի

Շաքարը կ'արժէր անցեալ ամիս 3.40, իսկ այսօր 3.95։ Միջակ գինին 2.40էն 2.90ի բարձրացաւ։

Տուած այս թիւերս որ պաշտօնական են, շատ բան կը խօսին։

Գիներու բարձրացման դէմ պայքարը կը տարուի, սակայն ոչ մէկ դրական փոփոխութիւն կացութեան մէջ. Ձախակողմեան թերթերը մասնաւորաբար գիներու յանկարծական այս բարձրացումը կը նկատեն քանի մը տնտեսական ունեւորներու դիտումնաւոր խաղերը, քաղաքական թաքուն նպատակներով առաջնորդուած։ Եւ կը հրաւիրեն պատկան իշխանութիւնները գործնական անխնայ ըլլալ անոնց հանդէպ։

«Այս հրապարակային թերթերու [illegible] թիւնները կ'ունենան բնականաբար իրենց արդիւնքները։ Այսպէս նահանգային ընդհ. ժողովը փառահեղութիւն ցոյցերով ժողովրդային ճակատի կառավարութեան, որոշում կուտայ պայքարիլ եւ պատժել անխնայ բոլոր «չարաշահները»։

Ապրուստի սղութեան դէմ պայքարող մարմնի տուած թիւերը նոյ. 23ին (681.215) բանուորներու օրականներուն վրան 3 ֆրանքի յաւելում մը կը նախատեսեն։

Այսպէս գաղափար մը տալու համար տանք նաեւ քանի մը արհեստներու համար որոշուած օրականները, վերջինիս 3 ֆրանքի յաւելումով միասին։

Որմնադիր մը հիմա կ'առնէ ժամական 6 ֆրանք։ Երբ շաբաթական քառասուն ժամ ըլլայ աշխատանքը այդ պարագային պիտի առնէ 7.20։ Նոյն կարգով ատաղձագործ մը 6 ֆր. 40 ժամուան պարագային 7.20 Ներկարար մը 5.60 եւ յետոյ 6.72 Ելեկտրա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (149)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Երբ Արթիւշ պիծան բոլորովին հանդարտ ժանտամրը տուն տարաւ եւ զայն անկողնին վրայ նետելէ վերջ ջուր բերաւ, անապարեց հանելու իր գիւքեանը, որուն գօտը կցուած էր երկաթագրներուն վրայ։ Պիծան գրեթէ կը վառէր, միաժամանակ մըտածելով Սերգէյ Կերասիմովիչի բերնէն փախած խօսքերու մասին։ «Բնութիւն ... ապայ ... բաներ մը կը պատրաստ Շահթախտի մէջ ... հիմա որտեղ որ են կ'երեւան»։ Սերգէյի խօսքերը կը վերյիշէր Արթիւշը, ու կը վազէր մտապէս անձրեւէ մը փախչող մարդու նման. Ո՞վ պիտի գար, ինչո՞ւ պիտի գար՝ այս հարցը ծանր բեռան մը նման կը ճնշէր Արթիւշի սիրտը։ Ա՜խ, եթէ միայն այդ գիշերը անցնէր առանց փորձանքի.

Հեւ ի հեւ հասաւ։ Դիւքեանի առջեւ կեցած նստած էին Քերպելեան ու երկու ընկերները։ Շատ ժամանակ չկար կորսնցնելու։ Փոխանակ երկուքի, երեք փախստականներ պէտք է անցնէին միւս ափը։ Ի հարկէ, դժուար էր. Բայց ճար չկար, այդ գիշեր փախստականներն ու գիւքեանի երեք պարկ ապրանքները ամէն գնով պէտք էր փոխադրել միւս ափը։

Քերպելեան մտածկոտ կերպով գըլուխը քերեց։ Այդ կը նշանակէր, որ երկու թերեւս երեք անգամ Արաքսը պիտի անցնէին. Բայց քանի որ Արթիւշ աղամ կը խնդրէր. Աստուած՞ ողորմած է։

— Շատ լաւ, մեր ձուքն նկածը կ'ընենք։ Տեսնե՞նք ... Տէ, ժամանակ չկորսնցնենք, ո՞ւր են մարդիկը ապրանքը.

Հիմա, վայրկեանէ մը պատրաստ կը լինին,— եւ Արթիւշը՝ գիւքեանը բանալով ճրագը ձեռքն անցաւ կացարանի մասը, ուր տղաքը խաւարի մէջ նստած՝ ցած ձայնով կը խօսակցէին։

Պատի եղերքին շարուած կարգընկերը հապճեպով դատարկեց պարկերու մէջ, մէկ մէկ պարկ տուաւ գինուորներուն շալակը, մէկ ալ ինքը վերցուց

Տէ, տղաք, հետեւեցէք, ճամբան ոչ մէկ ձայն, Վարդան, պալա ջան, դու քովէս քալէ ...

Քերպելեան ու Ալի էպլէրը առաջ կ'անցնին, մէկը կը մնայ Արթիւշի եւ տղոց հետ։ Ճամբայէն բաւական մը հեռուէն կը սկսին քալել, ուղիղ դէպի արեւմուտք։ Քանի գիւքեանէն կը հեռանան, այնքան Արթիւշ պիծան աւելի ազատ շունչ կ'առնէ։ «Մեծակը հիմա շնթակած է անբան անասունի նման, մինչեւ առտու տեղէն չի կրնար շարժիլ», ուրախացած կը մտածէ պիծան՝ քայլերը արագացնելով։

Գիւղէն երկու վերստ չափ հեռացեր էին. Քերպելեան ճամբու եզերքը նստած՝ կը սպասէր։ Հոդ ճամբայէն շեղեցան՝ ուղիղ դէպի գետը դառնալով. Երկու բլուրներու արանքով կ'իջնային Արաքսի հովիտը, որ Թուրքաստանն ու Պարսկաստանը զատող բնական սահմանն էր

Արաքս գետը իր բնական յարմարութիւններով մեծապէս կ'օժանդակէ մաքսանենգութեան զարգացման։ Որոշ տեղեր, ուր Արաքսի ընթացքը նկատելի ծանրութիւն մը կը ստանայ, երկու կողմերէն կ'եզերուի շամբուտներով, կը սողայ քմահաճ ոլորքներով ու կը ծածկուի բազմաթիւ կղզեակներով։ Միայն ռուսական ափէն գինուորական հսկողութեան տակ առնուած, պարսկական ափը մաքսանենգութեամբ զբաղողներուն համար ապահով խարիսխի դեր կը կատարէ.

Մեր բարեկամները գետ գետնեցքէն չհասած՝ մօտ հարիւր քայլի վրայ կանգ առին։ Հարկաւոր էր մեծ ուշադրութեամբ մօտենալ՝ պահակներէն չտեսնուելու համար։ Շրջանակ մը կազմեցին եւ ուշադրութեամբ մտիկ ըրին Քերպելեանի, որ կը բացատրէր, թէ ի՞նչ ձեւով ամէն մէկը պէտք է շարժէր։ Արթիւշը, որ աւելի մտահոգուած էր փախստականներու վիճակով քան երեք պարկ ապրանքներով, առաջարկեց մտածել նախ փախստականներու մասին. Այդպէս ալ որոշուեցաւ։

Որքան կարելի էր մօտեցան գետին, որ խիտ ու բարձր եղէգներով եզերուած՝ անտեսանելի կը մնար։ Քառասուն քայլ հեռաւորութեան վրայ պառկեցան ու քիչ մըն ալ փորսող սողացին։ Այդ տեղէն մինչեւ գետը եզրը բարձրացող շամբուտը հազիւ քառասուն քայլ լինէր։ Արագ շարժող մարդ մը հինգ - վեց վայրկեան վազելով կրնար կտրել այդ տարածութիւնը։

Զինուորական կայանները՝ գետի երկայնքով շարուած, իրարմէ երեք հարիւր քայլ հեռաւորութիւն ունէին։ Պահակ զինուորները, պարբերական ընդմիջումներով, կը մեկնէին այդ կայաններէն, համաչափ քայլերով կ'անցնէին տարածութիւնը, կը հասնէին իրարու եւ նորէն ծանր շարժուած քայլերով կը վերադառնային իրենց տեղերը։ Մաքսանենգներու համար, գործելու պատեհութիւնը պահակ զինուորներու իրարու հանդիպելէն վերջը կուգար, երբ իրարու կռնակ դարձուցած, ամէն մէկը կը շիտէր դէպի իր կայանը։

Այս հետեւակ պահակներէ՝ զատ, որոշ ընդմիջումներով, ձիաւոր Ղազախներու չորս հինգ հոգինոց խումբեր կ'անցնէին գետի եզերքով։

Մեր բարեկամներու խումբը գետին թափած, անշարժ մնաց։ Հազիւ թէ հինգ րոպէ մը անցած լինէր, երբ հեռուէն երեւցան անորոշ ստուերներ, որոնք քանի կը մօտենային՝ աւելի որոշ ձեւ մը կը ստանային։ Ձիաւոր Ղազախներու խումբ մըն էր. Եկան ու անցան ճամբայով, որ Արաքսի եզերքը քերելով կ'երկարէր։ Ձիաւորներու ամուր ձեռքը, առտուան հովը հեռացան խաւարին մէջ, տիրեց հանդարտ լռութիւն մը։ Երբեմն գորտի մը սուր կռկռոցը կը լսուէր լռութեան մէջ, ու յանկարծ հազարաւոր գորտեր զարմանալի միաձայնութեամբ մը կը պատասխանէին անոր։ Մէկ ալ ձայները յանկարծ կը դադրէին ու նորէն խաղաղ մեռելութիւն մը կը տիրէր, ու լռութիւնը այնքան կատարեալ էր, որ մարդ ընկերոջ սրտի զարկերը կրնար լսել։

Քերպելեան եւ ընկերները իրենց խուզարկու աչքերով կը պրպտէին խաւարը՝ հանգիստ, սովորական գործ մը կատարողի անտարբերութեամբ, մինչ փախստականները, անոնց քով կծկուած ու շունչերնին պահած, ջղայնօրէն կը դողային։ Սպառնական լարուած վիճակը, վտանգի անորոշութիւնը զարմանալի կերպով ազդած էր անոնց վրայ։

Սակայն, անոնցմէ աւելի սրտմաշուք վիճակ մը ունէր Արթիւշը, որ, թէեւ բազմաթիւ անգամներ մասնակցած էր փոխադրութեան, բայց ինքն ալ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ այժմ ամէն վայրկեան անակնկալ փորձանքի մը կը սպասէր, որ կարծես խաւարին մէջէն պիտի գար։

«Նահշէթ չար սատանային», կ'ըսէր իրենին Արթիւշը՝ Վարդանի ձեռքը սեղմելով, «Տղաս, մէկ էս աղեքը տաղ սալամաթ միւս ափը անցնէին ..., պարզ երեք եղէն Վահէի առջեւ ... Ես ... Սուրբ Լուսաւորիչ, բարին տօնով ուխտի պիտի գամ ... երկու հատ քառան կուզէնոց մոմ պիտի վառեմ պատկերիդ առջեւ, արծաթէ խաչ մը պիտի անկեմ սուրբ խորանիդ վրայ ..., դու չարը խափանէ ..., դու հայ քրիստոնեային ճամբէն կանգնէ նեղ սահաթին»

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

կան աշխատաւոր մը 6 Ֆր. յետոյ 7.20։

Այս քանի մը ամիսներու Թիւերէն յետոյ չմոռնամ ըսել որ երկաթեղէնի աշխատաւորները յառաջիկայ երկու շաբթէ օրէն սկսեալ պիտի աշխատին 40 ժամ շաբաթական

Փոկ շինութեան եւ կօշիկի աշխատաւորներն ալ յառաջիկայ յունուար 27էն պիտի ...

Շատ մը աշխատանոցներու մէջ, արդէն խլրտումներ սկսած են։ Որովհետեւ գործատէրը չուզեր կատարել շաբթուան մէջ մէկ օրուան վճարումը։

Ահա քանի մը տողերով ամփոփում մը Մարսէյլի տնտեսական կեանքին։

Որքան ... պիտի ըլլար, եթէ ուրիշ Թղթակիցներ իրենց գործարանին մէջ եղած փոփոխութիւններուն եւ ուրիշ հարցերուն մասին գրէին «Յառաջ»ին համար։ Այն ատեն, ապահովաբար, կ'ունենայինք նաեւ ... փաստեր եւ պատկերներ։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՖՐԱՆՍԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ

— o —

«Թամփս» այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ․—

Էնկիւրիէն եւ Փարիզէն հասնող լուրերը ցոյց կուտան թէ շատով նորութիւններ պիտի լսենք Ալեքսանտրէթի նահանգին շուրջ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած վէճին մասին։ Բանակցութիւններէն ի վեր թրքախօս ժողովուրդ մը հաստատուած էր այս նահանգին մէջ որուն մաս կը կազմեն Ալեքսանտրէթն ու Անտիոքը։ Պատերազմէն յետոյ Թրքախօսները մեծամասնութիւն կը կազմէին այն տեղ։ Տեղացիներէն ոմանք ճանչցուած էին իբրեւ Թուրքեր, բայց կարծել չկայ որ անոնք իրենք զիրենք կը նկատէին Թուրքեր եւ ոչ թէ Արաբներ, թէեւ շատերը արաբերէնը կը գործածէին իբրեւ երկրորդ լեզու մը։ Արաբներ կային սանճաքին մէջ ինչպէս նաեւ Հայեր որոնց թիւը աճեցաւ պատերազմէն ետքը, գաղթականներու տեղաւորման պատճառով։ Կային Քիւրտեր եւ Ալէվիներ, որոնց աղանդը մեծապէս կը տարբերի բուն իսլամական կրօնքէն։ Երբ 1921ին Ֆրանքլէն Պույիոն կնքեց հաշտութեան դաշնագիրը Թուրքիոյ հետ, Սուրիոյ ֆրանսական հոգատար իշխանութիւնը խոստացաւ մասնաւոր վարչաձեւ մը սահմանել Ալեքսանտրէթի շրջանին համար, ճանչնալ Թուրքերէնը իբրեւ պաշտօնական լեզու եւ մշակութային ազատութիւն տալ տեղացի Թուրքերուն։ Ֆրանսացիները ... զիջումներ ալ ըրին որոնք, ինչպէս լեզուի հարցը, ընդդիմութեան չրախուսեցան Լոզանի մէջ։ Համաձայն Թուրքիոյ եւ հոգատար կառավարութեան միջեւ 1926ին ստորագրուած բարեկամական դաշնագրին տրամադրութիւններուն, Ալեքսանտրէթի մասնաւոր վարչաձեւը ամբողջ նկատի պիտի առնուէր ինչ ձեւ ալ առնէր ապագային Սուրիոյ համար որոշուելիք իրաւակարգը։ Սակայն, համաձայն այս համաձայնութիւններուն, Ալեքսանտրէթի նահանգը շարունակեց մաս կազմել հոգատարութեան ենթակայ սուրիական պետութեան, թէեւ պահեց իր վարչական ինքնավարութիւնը.

Բացայայտօրէն քննադատելի է այս համաձայնութիւնը, քանի որ չանդրադառնար այն կացութեան որ կրնար անխուսափելի կերպով յառաջ գալ, երբ Ֆրանսա հրաժարէր Սուրիոյ հոգատարութենէն։ Այս տեսակ կացութիւն մը ստեղծուած է հիմա Ֆրանսա դաշնագիրներ կնքեց վերջերս Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ. համաձայն այդ դաշնագիրներուն, այս երկու երկիրները անկախութիւն պիտի ստանան երեք տարի վերջ.

Այժմ Թուրքիա եւ Ֆրանսա բոլորովին տարբեր կերպով կը մեկնեն նախապէս կնքուած համաձայնութիւնները։ Թուրքիոյ հանրային կարծիքը մեծապէս շահագրգռուած է Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի Թուրքերով։ Արդարեւ Աթաթիւրք քանի մը օր առաջ խորհրդարանի վերաբացումին առթիւ ճառ մը խօսեցաւ, շեշտելով թէ «այս նահանգներուն ազգաւ Թուրք ժողովուրդին համար որոշումն ամէնէն՝ հրատապ խնդիրն է»․ Իսկ Ֆրանսացիները դիտել կուտան թէ նախորդ համաձայնութիւնները կը վերաբերէին նահանգի վարչական ինքնավարութեամբ օժտելու հարցին եւ առնչութիւն չունին Սուրիոյ հողային ամբողջութեան հետ. Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը պնդէ որ թէեւ սանճաքը անկախ վարչաձեւ ունեցած է այն շրջանին երբ Սուրիա Ֆրանսական հոգատարութեան տակ կը գտնուէր, սակայն ան մաս չի կրնար կազմել սուրիական պետութեան՝ ֆրանսական հոգատարութեան բարձումէն ... Ֆրանսա երբ կը բացատրէ թէ Սուրիա անկախութիւն պիտի ստանայ երեք տարի վերջ եւ նահանգին ապագային մասին ... Էնկիւրի կը պահանջէ անկախութիւն տալ Ալեքսանտրէթի նահանգին եւ կը հարցնէ որ եթէ ֆրանսական կառավարութեան բռնած դիրքը կը նշանակէ 1921ի եւ 1926ի դաշնագիրներուն ժխտումը, այն ատեն ինք պատրաստ է վէճը յանձնելու Ազգերու ընկերութեան խորհուրդին քննութեան.

Ցայտնի չէ որ Թուրքերը բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմե՞ն այս նահանգին մէջ, թէեւ Թուրքական ... ... վրայ։ Երեւոյթներէն դատելով, տեղացի քրիստոնեաները — որոնց մէջ կան մեծ թիւով Հայեր — ինչպէս նաեւ Ալէվիները, հակառակ չեն ինքնավար պետութիւն մը ստեղծուելու ծրագրին։

Հարցը այն է որ Իրաքի եւ Պաղեստինի վերջին պէպքերը մտահոգութիւն պատճառած են Սուրիոյ փոքրամասնութեանց։ Տարօրինակ պիտի ըլլար եթէ Թուրքերն ալ իրենց կողմէ չմտածէին Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի իրենց հայրենակիցներուն մասին։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ վերջերս հիմնուած է կրօնական աղանդ մը, որուն հիմնադիրները կը պնդեն թէ երկիրը տափակ է, նման ափսէի մը պէս եւ ոչ թէ կլոր։ Աղանդի պետը, Վիլպուր Օլիվա որ երկրաբան մըն է, Ամերիկայի զանազան քաղաքները պտտելով ճառեր կը խօսի իր տեսութիւնը պարզելու համար։ Անիկա կը պնդէ թէ լոյսը արեւելքէն չէ որ կուգայ, այլ երկինքի մէկ անորոշ կէտէն։ Ամերիկացիները անտրտունջ մտիկ կ'ընեն այս նոր առաքեալը.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ) — Ժամանակէ մը ի վեր կը գտնուինք քաղաքական այնպիսի անստոյգ ու փափուկ կացութեան մը առջեւ, որ որ եւ է սխալ քայլ մեծ թէ փոքր պետութիւններու կողմէ, կրնայ աշխարհը դէպի մահ ու աւեր առաջնորդել։ Դէպքերու այս դասաւորումին մէջ ի հարկէ հայ ժողովուրդն ալ պարտաւորուած է ըլլալ շրջահայեաց ու զգոյշ, եւ զգուշանալ զանազան հրապուրիչ խոստումներու, որոնց դառն փորձառութիւնը ունինք

Մեր կուսակցութիւնը իբրեւ քաղաքական եւ յեղափոխական կազմակերպութիւն, անշուշտ իր մամուլով եւ բանախօսութիւններով, ժողովուրդին կը ցուցնէ անոր ընթանալիք ուղին։ Այս տեսակէտէն բարեբախտութիւն մըն էր Մարսէյլի եւ Լիոնի շրջանին համար բաւական ատեն իր մէջ ունենալը ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, որ ամենուրեք բանախօսեց ու դասախօսեց։

«Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութենէն վերջ, «Վարանդեան» կոմիտէն այս շաբթու սարքած էր ընկերահամակրական դասախօսութիւն մը որ տեղի ունեցաւ Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ, երիտասարդներու բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Խօսեցաւ ընկ. Միսաքեան քաղաքական կացութեան եւ ազգային հարցերու շուրջ։ «Յառաջ»ի խմբագիրը վերլուծելէ վերջ աշխարհի ընդհանուր կացութիւնը անդրադարձաւ Հայաստանի վրայ եւ խօսելով խորհրդային սահմանադրութեան մասին, դատեց որ մեր դրացիներուն «շնորհուած» Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի գաւառները այդ նոր սահմանադրութեամբ վերջնապէս կը ձգուին իրենց նոր տէրերուն։ Այս առիթով ձաղկեց արտասահմանի անտարբերութիւնը այս ահաւոր անարդարութեան հանդէպ։

Այս խիստ շահեկան դասախօսութիւնը ունկնդրուեցաւ մեծ հետաքրքրութեամբ։ Ցետոյ ներկաները զանազան հարցումներ ուղղեցին ընկեր դասախօսին, որոնց պատասխանեց ... .

Փափաքելի է որ այս տեսակ դասախօսութիւններ յաճախադէպ ըլլան։

Ա.

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս յայտարարուած է, համակրելի արուեստագէտը Արա Պարթեւեան, սարքած է նուագահանդէս մը, կիրակի, մասնակցութեամբ 50է աւելի երաժշտախումբի մը։

Միջազգային համբաւ վայելող երկու արուեստագէտներ, Լիւսի Տէմիրճեան եւ Ժան Իպնար իրենց ձայնովը պիտի մասնակցին այդ նուագահանդէսին, Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ.

Պարթեւեանի նոր գործը, Անուշին Ոչ Բոյեմբերին. պատկերալից կտոր մը կը թուի ըլլալ, ինչպէս ենթադրել կուտայ մեզի խորագիրը։ Յիշենք հոս որ Պարթեւեան յաջող երաժիշտ մը եղաւ ընտանկարներու երաժշտական արտայայտութեան մէջ։

Դեռ թարմ է ամէնուն յիշողութեան մէջ՝ այն մեծ տպաւորութիւնը զոր գործեց քանի մը ամիս առաջ իր Համբիլասոր պատարագը, եւ կ'ենթադրենք թէ իր նոր գործին մէջ ան կը գտնուի երաժշտական նոյն բարձրութեան վրայ

Կը յուսանք թէ Փարիզի գեղարուեստասէր հասարակութենէն բաւական մաս մը, պիտի քաջալերէ այս ձեռնարկը ինչպէս եւ գեղարուեստի նուիրուած բոլոր ձեռնարկները։

Երաժշտասէր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՀԱՆՋԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութեան Վարչութիւնս ցաւով կարդաց «Յառաջ»ի 28 նոյ. թիւին մէջ մեր վարչութեան գանձապահ Գ. Վ. Գարայեանի հասցէին ուղղուած գրութիւն մը որով 7 ստորագրողներ կը պահանջեն ընդհ. ժողով գումարել եւ իր քով գտնուած գոյքերը յանձնել ինչպէս եւ անցեալ շրջանի հաշուետուութիւնը։

Վարչութիւնս նախ կը հարցնէ այս պարոններուն թէ երբ կ'ընդունին եւ կը խոստովանին որ վարչութիւն մը ընդհ. ժողովի մը ներկայութեան կ'ընտրուի, եւ երբ այդ պարոններէն շատեր ալ ներկայ էին այս տարուան սկիզբը 33 անձերէ բաղկացած թէյասեղանի մը ժողովին, այնտեղ ընտրուեցաւ վարչութիւնը ի ներկայութեան իրենց։ Եթէ համակարծիք չէին, ինչո՞ւ չբողոքեցին այն ատեն, եւ երբ գիտեն թէ տարուան սկիզբը ընտրուած վարչութիւն մը գոյութիւն ունի, ի՞նչպէս 7 հոգիով ինքնին վարչութիւն կազմեցին եւ «Յառաջ»ի հետ. 7 թիւին մէջ յայտարարեցին իրենց ընտրութիւնը եւ միայն մէկ անդամին Գ. Գարայեանին ... յանձնել։ Վարչութիւնս գրութեամբ մը իրենց զգացուց թէ ատոր իր իրենց արարքը, եւ թէ մէկ տարուան շրջանը արդէն լրանալու մօտ է, որով արդէն անդամական ընդհ. ժողով պիտի գումարուի. Մանաւանդ այդ պարոններէն մի քանին գիտակ էին թէ սրահին տեղը եւ օրը իսկ որոշուած էր, ուրեմն ի՞նչ նպատակով եւ ի՞նչ յանդգնութեամբ կը կ'ին հրապարակաւ կը յարձակին մեր անխոնջ աշխատակցին՝ Գ. Գարայեանի վրայ, որ քանի մը տարուան ընթացքին Միութեանս յարաբերական եւ այլ ծախքերը իր կողմէն բռնած է առանց ... եւ է մէկ անդամէ սանթիմ առնելու։

Այս առթիւ հրապարակաւ կը յայտարարենք թէ Գ. Վ. Գարայեան ոչ մէկ ատեն ոչ եւ ... առած է առանց վարչութեանս արտօնութեան, եւ մասնաւորապէս կուզենք ըսել որ Զօպանեան - Բաշալեան խորհրդակցական ժողովին համար վարչութիւնս Գ. Գարայեանը լիազօր ներկայացուցիչ կարգած էր, ինչպէս նաեւ 30 նոյ. խորհ. Հայաստանի տարեդարձի հանդէսին։

Այժմ յստակօրէն կ'ապացուցուի թէ ո՞վ է օրինազանցը։

Ատենապետ՝ Յ. Արշակեան
Ատենադպիր՝ Լ. Ատրունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՐՔԵՐՈՒՆ ՏԻՐԱՆԱԼԸ ԱՌԱՋ

— o —

Պուքրէշի «Արարատ» եռամսեայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 նոյեմբեր)։

— «Երկու անգամ է որ առիթը կ'ունենանք երիտասարդներու հրապարակային արտայայտութիւնը լսելու։ Պէտք չկայ տեղ ու անուն յիշել, երբ առաւելապէս մեզ հետաքրքրողը այդ արտայայտութեանց ոգին է։ Երկու անգամուան ալ ասոյնս կ'արտայայտուէին անոնք հրապարակաւ, երկու տարբեր հանդիսութեանց պահուն, մշակութային երկու տարբեր միութեանց անունով խօսք առնելով.

- Հին սերունդը այլեւս պէտք է քաշուի, ու մենք տեղը գանք. ... չե՞ն ... պատուհանները որոնք ... կ'ունենան այս պահուն գաղութներուն մէջ. Հին սերունդին գործն էր ... մենք պէտք է սահմանենք հանրային գործերուն ղեկը՝ որպէսզի մթնոլորտ մաքրենք։ «Ու երկու անգամուն ալ չկրցանք զսպել մեր ժպիտը։ Ոչ թէ անոր համար որ կը խորշինք նոր սերունդի մը առաջէն գալը տեսնելով։ Այլ որովհետեւ սրբազան պէտքերութիւնը, ... յաւակնութիւնը չէ որ կը գտնենք այդ արտայայտութեանց տակ պահուած, այլ տեսակ մը ուռուցիկ ճամարտակութիւն՝ որ հանդէսին ... այս կամ այն երիտասարդը, յաջորդ օրը չգալու համար կրկին։

Մեծամասնութիւնը որով բռնկած են այս կամ այն երիտասարդական միութիւնը վարող այդ համակրելի արգասը եւ յաւակնութիւնը որ կը փրփրացնէ, այդպէս զիրենք՝ ... համար ինչ որ հին սերունդէն կը մնայ. նոր սերունդին պայքարը չէ որ հիմնը գէմ։ Հին սերո՞ւնդ, այլեւս չկայ ան. ընկերներ են միայն որ տեղ տեղ իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն գեր աշխատանքներուն դարձուածը, հանրային ամէն ասպարէզի մէջ, պատնէշ որ իրենց յաջորդները գան իրենց ուսերուն վրայ ... վերցնելու բեռ.

Նոր սերո՞ւնդ, ո՛, ան ալ չկայ, կայ, այո, երիտասարդութիւն մը՝

Նոր սերո՞ւնդ, ո՛, ան ալ չկայ, սերունդ մը իր ամբողջական գիտակցութեամբ եւ իր պայքարովը ... Զղենք երիտասարդութիւնը որ իր առաւար զանգուածով անհրաժեշտ է հայ ժողովուրդի ապրումներուն, ձգենք նաեւ ճամբայ սերմնողը՝ որ հասարակական աշխատանքը կը յիշէ պարտ- հանդէսներու եւ թէյասեղաններու ատեն միայն -- նոյն իսկ անոնք որ երբ՝ տարբերական միութեանց գլուխն են կամ մասնակից հանրային այս կամ այն աշխատանքին՝ հեռու են սերունդ մը յառաջանալէ։ Զկայ հոգեկան կապը որ զիրենք իրենցմէ առաջի սերունդին պիտի միացնէր։ Կը պակսի ... Այո. ոգեւորուած են անոնք ... խանդով մը. բայց այդ աշխատանքին անմիջական հրապոյրն է որ կը խանդավառէ զիրենք, քան թէ անոր առնչութիւնը՝ ալ ժողովուրդին հետ։ Եթէ հիմնադրութիւն գլուխն են՝ երաժշտութեան սէրն է աւելի որ կը հրահրէ զիրենք, քան գիտակցութիւնը հայ երգէն ... մեծ ... յութեան։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի աշխատանքին մէջ մարզական կամ սկաուտական գործն է զիրենք խանդավառողը, քան սկզբնական ոգին՝ ... ունեցան Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնադիրները. Ուսանողական Միութեան մօտ նոյնն է պատկերը. Հոն ալ մեր տղաքը իրենց բովանդակ եռանդութիւնը կը գտնեն առհասարակ համալսարանին մէջ, ու եթէ երբեմն այս կամ այն անցորդը կը կանչեն դրոյց ընելու՝ վաղանցուկ հետաքրքրութեան մը համար է ... անոնց ալ կը պակսի հայ հոգիին մէջ մխրճուելու սէրը։ Բոլոր այս միութիւններուն մէջ կամ անոնց շուրջ կը հաւաքուի սերունդ մը, որ հեռանալ իր բոլոր գրական գիծերուն՝ ի վիճակի պիտի չըլլայ երբեք հայ կեանքի մէջ դեր ստանձնելու։ Անոնց կը պակսի ամէնէն առաջ հիմնական գիտակցութիւնը, -- առաքելութիւնը հայ ժողովուրդին, ու ամէն մէկուն դերը այդ առաքելութեան մէջ։ Անոնք ոչ մէկ կապ ունին հայ ժողովուրդի բազմադարեան մտահոգութիւններուն հետ, եւ ոչ մէկ գրգիռ՝ յանուն անոնց մասնակցելու ապրումներուն ու գաղափարներուն։ Հայ զարդը օտար անոնց արտին, ու մեր ազատագրական պայքարին վրայ կը նային հետաքրքիր օտարի մը պէս։ Աւելի նաեւ անոնց զանազան տեսակ մտամփոփութիւնները, չհզօրեցնել ..., կապուած չհրաւիրելու, ... մինչեւ այն տեղ ... ըլլալու մտքերութիւնը։

Երիտասարդութիւնը որ կ'ուզէ հին սերունդին դիրքերը գրաւել՝ ինքը դեռ չունի։

Դիրքերը չեն խնդրուիր, ա՛յ երիտասարդ յարգելիներ, ճամբու մէջ ու ... ատեն։ Դիրքերը գրաւելով կ'առնուին։ Բայց ամէնէն առաջ հայ ժողովուրդի յուզումներուն հետ նոյնանալու, անոր պայքարին հետ ձուլուելու ուխտը պէտք է։ Դիրքերը անձնատուր կ'ըլլան այն ատեն ինքնին»։

ՆՈՐ ԵՈՐՔԻ մէջ հաստատուած է ակնոցաւորներու ակումբ մը, որ բախտը պիտի ունենայ աշխարհի ամենամեծ ընկերութիւնը ըլլալու, քանի որ Մ. Նահանգներուն մէջ ակնոց կրող մարդոց թիւը 7 – 8 միլիոն կը հասնի։ Այս ընկերութիւնը հազիւ հիմնուած արդէն ունի 30.000 անդամ։

ՆԻՍՏԸ

Սափրիչը — Պարոն, ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ կտրեմ մազերը, կա՞րճ թէ երկար։

— Երկար կտրեցէք կարճ խօսելով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՕՍՆԱԿ, Բ. հատոր (Ա. Բազմաքական, Բ. Եզրայրական Ասուլիս, Գ. Մանրամասնութիւնք, Դ. Ներապրումի պահեր). Գրեց Յ. Ս. Ֆէրմանեան (Խօսնակ)։ 1936։ Տպ. Տէր Յակոբեան։ Գին 15 ֆրանք։ Դիմել՝ A. Der - Agopian, 17, Rue Damesme. Paris.

ՆԱՅԻՐԻ գրական հանդէսին 8րդ թիւը (1936 նոյեմբեր)։ Հասցէ — Nairi, Rue Notara N 64. Le Pirée (Grèce).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Լ. 57ի կորուստին վրայ, Գերմանիա անմիջապէս շինած էր ուրիշ ցէփլին մը Լ. 59 որ փորձեր կը կատարէր այդ պահուն Պուլկարիոյ եւ Փոքր Ասիոյ մէջ՝ իբրեւ նախապատրաստութիւն դէպի արեւելեան Ափրիկէ ծրագրուած ճամբորդութեան.

Դաշնակիցներու գաղտնի սպասարկութեան վարիչները՝ Մոնթիմըրի խողովակով «պուլկար վաճառականին» հասնող այս դղրդալից լուրը շատ աւելի անհաւատալի նկատելով հանդերձ, անմիջապէս միջոցներ ձեռք կ'առնեն ստուգելու եւ ի հարկին արգիլելու համար ցէփլինին մեկնումը

Եւ սակայն սխալ չէր Մոնթիմըրի տեղեկութիւնը։ Արդարեւ 1917ի նոյ. 16ին Լ. 59 Փօքհօլթի հրամանատարութեան տակ կը մեկնէր Եամպոլիի օդակայանէն օգնութեան հասնելու համար Ֆօրպէքին որ, ինչպէս բացատրեցի, դժուար կացութեան մատնուած էր Ափրիկէի մէջ։ Ցէփլինը ունէր հինգ մեքենայ եւ կրնար ճամբորդել ժամը վաթսուն մղոն արագութեամբ. միասին կը տանէր 30.000 լիպրա ռազմանիւթ, հրացան, եւ զանազան գործիքներ, վեց թօնօ դեղ, քամբրէնիք թօնօ քարիւղ եւ յիսուն հատ արագահարուած թնդանօթ (ընդամէնը յիսուն թօնօ)։ Հրամանատարը կը հետեւէր Ադրիական-Միջերկրական-Հիւս. Ափրիկէ-Սուտան գծին եւ առանց վտանգի կը հասնէր գերմանական գաղթավայրը ուր կը փորձէ վար իջնել. Բայց նախ քան այդ, ժամերով կը թափառէր օդերուն մէջ փնտռելու համար Ֆօրպէքի զօրաբանակը. Այս վերջինը արդէն Փորթուկալեան հողերը անցած էր եւ լուր անգամ չունէր որ օգնութիւն ղրկուած էր իրեն։ Ցուսահատական էր հրամանատարին վիճակը. Ի՞նչ պիտի ընէր. անկարելի էր վար իջնել մանաւանդ որ բոլորովին անծանօթ էր գաղթավայրին աշխարհագրութեան։

Ցանկարծ անթել հեռագիրը նոր հրաման մը կ'արձանագրէ Պերլինէն.

— Ետ եկուր ․․․ Ֆօրպէքի զօրաբանակը ընտրինք եղած է

Փօքհօլթ Պուլկարիա կը վերադառնայ. 95 ժամ օդերուն մէջ մնացած եւ 4250 մղոն ճամբայ կտրած էր առանց որ եւ է արգելքի, թէեւ պէտք է խոստովանիլ որ՝ իր քաջութիւնը աննախընթաց է պատերազմի պատմութեան մէջ եւ անվերապահ հիացում պատճառած է դաշնակիցներուն։

Հրամանատարը ինչո՞ւ վերադառնալու հրահանգ ստացաւ. անհաւատալի պատճառ. Պերլինէն արձակուած անթելը կեղծ չէր։ Բայց մեր ինթէլիճընս կը հետեւէր ցէփլինի շարժումներուն. Երբ Խարթումի վրայէն կ'անցնէր ան 15 մղոն բարձրութենէ մը, գիտէինք թէ օգնութիւն կը տանէր պաշարուած զօրաբանակին։ Ուրեմն, գերմանական ծածկագիր բառարանին տեղեակ ըլլալով, Խարթումի մեր զինուորական իշխանութիւնները հեռագիր մը կ'ուղարկեն՝ Պերլին Ֆօրպէքի ստորագրութիւնով՝ յայտնելու համար որ «զօրաբանակը պաշարուած է եւ օգնութիւն հասցնելու պէտք չկայ այլ եւս»։

Պերլինի վարիչները փութապէս կը մարեն այն ատեն եւ ըստ այնմ կը հրամայեն ցէփլինին որպէսզի վերադառնայ։

Մորթիմըրի պատմութիւնը շարունակելէ առաջ փակագիծ մը՝ յիշելու համար քանի մը մանրամասնութիւններ, որոնք կապ ունին լրտեսական գործունէութեան հետ։

Համաձայն գերմանական վիճակագրութեան մը, հետեւեալ այլազգի լրտեսները ձերբակալուած ու պատժուած են Գերմանիոյ մէջ՝ ընդհանուր պատերազմի տեւողութեան - 235 Գերմաններ (որոնց 67ը Ալզաս-Լորէնցիներ), 46 Ֆրանսացիներ, 31 Հոլանտացիներ, 25 Զուիցերիացիներ 22 Ռուսեր, 20 Պելժեր, 13 Լիւքսէնպուրկցիներ, 5 Տանըմարքցիներ, 4 Աւստրիացիներ, 3 Անգլիացիներ, 3 Իտալացիներ, 3 Շուէտացիներ եւ մէկ Փերուցի։

Այս լրտեսներէն 175ը աշխատած են Ֆրանսայի, 58ը Անգլիոյ, 55ը Ռուսիոյ, 21ը Պելժիոյ եւ երկուքը Իտալիոյ հաշւոյն։ Գերմանացիներուն մէկ մասը, իսկ Հոլանտացիները ամբողջութեամբ՝ ծառայած են Մեծն Բրիտանիոյ։ Ալզասցիները, Զուիցերիացիները եւ Լիւքսէնպուրկցիները օգնած են Ֆրանսացիներուն, իսկ Շուէտացիք՝ թէ այս վերջիններուն եւ թէ Ռուսերուն։

Գաղափար մը տալու համար թէ մեր ... քանի անգամ ծպտուած են գերման զինուորական համազգեստով, յիշեմ որ պատերազմի առաջին երեք տարուան ընթացքին 1785 հոգի մահուան դատապարտուած են միայն Պերլինի մէջ որովհետեւ բանակին տարազը կը կրէին առանց արտօնութեան.

Պատերազմի շրջանին Մորթիմըր չորս անգամ Գերմանիա մտաւ, երեք անգամ Աւստրիա, երկու անգամ Պուլկարիա եւ մէկ անգամ Թուրքիա։ Չեմ կարծեր որ ուրիշ լրտես մը նմանօրինակ յաջողութիւն ունեցած ըլլայ՝ իրմէ առաջ կամ իրմէ վերջ։ Ան էր որ ահաւոր աղանդին առաջին օրերը Գերմանիա անցնելով իմացաւ «Ֆօքեր» անունով ճանչցուած օդանաւերուն գաղտնիքը

Հոլանտացի հնարիչը կարեւոր յեղաշրջում յառաջ բերած էր ռմբաձիգ սաւառնակներու մեքենական կազմին մէջ ու այդ կատարելագործումին շնորհիւ էր որ Գերմանացիք, պահ մը, առաւելութիւն ունեցան դաշնակիցներուն վրայ՝ օդային կռիւներուն մէջ։ Բարեբախտաբար այդ առաւելութիւնը կարճատեւ եղաւ որովհետեւ Մորթիմըրի յաջող առաքելութենէն յետոյ մեր զինուորական իշխանութիւնները օգտուելով իր տեղեկագիրէն, շինել տուին նոր օդանաւեր որոնք անկասկած կրնային մրցիլ Գերմանիոյ Ֆօքըներուն հետ։

Մորթիմըր խանդոտ ծառայութիւններ մատոյց դաշնակիցներուն մասնաւորաբար 1918ի վերջերը, այսինքն իր մահէն քանի մը ամիս առաջ։ Դժուար է վերլուծել որ՞ այս ազանձնի երիտասարդը կազմածքը անգամներ մահուան ճիրաններէն մազապուրծ ազատելէ յետոյ, զոհ պիտի երթար թշնամիին գնդակին՝ զինադադարէն ճիշդ մէկ շաբաթ առաջ։ Դժբախտ ճակատագի՜ր

Բայց շարունակեմ իր քաջագործութիւններուն պատմութիւնը

Դաշնակից սպայակոյտը անուղղակի կերպով լուր առած էր թէ Գերմանացիք արեւմտեան ճակատին վրայ «անց մը» լքորէն կը նեղուէին պահեստի ուժերու նուազութենէն։

(Շար.)

*** Պատասխանելով «Փառի - Միտի»ի կարգ մը հարցումներուն, Գ. Լէվի Ուլման, Տիկին Սարաֆեանի (Փաստրմաճեան) փաստաբանը, ճիշդ կը գտնէ իր փոխանորդեալին պատմութիւնը, որ հրատարակուեցաւ երէկ: Այս պաշտօնական կարծիքը կը յայտնէ Ս. Սասունիի մասին, իսկ մարդասպան կնոջ համար կը նախատեսէ մահապատիժ, կանխամտածութեամբ սպանութիւն կատարած ըլլալով. «բայց այնպիսի պարագաներ կան որ կրնան անպարտ արձակուիլ, թէեւ դժուար է բացարձակապէս ապացուցանել»:

*** Սպանութեան լուրը հրատարակած էր նախ Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ին թղթակիցը, յիշելով թէ հեռաձայնի գործիքը ժամերով բանեցաւ, մինչեւ որ զոհին եղբայրը եկաւ գտաւ դիակը:

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ «ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ»

Թուրքերէն թերթերը կը շարունակեն արիւն պղտորել եւ քնաբեր պատմութիւններ հրատարակել: Վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Սանճաքի ընտրութեանց օրը, Տորիոյի եւ տեղական իշխանութեան կողմէ զինուած Դաշնակներ, իրենց առած հրամանին վրայ, ուզած են բանի քուէտուփերու առջեւ տանիլ Գըրք Խանի մէջ իրենց հանդիպած գլխարկաւոր Թուրքերը: Զգացողներուն ալ ձեռնակապ անցուցած եւ խումբ խումբ բանտը տարած են: Կարծես բաւական չըլլային զինել Դաշնակներուն բրածները, հանդիպած անձերուն գլխարկները հանած եւ պատռած են:

Անթաքիոյ 140,000 հոգինոց ժողովուրդէն միայն 7 երկրորդ կարգի ընտրողներ մասնակցած են ընտրութեանց: Անոնք ալ հետեւեալներն են.— Մուսթաֆա Գուսէյրի (երեսփոխան հռչակուած), Գուսէյրիի տղան, եղբօր տղան, սենեկապանը եւ երեք ծառաները:

*** Անոնք որ կ'ուզէին Սանճաքը նկատել իբրեւ Սուրիոյ մէկ մասը, զարմացան ընտրութեանց արդիւնքին առջեւ, որովհետեւ կը յուսային թէ պիտի կարենան ընտրութիւնները իբրեւ փաստ մը ներկայացնել իրենց պնդումին համար: Ներկայիս անոնք կ'աշխատին ժողովուրդը յորդորել եւ համոզել, իբրեւ միջոց գործածելով «Էլ Լիվա» թերթը որ կը հրատարակուի Իսքէնտէրունի մէջ եւ Տորիոյի օրկանն է: Այս թերթը վերէն վար սուտերով լեցուն յաւելուածներ կը հրատարակէ: Իրենք ալ հասկցած են ծիծաղելիութիւնը այս միջոցին, որով կ'ուզեն խանգարել ժողովրդական միութիւնը եւ թուլցնել անոր կամքը:

*** Անտիոքի ձերբակալութիւնները, խուզարկութիւնները եւ ահաբեկումը կը շարունակուին խստութեամբ: Նոյեմբեր 28ին պատժական ատեանին յանձնուած են լիւէի երեք աշակերտներ, այն մեղադրանքով թէ պարագլուխ եղած են Հանրապետութեան տօնին օրը: Այդ տօնին մէկ ամիս յետոյ կատարուած այս հետապնդումը կը ցուցնէ թէ կառավարութիւնը ոչինչ պատճառներ կը փնտռէ, ձերբակալութիւն ընելու համար. բայց երիտասարդները հանդարտութեամբ կը սպասեն դատավարութեան:

Դուրսէն եկած նամակները գրաքննութեան կ'ենթարկուին:

*** Փարիզի գնացած Սուսա Տավաղի զրկուեցաւ ծանուցագիր մը, յանձնուելու համար Ֆրանսայի, իբրեւ պատասխան անոր վերջին յուշագրին: Ծանուցագիրը կը խօսի Ֆրանսական վերջին առաջարկի մասին եւ իբրեւ հիմ ունի այն յայտարարութիւնները զոր արտաքին գործոց նախարար Բ. Դելբոս ըրաւ Ազգային Ժողովին մէջ:

*** Եկած լուրերէն կը հասկցուի որ ճնշումը հետզհետէ կը սաստկանայ Սանճաքին մէջ եւ ահաբեկման շայն դրութիւն մը կը տիրէ: Դրգռիչները հակամարդկային ամէն միջոցի կը դիմեն, ահաբեկելու համար ժողովուրդը: Քանի մը օր առաջ Անթաքիոյ մէջ տեղի ունեցած ահաւոր դէպքին նմանը Իսքէնտէրունի մէջ ծագեցաւ դեկտեմբեր 2ին: Գիշեր ատեն, զինուոր մը զէնք կ'արձակէ Թրքական տուներուն վրայ, բայց գնդակները ո եւ է մէկուն չեն հանդիպիր, որովհետեւ այդ միջոցին ոչ ոք կար փողոցին մէջ: Քիչ մը յետոյ, շրջուն պահակախումբը ձերբակալելով պահականոց կը տանի յարձակողը, բայց անմիջապէս ազատ կ'արձակէ:

Դաշնակցութեան մտայնութիւնը կը շարունակուի ամբողջ խստութեամբ եւ փողոցներու մէջ զինեալ պահակներու մայիլ խմբաններու ձայնէն զատ ուրիշ ձայն չի լսուիր:

Աւելի քան 150 հոգի խեղդուած Ատանայի մէջ

Ատանայէն կը հեռագրեն թէ վերջին ողողումները ահաւոր համեմատութիւններ ստացած են: Մինչեւ երկուշաբթի խեղդուածներու թիւը կը հասնէր 150ի, բայց կը կարծուի թէ իրականին մէջ շատ աւելի է: Փլած են 1100 տուներ, իսկ մնացածը՝ 700 չէնքեր որոնք փլչելու վտանգ կը սպառնան: Անպատսպար կը մնան 50,000 հոգի: Փարէնաւորման եւ ժողովուրդին տեղափոխութեան դժուարութիւնները աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը:

Ողողումները հետեւանք են Սէյհան գետին յորդումին: Գետբաղոյն ճիղերով կարելի եղած է մղկիթներու մէջ տեղաւորել միայն 4000 հոգի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԽԱԽՈՏԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ 10 առ հարիւր կրճատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, մէկ ամսուան համար: Տասը առ հարիւր եւս պիտի կրճատուի յառաջիկայ յունուարին:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ սպարապետը Վարշաւա գնաց, Լեհաստանի սպարապետին հետ խորհրդակցելու համար Լեհեւռումանական զինուորական համաձայնութեան վերակենդանացման մասին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ միջազգային ուսանողներու ընկերութեան անդամներէն 31 հոգի բանտարկութեան դատապարտուեցան Գերմանիոյ մէջ, մերժած ըլլալով զինուորութիւն ընել եւ հիթլերական բարեւ տալ:

14 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ հինգ հոգի վիրաւորուեցան Լոնտոնի մօտ, հոյանտական օդանաւ մը կրակ առած ըլլալով: Զոհերուն մէջ կը գտնուին Շուէտի նախկին վարչապետը՝ Ծալմալ Լինտման, ինքնաթիւի (օթօմիտ) հնարիչը՝ լա Զիէրվա եւ ուրիշներ:

ԵՐԵՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ թունաւորուեցան եւ մեռան Նանթի մէջ, դեղագործը ճճիներու յատուկ դեղի մը փոխարէն սթրիքնին տուած ըլլալով, սխալմամբ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ պահանջը յիշելով, ելեւմտական նախարար Տաքթ. Շախթ ըսաւ.— «Երբ մեծ ժողովուրդ մը կը հարկադրեն ինքն իր վրայ կծկուիլ, ի վերջոյ պայթիւն մը տեղի կ'ունենայ»:

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԵԼԼՕ, իտալացի մեծ թատերագիրը եւ վիպագիրը, որմէ էջեր թարգմանուած են «Յառաջ»ի մէջ ալ, մեռաւ երէկ, Հռոմի մէջ: Ծնած էր 1867ին:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Դիւան

ԼԻՈՆԻ Վաղանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՔԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները 13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սովորական ժողովատեղին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
Վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Maison du Peuple. Ave. Verdun
Նիւթ՝ զինուորական գիտելիքներ:

ԱԿՈՒՄԲԻ ՕՐ

Կազմակերպուած Փորտօի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի կողմէ
ի նպաստ իր գրադարանին
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ.Յ.Դ. Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ.
Մասնակցութեամբ Գ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի կը ներկայացուի
ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ (զաւեշտ)
Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, նուագ. արտասանութիւն.
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ. կը խօսի՝ ընկ. Հ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Մուտք 2 ֆրանք

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի ժողովրդական Համալսարանի կողմէ
13 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին.
Կը դասախօսէ Գ. Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը.
Գեղարուեստական բաժին. կը նուագէ Հ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ.

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ
13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Սերժ Պէյլիկճեանի թատերասրահին մէջ,
26 rue Troyon. մէթրօ Pont de Sèvres
Կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԵՐ (դրամ 3 արար)
եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ (զաւեշտ).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղբօրական մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

×

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ.ի Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ տարաբախտ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի վաղահաս մահուան առթիւ.

×

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը նմանօրէն կսկիծով կը ծանուցանէ իր անզուգական հայրենակից եւ գործիչ Գ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղբօրական մահը:

Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները ներկայ գտնուելու յուղարկաւորութեան, որուն թուականը պիտի հրատարակուի Յառաջի մէջ:

Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն:

ԾԱԽՈՒ է հիւանդութեան պատճառաւ, նպարատուն մը, հանրակառքի գծի վրայ, բազմամարդ թաղ, մթերանոցին հետ՝ 3 կտորով յարկաբաժին, լուսաւէտ եւ օդաւոր, բակ ու պարտէզ, ուր՝ կարելի է պահել հաւ, ճագար, լաւ շահ ապահովելու համար:

Ապրանք եւ գործ (Գալանս օթօմաթիք եւ կլասիք ճոփ-ճոր, դարակներ, եւայլն մէջը) 8500 փրանք միայն, կանխիկ: Այս լաւագոյն առիթը փախցնել չուզողները դիմեն՝ 18 Ավընիւ տը Սէն Ժիւսթ, Մարսէյլ:

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 12 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3293

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Հինգշաբթի օր եւ երէկ հրատարակեցինք երկու կարեւոր գեկոյցներ, որոնք անմիջական կապ ունին տարագիր բազմութեանց առօրեայ կեանքին հետ։

Առաջինը՝ տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան խնդիրն է, որուն պաշտօնական ազդը հրատարակուեցաւ վերջերս, եւ որու մասին պաշտօնապէս տեղեկութիւններ կը հաղորդուին արդէն, թաղէ թաղ եւ շրջանէ շրջան։

Ինչպէս տեղեկացանք հրատարակուած գեկոյցէն, 1928 մարտ 31ի օրէնքը գործադրելի է նաեւ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած հայ տարագիրներուն համար։

Այսպէս, այն ֆրանսահպատակ հայ երիտասարդները որոնք ծնած են 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտ. 31, պարտաւո՛ր են մինչեւ 1937 յունուար 10 ներկայանալ իրենց շրջանի քաղաքապետութեան եւ արձանագրուիլ։ Անոնք 1937 փետրուար 10էն սկսեալ պիտի կանչուին եւ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին։

Արձանագրուելու պարտաւոր են նաեւ անոնք որ 1923էն սկսեալ 20րդ տարին թեւակոխած են, բայց մինչեւ հիմա արձանագրուելու հրաւէր չէին ստացած։

Վերջապէս, 1936-37ի զինուորցուները իրենց ծառայութիւնը պիտի կատարեն Ֆրանսայի մէջ, «Օտար Գունդ» կոչուած զօրամասերու մէջ, իբրեւ լրացուցիչ մաս ֆրանսական բանակին։ (Որոշած ըլլալով կրկին հրատարակել պաշտօնական գեկոյցը, զանց կ'ընենք միւս մանրամասնութիւնները)։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս տարագիր զինուորները մէկ տարի ծառայելէ վերջ, քաղաքացի պիտի ճանչցուին, ԵԹԷ ԳՐԱՒՈՐ ՓԱՓԱՔ ՅԱՅՏՆԵՆ (պարտադիր չէ)։ Եւ պիտի կրնան աշխատելու իրաւունք ստանալ առանց սահմանափակումի, եթէ հպատակութիւն իսկ խնդրած չըլլան։ Զինուորներու ազգականներն ալ պիտի օգտուին պետական նպաստէն, ճիշդ Ֆրանսացիներու պէս։

Առ այժմ այսքան զինուորագրութեան հարցի մասին, որ երկար ատենէ ի վեր կը զբաղեցնէր միտքերը։

Կը կարծենք թէ խուճապի մատնուելու իրաւունք չունի տարագիր երիտասարդութիւնը, ազդուելով զանազան զրոյցներէ։ Առաջին անգամ չէ որ չարքաշութեան փորձ մը պիտի կատարէ մեր երիտասարդութիւնը։ Եւ առաջին զինուորցուները չեն անոնք որ պիտի կանչուին յառաջիկայ ապրիլին կամ հոկտեմբերին։

Նոյնքան եւ աւելի կարեւոր արժէք մը կը ներկայացնէ տարագիրներու իրաւական վիճակի ճշդումը։

Տարիներու ձգձգումէն ետք, Ֆրանսայի խորհրդարանը վերջապէս վաւերացուց Ժընեւի միջազգային պայմանագիրը, որ կը ներկայացնէ շարք մը առաւելութիւններ։

Ստորագրուած՝ 1933 հոկտեմբեր 28ին, այդ պայմանագիրը պիտի ծառայէր մեղմացնելու զանազան երկիրներ ապաստանած հայ, ռուս եւն. տարագիրներու անտանելի կացութիւնը։

Պայմանագիրը տեսական արժէք ունէր մինչեւ հիմա։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անոր տրամադրութիւնները կառավարութեանց կը հաղորդէր իբրեւ «յանձնարարութիւն», առանց օրինական պարտադրութեան։ Որպէսզի գործադրելի դառնար, պայման էր որ առնուազն երեք պետութիւններ վաւերացնէին զայն, իրաւասու նախարարութեանց հաւանութեամբ։

Այդ գործողութիւնը կատարած են, արդէն, Ֆրանսա, Պուլկարիա, Եգիպտոս եւ Նորվեկիա, համաձայն պաշտօնաթերթին, որ ամբողջութեամբ հրատարակած է պայմանագիրը, իբրեւ գործադրելի օրէնք։

Ի՞նչ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ պայմանագիրը։

Արդէն սկսած ենք թարգմանել եւ բոլորն ալ անխտիր պիտի ունենան զայն։

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով բովանդակութեան վրայ, կրնանք ըսել որ անոր գործադրութեամբ մեր հայրենակիցները պիտի ազատին շատ մը մտահոգութիւններէ, ամէն պարագայի մէջ պիտի վայելեն աւելի մարդավարի կեանք։

Անոնք նորէն պիտի մնան Նանսէնեան հպատակ, բայց պիտի կրնան ազատ ճամբորդել, վաւերացնող պետութեանց մէջ։

Ցետոյ, պիտի փրկուին արտաքսման փորձանքէն, որ այնքան բոյներ քանդեց վերջին տարիներու ընթացքին։

Իրաւական տեսակէտով ալ, պիտի վայելեն շարք մը իրաւունքներ, որոնք միայն տեղացիներու յատուկ էին։

Ինչ կը վերաբերի աշխատանքի իրաւունքին, պիտի վերնան, կամ գոնէ պիտի մեղմանան հաստատուած սահմանափակումներն ու իրաւազրկումները։ Իսկ արկածի պահուն, պիտի ընծայուին [illegible] երկիր օտարներու տրուած իրաւունքները։ Նոյն առաւելութիւնը, նաեւ, դպրոցական եւ համալսարանական կրթութեան, ինչպէս եւ տուրքերու մասին։

Մնացեալ մանրամասնութիւնները զանց կ'ընենք, ամբողջութիւնը թարգմանելու ձեռնարկած ըլլալով։

Այս առթիւ, ինքնաբերաբար կը ծագի հիմնական խնդիր մը, — ունի՞նք համապատասխան կազմակերպութիւն մը, այստեղ եւ այլուր, գործնապէս արժեցնելու համար օրէնքին ընծայած դիւրութիւնները։

Թող չըսեն թէ արդէն օրկաններ կան եւ կը զբաղին։

Առանց վիրաւորելու մէկը կամ միւսը, կ'ուզէինք ըսել որ եղածը չի բաւեր, թէ իբրեւ կազմակերպութիւն եւ թէ իբրեւ հեղինակութիւն։ Եւ ատոր համար ալ, կը վախնանք որ դարձեալ անհամութիւններ ծագին, կամ մէկի փոխարէն տասը գլուխներ եւ դրամահաւաքներ իրար խաչաձեւեն եւ սիրտ պղտորեն։

Ժամանակն է լրջօրէն քննելու այս հարցը, առեղծելու համար վստահելի եւ բանուկ մեքենայ մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐՆ Է ԻՐ ԵՂԲԱՅՐԸ, ՃՈՐՃ Զ. ՈՐ ՊԻՏԻ ՀՌՉԱԿՈՒԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Զիջուած ամէն իրաւունք, Էտուարդ այլեւս չպիտի կրնայ բնակիլ անգլիական հողի վրայ

Հինգշաբթի օր, 10 դեկտեմբեր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովը պատմական նիստ մը գումարեց, լսելու համար Էտուարդ Ը. Թագաւորին հրաժարումը եւ վարչապետին յայտարարութիւնները։ Աննախընթաց բազմութիւն մը խռնուած էր խորհրդարանին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ։ Աւանդական արարողութիւններէն անմիջապէս վերջը, ժողովին ատենապետը կարդաց Թագաւորին կողմէ ուղղուած Գիրը, որ կը ծանուցանէր իր անդառնալի հրաժարումը Մեծն Բրիտանիոյ գահէն։ Վարչապետ Պ. Պօլտուին, որ յոգնած երեւոյթ մը ունէր, խորհրդարան երթալէ առաջ կարճ այցելութիւն մը տուած էր մայր թագուհիին։ Ժողովասրահ մտաւ ժամը 2.45ին եւ առանց բառ մը արտասանելու, ատենապետին յանձնեց արքայական մագաղաթը, որ կը պարունակէր Էտուարդ Ը.ի յայտարարութիւնը։ Ատենապետը զայն կարդաց խորապէս յուզուած, մինչ բոլոր ժողովականները ոտքի կեցած էին։

Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնը.

— «Երկար եւ անձկալից խորհրդակցութիւններէ վերջ, որոշեցի հրաժարիլ գահէն ուր յաջորդած էի հօրս մահէն ետք։ Այժմ ձեզի կը հաղորդեմ վերջնական եւ անդառնալի որոշումս։ Գիտակից առած քայլիս ծանրութեան, կը սիրեմ յուսալ թէ պիտի վայելեմ իմ ժողովուրդներուս համակրանքը, տուած որոշմանս եւ անոր շարժառիթներուն համար։ Այժմ չպիտի խօսիմ իմ անձնական զգացումներուս մասին, բայց կը խնդրեմ յիշել թէ այն բեռը որ շարունակ կը ճնշէ վեհապետի մը ուսերուն վրայ, այնքան ծանր է որ կարելի է տանիլ միայն իմինէս տարբեր պարագաներու մէջ։ Կ'ըմբռնեմ թէ չեմ անտեսեր այն պարտականութիւնը որ կ'իյնայ իմ վրայ, հանրային շահը գերադասելու համար, երբ կը յայտարարեմ թէ այլեւս չեմ կրնար ստանձնել այդ ծանր հոգը, թէ արդիւնաւորապէս եւ թէ ինծի գոհունակութիւն պատճառելու պայմանով։ Հետեւաբար, այս առտու ստորագրեցի հետեւեալ հրաժարագիրը.

— «Ես, Էտուարդ Ութերորդ Մեծն Բրիտանիոյ, Իրլանտայի եւ Անդրծովեան Բրիտանական Գաղթավայրերու թագաւոր եւ կայսր Հնդկաստանի, ներկայիս կը յայտարարեմ անդառնալի որոշումս հրաժարելու գահէն ինծի եւ իմ սերունդիս համար, եւ կ'ուզեմ որ անմիջապէս գործադրուի այս հրաժարագիրս։ Ի նշան այդ որոշման, այսօր, 1936 դեկտեմբերի 10րդ օրը, ես իմ ստորագրութիւնս դրի այստեղ, ի ներկայութեան այն վկաներուն որոնց ստորագրութիւնները նոյնպէս դրուած են։ Ստոր. ԷՏՈՒԱՐԴ ԹԱԳԱՒՈՐ-ԿԱՅՍՐ»։

« Այս գործողութիւնը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան երեք եղբայրներուս, Ն. Ա. Բարձրութիւններ Եորքի դուքսին, Կլօսթըրի դուքսին եւ Քէնթի դուքսին։ Խորապէս կը գնահատեմ ոգին այն կոչերուն որ ուղղուեցան ինծի, յորդորելու համար որ տարբեր վճիռ մը արձակեմ եւ իմ վերջնական որոշմանս յանգելէ առաջ, ես երկար խորհեցայ անոնց վրայ։ Բայց վճիռս տրուած է։ Միւս կողմէ, նոր յապաղում մը կրնայ շատ վնասակար ըլլալ այն ժողովուրդներուն համար որոնց ապագան, երջանկութիւնը եւ բարգաւաճումը միշտ իմ սրտիս մօտ են եղած եւ որոնց ջանացած եմ ծառայել իբրեւ Կալլէսի իշխան եւ թագաւոր։ Ես հրաժեշտ կ'առնեմ բոլորէն, այն վստահութեամբ թէ իմ նախընտրած ուղեգիծս լաւագոյնն է ապահովելու համար գահուն եւ կայսրութեան ամբողջութիւնը եւ իմ ժողովուրդիս երջանկութիւնը։ Անձկութեամբ կ'ըղձամ որ ոչ մէկ յապաղում տեղի չունենայ ստորագրած գիրս գործադրութեան համար եւ բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուին անմիջապէս, որպէսզի օրինաւոր յաջորդս, եղբայրս, Ն. Արքայական Բարձրութիւն Եորքի դուքսը գահ բարձրանայ»։

Վարչապետը կը պատմէ ամբողջ անցուդարձը

Հրաժարագրին ընթերցումէն վերջը, որ ունկնդրուեցաւ երկիւղած լռութեամբ, բոլորին աչքերը ուղղուեցան Պ. Պօլտուինի վրայ։ Տժգոյն բայց պաղարիւն, վարչապետը յաջողութեամբ կատարեց իր փափուկ պաշտօնը, առանց պոռոտ բառեր գործածելու։ Առաջին վայրկեանէն իսկ յայտարարեց թէ «պարզապէս եւ անկեղծօրէն պիտի յայտնէ ամբողջ ճշմարտութիւնը, Թագաւորին արտօնութեամբ»։ Եւ պատմեց ինչ որ անցած դարձած էր։

Անցեալ հոկտեմբերի կիսուն, վարչապետը հազիւ ապաքինած եւ պաշտօնի ձեռնարկած, խորապէս կը յուզուի Մ. Նահանգներու եւ գաղթավայրերու մէջ բնակող Անգլիացիներու ղրկած նամակներէն, որոնք կը հաղորդէին ամերիկեան մամուլին չնչալից հրատարակութիւնները՝ Էտուարդ Ը.ի հովուերգութեան մասին։ Վարչապետը կը վախնար գրպարտութեանց եւ չափազանցութեանց հետեւանքներէն, մանաւանդ որ Տիկին Սիմփսընի ամուսնալուծումը մօտ էր եւ շատ չանցած անգլիական մամուլն ալ պիտի խառնուէր ամերիկեան մամուլին հրատարակութեանց։

— «Թագաւորը բարեկամ մըն էր ինծի համար։ Ես իր առաջին

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսական խորհրդարանը վաւերացուցած ըլլալով 1933 հոկտեմբեր 28ին Ժընեւի մէջ կնքուած պայմանագիրը՝ գաղթականներու իրաւական կացութեան մասին, Հանրապետութեան Նախագահը հրամայած է ձեռնարկել անոր գործադրութեան։ Պայմանագիրը վաւերացուցած են նաեւ Պելժիա, Պուլկարիա, Եգիպտոս եւ Նորվեկիա։

Ցետաձգելով յառաջաբանը, կը փութանք հաղորդել պայմանագրին հիմնական տրամադրութիւնները.—

ԳԼՈՒԽ Ա.— ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

ՅՕԴ. 1.— Ներկայ պայմանագիրը գործադրելի է ռուս, հայ եւ նման ապաստանեալներու, ինչպէս սահմանուած են 1926 մայիս 12ի եւ 1928 յունիս 30ի կարգադրութիւններով, բացի այն փոփոխութիւններէն կամ ճշդումներէն զորս իւրաքանչիւր կողմ կրնայ կատարել, իր ստորագրութեան կամ հաւանութեան պահուն։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՅՕԴ. 2.— Պայմանադիր կողմերէն իւրաքանչիւրը յանձն կ'առնէ Նանսէնեան վկայականներ տալ, առնուազն մէկ տարուան համար, իր հողին վրայ կանոնաւորապէս բնակող ապաստանեալներու համար։

Այդ վկայականները պիտի պարունակեն բանաձեւ մը՝ դուրս ելլելու եւ վերադառնալու մասին։ Անոնք որ ժամանակը չանցած Նանսէնեան վկայականներ ունին, ազատ են դուրս ելլելու զանոնք յանձնող երկրէն եւ վերադառնալու, առանց արտօնութիւն պէտք ըլլալու դուրս ելած ատեն կամ առանց այդ երկրի հիւպատոսարաններուն վիզային, վերադարձի համար։

Պայմանադիր կողմերու հիւպատոսարանները իրաւասու են երկարաձգելու այդ վկայականները, առ առաւելն վեց ամսուան համար։

Նանսէնեան վկայականներու վիզայի ծախքը, բացի կարօտեալներու համար ձրի տալու պարագայէն, պիտի հաստատուի համաձայն օտար անցագիրներու համար գործադրուած ամէնէն աժան սակացոյցին։

(Շարունակելի)

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հինգշաբթի օր բացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նստաշրջանը, քննելու համար Սպանիոյ խնդիրը եւ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի խնդիրը։ Նախագահը այս վերջին հարցը շօշափած ատեն, ժողովին ուշադրութեան յանձնեց Թուրքիոյ առաջարկը եւ շրջանին թուրք բնակչութեան ապահովութեան հարցը։ Պ. Իվոն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղած նամակով մը կը յայտարարէ թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է քննելու Թուրքիոյ յարուցած խնդիրը, որոշ վերապահումներով։ Ուստի Ա. Դ. Խորհուրդը որոշեց երկուշաբթի օր նկատի առնել խնդիրը, երբ Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ Ժընեւ հասած կ'ըլլայ։

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

չէ լուսաբանուած տակաւին

Օրը օրին տեղական թերթերէն քաղեցինք զանազան պատմութիւններ, ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի սպանութեան պարագաներու մասին, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել, քանի որ վկաներ չկան զոհին կողմէ։ Երէկ հարցաքննիչ դատաւորը հարցաքննութեան կանչած էր Օր. Անահիտ Փաստրմաճեանը եւ խորթ հայրը, Նիկողոս Սարաֆեան, որուն ընթացքը կասկածելի կը համարուի։ Ինչպէս «Էնթրանսիժան», «Իւմանիթէ» եւ ուրիշ թերթեր, արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Լ'Էօվր» եւս մութ կէտեր կը տեսնէ ամբողջ անցուդարձին մէջ։ Այս առթիւ կը գրէ.

— «Օր. Անահիտ ատամնաբոյժին նողկալի արարքը խոստովանելէ առաջ, կը սպասէ որ իր գործարաններուն բնական ընթացքը համոզէ թէ յղի է։ Քանի մը օր կ'անցնի, դեռ կը յուսայ։ Բայց այլեւս վստահ է... Որո՞ւ կ'երթայ խոստովանիլ։ Իր մօ՞րը։ Ո՛չ, իր խորթ հօրը... Ու կը պատմէ բերանը ցօղուելիք հեղուկի մը մէջ խառնուած թմրեցուցիչի մասին։ Ընդունինք. բայց իրապէս կարելի՞ է ռեւէ մէկը քնացնել այդ միջոցով։ Ո՞ր թափանցող արտադրութիւնը կրնայ մտնել բերնի թաղանթներէն եւ քնաբեր վիճակ մը ստեղծել քանի մը վայրկեանէն։ Որքան գիտենք, այդպիսի արտադրութիւն չկայ։ Այս սարսափելի հարուածին տակ Պ. Սարաֆեանի կրած հակազդեցութիւնները սաստկապէս իրար անցած մարդու մը հակազդեցութիւններն են։ Ան կուլայ եւ կ'ուզէ անձնասպան ըլլալ։ Բայց լուրջ շարժուձեւ մը չէ այդ, քանի որ ձախ դաստակին վէրքը միայն եօթը միլիմեթր երկայնութիւն ունի։ Ամէն պարագայի մէջ, մտքէն չանցըներ սպաննել ատամնաբոյժը։ Եւ Տիկին Սարաֆեանն է որ, վերջապէս իմանալով սարսափելի լուրը, ծրագիր կը յղանայ լուծելու աղջկան վրէժը։ Հինգ ժամ կը սպասէ ատամնաբոյժին սրահին մէջ եւ կը սպաննէ զայն, առանց բացատրութիւն պահանջած ըլլալու։ Տրամաբանական, բայց հապճեպ արդարութիւն։ Պատասխանատուն ժամանակ չէ ունեցած խոստովանելու կամ ինքզինքը պաշտպանելու։ Պարզապէս ոչնչացած է։ Իբրեւ եզրակացութիւն, ըսենք թէ Ռիւ Վոժիրարի գործը այնքան յստակ չերեւար որքան կ'ուզէին յայտարարել առաջին առթիւ»։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է...

Այսպէս, ուրեմն, Խորհ. Միութեան նոր սահմանադրութիւնը վերջնապէս հաստատուած ու հրատարակուած է։ «Իզվեստիա»ն դեկտ. 6 համարում տուել է խորհ. պետութեան այդ նոր հիմնական օրէնքի համագումարի կողմից վաւերացուած բնագիրը։

Համեմատած նախագծի հետ՝ նոր սահմանադրութեան մէջ էական փոփոխութիւններ չկան։ Ինչ որ փոխուած է, վերաբերում է երկրորդական խնդիրների եւ մանրամասնութիւնների։ Անշուշտ, այն հարիւր հազարաւոր ուղղումներն ու լրացումները, որոնք զանազան կողմերից առաջարկել էին իբրեւ հետեւանք «ազատ քննադատութեան», իրենց մէջ պարունակում էին եւ հիմնական պահանջներ, բայց սահմանադրութեան վերջնական բնագրի մէջ նրանք չեն մտել։ Եւ չէին կարող, ի հարկէ, մտնել, քանի որ նախագծի հեղինակը Ստալինն էր, իսկ Ստալինի կամքը բոլշեւիկեան աշխարհում յայտնի է թէ ինչ արժէք ունի ...

Ընդհանուր բնոյթի տեսակէտից, նոր սահմանադրութեան մէջ կայ մի շատ մազալու կէտ։ Նախագծի մէջ արտայայտուած էր այն միտքը, որ Խ. Միութեան բարձրագոյն իշխանութեան պատկանում է, ի միջի այլոց, պատերազմ յայտարարելու իրաւունքը, եթէ յարձակում գործուի Խորհ. Միութեան սահմանների վրայ, որով, ուրեմն, կարծես թէ, արգիլւում էր մասնակցութիւնը որ եւ է պատերազմի, որ Խորհ. Միութեան սահմաններին չի վերաբերում։ Ֆրանսացիք այս կէտը նկատել էին հակառակ Ֆրանսո-ռուսական դաշնագրի, եւ Փարիզի մամուլը այս իմաստով էլ արտայայտուեց։ Երեւի, մամուլից զատ, ուրիշ «արտայայտութիւններ» էլ եղել են, որովհետեւ սահմանադրութեան վերջնական բնագրից այդ կէտը հանուած է

Աւել է՝ արտաքին «արտայայտութեան» առջեւ Ստալինը տեղի է տուել։ Դրա փոխարէն, ներքին «արտայայտութիւնների» վրայ թքել է ... Մոսկուայի արհամարհական թուքի է արժանացել հայկական «արտայայտութիւնը»։ Նոր սահմանադրութեան մէջ Հայաստանի սահմանները պահուած են անփոփոխ. Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը թողնուած են Ատրպէյճանի սահմանում, Ախալքալաքը՝ Վրաստանի։ Ֆանջեանի արիւնն էլ չօգնեց.

Այս ավերողական խնդրի մէջ, սակայն, կայ երկու կողմ. մէկ՝ սահմանային սրբագրութեան իրական հնարաւորութիւնը, որի վերաբերմամբ, ի հարկէ կարելի չէր պատրանքներ սնուցանել. ինչ խօսք որ Ստալինի եւ Բերիայի կամքը պիտի յաղթէր, եւ եթէ իրօք Ֆանջեանը ինքնասպանութիւն է գործել Սահմանի Հայաստանի սահմանների պատճառով, խեղճ տղան պարզապէս զոհ է գնացել իր միամտութեան։

Երկրորդ խնդիրը աւելի հոգեբանական է եւ վերաբերում է մեզ — նրանց, ովքեր պարտաւոր չեն Ստալինի տուտուկով պար գալ եւ ի վիճակի են ազատ կարծիք ունենալու եւ արտայայտելու։ Խօսքը արտասահմանի հայութեան մասին է, արտասահմանի հայ քաղաքական մտքի։ Ի՞նչ արուեցաւ այդ կողմից։ Ի՞նչ արինք մենք, որ լսելնութիւն ունինք ներկայանալու որպէս հայ ժողովրդի ազատ մտածողութեան արտայայտիչը։ Դժբախտաբար, ոչինչ — այնքա՛ն քիչ, որ կարելի է ասել ոչինչ։

Եւ, ո՛վ հեղնանք ճակատագրի, հայութեան ազգային-քաղաքական պահանջների արտայայտիչը եղաւ մօտիկ այն շրջաններից, որոնց վաղեմի քաղաքական գիծն է անտրտունջ համակերպումը խորհ. իշխանութեան առջեւ, մի ուղեգիծ որ հէնց իրենց կողմից վաղուց արդէն բնորոշուած է որպէս «լորձնաշուրթն պետականութիւն»։ Բոլշեւիզմի անվեհեր թմբկահար Ա. Ջամալեանը եղաւ այն անձը, որ ինչո՞ւ չասենք, քաղաքական քաջութիւնն ունեցաւ — կամայ թէ ակամայ — հայ ժողովրդի արդար դատը դնելու խորհր. իշխանութեան առջեւ։ Իր փորձը Գ. Լ. Բաշալեանի հետ՝ կազմակերպուած շարժում առաջ բերելու գաղթաշխարհում, ի նպաստ Հայաստանի ոտնահարուած իրաւունքների պաշտպանութեան, եթէ մի կողմից մխիթարական երեւոյթ է, իբրեւ նշան նոյն իսկ բոլշեւիկասէր Հայերի քաղաքական խղճի արթնացման, միւս կողմից, իր եզակիութեամբ, եւ, մանաւանդ, անյաջող վախճանով, տխուր փաստ է, որ գալիս է ցուցահանելու արտասահմանի հայութեան հոգեկան ընդարմացած վիճակը։ Այն պահուն, երբ ողջ հայութիւնը մէկ մարդու պէս պէտք է ոտքի կանգնէր եւ իր կամքը, նաեւ իր պահանջը ներկայացնէր Մոսկուային, թուլամորթութեան եւ անշարժութեան արդահատելի հոգեվիճակ երեւան եկաւ։ Երբեք հայ ժողովուրդը քաղաքական այդպիսի անճարակ եւ նուաստացուցիչ դրութեան մէջ չի եղել։ Երբ մինչեւ այժմ աւորկամուոութեան հուշակաւոր ասպետ համարուող Ֆանջեանները անգամ լռել են անում, երբ հակառակ Բերիաների տարածած ահաբեկումի, Հայաստանի մասնաւորականութիւնը բողոքի գրչով է բարձրացնում, ի՞նչով կարելի է բացատրել, ի՞նչպէս արդարացնել անտարբերութեան եւ համակերպումի այն տարօրինակ քաղաքականութիւնը — եթէ, այս դէպքում, ներելի է գործածել «քաղաքականութիւն» բառը — որին այս խնդրում հետեւեց արտասահմանի մտածող հայութիւնը։

Կարող են ասել՝ ի՞նչ օգուտ բողոքից ու պահանջից. խոհեմ լինենք եւ զգուշութեամբ տանենք մեր գործը։ Բայց ահա 15 տարի է ամէկամարները «խոհեմ» են եւ «զգուշութեամբ են տանում» գործը — արդիւ՞նքը։ Նոյն իսկ «խոհեմութեան» Դախատիպար. Ա. Ջամալեանը ըմբոստացաւ այդ ընթացքի դէմ

Մինչեւ այժմ, մենք այնպէս էինք կարծում եւ կարծում ենք դեռ, որ արտասահմանի հայութիւնը իր բազմադակ պայքարներով մէկ անբաժան մասնիկն է Հայաստանի հայութեան, եւ այն ինչ որ վերջինս անկարող է ասել կամ անել, մենք այստեղ, ազատ պայմաններում, կարող ենք եւ պարտաւոր ենք ասել ու անել։ Պէտք է համաձայնինք, որ այս անգամ մեր այդ պարտաւորութիւնը չկատարեցինք։ Ցաւ է տալ, բայց Ստալինը Հայաստանի վերաբերմամբ իր անարդար քայլը գործելիս՝ հայ ժողովուրդի կողմից բաւարար լուրջ դիմադրութեան չհանդիպեց։ Աւելին՝ Գ.Ա. Ջամալեան, Լ. Բաշալեան ձեռնարկի հրապարակային ձախողանքից յետոյ այն տպաւորութիւնը ստացուեց, որ արտասահմանի հայութիւնը շատ էլ հետաքրքրուած չէ ու իր սրտին մօտիկ չի ընդունում Հայաստանի սահմանների խնդիրը։ Մինչդեռ իրականութիւնը ճիշդ դրա հակառակն էր. այդ խնդրի շուրջ կարելի էր ամբողջ փոթորիկ բարձրացնել արտասահմանում — մենք աննշան զեփիւռ անգամ առաջ չբերինք ...

Պիտի պարտուէինք։ Հակառակ այդ փոթորիկի էլ Ստալինի կամքը պիտի կատարուէր։ Բայց ո՞ր քաղաքական գործերը հարիւրին հարիւր երաշխաւորուած են։ Անյաջողութեան դէպքում էլ մի՞թէ պարզ չէ բարոյական այն բարերար տպաւորութիւնը, որ շարժումը կ'ունենար հայ ժողովրդի քաղաքական զգաստութեան ուժեղացման տեսակէտից։ Արտասահմանի հայութիւնը այդ պատեհութիւնը չօգտագործեց եւ իր պարտականութիւնը չկատարեց — եւ սխալ արաւ, անշուշտ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ՞

«Թայմզ»ի Ժընեւի թղթակիցը կը գրէ.—

Սպանիոյ դէպքերու պատճառով փախստականներու նոր բազմութիւն մը պիտի աւելնայ՝ նախապէս իրենց հայրենիքէն վտարուած 700.000 գաղթականներու թիւին վրայ։ Այս վերջին պարագան ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ Նանսէնեան Գրասենեակի լուծման մասին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ առնուած որոշումը։ Պատահական թղթակիցներ վերջերս կարծիք յայտնեցին մեր թերթին մէջ թէ Ազգաժողովը իրաւունք չունի հրաժարելու իր մարդասիրական պարտականութիւններէն։

Արդար ըլլալու համար, պէտք է նշանել որ գաղթականներու տեղաւորումը կամ անոնց նպաստ բաշխելու պատասխանատուութիւնը մաս չի կազմեր այդ հիմնարկութեան պարտականութեանց։

Միջազգային Ուխտին մէջ որ եւ է յիշատակութիւն չկայ այդ տեսակ յանձնառութեան մը մասին եւ արդէն գաղթականներու օժանդակելու հարցը անհամապատասխան է այն սկզբունքներուն որոնց հիման վրայ ստեղծուած է Ժընեւի կազմակերպութիւնը։

Ազգաժողովը ինչ որ ծնունդ առաւ Նանսէնեան Գրասենեակին որ բարենպատակ մարմին մըն էր եւ ատեճանաբար մասն Ազգ. Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։ Սկիզբները աւանդական կեանք մը ունեցաւ ան։ Անհատական ձեռնարկ մըն էր ու եղաւ Ցանձնախումբ Ազգաժողովի. յետոյ ենթարկուեցաւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին ու վերջապէս վերածուեցաւ անկախ կազմակերպութեան մը՝ հովանաւորուած Ժընեւի հիմնարկութեանց։

Նանսէնեան Գրասենեակին գլխաւոր հակառակորդը եղած է իտալական կառավարութիւնը որ կասկածոտ վերաբերում ցոյց տուած է հանդէպ այն օժանդակութեան զոր գրասենեակը ընծայած է՝ քաղաքական պատճառներով իրենց հայրենիքէն արտաքսուած Իտալացիներուն։ Գերմանիան ու խորհրդային Ռուսաստանն ալ ընդդիմացան անոր գոյութեան՝ միեւնոյն շարժառիթներով։ Մոսկուայի վարիչները նոյն իսկ պահանջած են Գրասենեակին լուծումը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելէ առաջ։ Հասկնալի է այս վերջիններուն առարկութիւնը, քանի որ Նանսէնի կազմակերպութեան ամէնէն գործօն անդամները Ճերմակ Ռուսերն են եւ անոնք են որ գլխաւորաբար կը մատակարարեն հաւաքուած գումարները։ Մեծն Բրիտանիոյ եւ գաղթավայրերու թեանց կառավարութիւնները վերապահ քաղաքականութիւն մը հետապնդած են գրասենեակի գործունէութեան հանդէպ, վախնալով որ անոր աշխատանքները գաղթականներու տեղաւորման հարցին մէջ՝ կրնան հետզհետէ քաղաքական բարդութիւններ յառաջ բերել։ Միւս կողմէ, Թուրքիան թէեւ ինք ստեղծած է փախստականներուն մէկ մասը, աւելի շահագրգռուած է Նանսէնեան գրասենեակով երբ խնդրոյ առարկայ դարձած են իր սահմաններուն մէջ գտնուող գաղթականները։

Նանսէնեան Գրասենեակը լուծելու որոշումը առուեցաւ 1929ին, բայց լուծումը տեղի պիտի ունենար տասը տարուան մէջ. ծախքերը պիտի կրճատուէին տարեկան հարիւրին տասը համեմատութեամբ, — Թուաբանական հաշիւ մը որ բացայայտօրէն անգործադրելի էր։ Դրամներու մատակարարութեան եւ բաշխումի նոր ձեւ մը ծրագրուեցաւ, բայց նոյն իսկ այդ պարագային տեսնուեցաւ որ հիմնադրամը չպիտի բաւէր գրասենեակի ծախքերուն։ Այնպէս որ որոշուեցաւ անոր գոյութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1938ի վերջը։

Այսպիսի կազմակերպութեան մը լուծումը չի նշանակեր անպատճառ հրաժարիլ այն նպատակէն որուն համար ստեղծուած էր Նանսէնեան գրասենեակը։ Աւելի լաւ կարգադրութիւն մը կ'ըլլար թերեւս եթէ, անցեալին մէջ, քաղաքական աղէտութիւններու պատճառով՝ ցաւալի շփոթութիւններ պատահած չըլլային ձեռք առնուելիք միջոցներուն մէջ. Նանսէնի կարծիքով, լաւագոյն կարգադրութիւնն էր հայրենիք վերադարձնել գաղթականները յարմարագոյն երաշխաւորութիւններով. Այդ իմաստով համաձայնութիւն մը կնքեց ան 1923ին Քրէսթինսկիի հետ՝ Ռուսաստան վերադարձնելու համար Ֆրանսաբնակ ռուս աշխատաւորներու բազմութիւն մը, սակայն թոյլ չտրուեցաւ իրեն որ յաջողցնէր այդ ծրագիրը։ Գրասենեակին նպատակն է եղած գաղթականները ուղարկել հոն ուր աշխատանք կայ։ Առայժմ յաջողութիւն գտած է միայն Հայերու տեղաւորումը Խորհրդային Երեւանի մէջ։

Նանսէնեան Գրասենեակի աշխատանքները կառավարութիւններուն կամ անհատական կազմակերպութեանց փոխանցելու համար ծրագիր մը մշակուած է։ Ազգաժողովի Խորհուրդը այդ հարցով պիտի զբաղի յառաջիկայ յունուարին. Ծրագիրը նախ պիտի ներկայացուի շահագրգռուող պետութիւններուն եւ յետոյ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին։ Այս վերջինը անհրաժեշտ յանձնարարութիւնները պիտի ընէ վերոյիշեալ կառավարութեանց կամ կազմակերպութեանց ու ծրագրին գործադրութեան պիտի հսկէ Միջազգային Հիմնարկութեան օժանդակ մարմիններէն մէկը

Ծրագիրը կ'առաջարկէ գաղթականները յանձնել իրենց բնակած երկրին կառավարութեան խնամքին ու հոգածութեան։ Եթէ գաղթականներուն հայրենիք վերադարձը անկարելի է, այն ատեն անոնք պիտի ձուլուին այդ երկրին մէջ եւ կամ պիտի ընդունին հիւրընկալ պետութեան հպատակութիւնը։ Այն պարագային երբ այս վերջին ձեւը անգործադրելի է, իրաւական դրութիւն մը պիտի ստեղծուի իրենց համար՝ համաձայն 1933ի հոկտ. 28ի գաղթականներու Միջազգային պայմանագրին որ կը պաշտպանէ զիրենք քմահաճ վերաբերումի մը դէմ եւ կ'ապահովէ իրենց քաղաքացիական կարգ մը իրաւունքներ

Անգլիա տակաւին չէ վաւերացուցած այս պայմանագիրը, բայց խոստացած է վաւերացնել։

ԽՄԲ. — [illegible] վաւերացուց այս պայմանագիրը, ինչպէս յայտարարուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ

Հպարտ ենք որ Հայ ենք

—o—

(ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԷՆ)

ՓԷՇԹԱ.— Պոլսոյ մէջ Դաւիթ Սամուէլեան եւ Արամ Աւյան կոչուած երկու Հայեր իբրեւ «լաւ քրիստոնեաներ» կարգ մը ճառեր խօսեր են, ապացուցանելու համար իրենց թրքութիւնը։ «Մենք Թուրք ենք եւ Թուրք մնալ կ'ուզենք», կը պոռայ պայ Դաւիթ, որ նոյն իսկ լեզուով, մտածումով եւ արեամբ ալ Թուրք ըլլալ կ'ուզէ։ Իսկ պայ Արամ Աւյան կը պահանջէ ազգային վարժարանները գոցել եւ միայն թուրք դպրոցները ճանչնալ, իբրեւ մշակոյթի աղբիւրներ։

Ես Պոլսէն բաւական հեռու բնակելով, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ են այդ «լաւ քրիստոնեաները»։ Այս պարոնները իրենց թրքութիւնը հարիւրին հարիւր կատարելագործած կ'ըլլային, եթէ մահմետական դառնալով, իրենց անուններն ալ փոխելով վերջնապէս հեռանային հայկական միջավայրէն Բայց մնալ մեր հայ քրիստոնէական յոյնին մէջ եւ կեղտոտ խօսքերով արտօտել այդ աւանդական սուրբ բոյնը, արժանի կը դարձնէ այդ անիծեալները, որ գանելով թքնենք իրենց վրայ։

Դաւիթ եւ Արամ պէյեր, մեկ մի քարողէք։ Մենք ոչ Թուրքաշ Թաթար, ոչ ալ ուրիշ բան կ'ուզենք ըլլալ. մենք Հայ ենք, Հայ կը մնանք եւ հպարտ ենք որ Հայ ծնած ենք

Աւելի քան երեսուն տարին իվեր կ'ապրիմ երկրի մը մէջ, ուր հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, հայ մշակոյթը անծանօթ են ժողովուրդին։ Մշակոյթի, գրականութեան ու հոգին բարձրութիւն մը, քրիստոնէական դարաւոր խորութիւն մը, որով պարծենալու իրաւունքը ունինք մենք, օտարներ չեն հանչցած մօտէն Բայց այս ազնիւ հողին վրայ, Հունգարիոյ մէջ ալ ապրած են եւ կ'ապրին քանի մը հազար Հայեր, որոնք իրենց հայկական կորովի կամքով, աշխատասիրութեամբ, հայ միտքով ու խելքով հասած են կեանքի զանազան ասպարէզներուն մէջ այնպիսի բարձրութեան, որ հայ անունին պատիւ բերած է, եւ այսօր ալ հպարտ են, որ հայ ծագում ունին։ Ուր որ ալ ըլլանք պատճառ մը չունինք ամչնալու, որ մենք Հայ ենք, ընդհակառակն հպարտ ենք, որ Հայ ենք.

Թուրք պետութեան համար հայութիւնը, հայ ժողովուրդը եղած է ամէնէն օգտակարը, երբ իր հայութիւնն ալ, հայ հոգին եւ ազգային զգացումը իրենց բարձրութեան մէջ էին։ Եթէ Թրքական կառավարութիւնը օգտակար քաղաքացիներու պէտք ունի, պէտք չէ փնտռէ «մենք Թուրք ենք» պոռացող Դաւիթ Երզնկեաններու եւ Արամ Աւյաններու մէջ Օգտակար քաղաքացիները հայերէն խօսող, հայերէն աղօթող, հայերէն երգող ու գրող Հայոց մէջ պիտի գտնէ, միայն թէ թողէք որ Հայն ալ իր աղօթքն ընէ, իր երգն երգէ, իր այբուբենը գրէ ու կարդայ։

Մենք հպարտ ենք, որ Հայ ենք, կը նախընտրէի անհետանալ իբրեւ Հայ, քան թէ ապրիլ Թուրք կամ Թաթար դառնալով։ Մենք մեր ազգային բոյնը չենք աղտոտեր, նոյն իսկ եթէ պէտք ըլլայ, կը հեռացնենք անոնք որ կը համարձակին աղտոտել։

Հայ ծնած ենք, հայկական կեանք կ'ուզենք վարել, եւ երբ օր մը անհետանանք, մեր շիրմին վրայ հայ տառերով պիտի իմաց տանք անցորդներուն.— «Հայ մըն է որ կը հանգչի հոս»։ Մեր ազգային անսահման ցաւերուն մէջ ալ երջանիկ ենք, որ Հայ ծնած ենք եւ պիտի պարծենանք մեր հայութեամբ։

ՏՈՔԹ. ԵՂԻԱ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (150)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Քրտինքը մարգրիտի հատիկներու նման շարուած էր Արթիւշի ճակատին վրայ։ Մղձաւանջային բաղձանքը զարմանալի պնդութեամբ կ'անցնէին։ Հոգեկան խռովքը կ'աւելնար, ու մտքէն կը բազմապատկէր վասն լիք ժամերու թիւը, այլ եւս չմտածելով արծաթ խաչի մասին, որ չօշափելի գումար մը բանելուն՝ կամովին մոռցած էր։

Վարդանը համեմատաբար ընկերներէն աւելի անխռով հոգեկան վիճակի մէջ էր։ Գործի նորութիւնը ու խորհրդաւորութիւնը գրաւչութիւն մը ունէին, որ կը համապատասխանէր իր յանդուգն բնաւորութեան, վառ երեւակայութեան։ Անհամբեր կը սպասէր գործի յաջորդ դէպքերու զարգացման։ Այնչափ ուրախ էր, որ ինք կը գտնուէր արդէն յեղափոխականի մը վտանգաւոր ճամբուն վրայ։

Յանկարծ Վարդանին թուեցաւ, որ երկու անորոշ ստուերներ հակառակ կողմերէ մեկնած՝ իրարու կը մօտենային։ Չէր սխալած։ Ստուերները հետզհետէ մարդկային ձեւ առին, մօտեցան իրարու, թերեւս բառեր մը խօսեցան ու յետոյ ծանր քայլերով հեռացան իրարմէ եւ սկսան խաւարի մէջ կորսուիլ։ Անցաւ երկու երեք րոպէ։ Մէկ ալ Քերովբեան եւ ընկերները ոտքի ցատկեցին, ամէն մէկը պարկ մը շալկած. եւ վազեցին դէպի գետեզերքը։ Հազիւ լսելի աղմուկ մը հանելով՝ անոնք միրճուեցան եղէգներով ծածկուած տղմուտի մէջ։ Գորտերու հաւ՛երգը յանկարծ կտրուեցաւ, ու այնպիսի ծանր լռութիւն մը տիրեց, որ Վարդանը շատ որոշ կը լսէր քովիններու ծանր շնչառութեան ձայնը. Արթիւշն ու աղաքը անշարժ մնացին պառկած տեղերնին եւ սպասեցին՝ յաջորդ անգամին, երբ միեւնոյն բանը պիտի փորձէին փախստական երկու զինուորները.

Անցաւ բաւական ժամանակ։ Վերջապէս ստուերները նորէն երեւցան, մօտեցան իրարու եւ բաժնուեցան. Երկու րոպէ եւս անցաւ։ Ժամանակն էր։ Արթիւշը սկսաւ երկու փախստականներու ձեռքերը ու փափաղ...

— Տէ՛, տղերք ջան, Աստուած հետերնիդ ...

Զինուորները թռան տեղերէն, ու շատ արագ կտրեցին բաց տարածութիւնը ու անմիջապէս շամբուտի խոլը մտնելով անյայտացան

Կարգը եկաւ Վարդանին։ Պէտք էր սպասել, մինչեւ որ պահակները մէկ ալ երեւային ու բաժնուէին իրարմէ Հաւանական է, որ Արթիւշ պիծան ամբողջ կեանքին մէջ այնքան ծանր մղձաւանջային րոպէներ չէր ապրած։ Սրտի խփոցը կըլլէր այնքա՜ն բարձր, որ իրենց գիւղի եկեղեցիի զանգը յիշեց։

Պահակները իրարու մօտ եկան ու նորէն բաժնուեցան։ Անցաւ երեք րոպէ եւս։

— Գալա ջան, — եւ Արթիւշ պիծան կուրծքին սեղմեց Վարդանը, — հիմա քու կարգն է, Աստուած պահէ քեզ. Վահէին բարեւէ. տէ՛...

Վարդանը կրկնել չտուաւ պիծայի հրամանը։ Լարուած զսպանակի մը նման ցատկեց ու վազեց դէպի գետը։ Դժբախտաբար ճիշդ գետի ափին առջեւ քարի մը դպաւ, եւ ինք երեսն ի վար ինկաւ ճահիճի մէջ։ Ջրի շլփոցը, եղէգներու հանած խշշոցը մինչեւ հեռուները լսուեցան լռութեան մէջ։

— Էդ ո՞վ է,— գոռաց ձայն մը։

— Էդ ո՞վ է,— արձագանգեց երկրորդ ձայն մը, ու երկու զինուորները, որոնք շատ ալ չէին հեռացած, հապճեպով իրարու քով եկան.— Հրացանները պատրաստ բռնած։

Վարդանը մտքի արթնութիւն ունեցաւ, վա՛ր ինկած տեղը անշարժ մնալու։ Միայն գլուխը դուրս մնացած էր ջրալի տիղմէն։ Շուրջի եղէգներն ու խաւարը կ'օգնէին իրեն աննկատելի մնալու։ Որոշակի ան կը տեսնէր իրմէ հազիւ վեց եօթը քայլ հեռու կանգնած զինուորները, որոնք հրացանները կրակելու պատրաստ վիճակի մէջ՝ շշուկի մը կը սպասէին, այն ուղղութեամբ կրակելու համար։ Վարդանը շունչը բռնած՝ անշարժ մնաց քարացածի նման։

— Ջէմլեակ (հայրենակից), լսեցի՞ր աղմուկը,— հարցուց զինուորներէն մէկը։

— Լսեցի։

— Բան չերեւար, սակայն։

— Ի՞նչ բան երեւայ. այնքա՜ն մութ է որ մատդ աչքդ կրնաս կոխել։

— Կրակե՞մ։

— Բա՜ն չունիս, շամբուտ է՝ վայրի խոզ կայ, կրիայ, օձ, հազար ու մէկ սողուն, ո՞վ գիտէ ինչ զահրումար էր ...

— Ժամը քանի՞ է։

— Կարծեմ դեռ կէս ժամ ունինք ..

— Ուրեմն անցնինք։

— Անցնինք։

Զինուորները իրարմէ բաժնուեցան ու համաչափ քայլերով հեռացան դէպի իրենց կայանները։

Թերեւս Վարդանէն աւելի Արթիւշ պիծան սրտաճաք եղաւ։ Երբ տղուն ինկալը տեսաւ, սիրտը կարծես դադրեցաւ գործելէ։ «Սուրբ Լուսաւորիչ, զօրութեանդ մեռնիմ, Լուսաւորիչ, տասը, քսան մոմ պիտի վառեմ», կը կրկնէր մտքին մէջ, եւ քրտինքը առատօրէն կը վազէր սարսափէն ճմռթկուած դէմքէն ի վար։

Արթիւշը երկար եւ ազատ շունչ քաշեց չեց միայն այն ժամանակ, երբ զինուորները հեռացան ու տեսաւ, որ Վարդանը ինկած տեղէն բարձրացաւ ու միրճեցաւ շամբուտի մէջ։ Քիչ մնաց որ Արթիւշը ուրախութենէն լար։ Աչքերը երախտագիտութեամբ վեր դէպի երկինք վերցուց։ Արցունքը աչքերուն մէջ լճացեր էր։ «Զօրութեանդ մեռնիմ, Սուրբ Լուսաւորիչ, հինգ հատ մոմ պիտի վառեմ խորանիդ վրայ», մտովի ուխտեց Զափուր Արթիւշը

Բաւական ատեն հոն սպասելէ վերջ, զգուշութեամբ բարձրացաւ պառկած տեղէն, ու կկզած սկսաւ բլուրն ի վեր բարձրանալ։ Երբ գետեզերքէն հեռացաւ, նստաւ քարի մը վրայ, ամբողջովին սկանջ կտրած։ Անցաւ կէս ժամ։ Ամէն ինչ լուռ ու խաղաղ էր։ Գլխարկը վար առաւ ու երեսը խաչակնքեց.

— Փառք քեզ Տէր, փառք քեզ ...

Ալ հիմա սիրտը բոլորովին հանդարտած՝ կրնար վերադառնալ։ Փախստականները անգամ մը այդ ծով շամբուտին մէջ մտած, եթէ նոյն իսկ ամբողջ զօրագունդ մը անոնց փնտռելու ելլէր, չէր կրնար գտնել։

Արթիւշ՝ ձեռքերը մէջքին կապած՝ սկսաւ քալել։ Երբ խճուղին հասաւ, ծռեցաւ եւ քայլերը ուղղեց դէպի գիւղ։ Որքա՜ն գոհ եւ երջանիկ կը զգար այդ պահուն։ Զարմանալի կերպով երկնքի աստղերն ալ փայլուն կ'երեւէին այդ գիշեր. կարծես սրտին մէջ կը ծաթէին։ Վաղուց մոռացած երգ մը յիշեց յանկարծ ու բարձրաձայն սկսաւ երգել.

Արագը խեջտացել ա
Կիւզալ եարըմ, հօ՜յ հօ՜յ ...

Թէեւ գիտէր, թէ իր ձայնը «մար դու առջեւ ելլելիք բան չէ», բայց այդ խաղաղութեան մէջ, իր երգը զարմանալի քաղցրութեամբ կը հնչէր ականջին.

Ճամբէքը կօշտացել ա,
Կիւզալ եարըմ, հօ՜յ, հօ՜յ,
Կիւզալ պաշըճա կուբդան
Քիրմէզ շալըմ, հօ՜յ հօ՜յ ...

Գիւղը հասաւ։ Քիչ հեռուն խաւարի մէջ կիսովին կորած գիւքեանը կ'երեւէր։ Բայց հազիւ քանի մը քայլ ըրած էր դէպի գիւքեանը, երբ խրոխտ ձայն մը լսեց ետեւէն.

— Ստո՜յ (կանգնէ)։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Գէպօ

Վերջապէս Փարիզի գաղութն ալ, առիթ ունեցաւ դիտելու եւ ծափահարելու Հայկական առաջին խօսուն ժապաւէնը՝ «Գէպօ»ն, թատերագիր Գ. Սունդուկեանցի գլուխ-գործոցը, որ արժանացած է խորհ. շարժանկարի Բ.՝ մրցանակին (1935)։ Բեմադրիչը՝ Ամօ Բեկնազարեան կրցած է գոնէ քանի մը տպաւորիչ պատկերներով, հետաքրքրական դարձնել ժապաւէնը։ Գեղեցիկ են Թիֆլիսեցիներու տնական սովորութեանց ու վերջին մասը, ռանաարկեալ Գէպօի, իր ընկերներուն կողմէ եղած այցելութեան ցոյցը, րանտին առջեւ։

Ընդհանուր առմամբ սակայն պատկերներու պղտորութիւն մը կ'երեւի պաստառին վրայ, իսկ խօսակցութիւնն ալ գրեթէ ամբողջութեամբ անհասկնալի կը դառնայ։ Արդեօք սարքին անյարմարութեան համա՞ր է, թէ շարժանկարի գործիքներուն փոքրիկ խանգարումն է որ այս արդիւնքը տուած է։ [illegible]

[illegible]

Ն. ՊԱՊԱԶԵԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՋԻ ԾՐԵԿՈՅԹԸ

[illegible]

ՉՋՈՒԵԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Խոշտանգուած, գող, ոճրագործ»

Պէյրութի «Ազդակ» անուն խմբագրութեան մոլեռանդ թերթ մը, որ կ'ըսուի թէ ներկայիս կը հրատարակուի նախ «Պէյրութ»ի տեղ, իր 28 նոյեմբեր թիւին մէջ ներդրեալ զզուելի խմբագրականը գրած է Հայերու մասին.—

Թերթերը գրեցին արդէն թէ կառավարութիւնը Լիբանանի սահմաններէն պիտի հեռացնէ Թիւրքերը Արտ-հետեւ, անոնցմէ ոմանք մասնակցած են նոյեմբեր 15ի ցոյցերուն։ Գրեցին նաեւ թէ՝ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ Թիւրքեր ձերբակալած եւ բանտարկած է։

Արդարեւ, այս վերջերս անմեղ Թիւրքերը ենթարկուեցան ծանր ճշուումներու եւ հալածանքներու։ Մենք մեր աչքերովը տեսանք այդ հալածանքները։ Պատճառը անոնց Թիւրք ըլլալն է... Աւելին կայ դեռ։ Ոչ- [illegible]

Մենք երբ ընդունեցինք մեր մէջ Հայերը, չուզեցինք որ անոնք վրդովեն մեր հանգիստն ու ապահովութիւնը։ Զուզեցինք որ անոնք ամէն տեղ խառնակութիւն սերմանեն եւ այս երկրին երջանկութիւնը խաթարեն։

Հաստատուեցաւ այլեւս որ եթէ Հայերը չըլլային, վերջին դէպքերը չպիտի հասնէին այնքան տխուր համեմատութիւններու եւ քաղաքը չպիտի ենթարկուէր մեծ վնասներու։

Շատ կը ցաւինք որ միայն հիմա կրցանք հասկնալ Հայկական վտանգը։ Հզօր Թուրք կառավարութիւնը չկրցաւ հանդուրժել եւ իր սահմաններէն վռնտեց բոլոր Հայերը, որպէսզի չխանգարուի իր ներքին ներդաշնակութիւնը։ Արդեօք մեր երկիրները աւելի զօրաւո՞ր են իրենց ուսերուն վրայ կրելու համար Հայկական վտանգին ծանրութիւնը։

[illegible]

Կ'երթանք այսպէս, եւ թէ առաջ։ Նախագահը իր բացման խօսքին մէջ հա՛յ ժողովուրդի թատերասէրութենէն ու հայ լեզուի նախանձախնդրութենէն կը ճառէր, մինչդեռ ամբողջ ներկայացման ընթացքին ոչ թատրոնի եւ ոչ ալ լեզուի նախանձախնդրութիւն տեսանք գերակատարներուն մէջ։

Նախագահը Սպանիոյ յեղափոխականներուն համար հանգանակութեան կոչէն վերջ ցրուեցաւ ժողովուրդը։

Քիչ մը ճաշակ եւ նախանձախնդրութիւն, սիրելի հայրենակիցներ եւ քիչ մըն ալ լրջութիւն.

Կ. Խնկոյեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

[illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

[illegible]

ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Անկուսակցական պաշտօնակից մը, «Մշակ» (Ֆրէզնօ), կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 նոյեմբեր)

— «Երեւանի հանրապետութիւն», «Մանրանկար հանրապետութիւն», «Թաչկինակի մեծութեամբ հանրապետութիւն», «Դաշնակցական հանրապետութիւն», ասոնք էին այն ծաղրական եւ հեգնական որակումները զորս ոամկավար կուսակցութիւնն ու չարքերը կը գործածէին Հայաստանի հանրապետութեան հանդէպ։

Ակնարկելով Հայաստանի հանրապետութեան տարածութեան, անոնք բառ չէին գտներ յայտարարելու թէ Հայաստան այնքան փոքր էր որ չէր արժեր պետութիւն անուն իսկ տալ անոր։

Նմանապէս ռամկավար մամուլը տնվերջ քննադատականներ կը տեղար [illegible]

[illegible]

գերու, հիմա որ ամէն տեսակ երկաթէ օղակի մը մէջ առնուած է մեր հայրենիքը, չափազանց դոհ են Հայաստանի երբեմնի քննադատները։ Անոնք լռելեայն կը փառաբանեն հիմայ Ղարաբաղի Լոռիի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի Հայաստանէն խլուելու տխուր պարագան, արկութեան փառաբանանքն ընելով։

Զափազանց զգուելի բան է տեսնել թէ ի՛նչպէս կը հանդուրժեն կատարուած իրականութեան այն քննադատները, որոնք նախկին Հայաստանի ՓՈՔՐ տարածութենէն կը ճառէին շարունակ, ա՛յնքան դժգոհ.

Ի՞նչ է շարժառիթը բռնազբօսիկ ու կեղծաւոր այս լարախաղացութեան։ Ի՞նչ կը յուսան շահիլ անոնք օտարին անվերջ քծնելով, երբ իրենց ամբողջութեամբ հակառակ են այդ վարչութեան սկզբունքներուն եւ հաւատալիքներուն։ Բայց որքան ալ քօղարկեն կամ փարագուրեն ռամկավար առաջնորդները իրենց այս կեղծաւոր ընթացքը, Միացեալ Ժողովրդին մաս կազմող իրենց կարմիր աղբար «Բանուորը» արդէն հրատարակած է պատասխանը [illegible]

[illegible]

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը

[illegible]

Հ. Յ. Դ. ԹՈՒՆՏՏՐԱՆ

[illegible]

նախարարն էի եւ կ՚ամչնամ խոստովանելու թէ սկիզբները չհոր-հրդակցեցայ պաշտօնակիցներուս հետ: Այս տագնապին սկիզբէն ի վեր առաջին եւ միակ անգամն ըլլալով, խնդրեցի Թագաւորէն որ ունկնդրութեան ընդունի զիս: Հոկտեմբեր 20ին գացի գտայ Ֆորթ - Պէլվէտէրէի գղեակին մէջ: Արքունի նախարար մը իր տերոջ կրնայ ծառայել միայն ճշմարտութիւնը ըսելով, այս ճշմարտութիւնը կոպիտ ըլլայ թէ ոչ: Այս եւ յաջորդ խօսակցութեանց ընթացքին Թագաւորը մէկ անգամ իսկ չվիրաւորուեցաւ: Ընդհակառակն մեր փոխադարձ բարեկամութիւնը եւ յարգանքը աճեցան այս դժուարին ժամանակներուն մէջ: Թագաւորին յայտնեցի երկու մեծ մտահոգութիւններ.— Գաղթապետութեանց եւ Անգլիոյ կրելիք ազդեցութիւնը՝ եթէ չարունակուէին յարձակումները իր եւ Տիկին Սիմսընի բարեկամութեան առթիւ. յետոյ գահուն փափուկ կացութիւնը: Բացատրեցի թէ բրիտանական միապետութիւնը եզական հաստատութիւն մըն է, թէ ան ոչ միայն վերջին կապն է կայսրութեան, այլեւ ցորչափ տեւէ իր ամբողջութիւնը, Անգլիան պիտի պաշտպանէ այն չարիքներուն դէմ որոնց ենթարկուած են ուրիշ ազգեր: Պէտք էր փակել չարախօսներուն բերանը: Էտուըրտ Ը. պատասխանեց.

— «Դուք եւ ես պէտք է միասին կարգադրենք այս խնդիրը: Չեմ ուզեր որ ուրիշներ միջամտեն»:

Վարչապետը յետոյ իր վեհապետին կը բացատրէ ամուսնալուծման վտանգները եւ ուրիշ անպատեհութիւններ. Թագաւորը կը խոստանայ խորհիլ իր հաւատարիմ խորհրդականին դիտողութեանց վրայ: Եւ երկրորդ տեսակցութիւն մը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմբեր 16ին: Մինչ այս մինչ այն, վարչապետը իր պաշտօնակիցներուն հաղորդած էր խնդիրը: Այդ պահուն էր որ Թագաւորը վարչապետին կարծիքը կը հարցնէ, իր ամուսնական ծրագրի մասին, եւ Պ. Պոլտուին կը բացատրէ թէ այդպիսի քայլ մը խոր վրդովում պիտի պատճառէ ամբողջ երկրին եւ գաղթապետութեանց մէջ: «Թագաւորին կինը Թագուհի կ՚ըլլայ, իսկ Թագուհիի մը ընտրութեան առեն պէտք է լսել ժողովուրդին ձայնը»:

Թագաւորը այս առթիւ այնպիսի պատասխան մը կուտայ որ վարչապետը չի կրնար անմիջապէս կարծիք յայտնել.

— «Ես կ՚ուզեմ ամուսնանալ Տիկին Սիմսընի հետ եւ պատրաստ եմ եկլել երթալու»:

Նոյն իրիկունն իսկ, Թագաւորը իր որոշումը կը հաղորդէ մօրը եւ եղբայրներուն: Յաջորդ չորեքշաբթի իր քով կը կանչէ վարչապետը, որմէ նախապէս ուզած էին հասկնալ թէ վեհապետը չի՞ կրնար իր ուզած կնոջ հետ ամուսնանալ, պայմանաւ որ խորհրդարանը մասնաւոր օրէնք մը քուէարկէ, որպէսզի այդ կինը երկրին Թագուհին չդառնայ: Թագաւորը կը հարցնէ թէ այդ մասին առաջարկ եղա՞ծ է իրեն: Վարչապետին հաստատական պատասխանին վրայ, Թագաւորը կ՚ուզէ անոր կարծիքը լսել եւ Պ. Պոլտուին կը պատասխանէ.— «Ես երկար խորհեցայ. բայց խորհրդարանը չպիտի քուէարկէ այդպիսի օրէնք մը: Եթէ կ՚ուզէք, պաշտօնապէս կ՚ուսումնասիրեմ այդ խնդիրը»: Թագաւորին հաւանութեան վրայ, վարչապետը խնդիրը կը հաղորդէ գահին եւ գաղթապետութեանց վարչապետներուն: Դեկտեմբեր 2ին խորհրդակցութիւնը ամբողջովին վերջացած չէր, բայց արդէն հաստատուած էր թէ ոչ գաղթապետութեանց, ոչ ալ Անգլիոյ մէջ յոյս չկար ընդունիլ տալու անտոհմ ամուսնութիւն մը: Այս առթիւ Թագաւորը կ՚ըսէ.— «Զեմ զարմանար»: Յետոյ կը սկսի խղճմտանքի քննութիւն մը կատարել: Վարչապետին վկայութեամբ, Թագաւորը միշտ դրուած է որ եւ է անել կացութիւն կամ պատակտում ստեղծել: Ասոր համար փակուեր է իր դղեակին մէջ, որպէսզի ժողովրդական ցոյցեր չըլլան,— թէր կամ դէմ: Նոյն առտուն իսկ, մասնաւոր գրուած երկտող մը կը ղրկէ վարչապետին, յայտարարելով.— « Եորքի դուքսը եւ Թագաւորը միշտ լաւ են եղած իրարու հետ, իբրեւ եղբայրներ, եւ Թագաւորը վստահ է թէ դուքսը արժանի է գահուն եւ պիտի վայելէ ամբողջ կայսրութեան աջակցութիւնը»:

Եւ վերջապէս, չորեքշաբթի օր Թագաւորը իր վերջնական որոշումը կը հաղորդէ վարչապետին:

Պ. Պոլտուին աւարտելով իր զեկուցումը, ի խորոց սրտի ցաւ յայտնեց եղածին համար: «Ցաւինք, բայց զգուշանանք դատելէ: Մենք դատարան չենք: Ն. Վեհափառութիւնը արձակած է իր վճիռը: Դարձնենք էջը»:

*** Խորհրդարանը նոյն նիստին մէջ առաջին ընթերցումով քուէարկեց Թագաւորին հրաժարման օրէնքը:

*** Հրաժարելով գահէն, Էտուըրտ Ը., այժմ «Պ. Ուինզըր», կը կորսնցնէ իր բոլոր տիտղոսները: Երէկ գիշերուան ժամը 10ին ձայնասփիւռով ի լուր աշխարհի հաղորդեց իր վճիռը, եւ որոշեց անմիջապէս հեռանալ երկրէն, թերեւս ընդ միշտ: Ըստ աւանդութեան իրաւունք չունի անգլիական հողի վրայ բնակելու: Հաւանական է որ դքսութեան տիտղոս մը ստանայ:

Նոր թագաւորին գահակալութիւնը երկուշաբթի

Հրաժարեալ արքան թագաւորած եղաւ 324 օր: Գահ բարձրացած էր 1936 Յունուար 20ին, երբ մեռաւ Ճորճ Ե.: Նոր թագաւորը, Ալպըրթ - Ֆրէտէրիք - Արթըր Ճորճ, դուքս Եորքի, որ 41 տարեկան կ՚ըլլայ երկուշաբթի օր, թագաւոր պիտի հռչակուի նոյն օրը, եւ պիտի կոչուի Ճորճ Զ.: Թէեւ կրնար կոչուիլ Ալպըրթ Ա., բայց հանգուցեալ Վիքթորիա Թագուհին բաղձանք յայտնած է որ ոեւէ ապագայ թագաւոր չկոչուի իր կողակցին անունով: Թագաժառանգութեան թուականն ալ նշանակուած է այժմէն,— 12 մայիս:

Ճորճ Զ. մասնաւորապէս դաստիարակուած է իբրեւ գահաժառանգ, իր անդրանիկ եղբօր յաջորդելու համար: Ծրագիրն եւ ինքնամփոփ, ուսումնասիրած է ճարտարագործական խնդիրներ: Ամուսնացաւ 1923ին եւ ունի երկու աղջիկներ, որոնց մեծը, իշխանուհի Էլիզապէթ, այժմ գահաժառանգն է:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Վաղը՝ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ, **13 Rue du Mail, Métro : Sentier**

Կը մասնակցին՝ միջազգային սինֆոնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ

ԼԻԶԻ ՖԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ծայտագրին մէջ կ՚անցնին Պէթհովէնի Բ. սինֆոնին, ինչպէս նաեւ դասական ուրիշ հեղինակներ եւ Պարթեւեանի գործերը:

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:

Տոմսերու գիներ՝ 5, 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ, կազմակերպուած Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին, **Société de Géographie**ի սրահին մէջ, **184 Bld. St Germain**

Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ:

Բացման խօսք՝ «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդրոնական Վարչութեան Նախագահ՝ Պ. Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆէ

Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խօսք պիտի առնէ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԽՕՃԱՅԵԱՆ (երգ). եւայլն:

Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յառաջ-ի խմբագրատունը, Հր Սասունէ-ի գրատունը եւ Պ Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, Փարիզ

Հ. Յ. Դ.
Գաւառ

ՎԷՍԻՆԷ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները 13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական ժողովատեղին:

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ.

26 rue Troyon, մէթրօ Pont de Sèvres

Կը ներկայացուի ԱՐՇԱԿ ԲԻՇԵԼ (դրամ 3 արար)

Եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՌԱՅՆԵՐԸ (զաւեշտ).

Գիներ՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Maison du Peuple, Ave. Verdun

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ զինուորական գիտելիքներ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի ժողովրդական Լսարանի կողմէ

13 Դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին.

Կը դասախօսէ Պ. Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը.

Գեղարուեստական բաժին, կը նուագէ Հ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ

Նախագահութեամբ ՏԻԿ. Ք. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ

վաղը, կիրակի օր ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Fêtesի մէջ, **30 Rue du Casino**, Enghien-les-Bains

Երեկոյթին ամբողջ զուտ հասոյթը կը յատկացուի Պոլսոյ Հայ Հիւանդանոցին եւ Որբերու Ընդ. Մասնաճիւղին

Նուագախումբ ԿԱՐԻՕ - ՔԱՆԹԻ (Թանկօ եւ ճազ)

ՊԱՐ, ԵՐԳ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ— ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 10 Ֆրանք.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon*

20 ԴԵԿՏ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփերէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Մասնակցութեամբ Թաղիստ Ժորժ Շահպարոնեանի եւ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու եւ դերասանուհիներու:

Խնդրուած տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ՚առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 Ֆր.

Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Դրօ տուն Հրանտ-Սամուէլի․․․ ․․․

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը խորապէս կ՚ողբայ իր փոխ նախագահ, երիտասարդ մտաւորական ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը: Այս առթիւ իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սասունի եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ժողովը 13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պաւ. Արտալասի սրահին մէջ, 6 rue des Petites Maries: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ վասպուրականցիները:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հայ Երիտասարդաց Զարթօնք միութեան կողմէ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Շահրիկեան սրահին մէջ

5, Րիւ տ՚Էֆլիզ, Մարսէյլ

Մասնակցութեամբ՝ Զ. Ռ. Մ.-ի «Վահագնեան» նուագախումբին եւ Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի երգչախումբին:

Կը նախագահէ՝ Պ. ԹՈՒՄԱՍ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը մեներգեն՝ Օրիորդներ, Հայկանոյշ Քէնտիրեան եւ Ազնիւ Հայրապետեան: Կ՚արտասանեն Պ. Պ. Գր. Քէնտիրեան, Ա. Յակոբեան եւ Ռուբէն Մանուկեան:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ «Աղամեան» թատերախումբի

Կը ներկայացուի Ա. Արելեանի

ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐԸ (դրամ 3 արար)

Մուտքը ազատ է

ԱԿՈՒՄԲԻ ՕՐ

Կազմակերպուած Պորտօի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի կողմէ

ի նպաստ իր գրադարանին

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2-8 Դ. Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ,

Մասնակցութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի կը ներկայացուի

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ (զաւեշտ)

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, նուագ, արտասանութիւն.

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ. կը խօսի՝ ընկ. Հ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ [redacted] 13 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3294

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ...

Արդէն տասը տարի կ'ըլլայ որ, այսպէս կամ այնպէս կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը, Փարիզի մէջ եւ նայլուր :

Գաղափարը արմատ բռնեց շնորհիւ «Ցառաջ»ի եւ իր պաշտօնակիցներու մղած պայքարին: Այս քաղաքին մէջ, նախապէս հանգուցեալ «Ցորդզոզ»ն էր որ սասնձնեց տօնակատարութիւնը, յետոյ Գրական Ակումբը, եւ այժմ ալ, երկու տարիէ ի վեր, Համազգայինը անցած է գործի գլուխ :

«Օր»ը երբեմն կը տօնուէր, նաեւ, Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ, բայց մեղրալուսին մը անգամ չըրըրեց:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի հարեւան երկիրներուն, միայն Պելճիքի մէջ է որ ամէնատարի կանոնաւորապէս կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը:

Ձենք ուզեր շատ հեռուները երթալ, վախնալով որ կր հարկադրուինք աւելի տխուր իրողութիւններ արձանագրել :

Օրինակ, եթէ Ռումանիոյ մէջ յարատեւ ճիգ մը կը տեսնուի մէկ տարիէն միւսը աւելի մեծ փայլով տօնելու Մշակոյթի Օրը, անդին չարք մը գաղութներ կա՛մ ի մէջ այլոց կը յիշեն տարեդարձը, եւ կամ արդէն վերածեր են փաղաթարշամ յիշատակի մը :

Ձենք ժխտեր թէ կան գաղութներ ալ, որոնք ձեռնթափ եղած են իրենց կամքէն անկախ, իբրեւ հետեւանք տեղական պայմաններու :

Բայց միայն տօնակատարութիւնը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ: Տօնակատարութիւնը նպատակ մը չպիտի ըլլար, այլ միջոց մը, ոչ միայն անցեալ փառքեր պանծացնելու եւ ներշնչման աղբիւրներ փնտռելու, այլեւ մշակոյթի սէրը արծարծելու, կրակը վառ պահելու համար, ինչպէս կը սիրեն ըսել :

Ունի՞նք այդ ախորժանքը, տասը տարի Մշակոյթի Օր սարքելէ վերջ :

Կրնա՞նք հաստատել թէ քիչ մը աւելի ծաւալեցաւ բոցը եւ խորացաւ գիտակցութիւնը՝ սփիւռքին արժէքներու գնահատման տեսակէտէն:

Պատասխանը կրնանք առանց դժուարութեան գտնել օրուան իրականութեան մէջ, եւ կամ մասնակցելով զանազան տօնակատարութեանց :

Հարեւանցի ակնարկ մը, եւ պիտի տեսնէք որ միշտ միեւնոյն տարրը միայն կը հետաքրքրուի այսպիսի տօնակատարութիւններով: Նոյն բազմութիւնը, աւելի նօսրացած, եւ աւելի ոժգոյն՝ մէկ տարիէն միւսը:

Ինչպէս հաւատացեալները եզկու խաչ կը հանեն խունկ ծխելով չաբաթ իրիկուն— կիրակմուտք —կամ եկեղեցի երթալով յարջորդ օրը, այդպէս ալ այս տարրը նուիրական պարտականութիւն կը սեպէ «իւրովսանն ծառայել», տօները պատուելով իր ներկայութեամբ ...

Եւ կը թուի թէ սովորութեան տաղտուկը դեղնութեան փոշի մը ցաներ է նաեւ այս ուժասպառ բազմութեան վրայ :

Մնացեալը, «արգոյ հասարակութիւնը», այսինքն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, միշտ կը մնայ բացակայ, ինչպէս հայաջինջ սարսափներու տարեդարձին կամ ուրիշ տօնակատարութեանց, նոյնպէս Մշակոյթի Օրուան հանդէսներուն :

Ան իրեն համար ստեղծեր է մասնաւոր հոգեբանութիւն մը, որ անզգալաբար, սատիճանաբար կը կտրէ հայկական կեանքին հետ մնացած կապերը :

Կրնայինք ըսել թէ կազմուած է նո՛ր հասարակութիւն մը, որ կ'ապրի իրեն յատուկ ըմբռնումներով, եւ այլեւս վերէ՜ն կը նայի այսպիսի բաներու վրայ: -

Երբ այսպէս դիմեր է գանգուածը, ի՞նչպիսի պատկեր կը ներկայացնէ երիտասարդութիւնը :

Մա՜յլ: Աւելի քան Մռայլ :

Այս ճակատին վրայ եւս — երիտասարդական — դարձեալ նոյն տարրն է որ կը զգացնէ իր ներկայութիւնը: Նոյն բազմութիւնը, որ ընդհանրապէս կ'երեւայ հայկական հանդէսներու մէջ:

Ուրեմն, այսպէս կամ այնպէս կը տօնուի Մշակոյթի Օրը, ինչպէս ուրիշ Օրեր :

Բայց, կը թուի թէ ստեղծուեր է նաեւ ուրիշ հոգեբանութիւն մը,— տօնը տօնին համար:,

Եւ իբրեւ հետեւանք, այս տօնակատարութիւնն ալ կը սկսի ազդի մը հրատարակութեամբ, ու կը վերջանայ հանդէսին նկարագրութեամբ :

Ուրիշ ոչ մէկ շարժում կամ հետք, տօնակատարութենէն 24 ժամ վերջը:

Մշակոյթը կը ծափահարուի, բայց անոր վառարկը, հայկական գիրքը, միշտ կը մնայ փոշիներու մէջ, հեղինակն ալ՝ դատապարտուած ցմրուր քամելու դառնութեան բաժակը :

«Կեցցէ»ները կը թնդան, երբ կ'արտասանուի բանաստեղծութիւն մը, բայց ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի հարցնել բանաստեղծին «որպիսութիւնը»: Մանաւանդ այս լպրծուն պոզոտներուն վրայ :

Ցնծութեան կանչեր իրար կը խաչաձեւեն, ի լուր երգի մը կամ եղանակի մը: Բայց հարցուցէք թէ քանի՞ հայկական ձայնատար կը գտնուի հազար հայ ընտանիքի մէջ :

Եւ այսպէս մշակոյթի բոլոր ճակատներուն վրայ, — նկարչութենէն մինչեւ մամուլը :

Ուրիշներ ալ ունին Մշակոյթի Օր, ինչպէս Ռուսերը, Պուլկարները կամ Ցոյները:

Անշուշտ կարելի չէ զանոնք բաղդատել մեզի հետ, իբրեւ համբանք եւ կարողութիւն :

Բայց, ո՞վ մեր ուժէն վեր բան պահանջեց: Եւ եթէ ոգին չպակսէր, մեր Մշակոյթը ինչո՞ւ պիտի դառնար միայն յիշատակի տօն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

Հրաժարման օրէնքին քուէարկումը 5ի դէմ 403ով

Անգլիոյ նոր թագաւորը, Ճորճ Զ., հռչակուեցաւ երէկ, շաբաթ, աւանդական հանդիսաւորութեամբ: Նախորդը, որ այժմ կը կոչուի Գ. Տէյվիտ Ուինզըր, ձայնասփիւռ ճառով մը հրաժեշտ առաւ իր հպատակներէն, խօսելով իբրեւ «Իշխան Էտուըրտ, Ուինզըրի դքսակէն»: Հաղորդելով իր անդառնալի վճիռը, հրաժարելու արքան, խորապէս յուզուած, կը բացատրէ բրիտանական կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներուն.

— «Գէտք է հաւատաք ինծի, երբ կ'ըսեմ թէ անկարելի կը գտնեմ տանիլ պատասխանատուութեան ծանր բեռը եւ կատարել իմ պարտականութիւններս իբրեւ արքայ, այնպէս ինչպէս կ'ուզեմ, առանց իմ սիրած կնոջս աջակցութեան: Նմանապէս կ'ուզեմ որ գիտնաք թէ միայն եւ միայն ես եմ տուած որոշմանս պատասխանատուն: Միակ երկրորդ անձնաւորութիւնը որ կապ ունէր այս հարցին հետ, մինչեւ վերջը փորձեց համոզել զիս որ տարբեր քայլ մը առնեմ: Ես իմ կեանքիս այս ամէնէն ծանրակշիռ որոշումը առի միայն այն մտածումով թէ ո՛րը լաւագոյն է բոլորիս համար: Ես դժուարութիւն չքաշեցի այդ որոշումը տալու համար, գիտնալով որ եղբայրս, երկար վարժութիւն ունենալով այս երկրի հանրային գործերուն մէջ, եւ օժտուած ընտիր յատկութիւններով, պիտի կրնայ անմիջապէս գրաւել իմ տեղս, առանց ընդհատելու կամ վնասելու կայսրութեան կեանքն ու յառաջդիմութիւնը: Եւ ան ունի մեծ օրհնութիւն մը զոր կը վայելեն ձեզմէ շատեր եւ որ շնորհուած չէ ինծի,— երջանիկ բոյն մը իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ :

«Ես այժմ բոլորովին կը հրաժարիմ հանրային գործերէ եւ վար կը դնեմ իմ բեռս: Հիմա բոլորս ալ նոր թագաւոր մը ունինք: Սրտանց երջանկութիւն եւ բարգաւաճում կը մաղթեմ անոր եւ ձեզի : Աստուած օրհնէ ձեզ: Աստուած պահէ թագաւորը»:

*** Հրաժարեալ արքան անմիջապէս հեռացաւ երկրէն, անծանօթ ուղղութեամբ: Կ'ըսուի թէ պիտի հանգստանայ Զուիցերիոյ մէջ: Օրինական արգելք չկայ անգլիական հողի վրայ բնակելու, բայց ինքն է որ կը զգուշանայ:

*** Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր երկրորդ եւ երրորդ ընթերցումով եւ 5ի դէմ 403 ձայնով քուէարկեց թագաւորին հրաժարագիրը: Այս առթիւ կարգ մը ընկերվարական երեսփոխաններ գիտել տուին թէ ժամանակը եկած է հանրապետութիւն հռչակելու, բայց ոչ ոք ուզեց լսել: Իրլանտայի Ազատ պետութիւնը նոր թագաւորը ճանչնալով հանդերձ, կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն, աւելի շեշտելու համար իր անկախութիւնը :

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, հարցաքննիչ դատաւորը ուրբաթ օր լսեց Օր. Անահիտ Փաստրմաճեանը եւ եւ խորթ հայրը՝ Նիկողոս Սարաֆեան: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ երեք ժամ տեւած է աղջկան հարցաքննութիւնը: Հայ թարգման մը նշանակուած էր, բայց աղջիկը աւելորդ սեպած է, պնդելով թէ ինք շատ լաւ ֆրանսերէն գիտէ: Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Օր. Անահիտ հաստատելով իր մօրը պատմութիւնը, յայտարարած է.

— «Եթէ որ եւ է բան չխոստովանեցայ մայրիկին, պատճառը այն է որ կը վախնայի: Նախընտրեցի ամէն բան պատմել խորթ հօրս: Յօսէֆ առաջ, քանի մը անգամ ատամնաբոյժին քով գացած էի, երեսին տալու համար իր արարքը եւ յայտնելու թէ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուէի: Ան պատասխանեց չոր շեշտով մը,— «Ցաւալի է, բայց բան մը-չեմ կրնար ընել»:

Իսկ Նիկողոս Սարաֆեան յայտարարած է, միշտ համաձայն տեղական թերթերու հրատարակութեանց.

«Շատ կը սիրէի խորթ աղջիկս, որ միայն գոհունակութիւն պատճառած էր մեզի: Իմանալով դժբախտութիւնը, աչքի առջեւ բերելով մեր ընտանիքին վրայ ինկած անպատուութիւնը, ուզեցի մեռնիլ, եւ եթէ աւելի ծանր վէրքեր չստացայ, պատճառը այն է որ Անահիտ վրաս նետուեցաւ եւ ամբողջ ձեռքս առաւ»:

«Լ'Էօվռ» հրատարակելով այս տեղեկութիւնները, իբրեւ զրոյց կ'արձանագրէ հիւանդութեան խնդիր մըն ալ եւ կը պահանջէ որ Ս. Սասունին դարմանող բժիշկը երեւան հանէ ճշմարտութիւնը: Թերթը կը կարծէ թէ այն ատեն աւելի պիտի պարզուի այս խնդիրը.

*** Ձոհին եղբայրը, Գ. Արմէն Սասունի իբրեւ դատախազ կը ներկայանայ՝ իրեն փաստաբան ունենալով Գ. Հանրի Ֆայրին: Ցարակից խնդիրներով եւ վկաներու արձանագրութեամբ կը զբաղի Գ. Վահան Եարճանեան :

Բոլոր անոնք որ բան մը գիտեն դէպքին եւ անոր հետ կապ ունեցող անձերու մասին, կրնան դիմել Գ. Եարճանեանի:

*** Փարիզի 6րդ Թաղամասի Ատամնաբուժական Արուեստի աշխատաւորներու սէնտիքան ցաւակցական նամակ մը ուղղած է ընկեր Ս. Սասունիի եղբօր, եւ անդամներէն մէկն ալ անձամբ գացած է վշտակցութիւն յայտնելու: Միեւնոյն ատեն սէնտիքան պատրաստակամութիւն յայտնած է պաշտպանելու «իր ընկերոջ շահերը եւ յիշատակը»:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ դիմումները երեսի վրայ մնացած ըլլալով, երեսփ. ժողովին մէջ դիտողութիւններ եղան համայնավար երեսփոխաններու կողմէ: Դատական Նախարարը պատասխանեց թէ իր պաշտօնեաներուն թիւը 14 առ հարիւր կրճատուած է խնայողութեան համար եւ թէ հպատակութեանց ճիւղը մասնաւորապէս ազդուած է այս կրճատումէն, մինչ թղթածրարները աւելցած են 50 առ հարիւր: Նախարարը անհրաժեշտ վարկերը պիտի պահանջէ ելմտական նախարարէն, դարմանելու համար այս կացութիւնը :

«Ժողովուրդը սկսած է փախչիլ Անտիոքէն»

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԶԷՆՔ ԿԸ ԲԱԺՆԵՆ»

Թէ խորագիրները եւ թէ լուրերը կը քաղենք Պոլսոյ վերջին թղթարերէն (Ճիւմհուրիէթ).—

Խռչտանգումը եւ անարգանքը կը շարունակուին Անթաքիոյ մէջ: Երէկ առաւօտ, 200 զինուորներ թալանած են քաղաքը : Փակուած են հարիւրաւոր Թուրքերու տուները, ինչպէս նաեւ բնակարանը Ապտիւլկանի Թիւրքմէնի, որ Թուրքերէն սիրուած անձ մըն է : Բազմաթիւ անձեր ծեծելով պահականոց կը տանին: Արոչ ցանկի մը համաձայն, ոստիկանները մարդիկ կ'առնեն տուներէն եւ խանութներէն: Հարիւրաւոր Թուրքեր հեռացած են քաղաքէն : Զինուորական սաստումը կը շարունակուի դէպի Սանճաք :

Անթաքիոյ քաղաքապետ Հաճի Էթէմ, վախնալով որ կը պատժուի իր դաւաճանութեանց համար, չարչափ հագնելով փախած է: Կ'ըսուի թէ Անթաքիա բերուած 200 զինուորները պաշտօն ունին միջնադէպ ստեղծելու եւ Թուրքերը ձերբակալելով ծեծելու հրացանի բուներով: Այսպէս, խստօրէն ծեծուած են Էօմէր, Ապտուլլահ եւ Իմին Սարաճ անուն անձերը, որոնց առաջինը զարմիկն է Ապտիւլկանի Թիւրքմէնի, իսկ վերջինը՝ Սամիհ Ազմիի փոխանորդը : Միւֆթիզատէ Սաւրգն ալ ատաղձագործներու շուկային մէջ եւ ժողովուրդն աչքին առջեւ գանակոծուած է: Ծեծուելէ յետոյ, զօրանոցներու ախոռները նետուած են եւ յայտնի չէ անոնց վախճանը: Սանճաքին մէջ ապրելու հնարաւորութիւն չէ մնացած Թուրքերուն համար: Այս կացութեան առջեւ՝ մասնաւորական երիտասարդները եւ երեւելիները մայր հայրենիք կը փախչին:

*** Զէնք կը բաժնեն Գրբզ Խանի եւ Մուսա Տաղի Դաշնակներուն : Թղթատարական, հեռաձայնական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները զինուորական հսկողքի ենթարկուած են : Ֆրանսացիները նոր ուժեր կը փոխադրեն Իսպահիէի հարթէն՝ Հաճիլար: Ամրացումը կը շարունակուի Անթաքիոյ շուրջ :

Ֆրանսացիները 50 սաւառնակ ղրկած են Անթաքիա:

ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾԵՆ ԵՂԵՐ ԶԷՆՔԵՐԸ

Հալէպի վերադարձին սահմանին յանձնուած են կարգ մը Թուրքեր, որ կ'ամբաստանուին թէ ծաղկեպսակ դրած են Պէյլանի յուշարձանին վրայ, Հանրապետութեան տօնին առթիւ: Հալէպի մէջ կը խօսակցին Սասուլլահ Ճապրի (արաբ ազգայնական պետ մը) եւ ծանօթ Քիւրտօղլու Հաճի Րէշիտ: Վերուոյրուած երեսփոխան չընտրուելէն, վերջինը կ'ըսէ. «Մենք ի հարկին զէնքով ալ կրնանք ձեռք բերել Քիւրտ Տաղի անկախութիւնը »:

Շոյելով Րէշիտի կռնակը, Ճապրի կը պատասխանէ.

Պահեցէք ձեր զէնքերը, օր մը միասին պիտի գործածենք ուրիշներու դէմ :

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՏԱՆԱՅԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գրած էինք թէ վերջին ողողումները ծանր կորուստներ պատճառած են Ատանայի մէջ: Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները .—

Զէյհուն (Ջահան) ողողուած է, աննախրնթաց աղէտ մը պարզելով: Թէեւ տակաւին վերջնականապէս յայտնի չեն նիւթական եւ մարդկային կորուստները, բայց առաջին առթիւ ճշդուած թիւերն անգամ կը ցուցնեն աղէտին ահաւորութիւնը: Այսպէս, քաղաքին մէջ 1010 տուներ քանդուած են ամբողջովին, 685 տուներ ալ քանդուելու վրայ են: Քաղաքին մէջ անպատսպար մնացած են 10,000 հոգի: Մեռնողներուն թիւը 150ը կ'անցնի, բայց դժբախտաբար րուն կորուստը անկէ շատ աւելի է:

Գալով նիւթական վնասին, կարելի է ըսել թէ երեք միլիոն ոսկիէն աւելի է: Խեղդուելու վտանգին ենթարկուածներէն 200 հոգի ազատուած են եւ կը դարմանուին: Աղէտեալներուն թիւը 50,000էն աւելի կ'ենթադրուի: Ատանայի շրջակայ գիւղերուն մէջ, կարելի չէ եղած ազատել 70 ընտանիքներ :

Գետին դիմացի եզերքը բնակողներուն մեծ մասը կարելի եղաւ ազատել մեծ դժուարութեամբ: Ջուրը գետի պէս կ'անցնէր պողոտաներէն, մէկուկէսին մինչեւ երկու մեթր բարձրութեան հասնելով երբեմն: Մեծ ջրամբարտակին (Պիւյիւք Սէտ) մէկ մասը փլաւ եւ ջուրերը սկսան թափիլ քաղաքին հիւսիսային մասը եւ ծածկել Ենի Մահալլէն: Կայարանէն դէպի քաղաք երկարող կամուրջէն՝ գետի մը վիճակը կը պարզէր: Այս միջոցին խուճապի մը պատկերը կը պարզէր քաղաքը: Ջուրով ողողուած փողոցներու մէջ, հազարաւոր անձեր — կին եւ տղայ — լալով պոռալով եւ գրեթէ մերկ վիճակով՝ կը փախչէին դէպի ներքին փողոցները: Մէկ կողմէ տուներ կը փլէին, միւս կողմէ ահաւոր հեղեղը աներեւակայելի թափով մը կը ծածկէր չորս կողմը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպանիոյ արտաքին նախարարը իր կառավարութեան գանգատները յայտնելով ըմբոստներուն ընծայուած օժանդակութեան առթիւ, շեշտեց թէ Սպանիա իրեն համար բան մը չէր պահանջեր, այլ կ'ուզէ պարզապէս փրկել Եւրոպան: Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, շեշտելով թէ միջազգային կացութիւնը ծանր է եւ թէ անհրաժեշտ է զօրացնել չէզոքութեան քաղաքականութիւնը: Երկուշաբթի օր պիտի զբաղի Իսքէնտէրուն - Անտիոքի հարցով: Այս առթիւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հաղորդած է թէ ապահովութիւն կը տիրէ այդ շրջանին մէջ :

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ իրաւական վիճակի կանոնագրին (Ժընեւի պայմանագիր) շարունակութիւնը յետաձգած ենք երեքշաբթի օրուան, տեղի անձկութեան պատճառով :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց: Դեկտեմբեր 5ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 407,332, այսինքն 500 հոգի պակաս՝ անցեալ շաբթուան վրայ: Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 416,690 :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐԾԻՇՈՒՄՆԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Պոլսոյ անկումով արեւելեան հարցն Եւրոպայի առջեւ կը կանգնէր բուռն եւ բիրտ կերպով: «Մինչեւ այն ատեն Ասիոյ խորքէն եկող ցեղերը միայն գիտցած էին քանդել, կամ ձուլուիլ քրիստոնէութեան մէջ, մինչդեռ վերջին ալիքը, իսլամական ալիքը, խորապէս կը փոխէ Եւրոպայի դիմագիծը: Օսմանի ժառանգորդներն իրենց իսլամական յարձակողականով կը յաջողին արեւելեան հարցին տալ լուծում մը՝ որ ճիշդ ու ճիշդ հակառակն էր Խաչակիրներու տուածին: Արդարեւ, ԺԱ. դարուն, լատինները տեղաւորուած էին Ասիոյ մէջ: ԺԵ. դարուն միւսլիմանները դիրք կը գրաւեն հին կայսրութեան սահմաններուն մէջ. Ցարիկրատ (Կեսարներու քաղաքը՝ Կ. Պոլիս) որուն սլաւական ցեղերն ի զուր կը ցանկային, կը դառնայ Իսթանպուլ, իսլամական մայրաքաղաք եւ այդ կերպով կը հաստատէ իր ճակատագիրը՝ պատմութեան մէջ: Այսպէս նոր ժողովուրդ մը, արեւմտեան հաւատքին եւ քաղաքակրթութեան անթափանցելի վերջնապէս կը բազմի հին յոյն կայսրութեան տեղ: Քրիստոնէութեան սահմանները կը նահանջեն մինչեւ միջին Եւրոպա: Հունգարիա եւ Աւստրիա խաչին պաշտպանութեան առաջապահները կը հանդիսանան: Վիէննա պաշտպանողական տակ է ինչպէս Պելկրատ: ԺԵ. դարու քրիստոնեայ աշխարհին երեւակայութիւնն իսկապէս ցնցուելու պատճառ ունէր»: (L'Elaboration du monde moderne, Calmette):

Զարհուրանքի համատարած ալիք մը թաւալեցաւ Եւրոպայի վրայ՝ ի լուր Պոլսոյ գրաւման, եւ ի տես բարձրացող ծանր վտանգին՝ կաթողիկէ պետութիւններ, որոնք իրարու դլուխ ուտելու մասին կը մտածէին, յանկարծ միացան՝ հասարակաց թշնամիին դէմ:

Նոր խաչակրութիւն մը՝ ուզեցին կազմակերպել կարծես, Կարոլոս Ցանպուրկի առաջնորդութեամբ՝ բայց անցեր-գացեր էին այն երանելի ժամանակները՝ երբ քաղաքական, ընկերային կամ տնտեսական բոլոր մարդկերը գիրար կը փարակուէին ասպետական, արկածախնդրական հրաւէրներուն:

Հետեւաբար սկզբնական տաք առաջարկութիւնները պաղեցան եւ թիւրքական սպառնալիքին անմիջական ենթակայ պետութեանց (Աւստրիա, Հունգարիա, Վենետիկ, Ճենովա) թողուեցաւ իրենց գլխուն ճարը նայիլ: Միւս իտալական կամ եւրոպական պետութիւնները քիչ օգնեցին կամ բնաւ չօգնեցին:

Պապերն անգամ, այս անմեղանչական պապերը, հոգ չտարին որ քրիստոնեայ աշխարհը, միացած, ոտքի կանգնի մահմետական աշխարհին դէմ: Ու եթէ այդ ուղղութեամբ, երբեմն կոչ ըրին, իրենց հաւատք ընծայող չեղաւ, որովհետեւ գիտէին թէ կեղծ էին չնաշխարհիկ առաջադրութիւնները: Պապերն ընդհանրապէս կը մտածէին աւելի իրենց եղբօր տղոց դուքս կարգելու, կամ քրոջ թոռը կոմս հռչակելու, քան թէ օսմանեան սպառնալիքէն քրիստոնեաները փրկելու մասին:

Թուրքիոյ դէպի պալքանեան թերակղզին արշաւանքէն ամէնէն աւելի տուժողն եղաւ Վենետիկ: Աւելի փոքր համեմատութեամբ՝ Ճենովա: Այս վերջինը կորսնցուց իր Սեւ ծովեան գաղութները:

Բիւզանդական կայսրութեան անկումէն ետք՝ Վենետիկ օսմանեան ալիքին դիմադրող ամէնէն խիզախ թումբը հանդիսացաւ: Եգէական ծովուն մէջ շնորհիւ իր լօռեստանեան տորմիղին՝ կրցաւ համաձայնիլ Բ. Դրան հետ(*):

Ֆիորենցա, Միլան, Նափոլի, դիմակաւոր բարեկամներ էին միայն, եւ եթէ չըլլային մութին մէջ անոնց լարած թակարդները, որ ուժերու ցրուում կը պատճառէր Վենետիկի, այս վերջինը դուցէ երկար ատեն մնար արեւելքի իշխան եւ Թուրքերը ոչ իսկ չարժիլ համարձակէին:

Իսլամական յառաջխաղացութենէն տուժեցին աւստրիական գերիշխանութեան տակ գտնուող բոլոր ժողովուրդները, որովհետեւ Աւստրիա՝ առիթէն օգտուելով ինքզինք պաշտպան հռչակեց «իր քրիստոնեաներուն», այսինքն իր լուծն աւելի ծանրացուց անոնց վրայ:

Մինչ այդ Թուրքերը շարունակեցին իրենց արշաւը Տալմացիոյ եզերքներէն մինչեւ Թրիեսթ, կողոպուտ, մահ եւ սարսափ սփռելով ամէնուրեք.

Քաղաքակիրթ աշխարհը ոչ միայն դպատութեան չեկաւ, այլ եւ ականատես եղաւ քրիստոնեայ պետութեան մը օսմանեան կայսրութեան հետ կնքած դաշինքին: «Անպատկառ դաշինք», զոր ստորագրեցին Ֆրանսայի թագաւոր Ֆրանսուա Ա. եւ սուլթան Սիւլէյման Ահաւոր չորսուած դայթակղութիւն քրիստոնէութեան համար, բայց եղածն եղած էր արդէն: Այսպէսով ծագում կ'առնէր դարերտեւող այն քաղաքականութիւնը՝ որով կանոնաւոր աղբիւր «իրենց չահերն ապահովուած» կը համարէին սիրաբանել Թուրքիոյ հետ...

Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ օսմանեան կայսրութեան ծաւալման ամէնէն առաջնակարգ հետեւանքներէն եղաւ նաեւ արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ յարաբերութեանց ուղիղ մին խափանումը:

Ժամանակին Արաբներն ալ արշաւած էին եւրոպական երկիրներու վրայ, բայց անոնք, դրացնութեան հետեւանքով, հետզհետէ նոյնացած էին արեւմտեան բարքերուն հետ, մշա-կութային յարաբերութիւն հաստատած էին եւ իրենց նախնական մոլեռանդութիւնն ու վայրագութիւնը թօթափած:

Մինչդեռ թրքական ալիքն ընկլուզելով ամէն ինչ՝ կղզիացուց Եւրոպան Ասիայէն:

Մշակոյթով շատ վար՝ Արաբներէն, մոլեռանդութեամբ վեր՝ անոնցմէ, Թուրքերը երկու հողամասերուն միջեւ անանցանելի պատնէշ մը քաշեցին պատճառ ըլլալով որ եւրոպական նաւեր Ափրիկէի ամբողջ շրջանն ընեն՝ Արեւելք հասնելու համար, թէեւ իրենց կամքէն անկախ կերպով օգտակար եղան որ Վասքօ Տէ Կամա Բարեյուսոյ Հրուանդանն անցնելով հասնի մինչեւ արեւելեան Հնդկաստան:

Պարզապէս որ չահ ունէր Թուրքերուն դիմադրելու, միացաւ Վենետիկի, սակայն հասարակաց տեւական գործունէութիւն մը կարելի չեղաւ բանեցնել՝ մարդաշատերու հեռաւորութեան պատճառով: Անէք անուղղակի օգուտ քաղեց Սպանիա երկիրը, շնորհիւ արեւմտեան Եւրոպայի հետ իր սկսած յարաբերութեանց:

Թուրքերու բարբարոս յառաջխաղացման հետեւանքով է որ դարձեալ յոյն գիտնականներ ապաստան գտան Իտալիոյ մէջ եւ այնտեղի վերածնունդին զարկ տուին իրենց հետ բերած արուեստի եւ պատմութեան երկերով:

Ինչպէս կը տեսնուի, Բիւզանդիոնի անկումն աղէտ մը եղաւ քաղաքակիրթ մարդկութեան համար, անկէ բխած օգուտները կամքէ անկախ եւ անուղղակի են, մինչդեռ հասցուցած վնասները չափ ու սահման չունին:

Եւ նկատի ունենալ որ պատմութիւնը մինչեւ 1600 թուական չի հասնիր: Անկէ յետոյ ծագած աղէտներուն մասին խօսելու համար համբերութիւն եւ պայքարի պէտք է: Թուրքերը մինչեւ հիմա հազար անգամ վանտուած կ'ըլլային Վոսփորի ափերէն, եթէ «քաղաքակիրթ» պետութիւնները կառչած կերպով լարուած չըլլային իրարու դէմ՝ բիւզանդական կայսրութեան պանծալի մարմարագարին տիրանալու համար:

Արուեստի եւ մշակոյթի հին ոստանը պիտի շարունակէ մերկացած մնալ իր վաղեմի հրապոյրներէն, որքան ատեն որ Թուրքիա ներկայ է այնտեղ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(*) Առաջին սուլթաններու ուսկեդրութիւն կղզիային իրենց պալատին գաւիթին մէջ, ուրկէ ծագում առած է Բարձրագոյն Դուռ բացատրութիւնը. իբր նշանակիչ թուրք կառավարութեան:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Փոքրիկ աղջկան մը

Խաբուսիկ բոյրերուն ծոցն ես դեռ պարման,
Ու կոկոն մըն ես անարատ.
Ու պահուած հրեշտակ մըն ես հովանոյ,
Ու պուպրիկ մըն ես կաղանդի.

Եւ երգերու անոյշ, աղուոր, զգայուն՝
Հաւաքածոյ մըն ես սիրուն,
Իսկ ես որ բեւ կուտամ այս կարճ երգուածին՝
Մէկ բանաստեղծ եմ չընչին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՊԷԹՀՈՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

— • —

Դ.

Անհնարին է գթութեամբ չհամակուիլ Պէթհովէնի ընդվզումէ եւ աղեկէզ վշտէ բխած այդ աղաղակին խմանալով: Քիչ մնաց որ ան վերջ տար կեանքին, յուսահատելով ականջէն: Իր բարոյական անյողդողդ զգացումը միայն արգելք եղաւ ատոր: Բուժուելու իր յետին ակնկալութիւնները մարեցան իսպառ: Եւ սակայն, 25 տարի եւս պիտի ապրէր: Իր հուժկու անհատականութիւնը չէր կրնար համակերպիլ փորձանքին պարտուելու գաղափարին:

— «Ֆիզիքական ուժս կ'աճի աւելի քան երբեք՝ մտաւորական ուժիս համընթաց, կ'ըսէ ան: Կը զգամ որ դեռ նոր կը սկսի երիտասարդութիւնս: Իւրաքանչիւր օր զիս կը մօտեցնէ այն նպատակին, զոր կ'ընդնշմարեմ առանց զայն սահմանել կարենալու... Ահ, աշխարհը պիտի գրկէի եթէ ազատէի այս ախտէն... Ոչ մէկ հանգիստ կը ճանչնամ քունէն զատ: Ու շատ արգահատելի եմ առաջուընէ աւելի անոր ժամանակ յատկացնելու հարկադրուած ըլլալուս համար: Թող միայն կիսովին ազատինմ ախտէս, ու այն ատեն... Ոչ, չպիտի տոկամ ատոր: Կ'ուզեմ երախէն բռնել ճակատագրին, որ պիտի չյաջողի զիս համովին կքելու: Ահ, ի՛նչ գեղեցիկ է կեանքն ապրիլ հազարապատիկ»:

Վհատութենէն վստահութեան այս փոխանցումները իրենց արձագանգը կը գտնեն դաշնակի իր սա սոնաթներուն մէջ. գործ 27 թիւ 1 (Սօնադ ֆանտազի ունա փանթազիա), թիւ 2 (Քլէր տը լիւն), գործ 28 (Փաստորալ), գործ 31 թիւ 1-2-3, նոյնպէս ջութակի ու դաշնակի իր սա երկու աքանչելի սոնաթներուն մէջ. գործ 30 թիւ 2 (ուր մինէօր, Աղեքսանդր կայսեր ձօնուած), գործ 47 (Լա մաժէօր, Քրէօյցէրի ձօնուած):

Մանաւանդ Երկրորդ համերգութեան (1803) մէջ է որ կը նշմարուի թէ ան «մեծապէս յաղթական դուրս եկած է իր տագնապէն, ու ամենազօր է իր ապրելու եւ ստեղծագործելու կամքը»: Այս շատ հանճարեղ ու գեղահնչուն համերգութիւնը «ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ անցեալին բանաձեւերուն կապուած սկզբունքներուն մէջ: Միայն նշելի է իր Անտանթէն, խոր զգացումին ու չքեղ կերտուածքին, եւ իր Սքէրցօին, արինքնող ուժինին համար»:

Պէթհովէնի մօտ Մրնուէթ հետզհետէ կը վերածուի արագ սքէրցոյի մը:

Ջութակի ու դաշնակի, կամ թաւջութակի ու դաշնակի իր սոնաթներու մէջ՝ ան ընդհանրապէս աւելի բարոյական կը մնայ գերծանական ձեւերուն: Սակայն նշելի է ջութակի ու դաշնակի գործ 30 թիւ 2 սոնաթը, գրուած թոնին մէջ ուր մինէօրի, որ միշտ եղապէս նպաստաւոր եղած է նուագատեղծին: «Անոր մէջ գտնուող մօթիֆները աւելի չեշտուած, ջերմագին, նոյն իսկ եղերական, միշտ ալ մեծապէս արտայայտիչ են, իսկ զարգացումները կենսալից»:

Գալով Թոլսթոյի հռչակաւոր վէպով երկիցս անմահացած Քրէօյցէր սոնաթին՝ «Պէթհովէն անոր մէջ համովին տէր դարձած է իր ձեւին: Կը զարմացնէ իր ժողովրդական գաղափարներուն վեհութեամբ եւ ազնուութեամբ, իր զարգացումներու աղխուհոութեամբ եւ անսայթաքութեամբ եւ իր մոտիվներուն համարձակութեամբ ու ճոխութեամբ»:

Այս ժամանակաշրջանին իրարու կը յաջորդեն դաշնակի իր սոնաթները ի միջի այլոց նշանաւոր Արշալոյսը — «որոնցմէ իւրաքանչիւրը կարեւոր օղակ մը կը կազմէ գործերու այն երկար շղթային, որ մօցարթեան ըղձասէր սոնաթէն գործ 111ին կ'առաջնորդէ մեզ»:

Երիտասարդ վարպետին յօրինած սոյն գործերուն չատերը ուշագրաւ են իրենց քայլերգական ու մարտական կշռոյթներուն կորովով. Անոնք դրական են մանաւանդ «Երկրորդ համերգութեան սկզբնամասին ու վերջամասին, ու աւելի ջութակի ու դաշնակի Ուր մինէօր սոնաթին վեհօրէն հերոսական սկզբնամասին մէջ»: Այս երաժշտութեան յատուկ ռազմական նկարագիրը մեզի կը յիշեցնէ այն շրջանը ուրկէ ծնունդ առաւ ան:

Յեղափոխութիւնը մուտք կը գործէր Վիէննայի մէջ,, ու Պէթհովէն տարուած էր անկէ:

«Մտերմական շրջանակի մէջ՝ կ'ըսէ ասպետ ֆոն Սէյֆրիտ՝ ան յօժարակամ կարծիք կը յայտնէր քաղաքական դէպքերուն վրայ, զորս կը դատէր հազուագիւտ իմացականութեամբ ու յստակատեսութեամբ»:

Յեղափոխական գաղափարները գրաւած էին իր բոլոր համակրանքը: «Հանրապետական սկզբունքները կը սիրէր, կ'ըսէ Շինտլէր: Անսահման ազատութեան ու ազգային անկախութեան կողմնակից էր: Կ'ուզէր որ ամէնքը աջակցին կառավարութեան: Ժողովրդական քուէարկութիւնը կը բաղձար Ֆրանսայի համար, ու կը յուսար որ Պոնափարթ պիտի հաստատէ զայն, որով պիտի դնէ մարդկային ցեղին երջանկութեան հիմերը»:

«Ան կ'երազէր՝ կ'ըսէ Ռօլան՝ յաղթութեան ատուծոյն՝ Առաջին Հիւպատոսին կողմէ հաստատուած հեռաւական հանրապետութեան մը վրայ. մէկը միւսին ետեւէն կը զարնէր Հերոսական համերգութիւնը՝ Պոնափարթ (1804), կայսրութեան Իլիականը, եւ վերջամասը Ուր մինէօր համերգութեան (1805-1808). Փառքին դիւցազնավէպը:

Իրապէս յեղափոխական առաջին երաժշտութիւնն էր այս: Այդ ժամանակուան հոգին անոնց մէջ կը վերապրի այն ներզօրութեամբ ու ամբողջութեամբ, զորս մեծ դէպքերն ունին մենակեաց մեծ հոգիներուն վրայ: Անոնց մէջ Պէթհովէնի դէմքը երփնազարդուած կ'երեւի ցոլքերովը այս դիւցազնական պատերազմներուն, որոնք ամէնուրեք կ'արտայայտուին՝ թերեւս իր անգիտակցութեան՝ այդ շրջանին յօրինուած գործերուն՝ փոթորկայոյզ Քօրիօլանի բացերգութեան (1807), Դ. Թառեակին սկզբնամասին, Ափասիօնաթա սոնաթին (գործ 57) — որուն մասին հետեւեալը կ'ըսէր Պիզմարք. «Եթէ յաճախ լսէի զայն՝ միշտ շատ քաջ պիտի ըլլայի» — Էկմոնթ խմբանուագասերին, եւ նոյն իսկ դաշնակի իր քոնչէրթօներուն մէջ»:

Պէթհովէն իր Հերոսական համերգութիւնը յօրինեց Պոնափարթի համար ու անոր վրայ, ձեռագիրն ալ Պոնափարթ վերնագիրը կը կրէ տակաւին: Մինչ այդ՝ Նափոլէոնի պէսակադրութիւնն իմանալով՝ «սովորական մարդ մըն էր ուրեմն», գոչեց զայրացած, եւ ցասումին մէջ՝ ձօնը պատռելով սա վրիժառու միանգամայն եւ յուզիչ վերնագիրը գրեց «Հերոսական համերգութիւն ի յիշատակ մեծ Մարդու մը պանծացումին»:

«Այս Երրորդ համերգութիւնը յօրինելով՝ կ'ըսէ Լանտօրմի՝ Պէթհովէն բոլորովին խզեց՝ այս անգամ Հայտընի ու Մոցարթի աւանդութեան հետ ունեցած իր կապը. նախ իր գործին զոյնովը՝ որ համովին նկարագրական է յեղափոխական շրջանի զգացումներու հետ, յետոյ իր զարգացումի սկզբունքներով ու ընդհանուր կերտուածքով»:

Սոյն համերգութիւնը կարելի է նկատել Պէթհովէնի գրելակերպի երկրորդ շրջանին սկիզբը: Հիմա համարձակութիւնը նորութիւն կը կրէ իրեն հետեւելու: Արուեստագէտներն իսկ կը տատամսին: Այն է թէ «Պէթհովէն կը հնարէ նոր ճարտարապետութիւններ, որոնք յաճախ չմտրեցուցիչ են իրենց միջխաղի համեմատութիւններով, կամ իրենց բուռն ներհակութիւններով, ընդդիմաբանական հակադրութիւններով ու սաստկութիւններով»:

Սոյն համերգութեան պարունակած «թէմաներուն գեղեցկութիւնը, անոնցմէ սերած էջերուն նորութիւնն ու արտայայտիչ ուժը (մանաւանդ սկզբնամասին ու մահերգին մէջ), այս գործին համար նոր թուական մը կը նշեն համերգութեան պատմութեան մէջ»:

Անոր հրապարակային առաջին գործադրութիւններէն անմիջապէս ետք՝ Պէթհովէն յծուեցաւ Ֆիտէլիօ օփերան յօրինելու աշխատանքին: Նուագարանային երաժշտութեան եղած այս անհաւասարժէութիւնը գլուխ գործոց մը ընծայեց մեզի:

1797ին Փարիզի մէջ ներկայացուած էր Պուլլիի Լէօնօր կամ ամուսնական սէրը նուագախառն թատերախաղը, որուն երաժշտութիւնը յօրինած էր Կավօ: Իտալացի նուագատեղծ Փաէրդաղափարն ունեցաւ նոյնաթատերախաղին վրայ Վիէննացիներուն համար օփերա մը յօրինելու: Պէթհովէն նեղսրտէ եղաւ անոր ներկայացումներէն մէկուն: Հեղինակին քովը նստած էր ու չէր դադրէր գովելէ: Հրճուալից էր Փաէր, երբ ղրացին բացագանչեց յանկարծ «Ա՛խ, սիրելի բարեկամ, անհրաժեշտ է որ ձեր օփերայի երաժշտութիւնը յօրինեմ»:

Թատերագրքոյկը խանդավառած էր զինքը՝ մանաւանդ իր բարոյալից նիւթին շնորհիւ: Առաջինի Պէթհովէնը՝ որ չէր ներեր Մոցարթի Տոն Ժուանը յօրինած ըլլալուն՝ շատ երջանիկ էր ամուսնական սէրը տարփողելու առիթը գտած ըլլալուն համար:

Ահա թատերախաղին նիւթը. «Ֆլօրէսթան անարդարօրէն արգելափակուած է զնդանի մը մէջ, ուր սովա-

---

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (151)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Արթիւչի երգը չրթունքէն կախուած մնաց: Եղած տեղը կանգնեցաւ:

— Ո՞վ ես, ո՞ւր կ'երթաս:

— Դամալուցի Արթիւչը, Զափուր Արթիւչը, գիւղեանս կ'երթամ, այ հրեն

Տան մը անկիւնէն դուրս ելան երկու յաղթանդամ մարդիկ որոնք խաւարի մէջ շատ աւելի բարձրահասակ կ'երեւնային, ու մօտեցան Արթիւչին: Թթաններու ընկղմկոցը կասկած չէր ձգեր անոնց ինքնութեան մասին: Անշուշտ նոր եկած ժանտարմներ էին.

— Քալէ՛, երթանք խանութը, — ու ժանտարմները՝ երկու կողմերէն Արթիւչի թեւերը պինդ մը բռնեցին:

— Երթա՛նք, երթանք ախպերս, — պատասխանեց Արթիւչը՝ ուրախ, բարեկամական շեշտ մը դնելով ձայնին մէջ, — Մոսկովսկի իսկական կալպաս մը ունիմ, է՛հ, չիշ մըն ալ Սմիռնովի օղի հալալած կը ճարուի... էս դիւեր զոնախս էք...

— Զա՛յնդ, չունչանորդի՛, մեզի ձե՞ռք կ'առնես, — ժանտարմներէն մէկը բռունցքի ուժեղ հարուած մը իջեցուց Արթիւչի վզակոթին, — զոնա՛խ, ինչպէս չէ... ես քեզի զոնախը կը ցուցնեմ, աղուած Արմեաշկա

Արթիւչը առաջին րոպէին ճիշդ որ յանկարծակիի եկած՝ քիչ չփոթած էր, բայց չուտով ինքզինքը գտաւ: Վախնալու բան մը չունէր: Խանութը մաքրած էր, փախստականները պարսկական ափն էին հասած, այլ եւս մտահոգուելու ի՛նչ պատճառ: Ցաղթական դոբայկոսի մը նման կողպամփիզ կը քալէր, երկու ժանտարմներու մէջտեղէն, անզսպելի ծիծաղով մը բռնուած: Պատրաստ էր մէկ երկու ժամ ալ խօսակցել լուսաւորչի պատկերին, եթէ միայն կարենար ժանտարմներու երեսն ի վեր պոռալ «Մնչացեր էք, աւանակներ», ու քահ քահ ծիծաղելով նայիլ անոնց թթուած դէմքերուն.

Երբ հասան խանութի առջեւ, դրան մութ տասերի մէջէն 3 հոգի դուրս ելան ու մէկը, որ ինչպէս կ'երեւէր, գլխաւորն էր, հրամայեց.

— Բացէ՛ք դուռը:

Արթիւչը կղպանքը դարձուց, ներս մտաւ ու ճրագը վառեց: Երեւանէն եկած ժանտարմական սպան էր, ենթասպայ մը եւ երկու ժանտարմներ, որոնք ճամբան զինք ձերբակալած էին: Իսկ հինգերորդը՞... քիչ մնաց Արթիւչ բարձրաձայն փրթկացնէր: Սերգէյ Կերասիմովիչն ալ շնորհք բերած էր այդքան ուշ գիշերով իրեն այցելելու, աքաղաղի կատարի նման կաս կարմիր դէմքով, ապակիի գունտերու նման դուրս ինկած աչքերով: Ծե՞րն մարդը, յանցանքի մէջ բռնուած երեխայի նման, գլուխը կախած եւ դրան մօտ կանգնած էր:

Արթիւչ, կարծես թէ չա՛տ կարեկից անոր պատահած դժբախտութեան, մէկ աչքը խփեց բարեկամական ձեւով մը, որպէս թէ ըսել ուզէր. «Զարմանալի բան, Թանկագին Սերգէյ Կերասիմովիչ, էս ի՛նչ է պատահած...»: Բայց Թանկագին Սերգէյ Կերասիմովիչը Արթիւչի բարեկամական հայեացքը անտեսելով, բարկութեամբ երեսը անդին դարձուց:

— Խուզարկել, — հրամայեց սպան:

Ենթասպան ու ժանտարմ մը նախ Արթիւչի վրան գլուխը պրպտեցին, յետոյ գիւղեանի դարակները, սեղանի գզրոցը ու կասկածելի բան մը չըգտնելով՝ անցան կացարանի մասը:

Սպան նստաւ սեղանի առջեւ, դատարկ սնտուկին վրայ, ուր քանի մը ժամ առաջ այնքան դողահատե-թեամբ բազմեր էր Սերգէյ Կերասիմովիչը: Կալպասի մնացորդն ու օղիի դատարկ շիշը սեղանի վրայ կը մընային: Սպան մէկ Արթիւչին նայեցաւ, որ կ'աշխատէր դէմքին միմիայն արտայայտութիւն տալ, մէկ ալ Սերգէյին, որուն դէմքը այդ պահուն արտի մէջ ինկած, աչնան կարմիր գըդումի՛ մը կը նմանէր.

— Սերգէյ,

Կարծես թէ չիկացած չամփուր գըցուցին Սերգէյի յետակողմին: Ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, անարտայայտիչ աչքերը չորս դին դարձուց, բուռն ճիգ մը թափեց հասկնալու թէ չուրջը ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, թէ այս բոլորը ինչո՞ւ համար տեղի կ'ունենար: Ետոյ ինքզինք հաւաքեց, մեքենական շարժումով երկու քայլ առաջ եկաւ ու ձեռքը տանելով՝ բարեւեց մեծաւորը ու այդպէս արձանացաւ անոր առջեւ.

— Կը լսեմ, Ձերդ ազնուութիւն:

— Այս առտու, հեռագրով որոշ հրահանգ մը ստացար Երեւանէն, չէ՞:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Անմիջապէս խուզարկել եւ ձերբակալել...

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Ինչո՞ւ անմիջապէս հրամանը չըկատարեցիր:

Եզն մարդուն աչքերը կարծես աւելի դուրս ինկան: Լքուած երեխայի մը նման, բութ հայեացքով չորս դին նայեցաւ՝ կարծես տեղէ մը օգնութիւն սպասելով ու յանկարծ օձէ մը խայթուածի նման կեցած տեղը ցնցուեցաւ, երբ Արթիւչի դէմքին վրայ նուրբ, հեգնական ժպիտ մը նկատեց:

Ինչո՞ւ հրամանը չկատարեցիր,

— ու սպան բարկացած՝ բռունցքը սեղանին զարկաւ:

— Ձերդ ազնուութիւն, կը սպասէի կէս գիշերին, որ յանկարծակիի բերեմ...

— Հա՛, հա՛, հա՛, խօզի գլուխ, — ու սպան արհամարհանքով սեղանի վրայ դատարկ շիշերուն նայեցաւ. — Այս երեկոյ այստե՞ղ էիր, Սերգէ՛յ:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն.

— Առա՞ւ, հրաւէրով, — ու սպան մատով ցուցուց Արթիւչը, որ անմեղ զառնուկի մը նման իրեն կը նայէր, որպէս թէ այդ հարցափորձէն բան մը չհասկնալով:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Ու քէֆ մը ըրիք, հէ՞:

Սերգէյ Կերասիմովիչը գլուխը կախեց եւ հազիւ լսելի ձայնով մը պատասխանեց.

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Բայց դուն իսկական աւանակ մըն ես, Սերգէ՛յ:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

Սպան բարկացած՝ ոտքի ցատկեց եւ ձեռքի արհամարհոտ շարժումով մը հեռացուց Սերգէյը:

Մինչ Սերգէյի հարցաքննութիւնը տեղի կ'ունենար, ենթասպան ու ժանտարմը Արթիւչի կացարանը տակնուվրայ ըրին, բայց կասկածելի բան մը չգտան

— Ոչինչ գտանք, — գլխաւորին մօտենալով յայտնեց ենթասպան, — ի՞նչ կը հրամայէք:

— Միեւնոյնն է: Անմիջապէս ձերբակալել: Կը պահէք, մինչեւ որ ես վերադառնամ Նախիջեւանէն: Իսկ էս... էս աւանակը, — մատնացոյց ըրաւ Սերգէյը, — էս աւանակը կը փոխադրէք Երեւան ու տեղը Նիկոլայը կ'ուղարկէք:

— Բայց ես ի՞նչ մեղք ունիմ, — ուզեց ինքզինք արդարացնել Արթիւչը:

— Չէնդ, չան պաւակ, ես քեզի կը ցուցնեմ...

Երբ ոտքը քարի մը զարնուելով երեսն ի վար ճախճախուտի մէջ ինկաւ, Վարդանը առանց չարժելու, ինկած վիճակին մէջ սպասեց, մինչեւ որ պահակ զինուորները, քանի մը քայլ հեռու երկու բայէ իրարու հետ խօսելէ վերջ, թողին հեռացան դէպի իրենց կայանները:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՄՈՎԼԱՃԱՆԴԷՍ ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ

Ո՜վ յայտնութիւն լուսածաւալ ...
Հեռո՜ւ, մութին,
Գիշեր առնեն.
Ծովուն վրրան, ծովուն վրրան
— Լոյսի օրրան —
Լուսապարատ ու հէքիաթաշուք
Բաղդ ու ծաղիկ եւ հազար օդ,
Ու թիթեռներ, ու սուսակներ, ոսկի բախումներ,
Ի՜նչ պսակներ, ի՜նչ ճիներ,
Կը դողդղան, կը շողշողան, կը փայլփըլին
Ջուրը իրենց պերճ հայելին
Ու փրփրագեղ
Այս ծովուն մէջ
Բազմանուագ, բարբառայեղ,
Ոսկի հէքիաթ՝
Դեղին սիւներ, սիւներ բարակ,
Գողդոջ սիւներ, սիւներ կըրակ՝
Որոնց վրրայ տօն մը տաղի
Կը փողփողի
Աստղ ու մարգրիտ աչք կը թարթեն
Մէկ մէկի վրայ ...
Տրրոփ ունին եւ ամենուրեք ...
Կը սփրրգեն իրարու հետ ...
Ու կը կարծես
Նայեաղներու հոսումն է ... ...
Որ Նոյեմ եւ ... Լէսինը
Ոսկին գահեր բոց ու յասպիս
Ու կարապներ ջուրին վրրայ,
Իրենց լառելով թեւ փառաւոր
Հարսնիւր ... եւ ու ...
Ոսկին Նրեկը բերած գահար,
Խուրձ խուրձ լուսաւ, վարդամեխակ, բոլորած խէժ,
Սոխակ յոյսեր ալ ծովածէժ ...
Եւ երեշտակներ պլպլաշուրջ՝
Ոսկին բոծալ՝ աստղեր փունջ փունջ...
Կոյրում մէջ պար լուսաւորին ...
Ամէն պարիկ հանդէս ունի
Հիւրերն ամբողջ կը համբուրուին ...
Ու ցայգերգներ... կիթա՛ռ ու վի՛ն...:

Վերը Լուսինը Թագուհի եւ պառնայ հիւր,
Պարփերու վրայ ալարաժիւր
Եւ բարձի մէջ միշտ գունափոխ, փափուկ բաւիչ,
Ըմպած հովիչ,
Հարսանիքին վրայ կը խոփ:
— Ի՜նչ տարափ է —
Շիթ շիթ մարգրիտ,
Ուկեծովին ... :
Ծով մութին մէջ ուռանդղի
Ծով կը հոսի՝
Բու բուռ յասպիս ...
Լուսավարդ ...
Ի՜նչ անբռնակ պրայյութիւն
Մահէն առաջ Արփայութիւն
Ծով կը թափին բոյր բոյր փեսեր
Եւ դեռ, եւ դեռ
Միրանմագի պաշեր, բոցեր,
Գոյնի գանձեր ...
Ու ծովուն մէջ բիւր ծիածան
Կը գրրկուին ու կը ցրնծան.
Հազարավառ, բիւրառբմայն
Այս ի՜նչ արկար է ծովմայն,
Այս ի՜նչ մառախ փաղփողներէջ,
Այս ի՜նչ երրդեհ է ջուրին մէջ ..
Այս ի՜նչ տեսիլ երրաշտաբիք
Ծովուն վրրայ յոյսի խամբրգ ...
Այս խամբրգին կուզանէ մոտիկ
— Ո՛. վենետի՜կ ... .

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

մահ պիտի ըլլայ։ Իր կինը՝ Լէոնոր՝ երբ այդ ծպտուելով բանտապահէն կ'ընդունուի իբր սպասաւոր, կը յաջողի ամուսինը փրկել եւ դատապարտել տալ բանտին կառավարիչը՝ Փիծառօ, որ հեղինակն է նոյն ոճիրնե-րուն, որոնց համար ամբաստանած էր Ֆլօրէսթանը։

Դժբախտաբար այս յուզիչ պատմութիւնը գրուած էր շատ ձախաւերու-թեամբ, ողորմելի ոճով, առանց տաղանդի ու առանց ճաշակի։

Ֆիտէլիօն ներկայացուեցաւ 20 Նոյ. 1805ին Ֆրանսացի սպաներով լի հասարակութեան մը առջեւ։ (Նափոլէոն Վիէննա մտեր էր 15 Նոյ.ին)։

Սատնօրէն ընդունեցաւ Պէթհովէնի օփերան։ Ճիշդ է որ ոչ պարագաները ոչ ալ հասարակութիւնը նպաստաւոր էին։ Մամուլը շատ վատ եղաւ ու երրորդ երեկոյթէն ընդհատուեցան ներկայացումները։

29 Մարտ 1806ին նորէն երեւցաւ Ֆիտէլիօն՝ երեք արարէն երկուքի վերածուած ու նոր բացերգութեամբ մը (Թիւ 3), որ ամէնէն գեղեցիկն է անտարակոյս։ Երկրորդ ձախողութիւն մը եղաւ այդ, բայց եւ այնպէս՝ մամուլը աւելի տաք էր այս անգամ, ու մանաւանդ Բաւաբարայինը կը դատապարտէր։

1814ին Ֆիտէլիօ թէ խօսքերով ու թէ երաժշտութեամբ ամբողջովին փոփոխուած՝ վերջնապէս պիտի գտնէր խանդավառ ու տեւական յաջողութիւն մը։

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Վ Ա Խ Ճ Ա Ն Ը

ԽՄԲ.— Պուլկար ցարերէն հայազգի Սամուէլի մասին պատմուածք մը հրատարակեր էինք անկէ առաջ։ Ստորեւ երկրորդ մը՝ նոյն նիւթին։

Փրէսփան սկսաւ կենդանանալ։ Սամուէլի զինուորները, մէկով, երկուքով կամ երեքով հաւաքուեցան հոն, անոնք, Սթրումիցայի մօտ մղուած կռիւէն վերջ, ցրուեր էին՝ որպէսզի գերի չիյնան Յոյներուն, ու կայսրը ամայացուցած է Սթրումիցայի բերդին մէջ, ուր փրկութիւն գըտած էր պուլկար զօրքերէն ուրիշ մաս մը։

Այս զինուորներուն թիւը օր օրի կը բազմանար ու այդ խաղաղած քաղաքին մէջ, արքունի պալատին, վերջերս ամայացած բերդին պատերուն եւ աշտարակներուն շուրջ ու Փոքր լիճի կղզիի ափերուն վրայ կեանքը իր նախկին տեսքը կը ստանար հետզհետէ։

Ցարը այլ եւս գիտէր թէ յունական կայսրը ամայացուցած է Սթրումիցայի ամբողջ նահանգը ու առած բաղմաթիւ գերիներ. բայց չէր յաջողած գրաւել քաղաքը ու կորսնցուցած էր իր ամենալաւ զօրապետը,— Թէօֆիլաքթա Վոթանիաթը, զոր իր Նիգակովը սպաննած էր Գավրիէլ — Ռատոմիրը՝ աղիքները դուրս հանելով։ Վասիլ իր զինուորներէն մաս մը թողած էր Սթրումիցայի շուրջ, ու մընացեալ զինուորներով ուղղուած էր դէպի Մէլնիք։

Սամուէլ տեսնելով թէ ինչպէս իր շուրջը կրկին կը հաւաքուին քաջ մարդիկ, որոնք կը վերստին գործունել Վասիլի հետ։

Ու ծերունի ցարը այնպէս կայտառութիւն էր կրկին, որ զինուորները կը զարմանային անոր ուժին։ Ան տեւապէս զինուորներուն մէջ էր, որոնք նորէն դայն կը տեսնէին ասոր մէջ-քին, պատերազմական ասպատարով ու չալիկով, շրջահայեաց, հոգածու արագաշարժ ու անխոնջ։ Ամբողջ քաղաքը լծուած էր աշխատանքի։ Սառնուերաբար զինարաններ եւ ամբարները։ Լիճին մէջ շարունակաբար կ'երթեւեկէին արագարժ սայլերը, որոնք մարդ, սնունդ եւ պատերազմական պաշարներ կը փոխադրէին։

Շարժում կար նաեւ շրջակայ ճամբաներուն վրայ,— Փրէսփայի, Վալպաքաղաք Օխրիտի, Քասթուրի, Մանասթիրի Փրիլէփի եւ Վոտէնի։ Սամուէլ կը կարծէր հինգէն վեց հազար զինուոր շարժման մէջ դնել։

Ցարին լաւագոյն օժանդակ մըն էր Թաւտմիրի կինը՝ Իրինան։ Սամուէլ գիտէր, թէ ինչ դժնդակ գործի էր ձեռնարկած ու մեծին խաւմ մը յաճախ կը ցնցէր իր վճռականութիւնը։ Բայց, Իրինա միշտ քովն էր անոր,— դայն կը լսէր զգացականութեամբ, դայն կը քաջալերէր իր խօսքերով, խորհուրդներ կուտար անոր։ Նոյնիսկ երբեմն, անժամ կը կանչէր Սամուէլի պատմուածը կամ չալիկը, որով հետեւ ցարին ձեռքերը ծերութենէն, տեւական յուղումէն կը դողդղային։

Անոնք կը յուսային թէ Սամուէլի զաւակը Թաւտմիր ապաստանած է Սթրումիցա, բայց միանգամայն, երկուքն ալ կ'անհանգստէին թէ Փրէսփա կուգայ։ Եւ սակայն, Թաւտմիրի փոխարէն Փրէսփա եկաւ իշխան Իվան Վլատիսլաւը— Ահարոնի զաւակը(*)։ Սամուէլ հրճուանքով դիմաւորեց զայն։ Ծերունի ցարը իր անարժան եղբօր զաւակին հետ կը վարուէր ուշադրութեամբ եւ փաղաքշանքով։ Նոյն իսկ անոր պարգեւած էր իշխանական մի պաղատ որ կիսին յուսալ եւ նախէն սրբէ գաւաճան հօր արատը։

Իվան Վլատիսլաւ Փրէսփա բերաւ անհաւատ լուր մը.

Ցա՛ր, բաւ ան իր հօրեղբօրը, մենք կործանուածին եզրն ենք։ Կայսրը գերեց հազարներ մեր զինուորներէն. Բայց, պատրաստուէ լսելու աւելի զարհուրելի բան մը։ Կայսրը, իր զայրոյթէն ու մեզ հանդէպ ունեցած ատելութենէն մղուած, հրամայած է աչքերը հանել այդ բոլոր գերիներուն ու զանոնք ղրկել հոս՝ քու քով։ Եւ հասայ անոնց խումբէն Փրիլէփի մօտ։ Օ՛, երանի թէ ծնած չըլլայի։ Եւ. խմ աչքերովս տեսայ զանոնք։ Անոնք, այդ հազարաւոր կոյրերը կուգան դէպի հոս ու իրենց յուսահատական ճիչերը մինչեւ հեռուները կ'արձագանգեն, ո՜վ ցար ...

Ու չկրցաւ լրացնել իր խօսքը։ Ցարը զայն կ'ունկնդրէր մթամած դէմքով- բայց, յետոյ, մէկէն, բացաւ աչքերը, տատանեցաւ, եւ, եթէ Իրինան որ կեցեր էր իր քով,— դայն չբռնէր պիտի տապալէր գետին։ Անզգայ վիճակի մէջ դայն արագօրէն տարին իր մահիճը։

Մինչ ծերունի ցարը անշարժ պառկեր էր իր նեղ անկողնին վրայ, պալատին անցքերէն մէկուն մէջ իրարու հանդիպեցան Իրինան ու իշխան Վլատիսլաւը՝ առանց իրար փնտռած ըլլալու։

— Մարդ պիտի խորհէր թէ,ըսաւ Իրինա, գուն, իշխա՛ն, Վասիլ կայսեր վրանէն վազած եկած ես՝ ցարին հաղորդելու համար այդ աճաւոր լուրը։ Դուն կրնայիր սպաննել ցարը, իշխան Վլատիսլա՛ւ։

Իրինայի ձայնը արձագանգեց սեղմօրէն պրկուած մարակի մը նման եւ ուղղակի հարուածեց իշխանին երեսը։ Իսկ իշխանը, որ բարձրահասակ էր ու Նիհար, երկմիտ ժպիտով մը պրկեց իր շրթները եւ կանգնեցաւ Իրինայի առջեւ՝ ճարտար Հռոմայեցիի մը նման։

— Պուլկարիա առանց ցարի պիտի չմնա՛յ, իշխանուհի։

Իրինա առաջին անգամն էր որ դայն կը տեսնէր այդքան անպատկառ։ Ու անմիջապէս հարցուց անոր.

— Ո՞վ պիտի ըլլայ։

— Օրինաւոր յաջորդը,— ինչպէս իր քարթիչները, կեղծ ժպիտով մը՝ Վլատիսլաւ։

— Դո՞ւն։

Օրինաւոր յաջորդը իշխանուհի, կրկնեց Վլատիսլաւ։

Իրինա արագօրէն հեռացաւ, որպէսզի իր զայրոյթէն մղուած քայլ մը չառնէ այս մարդուն դէմ, զոր դեռ առաջին օրէն կ'ատէր։ Վլատիսլաւ որ եւ է զգուշութիւն ըրած չէր, միշտ եկած էր հնազանդ ու յարգալից՝ դէպի ցարը, դէպի Իրինայի ամուսինն ու դէպի Իրինան։ Իշխանուհին, մինչեւ այդ պահը, ոչինչով կրնար մեղադրել զայն։ Կը զգար, միայն, որ Վլատիսլաւ պիղծ հոգիով մէկն է, իսկ հիմա, յանկարծ, ամէն ինչ կը պարզուէր,— իշխանուհիին սիրտը այս անգամ եւս խաբած չէր զինքը։ Իրինա ուղղուեցաւ դէպի իր աղոց սենեակը։ Ամբողջ օրուան ընթացքին տեսած չէր զանոնք, բայց կարծես մոռցաւ թէ ուր մտադրած էր երթալ։

— Օրինաւոր յաջորդը ...,— կը մրմնջէր Իրինա — ան իր մասին կը խորհի. կը պատրաստուի ցար դառնալու, իբրեւ անդրանիկ զաւակը Ահարոնի, որ աւելի մեծ էր քան Սամուէլ։ Դաւաճանին զաւակը կը պատրաստուի Պուլկարիոյ ցարն ըլլալու. Օ՛.չորս կողմերէն ի՜նչ մռայլ ամպեր կը կուտակուին Փրէսփայի, մեր ամբողջ երկրին վրայ.

Երբ Իրինա իր զաւակներուն սենեակը մտաւ, անոնք վախցան՝ տեսնելով իրենց մօր չմօրած նայուածքը եւ տժգունած դէմքը։

Տաք ու անդորր սեպտեմբեր ամիսը անցեր էր, արդէն իսկ զգալի էր աշնան ցուրտ շունչը։ Առաւօտ եւ գիշեր՝ մէճ կը մթագնէր՝ հիւսիսային եւ հարաւային ցուրտ ալեկոծումներով։

— Պէտք է մեկնիլ՝ քանի դեռ անձրեւները չեն սկսած եւ գետերը չեն յորդած,— կ'ըսէր Սամուէլ, որ ուշքի էր եկած եւ սկսած էր վերստին երեւիլ իր զինուորներուն միջեւ։ Ան հանդարտ կ'երեւէր։ Ծերունի ցարը միթէ՞ չէր տեսներ թէ ամբողջ Փրէսփան կը սարսռար այն օրէն ասդին, երբ Վլատիսլաւի մարդիկը բերեր էին կոյրերու լուրը։ Ջէ՞ր լսեր դժգոհութեան սոսրբեկրեայ արտունջը, սակաւութեան սուլոցը, փոքրոգութեան սարսափած մրմունջը, վախու չչուն-քը։ Սամուէլ կը տեսնէր ու կը լսէր այդ ամէնը բայց, այս անգամ կ'ուզէր իր կռուի կառքը հանել իր ճակատագրին, իր անողոք ճակատագրին դէմ

Հոկտեմբեր չորսը դիմաւորող գիշերը, Փրէսփայի վրայ տեղաց տեղատարափ անձրեւ մը։ Լուսուն՝ երկինքը պատած էր մռայլ ամպերով ու դեռ կը Նեմար։ Կէս օրուան մօտ միայն սկսաւ փչել արեւմտեան ուժգին հով մը, ցրուեց ցած իջած ամպերը եւ դանդաղօրէն զանոնք քշեց դէպի արեւելք։ Անոնց միջեւ երեւցաւ երկնային կապոյտը, վճիտ ու խոր, փայլեցաւ եւ արեւը։ Եւ սակայն, այդ գիշերուան ընթացքին աշխարհի վրայ ամէն ինչ փոխուեր էր։ Շրջակայ բարձունքները եւ յետաճգումեան լեռները, որոնք անձրեւով ողողուած էին, մթագնած էին. ու ծառերու տերեւները գրեթէ ամբողջովին թափած էին։

«Ս. Աքիլլէոս» եւ «Ս. Աստուածամօր» զանգակները, Մալիկրատի մէջ, իրիկնային իրենց ղօղանջը կը հնչեցնէին, երբ արքունի պալատին գլխաւոր դրան առջեւ հեւասպառ կանգ առաւ զինուոր մը եւ պռռաց պահակներուն։

— Կուգան ...

Այդ կանչը արագօրէն անցաւ ամբողջ պալատին մէջէն ու ոչ ոք հարցուց թէ ովքեր են եկողները, որովհետեւ բոլորը կը սպասէին անոնց,— կոյրերուն։

Սամուէլ անմիջապէս հրամայեց պատրաստել իր սայլը։

Ցարը, մօտենալով, լիճին միջոցաւ, անդին ափին կը տեսնէր թէ ինչպէս Մանասթիրիգթէի ցեխոտած ճամբէն կը յառաջանայ, դանդաղ քայլերով մարդոց անվերջանալի, երկար շղթայ մը։ Ու մինչեւ որ ցարը ափունք հասաւ, հոն խմբուեր էին արդէն հարիւրաւորներ անոնցմէ. ու հետզհետէ կուգային ուրիշներ

Ծերունի ցարը դանդաղօրէն շարժուեցաւ սայլին մէջ, առանձինն ցատկեց եղերքի քարէ սանդուղին վրայ ու գամուած մնաց՝ գլուխը բարձր, լայնօրէն բացուած աչքերով՝ կոյր մարդոց հազարաւոր բազմութեանը դէմ։ Ան կեցած էր լուռ ու անշարժ, ու միայն հովը կը շարժէր անոր երկար ու ալիքաւոր մազերը։

— Ով ցար, ով ցար,— գոչեցին կոյրերը, որոնց միջեւ պատահաբար կային միականներ ու ճանչցեր էին Սամուէլը, ով ցար.

Անոնց կանչերը վերածուեցան միահամուռ հառաչի մը, որ երկարեցաւ մինչեւ հեռաւոր ճամբան՝ ուրկէ կու գային հազարաւոր ուրիշ կոյրեր...

— Ով ցար, օգնէ մեզի

Անոնք կը զարնուէին իրարու, կը շարժէին իրենց գլուխները, կարծես լոյսի նշոյլներ փնտռելով անտեսանելի խաւարին մէջ։ Իրենց աչքերուն խոռոչները պարապ ու արիւնոտ էին, ու իրենց նիհար դէմքերուն վրայ ժամնացեր էին արիւնոտ արտասուքներ։

— Ով ցար,— կը գոչէին անոնք՝ իրենց վիշտէն ու անզօր զայրոյթէն, ինչպէս եւ սարսափած խաւարէն որ կը պատէր զիրենք։ Անոնք քաղցած էին եւ ցուրտ հովը կը թափանցէր անոնց մերկացած մարմիններէն ներս։

Անասելի վիշտ մը համակեց ցարին կուրծքը։ Բայց, առիկա իր ցաւը չէր, այլ՝ ցաւն էր անոնց, զորս իր սրտին մէջ էր հաւաքած։ Ցարը ձեռքը բարձրացուց անոնց դէմ. ու այդ րոպէին այլեւս Սամուէլ ցար չէր, ոչ ալ զինուոր. այլ հայրը՝ տարաբախտ զաւակներու.

— Զաւակներս ...,— հեծեծաց ծերունի ցարը բայց աւելի ոչինչ կրցաւ բսել իր դժբախտ զաւակներուն։ Կարծես տապարի ծանր հարուած մը երկուքի բաժնեց իր գլուխը ու ան կորսնցուց իր գիտակցութիւնը ...

Երբ ուշքի էկաւ, բոլորովին ու-ժասպառ պառկեր էր իր նեղ ու կարծր անկողնին վրայ։ Իրինա անոր գըլխուն վերեւն էր։ Սամուէլ ակնարկը ուղղեց անոր եւ շշնջաց.

— Հոգ տարէք անոնց ... Իրինա, միխիթարէ զանոնք ... ։ Իսկ Թաւտմի՞րը

Երկու օր պառկեցաւ Սամուէլ եւ ուժ չունէր շարժելու, ոչ իսկ ձեռքին մատները։ Երկրորդ օրուան իրիկունը ուզեց պաղ ջուր, ըմպեց քանի մը կաթիլ եւ կրկին հարցուց իր զաւկի մասին։

— Դեռ լուր չկա՞յ Թաւտմիրէն։

Իր նայուածքը կը սահէր ամբոկոյտի մը վրայ, որուն վերեւ կը յանծէին մութ ամպեր ու ան հառաչեց անասելի վիշտով մը.

— Ախ, զաւակս

Ատոնք եղան իր վերջին բառերը։ Նախ քան մթնելը՝ 1014 տարուան Հոկտեմբեր վեցի օրուան, պուլկար ցար մեծն Սամուէլ վախճանեցաւ։

ՏԻՄԻԹՐ ԹԱԼԵՎ
Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(*) Ահարոն եղբայրն էր Սամուէլի։ Դաւաճանեց բայց տրուած որոշումով մը, զոր գործադրեց Սամուէլ, սպաննուեցաւ ինչպէս տեսանք նախորդ պատմուածքին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գրեցինք թէ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամները վերջերս հրապարակ հանեցին Արտաշէս Յարութիւնեանի «Ամբակ էջեր» ու քերթուածներ։ Այդ հատորով կը տօնուի նաեւ Մալկարացի մեծ գրագէտին կենսագրութիւնը, որմէ քաղուածաբար.

— Արտաշէս Յարութիւնեան ծնած է Մալկարա 15 Հոկտ. 1873ին. Աւազանի անունն էր Պօղոս, մեծ հօրը անունով։ Արտաշէս անունը ստացած է վարժարանին մէջ՝ ուր սովորութիւն կար տղոց անունները փոխելու հայ պատմական անուններու։ Իր դժբախտութենէն՝ համայնքին հակամարտութիւնները թոյլ չեն տուած որ վարժարանը մեծնայ ուղղութեան վրայ մնայ. յաճախ փոխուած են ուսուցիչները, այնպէս որ Արտաշէս չէ կրցած նախակրթարանի կանոնաւոր ընթացքի մը հետեւիլ եւ դայն աւարտել։ Նախ քան վարժարանը թողուլը՝ արդէն բանաստեղծութիւն գրելու մարմաջը սկսած է տղուրեկ գինքը։ Աւելի վերջ՝ երբ ալ վարժարանը թողեր էր, կը սկսէր իր ոտանաւորները հրատարակել Բուրաստան Մանկանցի մէջ։ Իր առաջին ծածկանունը եղած է Մանիշակ, զոր շատ քիչ ատեն գործածած է։ Ցետոյ աշխատակցած է ու րիշ թերթերու։ Բայց առաջին անգամ աչքի զարկած է Արփիարի Հայրենիքին մէջ իր հրատարակած գաւառական պատկերներով։ Առաջին յօդուածին տակ՝ փոխանակ իր անունին՝ զարմացումով տեսաւ թէ Կարօ ծածկանունը դրուած էր։ Արփիարի կնքահայրութեամբ իրեն նուիրուած այս ծածկանունը հաճելի թուեցաւ իրեն եւ երկար ատեն գործածեց զայն։ Հայրենիքի մէջ էր, որ Արփիար այդ օրերուն գնահատական ջերմ խօսքերով Մալկարացի Կարոյին եւ Թլկատինցիին անունները կը յիշատակէր իբր գաւառացի ինքնատիպ գրողներ՝ որոնք տոհմային հարազատ դիմագիծ ունեցող եւ իրապաշտ գրականութիւն մը կը մշակեն։ Այդ յիշատակութենէն եւոքն էր, որ Թլկատինցի,այդ խիստ ինքնատիպ ու մեծ գրագէտը, կապուեցաւ Արտաշէսի հետ, զոր իր «լուսաղբարբը» կը կոչէր։ Արդարեւ լոյսի, գրականութեան նոր ու լուսաշիծ ուղիի մը երկու ռահվիրաներն են անոնք, ուղիի մը որուն պաշտպանն ու ձեւաւորողը պիտի ըլլար աւելի ուշ Արտաշէսը իր Վաղուան Գրականութեան մասին հրապարակած յօդուածներով։ Անոնց երեւցած ատեն՝ արդէն իսկ երեւան եկած էին Մշոյ Գեղամը, Զարդարեան, Գազանճեանը եւ ուրիշներ։

Այլ եւս մեծ չափով սկսած էր արտադրել ան եւ իր մտքի արտադրութիւնները հրատարակել պոլսական գրեթէ բոլոր թերթերուն եւ պարբերականներուն, ինչպէս նաեւ Ջմիւռնիոյ Արեւելեան Մամուլին մէջ։ Միւս կողմէ ընկլուզուած էր Ֆրանսական գրականութեան մէջ, զոր կը ճանչնար խորապէս։ Կը ստանար Մերքիւր տը Ֆրանս գրական լուրջ հանդէսը, երիտասարդ սէնպոլիստներու ժամադրավայր Լա Փլիւմ պարբերականը եւ Լէօն Պազալժէթի Լը Մոկազէն էնթէրնասիոնալը։

Այս վերջինին եւ աւելի վերջ Լ'Անքլոյի մէջ հրատարակեց հայ գրականութեան վրայ քանի մը յօդուածներ։ Անոր արտասահմանի հետ այն յարաբերութիւնները, որոնցմէ ոմանք տեղի կ'ունենային Թոռոսթոյի օտար հիւպատոսներէն մէկին բարեկամական միջնորդութեամբ, Համիտեան շրջանին՝ խիստ վտանգաւոր էին։ Բայց Մալկարայի մէջ կար ծերունի գայմագամ մը, որ Արտաշէսի հօրը մտերիմ բարեկամը ցոյց տուած էր ինքզինքը եւ բարեացակամ վերաբերում ունէր անոր հանդէպ։ Ինք փոյթ չէր ընեն եւ կը թղթակցէր Վէրհարընի հետ՝ որուն վրայ կը հիանար, եւ որմէ ազդուելով Պոլսահայ մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը փորձէր ազատ ոտանաւորը։ Կը գրէր նաեւ Թէմի տը Կուրմոնի, որուն հետեւելու ձգտումներ ունէր։ Կը շարունակէր նաեւ գաղտնաբար ստանալ ընկերվարական թերթեր եւ գրքոյկներ։ Այդ միջոցներուն՝ ան դեռ ճշգած չէր իր ընկերային դաւանանքը։ Կիսաթով էր Պոնի բազմաթիւ հեղինակութիւններուն ընթերցումը եւ Թէմի տը Կուրմոնի միտքերը աւելի պայծառացուցին իր դատումները այնպէս որ ճշդեց իր հակումը որ էր դէպի անհատապաշտութիւն եւ որ կը յանգէր իր մտքին մէջ անիշխանական թէզերին։ Ասոր համար, դուցէ, ինքը ըլլալով հանդերձ հայրենասէր Հայ մը, Սահմանադրութեան հռչակումէն առաջ թէ վերջը միշտ անկախ ամէն Հայ ժողովրդական կուսակցութենէ, չծածկելով իր համակրութիւնը Դաշնակցութեան, որուն մէջ էին բոլոր ընտրեալ եւ շատ սիրած բարեկամները, Զարդարեան, Գեղամ Բարսեղեան, Ռ. Միսաքեան, եւն.։

Ժիւլ Լըմէթրի եւ մանաւանդ Թէմի տը Կուրմոնի ընթերցումները իր մէջ երեւան հանեցին գրական քննադատի իր հակումները։ Ինք արդէն կանուխէն կը չահագրգռուէր գրական ամէն երեւոյթով եւ կը գծէր դէմքեր, բայց իր զատկելու ինքնատիպ եղանակը ճշգուած է աւելի վերջ։ Իր գրական քննադատի հանրածանօթ համբաւը նըւիրագործուեցաւ աւելի վերջ, երբ Բիւզանդիոնի, Ազատամարտի, Շանթի եւ ուրիշ թերթերու մէջ կոչուեցաւ հրատարակելու իր հեղինակաւոր քննադատական յօդուածները ժամանակակից բոլոր հրատարակութիւններու մասին։

Արտաշէս 1903էն ի վեր հետեւած էր նաեւ հոգեկան գիտութիւններու եւ մասնաւորաբար քնէածութեան։ Ցովհ. Գազանճեան որ զաւառական գրականութեան ջատագովներէն ըլլալով՝ շատոնց կը թղթակցէր Արտաշէսի հետ, իրեն կը գրէր նաեւ իր քնէածական կիսատ յաջողութիւններուն մասին։ Արտաշէսն էր որ զայն դրաւ գործնական ուղղութեան մէջ։

Կը հետաքրքրուէր նաեւ շատ բարդ ու հոգեբանական խոր հմտութիւն պահանջող գիտութեամբ մը, գծագրութեան ուսումնասիրութեամբ։

Ա.Յարութիւնեան կը պաշտէր Ձայնամբ՝ որուն քառեակներէն մէկուն վերջին տողը կը կրկնէր յաճախ. «Ոթէ տունը մարդ կայ, մէկ բան բաւ էն», իրեն նշանաբան ընտրած։ Կը սիրէր մեր հին բանաստեղծութիւնները՝ շարականները։ Կը սիրէր Քուչակը, զոր դմայլանքով կը կարդար յաճախ։ Կը սիրէր՝ օտարներէն՝ Պոտլէրը, Վէրլէնը, Մալարմէն, Փիէր Լուիսը, Մէթըրլինկը, Վէրհարընը, Ալպէր Փրիւտոմը, Ուոլթ Ուիթմէնը, մեր Թրնարը, Անաթոլ Ֆրանսը,որուն փիլիսոփայութեան վրայ կը հիանար եւ որուն անխոցելի հեգնական ժպիտը՝ դիւրաւ կարողացած էր իւրացնել։ Թարգմանած է էջեր Կորքիէն, Թոլսթոյէն, եւ Les grandes légendes de l'Humanité, ինչպէս նաեւ Ֆաուսթի առանգավէպը

Իր գործերն են Լքուած Քնար, Երկունք, Նոր տաղեր։ Աշխատակցած է բազմաթիւ հանդէսներու եւ օրաթերթերու, գործածելով հետեւեալ ծածկանունները Կարօ, Մանիշակ, Ուրուական, Շահէն - Կարօ։

Վերջին տարիներուն՝ կ'ուզէր հրամարիլ գրելէ եւ յաճախ կ'ըսէր իր բարեկամներուն թէ գրականութիւն ընելն ալ ունայն է։

Սպաննուեցաւ Թուրքերու ձեռքով 1915 Օգոստ. 1ի Իզմիթի եւ Ցէյրլէնի կայարաններուն միջեւ, աքսորի ճամբուն վրայ, հօրը հետ միասին։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴ.ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Առաւօտուն ցօղեց կարմիր արեւը,
Իջնամ պաղջան, քաղեմ վարդին տերեւը։
— Աղջի՛կ, էկի՛, պագնիմ ըգքի՜ց վերեւը ;
Որ Աստուած սրտէ իմ,նշանածիդ տերեւը։

Փէշերէն փակ կ'ըլմանէր,
Փէշէն ինչ ինէկ կ'ըլմանէր.
Էկաւ անցաւ ան տըղան,
Գիտցայ քի պէկ կ'ըլմանէր ։
Հագեր ուռունքն,
Կապեր թուռունքն։

Հագեր մուճակ, կապեր կարմիր գոգնոցը,
Կանեու առտուն բոներ ձեռքը պաղ կուժը։
— Աղկէկ աղջիկ, պտիկ միջուր,հոգիս թառամ,
Որ չի մեռնիմ, պահ մըլ տէրտիդ դիմանամ։

Սայլերկներդ երեսդ ի վար՝
Շուք կը ձգեն երեսդ ի վար։
Արծաթ յօնքերդ ականեր ի վար.
Ոսկի մազերդ թիկունքդ ի վար.
Հերիք աղջիկ, հերիք հոգիս այրնես,
Ծոցս պահս գարնան ծաղկած ճչին պէս։

Եկուր երթանք մէջ արտերուն,
Ձեռ չի տանք մեր մօր ու պապուն.
Լուսնկայ գիշերով լուս՝
Խաղանք կշտով մինչ ի լուս.
Մեղրուկէն շաքար քաղենք,
Ցօղով ու կանչով սայլենք,
Լոբերուն կրկրով քնանանք,
Հողին խաւասար հող դառնանք.
Նստիկ բուսնի մեր հողէն.
Ծաղիկ պայծառ - մեռնիկէն.
Ով մեռնելու չունի սիրտը,
Առաջ փորձէ պայծառը։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Գինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս
(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)
Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:
Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին հոծ եւ թագաւորէ յայտագիր:
Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ,
19 rue Blanche, մէթրօ **Blanche** եւ **Trinité**
Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՐԷՄՕՆԻ
եւ Նախագահութեամբ Սուրիոյ գինուորական բոլոր ուժերու
վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Դաւարի միջոցին պիտի ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին,
վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ
Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի
Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ
եւ ուրիշ անակնկալներ:
Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան ազգային պարեր,
մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:
Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:
Վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները
կրնան ստանալ վարժարանէն:
ՃԱՄԲԱ.— *Gare de l'Est*էն առնել ժամը 2.18, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը:
*Opéra*էն եւ *Jaurès*էն օթօպիւս 21A եւ իջնել *Raincy Pavillon*:

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինօյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Սեւրի Վեհիկթաշլեան Թատրասրահին մէջ,
26 rue Troyon, մէթրօ Pont de Sèvres
կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԸ (տրամ 3 արար)
եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ (զաւեշտ):
Գիներ՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)*
20 ԴԵԿՏ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով
Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
Մասնակցութեամբ Թատխոս ժօրժ Շահպարոնեանի եւ փարիզահայ
ծանօթ դերասաններու եւ դերասանուհիներու:
Խճողումի առջեւ չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ
ձեռք կ'առնուին:
Գիները՝ 15, 10 եւ 5 Ֆր.
Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 *rue M. le Prince*

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ
30 Յունուար, 1937, Սէրքըլ Միլիթէրի սրահներուն մէջ
Կազմակերպութիւններէ կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ
թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Ազուանեան, թառիստ Արզար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գույումճեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր–Վահան (ֆանթէզի):
Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց
Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւորեաններ՝ «Այտա (Ալհամպրա Թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր
Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավաթի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:
Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ:
Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր.
Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): Կիւշէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համազգային Մատենաշարի Ա. հատորը
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ
Հեղինակութեամբ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ
Հատորը նուիրուած է Միսաք Մեծարենցի, Մատթէոս Զարիֆեանի, Վահան Թէքէեանի եւ Շ. Նարդունիի:
Գին՝ 10 ֆրանք: Դիմել Վահան Եարճանեան,
44 rue Lafayette, Paris (9)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջանի խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր խորին կցակիծն ու ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղբօրական մահուան առթիւ, ընկ. Կարօ Սասունիին եւ պարագաներուն:
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջ. կոմիտէ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէսամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ, կազմակերպուած Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ այսօր կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին, **Société de Géographie**ի սրահին մէջ, **184 Bld. St. Germain**
Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ:
Բացման խօսք՝ «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ՝ Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԷ
Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Խօսք պիտի առնէ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Տ. ԶԱՐԱՓԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ՔԻՒԼՔԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ԽՈՍՀԱԿԵԱՆ (երգ), եւայլն: Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ, **13 Rue du Mail, Métro : Sentier**
Կը մասնակցին՝ միջազգային սինֆոնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ
ԼԻՏԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻԶՆԱՐ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհովէնի Բ. սինֆոնին, Խնդալէս նաեւ դասական ուրիշ հեղինակներ եւ Պարթեւեանի գործերը:
Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», Նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:
Տոմսերու գիներ՝ 5, 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ;— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 15 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ 12e Année No 3293

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ – ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

Խօսելով Ժընեւի պայմանագրին վաւերացման մասին, դիտել կուտայինք թէ եղած օրկանները բաւական չեն, արժանապէս օգտուելու համար անոր ընծայած առաւելութիւններէն:

Մեր խօսքը միայն Փարիզի կամ Ֆրանսայի չի վերաբերիր: Բայց ամէնէն առաջ կ'ուզէինք խօսիլ մեր գաղութի մասին:

Գաղթականներու հոգերով կը զբաղին երկու գրասենեակներ (օֆիս), առաջինը՝ Ամիրեա Բէյլէրի նախկին հաստատութեան մէկ անկիւնը, միւսը՝ Ժամուն բակը: Երկուքն ալ գրեթէ նոյն իրաւասութիւններն ունին, եւ կը գործեն համաձայն իրենց հայեցողութեան եւ կարողութեան:

Արդ, երկուքն ալ չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն: Մանաւանդ հիմա, երբ միջազգային պայմանագիրը վաւերացուած եւ յանձնուած է գործադրութեան:

Ժամանակին խօսած ենք այս անբաւականութեան մասին, եւ չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Երբ գլուխը երկուքի բաժնուած է, եւ նոյնիսկ երրորդ մըն ալ ստեղծելու համար խաղեր կը սարքուին, բնականաբար թեւերն ալ կը գործեն համաձայն իրենց տրամադրութեան:

Այսպէս, երկու օֆիսներն ալ ներկայացուցիչներ ունին Մարսէյլի մէջ, մէկը՝ հիւրանոցի մը անկիւնը, միւսը՝ իր փաստաբանական գրասենեակին մէջ: Եւ ամէնէն շատ գործ կը տեսնէ այն որ աւելի ճարպիկ է:

Իսկ միւս քաղաքներո՞ւն մէջ:

Որքան գիտենք, անոնք մնացած են իրենց գլխուն, եւ պատահաբար կ'օգտուին այս կամ այն պատեհութենէն:

Այս անտիրութեան շնորհիւ, վարպետօրդի մարդիկ, — ինչո՞ւ չըսել հասարակ «արմաւր»ներ, — կ'օգտուին առիթէն եւ գործ կ'եփեն, մանաւանդ եթէ քիչ մը ֆրանսերէն կը զայլայլեն:

Բոլորս ալ գիտենք այս «գործունէութեան» հետեւանքները: Եթէ միջնորդը բարեխիղճ է, իր կրցածը կ'ընէ, իսկ եթէ յղփացած տխպար մըն է, չկրցածն ալ կը ծախէ: Եւ ահա տրտունջներ, բողոքներ, մինչեւ անգամ ապտակներ, համաձայն գործին ծանրութեան:

Տակաւին չենք խօսիր զանազան «Խորհուրդ»ներու կամ «յանձնախումբ»երու մասին, որոնք պարբերաբար կ'այմկեն հրապարակը, բարեխառնութեամբ կամ նենգութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, այլեւս չի կրնար շարունակուիլ այս վիճակը: Պէտք չէ որ շարունակուի, եթէ կ'ուզենք լիովին օգտուիլ Ժընեւի պայմանագրէն:

Ո՞ւր է ելքը: Հիմնականը, անշուշտ, երկու «Օֆիս»ներուն միացումն է, որ ինչքան ալ դժուար նկատուի, չի կրնար անկարելի հռչակուիլ: Վաւերացուած պայմանագրին ոգին անգամ այդ կը տրամադրէ եւ զանազան բծախնդրութիւններ կամ դիւրազգածութիւններ չեն կրնար աւելի ծանր կշռել, քան տարագիր ժողովուրդին շահերը:

Եթէ ունենայինք հեղինակաւոր Ազգային Խորհուրդ մը կամ Կեդր. վարչութիւն մը, կարելի էր անմիջապէս անոր կցել Գաղթականներու գրասենեակը, իբրեւ Ցարաբերական Դիւան: Իբրեւ միակ օրկանը որ ունի օրինական հանգամանք, եւ պիտի մնայ ինքնավար, բարոյապէս կապուելով ազգ. իշխանութեան: Ըլլալով անոր համբաւ..., իր գործառնութեանց համար:

Այս Խորհուրդը կամ Վարչութիւնը չունինք Փարիզի մէջ, բայց կարելի է ստեղծել:

Ինչ կը վերաբերի գաւառի, շատ յստակ է մանաւանդ Մարսէյլի պարագան:

Այնտեղ ունինք Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն մը, կազմուած բոլոր հոսանքներէն, էջմիածնի վաւերացումէն առաջ: Մօտերս ընտրութիւններ պիտի կատարուին, կազմելու համար թէ երեսփ. ժողով եւ թէ նոր վարչութիւն:

Այլեւս վերցուած են բոլոր բարեպաշտական կամ օրինական առարկութիւնները, քանի որ էջմիածինն ալ պաշտօնապէս կը ճանչնայ տարիներէ ի վեր հաստատուած թեմը, եւ օրհնութեան կոնդակները իրարու կը յաջորդեն ..

Արդ, ինչո՞ւ հաստատուած Առաջնորդութեան կամ Կեդր. վարչութեան շրջանակին մէջ չգործեն գաղթականներու Օֆիսները, փոխանակ ինքնագլուխ թուղթ մրոտելու հիւրանոցի մը կամ փաստաբանական գրասենեակի մը մէկ անկիւնը:

Աւելորդ է առարկութիւններ յարուցանել իրաւասութեանց մասին, քանի որ Օֆիսները պիտի պահեն իրենց իրաւունքները, եւ բուն վարիչը ինք պիտի ստորագրէ բոլոր թուղթերը, առանց որ եւ է միջամտութեան:

Այդ պարագային Օֆիսին — միայն մէկ հատ — վարիչը կը մնայ իր օրինական իրաւասութեանց մէջ, բայց ենթակայ ազգ. իշխանութեան բարոյական հեղինակութեան: Եւ վկայականներու եկամուտներն ալ կը մտնեն ազգ. վարչութեան սնտուկը:

Ո՞ր բարեմիտ քաղաքացին պիտի կրնար առարկել այսքան տրամաբանական կարգադրութեան մը դէմ, որ վերջ պիտի տար բոլոր չահատակութեանց կամ ապիկարութեանց, միեւնոյն ատեն բարձրացնելով Ազգ. իշխանութեան դիրքը:

Ինչ որ կ'առաջարկենք Փարիզի եւ Մարսէյլի համար, կարելի է գործադրել միւս հայաշատ քաղաքներուն մէջ, համաձայն տեղական պայմաններուն:

Ուրիշ որ եւ է ձեւ — կամ շարունակութիւնը ներկայ ձեւերուն — պիտի ծառայէր դառն յուսախաբութեանց: Եւ երբ մտածենք որ կը գտնուինք շատ փափուկ ժամանակաշրջանի մը մէջ, դիւրին է նախատեսել այսօրուան անկերպարան վիճակին հետեւանքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ վաւերագրին ազդարարութիւնները

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն. — Ժնայողութեան շաբաթի բացման առթիւ Զօր. Ըմէքթ ճառ մը խօսելով, շօշափեց նաեւ Իսքէնտէրուն - Անտիոքի խնդիրը եւ մանաւորապէս յայտարարեց.

— «Թուրքիա Սանճաքին անկախութիւնը կը պահանջէ, իսկ մինչեւ այդ հարցին լուծումը՝ անհրաժեշտ կը գտնենք որ միջոցներ ձեռք առնուին շրջանին ապահովութեան համար: Մեր ցեղերը այնքան լարուած են որ, յանկարծակի ծագած դէպքեր կրնան անբաղձալի հակադդեցութիւններ եւ շատ նեղացուցիչ կացութիւն մը յառաջ բերել: Ուստի անհրաժեշտ է ապահովութիւն հաստատել այդ շրջանին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութիւններ շարունակել հանդարտօրէն:

Լ'էօվր'ի քաղաքական աշխատակիցը ընդլայնելով այս խնդիրը եւ Իսքէնտէրուն - Անտիոքի համար հաստատուած մանաւոր կարգուսարքը, գրել կուտայ.

— «Եթէ Ֆրանսա ընդունի Թուրքիոյ բաղձանքը, ինքնօրինութիւն շնորհելով այդ շրջանին, մէկ օրէն միւսը քաղաքացիական սարսափելի կռիւ մը պիտի պայթի Թուրքերու եւ Սուրիացիներու միջեւ, սուրիական պետութիւնը այլեւս պիտի չուզէ վաւերացնել Ֆրանսայի հետ կնքած դաշնագիրը եւ Մօտաւոր Արեւելքի կացութիւնը անտանելի պիտի դառնայ բոլորին համար: Ահա այս հարցն է որ պիտի քննուի Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ: Թուրքերը առաջին օրէն մնաց կ'երեւան ամէն գնով ստանալ Սանճաքին ինքնօրինութիւնը. մեծ է իրենց ջղագրգռութիւնը, աւելի մեծ՝ իրենց մամուլին գրգռութիւնը Ֆրանսայի դէմ... Իսկ արդիւնքը այն է որ Ազգաժողովին մէջ պետութիւնները բաժնուած կ'երեւան եւ մանաւանդ շատ սրտնեղ՝ անոր համար որ հարկադրուած են դիրք բռնել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած վէճի մը մէջ: Կը կարծուի թէ խնդիրը ըստ էութեան պիտի քննուի միայն յառաջիկայ յունուարի նիստին մէջ, բայց սաստիկ ճակատամարտ մը պիտի մղուի այս շաբթուան սկիզբը, որովհետեւ Թուրքիոյ արտաքին գործածարը յատկապէս Ժընեւ գացած է այս նպատակով: Թուրքերը նախ կ'ուզեն ապահովութեան միջոցներ ստանալ եւ մանաւանդ խոստում՝ թէ Ֆրանսա պիտի չվաւերացնէ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը, մինչեւ որ չկարգադրուի Իսքէնտէրունի խնդիրը: Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ այդպիսի կարգադրութիւն մը եւ հաստատապէս իր յոյսը դրած է Ազգերու Դաշնակցութեան բանելիք դիրքին վրայ հանդէպ իր տեսակէտին որ արդարութեան տեսակէտն է»:

*** Թուրք թերթերը կը շարունակեն վրդովիչ տեղեկութիւններ հրատարակել Սանճաքին կացութեան մասին: Այդ լուրերուն համաձայն, Անթաքիա քաղաքը շղթայի տակ է ամէն կողմէ, եւ շղթան կը զօրացուի պարբերաբար զրկուած ուժերով: Մարօքցի սուինաւոր զինուորներ կը պտտին քաղաքին մէջ: Բազմաթիւ Թուրքեր մանր պատրուակներով ամբաստանուած են իբրեւ պաշարման վիճակին դէմ գործող, եւ ծանր պատիժներու ենթարկուած են: Ամենափոքր փողոցներու մէջ իսկ կարելի է հանդիպիլ զինեալ պահակներու որոնք աչք բանալ չեն տար քաղաքացիներուն եւ աններելեկայելի ճնշումներ կը գործեն:

Մինչեւ հիմա 450 տուն խուզարկուած է, զէնքի փնտռտուքի պատրուակով: Խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Միւս կողմէ, հրահանգուած ծրագրի մը համաձայն, Սանճաքին Թուրքերը մէկ մէկ պատրուակով սահմանէն դուրս կը հանուին: Անհարեկումի եւ բանտարկութեան այս շարժումը շատ սաստկացած է: Մասնաւորապէս բոնի վտարումներու պարագային որոշապէս երեւան կու գան տրուած հրահանգները: Պաշարման վիճակի ճնշումն ալ անհանդուրժելի դարձած է:

Պաշարման վիճակի հաչակումէն յետոյ, Թուրքերէն թերթերուն մուտքը արգիլուած է:

Ինքնավարութիւն Ազգաժողովին ձովանաւորութեամբ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երէկ, երկուշաբթի, սկսաւ քննել Իսքէնտէրուն – Անտիոքի խնդիրը: Այս առթիւ տեղական թերթերը կը գրեն թէ շրջանը ունի 220,000 բնակիչ, որոնց 39 առհարիւրը միայն Թուրք են (մինչդեռ Թուրքերը՝ միայն իրենց թիւը կը հաշուեն 250,000 ...): «Մաթէն»ի տեղեկութեանց համաձայն, Թրքական կառավարութիւնը, որ մինչեւ հոկտեմբեր 9 երբեք չէր բողոքած ոչ ինքնավարութեան ձեւակերպութեանց, ոչ ալ Սանճաքին Սուրիոյ կցման մասին, այժմ կ'ուզէ այդ շրջանին ինքնավարութիւնը ապահովել, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ամէն պարագայի մէջ, կը դժկամակի իր ցեղակիցները ձգել Սուրիոյ բարեհաճութեան: Հաւանական է որ Ա. Դ. Խորհուրդը Ֆրանսական եւ Թրքական տեսակէտները լսելէ յետոյ, տեղեկարեր մը նշանակէ, հարցը ուսումնասիրելու համար: Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիա անկախութենէ աւելի, ինքնավար կարգ ու սարք մը կը պահանջէ, նման Տանցիկի, իբրեւ առեւտրական նաւահանգիստ ընդունելով Իսքէնտէրունը:

«Լ'էօվր»ի թղթակիցն ալ հաստատելով այս տեղեկութիւնը, կը գրէ թէ Թուրքիա երբեք չպիտի հանդուրժէ որ Սանճաքը Սուրիոյ տիրապետութեան տակ մնայ: Իր ծրագրին համաձայն, ներկայ ինքնավարութիւնը պէտք է մնայ ամբողջական, առանց Սու-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՅՍԸ ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ, ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ...

Մինչեւ հիմա այն համոզումն ունէի թէ Սպանիոյ ապստամբները պիտի տանին վերջնական յաղթանակը, շնորհիւ առնուազն երեք մեծ պետութեանց ընծայած աջակցութեան:

Այս շաբթու լուրջօրէն խախտեցաւ այդ համոզումս, կարդալով Երեւանի հայ կարմրուկներուն շաբաթաթերթը, «Զանգու» (11 դեկտ.):

Կարդացէք դուք ալ, ճոյլութեամբ.

— « ՍՊԱՆԻԱՅ ՀԵՏ. Հակառակ գաշնակ ֆաշիստ չէֆերու եւ ամէկավար ազաներու անհարեկէլ բրօբականտին, ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը պատասխանելով Ֆրանսահայ կոմունիստներու կոչին, իր ուժերուն ներած չափով կը բերէ իր նիւթական բարոյական ու ֆիզիքական օժանդակութիւնը Սպանիոյ հանրապետութեան յաղթանակին համար.

ՍՊԱՆԻԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ, վաւերացուած՝ տեղւոյն քաղաքապետութեան ... , ... գործունէութեան մէջ են: Թուենք այսօր, միայն Փարիզեան շրջանի մէջ կատարուած աշխատանքները:

ՊԱՆԹԵՕ.— 2 քամբօն հագուստեղէն, կօշիկ եւն. աւելի քան 400 Ֆր. լաւ բրօրականտ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Ցանձնախումբը արդէն հաւաքած է քամբօն մը հագուստեղէն, եւ ձեռնարկած երկրորդին: Մինչեւ հիմա մօտաւորապէս 1000 ֆրանք: Լաւ բրօբականտ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ.— Քամբօն մը հագուստեղէն, 350 ֆրանք: Բրօբականտը լաւ:

ՊԵԼՎԻԼ.— Աշխատանքի մէջ. հագուստեղէն եւ դրամ: Բրօբականտը դեռ ուժեղ չէ: Իրենցմէ աւելին կ'սպասուի:

ԻԹԱԼԻ - ԳԻԱԼԵԹԻ - ԺԱՆԹԻՅԻ.— Աշխատանքի մէջ. արդիւնքը յետոյ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. Գործունէութեան մէջ, պայքարող ուժերու պակաս: Աւելի ուժգին պայքար հարկ է:

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ. Մարսէյլ քաղաքն իր շրջաններով՝ Սէնթ-Անթուան, Կարտան, Աոլ, Էքս եւն. կը տանի շատ լաւ աշխատանք: Նիսն շրջանը լաւ կ'աշխատի: Լիոնի, Կրընոպլի, Վալանսի շրջանները նմանապէս: Կը սպասենք իրենց գործունէութեան շօշափելի տեղեկութեանց: Բացի նիւթական օգնութենէ ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը մինչեւ հիմա Սպանիա ղրկած է մօտաւորապէս 100 հոգի:

Սպանիոյ աշխատաւոր ժողովուրդին յաղթանակը, ֆրանսացի, միջազգային եւ հայ աշխատաւոր ժողովուրդներու յաղթանակն է»:

— Բայց այս դյմագգինեյը ինչու այնքան փոքուր տեղացին, տայր-աշխարհի իրար անցուցին, նոյնիսկ ժողովներ սարքեցին եւ թղթաշխատ-ներ թխեցին, երբ խումբ մը խոհեմա-զարդ քաղաքացիներ կը փորձէին ա-ղերսագիր մը ներկայացնել ամենա-գէտ եւ ամենակալ Սթալինին, ճիշտ մը արդարութիւն խնդրելով Հայաստանի սահմաններու մասին:

— Եթէ գլուխդ վարպետօրդ չըլլար փոշիական գիտելիքներով, այդպիսի հարցում պիտի չուղղէիր. Ի՞նչ կ'արժէ Արարատը, Նախիջեւանը կամ Ախալցխան, նոյնիսկ Երեւանը, երբ մեր երկրին սահմանները կ'երկարին Ռուսաստանէն մինչեւ Վլադիվոստոկ, Սեւ ծովէն մինչեւ Սառուցեալ ովկիանոս, մինչեւ Պարսկաստան եւ Մաարիտ:

— Ուրեմն մենք ալ հագուստ-կապուստ եւ դրամ ժողվենք, յանուն Սպանիոյ ազատագրութեան:

— Անշո՛ւշտ, անշուշտ, ինչպէս եւ համաւորներ: Զեկոյցը կ'ըսէ.— «ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը մինչեւ հիմա Սպանիա ղրկած է մօտաւորապէս 100 հոգի»: Քիչ է, քիչ, ես կ'առաջարկեմ բարձրացնել առ նուազն հազարի: Չէ՞ք տեսներ որ լոյսը Սպանիայէն պիտի ծագի, երբ նոյնիսկ եղածը վրայ տանք:

ՎԱՀ.

170 000 ՈՍԿԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Բանկալըրիի զեղծանանց դատին առթիւ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ Իբրահիմ Ա. առ-ևանր 170,000 ոսկի հատուցման դատապարտուած է Հայոց պատրիարքը (150,000 ոսկի) եւ երաշխաւորները (20,000 ոսկի):

*** Առանձին դրդումներուն առթիւ Նարոյեան արք. եւ հայ երեւելիներ «Ժամհուրիէթ»ի խմբագրատունը երթալով, ցաւակցութիւն յայտնած եւ գումարներ յանձնած են, ի նպաստ աղէտեալներուն: Արքեպ. 10,000 ոսկի նուիրած է:

ԿԱՐՄԻՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Իբրեւ պատասխան գերմանօ-ճափոնական զինակցութեան

Շաբաթ օր ծանր ապստամբութիւն մը ծագեցաւ Չինաստանի մէջ, առաջնորդութեամբ երիտասարդ մարաջախտ Զանկ Սու Լիանկի, որ իր հրամանին տակ ունի հզօր բանակ մը: Կ'ըսուի թէ ապստամբութիւնը հետեւանք է այն զինակցութեան որ վերջերս կնքուեցաւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Ապստամբները գերի բռնեցին Չինաստանի վարչապետը, Զանքայ Շէկ, նոյնիսկ բօզներ կան թէ սպաննած են: Ճափոնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ապստամբները կը վայելեն խորհրդային իշխանութեան գործօն աջակցութիւնը: Կարմիր դրօշներ պարզուած են շատ մը գաւառական քաղաքներու մէջ եւ ապստամբ հրամանատարը յայտնած է թէ պատերազմ պիտի հրատարակէ Ճափոնի դէմ: Այս առթիւ հրատարակած յայտարարութեան մէջ, երիտասարդ մարաջախտը կը պահանջէ դադրեցնել համայնավարութեան դէմ բացուած պայքարը եւ միացեալ ճակատ կազմել համայնավարներուն հետ, ետ առնելու համար Մանչուրիան: Վերջապէս կը յորդորէ միացնել բոլոր չինական ուժերը, գործելու համար Ճափոնի դէմ: Կ'ըսուի թէ ապստամբութիւնը ծաւալուն հանգամանք ունի, եւ թէ Ճափոնի դահլիճը պիտի հրաժարի: Իրազեկներ կը վախնան որ միջազգային բարդութիւններ ծագին, եթէ շուտով չզսպուի ապստամբութիւնը: Նանքինի կառավարութիւնը պաշտօնանկ ըրելով ապստամբ հրամանատարը, միջոցներ ձեռք առաւ, շարժումը զսպելու համար:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ երկու օրուան մէջ քուէարկեց եկմտական օրէնքը, նախատեսուած պայերով:— Գանք որ Ֆրանսը 4 միլիառ ոսկի արժողութեամբ ոսկի յանձնեց պետական գանձին, վճարելու համար Անգլիայէն եղած 40 միլիոն ոսկիի փոխառութիւնը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ»

Շարունակելով իր ամբաստանութիւններուն շարքը, Ա. Ամատունի Թանջեանը կը ներկայացնէ իբրեւ արտասահմանեան ռեակցիոնական հայ տարրերու գործակալը Հայաստանի մէջ. Թանջեան ձգտած է ստեղծել «միացեալ համազգային ճակատ՝ երկրում եւ երկրից դուրս նացիոնալ-ուկլոնիստների յարակցումը նացիոնալիստական - հակայեղափոխական ուժերի հետ»:

Ինչպէս Աշոտ Յովհաննիսեանը, Թանջեանն ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նկատմամբ «հաշտուողական» վերաբերմունք է ցոյց տուած: Դաշնակցութեան մասին Թանջեանը ոչ միայն տեսական սխալ «դիրքաւորում» է ունեցած, այլ եւ գործնական կեանքին մէջ փորձեր է կատարած նոյնացնելու դաշնակցական տեսակէտները հայ համայնավարներու իրական քաղաքականութեան հետ ..

Թանջեան նախ եւ առաջ սխալ կը գտնէր պաշտօնական այն տեսակէտը, թէ Դաշնակցութիւնը եղած է «հայկական մարտնչող բուրժուազիայի կուսակցութիւն»: Դաշնակցութիւնը նկատելով «մանր բուրժուական կուսակցութիւն, Թանջեան առով իսկ ընդունած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալում մատուցած յեղափոխական ծառայութիւնները»: Դեռ աւելին. համաձայն Ջեկայի մէջ Մնաց Թալաթեանի տուած ցուցմունքին՝ Թանջեան համամիտ է եղած Ն. Սոխակեանի խմբակի այն տեսակէտին, որով անոնք կը կարծէին թէ «Դաշնակներին պէտք չէ ոչնչացնել, նրանց կարելի էր օգտագործել: Նրանք կարող էին օգտակար լինել» (ընդգծուած է Ամատունիի կողմէ): Իսկ երբ 1931ին Դր. Սիմոնեան վերադառնալով արտասահմանէն Թանջեանին պատմած է Զամալեանի հետ ունեցած իր զրոյցը, Արամին գոհունակութիւն է յայտնած, որ «Դաշնակցութիւնը կանգնած է Խ. Հայաստանի դէմ սոսկ գաղափարական պայքար մղելու դիրքերում եւ յոյսունից, որ մեր քաղաքական - տնտեսական կեանքի քննադատութիւնը նրանց (Դաշնակցականներու) կողմից մեզ շատ ձեռնտու է, եւ, ի հարկէ, խորհ. իշխանութիւնը կատարելապէս ինքնիրկնելու դէպքում, Դաշնակները են այն միակ ուժը, որ կարող է անցնել իշխանութեան գլուխ»: Ջեկայի մէջ հարցաքննութեան տուեն Դրաստամատը հետեւեալն է յայտնած

— «Թանջեանը բառացի այսպէս ասաց՝ «Ի հարկէ, մի որ եւ է բան պատահելիս ես եւ դու կը փախչենք եւ հայ ժողովրդի տէրը կը դառնայ Դաշնակցութիւնը» ... Այդ բոլորէն զատ, համաձայն «Խ. Հ.»-ի խմբագրութեան նախկին քարտուղար Ռ. Աթայեանի վկայութեան, Թանջեան համայնավար պաշտօնաթերթին հրահանգած է դադրեցնել լրագրական պայքարը Դաշնակցութեան դէմ. — «Ներկայ պայմաններում ոչ մի կարիք չկայ Դաշնակցութեան դէմ յօդուածներ տպելու: Դա աւելորդ կը լինէր. Դրան ոչ մի կարիք չկայ»....

Եթէ Թանջեան Դաշնակցութեան հանդէպ հաշտարար վերաբերմունք է ունեցած, ռամկավարներու հետ ուղղակի բարեկամական կապեր է հաստատած: «1932ի վերջերին, կը զեկուցանէ Ամատունին, Զօպանեանը, օգտագործելով Փարիզից իր Երեւան գալը, կապ հաստատեց Թանջեանի հետ, որ ինչպէս ցոյց են տալիս Զօպանեանի նամակները, սերտ ընդունելութիւն է ցոյց տուել նրան, կոնտակտ է հաստատել, նամակագրութիւն է ունեցել նրա հետ, գործնականօրէն իրականացնում էր Զօպանեանի մի շարք «գործարար խորհուրդները»:

Իր նամակներուն մէջ Զօպանեան ի՞նչ ցուցմունքներ է տուած Թանջեանին: Առաջին որ դադրեցնեն ռամկավարներու դէմ լրագրական պայքարը Ամերիկայի «Բանուոր»ի եւ Երեւանի «Խ. Հ.»-ի մէջ: Երկրորդ, Զօպանեան խորհուրդ է տուած «շատ հեռատեսութեան չի խօսել Դաշնակների մասին»: Երրորդ, Զօպանեան առաջարկած է Հայաստան փոխադրել «Խմբապետ Անդրանիկի աճիւնը»: Չորրորդ, հայ գրականութեան մասին «Թանջեանն օգտուել է Զօպանեանի խորհուրդներից»: Հինգերորդ, Զօպանեան գրած է Թանջեանը պաշտպանել Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղիի ծրագիրը: Վեցերորդ, Զօպանեան թելադրած է — նոր սահմանադրութեան նախագծի կապակցութեամբ Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման խնդիր յարուցանել՝ Ղարաբաղը, Ախալքալաքը եւ Նախիջեւանը Խ. Հայաստանին միացնելու գիտումով: Թանջեան այնքան բարեացակամ է գտնուած եղեր ռամկավարներու հանդէպ որ «Զօպանեանական արտամադրութիւնները բացէ ի բաց քարոզւում էին Հայաստանում: Ռամկավարների կուսակցութեան տպագիր օրկանները «[illegible]»ն եւ միւսները, 1931—32 թուականներին ազատօրէն տարածւում էին Հայաստանում»:

Թանջեան կապեր է հաստատած եւ գործակցութեան ուղիներ փնտռած ոչ միայն արտասահմանի հակայեղափոխականներուն, այլ եւ «մեր երկրի ներսում գտնուող ուղղակի թշնամիների» հետ:

Այդ բոլոր փաստերով ու մէջբերումներով Ամատունին կ'ուզէ ապացուցանել թէ «Դաշնակների պարագլուխ Զամալեանը եւ Թրկեբեանի Թանջեանը համաձայնուել են իրենց դերերի մասին եւ Զօպանեանի ու Դ. Սիմոնեանի միջոցով յանգել նախապայման լիակատար ըմբռնման»: Իսկ այդ «փոխադարձ լիակատար ըմբռնումը կը կայանայ Թանջեանի «Համազգային ճակատ» ստեղծելու «հակայեղափոխական, հակակուսակցական դիրքաւորումին մէջ»:

Ամէնէն ուշագրաւը այդ մեղադրանքներուն մէջ՝ «Համազգային միացեալ ճակատ» ստեղծելու խնդիրն է:

Որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քննադատութիւնները եւ գաղափարաբանութիւնը թափանցելով երկիր՝ իրենց բարերար ազդեցութիւնն են ունեցած, — այդ նորութիւն չէ: Մեր կուսակցութեան առաջադրանքները միշտ ալ բխած են երկրի իրական պայմաններէն եւ պայմանաւորուած հայ ժողովուրդի շահերով: Այդ է պատճառը, որ Թանջեան, մոլի եւ անդուռ հակառակորդ մնալով Դաշնակցութեան, միաժամանակ տնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական մարզերուն մէջ հետեւած է դաշնակցական տեսակէտներուն: Սակայն պէտք է վերագրել ոչ թէ Թանջեանի դէպի Դաշնակցութիւնն ունեցած հաշտարար տրամադրութեան, — այլ Հայաստանի այն «սպեցիֆիկ» — իւրայատուկ պայմաններուն, որոնց մէջ ստիպուած էր գործել ինք: Ամատունին հիմնովին կը սխալի, երբ կ'ուզէ Դաշնակցութիւնն եւս մասնակից դարձնել Թանջեանի «Համազգային միացեալ ճակատ»ին: Եթէ իրօք Թանջեան այդպիսի ծրագիր մը ունեցած է, այդ միացեալ ճակատը ուղղուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Այդ կ'ապացուցանեն թէ Թանջեանի վերջին տարիներու Դաշնակցութեան հասցէին ուղղած արտայայտութիւնները եւ երկրի ներսը Դաշնակցականներու հանդէպ վարած հալածանքի քաղաքականութիւնը, եւ թէ այն հակադաշնակցական դիրքը, զոր ունեցան են նոյն Թանջեանի հրահանգով արտասահմանեան հայ համայնավար բջիջները, հօկեան կազմակերպութիւնները եւ Խորհուրդներու «բարեկամ» ռամկավար կուսակցութիւնը:

Հայաստանի առանձնայատուկ պայմաններու թելադրանքի տակ իւրացնել Դաշնակցութեան գաղափարները եւ գործակցութեան ուղիներ փնտռել Դաշնակցական կուսակցութեան հետ, բոլորովին տարբեր բաներ են: Թերեւս նոյնինքն դաշնակցական գաղափարներու ազդեցութեան գիտակցութիւնն էր որ կը մղէր Թանջեանը աւելի խորացնել պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Այնպէս որ Դրաստամատները եւ Զօպանեանները ոչ թէ միջնորդի դեր կը կատարէին Թանջեանի եւ դաշնակցական ղեկավարներու միջեւ, — այլ ընդհակառակն գործիք էին Թանջեանի ձեռքը ընդդէմ Դաշնակցութեան:

Իմ անձնական տեսակէտս այն է, որ Թանջեանի հետապնդած «Համազգային միացեալ ճակատ»ը տարբեր աստառ ունէր:

Հայաստանի խորհրդայնացման սկզբնական տարիներուն, հայ համայնավար վարիչ վերնախաւը այնքան ալ չէին հետաքրքրուեր գաղութներու վիճակով: Անոնք նոյն իսկ թշնամական դիրք ունէին Հայաստան ապաստանած արեւմտահայ գաղթականութեան հանդէպ: Օրինակ, Արտաշէս Կարինեան կը յայտարարէր, թէ պէտք է ցրուել Հայաստանի Թրքահայ գաղթականները՝ քանդելու համար ազգայնական բոյները: Խորհ. Հայաստանի վարիչներուն համար ներգաղթը քաղաքական ծրագիր մը չէր, այլ միայն բարեգործական աշխատանք: Կը բաւէ յիշել միայն, որ մինչեւ 1928 Հայաստան են ներգաղթած 20—25 հազար Հայեր եւ 80.000 թաթար գաղթականութիւն. Իսկ Խ. Հայաստանի վարիչները արտասահմանի մէջ կը յայտարարէին, թէ «Խորհրդային կառավարութիւնը ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»: Այն ատեն Հայաստանի համայնավարները աւելի շահագրգռուած էին արտասահմանի բազմամիլիոն կռակներով.

Աղասի Թանջեան Հայաստանի մէջ ղեկավար դիրքեր գրաւեց 1928ին, իսկ 1930էն սկսեալ դարձաւ երկրի միահեծան իշխանաւորը: Թանջեանի տիրապետութեան ութամեայ շրջանին, նախ արտասահմանի մէջ աշխուժացան եւ գործօն կեանք ունեցան Հօկերը, Ռամկավարները վերջնապէս խզեցին իրենց կապերը Դաշնակցութեան հետ: Հնչակեան կուսակցութեան բոլոր թեւերը միացած՝ անդամագրուեցան Գ. Միջազգայինին եւ Դաշնակցութեան հակառակորդներ դարձան: Նկատելի չափով ուժ առաւ մշակութային հաղորդակցութիւնը Խ. Հայաստանի եւ արտասահմանի միջեւ: Յաճախակի դարձաւ [illegible] եւ [illegible] երթեւեկը՝ ներսէն դուրս եւ դուրսէն ներս: Ի նպաստ Հայաստանի վերաշինութեան կատարուած աշխատանքները եւ քարոզչութիւնը աւելի կազմակերպուած հիմերու վրայ դրուեցան: Թանջեանի օրով ներգաղթը շատ աւելի կազմակերպուած ձեւով կատարուեցաւ եւ չէզոքացած քաղաքական գոյն առաւ: Եւ այդ ամէնուն զուգընթաց, բոլոր ճակատներուն վրայ պայքարը ընդդէմ Դաշնակցութեան երթալով աւելի ու աւելի սաստկացաւ: Արձանագրենք նաեւ այն, որ Թանջեանի օրով թուրք գաղթականներ Հայաստանի սահմաններէն ներս մտան:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս փաստերը (չենք խօսիր անոնց արդիւնքներու մասին):

Այն, որ Թանջեան կը ձգտէր որոշ չափով համահայկական քաղաքականութիւն վարել եւ նոյնացնելով կարմիր ցիծէն դուրս եւ ներս գտնուող Հայերու շահերը: Այս տեսակէտէն ուշագրաւ էր այն պարագան, որ Թանջեան կաթողիկոսական նուիրակի արտասահման ղրկելով, կը միջամտէր նաեւ [illegible] եկեղեցական [illegible]: Սակայն, Թանջեան այդ բոլոր աշխատանքները կը կատարէր մէկ պայմանով, — Դաշնակցութենէն անջատ եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքարելով:

Թանջեանի այս ծրագիրներու իրագործման շատ նպաստեց ստալինեան արտաքին եւ ներքին նոր քաղաքական ուղեգիծը: Արտաքին ճակատի վրայ՝ մերձեցում եւրոպական պետութիւններու հետ եւ դուրսի աշխարհին հետ հաղորդակցելու դիւրին միջոցներ: Ներքին ճակատի վրայ՝ ազգային - հայրենասիրական քաղաքականութիւն եւ զիջումներ տնտեսական ու մշակութային մարզերուն մէջ:

Սակայն, Թանջեան անտեսած էր մէկ պարագայ: Այն, որ իր ծրագրի իրականացման ճամբուն վրայ ինկած էին Մոսկուան եւ Թիֆլիսը: Իսկ այդ խոչընդոտները վերացնել իր ուժերէն վեր էր: Երբեք իր մտքէն չէր անցներ թէ օր մը կոնակէն գնդակի հարուած ստանալով՝ գետին պիտի փռուէր իբրեւ Դաշնակցութեան գործակալ:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Երբ արդէն կեանքը վերսկսած է, մարդիկ առանց զէնքի ու բիրերու սկսեր են դուրս գալ, խանութները իրենց փեղկերը բոլորովին բացեր են, կ'արժէ նկարագրել այն փոթորիկը զոր անցուցինք Նոյ. 15ին:

Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը միջոց մը եղաւ յառաջ մղելու Ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագիրը: Առաջինին ստորագրութիւնը հազիւ լրացած խուժանը փորձեց «թէրբիմացութեամբ» յարձակիլ հայկական կեդրոններու վրայ, բայց ուժգնութեամբ ետ մղուեցաւ: Նոյն պատկերը նաեւ Պէյրութի նման միջ. քաղաքի մը մէջ: Ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագիրը կը կնքուէր եւ իսլամ համայնքին դժգոհութեան պատճառ կը դառնայ: Նոյ. 15ին, սկսելով Նոյ. 14ի երեկոյեան, ամբողջ Լիբանան կը տօնէր իր անկախութիւնը — հրավառութիւն, հսկայ ցոյցեր գիւղացիներու, քաղաքացիներու, մասնակցութեամբ ճերմակ Շապիկաւորներու. դրօշազարդումներ, հրացանաձգումներ եւ այդ ամէնը մինչեւ կիրակի 15 երեկոյեան ժամը 7ին, երբ, իսլամ մեծ խուժանը բիրերով զինուած, սուրիական դրօշ պարզած երկու գլխաւոր ուղղութիւններով կ'իջնէ քաղաքային հրապարակը — Պուրճ, ճամբուն վրայ մեծ աւերներ գործելով:

Պուրճի հրապարակին վրայ, առաջին ամբոխային յարձակման կ'ենթարկուի իսլամ ճաշարան մը որուն յանցանքը այն էր որ լիբանանեան դրօշ պարզած էր: Ուրեմն իսլամները իրենց կրօնակիցին այնքան մեծածախս ճաշարանը քարուքանդ ընելէ ետք, կ'անցնին ուրիշներու: Ոստիկանութիւնը որուն կեդրոնը կը գտնուի Պուրճ, կառավարչատան քով, անկարող կ'ըլլայ որ եւ է միջամտութեան: Ուստի անիշխան ամբոխը իր ընթացքով մեծ իրարանցում յառաջ կը բերէ ամբողջ քաղաքին մէջ, որովհետեւ կատարուածները վայրկեանէ վայրկեան հսկայ ալիքներով կը տարածուէին ամէն կողմ: Քրիստոնեայ համայնքը անակնկալի եկած, փողոց կը թափի անցուդարձէն բան մը հասկնալու: Ով որ կրնայ որոշ լուր մը հաղորդել, ամէն մարդ ականջին ինկած, ինքն ալ ճոխացնելով, մէջէն ուզածը վերածած կը ծախէ եւ այս անշուշտ կ'ազդէ ժողովուրդին հոգեբանութեան:

Հետզհետէ քաղաքին քրիստոնեայ թաղամասերէն, [illegible] այրերու՝ մեծ բազմութիւններ կը հաւաքուին Պուրճ, երբ իսլամ խուժանը արդէն տեղի տուած էր: Այս անգամ կը սկսին քրիստոնեաները վրէժ լուծել, եւ այդ առթիւ կը բացուին խանութներ, կը փճացուին ապրանքներ կամ թալանի կը տրուին, մինչեւ որ Ֆրանսական զօրքը քաղաք կ'իջնէ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար:

Պէյրութը երկուշաբթի առաւօտ կը լուսցնէ շատ խռովայոյզ վիճակով: Բազմաթիւ բնակիչներ չեն քնանար, ուրիշներ որոնք իսլամական թաղամասերու մէջ կը բնակին, կը փակեն դռները ու կ'անցնին ապահով թաղամասեր — խուճապ: Առտու է Երկուշաբթի. Բոլորն ալ վարանուած մը մտահոգուած, մարդիկ մեքենաբար իրենց խանութներուն ճամբան կը բռնեն: Ժամը 9ին, խռովութիւնները կը սկսին, յարձակում խանութներուն վրայ եւ իսլամ ու քրիստոնեայ վիրաւոր, մեռած. եւ խանութները որոնք կէս մը բացուեր էին, իրարու ետեւէ կը գոցուին:

Իսլամները աւելի գրգռուած են, ունին մահ, ունին կողոպուտի պատմութիւն նախորդ իրիկունէ, Հայերն կ'ենթադրեն կատարուած իրողութիւններ. Իրենց իսլամները կը փնտռեն բոլոր կողոպտուածները վերադարձնել Հայերու: Այսպէսով կարծէք կը վերջանայ անկախութեան եւ դաշնագրի խնդիրը, իսլամի ու քրիստոնեայի հարցը, եւ մէջտեղ կը նետուի կողոպուտի պատմութիւնը: Ուրեմն իսլամ եւ Հայ դէմ դիմաց: Տեղական թերթերը մանաւանդ վերջերս հրատարակուող «Պէյրութ» թերթը իրենց լեզուները թրջոց կը զինեն, ինչպէս կ'ըսէ հայ ժողովուրդը: Հայատեաց սուտ ու իրար իրար խառնելով, ամբոխային աւելի ուժեղ տրամադրութիւն կը ստեղծեն:

Այս մթնոլորտին դէմ պիտի մաքառէր Հայը մինչեւ բարեկարգութեան վերահաստատումը: ժողովուրդին գիտակից մասը ոտքի վրայ է, կարելի բոլոր միջոցներով կասեցնելու համար ժամը ժամին սպառնացող ահաւոր վտանգը:

Երկուշաբթի երեկոյեան ստեղծուած էր զինուորական վիճակ. Բացառութեան դէպքերէն, ուրիշներ չպատահեցան. Գիշերը անցաւ խաղաղ: Երեքշաբթի ժամը 11ին Զօքաք-Գրաթի մզկիթին մէջ արտասանուած ճառէ մը ետք, իսլամ խուժանը գրգռուած դուրս կ'ելլէ ու կը սկսի կողոպտելու, հայկական խանութներուն վրայ յարձակելով: Զօքաք-Գրաթը կեդրոն թաղամաս մըն է Հայոց առաջնորդարանին անմիջական մօտը որուն բնակչութիւնը խառնուած կը բաղկանայ Հայերէ եւ իսլամներէ: Ուրեմն, խուժանը իր յարձակումներուն մէջ չմոռցաւ նաեւ Հայոց առաջնորդարանը, քար նետելով հարեւան բակը եւ վարժարանին վրայ որ խառնակութեանց պատճառով արդէն գոց էր:

Երեքշաբթի կէսօրէն ետք կացութիւնը վերջացած էր: Երթեւեկը դադրած, սեւամորթ զինուորներ բոլոր գլխաւոր անցքերը գրաւած էին. Փոխադրութեան միակ միջոցը հանրակառքն էր. Այդ հանդարտութիւնը սակայն վրդովիչ էր, կարծէք բոլորն ալ գիշերուան մէջ փոթորիկ կը գուշակէին: Նոյն երեկոյեան հայ յարանուանութեանց պետերու կողմէ արաբերէն թռուցիկները բաժնուեցան իսլամ համայնքին, զայն հանդարտութեան հրաւիրելով. [illegible] գանոնք: Արդէն ուշ երեկոյ է: Ամէն բան կարգադրուած է: Ժամերը կը սահին: Գիշերուան կիսուն, քանի մը Քիւրտեր կը փորձեն յարձակիլ Էշրէֆիէի վրայ. Իրարանցումը սկսեր է: Հայ մայրերը անցեալին լացն ու կոծը փողոց կը բերեն եւ այս ամէնը աւելի եւս կը կատաղեցնէ մեր տղաքը:

«ԱԶԴԱԿ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (152)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Երբ բոլորովին միամտեցաւ, որ զինուորները հեռացած են, Վարդանը կամաց մը տեղէն բարձրացաւ ու մտաւ շամբուտի մէջ, որու բարձր եղէգներու մէջ անմիջապէս անյայտացաւ:

Հազիւ քանի մը քայլ առաջացած էր երբ յանկարծ զգաց, որ Քերպելեան ձեռքէն բռնեց: Մինչեւ ծնկուըները խրուեր էր մածուցիկ տիղմի մէջ Քիչ մը եւս առաջանալով՝ հանդիպեցան միւսներուն: Մէկտեղուած՝ շատ զգուշութեամբ առաջ կ'երթային, բըզզուըանալով աղմուկ հանելէ: Պարսիկներէն ամէն մէկը փախստականի մը ձեռքէն բռնած կը յառաջանար: Գիշերով այդ եղէգնուտի մէջ կողմնորոշուիլը շատ հեշտ էր, իսկ գտնելը՝ անկարելի:

Երբ բաւական մը առաջացած էին, եղէգները սկսան նօսրանալ, մինչեւ որ բոլորովին հատան եւ լայնօրէն փռուած Արաքս գետը պարզուեցաւ իրենց աչքին. Ընդարձակ շամբուտը զիրենք կը բաժնէր ռուսական ափէն: Վարդանը խոր շունչ մը քաշեց, երբ զգաց, որ ոտքը գետի աւազուտ հատակին դպաւ: Վերջապէ՜ս, մտածեց, դժուարին մասը անցանք, մնացածը հեշտ է:

Պատի նման բարձրացած եղէգնուտին առջեւ կանգնեցան բոլորը: Ջուրը մինչեւ մէջքերնին կը բարձրանար: Նոր միայն զգացին ջրի նկատելի հոսանք մը.

Աւի էջմէ բերանը կոխեց երկու ցուցամատերը եւ երեք անգամ գորտի նման կրկռոց մը հանեց, այնքա՜ն բնական, որ հեռուէն լսող մը չէր կրնար կասկածիլ: Քիչ անցած՝ հեռուէն լսուեցաւ ջրային աքլորի մը սուր կանչը: Մաքսանենգները իրար գտած էին: Մէկ ալ հեռուէն, մութ դանգուած մը, կարծես դիմացի ափէն փրթելով, սկսաւ արագօրէն մօտենալ: Խաւարի մէջ հազիւ նկատելի այդ զանգուածը մօտենալով սկսաւ որոշ ձեւ առնել: Լաստն էր: Առաջակողմը Պարսիկ մը պպզած՝ շատ լայն ու կարճ թիով մը կը ղեկավարէր, ուղիղ ուղղութիւն բռնած տեղը քշելով լաստը:

Լաստը հազիւ եօթը ոտք երկարութեամբ եւ չորս ոտք լայնութեամբ փայտէ շրջանակ մըն էր, օդով լեցուած ութ ոչխարի տիկերու վրայ ամրացուած: Երկու հազար տարի առաջ ալ, մեր նախահայրերը նոյն ձեւի լաստերով, անշուշտ շատ աւելի մեծ տեսակի, կ'իջնային մինչեւ Ասորեստանի մայրաքաղաքը՝ Նինուէ, ապրանքներու փոխանակութեան համար:

Քերպելեան օգնեց Վարդանին, որ բարձրանայ լաստի վրայ: Միւսները լաստը կը պահէին: Պարկ մըն ալ ապրանք բեռցուցին: Ու բոլորը մէկանց ուժով մը հրեցին լաստը դէպի ետ: Լաստավարը ձեռքի լայնաբերան թիակով սկսաւ հոսանքին ի վեր թիավարել, հակառակ որ լաստը հոսանքին ի վար կ'երթար, շեղակի գծով մը: Այդ ձեւով միայն կարելի էր լաստը օգտագործել, որ ոչ միայն հոսանքին ի վեր չէր կրնար բարձրանալ, այլ եւ գետի լայնքը ուղիղ գծով չէր կրնար կտրել:

Վարդանը մէկ ձեռքով բռնած էր շրջանակը, միւսով՝ ապրանքի պարկը: Քանի կը յառաջանային, այնքան կ'ուժեղնար գետի հոսանքը, ու լաստը կը տարուբերէր վտանգաւոր ձեւով մը: Խաւարի մէջ ամէն ինչ իրարու խառնուած կ'երեւէր: Վարդանը կը կարծէր, թէ դիմացը երեւցող ցամաքը պարսկական ափն էր:

Արաքս քմահաճ գետ մըն է: Երբեմն նեղ հունի մը վրայ՝ խելագար թափով կը վազէ, երբեմն ալ տափաստանի ընդարձակութեամբ՝ հանդարտ կը հոսի ու ծնունդ կուտայ բազմաթիւ կղզեակներու, որոնք այս տարի կան, յաջորդ տարին կրնան բոլորովին չքանալ՝ նոր կղզեակներ առաջացնելով ուրիշ տեղ մը:

Շահթախտի աջեւ զարմանալի [illegible] կերպով մը կը հոսի Արաքսը՝ գոյացնելով բազմաթիւ կղզիներ, որոնք ջրի եւ ճիւղերուն հետ իրենք ալ կը մեծնան ու կը փոքրանան եւ երբեմն ամբողջովին կը ծածկուին ջրի տակ: Այդ կղզիները, ինչպէս Արարատեան դաշտի ազգային, անպէտ հողերը, ծածկուած են եղէգի մացառներով, զարմանալիկներով՝ շուտաճող ու տարածուող բոյս մը:

Վարդանին կը թուէր, թէ լաստը կը մօտենար պարսկական ափին: Բայց իրականին մէջ Արաքսի կղզիներէն մէկուն էր որ կը մօտենային: Երբ գետի ուժեղ հոսանքն անցան ու բաւականութեամբ ծածկուած գետնի մը մօտեցան, Վարդանը վստահ էր, թէ արդէն պարսկական ափը հասած են: Եւ մեծ եղաւ զարմանքը, երբ լաստավարը փոխանակ մօտենալու՝ դէպի վար սկսաւ քշել լաստը: Վարպետ լաստավարը կը փորձէր երկու կղզիներու մէջէն անցնիլ եւ Արաքսի միւս թեւին մէջ իյնալ: Մէկ ալ լաստին յատակը այնպէս ուժգին բախեցաւ աւազուտ գետնին, որ Վարդանը անկարող հաւասարակշռութիւնը պահելու, գլուխն ի վայր ինկաւ ջուրին մէջ՝ պարկով ապրանքն ալ հետը տանելով:

Գետը այնտեղ ծանծաղ էր, ջուրը հազիւ մինչեւ Վարդանի ծնկուըները կը բարձրանար: Առով մէկտեղ, Վարդանը անակնկալ ցնցումի հետեւանքով ամբողջ հասակովը երկնցաւ ջրին մէջ: Անմիջապէս ոտքի ցատկեց, թրջուած պարկը գրկեց ու ցամաք ելաւ, որ հազիւ չորս հինգ քայլ հեռաւորութեան վրայ լինէր:

Լաստավարը փոքրահասակ, բայց ջղուտ Պարսիկ մը, Վարդանի օգնութեամբ ցամաք քաշեց եւ երեսն ի վար դարձուց լաստը: Դժբախտաբար անոր ենթադրութիւնը ուղիղ դուրս եկաւ: Տիկերէն երեք հատը [illegible] սկսած թալնալ: Այդ կը նշանակէր, թէ անոնք ծակած էին, թէ կուզ շատ փոքր ծակով մը: Անհրաժեշտ էր որ նոր տիկերով փոխուէին հիները:

Ժամէն աւելի տեւեց այդ աշխատանքը: Շատ ուշացեր էին: Վարդանը հազիւ թէ Թուրքերէն կը հասկնար, իսկ լաստավարի գիտցած ռուսերէնը տասը բառէն անդին չէր անցներ: Աւելի ձեռքերով քան խօսելով լաստավարը հասկցուց Վարդանին, որ ապրանքի հետ պէտք էր մնար կղզիի վրայ, մինչեւ որ ինք միւսներն ալ փոխադրէր:

Այդ կղզին, որու վրայ ելած էր Վարդանը, հազիւ քսան հինգ ոտք լայնքով եւ հարիւր ոտքէն աւելի երկայնքով աւազակոյտ մըն էր, նեղ ու երկայն իլիկի մը նման, եւ ամբողջովին ծածկուած եղէգի մացառներով:

Երկուքը միասին քաշեցին լաստը մինչեւ կղզիի վերի ծայրը, ու այն տեղէն լաստավարը շեղակի կտրելով գետը՝ նորէն դիմեց դէպի ռուսական ափը:

Վարդանին բան մը չէր մնար ընելիք, բայց եթէ համբերութեամբ սպասել ընկերներու գալուն: Վերադարձաւ կղզիի վարի ծայրը ու հարթ աւազին վրայ երկնցաւ: Եթէ միայն կարողանար քնե՜լ: Բայց զգեստները խոնաւ ջուր էին, առաւօտեան զով քամին ալ սկսաւ փչել՝ աւելի եւս ներգելով զինք:

Երեք անգամ երթալ գալով՝ լաստավարը կրցաւ մնացած ապրանքն ու մարդիկը փոխադրել, կղզին Քերպելեան եւ ընկերները կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցան:

— Դուք պէտք է այս կղզիի վրան մնաք ցերեկը, — փախստականներուն բացատրեց Քերպելեան. — մենք եւս անկասելի կերպով չենք կրնար դիմաց դուրս գալ: Մենք տեղացիներ ենք, մեզ համար ոչինչ, բայց դուք որ ձեռք անցնիք, մեր խանը ձեր կաշին կը քերթէ: Անտառուած մարդ մըն է, մաքուր մը պլոկելով ճամբու կը գնէ ձեզ: Ցերեկը հոս կ'անցնէք, գիշերով կուգանք ձեզ տանելու: Հոս բոլորովին ապահով է. ոչ պարսկական հող է, ոչ ռուսական: Ընենք աչքէն մարդ ալ չի կրնար գալ մինչեւ հոս: Յոյսը բացուելէն վերջ կրակ վառեցէք, եթէ կ'ուզէք: Բայց կղզիի վրայ շատ ման մի գաք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

որ նետուէին առաջին գիծերուն վրայ. Թշնամին յաղթած չէր ծրագրին մէջ՝ էլբէֆիէլէի ուժը փորձելու։ Այդ գիշերն ալ կը լուսնայ առանց միջադէպի։ Զորքալարթի եւ Հինդը. օրերը կը զատեն տեսակ մը զինադադար. Մթնոլորտը աւելի չնչելի, երթեւեկը ազատ եւ այդ ալ մասամբ Սուրիոյ ազգայնական առաջնորդներու ջանքերուն շնորհիւ, որովհետեւ կը փախնային որ Լիբանանի խառնակ վիճակը կրնայ անդրադարձում ունենալ նաեւ Սուրիոյ ոչ թէ ժողովուրդին, այլ անկախութեան վրայ։ Այսպէս կամ այնպէս ուրբաթ առաւօտ արդէն ամէն բան կարգին էր, քաղաքը իր բնականոն վիճակը առած էր։ Տեղական թերթերը որոնք քանի մը օր առաջ հակահայ տրամադրութեամբ լեցուած անխնայ կը ճակէին, արդէն իրենց լեզուին տակ շաքար դրած, Հայոց առաքինութիւնները կը փառաբանէին։

Մենք երբ կ'ուզենք անդրադառնալ Պէյրութի փոթորիկին, մեր աչքին առջեւ պարզ ու մեկին կը պարզուի մէկ բան.— վտանգի ժամանակ հայ գաղթականին միակամ կեցուածքը, որուն աջակից այն կազմակերպութեան որ ինչպէս միշտ, այդ օրերուն ալ իր դերին մէջ էր, դիրքին վրայ Հայ ժողովուրդին Փիլիբեանը փրկելու։ Համատակ հոսանքներու եւ յարանուանութեանց այս միաձոյլ, միակամ կեցուածքը պէտք է շարունակուի, դիմագրաւելու նոր անակնկալներ։

Մեր ժողովուրդը այդ օրերուն ապրեցաւ ինքնապաշտպանութեան երկրին իշխանութեան, յանուն քաղաքացիի պարտաւորութեանց, հայ ժողովուրդը, սկանառնա իր եղբայրակիցներուն խանութներուն կողոպուտին, ամէն ճիգ թափեց չդժուարացնելու համար կառավարութեան գործը։

ՇԱՀՐՈԶ

«ՊԱՆԴՈՒԽՏ» ԲԱՌԻՆ ՇՈՒՐՋ

—•—

Մեր աշխատակից Տոքթ. Ա. Աբեղեանի (Պէրլին) գրած մէկ նամակէն կը տեղեկանանք որ «Յառաջ»ի աշխատակիցները եւ ընթերցողները հետաքրքրող պանդուխտ բառի ստուգաբանութեան մասին առնուած խօսած է նաեւ Հանգուցեալ հայագէտ փրոֆ. Մարքվարթ։ Ցայտնի է որ վերջինս երկար տարիներ ուսուցիչ եւ քրիստոնէութեան ուսուցչական էր Պէրլինի համալսարանին մէջ եւ ունի շարք մը ընտիր ուսումնասիրութիւններ հայ մատենագրութեան պատմութեան մասին։ Իր մահէն (1930) ետք հրատարակուած աշխատութիւններու թիւին կը պատկանի եւ «Հայ Թեմերու ծագումը» պատմագիտական - բանասիրական հետազօտութիւնը որ լոյս տեսաւ Հռոմի մէջ 1932ին։ Այս աշխատութեան մէջ է ահա որ Մարքվարթ կ'անդրադառնայ նաեւ պանդուխտ բառին ստուգաբանութեան։ Ցիշելէ ետք թէ Հիւբշմանի «Հայերէնի քերականութիւն» գրքին մէջ (որ նուիրուած է բուն հայերէն ու փոխառեալ բառերու ստուգաբանութեան) տեղ չէ գտած պանդուխտ բառը (հիւր, օտարական, նժդեհ), որմէ եւ պանդխտիմ բայը, Մարքվարթ հետեւեալ մեկնութիւնը կուտայ բառին։ Պանդուխտ կը ծագի յունարէն pandokos (pan - doxos) = pandokos (pan - dokos) բառէն, որ կը նշանակէ ամէն օտարական, ամէն նժդեհ ընդունող, հիւրընկալող (ամէն հիւրընկալ, համահիւրընկալ), իսկ pandokéus կը նշանակէ՝ հիւրընկալ, հիւրանոցապետ։

Կասկած չի վերցներ նաեւ ստուգաբանական կապը պանդուխտ ու պանդոկ բառերուն միջեւ։ Վերջինս, պանդոկ, որ պանդոկի ձեւով ալ կը յիշատակուի հին հայերէնին մէջ, Հիւբշման (Հայ Քերականութիւն, էջ 370) կը համարէր փոխառութիւն յունարէն pandakeion բառին, որ կը նշանակէ «հիւրանոց»։

Պանդուխտ բառի մասին Մարքվարթի կողմէ տրուած ստուգաբանութիւնը ասկից առաջ յիշատակած է արդէն Տոքթ. Ա. Աբեղեան, Հանգ. Հայագէտին «Հայ Թեմերու ծագումը» գիրքը գրախօսած ատեն («Հայրենիք» ամսագիր 1935 յունուար, էջ 156)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արամ.— Միայն մէջբերումները միմիայն գրաբարէն չեն։ Ահա օրինակ մըն ալ նոր գրականէն։ Գ. Դուրեանի հիանալի մէկ քերթուածին «Հայլբտէրը» (...) բառը գրուած էր «Համլետէ» (...), որ մէկ վանքի աւելորդ համակովը աղարտած էր չքնաղ տողը։ Այսպէս — «Միթէ հայլւոյդ մէջ անձկաւ...» եղած էր՝ Միթէ հայելւոյդ մէջ անձկաւ ... Երկրորդը ջանացէք տեսնել, ճշդիւ կարդալ։ Ոչ չափ կայ, ոչ ամանակ։ Ան որ տեղէ մը բերել ներցուկ մէջբերում կ'ընէ, նախ բնագիրը ճիշդ պէտք է առայ, յետոյ բընագրին ինչ չափով, ինչ կշռոյթով (ռիթմը) ըլլալը պէտք է հասկցած ըլլայ։ Եւ որպէսզի մենք մեր գիտած ... Դուրեանի այն քերթուածը՝ որմէ մէջբերում եղած է վերեւի տողը։ —«Ինչո՞ւ ապշած ես, լըռակ— Ու չես խոյտար քո պղնձէդ — Միթէ հայլւոյդ մէջ անձկաւ — Գեղուհի՞ մը ճայեցար։ Այդ ամէն մի տող եօթնավանկ է, առաջին անդամը չորս, երկրորդը երեք վանկով, ինչպէս կը պահանջէ եօթնավանկերուն կշռոյթը, որ բնական ներդաշնակութիւնն է՝ արագէն, tempo, ինչպէս կ'ըսուի — ամանակ։ Վերի մէջբերումները, ինչպէս կը կարդաք ու կ'իմանաք, կամ մասամբ կը համրէք, եօթնավանկ են։ Հոս գիտցողութիւն մը, եթէ կը հաճիք —. Անձնական փորձառութեամբ գիտեմ որ մեր գրողներէն շատ շատերը քերթ... պայմանը չեն յարգեր, կամ չեն գիտեր։ Եւ այս է պատճառը որ, երբ կ'ուզեն կամ կը պարտաւորուին մէջբերում ընել, չեն անդրադառնար բնագրին ճշդութեան, նաեւ ներդաշնակութեան, որ պէտք է, ամփոփ ձայնել իրենց ականջը։ Ուստի չի կրնար ըմբռնել վերի մէջբերումը, թէ «Համլետ» կրնայ «Համլետէ» ըլլալ շատ գեղեցիկ սեպմունք մը շնորհիւ, քերթողական պատասխանութեան շնորհիւ, եւ նոյն իսկ խորհած է՝ Թերեւս, թէ «Համլետէ» սխալ տպուած է, պէտք է ... «Համլետէ» ըլլայ։ Անոր հոգը չէ որ, եթէ այդպէս ըլլայ, ամանակը կ'ըլլայ 5—3 այլանդակ, անտանելի։ — Շնորհալին անգամ, որ կրնար հայ լեզուին բառերը մորճի տակ դնելով պատառ պատառ բեկբեկելու մերանել, եւ նոյն իսկ փոշի բերելէն նարեկ կերտել, սխալմամբ այդ ձեւը գործածած է. ինչպէս՝ աղի գանձի (փոխանակ ըսելու՝ բերեւ դանձ), ... ամէն նորէն նեխելով կանոնացին մէկ հարուածով, հակառակ քերականական ամէն օրէնքի եւ պատուիրանքի, որովհետեւ իր ... ունելի բանաւոր՝ կշռոյթը ձախողակելու համար։ Նոյն հրաշագործութիւնը այդ ձեւով քերթողական նորութիւններ մեր ներկայ դարուն ամէնէն ազատական արուեստագէտը կ'ընծայեն այդ արդէն իսկ տասը դարերու մութին մէջէն շողակաթ համ...

Իցի՜ւ այս քանի մը համեստ թելադրութիւնները հրաւէրի գայլախազ մը ըլլան մերազնեայ մատաղ միտքերը վառելու համար։ — Արժակին չափքերթուածին ալ պէտք է ուշադիր ըլլալ լեզուականմարզանքներու միջոցին, որովհետեւ ո՞վ չի գիտեր թէ տաղի, երգի, ցուցքի բարբառը — հին թէ նոր — մեր գրական փարթամութեան երեսակներէն մին կը կազմէ, թէ Եզնիկ, Եղիշէ, Փարպեցի, Խորենացի եւ, կարգ բառ կարգէ, մեր գրական գլխքերը, գարերու հայոցին մէջ չքնաղ գոհար մը նկարազարդած են, որքան բնական նոյնքան չքնորէն արուեստական ճարտարապետութեամբ։ Կը վայլէ՞ միթէ մեզի, ըլլայ հիմա, ըլլայ յաւիտեան, մեր գոյութեան տաճարին այդ աննման գոհարը թողուլ որ աղարտի, աղճատի, անչքանայ։ Ո՛ւր էք քարերէն ծնեալ Արքահամու զաւակներ..., Վերջացուցի՛. սիրելի Արամ, ցեցեցի՛ր, մեր ցատկեցուցիր դիս։ — Ուստի դառնանք հասարակ տեղիքներուն։ —

... Եթէ ուշադրութիւնը, այսինքն՝ միտք սեւեռելու ընդունակութիւնը ունէ համութեան համար անհրաժեշտ է, բան մը կարդալ ու սորվիլ գիտնալու պայման է, չկայ մարդ մը՝ որ այդպայմանը անյետաձգելի ըլլայ որքան գրականութեան մէջ։ Որքան մարդիս ուշադրութիւնը, այնքան լաւ։ Պէտք է ուշադրութեան սահման ներ ունենալ. կան նիւթեր՝ որոնք իրենք իրենցմէ կ'երթան, այնքան ընտանի են, եւ այսպէս մեղմարար դժուարանալով, բայց կան որ կը պարտաւորեն քեզ — եւ իրաւամբ — ըլլալ միտ ու զգուշաւոր ըլլալ, չըջահեղ եւ պրպտող, եւ գրի չառնես բան մը այդ տեսակէն՝ մինչեւ որ այդ ... Մանաւանդ եթէ կանխաւ գիտես խօսակութիւնդ անոր մէջ։ Ենթադրենք թարգմանութիւնմը կ'ընես իբրեւ քաղ Ֆրանսերէն, եւ առաջ յանկարծ հանդիպեցար կ'երթաս ... Գտնուած յատուկ անուն մը (պատմական, դիցաբանական, տեղական, եւն.) չասարումի կը մատնէ քեզ։ Երկու միջոց կայ մէջէն ելլելու — կամ, ինչպէս որ է Ֆրանսերէնը, տալ զայն եւ հայերէն, կամ — ինչ որ բանաւոր է հայ գրագէտի վայել — անդրադառնալ եւ պրպտել թէ ո՞վ է — զոր օր. այս Օվիտը, կամ Էշիլը, կամ Էօրիփիտը, կամ Էսքիլյոսը, կամ Քրիզոսթոմը — եւ տալ բառ այնմ մայրենի լեզուով, որ այդ անունները կ'արտասանէ եւ ունի ճիշդ անոնց հնչումին նման, եւ այսօր Եւրոպայի մէջ Ֆրանսացիք են միայն՝ որ առանց այսպէս Ֆրանկացուցած են բառ կամ եւ բառ քիմս դասական մեծափառ անունները — Օվիտոս, Եսքիլէս, Եւրիպիդէս, Աւգուստինոս, Ոսկեբերան ու դեռ անթիւ յեգէոնն ու փաղանգը դասականներուն որոնք, ինչպէս հայերէնի մէջ, անգլիերէնի եւ գերմաներէնի մէջ ալ, բառ պատշաճի կ'արտաբերուին։

Շօշափած էինք միայն այս նիւթը որուն հոգն ու ծանօթութիւնը այնքան յանձնարարելի է մեր գրողներուն։

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

——•——

Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները

ԳԼՈՒԽ Բ.— ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՅՕԴ. 3.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն ոստիկանական անօրինութեամբ,— արտաքսում կամ վտարում,— իրենց երկրէն չհեռացնել այն տարագիրները, որոնք բնակութեան կանոնաւոր արտօնագիր ունին, եթէ այդ անօրինութիւնը ընդհ. ապահովութեան կամ հանրային կարգն ու կանոնը պահպանելու համար չէ կատարուած։

Պայմանագիր կողմերը, ամէն պարագայի մէջ, յանձն կ'առնեն իրենց ծննդավայրը չդրկել տարագիրները։

Պայմանագիր կողմերը իրենց կը վերապահեն իրաւունքը վարչական ներքին պատիժներ տալու, ի հարկին, այն տարագիրներուն, որոնք վտարման դատապարտուած են ընդհ. ապահովութեան եւ հանրային կարգի պահպանման պատճառով, բայց չեն կրնար հեռանալ երկրէն, անոր համար որ իրենց խնդրանքէն կամ իրենց ձեռնարկած դրամով կազմակերպութեանց գիմումէն վերջ անգամ չեն կրցած վիզա ստանալ ուրիշ երկիր անցնելու համար։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 4.— Տարագիրներու անհատական իրաւավիճակը պիտի ճանչցուի համաձայն բնակարանի, կամ բնակութեան օրէնքին։

Տարագիրներու պատկանած կրօնական իշխանութեանց վկայագիրները, տրուած՝ այն երկիրներուն մէջ, որոնք կ'ընդունին այդ իշխանութեանց հեղինակութիւնը, պիտի ճանչցուին պայմանագիր պետութեանց կողմէ։

Այն իրաւունքները, որոնք ընդունուած են տարագիրներու ազգային հին օրէնքով, մասնաւորաբար այն իրաւունքները, որոնք կը սառցուին ամուսնութեամբ (ամուսնական յարաբերութեան, ամուսնացեալ կիներու իրաւական վիճակի վերաբերեալ), պիտի ճանչցուին, վերապահութեամբ այն ձեւակերպութիւններուն, որոնք ճշդուած են բնակարանի կամ բնակավայրի օրէնքով։

ՅՕԴ. 5.— Ցոյցուած 4ի, հատուած 2ի տրամադրութեանց վերապահութեամբ, տարագիրներու ամուսնական յուծումը պիտի կատարուի համաձայն բնակարանի կամ բնակավայրի օրէնքի։

ՅՕԴ. 6.— Տարագիրները իրաւունք ունին դիւրութեամբ եւ ազատութեամբ ներկայանալու դատարաններուն առջեւ, պայմանագիր երկիրներուն մէջ։

Այն երկիրներուն մէջ, ուր բնակութիւն հաստատած են օրինաւոր պայմաններով, պիտի վայելեն այն բոլոր իրաւունքները եւ առանձնաշնորհները բնակութեան տեսակէտով, զորս կը վայելեն տեղացիները։ Անոնց հետ նոյն պայմաններու մէջ, պիտի վայելեն իրաւական խնամատարութիւն եւ գերծ պիտի ըլլան դատական երաշխաւորագին ներկայացնելէ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 7 Այն սահմանափակումները, որոնք կը ծագին աշխատանքի ազգային շուկան պաշտպանելու համար գրուած օրէնքներէն եւ կանոնագրութիւններէն, պիտի չգործադրուին անխտիր այն տարագիրներուն դէմ, որոնք կանոնաւորապէս բնակութիւն հաստատած են երկրին մէջ.

Այդ սահմանափակումները բոլորովին պիտի վերցուին այն տարագիրներուն համար, որոնք կանոնաւորապէս բնակութիւն հաստատած են երկրին մէջ եւ կը լրացնեն հետեւեալ պայմաններէն մին կամ միւսը։

Ա.— Առնուազն 3 տարի բնակած ըլլալ երկրին մէջ։

Բ.— Ամուսնացած ըլլալ բնակութիւն հաստատած երկրին ազգութեան պատկանող անձի մը հետ։

Գ.— Ունենալ մէկ կամ աւելի զաւակ, որոնք հպատակ են իր բնակութիւն հաստատած երկրին պետութեան։

Դ.— Նախկին պատերազմիկ որ ծառայած է ընդհ. պատերազմի միջոցին։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐ

ՅՕԴ. 8.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն իր երկրին մէջ պատահած աշխատանքի արկածներու ... տարագիրներուն շնորհել ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը զոր կը վայելեն օտար երկրի մը հպատակները։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ Ւ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵՆՍԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 9.— Պայմանագիր կողմերու երկիրներուն մէջ բնակող տարագիրները,— գործազուրկ, մասնաւորաբար կամ ֆիզիքական հիւանդութեամբ վարակուած, ծեր կամ հաշմանդամ՝ ինքզինք հոգալու անկարող, երեխաներ՝ ընտանեկան խնամք վայելելու կարելիութենէ զրկուած, յղի կամ ազատ կիներ, իրենց երեխային կաթ տուող մայրեր,— պիտի վայելեն ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի օտար երկրի մը հպատակներուն, նպաստի, խնամատարութեան, բժշկական եւ հիւանդանոցային օգնութեան տեսակէտով՝ եթէ պէտք ունին։

ՅՕԴ. 10.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն, ներկայիս ի զօրու կամ ապագային հաստատուելիք ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքներու հիման վրայ, տարագիրներուն շնորհել ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի օտար երկրի մը հպատակներուն։

ՅՕԴ. 11.— Պայմանագիր կողմերու իւրաքանչիւր երկրի մէջ, փոխադարձ օգնութեան, խնամատարութեան ընկերութիւններ կազմելու եւ անոնց ազատ մասնակցելու մասին, տարագիրներուն շնորհել ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի օտար երկրի մը հպատակներուն։

ԳԼՈՒԽ Է.

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 12.— Տարագիրները, պայմանագիր երկիրներու ... դպրոցներուն, համալսարաններուն մէջ, պիտի վայելեն ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի բոլոր օտարականներուն ընդհանրապէս։ Մասնաւորապէս, անոնք պիտի վայելեն բոլոր օտարականներուն նման մասնակի կրճատում կամ ամբողջական ջնջում դպրոցական տուրքերու, ինչպէս նաեւ պիտի բաւական ուսանողական առճիկ։

(2)

(Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷԳԱՂՈՒԹ

ՕԳՆԵՑԷՔ ՄԵԶԻ

— • —

ՏՐԱՄԱ, (Յունաստան).— Ազգապահպանման եւ նոր սերունդի տոհմային դաստիարակութեան պարտականութիւնը կը ստիպէ մեզ քոյր գաղութներու նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան դիմել, սեփական եկեղեցի եւ վարժարան ունենալու համար, ինչպէս ունին ուրիշ բախտաւոր հայ գաղութներ։

Ցարդ այդ նպատակին յատկացուած չէնքը մօտերս Ծախու պիտի հանուի հելլէն Ազգ. դրամատան կողմէ, Հաւատացեալ ժողովուրդը մեր պատմական եկեղեցին միխիթարութիւնէն զրկուելու, Հարկին աւելի մատաղ հայորդիները փողոցներու ազդեցութիւններէն փրկելու եւ գանոնք ցեղին կապելու մտահոգութիւնը Տրամայի Հայ գաղութը հաւաքաբար գործի ձեռնարկեց, խնդրոյ առարկայ շէնքը գնելու համար։

Գաղութիս անդամները առաւելագոյն նիւթական զոհողութիւն ընելու յանձնառու եղած են եւ նախաձեռնուած նպատակին համար, արդէն սկըսած են ժողովրդային հանգանակութեան, որ յաջող կը տարուի խանդավառութեամբ

Նկատելով որ մեր լխարար նուիրատուութեան պարագային անգամ կարելի պիտի չըլլայ շէնքին փոխարժէքը մէջտեղ բերել, հարկադրաբար կը դիմենք քոյր գաղութներուն, Ցուսանք մէջ թէ ղուրսը, որպէսզի ազգային գոյութեան պահպանման առաջող եկեղեցին ու դպրոցը գնելու համար իրենց կարելի օժանդակութիւնը չզլանան։

Վստահ ենք որ մեր եղբայրական կոչը բոլոր հայրենասէր հոգիներու մէջ արձագանգ գտնելով, Տրամայի ... գաղութին ... ունենալ սեփական եկեղեցի եւ ... նուիրատուներու ...

ԳՆՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ց. Գ.— Կը խնդրուի դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Garabéd Soultanian, Odos Révma, No. 10, Drama (Grèce).

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ - ԺԷՐՕՄ

— —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի արուարձաններէն հայաշատ Սէն-Ժէռոմի երկու հարիւր բնտանիքէ հանող հայ ժողովուրդը, իր ժրաջան գործունէութեամբը կառուցած է գեղեցիկ եկեղեցի մը, որ չարաթական հինգ օրերը յատկացուած նախակրթարանի մը, իսկ կիրակի եւ տօնական օրերը՝ արարողութեանց։

Եկեղեցւոյ հովիւը պաշտօնական է ընել Նիկոմիդիացի Շուարշ քհնյ. Թէլլեան, որ ձեռնադրուած է Մարսէյլի մէջ. 1929 փետրուար 29ին, եւ հոս պաշտօնի կոչուած 1931ին։

Եկեղեցին ունէր կարեւոր պակաս մը.— Աւագ խորանին սեղանին խաչկալը, զոր լրացուց հովիւը հոգւոյն ինք, իբրեւ վկայեալ արձանագործ։ Բացումը կատարուեցաւ նոյեմբեր 18ին կիրակի օրը, մեծ հանդիսաւորութեամբ։

Ծննդեան առթիւ քահանան դիմած էր իր հայրենակիցներուն եւ բարեպաշտ անձերու, խնդրելով օգնել իրեն, նոր խաչկալին բարեկարգութեան համար։ Այս առթիւ եղած աջակցութեանց առթիւ 11 հատ պրօնզէ աշտանակներ էին առած, եւ նաեւ մեծ հատ ալ պրօնզէ ծաղիկներ։

Կ'իմանամ թէ հովիւը հովիւը պիտի սկսի եկեղեցւոյ դաւիթին մէջ խորանի մը շինութեան։ Նաեւ Ս. Ծննդեան առթիւ ժողովուրդէն նուիրած խաչով պիտի կատարէ ջրօրհնէքի արարողութիւնը. Հաւանաբար Մեծ Պահքի ընթացքին ալ պիտի սկսի եկեղեցւոյ զանգակատան աշտարակին շինութիւնը։

Բարեկամ մը

25ԱՄԵԱԿ ՄԸ

— . —

Մեզի կը հաղորդեն թէ յանձնաժողով մը կազմուած է, տօնելու համար բանաստեղծագործական ... Գրիգոր Պահապանեանի եկեղեցական ձեռնադրութեան, կիրակի օր, 27 դեկտեմբեր, Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ։

Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կ'ըսէ թէ «Գրիգոր Եպիսկ. Պահապանեան Գաղատիոյ մէջ 1915ի մեծ եղեռնի շրջանին, իր սարսափահար հօտին գլուխն անցած, նահատակի արիութեամբ դիմագրաւած է սոսկ մահը»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

— —

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 նոյեմբեր).

— «Ազգային ճակատի վրայ մեր ներքին միացումը աւելի քան հրամայական է։

Իրաւ է, որ տարիներէ ի վեր հայ մամուլը կը խօսի այս մասին, ու վերջին տասնամեակին, չէ եղած հարց մը որ այնքան զբաղեցնէ մեր կազմակերպութիւններն ու մեր մտաւորականութիւնը, որքան ազգային համերաշխութեան եւ միացեալ գործունէութեան խնդիրը, բայց եւ այնպէս, դժբախտաբար, ան գեռ ոչ մէկ գոհացուցիչ լուծում առաւ։

Հարկ կա՞յ բսելու, թէ անցնող տասնամեակին շատ բան սուժեցինք մենք մեր անձուա գործունէութեամբ, որ եղաւ յաճախ խուժաձայող ու չէզոքացուց մեր ուժերը։

Այս պահուս ալ միացեալ ճակատի հարցը կը մնայ նոյնքան տախպողական որքան երէկ, նոյնքան կարեւոր որքան առաջ։

Միայն պիտի ըլլար զատ ու աննկարելի սխալ, եթէ երբեք ծալապատիկ նստէինք կրկին ու սպասէինք որ մեծ թարիկ մը կամ աղէտ մը պայթէր որ կարենայինք իրարու մօտ գալ, ճար ու ճարակ փնտռել ու պաշտպանուիլ։

Մեասասներորդ ժամու նման զգաստութիւն մը շատ հեզ դրական օգուտ անգամ չունենար, ու կազմակերպուած ու հասուն ժողովուրդներու՝ ներքին չէ նման կեցուածք։

Մէկ քանի կարեւոր խնդիրներ կան, որոնց մասին, կը կարծենք, ոչ մէկ տարակարծութիւն պէտք է ունել մեր ... եւ յարանուանութեանց միջեւ։

Առաջինը առանցմէ գաղթահայ մեր ժողովուրդին ապրուստն պարագան է, ... Հայրենակիցներ, որոնք կ'ապրին օրը օրին եւ առանց մէջ կը գտնուին իրական թըշուառներ, աւելի հացի կարօտ խեղճեր։

Խնամատարական ընկերական ազգային մարմին մը՝ չէզոք գետնի վրայ եւ ամենախիստ հսկողական նեցուկներ, անհրաժեշտութիւն մըն է։

Ան պիտի ըլլայ տեսակ մը վեր Ա-... ..., ու պիտի ամոքէ չքաւոր, թշուառ եւ գաւաթ մը կաթի կարօտ մեր շատ մը ... մանուկներու ցաւերը։

Այդպատճառով մարմիններ, Օգնութեան եւ Կարմիր Խաչեր, բարեգործական միութիւններ իրենց կարգին կրնան գործել ու ամոքել կարիքը, բայց ազգային կեդրոնական խնամատար մարմին մը՝ այս բոլորին մօտ պիտի ըլլար տեսակ մը գլուխ եւ ղեկավար, ու աւելի ընդարձակ գետնի մը վրայ պիտի կրնար ճակատել մեր պէտքերը։ Ան բոլոր յարանուանութեանց եւ բոլոր հոսանքներու ձայնը մարմնացնելով՝ տարակոյս չկայ որ պիտի ունենար աւելի լայն ժողովրդականութիւն ներքին ճակատի առջեւ եւ յարգանք՝ օտարներու մօտ։

Երկրորդ կարեւոր խնդիրը նոր սերունդին ազգային դաստիարակութեան եւ կրթութեան պարագան է։

Ցարանուանական ըլլալով հանդերձ մեր դպրոցները, պէտք չէ դադրին ազգային ըլլալէ։ Առաջին հերթին ձեռք ձեռքի տուած պէտք է աշխատինք վարժեցնել մեր բազմութիւնները որ սիրեն հայ դպրոցը, վասնզի հոն է որ սերունդը պիտի առանար տոհմիկ կրթութիւն։

Երրորդ եւ կարեւորագոյն հարցը մեր ֆիզիքական գոյութեան պարագան է։

Պէյրութի վերջին հակահայ ցոյցերը բերին բոլորս այն եզրակացութեան, թէ կան դեռ մեր ճակատագրին հետ խաղցող անզգոյշ ու ապիրատ ձեռքեր, թէ սխալ է քնանալ ու դիզուածին եւ խաբուսիկ ձգել ամէն ինչ։

Երբ կենդանիին իսկ չի ներուիր անձին համակերպութիւն, աններելի է ուրեմն մեզի համար նոյնպէս լուռ կրաւորականութիւն մը, որ դոյութեան գետնի վրայ մօտենալ պիտի տար մեզի պարզ ինքնապաշտպանութիւն մը։

Ոչ մէկ հայ, կը կարծենք, չի մերժեր այս ուղղութեամբ մեր իրաւունքը։ Սակայն յարգա՞ր է այսքան կարեւոր խնդիր մը երեսի վրայ թողուլ ու չդնել ազգային նշանի, մեր գոյութիւնը երաշխաւորուած ... տեսակէտով։

Երեք կարեւոր խնդիրներ ահա, որ պէտք է համապարապէս չանտեսեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, մեր յարանուանութիւնները եւ չէզոք պանդուխտը։

Միացեալ ճակատ գտնէ այս հարցերուն շուրջ, եթէ ուրիշ մարզերու եւ այլ խնդիրներու համար չենք կրնար իրարու միանալ»։

բիոյ խորհրդարանին հետ որ եւ է կապ ունենալու․ Հետեւաբար այդ շրջանէն երեսփոխան պէտք չէ ընտրուի, Սուրիոյ խորհրդարանին համար։ Բայց, օրինակ, Ֆրանսայի կողմէ ներկայացուցիչ մը կրնայ մասնակցիլ Սանճաքին ինքնավար կառավարութեան ։

Անգլիոյ նոր թագաւորին առաջին գործը

Ծարաթ օրուան հանդիսաւոր հռչակումէն վերջը, Անգլիոյ Ճորճ Զ․ Թագաւորը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, առանձին-առանձին պատգամագիրներ ուղղելով նաւատորմին, բանակին եւ օդատորմիղին։ Կիրակի օր հետեւեալ ճառը խօսեցաւ գահակալութեան խորհուրդին առջեւ․

— «Ձեզի կը ներկայանամ այնպիսի պարագաներու մէջ որոնք աննախընթաց են մեր երկրին պատմութեան մէջ։ Հիմա որ Թագաւորութեան պարտականութիւնները ինծի կ'իյնան, ձեզի կ'ապահովեմ հաւատարմութիւնս սահմանադրական կառավարութեան ամենախիստ սկզբունքներուն եւ վճիռս՝ գործելու միայն եւ միայն բրիտանական ազգերու հաւաքականութեան բարգաւաճման համար։ Կինս ինծի հետ ըլլալով օգնելու համար, կը ստանձնեմ ինծի ինկած ծանր պարտականութիւնը։ Ստանձնելով եղբօրս ժառանգութիւնը, առաջին գործս կ'ըլլայ անոր ընծայել դուքսի տիտղոսը։ Ան այսուհետեւ պիտի ճանչցուի Ն․ Ա․ Բ․ Ուինզըրի դուքս։

«Դուքս»ը անմիջապէս մեկնած ըլլալով Անգլիայէն, Աւստրիա գնաց Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ ճամբով ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ պատասխանելով անգլեւֆրանսական առաջարկին՝ Սպանիոյ դէպքերուն չմիջամտելու եւ պատերազմը միջնորդութեամբ դադրեցնելու մասին, անօգուտ կը գտնէ որ եւ է ձեռնարկ։ Մնաց որ, Գերմանիոյ ձեռքերը կապուած են, քանի որ կը ճանչնայ ապստամբ կառավարութիւնը ։

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ կառավարութեան մէջեւ պառակտում ծագած է, Քաթալոնիոյ նահանգին անջատման մասին։ Համայնավարները եւ Թրոցքիականները իրարու դէմ ելած են, ինչ որ «անձնասպանութիւն» կը համարուի, հակաֆաշական տարրերու յաղթութեան տեսակէտէն։

25,000 ԱՐԻՆԵՐ (սկաուտ) համախմբուելով Փորթ Վերսայլի առջեւ, դիմաւորեցին իրենց պետը, Լորտ Պէյտըն Փաուէլ ։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (Հրեղէն Խաչ) շրջանային համագումարը բացուեցաւ Սթրազպուրկի մէջ։ Այս առթիւ գնդապետ լա Ռոք եւ ուրիշներ քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, եւ չէչտեցին թէ «համայնավարութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ։ Մենք խաղաղութիւնը պիտի փրկենք այնքան որքան պայքարինք համայնավարութեան դէմ»։ Ժողովը արգիլուած ըլլալով, կազմակերպիչները հացկերոյթի մը վերածեցին զայն, յետոյ փորձեցին ցոյց մը սարքել եւ այս առթիւ խառնակութիւններ ծագեցան ։

21 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԶԳԵՐ խաղաղութեան դաշինք մը ստորագրեցին Պուէնոս Այրէսի մէջ, առաջնորդութեամբ Մ․ Նահանգներու նախագահին։ Ուրեմն Ազգաժողով Ազգաժողովի դէմ ։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ ընդհ․ հիւպատոսութիւն մը պիտի հաստատէ Ճափոնի կառավարութիւնը։ Ասով սանձի պիտի հանդի իտալական գրաւումը ճանչցող պետութեանց թիւը ։ Մինչեւ հիմա Եթովպիոյ յունական շահերը կը պաշտպանէր Գահիրէի հիւպատոսը ։

ԱԶԳ․ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ 12րդ շարքին տոմսերը հրապարակ պիտի հանուին հինգշաբթի, 17․դեկտեմբեր։ Ինչպէս 11րդ, նոյնպէս այս շարքը պիտի ունենայ 1,200,000 տոմսակ եւ 72 միլիոն ֆրանքի պարգեւներ որոնց 5,600,000ը նոր հաստատուած պայմաններու համաձայն ։

ՇԱՔԱՐԻ ՏԱԳՆԱՊԸ կը շարունակուի տակաւին։ Փոշի շաքար կը գտնուի, իսկ կտորով՝ մեծ դժուարութեամբ։ Խանութպանները այս տագնապը կը վերագրեն վերջին գործադուլներուն։ Անգղիոյ յունիսէն ի վեր կարելի չէ եղած վերահաստատել մթերքը ։ Մեծ նպարատուն մը դեկտ․ 8 – 16 կրցեր է ճարել միայն 600 քիլօ շաքար, մինչդեռ օրական սպառումը 3000 քիլօ է։

ԱՐՋ ՄԸ ԱՐՄԱՏԷՆ Թագուց 11 տարեկան տղու մը աջ թեւը, Կրընոպլի կենդանաբանական պարտէզին մէջ։ Թեւը ցանկապատէն ներս երկարած էր, հաց տալու համար։ Օգնութեան հասան, բայց շատ ուշ էր։ Տղուն վիճակը շատ ծանր է․

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ
30 Ցունուար, 1937, Սէրքըլ Միլիթէրի սրահներուն մէջ
Կազմակերպութիւններէ կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

— • —

Ընկեր Հրանտ Քլօսէեան ճնարաւորութիւն չունենալով առանձին նամակներ ուղղելու, կը փութայ հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել բոլոր այն մարմիններուն, ընկերներուն եւ միութեանց, ինչպէս եւ դաշնակցական մամուլի խմբագրութեանց, որոնք ճայտնեցան իրենց վշտակցութիւնը յայտնել իր ողբացեալ եղբօր՝ ԸՆԿԵՐ ԳԱՌՆԻԿ ՔԼՕՍԷԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ Պուա Քոլոնպի «Արաբ» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ․ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր հարազատներուն եւ պարագաներուն ։

✕

Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէն եւ իր շրջանի՝ Ռոմանի, Փրիվայի եւ Փօն տ'Օպնայի խումբերուն կողմէ իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ եւ կ'ողբայ ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻի դառնաղէտ կորուստը։

✕

Հ․ Յ․ Դ․ Լիոնի վարանդեան կոմիտէն խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր պարագաներուն։

✕

Հ․ Յ․ Դ․ Վիէնի կոմիտէն իր եւ շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ․ Կարօ Սասունիին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր եղբօր՝ ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ։

Բարխեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անզուգական հայրենակից ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ ընկ․ Կարօի, Արմէնի եւ բոլոր պարագաներուն։

Մարգար Բարխեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գնդապետի խմբակին երեկոյթ - պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ․ եւ Մարտիկներու Միութեան․

Տեղի կ'ունենայ դեկտ․ 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ, **19 rue Blanche**, մէթրօ **Blanche** եւ **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ․ ԳՈՒԷՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերջին հրամանատար ԶՕՐ․ ՇՎԱԼԻԷԻ եւ նախագահութեամբ Փ․ ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ Ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկին)։

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ ՇՎԱԼԻԷ, Փ․ ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՊՆԴ․ Տ․ ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ․

Գեղարուեստական բաժնին՝ Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն Տիկ․ Թիրզի, Ինքնատիպ ուղերձ մը ՕՐ․ Ա․ ՌԱՆՃԷԼԵԱՆի կողմէ։ Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի Ֆիլմը։

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Մուտք 8 Ֆր․ Սկիզբը ժամը 8.30էն։ Կը խնդրուի յատկապէս ծրգապած եւ կարգապահ ըլլալ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՍԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

1937 Ցունուար 10ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Salle Horticultureի մէջ։

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ · ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ [illegible] 16 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3296

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՑԻ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ՝ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մեր պաշտպանած տեսակէտը՝ կեդրոնացում, չի սահմանափակուիր միայն Օֆիսներով:

Ճիշդ այն պահուն երբ աշխարհ կը համախմբուի, կը կազմակերպուի, կ'ամփոփէ եւ կը խտացնէ պլտանի եւ տրամադրելի ուժերը, ո՞ւր կը մնանք մենք, այս ճակատագրական օրերուն:

Եթէ երէկ անդարմանելի վրիպումներ կատարուեցան, այգ իրողութիւնն իսկ պէտք է մղէ մեզ ամփոփուելու եւ բազմապատկուելու, որպէսզի կարենանք դիմագրաւել աւելի ծանր անակնկալներ:

Միայն Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի պարագան եւ ամբողջ Սուրիոյ կացութիւնը կը կազմեն յուրջ ազդանշան մը: Ուրիշ ախտանշաններ ալ, իրենց կարգին

Եթէ պանդխտութեան տասնըհինգ տարիները իրագիտական դաս մը չեղան մեզի համար, կը նշանակէ թէ համակերպեր ենք աւելի տխուր ճակատագրի մը:

Մենք այդքան սեւ չենք տեսներ պատկերը:

Չենք ժխտեր. տաժնելի քաշքշուք մը գարձեր է մեր կեանքը:՝ Ամբողջ բազմութիւններ կը նօսրանան, կը հալին հայկական ճակատին վրայ: Եւ արդէն հասեր է սերունդ մը որ ինքզինքը խորթ կը զգայ հայկական միջավայրի մէջ:

Բայց այս՞ մասյլ նիրականութիւնը կրնա՞յ արդարացնել որ եւ է թուլութիւն կամ նահանջականութիւն:

Նոյնքան անվիճելի չէ՞ որ մեծ մասով մենք ենք շատ մը չարիքներու պատասխանատուն, ջլատիչ խաչաձեւումներով կամ անհերելի կրաւորականութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, մեր գիտակցութենէն, պայծառատեսութենէն եւ գործունէութենէն կախում ունի չարիքներու սահմանափակումը:

Ցաւոյ, որքան աւելի ամփոփուին տրամադրելի ուժերը, այնքան կը դիւրանայ այս աշխատանքը:

Ուրիշ բան է հարիւր հոգիով կատարել ինքնապաշտպանութեան ծառայութիւն մը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ երբ նոյն գործին կը փարին հազարով, հինգ հազարով:

Ներելի չէ ընկրկիլ այնպիսի ծրագրի մը դժուարութեանց առջեւ, քանի որ բոլորս ալ կ'ընդունինք թէ ինքնապաշտպանութեան պայքար մը կ'ինյնայ մեր ուսերուն վրայ: Ինքնապաշտպանութիւն՝ թէ՛ հոգեպէս, թէ՛ տնտեսապէս եւ թէ՛ ֆիզիքապէս:

Անհրաժեշտ չէ գուշակութիւններ կատարել վաղուան համար, աւելի յստակօրէն ըմբռնելու համար մեր պարտականութիւնները:

Ինչ որ կը տեսնենք, այսօր, մեր աչքերուն առջեւ, «աչօք բաց օք», բաւական է սթափեցնելու ամէնէն անտարբերն իսկ:

Վրդովիչ անստուգութիւն մը պատեր է բովանդակ աշխարհը: Պատերազմ կը պայթի՞ թէ ոչ — տարբեր խնդիր է: Բայց աշխարհը կը սարսի յարաճուն ցնցումներով, եւ ամէնէն հզօր պետութիւնն ալ մոլեգնօրէն փարած է զինարշաւին: «Պիտի զինուիմ, որպէսզի աւելի յստակօրէն ըմբռնելու համար մեր պարտականութիւնները: գրական ժամը»:

Մենք պէտք չունինք սպասելու ճակատագրական ժամուն:

Ամէն տարի որ կ'անցնի առանց բան մը աւելցնելու եղած - չեղած կազմակերպութեանց վրայ, առանց աւելի ամուր կառչելու ինքնապաշտպանութեան դրօշին, մեզ աւելի կը մօտեցնէ ճակատագրական ժամուն, նոյնիսկ խուճապութեան առեն:

Քաղաքական կազմակերպութեա՞ն մը կը պատկանիս, — ա՛չ. փառօք որ բազմապատկուիս եւ համրանքով եւ՞ հաւատքով

Դաշնակցակա՞ն ես. մի՛ գոհանար եղածով, եւ կամ անցեալ փառքերով: Եղածը կը մաշի, եւ դուն ալ, իբրեւ շարք, պարտաւոր ես մտատանջուիլ, նախատեսելով հետեւանքները: Դուն ալ քու բաժինդ պիտի բերես, որպէսզի յիսունը հարիւրի վերածուի կամ հազարը երկու հազարի:

Երիտասարդական Միութեան մը անդա՞մ ես,— պէտք է տառապիս, տեսնելով որ միայն 25 - 30 կամ 50 հոգի ունիս շուրջդ, հազարաւորներու մէջ: Եւ այն ալ՝ տարիներէ ի վեր: Քանի որ կը հաւատաս կոչումիդ եւ աշխատանքիդ արժէքին, ինչո՞ւ ձիգ մը աւելի չփորձես, ուրիշներ ալ քու ճամբուդ վրայ, նոյն դրօշին տակ բերելու համար:

Հայրենակցակա՞ն կազմեր ես: Գիտես որ հարիւրին հինգը հազիւ կրցած ես կապել Միութեանդ, այն ալ գիւղի, թաղի կամ քաղաքի անունով եւ յաճախ քանի մը ճակատի բաժնուած: Մինչդեռ կրնայիր համախմբել ամբողջ նահանգի մը մնացորդները, իբրեւ վերջին պահակ:

Եւ այսպէս բոլոր ճակատներուն վրայ, բայց միշտ նոյն հիմնական առաջադրութեամբ, — ամփոփել ճակատները, համախմբել եւ խտացնել շարքերը:

Զունինք ուրիշ ելք, եթէ վճռեր ենք նուազագոյն վնասով անցընել այս փոխանցման շրջանն ալ: Եթէ կը հաւատանք մեր արեւուն:

Այս ճամբուն վրայ, կրնանք ներշնչման եւ աշխատանքի աղբիւրներ գտնել նոյն իսկ մեր ապրած միջավայրերուն մէջ, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Հարցեր եւ տագնապներ կան, որոնց լուծման համար եթէ պակաս գան մեր գիտելիքները, մնացեալը կրնայ լրացնել օտարին օրինակը, մեծ ըլլայ թէ փոքր:

Եւ խօսուն օրինակներ կ'երեւան մեր աչքերուն առջեւ, սկսելով այս երկրէն:

Տագնապալի պահու մըն էր որ կազմուեցաւ Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատը, եւ կը տեւէ մինչեւ այսօր, հակառակ բոլոր քանդիչներուն: Եւ այսպէս ամէն երկրի մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Փոխադարձ օգնութեան դաշինք Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր քննեց Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի խնդիրը: Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, կարդաց իր պաշտպանողականը, որ առայժմ կը պահանջէ ոչ թէ բուն էութեան քննել խնդիրը, այսինքն Սանճաքին անկախութիւնը, այլ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնել: Ցանուն Ֆրանսական կառավարութեան, պատասխանեց Պ. Վիէնօ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը: Նորանցքններու մէջ սուր պայքար մը կը մղուի Ֆրանսացիներու եւ Թուրքերու միջեւ, ապահովութեան միջոցներու տարողութեան մասին: Մինչ այս մինչ այն, տեղեկարար նշանակուեցաւ Պ. Սանտլէր, Շուէտի ընկերվարական նախարարը, որ անմիջապէս պիտի կազմէ իր զեկուցումը, ապահովութեան միջոցներու մասին:

Թուրքիա կը պահանջէ ետ կանչել Ֆրանսական զօրքը, 5 - 600 հոգի, եւ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել: Այստեղ ալ ծանր անհամաձայնութիւն մը կը տիրէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որովհետեւ Ֆրանսացիները կ'ուզեն որ միայն դիտողներու յանձնախումբ մը ղրկուի, իսկ Թուրքերը կը պահանջեն քննիչ յանձնաժողով մը, որ իրաւասութիւն պիտի ունենայ քննութիւններ կատարելու ոչ միայն Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի շրջանին մէջ, այլ ամբողջ սուրիական սահմանագլուխին վրայ, հաստատելու համար թէ ժողովուրդը գո՞հ է:

Իրազեկներ կը հաւատան թէ գործերու վիճակը աւելի պիտի չծանրանայ մինչեւ յունուար: Ազգերու Դաշնակցութեան կարծիքով, մինչեւ այն ատեն Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնութեան մը պիտի յանգին դիւանագիտական բանակցութիւններով, ոչ միայն կարգադրութեան ձեւ մը գտնելով Սանճաքին համար, այլ եւ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքելով: Բոլոր պատուիրակներն ալ համաձայն են այսպիսի դաշնագրի մը, քանի որ յաճախ բարեկամ են Ֆրանսայի եւ կապուած՝ Թուրքիոյ կամ արեւելեան երկիրներու հետ, ինչ որ շատ գժուարին կացութեան մը մէջ կը դնէ իր բարեկամներուն պետութիւն:

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ շրջած զրոյցի մը համաձայն, Տիրանէյի վերագինման համաձայնութենէն վերջը, Թուրքերը նորէն Ֆրանսայի առաջարկած են փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, որ մերժուած էր քանի մը անգամ, եւ հիմա ամէնքն ալ կը յուսան թէ Ֆրանսա պիտի ընդունի, արեւելեան Եւրոպայի ապահովութիւնը ներգաշնակելով Ֆրանքօ-խորհրդային, Գալլական եւ Կեդր. Եւրոպայի դաշնագիրներուն հետ, ինչպէս ժամանակին առաջարկած էր Թիթուլէսքու:

Միջազգային ոստիկան զօրք...

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը իր ճառին մէջ յայտարարած է թէ՝ համաձայն 1921ի դաշնագրին տրամադրութեանց, Իսքէնտէրուն - Անտիոքի շրջանը ոչ թէ հոգատարութեան տակ դրուած էր, այլ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ: Արդ, մինչեւ Թրքական բողոքագրին ներկայացումը, Ֆրանսա կ'անգիտանար թէ ինչ վիճաբանական իրաւունքներ կը վայելէ Սանճաքին վրայ: Իսկ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը բացատրեց թէ միմիայն հոգատարութեան բերումով է որ տնօրինուեցաւ վիճելի շրջանին կարգուսարքը: Թ. Ր. Արաս այս առթիւ գանգատեցաւ թէ բանի ուժի տակ է որ հանդարտութիւն կը տիրէ Սանճաքին մէջ, մինչդեռ հազիւ 500 զինուոր կը գտնուի, 220.000 ժողովուրդի ապահովութեան համար:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը եզրակացնելով, առաջարկեց, մինչեւ հարցին վերջնական լուծումը, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնել վիճելի շրջանը, միջազգային ոստիկան - զօրքի ջոկատ մը ղրկելով: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ, հակառակ այս անցողակի վէճին, յարաբերութիւնները շատ լաւ են Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Փոխադարձաբար նոյն հաւաստիքներն ըրաւ յեց Ֆրանսայի ներկայացուցիչը:

*** Թուրք թերթերը կը գրեն.— Կ'ըսուի թէ հազարապետ Քօլէի հրամանատարութեամբ Դամասկոսէն ղրկուած գումարտակները Իսքէնտէրուն կը փոխադրուին: Միւս կողմէ, երեք Ֆրանսացի ենթասպաներ, թնդանօթներ եւ թանքեր ղրկուած են հինգ քամիոնով: Հազարապետ Քօլէ այն մարդն է որ Դամասկոսի մէջ գրնդացիրով հնձեց Արաբները:

Սանճաքին մէջ կը շարունակուի հալածանքը: Թուրք պաշտօնեաները եւ ոստիկան – զինուորները կը հանուին իրենց պաշտօնէն: Անթաքիոյ ընդհ. դատախազ Ճէմիլ Պահատըրըը իր պաշտօնէն հանուած եւ Իսքէնտէրուն փոխադրուած է, որովհետեւ զինուորական իշխանութեան հարցուցած էր թէ որո՞նք սպաննած են նոյ. 30ին եւ դեկտ. 1ին մեռած Թուրքերը:

*** Իսքէնտէրունի տեղեկատու դիւանը շատ խստացուցած է գլխարկի գործածութեան դէմ իր սկսած պայքարը: Մասնաւորաբար գլխարկ կրող Թուրքերու դէմ կատարուած ճնշումը կ'աւելնայ ամէն օր: Ֆրանսական տեղեկատու դիւանը գլուխը ղրկած է հայրենիքէն փախած Հաճի Նագիֆ, Ալի Դուտուի եւ ուրիշներ Մէհմէտ անուն երեք յետադիմականներ, գլխարկի դէմ հետապնդում կատարելու համար: Այս հայրենադաւերները անդադար քարոզութիւն կը կատարեն գլխարկի դէմ եւ յամառօրէն կը

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԷՐԸ ՀՐԱՄԱՅԵՑ, ԾԱՌԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ

Ինչպէս տեսաք, եթէ Սպանիոյ ապստամբներր իրենց կռնակն ունին փաշական Իտալիան, Գերմանիան, Փորթուկալը եւ, անուղղակի՝ Մեծն Բրիտանիան, Սպանիոյ հանրապետական զօրքն ալ կը վայելէ փրանսահայ կոմկուսին գործօն աջակցութիւնը:

Կարդացիք արդէն, իր յատուկ յանձնախումբը մինչեւ Սպանիա ղրրկած է քանի մը հազար Փրանք դրամ, քանի մը «քամիոն» հանդերձեղէն եւ «մօտաւորապէս հարիւր հոգի»:

Միեւնոյն ատեն մղած է եւ կը մղէ «յաւ փրափականտ», Փարիզի արուարձաններէն մինչեւ գաւառ.

Կը յիշեմ որ ամիսներ առաջ պարահանդէս մըն ալ սարքեցին. հայկական միութեան մը բանադրուեալ շէնքին մէջ, որպէսզի հայ օրիորդները ծանօթանան Սպանիացի, փորթուկալցի եւ ուրիշ եղբայրներու հետ:

Անշուշտ այս բոլորին ներշնչարանը եւ մղիչն է Երեւանը. անոր գլխուն ալ՝ Մոսկուան:

Արդ, յսեցէք ըրթերցուածս. (Խ. Հայաստան).

— «Ընկեր Բերիայի անուան կոմունիստական Գիւղ. գպրոցի ուսանողութեան, դասախօսների եւ ծառայողների կոլեկտիվը սպանական ժողովրդի օգնութեան ֆոնդը մուծեց ուսանողների մէկ օրուայ թոշակը եւ դասախօսների ու ծառայողների մէկ օրուան աշխատավարձը, որը կազմում է աւելի քան վեց հազար ռուբլի»:

— «Երեւանի հրուշակէ պահպանութեան կոլեկտիվը այդ ֆոնդին նուիրած է 835 ռուբլի. Թուրքական մանկավարժական տեխնիկումի կոլեկտիվը՝ 305 ռուբլի, Երեւանի Ալեքսանդրեան անուան երաժշտական դըպրոցի կոլեկտիվը՝ 346 ռուբլի, պետական արխիւի կոլեկտիվը՝ 161 ռուբլի, պետական հանրային գրադարանի կոլեկտիվը՝ 584 ռուբլի 80 կոպէկ, «Արարկիր» արտելի ծառայողները՝ իրենց մէկ օրուայ աշխատավարձը, Սեւանի ձուկտրէստի ծառայողները՝ 795 ռուբլի, կոյրերի միաւորման կոլեկտիվը՝ 860 ռուբլի, ՀՍՍՀ կարմրադրօշ տառօջին պետական թատրոնի կոլեկտիվի անդամները՝ 1500 ռուբլի. Հոկտեմբերեանի բամպակալտիչ գործարանի բանուորուհիները՝ 400 ռուբլի, Երեւանի ուսուցիչներու ինստիտուտի կին աշխատողները՝ 350 ռուբլի, Երեւանի կարի արտելի բանուորուհիները 900 ռուբլի, Արարատտրէստի բանուորուհիները՝ 700 ռուբլի, եւն. եւն.»:

«Խ. Հայաստան»ի համր. 12ի թիւէն կ'իմանամ որ ուրամբայ Բէգլարեան Նիկոլ մոտեցաւ դեկավարութեան եւ 3 ռուբլի տալով ըսաւ. «Ունդարկէք Սպանիայի կռուողներին»: «Միւս երիխաները արձագանգեցին Նիկոլի կոչին եւ գոյացաւ անմիջապէս 100 ռուբլի»:

Երբ այսքան խանդավառ տրամադրութիւններ կը տիրեն. Երեւանի երշէջ գուեղէն մինչեւ ուրամբայ Նիկոլ, երբ Ֆրանսահայ կոմկուսն ալ գործի փարած է անմոխրեթաց նախանձախնդրութեամբ, այլեւս կարծելի չէ տարակուսիլ Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներու ելքի մասին:

Եւ ի փառս յաղթութեան կրած են Անգլիա եւ Ֆրանսա, միջնորդութեան ծրագիր մը ներկայացնելով:

Հակայեղափոխական քայլ մըն ալ այդ:

Ինչո՞ւ միջնորդել կամ միջամտել, երբ յաղթանակը ապահով է, եւ գիտակից մըն ալ աւելցած լլլալով — «Սպանիոյ օգնութեան հայկական յանձնախումբը»:

Կը մնայ խիֆի կանչել եւ ըմբոստ զօրավարները, Ֆրանքօ եւ Մոլա, որպէսզի կարն կապեն եւ անմիջապէս հպատակութիւն յայտնեն:

Երբ Հայերը կը խառնուին որ եւ է գործի մէջ, վա՞յ է եկեր պիտի գլուխներուն:

Մոռցանք որ, սովորական Հայեր չեն ասոնք, այլ կարմիր, կարմի՛ր:

ՎԱՀԷ

ԿԱՑԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հակասական են վերջին լուրերը, Չինաստանի մէջ պատահած ապստամբութեան մասին: Հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ կը մղուին ապստամբներուն եւ կառավարական զօրքին միջեւ: Պաշտօնական վիճակ հրատարակուած է Նանքինի մէջ (Չինաստանի մայրաքաղաքը): Իրազեկներ 150.000 կը հաշուեն ապստամբներուն ուժը, հիւսիսային Չինաստանի նահանգներուն մէջ, թէեւ շատերը պէտք եղած զէնքերը չունին: Չինաստանի պատերազմական նախարարը մերժեց որ եւ է բանակցութիւն կատարել ապստամբներուն հետ, մինչեւ որ ազատ չարձակուի վարչապետը՝ Չանկ - Քայ - Շէկ: Ապստամբ հրամանատարը իր կարգին հետեւեալ պայմանները առաջարկեց.—

1. Դադրեցնել Չինաստանի կարմիր բանակին դէմ բացուած պայքարը.— 2. Համայնավարներն ալ անդամ ընդունիլ ազգային կուսակցութեան, ինչպէս կ'ըլլար տասը տարի առաջ.— 3. Չինաստան պէտք է զինակցութիւն մը կնքէ Խ. Միութեան հետ.— 4. Չինաստան պէտք է զինեալ դիմադրութիւն մը կատարէ Ճափոնի դէմ.— 5. Պէտք է կազմել ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւն մը, դիմադրելու համար Ճափոնի.— 6. Մամուլը պէտք է բոլորովին ազատ ըլլայ քաղաքական խնդիրներու մէջ.— 7. Ընդհանուր ներում բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն:

Հակառակ այս պայքարին, չի կարծուիր որ քաղաքացիական կռիւներ ծագին Չինաստանի մէջ: Թէեւ ճափոնական կառավարութիւնը Մոսկուայի գործակալ կը նկատէ ապստամբ մարաջախտ Չանկը, բայց խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց եղած վերագրումները, յայտարարելով թէ որ եւ է կապ չունի ապստամբական շարժման հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, Խորհրդային իշխանութիւնն ալ զինուորական միջոցներ ձեռք առած է, իր սահմաններուն ապահովութեան համար: Կ'ըսուի թէ մարաջախտ Պլուխէր Մանչուրիոյ սահմանագլուխը գացած է օդանաւով: Մեկնելէ առաջ, մարաջախտը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Ստալինի եւ Վորոշիլովի հետ: Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ ապստամբ մարաջախտը, Չանկ, Մոսկուայի ծախուած ավիոնամոլ մըն է: Եւ այս առթիւ ալ ուշադրութիւն կը հրաւիրեն բոլշեւիկեան վտանգի մասին, շեշտելով թէ Ծայր. Արեւելքի մէջ ալ ճիշդ այն դաւերը կը սարքուին ինչ որ Սպանիոյ մէջ:

Ճափոնի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Չինաստանի դէպքերու մասին: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, ի նախատեսութիւն աւելի ծանր անակնկալներու:

ԻՏԱԼԻՈՅ ծերակոյտը պատուոյ սուր մը նուիրած ըլլալով Մուսոլինիի, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց թէ ամբողջովին գրաւած են Եթովպիան, իր բառերով՝ «կայսրութեան բոլոր երկրամասերը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԻԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—— • ——

Չետեւած ըլլալու համար քաղաքական գլխիքուն, մինչեւ այսօր խոսինք անգլիեւթուրք յարաբերութեանց մասին, յաջորդ յօդուածին վերապահելով Աթաթիւրքի ճառին այն մասը, որ կը վերաբերի տնտեսական կեանքին։

Ընկնք, անմիջապէս որ մեր այս չահագրգռութիւնը հետեւանք չէ այն այցելութեան, զոր թրքական նաւատորմը տուաւ Միջերկրականի անգլիական նաւային կայանին՝ Մալթայի։

Վասնզի, այդ այցելութիւնը, մեր կարծիքով, երբեք չի կրնար փաստ ծառայել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց աւելի նպաստաւոր գարձուածքին։

Այո, ըստ երեւոյթին բաւական ուշագրաւ է ան։ Նախ՝ որովհետեւ առաջին անգամն է որ թրքական մարտանաւեր այցելութիւն կուտան բրիտանական նաւային կայանի մը, ինչ որ, հետեւապէս, կը նշանակէ Մեծն Բրիտանիոյ։

Երկրորդ, դարձեալ առաջին անգամն է, որ թրքական նաւատորմը Տարտանէլէն բաց ծով կ'ելլէ՝ իբրեւ ուրոյն միաւոր՝ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար, առանց տալով քաղաքական հանգամանք մը։

Երրորդ, այդ ելքն ու այցելութիւնը ինքնին կը ստանային եւրոյթի մը հանգամանքը, քանի որ կը կատարուի ծովու մը մէջ կամ ջուրերու վրայ, որոնց մասին երկու մեծ պետութիւններ — Անգլիա եւ Իտալիա — պայքարի մէջ են, իսկ Թուրքիա, դրդուած, անշուշտ, վասնզի ենթակայ իր շահերէն կողմ է նոյն այդ պայքարին մէջ։

Նկատի ունենալով այս բոլորը, Մալթա տրուած այցելութիւնը, կ'րսենք, բաւական ուշագրաւ է։

Բայց, եթէ փորձենք նոյն այդ այցելութիւնը քննել ոչ թէ ինքն իր մէջ եւ առանձին, այլ իբրեւ յաջորդական կամ օղակաւորեալ մէկ դէպքը երկու երկիրներու միամեայ մերձեցումին, Մալթայի այցելութիւնը ոչ միայն կը կորսնցնէ յարաբերութեանց բարելաւումի տպաւորիչ նշանակութիւն հանգամանքը, այլեւ ընդհակառակն, կը մղէ մեզ դայն նկատելու անգլիական նոտայի մը՝ Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութեանց գետնին վրայ։

Որոշելու աւելի պարզ ըլլայ մեզի համար մեր այս եզրակացութիւնը, քննենք պարզել Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ միամեայ բարեկամութեան փուլերը։

Անգլիեւիտալական սուր տարակարծութեանց շրջանին կնքուեցաւ Միջերկրականեան ուխտը։ Անիկա առաջին շօշափելի քայլն էր երկու երկիրներու ոչ միայն մերձեցման, այլ եւ, որոշ պայմաններու մէջ, փոխադարձ պաշտպանութեան տեսակէտէն։

Անոր յաջորդեց Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը։ Տեսակ մը Լոզան էր Մոնթրէօն։ Քըրզընը բացակայ էր, ճիշդ է, ինչպէս եւ Ըսմէթը։ Բայց քըրզըննականութիւնը աւելի շեշտուած էր հոն։ Տեսակ մը նահանջականութիւն, որուն արդիւնքը եղաւ անդաստութիւն մը։ Այսինքն՝ կատարեալ յաջողութիւն մը թրքական տեսակէտին։

Թուրքիա խաղաղութեամբ ձեռք բերաւ այն, զոր յաղթանակով կրցած չէր ստանալ։ Այդ յաջողութիւնը կ'ենթադրէր չահերու նոյնութիւն մը։ Եւ հետեւաբար, փաստ մը՝ անգլեւթուրք մերձեցումին։

Ու մինչ Բրիտանիա կը շարունակէր իր կայսրութեան մեծագոյն գաղթավայրի ճամբան ապահովել զանազան միջոցներով, իր թագաւորը այցելեց Պոլիս։ Զփորձենք վերլուծել թէ ինչ էին այդ ժամանակին պարագային չարժառիթները։ Թերեւս իր սիրտն ու իր թագը միակամ մղած էին խաւրելու Ը.ը ամուսնալուծեալ սիրուհիին հետ Միջերկրականի կապոյտ ջուրերուն վրայ օրօրուելու։ Փաստը այն էր, որ ան Մեծն Բրիտանիոյ երէկուան գահակալը, ոտք կը դնէր Թուրքիոյ նախկին մայրաքաղաքը։ Զգրադինք նաեւ ընդունելութեան եղանակով։ Տըպաւորութիւնը այն էր, որ — ինչպէս կ'ըլլայ նման առիթներու, — Խաւըրտ ու Աթաթիւրք խօսած էին անհրաժեշտօրէն աւելի, ու քաղաքականութիւնը անմասն եղած չէր երկու տիրակալներու մեկուսի տեսակցութիւններու ընթացքին։ Զմոռնանք, որ կ'ընկերակցէր նաեւ ծովային նախարարը։

Աւելի շօշափելի էր այդ այցելութեան յաջորդող լուրը, — Խաւըրտ, կ'ըսուէր, Լոնտոն է հրաւիրած Աթաթիւրքը։ Այդքանը, ինքնին, մտերմութեան մը երրորդ ապացոյցն էր։ Առանց նկատի առնելու ճառերը որոնք խօսուեցան այդ հանդիպումի ընթացքին, երեւոյթը կամ դէպքը կը բաւէին որ Միջերկրականի՝ չահագրգռուած պետութիւնները նպաստաւոր կամ աննպաստ կերպով ազդուին անկէ։ Աւելի չհեռացնենք այս պարագան։ Վասնզի գուցէ այդ բոլորը կը ձգտէին միայն այդ ազդեցութիւնը ձեռք ձգելու։

Քանի մը օր վերջ, սակայն, Աթաթիւրքի եղած հրաւէրը ձեւափոխուեցաւ։ Երեւան եկաւ, որ հրաւիրուած է վարչապետը՝ Ըսմէթ Ինէօնիւ։ Իսկ Աթաթիւրք յայտարարած է Խաւըրտի. — Ձերդ Վսեմութիւն, վարչապետը արդէն պիտի գայ քանի մը օրէն։

Ու լրացուցիչ ծանօթութիւնները յաջորդեցին այս հաւաստումին։

Խօսք եղաւ պատրաստուած համաձայնութեան մը, տնտեսական ու դրնուորական մասնագէտներէ կազմուած շքախումբի մը ընկերացումին՝ Ըսմէթ Ինէօնիւի, ինչպէս նաեւ Տարտանէլի ապառազինումին՝ Անգլիոյ կողմէ։

Այս բոլոր ծանօթութիւնները խորապէս յաջորդեցին այնքան արագ, որ շահակից երկիրներու մէջ խոր այլայլութիւն թողուցին։

Անկէ վերջ, սակայն, զգալի փոփոխութիւն մը երեւան եկաւ։

«Յառաջ» քաղելով հաւաստի աղբիւրէ մը, հաղորդեց թէ «Ըսմէթի այցելութիւնը տեղի պիտի չունենայ յառաջիկայ գարունէն առաջ»։ Այդպէս ալ եղաւ։

Պատճառ։

Որովհետեւ Լոնտոնի համար նպատակ չէր առիթ, այլ միջոց։ Կ'ընդգծենք այս բառը, անոր մէջ թաքնուած է նաեւ ամբողջ անգլեւթրքական մերձեցման, բարեկամութեան կամ նոյն իսկ զինակցութեան գաղտնիքը։

Կը համոզուինք աւելի, եթէ մտաբերենք թէ Ըսմէթի այցելութեան յետաձգումին օրերուն իսկ Լոնտոնի իտալական դեսպանը, Կրանտի, Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ բանակցութեանց սկսած էր՝ «Միջերկրականի մէջ անգլիեւիտալական վէճերը հարթելու մասին»։ Կրանտի մեկնեցաւ Հռոմ, զեկուցումի համար, անշուշտ։ Մինչ այդ, մթնոլորտը մասամբ փոխուած էր արդէն, մեղմացած, եւ շատ հաւանական է, բանակցութիւնները թաքուն կամ յայտնի ձեւով կը շարունակուէին։

Ատոր յաջորդեց ուրիշ նշանակելի պարագայ մը։ Մուսոլինի, հռոմէական կայսրութեան պատգամաբերը, իր վերջին ճառին մէջ խստութեամբ մեղմացուց արդէն իսկ թուլցած լարումը։ Ու Իտալ չյապաղեցաւ իր երկրին նոյնքան բարեացակամ տրամադրութիւնը կամ պատրաստակամութիւնը յայտնելու։

Այնքան որ Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ երեսփոխաններ հարց տուին թէ «անգլեւիտալական համաձայնութիւնը պիտի չվնասէ՞ Թուրքիոյ շահերուն»։

Հարկ է ակնարկի տակ պահել այս, շատ յատկանշական պարագան։ Որովհետեւ անիկա փաստ մըն է թէ՝ անգլեւթուրք մերձեցումը արդիւնք էր միայն իտալեւանգլիական յարաբերութեանց լարման, եւ, երկրորդ, այդ վիճակին բարեփոխումը, անգլիական երեսփոխաններու իսկ համոզումով, կրնայ ըլլալ ի վնաս Թուրքիոյ։

Մալթան. — պիտի հարցուի կրկին։

Բայց անիկա, կրկնենք նորէն, նահանջի ձեւ մըն էր միայն՝ Լոնտոնի կողմէ, երբ Ըսմէթը տեղը նստեցնելէ վերջ, հարկ էր երեւոյթները փրկել եւ ձեւով բաւարարել Թուրքիան։ Այլապէս, որ դիտէ յարերու վրայ խաղալ, կը ձգտէր միայն մէկ բանի, — իր շահերու ապահովութեան։ Հռոմ, ինչպէս կ'երեւայ, օրէ օր կուտայ այդ հաւաստիքը։ Մեզի համար գաղտնիք մըն է թէ ինչ ձեւով կը տարուին բանակցութիւնները Հռոմի եւ Լոնտոնի միջեւ։ Գիտենք, միայն որ Մուսոլինի պատերազմի նախօրէի խոստումէն զատ 1927ին ալ Լոնտոնի հաւանութիւնն էր ստացած՝ Փոքր Ասիոյ թրքական եզերքներու մասին։

Ահա պարագաներ եւ իրողութիւններ, որոնք, ամբողջովին առած, բաւական կը նսեմացնեն Մալթայի այցելութեան ու այդ այցելութեան առթիւ խօսուած ճառերուն արժէքը Անգլիեւթուրք ներկայ յարաբերութեանց մէջ չեղածները աւելի նշանակալից են, քան եղածները։

Մեծն Բրիտանիա կրնայ շատ գոհանալ։ Կրնայ նոյն իսկ անխուսելի դառնալ։ Բայց, անոր համար ամէնէն նախընտրելին կրկէ խոյս տալն է։ Իրաւաբար, — ան իր զօրացումին գէթ խաւր նպաստը եւ իր այժմու քաղաքականութիւնը։

Իսկ Միջերկրականի մէջ, ան լուրջ պատասխաններ ունի ինչպէս եւ Իտալիա — մեծ ուժի մը հետ խախխէլ խոյս տալու, նկատի ունենալով իսլամական երկիրներու անհանգիստ վիճակը։ Հռոմ ու Լոնտոն տոկացած են հրաժարելու իրենցմէ իրենէ տարբերու քով իրար նսեմացնելու ձգտումներէն։ Իսկ եթէ փոխադարձօրէն կարենան վստահեցնել, փոխադարձ շահերու պահպանման մասին, ինքնին կը վերնայ այն պատճառը, որ Լոնտոնը մղեց ժպտելու Էնկիւրին։

Անգլեւթուրք յարաբերութեանց բարելաւումը ցուցքնուց էր անգլեւիտալական յարաբերութեան լարումին։

Անգլեւթուրք յարաբերութեանց բուզալի թուլացումը, միշտ նոյնքան հաւանալի, զուգահեռ կ'ընթանայ անգլեւիտալական յարաբերութեանց բարելաւման հետ։

Մալթան ճնարակ մըն էր միայն։

Իսկ Էնկիւրին, այնքան համեստ է իբրեւ ուժ — առանձինն ու Միջերկրականի մէջ — որ անզօր է Հռոմը հեռացնելու Լոնտոնէն, եթէ անոնք մօտեցած են իրարու մօտենալու։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱՄԵՐԻԿԱ

— • —

ՎԻԷՆՆԱ, 7 դեկտ. 1936

Ներկայիս Պուէնոս Այրէսի մէջ գումարուող Համամերիկեան խաղաղութեան Խորհրդաժողովը, որ առնուազն երեքշաբաթ պիտի տեւէ, անհամեմատօրէն մեծ ու հոյակապ ձեռնարկութիւն մըն է։ Անոր կը մասնակցին ամենմէկ ամերիկեան արտաքին գործերու նախարարներ, որոնց մէջ նաեւ կը գտուի Մ. Նահանգներուն արտաքին նախարարը՝ Հըլ։ Քսան անկախ պետութիւններ իրենց ներկայացուցիչները ունին ժողովը բացառիկ կարեւորութեան դրոշմը կ'առնէ նախագահ Ռուզվէլթի ներկայութենէն։ Անիկա անօրինակ խանդավառութեամբ մը ողջունեցաւ Պուէնոս Այրէսի մէջ։ Իր ընդունելութեան համար հաւաքուած մարդոց թիւը մէկ միլիոնի կը հասնէր։ Արդարեւ անօրինակ՝ ուէլ պետական մարդու համար աւելի քան արքայավայել։ Համամերիկայի համար այս մեծադղրգուած ցոյցը ալ աւելի ծանր կը կշռէ համաշխարհային իրերու նժարին մէջ, երբ նկատի առնենք որ այս ցոյցը տեղի կ'ունենայ Արժանթինի մայրաքաղաքին մէջ, որ միշտ սառնագոյն յարաբերութիւններ չէ առած Սամուել Տոմին հետ, Արժանթինի՝ որ յաճախ իր ակնարկները Եւրոպայի կողմ դարձուցած է քան Ուաշինկթընի։ Բայց հիմա, տակաւին չկայ որ հին քինախնդիր եւ մրցակցական յարաբերութիւններ հիմնովին փոխուած են, յորմէհետէ Ռուզվէլթ իր բարձր պաշտօնին կոչուեցաւ եւ իր աղդուութեան առաջին տարիներէն ի վեր։

թեան քաղաքականութիւնը արար աշխարհի աչքեւ յայտնեց իր այս ուղղութեամբ եւ մտերմական արտայայտութիւններով։ Այլ եւս խօսուիլ քաղաքականութիւն չէ։ Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ կացութիւնը վճռական փոփոխութեան ենթարկուած է։ Եւ յայտնի է թէ մեծ երմութեան այս խօյանքը աւելի յժ պիտի ստանայ տրուելիք կարեւոր որոշումներէն, որոնք լաւինացնեն Ամերիկայի բովանդակ վստահութիւնը պիտի խարսխեն Հիւսիսի մեծ հանրապետութեան հաւատարմութեան վրայ։ Այդ որոշումներէն գլխաւորը այն պիտի ըլլայ որ Ուաշինկթըն տարուոր սահմաններուն վրայ այլ եւս զօրք պիտի չհամախմբէ. զանազաններն ալ եւ պիտի քաշէ ու մեծամեծ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկէ իր վաճառականութեան մեթոտը ի նպաստ հարաւայիններուն։

Ուրեմն Ռուզվէլթ պիտի յաջողի՞ համամերիկեան խնդիրը պսակաւորել եւ Պուէնոս Այրէսի խորհրդաժողովը Նոր Աշխարհին քաղաքական զարգացումին ամուր խարսխանիշը կազմել։ Այս գաղափարը այսօրուան չէ, այլ անոր ծնունդը եւ կ'երթայ մինչեւ աւելի քան հարիւր տարի, այսինքն՝ կը դուգադիպի այն շրջանին, ուր Հարաւային Ամերիկա ազատ ու անկախ դարձաւ։ Այն ատեն արդէն Մ. Նահանգներուն նախագահ Ճօն Քուինսի Ատամս պատգամագրով մը ճանչցաւ ընդունեց, թէ Ուաշինկթըն պէտք է աշխատի արտաքին բարեացակամութեամբ չարժիլ Հարաւի ազատագրուած երկիրներուն հանդէպ, չմիջամտել անոնց ներքին գործերուն եւ իրենց հաւասար նկատել զանոնք։ Բայց պետութիւններու կեանքին մէջ բարի դիտաւորութիւնները բաւական չեն միշտ։ Համամերիկեան գաղափարը տեսականութեան մէջ մնաց միայն, եւ այս անգամուան ձեռնարկութիւնը կանխող նախկին ժողովներն ալ չբերին քաղաքական բաղձալի արդիւնքը։ Գեղեցիկ բառեր միայն մնացին, զուրկ գործնականութենէ, ինչպէս դժբախտաբար յաճախ քաղաքականութեան մէջ, իսկ վճռական որոշումները՝ որոնց կը սպասուէր անհամբերութեամբ՝ նոյն ժողովներուն պատկանելը չեղան։ Եւ սակայն, այս ... շրջանին, անդին ուրիշ կայսերութեան մէջ ալ կը պատուէր։ Եւրոպայի ներքին փլուզումը, պատերազմի յարատեւ վտանգը անդրատլանտեան հեռաւոր ցամաքին վրայ ահագին ազդեցութիւն գործեցին։ Արդէն ամերիկեան Հարաւի բոլոր պետութիւնները հեռացեր յուսախաբ եղան Ժընեւի Ազգաժողովէն, որմէ իրենք շատ բան կը սպասէին։ Համամերիկեան գումարումին բացումը կատարուած ատեն Ռուզվէլթ նշանաւոր ճառ մը խօսեցաւ, որ, ի մէջ այլոց, սա հարցումը մէջբերեց զբաւ. — Նոր Աշխարհի Հանրապետութիւնները կրնա՞ն արդեօք նեցուկ ըլլալ. Հին Աշխարհին, որպէսզի անոր առջեւ սպառնացող դարհուրելի աղէտը խնայուի եւ չկործանի Եւրոպա։ Եւ Նախագահը ձայնը բարձրացնելով սա վստահութիւնը յայտնեց. — Այո՛, վստահ եմ որ կրնանք, այո, Եւրոպայի նեցուկ ըլլալ։ Ամերիկեան նախագահին այս վստահութենէն կարելի չէ՞ միթէ հետեցնել, թէ այս պարագային պէտք է որ երկու ցամաքներուն միջեւ յարաբերութիւններն ու կացութիւնը հիմնուորուին նոր գետնի մը վրայ։

Ահա թէ ինչու Պուէնոս Այրէսի խորհրդաժողովը աշխատանքի ծանր եւ բովանդակալից ծրագիր մը ունի իրեն առջեւ։ Իւրաքանչիւր անջատ պետութիւններու բազմազիմի չահերը պիտի հաշտեցնէ իրարու հետ, մեծ ու պզտիկ հաւասար գնացքով մը պիտի ընթանան համամերիկեան գետնի մը վրայ, միեւնոյն ժամանակ պահելով միահաղոյն ծրագիր մը չէզոք քաղաքականութեան իրարու հանդէպ, հաստատելով տնտեսական համագործակցութիւններու, մասնաւորապէս փոխանակութեան, իրարու կարօտութիւն լեցնելով չափով, նաեւ, ի վերջոյ, բանաձեւ մը իրաւարարութեան եւ նոյն սրինակ համաձայնութիւններ։ Բայց բանը, կարեւոր պիտի ըլլայ ի գլուխ հանել երկու Ամերիկաներուն միջեւ մտաւոր ու հոգեկան մերձեցումը, որպէսզի կարելի ըլլայ իրագործել գործօն ու արդիւնաւէտ Համամերիկա մը այս հակայակերպ ցամաքին ներքին ու արտաքին պատկառանքով։ Ռուզվէլթ ատ այժմ չի մտածեր Համամերիկեան Ազգաժողովի մը կազմութեան մը մասին, ինչպէս նաեւ Մ. Նահանգներուն մուտքին վրայ Ժընեւի ժողովին մէջ։

Ամէն պարագայի մէջ, հիմա Ամերիկա նոր գլուխ մը կը ցցէ Եւրոպայի առջեւ, նոր դարագլուխ մը կը բացուի Եւրոպայի արդի ողորմելի կացութեան եւ Ամերիկայի նորընծայ միաբանութեան հակառակ կամ նեղհակ հակառակներուն միջեւ։ Մեր ցամաքը ի՞նչ վիրք պիտի բռնէ ... Իր որ կամքէ կայ, միջոց ալ կայ։ Անիկա ահա ցոյց կուտայ Նոր Աշխարհը, երկրաբանական կերպով ցամաքը, մինչ կազգացած, պառակտուած Եւրոպա ազատուր վճռակ մը կը հանդիսադրէ, որ մինչեւ իսկ կարողութիւն չունի չի նպարակին, տոկուն ուժերը հաւաքելու։

Ն. Փ. Փ.

ՏԻՍԱՂ

Ա. ուսուցիչ. — Երկու քաղաքներ կան իրարմէ 300 քիլոմեթր հեռու։ Մէկէն ինքնաշարժ մը ճամբայ ելաւ ժամը 80 քիլոմեթր արագութեամբ, իսկ միւսէն ուրիշ մը՝ ժամը 75 քիլոմեթր արագութեամբ։ Ո՞ւր պիտի հանդիպին երկու ինքնաշարժները։

Աշակերտը. — Հիւանդանոցին մէջ։

ԹԻՄԱՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ա. խենդ. — Ի՞նչ նորութիւն կայ թերթին մէջ։

Բ. խենդ. — Փառք տուր որ ապահով տեղ ենք ինկեր։ Եւրոպայի մէջ կացութիւնը այնքան խանգարուած է որ մարդ խելապէս կը խենդենայ

— Այս վերջերս մասվաճառը գէշ միս կուտայ, ի՞նչ է պատճառը։

— Բուն պատճառը այն է որ մեր սպասուհին այլ եւս չի սիրաբանիր մասվաճառի աշկերտին հետ։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (153)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Այնքան լոյս էր, որ Վարդանը որոշ կերպով տեսաւ, թէ ինչպէս Պարսիկները լառը նստան, հասան պարսկական ափը, լառը պահեցին շամբուտի մէջ ու իրենք ամէն մէկը տարբեր ուղղութիւնով ցամաք ելան։

Սկսեր էր կարգին լուսնալ։ Երեք երիտասարդները իրարու նայեցան։ Առաջին անգամն էր որ Վարդանն ու երկու ընկերները լոյս ցերեկով իրար կը տեսնային։ Զինուորներէն մէկը Ախալքալաքցի էր, անունը Նիկոլ. բարձրահասակ ու բարեձեւ մարմնով երիտասարդ մը, ծաղկախտէ թեթեւ մը փնտուած երեսով։ Լռակեաց մարդ կ'երեւէր, ուժեղ կամքով եւ երկաթէ առողջութեամբ։ Երկրորդը՝ միջահասակ, լեցուն մարմնով, կենդանի երիտասարդ մըն էր, աչքի պոչին քով միշտ պատրաստ ծիծաղ մը պահուած։ Բնաւորութեամբ ուրախ եւ քիչ մըն ալ ազմկարար՝ Ցակոբը գրասէր մը չափ տոկուն էր ու պատրաստ ամէն տեսակ զրկանք տանելու, միայն թէ չարգիլէին խօսիլ ու խնդալ։ Այդ ամբողջ օրն ու գիշերը հազիւ երկու բառ փոխանակած լինէր։

Եւ այդ՝ այնպիսի պատիժ մըն էր, որուն հազիւ կրնար դիմանալ Ցակոբը, նոյն իսկ Հայաստանի սիրոյն։ Հազիւ թէ լառը հեռացած՝ Ցակոբը ոտքի ցատկեց ծիծաղելով ու բսաւ.

— Ըհէ՜յ, ոչ Պարսկաստան, ոչ Ռուսաստան, ուրեմն Հայաստանի անկախ հողը։ Հիմա թաշկինակ պիտի պարզեմ, դուք ալ բարեւ պիտի կանգնիք դրօշակի առջեւ ... Տօ, մեռայ է՜. սաղ օրը խօսք մը չելաւ բերնէս ... Եթէ էս է յեղափոխութիւնը, ինչ մեղքս պահեմ ...ես ոչ կարեմ ... ինծմէ ձեռք քաշեցէք։ Հայա հայա, յօնքերդ ինչի՞ կիտեցիր, ախպերացու Նիկոլ ... Տօ, չեն ալ ձգեր որ մարդ քէֆովը երկու խօսք խօսի. լեզուս բերանիս մէջ թանձրացած՝ լախայ դարձեր է, անաչէնի տղայ։

— Ի հարկէ խօսէ, քեզ ո՞վ բան ըսաւ, ներողամտաբար ժպտելով պատասխանեց Նիկոլը, որ արտանց կը սիրէր ընկերը ու լաւ ծանօթ էր անոր կատակասէր բնաւորութեանը։

— Հա էդ՞նց, — մտաւ թափահարեց Ցակոբը, — խելքով խօսէ, թէ չէ էս է ինքզինքս Արաքսը կը նետեմ, խղճիս վրայ բեռ կ'ըլլեմ մինչեւ Դատաստանի օրը, — յանկարծ դառնալով դէպի Վարդանը, որ քիչ մը հեռու նստած՝ կը դիտէր բախտակից ընկերները, խօսքը անոր ուղղեց Բարեւ ընկեր, ներողութիւն կ'ընեմ, էն Զոփուրի գնտանին մէջ ոչ իրար տեսանք, ոչ ալ բառ մը խօսեցանք։ Ախպօրս բսեմ՝ էս մեր նորին գերագանցութիւն գեներալ Նիկոլն է, զուհասկցիր՝ պրատոռ (հասարակ զինուոր)։ Ես էլ՝ տէ ո՞նց բսեմ՝ Քանաքեռէն եմ, մօրս մէրը Աբովեանի մօրը հետ մէկ աղբիւրէ ջուր խմած է. Եանի Նիկոլ, ինչո՞ւ կը ծիծղաս։ Թէ Հայաստանը պարծանք մը ունի՝ էն էլ մեր գիւղացի Աբովենց Խաչատուրն է։ Էդպէ՞ս է թէ ոչ ..

— Ի հարկէ, — ընկերոջ հետ համաձայնեցաւ Նիկոլը, — Աբովեանը ողջ հայութեան պարծանքն է։

— Տօ էդ ո՞նց թէ ողջ հայութեան, — գլուխը քերելով հարցուց Ցակոբը, — բաս ո՞ր տեղացի է —

Քանաքեռցի

— Ըհը, տեսա՞ր, ես էլ Քանաքեռցի եմ, հեռուէն հեռու խնամի Աբովենց, — կուրծքը դուրս ցցած՝ փքուեցաւ Ցակոբը, մինչ Վարդանն ու Նիկոլը բարձրաձայն սկսան ծիծաղիլ։

— Դու էլ Աղասիի նման նշանաւոր կռուող պիտի դառնաս, Ցակոբ ջան, — ըսաւ Նիկոլը, — քիչ մը կռուողները քու քաջութիւնը պէտք երգեն, Քանաքեռի աղջիկներն ալ քու երգը երգելով պիտի պարեն

— Ո՞նց չէ, — ու Ցակոբը դէմքը ծամածռելով երկու ձեռքով փորը բռնեց, — մէրդ չմեռնի, Նիկոլ, որ իմանաս թէ դատարկ փորս ի՞նչ հալի է .. անիրաւը օխտը տեղէ ձէն կուտայ էն Զոփուրն էլ, Աստուած էնոր տունը չքանդի, բէՀիրա մը բան չտուաւ ուտելու է՛յ կիտի աշխարհ, է՛յ. որ հիմա մեր տունը լինէի, թոնրատան կշտին կողքի ինայի, ջան ասէի, ջան լսէի, մէրս էլ խորխով գաթա պատրաստէր, մածնի սերը քաշէի վրան էլ ձագու մեղր ... Տօ մէկ հարցնող լինի, մարդ ալ անօթի փորով կ'երթա՞յ Հայաստան ազատելու։

Վարդանն ու Նիկոլը քրքջալով կը ծիծաղէին։ Ցակոբի ձայնին, ձեւերուն, խօսքերուն մէջ այնպիսի անինքնող դրաւչութիւն մը կար, որ զգուշար էր առաջին բոպէէն իսկ չկապուիլ անոր հետ։ Ուրախ ընկեր մըն էր, քիչ մը ռամիկ, որ քաշքշուքը քիչ մը շատ կը սիրէր, թէկուզ իր հաշուին լինէր այդ։

— Ներողութիւն կ'անես, — մէկ ալ Ցակոբը լրջացած դարձաւ Վարդանին, քիչ մը շատ կը խօսամ, հին խասիաթ է ... Բիչ էլ քեզ մօտիկ ընենք, բշկօլաւոր (գպրոցական) կ'երեւիս։ Մենք բէնցպէր գեղական ենք ... Ախպօրս բսեմ, անունդ պաշխէ մեզի ... ո՞ր տեղացի ես, ո՞ւր բառով

— Վարդան է անունս, Թիֆլիսեցի, վանք կ'երթամ, — ու Վարդանը ժպտաց բարեմտօրէն։

— Է՜, աչքդ լուս, ախպէր Նիկոլ, էս էլ քեզ պէս մսխալով խօսող է, տօ՛, վայ իմ գլխուն։

— Աւելի լաւ, մեր պակասը դուն կը լեցնես։

— Հը՞, պարոն Վարդան, — մէկ երկու վայրկեան ուշադրութեամբ ընկերոջը նայելէ վերջ մտահոգուած հարցուց Ցակոբը, — ինչո՞ւ կը դողաս, ջի՞ղդ ունիս ..

Իրապէս Վարդանը վատ կը զգար։ Թաց զգեստներով, առաւօտեան զով քամիի առջեւ նստած՝ սկսած էր դողալ։

— Գետը ինկայ, — բացատրեց Վարդանը, — հեռես պարկն ալ թրջուեցաւ ... Վատ կը զգամ ...

— Տէ՛, հէր օրհնած, առաջ չըսէ՞ր։ Ջեռաց կրակ մը վառեմ ...պարկը բաց, ապրանքը փճացած չլինի՞։

Ցակոբը տեղէն վեր ցատկեց ու վազեց կըղիի վարի ծայրը, ուր դուրս էին եկած։ Գետն ինկած պարկը շալկելով՝ Նիկոլին տուաւ, իսկ ինքը ելլեց չոր ճիւղեր հաւաքեց ու կրակ մը կպցուց.

Պարկի մէջ, թիթեղեայ տուփերով զինուորական եւ ազգուտակ անծուխ վառօդ կար։ Բարեբախտաբար, տուփերը այնքան լաւ գոցուած էին, որ ջուրէն չէին ազդուած։ Վարդանը չորերը հանեց, փռեց մացառներու վրայ եւ ինքն ալ ճարճատող կրակին քով երկնցաւ։

— Ախ, եթէ պատառ մը բան լինէր ուտելու ... փորս արդէն վընկ վընկ կ'ընէ, — կեղծ լացի ձայնով հառաչեց Ցակոբը

— Ո՞ր տա՞մ։

— Ի՞նչ։

Ցակոբ ուրախութենէն վեր ցատկեց։ Նիկոլը բաճկոնի տակէն ծրար մը դուրս բերաւ։ Արթիւչ պիծան ժանտարմը տանելէն երբ վերադարձաւ դիւղեան, այնքան տճապարեց, որ այլ եւս նստիլ, ընթրելու ժամանակ չգտնելով մեծ թաշկինակի մը մէջ ծրարեց լաւաշ հաց, պանիր, կանաչ ու չիչ մը օղի, եւ տուաւ Նիկոլին։

Աւելորդ է ըսել, թէ մեր սոված բարեկամները գայլի ախորժակով վրայ ինկան ու կարգին կշտացուցին փորերնին։ Վարդանը, որ հիմա աւելի լաւ կը զգար, մօտեցաւ կրակին ու նախկին տեղը երկննալով քիչ առնէն աչքերը փակեց.

Նիկոլն ու Ցակոբն ալ, առեն մը աջէն ձախէն խօսելէ վերջ երկնցան իրարու կողքի, Վարդանէն քիչ մը անդին ու մեռելի պէս քնացան։

Անցկէ յետոյ պատահած սարսափելի աղէտի մասին Նիկոլն ու Ցակոբը որոշ գաղափար մը չունեցան։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔ. ՀԱԿՈՒՄԸ

(ՕՐԻԱՆԹԱՍԻՈՆ)

— • —

ԽՄԲ. — Խմբիր մը կովկասեան տարագիրներու ռուսերէն օրկանէն՝ «Կավկազէն» կը թարգմանենք Հայտար Պօմառի հետեւեալ յօդուածը (Կավկազ, 1936 Յոյ.).

Աշխարհի մէջ կատարուած դէպքերու հաստատութեամբ կը ներկայացնէ հաւանելի կենդանութիւն կովկասեան տարագիրներու հին եւ նոր խմբակցութեանց մէջ։ Ան երբեմն կ'առնէ այլանդակ ձեւեր եւ Կովկասի կը սպառնայ վտանգաւոր բարդութիւններ։

Այգայնօրէն մտածող կովկասեան տարագիրները պարտաւոր են վճռապէս պատնէշ քաշել այդ խմբակցութեանց ազդեցութեանց դէմ եւ յստակօրէն ճշդել իրենց դիրքերը ինչպէս Կովկասի նկատմամբ, նոյնպէս բոլոր այն արտաքին ուժերու առջեւ, որոնցմէ պատմական անխուսափելի դէպքերու բերմամբ, այս կամ այն ձեւով կախուած պիտի ունենայ մեր Հայրենիքին ճակատագիրը։

Կովկասեան իրականութեան խոլառնակ պայմաններու մէջ «օրիէնթասիոնի» (քաղաքական հակում) խնդիրը առաջնակարգ նշանակութիւն ունի։ Ան ոչ միայն քաղաքական բարեկարգութեան խնդիր է, այլ եւ մեր ժողովուրդներու ազգային գոյութեան, Թերեւս անոնց ֆիզիքական գոյութեան։

Այդ հարցին ճիշդ ըմբռնումէն կախում ունի ոչ-հիւանդագին լուծում մը կարգ մը շատ բարդ եւ սուր ազգային եւ հողային վէճերու։ Անոնց այդ խնդիրներու միջնական կարգադրութեան, բոլորովին ուղիղ է մտածել մեր ժողովուրդներու համագործակցութեան մասին քաղաքականօրէն։ Անիմաստ է, հետեւաբար, երազել եւ համախորհուրդ պետական կառուցման մասին։ Ոչ մէկ ժողովուրդ ապահով է իր քաղաքական հակումի ընտրութեան մէջ։ Ոչ մէկ երկրի համար այդ խնդիրը չի կատարուիր ժամանակէ եւ տարածութենէ դուրս։ Այդ քաղաքական առածը բացարձակ է բոլորին համար։ Նոյնն է եւ Կովկասի համար։

Մեր աշխարհագրութիւնը, անտեսական կեանքը, բնակչութեան ազգագրական կազմը եւ մեր պատմութիւնը կուտան մեզի քաղաքական ուղեցոյցներ, զորս ոչ մէկը կրնայ խախտել անպատիժ։

Կովկասը ինքնիրմով կը ներկայացնէ իր արտ. ազգային սահմաններուն մէջ, բնական ճիշդ գծուած աշխարհագրական, ռազմագիտական եւ անտեսական ամբողջութիւն մը։ Սահմանափակ հողամասի վրայ, առատօրէն օժտուած բնութեան զանազան բարիքներով, բայց ոչ համահաւասար չափով բաժնուած, Կովկասի ժողովուրդները կ'ապրին առանց ներքին բնական սահմաններու։ Տնտեսապէս իրար լրացնելով, անոնք ի վիճակի չեն ապահովելու իրենք զիրենք արտաքին վտանգէն, առանց կռթնելու իրենց դրացիներու ուժին եւ երկրին վրայ։

Կովկասեան ժողովուրդներէն ոչ մէկը ունի ամենազօրն պատմութիւն մը, տարածելու իր գերակայութիւնը միւսին վրայ։ Անոնց ամէն մէկը ունի շօշափելի քաղաքական առաւելութիւն, որմէ զուրկ են միւսները եւ ամէն մէկը ունի Աքիլլէսեան խոցելի կէտը, որ իրեն կը սպառնայ մահացու կերպով.

Ամէն մէկ փորձ մեկուսի կարգադրելու ազգային խնդիրները՝ կը հանդիպի այնպիսի հողային, անտեսական, քաղաքական բարդութեանց, զորս կովկասեան ժողովուրդներէն որ եւ է մէկը ի վիճակի չէ ՍԵՓԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՎ լուծելու։

Դիմում մը որ եւ է արտաքին ուժի՝ լուծելու համար այդ խնդիրները, մեքենաբար կը հարկադրէ Կովկասի միւս ժողովուրդները իրենց շահերուն պաշտպանութեան համար փնտռել գործակցութիւնը ուրիշ ուժերու որոնք դէմ են այդ ուժին։ Անհրաժեշտ չէ մտնել պատմութեան խորքերը, հիմնաւորելու համար այդ միտքը։ Բոլորի յիշողութեան մէջ են 1918, 1919, 1920 ողբերգական տարիները, երբ Անդրկովկասի ժողովուրդները հարբած անզգական ազգասիրութեամբ, հաշուի չառնելով ոչ երկրին աշխարհագրութիւնը, ոչ ալ անտեսութիւնը եւ պատմութիւնը, յանկարծ երեւան հանեցին մեծպետական ախորժակներ եւ յենլով զանազան արտաքին ուժերու վրայ, իրարու դէմ մղեցին անիմաստ եղբայրասպան պատերազմներ, ձգելով հիւս. Կովկասի ժողովուրդները իրենց բախտին, [illegible] կռուելու, անհաւասար պայքարի մէջ, մեծ Կարմիրներուն, մեր [illegible] ալիքներուն դէմ։ Անցեալի փորձը հաշուի առնելու է. Մենք պարտաւոր ենք յիշել, որ ինչքան ալ բարեյաջող ըլլան արտաքին պայմանները անխուսափելի վայրկեանին, երբ արտաքին եւ ներքին հարուածներէն կործանի խորհրդային Ռուսաստանը, Կովկասը կրնայ հաստատել եւ պահպանել իր անկախութիւնը այն ժամանակ միայն երբ մենք կարենանք ստեղծել մեր հայրենիքին շահերուն համապատասխան, մէկ քաղաքական կեդրոնացեալ եւ բոլոր տեսակէտներով ուժեղ պետութիւն մը։

Այդ իրագործելու համար կ'ենթադրուի երկու նախապայման.— Առաջին՝ մենք պարտաւոր ենք մեր մէջ գտնել միտք եւ ուժ միանգամ ընդմիշտ հաշուեյարդարի ենթարկելու մեր բոլոր ազգային-հողային վէճերը, ներքին սահմաններու վերագծման [illegible] կարգի համար։ Այդ խնդրին մենք կ'անդրադառնանք յետոյ։ Երկրորդ եւ այդ ունի ոչ պակաս նշանակութիւն,— մենք պարտաւոր ենք տալ պատասխան եւ կտրուկ որոշումներ, նկատի առնելով աղէկ բխած քաղաքական հետեւանքները այն փաստական վիճակին որու մէջ կը գտնուի Կովկասը աշխարհագրական քարտէսի վրայ, իբրեւ հանդիպման կէտ Եւրոպայի եւ Ասիոյ։ Արեւելեան ժողովուրդներու միջեւ, որոնց հետ եւ Հայերը, Ազրբէյճանցիները, Վրացիները եւ Լեռնականցիները կապուած են հազար ու մէկ պատմական, մշակութային եւ հոգեբանական թելերով, նաեւ ուսանողական տնտեսական աշխարհակալութեամբ, հաստատօրէն ապահովելով թէ Կովկասի ազգային քաղաքական գոյութեան, թէ մեր հարաւի եւ հարաւ-արեւելեան դրացիներու կենսական շահերուն։

Մենք պէտք չունինք ճշդելու մեր դիրքը Թուրքիոյ հանդէպ. Անհեթեթ է այդ։ Թուրքիան գրաւեց մեր երկիրը զէնքով եւ խարդաւանքով։ Կը տիրէ բռնութեամբ եւ ահաբեկչութեամբ։ Մեր ժողովուրդի կամքը ազատագրուելու տենչն է ռուսական լուծէն՝ որ պէտք չունի որ եւ է հաստատումի, ան կնքուած է արիւնով, այդ չեն ժխտեր մինչեւ իսկ Թուրքերը. Մենք կ'ուզենք միայն աւելորդ անգամ մը եւս կրկնել, ինչ որ առիթ ենք ունեցած յաճախ յայտնելու։ Մենք որ եւ է կենցաղային առնչութիւն չունինք Թուրքերու հանդէպ։ Մենք ցանկութիւն չունինք զատուելու Ռուսաստանէն չինական պարիսպով։ Մենք շատ լաւ գիտենք որ մեր աշխարհագրութիւնը, զոր ի վիճակի չենք փոխելու, անխուսափելի կերպով մեզ կը կապէ սերտ կապերով՝ անտեսութեամբ եւ մշակոյթով, ապագայ Ռուսաստանի եւ Ուկրայնայի հետ։ Մենք կ'ուզենք միայն որ այդ յարաբերութիւնները ըլլան հաւասարէ հաւասար։ Մենք կը կարծենք որ բարոյապէս մեր ժողովուրդները ունին այնպիսի հոգեկան գանձեր, զորս ոչ Ռուսաստանը եւ ոչ ալ ո եւ է մէկը աշխարհի վրայ իրաւունք չունի ոտնահարելու։ Ազատ կամքի արտայայտութիւնը եւ ներդաշնակ զարգացումը ժողովրդական համախմբի բոլոր մարզերու մէջ՝ հնարաւոր է միայն ժողովրդավարական անկախ պետութեան մէջ։ Անոնց խօսելու մեր անվիճելի պատմական իրաւունքներու, մեր նախորդներու կողմէ իրենց անկախութեան համար թափուած ծով արեան մասին, մեր քաղաքական ծրագրին այդ բարոյական հիմնաւորումը մեզի համար կը կազմէ հզօր վեհապետութիւն մը, զոր մենք պատրաստ ենք պաշտպանելու դէմ ի դէմ, կանգ չառնելով որ եւ է զոհաբերութեան առջեւ ... Մեր դիրքը այնքան պարզ եւ յստակ է, որ որեւէ բացատրութեան չի կարօտիր։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

- o -

Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները

ԳԼՈՒԽ Ը

ՀԱՐԿԱՑԻՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 13.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն իրենց երկիրներուն մէջ բնակութիւն հաստատած տարագիրներուն վրայ չդնել տուրք, հարկ եւն., ինչ անունի տակ ալ ըլլայ, նման պայմաններու մէջ իրենց հպատակներուն վրայ դրուած տուրքերէն զատ կամ անոնցմէ աւելի։

Նախորդ տրամադրութիւնները արգելք մը չեն Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքը գանձելու, ոչ ալ այն օրէնքներուն եւ կանոններուն, որոնք կը վերաբերին օտարականներուն տրուելիք պետական վկայագիրներու կամ այդ վկայագիրներու պայմանաժամը երկարաձգելու։

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅՕԴ. 14.— Փոխադարձութեան պայմանով օտարականներուն տրուած իրաւունքները եւ շնորհները պիտի չմերժուին տարագիրներուն՝ փոխադարձութեան պայմանագրի չըգոյութեան պատրուակով։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԿՈՄԻՏԵՆԵՐ ԿԱԶՄԵԼ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

ՅՕԴ. 15.— Պայմանագիր իւրաքանչիւր կողմ կրնայ կազմակերպել իր երկրին մէջ կեդր. կոմիտէ մը կամ [illegible] տարագիրներու անունով, որ նպատակ պիտի ունենայ գործակցիլ տարագիրներու օգնութեան կամ զետեղումի համար [illegible] խառն մարմիններուն, կամ պատուիրել որ կազմուին նման կոմիտէներ։

Երբ երկրին մէջ չկայ միջազգային կազմակերպութեան ներկայացուցիչ մը, այդ կոմիտէները կրնան գանձել Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքերը, ինչպէս եւ 30 յունիս 1928ի համաձայնութեամբ ճշդուած նպաստները, երկրին մէջէն հաւաքուած։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԸՆԴՀ. ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 20.— Ներկայ պայմանագիրը ի զօրու կը մտնայ, անդամակցութեան եւ վաւերացման մասին Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ առնուազն երկու պետութեանց կողմէ քարտուղարութեան տեղեկագիր տրուելէ 30 օր վերջ։

ՅՕԴ. 21.— Ներկայ պայմանագիրը կրնայ չեղեալ համարուիլ ի զօրու գալուն հինգ տարի վերջ միայն։ Չեղեալ համարելու համար, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին պէտք է ղրկել ծանուցագիր մը, որուն ստացումէն մէկ տարի վերջ միայն չեղեալ կը համարուի պայմանագիրը.

ՅՕԴ. 23.— Պայմանագիր կողմերը կրնան, ստորագրութեան ժամանակ, արձանագրել իրենց վերապահումները այս կամ այն յօդուածին մասին.

ՊԵԼՃԻՔԱ

Ստորագրած են Մէյէրս եւ Տէյթէնբը, որոնք կը յայտարարեն.—

Պելճ. կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ

1.— Նանսէնեան վկայագիրներու պայմանաժամը երկարաձգելու մասին հիւպատոսներու տրուած իրաւունքը (Յօդ. 2. հատուած 3)։

2.— Ապահովագրութեան գործողութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնները (Յօդ. 9)։

3.— Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքներու վերաբերեալ տրամադրութիւնները (Յօդ. 10)։

4.— Փոխադարձութեան հիման վրայ, օտարականներու վայելելիք իրաւունքները (Յօդ. 14)։

5.— Որ եւ է յանձնառութիւն չի ստանձներ Քոնկոյի գաղութին եւ հոգատարութեան ենթակայ Ռուանտա—Ուրունտիի երկրամասին համար։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Ստորագրած է Միքոֆ, որ կը յայտարարէ.—

1.— Պուլկար կառավարութիւնը, յօդ. 1ին առթիւ, կը կրկնէ իր վերապահումները զորս ներկայացուցած էր ստորագրելու 30 յունիս 1928 [illegible] բան պահելն, մերժելով նոյն իրաւունքները տալ հայ եւ ռուս տարագիրներէ զատ ուրիշ տարագիրներու։

2.— Պուլկար կառավարութիւնը յօդ. 2ին առթիւ գիտել կուտայ, որ Նանսէնեան անցագրով երկրէն մեկնող տարագիրները ենթակայ են նման պարագաներու մէջ կիրարկուող ընդհ. կանոններուն։ Պուլկար հիւպատոսները կրնան երկարաձգել, [illegible] պարագաներու մէջ, Պուլկարիա այց տրուած Նանսէնեան անցագրերու պայմանաժամը մինչեւ 3 ամիս։ Վիզայի ծախքը նոյնը պիտի ըլլայ նոյն երկրին տուած անցագիրներու ծախսին պէս։

3.— Դատարաններու գնահատութեան կը Թողու յօդ. 6ին տրամադրութիւնը երաշխաւորագրին չներկայացնելու մասին։

4.— Պուլկար կառավարութիւնը կը մերժէ յօդ. 7ին Ա. եւ Դ. կէտերը։

5.— Ծերերու եւ հաշմանդամներու համար, յօդ. 8 եւ 10ի տրամադրութիւնները պիտի յարգուին տրամադրելի վարկին չափով, երկրին մէջ իրենց բնակութեան տեւողութեան համաձայն։

6.— Պուլկար կառավարութիւնը կը մերժէ յօդ. 13ի առաջին կէտը, Պուլկարիա բնակող տարագիրները ենթակայ ըլլալով երկրին մէջ բնակող օտարականներու վրայ դրուած հարկատուութեան

7.— Պուլկար կառավարութիւնը կը մերժէ յօդ. 15ին 2 եւ 3 կէտերը։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Ստորագրած է Եգիպտական հիւպատոսը, Ասալ, որ կը յայտարարէ.

1.— Եգիպտական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ, յօդ. 1ին մասին, [illegible] սահմանափակումներ կամ ընդհ. [illegible]։

2— Նանսէնեան անցագրով տարագիրները Եգիպտոս կ'ընդունուին երբ վերադարձի վիզա ունին։ Եգիպտոս նախկին արտօնուած տարագիրներուն համար, Եգիպտական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ անոնց տալ Եգիպտական [illegible] (յօդ.)

3.— Եգիպտոսի [illegible]թիւնները իրենց կը վերապահեն իրաւունքը երկրէն վտարել, ու եւ է ժամու մէջ ամէն տարագիր որ կը վտանգէ հանրային ապահովութիւնը (յօդ. 3)։

4.— Որոշ վերապահութիւններ նաեւ յօդ. 4ին 3րդ կէտին եւ յօդ. 13ին մասին։

5.— Կը մերժէ յօդ. 14ը։

6.— Վերապահութիւն յօդ. 15ի մասին։

ՖՐԱՆՍԱ

Ստորագրած է [illegible], որ կ'արտայայտէ հետեւեալ վերապահութիւնները —

1.— Յօդ. 7ը չի կրնար արգելք դառնալ այն օրէնքներուն եւ կանոնագրութեանց գործադրութեան, որոնք կը ճշդեն օտար վարձու աշխատաւորներու համեմատութիւնը Ֆրանսայի մէջ։

2.— Յօդ. 15ի մասին խօսելով, Ֆրանսայի մէջ կոմիտէներու կազմակերպութիւնը չի կրնար անոնց շնորհել այնպիսի իրաւունքներ, որոնք անհաշտ են գետեղումի մասին գոյութիւն ունեցող օրէնքներուն։

3.— Ֆրանսական կառավարութիւնը, ընդունելով այս պայմանագիրը, ոչ մէկ յանձնառութիւն կ'ընէ գաղութներու եւ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու համար

ՆՈՐՎԵԿԻԱ

Ստորագրած է Պիրքլանտ, որ վերապահութիւն կը յայտնէ յօդ. 2ին առաջին կէտին, յօդ. 14ին երկրորդ կէտին մասին։

(Վերջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

Դեկտ. 6ին կիրակի օրը բազմաթիւ եւ ընտրեալ հանդիսականներու ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի տարեկան պարահանդէսը

Պարերը սկսան ժամը 5ին, ամերիկեան ընտիր նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ եւ մինչեւ ժամը 7 զոյգերը դարձան ուրախութեամբ, մինչ սրահը հետզհետէ կը լեցուէր, տեղ չմնալու աստիճան։

Ժամը 8ին Թառիստ Փորժ բացումը կատարեց գեղարուեստական բաժինն՝ նուագելով «Մայր Արաքսի» եւ «Բամբին» խանդավառ ծափերու մէջ։ Այս երկու եղանակները կրկնելէն ետք նուագեց նաեւ հանգարական գեղեցիկ եղանակ մը։ Ապա Օր. Ժամհարեան պարեց «Ուզուն տէրէ» պարը։

Վրացի կինոս Ասաթեանին բարի գալուստ մաղթեց ժողովուրդին քանի մը լեզուներով ու բոլորը զուարճացուց։ Օր. Ա. Առաքելեան իր գեղեցիկ ձայնով երգեց «Միրզէյի» եւ «Քէլէ քէլէ», ջերմ ծափեր խլելով ներկաներէն։ Փոքրիկ դադարէ մը վերջ բեմ եկաւ տաղանդաւոր երգիչ Պ. Ն. Ղուկասեան, որ չէր մերժած, ընդառնելով մեր հրաւէրը ու առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ երգեց «Այժմսատ» օփերայէն կտոր մը, ընկերակցութեամբ Թառի (Արթինեան), դաշնակի (Օր. Աֆեանս խան) ջերմ ծափեր խլելով։ Ցետոյ երգեց «Կռունկը»։

Գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ կինտոյի պարով որ մեծապէս խանդավառեց ներկաները։

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր եւ հանդիսականները ակամայ հեռացան պարասրահէն։

Վարչութիւնս այս առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր հիւրերուն եւ մանաւանդ Պ. Պ. Վրացեանի, Թոնդիկարեանի, Զօպանեանի, Շահխաթունիի, Պարթեւեանի, Տիկ. Մարի Թէրզիի, որ եկած էին քաջալերելու նոր երունգը։ Ներկայ էր նաեւ ողբացեալ Պ. Ս. Սասունի։

Թարի՛ շնորհակալութիւններ նոյնպէս բոլոր ծնողքներուն որ ամէն ջանք թափեցին թէ նիւթապէս եւ բարոյապէս առաջ տանելու համար պիտիֆէյի ծանր աշխատանքը.

Հրանոյշ Գազազեան

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— . —

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ «Համազգայինի» Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կազմակերպած էր «Մշակոյթի Օրը», որ տօնուեցաւ մեծ շուքով 13 դեկտ. Սալ տը Ժէօկրաֆիի սրահին մէջ։

Ըստ հայկական ժամադրութեան, փոխան 2.30ի հանդէսը սկսաւ ժամը 3ին։

«Համազգայինի» Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Ծաքճանեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը, որ նուիրուած էր հայկական բանաստեղծութեան։ «Հայ բանաստեղծութիւնը չեղ ճառագայթներէն մէկն է այսօր, որ կը պարզէ հայուն ջինջ եւ մաքուր հոգին»։

Ցետոյ երգիչ Պ. Ա. Խաչակեան երգեց «Անուշ ճամբորդ եմ», «Տըլէ եաման»ը, ընկերակցութեամբ դաշնակի։ Օր. Զառաւեան իր նուրբ արուեստը անգամ մը եւս փայլեցուց դաշնակի վրայ։ Ապա խօսք առաւ օրուան նախագահ-բանախօսը, Պ. Ա. Զօպանեան.

— «Այսօր ազգային մշակոյթի տօնախմբութեան օրն է։ Տօն հպարտանքի։ Գիրը, գրականութիւնը, արուեստը, գեղարուեստի գանձերն են մարդկութեան։ Եւ անոնք են ամէնէն առաջ, որ ազգի մը արժէքը կը պատկերացնեն եւ կը բարձրացնեն։ Անոնք են որ, ազգի մը զանազան հատուածներուն մէջ բարեկամներ կը ստեղծեն։ Այն ժողովուրդը որ բիւրացուցած է այս ամէնը, կ'արժանանայ մարդկութեան յարգանքին ... Մեր ցեղը մարդկութեան վրայ [illegible] դէմքը չէ տուած։ Բայց իր գիրը, գրականութիւնը, արուեստը ունին ինքնայատուկ գեղեցկութիւն մը, որ մարդկութեան մէջ մեծ տեղ գրաւած է»։ Բանախօսը ծանրանալով արեւելեան եւ արեւմտեան արուեստին վրայ, պատմեց շարք մը արուեստագէտներու կեանքը, ու կարդաց նաեւ գեղեցիկ կտորներ մեր միջին դարու բանաստեղծներէն, որոնք կը կազմեն մեր ցեղին [illegible]։

Տուաւ անունները ու գործերը բոլոր անոնց, որոնք ջանացած են յղկելու եւ զօրացնելու համար հայ գրականութիւնը։ Ու փափաք յայտնեց որ, իւրաքանչիւր արուեստագէտ, իր կարողութեան չափով աշխատի այդ ուղղութեամբ։

Անմիջապէս վերջ, Օր. Գիւլպիւլեան իր Թրթռուն ձայնով եւ խոր զգացումով երգեց կտոր մը՝ Զօպանեանէն, արժանանալով հանդիսականներու ջերմ ծափերուն։

Հիմա բեմին վրայ է Տիկ. Հ. Սարգիսեան։ Սրահը լուռ է։ Աչքերը բեմին վրայ։ Եւ յանկարծ բառ մը շրթներէն

— «Սուրբ Մեսրոպ», Սիամանթօ։

Արուեստագէտ Տիկինը արտասանեց այս կտորը այն սրտով, ինչպէս որ գրած էր հեղինակը։ Վերջաւորութեան՝ ծափերու տեղատարափին տակ շարունակեց Չարենցի «Դանդրանէր տղան», եւ Մ. Մեծարենցի «Իրիկուան Իղձը»։

Այս գեղեցիկ արտասանութիւններէն վերջ, երեւցաւ տաղանդաւոր ջութակահարը, Պ. Յ. Աղազարեան, որ անգամ մը եւս խորապէս խանդավառեց հանդիսականները։

Պ. Ա. Խաչակեան, երկրորդ անգամ ըլլալով, երգեց Մ. Պէշիկթաշլեանի «Դու զով խնդրեա» եւ Կոմիտասի «Հայաստան»։ Օր. Զառաւեան նոյնպէս դաշնակի վրայ նուագեց Բարխուդարեանի «Սազ պարը»։

Կարգը եկած էր օրուան բանախօսին, Շ. Նարդունիի, որ ողջունուեցաւ ջերմ ծափերով եւ որ միասին բերած էր դէզ մը գրքեր, իր այնքան մշակուած ուսումնասիրութեան առթիւ։ Իբրեւ նախաբան պատմեց երկու սիրահարներու Սոսոնի եւ Պայլոնի հէքեաթը եւ չէչոյց.

— «Հայ մշակոյթի տօնը, ամբողջութիւնն է պատմութեան մէջ կատարուած [illegible]։ Հայ բանաստեղծութիւնը ծաղիկ մըն է, որուն հուն-

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՑԵԱՆ
(Սթամպոլցի)
եւ
ԴԻՈՐԳ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ (Սթամպոլցի)
Ամուսնացած
Իսի լէ Մուլինօ, 12 դեկտ. 1936

մը ներառած է աշխարհի չորս ծայրերուն։ Երբեմն ան կը հալածուի կատաղի փոթորիկներէն, կը քշուի հոս ու հոն, կը չորնայ ու կը փշրուի [illegible], սակայն կայ ու կը մնայ անոր արմատը որ ոչ ոք կրնայ խլել [illegible]»

ԽՄԲ.— Ամբողջութեամբ պիտի հրատարակենք իր ճառը, որ տեւեց մէկ ժամ։

Վերջին բանախօսն էր Հ. Վահան Վ. Յովհաննէսեան, որ գրաւոր ճառով մը ներկայացուց Հ. Կարապետ Տէր Սահակեանի կեանքն ու բանաստեղծութիւնը. (Պիտի հրատարակուի առանձին)։

Օր. Իրիս Գիւլպիւլեան անգամ մը եւս երգեց՝ երգելով հայ ժողովրդական կտոր մը որ բարձր խանդավառութիւն ստեղծեց եւ արժանացաւ կրկնումի։

** Նախագահը, իր բացման ճառին մէջ, Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան ցաւն ու կսկիծը յայտնեց տառապանքով երախտաւոր մտաւորականին՝ Ս. Սասունիի եղերական մահուան առթիւ։ Սասունի փոխ-նախագահն էր Համազգային Կեդր. Վարչութեան։

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆԸ

Պ. Ց. Վարդալեան յիշած ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէր եթէ ապացուցանէր թէ Պ. Գարայեան կարելի օգտակարութիւններ է մատուցած Սեբաստահայերուն եւ միշտ ալ գոհացումներ է բրած։ Թող վայրկեան մը մտիկ ընէ Պ. Գարայեանի բառերին որ «Ես ալ իմ փառասիրութիւններս կը ծառայեմ ...» մինչեւ հիմա Պ. Գարայեան ցուցադրած է մեզի միայն խօսքերու յորձանք։

Ինդիր կ'ըլլայ թէ տարի մը առաջ ընդհ. ժողով է գումարուած 35 անձերու մասնակցութեամբ։ Այս՝ ուղղակի երեւակայութեան արդիւնք է նման անոր որ մատնացոյց Պ. Աւրունին հմուտ է շատերուն աչքին առջեւ բերելու դէպի լուսին եւ երկնային մոլորակները ճամբորդելու կարելիութիւնները

Ակնարկուածը՝ թէյասեղանի մը մասին է որուն մուտքը վճարելով ներկայ եղած են Պ. Պ. Նէրսէսեան, Փամբուքեան, Կէմճեանը, Հէքիմեան, Թաթարեան, Տէր եւ Տիկ. Գաբաքէօզեան, Տէր եւ Տիկ. ... Տէր եւ Տիկին Գարայեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Գօզոսեան, Տիկ. Վարդանեան եւ Մ. Գօզոսեան։ Իբրեւ հիւր կային Ամերիկայէն Հայաստան այցելած եւ անկէ վերադարձած Վէրաշինացի եւ Ալգի ներկայացուցիչները, չորս հոգի եւ փրոֆ. Ապոսեան, թէյասեղանէն վերջ զուտ մուտքը, սպասող Պ. Աւրունին գանձապահին յանձնեց միայն 80 ֆրանք։

Օրուան հիւրերու Հայաստանէն տրուած տեղեկութիւններէն վերջ, փափաք յայտնուեցաւ նաեւ որ հոս ալ Վէրաշինացի մասնաճիւղ մը կազմուէր։ Շատեր առաջարկ վաղահաս գրուած [illegible] անցեալի թիւր հասկացողութիւնները։ Միայն յօժարութիւն ցոյց տուին փրոֆ. Ապոսեան եւ Գարայեան. Իսկ այսօր իր ատենագրութիւն Պ. Աւրունին թէյասեղանի բոլոր տեւողութեան [illegible] ներկաներէն շատ հեռու եւ միայն գրաւած էր տուփ մը թէյի [illegible] բերնին մէջ հայհոյելով, ըստ Տիկ. Գարայեանի վկայութեան։

Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան կանոնագրին համաձայն ամէն 3 ամիսը անգամ մը ընդհ. ժողով մը տեղի կ'ունենայ, իսկ ամէն վեց ամիս՝ նիւթական հաշուետուութիւն։ Վարչական կազմի մը տեւողութիւնը մէկ տարի է, իսկ վարչականներ անգամ մը երկու անգամէն աւելի չի կրնար վերընտրուիլ։ Այժմ ցոյց տուէք որ չորս տարիէ ի վեր 16 ընդհ. ժողով է տեղի ունեցած եւ 8 անգամ ալ նիւթական հաշուետուութիւն եւ միշտ ալ իրարու վրայ Պ. Գարայեանը լիազօր է ընտրուած ըստ ձեր հաւաստիքներուն։ Նաեւ գոհողութիւններէ ետ չմնացող Պ. ... գանձապահը Թող գոհողութիւն մը եւս ընէ եւ չորս տարի առաջ իրեն յանձնուած 1350 ֆ.ի մօտ հաշիւները յայտարարէ թերթի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

չարունակեն վրդովութիւնը Զինուորական ուժերը բացէ ի բաց կ'օգնեն անոնց։ Միւս կողմէ, քարոզութիւն կը կատարուի ի նը-պաստ փախթոցին։ Ցեղապետականները 100 փախթոց (տարբեր) ունին իրենց հետ եւ իրենց մտած տեղը բռնի կը հանեն գլխարկը եւ փոխարէնը փախթոց կը հագցնեն։ Այս տեսակ շատ դէպքեր ընթացքներու մէջ կը գտնուին Թուրքերու հանդէպ։

Ատանայի աղէտեալներուն թիւը 8000

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ օրէ օր աւելի լաւ կը հասկցուի ողողումի աղէտը։ Պաշտօնական արձանագրութեանց համաձայն, 1500 տուն քանդուած են քաղաքին եւ շրջակայ 6 գիւղերու մէջ որոնց հետ կարելի եղած է հաղորդակցիլ։ Աղէտեալներուն թիւը 8000ի կը հասնի։ Քաղաքին մեծ մասը աղախարչ տեսարան մը կը պարզէ իր աւերակներով։ Մեռնողներուն թաղումը շատ տխուր եղաւ։

Հիւանդանոցներուն գործարանները հարիւրաւոր ծրար կտաւ տը-րամադրած են՝ ճերմակեղէնի համար։ Միւս կողմէ խոստացած են ձրի բամպակ տրամադրել անկողնի շինութեան համար։ Կէսօ-րին եւ իրիկունը հաց եւ տաք կերակուր կը բաժնուի աղէտեալնե-րուն։ Հետզհետէ փայտ եւ ածուխ կը հասնին հարեւան նահանգ-ներէն, իբրեւ նուէր՝ ժողովուրդը գնահատելի աջակցութիւն մը կ'ընծայէ աղէտեալներուն։ Պայծառ օդը կը նպաստէ օգնութեան կազմակերպութեան։

Պատրաստութիւններ կը տեսնուին՝ արագօրէն շինելու հա-մար քանդուած ամբարտակները։

Գիւղերու մէջ 4000 հոգի առանց ուտելիքի մնացած են։ Կ. Մահիկը ուտելիք եւ պարէն ղրկած է անոնց։ Ատանայի կիները Կ. Մահիկի անունով կը պտտին թաղերը եւ հանգանակութիւն կը կա-տարեն։ Այս առաւօտ մարմին մը ժողով գումարեց, նախագահու-թեամբ կուսակալ Թէֆվիք Հատիի։ Ժողովականները, որոնց մէջ կային նաեւ հարուստ վաճառականներ, 1500 ոսկի նուիրեցին։ Ժո-ղովուրդն ալ կը նուիրաբերէ։ Դեղագործները յանձն առած են հա-զար ձրի դեղատուփ պատրաստել։ Փլած տուներուն թիւը 1489ի կը հասնի։

Փարիզի բանվարամաճաններուն գործադուլը

Գիւղացիական կուսակցութեան անդամները առջի օր ժողով գումարելով, որոշեցին գործադուլ հռչակել, իրենց պահանջները արժեցնելու համար։ Կ'ըսուի թէ դաւառն ալ պիտի միանայ այս շարժումին, եթէ գոհացում չառնան։ Պ. Տորժէր, կազմակեր-պութեան նախագահ, այս առթիւ յայտարարեց թէ իրենց ծրա-գիրը մէկ օրէն միւսը գործադրելի բան չէ։ Իրենց անմիջական պահանջներն են սահմանափակել կարգ մը բանջարեղէններու եւ պտուղներու ներածումը, քանի որ աւելի աժան կը ծախուին եւն.։

Փարիզի Հալը սովորական քանակութեամբ մթերք ստացած ըլլալով, քաղաքը բանջարեղէնի նեղութիւն չկրեց մինչեւ երէկ, բայց կացութիւնը կրնայ ծանրանալ, եթէ բանթողները տեղի չտան։ Առաջին առթիւ գործադուլ հռչակեցին նաեւ Լիոնի եւ Մէ-ցի բանջարավաճառները։

«Իւմանիթէ» այս գործին մէջ ալ Փաշական շարժում տեսնե-լով, կը պահանջէ բանտարկել գիւղացիական կուսակցութեան վարիչը, Տորժէր։

*** Լիլի 25,000 մետաղագործ բանուորները, որոնք պարպած էին գործարանները, կը շարունակեն գործադուլը, գանգատելով թէ գործատէրերը չեն յարգած իրենց խոստումը։

Կռիւներ վերսկսան Մատրիտի շուրջը

Միջնորդութեան բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելած ըլլալով, Սպա-նիոյ ռազմաճակատներու վերսկսան գործողութիւնները, Մատրիտի գրաւման համար։ Զօր. Ֆրանքօ կ'ուզէ ընկճել քաղաքը, առանց սակայն կործանելու։ Կատաղի կռիւներ կը մղուին քաղաքին շուր-ջը։ Կառավարական զօրքն ալ գերագոյն փորձ մը կը կատարէ, Վալյսաքաղաքը փրկելու համար։ Սաստկաշունչ ձմեռը եւ ձիւնը կը դժուարացնեն ընդունուորական գործողութիւնները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Իտըն, ճառ մը խօսե-լով, շեշտեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը խաղաղութեան հարցով կը շահագրգռուի համաշխարհային հասկացողութեամբ։ «Եթէ Եւրոպայի ազգերը չեն կրնար գործակցիլ սպանիական հար-ցին մէջ, այն ատեն աւելի եւ աւելի պիտի խրինք խորունկ եւ ա-հարկու ջուրերու մէջ. Աշխարհը այսօր այնքան պզտիկցած է որ, հեռաւոր կէտի մը վրայ բռնկած կայծ մը կրնայ բոցավառել ամ-բողջ աշխարհամաս մը։ Ուստի պէտք է հսկենք ամէն վայրկեան եւ բոլոր կէտերուն վրայ։ Լէօն Պլումի նախաձեռնութիւնը պատե-րազմի շատ ծանր վտանգէ մը փրկեց Եւրոպան։ Բայց եւ այնպէս, կը շարունակուի սպանիական ողբերգութիւնը։ Ինչո՞ւ։ Որովհե-տեւ ազգերը չեն յարգեր օգոստոսին կնքուած համաձայնութեան ոչ տառը, ոչ ալ ոգին»։ Այս առթիւ նախարարը նորէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է Գերմանիոյ գործակցութիւնը եւ թէ խաղաղութիւ-նը անբաժանելի է։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ բանակցութիւններ կը կատարեն, որ-պէսզի Թուրքիան ալ միանայ 1936ին Լոնտոնի մէջ կնքուած նա-ւային դաշնագրին։ Նոյնիմաստ բանակցութիւններ կատարուած են նաեւ Խ. Միութեան, Լեհաստանի եւ Սքանտինաւեան կառավա-րութեանց միջեւ։ Բայց Թուրքիա առաջին Միջերկրականեան պե-տութիւնն է որ կը հրաւիրուի։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ վճարումն էր երէկ, 15 դեկտեմբեր։ Իտալիա ամերիկեան կառավարութեան հաղորդեց թէ պիտի չկրնայ վճարել 2,141,593 տոլարի պարտքը։ Ֆրանսա-կան կառավարութիւնը կ'ուզէ Ամերիկա ղրկել նախկին նախարար մը, Ժորժ Պոնէ, բանակցութիւններ կատարելու համար։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. քարտուղարը, Լէօն Ժուհօ, ճառ մը խօսելով պետական պաշտօնեաներու համագումա-րին մէջ, պահանջեց ազգայնացնել ապահովագրութիւնները, վար-կը եւ մեծ ճարտարագործութիւնները։

մը մէջ եւ կամ ձգձգումներէ վերջ ըլ-լալիք ընդհ. ժողովի մը մէջ։ Նաեւ այս չորս տարուան ընթացքին մնա-յուն ըլլալը եւ ժառանգութեամբ ատենապետը եւ ուրիշ համախոհներ՝ եթէ կան, փաստերով ապացուցանեն թէ վճարած են իրենց ամսավճարնե-րը քանի որ ըստ կանոնագրին՝ երեք ամիս չվճարող մը քուէ տալու իրա-ւունք չունի եւ վեց ամիս չվճարող մը ընտրելի չի կրնար ըլլալ։

Ահա այսքան տարրական պայման-ներէ կը խուսափին, Պ. Պ. ազգասէր-ներ։

Տօքթ. Ա. Պօղոսեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այնթափցի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ ընկ. կարօ Սասունիի եւ իր պարագաներուն։

X

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Քաժոնի վարուժան խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն։

X

Տարօն Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ իրենց պարագաներուն, իրենց եղբօր՝ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ։

X

Հայ Երիտասարդաց Ակումբը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր յարգելի բարեկամին Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՋՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը 17 դեկտ. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին իր սրահներուն մէջ, 7 rue Guénégaud, փարիզ. Օրակարգ՝ տարեկան հաշուետուութիւն։ Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Տէր-Ազարեան եւ զաւակը, Օր. Անահիտ Տէր-Ազարեան (Պրիւքսէլ), Պ. Վահան Տէր-Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր-Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Կէվրէքեան (Պրիւքսէլ), Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Տէր-Ազարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահագն Տէր-Ազարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Խնճիճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօզոյեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր-Ղուկասեան, Այրի Տիկին Կատարինէ Զարմանեան (Մարսէյլ) ինչպէս նաեւ Զէչէեան, Զիզմէճեան, Մօրեան, Տէմիրճեան եւ Արեւեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, կեսրոջ, մեծ մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐ ԱԶԱՐԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, 1860)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 14ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան, իր բնակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 16 դեկտ. չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին իր բնակարանին մէջ, Աբարթըման Սֆուար Պլանփորթ. Տէօյլ-Մօնթըմանեի. (Աէն է Ուազ)։

Շոգեկառքը կար տուի Նորէն կը մեկնի կէսօրէ վերջ ժամը 2.01ին։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro · TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 17 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3297

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՎԱՅ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՇԱՆԹԱԺԸ»

Ազուէս՝ երբ դիմացը ուժ կը տեսնէ, առիւծ՝ տկարին հանդէպ, Թուրքիա տեսակ մը նախրական պատերազմի ձեռնարկած է այս միջոցին, Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարցին առթիւ:

«Ցառաջ» օրը օրին կը հաղորդէ Թուրք մամուլին հրատարակութիւնները, յօդուած թէ լուր:

Բոլորին ալ միտքը մէկ է,— անդադար խեղ լեզնել դրակին վրայ, ի հարկին ուրիշ կայծեր ալ վառել, անհատապատ ատեղծելու եւ նոր աւարներ խլելու համար:

Էնկիւրի շատ լաւ գիտէ որ հողատար իշխանութիւնը, Ֆրանսա, այս միջոցին բազմաթիւ ծանրակշիռ հոգեր ունի թուն Եւրոպայի մէջ: Միեւնոյն ատեն գիտէ որ Սուրիան դեռ տիրապար կազմակերպուած չէ, իբրեւ պետութիւն, չունի բանակ եւ ուրիշ ամուր յենարաններ:

Հետեւաբար, առիթը շատ յարմար կը նկատէ, անհաղանդ հնչեցնելու եւ ջուրերը պղտորելու համար եւ յեղապատաս կանչ մը, ամբոխելէ ի վեր.

—Կը զարնե՜ն, կը քշե՜ն, մեր մուխր կը մարեն, օգնութի՜ւն…

Այս առթիւ, ի՜նչ մեղրածորան խօսքեր՝ ի պատիւ հայ «մաճանաւ»ներուն, բայց, անշուշտ, «Դաշնակ»ներէն, որոնք Թուրքական չահերուն դէմ կ՚երթան

Բայց միայն Թուրք մամուլը չէ որ կը հնչեցնէ մարտակոչը: Տարժման պլուխն անցած են, նաեւ, պատասխանատու անձեր: Տակաւին երէկ էր որ վարչապետը ինք անուղղակի ազդարարութիւններ կ՚ուղղէր, Անգլիական Տարրին բողոքին առթիւ

— «Մեր ջիղերը այնքան լարուած են որ, յանկարծակի ծագած դէպքեր կրնան անբաղձալի հակազդեցութիւններ եւ շատ ենդացուցիչ կացութիւն մը յառաջ բերել»:

Իսկ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, չունչը ժրնեւ առաւ, պաշտպանելու համար Թրքական տեսակէտը, որ չի համապատասխաներ ոչ 1921ի դաշնագրին տրամադրութեանց, ոչ ալ հոգատարութեան պայմաններուն:

Ինչո՞ւ ծածկել, նոյն այդ չարաբաստիկ դաշնագրին մեղքն է որ կը քաշէ, այսօր, Ֆրանսա, եւ եթէ տկարանայ, քաւել պիտի տայ նաեւ նորագոյն պետութեան, Սուրիոյ:

Զիջումէ զիջում գլորելով, այդ շրջանի Ֆրանսական կառավարութեան բանագնացը, Ֆրանքլէն Պույեօն տարօրինակ թուղթ մը, որ ոչ աշխարհագրութեան կը համապատասխանէ, ոչ ալ տնտեսական, ռազմական եւ ջրագրական պահանջներուն

Այդ իսկ պատճառով, երբեք չափազանցութիւն չէ յիշել թէ Թուրքիա կը ձգտի տարածուիլ մինչեւ Հալէպ:

Նոյնինքն Թ. Ր. Արաս վերջերս յուզեց այս հարցը, երբ կը բանաձեւէր Թրքական պահանջները: Զգուշաւոր բառը, Հալէպ, սակայն գործածեց բառ մը որ ուրիշ իմաստ չունի,— անկախութիւն Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի եւ «ներքնաշխարհ»ին համար (հէնթըրլանտ):

Դիտելի է որ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը աւելի մեղմ արտայայտուեցաւ այս անգամ, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, բարեկամութեան հաւաստիքներ շռայլելով եւ իր վերջին խօսքը վերապահելով: Մանաւանդ որ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ նոյն հաւաստիքները կը շռայլէր, փոխադարձաբար

Ի՞նչ կը խորհի, այս առթիւ, բուն իրաւատէրը, Սուրիա:

Ի պատիւ արաբական մամուլին, պէտք է շեշտել որ աւելի շափաւոր եւ պաղարիւն դիրք մը բռնած է: Միեւնոյն ատեն կենալով ամուր՝ իր արդար իրաւունքներուն վրայ:

Քանի մը հատուածներ՝ երկու թերթերէ.

— « 1921 հոկտեմբերին, կարգ մը համաձայնագրերու զօրութեամբ որոնց բոլորովին անտեղեակ էինք, սուրիական հողամասը զրկուեցաւ իր ամէնէն հարուստ շրջաններէն մէկէն՝ Կիլիկիայէն:

Այս պահուս երբ Սուրիա կը տիրանայ իր ինքնավարութեան, չի կրնար համակերպիլ իր հողամասին մէկ նոր անդամատման:

Սուրիական մամուլը որ ցարդ կը զգուշանար խօսիլ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի Սանճաքին մասին Թուրքիոյ բանաձեւած պահանջներուն մասին, այժմ հարկադրուած է այս մասին անդրադառնալ, քանի որ հանրային կարծիքը հետզհետէ աւելի սաստկօրէն կը շահագրգռուի այս ծանրակշիռ խնդրով:

Եթէ Տաւրոսէն անդին հեղինակաւոր անձեր կը յայտարարեն թէ «թուրք ժողովուրդը պատրաստ է կարմիր մելանով գրելու Սանճաքի վէճը կարգադրող գիրը (այսինքն արիւն թափելու), մենք դեռ կը զգուշանանք այդպիսի լեզուագարութիւններէ: Սակայն վստահաբար, Սուրիացիները որոնք վճռած են այսուհետեւ իրենց ինքնիշխանութիւնը արժեցնել՝ ամէն կերպով, իրենց ազգային ժառանգութեան սահմանին մէջ, տրամադիր են ի հարկին գունաւոր մելաններու գործածութեան վարժուելու …»:
(Էքօ տը Սիրի):

—« Ցեղային, աշխարհագրական, իրաւական նկատումներ, Միջերկրականեան ուժերու հաւասարակշռութիւնը, պետութեանց յանձնառութիւններն ու շահերը այն խոր համոզումը կը ներշնչեն մեզ թէ այս խնդրին մէջ սուրիական տեսակէտն է որ պիտի յաղթանակէ …: (Էլ Ինշա):

Ամէն պարագայի մէջ, հարցին լուծումը կախում ունի ոչ միայն արաբ ժողովուրդին եւ անոր հիւրընկալած բազմութեանց կամքէն, այլ եւ Ֆրանսայի վերջնական դիրքէն:

Գոյացած առժամեայ համաձայնութիւնը ժամանակ շահելու ձեւ մըն է:

Ո՞վ աւելի պիտի կրնայ օգտուիլ այդ պատեհութենէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ—ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԱՍԻՆ

Քննիչներ պիտի ղրկուին եւ զօրք պիտի խաղուի

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երեքշաբթի օր լսեց Ֆրանսայի պատուիրակին բացատրութիւնները՝ իբրեւ պատասխան Թուրքիոյ արտաքին գործավարին առարկութեանց: Ցետոյ տեղեկաբերը, Պ. Սանտլէր համաձայնեցաւ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու համար, մինչեւ որ վերջնական որոշում տրուի:

Այդ միջոցներն են.— 1. Յանձնախումբ մը կազմել խորհրդակցութեան եւ հսկողութեան համար, բաղկացած՝ չէզոք ներկայացուցիչներէ, որոնք պիտի գործեն Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

2.— Ետ կանչել այն օգնական զօրքը որ Ալեքսանտրէթ — Անտիոք ղրկուեցաւ, վերջին դէպքերու հետեւանքով

3.— Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն կ՚առնէ Ա. Դ. Խորհուրդի յառաջիկայ նիստէն առաջ վաւերացման չենթարկել ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը: Իսկ Սուրիոյ խորհրդարանը կրնայ կատարել այդ վաւերացումը:

Այս համաձայնութիւնը յանձնուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին վաւերացման:

Ֆրանսական պատուիրակին պատասխանը

Համաձայնութենէն առաջ, Պ. Վիէնօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, փաստացի ճառ մը խօսեցաւ իբրեւ պատասխան Թ. Ր. Արասի առարկութեանց: Նախ յիշեցնելով թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ հետ կապուած է անկեղծ եւ խոր բարեկամութեամբ, Պ. Վիէնօ մանրամասնօրէն պարզեց կնքուած համաձայնութեանց եւ հոգատարութեան տրամադրութիւնները: Բացատրեց թէ Ֆրանսա երբեք վեհապետական իրաւունքներ չէ ունեցած Սուրիոյ վրայ եւ հետեւաբար չունի վճռելու երկրամասին մէջ ալ: Ֆրանսա կը գործէր յանուն սուրիական հասարակութեան որ դաշնագիրները կնքուած ատեն կը կազմէր նահանգներու համախմբում մը: Եւ վերջապէս, Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը չունի անկախութեան որ եւ է միտում բացի Սուրիայէն որուն կը պատկանի

Պ. Վիէնօ յիշեցուց թէ Ա. Դ. Խորհուրդը 1930ին վաւերացուց հովանաւորեալ երկիրներու վարչաձեւը, որուն համաձայն Սանճաքը պէտք է կառավարուի Սուրիոյ սահմանադրութեամբ, պահելով իր առանձին կարգ ու սարքը:

Թուրքիա կրնայ իր դիտողութիւնները ներկայացնել, քանի որ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը ի զօրու պիտի ըլլայ երեք տարիէն, Սուրիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրուելէ վերջ: Նոյն դաշնագրին համաձայն, Սուրիոյ ազատագրութիւնը որ եւ է ձեւով պիտի չազդէ Սանճաքին մասնաւոր վարչաձեւին վրայ, ոչ ալ պիտի վնասէ Թուրք բնակչութեան վայելած իրաւունքներուն: Առանց իրաւապէս կամ գործնապէս պարտաւորուած ըլլալու, Ֆրանսական կառավարութիւնը ի սէր Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան առաջարկեց բանակցիլ այդ կարգուսարքի մասին: Սակայն, Թրքական կառավարութիւնը գոհ չմնաց եւ պահանջեց որ Սանճաքը՝ սուրիական պետութեան այդ վարչական շրջանը վերածուի անկախ պետութեան: Այդպիսի տրամադրութիւն չկայ Էնկիւրիի համաձայնութեան մէջ: Այդ պահանջը հակառակ է հոգատարութեան պայմանագրի առաջին յօդուածին, որ անկախութիւն կը նախատեսէ միայն երկու պետութեանց համար, Լիբանան եւ Սուրիա: Մնաց որ, այդպիսի անկախութիւն մը հողային կորուստ պիտի նշանակէր Սուրիոյ համար. հետեւաբար այդ պահանջը հակառակ է հոգատարութեան պայմանագրի 4րդ յօդուածին, որուն համաձայն հոգատար պետութիւնը պարտաւոր է Սուրիան ապահովել հողային որ եւ է կորուստի դէմ: Անշուշտ Ա. Դ. Խորհուրդը կրնայ որ եւ է ատեն փոխել իր որոշումները, ընդ առաջ երթալով Թուրքիոյ պահանջին: Բայց պէտք չէ մոռնալ հարցին գործնական երեւոյթները:

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը յետոյ պատասխանեց Թուրքիոյ գործավարին այն գանգատներուն թէ Սանճաքը զինուորական գըրաւման տակ է, եւ այս առթիւ յայտնեց գտնուած զինուորներուն թիւը: Ապա զարմանք յայտնեց որ գործավարը իր ճառին մէջ խօսած է Պէյրութի եւ Տրիպոլսոյ դէպքերու մասին, որոնք կապ չունին օրակարգին հետ:

Թ. Ր. Արաս պատասխանելով Պ. Վիէնոյի ճառին, յայտարարեց թէ իրեն կը վերապահէ բոլորովին խօսիլ, մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացնելով Ա. Դ. Խորհուրդին, պատեհ ժամուն: Այնուհետեւ կնքուեցաւ առժամեայ համաձայնութիւնը:

Միջին ճամբա՞յ մը պիտի գտնուի

Քաղաքական շրջանակներու մէջ նկատի առնելով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ սերտ բարեկամութիւնը, կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, գոհացնելով երկու կողմերն ալ: Ա. Դ. Խորհուրդի նիստը պիտի փակուէր երէկ, չորեքշաբթի, եւ Թ. Ր. Արաս անմիջապէս Փարիզ պիտի գար, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու համար: Իրազեկներու կարծիքով, եթէ կարելի չէ գոհացում տալ Սանճաքին անկախութեան պահանջին, կրնայ գտնուիլ միջին ճամբայ մը: Օրինակ, ինքնավարութիւն

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԸՆԴԱՌԱՋԱՑՆԵԼ »

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Արեւելի Շրջ. վարչութեան կողմէ հրատարակուած գեկոյցի մը մէջ, կը հանդիպիմ հետեւեալ նախադասութեան (Նոր Օր, 10 դեկտ.).

— « Մասնաճիւղերուն գործերը աւելի ներդաշնակ կերպով ԸՆԴԱՌԱՋԱՑՆԵԼՈՒ համար … »:

Կը կարդամ ու կը մեղքնա՜մ Տաղաղի, որ կը յամառի քերականութեան, բառակազմութեան, ածանցման, հոլովման, խոնարհման, գրաբարի եւ աշխարհաբարի դասեր տալ «Ցառաջ»ի ամպիոնէն

Կը մեղքնամ մանաւանդ անոր համար որ, Տարազ լուրջօրէն կը հաւատայ թէ գոնէ երիտասարդները կ՚օգտուին իր հրապարակային դասերէն:

Մինչդեռ, «Ցառաջ»ի խմբագրութիւնը ահա տասնըմէկ տարիէ ի վեր ամէն օր շարադրութիւն կը սրբագրէ, տառասխալները կ՚ուղղէ, նախադասութիւնները կը յղկէ եւ սակայն,— մարդիկ ինչպէս որ սորված են, այնպէս ալ կը շարունակեն, անտարբեր:

Անշուշտ կան որ կ՚օգտուին: Բայց կարելի է մատի վրայ համրել զանոնք:

Ուրիշները ոչ իսկ ուշադրութիւն կ՚ընեն թէ ի՛նչ ըրեր էին, ի՛նչպէս գրեր էին այսինչ բառը կամ խօսքը եւ ինչպէ՛ս տպուեր է:

Մէկ «շեղ այսօր»ն կարելի չեղաւ «այսօրուընէ»ի վերածել:

«Ձեռնուցանեց»ը, «մատուցեց»ը, «ծանուցանեց»ը եւ ամբողջ շարքը անպարզել տուն . տեղ են եղած թերթերու, գիրքերու, տեղեկագիրներու եւ պաշտօնական հրատարակութեանց մէջ:

Ոչ իսկ խմբագիրները կը փութային տարրական ուշադրութիւն մը ընծայել, գոնէ կոպիտ սխալները պակսեցնելու համար:

Եւ ահաւասիկ նոր գիւտ մը,— ԸՆԴԱՌԱՋԱՑՆԵԼ..

Դեռ չեմ յիշեր ամբողջական բարբարոսութիւնները,— «ինքզինքնուն», «ձեռքերովնին», «ոտքերովնին», «ուրախութիւններին փարթըմին մնաց» եւն. :

Հապա « որ »ի եւ «զօր»ի բացակայութիւ՞նը,— «Հացի խնդիրը ԶՈՐ քըննուեցաւ ».

Զգիտնալը ամօթ չէ, չսորվիլն ամօթ է, բսեր են հիները:

Եթէ «Ցառաջ»ը միջոց ունենար, պիտի առաջարկէի մրցանակ մը հաստատել, բաժնելու համար անոնց որ տասնըմէկ տարուան մէջ սորված են գէթ գրել գոնէ տասնըմէկ բառ կամ խօսք:

Նախակրթութեան շրջանը հինգ-վեց տարի է. իսկ մեր գրողներին ու բըղրակիցներէն շատերը արդէն համալսարանական շրջան մը բոլորած են…

Երէկուան յօդուածագիրները արդէն թերթ կը խմբագրեն, ձեռագիր կը սրբագրեն եւ խմբագրական կը գրեն:

Շա՞տ է քիչ մը ուշադրութիւն եւ բարեխղճութիւն պահանջել, ի սէ՛ր ազգութեան եւ անոր «մեծասքանչ» բարբառին:

Չեմ կարծեր որ կարգ մը թերթերու խմբագրութիւնները զօդանի դաշնագիր կնքած ըլլան Երեւանի հետ, լրացնելու համար հայատառ բոլշեւիկերէնի պակասը.

ՎԱՀԷ

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պոլ երեքշաբթի օր հարցաքննեց Տիկին Բրաքիան Սարաֆեանը, որուն կ՚ընկերանար իր փաստաբանը: Ամբաստանեալը կրկնեց իր առաջին յայտարարութիւնները, աւելցնելով.— «Այդ մարդը անպատուած էր աղջիկս, խորտակած՝ մեր կեանքը եւ երջանկութիւնը, ուստի սպաննեցի »:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տիկին Սարաֆեան յետոյ պատմեց իր առաջին ամուսնութեան պարագաները, եւ թէ ինչպէս Ֆրանսա եկաւ, իր ամուսինը ջարդուած ըլլալով Թուրքերուն կողմէ: Հինգ տարի ապրեցաւ Պ. Սարաֆեանի հետ (Նիկոզու), մերժելով ամուսնանալ, որովհետեւ իրմէ 9 տարու պզտիկ էր: Սակայն ի վերջոյ իր աղջկան պատճառաւ հաւանեցաւ օրինականացընել իր կացութիւնը:

Թերթ մը կը գրէ թէ Տիկին Սարաֆեան հարցաքննութեան ատեն յայտնած է որ իր կեանքին ալ վերջ պիտի տայ:

Միջամտութեան ծրագիրը ջուրը իյնա

Գերմանիա, Իտալիա եւ Փորթուկալ պատասխանեցին անգլօ-ֆրանսական առաջարկին, որ կը տրամադրէր աւելի խստացնել հսկողութիւնը Սպանիոյ շուրջը եւ միջնորդութիւն մը կատարել, պատերազմը դադրեցնելու համար: Բոլոր պատասխաններն ալ աննպաստ կ՚երեւան: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը այս պարագան հաղորդելով իր պաշտօնակիցներուն, եզրակացուց թէ ուղղակի եւ պաշտօնական միջամտութեան մը ժամանակը հասած չէ տակաւին: Ուրեմն կը մնայ միջոցներ ուսումնասիրել, զէնքերու եւ կամաւորներու առաքումը արգիլելու համար: Այդ հոգն ալ կ՚իյնայ Լոնտոնի յանձնախումբին վրայ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը գրաւած են Մատրիտի արեւմտեան կողմը: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն: Կ՚ըսուի թէ վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին Մատրիտի առջեւ սպաննուած կամ վիրաւորուած են 5000 զինուորներ:

Քաղաքին պարպումը կը շարունակուի: Այս առթիւ կազմուած կոմիտէն ձեռնարկած է մէկ շաբթուան մէջ հեռացնելու 60.000 հոգի, որոնց 30,000ը մանուկներ են:

Նոր փոխառութիւն ազգ. պաշտպանութեան համար

Նախարարական Խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, ելմըտական նախարարը պարզեց գանձին վիճակը եւ մանրամասնութիւններ հաղորդեց նոր փոխառութեան մասին, որ պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութեան պէտքերուն: Նոր փոխառութեան պայմանաժամն է երեք տարի, գինը՝ 100 ֆրանքի փոխարէն 140: Տոկոսի սակը չէ ճշդուած տակաւին: Կ՚ըսուի թէ շատ աւելի կարեւոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի յառաջիկային, ելմտական պահանջները գոհացնելու համար:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ըմբոստական շարժումը չէ զսպուած տակաւին: Ապստամբ հրամանատարը, Զանկ, միշտ գերի կը պահէ վարչապետը, Զանկ - Քայ - Շէք, որպէսզի չինական կառավարութիւնը զիջումներ կատարէ: Կրնայ ի հարկին գնդակահարել: Վարչապետը միշտ հակառակ է Մոսկուայի հետ զինակցութիւն կնքելու ծըրագրին:

ԴԱՐԸ

Գէլրուեթի դէպքերը կը վտանգեն մեզ։ Գէտք է վտանգներու՝ միայն Հայերը, այլ եւ երկրին բոլոր պատասխանատու իշխանութիւնները, Հողատար իշխանութիւններէն սկսած մինչեւ երկրին բուն տէրերը։

Դադրեցան այս դէպքերը, ճիշդ է, բայց կրնային 'ընաւ չսկսիլ. դադրեցան՝ Թալանի, վիրաւորումի, յարձակումի ու սպառնալի արարքներէ եւք. բլլա՞նք դոհ, որ արիւնով չվերջացան ...

Անկարելի է հաշտուիլ այն մտքին հետ թէ «պատահական» էին անոնք. «թիւրիմացութեան» արդիւնք. անկարելի է. ինչո՞ւ անպատճառ «Թալան» ու «յարձակում»ներն Հայ անունին հապուած պիտի բլլան. ուրեմն վագր, Գրանսայի մէ՞ջ ալ նոյն դէպքը կրնան կրկնուիլ, միշտ նոյն «թիւրիմացութեան» հետեւանքով եւ միշտ Հայերու գլխուն. ո՞վ գրեր է այս ճակատագիրը եւ ան ալ գլխաւոր Թալանով ունենալով ... Գիւրաք բառ լըրագրական տեղեկութեանց։ Զկա՞ն քրիստոնեայ ուրիշ տարրեր, որ «թիւրիմացութեամբ» անգամ մըն ալ իրենց վրայ կրեն այդ «Թալանն» ու «յարձակում»ը, որ վերջապէս Հայկական մենաշնորհ մը չեն։ Այս բոլորը կը նշանակէ թէ ձեռք մը կար, դէպքերը վարող ձեռք մը. կը նշանակէ թէ սարքուած, նախատեսուած էին անոնք, եւ մենք դէմ եղանք մշակուած ծրագրի մը։ Առանց այս ձեռքին ու ծրագրին, Գրանս. տեղական թերթերը, որոնց մէջ Հայերը բարեկամնե՛ր ալ ունեցած են, դէմ գրած են, առաջին օրերուն. թերթեր՝ որոնք Հողատար իշխանութեան Հովանին ունին, քաղաքակիրթ մեծ ժողովուրդի մը լեզուն կը գործածեն, անոր մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը կը ներկայացնեն. ի՞նչպէս կարելի է մտածել կոչել անոնք եւ ինչպէս կարելի է սատկերը նկատել զանոնք Գրանսայի, որ հայ ժողովուրդի բառարանին մէ՛ջ սրտկուած է առհասարակ «առապետական» բացատրութեամբ։ Հարկ է առանձնել ուրեմն, թէ անպատասխանատու մամուլ մըն է, որ չահագործելով պարզապէս իր լեզուն եւ հեղինակ Թիւնը. եթէ այդպէս է, այն ատեն ո՞ւր է անոնց պատիժը։

Ըստ սուրիական թերթերու, իսլամական օրկան «Գէլրութծի» անուրէն Անիս Նըռուըլին կը հետապնդուի, ուրիշ էէկ քանիներու հետ. այսքա՞ն ուլեմն. այս քանի մը ոչըրմիկնե՞րն են որ երկրի մը կեանքը խառնեցին ու գաղթականները իրարու դէմ հանեցին։ Պակաս չկայ որ ատոնք հասարակ գործիքներ են, ու վարագոյրին ետեւ կան բուն դաւը պատրաստողները, որոնք դիմակազերծ պէտք է ըլլան. այս կը պահանջէ թէ պետութեան եւ թէ հոն ապրող ժողովուրդներու շահը։

Ուրախ ենք որ իսլամ պետերը եւ արաբական մամուլի մէկ կարեւոր մասը ըմբռնած են ճշմարտութիւնը եւ անշուշտ, բացատրած երեւոյթը։ Հասկցուած է ծերունազարդ կաթողիկոսի սրտառուչ կոչը եւ ոգին անոր.— գիշ մէկուն ձեռքը ունենք ...

Այո, Հայը ոչ ոքին պիտի ծառայէ եւ ոչ ոքի շահերուն գործիք է եւ կրնայ ըլլալ. Այս կէտը ըմբռնած են Հայերը, բոլորը եւ պէտք է ըմբռնեն նաեւ երկրի բոլոր տարրերը, սկսած իշխանութիւններէն։

Այս դէպքերուն զուգընթաց, ուրիշ խաղ մը, դաւ մը կը սարքուի քիչ մը հեռուն. Իսկէնտէրունի սանճաքին մէջ։ Գէտք ունինք գգոյշ ըլլալու եւ աչալուրջ։ Հոն ալ կը չահագործուի Հայու անունը.— Հայերը Թուրքերուն չի՞ն են. Հայերը Թուրքերուն նպատակներուն ո՞յժ կուտան. Հայերը կարօտ ունին եղեր Թուրքին, Թուրքիային ու Թուրքերէնին։

Զունի՞ն արդեօք կարօտ՝ ջարդուելու ...

Ցնն բուեր այս սուտութիւնները եւ ահա Պոլսոյ Թուրք թերթերը, բսկական հոժիգները, արդէն հրապարակ իջած են.

Զենք անդրադառնար անոնց վայրահաչութեանց «Դաշնակցականներուն դէմ» ... Բայց արդէն յայտարարութիւններով կը լեցնեն սիւնակները, յայտարարութիւններ՝ որոնք խլուած, փրցուած են պաշտօնական անձերու բերաններէն.— Պոլսոյ պատրիարքը, վարչութեան ատենապետը եւն. եւն.։

Ու նոր քաներ ալ կը սորվեցնեն մեզի, Պոլսոյ պատրիարքը ներկայացնելով «իբրեւ Հայերու ամենամեծ կրօնապետը», կամ «ամբողջ աշխարհի Հայերուն Հոգեւոր պետը» եւն.։ Թուրք թերթերը շատ լաւ գիտեն թէ Պոլսոյ պատրիարքը՝ Պոլսոյ պատրիարք է, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս. եւ անոր «իշխանութիւնը», եթէ ունի դեռ նման բան մը, շատ շատ Պոլսոյ պարիսպները կը հասնի։ Պատրիարքը եւ իր գործակիցները, վարչութեան կամ բոլոր ժողովի նախագահը, զրկուած են քաղաքական որ եւ է հարցով զբաղելու իրաւունքէն, եւ եթէ այժմ կը գրաղին, կը նշանակէ որ չեն կրնար չզբաղիլ, եւ, հետեւաբար, չեն կրնար «համաձայն չըլլալ» Թուրք «մամլոյ ...» կարծիքին։ Ու արդէն ի՞նչ հարկ «տեղաւորութիւն» սարքելու, որ եւ է թերթ կրնայ գրել իր ուզածը եւ զուէն ունենալ պատրիարքէն ալ, Պոլսոյ բոլոր հայ երեսփոխաններէն ալ ... ո՞վ պիտի համարձակէր ըսելու թէ ետ առանձի բան չեմ ըսած ...

Գաղտնութիւնը կը կրկնուի նորէն եւ քանիերորդ անգամն ըլլալով, Սուլթաններու օրերէն սկսած։

Թուրքերը իրենք ալ գիտեն այս ամէնը, բայց կը չարունակեն յամառօրէն։

Կը շարունակեն՝ որովհետեւ միշտ կարելի է բան մը շահիլ։

Եւ մանաւանդ պարզել մթնոլորտը՝ հաւատացնել թէ Հայերը իրենց հետ են. ուրեմն դէմ Արաբներուն, դէմ Սուրիոյ Միութեան։

Կը հաւատա՞ն Արաբները եւ սանճաքի հարցով չահագրգռուող ոչ-Թուրք տարրերը, ոչ անշուշտ. բայց կարելի է գտնել թերեւս միամիտներ եւ գրգռել, որպէս եւ Թունաւորել։

Շատ է՝ եթէ նոյն իսկ կասկածելի դառնայ Հայերու դիրքը.ուստի ու զըպարտութեան մթնոլորտով մը շրջապատել Հայերու անունը։ Պարզ է դաւը եւ Թուրքերու հետապնդած ռամբային նպատակները

Հայերը, բոած են, պաշտօնապէս ալ, անպաշտօն ալ, անհատապէս ալ, հաւաքաբար ալ, մեծով ու պզտիկով, իրենք չունին քաղաքական նպատակներ.դոհ են, շնորհակալ, հիւրընկալ, եղբայր երկրէն, որ Սուրիա կամ Լիբանան կը կոչուի. եւ իրենց շահը, ինչպէս կեանքը կապուած են սերտօրէն ու անկեղծօրէն տեղացի, բնիկ ու պարկեշտ տարրին հետ։

Պատասխանը՝ այս է եղած եւ այս պիտի ըլլայ։

Գրիգոր Օղլուները կրնան տենդոտ գիրքերով չզոհանալ եւ «կարմիր» գիրքեր գրել. իրենց գործն է, Հայը, յամենայն դէպս, մէկ կաթիլ իսկ արիւն չունի Թուրք մոլանին համար, իր բովանդակ արիւնով Թուրքիոյ պատմութեան մէջ ներկած ըլլալով արդէն, խնդրէն։ Թող գիտնան սակայն բոլոր Գրիգոր Օղլուները եւ այն բոլոր Թուրք թերթերը, որ իրաւազուրկ Պատրիարքներու անունները կը շահագործեն, Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները կը փորձեն իրարու դէմ հանել։

Հայերու միակ քաղաքականութիւնը՝ խոհացութիւնն է. խաղաղ ու աշխատանքը եւ իր հիւրընկալուած երկիրներուն բարգաւաճումը, իր.իսկ Գերմ, անկեղծ ու ստեղծագործ աջակցութեամբը։

Թող գիտնան սակայն անգամ մը եւս բոլոր անոնք, որ Թշնամի են Հային. անոնք որ բարեկամ են եւ, նաեւ, անոր որ բարեկամ կը ձեւանան։

Հայը չահագործելի ապրանք չէ, բայց օգտագործելի տարր է, յանուն խաղաղութեան ու քաղաքակրթութեան.

(Խմբագրական «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

«ՔԱՂԱՔ ՄԸ ՈՐՈՒՆ ԿԷՍԸ ԱՑՐԱԾ Է, ԿԷՍԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ ...»

ԽՄԲ.— Թուրքերէն թերթէ մը կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը Իզմիրի մասին.—

Նստած կառք մը զոր վտիտ ձի մը կը քաշէ, դանդաղօրէն կ'անցնինք առաջին Գորտոնէն։ Այս փողոցը զոր երկար ատենէ ի վեր տեսած չենք, ինծի շատ հաճոյ կը թուի։

Կանոնաւոր ճամբուն վրայ մեծ բազմութիւն մը։ Ինքնաշարժ, օթօպիւս, կառք եւ կամ մարդիկ՝ հեղեղի մը պէս կը հոսին։ Իզմիրցի բարեկամ մը, որ քովս է.— Այստեղ միշտ բազմութիւն չըլլար, կ'ըսէ.

Մեր կառքը կ'անցնի երկրորդ Գորտոնէն։ Քանի մը բանուորներ ցերեկուան ճաշ կ'ընեն՝ կծկուած բարձր ու լայն շէնքերու շուքին մէջ։

— Հոս Թուղի ու խաղողի մթերանոցներ կան, իսկ ասոնք աշխատաւորներ են...

Ուժգին ու բարկ հով մը,մինչեւ մեր քիթը կուգայ։ Այս փողոցին անկիւնը, որ ասլայատակուած է եկեղեցիի մը բակին նման լայն քարերով, նստած է սեւ շարշաֆով կին մը, որ իր փտած ակռաներով կը խածնէ սպիտակ հաց մը։

Իզմիրը

Տարածութիւնը՝ 5763 հեքթար։

Այդ տարածութեան միայն 1816 հէքթարը բնակելի... մնացեալ մասը, որ պարապ է մնացած, հրկիզեալ վայրն է։

Տուներու թիւը.— 29143։ Ունի 170.546 բնակիչ՝ ըստ վիճակագրութեան։

Ես, անցնելով քաղաքին հարուստ կամ աղքատ, կանոնաւոր կամ աւրուած փողոցներէն, կը նայիմ իմ քովէս անցնողներուն հարցական աչքերով դէմքերուն եւ կ'ուզեմ բսելյանոնց.

— Ձեր ճանչնալը մեծ հաճոյք մը պիտի ըլլայ ինծի համար. կը ցանկա՞ք ինծի պատմել ձեր հրճուանքներն ու վիշտերը։

... Մեր առնուելիները երկու հին բարեկամներ են։ Ազատագրական պայքարէն յիշատակներ ունին։ Զանոնք քիչ մը առանձին կը ձգենք սեղանին շուրջ։ Ու մենք ալ կը մնանք պլուխ գլխի։ Ու կը սկսինք խօսիլ։

— Իզմիրը դիս շատ կը հետաքրքրէ։ Մանաւանդ շատ կ'ուզեմ գաղափար մը կազմել այս տեղի կնոջ մասին։ Իզմիրի մէջ մտաւորական կին մը ի՞նչպէս ժամանակ կ'անցընէ, մտաւորական շրջանակ մը կրնա՞յ գտնել։

Խօսակիցս դառնօրէն կը պատասխանէ.

— Մտաւորական կնոջ մը համար, հաւատացէք ինծի, Իզմիրը անապատ մըն է։

Ցետոյ, կ'երեւի խանապելով Իզմիրցիները վշտացնելէ,— Թերեւս ես չեմ գիտեր, կ'ըսէ, թերեւս կայ շրջանակ մը ուր մտաւորական կին մը կարենար ժամանակ անցընել։ Բայց, ես որ եօթը տարիէ ի վեր Իզմիր կը բնակիմ, այդպիսի շրջանակի մը մէջ մտնելու երջանկութիւնն ու պատիւը չունեցայ։ Ես որ մեծ յոյսերով մտայ շատ մը բարձր շրջանակներէ ներս, տեսայ թէ ականջս կը լեցուի քառէ. փուլ, փլօշ եւ «պլըֆ» բառերով միայն ու ատոնցմէ զատ որ եւ է խօսք չեմ լսեր։ Փոքերը, Իզմիրի մէջ, կարգ մը պայմաններու թէ քաակները եւ թէ առողջութիւնը ակարացնող մոլեգնած հիւանդութիւն մըն է.

— Գրելու եւ կամ նկարելու թէ նըուագելու ընդունակութիւն ունեցող կիները կրնա՞ն իրենց այդ կիրքերը զարգացնելու վայրեր գտնել։

— Գրելու ձիրք ունեցողները կըրնան. Կան լրագիրներ։ Մանաւանդ Գիւլթիւր պարբերականը զոր կը հրատարակեն արժանաւոր անձեր եւ որ ըռհունակութեամբ տեղ կուտայ գրել ցանկացող կիներուն։ Գալով երաժշտութեան՝ Հալքէվիի նուագահանդէսներն եւ երաժշտանոցներու հաւաքումը՝ երաժշտահանդէսի ձեւին տակ՝ տեսակ մը երաժշտական կեանք կը ստեղծեն եւ, այդ կերպով, օժտուածները կը զարգանան։ Նկարչութեան մասին ոչինչ կրնամ ըսել։ Որովհետեւ Իզմիրի մէջ նկարչական ամենափոքր շարժում մը իսկ գոյութիւն չունի։

— Դուք՝ Իզմիրի մտաւորական կիներդ՝ թատրոնի, դասախօսութեանց եւ երաժշտահանդէսի ձեր պահանջներուն կրնա՞ք բաւարարութիւն տալ։

— Իզմիրի մէջ թատրոն չկայ։ Տարին անգամ մը միայն քաղաքային թատրոնը կուգայ։ Ան ալ մեծ մասամբ հինգ տասը թեթեւ գործեր կը ներկայացնէ ու կը մեկնի։ Այս է եղածը։ Գալով երաժշտահանդէսի պահանջին, Հալքէվիին ու երաժշտասէրներուն կազմակերպածները բնականաբար աւելի շատ սիրողներու գործակցութեամբը կ'ըլլան։

— Իզմիրցի կին մը որ հարուստ չէ եւ գրքի համար մասնաւոր դրամ չի կրնար յատկացնել, կրնա՞յ գտնել ազատ գրատուն մը կամ ձրի գրադարան մը։

— Ազգային գրատունը շատ հարուստ է։ Իսկ Հալքէվիի իր գուրբացած է կարդալու ցանկութիւն ունեցողներուն առջեւ։

Իզմիրի երիտասարդ աղջիկները մտաւոր կեանք կ'ապրի՞ն։ Կեանքի պայքարին կը պատրաստուի՞ն։ Իզմիրցի աղջիկը ի՞նչ բան կը սիրէ ամէնէն աւելի։

— Իզմիրի աղջիկները կեանքի ու հացի պայքարին համար չեն պատրաստուիր։ Անոնք աւելի շատ տանտիկիններ կ'ըլլան

— Կարելի չէ՞ Իզմիրի մտաւորականներուն միջեւ համախմբում մը ստեղծել.

— Անշուշտ, այդ կարելիութիւնը միշտ կայ։ Բայց հարկ է որ մտաւորականները ձեռք ձեռքի աշխատին՝ առանց իրարու պայթանելու եւ իրարու հայհոյելու։ Հինգ վեց տարի առաջ, «Գրանսական ընկերութիւն» անունով ձեռնարկ մը եղաւ, բայց հազիւ քանի մը հաւաքում ունեցաւ եւ վերջ գտաւ. Այժմ ամենափոքր շարժում մը անգամ գոյութիւն չունի։

Դեղ-գեղին մերթ մը, փակած է դէմքի ոսկորները։ Ու երկու աչքեր, որոնք թշուառութենէն սրուած քիթին երկու քովերը փոսն իյնալ ու մարմրուն վիճակ մը առացած են։

Այդ դէմքը շրջապատուած է սեւ փարշամակ մը։ Արեւէն գոյնը փոխուեր, խոնջած ու հիւանդկախ վիճակ մը ունի։

Կեցած է բաց դրան մը առջեւ, եւ, հակառակ անոր որ դուռը բաց է, կը բախէ դուռը.

— Եկուր, պայան, եկուր, տեսնենք ինչ կ'ուզես

Երբ կը ճղնի գլուխը հակած ու ըր անխնամ, երեսները աղտոտ երկու տղաք անմիջապէս նորա կը սպրդին։

Իրենց վրան գլուխը փոշոտ, մազերը անխնամ, երեսները աղտոտ երկու տղաք ... Մէկը 8—9 տարեկան ըլլալու է։ Մազերն ալ տակէն կարճ են. էնթարի մըն է հագած, բայց կարծեմ մանչ է։ Երբ կը դիտեմ զանոնք, յանկարծ ակնարկս կանգ կ'առնէ ամենափոքրին ոտքերուն վրայ։ Ոտքերուն փաթթիր է լաթ մը, որ փոշոտ եւ ցեխոտ է եւ որուն տակէն կ'երեւին վէրքեր։

— Ձեր եւսեւ գտնուող պայա՞ն ալ ձեզի հետ է։

- Այո՛։

— Ի՞նչ կ'ուզէք։

— Ա՜խ, մեր վիճակը շատ գէշ է եկանք դանգատիլ ձեզի։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահեր

— Մենք գաղթական ենք, էֆէնտիմ։

— Ի՞նչ գաղթական.

Գոյրանեան պատերազմի գաղթականներէն։

— Մաշալլա՜հ ... Ուրեմն պալքանեան պատերազմէն ի վեր դեռ գաղթականի վիճակի՞ն մէջ կը մնաք. Զկրցա՞ք տեղ մը տեղաւորուիլ։

Դեռ գաղթական ենք, էֆէնտիմ ... ուր որ գործ գտնենք հոն կ'երթանք .. Տեղ մը չկրցանք տեղաւորուիլ։

— Ի՞նչ կը փափաքիք։

— Ես, տղաքը եւ ամուսինս՝ որ վարը նստած է ... Իզմիր եկանք կարծելով որ հոս գործ կայ ... Ծխախոտի գործ ...Մինչդեռ ուշացած ենք,գործ մնացած չէ։ Հիմա պառկելիք տեղ ալ չունինք։ Կը պառկինք փողոցներուն մէջ։ Մեզ Գանտրմա ուղարկել տուր

— Ձեր տունը Գանտրմա՞ է։

— Ոչ։ Կ'ըսեն հոն գործ կայ։ Անօթի ենք միշտ ... Մէկ քանի ամիս ծխախոտի գործին մէջ աշխատեցանք. Ի վիճակի չենք նոյն իսկ տղաքը դըպրոց տանելու։ Անճար ենք.

Քաղաքապետի օգնական Գայ Սուատ, նստած ըլլալով գրասեղանին առջեւ, չի տեսներ տղուն ոտքերը։ Մինչ ես ուշադիր կը դիտեմ զայն։ Ձեռ կրնար դիմանալ ու խօսքի կը խառնուիմ։ Փոխ-քաղաքապետը տղուն ու ծնողքը կը գրկէ վեր՝ բժիշկին։ Ու երբ անոնք դուրս կ'ելլեն.

— Կարծես, կ'ըսէ,վերինք հրաւէրով ենք բերեր հոս։ Կայ նաեւ զանոնք իրենց ծննդավայրը կամ աշխատանք եղած տեղ մը ղրկելու հոգը։

Հետաքրքրուեցայ եւ տեղեկացայ։ Իզմիր քաղաքի տարեկան պիւտճէն 953511 ոսկի է։

Քաղաք մը, որուն կէսը այրած եւ միւս կէսը քանդուած է, իր այս վըտիտ պիւտճէով պիտի ճգնի բաւարարել Իզմիրի քաղաքացիներուն առողջապահական պահանջները եւ նորոգութիւններ կատարել։ Այդ բոլորը պիտի ըլլան այս նեղ պիւտճէով։

ԽՈՒԱՂ

Ժպիտներ կան որոնք կը վիրաւորեն զանակի պէս։

ՇԷՑՔՍՓԻՐ

Անհամբեր են միայն ուժեղները եւ խենթերը։

ՎՕԼԹԷՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ՝ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՑՈՅՍԻ» ԹՕՐԹՕՆԸ (153)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ցանկարծ մեծ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ։ Նիկոլը, որ կրակէն բաւական մը հեռու պառկած էր, մէկ ալ զգաց, որ աներեւոյթ ուժ մը զինքը օդը բարձրացնելով հեռուն շպրտեց։ Ուժեղ անկումը եւ քնատ վիճակը շըշմեցուցած էին Նիկոլը։ Ցանկարծ մարմնին վրայ անտանելի ցաւեր բըզկեց։ Զգետար բազմաթիւ տեղերէ կըրակ առած էր։ Քայլ մը անդին Արաքսը կը հոսէր. Բնազդօրէն ինքզինքը գլտորեց ջրի մէջ։

Պաղ ջրի հպումէն Նիկոլը անմիջապէս ինքզինքը գտաւ։ Ոտքի ցատկեց ու փաղեց դէպի ընկերները։ Ցանկարծ սարսափած՝ կանգ առաւ։ Զորս հինգ քայլ հեռու, Ցակոբը ինկած էր երեսի վրայ եւ դգետար կը ծխար, իսկ Վարդանի վիճակը ողբալի զարհուրելի էր։

Տասը քայլ հեռուն, մացառներուն վրայ տարածուած էր ան, յուսացի չորի մը նման, արիւնլուայ վիճակի մէջ։ Ձախ թեւի եւ սրունքի միսերը ծուէն ծուէն եղած էին ու վար կախուած. Ներքնազգեստ չէր մնացեր վրան, բոլորովին մերկ էր։ Ամէն բանէ աւելի սարսափելի էր Վարդանի գլուխը որ խանձուած մազերով արիւնոտ գունդ մըն էր պարզապէս։

Նիկոլը ժամանակ չկորսնցուց։ Վաղէց դէպի Ցակոբը ու ձեռքերը այրելով՝ հանգցուց ընկերոջ բռնկած ըզգեստը. Գետէն գլխարկով ջուր բերաւ, դէմքին սրսկեց։ Բարեբախտաբար Ցակոբը միայն նուաղած էր։ Շուտով աչքերը բացաւ ու զարմացած չորս կողմը նայեցաւ։ Նիկոլը այլ եւս առանց ուշադրութիւն դարձնելու Ցակոբին, վազեց Վարդանի մօտ. Զգուշութեամբ զայն պառկեցուց աւազի վրայ։ Ի՞նչ ընէր, ի՞նչպէս օգնէր. Եթէ մեռած չէր, անշուշտ շուտով կը մահանար։Ետ դարձաւ ,որ ջուր բերէ. Ցակոբը ոտքի ելած՝ ճամբան կտրեց.

— Նիկոլ, էս ի՞նչ պատահեցաւ ..

— Սրս,— ու մատով ցուցուց Վարդանի մարմինը.

— Հէ՜յ վախ,— ու Ցակոբ, ծնկութները ծեծելով, մօտեցաւ ըստ երեւոյթին անկենդան Վարդանին։

Նիկոլը գլխարկով անընդհատ ջուր կը բերէր՝ փորձելով լուալ Վարդանի վէրքերը։ Կարծես անոր մարմնի ամբողջ մաս կ'այրի սուր դանակով մը ծեծուած էր։ Հազիւ լսելի մեղմ մնկոց մը կ'արձակէր վիրաւորը։

Ցակոբն ու Նիկոլը, գլուխնին կախ, անճարացած, նստան մեռնող Վարդանի մօտ։ Ու մէկ յոյս դրսի օգնութեան վրայ, մինչեւ ուշ գիշեր Գերպելեան չէր գալու։ Կարծես եղածը բաւական չլլնէր։ Մէկ ալ հեղեղի նման անձրեւ մը սկսաւ գալ, որ ամբողջ երեք ժամ տեւեց։ Երբ ամպերը ցրուեցան ու նորէն երեւցաւ արեւը, իրկնամուտ էր արդէն։ Այդպէս երկու ժամ անցուցին։ Կամաց կամաց արեւն ալ մարը մտաւ, ու ստուերները սկսան թանձրանալ։

Հեղեղանման անձրեւի հետեւանքով, Արաքսի ջուրերը սպառնալից առատութեամբ սկսան բարձրանալ։ Կղզին, ուր ապաստանած էին մեր փախստականները, հետզհետէ կը պզտիկնար։ Մինչեւ այդ խաղաղ գետը, կատղած գազանի մը զոռում գոչումով, սանձարձակ կը վազէր, կղզիի աւազը լափելով։ Երկու ընկերները՝ զգալով վերահաս վտանգը՝ գրկեցին Վարդանի մարմինը, տարին աւազակոյտի ամենաբարձր կեդրոնը եւ իրենք ալ կկզեցան քովը։

Երբեմն միայն մեղմ մնկոց մը կը լսուէր վիրաւորէն։

Բոլորովին մթնած էր։ Ահազին կըզիի ջուրէն դուրս մնացած փոքրիկ աւազակոյտ մը մնացեր էր։ Նիկոլն ու Ցակոբը, լուռ նստած Վարդանի մօտ, անհնարին ցաւով կը լսէին Վարդանի մեղմ հեծեծանքը։

Ցանկարծ Ցակոբը, որ Վարդանի ձեռքը բռնած կը պահէր, ամիջողոմ ճիչ մը արձակեց.

— Վա՜խ, ազան ջան, վախ, իմ աչքիս սիրեկս,— ու ծունկերը ծեծելով սկսաւ լալ այնպէս սրտանց, որ կարծես Վարդանը իր հարազատ եղբայրը եղած ըլլար եւ կամ մանկութեան ընկերը

ԹԱԴԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼԻ ՎԱՆՔԸ

Լոյսը հազիւ բացուած՝ Վահէն եւ Քերպելեան յոգնած ձիերէն վար ցատկեցին Թադէոս Առաքեալ պատմական վանքի մեծ գարպասին առջեւ։

Հարիւր քայլ հեռաւորութեան մը վրայ բլուրի կողին փռուած վանքի գիւղը լուսածագին հետ միասին կը զարթնէր ամէն օրուան կեանքը ապրելու։ Ախոռներու ցածլիկ դռները ճռնչալով կը բացուէին, եւ տաւարը փողոց կ'ելլէր տանտիկիններու ճիչերուն եւ իրարու ձայն տուող գիւղացիներու աղմուկին մէջ։

Վանքի ահագին սխտոր դուռը բացած՝ ծերունի Թադէոս Ախպերը, ձեռքի երկար ճռաթը փարտելով, դուրս կը քշէր տաւարակ մը կով ու եզ եւ ոչխարի փոքր հօտ մը։ Թադոս Ախպերը այնքան զբաղած էր իր գործով, որ չնկատեց զարպասի առջեւ սպասող ձիաւորները։

— Բարով, Թադոս Ախպեր,— հեռուէն ձայնեց Վահէն՝ մօտենալով ծերունի տնտեսին, որ ցաւոտ աչքերը տրորելով՝ կ'աշխատէր ճանչնալ մօտեցողը։

— Բարով, բարով,— տարակուսած պատասխանեց ծերունին՝ ձեռքի ճըպոտը եզան մը մէջքին իջեցնելով,— էդ կոտոշնոտղ քօքէն պիտի. կարեմ, անիրաւ, հանդիպողին փորը կը կոխես ..

— Է, քէֆդ հա՞լդ, Թադոս Ախպեր...

— Վայ դու բարով եկար, հազար բարով, վեր իմ աչաց, վեր իմ գլխին,— ըսաւ Թադոս Ախպերը, որուն դէմքը կը ճառագայթէր անկեղծ ուրախութեամբ.— Ես ալ կ'ըսէի, թէ ո՞վ է։ Քիչ մը սպասէ, Պ. Վահէ, էս տաւարը գիւղամէջ հասցնեմ՝ կուգամ.

Թադոս Ախպերը վանքի տաւարը գիւղացւոց մալին խառնելով վազէ վազ վերադարձաւ ու գօտիէ մէջէն խոշոր բանալի մը քաշելով՝ գարպասը բացաւ։

—Հը, ի՞նչ կայ չկայ,— հարցուց Վահէն՝ Թադոս Ախպորը ձեռքը թօթուելով,— լաւ կ'երեւիս, քէֆդ տեղը...

— Սաղութիւն, ամէն բան գիտցածիդ պէս, փառք Երկնաւորին ..

Քերպելեան եւ Թադոսը գացին գարպասի մօտ գտնուող ընդարձակ թոնրատունը, իսկ Վահէն բակը կտրելով մտաւ խուցերէն մէկը։ Բաւական ընդարձակ, բայց շատ ցած առաստաղով ու մթոտիկ մութ սենեակ մըն էր, որու թղթապատ երկու փոքր պատուհաններէն հազիւ տկար լոյս մը ներս կը թափանցէր։ Այդ վանահօր ննջարանն էր։ Դրան բացուելու աղմուկէն, թախտի վրայ պառկած մէկը արմուկի վրայ բարձրացաւ ու հարցուց.

— Հը՞, էդ ո՞վ ես, Թադոս ։

— Բալեւ, Հայր Սուրբ, ես եմ ...

— Վա՛յ, Վահէ,— ու չապիկ վարտիքով մարդ մը թռաւ անկողնէն եւ թեւերը բացած վազեց ու գրկեց Վահէն։

Բարձրահասակ թիկնեղ մարդ մըն էր Գէորգ ծայրագոյն վարդապետը. Փառահեղ մօրուքը լայնկուրծքը ծածկած էր. դէմքը գեղջկանի մը դէմքին նման պղնձագոյն, կորովի արտայայտութիւն ունէր։ Տեսնող մը առաջին իսկ հայեացքով կը հասկնար որ վարդապետը սովորական տիպի միաբաններէն չէ, որոնք ամբողջ կեանք մը կ'անցընեն խուցի չորս պատերու մէջ, երբեմն աղօթելով, յաճախ իրար բամբասելով ու միշտ իրենց որովայնը պարարտացնելով «ի փառս Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ»։

Գէորգ վարդապետը այն եկեղեցականներէն էր, որոնք մասի վրայ կը համբուէին Երր տարիներ առաջ կաթողիկոսի հրամանով եկած էր,որպէս վանահայր, վանքի հսկայ տնտեսութիւնը բոլորովին քայքայուած գտաւ, անպարեխիղճ վանահայրերու ապիկարութեան պատճառով։

(Շար.)

ՍՕՒԽՕՍ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔ. ՀԱԿՈՒՄԸ

(ՕՐԻԱՆԹԱՍԻՕՆ)

— • —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոյնպէս պարզ եւ յստակ է մեր գիծը մեր Հայրենի, դրացիներու՝ Թուրքիոյ եւ Իրանի հանդէպ։ Մեր վերաբերմունքը ձեւակերպած ենք «Կովկասի՝ առաջին թիւերու մէջ եւ յետագային շատ անգամներ անդրադարձած՝ ատոր։

«Կովկասի ժողովուրդները, կը գրէինք 1935 տարիէն, մեր թերթի թիւ 4ի մէջ, չեն ձգտիր մէկ ալ ընդլայնումներու միասով ... Անյագօրէն կամքը ունկալ տարրելու եւ սանդձելու կենսունակ կովկասեան պետութիւն՝ կը կազմէ բացարձակ հրամայականը մեր ժողովուրդներու եւ այդ ուղղուած է բոլորին, առաջին հերթին մեր անմիջական դրացիներուն՝ Իրանի եւ Հայաստան։ Այդ յայտարարութեան, որ հիմը կը կազմէ մեր քաղաքական դաւանանքի, ոչինչ ունինք աւելցնելիք։ Հակառակ այդ յստակ եւ պարզ ձեւակերպման, Հայկական եւ վրացական կարգ մը շրջանակներ մեղ կը մեղադրեն թրքասիրութեամբ։ Միթէ բացարձակապէս ոչինչ կը մնայ քան ընդունիլ այդ անունը եւ ... հրաւիրել իրենց ըլլալ այդ ձեւի թրքասէրներ, ինչպէս մենք, որովհետեւ կովկասեան քաղաքական իրական պայմաններու մէջ թրքասիրութենէն դուրս մեր մօտով կը մնայ մէկ—ռուսասիրութիւն» — ռուսասիրութիւն։ Պատահական չէ որ մեզի դէմ թրքասիրութեան մեղադրանքը յառաջ կուգայ կովկասեան այն տարրերէն որոնց գաղափարական եւ կազմակերպական կապը Ռուսաստանի հետ անխզելի է։ Տարբերութիւնը այդ երկու «սիրութեան» ներուն անոր մէջ է, որ ռուսասիրութիւնը, վրացի փոքրամասնականներու (մենշեւիկ) եւ հայ Դաշնակներու մէկ մասին եւ համայնավարներու կը նշանակէ գիտակցօրէն Կովկասը դնել Ռուսերու տիրապետութեան տակ։ Մեր «Թրքասիրութիւնը» կը մեղադրուի մէկ ձգտումով — Կովկասի ժողովուրդներուն ըլլալ լաւ եւ իրական ապահովութիւնը, անկախութիւնը եւ համերաշխ գործակցութիւնը։

Բոլոր խմբակներէն եւ թերթերէն «Փրոմեթէյ»ի եւ «Հայ-Վրացական Միութեան» այսօր մենք նկատի ունինք վրացի ազգայնական-դեմոկրատներէն Ժորդանիա-յի գաղափարակիցները (անոնց կենակը հեղած մենշեւիկները գիտեն ինչ կ՚ընեն) միանգամ ընդ միշտ պէտք է գիտնան թէ Կովկասի աշխարհագրական եւ ռազմական վիճակը այնպէս է, որ ան կամ պիտի ըլլայ ռուսական գաւառ մը կամ անկախ պետութիւն մը, կռթնած՝ Թուրքիա-Իրան բարեկամութեան եւ անոնց բարեկամ մեծ պետութեանց վրայ։ Tertium non datur։ Մեկնելով այդ սկզբունքէն, մենք անկեղծօրէն կը ցանկանք քաղաքական եւ տնտեսական ամէն բարգաւաճ վիճակ մեր Հայրենի դրացիներուն։ Մենք կ՚ուզենք տեսնել այդ դրացիները ուժեղ զօրեղ եւ մեծ։ Մենք վճռապէս կը մերժենք քաղաքական հաշիւները այն խմբակցութիւններուն որոնք կ՚ուզեն տրտաքին թէ ներքին ցնցումներէն թուլցած տեսնել այդ երկիրները։ Մենք խելագարութիւն կը համարենք մեր քաղաքական շահատակողներու ձգտումները՝ զանել յենարաններ եւրոպական պետութեանց մօտ, որոնց շահերը, իրենց կարծիքով, հակադիր են Թուրքիոյ շահերուն։ Մեր խոր համոզումով կը սխալին անոնք իրենց այդ հաշիւներու եւ շահերու մէջ։ Բայց եթէ ընդունինք թէ ճիշդ են այդ հաշիւները, այսուհանդերձ, որ եւ է եւրոպական պետութիւն, ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ, ի վիճակի չէ երկար ժամանակով ապահովելու Կովկասի անկախութիւնը Ռուսաստանէն եւ Թուրքիայէն միաժամանակ։ Ոչ մէկ ուժեղ քաղաքական գործիչ իրաւունք ունի մոռնալու աշխարհագրական քարտէսը եւ գոցելու աչքերը ի տես իրական ուժերու այն յարաբերութեան որուն ազդեցութեանց տակ կը գտնուի մեր Հայրենիքին բախտը։ Մենք բոլորս լաւ կը յիշենք հանդիսաւոր խոստումները որ առատօրէն շռայլուեցան մեծ պատերազմի ընթացքին անբախտ Հայաստանին, գրեթէ ամբողջ աշխարհի կողմէ։ Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը ...

• Այս էջերու վրայ յաճախ խօսած ենք թէ Թուրքիա առարկայօրէն շահագրգռուած է, ոչ պակաս քան Կովկասի ժողովուրդները,, գոյութեամբ իրեն բարեկամ կովկասեան համադաշնակցութեան։ Ներտօրէն իրար կապուած եւ կենսունակ Կովկաս համախուած անընկճելի կամքով պաշտպանելու իր անկախութիւնը դուրսի բոլոր ոտնձգութիւնէն, Թուրքիոյ համար կը հանդիսանայ խոշորական լուծում մը հրատապ հարցի մը,— իր ալ այսօրին սահմաններու պաշտպանութիւնը ռուսական յարձակումէն, ինչ որ Բոսֆորեան անխուսափելի է մօտ կամ հեռաւոր ապագային, Շահերու ընդհանրականութիւնը անկախ Կովկասի եւ Թուրքիոյ՝ կը կենան այնպիսի անփոխարինելիութեան ներու վրայ՝ այդ երկու երկիրներու աշխարհագրութեամբ, տնտեսութեամբ եւ ազգագրութեամբ, որ ոչ մէկ ուժ ի վիճակի չէ փոխելու։

Կովկասի քաղաքական շրջանակներ տրամադիր են հաշուել երբ եղրակացութիւններ հանելու, նկատի առնելով գոյութիւն ունեցող փաստական վիճակը — թերեւս ներկայիս, մինչ ցիոն ըլլար բնել գոյութիւն ունեցած — Անդրբայի եւ Թարշ. Միութեան միջեւ եղած յարաբերութեանց։ Այդ հակարհնական սխրադիծութիւնը, հակառակ անոր յարաբերական յարատեւ հանգամանքին, պէտք է նկատել իրբեւ պատահական եւ ժամանակաւոր երեւոյթ մը, ծնունդ մեծ պատերազմի, յեղափոխութեան եւ երկու երկիրներու դեմոկրատական՝ Եւրոպա-յէն։

Ռուսաստանի իշխանութեան վերահաստատումը եւ անոր վերամուտը եւրոպական խմբակցութեան մէջ ասաժ պիտի բերեն իր բնական «լիսահանդիստը» ռուսեւթուրքական յարաբերութեանց, այսինքն երեւան կը հանեն այն անդրը ներհակութիւնները որ հին են ծառայած վէճերու եւ կը բերեն իրենց երկիրներու երկրային քաղաքականութեան լուծումներ։ Այդ կը կատարուի հիմա մեր աչքին առջեւ։ Ոչ մէկ պաշտօնական ցոյց, ոչ մէկ ողջմտաղրական ձառ չեն կրնար ծածկել այն յուշը ձեղքերը, որ Մոսկովի ռազմականը Անգորայի միջեւ ... մասին հաշտեց ռուսեւթրքական բարեկամութեան։ Բոլոր անոնք որ ժամանակին հետեւեցան խորհ. մամուլին, չեն մոռցած թէ ինչպէս Մոսկուայի նուաճողական կերպով անդրադարձաւ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ մեջ ձեզման Մոսկուան հաւկցաւ, որ Անգլիան կը ձգտի վերադառնալ Միջերկրական Արեւելքի մէջ Գերմանիայի հին փորձուած քաղաքականութեան։ Շնորհակալութեան ըլլանք այդ առթիւ Մոսկովեան եւրոպական դիւանագիտութիւն խորհրդաժողովի, Եւրոպա Լ.ի կատարած այցելութիւնը Մոսկուայ, զօր. Ըսմէթի յառաջիկայ նամբորդութիւնը պէտք չէ մոռնալ՝ կը հաստատեն թէ նոր դարաշրջան մը կը բացուի Անդարայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Թրքական հին առածը կ՚ըսէ.—«Մեղդուող օձին կը փախի»։ Եղաւ պատերազմական պահ մը Թուրքիոյ պատմութեան ընթացքին, երբ Անգարա՝ հարկադրուեցաւ փախիլ կարմիր օձին։ Այդ քաղաքականութիւնը տուաւ իր արդիւնքները։ Արդարութիւնը կը թելադրէ արձանագրել որ այդ արդիւնքները օգտակար էին Թուրքիոյ համար։

Ներկայիս վերանորոգուած եւ զօրացած Թուրքիան կը գրաւէ պատուաւոր տեղ մը եւրոպական խմբակցութեան մէջ։ Ան ունի դաշնակիցներ եւ զօրաւոր բարեկամներ։ Անհրաժեշտութիւնը եւ կարեւորութիւնը մոսկովեան օձին՝ տակաւ առ տակաւ կը նուազի։ Մենք կը կարծենք թէ մօտ է այն օրը երբ այլ եւս անոր պէտք չպիտի զգայ։

Մենք կը սպասենք այդ օրուան։

ՀԱՅՏԱՐ ՓԱՄԱՍ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հ. Մ. ԵՒ Կ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— • —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Վերակազմուած է Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Ալֆորվիլի մասնաճիւղը որ պիտի գործէ Ֆրանսական Անսիէն Քոմպաթաններու կողքին եւ իրեն կէտ նպատակ ընտրած է carte de combattant ստանալու իրաւունք ձեռք բերել իր անդամներուն համար։

Ֆրանսական դաշնակից եւ հայ բանակներու մէջ ծառայած նախկին մարտիկներ կրնան դիմել 21, Rue Nouvelle, Ալֆորվիլ, Գչ. եւ Ուր. օրերը կէս օրէ վերջ ժամը 3.30էն։

Վարչութիւն

«ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ ՋԱՆԱՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱՑՆԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ»

— • —

Հանրածանօթ պատմագէտ եւ «Լ՚Էվրէ»ի աշխատակից հրապարակագիր Տիկ. Ժընեվիէվ Թապուի կը գրէ Ժընեւէն, վերի խորագրին տակ (14 դեկտ.) —

Այս առաւօտ Ժընեւ հասաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը։ Կ՚երեւի վերջ բաղձալիք մտասեւեռումներ ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Քարտուղարութեան զանազան պաշտօնատարներու, մասնաւորապէս Ծորհուրդի պատուիրակներուն հետ։ Կը թուի թէ Թուրք կառավարութիւնը նկատի ունի քննութեան դնել երկու հարց.— Ալեքսանտրէթի ներկայ հարցը մասնաւորապէս եւ Թուրքեւ-Ֆրանսական յարաբերութեանց հարցը ընդհանրապէս։ Այնպէս կ՚երեւայ որ Թուրք կառավարութիւնը պիտի չհանդուրժէ — այդ մասին Աթաթիւրք հասանական է որ շփէ — որ չամբանակուի վարչաձեւը, մասամբ ինքնավար, զոր Ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը կը հաստատէր սանճաքին վրայ եւ որ հիմա կը փոխուի իբրեւ հետեւանք Սուրիոյ ստացած անկախութեան։ Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին տրամադրութեանց համաձայն, սանճաքը այսուհետեւ կրնայ ընտրել տեղական երեսփոխաններ, ռանցմէ ոմանք կրնան աթոռ գրաւել Սուրիոյ խորհրդարանին մէջ, ոմանք ալ կրնան կառավարութեան կազմել սանճաքին մէջ, մասամբ անկախ, բայց որ սրտին սուրիական տիրապետութեան տակ։

Ֆրանսա կրնար իր դաշնագրին մէջ դնել կարգ մը թելադրութիւններ, որոնց համաձայն Սուրիոյ պետութիւնը պարտաւոր կը գտնէր Ալեքսանտրէթի սանճաքին համար ապահովել նոյն երաշխիքը, որ գոյութիւն ունէր Ֆրանսական հոգատարութեան օրով։ Սակայն նկատի ունենալով զարմանալի բնամութիւնը Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ, կարելի էր հետեւցնել թէ իրերը պիտի չընթանային ուղղուած ձեւով։

Այս կէտին մասին խօսք հասկնալ ... Աթաթիւրք։ Ան չուզեց որ Սանճաքը մնայ Սուրիոյ տիրապետութեան տակ։ Ինչ որ կարծես կը պահանջէ, այն է որ սանճաքին ներկայ անկախութիւնը դառնայ ամբողջական,— ոչ մէկ կապ Սուրիոյ խորհրդարանին հետ, հետեւաբար սանճաքին մէջ երեսփոխանական ոչ մէկ ընտրութիւն՝ աթոռ գրաւելու համար Սուրիոյ Խորհրդարանին մէջ, բայց, օրինակի համար, Ֆրանսա կրնայ ներկայացուցիչ մը նշանակել ներկայ սանճաքին անկախ փոքրիկ կառավարութեան մէջ։

Այսուհանդերձ, դժուար չէ հասկնալ թէ Թուրք կառավարութիւնը այսքանն ալ գոհացուցիչ պիտի չգտնէր։ Ան կը փափաքի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր քննութեան ենթարկէ այս հարցը, եւ յայտարարէ թէ 1921ի Ֆրանքեւթրքական դաշնագիրը պէտք է տրծնադրուի մշտնջենապէս երկու երկիրներու կողմէ եւ պէտք չէ խախտուի երբեք այն անկախութեամբ, զոր Ֆրանսա ներկայիս կուտայ Սուրիոյ։ Աթաթիւրք կ՚ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սանճաքին համար ստեղծէ մասնաւոր վարչաձեւ մը, ճիշդ ինչպէս Տանճիկի պարագան՝ օրինակի համար, նոյն իսկ աւելին, քանի որ Տանճիկի վարչաձեւին մէջ լէհաստան հոգատար նշանակուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, մինչդեռ Աթաթիւրք կ՚ուզէ ստանալ այնպիսի վարչաձեւ մը, որ գրեթէ ինքնավար ըլլայ եւ գտնուի Ազգերու Դաշնակցութեան հսկողութեան տակ, սանճաքին փոքրիկ կառավարութեան մէջ Թուրք եւ Ֆրանսացի ներկայացուցիչներով։

Աթաթիւրք, այս հարցէն անցնելով միւսին, կը յայտարարէ թէ ներկայ խնդրոյն կարգադրութիւնը պիտի հանդիսանայ մեկնակէտ մը Թուրքեւ-Ֆրանսական լայն գործակցութեան մը՝ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ։

" Հարցը, ուրեմն, պիտի ծեծուի աւելի Թուրքիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ, քան թէ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Սանճաքի մասին կատարուած ներկայ քաղաքական բանակցութիւններուն եւեւ, զորս Թուրքիա կը փոխադրէ Ժընեւ, կարծես կը նշմարուի այն վախը թէ օր մը Ֆրանսա կրնայ օգտագործել Ալեքսանտրէթի նաւային խարիսխը, որ, ինչպէս յայտնի է, կը տիրապետէ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ։ Ուստի, որոշ է թէ Թուրքիա պիտի յայտարարէ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, թէ պատրաստ է միջազգայնացնելու նաւահանգիստը կամ զայն գործածել իբրեւ միայն առեւտրական նաւահանգիստ մը. Անկէ զատ, Թուրքիա կ՚ուզէ առեւտրական մեծ օլաշ մը տալ այս նաւահանգիստին, որով Միջերկրականի կը հասցնեն իրենց արտադրութիւնները Իրաքի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի պետութիւնները

Արեւմտեան երկիրներու մայրաքաղաքներուն մէջ շատ քիչեր ծանօթ են այն հակայական կարեւորութեան, զոր չահեցաւ էնկիւրիի համբաւաւորութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ ըստորագրելով, քանի մը տարի առաջ, փոխադարձ օգնութեան դաշնագիրներ, որոնց բնագիրը շատ քիչ ծանօթ է, այն բոլոր պետութեանց հետ, որոնք անէ առաջ մաս մը կը կազմէին օսմ. կայսրութեան, որ, ինչպէս կը կրկնեն արդի Թուրք նախարարները, «մեռաւ որովհետեւ չգիտցաւ, առանց ուշացնելու, շարժիլ Անգլիոյ պէս եւ ինքնավարութիւն շնորհել իր գաղթավայրերուն»։

Թուրքիոյ հետաւոր երազն է, հետեւաբար, որոշ չափով մը վերակազմել այդ օսմ. կայսրութիւնը՝ բարեկամութեամբ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ։

Երբ կը խօսինք Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, կը զգանք որ տակաւին մոռցած չեն թէ, Լօզանի կառավարութեան օրով։ Փարիզ գրկած էին իրենց արտաքին նախարարը, Ֆրանսայի առաջարկելով կնքել փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, առաջարկ մը որ ոչ իսկ քննութեան առնուեցաւ։ Իրենց արժանապատուութեան հասցուած այս վիրաւորանքը կը թուի թէ շատ խոր է։ Միւս կողմէ Թուրքերը կը յայտարարեն նաեւ թէ Թուրքեւֆրանսական բարեկամութիւնը խաւարման մէջ է։ Կարծ խօսելով, Ֆրանքլէն-Պույեօն մը երեւցաւ 1921ին, աւելի վերջ Ժուվընէլ, որ, փակուղիի մէջ, ինքնավարութիւն խոստացաւ Սանճաքին համար, յետոյ Փօլ-Պոնքուր ..., բայց բոլոր անոնց աշխատանքը լաւ չադկապուած չէր եւ այժմ, ժամանակ է որ, Թուրքիա զօրաւոր պետութիւն մը դարձած, համաշխարհային խաղաղութիւնը վտանգի մատնուած ըլլալով, վերջնապէս ճշդուին Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները սանճաքի հարցին առթիւ, Միջերկրականի ապագայ գոյավիճակին մէջ անոր դերը տակաւին չճշդուած։ Մօտաւորապէս ահա ասոնք են այն մտածումները, զորս կարելի է վերագրել Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն, սանճաքի վէճին նախօրեակին.

Եւ անմիջապէս կը ծագին մեծ դժուարութիւններ։ Ինչպէս ծանօթ է, խռովութիւններ պատահեցան վերջերս Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ։ Դժուար է գիտնալ ճշմարտութիւնը պատահած դէպքերուն մէջ, — ամէն պարագայի, այս խռովութիւնները պատահեցան Թուրք բնակչութեան մեղքով, երբ Թուրքեւֆրանսական նոր դաշնագրին տրամադրութեանց համաձայն՝ ձեռնարկուեցաւ Սուրիոյ խորհրդարանական ներկայացուցիչներուն ընտրութեան. Բնակչութեան Թուրքերը քուէարկութեան չմասնակցեցան։ Ֆրանսա սակայն ցաւ գիտնալ համախմբել այդ վայրերուն մէջ եւ առիթ հաճելի չթուեցաւ Թուրքերուն։

Ներկայիս, անոնք կը պահանջեն, իբրեւ ապահովութեան միջոց եւ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նիստը, որ պիտի գումարուի Յունուարին, երբ քննութեան պիտի առնուի դաշնագիրը իր խորքին մէջ, ետ քաշել ֆրանսական զինուորները, ինչ որ Ֆրանսա կը մերժէ, եւ տեղւոյն վրայ քննութեան համար ղրկել չէզոք յանձնախումբ մը, ինչ որ Ֆրանսա չի մերժեր, սակայն Թուրքերը յանձնախումբը ղրկելէ առաջ կը պահանջեն ետ քաշել ֆրանսական զինուորները։ Ահա այս կէտին վրայ է, որ վիճաբանութիւնը, ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի, տեղի պիտի ունենայ մեծ խստութեամբ։

Գալով ապագայ գոյավիճակին, շատ մտահոգ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակները։ Անշուշտ պիտի գտնուի բանաձեւ մը։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, շնորհակալ վերջ Ֆրանսան հոգատարութիւնը կատարած ըլլալուն համար, բարեացակամութեամբ պիտի աչխատի հաստատել ապագայ գոյավիճակը, յարաբերական ինքնավարութիւն մը տալով սանճաքին, դնելով զայն Ազգերու Դաշնակցութեան Հովանաւորութեան տակ, հիմ ընծենալով Թուրքեւֆրանսական նոր դաշնագիր մը, պայմանով որ չընդդիմանայ Ֆրանսա։ Իրականին մէջ, կը տեսնուի որ այս ամբողջ հարցին եւեւ, որուն մէջ Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը գլխաւոր տեղ մը կը գրաւէ, տիրական միակ մտահոգութիւնն է Ալեքսանտրէթի նաւային խարիսխի ծառայեցնելու պարագան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ ...

— • —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 դեկտ.)։

— «Նոր ատացանք տասներորդ հատորը «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու» մատենաշարին,— «Արձակ էջեր ու քերթուածներ» Արտաշէս Ճարութիւնեանի։

Մատենաշարը 6 տարիէ ի վեր կը հրատարակուի կանոնաւորապէս, հակառակ դժուարին, կարելի է ըսել՝ դժնդակ պայմաններու։

Քիչ մը անդին հրատարակուած կայ մը կը պատմէ պարզ այլ յուզիչ պատմութիւնը այս արդիւնաշատ Հրատարակչական Ընկերութեան ծնունդին։ Խումբ մը մտաւորականներ են որ նախաձեռնարկ եղած եւ առանց դրամագլուխի գործի ձեռնարկած են մեր նահատակ ու մեռած գրագէտներու երկերը ամփոփելու եւ ժողովուրդին տրամադրելու։

Ուրեմն, դուռ հայ գրականութեան օգտին ու զարգացման համար եղած ձեռնարկ մը, առանց նիւթական որ եւ է ակնկալութեան, եւ խղճմտութեամբ, ինքնուրոյնութեամբ ու ճաշակով։

Դիւրին գործ չէ թերթերու հաւաքածոներու մէջէն պրպտել, գտնել, զատել մեր գրողներու լաւագոյն էջերը եւ ամփոփել զանոնք ճաշակով ու մաքուր տպագրութեամբ հատորներու մէջ։

Միայն այս աշխատանքը ոչ թէ փոքր, այլ մեծ, թանկագին գործ է։ Ո՞ւր կը հասնի արժէքը ձեռնարկին, երբ այս դժուարութեանց վրայ աւելցնէք նիւթականի հոգը, գործը կանգուն պահելու համար վեց տարիէ ի վեր կանգուն է ան ու վաստակ ենք, որ պիտի մնայ դեռ նոյն կենսունակութեամբ, եթէ մանաւանդ մենք, այսինքն հայ ժողովուրդը ուզէ եւ աջակցի։

Անհուն ցաւ ունինք եւ բազմազան գանգատներ մեր գրականութեան աղքատութեան, բարգաւաճման դանդաղութեան, չուքին ու չփնտռուելուն համար։ Կը գանգատինք հայ հեղինակներու մաղանդէն. անոնց գործերու ... թէնէն եւ երբեմն ալ ... չ... լրջութենէն։ Կը արտնջանք որ գիրք ... նինք մեր ժողովրդին ու մանաւանդ երիտասարդութեան ձեռքը տալու։ Եթէ ունինք կամ ունեցած ենք արժէքաւոր գրուածքներ, անոնք ալ կորսուած են թերթերու եւ հանդէսներու

ՕՐԴ ԳԻՐՔԸ

— • —

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութիւնը աւանդական սովորութիւն է դարձուցած բերաքանչիւր հատորի հրատարակման առթիւ մտերմական շրջանակի մէջ կազմակերպել հաւաքոյթ - ճաշ մը՝ նուիրուած տուեալ հեղինակի յիշատակին։

Այս օրերս Ն. Գ. Բ. Միութիւնը հրապարակ հանեց իր 10րդ գիրքը, որ կ՚ամփոփէ ողբացեալ բանաստեղծ գրագէտ Արտաշէս Ճարութիւնեանի արձակ էջերը եւ քերթուածները։ Նկատի առնելով, որ Միութիւնը լոյս կ՚ընծայէ իր ծրագրած շարքին 10րդ հատորը, այդ առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթը տեսակ մը յոբելենական հանգամանք ունէր։ Այդ իսկ պատճառով ներկաները խօսեցան ոչ միայն Արտաշէս Ճարութիւնեանի գրական ստեղծագործութեան, այլ նաեւ Ն. Բ. Գ. Միութեան գործունէութեան մասին։

Դեկտ. 12էն, ուրբաթ գիշեր «Թիւլիբ» ճաշարանին մէջ սարքուած ճաշին կը մասնակցէին մօտ 30. ծանօթ մտաւորականներ (ոմանք իրենց տիկիններով միասին)։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Վ. Ծարճանեան, որ քանի մը խօսքով դրուատելով նահատակուած Արտաշէս Ճարութիւնեանի յիշատակը՝ առաջարկեց յոտնկայս յարգել զայն։ Ապա առաջին խօսքը տրուեցաւ Ն. Գ. Բ. Միութեան նախագահ Ս. Վրացեանին, որ ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդեց իրենց գործունէութեան մասին։

Ն. Գ. Բ. Միութիւնը ընդամէնը 7 տարուան կեանք ունի։ Քանի մը մտաւորականներ քով քովի գալով եւ 50ական ֆր. հիմնադրամ յատկացնելով սկսած են մշակութային կարեւոր գործ մը եւ այդ կարճ ժամանակամիջոցին հրապարակ են հանած 10 ընտիր հատորներ եւ շուրջ 90 հազար ֆր.ի գործառնութիւն են ունեցած։ Համեմատելով միւս տարագիր ժողովուրդներու հետ, հայ մարդը աւելի ընթերցասէր է եւ հայ գիրքին սատար ... բող։ Ապացոյց որ Միութիւնը իր ընթերցողներու օժանդակութեամբ է, որ կրցած է այս դժուարին պայմաններուն տակ արդիւնաւոր աշխատանք կատարել։ Այսուհետեւ ալ Միութիւնը պէտք է շարունակէ ծառայել հայ գրքի տարածման՝ նորանոր հատորներ հրատարակելով,— եւ ոչ միայն նահատակուած գրագէտներու, այլ նաեւ ողջ մնացածներուն, որովհետեւ այս ծանր օրերուն ամէն հայ գրագէտ ողջ նահատակ մըն է։ Վերջացնելով իր խօսքը, Ն. Գ. Բ. նախագահը ինչպէս միշտ, այս նոր հրատարակութեան առթիւ ալ յանուն Միութեան մէկ մէկ օրինակ 10րդ հատորէն նուէր տուաւ ներկաներուն։

Նախագահէն վերջ խօսքը տրուեցաւ Ն. Գ. Բ. գանձապահ Միհրան Պարսամեանին, որ ներկայացուց հաշուական տեղեկութիւններ Միութեան 7ամեայ գործունէութեան մասին, ինչ որ ծանօթ է ամէնուն

Միւս խօսողներէն՝ Գ. Գ. Բ. Բերբերեան, Ալ. Խատիսեան, Հր. Սամուէլ եւ Լ. Մեսրոպ անդրադարձան Ն. Գ. Բ. Միութեան գործունէութեան վրայ, մեծապէս գնահատելով Միութեան անդամներու նուիրական, եռանդուն եւ արդիւնաւէտ աշխատանքը։ Իսկ Գ. Գ. Շ. Միսաքեան, Հր. Զարդարեան, Շ. Նարդունի եւ Հր. Սարգսեան սեղմ գիծերով պարզեցին Արտաշէս Ճարութիւնեանի բանաստեղծագործութեան հանգամանքը, իբրեւ արձակագիր, քերթող եւ գրական քննադատ։ Բոլորն ալ կ՚ընդունէին, որ այդ խորաղատ հեղինակը կը ներկայացնէ խոր հմտութեամբ եւ եւրոպական մշակումով գրագէտ մը։

Շրջուն Թղթակից

ԱՐ ՖԼՕՐԻՍ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

եւ

Գ. ԱՐԱՄ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ. 6 դեկտ. 1936

Էջերէն ներս։

Այս տողգամներուն դէմ, անոնց տուած վիշտը մեղմելու, հայ գրականութեան զարգացման նպաստելու համար է որ հաստատուած է «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու» Ընկերութիւնը, որ ճշմարիտ բարեկամը կը հանդիսանայ բովանդակ հայ գրականութեան։ Ու գրականութեան սէրն ու հայ արուեստի կրակը ունեցող անձերու այս խումբը, ընտրած է լաւագոյն էջերը մեր գրականութեան. անոնք որ արժէքաւոր են, երբեմն մեծ նոյն իսկ, ունենալով նաեւ իրենց ճակատագրին վրայ անհատականութեան արիւնոտ պատկեր, հայ ցեղի անհուն ողբերգութեան սուգը։

Հայ մշակոյթը, մտաւոր ու հոգեկան դաշտերու լաւագոյն արտադրութիւնները, անհուն գոհողութիւններով մեզի կ՚առաջարկուին, բայց մենք կը դիտենք միայն անտարբեր, փոխը գանգատելու համար հայ գրականութեան անշուք վիճակին, հայ գրողի ապաշխարհին ու հարկերուն ..

Հետեւեալ չերթանք մեր դժբախտութեան պատճառները փնտռելու. ձեռնոցը նախ մեզմէ կը սկսին, մեզմէ՝ քանի որ կը կասկածինք հայ տաղանդին վրայ, երբ ունինք չիրք ցոյցերը անոր. կը կասկածինք՝ հայ գրականութեան արժէքի մասին, երբ ան հարուստ է սերունդներու հոգին յագեցնելու չափ։ Ինչ կը նայ ըլլալ ճակատագիրը մեր գրականութեան, եթէ մենք բոլորս ալ տէր կենայինք անոր, գուրգուրալ գիտնայինք նուագայաղոյն ատարիմութեամբ եւ տարածէինք անոր ճառագայթները տունէ տուն եւ սերունդէ սերունդ

Հայ գիրն ու մշակոյթը ամէնէն աւելի պատճէնչը կրնայ կազմել այդ ահաւոր վտանգին դէմ, որուն ահաւորութիւնը կը հնչեցնեն շարունակ։

Ուր էր թէ ահազանգեր լսելու տեղ, ունէնայինք գիտնայինք, սորվէինք մեր ցեղային ջահակիրներուն, անոնց ձայնին ու ոգիին։ Ուր էր թէ մեր նահատակ գրողները, յետ մահու անգամ մըն ալ մենք չնահատակէինք, մոռացութեան տալով զանոնք։ Տէր կենայինք անոնց յիշատակին, անոնց գործին, եւ, հետեւաբար, նաեւ մեր ճակատագրին»։

չնորհել վիճելի շրջանին, երաշխաւորութեամբ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ։

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա տրամադիր չերեւար իւրացնելու վէճը, չափազանց գրաւած ըլլալով բուն Եւրոպայի մէջ։

*** Նորագոյն տեղեկագրի մը համաձայն, Սանճաքին բնակչութեան թիւն է 220,000, որոնց 85,000ը Թուրք, 62,000ը Ալեւի, 25,000ը Հայ, 23,000ը Արաբ, 18,000ը զանազան քրիստոնեաներ, 5000ը Քիւրտ։ Այնպէս որ, պարզապէս հեքեաթ է Թուրքերու «ջախջախիչ մեծամասնութիւնը», 250,000 Թուրքերով…

*** Ժրնեւի մէջ որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ Արաբներու գործունէութեան մասին, քանի որ սուրիական մամուլը եւ ժողովուրդը երբեք տրամադիր չեն տեղի տալու Թրքական պահանջներուն առջեւ։

Բանջարավաճառներու գործադուլը

Բանջարավաճառներու գործադուլին հետեւանքով, գիները բարձրացան մէկ օրէն միւսը։ Թերթերը կը գրեն թէ գործադուլին միացած է Փարիզի շրջանի բանջարավաճառներուն 70 առ հարիւրը։ Կարգ մը գաւառական քաղաքներու մէջ ալ գործադուլ ծագած ըլլալով, բանջարեղէններու պակասը հետզհետէ զգալի կը դառնայ։ Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի ժողովուրդը առանց բանջարեղէնի չմնայ։

Բանթողները հաստատում կը պահանջեն արտադրութեան ծախքերու յաւելման առթիւ, որ հետեւանք է ընկերային նոր օրէնքներուն։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բանջարեղէնի շուկաներուն վրայ, որպէսզի անկարգութիւններ չպատահին։

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԳԱՂՏՆԻ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴ ՄԸ հաստատուած է Գերմանիոյ մէջ, Ֆրանքօ-զուիցերիական սահմանին վրայ, կ'ըսէ զուիցերիական թերթ մը։ Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ կարեւոր քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի գիշերանց։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքինը, որ Վարշաւա գացած էր անցեալ չորեքշաբթի օր, ընկերակցութեամբ զինուորական մասնագէտներու, Պուքրէշ վերադարձաւ, վերահաստատելով երկու երկիրներուն զինուորական սերտ գործակցութիւնը։ Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պուքրէշ պիտի այցելէ յառաջիկայ յունուարին, իսկ Ռումանիոյ Թագաւորը Վարշաւա պիտի երթայ գարնան։

Այրի Տիկին Լուսինէ Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Վ. Շերուեան, Վերապատուելի Միհրան Կ. Կարապետեան (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Զաւէն Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Զամանթըլեան, Տէր եւ տիկին Միհրան Տօնապետեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Մ. Տօնապետեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Ա. Տօնապետեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տօնապետեան (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Հայկ Տօնապետեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մ. Տօնապետեան եւ զաւակունք (Պէլֆոր), Այրի Տիկին Կ. Սէլվէրեան եւ զաւակունք, Այրի Երեցկին Տատիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յ. Ճէվահիրճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գիրյրճեան (Պուէնոս Այրէս), Այրի Տիկին Մարօ Տօնապետեան եւ զաւակունք (Յունաստան), Այրի Տիկին Հ. Աւագեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ս. Գամչուեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Ներսէսեան, Այրի Տիկին Վ. Անկառեան եւ զաւակունք (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Մ. Ն. Պայէնտըրեան (Տէօրն), Տէր եւ Տիկին Յ. Լ. Օյունճեան, Այրի Տիկին Կիւլլարզ Սարգիսեան եւ զաւակունք (Վիէն), իրենց խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնեն, ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով՝ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, անհրորդւոյն, քեռորդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 36 տարեկան հասակին մէջ։

Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Մարսէյլի Շաթօ Գոմպէր գերեզմանատան մէջ, դեկտեմբեր 6ին։

Տէր եւ Տիկին Հայկ Թօփաքեան եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼԻՒԶԱՐ ԹՕՓԱՔԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ԻՆՃԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցած է, Պոլիս։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937

Փութացէք գնել մէկ օրացոյց ձեզ համար եւ մէկ հատ ալ նուիրելու ձեր բարեկամին, նոր տարւոյ առթիւ.

Մարսէյլի մէջ կը ծախուի՝ Ն. Կակոսեան, 49 Rue Nationale. ընկ. Յ. Հացագործեան, 13 Rue des Dominicaines եւ միութեանս գրադարանին մէջ 5 Rue de l'Eclipse. Մեծաքանակ գնումներու համար գիմել՝ G. Djarayan, 5 Rue de l'Eclipse. Մարսէյլ.

"ՎԷՄ"

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ Ժ2. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ «Մ. Փարթուզալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Սրհաւիրքի Օրեր». – ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ՝ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՅԵՓԱՆԵԱՆ՝ «Անդրանիկը Ֆրենեաց աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ՝ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԻ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ. – ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ՖՐԱՆՍՕՍԱԿԱՆ. Վ. ԵՓ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Պէտրոս Դ. եւ իր ժամանակը». – Նկարներ.

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ մինչեւ նոր-տարի փակել իրենց հաշիւները. որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 15 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայր. Միութիւնը բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 119 Ալլենիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն եւ խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ ընդհ. ժողովի, անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ, 61, rue Mr. le Prince:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, ընկեր Յովհաննէս Վառօեանի բնակարանին մէջ։

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները, 20 դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Գոլոմպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ.

20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7.

149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ.

Նախագահութեամբ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ.

երգ. արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:

Դալսերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 Ֆր:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

8 Rue Bossuet, Paris (10e

Այսօր, հինգշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին

Դասախօսութիւն՝ Գ. Ա. ՉՕԳԱՆԵԱՆԷ

«Արուեստի հայ հնալուն պայմանները արտասահմանի նորահաս արուեստագէտներուն քով»

ԱՍՈՒԼԻՍ ԱՆԱՆՆԱԼՆԵՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ. 8 rue Bossuet. ամէն հինգշաբթի. դասախօսութիւն—հանդէս կամ գեղարուեստական-հանդէս-պարահանդէս

Թէյասեղան

Քլիշեան-քաւտի Մեծ Նոր գիւղի Նորակազմ Տիկնանց մասնաճիւղին կողմէ

20 դեկտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին.

137 rue Damrémont. Paris (18) մեթրօ Clignancourt եւ Jules Joffrin

Գեղարուեստական ճոխ բաժին · Մուտք 2 Ֆր.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, 8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՕՐԺ ՇԱՀՓԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱՉՆԱՒՈՐԵԱՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Ասիայի դերով:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 Ֆր.

Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 rue M. le Prince

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի

շրջանաւարտ Թատերասէրներու կողմէ

Կիրակի, 24 Յունուար, ժամը ?ին

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի չխառնել

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) · 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ, 19 rue Blanche, մեթրօ Blanche եւ Trinité

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ԳՈՒՐՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ու ... վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ եւ Նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ Ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկին).

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՓՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն ՏԻԿ ԹԷՐԶԻ, Իրենագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌԱՆՃԷԼԵԱՆի կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի Ֆիլմը:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մուտք 5 Ֆր.: Սկիզբը ժամը 8.30ին. կը խնդրուի յատկապէս ճշդապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹՕԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 18 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3298

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ

« Մով մը կաթ ջուր կտրած » . .

Անհրաժեշտ է աւելի բաց խօսիլ, մատնանշելու համար ողբերգութիւն մը որ կրնայ աղէտի վերածուիլ, վաղը։ Աւելի չուտ քան կը սպասենք։

Հարցը կը վերաբերի այն չէն բազմութեանց, որոնք անջրպետ մը բացած հայկական կեանքին եւ իրենց միջեւ, օրը իրիկուն կ՚ընեն իրենց տունին կամ խանութին պատուհանէն դիտելով ու - խուրը՝

Գիտակցաբար կը գործածենք բացատրութիւնը, — «չէն բազմութիւններ»։

Արդարութիւնը կը պահանջէ յիշեցնել թէ՝ բոլորովին անճարներ չեն անոնք որ կը խուսափին հանրօգուտ, հայկական գործունէութենէ, նոյնիսկ ազգային կոչուած միջավայրէն։

Ընդհանրապէս, աւելի շատ անճարներն ու անբախտներն են որ կ՚երեւան այս կամ այն ճակատին վրայ։ Մինչ միւսները, մեծ մասով լաւ կացած, ամէն պարագայի մէջ իրենց մէջքը չակած են, բայց — խուսափելով կը խուսափին։

Կրնար ամէն տեղ հանդիպիլ անոնց, — արճարան, ղարարայեռ, սինէմա, բայց երբեք հայկական միջավայրի մէջ։ Երեւան ալ, կա՛մ պարն է որ կը խնդամոլէ զիրենք, եւ կամ այս ու այն «Ծնիւմէջուտ»ն։

Ընդհանրապէս «խելացիներ» են ասոնք, բուն բառով՝ բանգէտներ։

Անոնք յաճախ կը բարեհաճին խօսիլ հանրային հոգերու մասին, բայց խելք սորվեցնելու, ոչ թէ պարտականութիւն մը կատարելու համար։

Անշուշտ խելօք բաներ ալ կ՚ըսեն։ Կամ գոնէ կը մտածեն։

Եւ սակայն, ի՞նչ բանի կրնայ ծառայել այս կամ այն խելքը, երբ կը չարունակեն հեռու մնալ կրակի գիծէն . . .

Գաղման չէ որ բոլորն ալ անդամ ըլլան քաղաքական կուսակցութեան մը, այս կամ այն միութեան, համաձայն իրենց համոզումներուն։

Ամէն երկրի մէջ ալ, գործօն փոքրամասնութիւններ են որ կ՚երեւան հրապարակի վրայ, կը վարեն այս կամ այն ճակատը, իրենց ետեւէն քաշելով բազմութիւնը։

Բայց, ուրի՛շ բան է խորշիլ որ եւ է կազմակերպութենէ, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ իր անձը վեր դասել այս ժողովուրդէն, եւ ամէն կապ կտրել հայկական միջավայրին հետ։

Այս վերջին պարագան է որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս գաւառի մէջ։

Ամէն տեղ ալ, քանի մը հազարներ կամ հարիւրներ են որ կը խառնուին հոսանքին, զանազան ճակատներու վրայ, կ՚ուզեն տեսնել տարագիր ժողովուրդին չարն ու բարին, եւ պարտականութիւններ ստանձնել, համաձայն իրենց դաւանանքին եւ կարողութեան։

Ո՞ւր են միւսները, մանաւանդ երիտասարդները՝

Այլեւս եկած է ժամանակը որ այս հարցումը հնչէ բոլոր շրջանակներուն մէջ, իբրեւ տեսակ մը ահազանգ։

Ուրիշներ — աւելի հզօրներ — մարտակոչ կ՚ուղղեն եւ զինարչաւներ կը սարքեն։

Մենք պէտք չունինք ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին։

Կոչ գիտակցութեան եւ պարտականութեան, — ահա ինչ որ կ՚իյնայ մեզի։

Գիտակցութիւն՝ ըմբռնելու համար սպառնացող վտանգը, եւ պարտականութիւն՝ սահմանափակելու համար անոր հետեւանքները։

Ապա ուրեմն աւելի սերտ միրճեցում այն բոլոր տարրերուն հետ որ կը գործեն յանուն ինքնապաշտպանութեան։ Եւ սէր, միբոյ գործնական ապացոյց՝ հալածական ժողովուրդին հանդէպ։

Խելացի բանե՞ր կը մտածես. — Նետուէ կրկէս եւ համոզէ

Կ՚ուզես կարգ ու սարք, հոգեբանութիւն, սերո՞ւնդ փոխել. — խառնուէ կրակին եւ արծիւցուր։

Տկա՞ր կը գտնես այս կամ այն կազմակերպութիւնը, Հայրենակցական կամ Երիտասարդական, — ի զուր մարզանքներ կը կատարես չազակրատելով սրճարանի մը անկիւնը։ Գնա միացիր, ուրիշներն ալ միացուր, եւ կազմէ կուռ ճակատ։

Իսկ երբ կը խուսափիս բոլորէն ալ, միայն կարծիքներ յայտնելու իրաւունքը վերապահելով քեզի, կրակի ճակատէն ձայն մը միշտ պիտի յիշեցնէ քեզի.

— Բացական իրաւունք չունի։ Ես իմ բաժինս, դուն ալ քուկդ։ Հրամէ՛ ապարէզ։

Ուրիշներ «զինուորեալ ազգ»ի կարգ ու սարք հաստատեր են, դրօշի տակ առնելով 18էն մինչեւ 55 տարեկանը։

Մենք այդպիսի ցնորքներ չէ որ կը հետապնդենք, այս արմատախիլ եւ ցիրուցան բազմութեանց համար։

Բայց թող մեր սրբազան պարտականութիւնն ըլլայ ազդարարել, հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն, թէ ազգերու ինքնապաշտպանութեան եւ զարգացման պայքարին մէջ, ինչպէս ճակատամարտի դաշտին վրայ, բացականները արժէք չեն։

Ճակատ կամ թիկունք, — ուրիշ ելք չունիս, եթէ բժշկական քննութեամբ հաստատուած անկար մը չես։ Թէեւ, պատերազմի պարագային, ամէնէն անկարն ալ գործի մը կը յատկացուի, — փամփուշտ լեցնել, կար կարել, կերակուր եփել . . .

Պատերազմական վիճակի ենթարկուած չեն տարագիր բազմութիւնները, տարէց կամ երիտասարդ։ Բայց ահա տեսակ մը պատերազմ է որ կը մղենք օտար ափերու վրայ, ողջ մնալու համար։

Կարելի՞ է մեկուսանալ այս պայքարին մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՆԱԿ ՄՆԱՑԻՆ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Ե՛ ևլ «դիտողներ» դէպի Ալէքսանտրէթ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի օր։ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց տեղեկագիր Սանտլէրի առաջարկած բանաձեւը՝ Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի վէճին առթիւ։ Չափաւոր դիրք մը բռնելով մէկտեղ, ձեռնպահ մնաց Թ. Ռ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ յոյս յայտնեց թէ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին բարեկամաբար, հարցին վերջնական կարգադրութեան համար։

Տեղեկարարը իր զեկուցման մէջ պարզելով հարցին զանազան ծալքերը, կ՚առաջարկէր Ա. Դ. Խորհուրդի յառաջիկայ յունուարի նստաշրջանին յետաձգել բուն խնդիրը։ Մինչ այդ, ընդունելով ֆրանսական կառավարութեան առաջարկը, կ՚որոշէ կարելի եղածին չափ շուտ Ալէքսանտրէթ ղրկել երեք դիտողներ, որոնց դերը ճշդուած է տեղեկագրին մէջ։ Դիտողներուն պաշտօնավարութիւնը պիտի տեւէ առ առաւելն մինչեւ 1937 յունուարի վերջը։ Այս բանաձեւը չի կրնար ո՛ եւ է ձեւով ազդել բուն հարցին էութեան վրայ, որ պիտի քննուի յառաջիկային։

Տրուած որոշումին գործադրութեան համար սահմանուած է 75.000 զուիցերիական ֆրանք, զոր կը ստանձնէ Ֆրանսա։

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ տեսակէտները

Բանաձեւին քուէարկութեան առթիւ, պատասխանելով Թ. Ռ. Արասի վերապահութեան, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց.

— « Ինչպէս ըսի երէկուան նիստին մէջ, Ֆրանսա իբրեւ պատասխան մէջտեղ կրնայ ընդունիլ միայն այնպիսի անօրինութիւններ որոնք չեն կրնար ազդել հարցին էութեան վրայ կամ վնասել հոգատար իշխանութեան իրաւասութեանց։ Այս մտահոգութեամբ ալ, ինքնին մէկդի կը դրուի միջազգային վարչութեան մը դիմելու կամ չէզոք ոստիկան - զօրք ղրկելու խնդիրը։ Թ. Ռ. Արաս յայտարարեց թէ Թուրքիա չի կրնար ընդունիլ Ֆրանսայի եւ տեղեկարարին առաջարկը՝ դիտողներ ղրկելու մասին. իր կառավարութիւնը անբաւական կը համարի այդ առաջարկը։ Հարկադրուած եմ դիտել տալու թէ աննախընթաց է, առաջին անգամ ըլլալով հոգատար պետութիւն մը կ՚առաջարկէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակութիւն մը ղրկել իր հովանաւորած երկիրը։ Եթէ Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ Թրքական առաջարկը՝ որ նախատեսուած յանձնախումբին միանան մէկ Թուրք եւ մէկ Ֆրանսացի պատուիրակ, պատճառը շատ պարզ է, — Ֆրանսացի պատուիրակ մը ի՞նչ գործ ունի Ֆրանսայի վարչութեան ենթակայ երկրի մը մէջ. իսկ Թուրք պատուիրակի մը ներկայութիւնը պիտի հարկադրէ իմ կառավարութիւնս՝ փոխադարձաբար պահանջել որ յանձնախումբին քննութեան շրջանակը տարածուի Սանճաքին սահմանին երկու կողմերը։ Այս վերջին ձեւը մէկդի դրուեցաւ, եւ սակայն Ֆրանսա պահեց իր առաջարկը՝ դիտողներ ղրկելու մասին։ Անշուշտ դիտողներու ներկայութիւնը պիտի նպաստէ հանդարտութեան պահպանման։ Ուրեմն Ֆրանսա կը ստանձնէ նախաձեռնութիւնը այն երեք անօրինութեանց որ կը գտնուին տեղեկագրին մէջ, — եւ քաշել վերջերս ղրկուած յաւելուածական զօրքը, երբ Ալեքսանտրէթ հասնի յանձնախումբը, յետաձգել ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին վաւերացումը, մինչեւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը իր վճիռն արձակէ հարցին էութեան մասին, վերջապէս դիտողներու յանձնախումբ մը ղրկել »։

Ռումանական ներկայացուցիչը ցաւ յայտնեց որ կարելի չեղաւ այժմէն համաձայնութիւն գոյացնել երկու կողմերուն միջեւ։ Բայց եւ այնպէս, իր կարծիքով, բանաձեւը պիտի նպաստէ հոգեբանական նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելու համաձայնութեան մը համար։ Լորտ Քրէնպորն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երեք դիտողներու առաքման առթիւ դիտել տուաւ, — «Որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին ապագային, պարտք կը համարիմ յիշեցնել թէ միայն հոգատար պետութիւնն է բարեկարգութեան պահպանման պատասխանատուն։ Ներկայ պարագային, հոգատար պետութիւնը ինք պահանջեց դիտողներ ղրկել, այն ալ մասնաւոր վէճի մը առթիւ։ Բայց լուծման այս եղանակը չի կրնար նախընթաց մը կազմել զուտ ներքին հարցերու համար, հոգատարութեան ենթակայ երկրի մը մէջ»։

Բանաձեւին քուէարկութենէն վերջ, փակուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նստաշրջանը, եւ թրքական պատուիրակութիւնը անմիջապէս Պոլիս վերադարձաւ, իսկ Թ. Ռ. Արաս Փարիզ պիտի գայ, ուղղակի բանակցելու համար։

Իրազեկ թղթակիցներ այս առթիւ դիտել կուտան թէ այլեւս ջուրը ինկած է Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանին անկախութեան խնդիրը, այնպէս ինչպէս կը պահանջէին Թուրքերը։ Թ. Ռ. Արաս իր ունեցած տեսակցութեանց առթիւ, մանաւանդ Անգլիոյ պատուիրակին հետ խօսած ատեն, համոզուեր է որ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ պաշտպանել անկախութեան տեսակէտը։ Եթէ Թրքական պահանջը ընդունուի, այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց դէմ պիտի հանեն բոլոր արաբ ժողովուրդները։ Երեք դիտողներ ղրկելով, Ա. Դ. Խորհուրդը կը կարծէ թէ անոնց ներկայութիւնը բաւական պիտի ըլլայ անզգամանելի խլրտումներ կանխելու։

Յանձնախումբին անդամ պիտի ընտրուին զինուորական մը, ոստայ մը եւ գաղթային վարիչ մը, որոնք պիտի ըլլան հաւանաբար Դանիացի մը կամ Նորվեկիացի մը, Հոլանտացի մը եւ Զուիցերիացի մը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ՄԵՆՔ, ԱՅՍՕՐ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

Քաղաքացիական պատերազմի պայթումէն ի վեր, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան Տեղեկատու Դիւանը շարունակ զեկոյցներ կը ղրկէ «Թատաւ»ի, «Իրատարակութեան խնդրանօք»։

Առաջ Մատրիտէն կը ստանայինք, այժմ նոր կեդրոնէն՝ Վալենցիա. (Servicio Espagnol de Information, Maria Carbonell 2, Valencia)։

Երէկուան թղթածրարով հասած զեկոյցին հետ ղրկեր էին նաեւ պատկերազարդ թռուցիկներ, որ կը նկարագրեն Մատրիտի աւերումները, ինչպէս եւ մանուկներու ջարդը։

Քառմենելի է, մանաւանդ, այս վերջինը։

Երեւակայեցէք 13 մանչեր եւ աղջիկներ, որոնք զոհ գացած են օդանաւային ռմբակոծութեան։

Կարելի չէ առանց սոսկումի դիտել անոնց դէմքերուն վրայ բացուած վէրքերը։

Նկարագրութիւնն ալ կցուած է պատկերներուն, ապաներէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն։ Բայց անհրաժեշտ չէ կարդալ զանոնք։ Պատկերները կը բաւեն ամէն բան բացատրելու։

Նոյնքան աղուոր կ՚ազդէ մայրաքաղաքին աւերումը, — «Մատրիտի ծրագրեալ կործանումը»։

Կը դիտեմ բոլորը, կը կարդամ, կը սերտեմ ու կը խորհրդածեմ.

— Ե՛ս «Զարյոլի փոյաւ», երէկ մենք, այսօր ուրիշները։

Երէկ մեր գիւղերն ու քաղաքները, տուներն ու յիշատակարանները կը քանդէին, Արեւելքի մէջ. խաւարակուռ երկրի մը ամբողջ տարածութեան վրայ, եւ մենք յեղայատառ օգնութիւն կը սպասէինք «մեծ»երէն, հեռագիրներ, աղերսագիրներ, զեկոյցներ փութացնելով ի յուր աշխարհի։

Այսօր՝ արեւմուտքի մէջ, բոլորին աչքին առջեւ, Սպանիոյ զաւակները իրար կը բզքտեն օտարներու աջակցութեամբ, եւ նոյնպէս օգնութիւն կը խնդրեն։ Մինչեւ անգամ անհրաժեշտ կը գտնեն հայերէն թերթի մը մէջ արձանագրել իրենց տառապանքը։

Երէկ մեր մանուկները, քոյրերն ու մայրերը կը յօշոտէին սուիններով, գնդակներով, դանակներով եւ բիրերով, եւ երբ նոյն իսկ օտար ականատեսներ կը պատմէին, մարդիկ չէին հաւատար։ Կարգ մը թերթեր հազիւ կը բարեհաճէին արձանագրել երկուտողով, յաճախ դրամ պահանջելով, իսկ ուրիշներ պարտականութիւն կը համարէին հերքել, զոհը ամբաստանել եւ դահիճը փառաբանել, միշտ փոխան ընկալագրի։

Այսօր ալ մանուկներ, կիներ եւ ուրիշ անմեղներ կը կոտորուին օդանաւերով եւ թնդանօթներով. Եւրոպայի կուրծքին վրայ, եւ մարդիկ ի զուր օգնութեան կը կանչեն մամուլն ու հանրային կարծիքը։

Երէկ օրուան հզօրները մեր երկրին ժառանգած յանուն քրիստոնէութեան եւ արդարութեան։ Իսկ երբ կրակը վառեցաւ մեր գլխուն, բոլորը իրենց պատեանին մէջ քաշուեցան «մարդասիրաբար»։

Այսօր եղբայրասպան կրակի մը բոցերուն մէջ կը վառի կը մխի Սպանիոյ ժողովուրդը, յանուն փաշակութեան եւ համայնավարութեան։ Եւ նոյն մեծերը նորէն կծկուած իրենց պատեանին մէջ, կը յայտարարեն կատարեալ պաղարիւնով։

— Ինչ կ՚ուզէք ըրէք, իրար ջարդեցէք, ի հարկին զէնք ալ կուտանք, միայն թէ մի դպչիք մեր շահերուն . . .

Ո՛րքան նման են իրարու Սպանիա եւ Արմենիա։ Բայց ո՛րքան մօտ՝ իրենց ողբերգութեամբ . . .

ՎԱՀԷ

ԱԶԱՏԻՒԹԻՒՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԵԱՆՑ

Նոր փոխառութեան պայմանները

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ առջի օր ձայնասփիւռ ճառով մը պարզեց նոր փոխառութեան պայմանները։ Որոշ գումար սահմանուած չէ այս փոխառութեան համար, որ պիտի յատկացուի ազգ. պաշտպանութեան ծախքերուն։ Փոխառութեան պարտաթուղթերուն գինը պիտի ըլլայ 100 ֆրանք, որուն փոխարէն պիտի վճարուի 140 ֆրանք, տոկոս՝ 3ուկէս առ հարիւր, անոնց համար որ իրենց ոսկին կամ ոսկիի վկայականը կը տրամադրեն։ Փոխառութիւնը բաց է նաեւ անոնց համար որ ունին անգեալ ամառ հանուած պարտաթուղթերէն. բայց ասոնց պայմանաժամը 9 տարի է, իսկ տոկոսը՝ 4 առ հարիւր։

Նոր փոխառութեան պայմանները բացատրած ատեն, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ այսուհետեւ ազատ են բոլոր դրամական գործառնութիւնները, օտար դրամներու եւ արժեթուղթերու առեւտուր եւն.։ «Միայն մէկ բան կը խնդրեմ, — այս կարգի սեղանաւորական գործողութեանց յայտարարութիւնը կատարել կատարեալ պարկեշտութեամբ»։

Ուրեմն, կը վերնան այն սեղմումները որ հաստատուեցան քանի մը ամիս առաջ, օտար դրամներու գործառնութեանց առթիւ։ Արդէն այդ սեղմումները ինքնին դադրած կամ աւելորդ համարուած էին, երբ դրամական համաձայնութիւն գոյացաւ Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ հետ, ֆրանքին արժեզրկման հետեւանքով։

Նախարարը այս առթիւ նորէն յանձնարարեց որ Ֆրանսացիները վերջ տան գանձ դիզելու սովորութեան եւ Ֆրանսայի վարկին հանդէպ գոնէ այնքան վստահութիւն յայտնեն որքան օտարները։

150.000 զինուոր Չանկ Լանկի դէմ

Չինաստանի կառավարութիւնը 150,000 զինուոր ղրկեց ապստամբ զօրավար Չանկ Լանկի դէմ եւ կը յուսայ զայն խելքի բերել երեք օրէն։ Բանակը 80 քիլոմեթր հեռու է ապստամբներու կեդրոնէն, Սիան Ֆու։ Կեդրոնական կառավարութիւնը խզեց բանակցութիւնները երիտասարդ մարաջախտին հետ, հակառակ գերի վարչապետին կնոջը պաղատանքներուն։ Կը վախցուի որ Չանկ Քայ Շէկ հրացանի բռնուի, այս գործողութեանց հետեւանքով։ Ապստամբները ուրիշ երեւելիներ ալ բռնած են, իբրեւ պատանդ։

Կառավարական կուռներ կը մղուին Սիան Ֆուի արուարձաններուն մէջ։ Միւս կողմէ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ճափոնի դիրքը։ Կասկած չկայ թէ պիտի օգնէ չինական կառավարութեան, խորտակելու համար ապստամբութիւնը։ Խորհրդային իշխանութիւնն ալ իր կարգին կարեւոր ուժեր կը կեդրոնացնէ Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ։ Մոսկուա եւ Մոնկոլիա զինակցութեան դաշնագիր ունին, որուն համաձայն խորհրդային բանակը ի հարկին օգնութեան պիտի հասնի։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԸ ԵՒ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Թագաւորը հրաժարեցաւ, բայց անգլիացի ժողովուրդը կը շարունակէ իր որբազան աղօթքը — «Տէ՛ր, կեցո՛ թագաւորն»։ Թագաւորը չի մեռնիր երբեք, որովհետեւ գահը կը մնայ անսասան ու անխորտակելի։ Այսպէս է Մեծն Բրիտանիան։

Եւ հիմա արդէն համատարած խաղաղութիւն է և օրէնութիւն ի սփիւռս կայսրութեան։

Անհաւանելի էր ու չարագուշակ փոթորիկը որ յանկարծ պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ դեկտ. 3ի առտուն, փոթորիկ մը որ կրնար աւերել հարուած իջեցնել գահերուն ամէնէն մեծին ու ամէնէն զօրաւորին եւ փշուր փշուր ընել ծովերէ ծով փռուած կայսրութիւնը։ Հաւանաբար պատահէր այդ աղէտը, եթէ երիտասարդ թագաւորը մոռնար հայրենիքին գերագոյն շահերը եւ քաղաքական պայքար մը ստեղծէր իր ղեկավարութեան տակ։

Վտանգին տարողութեան մասին կասկած չունէին օրուան ղեկավարներն ու անգլիական մամուլի պատասխանատու ներկայացուցիչները՝ սկսելով ծանրախոհ «Թայմզ»էն։

Արդարեւ բացառիկ էր խմարանցումը։ Եկեղեցական իշխանութիւնները, գահլիճը, խորհրդարանը, իրաւադէտները, մամուլը, գաղթայեղութեանց կառավարութիւնները, ինչպէս նաեւ փողոցէն անցնող Անգլիացին, խուճապի մատնուեցան, երբ թագաւոր - կայսրը փախաք յայտնեց անտոհմ ամուսնութիւն մը կնքելու ձերկինս ամուսնալուծեալ ատարուհիի մը հետ։ Անվայել էր այդ տեսակ միութիւն մը բրիտանական կայսրութեան վեհապետին համար, եթէ ոչ անհամապատասխան անգիր սահմանադրութեան մը օրէնքներուն։

Շատ հաւանելի էր այս խրարանցումը խստաբարոյ, աւանդամոլ, ու թերեւս աններող հայրենիքի մը մէջ ուր մարդիկ անհամեմատօրէն աւելի պարզ խնդիրներու մէջ անգամ կը մըտածեն ու կը շարժին այնպէս ինչպէս իրենց նախահայրերը երկու հարիւր տարի առաջ։ Անգլիան երկիր մըն է ուր օրէնքը յաճախ անիմաստ ու անօգուտ կաշկանդումներու ենթարկած է մարդոց առօրեայ կենցաղը։ Ու շատ բիչ անգամ փորձ կը կատարուի ձեւափոխելու համար այդ կենցաղը համաձայն ժամանակի անդիմադրելի պահանջներուն եւ մտայնութեան։ Ի՞նչ - պէս կարելի էր, ուրեմն, սպասել որ խաղաղուածքով ու զատորիարակութեամբ պահպանողական այս ժողովուրդը, որուն վրայ տիրաբար կ'իշխէ տակաւին մեծամարթամ ազնուականներու, դրամատէրներու եւ կղերականներու դասակարգը յօժարակամ ընդունէր իր սիրելի վեհապետին կողմէ եղած անխառնուրդ ամուսնութեան մը առաջարկը։ Երբ Անգլիացին դեռ կը հաւատայ թէ կիրակին սուրբ օր է եւ հետեւաբար չարժանկարին ցուցադրութիւնը՝ մեղանչում Աստուծոյ օրէնքներուն դէմ, ալ ո՞ւր կը մընայ ամուսնալուծուած կին մը թագուհի նշանակելու հարցը, մանաւանդ որ, ի շրջումն դժբախտութեան, խնդրոյ առարկայ կնոջ երկու ամուսիններն ալ ողջ են։ Ոտստովա - նինք որ աւելի համեստ ու ազատամիտ ազգեր անգամ պիտի չուզէին որ իրենց թագուհին վիճելի անցեալ ունեցած ըլլար, գոնէ ամուսնական գետնի վրայ։

×

Գաղտնիք մը չէ իր ընդհանուր գիծերով ծանօթ է «Յառաջի ընթերցողներուն»։

1927 թուականին Անգլիոյ երիտասարդ թագաւորը, երբ տակաւին գահաժառանգ էր, աշնանային երեկոյթի մը ընթացքին, պատահմամբ կը ծանօթանայ Տիկին Երնէսթ Սիմսըն անունով Ամերիկուհիի մը հետ։ Սովորական պարագաներու մէջ այդ տեսակ ծանօթութիւն մը կրնար սկսիլ եւ վերջանալ լուսանցքային դահլիճի մը չորս պատերուն մէջ։ Առաջին անգամ չէր որ Կալլէի իշխանը կը ստեղծէր սովորական ժամանցի մը ձեւը։ Արդիական հակումներ ունեցած է ան միշտ։ Իշխանական պալատի մը ձնշող մթնոլորտէն ու չափուած - ձեւուած կենցաղի մը միօրինակութենէ ը երբեք չէն գոհացուցած զինքը հոգեպէս։ Գահաժառանգ էր ու վիճակաւոր կայսրութեան մը ապագայ տէրը եւ սակայն անկեղծօրէն կը սիրէր մօտենալ ու մտերմանալ համեստ բազմութիւններուն։ Իր խառնուածքին այդ գայթուն գիծն էր որ մեծ սիրով նպաստեց իր ժողովրդականութեան։ Ինչ պատճառ էր այդ հոգեկան պահանջը իր մէջ եւ բացարձակօրէն հարազատ։ Անգլիոյ թագաւորը աշխարհի ամենէն անձնաւորութիւնն է նուիրապետական կարգով։ Եւ սակայն անդառնալի կերպով հրաժարեցաւ ան վեհափառ ղիրքէն, որովհետեւ, ի մէջ այլոց, Էտուըրտ Ը. չէր ուզեր որ բարդութիւնները խանգարէին իր առօրեայ եւ խռովեն ծխէին իր արեւշատութեան համար։

Թամկավար ժողովուրդ ենք մենք ալ ու գահերն ու թագերը չեն խօսիր մեր սրտին։ Բայց առնուած քայլին տարողութիւնը լրիւ ըմբռնելու կամ դոհողութեան ասոիճանը չափելու համար, պահ մը աչքի առջեւ բերէք Հայոց ազգի ունայնամիտ ու փառասէր երեւելիները։ Փորձեցէք, օրինակ, Թաղ. Խորհուրդի մը ատենապետը հրաժարեցնել իր պաշտօնէն. փորձեցէք իր պատուանդանէն վար իջեցնել Բարեգործականի բանաստեղծ վարիչ - պատուիրակը։ Իրենց գլուխը վրայ կուտան, բայց պաշտօնը երբե՛ք։

— Եղբայր, պզտիկութիւն չէ՞

Գահաժառանգն ու ամուսնացած Ամերիկուհին բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենան հետզհետէ՝ ընկերական լէյտիի մը ջանքերուն։ Բարեկամութիւնը աստիճանաբար կը զարգանայ, կը հասուննայ եւ օրին մէկը, յանկարծ, իշխանը կը զգայ որ Տիկ. Սիմսընի ընկերակցութիւնը սարսուռ մը կ'արթնցնէ իր կուրծքին տակ։ Մտերմիկ խօսակցութեանց կը յաջորդեն պտոյտներ Անգլիոյ թէ արտասահմանի մէջ։ Եւ ահա հովուերգութիւն մը հէքեաթունակ՝ իշխանին եւ օտարուհիին միջեւ։

1935 փետրուարին գահաժառանգը Աւստրիա կ'երթայ արձակուրդով։ Իր հետեւորդներուն մէջ է նաեւ Տիկինը։ Անգամ մը նոյն իսկ գահաժառանգը ճաշի կը հրաւիրէ Տիկինն ու ամուսինը միասին։ Անցեալ յուլիս 10ին, երբ արդէն գահ բարձրացած էր, Ամերիկուհին ներկայ կը գտնուի պալատական ընդունելութեան մը։ Յաջորդ օրը իր անունը պաշտօնապէս կը յայտարարուի հրաւիրեալներու ցանկին մէջ— պատիւ մը որ տրուած չէ սովորական ժամանցականներուն։ Օգոստոսին Ն. Վեհափառութիւնը պտոյտ մը կը կատարէ Միջերկրականի մէջ։ Տիկինը կ'ընկերանայ իրեն միշտ մէկ խօսքով անբաժանելի զոյգ մըն էին անոնք, մանաւանդ վերջին քանի մը ամիսները, այսինքն ձորճ թագաւորի մահէն յետոյ։

Ժողովուրդը ծանօ՞թ էր այս հովուերգութեան. այո՛. զրոյցներ շրջան կ'ընէին բերնէ բերան, որովհետեւ ամբողջ հազար աչք ու հազար ականջ ունի։ Մարդիկ արամիտ ակնարկներ կը փոխանակէին իրարու այդ մասին, բայց ոչ ոք կը համարձակէր հետաքրքրութիւն ցուցաբերել, որովհետեւ սովորութիւնն ու քաղաքավարութեան օրէնքները կը պահանջէին որ Անգլիացին չխառնէ թագաւորին անձնական կեանքով։ Այդ փսփսուքներուն առիթ տուաւ, ինչպէս վարչապետն ալ խոստովանեցաւ իր ճառին մէջ, ամերիկեան մամուլը, որուն կարգ մը օրկաններ թեթեւսոլիկ լուրեր արձանագրեցին իրենց սիւնակներուն մէջ՝ լրագրական նիւթի վերածելով էտուըրտ թագաւորի մտերիմ բարեկամութիւնը Ամերիկուհիի մը հետ։ Ըսածներ կան նոյն իսկ որ Նիւ Եորքի կամ Շիքակոյի թերթերը տեսակ մը գոտեւ Մ յատուկ լուրերն ունեցած են Անգլիոյ մէջ եւ շատ մեծն կր հետեւէին անոնց շարժումներուն։

Հոկտ. 27ին Տիկ. Սիմսըն անգլիական դատարանին միջոցաւ կը բաժնուէր իր ամուսինէն՝ վերամուսնութեան իրաւունք ստանալով։

Ընդհանրապէս անգլիական թերթերը կառավարութեան հրահանգին վրայ ամուսնալուծման դատերը եւ կը չինեն մանաւանդ պատճառներ՝ բացատրութեան, տակայն, իմբագրութիւնները կառավարութեան հրահանգին վրայ, երկու տարի մէջ ամփոփեցին Սիմսընները դատին արդիւնքը՝ ամուսնալուծուին չըրուհիներու համար։ Իսկ ամերիկեան թերթերը լուրը հրապարակեցին մեծատառ ու չնդալից խորագիրներով։

Արդիւնքը (?) Պալտուին կարող ընդ վարչապետը իր դեկտ. 10ի պատմական ճառին մէջ։

Նոյ. 16ին է որ թագաւորը առաջին անգամ յայտնած փափաքները կը յայտնէ Տիկին Սիմսընի հետ ամուսնանալու իր ծրագիրը։ Նոյ. 25ին Պալտուին իր պաշտօնակիցներուն եւ գաղթայեղութեանց կառավարութիւններուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, կը բացատրէ Ն. Վեհափառութեան թէ այդ տեսակ ամուսնութիւն մը յանձնարարելի չէ։ Այն ատեն թագաւորը կ'առաջարկէ նոր օրէնք մը քուէարկել, որպէսզի իր ամուսնութիւնը նկատուի անտոհմ, այսինքն իր կողակիցը թագուհի չըլլայ եւ իր զաւակները իրաւունք չունենան գահ բարձրանալու։ Վարչապետը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները եւ դեկտ. 2ին վեհապետին կը յայտնէ թէ խորհրդարանը եւ գաղթայեղութիւնները համաձայն չեն անտոհմ ամուսնութեան ծրագրին։

Այս պատասխանէն օր մը առաջ, Պրէտֆըրտի եպիսկոպոսը կծու ակնարկ մը բրած էր թագաւորին հասցէին, հրաւիրելով «Աստուծոյ շնորհը անոր վրայ» եւ պաշտական կարգ մը թերթեր գանազան մեկնութիւններ տուած էին եպիսկոպոսին խօսքերուն՝ անուղղակի քննադատելով Ն. Վեհափառութիւնը։

Այլ եւս հնարաւորութիւն չկար վէճը ժողով աղդէն գաղտնի պահելու։ Եւ դեկտ. 3ի առտուն թերթերը կը հրատարակէին դղրդացին լուրը — թագաւորը կ'ուզէ ամուսնանալ Տիկին Սիմսընի հետ։

Յաջորդ օրը վարչապետը վճռապէս կը յայտարարէր խորհրդարանին մէջ թէ կառավարութիւնը չի կրնար նոր օրէնք մը առաջարկել, նուիրագործելու համար անտոհմ ամուսնութիւն մը. թագաւորին կինը թագուհի կ'ըլլայ։

Եւ դեկտ. 10ին «Էտուըրտ Ը. Մեծն Բրիտանիոյ եւ Անդրծովեան բրիտանական գաղթայեղութեանց, թագաւոր եւ կայսր Հնդկաստանի» կը յայտարարէր իր վերջնական ու անդառնալի որոշումը գահէն հրաժարելու։

Թագաւոր մը գնաց, «Տէր ընդ քեզ», կ'աղօթէ Քենթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, թագաւոր մը եկաւ՝ «պահեա՛», կը պանծայ։

Ու այս բոլորը մէկ շաբթուան կամ մէկ օրուան մէջ։ Իրաւունք չունի՞ ատաւօտեան թերթի մը խմբագիրը, երբ գրելը կուտայ թէ «այս տեսակ դէպք մը կրնար յեղափոխութիւն պատճառել ուրիշ երկիրներու մէջ։ Մօսկուան անպատճառ քանի մը հարիւր հոգի պիտի գնդակահարէր. արիւն պիտի հոսէր Փարիզի պողոտաներուն վրայ. ջարդ պիտի կատարուէր Պերլինի կամ Հռոմի մէջ»։ Բայց այս եւ բանեցի հայրենիքին մէջ մամուլն ու բազմութիւնները վարուեցան անզուգական լրջութեամբ։ Ոչ կռիւ, ոչ ծեծ, ոչ իսկ լիբրալական խօսք մը վեհապետին հասցէին։ Միայն, դեկտ. 10ի առտուն երբ թագաւորին հրաժարումը դռնչապէս յայտնի էր, «Թայմզ», «Տէյլի Թելեկրաֆ» ու «Մորնինկ Փոսթ» հաւկցուցին թէ «ազգային հիմնարկութիւն մը աւելի բարձր է քան անհատ. գահը աւելի մեծ է քան գահակալը»։ Փոթորիկը եկաւ ու գնաց եւ հիմա ամբողջ միեւնոյն եռանդով ու երկիւղածութեամբ կը փառաբանէ Էտուըրտ Ը.ի եղբայրը, Ճորճ Զ.։

Քաղաքական պատճառներ կայի՞ն այս տագնապին մէջ։ Ինչե՞ր կը տեսնէ Անգլիոյ անգիր սահմանադրութիւնը եւ ի՞նչ կապերով միացած են գաղթայեղութիւնները մայր հայրենիքին։ Այդ մասին յաջորդով։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեան առթիւ, անթելի միջոցով բուռն պայքար մղուեցաւ թեկնածուներու միջեւ։ Ռատիոյի ընկերութիւնները ահագին դրամներ կը շահին, այսպէս, անթելի 100 կայաններ ունեցող ընկերութիւն մը, 3600 տոլար կը գանձէ մէկ ժամ տեւող ճառի մը համար, 63 կայաններ ունեցող ուրիշ ընկերութիւն մը ժամը 3200 տոլար։ Հակառակ անոր՝ նախագահական թեկնածուները իրենց ճառերը չէին կրճատեր։ Ռուզվէլթի մէկ ճառը չորս ժամ տեւեց։

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Որո՞նք են այն հիմնական հարցերը, որոնց շուրջ կը դառնան Ստալինի եւ իր անմիջական օգնականներու ճառերը եւ ինչ երեւոյթներ ամէնէն ցայտուն կերպով յառաջ եկան համագումարին մէջ։

Ա. — Դասակարգերը, ընկերվարութիւն եւ համայնավարութիւն։

Ստալին իր ճառին մէջ չեշտեց, թէ Խ. Միութեան մէջ այլ եւս գոյութիւն չունին դասակարգեր։ Առաջ եկած է «նոր դասակարգ» մը, որուն նմանը աշխարհ երբեք չէ տեսած։

Թէ ինչ դասակարգ է այդ, որո՞նք են անոր յատկանշական գիծերը,— կը մնայ մթութեան մէջ։ Դասակարգերը վերցած են շնորհիւ «սոցիալիզմի յաղթանակին»։ Տնտեսական բոլոր մարզերու մէջ կատարուած է հնկայական յառաջդիմութիւն։ Եւ նոր սահմանադրութիւնը կուգայ աւելի հաստատուն դարձնելու ստեղծուած կացութիւնը «սոցիալիզմի բոլոր նուաճումները»։ Իսկ ընկերվարութենէն վերջ եկող շրջանը պիտի ըլլայ համայնավարական կարգուսարք։

Քիչ վերջը նոյն ճառին մէջ, նոյն Ստալինը կը յայտարարէ.— «Մեր երկիրը ունի երկու դասակարգ, բանուոր եւ գիւղացի, որոնց շահերը նոյնացած են, եւ ուրիշ հարցի մը կապակցութեամբ՝ «պրոլետարիատի դիկտատուրան կը մնայ իր ուժին մէջ»։

Հակասութիւններով լեցուն այս յայտարարութիւնները կ'ողջունուին որոտագին ծափերով։ Կը մնայ անհասկնալի,— ճառին այս երեք մասերէն ո՞րը կը համապատասխանէ իրականութեան։ Ճառին այս մասը կը վերջանայ սովորական բոլշեւիկեան ինքնագովութեամբ «տարած տնտեսական յաղթանակներու» առթիւ։ Կը պարծենայ, որ Ռուսիա այսօր գրեթէ ամէն ինչ կ'արտադրէ 4—5 անգամ աւելի, քան պատերազմէն առաջ։ «Անոնք բոլորը փաստեր են եւ ոչ թէ խոստումներ» — կ'եզրակացնէ Ստալին։

Բ.— Համայնավար կուսակցութիւնը։

Նոր սահմանադրութիւնը ո՞րն է կերպով շարունակէ համայնավար կուսակցութեան մենատիրութեան վրայ։ Ընդհակառակն, առաջին անգամ ըլլալով համայնավար կուսակցութիւնը պաշտօնապէս կը մտնէ խորհրդային նուիրապետութեան մէջ եւ կը գրաւէ առաջնակարգ տեղ։

Այս հարցին վրայ խօսած է նաեւ Խ. Միութեան գործադիրներու խորհրդի նախագահ Մոլոթով։ Ուրիշ կուսակցութիւններ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ, որովհետեւ, ինչպէս «ցոյց տուած է մենշեւիկներու եւ սոցիալ - յեղափոխականներու փորձը, միւս կուսակցութիւնները կը դառնան հակայեղափոխական եւ կը նպաստեն դրամատիրութեան վերահաստատման»։ Իսկ Ստալին նոյն հարցը ձեւակերպած է այսպէս.— «Քանի մը կուսակցութիւններու գոյութիւնը յատուկ է այն երկիրներուն, ուր գոյութիւն ունին քանի մը դասակարգեր։ Մեր մէջ դասակարգերը վերանալէն վերջ հող կայ միայն մէկ կուսակցութեան, համայնավարութեան»։

Գաւե՞լ էր հարցնել.— Եթէ դասակարգեր վերցած են եւ եթէ կուսակցութիւնները միայն դասակարգերու արտայայտութիւն են, ապա ուրեմն ինչո՞ւ «հող կայ միայն համայնավարութեան համար»։ Մի՞թէ քաղաքական կուսակցութիւնները միայն դասակարգային շահեր կը հետապնդեն։ Եւ եթէ ոչ, ապա ուրեմն ինչո՞ւ միայն համայնավար կուսակցութիւնը կրնայ իր գոյութիւնը պահել Խ. Միութեան մէջ։ Կարծես բնական պիտի ըլլային այսպիսի ուղղումներ պատգամաւորներու կողմէ։ Բայց ոչ մէկ առարկում, ոչ մէկ ցանկութիւն իրապէս պարզելու խնդիրները։ Երբեւէ համագումարներու մէջ դեռ նման տիպի էին այսպիսի հարցումներ, եւ համագումարները վերածուած չէին անբան հօտերու։

Թափելով ուրիշ կուսակցութեանց գոյութեան իրաւունքը Խ. Միութեան մէջ, բոլշեւիկները կը պաշտպանեն անոնց դոյութիւնը եւ ատ հասարակ ժողովրդապետական կարգերը Եւրոպայի մէջ։ Օրինակ, արտաքին գործոց ժողովուրդի Լիթվինով կը յարձակի ֆաշական պետութիւններու վրայ, որովհետեւ անոնք չեն ձգեր որ գործունէութեան ասպարէզ ունենան քաղաքական կուսակցութիւններ։ Ազատական պահանջներ դուրսի աշխարհէն եւ մենատիրական դիկտատուրա՝ երկրի մէջ։

Գ.— Դիկտատուրայի բնոյթը։

Սակայն համայնավար մենատիրական դիկտատուրան այնքան ալ չէ հանդուրժողական, երբ կուսակցութիւնը կ'իրագործէր դիկտատուրան։ Այսօրուան լեզուով կուսակցական դիկտատուրա կը նշանակէ Ստալինի բացարձակ անձնական իշխանութիւն, որուն հիմքը կը կազմեն իրեն քաղաքականապէս ենթակայ կուսակցական - վարչական մեքենան եւ կարմիր բանակը, ուր կը մշակուի ազգասիրական գաղափար։ Նոյն իսկ Ղազախները, որոնք մինչեւ հիմա անխնայ կը ջնջուէին, այսօր ծախսերու տակ, ցարական օրերու համազգեստներով, թեմ կը բարձրանան համագումարին մէջ։

Համագումարէն առաջ եւ համագումարին մէջ Ստալինի անձին շուրջ եղած խնկարկութիւնը՝ եւ պանծացումը ըսել կուտան որ ամէն ինչ կը կատարուի կանխամտածուած եւ կանխօրոշ ծրագիրով մը։ Անանց ըսելու թէ անտարբերութեան արտայայտուելու կամ իր կողմէ բան մը աւելցնելու, համագումարը կուգար հաստատել տիրող կացութիւնը։

Ինքը Ստալին իր ճառին մէջ այս մասին կ'արտայայտուի դիկտատուրայի բնոյթի փոփոխման մասին,— «Պրոլետարիատի դիկտատուրան կը մնայ իր ուժի մէջ, սակայն նոր սահմանադրութեամբ մեղմ կը լայնացնէ նորէն դիկտատուրայի հիմքը։ Ուրիշ խօսքով, կը կատարուի տեսակ մը «ամրակամարացում», որու շնորհիւ նոր խաւեր (օրինակ «անկուսակցական բոլշեւիկները») յառաջ կը քաշուին պաշտպանելու, որ սոյն չափով կը թուլցնէ կուսակցութեան կշիռը եւ կը նպաստէ Ստալինի անձնական դիկտատուրայի վերջնական ձեւաւորման։ Ընդլայնելով դիկտատուրայի հիմը՝ սահմանադրութիւնը փաստօրէն կը նուիրագործէ անձնական կարգուսարքը։ «Թամկավարացումը» Ստալինին պէտք էր իրեն համար։

Դ.— Խորհ. Միութեան պետական ձեւը։

ՊՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻԼ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Հայ թե՞րթ կը կարդաք։

— Միշտ։ Մարդանքի ուսուցիչս բաժանորդ է։ Կարդալէ վերջ ինծի կը գրկէ

— Մարզանքի ուսուցի՞չը։ Ո՞վ է որ։

— Պարոն Խաչիկեանը։ Օ, եւ շատ լաւ էր մարզանքի մէջ. Միշտ, առաջին կ'ելլէր Մրցանակներ ունի Մանչերն անգամ կ'անցնէր։ Թուաբանութեան մէջ ալ լաւ էր։

—Աղջիկները ծառերուն կոճղին կարող եւ ծծող մարդիկի՞ն կ'ակնարկէք։

Գայծառ Գառ - ակ - Նառի լրագրատունէն դնած էր թերթը։ Սուտին գիտեց, որովհետեւ գիտէր թէ մայրենիքի ամենօրեայ ընթերցումի յայտարարութեամբ մը՝ փայփայած պիտի ըլլար Գառնիկի հայրենասիրութիւնը. Ու մանաւանդ, զայն նուաճելու յատուկ զէնք մըն ալ աւելցուցած պիտի ըլլար։

Տխուր դիտողութիւններու արժանացութիւնը հետզհետէ կը չառնար Գառնիկի մտքին մէջ։ Ցոյս եւ վհատութիւն ընդհարումի եկած էին անոր հոգիէն ներս։ Պէ՞տք էր շարունակել պայքարը, թէ ոչ պարտութիւնը ընդունելով՝ պինաթափ ըլլալ։ Հետանալ մարտիկներէն։

Երբեմն ըմբոստ, մերթ հլու՝ Գայծառ կը տանէր կեանքը, պարբերական լաց ու կոծով եւ խինդով։

×

— Մեղք, մեղք։ Շնորհքով ալ տղաքներ են։ Ուրկէ՞ գտեր են այդ վար անցնելիքը։

Ցուցումի մատնուած է հայ կեանքի աշխարհը։ Վրդովուած՝ անոնց հանդիպառ։ Եւ բամբասանքի անոնց կարողութիւնը, արշալոյսէն կէս գիշեր, ի սէր արուեստին կատարելութեան, ոլոր - մոլոր կը թափառի առանձնահէտ։

Տասնեակ մը հայ ընտանիքներ կը բնակին հակայ այն շէնքին մէջ, ուր Սարգիս եւ Գառնիկ իրենց յարկաբաժինը ունին, տարիէ մը ի վեր։

Ամուսի երկուքն ալ՝ անոնք տարօրինակ կը գտնէին այցելութիւնը այդ ընտանիքներուն, մերթ հաւաքարար, մերթ առանձին։

— Սարգիս, ամօթ ճարէ։

— Գառնիկ, ուրճի դաւաթները չեն բաւեր։

Եւ յուսախաբութիւնը Գառնիկի։ Փարիզի պանդոկներու աղմուկէն արտասահման փախած էր ան, լռութեան մէջ՝ իր գիրքերը բանալու բուռն տենչէն մղուած։

Մինչդեռ, տափակ կեանք մը անհատակ։ Փոխադարձ այցելութիւններ։ Բայց մանաւանդ, շրջանակին յարմարելու տաղտապանքը եւ խօսակցութեան նիւթ հայթայթելու չարչարանքը։

Տիկին Վարդուհի դասնութեանց կոյտ մըն է։ Ամուսնական կեանքը՝ ճշմարիտ դողդոթայ մը եղած է անոր համար։ Ու կարի մեքենան իսկական խաչ մը, որուն գամուած կը մնայ, տակաւին այսօր, տասնեւութ տարիէ ի վեր։ Պիտի կերակրէ երեք զաւակ։ Ու ամուսին մը՝ ծոյլ, դատարկապորտ եւ մտաւորականի անունով ու յաւակնութիւններով։ Ազգը անաշխորագիտու տառապելութեան կոչուած կարծեմ։

Տգնաշան ալխատանքէն առնելով, Տիկին Վարդուհի կը ստանար ամուսնոյն կռուփի եւ հայհոյանքի հարուածները։

Զարգացած եւ նախանձոտ այլասերին ու մարդկութեան դէմ՝ Տիկին Վարդուհի հոգեկան բարեբարութիւն կը գտնէր չարախօսութեան, ընտանիքներ իրարու դէմ լարելու, նոյն ընտանիքին անդամները պառակտելու եւ իր պաշտածը այրելու մէջ։

Շարունակ երկու գործակիցներուն կ'երթար։ Կէս օրուան ճաշի պահուն, անակնկալի կը բերէր պզտնիք եւ՝

— Պարոններ, ուզեմ չէնք առած, ձեզի կը պատուէնք Տիկին Բերուզ եւ ես։

Սարգիս եւ Գառնիկ քիչ անգամ կը յաջողէին Փարիզ փախչիլ։

Ու Տիկին Վարդուհի մտերմութիւն կը կեղծէր Գայծառի հանդէպ։ Ցաճախ իր մօտ կը տանէր։ Բողոքը առնել կուտար։ Ու քանի մը հեղ ալ, ամուսնոյն բաղակոյ գիշերները ծոցը առած պառկած էր։

Պարոն Գառնիկ, ձեզի հրամմեցէք, սիրուն Օրիորդ մը պիտի ներկայացնեմ ձեզի։

Ամուսնալուծութեան դիմում բրած հօրս մը, հրապուրիչ եւ գգլիչ աչքերով։ Խոտաւոր ամուսին մը, կասկածամիտ եւ նախանձոտ, օրը երկու անգամ տուն դառնալով՝ մահճակալին ներքեւ ու պահարաններուն մէջ, սիրոյ հակառակորդ կամ կնոջ սիրական կը փնտռէ։ Եւ կը ծեծէ, կը չարչարէ իր կինը։

Գառնիկի եւ ապագայ ամուսնալուծեալին փոխադարձ ակնարկը ցնցեցին Գայծառը։

— Պարոն Գառնիկ, ձեզի յարմար օրիորդ մը գտած ենք։ Զարգացած, լուրջ, վարժ դաշնակահարուհի եւ օժանդակելի տանտիկին։ Խօսքը բերնին մէջ։ Եւ ձեզ ամօթով չի ձգեր մարդոց մէջ։

Ու ձեռքի սեղմումներ։ Օրիորդին նշանը նոր է եւ եղած։

Իսկ ուրճի ափսէ՞ կը դողդղար Գայծառի ձեռքերուն մէջ։ Ու Տիկին Վարդուհի, մեքենային առջեւ եւ ակնոցին ետեւէն, տեսարանը կը դիտէր։

Ամէն օր, նորանոր զրուագներ կը հասնէին Սարգիսի եւ Գառնիկի ականջներուն, ոմանք Տիկին Վարդուհիի բերնէն, ոմանք միւս հայ կիներուն անուղղակի զրոյցէն խլուած։

Գայծառ հիւանդագին մեծանալուն ծերունի մը հոմանուհին է եղած։ Փարիզի մէջ, իշխանուհիի կեանք վարած է անոր հետ։ Ջութակ մը վիժած։ Յետոյ՝ չէ ուզած անոր ընկերանալ դէպի Հնդկաչին։ Ծերուկը կը պաղատի, կուլայ, ծունկի կուգայ, սիրոյ բառեր կը շռայլէ, ղոհաբերելու խոստումներ։ Բայց անօգուտ։

Տիկին Վարդուհի դեռ անցեալ օր տեսեր է Գայծառը, պողոտային վրայ, բարձրահասակ պարոնի մը հետ՝ կռուող կռուցի։

Մարիամ մեթրոյին գլուխը կը հանդիպի անոր, զոր կը գգուեն, կը համբուրեն եղեր երեք երիտասարդ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԻՏԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Առաջին մասը հրատարակուած է դեկտ. 6ին։ Այստեղ կ'ընդհատենք մեր երիտասարդ աշխատակցին այս պատմուածքը, մինչեւ որ լրանայ մեր միւս թերթօնը, «Մեծ Պատերազմին լռութեանը»։

Համաձայն սահմանադրութեան, Ս. Միութիւնը անկախ հանրապետութիւններու միութիւն է (union եւ ոչ թէ fédération) ։ Նախորդ սահմանադրութիւններու աւելի յարմար էին եւ աւելի հնարաւորութիւններ կու տային առանձին հանրապետութեան ներսը գործածուելու։ Տարիներու ընթացքին կրճատուեցան Ս. Միութեան անդամներու իրաւունքները մինչեւ որ հասան իրենց այսօրուան վիճակին, երբ անոնք գրեթէ բոլոր հարցերու մէջ է ենթարկուին Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան։ Ինքը Ստալին իր ճառին մէջ չըսաւ թէ Խորհ. Միութիւնը ԲԱԶՄԱԶԳԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ է (ինչ որ կը հակասէ Միութեան գաղափարին)։ «Այն ինչ որ անյաջող կերպով փորձեց Աւստրօ-Հունգարիան, մենք իրականացուցինք», կ'ըսէ Ստալին աւելցնելով որ եթէ սկզբի շրջանին թերահաւատ էին Եւրոպայի մասին, այսօր այդ թերահաւատութիւնը դադրեցաւ չունի։

Ռուսիան է, որ կամաց կամաց կուգայ փոխարինելու Ս. Միութիւնը, Ռուսիան, որ առաջինն է հաւասարներու մէջ» եւ որուն կը պատկանի գերիշխող դերը (այդ գերիշխանութեան միտքը պարզօրէն իր ճառին մէջ կ'արտայայտէ Ստալին, բուն Ռուսիոյ գործավարներու խորհուրդի նախագահը)։ Նախկին համագումարներու մէջ աւելի կը խօսուէր «մեծ ռուսական շովինիզմի» մասին. ժամանակները փոխուած են։ Իսկ նոր սահմանադրութիւնն ալ վերջնականապէս կը հաստատէ համամիութենական գործավարներու դրութիւնը, որուն համաձայն «անկախ» հանրապետութիւններու իրաւասութեան մէջ կը մնան հանրային կրթութեան մէկ մասը (տարրական եւ միջնակարգ կրթութիւն) եւ հասարակական առողջութիւններուն վերաբերող որոշ հարցեր։ Ուժեղ կեդրոնացումը նոր սահմանադրութեան ամէնէն կարեւոր տրամադրութիւններէն մէկն է։ Ռուս ազգայնական տրամադրութիւններ կրնան բոլորովին զոհացում գտած ըլլալ Արտաքին վտանգի առջեւ. թեան տակ Ստալին իր կողմը կը քաշէ ռուսական զանգուածները, աւելի քան ուժեղացնելով իր դիրքը անոնց մէջ։ Եւրոպական բարեկամ պետութիւններուն իր հակցնէ թէ կը մերժէ ուժեղ ազգայնական Ռուսիան, ընդունակ՝ զանազանուելու դաշնակից։ Միւս կողմէ զանազան ռուսական զաւաղութիւններով անկախ հանրապետութիւններու եւ անոնց բնույթի մասին կ'ուզէ հանդստացնել ենչուած ժողովուրդները։ Եւ վերջապէս նոյն ժողովուրդներու կառավարութիւններու նախագահները մէկը միւսին ետեւէ ըսել կ'ելլեն եւ կը փառաբանեն կեդրոնը եւ Ստալինը, թէ որքա՜ն հաւատարիմ են իրենց երկիրները Խորհ. Միութեան։ Այս միջոցաւ ալ կ'ուզէ համոզել իր դաշնակիցները եւ թշնամիները, թէ հաստատուն է Ս. Միութեան ներքին վիճակը։ Ու յարգուած երեւոյթ մըն էր երբ Ստալինէն անմիջապէս յետոյ խօսք տրուեցաւ Ուկրայնիոյ «վարչապետին», այն Ուկրայնիոյ, որու մասին այնքան կ'երազէ Հիթլէր։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ (ՁԱԽ) ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ (ԱՋ) ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ. (Կարդալ Լոնտոնի թղթակցութիւնը, Բ. էջ)։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹՈՒԼԵՏՈՒՓԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԼԻՈՆ (Ցառաց), 15 դեկտ.— Կիրակի 13 դեկտ. Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութեան օրն էր։ Առաւօտ ժամը 8էն սկսեալ մոտնուորապէս երիտասարդներէ բաղկացած բազմութիւն մը կը փութար իր քաղաքացիական պարտքը կատարելու։ Եկեղեցին մուտքին առջեւ, մեծ զարդագիր գիրերով եւ ... գրած էին Մէկը «Ժողովրդային» կառք անունով, միւսը «Խումբ մը հայրենակիցներ»։

Երեք չորս ամիսէ ի վեր Ազգ. Միութեան հրաւէրով, բոլոր Հայրենակցականները, Վերաշինաց եւ այլ Միութիւններ, ինչպէս նաեւ կուսակցութիւններ խանութեան մէջ էին չէզոք եւ ... մը կազմելու համար։ Երեք յաջորդական ժողովներէ, ուսակէտներու պարզաբանումէ վերջ, ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն էր պատրաստել ընտրողական համատարեկցանկ մը (33 հոգի), որքան կարելի է չէզոք անձերէ եւ ... չարք մը ընթացիկ գործեր

Առանց վիրաւորելով ոչ անձերը եւ ոչ ալ ընտրական յանձնախումբը, ըսենք որ իր պաշտօնին մէջ թերի գտնուեցաւ։ Նախ 33 հոգինոց ցուցակը անկատար էր եւ թեկնածուներու հաւանութիւնը չէր առնուած, յետոյ չէին կատարած այն բոլոր տարրական ձեւակերպութիւնները որ անհրաժեշտ են ընտրութիւններու ձեռնարկելէ առաջ։

Վերոյիշեալ երեք ընդհ. ժողովներու մէջ, բոլոր հատուածներն ալ փափաք յայտնած էին որ եւ է ձախաւ չկազմել, այլ պահել համերաշխ ոգին եւ խնայել ուժերու ցրուումը։ Եւ այս մասին ալ, իւրաքանչիւր միութիւն եւ մարմին պատրաստած էր իր շարքերուն եւ համակիր շրջանակներուն միտքերը։ Աւելի պարզ ըլլալու համար, ըսենք որ իւրաքանչիւր անհատ կուսակցական թէ չէզոք, պարտ էր առաջարկէն բուէարկել իր ուզած թեկնածուն, հաստատել ցանկը վրայ։

Մասնաւոր ընտրութեան Թուականէն երկու օր առաջ Փարիզի Հնչակեան թերթին մէջ հրատարակուած էր ընտրողական ցանկ մը «Ժողովրդային Ճակատ» ստորագրութեամբ։ Ըսենք որ «Ժողովրդային Ճակատ» կոչուածը կը բաղկանար քանի մը կարմրած կամ հին ձեւմակ Հնչակեաններէ։ Հնչակները ... յայտարարութիւնը թերթին գրելէ վերջ սովէտի արգարացնեն «Ժողովրդային Ճակատ» անունը, բանակցութեան կը մտնեն Համայնավար Հաեերու հետ։ Վերջինները սակայն գոյացած էին այդ տմարդի երթին համար որ կատարուած էր առանց իրենց հաւանութիւնը առնելու։ Սրճարանի մը անկիւնը Թրքամարի հայհոյանքներ լսուեցան եւ ... մեն ալ տեղի ունեցաւ 2 խմբերուն միջեւ։

... անի մը գոյնզգոյն Հնչակներու այս ելոյթը պատճառ դարձաւ որ «Խումբ մը հայրենակիցներ» անունով նոր յայտարարութիւն մը եւ նոր ցանկ մը հրատարակուի որով փաստօրէն առեղծուեցաւ անբաղձալի ճակատը։

Վերոյիշեալ բանակցութիւններուն մասնակցած էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ։ Ան համաձայնած էր բոլոր կէտերուն շուրջ, որ թեկնածու տալու պարտաւորութենէն։ Երկու դաշնակցական թեկնածուներ արձանագրուած էին այդ ցանկին մէջ եւ հրապարակաւ եւ առին իրենց թեկնածութիւնը։ Եւ մեր կուսակցութիւնը մինչեւ վերջ մնաց պաղարիւն եւ կուսակից՝ համերաշխութեան։ Դաշնակցականները քուէատուփին մօտեցան անկեղծ սրտով եւ քուէարկեցին ազատ կամքով, իւրաքանչիւրը իր փափաքած անձին, առանց ճակատ կազմելու կամ արտակարգ պայքար տանելու։

Տուինք մեր քուէները յարգելու համար մեր յանձնառութիւնները, գիտնալով հանդերձ թէ «րոնց կը քուէարկէինք»։

Ա... ... Ա... ... յաջորդով։

Սիրուն Փախակ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ կիրակի լրացաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան վերակազմութեան երկրորդ տարեշրջանը։ Անոնք որ մօտէն հետեւած են միութեան երկամեայ գործունէութեան, գիտեն թէ ինչ օգտակար ծառայութիւններ մատուցին մասնաճիւղերու վարչութիւնները Ֆրանսայի շրջանային վարչութեան հետ միասին, իրենց դժբախտ հայրենակիցներուն։

Ո եւ է գիտակից եւ պարկեշտ Տիգրանակերտցի չի կրնար չգնահատել այն գոհողութիւնները, զորս յանձն առին վարչութիւնները մեղմելու համար, տնտեսական տագնապէն ճնշուած հայրենակիցներու ցաւերը։ Ոչ միայն տնտեսական տագնապը, այլ եւ ռուսական ... հանդէպ ձեռք առնուած կարգ մը խստութիւնները աւելի կը սաստկացնէին օրուան հոգերը։ Միութեան անդամները լաւ օրերու յոյսերով գօտեպնդուած յառաջ տարին իրենց աշխատանքները։ Երկու տարի առաջ, ճիշդ տագնապի տաք օրերուն էր որ գումարուեցաւ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան անդրանիկ պատգ. ժողովը, կազմելու համար Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը։ Ժողովը բացուեցաւ խանդավառ երիտասարդներու ներկայութեամբ։ Երեք օրուան աշխատանքէն վերջ, ժողովը ձեւ ու մարմին կ'առնէր, գծելով իր ուղին ու կ'ընտրէր իր վարչութիւնը, երկու տարուան համար։

Սիրելի հայրենակիցներ, իրրեւ անդամ այս ընտանիքին եւ մօտէն տեղեակ միութեան գործունէութեան, կրնամ հաւաստել թէ վարչութիւններ կրցած են յաջողութեամբ կատարել իրենց պարտականութիւնները։ Միութիւնը երկու տարուան յաջող շրջանը փակելով, նոր եռանդ եւ նոր ուժ առաւ, աւելի կարեւոր եւ գործնական քայլեր առնելու համար յառաջիկայ տարուան ընթացքին։ Այս արդիւնաւոր ելքը պիտի սթափեցնէ՞ հաւաքական աշխատանքներէ խուսափող հայրենակիցները, որպէսզի ըմբռնեն իրենց պարտականութիւնները։ Ներկայ անորոշ պայմաններու մէջ, որ եւ է Տիգրանակերտցի չի կրնար թերանալ իր պարտականութեան մէջ, հեռու մնալ եւ վերէն դիտել մեր սիրելիներու տառապանքը։ Այս 2 տարուան ամփոփ տեղեկութիւնը կարդալէ վերջ պարզ է բոլոր հայրենակիցներու ընելիքը,— բոլորուիլ Միութեան շուրջ, ոգեկոչել Հայրենակցականի առանձնութիւնները եւ ապահովել ուժեղ կազմակերպութիւն մը Ֆրանսայի մէջ որպէսզի կարենանք օգնել մեր Թչուառ հայրենակիցներուն եւ օժանդակել մեր մատաղ սերունդին դաստիարակութեան։

Տիգրանակերտցի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 դեկտեմբեր)։

— «Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Ամատունիի մէկ ճեկոյցէն կը հասկցուի թէ յառաջիկայ քանի մը տարիներուն սրտատաշխէն ներգաղթ կազմակերպելու հնարաւորութիւն չըկայ։ Պատճառները կարեւոր չեն։ Երեւանի պաշտօնական ու անպաշտօն մտնեւորները ներգաղթը կը կապեն դրամական միջոցներու, մինչդեռ իրողութիւն է թէ դրամը միակ ուժը չէ ներգաղթին։ Երեւանի համար ներգաղթը քաղաքական դրամագլուխ է, գաղութներու մէջ վարկ չահելու եւ միամիտ բազմութիւնները Գ. Միջազգայնականի կապքին լծելու գրաւիչ խայծ մը։

Երեւան ներգաղթին կարեւորութիւն կու տայ այն չափով, ինչ չափով որ քաղաքական աշխատանք տանելու անհրաժեշտութիւնը ներկայանայ։ Զարմանալի ծծմացեցի պիտի ըլլար խորհիլ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը միջոցներ չունի ամէն տարի քանի մը հազար գաղթականներ ընդունելու եւ տեղաւորելու։ Պէտք չէ մոռնալ որ գաղթականներու տեղափոխութեան եւ պարենաւորման ծախքերը միշտ հոգացած են Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսը եւ Բարեգործականը, իսկ կառավարութիւնը միայն խեղճ ու կրակ սենեակներ տրամադրելէ աւելի բան մը ըրած չէ։

Ներգաղթի խնդիրը այս տարի ալ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին մէջ քննուած եւ համապատասխան որոշում արձանագրուած է։ Տրուած տեղեկութիւններէն հասկցուած է թէ յառաջիկայ տարիներուն ներգաղթի հաւանականութիւնը քիչ է, նկատելով որ սովետ պատուիրակները յուսադրական հաւաստիք չտային, Բարեգործականի պատուիրակ Գ. Լեւոն Բաշալեանի դիմումին պատասխանելով, Երեւանի ճամբան փակ տուած են։ Իսկ Երեւանի խօսքը յայտնի է արդէն Ամատունիի զեկուցումէն։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովի, Նանսէնեան Օֆիսի վարիչ եւ հանգուցեալ Նանսէնի յաջորդ Գ. Հանսոնի զեկուցումը լսելէ յետոյ ինչ ինչ թերութիւններու կարգին, կառավարութիւններուն յանձնարարուած է «գիւրացնել, հանգամանքներու ներած չափով, գաղթականներուն քաղաքացիութիւնը եւ ձուլումը այն երկիրներուն մէջ, ուր երկար ատենէ ի վեր հաստատուած են»։

Մեր խօսքը մասնաւորելով յանուն հայ գաղթականներու մասին, կ'ուզենք զարձեալ արծարծել հաւաքական հաստատութեան խնդիրը։ Ազգային կառավարութիւնը մեզի հանդէպ բարեացակամ տրամադրութիւններուն ապացոյցը տուաւ 1927ին մշակուած եւ ապա ամփոփուած օրէնք մը այժմ գործադրութեան դնելով, որուն համաձայն, 19—31 տարեկան Հայերը հպատակ կը ճանչցուին։

Այս օրէնքը գործադրութեան դրուելէն ի վեր բազմաթիւ Հայեր ձեւականութիւնները լրացնելով, հպատակ արձանագրուած են։ Տեղ տեղ, օրինակ Տրամա եւ Աէրէզ, դժուարութիւններ կը յարուցուին, ծանօթութեան պակասի պատճառաւ։

Այս օրէնքը սակայն, որուն տարիքներու համար պատրաստուած ըլլալով չի կրնար գոհացում տալ այն հազարաւոր Հայերուն, որոնք կը փափաքին հելլենահպատակ դառնալ։ Որքան որ գիտենք, հաւաքական հպատակութեան համար ցարդ ոչ մէկ դիմում կատարուած չէ կառավարութեան մօտ։ Եթէ դիմումներ ալ կատարուած են, անոնք հեռու եղած են ամբողջ յունահայութեան բաղձանքը կամքը արտայայտելէ։ Եղած դիմումներու ընթացքին, միշտ դիտել տրուած է ու հպատակութեան դիւրութիւն կտրուի անոնց, որոնք վերջնականապէս կ'ուզեն հաստատուիլ Յունաստանի մէջ»։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (155)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Վարդապետը թեւերը վեր առած՝ գործի էր լծուեր մշակի մը նման աշխատելով։ Հետզհետէ վանքի հողերը մշակելով, չեղածէն տնտեսութիւն մը ստեղծեց։

Հին տիպի եկեղեցականներէն էր, հաւատաւոր եւ նուիրուած եկեղեցին, առանց անձնական փառասիրութեան։ Եկեղեցին եւ ազգը իր հասկացողութեամբ անբաժանելի միութիւն մըն էին, մէկուն ծառայողը՝ կը ծառայէր միւսին։ Վանահայրը՝ երանդուն հայրենասէր մը՝ սաքով գրիչով ինկած էր յեղափոխական շարժման մէջ, սկզբնական օրերէն իսկ

Ահա այդ եկեղեցականն էր, որ գրկեց ու համբուրեց Վանէն հարազատ զաւկին հանդիպող հօր մը քնքշութեամբ։

— Չէի սպասեր։ Այս ինչո՞ւ չուտով վերադարձար ...

— Այնպէս պատահեցաւ։ Հոս ի՞նչ նորութիւն ...

— Ամէն ինչ առաջուան պէս։

— Գարեգին վարդապե՞տը ... ո՞ւր է ...

— Շա՛տ. պատրաստուած եւ անձնազոհ երիտասարդ մը կ'երեւի,— ու վանահայրը մատով ցուցուց սենեակին անկիւնը անկողնի մէջ կծկուած մէկը։ Չէ, Վանէ', ձայն մի տար. ամբողջ գիշերը աշխատեր է խեղճը, հազիւ ժամ մը ... նկաւ հանգստանալ։

— Վերջացա՞ւ ... Գեւոն ու Համբարը բանի պէտք եկա՞ն

— Շատ գոհ եմ ... լաւ աշխատեցան ... չարաթ մըն է, որ վերջացած է. Մէկ տեսնես Գեւոյի եւ Համբարի ձեռքերը ... կարծեմ ... կեանքերնուն մէջ այսպէս չէին աշխատած։ Լաւ որ վերջացած է։

— Ճախարակը փորձեցի՞ր

— Երէկ գիշեր, առաջին անգամ ըլլալով։ Տեսնելու բան էր, թէ ինչ դիւրութեամբ լեցուն խուրձերը վեր կ'ելլէին, երեխայ մը իսկ կրնար քաշել ... Այս գիշեր ալ Գարեգինն ու տղաքը աշխատեցան՝ զատուորելով մեր արդէն ունեցածները եւ նոր եկած ապրանքը։

— Զոխուրի գրկած աղուեսները տեսա՞ր։

— Անշուշտ։ Վեց հատը զրկեցի Վան, մնացածը հոս վանդակի մէջ կը պահեմ։

— Պէտք է լաւ խնամք տանիլ անոնց ... բնորոշ ... ապուեններ են

— Անհոգ եղիր։

Վանահայրն ու Վահէն պատուհանի առջեւ ձգուած հաստ թաղիքի վրայ ... ծ կը շարունակէին իրենց խօսակցութիւնը, երբ Թադոս Ախպերը ներս բերաւ եռացող ինքնաեռը, փոքրիկ սփռոց մը եւ սփռոցի վրայ վանահայրին համեստ նախաճաշը, որ կը բաղկանար պանիր ու լաւաշ հացէ մը...

Թադոս Ախպերը վանքի տնտեսն էր։ 96ի կոտորածին Վանի Հայոց-Ձորի Հրնդաստան գիւղէն փախած՝ ապաստանած էր Թադէոս Առաքեալի վանքը։ Ամբողջ ընտանիքը՝ մայր, կին եւ երկու զաւակները կորսնցուցած, Թադոս Ախպերը, աշխարհային անցաւոր կեանքէ ձեռք քաշեց ու ինքզինքը նուիրեց վանքին։ Առտուները հազիւ լոյսը բացուած՝ ոտքի վրայ էր ծերունին, մինչեւ ուշ գիշեր, երբ ամէն մարդ քնացած կը լինէր։ Կարծես գաղտնի մրցում մը կար իր եւ Խանահօր միջեւ։ Երկուքն ալ աշխատէին ու նուիրուած վանքի շահերուն՝ ուրախութեամբ կ'անտեսէին իրենց անձնական պէտքերը։ Վարդապետի Փարաջան գունաթափուած էր ու բազմաթիւ կարկտաններ կային վրան։ Իսկ Թադոս Ախպոր զգեստը տարիներ առաջ, փախստական եղած ժամանակուան հագածն էր, որ հաբիրաւոր կարկտաններով իրարու կպած, այնպիսի ցնցոտի մըն էր, որուն եթէ քիչ մը ուժով ձեռք տայիր՝ հազար կտոր կը լինէր։

— Ջանըմ, Հայր Սուրբ, ամօթ է, նոր փարաջայ մը գնէ, տեսնողը ի՞նչ կ'ըսէ,— քրթմնջելով կը բողոքէր Թադոս Ախպերը

Հա՛, Թադոս, չիտակ կը զրցես, այս տարի կալոցին, քեզի երկու թոփ Շապախի շալ պիտի գնեմ, խեղճ մարդ, վրադ բան չմնաց.

Կալոցը գալուն, երկուքը գլուխ գլխի նստած, վանքի համար այնքան ծակ ու ծուկ կը գտնէին գոցելու, որ իրենց զգեստներու խնդիրը կը մոռնար յաջորդ կալոցին։ Եւ այսպէս տարիներ շարունակ։

Թադոս Ախպերը իր գործով զբաղած՝ շուրջը նայելու ժամանակ իսկ չունէր։ Ախոռն էր իր սէրը, ժամանը, արտերը ու կալի ժամանակ գիւղամէջը։ Աղէկ դուրս բան չէր տեսներ։ Սակայն, ժամանակի ընթացքին, Թադոս Ախպօր աչքերը բացուեցան։ Առաջ գրեթէ թշնամական աչքով կը նայէր երբեմն վանք եկող մարդոց վրայ, որոնք կ'ուտէին կը խմէին, կարծես իրենց սեփական Միւլքը լինէր վանքը, ու օր մըն ալ կ'անյայտանային՝ առանց հետք մը ձգելու։ Մէկ երկու անգամ նկատողութիւն ըրած էր վանահօր, բայց ամէն անգամուն ալ Հայր Սուրբը ուսը ծեծելով պատասխանած էր.

— Բան չկայ, Թադոս, վանքը ազգի տունն է ... զարիպ մարդիկ են.

Անգամ մը, սակայն, այնպիսի դէպք մը պատահեցաւ, որ Թադոս Ախպօր աչքերը բացուեցան, ու ալ ամէն բան հասկցաւ։ Աղէկ վերջ, այլ եւս վարդապետին հետ չէր կռուեր այդ «ուխտաւորներուն» համար, որոնք առաջ զատորկապորտ մարդիկ կը համարէր։

Ուղիղ տարի մը առաջ էր, երբ 8—10 զարիպ մարդիկ, իրենց ըսելով ուխտաւորներ, եկան վանքը, քանի մը օր մնալու համար։ Խեղճ մարդիկ կ'երեւային։ Անոնցմէ մէկը մանաւանդ գրաւած էր Թադոս Ախպօր ուշադրութիւնը

Կնճռոտ դէմքով, ալեխառն մազ ու մօրուքով, մեծ կազմուածքի ու զարմանալի առողջութեան տէր մարդ մըն էր, որ ամէն առտու վանքի ձորը կ'իջնէր առուակի սառը ջրին մէջ լողալու։ Իրիկունները մթնելէ վերջ, կուզար ու տխուր սաքուն կը նստէր՝ Թադոս Ախպօր հետ անցած գացած դէպքերէն խօսելով։ Անանկ ալ անուշ խօսող մարդ մըն էր, որ Թադոս Ախպերը, գործը լրացնելէն վերջ, առանց ձանձրանալու, ժամերով մտիկ կ'ընէր անոր պատմած պատմութիւնները։

Իրիկուն մը, Թադոս Ախպերը, երբ գործը լրացնելով սաքուն քաշուեցաւ, իր ամէն օրուան խօսակիցը չերեւցաւ։ Թադոս Ախպերը այնքան վարժուած էր անոր ներկայութեան որ թէեւ իր չուլ չափուած փոքր հանգստանալու համար, բայց մտածեց անգամ մը վանքը հանդիպիլ ու տեսնել իր բարեկամը, չլինի՞ թէ հիւանդ է եւ բանի մը պէտք ունի խեղճը։

Վանքի դարպասը բացաւ Թադոսը ու ներս մտաւ։ Զարմանալի բան, վանքի եկեղեցիի դուռը բաց էր ու ներսէն ճրագի աղօտ լոյս մը ինկած էր սալայատակին վրայ։ Մօտեցաւ դրան։ Ահագին եկեղեցին, տասնեակ մը մոմերով լուսաւորուած, առաջին պահուն դատարկ թուեցաւ։ Բայց ինչո՞ւ մոմերը վառուած էին։ Տատամսելով՝ ներս մտաւ։ Խորանի առջեւ, դասին մէջ, չարժող ստուերներ տեսաւ, նոյն իսկ նշմարեց վանահայրը, որ փիլոնը վրան քաշած՝ բարձր հասակով որոշակի կ'երեւէր Թիկնոր ի՞նչ բան ունէին եկեղեցիին մէջ։

Թադոս Ախպերը յառաջացաւ դէպի դասը, եւ յանկարծ կանգ առաւ՝ զարմանքէն աչքերը չռած։ Խորանին առջեւ, ցած գրակալին վրայ, ուր սովորաբար Աւետարանն ու խաչը կը մնային, շարուած էին բազմաթիւ հրացաններ։ Այն խեղճ ուխտաւորները, որոնք քանի մը օր առաջ եկած՝ վանքը կը մնային, բոլորն ալ զինուած, խաչաձեւ փամփշտակալները կուրծքերնուն եւ երկու երեք չարք ալ մէջքերնուն շուրջը, կողքերէն կախ ատրճանակներ՝ բոլորուած էին դասի մէջ կիսաշրջան մը եւ պատկառանքով կը լսէին վանահօր խօսքերը.

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Կռիւ կը շեղայ Մատրիտի վրայ

Սպանիոյ ապստամբները կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել Մատրիտը: Միեւնոյն ատեն կատաղի կռիւներ կը մղուին մայրաքաղաքին արեւմտեան մասին մէջ: Չորեքշաբթի օր 44 օդանաւեր թռան Մատրիտի վրայ, ռումբ եւ թռուցիկ տեղացնելով: Իրենց դէմ ելան 14 կառավարական օդանաւեր, եւ բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ: Այս ռմբակոծութեանց հետեւանքով մասնաւորապէս վնասուեցաւ Մատրիտի բանւորական թաղը՝ Թէթուան, ուր սպաննուեցան 4 հոգի, վիրաւորուեցան 200 հոգի, իսկ բազմաթիւ շէնքեր քանդուեցան:

Գերմանիա գաղթավայր կը պահանջէ

Ֆօն Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը եւ Հիթլէրի մտերիմը, ճառ մը խօսելով շեշտեց թէ Գերմանիա չի կրնար զարգանալ առանց գաղթավայրերու: «Գերմանիա կ'ուզէ նորէն դառնալ մեծ ազգ մը որ կրնայ իր առօրեայ աշխատանքը կատարել առանց շարունակ մտատանջուելու անհրաժեշտ նիւթերու պակասէն: Գաղթավայրերու ստացումը եւ համաշխարհային առեւտուրը կը կազմեն երկու կենսական միջոցներ՝ բարձրացնելու ժողովուրդին կեանքի մակարդակը: Համաշխարհային դժուարութեանց միակ լուծումը կը կայանայ ապրանքներու ազատ փոխանակութեան մէջ: Անհրաժեշտ է ներդաշնակութիւն մը հաստատել ունեցողներուն եւ չունեցողներուն միջեւ, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել խաղաղութիւնը եւ բարգաւաճումը»:

Դեսպանը այս առթիւ բացատրեց թէ Գերմանիա միշտ բարեկամ պիտի մնայ Անգլիոյ եւ թէ աշխարհի միակ վտանգը կը կայ մէջ համայնավարութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՋԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի տակաւին, եւ երէկ աւելի ծաւալուն հանգամանք ստացած էր: Պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ հողագործական նախարարութեան, բանակցելու համար: Կարգ մը բանջարեղէններ կամ դրժուար կը ճարուին եւ կամ շատ սղած են:

ՀԱԶԱՐ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ ձերբակալուեցան Ցունիստանի մէջ, դաւ մը երեւան հանուած ըլլալով: Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը յաջողած է ձեռք անցնել բոլոր թուղթերը, որոնց համաձայն համայնավար կուսակցութիւնը կը շարունակէ գործել բոլոր քաղաքներուն մէջ: Այս առթիւ ամբաստանութեան տակ ինկած են նաեւ սպաներ՝ բանակէն եւ նաւատորմէն, ինչպէս եւ բազմաթիւ պետական պաշտօնեաներ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ ԱՐՔԱՆ, Էտուըրտ, որ այժմ կը կոչուի Ուինտզորի դուքս, չափազանց շռայլ ծախսեր ըրած եւ պարտքի տակ մնացած է: Երբ անցեալ շաբթու հրաժարեցաւ, կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը 50,000 ոսկի տարեթոշակ պիտի սահմանէ: Այժմ կը հաւաստեն թէ 20,000 ոսկիէն աւելի չպիտի տրուի, այն ալ եթէ խորհրդարանը ընդունի: — Տիկին Սիմփսն, որ գեռ Գան կը մնայ, դէպ մը նամակներ գրեց Վիէննա, իշխանին, մտանաւոր սուրհանդակի մը միջոցաւ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ գործադիր կոմիտէն ժողով գումարելով, անգամ մը եւս շեշտեց թէ ամբողջովին փարած է ժողովրդական ճակատի ծրագրին: Բայց կը պահանջէ որ հասարակական յանձնառութիւնները յարգուին բոլորին կողմէ, միեւնոյն ուղղամտութեամբ: Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ զինուորական նախարարը, Պ. Տալատիէ, շեշտելով թէ անհրաժեշտ է ամէն զոհողութիւն ստանձնել, խաղաղութիւնը պահպանելու համար:

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ազդերը հեռագրեր կը հայորդուին զանազան թաղերու մէջ: Անցեալ շաբթու կոչ ուղղուած էր Նէօյյի մէջ, երէկ՝ 13րդ թաղամասին մէջ (Իթալի): Քննութեան կը հրաւիրուին 21էն մինչեւ 33 տարեկանները:

ԱՂԵՔՍԱՆՏՐԻԷԹԷՆ կը հեռագրեն թէ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է եւ սովորական կեանքը վերսկսած: Նոր երեւիխոնները, ինչպէս եւ Թուրք եւ արաբ երեւելիներ ցաւ յայտնած են վերջին դէպքերուն առթիւ, որոնց հետեւանքով սպաննուած են երկու հոգի, վիրաւորուած՝ 20 հոգի (Նոյ. 30էն դեկտ. 1):

Ողբացեալ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, 20 դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, րիւ Ժան Կուժոն, իսկ մարմինը կ'ամփոփուի Պանթէոյի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Տէր եւ Տիկին Կարօ Սասունի եւ զաւակունք, Պ. Արմէն Սասունի, Պ. Հրայր Սասունի, Այրի Տիկին Մեծատուրեան, Օր. Մանիկ Մեծատուրեան, Պ. Վահան Մեծատուրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, 20 դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէոյի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի ԾՆԹակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

×

Կրընոպլի ԾՆԹակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յովհաննէս Անտոնեանի եւ պարագաներուն, իրենց աղջկան մահուան առթիւ:

×

Պօրտոյի Մուրատ խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ալէքսանեան սրտի խորունկ կսկիծով կ'ողբան իրենց հայրենակից Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Հրանդ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ Գ. Քէօսէեանի մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ ընդհ. ժողովի, անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Ֆլորիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ, 61, rue Mr. le Prince:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին), Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

եւ մասնակցութեամբ Փարիզի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան
տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին. շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս
Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ. 19 rue Blanche, մէթրօ Blanche եւ Trinité

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ԳՈՒՐՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ եւ նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ Ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկին):

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՊՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն Տիկ. Թէրզի, Խմբագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԻԼԵԱՆի կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անգրանիկի ֆիլմը:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մուտք 5 ֆր.: Սկիզբը ժամը 8.30ին: Կը խնդրուի յստակապէս ծրգապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, ընկեր Յովհաննէս Վառօեանի բնակարանին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆի վարանդեան կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Վէզի բոլոր ընկերները կիրակի, 20 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Էթիէնի եւ Ֆալուտիէրի բոլոր ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

8 Rue Bossuet, Paris (10e

22 Դեկտ. երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին
Միութեանս Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet.
Պիտի խօսի՝ Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ
Նիւթ «Դաղթահայ երիտասարդութեան զինուորական ծառայութիւնը Ֆրանսայի մէջ»:

Մանրամասն տեղեկութիւններ այս հրատապ հարցի մասին
ԶԵԿՈՅՑԷՆ ՎԵՐՋ ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Միութեանս Ակումբին մէջ ամէն երեկոյ ժամը 20.30 — 21.30 եւ շաբաթ օրերը ժամը 15 — 18 այս մասին կարելի է ստանալ ճիշդ տեղեկութիւններ:

Հաղորդ. միջոց.— մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière օթօպիւս V.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,
20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—7,
149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ,
Նախագահութեամբ ՏԻԿ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի դասախօսութիւն մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ,
երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն.
Ատեան մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, 8 Rue Danton (St Michel & Odéon)

20 ԴԵԿՏ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով
Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՈՐԺ ՇԱՀԳԱՐՈՒՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ,
եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Աւիւայի դերով:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:
Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.
Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 rue M. le Prince

---

Տօնածառ եւ խնճոյք

Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,
ի նպաստ իր դպրոցին
27 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ.
Երգ, արտասանութիւն դպրոցական աշակերտներու կողմէ:
Փոքրիկներու պիտի տրուին նուէրներ:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ 13րդ թաղամասի մէջ երկու սենեակներ, կազ, ելեկտրականութիւն: Տարեկան վարձք՝ 1140 ֆր.: Դիմել՝ հայկական նպարավաճառատուն, 17 rue Damesme, Paris (13) մէթրօ Tolbiac:

«Պզտիկի Օր»

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—12
Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը չխաչաձեւելու համար

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, թառիստ Աբգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուտճեան, Տիկ. Ք. Գուլաւեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (Փանթէզի):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւորեանները՝ Այտա (Այհամպրա Թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւոր (Մարինի Թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, Փանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ բազմագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավաթէ կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի:

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր. այրերու 7.50 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): Կիչէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ:

ԾԱԽՈՒ Է հիւանդութեան պատճառաւ, մսավաճառանոց մը, հանրակառքի գծի վրայ, բազմամարդ թաղ, մթերանոցին եւեւ՝ 3 կտորով յարկաբաժին, լուսաւէտ եւ օդաւոր, բակ ու պարտէզ, ուր՝ կարելի է պահել հաւ, ճագար, լաւ շահ ապահովելու համար:

Ապրանք եւ գործիք (Պալանս օթօմաթիք եւ կլասիքս Նոր-Նոր, դարակներ, եւայլն մէջը) 8500 ֆրանք միայն, կանխիկ: Այս լաւագոյն առիթը փախցնել չուզողները դիմեն՝ 18 Ավընիւ տը Սէնթ Ժիւսթ, Մարսէյլ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 19 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3299

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ, ԶԻՆԱՐՇԱՒ ԵՒԱՅԼՆ

Ոչ մէկ բարենշան երեւոյթ՝ քաղաքական հորիզոնին վրայ: Ընդհակառակն, հետզհետէ աւելի կը չեշտուի համատարած անորոշութիւնը, որուն մէկ հնոցը նեթէ կը գտնուի Սպանիոյ մէջ, միւսը՝ կ'երկարի մինչեւ Ծայր. Արեւելք:

Բոլոր այն հարցերը որ տարիներէ ի վեր յեղյեղուեցան եւ մէկուն թափել կուտան, կը մնան առկախ: Ոչ հաւաքական ապահովութեան խնդիրը լուծուած է վերջնապէս, ոչ ալ սպառազինութեանց կրճատման որ եւ է բանաձեւ գործի վերածուած: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ ակադեմական լսարան մը, ամէն անգամ որ հիմնական հարցեր կուգան սեղանի վրայ:

Եւ աճուածի նոր կռուախնձոր մը, «ունեցող»ներու եւ «չունեցող»ներու պայքարը, ինչպէս կը կոչեն Գերմանիոյ մէջ:

Միտքերու պառակտումներ չրջան մը բոլորելէ վերջ, Գերմանիա արդէն սկսեր է չեշտակի դնել խնդիրը.

— «Դուք հում նիւթի շտեմարաններ՝ գաղթավայրեր ունիք, ես չունիմ: Իտալիան ալ ձախողն ալ գոհացում առաջան, իսկ ես մնացի անձեռ: Գերմանիա միակ երկիրն է որ աշխարհի տունէն դուրս կը մնայ իբրեւ չքաւոր: Մենք այլեւս չենք կրնար գոհանալ կարիքաններով: Մենք ալ գաղթավայրեր կը պահանջենք, որպէսզի կարենանք նախանիւթ ճարել եւ ինքնաբաւ դառնալ: Եւ դեռ կը յուսանք թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ կարգադրել այս խնդիրը»:

Մօտաւորապէս այս է գերմանական բանաձեւը, որ այս շաբթու միժամանակ արծարծուեցաւ Անգլիոյ մէջ՝ Լոնտոնի գերմանական դեսպանին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի բերնով, եւ Մ. Նահանգներուն մէջ՝ ազգ. տնտեսութեան նախարարին՝ Տոքթ. Շախթի առաջարկութեամբ:

Ուրեմն Գերմանիա ժամանակը հասունցած կը համարի, արժեցնելու համար իր նոր պահանջները, որոնք թող որ պատկը պիտի կազմեն հիմնական ծրագրի մը:

Իրաւունքներու հաւասարութիւն, պարտաւորիչ զինուորութիւն, քանդում՝ Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կապանքներու, եւ այժմ ալ՝ գաղթավայր:

Նոր չէ պահանջը, բայց առաջին անգամ է որ մէջտեղ կը դրուի այսքան ուժգնօրէն, իբրեւ մշակուած բանաձեւ:

Մինչեւ հիմա Գերմանիա իր պահանջած իրաւունքները ստացած ինքնագլուխ, քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ ձեռքերը ազատ պահելով որ եւ է միջազգային յանձնառութենէ:

Պատերազմի դաշնագրով, միայն 100,000 զինուոր պահելու իրաւունք ունէր, այն ալ կամաւոր եւ վճարովի: 1935 մարտ 16ին խզեց դաշնագիրը, եւ այսօր արդէն կը համրէ 800,000 հոգի, որ երկամեայ զինուորութեան օրէնքին գործադրութեան շնորհիւ պիտի բարձրանայ 1,300,000ի: Զինուորական մասնագէտներ իր պահեստի ուժը կը հաշուեն 8,000,000, իսկ զինուորցուներու ամբողջական թիւը՝ 13,000,000 (պատերազմի ատեն, երբ ընդհանուր զօրաշարժ հռչակուի):

Ուրեմն իր ուժին գիտակցութիւնն է որ այսքան բարձր խօսիլ կուտայ Հիթլէրական Գերմանիոյ: Մանաւանդ որ պարագաներն ալ շատ նպաստաւոր են,— ընդհանուր անստուգութիւն եւ զինարշաւ:

Պետութիւնները մրցումի ելած են իրարու հետ, կարելի եղածին չափ շատ եւ արագ զինուելու համար: Եւ կը թուի թէ բոլորն ալ անբաւական կը նկատեն իրենց պատրաստութիւնները, եղածը պահպանելու կամ նոր աւարներ շահելու համար:

Այսպէս, ազգ. պաշտպանութեան հոգը առիթ հանդիսացեր (?) ստացած է նաեւ այս երկրին մէջ: Դեռ աւելի օրն էր որ նոր փոխառութիւն մը հրապարակ հանուեցաւ, հոգալու համար ազգ. պաշտպանութեան պէտքերը: Թերեւս առաջին անգամ է որ չի յայտնուիր պահանջուած գումարը, ելմտական կամ զինուորական նկատումներով:

Մինչ Պ. Վէնսան Օրիօլ ձայնասփիւռով կը բացատրէր նոր փոխառութեան պայմանները, անդին, արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէի ժողովին մէջ, ուշագրաւ յայտարարութիւններ կ'ընէր Պ. Տալատիէ, կուսակցութեան նախագահը, իբրեւ նախարար ազգ. պաշտպանութեան.

— «Կառավարութեան ժողովներուն մէջ երբեք խնդիր չէ եղած զինուորութեան շրջանը կրճատելու կամ ազգ. պաշտպանութեան անհրաժեշտ վարկերէն ո՛ր եւ է մէկը մերժելու մասին: Զինուորութեան ներկայ շրջանը (երկու տարի) Ֆրանսայի կ'ապահովէ իբր 600,000 զինուոր, որոնց շուրջ 150,000ը ներկայիս անհրաժեշտ են հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Ուրեմն Ֆրանսայի մէջ կը մնայ, ուրիշ կրճատումներով, 450,000 զինուոր: Իսկ մեր դիմացն ունինք բազմածին երկիր մը, որ հաշուէ 800,000 զինուոր, 200000 զինուորեալ բանուորներ եւ 50,000 զինուորցու ոստիկաններ: Մենք հարկադրուած ենք մեր երկիրը ապահովել որ եւ է արշաւանքի դէմ, ինչպէս եւ յարմարիլ հաւաքական ապահովութեան մեծ սկզբունքին: Այս երկու հիմնական նպատակներուն համար ունինք միայն 400,000 զինուոր: Անշուշտ անոնց ետին կը գտնուի կենդանի եւ քաջարի բազմութիւն մը: Բայց պէտք է հաշուի առնել անակնկալ յարձակումները, որոնք կարելի են այսօր, մինչ կարելի չէին 1914ին: Պէտք չէ որ Ֆրանսա գիւղին ռես մը դառնայ»:

Նոյն մտահոգութիւնները, տարբեր ձեւերով, միշտ կը կրկնուին ուրիշ երկիրներու մէջ, գլուխն ըլլալով Մեծն Բրիտանիան:

Արդ, խաղաղութեան խարխուլ շէնքը ո՞րքան կամ ի՞նչպէս կրնայ դիմանալ, յարաճուն սպառազինութեանց այս ժխորին մէջ: Մանաւանդ որ, հետզհետէ աւելի կը սրուին «չունեցող»ներուն ախորժակները «ունեցողներ»ուն դէմ...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑԻՆ
Ալեքսանտրէթի վէճը լուծելու համար

Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոսի հրաւէրին վրայ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Փարիզ պիտի գայ երկուշաբթի օր եւ անմիջապէս բանակցութիւններ պիտի կատարուին, լուծելու համար Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած երեք «դիտողներ»ը շուտով ճամբայ պիտի ելլեն, հսկելու համար ապահովութեան միջոցներուն վրայ:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի մէջ, թէեւ թուրք թերթերը կը շարունակեն չանդալից լուրեր հրապարակել, խուճապ ստեղծելու համար:

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱԴՐԻՏԻ ՄԷՋ
Ի՞րբ կը սկսի նոր յարձակողականը

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ օգնական զօրք ստացած ըլլալով, նոր եւ աւելի վճռական յարձակում մը կը պատրաստուի, Մատրիտը գրաւելու համար: Կարգ մը թղթակիցներ կը գրեն թէ կառավարական զօրքը շատ կը նեղուի անօթութենէն եւ ցուրտէն եւ թէ շատեր ապստամբներուն կը միանան:

Վեց անգլիացի երեսփոխաններ, որոնք Սպանիա գացեր էին անցեալ նոյեմբերին, քննութիւններ կատարելու համար, սարսափելի բաներ կը պատմեն իրենց տեղեկագրին մէջ: Վեց երեսփոխանները կը պատկանին Անգլիոյ երեք գլխաւոր կուսակցութեանց: Իրենց տեղեկագրին համաձայն, ժողովուրդը բաւական թեամբ կը դիմագրէ ռմբակոծութեանց, սակայն դեռ չկայ եւ հաղորդակցութեան միջոցները անբաւական են, խաղաղ բնակչութիւնը սրբագրելու (?) համար: Զօր. Ֆրանքօ 20-25,000 զինուոր ունի Մատրիտի առջեւ, իսկ հանրապետական կառավարութիւնը կրնայ ճակատեցնել 80,000էն մինչեւ 200,000 զինուոր, հաշուելով օտար կամաւորներն ալ: Զօր. Ֆրանքօ սկիզբէն իսկ իր տրամադրութեան տակ ունէր իտալական եւ գերմանական օդանաւեր, մինչ կառավարական զօրքը դեռ վերջերս կրցած է ճարել հրատայիներ եւ հետապնդիչ օդանաւեր, որոնց համար կ'ըսեն թէ ռուսական են:

Միւս համաձայն նոյն աղբիւրին, Մատրիտի բանտերուն մէջ կը գտնուին 14,000 քաղաքային եւ զինուորական բանտարկեալներ, որոնք ոչ դատուած, ոչ ալ հարցաքննուած են: Արժանահաւատ լուրերու համաձայն, հազարաւոր կասկածելիներ սպաննուած են: Ցեռայ կան «գաղտնի բանտերը», որոնց վրայ որ եւ է իշխանութիւն չունի կառավարութիւնը: Մարդ չի գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ այդ զնդաններուն մէջ:

Մինչեւ դեկտեմբեր 1 Մատրիտի տուներուն գրեթէ մէկ երրորդը կործանած էր ռմբակոծութեանց հետեւանքով, մանաւանդ բանուորական թաղերու մէջ: Համաճարակներու վտանգը կ'աճի, մանաւանդ որ ուտելիքը եւ վառելիքն ալ անբաւական են: Հազարաւոր այրեր եւ կիներ հարկադրուած են գոհանալ օրական մէկ ճաշով:

**** «Էքօ տը Փարի»ի խմբագիր եւ Փարիզի ազգայնական երեսփոխան Պ. Քէրիլիս, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր Սպանիոյ մէջ, առջի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ կառավարական բանակին մէջ կը գտնուին 10,000 Ռուսեր, 12,000 Ֆրանսացիներ, 2000 Պելժիքացիներ, 2000 Գերմանացիներ, 2000 Լեհեր եւ թէ ամբողջ ռազմամթերքը օտար արտադրութիւն է: Իսկ Զօր. Ֆրանքօյի դրօշին տակ կը կռուին 24,000 Մարոքցիներ, 500 Ֆրանսացիներ, 30,000 Գերմանացիներ: Բանախօսին կարծիքով, յաղթանակը պիտի շահի Զօր. Ֆրանքօ, շնորհիւ Գերմանիոյ ընծայած աջակցութեան:*

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ՀՐԱՄԱՅԵՑ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼ
Մետաղագործական շրջաններու գործադուլը

Ծերակոյտին առջի օրուան նիստին մէջ, երբ կը քննուէր պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրինագիծը, բուռն յարձակումներ եղան կառավարութեան դէմ: Կարգ մը ծերակուտականներ հարցուցին թէ կառավարութիւնը պատրա՞ստ է վերջ տալու գործադուլներուն, մանաւանդ մետաղագործական շրջաններուն մէջ: «Այո, պատասխանեց վարչապետը, Լէօն Պլում, բայց պէտք է բացառենք բոլոր միջոցները բռնութեան դիմելէ առաջ: Եթէ ծերակոյտը չի սիրեր գործելու այս եղանակը, թող ըսէ մէկ անգամէն եւ միանգամ ընդ միշտ»: Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ որ վերջ տրուի հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններու մետաղագործական բանուորներու գործադուլին, ի սէր ազգային պաշտպանութեան:

Այս համաձայնութեան վրայ, վարչապետը հրամայեց հիւսիսային եւ արեւելեան շրջանի նահանգապետներուն՝ անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկել, որպէսզի աշխատանքները վերսկսին: Ազգային պաշտպանութիւնն է որ պիտի վտանգուի, եթէ գործադուլը շարունակուի: Նահանգապետներուն յանձնարարուած է իր բաւարարութիւն պարտադրել բոլոր վիճելի հարցերուն համար: Գերագոյն իրաւարարը պիտի ըլլայ Վճռաբեկ Ատեանին նախագահը, որ պիտի քննէ հիւսիսային եւ արեւելեան նահանգներու գործատէրերուն եւ բանուորներուն վէճերը:

Այս առթիւ տրուած հրահանգները շատ կտրուկ են: Աշխատանքը պէտք է վերսկսի ամբողջապէս, եւ այսօր իսկ, շաբաթ, գերագոյն ճիգը պէտք է փորձուի, անհրաժեշտ արտադրութիւնը հասցնելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ՄԻՍ ԵՒ ԵՂՈՒՆԳ

Պոլսոյ «Նոր Լուր»էն կ'իմանամ թէ հայ խմբագիր մը, որ թուրք մամուլին մէջ կը ծառայէ տարիներէ ի վեր, վերջերս Եվկիւրի գացեր եւ տեսակցութիւն մը ունեցեր է «բարձրաստիճան անձի» մը հետ, հայաթուրք յարաբերութեանց մասին:

Միշտ անուշ լեզու, «բարձրաստիճան»ը երկար գրոյցէ մը յետոյ յայտարարեր է.

— *«Մենք կը տեսնենք թէ ընդհանրապէս արտասահմանի հայութեան մեծամասնութիւնը նախանձով կը նայի Թրքահայութեան եւ ամէն բան աչք կ'առնէ, իր նախկին հայրենիքը վերադառնալու համար:*

Սակայն ճշմարտութեան եւ արդարութեան յաղթանակն է, զրպարտութիւններուն եւ սուտերուն դէմ: Ասիկա կը հաստատէ թէ, հակառակ ամէն բանի, Հայն ու Թուրքը միշտ եղբայրներ են եւ միացած իրարու»:

Նա ալ կը հաստատեմ այս պատմական ճշմարտութիւնը:

Ի վերջոյ իրականութիւն չէ՞ որ միսը Թուրքին մնաց, իսկ եղունգը՝ մեզի:

Եւ այսօր Թուրքիոյ մէջ մնացած հայութիւնը կը համարուի պարզ եղունգ, միսէն, մարմնէն անջատուած բեկոր, որուն հետ կրնաս վարուիլ ուզածիդ պէս:

Այդպէս ալ կ'ընեն:

Ճիշդ այն պահուն երբ այս գոհա՜ր խօսքերը կ'արտասանուէին Էնկիւրիի մէջ, Պոլսոյ իրաւական ատեանը 150 հազար ոսկի տուգանքի կը դատապարտէր Հայոց եղունգ-պատրիարքը. 20,000 ոսկին ալ՝ երաշխաւորները:

Խնդիրը գիտէք բոլորդ ալ:

Թրքական կառավարութիւնը հազարումէկ խաղեր սարքելով, գրաւեց Պանկալթիի գերեզմանատունը — երկու միլիոն ոսկինոց հայկական հարստութիւն մը — ինչպէս ուրիշ կալուածներ եւ Սանասարեան Վարժարանը:

Բայց, «տիշ քիրասի»ն մոռցեր էին:

Պատրիարքարանը տարիներով դատ վարած ըլլալով, քաղաքապետութիւնը գանգատեցաւ թէ գերեզմանատան հողին արժէքը ինկած է: Եւ շունչը առաւ դատարան:

Ահա այս դատին շնորհիւ է որ 170 հազար ոսկի վճարելու կը դատապարտուի Հայոց Պատրիարքը, ուրիշ խօսքով՝ «կլուխանտաշ» համայնքը:

Այլեւս կարելի՞ է կասկածիլ «բարձրաստիճան պաշտօնատար»ին անկեղծութեան մասին:

Մանաւանդ որ, մարդը՝ ուրիշ բան մըն ալ պատմեց, նոյնքան վաւերական:

Գնահատելով «Հայերու ինքնաբաւ ողջամիտ ընթացքը Անթանքիոյ՝ եւ Իսքէնտէրունի սէնջագներուն առթիւ», գիտել տուեր է.

— *«Հա, մինչեւ հիմա բնական թէ չկարծուի որ Թուրքիա այլ չրջանի հայութեան օգնութեան կը կարօտի, իր դատը շահելու համար: Երբե՛ք: Թուրքիա այնքան վստահ է իր դատին եւ ինքզինքին վրայ որ, պիտի շահի դատը, նոյնիսկ եթէ Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի շրջանի երեսուն հազար Հայերն ալ հակառակորդ բանակին անցնին: Հետեւաբար անկեղծօրէն ուրախ կ'ըլլանք տեսնելով որ այդ շրջանի հայութիւնը իր շահերուն համապատասխան դիրք մը կը բռնէ: Եւ երբ հնչէ հաշուեյարդարի ժամը, Թուրքիա պիտի գիտնայ գնահատել բարեկամն ու թշնամին»:*

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Մենք բաւական փորձառութիւն ունինք այդ մասին: Մանաւանդ գիտենք թէ ի՛նչպէս «կը գնահատէ» բարեկամն ու թշնամին, երբ հնչէ ժամը:

ՎԱՀԷ

Նոր յաւելումներ օրավարձերու վրայ

ՎԻԷՆ, 17 դեկտ. (Ցատաք).— Երկու օրէ ի վեր կօշիկի գործարանի բակը ազդեր փակցուած են, ստորագրուած գործարանատիրոջ եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ, որով կը ծանուցանեն նախորդ օրավարձերու վրայ եղած նոր յաւելում մը: Այսպէս 18 տարեկանէն վեր բոլոր այր աշխատաւորներուն ժամական 50 սանթիմ, 18էն վեր բոլոր կիներուն ժամական 37ու կէս սանթիմ: Ուրեմն 8 ժամուան մէջ այրերը պիտի ստանան 4 ֆրանքի, իսկ կիները 3 ֆրանքի յաւելում: 18 տարեկանէն վար տղոց եւ աղջիկներուն աւելի պիտի վճարուի ժամական 25 սանթիմ, այսինքն օրական 2 ֆրանք: Այս նոր յաւելումները մեծ ուրախութիւն պատճառեցին բոլոր աշխատաւորներուն որոնք այս կարգադրութենէն որ եւ է տեղեկութիւն չունէին...

Անցած շաբթու Փարիզի մէջ ժողով մը գումարուած է, կաշիի եւ մորթի գործարանատէրներու Ազգ. սէնտիքայի եւ նոյն ճիւղի աշխատաւորական սէնտիքային միջեւ: Այս վերջինը ապրուստի սղութիւնը յիշեցնելով, նոր յաւելումներ պահանջած է, եւ կառավարութեան երաշխաւորութեամբ, երկուստեք նոր պայմանագրութիւն մը կնքուած է: Այսպէս 1936 դեկտեմբեր 1էն մինչեւ 1937 մարտ 31, կաշիի եւ մորթի աշխատաւորները յիշեալ յաւելումները պիտի ստանան: Եթէ մինչեւ այդ թուականը ապրուստը աւելի սղէ, նոյն համեմատութեամբ օրավարձերը պիտի բարձրանան, իսկ եթէ ապրուստի պայմանները մնան ներկայ վիճակին մէջ, եղած յաւելումները պիտի շարունակուին:

Խ. Միութեան մարդահամարը

Անցեալ ապրիլ 28ին հրատարակուած հրամանագրի մը համաձայն, 1937 յունուար 6ին ընդհանուր մարդահամար պիտի կատարուի ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Երրորդ մարդահամարն է այս, խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Առաջինը տեղի ունեցաւ 1920ին, երկրորդը՝ 1926 դեկտ. 17ին: Ցարական իշխանութեան օրով, միայն մէկ ընդհանուր մարդահամար կատարուած է, 1897 յունուար 28ին: Այս թուականէն առաջ, մասնակի արձանագրութիւններ իրարու յաջորդած են 1722էն ի վեր, երբ Մեծն Պետրոս առաջին անգամ ըլլալով եւ միայն հարկահանութեան նպատակով փորձեց համրել իր կայսրութեան բնակիչներուն թիւը:

Յունուար 6ի մարդահամարին համար պատրաստուած հարցարանը կը պարունակէ 14 հարցումներ, որոնց մէջ «դասակարգ» բառը չի գտնուիր: Նոր սահմանադրութեամբ, Խ. Միութիւնը պաշտօնապէս դարձած է «անդասակարգ ընկերութիւն մը»: Բայց կան «ընկերային խմբակցութիւններ», ինչպէս բանուորներ, պաշտօնեաներ, հաւաքական եւ անհատ գիւղացիներ, արհեստաւորներ, մտաւորական աշխատաւորներ, զանազան դաւանութեանց սպասարկուներ եւ ոչ-աշխատաւոր տարրեր: Իւրաքանչիւր քաղաքացի պէտք է ճշդիւ արձանագրէ թէ ո՛ր խմբակցութեան կը պատկանի: Հարցարանը կը պարունակէ նաեւ հարցումներ ազգութեանց եւ լեզուներու մասին: Տրուած պատասխաններէն պիտի

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻԱ

Մինչեւ պատերազմ, հանրային կրթութիւնը անհաւասար կերպով բաժնուած էր երկրին մէջ. Եօթը տարբեր օրէնսդրութիւններ գոյութիւն ունէին։

Պատերազմէն վերջ, օրէնսդրին առաջին գործերէն մէկն եղաւ ուսուցումին միօրինակութիւնը։ Զանազան կառավարութիւններ, յաջորդաբար, տարօր աշխատեցան։ Աղեքսանդր Թագաւորին իշխանապետութիւնը, 1929-ին, արմատական միջոցներու դիմեց, աւելի արագօրէն աւարտելու համար ուսուցումի ազգայնացման գործը։

Միանգամընդմիշտ պէտք էր նոր սերունդին գլխուն մէջ մտցնել թէ միակ եւ անբաժանելի ազգի մը կը պատկանի։ Այս էր խնդիրը։ Այս էր հիմնական հաւատամքը՝ նոր սերունդի դաստիարակութեան։

Հակառակ քաղաքական բուռն կիրքերու ընդհարումին, դպրոցը հեռու մնաց կուսակցական վէճերէ։ Կ'երեւի թէ ամէնքն ալ համաձայն էին ընդունելու համար որ, դաստիարակութիւնը ազգային միութեան էական տարրերէն մին կը կազմէ։ Ապացոյց մըն ալ այն, որ Եուկօսլաւիոյ մէջ, յարանուանութիւնները վերջին ծայր նեղող են իրարու հանդէպ եւ կրօնի ուսուցումը երբեք խնդիր առարկայ չէ եղած դպրոցներուն մէջ։ Հարաւային Սերպիոյ մէջ, 150 թուրք ուսուցիչներ իսլամ կրօնը կ'ուսուցանեն ներկայիս։

Նախակրթութիւնը կը տրուի նախադպրոցականներու եւ նախակրթարաններու մէջ ու լրացուցիչ դասընթացքներով։ Պարտաւորիչ է ամէն տղու համար, 6 տարեկանէն սկսեալ՝ քաղաքներու մէջ, 7էն սկսեալ՝ գիւղերու մէջ։ Նախադպրոցականութիւնը կը տեւէ մէկ տարի, նախակրթութիւնը՝ 5 եւ լրացուցիչը՝ երկու։ Մօտ 9000 նախակրթարաններ գոյութիւն ունին երկրին մէջ ներկայիս։

Քիչ են այն երկրորդական վարժարանները որ կը շարունակեն լատիներէնի եւ յունարէնի ուսուցումը։ Երկրորդական վարժարանի դերակիր տիպարը կը հանդիսանայ արդիական գիմնազիոնը, ուր մեռեալ լեզուներու ուսուցումը ջնջուած է ծրագրէն։ Կենդանի լեզուներու մեծ տեղ յատկացուած է։ 180է մօտ երկրորդական վարժարաններ կան։

Կազմակերպուած են երեք համալսարաններ՝ իրաւաբանական, գրական, աստուածաբանական, բժշկական եւ արհեստագիտական բաժիններով։ Առանձին դպրոց եւ ֆաքիւլթէի համարժէք կան անտառաբուծական, անասնաբուժական եւ գեղագործական դպրոցները։ Օրէնքի մէկ նոր տրամադրութիւնը զինուորական դպրոցն ալ բարձրագոյններու կարգը կը դասէ։ Կայ նաեւ, մանկավարժական բարձրագոյն վարժարան, սահմանուած վարժապետանոցի եւ բարձրագոյն նախակրթարաններու տնօրէններ պատրաստելու։

1920ին, 2000 էր ուսանողներու թիւը։ Այս տարի 14.000ը անցած է։ Դժբախտաբար կարելի է երեւակայել թէ որքան խճողուած են ասպարէզները վկայեալ ուսանողներու համար։

Ուսուցիչները եւ ուսուցչուհիները կը պատրաստուին 36 վարժապետանոցներու մէջ։ Դասընթացքները կը տեւեն չորս տարի։

Ուսուցչին դաստիարակչական առաքելութիւնը պէտք է ըլլայ, ամէն բանէ առաջ, նոր սերունդին մէջ զարգացնել եուկօսլաւեան ազգային զգացումը եւ զայն զարգացնել բարոյապէս ու ֆիզիքապէս։

Երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչները համալսարաններէ կ'ելլեն։ Պաշտօնի անցնելէ առաջ, երեք տարուան փորձի շրջան մը կը բոլորեն եւ պետական քննութեան կ'ենթարկուին։ Գեղարուեստից վարժարաններու ուսուցիչներէն միեւնոյն պարտաւորութիւնները կը պահանջուին։

Բոլոր ուսուցիչները անխտիր, նախակրթարաններու թէ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, ունին իրենց համապատասխան սենդիկայական կազմակերպութիւնները, որոնք հեռու քաղաքական նպատակներէ՝ կը հետապնդեն իրենց անդամներուն շահերը — բարւոքում թոշակներու եւ ապահովութիւն տեւական պաշտօններու։

Մարմնակրթութեան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի Սոքոլներու կազմակերպութիւնը ընդարձակ ընտանիք մըն է, ուր կը դարբնուի նոր սերունդը։ Մանչ թէ աղջիկ, մինչեւ 20 տարեկան, համախմբուած են անոր ծոցը։ Ամենահեռաւոր գիւղերուն մէջ անգամ, ճիւղեր արձակած է ան։

Կարգապահ, հզօր եւ ապահով քաղաքական հակամարտութիւններէ, անոնց դաշնակցութեան մէջէն ծրագրուած է յաւ Եուկօսլաւներ կերտել, առողջ մարմնով, առողջ միտքով։

Եուկօսլաւեան նոր սերունդը կը յորդի եռանդով եւ կամքով։

ԱՒՍՏՐԻԱ

Հանրային կրթութիւնը հիմնուած է, այս երկրին մէջ, չորս գլխաւոր կէտերու, չորս էական սկզբունքներու վրայ — բարոյական, կրօնական, հայրենասիրական եւ ընկերային։ Օրէնքը որ կը սահմանէ Աւստրիոյ պետական կրթութեան վարդապետութիւնները, այդ քառեակէն կ'առաջնորդուի։

Ուսուցիչներու կազմութիւնը խիստ հակակշիռի ենթակայ է պետութեան կողմէ։ Թաղային եւ նահանգային մասնաւոր քննիչ մարմիններ գոյութիւն ունին այդ նպատակով։ Անոնց հսկողութիւնը կը թափանցէ թէ հանրային թէ մասնաւոր վարժարաններէն ներս։

Մասնաւոր աշխարհականներ կ'արգարացնեն ուսուցչութեան թէ նոր սերունդը պէտք է հեռու պահել դասակարգային պայքարի գաղափարական ազդեցութիւններէ։ Քաղաքական բարոյութիւնը խստիւ արգիլուած է եւ մերժուած՝ դպրոցէն։ Մանր պատիժներ նախատեսուած են։ Ընդհակառակն պէտք է նոր սերունդը կրթել համաժողովրդային համերաշխութեան եւ ազգային զգացումի հպարտութեան ոգիակցութեամբ։

Կրօնի ուսուցումը պարտաւորիչ է բոլոր յարանուանութիւններուն համար։ Ուսուցումը պէտք է իր ներշնչումը կրօնի գաղափարէն առնել [illegible]

Կրօնական եւ բարոյական կրթութեան շնորհիւ է որ Աւստրիոյ դպրոցներուն մէջ քիչ են անբարոյութիւնները, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու նոյն սերունդներուն։

Նախակրթութիւնը պարտաւորիչ է, դպրոցներէն ներս, 6—14 տարեկան, բոլորին համար, բացի անոնցմէ, որոնք իրենց դաստիարակը կ'ունենան տունը։ Պարտազանց, անուշադիր ծնողքները պատասխանատու են եւ նիւթական տուգանքով կամ բանտով կը պատժուին։

Պետական նախակրթարաններէն զատ կան մասնաւորները՝ աշխարհական կամ միաբանական։

Դաստիարակութիւնը խառն է միայն այն վայրերուն մէջ, ուր աշակերտներու թիւը շատ փոքր է։ Քաղաքներու եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններու մէջ, մանչերը եւ աղջիկները անջատ կը կրթուին։

Դպրոցը ընտանիքին հետ համաձայն պէտք է ըլլայ։ Մասնաւոր հիմնարկութիւն մը՝ կազմուած ծնողական ընկերակցութիւններէ, կը գործէ այդ ուղղութեամբ։

Նախակրթութենէ վերջ, տղաք կը հետեւին զանազան դասընթացքներու, համաձայն ընտրուած արհեստին։ Բազմաթիւ եւ բազմազան արհեստագիտական դպրոցներ գոյութիւն ունին Աւստրիոյ մէջ։

Մարմնակրթութիւնը պարտաւորիչ է թէ մանչերու թէ աղջիկներու համար, բոլոր նախակրթարաններուն, բոլոր բարձրագոյն նախակրթարաններուն եւ բոլոր երկրորդական վարժարաններուն մէջ։

Անհատական առողջապահութեան դասէն զատ, կայ ընկերային առողջապահութեան դասը, որու շնորհիւ նոր սերունդը կը վարժուի ընկերասիրութեան, կարգապահութեան եւ պատասխանատուութիւններու գիտակցութեան։

Ծիգերը կը կեդրոնանան ոչ այնքան օժտուածներու, որքան տկարներու վրայ, մասնաւորաբար։

Զինուորական կրթութիւնը դպրոց ներմուծուեցաւ 1935ին եւ յատուկ է 10ը անցած մանչերուն միայն։ Զէնք բանել չէ որ կը սորվեցնեն, այլ զինուորական հրամաններու կ'ընտելացնեն տղան։ Իսկ ուսուցիչներու պատրաստութեան մէջ, զինուորական կրթութեան մեծ տեղ կը յատկացուի ներկայիս։

Աւստրիոյ երկրորդական վարժարաններու մէջ, տակաւին մեծ կարեւորութիւն կը տրուի մեռեալ լեզուներու ուսուցման։ Այս հաստատութեանց նպատակն է տալ աւելի լայն կրթով ընդհանուր զարգացում։

Բացի երեք համալսարաններէ, կան հանքարանական, երկրագործական, անասնաբուժական, առեւտրական բարձրագոյն դպրոցները եւ գեղարուեստից ու քաղաքական գիտութեանց վարժարանները։

Այս փոքրիկ երկրին մէջ, անցեալ տարի, 18.000ի կը հասնէր ուսանողներու թիւը։

Կ'ընդունուի թէ կրթութեան արդիւնքները գոհացուցիչ են, առհասարակ։ Կարելի է ըսել թէ՝ ամէն ոք գրել կարդալ ալ գիտէ։

Գործնական ոգին եւ արհեստագիտական ծանօթութիւնները շատ ծաւալած են Աւստրիոյ մէջ։ Ամէնէն մասնագիտական ճարտարարուեստներն անգամ գիւղերու կը գտնեն արդամարդելի բանուորութիւն։

Արուեստներու մշակումը բացառիկ տարածում մը ստացած է, Ջրաւախտը (սֆօն) նմանապէս։ Երկիրը աշխարհագրական բնական պայմաններով նպաստաւորուած է այդ տեսակէտէն։

Մտաւորական մակարդակը բարձր է։ Եւ մտաւորական աշխատաւորութիւնը կ'աճի, օրէ օր, բազմապատկելով, անշուշտ, անգործներու բանակը։

Շնորհուած վարդապետական տիտղոսներու տարեկան թիւը այնքան ուշագրաւ է որ, մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Վիէննա առանձինն 1250 վարդապետ (տոքթէօր) արտադրեց 1935—36ի շրջանին։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՇԱՏ ՈՒՇ ՄՆԱՑԻՆՔ

Հայ մամուլը տարիներէ ի վեր կը զբաղի երիտասարդական հրատապ հարցով։ Անվարան ըսենք որ Դաշնակցութեան մամուլը մասնաւոր աշխատանքներ կը տանի, բազմիցս ջլատուած երիտասարդ ուժերը համախմբելու մէկ յարկի տակ, իբրեւ «Երիտասարդական կազմակերպութիւն»։

Այս յապաղած գործը, իսկապէս ալ նուիրական պէտք է համարուի բոլոր անոնց համար որ Թրքական եաթաղանէն 'ազատուած' ազատ շնչելու բախտը ունեցած են հիւրընկալ երկիրներու մէջ։

Երիտասարդական շարժման մասին սիւնակներով նիւթ հրատարակուած է այս թերթին մէջ, սակայն ափսոսաբար եւ դրական ելք մը գտնուած չէ տակաւին։

Միջազգային կացութեան ներկայ թոհուբոհին մէջ, ազգեր, պետութիւններ իրենց գոյութեան, այժմ եւ հաւատամքի զօրաւոր խարիսխ եւ յոյսը կը համարեն իրենց երիտասարդ սերունդը, այն սերունդը որ պատերազմի ազմուկին մէջ ծնաւ ու մեծցաւ, ու այսօր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ դիմագրաւելու վտանգն եւ անսպասելի պատահականութեանց։ Սակայն մեր մէջ հարցը մինչեւ այս ատենան լուծում եւ կարգաւորում գտած չէ, մինչդեռ որ ամէն մէկուն մէջ հարցասիրութիւն կը բըռնէ, ըսելու թէ հալածական ժողովուրդի երիտասարդ տարրը ի՞նչ կը բանի, փրբեւ յետպատերազմեան սերունդ անոր հոգին ալ չի՞ թրթռար ի տես ուրիշ ազգերու երիտասարդական խանդավառ շարժումներուն։

Առանց տարուելու կուսակցական մոլեռանդութենէ, հարցին կը մօտենամ իբրեւ անկեղծ հայրենասէր մը, նկատելով որ ազգ ու հայրենիք ամէն բանէ ու դաւանանքէ վեր են։ Մեր ազգային շահերու տեսակէտէն, արտասահմանի ողջամիտ երիտասարդութիւնը անկազմակերպ վիճակի մէջ պէտք չէր որ մնար։ Այդ իսկ պատճառով, նուիրեալ նախանձախնդիր տարրեր, հեռաւոր կամ մօտաւոր յոյսերով ազդուած մեր երիտասարդներու շարքաշ բանակը պէտք էր գործի լծէին, կարենալ ամօքելու համար ապրող դժնդակ կացութիւնը։

Զանազան տիպար երեւոյթ ունի գաղթաշխարհի մէջ կազմակերպուած «Երիտասարդացներու» ընդհանուր պատկերը։ Երբ նկատի կ'առնենք հոծ գաղութներու մէջ ծլող ու ծաղկող երիտասարդներու բանակը, այն ատեն թուաբանական հաշուով այդ կազմակերպուածները իբրեւ «Նմոյշ» իսկ կարելի է առնել։ Կեանքի այս դժնդակ պայմաններուն մէջ մեր երիտասարդութեան անկազմակերպ վիճակը մասամբ հետեւանք է որոշ յուսախաբութեանց։ Երէց դասը չկրցաւ տալ այն ինչ որ կ'ակնկալուէր։ Սերունդներու թերի դաստիարակութիւնը բաղդատաբար մեծ աւերներու եւ անյաջողութեանց դուռ կը բանայ։ Հոս երէց սերունդը որուն վիճակուեցաւ այս յետպատերազմեան սերունդին հոգին մէջ արծարծել ընկերային, ազգային բոլոր առաքինութիւնները, կարծես այսօր խուսափողական դերի մէջ մտած պահանջողի դերը կը փնտռէ։

Ունինք հում նիւթ, բայց այդ նիւթը կազմաւորելու մղիչ ուժը կը պակսի մեր մէջ։ Ազգային շահերը պաշտպանելու հարկը կը պահանջէ որ ամէն անհատ Հայ բարեկամօրէն մօտենայ երիտասարդական շարժման հարցին, վասնզի վերջ ի վերջոյ մեզ նման ազգերու յարութիւնն ու վերելքը ցեղին ազնիւ մկրտուած երիտասարդութիւնն է։

Այն սրբութիւնները որ կը խօսին մեր սրտին ու հոգիին, կը պահանջեն նաեւ մեզմէ որ անոնց պաշտպանութեան գործը ստանձնենք մենք եւ քալենք անսայթաք, իբրեւ հաւատարիմ սպասարկու։ Որ չըլլայ թէ օր մը մեր վրայ կարդան իրենց խօսքի եւ նզովքի շարականը. Զգա՛յշ։

Դասակարգային պայքարները շատերու մէջ նեղմտութեան բոյն պատրաստած են, արծարծելով բուռ մրտայնութիւն-Շառեր այլ եւ կը խուսափին իրականութենէն, չօշափելի ճշմարտութիւնը տեսնել։ Ազգային շահերու պաշտպանութեան տեսակէտէն այսպիսիներու ամաբը պարապ է։ Աղանդաւոր ունակութիւններ կաշկանդած են բազմաթիւ միտքեր։

Քաղաքական քնարեր պատրանքներու եւ խոտոր ղեկերու մէջ օրօրուիլը վարակած է կարգ մը երեցներու հոգին։ Անոնք չեն ուզեր տեսնել հայ երիտասարդի կամքն ու կորովը։

Այս բոլորէն վերջ, գաղթահայ երիտասարդութեան կը մնայ մէկ միակ միջոց,—տարին փուշը իր ձեռքով հանել, կազմակերպուիլ միաձոյլ եւ միակամ մէկ դրօշի տակ, քալել Վահագնի եռանդուն հայրենասիրութեամբ, տոկալ բոլոր անսպասելի խոչընդոտներուն եւ կուրծք տալ բոլոր անարդարութեանց, չփոխելով այս ժողովուրդին յապաղած պատասխանատուութիւնը։

Մեր խօսքը չի վերաբերիր այն ուսումնական երիտասարդներուն, որոնք յոխորտանքով շատ անգամ իրենց Հայ ըլլալն ալ կ'ուրանան, այլ մեր համեստ խօսքը անոնց է որ տնտեսական այս ճնշող պայմաններուն տակ, իրենց օրապահիկը ճարելով, կը տապկուին հայրենիքի կարօտով։

Իբրեւ հետեւանք համաշխարհային արհաւիրքին, որ խլեց մեզմէ մեր ամբողջութեան կէսը, Հայ երիտասարդին արիւնն ալ դեղնեցաւ պանդխտութեան մէջ։ Սակայն այսօր նոյն այդ ընկճուած երիտասարդին արիւնը կրկին կը շողայ։ Միայն թէ ժամանակը եկած է որ երիտասարդութիւնը լծուի ազգային շինարար աշխատանքներու, կազմակերպուելով անյապաղ։

Երիտասարդական կազմակերպութեան մը գոյութիւնը կրնայ կատարել հաշտարար դեր այս պառակտուած ժողովուրդին մէջ։ Միջազգային այս մռայլ կացութեան մէջ, մենք բոլորս պէտք է ունենանք հաւատքի եւ ազգային գիտակցութեան անխորտակելի զէն, դիմադրական ուժ, վասն զի այս հիւանդկախ կացութեան մէջ մեր քար անտարբերութիւնը շատ սուղի կը նստի, եթէ չթօթափենք մեր ծուլութիւնը։

Ուրեմն երիտասարդներ, միասին վառենք մեր սրբութիւններու ջահերը, թող մեր հոգիները ուխտին անոնց հաւատքով, խոնարհինք ցեղին տաճարին առջեւ եւ երդուինք մնալ անսասան, իբրեւ հարազատ ժառանգորդները նախահայրերու։

Միահաղոյ եւ միակամ կազմակերպութիւն, յանուն գաղութներու փրկութեան։ Յոյսի եւ գործի ճամբան բաց է յանուր երիտասարդներուն համար։

ՆԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՁԻՆ ԵՒ ՓԻՂԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, մայիս 12ին տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ նոր թագաւորին՝ Ճորճ Զ. թագադրութիւնը, շողշողուն հանդիսութիւններով։ Այս առթիւ Էտուարտ Ը.ի ձին պիտի նստի իր եղբայրը։ Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին ձին վարժեցնելու համար փիղերու, քանի որ թագաժամին հնդիկ իշխաններ փիղերով պիտի մասնակցին արքայական թափորին։ Ամէն օր արքայական ձին կը տանին կենդանաբանական պարտէզ, փիղերու վանդակին առջեւ, որպէսզի վարժուի անոնց շարժումներուն։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Ժուռնալ տէ Տէպա»ի մէջ (15 դեկտեմբեր) Մօրիս Փէռնօ կը գրէ.—

Երբ հիմա Ժընեւի մէջ կը ծեծուի Ալեքսանտրէթի սանճաքին խնդիրը, անօգուտ չէ ներկայացնել հարցին ծագումն ու զարգացումը։

1921 հոկտ. 20ին, Էնկիւրիի մէջ, Ֆրանքլէն Պույեոն դաշնագիր մը կը կնքէր Մուսթաֆա Քէմալի հետ, Թուրքիոյ վերադարձնելով Կիլիկիան, մինչ Թուրքիա կ'ընդունէր Ալեքսանտրէթի սանճաքին կցումը Սուրիոյ։ Յօդ. 7ին մէջ կ'ըսուէր թէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին համար պիտի մշակուի մասնաւոր վարչաձեւ մը, թէ ծագումով թուրք ամէն բնակիչի դիւրութիւններ պիտի տրուին, պահպանելու եւ զարգացնելու իր մշակոյթը, թէ թուրքերէնը պիտի ճանչցուի պաշտօնական լեզու։ Այս ձեւով, ընդհ. պատերազմէն վերջ կարգ մը երկիրներու մէջ եղած ձեւով, այս երկրամասին մէջ հաստատուեցան փոքրամասնութեանց իրաւունքներ։

Սակայն անցեալ 9 սեպտ.ին, Ֆրանսա դաշինք կնքելով Սուրիոյ հետ, վերջ դրաւ հոգատարութեան։ Այն ատեն Թուրք կառավարութիւնը դատեց որ այդ նոր համաձայնութիւնը փոփոխութիւն մը կը մտցնէր 1921ին ընդունուած պայմաններուն մէջ։ 9 հոկտեմբերին, ծանուցագիր մը ներկայացնելով Ֆրանսական կառավարութեան, Թուրքիա կը պահանջէր որ սանճաքը վերածուի անկախ պետութեան մը, որուն հետ Ֆրանսա կնքէ դաշնագիր մը, ճիշդ ինչպէս կնքեց Սուրիոյ հետ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը պատասխանեց պարզապէս թէ ծանուցագիրը սխալ հասկցուած է, որովհետեւ վարչաձեւի պահանջուած փոփոխութիւնը չէր կրնար հոգատար պետութեան իրաւասութեանց մէջ, թէ միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ որոշում մը տալ այդ մասին։ Այսպէս հարցը տարուեցաւ Ժընեւի խորհուրդին առջեւ։

Ֆրանսական թէզին գլխաւոր առարկութիւնն է, որ 9 սեպտ. 1936ի դաշնագիրով, Սուրիա կուգայ փոխարինելու Ֆրանսան՝ այս վերջինին յանձնառութիւններուն եւ իրաւունքներուն մէջ, հետեւաբար Ալեքսանտրէթի սանճաքին թուրք փոքրամասնութեան պաշտպանութիւնը նոյնքան ապահովուած կը մնայ որքան առաջ։ Թուրքերը կը պատասխանեն.— Սուրիոյ պետութիւնը հոգատար դառնալէ վերջ Ալեքսանտրէթի սանճաքին, իրենց ցեղակիցները այնքան ապահովուած չեն զգար իրենք զիրենք, որքան Ֆրանսական պետութեան պաշտպանութեան տակ։ Իբրեւ փաստ ցոյց կուտան թուրքեւարար թշնամութիւն, վերջին խռովութիւնները որ արդիւնք են այդ թշնամութեան, պատճառները զոր կը սատկեն եկուոր տարրերը, օրինակ՝ Հայերը եւ Չէրքէզները, որոնց հանդէպ նպաստաւոր դիրք մը բռնած է Սուրիոյ կառավարութիւնը ի հեճուկս թուրք բնակչութեան։

Մենք սկիզբէն իվեր ընդդատուած էր Ֆրանսական քաղաքականութեան սխալը Սուրիոյ մէջ, երբ մասնաւոր ծրագրով մը այնտեղ կը կազմուէին գաղութներ Հայոց, Չէրքէզներու, Ասորիներու եւ Քաղդէացիներու համար։ Կարծես թէ բաւական խայտաբղէտ չըլլար այս քառուղի երկրամասի բնակչութիւնը։ Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան, որոնք հրատարակուեցան Դամասկոսի մէջ 1933ի մարդահամարէն վերջ, Ալեքսանտրէթի սանճաքին բնակչութիւնը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

Արաբները	89.688
Թուրքերը	70.843
Հայերը	23.552
Քիւրտերը	1.811
Չէրքէզները	1.097

(ԽՄԲ.— Ուրիշ վիճակագրութեան մը համաձայն Ալէվիները՝ 62.000, Արաբները՝ 23.000, Թուրքերը՝ 85.000, Հայերը՝ 25.000, Քիւրտերը՝ 5000, Քրիստոնեայ զանազան աղանդներ՝ 18.000, ընդամէնը՝ 220.000 բնակիչ)։

Քիւրտերուն ներկայութեան համար պատասխանատու չէ հոգատար պետութիւնը։ Իսկ Հայերը եկած են այնտեղ, մասամբ, երբ Էնկիւրիի կառավարութիւնը վտարեց քրիստոնեայ տարրերը իր երկրէն։ Բազմաթիւ Հայ տարագիրներ, սահմանը անցնելէ վերջ, կանգ առին ամէնէն մօտիկ կայանին մէջ։ Թերեւս կարելի էր զանոնք աւելի յարմար ձեւով մը բաշխել ու ցանել Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, սակայն մեծ թիւ մը կը կազմէին Հայերը, այնպէս որ անոնք հաստատուեցան ամէն տեղ։

Այն խռովութիւնները, որոնց խօսքը կ'ընէ Թուրք կառավարութիւնը, աւելի կարեւոր չեն քան այն խռովութիւնները, որոնք պատահեցան Սուրիոյ մէջ այլուր։ Այդ խռովութիւնները ընդհանուր առմամբ արդիւնք էին այն քարոզչութեան, որուն ծագումը չի կրնար չգիտնալ Էնկիւրի, ու ալ ուրանալ գործակալներուն ինքնութիւնը։ Այդ խռովութիւնները համակէր պատճառ մը չեն, որպէսզի փոփոխուէր անդամահատութիւն մը՝ զրկելով Սուրիան արգաւանդ հողէ մը, երկու կարեւոր քաղաքներէ, անուրանալի նաւահանգիստէ մը։ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին յաւելուածին մէջ գրուած փոխանակուած 7 նամակները ճիշդ է որ շատ յստակ չեն, այսուհանդերձ ոչ մէկ կասկած կը ներշնչեն երկու դաշնագիր կողմերու կամքին մասին, որով Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կ'ապահովուէր վարչական ինքնավարութեամբ մը, այնչափով զոր կը վայելեն Ալէվիները եւ Ճէպել - Տիւրզի երկրամասը։ Երբ գոյութիւն ունեցող համաձայնութիւնները պաշտօնապէս գործադրուին, բաւական են երաշխաւորելու թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ եւ Էնկիւրիի կառավարութեան տալու այն ապահովութիւնը զոր կը պահանջէ։

Իրաւագիտական տեսակէտով, ներկայացուած հարցին լուծումը կը պատկանի Ազգերու Դաշնակցութեան Քաղաքական եւ գործնական տեսակէտով, պէտք է մաղթել որ լուծումը հիմնուի աւելի դրութեան մը վրայ, որ հաւասարապէս գոհացում տայ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի։ Անգարա, նոյեմբեր 1ին, Ազգ. Մ. Ժողովի իր բացման ճառին մէջ, Աթաթիւրք հետեւեալ ձեւով պարզեց հարցը.

«Այս կարեւոր հարցը միակն է որ գոյութիւն ունի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, Ֆրանսայի որուն հետ մեր բարեկամութեան մեծ արժէք կու տանք։ Անոնք որ ծանօթ են հարցին էութեան, եւ գիտեն յարգել արդարութիւնը, կը հասկնան եւ բնական կը գտնեն մեր շահագրգռութեան ուժն ու անկեղծութիւնը, զոր ցոյց կու տանք հանդէպ սանճաքին ճակատագրին»։

Ֆրանսա, որ մեծ կարեւորութիւն կու տայ Թուրքիոյ բարեկամութեան, եւ որ գիտէ յարգել արդարութիւնը, յօժարակամ պիտի ընդունի այն լուծումը, որմէ ոչ իր արժանապատուութիւնը պիտի տուժէ, ոչ թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները, ոչ ալ մեր բարեկամ եւ դաշնակից Սուրիոյ պետութեան օրինական շահերը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ԸՆԴՀ. ԿԵԱՆՔԸ

Մեր գաղութը յուզող մեծագոյն խնդիրը դպրոցական տագնապն էր, որ շնորհիւ ձեռք առնուած ազդու միջոցներու, մեզի համար նպաստաւոր լուծում մը յանգեցաւ։ Պէտք չէ մոռնալ թէ այս եղքին մէջ, շատ կարեւոր դեր ունեցաւ Հելլէն կառավարութեան բարեացակամութիւնը, զոր բազմաթիւ առիթներով վայելած է այս գաղութը։ Դպրոցական տագնապը պատճառ եղաւ, որ բոլոր հայկական հոսանքները քովքովի գալու մասին մտածեն, մոռնան տխուր անցեալը, եւ ձեռք ձեռքի տուած գործի լծուին։ Առաջին հերթին Դաշնակցութիւնը, առանց որ եւ է սակարկութեան եւ վերապահութեան, տրամադրեց իր բոլոր ուժերը։ Նոյնը ըրին նաեւ՝ ռամկավար կուսակցութիւնն ու Բարեգործականը։ Հնչակեաններն ու Հօկերն ալ հետեւեցան ընդհանուր շարժման։ Գործի լծուեցաւ նաեւ Հ. Կ. Խաչը, որուն Շրջ. Վարչութեան անդամուհիներէն խումբ մը ներկայացաւ թէ կրթական նախարարին եւ թէ վարչապետին։ Եւ վերջապէս՝ կրթական նախարարը հրահանգեց հայ դպրոցներու բացումը, անխտիր եւ բառ առաջնոյն։

Դպրոցական հարցին առթիւ գոյացած գործակցութենէն ծնաւ նաեւ՝ բոլորովին նոր Կեդր. Վարչութիւն մը որուն մաս կը կազմեն բոլոր հոսանքներուն վստահութիւնը վայելող չէզոքներ։ Իսկ կուսակցութիւնները մէկական ներկայացուցիչով կը մասնակցին՝ խորհրդակցական ձայնով։

Այն պահուն սակայն, որ ձեւով մը վերջ գտաւ դպրոցական տագնապը, արդէն մեր ռազմաճակատը սկսաւ բոլորը փախցնել, որովհետեւ Կեդր. Վարչութիւնը փորձեց եւ կը փորձէ, կեդրոնին մէջ գոյացած համաձայնութեան հիման վրայ, վերակազմել նաեւ Թաղերը։ Այս բանը հաճոյ չեկաւ

Նաեւ հարք-ին, որ չուզեց տակաւին վաւերացնել նորակազմ Թաղային ժողովները։ Եւ ներկայիս, գրեթէ հոն ենք, ուր որ էինք՝ տագնապէն առաջ։

ՁԱ՞ՆԸ՞Ը ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՑԵՏՈՅ

ԼԻՈՆ, 15 Դեկտ. (Յառաջ).— Դեկտեմբեր 13ին առաւօտ ժ. 9էն մինչեւ երեկոյ ուշ ատեն եկեղեցիին խորհրդարանին մէջ, տեղի ունեցաւ Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութիւնը։ Ամէն ինչ անցաւ կանոնաւոր։

Անցեալ Թղթակցութեամբ բաած էի թէ հակառակ եղած հաւաքոյթներուն վերջին պահուն առեղծուեցաւ երկու ճակատ,— «Ժողովրդային ճակատ» (Հնչակեան) եւ «Խումբ մը ազգայիններ». Ընտրութեանց յաղթանակը տարաւ «Խումբ մը ազգայիններ»ու ցանկը...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Կիրակի, 13 դեկտեմբեր, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի գնդակ խաղցողները մէկ տարուան ընդմիջումէ վերջ դաշտ իջան։ Այս անգամ, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էին հրաւիրելու Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քոյր մասնաճիւղը։ ...

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՎԱՐՉԱՏԻՐՈՒԹՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈԼՈՐԱԾ ՆԱԽԻՐ

Պուրքէշի Արաքը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 դեկտ.)։

Տասը - տասնըհինգ տարիներու երբայրասպան մոլուցքը գաղութներու մէջ՝ իր դարհուրելի պտուղը կուտայ մեզ անա։ ...

ՓՐՈՖ. ԳՐԻԳՈՐ ԽԵՐՍԱՆԻ ՑԱՅՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԹԵՐԹՕՆԸ (156)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

(Շար.)

հասկցուի փոքր հանրապետութեանց զարգացման աստիճանը:

Միեւնոյն ատեն, հարցարանը ճշգրիտ գաղափար մը պիտի տայ ժողովուրդի մտաւոր մակարդակի մասին: 1926ի մարդահամարը կը գոհանար միայն կարդալ-գրել գիտցողներու համեմատութիւնը ճշդելով: Նորը աւելին երեւան պիտի հանէ, ճշդելով ուսման աստիճանը: Դաւանութեանց կէտին մէջ, հարցարանը կ'ուզէ երեւան հանել անհատին անձնական համոզումը, եւ ոչ թէ պաշտամունքի արտաքին ձեւերը:

Մարդահամարը պիտի կատարուի մէկ օրուան մէջ, յունուար 6ին, որ ընդհանուր հանգիստի օր է: 1,200,00 ստուգիչներու բանակ մը այդ օրը տունէ տուն, հիւղակէ հիւղակ պիտի երթայ, պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելու համար: Անցեալ օգոստոսէն իվեր պատրաստութիւններ կը տեսնուին, այս պաշտօնեաները մարզելու համար:

Մարդահամարին արդիւնքը պիտի յայտնուի մէկ տարիէն, 1937ի վերջը կամ 1938ի սկիզբը: Անշուշտ մասնակի տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին անկէ առաջ:

Գերմանիա միշտ գաղթավայր կ'ուզէ

Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, յօդուած մը հրատարակելով ամերիկեան հանդէսի մը մէջ, հետեւեալ պայմանները կը դնէ գաղթային հարցին լուծման համար.—

1. Գերմանիա պէտք է կարենայ նախանիւթեր արտադրել իր վարչութեան ենթակայ երկրի մը մէջ:

2. Գերմանական դրամը պէտք է ընդունուի այդ երկրին մէջ:

Յետոյ կը շարունակէ.— «Իտալիա եւ Ճափոն դուրս ելան դժգոհ ազգերու շարքէն եւ անցան ստացուածքի տէր ազգերու շարքը: Միայն Գերմանիան է որ գոհացում չստացաւ: Ցորչափ չէ լուծուած գաղթավայրի խնդիրը Գերմանիոյ համար, այս վերջինը կը մնայ խռովութեանց բոյն մը, հակառակ իր խաղաղասիրութեան»:

Գերմանական կառավարութեան տեղեկատու դիւանը անմիջապէս իւրացուց այս գրութիւնը, յայտարարելով.— «Առաջին անգամ ըլլալով, այս յօդուածը կը պարունակէ գերման ժողովուրդին նուազագոյն պահանջները, գաղթային գործունէութեան մը համար: Ծրագիր մըն է այս, տարկայօրէն խորհրդակցելու համար»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՋԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլին առթիւ, որ դեռ կը շարունակուի, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց գլխաւորական [illegible] մակերպութեան մարմին; Տորմէր եւ անոր քարտուղարը: Գաւառներէն շարունակ բանջարեղէն կը հասնի, անհրաժեշտ պաշարը հայթայթելու համար, թէեւ գիները աճած են: Սէն-է-Ուազի շրջանէն 10000 պարտիզպաններ միացան բանուորներուն:

39 ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ, որոնց մէջ կը գտնուին բժիշկներ եւ փաստաբաններ ալ, 3էն 12 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Բուխարեստի մէջ, իբրեւ համայնավար:

ԹՐՈՑՔԻ Նորվեկիա մնալու իրաւունք ունէր մինչեւ դեկտ. 18, այնպէս որ կամ ինքնաբերաբար պիտի հեռանար եւ կամ պիտի վտարուէր երէկ: Ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ընդունիլ կարմիր աքսորականը, բացի Մեքսիքայէն: Իսկ մինչեւ հոն երթալու համար Թրոցքի տարանցութիւն կը պահանջէ ...

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴԸ, որ կը գտնուէր Ռաս Իմրուի հրամանատարութեան տակ եւ կը հաշուէր 1000-1500 ռազմիկներէ, գերի բռնուեցաւ Ատտիս-Ապէպայի հարաւային արեւմտեան կողմը: Այլեւս հապէշական բանակ մնացած չէ, որ եւ է դիմադրութիւն փորձելու համար:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, Պ. Անտոնէսքու Փարիզ եկած ըլլալով, առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Գլխաւոր խնդիրը կը կազմէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ապստամբներուն եւ կառավարութեան միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, վէճը խաղաղութեամբ կարգադրելու համար:

ՎԱՏԻԿԱՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Պապը այլեւս չի կրնար քալել առանց թեւերէն բռնելու: Բժիշկները հաստատած են թէ արեան շրջանը տկար է ձախ սրունքին մէջ եւ կը վախնան որ անդամալուծուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.

Առնուվիլ-Կոնէսվիլի Վարդան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունի եւ պարագաներուն.

×

Խորապէս կ'ողբանք մեր անզուգական ընկերոջ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը եւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօին եւ Արմէնին եւ իրենց պարագաներուն:

Տէր եւ Տիկ. Աբգար Խաչատուրեան եւ զաւակներ

Ռընաժ. 16 դեկտ.

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Գանէշօ-Քայանի Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ակումբին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, ընկեր Յովհաննէս Վառոեանի բնակարանին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Վէզի բոլոր ընկերները կիրակի, 20 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Էթիէնի եւ Թալուտիէրի բոլոր ընկերները. 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Դուրեան գրադարանին մէջ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսը (Դեկտ 20ին), ողբացեալ ընկ. Սեդրակ Սասունիի յուղարկաւորութեան առթիւ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

8 Rue Bossuet, Paris 10e

23 Դեկտ., երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին

Միութեանս Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet.

Պիտի խօսի Պ. Լ. ՔԱՇԱԼԵԱՆ

Նիւթ «Գաղթահայ երիտասարդութեան զինուորական ծառայութիւնը Ֆրանսայի մէջ»:

Մանրամասն տեղեկութիւններ այս հրատապ հարցի մասին

ԶԵԿՈՅՑԻՆ ՎԵՐՋ ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Միութեանս Ակումբին մէջ ամէն երեկոյ ժամը 20.30 — 21.30 եւ շաբաթ օրերը ժամը 15 — 18 այս մասին կարելի է առնել ճիշդ տեղեկութիւններ

Հաղորդ. միջոց.—Մեթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière օթոպիւս V.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Ֆ. Ն. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,

20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2-7,

149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ.

Նախագահութեամբ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ.

Երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:

Տղաքներու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)*

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփերէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՕՐԺ ՇԱՀՓԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Ասիայի դերով:

Խնողումի տոմսի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք առնուին:

[illegible]

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ-պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

եւ մասնակցութեամբ Փարիզի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան

Տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ, **19 rue Blanche**, մեթրօ **Blanche** եւ **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՈՒԷՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱՅԻԷի եւ Նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷի (Նախագահ Ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկին):

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱՅԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՓՆԴ. Տ. ՔԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ.

Գեղարուեստական նոյն բաժինը Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիայ Օփերայէն Տիկ. Թէրզի, ինքնագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌՍՆԺԻԼԵԱՆի կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի ֆիլմը:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մուտք 6 Ֆր. Սկիզբը ժամը 8.30ին: կը խնդրուի յատկապէս ճշդապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

«Պզտիկի Օր»

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—12

Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը չխաչաձեւելու համար

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, Մեթրօ Պաք

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻի

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, թառիստ Աբգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուճեան, Տիկ. Ք. Գույունեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտիճեան, Գրիգոր-Վահան (ֆանթէզի):

Օրքէսթր ՔԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր-եղբայր Ազնաւուրեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա Թատրոնէն) եւ Շարլ Ազնաւուր (Մարինի Թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ զամպէ կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի նոր պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի:

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէքին, Փարիզ (20): Կիշէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 20 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3300

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՐԿՈՒՆ ԽՕՍՔ

ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԵԴԵՍԻԱՆ

Նուիրագործելով գեղեցիկ նորութիւն մը, Հայ Կամաւորնե-րու եւ Մարտիկներու Միութիւնը այս տարի «Թաղմիկի Օր»ը նուի-րած էր Եդեսիոյ հերոսամարտին :

Անհրաժեշտ է արտանց փարել եւ աւելի ժողովրդականացնել այս նորութիւնը :

Մասնաւորապէս նոր սերունդը շատ քիչ բան գիտէ ինչպէս երկրուան ոդիսականներութեանց, նոյնպէս դիւցազներգութեանց մա-սին։ Իսկ ընդհանրապէս բոլորս ալ միշտ «պարտուած» ըլլալու նկատմամբ պիտակցութիւնն ունինք, եւ պատահարար կը յիշենք «պար-կած» ըլլալու առաքինութիւնը :

Ծիշդ է որ կարելի չեղաւ պարենել, այնպէս ինչպէս կը պահան-ջէին պարագաները,— դոյութեան կռիւ՝ դաւադիր եւ արիւնածա-րաւ ուժի մը դէմ :

Ժամանակը չէ քրքրելու այդ վրիպումին հիմնական պատ-ճառները, որոնք շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ :

Եւ սակայն, ինքնապաշտպանութեան, պարենել - պարտուելու ամէն ձեռնարկ իր արժէքն ունի։ Մանաւանդ երբ նկատի առնենք պարագաները :

Եւ թող շատ չուեանին բառը, Հերոսամարտ, որ կը գործած-ուի միշտ, այս կարգի քաջագործութեանց առթիւ :

Ո՞ր բառը պիտի կրնար աւելի հարազատօրէն բացատրել այն օրհասական պայքարը, որ մղուեցաւ այս եւ այն ճակատին վրայ, ամէն տեսակէտով անհաւասար ուժերու միջեւ :

Աստին՝ պետութիւն եւ բանակ, անհամար ռազմիկներ, զինուոր եւ խուժան, դէնքերով հրացան, անսպառ փամփուշտ, մահաժխիտ թնդանօթ եւ ռնդմբակոծ, անդին՝ բուռ մը քաջեր, ափյափոյ դարբնուած զէնքերու վրայ, նախնական միջոցներով ճարուած հրացաններ կամ ատրճանակներ, սահմանափակ փնդակներ՝ որոնք յաճախ չէին համապատասխաներ զրամագլխի դէնքերուն, եւ բեմն-ուժանակ, դանակ եւ ուրիշ գործիքներ։ Եւ յետոյ դրկուած որ եւ է թիկունքէ, արտաքին օգնութեան յոյսերէ

Պէտք է միշտ աչքի առջեւ բերել այս բաղդատութիւնը, որ-պէսզի կարենանք արժանապէս գնահատել մղուած գոյամարտը, այն արիւնաքամ դժոխքին մէջ որ կը կոչուի Թուրքիա

Ուրիշներ ալ ունեցած են հերոսներ եւ հերոսամարտներ։ Կա-րելի էր յիշել բազմաթիւ դրուագներ՝ օրուան ազգապաշտէն՝ Սպանիայէն։

Բայց, բաղդատութեան հեռաւոր փորձ մը անգամ՝ ուրիշնե-րու եւ մեր ճակատամարտներուն միջեւ, պիտի դառնար անյոյս։

Աւելի թանձրացնել օրինակ մը տուած ըլլալու համար, կրնա-նայինք հարցնել։— կարելի՞ է բաղդատել օդանաւներու «չախմախ-լը»ն, հրասայլն ու «այնպա»ն, գնդացիրն ու դաշոյնը, ֆիմիական կաղն ու թիթեղ մը աւազը…

Եդեսիոյ գոյամարտն ալ արդէն ունի իր գրաւոր պատմութի-նը,— «Ուրֆայի Հերոսամարտը», (Լուծեր)։ Թղթատել անոր է-ջերը՝ կը նշանակէ համակուիլ եւ հպարտութեան եւ անզօր կա-տաղութեան սարսուռներով։ Հպարտութիւն՝ ի տես օրհասական այլ դիւցազնական ճակատամարտի մը, եւ անզօր կատաղութիւն՝ յանկարծ անոր եղերական վախճանը,— փլուզում :

Այսպէ՞ս վերջացան մեր բոլոր հերոսապատումները, Տ. Գա-րահիսարէն մինչեւ Արարա եւ մինչեւ Եդեսիա …

Եւ միայն դաւանորաբոյ թշնամին կամ նենգ «բարեկամ»նե-րը չէին որ քանդեցին մեր տունը։ Ներքին թշնամին ալ իր պարտե-լի կնճիթը խրեց այս կամ այն ճակատին վրայ, զանազան ծրա-գիրները վիժեցնելու կամ վերջին հարուածը տալու համար։

Այսպէս նաեւ Եդեսիոյ մէջ։

Անհնարին գոտեմարտի մը բռնուած են բուռ մը քաջեր,— ղե-կավարութեամբ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի։ Նոյնիսկ աղջիկներ եւ կիներ իրենց կանանչ արեւը կը խառնեցնեն ճակատամարտի յորձանքին մէջ։ Թշնամին զօրաւոր ցնցումներ եւ ծանր կորուստ-ներ կը կրէ, ունենալով հանդերձ հազարաւոր զինուոր, ստատա-զինուած՝ թնդանօթներով եւ գնդացիրներով :

Կուգայ շրջան մը, երբ Թուրք հրամանատարը, Ֆախրի փա-շա, ինչպէս, անկէ առաջ, քաղաքին կառավարիչը, կը նախընտ-րեն բանակցիլ քան կռուիլ։ Ֆախրի փաշա ինք անձամբ կը ներկա-յանայ Մկրտիչի, անոր դիրքին մէջ, եւ կ'առաջարկէ անձնատուր ըլլալ, հազարապետի պաշտօն խոստանալով։ Իսկ հերոսը կ'ունե-նայ միայն մէկ պատասխան,— ՚ջրքիջ մը, եւ հետեւեալ յայտա-րարութիւնը

— «Պատմութիւնը երբեք պիտի չներէ ձեզի»։

Ու մինչ Թուրքը կը յուսահատի եւ կ'ուղէ իր վրէժը լուծել անխնայ կրակի մը բռնելով հայ ռազմիկները, նորէն հայանուն հրէշներ են որ մնացեալը կը լրացնեն, մատնելով քաջերուն թաք-ստոցը։

Բայց եւ այնպէս, թէեւ վիրաւոր, Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան փողոց նետուելով, գետին կը փռէ Թուրք սպայ մը եւ երեք զին-ուորներ, իսկ վերջին գնդակը կ'ուղղէ իր սրտին։

Անհրաժեշտ չէ շարունակել պատմութիւնը,— գիտնալու հա-մար թէ ինչպէս 1915ի աշնան մնացորդներն ալ կոտորուեցան 1920ի գարնան, այս անգամ «բարեկամ»ներու շնորհիւ …

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ քաջամարտիկ Եդեսիան երկու պա-րագաներուն մէջ ալ ինկաւ հերոսաբար, կայծեր ցանելով ինչպէս իր վերջին մնացորդներուն, նոյնպէս ամբողջ տարագիր ժողո-վուրդի սրտին մէջ։

Խոնարհեցէք ձեր գլուխները, անյայտ գերեզմաններուն առջեւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ
Քուէարկուեցաւ վիթխարի թափով մը

Երեսփ. ժողովը դիշեր ցերեկ վիճաբանելէ վերջ, 106ի դէմ 489 ձայնով քուէարկեց ամենամեծ ելմտացոյցը, որ կը ներկայա-ցնէ 48,047,440,600 ֆրանք ելք, 43,681,945,603 մուտք։ Ուրեմն նախատեսուած բացն է 4,365,494,997 ֆրանք։ Նախատեսուած ել-քին վրայ պէտք է աւելցնել իրր 40,000,000,000 ֆրանք եւս, որ պիտի ճարուի փոխառութեամբ, գոցելու համար անցեալ բացերը եւ արտակարգ ծախքերը, (գլխաւորաբար սպառազինութիւններ)։ Ուրեմն 1937ի ելմտացոյցը կը կազմէ «ամենամեծը որ երբեք տես-նուած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ», ինչպէս յայտնեց նախկին նախարար մը, Պ. Փոլ Ռէյնօ։

Ելմտացոյցին քննութեան ժամանակամիջոցն ալ մրցանիշ մը կը կազմէ,— ընդամէնը ութ օր

Վիճաբանութեանց առեն, բուռն քննադատութիւններ եղան դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան մասին։ Պ. Փոլ Ռէյնօ, որ ջերմ կուսակից էր ֆրանքին արժեզրկման, դիտել տուաւ թէ ժողովրդական ճակատը շատ գէշ վարեց արժեզրկման քաղաքա-կանութիւնը, թէ նշմարուած տնտեսական վերակենդանացում մը աւելի շատ երեւութական է քան իրական։ Իր կարծիքով, եթէ գործազրկութիւնը պակսած է, պատճառը այն չէ որ տնտեսական կեանքը չուկուեցաւ, այլ այն որ զինուորութեան շրջանը երկու տարուան բարձրացած է։ Փոքրաքանակ վաճառումներու գիները միշտ կը բարձրանան։ Ընդդիմադիր երեսփոխանը ուրիշ քննադա-տութիւններ ալ ուղղելէ վերջ, առաջարկեց վերահաստատել վըս-տահութիւնը, որպէսզի չստիպուին նորէն արժեզրկել ֆրանքը :

« Եթէ անբաւ տարբեր է խօսիլ նոր արժեզրկման մը մասին, շատ աւելի անբաւ պիտի ըլլար շարունակել քաղաքականութիւն մը վէպի հոն կ'առաջնորդէ անխուսափելի կերպով »։

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ պատասխանելով ե-ղած քննադատութեանց, յանձնարարեց քիչ մը եւս համբերել։ Բացատրեց թէ փոքրաքանակ վաճառումներու գիները միայն 15 առ հարիւր բարձրացած են ֆրանքին արժեզրկումէն ի վեր, իսկ մեծաքանակները 35 առ հարիւր։ Անոնց որ նոր արժեզրկում կը գուշակեն, մէկ պատասխան ունիմ,— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ»։ Պ. Օրիոլ խոստովանեցաւ թէ «ո եւ է նախարարի գործը անկարելի պիտի դառնայ, եթէ զինարշաւի խելագարութիւնը շարունակուի»։ Եւ եզրակացուց.— «Անշուշտ կանխահաս է խօսիլ ազգերու տնտես-կան միութեան մասին, սակայն ցնորք մը չէ յուսալ թէ եւրոպա-կան ազգերը օր մը պիտի սկսին գործակցիլ, իրենց տնտեսական եւ դրամական խնդիրներուն լուծման համար »։

*** Գործազրկութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, անց-եալ շաբթու նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 408,153, ինչ որ 1121 հոգի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վը-րայ։ 1934ի նոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկ-ներու թիւն էր 418,171, իսկ 1935ին՝ 414,965։

«Ափրիկէի բոլոր հաշիւները փակեցինք»

Մուսոլինի քաղաքական ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— « Եօթը ամսուան ընթացքին մենք նուաճեցինք կայսրու-թիւնը (կ'ակնարկէ Եթովպիոյ գրաւման)։ Հազիւ երեք ամիս անցաւ դայն խաղաղեցնելու համար. 115,000 բանուորներ կ'աշխա-տին կայսրութեան մեծ ճամբաները շինելու համար։ Այս բոլորը գլուխ հանեցինք հակառակ ամէն բանի եւ ամէնուն դէմ։ Մեր ափ-րիկեան բոլոր հաշիւները կարգադրուած են մինչեւ վերջին սան-թիմը։ Դեռ կան ուրիշ հաշիւներ, ուրիշ խնդիրներ, բայց ես հաս-տատապէս կը հաւատամ թէ անոնք պիտի կարգադրուին սովորա-կան միջոցներով, ինչպէս որ կը փափաքինք, կ'ուզենք մենք։ Թէեւ մենք Փաշականներս կը մերժենք յաւիտենական խաղաղութեան մը անգիտակից առասպելը, խաղաղութիւն մը որ երբեք գոյու-թիւն չէ ունեցած աշխարհի մէջ եւ չի կրնար ունենալ, բայց կ'ու-զենք խաղաղութեան շրջան մը բոլորել կարելի եղածին չափ եր-կար »։

Ցետոյ խօսքը ուղղելով գիւղացիներուն, «Առաջնորդ»ը ար-դարարեց.

— «Այն մարդը որ կը լքէ հողը, առանց գերագոյն պատճառի մը, դաւաճան մը, դասալիք մըն է նոր Իտալիոյ պետին առջեւ : Պատմութիւնը անկում վերապահած է այն ժողովուրդներուն ո-րոնք հողը լքելով քաղաքներու մէջ կը համախմբուին»։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ճամբան հարթուած է արդէն եւ մօտերս համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Անգլիոյ եւ Իտա-լիոյ միջեւ, Միջերկրականի մասին։ Բանակցութեանց ընթացքի մասին տեղեկութիւններ հաղորդուած են Ֆրանսայի։ Հաւանական է որ այս վերջինը առանձին համաձայնութիւն մը կնքէ Իտալիոյ հետ, ճշդելու համար իր շահերը՝ Միջերկրականի մէջ։

Ռուսի՞ոը կը վարէ Մատրիտի ճակատագիրը

« Մաթէն » կը գրէ թէ Մատրիտի պաշտպանութեան ղեկա-վարութիւնը յանձնուած է խորհրդային սպաներու, որոնց տրա-մադրութեան տակ կը գտնուի միջազգային զօրագունդ մը։ Քաղ-ուած տեղեկութեանց համաձայն, այս ուժը կը բաղկանայ 15 վաշ-տերէ — իւրաքանչիւրը 3000 հոգի։ Նախապէս որոշուած էր որ զինուորներուն 60 առ հարիւրը սպանիացի ըլլան, 40 առ հարիւրը օտար։ Ցետոյ Սպանիացիներուն համեմատութիւնը իջեցուցին 12-15 առ հարիւրի եւ հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ ռուս սպա-ներու, նոյն ինքն խորհրդային դեսպանին՝ Պ. Ռօզէնպէրկի պա-հանջով։ Միջազգային կամաւորներու այս ուժը այժմ կը բաղկա-նայ 45,000 զինուորներէ, որոնց 4500ը խորհրդային ենթասպաներ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
ԵԴԵՍԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ
(«Թաղմիկի Օր»ուան առթիւ, շաբաթ, 19 դեկտեմբեր)

ԸՆԿԵՐ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ ԿԸ ԹԱՂՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Այսօր հողին կը յանձնենք տարաբախտ Սեդրակ Սասունին, որ շիջեցաւ եղերական պարագաներու մէջ:

Բժշկական քննութիւններ եւ զանազան դատական ծեւակեր-պութիւններ պատճառ եղան, որ երկու շաբաթ ուշանայ իր յու-ղարկաւորութիւնը :

Անկարելի է սրտի սեղմում չզգալ այս կանխահաս եւ անակն-կալ մահուան առջեւ : Սեդրակ դադրեցաւ շնչելէ այն պահուն, երբ աշխատելու եւ օգտակար ըլլալու եռանդ ու ձիգ ունէր, երբ տարի-ներու երկար ու տաժանելի պատրաստութիւններէն վերջ, հազիւ նետուած էր հանրային կեանքի մէջ, ուր կարճ ժամանակէն երե-ւան բերաւ իր հանրային ջիղն ու ընդունակութիւնները :

Երիտասարդ տարիքէն մտած կուսակցական շարքերու մէջ, քանի մը տարիէ ի վեր պատասխանատու աշխատանք ալ ստանձ-նած էր, իբրեւ ներկայացուցիչ Ընկերվ. Միջազգայինի:

Ուրեմն երիտասարդ ուժ մըն է որ կ'անհետանայ իր մահով: Ուժ մը որ կրնար աւելի ծաղկիլ եւ գրաւել առաջնակարգ դիրք:

Իր կեանքը վարդագոյն չեղաւ երբեք: Պզտիկ տարիքէն ծնո-ղազուրկ, պանդուխտ ուսանողի կեանք ապրեցաւ Տիգրանակեր-տի, Պոլսոյ, յետոյ Փարիզի մէջ, ուր համալսարանական եւ մասնագիտական ուսում ստացաւ, հայ ուսանողի յատուկ անձուկ պայմաններու մէջ:

Երբ ուսումը աւարտեց եւ ասպարէզ նետուեցաւ, ուրիշ դժբախ-տութիւններ պղտորեցին իր կեանքը, թէեւ միշտ զուարթ կ'երե-ւար: Հազիւ կազմած նոր կեանքի մը ծրագիրը, ի սպառ ցնդեցան իր յոյսերն ու երազները, եղերական վախճանով մը:

Ինչ կը վերաբերի սպանութեան առթիւ եղած մեկնաբանութիւն-րուն եւ հրատարակուած զանազան պատմութեանց, տակաւին կանխահաս է որ եւ է կարծիք յայտնել այդ մասին: Ժամանակը եւ դատական իշխանութեան քննութիւնները միայն կրնան երեւան հանել այս խաւմենելի դէպքին բոլոր ծալքերը: Մինչ այդ, տաղան-դաւոր երիտասարդի մը կորուստն է որ կ'ողբան իր ընկերներն ու բարեկամները:

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ սպանութեան առթիւ Օր. Անահիտ Փաստրմա-ճեան յայտնած էր թէ ատամնաբոյժը դարակէ մը հանած էր թըմ-բեցուցիչը, քնացնելու համար։ Այս յայտարարութեան վրայ հար-ցաքննիչ դատաւորը երկու դատական պաշտօնեաներու եւ 2 բը-ժիշկներու հետ (մէկը՝ Տոքթ. Փօլ) Սասունիի ատամնաբուժարա-նը երթալով, գրաւեց դարակին մէջ եղած թունաւոր դեղերը, ո-րոնք մանաւոր քննութեան մը պիտի ենթարկուին։ Ցետոյ կրկին կնքուեցաւ յարկաբաժինը :

ԳԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԻՐԱՒԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ օրինագիծը քննած ա-տեն, Ծերակոյտը նոր ծրագիր մը ներկայացուց, որով օրինապէս չի ճանչնար Գործատէրերու եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւննե-րը։ Պ. Լէօն Պլում բոլորովին մերժեց այս ծրագիրը։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ ճետաղագործական հաստատու-թեանց տնօրէնները եւ վարիչները հաւանեցան ընդունիլ կառա-վարութեան առաջարկած իրաւարարութիւնը։ Բայց գործատէրե-րը չէն ուզեր վերստին ընդունիլ այն բանուորները որոնք վարած է-ին գործարաններու գրաւման շարժումը, Մոսկուայի գործակալ-ները համարելով զանոնք։

ԲԱՆՋԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի, ա-ւելի տարածուելով։ Պ. Տորժէր, գիւղացիական կազմակերպու-թեան վարիչը, որ ձերբակալուած էր իր քարտուղարին հետ, ա-զատ արձակուեցաւ։ Հետզհետէ կը դժուարանայ զանազան բան-ջարեղէններու հայթայթումը։

ՄՇԱԿՈՅԹ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Լսա՞ծ էք Սոսուն եւ Պայպուն ծա-ղիկներուն հէքեաթը:

Պատմե՞մ՝ զի հաճոյք է կրկնել լսո-ղաց ու չլսողաց:

Հին ու հեռաւոր գիւղի մը մէջ՝ հո-վիւ էին Սոսուն ու Պայպուն,— երկի-քի պէս աշխոյժ պարմանի մը՝ Սոսուն, որուն վիշտասնամեայ կուրծքը այն-պէս էր ինչպէս երկու կտուցով շառր-ւած մը մայմորտակերտ ռուազանի մը մէջ, ի՞նչ փոյթ թէ դեղին շապիկ մը կը ծածկէր կուսական այդ պատկերը: Ու Պայպուն պատանի մըն էր, կա-նուխ հասունցած, որուն ասյառած դե-դերները կրծածկուէին կարճ պարեգօ-տի մը տակ, տարօրով ներկուած, մէջ-քին՝ կապոյտ գօտի, գլխուն՝ կապոյտ գդակ, սրունքներուն՝ կապոյտ սռնա-պան:

Հայաստանի դաշտերուն սմառնա-յին երայրքին մէջ՝ սիրոյ տառուածու-հին էր երեւցեր անոնց եւ խօսեր յա-ւիտենական կրօնքի մը մասին: Այդ օրէն ի վեր, Սոսուն ու Պայպուն եր-ւիւներ էին այդ նոր պաշտամունքին, որ կը մտերմացնէր զիրենք տառուած-ներուն:

Իմացա՞ւ գիւղը, եւ գայթակղեցաւ. շատ: Պառաւները իրենց լեզուն ժա-նիք բրած, նախանձոտ այրերը բիրե-րով զինուած, ու գիւղին շուները հա-ջելով՝ ինկան երկու աստուածացեղ տղոց ետեւէն, հալածեցի՞ն, հալածե-ցի՞ն:

Սոսուն ու Պայպուն թեւթեւի տը-ւին ու փախա՞ն, փախա՞ն:

Ցողնած ու պարտասած՝ երբ զգա-ցին որ հալածիչները պիտի հասնին ի-րենց, խնդրեցին Աստուծմէ որ պաշտ-պանէ զիրենք, չքողու որ հալածիչնե-րը հասնին եւ ոչնչացնեն զիրենք:

Աստուած ծաղկի փոխակերպեց զա-նոնք, եւ հալածիչները չգիտցան թէ ո՛ւր գացին, ի՛նչ եղան երկու սիրա-հարները:

Հէքեաթը կ'աւանդէ թէ այդ երկու խոյաձուածայատառեանները են սոսուն ու պայպուն ծաղիկները, որ կը բուսնին Հայաստանի դաշտերուն մէջ, միշտ քով քովի: Սոսունը դեղին ծաղիկ մըն է, պայպունը՝ կապոյտ: Անոնք կ'ա-նին խրախու տալքերը, գիշերները ի-րարու կը պլլուին՝ ինչպէս սիրոյ աս-տուածուհին էր թելադրեր, առաւօ-տուն կը բաժնուին՝ վախցած որ հա-լածիչները կը նշմարեն:

×

Սոսնախ պիտի անդրադառնանք այս հէքեաթին, ներկայ յօդուածաշար-քին մէջ:

*Գեղեցիկ սովորութիւն մը դարձաւ մեզի՝ տօնել Հայ Մշակոյթի Օրը ա-մէն տարի: Մեր հաւաքական կեանքը աշխարհականացնելու ձեռնարկ մըն է այս՝ քաջալերութեան արժանի: Բոլոր անխտրալ, քրքրուած տօնե-րէն վերջ, որոնցմով լեցուն է մեր օ-րացոյցը ազգային դիտակցութեան փաստ մըն է տօնել Հայ Մշակոյթը: Կրօնական անհեթեթ եւ թատերական տօներէն վերջ՝ ահա աշխարհիկ տօն մը, Հայ Մշակոյթի փառաբանութիւ-նը, որ ուրիշ նշանակութիւն չունի՝ բայց եթէ աստուածացնել, հրաշա-փառ հանդէսով մը պանծացնել Հայ Հոգին, ճիշդ ինչպէս Ֆրանսական յե-ղափոխութեան շրջանին Ռոպէսփիէր ուզելով աշխարհականացնել տօները, կազմակերպեց Գերագոյն էակին տօ-նը եւ ուրիշ նման տօներ: Աշխարհա-կանացումի այս ձգտումը դժուար է գնահատել հիմա, սակայն անոր ար-ժէքը պիտի հաշուի ազգային պատ-մութեան մէջ, վասնզի դժուար է չա-փել ամբողջութիւնը սոսին Պարս զուգա-դիպութիւն մը կամ քմայական զու-գադիպութիւն մը չէր, եթէ հայ ժողո-վուրդը, այս վերջին տարիներուն, տօնեց նաեւ Աստուածաշունչի Թարգ-մանութեան դարադարձը,— աշխար-հիկ տօն մը եւս այդ, թէեւ ոմանք, պատմութեան ուսումին անծանօթ, կրօնական գոյն մը տեսնել փորձեցին Մեծ Դարադարձին նշանակութեան մէջ՝ քրիստոնէութեան կապելով զայն,— մինչդեռ եթէ Աստուածա-շունչ թարգմանելը փաստ մը ըլլար քրիստոնէութեան աւազանը մտնելու, հարկ կը դառնար ընդունիլ որ Եօթա-նասնից թարգմանութիւնը կը կա-տարուէր քրիստոնէութիւն քարոզե-լու ... Քրիստոսէ առաջ: Մենք Աստ-ուածաշունչի հայերէն թարգմանու-թեան դարադարձի հանդէսն ալ կը համարինք տօն մը հայկական մշակոյ-թի, ազգային ոգիի, աշխարհիկ հան-դիսութեամբ (*):

Ի՞նչ բան կ'ուզէ, ուրեմն, հայ ժո-ղովուրդը տօնելով հայ ոգին: Ինչո՞ւ ցուցադրութեան կը դնէ իր մշակոյ-թը, քաղաքակրթական արժէքները, հոգեկան ստեղծագործութիւնները,— ինչո՞ւ աշխարհականացումի այս փորձը, ինչո՞ւ կրօնքի վերածել հայ մշակոյթը, հայ քաղաքակրթութիւ-նը: Ինծի կը թուի թէ, խօսելէ առաջ

(*) Պ. Ա. Չօպանեան, հայ մշակոյ-թի վաստակաւոր գործիչ, առաջին օ-րէն արծարծեց տարուէ տարի տօնելու Հայ Մշակոյթի Օր մը ունենալու առաջար-կին, զոր կը դնէր ՑԱՌԱՋ, հարկ կը տեսնէր այդ Օրուան հետ տօնել Սահակ - Մեսրոպի եւ թարգմանիչնե-րուն յիշատակը: ՍԻՈՆ կը գրէ (դեկտ.) թէ էջմիածնայ կաթողիկո-սը, հաշտեցուած Աստուածաշունչի թարգմանութեան դարադարձի հան-դէսին յաջողութենէն, տնօրինած է որ այսուհետեւ, ամէն տարի, Թարգ-մանչաց աշնանային տօնին հետ կա-տարուի գրի գիւտի եւ Աստուածա-շունչի թարգմանութեան յիշատակն ալ:

Մտածած ենք դիտել տալ, որ տարբեր են մեր մտահոգութիւնները եւ տեսակէտները: Համամիտ Չօպան-եանի հետ, որ տօնուի Սահակ - Մես-րոպի եւ թարգմանիչներուն յիշատա-կը, կը փափաքինք որ այդ հանդէսը կատարուէր *առանձին*, իբրեւ պանծա-ցումը մեր Մշակոյթի պատմութեան ամէնէն փառաւոր շրջանին. բայց կը փափաքինք նաեւ որ Հայ Մշակոյթի Օրն ալ տօնուի *առանձին*, իբրեւ պանծացումը հայ իմացականութեան ծաղկումին եւ տարիքին, Հայ Մշա-կոյթի պատմութեան նախնական շր-ջանէն մինչեւ մեր օրերը: Առաջինը կը ներկայացնէ միայն շրջան մը թէ-եւ փառաւոր, բայց երկրորդը կը ներ-կայացնէ հայ մշակոյթի պատմու-թեան բոլոր շրջանները, քրիստոնէու-թենէն ալ առաջ, այն օրէն՝ երբ ըս-կսեր է գործել հայ իմացականութիւ-նը, եւ մինչեւ մեր օրերը, եւ վաղը, որովհետեւ յաւիտենական է հայ միտ-քը, հայ մշակոյթը:

Հայ բանաստեղծութեան մասին, որ կը կազմէ այս տարուան Մշակոյթի Օրուան առարկան, ներկայացնելէ ա-ռաջ հայ բանաստեղծութեան զանա-զան նկարագիրները, անհրաժեշտ է քիչ մը ծանրանալ մշակոյթ բառին նշանակութեան մասին.

Պատերազմէն առաջ, շատ քիչ կը գործածուէր այս բառը: Ընդհանրա-պէս Արեւելահայերն էին, որ, Կովկա-սի մէջ, կը գործածէին անոր համա-պատասխան օտար բառը, կուլտուրա: Պոլսոյ մէջ էր, որ հայացաւ «կուլ-տուրան», դարձաւ մշակոյթ, բայց առհամանափակ իմաստ մը ունէր տա-կաւին այն ատեն: Պատերազմէն վերջ մշակոյթ բառը խորութիւն ստացաւ եւ ընդհանրացաւ:

Ֆրանսացիները եւս պատերազմէն վերջն էր, որ սկսան քիչ մը շատ գոր-ծածել culture բառը: Պատճառն այն է, որ մշակոյթին տրուած նշանակու-թիւնը կուգայ Գերմանացիներէն. Գերմանացիները մշակոյթ= Kultur կը կոչեն, ինչ որ Ֆրանսացիներ civilisa-tion — քաղաքակրթութիւն: Բայց վէճ մը կայ այստեղ,— Գերմանացիները կը պնդեն թէ մշակոյթը աւելի բարձր է քան քաղաքակրթութիւնը, — մինչ-կա բան չէ թէ տարբեր բառեր են Kul-tur եւ civilisation: Ասիկա փաստ մըն է պնդելու թէ գերմանական ոգին տար-բեր է Ֆրանսական ոգիէն (*):

Գերմանական մարդասիրութեան համաձայն՝ Ֆրանսական մշակոյթը կազմուած է հելլենալատինական ա-ւանդութիւններով, Հին Դարու իմա-ցական նուաճումներով, պարզապէս քաղաքակրթութեամբ, որ գումարն է Միջերկրականեան աւազանի ժողո-վուրդներու կատարած ստեղծագոր-ծութեանց: Առով՝ Գերմանացիները բանել կ'ուզեն թէ Ֆրանսական քաղա-քակրթութիւնը continuité մըն է, շա-րունակութիւն մը ստացուած կամ ծանօթ արժէքներու, եւ նորութիւն չի բերեր, statique է, կ'ըսեն: Ընդհա-կառակն, գերմանական քաղաքակր-թութիւնը substitution մըն է, այսինքն նորը կը ստեղծէ հինին տեղ, ինքնա-տպութիւն մը կը բերէ, dynamique է, — ահա թէ ինչու համար Գերմանացի-ները իրաւունք ունենալ կը կարծեն մշակոյթ անուանել գերման իմացա-կանութեան արտադրութիւնը որ միշտ կը նորուի, եւ կը մերժեն մշա-կոյթ անուանել Ֆրանսական իմացա-կանութեան արտադրութիւնը, որ մի-տաւորական ժառանգ է առաւելապէս, այսինքն քաղաքակրթութիւն, կամ հելլենալատինական աւանդութիւն-ներու եւ ծանօթութիւններու բաղադ-րութիւն, ինչպէս Ֆրանսական ժողո-վուրդն իսկ Միջերկրականեան տար-րերու բաղակցութիւն մըն է առաւե-լապէս:

Վէճը ուրիշ երես մըն ալ ունի, — անհատին եւ հաւաքականութեան գե-րակայութեան պայքարն է այդ: Քա-ղաքակրթութիւն բառը, Ֆրանսերէն, նոր բառ է, Լատինները ծանօթ չէին այդ բառին: Քաղաքակրթութիւն բառը կը հանէ մինչեւ Տիտոս, եւ չունի ուրիշ նշանակութիւն՝ բայց ե-թէ ընկերային կատարելութիւն: Ի-մացականութեան նուաճումներով եւ գիտութեան յառաջդիմութեամբ՝ բա-րեփոխութիւն ընկերային կեանքի, պայքար բարբարոսութեան եւ բռ-նապետներու դէմ, ստեղծելով, սակայն, conformisme մը (գաղափարներու այ-նպիսի ընդհանուր մըն է), անոր մէջ բանտարկելով անհատը կամ մարդկային միտքը:

Մշակոյթը, ընդհակառակն, կ'ազա-տագրէ անհատը, ... պայմանադրականութենէն, կը շեշտա-կարէ անհատականութիւնը որ բանտարկ-ուած է մարդուն մէջ (ասոր օրինակն են ... ամենաբարձր գաղափարները արուեստ). Ազատագրուած մարդն է, գեր-մարդը, անհատը ցեղի մը ծնունդ մարդը, որ կը ստեղծէ մշակոյթ: Զարմանալի է, որ երբ Ֆրանսա յա-մառօրէն կը մերժէ ընդունիլ մը-շակոյթի այս մարդասիրութիւնը, Ռիկիւր եւ Նիցչէի ժառանգ պարզա-պէս, ու ընդհանրութեամբ կամ շատ քիչ կը գործածէ մշակոյթ բառը՝ նախընտ-րելով բառ civilisation կամ humanisme Ֆրանսայի ձախ մտաւորականներն են, որ ամէնէն աւելի կը գործածեն մշա-կոյթ բառը:

Թէ ի՞նչ կը մտածենք մենք, ի՞նչ ի-մաստ կուտանք մշակոյթ բառին,— կը խօսինք յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ինչպէս **civilisation** բառը Ֆրան-սացիներու համար, Գերմանացինե-րուն համար եւս նոյնքան նոր է **Kul-tur** բառը, որ կը հասնի մինչեւ ԺԸ. դարու կէսերը: Գերմանացիներուն (ո-մանց) մօտ եւս տարտամ է անոր տր-ուած իմաստը,— այսպէս գերման փիլիսոփաները մարդկութեան զար-գացումը կը դնեն 3 հանգրուաններու մէջ. **Zivilisation, Kultur, Bildung**,— մի-այն **Kultur** եւս կատարելութեան շր-ջան մը չէ, թէեւ կուգայ քաղաքակր-թութենէն վերջ: Ընդհակառակն ... կը դնէ ամէնէն վերջ, որով **Kultur** կը դառնայ սկզբնական հանգրուան: Շիրակէր կ'առնէ միայն **Kultur**, որուն զարգացումը կը բաժնէ 4 հանգր-ուաններու,— վերջինը՝ կատարելու-թեան շրջան:

Ոմանք ալ տարբեր բաժանում մը կը կատարեն,— քաղաքակրթութիւնը պատմութեան մեքենական զարգա-ցումն է, իսկ մշակոյթը անհատին ի-մացական եւ բարոյական կատարելա-գործութիւնը:

Եւ վերջապէս Այալէր կ'ընդունի որ երբ հին դասական դարաշրջանին ան-ծանօթ էին քաղաքակրթութիւն կամ մշակոյթ բառերը, այդ դարաշրջանէն կը ներշնչուի այդ բառերուն տրուած իմաստը, քանի որ Արիստոտէլի «Զօօն փոլիթիքոն»ն է որ սկիզբ կը դնէ մարդուն քաղաքաբնակութեան (հակադիր անտառի կամ գիւղի բնա-կութեան) եւ քաղցրաբարոյութեան (հակադիր անմշակ, անկիրթ եւ վայրենի վիճակին) գաղափարին: Բո-լոր այս տեսակէտներուն ճննդա-տութիւնը՝ հայ քաղաքակրթութեան մեր բանաձեւին մէջ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՈՎ

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսաւ երիտա-սարդ բանաստեղծ Գեղամ Սարեանի բանաստեղծութեանց հատորը ռուսե-րէն լեզուով:

Լոյս տեսաւ նաեւ Դերենիկ Դեմիր-ճեանի պատմուածքներուն ժողովա-ծուն, դարձեալ ռուսերէն, Քաջ Նա-զար խորագրով: Ժողովածուն կը բացուի Քաջ Նազարով, բայց այդ գոր-ծէն զատ կը պարունակէ թատերական ուրիշ գործեր ալ: Ռուսերէնի կը թարգմանուին ներկայիս Տիկ. Զապէլ Եսայեանի վէպերէն մէկ քանին:

ՊԷԹՀՕՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

— . —

Ե.

Պէթհովէն յանկարծ ընդհատեց Ութ միւնէօր համերգութեան *աշխա-տանքը, մէկ չունենալով գրելու համար՝ տասնց իր սովորական ուրատագրու-թիւններուն, Չորրորդ* համերգու-թիւնը, *«համակ քաղցրութիւն ու գը-գանք՝ Հերուականին* ողբերգական *...ուացքներէն ետք»:*

Երջանկութիւնը երեւցած էր իրեն յանձին Թէրէզ ֆօն Պրունզվիքի, որ շատոնց համակրած էր իրեն, այն ա-տենէն որ՝ դեռ աղջնակ՝ դաշնակի դասեր կ'առնէր իրմէ, Վիեննա բնա-կութեան սկիզբները: Ինքը բարեկամ էր անոր Ֆրանց եղբօր: Ֆիոէլիօի ձախողութենէն ետք՝ որմէ վշտացած էր՝ անոնց հիւրը եղաւ 1806ի գար-նան, Մարթոնվազարի մէջ (Հունգա-րիա)

Մեծ երաժիշտին բնական բարու-թիւնը, իր գաղափարներուն բարձ-րութիւնը, իր հանճարին հաղորդա-կան բոցը անտեսել տուին իր տգեղու-թիւնը եւ իր կշտամբող ու մերթ ա-նարգար բնաւորութիւնը. Թէրէզ եւ Լուտվիկ նշանուեցան 1806ի մայիսին:

Այդ երջանկաբոյր օրերուն յիշատա-կը պահուած կը մնայ Թէրէզ ֆօն Պրունզվիքի քանի մը պատմութիւննե-րուն մէջ:

«Կիրակի մը, կ'ըսէ ան, ընթրիքէն ետք, լուսնակ գիշերին, Պէթհովէն նստաւ դաշնակին առջեւ: Նախ շոյեց անոր ստեղնաշարը: Ֆրանց ու ես ծա-նօթ էինք անոր: Միշտ այսպէս էր որ կը նախանուագէր: Ցետոյ դարկաւ քանի մը թաւ ակորդներ, ու՝ յամրօրէն խորհրդաւորհանդիսաւորութեամբ մը նուագեց Պախի սա երգը. «Երբ կ'ու-զես սիրտդ տալ ինծի՝ նախ բա՛ց ծած-կաբար ըլլալ այդ.— ու թող ոչ ոք կարենայ գուշակել մեր համաձայնութիւնը»: Մայրս ու ասացուորը քնա-ցեր էին: Եղբայրս գիտցայ կը նայէր ծանրօրէն, մինչ ես՝ անոր երգով ու նայուածքով թափանցուած՝ կեանքին բը-գացի իր լրութեան մէջ»:

Այդ տարին յօրինուած Չորրորդ Համերգութիւնը *«անդրի ծաղիկ մըն է ... իր կեանքին այդ ամէ-նէն հանդարտ օրերուն բոյրը»: Ա-նոր մէջ իրաւամբ նկատած են թէ նոյն այդ ժամանակուան Պէթհովէնի մտայղացումն էր իր հանճարը բառ կարենալ հաշտեցնել իր նախորդնե-րուն ... մէջ ընդունո-բապէս ճանչցուած ու սիրուած բանե-րուն հետ»:*

Աւրէն ծնած այս հաշտարար միտ-քը կ'ազդէր իր կեանքին ու կացին վրայ: Աւսպէս ֆօն Աէյֆրիտ ու Կրիլփար-ձէր կ'ըսեն թէ եռանդուն, զուարթ, ուրախ, սրամիտ, քաղաքավար, համ-բերատար է, ու իր խուլութիւնը չը-նշմարելու աստիճան կը խարուին, ը-սելով որ քաջառողջ է, բաց ի իր տե-սողութենէն, որ տկար է:

Իր մասին նոյն կարծիքը, կուտայ նաեւ Մահլէրի լաճինէն ետ ու քիչ մը սեթեւեթեալ վայելչութեամբ կենդանկար մը: «Պէթհովէն կ'ուզէր հաւնեցնել ինքզինքը, եւ գիտէ որ կը հաւնուի: Առիւծը սիրահարուած է. ճանկերը ներս կը քաշէ: Բայց զգալի է իր խաղերուն, Չորրորդ Համեր-գութեան քմայքներուն եւ նոյն իսկ ջերմութեան ետին պահուած ամեհի ուժը, կամքոտ բնաւորութիւնը, ցասկոտ բույթերը»:

Ցեւական պիտի չըլլայ այս խաղա-ղութիւնը, բայց սիրոյ բարեբար ազ-դեցութիւնը պիտի շարունակուի մին-չեւ 1810 թուականը: Պէթհովէն ա-նոր կը պարտի անտարակոյս իր ինք-նատիրապետումը, որ այն ատեն իր հանճարին արտադրել կուտայ ամէնէն անթերի պտուղները,ամ դասական ող-բերգութիւնը՝ Ութ միւնէօր համեր-գութիւնը, *եւ «սա ամառնային օ-րուան մը աստուածային երազը՝* Հոլ. ունրգական համերգութիւնը»:

1807ին լոյս կը տեսնէ Շէյքսփիրի Փոթորիկէն *ներշնչուած ու* Ափասիո-նաթա *յորջորջուած* Սօնաթը *(գործ 57)՝ «համակ բորբոքում ու հրայրք» Անրմեփասիոնաթա ... մակդիրը ... բանալ ծայրէ ի ծայր, որովհետեւ ա-նոր մէջ «հեղինակին ինքնամփոփ սէ-րը կը մռնչէ ահեղագոռ, անդադրումն աղաղին էջին վերջին»*

Վարպետին ամէնէն անթեւի, գե-րաղանցապէս գեղեցիկ սօնաթներէն մէկն է այս, որ ձօնուած է Թէրէզի եղբօր: Աւելի հաջր նոյնինքն Թէ-րէզի պիտի ձօնուի անդրջալից ու գեր-ընտիր սօնաթ *մը (գործ 78):*

Անթուակիր ու Անմահ սիրուհիին ուղղուած նամակ մը կը բացայայտէ նուագաստեղծին սիրոյն ներզօրու-թիւնը

— «Հրեշտակս, ամբողջութիւնս, եսս ... Սիրտս ուռած է քեզի բանիլի-ներուս անհունութենէն ... Ա՛խ, ուր որ ըլլամ, դուն ալ հետս ես ... Կու-յամ երբ կը մտածեմ թէ հաւանաբար կիրակիէն առաջ պիտի չընդունիս իմ առաջին լուրերս: Կը սիրեմ քեզ, ինչ-պէս որ կը սիրես զիս, բայց աւելի ուժով ... Ա՛խ, Աստուած, ի՞նչ կեանք է այս, առանց քեզի, ինծի այն-քան մօտ, ինծմէ այնքան հեռու ... Գաղափարներս դէպի քեզ կը փու-թան՝ իմ անմահ սիրուհիս՝ մերթ զը-ւարթ, յետոյ տխուր, ճակատագիրը հարցաքննելով՝ հասկնալու համար թէ պիտի իրագործէ՞ մեր իղձը: Միայն քեզի հետ ապրիլ կրնամ ... Սրտիս երբեք պիտի չտիրէ ուրիշ մը, երբե՛ք, երբե՛ք: Ո՛վ Աստուած, ինչո՞ւ հար-կադրուած ըլլանք մեր սիրած պահուն հեռանալու: Եւ սակայն կեանքս՝ ինչ-պէս որ է ներկայիս՝ տառապալից կեանք մըն է: Մէկդ մարդերուն մի-անգամայն ամէնէն երջանիկն ու ա-պերջանիկն ըրաւ զիս ... Հեզ եղի՛ր, սիրէ զիս: Այսօր վաղը ի՛նչ հրա-բորբ տարփանք, ի՞նչ արցունքներ ուղղուած են քեզի, քեզի որ կեանքս, ամբողջութիւնս ես: Մնաս բարո՛վ, ո՛հ, շարունակէ սիրել զիս, բնաւ մի՛ ուրանար սիրտը քու սիրական Լուտ-վիկիդ: Ցաւերժօրէն քեզի, յաւերժօ-րէն ինծի, յաւերժօրէն մեզի»:

Ի՞նչ խորհրդաւոր պատճառներ ար-գելք եղան իրար սիրող այս երկու էակներուն երջանկութեան. խզումը նոյնինքն Պէթհովէնի կողմէ տեղի ու-նեցաւ:

Արդեօք ծնունդով ստորադաս ըլլա-լուն գիտակցութի՞ւնն ունեցաւ ան: Արդեօք ամուսնութեան քիչ տաակ ըլլա՞լը նշմարեց: Արդեօք ընդվզե-ցա՞ւ իրեն պարտադրուած երկարա-տեւ սպասումէն ու իր «էրը անամա-մանորէն ծածուկ պահելու նուաստա-ցումէն: Արդեօք բուռն զուարթ ու մարդատեաց ըլլալով՝ ակամայ տառ-ապեցո՞ւց իր սիրականը, տեղի տա-լով վազանցուկ գժտումի մը: Ոչ ոք պիտի գիտնայ խզումին բուն պատ-ճառները:

Այսուհանդերձ՝ սիրահարներէն ոչ մէկը կը թուի իր սէրը մոռցած ըլլալ

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

— — o —

Անցեալ շաբթու Հռոմի մէջ մեռաւ համբաւաւոր իտալացի վիպասան-թատերագիր Լուիճի Փիրանտէլլօ, ո-րուն մասին յաճախ առիթը ունեցած եմ արտայայտուելու «Ցառաջ»ի մէջ:

Լուիճի Փիրանտէլլօ ծնած է Սիկի-լիոյ Ակրիճէնթի քաղաքին մէջ 28 Յունիս 1867ին. Նախ ուսանող եղած է Հռոմի, յետոյ Պոնի (Գերմանիա) համալսարանը, ուր թէզ ներկայացու-ցած է Հռոմէական զաւառաբարբառ-ներու: Իտալիա վերադարձին թարգ-մանած է Կէօթէի Հռոմէական Խիա-կանը: Փիրանտէլլոյի նիւթական վի-ճակը նախապէս լաւ եղած է. ծնող-քի հանքերու մէջ չահաբաժին մը ակը-րնական շրջանին գիւղութիւն տուած է իրեն ուսումնասիրութիւններով ըզ-բաղելու, սակայն այս ժառանգական հարստութիւնը յանկարծ կորսուած է: Այս դժբախտութենէն վերջ նշա-նակուած է գրականութեան ուսուցիչ Հռոմի աղջկանց բարձրագոյն վար-ժարանին մէջ, եւ յետոյ ինքզինքը նուիրած վիպասանութեան, իբրեւ շահաբեր գործ մը: Իր առաջին վէպը, Լուսահոգի Մաթէա Փասքալ, գըր-ուած 1904ին, մեծ յաջողութիւն կ'ու-նենայ, կը թարգմանուի օտար լեզու-ներու, նոյնիսկ երկու անգամ շարժա-նկարի կը վերածուի: Այս վէպի մա-սին եւս խօսած եմ «Ցառաջ»ի մէջ:

Փիրանտէլլօ մեծ արտադրող մը ե-ղած է, գրած է չորս հարիւրէ աւելի պատմուածքներ եւ տասը ... թատերախաղեր: Փիրանտէլլօ ... կայն ունեցաւ ընտանեկան դժբախտ կեանք մը. Իր գրական յաղթանակնե-րուն պատճառաւ, իր կինը հիւանդա-գին նախանձի մը մատնուած ու ապա խենդեցած է. Այդ անդիմադրելի եւ գա-ւաճան նախանձը իր սիրած կնոջ կող-մէ Փիրանտէլլոյի ընտանեկան խա-ղաղ մթնոլորտը կը վերածէ դժոխքի մը: Ահա այդ շրջանէն կը սկսի Սի-կիլիացի վարպետին տխրամիտ որ կը հրահրէ, կ'ալեկոծէ անոր խաղաղ հոգին: Փիրանտէլլոյի տաղանդը կը սրբագործուի, կը բիւրեղանայ տա-ռապանքի հպումէն, եւ այդ ներքին տագնապէն անոր անձնաւորութիւնը կը կրկնապատկուի, հասունցնելով ինքնատիպ հանճարին սերմերը:

Փիրանտէլլօ որքան յաջողութիւն-ներ ունեցած է, այնքան ալ քննա-դատուած է: Քիչ անգամ լաւ հասկց-ուած է եւ զարմանալի է որ աւելի ծա-նօթ է ուրիշ ազգերու մէջ քան թէ Ի-տալիոյ: Մասնաւորապէս իր թատե-րախաղերը թարգմանուած են ամէնլե-զուներով. Միջազգային նորագոյն արուեստը բերաւ ինքնատպութիւն եւ նորութիւն զայն իբրացուցած է եւ գը-րական սնոպիզմի թաւիշներով սըր-ուած եւ գեղազարդած:

Փիրանտէլլօ նախ եղած է գիտնա-կան, ուսուցիչ եւ յանկարծ նետուած է ընտանեկան, սիրային եւ արկածա-լից ողբերգութեան կածանը: Ամերի-կայէն Ֆրանսա, մինչեւ Ճափոն զինք նկատած են իբրեւ ճարտար թատերա-գիր մը որ արհեստին բոլոր նրբու-թիւնները եւ դարձուածքները գիտնա-լով, նորագոյն թէքնիքով կը դասա-ւորէ իր կառուցած թատերական չէն-քը, նիւթերը առնելով առօրեայ հա-սարակ դէպքերէ: Քիչեր հասկըցեր-ուած են իր պատմուածքներով որոնց-մէ սակայն առած է յաճախ իր թատե-րախաղերու տաղաձը եւ նիւթը եւ աղմուկ հանած են միայն իր թատե-րական լոյսերը: Փիրանտէլլոյի վէպե-րը երկար են եւ յոգնեցուցիչ, ինչպէս ընդհանրապէս բոլոր իտալական վէ-պերը: Փիրանտէլլոյի թատերախաղե-րը գրուած են ինքնատիպ, կենդանի պատ-կերաւորումով, մինչդեռ իր նորավէ-պերը շատ աւելի նուրբ արուեստով կը ներկայանան մեզի, այլազան պատա-հարներով, յանկարծահաս տաղանդի մը կնիքով պճնազարդուած: Ան չեչ-տակի կը դնէ ընթերցողին առջեւ տա-րօրինակ տիպարներ, տպաւորիչ դար-ձնելու ճիգով մը: Ոճը պարզ եւ ազ-նուական եղանակ մը ունի, տառա յուզականութեամբ եւ ճակատագրա-կան դիմայեղումներով խորհրդանշ-ուած, բայց ամէնէն աւելի յատկա-նշական է Փիրանտէլլոյի հիմուրը ո-րով կը յարէ իր պատմուածքներուն կնճռոտ մեքենան եւ շարժման մէջ կը դնէ:

Սխալ է շատերուն այն կարծիքը թէ Մօփասանի հեւութիւնը կը մատնեն ա-նոնք: Փիրանտէլլոյի արուեստը որոշ զարդերի մը չի պատկանիր, խորքին մէջ սակայն ինչպէս վերեւը ըսի, մեծ երգիծաբան մըն է (humoriste), բայց իր հիմուրը հակառակ զգացումներ չի շահագործեր, այսինքն չի մերկա-ցներ ողբերգական կացութեան մը խեղկատակ երեւոյթները, չի ցու-ցադրեր տասապանք մը որ ծածկուած ըլլայ հօմիք վերարկուի մը տակ եւ կամ կեղծ ժպիտի մը միջոցաւ երե-ւան չի բերեր գդալնիկ մեղքերու խուրձ մը:

Փիրանտէլլոյի հիմուրը իր խոր վերլուծողի մասնայատուկ տեսողու-թենէն կը ծագի եւ կամ իր ընտրած նիւթերուն մէջ կայ արդէն իր փըն-տռած հիմուրը եւ զայն կը շահագոր-ծէ, որով կը դառնայ տեսլական հի-մուր: Այս ուղղութեամբ է որ Փիրան-տէլլօ կը վերլուծէ իր տիպարները, կը պատկերացնէ զանոնք իր անձնա-յատուկ դատումներով եւ կուտայ ա-նոնց որոշ ձեւաւորում: Փիրանտէլլո-յի աշխարհին մթնոլորտը ուրեմն հի-մուրն է, ուր մարդկային բնազդը կը տիրապետէ բաժնուելով կենդանութին կեանքէն:

Փիրանտէլլոյի գործերուն մէջ ոչ մէկ փիլիսոփայական խորք կայ, ոչ իսկ ազդուած է ան գերման փիլիսո-փաներէն, այլ՝ աւելի կամ նուազ կը զգացուի անոնց մէջ Սիկիլիական ու-չիմութիւն, շարժականութիւն եւ ըզ-գայնիկ տենդ: Եւ արդէն Միջերկրա-կանեան շարժականութիւնն է որ մը-ղած է Փիրանտէլլօն ծայրայեղ երե-ւոյթներու, ժպիտէն արցունք, հեղ-նանքէն դուլթ, հրեշտակային անմե-ղութենէն մինչեւ խենդութեան սահ-մանները եւ ոճիրին դղջումը:

*Փիրանտէլլօ ունի նաեւ պատեհա-պաշտ ոգի, իր ստեղծած տիպարները կ'ապրին ամբողջապէս այն վայրկեա-նը որ գոյութիւն ունին, քիչ մը վերջ արդէն կը փոխուին բոլորովին: Օրի-նակ, պատմուածքի մը նիւթը,— մարդ մը բացառիկ պարագայի մը տակ ո-ճիր մը կը գործէ, յետոյ իր պատա-րինը կը գտնէ եւ չըմբռներ թէ ինչ-պէս ինք այդ ոճիրը գործած է: Նա-խորդ օրուան մարդը անպայման եւ չէ կ'ըսէ, վայրկեանի մը բոլոր-ութիւնը ... որ մարդը փոխուի: Հենրիկոս Դ.ի մէջ նմանապէս թա-գաւորը կը բժշկուի իր խենդութենէն եւ ոճիր կը գործէ, կրկին կը մատ-նուի խենդութեան, իր ոճիրին ազդե-ցութեան տակ: Ուրիշ յատկանշական պատմուածք մը Շատակեր բնաւո-րութիւն մը կը հրաւիրէ բարեկամ մը ո-րուն միակ մտահոգութիւնը իր հի-ւանդ ստամոքսն է, խեղճ մարդը ա-մէն ջանք կը թափէ թիչ ուտելու, նախ-չէն հասկնար բարեկամին այս ան-տարբերութիւնը եւ յետոյ կը ջղայ-նանայ որ չի պատուէր իրենց այն

[illegible]

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՍԱՑԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԵՐ

— o —

Տիկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ

Մենք պիտի երգենք մեծ գիշերին մէջ երբ լռէ՛ քաղքին
Աղմուկն ու կասին գործարաններուն հեւքերն հեռակայ.
Եւ մեր երգերուն որոտումն անբռւ պիտ՝ ըլլա՛յ ուժգին,
Ինչպէս հովերուն սրշաւն անկաշկանդ ծովերուն վրայ:

Լաւ զննեցէք մեր քրտնաթոր ճակատն ու խոր ակօսուած
Կռնակն ու ցաւերն եւ տառապահած խաւերը խոռով.
Փղոտակներ չե՛նք, զի մահն իսկ ծռեց վիզն իր զրահուած՝
Մեր կամքին դիմաց, զոր զիտենք դարբնել երգերո՛ւ մուրճով:

Մտրակուածնե՛ր ենք եւ անտեսուածներ, եւ վրտարանդի
Կեանքե՛ր ենք լեցուած անմարդկային բորբ ցասումով խոյանք.
Տեսէ՛ք մեր քաշուած շրթունքներուն շուրջ լեղին դրկանքի,
Եւ մտքերուն շուրջ կոշտ կապած արդար աշխատանքի օրուան:

Մենք անոնք ենք որ հանքերուն մէջ կամ խոնաւ շէնքերու
Հիմերուն կքած կ'աշխատին յաւէտ առա՛նց տրտունջի.
Ու մենք անոնք ենք որ կ'անցնին յոգնած իրենց տարիքը՝
Քայլուածքի՛ն թափով, երբ ամէն երգիք հրճուանքն իր ունի:

Մեր ուրախութեան պահերն կը սկսին լուսնի՛ն տակ անձայն,
Երբ կը գայթանին մայր խաւարին մէջ գետ ու ափունքներ,
Երբ կ'ելլեն աստղերն եւ երբ հեքարձակ քերթողն ալքատամբ
Կ'առնէ իր քնարն ու կը յուզէ մեզ, մե՛զ ու ալիքներ:

Անոր խանձոտիկ դէմքին վրայ յար կը գծուին բացեր,
Երբ կը խօսի հովն արծաթով օծուած անտառն լեռներուն.
Երբ կ'երկարի ան բազուկներն ուժեղ մթնոլորտն ի վեր,
Երբ կ'իջնեն շողեր ժայռերուն յեցած մե՛ր բնակութեան:

Մենք կ'երգենք այսպէս բնութեան մէջ զով, ծովո՛ւն առընթեր,
Բոլորուած լայնշի ապառաժներու կուրծքին շուրջ խռով.
Առողջնե՛ր ենք մենք, լքած ենք տուներ, խոցոտուա՛ծ յոյսեր,
Մեր մայր հայրենիքն հեռու է, մնաց երկա՛ր օրերով:

Մենք տառապած ենք, մեր այրած սակին վէրքերն հերկելով
Արտաքական մուր անապատներուն [illegible]
Մեր երեսին դէմ քամին է, [illegible]
Ու մենք պայքարած սուլումներուն դէմ [illegible]

Վրբաններու տակ մենք [illegible] ենք գիշերնե՛ր [illegible]
Եւ կիրճերու մէջ ադեղուած ենք մենք սուրերու դիմաց.
Պատառո՛ւծ միսերով ոտք ենք կանգնած մորթիկի ճրման,
Մեր յաղթ բռունցքներն մեր թշնամին կոկորդին ուղղած:

Լա՛ւ դիտեցէ՛ք մեզ, մենք կուգանք կեանքէն եւ մահէ՛ն հոկայ,
Դեռ ո՛չ մէկ երկինք եւ ո՛չ մէկ Յիսուս Երկնո՛վ ազատուած՝
Իջաւ մեր ցաւին խորաններուն մայր աւերին վրայ.
Մեր վիշտը չունի ո՛չ մէկ գերբնական ամենակալ Աստուած:

Տիեզերքն համայն լեցո՛ւն է, մեզմով շարան առ շարան,
Բայց պիտի անցնինք մինչեւ որ շաչեն ընդդէմ ալիքին՝
Ովկիա՛ն եւ ծովեր, մինչեւ որ նոյնիսկ զո՛ռ Նիագարան
Անձայնութեան մէջ շառաչն ամպրոպէ իր հեծեծանքին:

Եւ ախմա՛ երգէ՛, գեղեցի՛կ քերթող, լուսինը վե՛րն է,
Աստղերը մերն են, ինչպէս մերն է քու ներշնչումն հզօր.
Քու ձայնը մերն է, քու ցաւը մերն է, մե՛րն է քու բացէ
Ձախորդին յուզումն, որ կը շողշողան գիշերին մէջ խոր:

ԱՐՄԱՆԱՅԻՍ ԱՐԱՊԵԱՆ

[illegible]

ԾԱՆՐ Է ՀԱՐՈՒԱԾԸ

— • —

Կսկծալի եւ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ կորսնցուցինք մեր տարաբախտ ընկերը, Ս. Սասունի:

Սպառելով զատաւարութեան ընթացքին, պարզելու համար սպանութեան բուն զաղտնիքը, կ'ուզէի քանի մը տողով ներկայացնել ողբացեալ ընկերոջ դիմագիծը:

Երկար ժամանակ չէ որ Հրապարակ նետուեցաւ ընկ. Սեդրակը: Շուրջ տասը տարի ուսանող մնալով, ան շնորհիւ իր անվիճելի ընդունակութիւններուն եւ աշխատանքին, յաջողութեամբ աւարտեց Իրաւաբանական համալսարանը եւ ապա տնտեսագիտական վարժարանը: Այս բոլորէն ետք իր առած քննութիւնը, որու շնորհիւ իրաւունք կը ստանար այս երկրին մէջ ի գործ դնելու տնտեսագիտութիւնը, կը հաստատէ իր կամքը եւ զարգացման աստիճանը:

Ցորչափ ուսանող էր, եռուն էր եւ յաւիտենական ծոյլծ կուսակցական եւ հանրային աշխատանքներու մէջ:

Կապուելով կուսակցական եւ հանրային կեանքին, Սեդրակ Սասունի այդ շրջանին կը բաւականանար ընդհանուր ձեւով, սակայն որ եւ է պատասխանատու դեր ստանձնելու [illegible]

[illegible]

րէն մէկը եղաւ. Կրթական, դրական եւ հանրային զանազան կազմակերպութիւններու մէջ, ան չխնայեց իր անձնական ուժերը, երբեմն բերելով զատախօս խմբագրութիւն, հետզհետէ եւ քաղաքական ժառանգի անսասան կեցի կարողութիւններ:

Իր այս ընդունակութիւններուն հետ միաժամանակ հաճելի եւ կենսուրախ խօսակցի իր խառնուածքը եւ բնաւորութեան ձկունութիւնը, զինք սիրելի դարձուցին ոչ միայն գաղթահայ զանազան շրջանակներուն, անկախ իրենց ժամու մակարդակէն,— այլ եւ մեր կուսակցութեան երդուեալ հակառակորդներուն:

Իր իրական կարողութիւնը, քաղաքական — հանրային եւ կուսակցական գործիչի ընդունակութիւնները, ան երեւան բերաւ սակայն վերջին երկու տարուան ընթացքին:

Մինչեւ վերջ հեռու մնալով կուսակցական մարմիններու անդամակցելու պատասխանատուութենէն, ան պաշտօն ստանձնեց մեր կուսակցութիւնը ներկայացնելու Ընկերվ. Միջազգայինին մէջ: Եթէ այսօր պայմաններ թոյլ չեն տար մեզի ծանրանալ այս ուղղութեամբ կատարած իր աշխատանքներուն վրայ, կրնանք համարձակութեամբ հաստատել, որ Սեդրակ այնտեղ էր որ վերջնականապէս [illegible]

[illegible]

նաեւ իրեն համար:

Իր հատուածութեան այս յաւ օրերուն է ահա, որ ան կ'ընդունի գնդակի մը մուխ ու խեղդիչ ծուխին մէջ:

Անհնար է մոռնալ զինքը եւ չողբալ [illegible]

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՄԻՋՈՑ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԵՒ ՊՈՒՇԿԻՆ

— —

1902ի աշնան Եուրի Վեսելովսկի հարցարան մը պատրաստած էր՝ ձեռքելու համար ռուս բանաստեղծներուն, մանաւանդ Պուշկինի եւ Լերմոնտովի ազդեցութիւնը զանազան ժողովուրդներու բանաստեղծներուն վրայ:

Յովհ. Թումանեան կը պատասխանէ այդ հարցարանին.

— Մինչեւ ձեր հարցարանը ստանալը չէի մտածել այն մասին, թէ ինչ չափով ռուս գրականութեան ազդեցութեան տակ եմ եղել. ստանալով ձեր հարցարանը, սկսեցի լրջօրէն մտածել այդ մասին եւ ռուս գրականութեան ազդեցութիւնը փնտռել իմ բանաստեղծութիւններում, սակայն ոչ թէ ձեւական ազդեցութիւն,— քանի որ ես երբեք գիտակցօրէն չեմ հետեւել մի պօէտի,— այլ այդ ազդեցութիւնն սկսեցի փնտռել իմ հոգեկան աշխարհում, իմ գրական ճաշակի եւ հայեացքների մէջ։

[illegible]

եւ գինուորներ, 13,5000ը Ֆրանսացի եւ Պելժիացի, 9000ը Գերմա-նացի, Աւստրիացի եւ Զեխ, 6500ը ԼԵՀ, 7000ը Սպանիացի եւ Մեքսիկացի: Զօրագունդին արամադրութեան տակ կը գտնուին 70–80 օդանաւեր, որոնց վարիչները նմանապէս ասնուած են զանազան ազգերէ: Մատրիտի ճակատին հրամանատարն է ռուս զօրավար մը, որ կը կոչուի Քլեպէր:

*** Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով երեսփոխանական մէջ, շեշտեց թէ կառավարութիւնը միշտ ամուր կառչած է Սպանիոյ գործերուն չմիջամտելու քաղաքականութեան: «Ֆրանսայի հետ պիտի շարունակենք մեր ջանքերը՝ միջնորդութիւն մը գոյացնելու համար: Պէտք չէ յուսահատիլ, բոլորովին սեւ տեսնելով միջազգային կացութիւնը: Խնդիրները բարդ են, բայց անլուծելի չեն: Եւրոպայի մէջ մեր կացութիւնը աւելի լաւ է քան անցեալ տարի այս ատեն»:

Ո՞վ պիտի հոգայ Զօր. Ֆրանքոյի ծախսերը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ՚իմանայ թէ Սպանիոյ ապստամբներուն դրամական կացութիւնը անհամութիւններ ստեղծած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ վրայ մնացած է հոգալ զօր. Ֆրանքոյի ծախսերը, մինչդեռ Իտալիա շատ աւելի մեծ առաւելութիւններ պիտի վայելէ, եթէ ապստամբները յաղթեն:

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, սպանիական պատերազմը պատեհութիւն կ՚ընծայէ Գերմանիոյ՝ փորձելու համար իր զէնքերուն արժէքը: Մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ օդանաւերու եւ հրասայլերու դէմ գործածուած թնդանօթները շատ լաւ արդիւնք տուած են, իսկ հրասայլերը շատ ծանր բաշարժ կը համարուին, եւ նոր ձեւեր պիտի փորձուին:

—•—

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՍԱՂԻ 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի 1937 յունուար 5ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ կը յիշուին Ցունաստանի մէջ երեւան հանուած համայնավարական դաւադրութեան [illegible] թիւնը, կը յայտնէ թէ շատ կարեւոր թուղթեր բռնած է: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած ըլլալով, նոր յայտնութեանց կը սպասուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԴԱՀԻՃԸ, Անատօլ Տէպլէր, հաղորդեց դատական նախարարին թէ նոր տարուան սկիզբը պիտի ձգէ իր շարաշուք պաշտօնը: Նախապէս ալ հրաժարական տուած էր, սակայն կարելի չեղաւ յաջորդ մը գտնել: Այժմ «ժառանգորդ»ն ալ պատրաստ է, էր եղբօրորդին՝ Անտոլ Օպրէ, որ կ՚աշխատի ինքնաշարժի գործարանի մը մէջ, եւ որ ատենէ մը ի վեր փորձեր կը կատարէ, յաւելի դէպքեր «գլխատելով» կերկօթինի տակ: Անատօլ Տէպլէր արդէն 70ը անցած է եւ բաւական հարստութիւն դիզած: Մօտաւորապէս 50 տարուան ընթացքին թռցուցած է 270 այրերու եւ կիներու գլուխները: Իւրաքանչիւր գլխատման համար կը ստանար 75–100 ֆրանք, բացի ճամբորդութեան ծախքերէն: Բանի մըտարի առաջ յանկուծ պահանջեց: Կ՚ըսուի թէ յարկաբաժին մը ունի Փարիզի մէջ, բնակարան մը՝ Խսի-լէ-Մուլինօ, եւ վիլլա մը՝ Նիսի մէջ: Աւանդութեան մը համաձայն, պաշտօնական դահիճը չի կրնար թատրոն, սինէմա կամ սրճարան երթալ եւ ճաշարանի մէջ ճաշել: Վերջերս Ամերիկայէ մը 3000 ֆր. առաջարկած է Տէպլէրի, սարքագրուած յուսանկարի մը համար: Դահիճը այժմ ունի երեք կիյօթիններ, որոնց մէկը կատարելագործած է իր փորձառութեամբ, որպէսզի «արկածներ» չպատահին, ինչպէս եղած էր վերջերս, երբ մահապարտ դանակը իջած էր ջահին գանկին վրայ, փոխանակ վիզին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ գինադադար կնքուած ըլլալով, գերի մարշալը՝ Չանկ-Քայ-Չէք ճամբայ ելաւ դէպի Նանքին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, հաշտութիւն՝ գոյացնելու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէկ որբանոցին մէջ 33 հոգի թունաւորուեցան եւ երեք փոքր աղջիկներ մեռան: Կը կարծուի թէ իրիկուան ապուրը եղած է թունաւորման պատճառ:

Ողբացեալ բժկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Րիւ Ժան Կուժոն, իսկ մարմինը կ՚ամփոփուի Պանթէնյի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Հ. Յ. Դ

Փարիզ

Գանեէօ-Փաշայի Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ակումբին մէջ:

Դասախօսութիւն

Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ
22 դեկտ. երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին. Հայ երիտ. ակումբին մէջ.
8 rue Bossuet, Փարիզ (10,
Պ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ եւ Գ. ՓՕՂՈՍԵԱՆ
պիտի խօսին հայ ճարտարապետութեան մասին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Գուռ.-Քոլոմպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3-7,
149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ.
Նախագահութեամբ ՏԻԿ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի
Կը ներկայացուի գաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ.
երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:
Դախսերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

«Պզտիկի Օր»

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12
Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը չխաչաձեւելու համար:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով.
Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱՔՆԱԽՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՑԵԱՆ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Աչխայի դերով:
Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ՚առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 Ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ. Ց. ԱՐԾՐՈՒՆԻի

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Ադուանեան, ջութակ Արգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գույումճեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (Փանթէզի):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր-եղբայր Ազնաւորեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, Ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Գինրամաշխիլի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Ց. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի:

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): Կիչէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ.

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937

Փութացէք գնել մէկ օրացոյց ձեզ համար եւ մէկ հատ ալ նուիրելու ձեր բարեկամին, նոր տարիի առթիւ.

Մարսէյլի մէջ կը ծախուի՝ Ն. Կաքաւեան, 49 Rue Nationale. բժկ. Յ. Հացագործեան, 13 Rue des Dominicaines եւ միութեանս գրադարանին մէջ 5 Rue de l'Eclipse: Մեծաքանակ գնումներու համար գրել՝ G. Djarayan, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փ.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MARDI 22 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No 3301

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Շարունակելով եւ աւելի համարձակօրէն չեշտելով, գունաւորելով «Գրամեխլ»ի գիծը, «Կավկազ», խումբ մը կովկասեան տարագիրներու ռուսատառ պաշտօնաթերթը, նոյեմբերի թիւին մէջ նոր գրութիւն մը հրատարակած էր, Հայյասար Գամառի ստորագրութեամբ: (ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱԿՈՒՄԸ, «Յառաջ», 16 - 17 դեկտեմբեր):

Նպաստակ չունինք վիճելու այդ առթիւ պարզուած տեսակէտներու մասին, որոնք ոչ մէկ նորութիւն կը ներկայացնեն: Այդ գրութեան ինչպէս նախորդ հրատարակութեանց միակ արժանիքը այն է որ՝ աւելի բաց կը խօսին, ապացուցանելու համար թէ կովկասեան տարագիրներու այս թեւը իրենց փրկութիւնը կը գտնէ միայն եւ միայն Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ օժանդակութեան մէջ: Բան մըն ալ աւելի. ինչպէս «Գրամեխլ»ի, նոյնպէս «Կավկազ»ի վարիչները սկսած կը մաղթեն որ աւելի զօրանայ նոր Թուրքիան:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է Հայյասար Գամառի եզրակացութիւնը.

— «Կովկասի աշխարհագրական եւ ռազմական վիճակը այնպէս է որ, ան կամ պիտի ըլլայ ռուսական գաւառ մը եւ կամ անկախ պետութիւն մը՝ լքուած՝ Թուրքիա—Իրան բարեկամութեան եւ անոնց բարեկամ մեծ պետութեանց վրայ: Մեկնելով այդ սկզբունքէն, մենք անկեղծօրէն կը ցանկանք քաղաքական եւ տնտեսական աւելի բարգաւաճ վիճակ մեր հարաւի դրացիներուն: Մենք կ'ուզենք տեսնել այդ դրացիները աւելի զօրեղ ու մեծ: Մենք վրդովուած կը մերժենք քաղաքական հաշիւները այն խմբակցութեանց որ կ'ուզեն արտաքին թէ ներքին ցնցումներէ քայքայուած տեսնել այդ երկիրները: Մենք խելագարութիւն կը համարինք մեր քաղաքական հակառակորդներու ձգտումները՝ գտնել յենարաններ եւրոպական այն պետութեանց մօտ, որոնց շահերը, իրենց կարծիքով, հակադիր են Թուրքիոյ շահերուն:

«... Շահերու ընդհանրականութիւնը անկախ Կովկասի եւ Թուրքիոյ՝ կը կենայ այնպիսի անփոխարինելի տուեալներու վրայ՝ այդ երկու երկիրներու աշխարհագրութեամբ, տնտեսութեամբ եւ ազգագրութեամբ, որ ոչ մէկ ուժ ի վիճակի չէ փոխելու»:

Ուրիշ խոստովանութիւն մը եւս,— Հայյասար Գամառ համոզուած ըլլալով որ «վերանորոգուած եւ զօրացած» Թուրքիան «օժնելով» — Թուսիոյ — փաթթուեցաւ տագնապալի պահու մը, կը հաւատայ թէ մօտ է այն օրը երբ այլ եւս անոր պէտքը պիտի չզգայ»: Եւ իբրեւ փաստ կը յիշէ անգլիւ-թուրք մերձեցումը, որուն շնորհիւ «նոր դարաշրջան մը կը բացուի Էնկիւրիի արտաքին քաղաքականութեան մէջ»:

Ահա այնքան պա՛րզ են Հայյասար Գամառներու եւ ընկ. տեսակէտները: Իսկ երբ ըսենք թէ անոնք մինչեւ այսօր ալ սերտ կապեր ունին Էնկիւրիի հետ, մնացեալը բացատրութեան չի կարօտիր:

Ուրեմն, «մօտ է գարունը»: Քամալական Թուրքիան օժնելու արտելով «կարմիր օձէն »— իրենց բառերն են —, եւ կռնակը դառնալով Անգլիոյ — ինչո՞ւ չըսել նաեւ Լեհաստանի — պիտի դառնայ տիրական ազդակը Կովկասի ժողովուրդներուն ազատագրութեան ..

Տեսակէտի եւ զգացումի խնդիր է, եւ, ինչպէս ըսինք, մենք միտք չունինք վիճաբանելու:

Օգուտ ալ չունի որ եւ է վիճաբանութիւն, երբ տարիներէ ի վեր կը կրկնուին միեւնոյն բանաձեւերը, իբրեւ քաղաքական ամուր հաւատամք:

Բոլորովին տարբեր խնդիր մըն է որ կը զբաղեցնէ մեր միտքը, այս յայտարարութեանց առնչութեամբ:

Կը տեսնենք որ ափ մը կովկասեան տարագիրներ վճռապէս կառչած են հիմնական հանգամանքի մը, եւ տարիներէ ի վեր կը գործեն այդ ուղղութեամբ: Ոչ միայն կը գործեն, այլեւ կը փորձեն նոյն լուծումին գծին վրայ քաշել ուրիշները, մասնաւորապէս Վրացիները:

Իսկ մենք որ տարագիրներու բազմութիւն մը կը կազմենք — վերջին մնացորդը Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին — ունի՞նք նոյնքան պայծառ տեսակէտ, գոնէ այսօրուան Հայաստանի զօրացման համար:

Մեր հարցումը կապ չունի զանազան հոսանքներու քաղաքական ծրագրին հետ:

Ահաւասիկ ճակատագրական հարց մը որ թաղուեցաւ խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ, — ներքին սահմաններու խնդիր:

Մէկդի դնելով արդարութեան տեսակէտը, հողային եւ տնտեսական պահանջը եւ ուրիշ նոյնքան կենսական կէտեր, այդ խնդիրը ուղղակի կապ ունի մեր հայրենիքին ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ հետ: Հայաստանը պաշարուած է Նախիջեւանով եւ Ղարաբաղով: Առաջինը, Երեւանէն չորս - հինգ ժամ եւ Բագուէն 24 ժամ հեռու եւ երկրորդը՝ նոյն Երեւանի թիկունքը, տարած կապած են Ատրպէյճանի ....

Միայն այս պարագան բաւական էր ցնցելու, ոտքի հանելու ամբողջ ժողովուրդ մը:

Իսկ ի՞նչ տեղի ունեցաւ այն ժողովուրդին մէջ որ կը տապկուի հայրենիքի կարօտէն, ի սփիւռս աշխարհի:

Մասնակի ձեռնարկ մը, որուն հեղինակները խաչեցան անհունի յուսանքներու կրակի մը տակ, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անհնարին ճիգերը՝ զանազան ճակատներու վրայ: Այս բոլորին վերեւ, մինչեւ այսօր ալ, միեւնոյն զարհուրելի կաղկանձիւնը,... Ի. Հայաստանը սահմանային խնդիր չունի, ան կրնայ մինչեւ 5 — 6 միլիոն ժողովուրդ առնել ներկայ տարածութեան վրայ եւն.:

Կը խօսինք տակաւին :

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄԵՔԵՆԱԳԻՐ ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ

Տեղական թերթերը մեծ կարեւորութեամբ կ'արձանագրեն ձերբակալութիւն մը, որ տեղի ունեցած է դեկտ. 12ին եւ գաղտնի կը պահուէր մինչեւ հիմա:

Այդ օրը հինգ գաղտնի ոստիկաններ ներկայանալով Գուլվառ Էքսէլման, թիւ 41, կը ձերբակալեն կին մը, Օր. Լինտէր, 41 տարեկան, մեքենագիր - քարտուղար արտաքին գործերու քաղաքական դիւանատան մէջ, մայր 21 տարեկան աղջկան մը: Միեւնոյն օրը Ավընիւ Քլէպէռի մէջ կը ձերբակալուէր կալուածական գործակալ մը, Միշէլ Ռօզէնֆէլտ, լիթուանական հպատակ: Կ'ըսէին թէ այս պարոնը կը հետապնդուէր իբրեւ կեղծ թնդագիր գործածող եւ առանց պահեստի չէքեր քաշող: Նոյնիսկ բողոքներ կային թէ արտաքսման հրաման առած է: Դիտուած էր որ պարոնին երբեմն կ'այցելէր շիկահեր կին մը: Եւ կասկածները ծանրացան Օր. Լինտէրի վրայ, որ՝ամուսին ըլլալով, չէր ցուցներ իր տարիքը: Ամէն պարագայի մէջ, հաստատուեցաւ թէ օրիորդը սերտ կապեր ունէր Միշէլ Ռօզէնֆէլտի հետ:

Ինչո՞ւ ձերբակալուեցան երկու կասկածելիները:

«Լ'Էօվր»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Օր. Լինտէր օգտուելով իր պաշտօնէն, գաղտնի տեղեկութիւններ քաղած է, իր բարեկամին հաղորդելու համար: Յետոյ, փորձած է մէջը պարապ արտօնագիրներ ճարել, զէնքերու արտածման համար: Իր շարժումները կասկած ներշնչած ըլլալով, Ապահովութեան Տեսչութիւնը թակարդ մը լարած է: Իրբեւ թէ պատահաբար իր սեղանին տակ դրուեր են գաղտնի վաւերաթուղթեր եւ յետոյ անհետացեր են:

Հաստատուած է որ Օր. Լինտէրի պաշտօնական եկամուտը չէր համապատասխաներ իր վարած կեանքին: «Օրիորդ»ը երբեմն կը բնակէր մասնաւոր պանդոկ մը: Յետոյ ձախողանքի մատնուելով, գործ փնտռեց եւ արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկուն յանձնարարութեամբ մտաւ նոյն նախարարութեան դիւանաթուղթերու ճիւղին մէջ: Հակառակ իր համեստ ամսաթոշակին — մօտ 10,000 ֆրանք —օրիորդը քիչ յետոյ, Գուլվառ Էքսէլմանի վրայ վարձեց շքեղ յարկաբաժին մը, որուն տարեկան վարձքը ճիշդ իր թոշակին չափ էր: Իրբեւ տանտիկին վարձած էր ոստիկանի մը կինը: Օրիորդը պաշտօնատուն կ'երթար փառաւոր ինքնաշարժով մը: Կ'ըսուի նաեւ թէ պաշտօնատան մէջ կ'ընդունէր կարգ մը օտարականներ: Եւ վերջապէս կը հաւաստեն թէ դեռ 1927ին քննութիւն մը բացուած էր իր մասին, իր կասկածելի յարաբերութեանց պատճառով: Ուրեմն խնդիրը տասը տարուան հնութիւն ունի: Ուշագրաւ տեղեկութիւն մը եւս.— երկու կասկածելիներուն ձերբակալութենէն երկու օր վերջը, խորհրդաւոր այցելուներ կնոջ յարկաբաժինը երթալով, դուռները կը բանան, երկու ժամ կը կենան, յետոյ կ'ելլեն կ'երթան....

Զրոյցի մը համաձայն, Ռօզէնֆէլտ յաջողած է չոգենաւ մը յեցուն զէնք փոխադրել Մեքսիկա:

Գործին կարեւորութիւնը հաստատելու համար, ըսենք թէ օրիորդ կամ տիկին Սիւզան Լինտէրի պաշտօնն էր ամէն օր աչքէ անցընել եւ դասաւորել արտաքին նախարարութեան ամէնէն կարեւոր պաշտօնաթուղթերը, որոնց մէջ կը գտնուէին զանազան դիւանագիտական վարչութիւններու ղրկած գաղտնի հեռագիրներուն եւ անոնց պատասխաններուն բաց բնագիրները:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԸՆԿՂՄԵՑԻՆ

Խորհրդային շոգենաւ մը

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաստատէ թէ Սպանիոյ ապստամբ յածանաւակներէն մէկը դեկտ. 14ին հրկիզած եւ ընկղմած է խորհրդային նաւ մը, «Կոմսոմոլ»ը, որ դեկտեմբեր 3ին մեկնած էր Փոթիէն, Պելժիա երթալու համար:

Խորհրդային մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ այս արարքին դէմ, գիտել տալով թէ «Փաշականները կրակին հետ կը խաղան»:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները կատաղօրէն կռուելով, քանի մը քիլոմեթր յառաջ գացած են դէպի Մատրիտ: Վեցերորդ ամիսն է որ կը շարունակուին-քաղաքացիական կռիւները, հետզհետէ աւելի սաստկանալով: Կ'ըսուի թէ Պարսելոնայի կացութիւնն ալ ծանրացած է, ուտեստի նուազութեան պատճառով: 80.000 տոմսեր պատրաստուած են, պարէն բաժնելու համար:

Ապստամբները մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, հանդիսաւորապէս տօնելու համար Ծնունդը: Իսկ Մատրիտի զօրքը տօն չպիտի ունենայ, կ'ըսեն:

Ապստամբ յածանաւ մը կրակի բռնեց Ֆրանսական օդանաւ մը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿԱՆ

Մարաջախտ Զանկ Լանկ, Չինաստանի ապստամբ հրամանատարը, ազատ ձգած չըլլալով վարչապետ Զանկ - Քայ - Շէքը, կառավարական զօրքը վերսկսաւ յարձակումը, որուն կը մասնակցին 150,000 զինուորներ: Շարք մը քաղաքներ թնդանօթի ռմբուեցան, իսկ օդանաւերը թռուցիկներ կը ձգեն, անձնատրութեան հրաւէր ուղղելով: Չինական կառավարութիւնը վճռած է շարունակել պայքարը՝ համայնավարութեան դէմ, որուն գործակալը կը համարուի մարաջախտ Զանկ Լանկ: Միւս կողմէ Ճափոն եւս արթուն կը հսկէ եւ գործնապէս պիտի միջամտէ, եթէ Զանկ Լանկ իսկապէս գործակցի կարմիրներուն հետ, պայքարելու համար Ճափոնի դէմ:

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի յուղարկաւորութիւնը: Եկեղեցին լեցուած էր խոծ բազմութեամբ որ կը յորդէր մինչեւ փողոց: Արարողութիւններէն վերջը դամբանականներ խօսեցան Վռամշապուհ արք., յանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին՝ ընկեր Գ. Բալայեան, յանուն Համազգայինի կեդր. վարչութեան՝ Պ. Վ. Նարճանեան, յանուն Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան՝ Պ. Լեւոն Տօնիկեան:

Յետոյ մեռելակառքը ուղղուեցաւ դէպի Պանթէնոյի գերեզմանատունը, ընկերակցութեամբ երեք խոշոր օթօքարներու եւ բազմաթիւ ինքնաշարժներու: Գերեզմանատան դրան առջեւ կը սպասէր ուրիշ բազմութիւն մը՝ Պանթէօ-Բաշանէն: Ժամը 3.30 էր եւ արդէն մութը կոխած, այնպէս որ թաղումը տեղի ունեցաւ ելեկտրական լոյսերու ցոլքերուն տակ: Շատեր հազիւ կրնային զսպել իրենց արցունքը, թէ եկեղեցին եւ թէ գերեզմանատան մէջ: Թաղման արարողութիւնը կատարեց Վահան Ա. Քահանայ Խոյեան եւ տարաբախտ Սեդրակը ցուրտ հողին յանձնուեցաւ բեռնաւորուած 8—10 ծաղկեպսակներով, որոնք ղրկուած էին Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին, Համազգայինի, Կ. եւ Ա. Սասունի եղբայրներու, Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան եւն. կողմէ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

*** Ողբացեալ ընկ. Ս. Սասունիի մահուան առթիւ Օր. Մանիկ Մեծատուրեան յիսուն փրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վէթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ՃԱՌԸ

Ալեքսանտրէթ—Անտիոքի մասին

Դեկտեմբեր 13ին տեղի ունեցաւ Էնկիւրիի մարզադաշտին բացումը: Ներկայ էին Ազգ. Ժողովի նախագահը, վարչապետը, բոլոր գործավարները, բազմաթիւ երեսփոխաններ, օտար դեսպաններ եւն.՝ եւ 10.000է աւելի հանդիսատեսներ: Այս առթիւ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.— «Անգարայի քաղաքացիներ, այս շքեղ գործին նախաձեռնութիւնը կը պատկանի մեր կուսակալ Թանտօղանի: Թուրքիոյ վարիչները կ'աշխատին ամէն տեղ մարզադաշտ մը շինել, դպրոց մը շինելու կարեւորութեամբ: Երիտասարդ սերունդը որուն կը պատկանի հայրենիքի ապագան, պէտք է կազմուի բաց օդին, բաց դաշտերու մէջ: Ընկերներ, յիշեցէք որ Ժընեւի Խորհուրդը այսօր կը քննէ մեր մեծ դատը: Յուզումը կը պատէ մեր սիրտերը: Բարեկամ Ֆրանսայէն եւ Ազգերու Խորհուրդէն կը սպասենք ապահովութիւն եւ անկախութիւն Իսքէնտէրունի Սանճաքին համար »:

**** Սուրիական կուսակցութեան Դամասկոսի մասնաճիւղին անդամները ցոյց մը կազմակերպեցին Իսքէնտէրունի խնդրին առթիւ Թուրքիոյ ներկայացուցած պահանջներուն դէմ: Մուհաճիրներ թայէն անոնք թափօր կազմած մեկնեցան Հանրապետութեան նախագահին բնակարանը, գոչելով,«Իսքէնտէրուն Սուրիոյ անբաժան մէկ մասն է եւ ոչ ոք կրնայ զայն խլել մեզմէ»: Ցուցարարները Հանրապետութեան նախագահին յանձնեցին ընդարձակ բողոքագիր մը:

ՑԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ 1 Ֆրանք 50էն 1.60ի բարձրացաւ երէկ, երկուշաբթի:

ՊԱՐՏԱԻՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ օրինագիծ մը պատրաստուած է Անգլիոյ մէջ, համաձայն Լոնտոնի թերթերու տեղեկութեանց: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կ'ըսուի թէ փոխանակ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելու միւս երկիրներու պէս, ամէն Անգլիացի պարտաւոր պիտի ըլլայ զինուորական ծառայութեան շրջան մը բոլորել քանի մը շաբաթ, որոշ տարիներու ընթացքին: Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական չէ որ նոր օրէնքը քուէարկուի, ծօրճ Զ.ի թագադրութենէն առաջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց հայրենակութենէ զրկել այն Լեհերը որ կը կռուին Սպանիոյ մէջ, այս կամ այն ճակատին վրայ: Այս առթիւ թերթերը կ'ըսեն թէ հարիւրաւոր լեհ կամաւորներ կը գտնուին Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը իմանալով որ Անգլիա կ'ուզէ գործօն ծառայութեան մէջ պահել հինգ հնցած մարտանաւեր, որոշեց իր կարգին պահել կարգ մը հին թորփիլանաւեր որոնք ունին համագումար 19.000 Թոն տարողութիւն: Ուրեմն, զինաթափումէն յետոյ նաւարշաւն է որ կը ծաւալի, միշտ յանուն խաղաղութեան ...

ՎԵՑ ԿԵՂԾ ՔՆՆԻՉՆԵՐ Թուլուզի շրջանին օդանաւային կեդրոնը երթալով, սկսան քննել օդանաւերը, եւ երեք հատ զատեցին, փորձելու համար: Ապա բոլորը մէկ թռան, ափի բերան ձգելով նիւթակաները: Կը կարծուի թէ վեց «քննիչները» Սպանիա անցած են երեք ռմբաձիգ օդանաւերով:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դիկտատորը, Զօր. Մեթաքսաս, օրէնք մը պատրաստած է, առեւտրական եւ արհեստակցական դասերու եւ ամէն տեսակ բանուորներու համար: Այս երեք դասակարգերը ներկայացուցիչներ պիտի ընտրեն, որոնք շրջանային եւ կեդրոնական խորհուրդներ պիտի կազմեն, վէճերը իրաւարարութեամբ լուծելու համար: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Զօր. Մէթաքսաս ուրախութիւն յայտնեց որ բանուորները փրկուեցան «համայնավարութեան թոյն»էն եւ այժմ փարած են ազգային իտէալներու, նման ժողովուրդի մնացեալ մասին:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարին այցելութիւնը շատ նպաստաւոր արդիւնքներ ունեցաւ, ինչպէս կը բացատրեն տեղական թերթերը: Ամրապնդուեցան ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ, այլեւ Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան յարաբերու—

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐԴԱՆ Դ. ԷՋ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը գնեց. 5ի նիստին մէջ վերջնապէս վաւերացուց խորհ. նոր սահմանադրութիւնը. Այդ օրը յանուն խմբագրական յանձնաժողովի Ստալին առաջարկեց սահմանադրութեան նախագծի մէջ մտցնել շարք մը փոփոխութիւններ, ինչ որ ընդունուեցաւ համագումարի կողմէ առանց վիճաբանութեան եւ միաձայն քուէարկութեամբ.

Առաջարկուած փոփոխութիւնները կը բաղկանան 43 կէտերէ եւ կը վերաբերին սահմանադրութեան նախագծի 32 յօդուածներուն: Սակայն ատոնց միայն եօթը էական արժէք կը ներկայացնեն: Մնացած 36 կէտերը զուտ խմբագրական հանգամանք ունին:

Որո՞նք են փոփոխութեան ենթարկուած եօթը յօդուածները.—

1. Փոփոխութիւն կրած է սահմանադրութեան նախագծի 8րդ յօդուածը, որ նախագծի մէջ հետեւեալ արտայայտութիւնը կը պարունակէր.—

«Կոլխոզնիկներու կողմէ մշակուած հողը կը տրուի անոնց՝ առանց պայմանաժամի օգտագործելու համար, այսինքն ընդմիշտ»:

Այս յօդուածը խմբագրուած է եւ հաստատուած այսպէս.

«Կոլխոզնիկներու կողմէ մշակուած հողը կը տրուի անոնց՝ ձրիաբար եւ առանց պայմանաժամի օգտագործելու համար, այսինքն ընդմիշտ»:

Ինչպէս կը տեսնուի, 8րդ յօդուածով հողը կոլխոզնիկներուն կը տրուի ոչ միայն առյաւէտ, այլ նաեւ ձրիաբար.

2. Նախագծի մէջ 10րդ յօդուածը խմբագրուած էր սա ձեւով.—

«Քաղաքացիներու անձնական սեփականութիւնը՝ անոնց աշխատանքի եկամուտներու եւ խնայողութիւններու, բնակելի տան եւ օժանդակ տնային անտեսութեան, տնային անտեսութեան առարկաներու եւ գործիքներու, ինչպէս եւ անձնական սպառման եւ յարմարութեան առարկաներու մասին կը պաշտպանուի օրէնքով»:

Այս յօդուածը հաստատուած է հետեւեալ խմբագրութեամբ.—

«Քաղաքացիներու անձնական սեփականութեան իրաւունքը՝ անոնց աշխատանքի եկամուտներու եւ խնայողութիւններու, բնակելի տան եւ օժանդակ տնային անտեսութեան, տնային անտեսութեան առարկաներու եւ գործիքներու, անձնական սպառման եւ յարմարութեան առարկաներու մասին,— ինչպէս եւ քաղաքացիներու անձնական սեփականութեան ժառանգման իրաւունքը կը պաշտպանուի օրէնքով»:

Սահմանադրութեան 10րդ յօդուածի կրած փոփոխութիւնն այն է, որ նոր խմբագրութեամբ սահմանադրութիւնը կ'ընդունի նաեւ քաղաքացիներու անձնական սեփականութեան իրաւունքը, ինչպէս եւ այդ սեփականութիւնն իրենց ժառանգներուն փոխանցելու իրաւունքը.

3. Նախագծի մէջ 35րդ յօդուածին խմբագրութիւնն էր.—

«Ազգութիւններու Խորհուրդը կը կազմուի այն պատգամաւորներէն, որոնք կը նշանակուին միութենական եւ ինքնավար հանրապետութիւններու գերագոյն խորհուրդներու եւ ինքնավար շրջաններու աշխատաւորութեան պատգամաւորներու խորհուրդներու կողմէ՝ 10ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութենէն, 5ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր հանրապետութենէն եւ 2ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր ինքնավար շրջանէ»:

Այս յօդուածը խմբագրական յանձնաժողովի հիմնովին փոփոխութեան է ենթարկած.—

«Ազգութիւններու Խորհուրդը կ'ընտրուի ԽՍՀՄ քաղաքացիներու կողմէ իւրաքանչիւր միութենական եւ ինքնավար հանրապետութեան, ինքնավար մարզերու եւ ազգային շրջաններու՝ 25ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր Միութենական հանրապետութենէն, 11ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութենէն, 5ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր ինքնավար մարզէն եւ մէկ մէկ պատգամաւոր իւրաքանչիւր ազգային շրջանէն»:

Համաձայն 35րդ յօդուածի նոր խմբագրութեան, Ազգութիւններու Խորհուրդի պատգամաւորները ոչ թէ կը նշանակուին Միութենական հանրապետութեան, ինքնավար հանրապետութեան, ինքնավար մարզին եւ ազգային շրջանին խորհուրդներու կողմէ, այլ կ'ընտրուին այդ երկիրներու քաղաքացիներու կողմէ: Երկրորդ, Ազգութիւններու Խորհուրդին իւրաքանչիւր Միութ. հանրապետութիւն 10ի փոխարէն 25, ինքնավար հանրապետութիւն՝ 5ի փոխարէն 11 եւ ինքնավար մարզ՝ 2ի փոխարէն 5 պատգամաւորներ պիտի տան: Երրորդ, ազգային շրջանները եւս իրաւունք կը ստանան մէկական պատգամաւորով մասնակցելու Ազգ. Խորհուրդին: Եւ չորրորդ, պատգամաւորներու քանակին յաւելումով Ազգ. Խորհուրդը եւ Միութեան Խորհուրդը հաւասար թիւով անդամներ պիտի ունենան (համաձայն նախագծի, Միութեան Խորհուրդը պիտի ունենար 587 անդամ իսկ Ազգ. Խորհուրդը՝ 238):

4. Նախագծի մէջ 40րդ յօդուածը խմբագրուած է այսպէս.—

«Խոր. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ ընդունուած օրէնքները կը հրապարակուին միութենական հանրապետութեանց լեզուներով՝ Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահական մարմնի նախագահի եւ քարտուղարի ստորագրութեամբ»:

Եթէ նախագծի 40րդ յօդուածը մնար նոյնութեամբ, այն ատեն օրէնքները պիտի հրապարակուէին միայն ռուսերէն. Համաձայն նոր խմբագրութեան, ամէն օրէնք պիտի հրապարակուի 11 լեզուներով (ռուսերէն, ուկրայներէն, բելոռուսերէն, ուզբեկերէն, թաթարերէն, թուրքմէներէն, խազախերէն, ղրկիզերէն, վրացերէն, թաճիկերէն եւ հայերէն):

5. Նախագծի 48րդ յօդուածի համաձայն, Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահական մարմնի նախագահը պիտի ունենար չորս դեր - նախագահներ, նոր խմբագրութեամբ դեր - նախագահներու թիւը 11ի բարձրացած է, որ բոլ իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութիւն — ինչպէս եւ Ս. Հայաստանը — Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան համար մէկ դեր - նախագահ պիտի ունենայ:

6. Նախագծի 77րդ յօդուածով, ընդհանուր - միութենական ժողովրդական գործավարութեանց վրայ կ'աւելնայ նաեւ պաշտպանութեան ճարտարարուեստի գործավարութիւնը: Այդպիսով, այդ գործավարութեանց թիւը եօթնէն կը բարձրանայ ութի:

7. Նախագծի 49րդ յօդուածի ժ. կէտը հետեւեալ արտայայտութիւնն ունէր.

«Նստաշրջաններու միջանկեալ ժամանակաշրջանին Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը պատերազմի վիճակ կը յայտարարէ՝ եթէ զինեալ յարձակում կատարուի Խորհ. Միութեան վրայ»:

Սահմանադրութեան այդ կէտը վերջնապէս խմբագրուած եւ հաստատուած է այսպէս.—

«Նստաշրջաններու միջանկեալ ժամանակաշրջաններուն Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը պատերազմի վիճակ կը յայտարարէ՝ երբ զինեալ յարձակում կատարուի Խորհ. Միութեան վրայ եւ կամ այն պարագային, երբ անհրաժեշտ համարուի կատարել փոխադարձ պաշտպանութեան յանձնառութիւնը, համաձայն միջազգային դաշնագիրներու»:

Այս վերջին յաւելումը եղած է գլխաւորապէս Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ ճնշման տակ: Երբ հրատարակուեցաւ նոր սահմանադրութեան նախագիծը, այդ երկու պետութիւնները, որոնք Խորհ. Միութեան հետ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր կնքած են, զգուշացան, յայտնելով թէ համաձայն սահմանադրութեան այդ կէտի կարմիր բանակը պատերազմի պիտի մտնէ միայն այն պարագային, եթէ յարձակում գործուի Խ. Միութեան վրայ: Իսկ երբ յարձակման ենթարկուին այդ նոյն Խորհ. Միութեան զինակից պետութիւնները, սահմանադրութեան նախագիծը թոյլ չի տար կարմիր բանակին օգնութեան փութալու յարձակման ենթակայ դաշնակից երկիրներուն: Այդ արդարացի պահանջը նկատի առնելով է, որ սահմանադրութեան վաւերացման ատեն փոփոխութիւն մտցուցին 49րդ յօդուածի ժ. կէտին մէջ, համաձայն Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ փափաքին համաձայն.

Ինչ կը վերաբերի սահմանադրութեան նախագծի 22րդ յօդուածին, որով կ'որոշուէին Հայաստանի սահմանները.— այդ մասը վաւերացուած է նոյնութեամբ: Հետեւաբար, խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը կուգայ նուիրագործել այն անարդարութիւնը որ գործադրուեցաւ մեր հայրենիքին հանդէպ: Ղարաբաղը, Նախիջեւանը, Ախալքալաքը, Հայկական Բորչալուն եւ Լեռ. Գանձակը երկար ատենուան համար կը զատուին մայր երկրէն

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ու թանաքի եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1936ԻՆ

ՄԻԼԱՆՕ, 21 դեկտ. — 1937ի սեմին ներկայացնենք ամփոփ կերպով մեր գաղութին մէջ տարուած գործունէութիւնը.

1935ի վերջերը եւ 1936ի առաջին ամիսները իտալեւհաբէշ պատերազմին պատճառաւ մեր գաղութը գտնուեցաւ շատ փափուկ դիրքի մը մէջ. Պէտք է նկատի առնել որ Եթովպիոյ մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ Հայեր, որոնց գործունէութիւնը կրնար թիւրիմացութիւններ ստեղծել: Բարեբախտաբար մեր հայրենակիցները տեղի չտուին դժգոհութիւններու: Իտալական թերթերը յաճախ յիշեցին Հայերուն անունը, ցոյց տալով այդ երկրին մէջ անոնց գրաւած կարեւոր դիրքերը, մասնաւորապէս առեւտրական ասպարէզին մէջ: Մեր գաղութը իր կողմէն շատ պատուաւոր դիրք մը բռնեց, եւ իբր հիւրընկալուած ժողովուրդ կատարեց այն բոլոր պարտականութիւնները որ իր վրայ կ'իյնային: Այսպէս մասնակցեցաւ ոսկիի հանգանակութեան; 50 անգամներ տուաւ Գ. Խաչին, հիւանդանոցներուն տրամադրեց իր խաչուհիները, որոնցմէ երկուքը, օրիորդներ Փօղոսեան արժանացան արծաթ շքանշանի, ազգային մարմինը իր կողմէն ընդլայնեց իր յարաբերութեանց շրջանակը, [illegible] մեր ժողովուրդի ու դատի հանդէպ, աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնելով իտալական միտքին մեզի հանդէպ ունեցած համակրանքը ու բարձր տրամադրութիւնները:

Եթովպիայէն մեր առած անձնական տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով, կրնանք այդ գաղութին մասին բսել թէ այժմ արդէն բնականոն կեանք մը կ'ապրի: Իտալական իշխանութիւնները խոստացած են հատուցանել բոլոր անոնց որ պատերազմին հետեւանքով վնասուեցան: Հայ եւ [illegible] խոստում մը,— [illegible] անձնյուր մէջ հայ ուսուցիչներու միջոցաւ հայերէնի դասընթացք հաստատել հայ փոքրիկներուն համար. Մենք համոզուած ենք որ եթէ մեր հայրենակիցները գիտնան բռնել կարգապահ եւ եթէ յարգեն իտալական կայսրութեան հաստատած կարգադրութիւնները պիտի կարենան բարւոքել իրենց վիճակը, [illegible] եւ ինչ որ շատ կարեւոր է, նոր սերունդը զանելով քաղաքացի Իտալիոյ եւ սիրելով իր նոր հայրենիքը, պիտի կարենայ նոյնպէս մնալ երբ Հայ եւ սիրել իր մայր հայրենիքը: Իտալահայերը ամենագեղեցիկ եւ համոզիչ ապացոյցը կուտան այս ճշմարտութեան:

Իբրեւ ուսանողական միութեան գործունէութիւն, յիշատակենք մեր ուսանողներուն մասնակցութիւնը [illegible] ուսանողներու համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Փոլոնիա: Գիտենք որ մեր ուսանողները ընդունուած են շատ համակրանքով եւ պատիւներով, շփման մէջ մտած են Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ուսանողական միութեանց ներկայացուցիչներուն հետ: Կրնանք աւելցնել թէ անոնք մասնաւոր թարգմանի պէտք չեն ունեցած, որովհետեւ այդ երկիրներու պատուիրակ անդամներու մէջ Հայու անուններ անպակաս էին:

Մեզի անծանօթ կը մնան խօսակցութեանց նիւթը եւ տրուած որոշումները: Ժամանակին խնդրեցինք որ մեզի տեղեկութիւններ հաղորդուին, բայց դեռ կը սպասենք:

Եղիշէ քհյ. Գասպարեանի մահով գաղութս կը մնայ առանց հոգեւոր հովիւի. Ցաւերը մասին դեռ որոշում չէ տրուած. Քաղաքիս հոգաբարձութիւնը ամէն դժուարութիւն յանձն առնելով, շատ պատուաւոր թաղում մը կատարեց Գարեգին եպ. Խաչատրեանի նախագահութեամբ որ հրաւիրուած էր Մարսէյլէն: Կ'ըմբռնենք թէ հոգաբարձութիւնը յանձն առած է հոգալ նաեւ հանգուցեալի ընտանիքին ապրուստը

Հանգուցեալ հոգեւոր հովիւը եղած է նաեւ քաջ զինուոր մը: Թաղման օրը յարգանքով խոնարհեցանք իր դագաղին առջեւ, որուն վրայ կը փայլէին երկու շքանշաններ, զորս հանգուցեալը շահած էր կռուի դաշտը: Միլանոյի մասին մեր խօսքը փակելէ առաջ, հաճոյքով պիտի յիշենք այն յաջողութիւնը որ գտաւ գիտական աշխարհին մէջ, մեր երիտասարդ բժիշկներէն Տոքթ. Կ. Գասպարեան: Իր 5 կարեւոր աշխատութիւնները արժանացան հրատարակութեան, զոր կատարեց գիտական հաստատութիւն մը (Clinica del Lavoro): Հաստատութեան նախագահն էր նշանաւոր բժիշկ եւ ծերակոյտի. Տէվօթօն: Երկշաբաթեան արժանի է նաեւ մարդիկ Արսլանեանի, որուն անունին հանդիպեցանք քանի մը անգամ մարդկային թերթերուն մէջ. Եթէ սիրայ չեն մեր ունեցած տեղեկութիւնները, հայ մարդիկ այժմ կը պատրաստուի Թուրինյի [illegible]

Միլան Իտալիա մնալով, անցնինք այժմ Վենետիկ: Միրիցի Պէչիկթաշեանը իր ցնցում հղեց Անթոնեանի Թալուահին բոլոր ծանօթ ու անծանօթ, տեսանելի եւ անտեսանելի գեղեցկութիւնները, յաղելով ու խառն գովասանքով իր ընթերցողները: Փառաւոր[?] չունինք, հոգ չէ թէ քաղաքի մը, կրկնենք նոյն երգը: Գա-[illegible] միայն քանի մը գիտութիւններ ունինք, հիմա որ Մ. Թ. [illegible] հանդէսներուն [illegible] մասին է: Նկատի ունինք այն օգտակարութիւնը որ կրնայ ունենալ մտաւոր կամ հասարակ[illegible], համեստ բայց անհրաժեշտ [illegible] մը. Գիտէ յաճախ, եթէ այն տրամադրութիւնը չունենայինք թէ մեր հայերը համոզուած են որ այդպիսի [illegible] պարագաներու պահանջած բարձրութեան վրայ: Ցաւալի է բսել, մերի իրականութիւնը միշտ եւ մեզի պէս չատերը բոլորովին յուսախաբ ըրաւ: Հանդէսի մը յաջողութեան անհրաժեշտ ազդակներ կը կազմեն դրամը, ժամանակը, [illegible] եւ վերջապէս կազմակերպութիւնը: Հանդէսներու կազմակերպիչ մարմնին տրամադրութեան տակ դրուեցաւ յատնորէն առաջին երեք կարեւոր միջոցները: Կազմակերպիչ մարմնին կը մնար ծանօթանալ պայմանադրական ձեւակերպութեանց (փրօգրամ) եւ կենդանագրութեան տարրական օրէնքներուն ու ներդաշնակօրէն իրարու կապել զանազան ցոյցերը: Այս է կազմակերպիչին գործը, երբ արդէն ունի միւս միջոցները եւ այստեղ է որ մեր հայերը ցոյց տուին իրենց անկարողութիւնը: Մեր ցաւը շատ աւելի կը սաստկանայ, երբ կը յիշենք այն համակրելի ու ջերմ մասնակցութիւնը զոր այս հանդէսներուն բերին իտալական ազգն ու պետութիւնը, թագաւորական ընտանիք, կառավարութիւն (արտաքին, կրթական եւ քաղաքական նախարարութիւններ), ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը, Փաշական կազմակերպութիւնը, Ակադեմիան, քաղաքապետութիւնը, վերջապէս բոլորն ալ խոստացած եւ բերած էին իրենց աջակցութիւնը: Եւ սակայն անոնց օգնութեան, աւելին ալ պատուաւոր դրդապատճառով, գեղեցիկ առիթ մը կորսնցուցինք Հայ մշակոյթը, հայ քաղաքակրթութիւնը ծանօթացնելու եւ սիրցնելու: Այսքան անոնց մանրամասնութեանց մէջ իջնելու: Մխիթարեան Հայրերը իբր դաստիարակներ, լաւ գիտեն որ աշխարհը սրբագրելու իսկ ազդու միջոցը անոնց ծանօթանալն է: Կը մաղթենք որ Մ. Թ. վարժարանի երկրորդ հարիւրամեակը ազգին տայ այն հաճոյքը եւ այն գոհունակութիւնը զոր այս անգամ մենք բախտը չունեցանք վայելելու:

Հարիւրամեակին առթիւ եղան նաեւ հրատարակութիւններ ֆրանս. ու իտալերէն լեզուներով, մէկը միւսէն թերի: Ցաւա՞նք թէ «Բազմավէպ»ի բացառիկը պիտի լրացնէ շատ մը պակասներ:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԵՐԳՏԵՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արաք.— Մարգախաղերու մասին խօսող յօդուածի մը մէջ, որ հրատարակուած է [illegible] կողմէ, տեսայ հեծում, մինչ ոչ հեծելու, ոչ հառաչելու պատճառ կար, քանի որ խաղերը տեղի ունեցած էին առանց բարեբախտաբար մարդկային կեանքի կորուստի. հասկցուեցաւ որ խնդիրը կը կայանայ ձի հեծնելու, մարգախաղին կամ դրօսին մէջ. Յօդուածագիրը որ հին ալ վարժապետ մըն է, բայց ոչ բրածոյ, անխախտ հով մը տալով իրեն, ըսեր է, առանց այլեւայլի ...«հեծում»: Այս «սխալը» չէր ներեր իրեն, եթէ գրելէն առաջ մտածէր—հեծ հեծել (հեծեծել, հառաչել) բային արմատն է եւ հեծում կ'ըլլայ անոր դրական ձեւով գոյականը (հեծումն — հեծմունք հեծեծմունք— հեծեծանք): Բայց քանի որ հառաչանքի խնդիր չկայ հոս, այլ ձի հեծնելու, ահա ն գիրը իր թուղթ կը ցուցնէ աչքերը պէս, մանաւանդ թէ իրրեւ հին վարժապետ, գիտէ որ գրական ձեւը հեծանել է եւ աշխարհիկ ձեւով եղեր է հեծնել (որ կորսուած), ինչպէս ազատիլ եղեր է հալնիլ, ժամանել՝ ժմնել, [illegible] հասնիլ: Ուստի պարզապէս հեծնել: Եւ եթէ կ'ուզես առնել գոյական մը չինել՝ առատութեան պէտք է բսես հեծնում: Թող որ ում — ինչպէս գիտենք — գոյական կը շինէ բուն դրական լեզուին մէջ գործածուած բայերն, եւ այս է պատճառը որ ուզում սխալ է, պէտք է բսել յառաջում (կամ ուշանալը): Հեծանել բայեր են եւ այլ եւս ընդունուած սխալ մըն է, կարեւորութիւն չունի, քանի որ խօսողի երկդիմութիւն ալ չունի, մինչ հեծում կը նշանակէ տրտմութիւն հեծեծանք.

Հոս թոյլ տուր, սիրելի Արաք, որ բան մըն ալ յիշեմ, քանի որ խօսքը ինքնին առաջ եկաւ, ինչպէս կ'ըսուի— առանց բանախօսութեան ծիծաղելի ցոյցի: Հեծնելութիւն կայ, բայց ձիով պատերազմ երթալու ձեւը չէ:

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Որոշապէս յայտնի չէր այդ ատեններ աշխարհագրական դիրքը, թէեւ, համաձայն ինծի յիշեցնել հաշիւներուն եւ Գերմանացի գերիներու շատախօսութեան, անիկա հաւանաբար կը գտնուէր բրիտանական Դ. զօրաբանակին դիմացը. Անհրաժեշտ էր, սակայն բանալ այդ խորհուրդները՝ ընդհանուր յարձակողականի մը սկսելէ առաջ: Ֆօշ եւ Հէյկ մարաջախտները բոլորովին համակարծիք էին այդ մասին: Անձնուէր ու ճարպիկ գործակալ մը անմիջապէս Գերմանիա պիտի մտնէր տեղեկութիւններ հաւաքելու համար: Այս պատասխանատու եւ շատ փնտռուելի վտանգաւոր առաքելութիւնը վստահուեցաւ Մօրթիմըրին որ ոչ միայն բացառիկ յանդգնութեան տէր մէկն էր այլ նաեւ մասնագէտ՝ զինուորական հարցերու մէջ:

Եւ ահա իրիկուն մը Մօրթիմըր ֆրանսական կը ստանայ մեկնելու: Արեւամուտէն յետոյ ճամբայ կ'ելլէ դէպի գերմանական ճակատը եւ երկաթէ ցանցերու մէջէն սողոսկելով կը հասնի ամայի վայր մը որ տեսակ մը չէզոք գօտի էր երկու թշնամի բանակներուն միջեւ: Իր անմիջական նպատակն էր անշուշտ գերմանացի զինուոր մը գերի բռնել եւ Ֆրանսա տանիլ, այդ ձեւով կը մեծապէս պիտի դիւրացնէր անհրաժեշտ տեղեկութիւններ ստանալու աշխատանքը: Ծանր կը չորս գին՝ [illegible] բայց. Ինչ փոյթ, սակայն, Մօրթիմըր [illegible] բան տարած է միասին. Հայթհայթ խրամ մը կը չինէ որուն մէջ դարանակալ կը սպասէ ամբողջ երկու օր ու երկու գիշեր՝ ինչպէս սարդը որ ճանճ կ'որսայ ոստայնին մէջ: Երբեմն թշնամի պահակներ կը մօտենան իրմէ քանի մը մեթրի քայլ հեռաւորութեան վրայ. կը լսէ նոյնիսկ անոնց խօսակցութիւնը:

Երրորդ իրիկունը կարեւոր դէպք մը կը պատահի. գերմանական լուսարձակի մը ճառագայթը կ'իյնայ խրամին վրայ. Թշնամին զգած է թէեւ իր հոտը. վայրկեան մը վերջ Մօրթիմըր իր դիմացը կը գտնէ Գերմանացի զինուոր մը. կը փակէ անոր ճամբան եւ կը կռուի. զինուորը կիսամեռ վիճակի մէջ գետին կը գլորի: Լուսարձակին ճառագայթը քանի մը բոպէ եւս կը թափառի ամայի գօտիին մէջ ու յետոյ կամաց, կամաց կ'անհետանայ հորիզոնին վրայ. Թշնամիին չարագուշակ փնտռտուքը բարեբախտաբար ոչ մէկ արդիւնք չպիտի ունենայ այդ ժամուն որովհետեւ Մօրթիմըր սեւ ներկ քսած էր դէմքին ու խաւարը չէր մատնած անոր ներկայութիւնը խրամին ներքեւ:

[illegible] մեր անգլիական լրտեսը [illegible] կը գրկէ թշնամին ու կը [illegible] Գերմանացին ու քաշկռտելով կը տանի դէպի բրիտանական ճակատին յառաջապահ խրամները: Ժամ մը վերջ երբ թշնամի պահակը աչքերը կը բանայ, կը սկսի խօսիլ եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ իր յօրաց[illegible]ին ինչպէս նաեւ գերմանական ճակատին երկու կողերուն վրայ դիրք բռնած զօրաբանակներուն ու [illegible] ժին ու համբանքին մասին:

Հասակով եւ կազմով Մօրթիմըրն ու Գերմանացի զինուորը իրարմէ շատ տարբեր չէին. բայց այդքան միայն. Նմանութեան ուրիշ եզր չկար անոնց միջեւ. Անգլիացին գեղադէմ երիտասարդ մըն էր, իսկ Գերմանը՝ բաւական տգեղ ու անախորժ դէմք: Այսպէս կամ այնպէս Մօրթիմըր կը հագնի Գերմանացիին համազգեստը, կը գրպանէ անոր զինուորական անցագիրը եւ թուղթերը եւ ոտքէն մինչեւ գլուխ այլափոխուած՝ ճամբայ կ'ելլէ դարձեալ դէպի թշնամի գիծերը: Համաձայն գերիին տուած տեղեկութիւններուն, ամէնէն մօտակայ գերմանական զօրագունդը ուրիշ վայր մը պիտի փոխադրուէր այդ գիշերը ժամը 9.30ին, որովհետեւ աւելի ճակատամարտի մը մէջ կորսնցուցած էր իր զինուորներուն մեծ մասը եւ ուրիշ զօրագունդ մը այդ ճակատը պիտի հասնէր շուտով: Այս տեղափոխութիւնը մեծապէս պիտի դիւրացնէր Մօրթիմըրի աշխատանքը — զանազան գունդերու պատկանող զինուորները իրարու խառնուած պիտի ըլլային եւ իր ներկայութիւնը այնտեղ, Գերմանացիին անցագրով, կասկածի տեղի չպիտի տար:

Արդարեւ քանի մը վայրկեան վերջը մեր հերոսը հարցաքննութեան կ'ենթարկուէր գերմանացի պահակի մը կողմէ

— Ի՞նչ գործ ունիս այստեղ

— Վերջին կռուին ընթացքին ճամբաս կորսնցուցի եւ չկրցայ հասնիլ իմ յօրաց[illegible], կը պատասխանէ Մօրթիմըր

Պահակը միամտօրէն կը հաւատայ անոր խօսքին եւ կը հրամայէ զինուորներու շարքին մէջ մտնել: Գունդը կը շարունակէ ճամբան գիշերուան մութին մէջ՝ ինչպէս ուխտաւորներու հօտ մը: Մօրթիմըր իր բազմաթիւ ծիրքերուն կը միացնէր նաեւ խորամանկութիւնը. կրցածին չափ կ'արագացնէ իր քայլերը եւ կուգայ ժամանակ մը երբ ինք արդէն հարիւր մեթրի չափ հեռացած էր գունդէն: Կը չեղի ճամբէն եւ կը կորսուի խաւարին մէջ: Իր զուր կը փնտռեն զինքը, քառասմբակ կը վազէ դաշտերուն միջէն, թաքստոց մը կը ճարէ եւ կէս քուն, կէս արթուն կը սպասէ մինչեւ կէսգիշեր

Դաշնակիցներու ճակատէն հազիւ տասնըհինգ մղոն հեռու՝ Մօնէօյ-Մօրյանքուր գծին վրայ էր ան հիմա 1915ին անգամ մը անցած էր այդ կէտէն եւ շատ լաւ կը յիշէր որ արձարան մը կար այնտեղ զինուորներուն յատուկ, որուն տէրն էր բարեկամ մը: Բայց երեք տարի անցած էր արդէն, բարեկամը ո՞ղջ էր արդեօք: Ֆրանսացի մըն էր ան: Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէր փորձ մը կատարել, մանաւանդ որ գերմանական համազգեստ հագած էր եւ վտանգի մը պահուն, կրնար փախուստի պատրուակ մը գտնել շնորհիւ իր սահուն գերմաներէնին:

Ժամը գիշերուան 12ը անցած էր երբ Մօրթիմըր դուրս կուգայ իր թաքստոցէն եւ զգոյշ քայլերով կը յառաջանայ դէպի արձարանը: Փեղկերով ծածկուած պատուհանէն կը տեսնուի ճրագ մը: Թեթեւ հարուած մը կուտայ փեղկին

— Qui vive? կը հարցնեն ներսէն՝ հազիւ լսելի ձայնով մը:

— Prêt pour mon pays, կը պատասխանէ Մօրթիմըր:

Այս հարցումն ու պատասխանը պանծեւ մըն էր որուն ծանօթ էին միայն դաշնակիցներու գաղտնի նուիրուած հայրենասէրները:

(Շար.)

բառը մեր երգերուն մէջ գործածուած է տարբեր կերպով։ Հոմէրոսի [illegible] Բու, [illegible] ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս հնձելութենէն պարզապէս սա՝ թէ մեր պատուական սուրբը հնձելութիւնը առած է «խաչելութեան» իմաստով, որով — քու [illegible] մարդկային ազգին փրկութիւն եղաւ...

** «Այն բառը գիրերու տեղափոխութեամբ կ՚ըլլայ [illegible] կին, [illegible] գանն է։ [illegible] կարծես [illegible] Այնիր՝ յոգնակին է ձայնին, ինչպէ՞ս խաչինք խաչնին, գառինք գառնին։ Անշուշտ կը յիշէք թէ ըն մերջառուած կարգ մը բառեր ալ ուրիշ ձեւով յոգնակի կ՚ըլլան [illegible] հիւանք, մառն մառունք, [illegible]կունք, ակն ականք, մատն մատունք։ Ձեռն կ՚ըլլայ սակայն ձեռինք, անձն անձինք։ Թերեւս մը այս մանրամասնութիւնները կուտանք։ Նոր գրականին մէջ ալ ասիկա իր կարեւորութիւնը ունի — Գիտէք թէ ազնիւ, ազնուական՝ կուգայ ազնէն, ինչպէս դարմ կուգայ արմն (արմատ, արմ)էն։ Մեր լեզուին երկու տեսակին մէջ ալ առատօրէն կը գործածուի ազն, գանազան ձեւով, անոնցմէ թերեւս ձեւի անծանօթ է ցարդ ազնի՞ւ (ձայնարկութիւն կամ մէջարկութիւն), որ կը նշանակէ — ազգիս, շատ աղէկ ըրիր, պրաւօ՞. Աղնի՞ւ, ծառայ բարի եւ հաւատարիմ (պրաւօ՞, [illegible]!)։

Ոնինք երկ, եղ, եւ Ո [illegible] երկն, եղն։ Առաջինները կը նշանակեն աշխատութիւն, մէկ հատ (երակի), իսկ երկրորդները՝ երկունք եւ ծանօթ կենդանին. Կը յիշէ՞ք արդեօք որ խօսած ենք այս մասին եւ այս երկնութիւնները կ՚ընենք ձեր ուշիմութիւնը գրգռելու համար։ — Ակկին կը նշանակէ [illegible] ոչ անշուշտ բանուոր պատճառով, այլ [illegible] միայն ծանօթ է։ Մեկին արմատ է մեկնել, լուսաբանել, բացել։ — Համանիշներու խումբ մը [illegible], գոց, փակ, պատուական հոծ - խիտ, անդայոր (երբեմն կը գործածուի անդայոր, անդայռացած օդ եւ շատ յարմար կերպով)։ Ծառերը, ծխնիքը թեթեւ մը կարելու գործիքին կ՚ըսէք յառոց կամ յառոց, յօլ։ Ուրիշ կայ յառանձ։ Երբ ծառը տամանէն կը կարեն, կարուծ կ՚ըլլայ համանիւ (մեղմ եւ թանձր գիրերուն խնդիրը)։ Ինչպէս նոյն ձեւով կայ արկանել (նետել, ձգել թեթեւ մը), արմատը արկու - վէրարկու, խնդրարկու, բանարկու, ազդարարկու, [illegible]կու։ Արկանել նաեւ կ՚ըլլայ հարկանել (զարնել գետին նետել ուժգին)։ Արմատ կ՚ըլլայ հար - [illegible]։ Հարկանելին ամէն ուժով ձեւը կայ ձեր գիտցած գիրերուն գործածութեան հետեւանքով — զարկանել (զարնել) արմատը զարկ [illegible] այս անունով կը ճանչնար մը [illegible] համազարկ (խումբ մը գինուորներու միաժամանակ կրակ ընելը)։ Կայ նաեւ այս ձեւին վրայ զարմանալ), որուն նախնական ձեւն է արմանալ (ամփոփէնք) — արմանք զարմանք։ — Հաւանաբար զարմիկ-

լթը արքէն է — սափրի։ Զէ որ անձեռոցը արբիչ է (մաքրել)։ Սրբել գիրս (մաքրել մաքրել)

Այս մասնիկը ութինին տեղ — ալեւոյթ (ծերութիւն), ծերոյթ, մշակոյթ [illegible] մնեւյոյթ (հոգեհաշ), կենդոյթ [illegible]

[illegible] Snob, անգլիական բառ, ամէն կողմ ընդունուած, իր բովանդակին իմաստն է – անձնահաճ, ինքնահաւան, կուրաբար նորայթի հետեւող (թեթեւսոլիկ), կայ նաեւ Snobisme, որ արուեստի եւ խորհուրդի հետապնդումներուն մէջ ծեքծեքանք մըն է, այսինքն՝ կապտրուք մը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել։

Երեւանեան նորութիւն մը, կարծեմ — փոքրհոգութիւն փոխանակ փոքրոգութեան։ Մենք գիտէինք թէ հոգի բառը թաղու է սովետական երկիրներուն մէջ. Բան մըն է պարզեալ օրխայ գործածութիւր։ Ի գին սխալմանցներու, պուղէ չակուին Արարին գուրս եկեկէն օգտուեցայ...)։

ՏԱՐԱՉ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԸՍՄԷԹԻ ՃԱՌԸ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու հաղորդած էինք Թուրքիոյ վարչապետին ճառին մէկ մասը, Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի մասին. Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք մնացեալը —

Ամէն բանէ առաջ պէտք է ըսեմ թէ մենք երբեք Սուրիոյ թողած չենք Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ շրջանակը։ Նկատելով որ մենք թողուցինք այդ հողամասը պայմանագրութեամբ մը, պէտք է ընդունիլ որ շատ լաւ գիտենք թէ ո՞րու թողած ենք։ Միւս կողմէ, անիրաւութիւն է չանսալ որ մենք բարեացակամ զգացումներ կը սնուցանենք Արաբ ազգին հանդէպ։ Այն առարկութիւնը թէ արաբ ազգը դէշ կառավարուած է Օսմ. կայսրութեան օրով, չի կրնար մեղադրանք մը կազմել [illegible] դէմ, որ գաւառներն ենք թուրք համբարութեան։ Անհրաժեշտ Թուրքերուն չափ Արաբներն ալ պատասխանատու են Օսմ. կայսրութեան վերջին 100 տարուան դէշ վարչութեան։ Այդ կայսրութիւնը կառուած էր Խալիֆայութեան. Շատ լաւ կը յիշենք որ երկիր [illegible] վարչապետ ունեցաւ ծագումով Ալպանացի վարչապետ մը (վէզիր) եւ թէ Ալպանիոյ Համիտ իր կողքին ունեցաւ Դամասկոսցի վէզիր մը, ծանօթ իրրեւ երկրին իրական սատրապամբ։ Չեմ ուզեր պնդել՝ այդ անձերուն վարչական կարողութիւնը կամ երկրին հանդէպ իրենց հաւատարմութիւնը կասկածի ենթարկելու գաղափարը։ Բայց կ՚ուզեմ թէ իրողութիւն է որ Կայսրութեան օրով Ալպանացիները եւ Արաբները անհրաժեշտ Թուրքերու չափ պատասխանատու էին։

Մենք Սուրիան աւելի բարգաւաճ թողուցինք քան Անատոլուն, եւ Դամասկոսը աւելի ծաղկեալ՝ քան Անգարան։ Եւ թուրք ազգայնական պետութիւնը, իր հիմերը նետած ժամանակ, իրեն սկզբունք դարձուց Արաբներուն թողուլ արաբական հողերը։ Մենք ասիկա որոշակի յայտարարած ենք Միսաք Միլլիի (Ազգային ուխտ) մէջ ։

Անդրադառնալով Սանճագի մէջ տիրող կացութեան, վարչապետը ըսաւ.

«Միայն հաշիւ է կարծել որ արար պետութիւն մը կրնայ կրօնական, մըշակութային, տնտեսական եւայլ միջոցներով իր ազգութենէն հեռացնել թրքական հողամաս մը որ սահմանակից է մեզի։ Ասիկա պիտի նշանակէր թրքական այդ եւ մէկը դրկել իր հանգիստէն եւ զայն տանջանքի ենթարկել՝ խենդեցնելու համար։ Մենք երբեք չպիտի հանդուրժենք ատոր»։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 19 դեկտ. (Յատուկ).— Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց Ներկայացումը Սէվրի «Գէչիկեթալեան» թատերասրահին մէջ։ Ժամը 4ին սրահը լեցուած էր հետաքրքիրներու բազմութեամբ։ «Զէյթունցիներու» քայլերգէն յետոյ դոկ Նուատեց Ֆրանս. Նուագախումբ մը, սկսաւ Ներկայացումը «Արեան բերդ»։ Երիտասարդ դերակատարները բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Յետոյ Ներկայացուեցաւ «Երկու ծայրայեղները» որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Ներկայացումէն առաջ միութեան ատենապետ Գ. Սահակեան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը որով կը պարզէր Միութեան նպատակը եւ անհրաժեշտութիւնը։ Ժամը 7ին լրացաւ ներկայացումը։ Երկու խօսք Հայ Երիտասարդաց Միութեան մասին։ «Յառաջ»ի այս էջերուն մէջ շատ գրուած է հայ երիտասարդութեան կազմակերպութեան մասին եւ ահա 1936ի դարնան կոչը արձագանգ գտաւ Իսիի մէջ եւ 40ի մօտ հայ երիտասարդներ որոնք այս կամ այն պատճառով կ-ռու կը մնային կուսակցութիւններէ, համախմբուելով հիմը դրին Երիտ. Միութեան։ Առաջին օրերուն ծագած են մանր թիւրիմացութիւններ, բայց յետոյ հարթուած են եւ ահա ութ ամիս կը գործեն համերաշխ, [illegible] պարապարահներէ, արճարաններէ եւ ձիարշաւներէ։ (Այս վերջինով փարատուած է հայ երիտասարդութեան տառապ մասը)։ Իսիի երիտասարդութիւնը թող օրինակ հանդիսանայ ուրիշ գաղութներու միջիտասարդութեան։

** Ներկայացման տամսերու վրայ գրուած էր «իր ներկայացուցի գեկավարութեամբ գերասան Գ. Վ. Ալթունեանի»։ Բայց ներկայացման պահուն չներկայացաւ գեկավարը։ Կ՚իմանամ թէ ուզած է Միութեան մէջ կուսակցութիւն խաղալ եւ վերջին պահուն ճամբու դրած են։

Լրաառու

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Ս. Վրացեանի միջոցաւ, Հ. Յ. Դ. զինանշանը թիթեղներու թեւերէ շինուած, նուէր Րիօ տը Ժանէյրոյի Բարեկեն Միսին խումբի ընկերներէն։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Աննախընթաց ընդունելութիւն մը գտաւ ժողովրդական այս ամսաթերթը, ու տարածուեցաւ մեր բոլոր գաղութներուն մէջ։ Այլ եւս հանրային սեփականութիւն է ՀԱՅ - ԲՈՅԺը, արտասահմանի մեր ազգային ձեռնարկներէն մին անպայման. Ցաւով աւելի կը զարգանայ՝ ծաւալով ու բովանդակութեամբ, արժեցնելով ամէն հայ տան մէջ այցելու բժիշկի մը իր առաքելութիւնը.

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վարչութիւնը թէեւ խոստացած էր երբեք չաւելցնել իր բաժնեգինը, սակայն ներկայ տնտեսական [illegible] պարագաներու փոփոխութիւններ յարոյց, այնքան որ ֆրանսական թերթերու անտառան վարչութիւններն իսկ ստիպուեցան գնի յաւելում ընել։ ՀԱՅ - ԲՈՅԺ եւս ստիպուած է, այժմ, բարձրացնել իր բաժնեգինը յառաջիկայ յունուարէն սկսեալ։ Բոլոր անոնք որ վճարած են եւ կը վճարեն յունուարէն առաջ, կ՚ընդունուին հին բաժնեգինով յունուարէն վերջ (հեռաւոր գաղութներու համար՝ փետրուարէն վերջ)։ ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բաժնեգինը պիտի հաշուուի այսպէս —

	Ֆրանք
Ֆրանսա եւ գաղութներ	25
Պալքանեան երկիրներ	30
Ուրիշ երկիրներ	35

Խմբագիրը, նաժամարար այլ աշխատանքներ ստանձնելով, ակամայ ուշացուց Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի թիւերուն հրատարակութիւնը. Այժմ սկսած է պատրաստել եւ մամուլի յանձնել Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի թիւերը, որոնք պիտի ցրկուին առանձին առանձին եւ մէկ շաբաթ միջոցով [illegible] յունուարի մէջ եւ ամէն ամսու թիւ ցրկուի նոյն ամսուան սկիզբը։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վարչութիւնը սրտաբախութիւններ ունի աշխատակիցներուն մէջ։ Կը խնդրուի բաժանորդներէն, որ հասկնան սակայն՝ երբ բաժանորդի մը թերացումին սաթիւ կը չարժի կորուստ. Թերացող բաժանորդներու քմայքներուն եւ հին թերթերու բաժնեգին վճարելու ասխոյութիւններուն հետ հաշտ չէ ՀԱՅ - ԲՈՅԺի վարչութիւնը, [illegible] կը թելադրէ իրեն ոչ միայն հաւատարիմ բաժանորդներու բաղմութիւնը [illegible] ու հրատարակութիւնը երկու տարիէ ապահոված է այս թերթին կանոնաւոր վեր, այլ եւ խմբագրին փափաքը՝ ապահովելու համար աւելորդ թղթակցութիւններէ, որոնք կը ծանրացնեն իր յոգնութիւնները եւ արգելք կը դառնան այլ աշխատանքներուն։

Երրորդ տարուան սեմին՝ ՀԱՅ - ԲՈՅԺ իրեն պարտք կը համարի անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնել իր բարեկամներուն, որոնք նպաստեցին այս ժողովրդական ամսաթերթին յաջողութեան

Բաժնեգինը ղրկել Dr. Ch. AIVAZIAN 17, Rue Damesme, PARIS.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈՒԹՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— «Յատկանշական է, որ ամէն անգամ, երբ ոեւէ է մէկը, ըլլայ ան առձեռն փոքեղին Հակադաշնակցական համայնավար թէ Ռամկավար, փորձ կ՚ընէ գոչ[illegible] Հայաստանի շահերը, բողոքած է Հայկ. գաղութներու Հայաստանէն անջատելու դէմ ու պահանջած վերադարձնել զանոնք Հայաստանի կամ մատնանշած է Հայաստանի վերաբերեալ ցոյց տրուած խորական ոգին եւ կատարուած արտաքսական անարդարութիւնները, անմիջապէս այդ հայ համայնավարը կամ Ռամկավարը մեղադրուած են Դաշնակցական գաղափարները պաշտպանելու յանցանքին մէջ՝ ամբաստանուելով իրրեւ հակայեղափոխական, իբր Խորհրդային կառավարութեան թշնամի։

Տարիներ առաջ, երբ Մոսկուա «Ազգայնական թեքումներ» կը տեսնէր Հայաստանի մէջ գործող հայ համայնավար պաշտօնատարներու մէջ կը գոհանար միայն զանոնք Հայաստանէն հեռացնելով. Այսպէս մէկը միւսի ետեւէ հեռացուեցան Հայաստանէն Միասնիկեան, Լուկաշին, Ա. Յովհաննիսեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեան.

Սակայն, այժմ, ինչպէս որ ցոյց տուաւ Ա. Խանջեանի «ինքնասպանութիւնը» կամ աւելի ճիշդը, սպանութիւնը, Խորհրդային կառավարութիւնը չուզեր գոհանալ Հայաստանէն հեռացնելով միայն, այլ կը ձգտի բոլորովին չէզոքացնել եւ նոյն իսկ ոչնչացնել ազգայնական թեքում ունեցող հայ համայնավարները. Այդ նոր խոտացած քաղաքականութեան հետեւանքով է անկասկած որ վերջերս տեղի ունեցան համայնավար սկսնակ հայ գործիչներու արտաքսումներ, ձերբակալութիւններ եւ մինչեւ իսկ գնդակահարութիւններ

Զարմանալի չէ, որ այժմ խորհ. կառավարութեան մոլեռանդ բարեկամ ռամկավարներն անգամ կը յայտարարուին թշնամի եւ մինչեւ իսկ դաշնակցականներէն ոչ նուազ թշնամի իսկ խորհ. բարեկամ ռամկավար Ա. Զօպանեանի հետ նամակային յարաբերութիւն ունենալն յանցամ կը համարուիլ[illegible] յանցանք մը համայնավարի համար։

Ինչպէս կը տեսնուի, որ եւ է պաշտօն որ կ՚ըլլայ ի նպաստ Հայաստանի, որ եւ է պաշտպանութիւն որ կ՚ըլլայ յանուն հայ ազգային շահերու, որ եւ է խօսք որ կ՚ըլլայ յանուն հայկական հողերու՝ խորհ. կառավարութեան աչքին մահացու յանցանք մըն է։ Եւ յանցանքը գործողը, ըլլայ ան Ա. Խանջեանի պէս հաւատարիմ ու նուիրուած համայնավար մը թէ Ա. Զօպանեանի պէս հանրածանօթ խորհրդային բարեկամ մը, անխուսափելիօրէն կը նկատուի դաշնակցական գաղափարներ քարոզող կամ Դաշնակցութեան կամքին լծուած մէկը։ Որով ինչպէս ինքը՝ խորհ. կառավարութիւնն ալ ակամայ կը խոստովանի, հայ ազգային որ եւ է տեսակէտ կամ շահ պաշտպանելը անպայման դաշնակցական գործ է։

Այս է իրականութիւնը իր կատարեալ մերկութեամբ։

Խորհ. կառավարութիւնը պարզապէս հակապղային, ... հակահայկական քաղաքականութիւն կը վարէ։ Հետեւաբար, բոլոր անոնք, որ իրենց խղճի թելադրութեան կամ իրենց ազգային զգացումի ու արթնցած «գիտակցութեան» անսալով կ՚ը փորձեն Հայաստանի շահերը հետապնդել, հայ ազգային պահանջները առաջադրել, խորհրդային կառավարութեան աչքին թշնամիներ են ու միաժամանակ Դաշնակցութեան գործակալներ

Ահա այսպիսի հակահայ եւ հակահայաստանեան ձգտումներ ունեցող կառավարութիւն մըն է որ մեր երանելի ռամկավար հակառակորդները տակաւին կը յամառին կոչել Հայկական կառավարութիւն Ահա այսպիսի հակազգային կառավարութեան մը բարեկամութիւն ընելն է որ անոնք կը յարուցանեն նկատել «հակահայաստանեան» դաւաճանութիւն։ Ահա այսպիսի հակահայ կառավարութեան մը ծառայելը անոնք կը համարին մեծագոյն հայրենասիրութիւն»

ՍՈՒՐԻՈՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն.—

Երեք չորս հարիւր ազգայնական ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին ի նպաստ Ալէքսանտրէթի. Այս ցոյցը պատասխան մըն էր Էնկիւրիի մէջ թուրք ուսանողներու կազմակերպած վերջին ցոյցին, որով անոնք կը պահանջէին սանճագին կցումը Թուրքիոյ։

Այգուն, ուսանողները միասին կազմած անցան մայրաքաղաքին փողոցներէն, խանդավառութեամբ ողջունելով «Սուրիական ու Արաբական Ալէքսանտրէթ»ը։ Ցուցարարները պահ մը կանգ առին Աէրայի առջեւ եւ ծափահարելէ վերջ ի պատիւ ազգայնական Պլօքին եւ [illegible] կառավարութեան, սկսան գոչել.— «Ոչ մէկ թիզ մեր երկրամասէն՝ Թուրքիոյ»։ Ցոյցը վերջացաւ առանց մի-ջադէպի

*** Դամասկոսի «Էլ Էհամ» թերթը կը գրէ թէ Իրաքի կառավարութեան կողմէ պաշտօնաթղթութիւն մը հասած է Դամասկոս, Իր ընտրելու կարելին [illegible] չորս տեսակցութիններ ունենալու համար ազգայնական վարիչներուն հետ։ Կ՚ըսուի թէ Իրաքի վարչապետը որոշած է միջամտել Թուրքիոյ մօտ, կարգադրելու համար Սանճաքի խնդիրին շուրջ առաջացած վէճը։

ՕԴԱՆԱՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Դամասկոսի ուսանողները բազմաթիւ յանձնախումբեր կազմած են հանգանակութեան ձեռնարկելու եւ օդանաւ մը գնելու համար։ Այս օդանաւը պիտի նուիրուի Սուրիոյ յառաջիկայ պատերազմական նախարարութեան

Նոյն նպատակով ուրիշ յանձնախումբեր կազմուած են մայրաքաղաքի առեւտրական ու արհեստաւոր դասակարգին մէջ, ազգայնական վարիչ Ֆախրի Պարուտիի նախագահութեան տակ։ Յանձնախումբերը այժմ արդէն գործի լծուած են օդանաւորդութեան ֆոնտ մը հիմնելու համար

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (157)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

Ձեռքի հատա գաւազանով Վահէն սկսաւ մէկիկ մէկիկ ծեծել սալայատակի քարերը եւ ուշադրութեամբ մտիկ ընել անոնց հանած ձայներուն։ Ընդհանրապէս սուր եւ լեցուն ձայն մը կը լսուէր գաւազանի թխկոցին հետ, բայց երբ մօտեցաւ այն տեղին, որուն համար ըսեր էր թէ հոս է, գաւազանի հարուածէն տարօ-ծուն եւ խուլ ձայն մը ելաւ։

— Ձեզա,— ինքնիրեն ըսաւ Վահէն,— սուր ականջ մը անմիջապէս կրնայ զգալ ձայներու տարբերութիւնը Հարկաւոր է տակի կողմէն ուժեղ լծնարանով մը ամրացնել... Այդ մասին յետոյ կը մտածենք Երթանք վանահօր մօտ

Գիշերը, երբ ներկայ եղաւ ընկերներու աշխատանքին, Վահէն կատարելապէս համոզուեցաւ, որ թաքստոցն ու ճախարակը շատ յարմար կերպով շինուած էին ու մեծապէս կը դիւրացնէին աշխատանքը, մանաւանդ որ նոյն իսկ վանքի մէջ գտնուողները անցած դարձածէն ոչինչ կրնային իմանալ։

Սուրհանդակները, որոնք վանքի երիտասարդներէն էին, Խոյէն գաղիւ յուսաբացին հասան։ Երբ մօտեցան վանքին, ինչպէս մինչեւ այդ կ՚ընէին, փոխանակ գիւղի առջեւով անցնելու եւ գիմելու դէպի մեծ դարպասը, որ միակ մուտքն էր վանքին, ամբարէն շեղեցան ու մտան ձորը։ Եւ անոր իջնեցուցին պարսպի առջեւ։

Ցմփոնէրը երկու անգամ իրարու վրայ բուի ձայն հանեց։ Պարսպի վերէն լսուեցաւ նոյնանման ձայն մը։

Վահէն եւ ընկերները չարժական ճախարակը մօտեցուցին պարսպին, որու մէջ բացուած ծակէն կիսովին դուրս ինկաւ ճախարակի անիւը, ու երկար պարանը ճօճուելով սահեցաւ վար։ Քիչ վերջ, պարանը վարէն ուժգին կերպով ցնցուեցաւ. Առիւծ Գեւօն պարանի ծայրը բռնած սկսաւ քաշել։ Հեշտութեամբ ծանր խուրճինները վեր կը բարձրանային. Երբ ամբողջ պարանը վեր քաշուեցաւ, ճախարակը ետ քաշեցին, երկու քարեր դրին ծակին բերանը եւ սալայատակի խոշոր քարը տեղը իջեցնելով՝ գացին հանգստանալու։

Յաջորդ երեք օրերը, մեր բարեկամները շատ զբաղած էին։ Ալաշայի հայ գիւղացիները արդէն երթեւեկ ունէին պաշտպանական կարէյնի գիւղաքաղաքը։ Տաճկաստան վերադառնալու ժամանակ վանք կը հանդիպէին ու «ապրանքով» բեռնաւորուած կը վերադառնային իրենց գիւղերը։ Մեղուաբոյծ եւ հոկտեմբեր ամիսները տարուան ամէնէն նպաստաւոր եղանակը կը համարուէր փոխադրական գործի համար, երբ Քիւրտերը իջած կը լինէին լեռներէն, ու գիշերները այնքան երկար՝ որ գիւղացիք վանքէն մինչեւ իրենց գիւղերը կը հասնէին՝ դեռ լոյսը չբացուած։

Չորրորդ օրը կէսօրէ վերջ, Կարէյնիէն եկաւ Մարկոսը։ Երեք տարի առաջ, վանահայրը քան թուման տուած էր Վանքի ծառաներէն Մարկոսին, որ Կարէյնիի մէջ փոքր խանութ մը բանայ։ Կարէյնին քրտական կեդրոն մըն էր, ուր շրջաններէն Պարսիկներ ու Քիւրտեր կը հաւաքուէին ամէն ուրբաթ, պազարի օրը։ Մարկոսը միակ Հայն էր այդ գիւղաքաղաքին մէջ։ Ալաշայէն եկած Հայերը անոր կրպակը կը հաւաքուէին ու անոր հրահանգներ կը ստանային։ Միաժամանակ Մարկոսը վանահօր համար ականջի դեր կը կատարէր հողը ու լսած կարեւոր լուրերը կը հաղորդէր վարդապետին։

Երբ Մարկոսը, որ շատ խեղճ ու ծերունի մարդ մըն էր, առանձին մնաց վանահօր ու Վահէի հետ, անմիջապէս հաղորդեց կարեւոր լուրը, որու համար յատկապէս եկած էր։ Այդ առտու, Ալաշայի Խաչան գիւղէն Կարէյնի եկած էր Հայաստանցիներու ծերունի ցեղապետ Հիւսէյին բէկը, չիտուն ձոյամներով (ծառայ - զին-ուոր) շրջապատուած։

— Ձոյամները հարցուփորձելով իմացայ, որ բէկը վաղը կէսօրէ վերջ վանք ուխտի պիտի գայ։ Եկայ լուրը ձեզի իմացնելու։ Մնացածը դուք գիտէք։

Ծերունի Մարկոսը լուրը տալէ վերջ թոնրատուն անցաւ, ուր բրդոտ մը բան ուտելով անմիջապէս ճամբայ ելաւ դէպի Կարէյնի։

— Ի՞նչ ալ ժամանակ գտաւ ուխտի գալու, արմնեցած բազադանօչեց վանահայր պիտի գայ, ան ալ յետոյ ձիաւորով, օրերով պիտի ուտեն, խըմեն, թափեն... Երանի թէ շուտով կորսուէին երթային

Անխուսափելի չարիք մը,— հեգնօրէն ժպտեցաւ Վահէն՝ ուսերը թօթվելով։

Վանահայրը չպատասխանեց։ «Զինուորները պէտք է գիւղը տեղաւորել, միայն բէկը ու մօտ մարդիկ պէտք է տեղաւորել դպրոցի նոր շէնքին մէջ», կը մտածէր վանահայրը ու մէկէն Վահէին ուղղելով խօսքը՝ հարցուց.

— Իսկ դո՞ւ, Գեւօ՞ն, Համբո՞ը...

— Ե՞ս,— ու Վահէն բարձրաձայն սկսաւ ծիծաղիլ կողերը բռնած. անշուշտ աւելորդ Փարաջայ մը կ՚ունենաս, վարդապետ... իսկ ազգը պէտք է գիրեկները թաքստոցին մէջ մնան

X

— Բարի եկաք, մեր աչքի, մեր գլխի վրայ տեղ ունիք,—արեւելեան ընդունուած շողոքորթութեամբ վանահայրը դիմաւորեց Հիւսէյին բէկը, երբ վերջինս վար իջաւ ձիէն վանքի դարպասին առջեւ։

Վանահայրը, Գարեգին վարդապետը, Վահէն ու գիւղի մեծերը դարպասի առջեւ չարուած դիմաւորեցին բէկը

— Նոր չէ որ այս սրբատեղին ուխտի կուգամ, յարգելի վանահայր,— ըսաւ Հիւսէյին բէկը՝ գլխի շարժումով մը բարեւելով դիմաւորողները։

Ու անմիջապէս դարպասէն ներս մտաւ, մինչ իր հետեւորդները ձիերու սանձերը նետելով գիւղացի երիտասարդներուն՝ հետեւեցան իրենց առաջնորդին։

Բէկը հազիւ թէ ոտքը դրան սեմին դրած էր, երբ վանքի գիւղացիներէն մէկը ոչխար մը մորթեց, ինչպէս որ ընդունուած կարգն էր՝ բարեմաղթելով, որ բէկի ուխտը ընդունելի լինի։

— Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ Աստուած այս սուրբ գերեզմանը անաղարտ պահէ,— պատասխանեց բէկը,— հա՛, մեծ վարդապետ, հին բարեկամը հին պղպղատի նման ուժեղ կը լինի Երեք տարի առաջ մեծ աղուս առողջութեան պատճառով. Մեծ Սուրբի ոտքը եկայ, ուխտս լուեցաւ... այսօր ալ ...,— ու ծերունի բէկը՝ առանց խօսքը վերջացնելու վանքի բակը մտաւ։

Հիւսէյին բէկը նախ մօտեցաւ վանքի դրանը, ջերմեռանդօրէն համբուրեց դրան երկու կողմի քարերը ու ապա դառնալով վանահօրը՝ ըսաւ ժպտալով

— Տարիքը, մեծ վարդապետ... տարիքը... Կարէյնիէն մինչեւ հոս ձիու վրայ յոգնեցայ, եւ, որ օրերով ձիէ վար չէի իջներ։ Եթէ հրաման ընէք, քիչ մը հանգստանալ կ՚ուզեմ եւ յետոյ Սուրբի գերեզմանը այցելել։

Վանահայրը առաջնորդեց հիւրը նորակառոյց դպրոցը, որ նախօրօք շուկուած էր թանձր թաղիքներով, խալիներով եւ հաստ ներքնակներով։ Անկիւնի մինտէրին վրայ ծալապատիկ նստեցաւ բէկը, արմուկը բարձին կռթնցուցած։ Հետեւորդները մնացին դուրսը, մէկ մասն ալ լեցուեցաւ սենեակին առջեւ միջանցքին մէջ։ Վանահայրը, Գարեգին վարդապետը եւ Վահէն միայն ընկերացան բէկին, բստ ընդունուած սովորութեան՝ գետնի վրայ ծալապատիկ նստելով անկէ քիչ մը հեռու։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

թիւնները» Այցելութիւնը նպատակ է նաեւ մերձեցում հաստատելու Ռումանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Ֆրանսայի միջոցաւ: Արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ Ռումանիա երկարաձգումը՝ շարունակութիւնն է Ֆրանսայի, ինչպէս Ֆրանսան՝ Ռումանիոյ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ (Հրեղէն Խաչ) կիրակի օր փակեց իր առաջին համագումարը, յայտարարութեամբ մը պարզելով իր քաղաքական ծրագիրը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, գնդ. տը լա Ռօք յիշեցուց թէ այլեւս եկած է ժամանակը վերջ տալու Լէօն Պլումի կառավարութեան, փորձարկութեանց: Ցետոյ իբրեւ գերագոյն վտանգ ներկայացուց համայնավարութիւնը, որուն յաջողութիւնը «յառաջ պիտի բերէ մեր հայրենիքին փլուզումը եւ գերմանական բանակներու նոր արշաւանք մը: Համայնավարութիւնը պատերազմ է, ներքին եւ արտաքին: Համայնավարութիւնը ասիական չղթայազերծ բարբարոսութիւնն է մեր օրհնեալ հողին վրայ: Բոլշեւիկեան համայնավարութիւնը անճանաչելի վայրենութիւնն է»:

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ բանուորներու գործադուլը, որ պիտի դադրէր վարչապետին յանձնարարութեամբ, կը շարունակուի դեռ, հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններուն մէջ: Բանուորները կը մերժեն որ եւ է պատժական տնօրինութիւն, մինչ գործատէրերը կը դժկամակին նորէն գործի առնել գործադուլին վարիչները: Ուրիշ հաստատութեանց բանուորներն ալ ուժ կուտան բանթողներուն:

*** Փարիզի բանջարավաճառներու գործադուլը վերջացաւ, առանց իր գլխաւոր նպատակին հասնելու:

ԿԻՆ ՄԸ ԿԹՆԱԿԷՆ ՁԱՐԿԱՒ օդանաւորդ մը, Վերսայլի մօտ, երբ միասին ճամբայ ելած էին եւ հազիւ 400 մեթր բարձրացած: Օդանաւորդը յաջողեցաւ վար իջնեցնել օդանաւը եւ ազատիլ, իսկ վրէժխնդիր կինը անոր տեղը անցնելով թռաւ անծանօթ ուղղութեամբ: Վիրաւորը 29 տարեկան մեքենագէտ մըն է, իսկ ատրճանակ պարպողը՝ Ֆիկին Շմէտէր, 32 տարեկան կին մը, որ ամուսնալուծուելով, կ'ուզէր կարգուիլ մեքենագէտին հետ, բայց այս վերջինը մերժած էր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ, Երիքովի ճամբուն վրայ, զինեալ աւազակներ յարձակելով կողոպտեցին հինգ ինքնաշարժներ: Ուրիշ վայրի մը մէջ ալ յարձակման ենթարկուեցան երկու ինքնաշարժներ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Տալատիէ ճառ մը խօսելով Ավինեօնի մէջ,, ազդարարեց.— «Անոնք որ կեղծաւորաբար իրենց հայրենիքը զինաթափ ընելու գարշելի գործը կը կատարեն, իրաւունք չունին դաս տալու ինծի»:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Բրէտի Փօնսիէի դեկտեմբեր 15ի վիճակահանութենէն 762,857 թիւը (1903) շահած է 50.000 ֆր., 54.979 թիւը (1911) 30.000 ֆրանք

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ. ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 7, 29, 53, 60, 78, 82, 128, 158, 159, 170, 174, 187, 193, 195, 210, 218, 237, 244, 254, 257, 260, 267, 272, 275, 288, 292, 297, 303, 308, 317, 326, 352, 355, 385, 396, 397, 408, 412, 419, 420, 435, 440, 446, 452, 470, 480, 482, 492, 514, 517, 532, 544, 572, 573, 577, 588, 589, 601, 602, 621, 632, 633, 675, 677, 705, 717, 727, 745, 754, 758, 766, 769, 795, 803, 808, 820, 837, 844, 865, 868, 879, 887, 905, 914, 919, 922, 936, 945, 947, 958, 960, 963, 1010, 1014, 1021, 1032, 1040, 1056, 1060, 1062, 1065, 1066, 1072, 1098, 1118, 1140, 1144, 1165, 1177, 1197, 1198, 1202, 1206, 1213, 1217, 1221, 1230, 1232, 1250, 1256, 1268, 1272, 1281, 1284, 1290, 1298, 1304, 1305, 1319, 1320, 1331, 1335, 1345, 13.., 1360, 1362, 1373, 1381, 1394, 1395, 14.., 1409, 1420, 1428, 1438, 1439, 1452, 146., 1494, 1499, 1504, 1513, 1525, 1528, 1534, 1536, 1566, 1572, 1579, 1582, 1597, 162., 1629, 1636, 1646, 1659, 1675, 1699, 170., 1701, 1704, 1706, 1718, 1725, 1730, 1749, 1775, 1776, 1785, 1790, 1821, 1829, 1837, 1840, 1849, 1856, 1858, 1868, 1870, 1874, 1879, 1903, 1904, 1906, 1907, 1912, 1937, 220, 1048, 1860.

«ՍԱՆՕԹ» — Շահողներէն կը խնդրուի մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամով, ներկայանալ Դպրոցասէրի վարչութեան, ստանալու համար իրենց պարգեւները: Կը յայտարարուի, որ այդ պայմանաժամը լրանալէն վերջ կատարուած դիմումներուն ընթացք չի տրուիր:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Յ. Պալըղճեանէ 100 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տքթ. Նազարեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ 500 ֆր Պ. Գ. Ա. Կիւրղնեանէ եւ 100 ֆր. Պ. Ա. Համբարձումեանէ ողբացեալ փաստ. Գարբիէլ Լփէնար Նորատունկեանի մահուան առթիւ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր կազմակերպած թէյասեղանին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 15, Պ. Հայկ Բանիկեան 20, Տիկ. Տէտէեան 25, Պ. Գույումճեան 20, Պ. Զատիկ Թէրզիեան մէկ շիշ շամփանեա եւ 15 ֆր., Տէր եւ Տիկին Այարեան 15, Տիկ. Կարմրուքեան, Պ. Պարսամեան, Պ. Գէորգեան, Պ. Մինասեան,, Պ. Նշան Դարբինեան, Պ. Միրիճան Շիրվանեան 10ական, Պ. Արմէն Գօյաճեան 20, Պ. Հանտալեան 20, Պ. Գասպարեան, Պ. Ցարութիւն Շիրվանեան, Ֆարչեան, Ցովնան, Հրմպէտեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Քարաճեան 15, Տէր եւ Տիկին Դափամաճեան 20. Տիկ. Վարդանեան 5: Գումար 305 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Գամպէօ-Քայեանի Արծիւ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՐ-ԳՈՒԱ-ԳՈԼՈՆՊ «Արամ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտադիր ներկայութիւն:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը Վիեննի մէջ

կազմակերպուած Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
տեղի կ'ունենայ 26 դեկտ., շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ռ.Ա.Կ. սրահին մէջ:
Մանկական թատերգութիւն, պար, արտասանութիւն, խմբերգ, տօնածառ եւլն. եւլն.
Պիտի խօսի՝ ՕՐ. Հ. ՄԻՍԱՔՃԵԱՆ
Մուտք 2 ֆր.

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ
կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ
Տոմսեր 5 եւ 3 ֆր. փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

Մարսէյլի Ամառիոյ եւ Մարզասէր Հայր. Միութեան կողմէ
24 դեկտ. հինգշաբթի (Ֆրանսական թեման իրիկունը)
ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Mazenod մէջ, 88 rue d'Aubagne
Դերասան ԹՈՒԱԳՕՇ եւ իր խումբը կը ներկայացնեն
ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Կը մասնակցին երգչուհի ՕՐ. ՄՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (... վկայուած) եւ Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր
ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ՉԷՔԷՄԵԱՆԻ
ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ—ԽԱՉԻԿԵԱՆ մեծ ժազը
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:
Մուտք՝ այր եւ կին 10 ֆր., մէկ անձի համար 7 ֆր:
Տոմսերը կը ծախուին միութեան կեդրոնը, 5 Ave. Camille Pelletan Պ. Զորիկեանի մօտ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Սալոնոյ Զարի Հայր. Միութիւնը իր բոլոր հայրենակիցներուն կողմէ խորին կսկիծով ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր հայրենակից երիտասարդ մտաւորական՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն:

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՕՆՏԻՆ

Ընկ. Սեդրակ Սասունիի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.—
Փարիզի Սալոնոյ Զարի Հայր. Միութիւն 50 ֆր.
Ընկ. Ա. Դրէշս Պօղոսեան 10 »
Գումար 60 ֆր

×

Մեր խորին կսկիծը եւ ցաւակցութիւնը կը յայտնենք հայրենակիցներ՝ Պ. Պ. Կարօ եւ Արմէն Սասունիին եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի եղբօր՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ.

Տէր եւ Տիկ. Խ. Վարդապետեան
Տէհրան

×

Հայրենակիցներ Փիլոս Սարգիսեան, Լեւոն Աստուրեան, Արշակ Յակոբեան խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց հայրենակից՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօյաճեան խորապէս ազդուած ընկեր Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ ցաւակցութիւնին կը յայտնեն եւ մխիթարութիւն կը մաղթեն ընկեր Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն.

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնը անգուգական հայրենակից ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ ընկեր Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն:
Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Խայրապետեան

×

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Լասիոթայի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր հայրենակից Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

×

Մարսէյլի «Համազգային» ընկերութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամներու վշտակցութիւնը կը յայտնէ Համազգայինի կեդրոնական մարմնի փոխ նախագահ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբօր Պ. Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն, ինչպէս նաեւ Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան.

Սիփան Կոմիտէն ... իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր թանկագին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլ-Աղնուվիլի Վարդան Ենթակոմիտէն իր խոր կսկիծը կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, ընկ. Կ. ... եւ իր պարագաներուն:

×

Գրընոպլի Նէմրութ խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն

×

Սէնթ-Էթիէնի Լիվերի Բոսֆիի խումբը իր խորին ցաւը կը յայտնէ ընկեր Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ իր եղբօր՝ Կարօին եւ բոլոր պարագաներուն

×

Հ. Յ. Դ. Ռիւաժի Գէորգ Չավուշ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ... մահուան առթիւ ընկեր ... եւ իր պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Ցէսինի կազմի բոլոր ընկերները անհուն վշտով կ'ողբան մահը ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն:

×

Մարսէյլի Սալոնոյ Զարի Հայր. Կեդ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւն ... ընկեր Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ... մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

×

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը Տիկ. ՄԱՐԻԱՄ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր քրոջ՝ ընկերուհի Վերգինէ Պուչաճեանի. եւ փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վեթերաններու ֆօնտին, եւ խնդրուի Վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէէն ստանալ վերոյիշեալ գումարը:

×

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւնը հայրենակցուհի ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐԱԶԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ համագուցեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՍԻՄՈՆ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ
ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑ
1937 ԺԲ. տարի
ԳԻՆ 5 ֆրանք:
Դիմել երկասիրողին՝ 44 rue du Commerce, Colombes (Seine). France.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Ազուանեան, թառիստ Աբգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուտճեան, Տիկ. Թ. Գույումճեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (ֆանթէզի):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւուրեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ:

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր. այրերու 7.50 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէքիս, Փարիզ (20): Կիչէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր Միութեան
Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Եաճըրկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիփս
Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.
ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն
Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ
Մուտք 3 ֆր.

«Պտուղի Օր»

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2–12
Թուսալեան երաժշտանոցի սրահին մէջ. 26 Ave. de Tokio

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 23 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3302

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Ըսինք թէ անկախ՝ հողային եւ տնտեսական պահանջներէն, ապահովութեան խնդիր մըն է Հայաստանի սահմանալէնը, որ Թալուսթա՝ խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ։ Մինչդեռ մեր երանելի հակառակորդները կամ բոլորովին կը ժխտեն որ եւ է սահմանային հարց, եւ կամ պարզապէս «վարչական բաժանում» կը նկատեն զայն։

Կարելի էր հարցնել թէ որ եւ է առեն քարտէսի վրայ նայա՞ծ են այս պարոնները։

Կարելի էր հարցնել, զարմանալ, Հօկի շրջան քարոզիչին, թէ այսօրուան Հայաստանը ձգախէժ գնդա՞կ մըն է, որպէսզի փչե-լով - փչելով լայնցնես եւ մինչեւ 5–6 միլիոն բնակիչ տեղաւորես...

Բայց աւելորդ է։ Այսպիսի հարցումներ ըսպել այդ մարդոց՝ պիտի նշանակէր ջուր ծեծել։

Մենք սրտաւոր փէ՛կ մը այս պարագաները, աւելորդ անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ՝ ինչ որ «Հայաստանակ-ցութիւն» կը կոչուի, իրականին մէջ գիտակից կամ անգիտակից թշնամութիւն մըն է հայրենիքին դէմ, անոր զարգացման եւ զօ-րացման իրաւունքներուն դէմ։

Մանաւանդ որ, երբ սահմանային խնդիր եւ ուրիշ արդար ի-րաւունքներ կը պահանջուին, այդ բոլորը կը հիմնաւորուին նոյն ինքն խորհրդային սահմանադրութեամբ, բուն իսկ Լէնինի հռչա-կած սկզբունքներուն համաձայն։

Կարելի էր վիճիլ գործերու մեթոտներու մասին, հակաճառել այս կամ այն եղանակին։ Բայց դէմ ելլել բուն իսկ սկզբունքին, եւ յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ Հայաստան սահմանային խն-դիր չունի,— կը նշանակէ ծառայել անարդարութեան։

Այդ պաշտօնը լաւ կը կատարեն ինչպէս Երեւանի, նոյնպէս ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Պայման չէ որ արտասահ-մանէն ալ զանազան հասանքներ կարաւանին խառնուին, իբրեւ փոխասաց տիրացու։

Տեսաք թէ «կովկազ»ները ինչպէս կ'ըմբռնեն Կովկասի ազա-տագրութիւնը,— հակելով դէպի Թուրքիա, արեւմտամութիւն, ա-ւելի ուժ եւ կորով մաղթելով անոր։

Արդ, այսօրուան Հայաստանի սահմանները այնպէս են գա-ծաւորուած, որ, գերագանցապէս կը ծառայեն այդ չարաչուք ծրագրին,— Թուրքիոյ զօրացման։ Անոնց տակ Հայաստանը օգտ-կելու։

Բարեհաճեցէք աչք մը նետել քարտէսին վրայ։ Մասնագիտա-կան կարողութիւն չի պահանջեր այդ յղանութիւնը, ռազմագիտ-նական եզրակացութեան յանգելու համար։

Պատմական պատեհութիւն մը ներկայացած էր, քչիկ մը ար-դարութիւն ստանալու համար, բայց կորսնցուցինք զայն։

Ձենք ըսեր թէ կրնայինք չահիլ զայն, ազգովին սուրի կանգնելով եւ բոցերին տեղացնելով։

Մենք այդպիսի միամտութիւններ չենք ունեցած որ եւ է ա-տեն։ Գիտենք մեր հնարաւորութիւնները, եւ երբեք լեռներ գլորե-լու յաւակնութիւններ չենք սնուցած։

Եւ սակայն, գիտենք նաեւ որ, այս հարցին արծարծման առ-թիւ պարզուած տեսարանը — սահմանալէնի դատին դէմ սար-քուած գռեհիկ խաչակրութիւնը — այլապէս վնասեց մեր իրա-ւունքներուն։

Իբրեւ քաղաքական պատկեր, այդ գարշելի պայքարը կազմեց արատ մը՝ Հայկական Արտասահմանի համար, թշնամիներուն քէֆին, բարեկամներուն զարմանալը ներշնչելով։

Այդ երեւոյթը պարզապէս ծառայեց արտասահմանի մէջ ալ կրկնելու Ն. Հայաստանի պատուներուն բերանը դրուած եղանակ մը,— «Սամիտր յաւ ա, կործի կրաւ ա»։

Մինչդեռ գիտենք որ, Սովետը ամէնէն ըմբոստացուցիչ ա-նարդարութիւնը գործեց մինուճար Հայաստանի դէմ, կոպտօ-րէն անդամատելով անոր մարմինը եւ զայն վերածելով խարխուլ միաւորի մը։

Ի վերջոյ զանազան թերթերու մէջ թխուած փաստաբանու-թիւններով, անամէջ կանչերով կամ Հօկի յումաններով չէ որ պիտի զարգանայ ու զօրանայ հայրենիքը։

Ամէնէն բախտաւոր երկիրն ալ կը կարօտի աշխարհագրական, տնտեսական եւ ռազմական պահանջներու, որպէսզի կարենայ սա-քի կենալ եւ աճիլ։

Մինչդեռ Հայաստանը ոչ միայն ամէնէն իրաւազուրկն է, ամ-բողջ Կովկասի մէջ, այլեւ իր աշխարհագրական դիրքովն իսկ ա-մէնէն անճարը։

Թող չխօսին կարմիր բանակի միլիոններուն եւ ուրիշ հրաշա-լիքներու մասին։

Ամէն երկիր՝ նախ բնական պաշտպանութեան, ապահովու-թեան տարրերը պէտք է ունենայ։ Այսօրուան Հայաստանը զրկը-ւած չէ այդ բնական առաւելութիւններէն, բայց զրկուած է իր վարչական բաժանումներով, բոլորովին ենթակայ՝ դրացիներու քմահաճոյքին կամ փորձութեանց։

Այսպէ՛ս պէտք է քննել կացութիւնը, որ եւ է տեսակէտ պար-զած առեն։ Մնացեալը ճամարտակութիւն է եւ խուժանավարա-կան մարդանք։

Թերեւս շատեր այսօր չեն ըմբռներ կատարուած անարդարու-թեան, բուն բառով՝ բարբարոսութեան խորութիւնը եւ անոր ան-խուսափելի հետեւանքները, բայց պատմութիւնը պիտի արձակէ իր վճիռը, ճակատագրական պահուն։

Երանի՜ թէ մենք սխալած ըլլայինք ուրիշներու «իմաստու-թեան» առջեւ ...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻՆ
Ալէքսանտրէթի վէճին առթիւ

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործովարը, Փարիզ հա-սաւ երկուշաբթի օր, եւ անմիջապէս արտաքին գործերու պաշտօ-նատունը գնաց դեսպանին հետ, ուր կը սպասէին արտաքին նա-խարար Պ. Իվօն Տէլպոս եւ խորհրդականը՝ Պ. Վիէնօ։ Երկու նա-խարարներուն միջեւ տեղի ունեցաւ երկար տեսակցութիւն մը, որ շարունակուեցաւ կէս օրէն վերջն ալ։ Այս անգամ Թրքական պատ-ուիրակութեան կ'ընկերանային Պ. Նուման, արտաքին գործովա-րութեան ընդհ. քարտուղարը եւ Հասան Րիզա, Թուրքիոյ հանրա-պետութեան նախագահութեան ընդհ. քարտուղարը։ Իսկ Ֆրան-սայի կողմէ ներկայ էին նաեւ Պ. Փոնսօ՝ Էնգիւրիի դեսպանը, Պ. Սէն-Քանթէն եւ Պ. Շովէլ։

Ինչպէս կը յիշուի, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի վերջին ժողովին մէջ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որուն համա-ձայն երեք գիտողներ պիտի երկուին Ալէքսանտրէթ, քննելու հա-մար ապահովութեան խնդիրը. իսկ բուն վէճին լուծումը յետա-ձգուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդի յունուարի նստաշրջանին։ Թուրքիա ձեռնպահ մնաց քուէարկութեան պահուն, եւ այժմ կ'ուզէ իր պա-հանջները արժեցնել ուղղակի բանակցութիւններով, Ազգաժողո-վին քննութենէն առաջ։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի տեսակէտը չէ փոխուած։ Իբրեւ հոգատար պետութիւն, Ֆրանսա չի կրնար միա-կողմանի կարգադրութիւն մը ընդունիլ Սանճաքին համար։ Քանի որ հոգատարութեան իրաւունքը ստացած է Ազգաժողովէն, վերջ-նական վճիռն ալ անոր կ'իյնայ։ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսական կառա-վարութիւնը պատրաստ է աւելի ընդլայնելու Ալէքսանտրէթ-Ան-տիոքի վարչական ինքնավարութիւնը, մինչ Թուրքերը այնպիսի բաներ կը պահանջեն որ բացարձակ անկախութեան կը տանին։ Ա-մէն պարագայի մէջ, բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Փարիզի ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները պիտի ծառայեն ոչ միայն հարթելու գետինը, այլեւ փարատելու Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները։

*** Իբրեւ գիտող Ալէքսանտրէթ պիտի երթան հետեւեալ ներ-կայացուցիչները.— Պ. Հէլլթաո (Նորվեկիացի), Պ. Քառօն (Հո-լանտացի) եւ Պ. Վաթէնվիլ (Զուիցերիացի)։

«Հարկ է. զսպացնել Թո տիրաւե...»

Սէն-Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, գրել կուտայ իր քրոնիկին մէջ.

— «Կ'ըսեն թէ Ալէքսանտրէթի խնդիրը պատրուակ մըն է, թէ Թուրքերուն գլխաւոր տրտունջը այն է որ Ֆրանսա կ'ուզէ փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը կնքումը։ Անհիմն է այս պատմութիւնը։ Թուրքիոյ ապահովութիւնը երաշխաւորուած է պալ-քանեան միութեամբ, խորհրդային իշխանութեան հետ կնքուած դաշինքով մը, Անգլիոյ հետ կնքուած հաշտութեամբ, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով։ Ֆրանսայի ընթացքը ոչ միայն որ եւ է առհաւութիւն չէ պատճառած Թուրքերուն, այլեւ նշանակալից ծա-ռայութիւն մը մատուցած է, ՁԱՆԱԼՈՎ ԴԷՊԻ ԵԹՈՎՊԻԱ ՈՒՂ-ՂԵԼ ԻՏԱԼԻՈՅ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ, ՈՐ ԹԵՐԵՒՍ ՄԻԱԿ ԼՈՒՐՋ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆ ԷՐ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԿՈՂՄԷՆ»։

Ցետոյ պարզելով Ալէքսանտրէթի վէճին էութիւնը, Սէն-Պրիս կ'եզրակացնէ.

— «Անհրաժեշտ է որ ջանանք ելլել այս գործին մէջէն։ ԱՆ-ՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ ՄԻՋՈՑԸ ԳՏՆԵՆՔ ԳՈՀԱՑՆԵԼՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ, որոնք կ'ուզեն Ալէքսանտրէթը անջատել Սուրիայէն, առանց դժ-գոհութիւն պատճառելու Սուրիացիներուն որոնց միութիւն խոս-տացած ենք եւ առանց զրգռելու Տիւրզիները եւ Ալէվիները որոնց պարտադրած ենք այս միութիւնը։ Ահա Ր. Արասի եւ Իվօն Տէլպո-սի լուծելիք բուն խնդիրը»։

Կամաց կամաց բոլորն ալ կը ճանչնան Եթովպիոյ գրաւումը...

Մինչեւ հիմա տասը պետութիւններ միայն ճանչցած էին Ե-թովպիոյ գրաւումը, գլուխն ըլլալով Գերմանիան։ Կամաց կա-մաց ուրիշներ ալ կը հետեւին նոյն ճամբուն։ Իսկ երկու գլխաւոր պետութիւններ, Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնց ընթացքէն կախում ունի յարաբերութեանց բարւոքումը, որոշեցին Ատիս-Ապէպայի իրենց դեսպանութիւնները վերածել ընդհ. հիւպատոսութեան։ Ճիշդ է որ այս որոշումը հաղորդած առեն երկու պետութիւնները վերապահում յայտնած են իրաւական ճանաչման մասին, բայց երկրորդական է այդ, պարզապէս չվիրաւորելու համար Ազգաժո-ղովին դիւրազգածութիւնը։ Իրականին մէջ, երբ դեսպանութեան փոխարէն հիւպատոսութիւն կը հաստատուի, կը նշանակէ թէ Ե-թովպիան այլեւս անկախ պետութիւն մը չէ։

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ մօտերս ընդհ. հիւ-պատոս մը պիտի ղրկէ Ատիս-Ապէպա։

Պոլիվարական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց իր ճանաչումը եւ արտօնութիւն ստացաւ հիւպատոսարան մը բանա-լու Ատիս-Ապէպայի մէջ։

*** Պարտուած արքան՝ Հայլէ Սէլասիէ այլեւս համոզուե-լով թէ պիտի չկրնայ վերահաստատել իր կայսրութիւնը, որոշեց ծախել իր գոհարեղէնները եւ արծաթեղէնները։ Երկուշաբթի օր Լոնտոնի մէջ ծախու հանուեցան քանի մը հարիւր քիլօ արծաթե-ղէններ։ Թէեւ հետաքրքրութիւն շարժած էր այս դէպքը, բայց առաջին օրուան աճուրդէն հազիւ 265,650 ֆրանքի գումար մը գո-յացաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ԱՊՐԻԼԸ ԱՒԵԼԻ ԱԺԱՆ Է

Իրադէպ մը կը պատմէ.—

Մեռել մը ունէինք, Փարիզի Հայոց եկեղեցին գացինք, թաղումը կար-գադրելու համար։

Ի՞նչ առաջնանի յուղարկաւորու-թիւն կ'ուզէք։

— Զախաւոր, ոչ անձնապաշտական, ...ալ միջինէն վար։

— Միայն կեդրոնական ջահը կը վա-ռենք, եւ երկու աւետարան կարդանք, առնէնք մէկ՝ 800 ֆրանք։

— Իսկ եթէ մէկալ երկու ջահերն ալ վառէ՞ք։

— Երկու խոշորական ֆրանքէն 400 եղաւ հաշիւը։

Եթէ երգեհոնն ալ տրամադրէ՞ք։

— Երկու հարիւր ֆրանք ալ անոր համար կը վճարէք, ըսելով 1200։

— Կարելի չէ նուիրատուն ալ պատ-մագրել։

— Երբ հարիւր եւս կը վճարէք, ըսելով համագումար 1500 ֆրանք։

— Ինչի՞ն պէտք է այս գինները։

— Ինչպէս, կարծ կարդացէք. անոր սակագինը կախուած է։ Մինչեւ 8000 ֆրանքի յուղարկաւորութիւն կրնանք սարքել։

— Իսկ ամէնէն աժա՞նը։

— Բացարձակապէս ձրիներէն զատ, ամէնէն վար գինը 300 ֆրանք է։ Բայց կարծեմ ձրիին դարմանի մը-նել մը չէ։

— Ո՛չ, բայց եւ այնպէս, ճիշդ պա-հանջած գինը գլխու պտոյտ կու-տայ.— մէկ ջահ եւ 2 ակռաներ՝ 600, միւս երկու ջահերն ալ 200ական՝ 400... Մէկ ժամուան մէջ քանի՞ ֆր-րանքի եկեղեցական լոյս կը սպառի։

— Ահ աս է. կա՛մ կը վճարէք եւ միւս ջահերն ալ կը վառենք, եւ կամ կը զոհենք մէկ ջահով։

Մեր բարեկամը գլխիկոր կը համա-կերպի, գնելով միայն 600 ֆրանք,— մէկ ջահ եւ երկու ակռաներ։

— Քիչ մնաց պիտի հրաժարէի եկե-ղեցիէն, բայց եղածը եղած էր։ Ցետոյ ինքզինքս մխիթարեցի հանճարեղ մը-տածումով մը,— թող միայն մէկ ջահ վառեն, յոյսը որքան քիչ ըլլայ, այն-քան խորհրդաւոր կ'երեւայ, քանի որ եղածը թաղում է, եւ ոչ թէ հարս-նիք։

— Ի՞նչ կը կարծես այս վճարին տե-ղեկութիւն։

— Շատ - շատ 25—50 ֆրանք, եւ-րոպական։ Ուղիղ..., եթէ «անձնա-բաղար» եղած չըլլայ։ Մնացեալը կը մնէ ժամուն սնտուկը։

— Ա՞յս է որ կը կոչուի կրօնական ընկերակցութիւն։

— Չեմ գիտեր. բայց անգամ եւս համոզուեցայ թէ՝ այս քաղաքին մէջ ապրիլը աւելի աժան է քան մեռնիլը։ Եւ յետոյ, որ հասկցայ թէ ինչու շատեր զանց կ'առնեն Հայոց եկեղե-ցին, կա՛մ ուրիշ եկեղեցի առնելով, եւ կամ ուղղակի ... Եւ ... ո՞ւ ... քիչ մը կը ... ի՞նչ ... երկու ... կրօնական ... եւ ...

Լաւելով բարեկամիս պատմութիւնը, որոշեցի... կարելի եղածին չափ ուշ մեռնիլ. կամ անշուշտ փորձել ուրիշ քաղաքի մը մէջ, սակէն պարագային տակ՝ Փարիզէն դուրս։

Կը միանա՞ք ինծի նոյն միութիւն մը կազմելու համար այս ուղղու-թեամբ, համապատասխան կանոնա-գիր - ծրագրով։

ՎԱՀԷ

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին բաշխումը

Պատկան Մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, դեկտ. 20 թուակիրով —

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժնին բաշխման յանձնաժողովը ի նիստ գումարուեցաւ 1936 դեկտեմբեր 3ին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Մ. Փանի։

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հայկական բաժնին հասոյթը ե-ղած էր վերջին երկու եռամսեակներու ընթացքին (1936ի երկրորդ եւ երրորդ եռամսեայ) 30,567.65 ֆրանք, որ զգալապէս պակաս է անկից առաջ գոյացած հասոյթներէն։ Յանձնաժողովը հետեւա-բար ստիպուեցաւ տրամադրելի նպաստը բաշխել էապէս աղքա-տախնամ մարմիններու եւ յետաձգել նպաստընկալ ուրիշ մարմին-ներու եղած օժանդակութիւնը մինչեւ յառաջիկայ բաշխումը, որ շատ հաւանօրէն աւելի կարեւոր գումարի մը շուրջ պիտի դառնայ։

Տրամադրելի գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Աղքատախնամ-Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի	ֆր.	10000
2.— Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց		8000
3.— Աղքատախնամ Մարմին Լիոնի		3500
4.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի		1000
5.— Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Կարմիր Խ. Օ. Մասնճ.		2000
6.— Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Որբ. Օգ. Մասնաճ.		1000
7.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի վարչութիւն		2000
8.— Ռուսահայ Կանանց Միութիւն		1500
9.— Նիսի Հայ Աղքատախնամ Մարմին		500
10.— Լա Սիոթայի Հայ Գաղութի Յանձնախումբ		500

Վերոյիշեալ նիստին մէջ տրուած որոշման համաձայն, յանձ-նաժողովս ներկայիս կը հրաւիրէ թէ նոյն անգամ եւ թէ անկից ա-ռաջ իրմէ նպաստ ստացած մարմինները ներկայ տարուան վերջը համառօտ տեղեկագիր մը ղրկել իրեն՝ իրենց վերջին երկու տար-ուան գործունէութեան եւ ընդհանուր ելեւմուտքին մասին։ Ասիկա անհրաժեշտ պայման մըն է նոր նպաստ ստանալու իրաւունք ունե-նալու համար։ Յանձնաժողովը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ թէ Նան-սէնեան դրոշմաթուղթին հասոյթը, ըստ պետական հրամանագի-րին, պէտք է յատկացուի արդէն գոյութիւն ունեցող եւ որոշ պիւտճէի ու գործունէութեան ապացոյցը տուած մարմիններու։

ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՐՋԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին բո-լոր ճակատներուն վրայ, թնդանօթներով եւ օդանաւային յարձա-կումներով։ Կ'ըսուի թէ Մատրիտի կառավարութիւնը եւ ազգայ-նական հրամանատարութիւնը բանակցութիւններ կը կատարեն, 2000 պատանդներ փոխանակելու համար։ Կառավարական աղբիւ-րէ կը հաղորդեն թէ ապստամբները պարտութիւն մը կրեցին, ի-րենց ետին ձգելով մեծաքանակ ռազմամթերք եւ պաշար։

Խորհրդային շոգենաւի մը հրկիզման առթիւ, Մոսկուայի կա-ռավարութիւնը կը սպառնայ խիստ միջոցներ ձեռք առնել Սպա-նիոյ ապստամբներուն դէմ։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը Անգ-լիոյ արտաքին պաշտօնատունը երթալով, լուսաբանութիւններ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ

Շնորհաւորելի է «Յառաջ»ի այն ուղղութիւնը, որով Թուրքիոյ վերաբերեալ որ եւ է դէպք, ձեռնարկ եւ երեւոյթ օրը օրին կը պարզէ հասարակութեան։ Ժամանակին [illegible] ատենները, ուշադրութեամբ չհետեւելով Թուրքիոյ ներքին շարժումներուն, ներելի չէ կրկնել նոյն սխալը, եւ ընդհանրապէս պարտաւոր ենք աւելի մօտէն հետեւիլ թրքական անցուդարձին։

«Յառաջ»ի թրքագէտ աշխատակից ընկ. Վ. Իշխանեանի յօդուածները որոշ դեր մը կը կատարեն այս տեսակէտէն։

Ամերիկացի մասնագէտ մը վերջերս գրութիւն մը նուիրած է Թուրքիոյ ճարտարարուեստական գործունէութեան, կարեւոր հանդէսի մը մէջ. Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

Յաճախ կրկնուած է թէ թրքական մտայնութիւնը կրճատի [illegible] ապագայնականութիւն, աշխարհականացում եւ ճարտարարուեստացում. սակայն հիմնական փոփոխութիւնը զոր կրած է Թուրքիա այսօր, տնտեսականն է թերեւս, կաղապարուած Ռուսիոյ այնքան յաջող հնգամեայ ծրագրին վրայ։

Օսմ. կայսրութեան քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական կառուցուածքը միջնադարեան էր, հողային հիմերու վրայ հաստատուած, եւ շնորհիւ այսպէս առեւտրական քաղաքականութեան՝ արեւմտեան [illegible] թիւնները այդ հսկայ կայսրութիւնը տնտեսական պարզ գաղթավայրի մը վերածած էին, մինչեւ համաշխարհային պատերազմը։ 1923ին, Քէմալ Աթաթիւրքի Հանրապետութեան հռչակումէն ետքն էր որ Թուրքերը քաղաքական անկախութեան հետ, տնտեսական անկախութեան ալ ձգտեցան. 1927ի մարդահամարէն յայտնի կ'ըլլայ որ այդ միջոցին Թուրքիոյ մէջ կային 65.245 ճարտարարուեստի հիմնարկութիւններ, 257 000 բանուորներով։ Հարիւրէ աւելի գործաւոր ունեցող միայն երեք աշխատանոց, 50 եւ աւելի մարդ աշխատցնող արհեստանոց՝ 321. [illegible] հաստատութիւններուն համար օգտագործուած ուժի ընդհ. քանակն էր 165.000 ձիու ուժ։ 1927 թուին ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ հում նիւթի համար ծախսուած է, ընդամէնը 232.666.000 թրք. ոսկի, իսկ ընդ. արտադրութեան գումարը 432.740 000 ոսկի։ Թուրք ճարտարարուեստին 93 առ հարիւրը կը կազմէն հողագործութիւն, մետաղ, հիւսուածեղէններ, կաշին, շաքարը, կերպասեղէններ եւ փայտեղէններ։ Իր ներածումներուն 83 առ հարիւրը կը կազմէին բանուած ապրանքները, իսկ արտածումներուն 95 առ հարիւրը կենդանիներ եւ հողագործական արտադրութիւններ։

Ազգ. Մեծ Ժողովը 1929ին որոշեց հիւսուածեղէնի եւ շաքարի ճարտարարուեստի ուժ տալ. տակաւ ազգ. տնտեսութեան նախաքայլն էր որ կոչուած էր տեղական արտադրութիւնը քաջալերելու. Այս ծրագիրը 1934 յունիս 14ին միայն գործադրութեան դրուեցաւ։

Ազգ. ճարտարարուեստ ստեղծելու գլխաւոր նպատակներն էին, նախ հում նիւթերը տեղական շուկային տալ, Թուրք հողագործին աշխատանքին շնորհիւ, եւ երկրորդ՝ գիւղացիութեան ապահովել անհրաժեշտ գործուած ապրանքները. Անկէ յետոյ Թուրքիա պիտի ըլլար [illegible] միաւոր մը։ Նկատառութեան առնուեցաւ նաեւ դրամագլխի պետականացումը, որուն նպատակն էր ճարտարարուեստական յառաջդիմութեան [illegible] մը արգիլել, ճիշդ այն որ ի գործ դրին խորհրդային Ռուսիոյ վարիչները։

1935 մայիսեան «խալք» կուսակցութիւնը, — Թուրքիոյ միակ քաղաքական կազմակերպութիւնը — ճարտարարուեստական նպատակներու մասին իր ծրագրին մէջ կ'ըսէր «Պետութեան ծրագիրը կը ձգտի երկիրը վերածել ճարտարարուեստական միաւորի մը։ Ճարտարարուեստի ձեռնարկները հայրենիքի որոշ մասերուն մէջ միայն չկեդրոնացնելու նման, ընդհանրապէս պիտի տարածուին ամբողջ երկրին վրայ, եւն.»։ Ծրագիրը կը խօսէր նաեւ հողագործներուն եւ գիւղացիներու վիճակի բարելաւման մասին։

Ճարտարարուեստի այն ճիւղերը որ պիտի կազմակերպուէին եւ զարգանային՝ հետեւեալներն էին, — 1. հիւսուածեղէնը, — բամպակ, կանեփ, բուրդ. 2. Մետաղագործութիւն, — երկաթ, [illegible] պղինձ, ծծումբ. 3 թուղթ եւ ցելյուլոզ, — թուղթ, խաւաքարտ, արուեստական մետաքս. 4 ապակեղէն, — շիշ, յախճապակի եւ 5. քիմիական բաղադրութիւններ, — վիթրիոլ, քլորին, սոտիում [illegible]

Բոլոր այս տնտեսական ձեռնարկներուն կը կարօտէին առկայն դրամագլխի. Դրամական խնդիրը նախապէս յանձնուած էր Սիւմէր պանքին, հաստատուած Էնկիւրի 1933 յունիս 3ին, եւ Թուրքիա Իշ պանքասին՝ հիմնուած 1924ին։ Սիւմէր պանքը Թուրքիոյ ճարտարարուեստական միակ մեծ դրամատունն է, իր սկզբնական դրամագլուխն էր 20 միլիոն ոսկի, Թրք. կառավարութիւնը յետոյ անոր [illegible] դրամագլուխը 62 միլիոն ոսկիի բարձրացուց եւ ամէն տարի վեց միլիոն ոսկի վարկ կը սահմանէ. Սիւմէր պանքը իր գործառնութիւններուն սկսաւ բամպակի եւ թուղթի գործարաններուն հաստատման շրջանին։ Բամպակի առաջին մանարանը հիմնուեցաւ 1934ին, Կեսարիոյ մէջ, երկրորդը 1934ին Էրէյլիի մէջ, երրորդը Նազիլլի, ծրագրուած է չորրորդ մըն ալ հիմնել, Գաւրըրքէօյի մանարանն ալ միասին առնելով, այս հինգ գործարանները շնորհիւ Սիւմէր դրամատան, պիտի արտադրեն Թուրքիոյ մէջ սպառած բամպակին 80 առ հարիւրը։ Կ'ըսեն թէ Կեսարիոյ բամպակի գործարանը Եւրոպայի ամենամեծ մանարաններէն մէկն է եւ ամէնէն արդիականը։ Ունի 33 հազար իլիկ, 1100ը մեքենաշարժ եւ հիւսող իլիկ, տարեկան պիտի արտադրէ 30 միլիոն մեթր հագուստեղէն եւ պիտի սպառէ 5.600.000 քիլօ թրքական բամպակ։

Իզմիթի թուղթի գործարանէն կը յուսան հայթայթել երկրին համար պէտք եղած թուղթին 50 առ հարիւրը։

Թուրքիա Իշ պանքասը հիմնուեցաւ մէկ միլիոն ոսկի դրամագլխով, այսօր արդէն ունի հինգ միլիոն։ Իր գլխաւոր բաժնետէրերը կը կազմեն խալք կուսակցութեան գլխաւոր անդամները, եւ տեսակ մը անհատական դրամատուն է. Այս դրամատունն էր որ Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ շաքարի ճարտարարուեստը ստեղծեց եւ մասնաւորաբար զբաղեցաւ ազգային հանքածուխի խնդրով։ 1926ին հիմնեց Զոնկուլտաքի հանքածուխի ընկերութիւնը, մէկ միլիոն ոսկի դրամագլխով, յետոյ ալ Քօզլու Քէօմիւր Մատէնի ընկ.ը, որուն դրամագլուխը կէս միլիոն ոսկիէն երեք միլիոնի բարձրացաւ 1929ին.

Երրորդ դրամատունն է, կեդրոնական դրամատունը (Մէրքէզ պանքասը), որ թրքական ոսկիին գինը կը սահմանէ եւ զեղչի սակը կ'որոշէ, կը կանոնաւորէ դրամական շրջանառութիւնը եւ պետութեան դրամական սահմանէ եւ զեղչի սակը կ'որոշէ, կը Ուստի այս դրամատունը Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ նշանակելի դեր մը կը կատարէ։

Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին նպատակներէն մէկն ալ ազգային հարստութիւնները օգտագործելու խնդիրն է։

Որո՞նք են այդ հարստութիւնները։ Թուրք Հանրապետութիւնը կը բաղկանայ տասնըհինգ միլիոն ժողովուրդէ, որ կը բնակի 294.492 քառ. մղոն տարածութեան մը վրայ, որուն 285.235 քառ. մղոնը Ասիոյ մէջ կը գտնուի։ Շատ հին ժամանակներէ ի վեր Թուրքիա ճանչցուած է հանքային հարստութիւններով յեցուն երկիր մը. քրոմի եւ զմռնիի (զմփարա) արտադրութեան տեսակէտէն թերեւս աշխարհի ամենահարուստ երկիրն է ան։ Իր ոսկիի եւ պղինձի հանքերը դարերէ առաջ շահագործուած են։ Սեւ ծովու եզերքը, Զոնկուլտաքի ածխահանքը Մերձ. Արեւելքի ամենամեծ հանքն է, որուն 1923ին արտադրած 597 000 թոն ածուխը, 1934ին գրեթէ երկուքուկէս միլիոն թոնայի բարձրացած էր։ Նոյն շրջանին մէջ կը գտնուին Էրէյլիի, Քօզլուի եւ Ամասրայի ածխահանքերը։ [illegible] Էգէական շրջանին մէջ եւ [illegible] կան կ'արտադրեն ութ հազար թոն եւ վերջապէս քրոմ, զմռնիկ, մանկանեզ, կապար, [illegible] եւն.։ [illegible] պղինձ կը պարունակեն մասնաւորաբար Արեւելեան Նահանգները, որոնցմէ Արղանի հանքը միայն, [illegible] պիտի արտադրէ 15—20 հազար թոն։ Թուրքիա ունի նաեւ երկաթ, եւ կ'ըսուի նաեւ թէ քարիւղ։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս ծրագրին շնորհիւ Թուրքիոյ ազգային հարստութիւնը հիմնական կերպով կը [illegible]։ 1926էն արդէն կազմակերպուած էր երկաթի ճարտարարուեստացումը։ Ներկայ ծրագիրը կը նախատեսէ երկաթի այդ ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերը, — պողպատ, թափածոյ երկաթ, ձող, եւն.։ Ծծումբի տարրական արտադրութիւնը այժմու 3500 թոնէն պիտի բարձրանայ մէկ ու կէս միլիոն թոնայի։

Երկրագործութեան եւ անասնային տնտեսութեան ալ հարուստ երկիր մըն է Թուրքիա։ Ունի աւելի քան 23.157.300 արտավար մշակելի հող, տասը միլիոն արտավար անտառ եւ 27 միլիոն արտավար մարգագետին։ Մշակելի հողին 90 առ հարիւրին վրայ արմտիք ցանուած է, ասոր 85 առ հարիւրը կը կազմեն ցորենն ու գարին։ Կարեւոր արտադրութիւններէն են ծխախոտը եւ [illegible] ինչպէս նաեւ բամպակը, որուն գլխաւոր կեդրոններն են Ադանա եւ Իզմիր։

Հնգամեայ ծրագրին յաջողութիւնը ակներեւ է մասնաւորաբար հիւսուածեղէնի եւ շաքարի ճարտարարուեստներուն մէջ. Շնորհիւ [illegible] որ 1934ին ութ միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը բրաւ Թուրքիոյ, քսան տարի պայմանաժամով եւ առանց տոկոսի, ու նաեւ հիւսուածեղէնի վերաբերեալ [illegible] մեքենաներ հայթայթեց անոր։ Այս փոխառութիւնը Թուրքիոյ կատարած առաջին արտաքին փոխառութիւնն էր։ Այսօր հիւսուածեղէնի արտադրութիւնը նկատելի կերպով աւելցած է Թուրքիոյ մէջ իսկ շաքարի կողմէ ինքնաբաւ դարձած։

Ամերիկացի յօդուածագիրը յետոյ մէջբերումներ կ'ընէ ազգ. տնտեսութեան գործավար Ճէլալ Պայարի ճառէն, արտասանուած 1935 դեկտ.ին, որուն համաձայն ճարտարարուեստի մարզին մէջ մեծ յառաջդիմութիւններ են կատարուած եւ ազգ. արտադրութիւնները կ'աւելնան, գործարանները պիտի [illegible] եւ երկրին զանազան վայրերու մէջ նորեր պիտի շինուին։ Տնտեսական յառաջդիմութեան ապացոյց կը յիշէ որ մինչ 1924ին ազգային դրամատուններուն դրամագլուխն էր 19.217.484 ոսկի, այժմ մօտաւորապէս 160 միլիոն ոսկիի հասած է.

Ուրեմն Թուրքիա ճարտարարուեստի հիմերը դրած է եւ շատ մը փոփոխութիւններու ենթարկուած։ [illegible] նական բայց յեղափոխական ճամբով, [illegible] Բայց տակաւին դեռ նոր կը սկսի։

Իրաւունք ունի յօդուածագիրը երբ կ'ըսէ. «Թուրքիա դեռ նոր կը սկսի», որովհետեւ հակառակ Թուրքերու այնքան շռնդալից յայտարարութեանց՝ իրենց կրթական եւ ընկերային յառաջդիմութիւններուն մասին [illegible] մէջ [illegible] խոր խաւարն է որ կը տիրապետէ։

Երկու օր առաջ ես բախտը ունեցայ կարդալու Թուրքիայէն գրուած նամակ մը արաբական տառերով։ Իրենց ազգականը լատինատառերով ըլլալով խնդիրը կը խնդրէին որ իրենց հասկցած Թուրքերէնով՝ արաբական տառերով գրէ նամակը, որովհետեւ նախորդէն բան չէին հասկցած.

Հո՛ս է քաղաքակրթութեան [illegible], Թուրքիա։

Ա. ՉԱԲԷԼԵԱՆ

Կին մը ինքզինքը տեսնելու համար չէ որ հայելին կը նայի, այլ գիտնալու համար թէ ուրիշներ ի՛նչպէս կը տեսնեն զինքը

×

Մարդուն համար ամէն բան կարելի է, իսկ կնոջ համար ամէն բան հաւանական։

×

Մարդիկ ծածկամիտ են, կիները՝ խորհրդաւոր, իսկ երիտասարդ աղջիկները՝ գաղտնիք

ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ԴԵՐԸ
ԱՊԱԳԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— . —

Սրանից մօտաւորապէս երեսուն տարի առաջ, մարդ հազիւն յաջողուեց կարճ տարածութիւնների վրայ թռիչքներ կատարել։ Բայց հետզհետէ կատարելագործելով իր թռչելու գործիքը, այսօր երկրի վրայ շարժելու համար ստեղծուած մարդ արարածը, թեւեր առած, եթերը ճեղքելով մի թռիչքով հազարաւոր քիլոմեթր տարածութիւն է կարողանում կտրել անցնել։ Այլեւ, մարդս [illegible] կտրելով, դառել է միջոցը սաւառնելու լեռների, ծովերի, ճահիճների, անտառների, անապատների եւ հսկայ ովկիանոսների վրայից, մի այնպիսի արագութեամբ, որ ամբողջ երկրագունդը կարողանում է շրջան անել ընդամէնը մի քանի օրում։ Հէնց որ մարդս ազատ թռչելու հնարաւորութիւն կարողացաւ ստեղծել, եթերի անծայրածիր ազատ ու անսահման տարածութիւնը դարձրեց իրեն համար պանծալի եւ շահագործման ասպարէզ։ Եւ այսօր, մենք տեսնում ենք թէ օդային գծով ինչպիսի աներեւակայելի արագութեամբ ճամբորդներ եւ ապրանքներ են փոխադրւում ոչ միայն քաղաքից քաղաք, կամ երկրից երկիր, այլ նոյն իսկ ցամաքամասից միւս ցամաքամասը։ Օդային սպասարկութիւնը իր արագութեամբ գրեթէ անցաւ ցարդ մեզ ծանօթ փոխադրական բոլոր միջոցները — շոգեկառք, ինքնաշարժ, շոգենաւ։ Հայկաւ, մարդու հնարած թռչող մեքենան [illegible] մկրտուած, (չգիտեմ [illegible])։ ՅՄԲ. — [illegible])։

Դեռ եւս այն կատարելագործութեան չի հասած սաւառնակը, որպէս զի կարելի լինի դիմադրելու բնական արհաւիրքներին (փոթորիկ, [illegible]), ինչպէս նաեւ զերծ կացուցանել բոլոր տեսակի արկածներից՝ հրդեհի եւ պայթումի եւն. պատճառով։ Բայց դժուար չէ [illegible], որ վերջ ի վերջոյ գիտութիւնը պիտի յաղթահարէ բոլոր դժուարութիւնները եւ անծայրածիր եթերը մարդուն համար պիտի դառնայ [illegible], տեղափոխութեան եւ հաղորդակցութեան եւ մի տեսակ շահագործման լայն ասպարէզ։

Սաւառնակով ճամբորդելը այժմ եւս առօրեական երեւոյթ է դարձել [illegible] բարձր անձնաւորութիւնների համար։ Գերմանական «Ցէպպելին» կոչուած հսկայ օդապարիկները կանոնաւոր սպասարկութիւն են կատարում Գերմանիոյ եւ Հարաւային Ամերիկայի միջեւ, ամէն անգամ փոխադրելով հարիւրի չափ ճամբորդներ եւ մեծ քանակութեամբ թղթեր, նամակներ եւ զանազան իրեր։ Մոսկուայի թերթերը օդային գծով Փարիզում առաքւում են երկրորդ օրը, համեմատաբար աւելի շուտ, քան թէ թղթատարով ուղարկուած Փարիզի թերթերը՝ գաւառի այս կամ այն քաղաքին մէջ։ Ինչ խօսք որ մաքսանենգները իրենց հերթին եւս խոշոր չափով սկսել են օգտուել օդային սպասարկութիւնից։

Սակայն, սաւառնակը իբրեւ հաղորդակցութեան փոխադրութեան եւ պայքարի հզօրագոյն միջոց, շատ մեծ դեր կատարելու կոչուած է առաւելապէս զինուորական ասպարէզին մէջ, մանաւանդ պատերազմի ժամանակ։

Սաւառնակը դեռ նոր-ասպարէզ նետուած էր, երբ տեղի ունեցաւ համաշխարհային պատերազմը, բայց եւ այնպէս անոր վիճակուեց չափազանց դեր կատարել պատերազմի ժամանակ, թշնամի երկիրների կարեւոր կէտերի պայթուցիկներ եւ ռմբեր [illegible] թափելով, հետախուզութիւններ կատարելով, պէտք եղած վայրերը լուսանկարելով, գաղտնի գործակալներ տեղափոխելով, ինչպէս նաեւ թշնամու սաւառնակները ոչնչացնելով գնդացիրներով եւ ձեռնառումբերով։

Մինչեւ սաւառնակի կամ օդանաւի ասպարէզ գալը չափազանց դժուար էր հետախուզական տեղեկութիւններ քաղել թշնամու բանակի եւ թիկունքում անոր ունեցած զօրքերի շարժումների մասին։ Հետեւակ եւ ձիաւոր հետախոյզների [illegible] բան չէին։ Մինչդեռ սաւառնակը հետախուզիչը հնարաւորութիւնն ունի իր կէտից դիտել թշնամու զօրքերի շարժումները, իր ուզած վայրը [illegible], դիտելու եւ մինչեւ անգամ [illegible]։ Պարզ է որ հետախուզական մարզում սաւառնակի դերը անհամեմատ աւելի մեծ է լինելու։

Սաւառնակը թշնամու մարզում վայրերում պայթուցիկներ թափելով, բացի մարդկային եւ նիւթական վնասներից, յառաջ է բերում իրարանցում, վախ եւ խուճապ։ Ցեռոյ, նախկին պատերազմներին շատ յաճախ որքան դժուար էր գաղտնի գործակալներ անցկացնել թշնամու բանակի թիկունքը։ Սաւառնակը այս մարզի մէջ եւս մեծ դեր է կատարում, շնորհիւ անկարգելի, որով անվտանգ իջնում է մօտաւորապէս ուզած վայրում, նոյն իսկ հազարաւոր մեթր բարձրութիւնից։

Այսքան չէին ընդհանրապէս այն կարեւոր դերերը որ սաւառնակին վիճակուեց կատարել մեծ պատերազմին, իր պատասխանութեան շրջանին. իսկ վերջին տասնըութ տարուան ընթացքում, օդանաւային գիտութիւնը չափազանց մեծ նուաճումներ է կատարել։ Սաւառնակը իբրեւ ինքնապաշտպանութեան եւ պայքարի առաջնակարգ զէնք, շատ լուրջ ուսումնասիրութեան եւ կատարելագործման պահանջ է դարձել, մանաւանդ մեծ պետութիւնների համար, թէ տնտեսական ու գիտական եւ թէ առաւել եւս ռազմական նպատակներով։ Այս է պատճառը որ մեծ պետութիւնները իւրաքանչիւրը աշխատում է թւով եւ որակով աւելի սաւառնակներ եւ հզօր օդային ուժեր ունենալ։ Օդային ուժերը ուժեղացնելու, բազմացնելու պահանջը շատ մեծ է եւ հրամայողական, մանաւանդ, ինչպէս նախորդ յօդուածիս մէջ յիշեցի, գալիք պատերազմին, զինուորական իշխանութիւնները որոշել են՝ սաւառնակներով եւ օդանաւերով հազարաւոր, նոյն իսկ տասնեակ հազարաւոր զօրքեր տեղափոխել թշնամու բանակի թիկունքը։

Այսպիսի յանդուգն եւ վերին աստիճանի դժուարալոյծ ծրագրի մը կիրառման առեղծուածութիւնը բխում է այն անել վիճակից, որին մատնուել է «հորիզոնական» ռազմագիտութիւնը ռազմաճակատի սաստիկ ուժեղացման պատճառով։ Ինչպէս յայտնի է, ցամաքային պատերազմին, բանակները իրարու դէմ զգաստուում են հորիզո-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Վայրկեան մը վերջ Ֆրանսացին եւ Ինթէլիճընսի գործակալը կ'ողջագուրուէին երկու հարազատ եղբայրներու կարօտով։ Մօրթիմըր այլ եւս ապահով է իր բարեկամին երդիքին տակ։ Քիչ ետքը ներս կը մտնէ Ֆրանսացիին աղջիկը՝ Մառլէն, որուն անման գեղեցկութիւնը սարսուռ մը կ'արթնցնէ հերոսին սրտին մէջ։ Թէեւ նիւթին հետ անմիջական կապ չունի, բայց անցողակի յիշենք որ Մօրթիմըրի եւ Մառլէնի միջեւ ստեղծուած սէրը, որուն պատմութիւնը ամիսներ ետքը լսած եմ իր բերնէն, եղած է հէքեաթներուն ամէնէն անուշը իմ կեանքիս մէջ։

Երեքը միասին գլուխ-գլխի կը խօսակցին մինչեւ առաւօտ։ Ֆրանսացին մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ Մօրթիմըրին՝ Գերմանացիներու մասին։ Կը պատմէ անոր որ թշնամի բանակին զինուորները վհատած վիճակ մը ունին, «վերջնական յաղթութիւնը» երազ կը թուի անոնց աչքին, եւ դաշնակիցներու տեւական յաղթանակները, բոլոր ճակատներուն վրայ, աւերներ կը գործեն հասարակ զինուորին հոգիին մէջ։ Բանակին պարէնը սկսած է հետզհետէ պակսիլ, զինամթերութիւնը [illegible] կը թուլնայ. բացի այդ, սպայակոյտին նոր հրահանգներ հասած են նահանջել Սոմի գծին վրայ՝ անակնկալ յարձակումի մը [illegible]։

Այս [illegible] 1918 օգոստոսի սկիզբը։ Մօրթիմըր փառահորէն գիտէր որ այդ պայմաններուն մէջ ձեռնտուութիւն մը կը նշանակէ [illegible]՝ առանց այս եւ այլի։ Ի՞նչ ձեւով յառաջ պիտի տանէր իր աշխատանքները։

Յաջորդ առտու, այսինքն օգոստոս 7ին Մօրթիմըր դուրս կ'ելլէ «պտոյտ մը կատարելու համար թշնամի դիրքերուն մէջ։ Զարմանալի սրատես էր եւ ամէնէն չնչին մանրամասնութիւններն աչքէ արժէք ունէին իր համար։ Կեանքը կը փոխանցէր [illegible] հակառակ դաշնակից սպայակոյտին տեղեկութիւններ հասցնելու պարտականութիւնով եւ մնացած էր յաջողել — «կամ ամէն բան կ'իմանամ, կամ կը մեռնիմ» — ուրիշ ճար չկար։ Զորս. Հինգ օր առաջ անիկա [illegible] խօսակցութիւններ ունեցած էր Գերմանացի զինուորներու հետ որոնք դառնօրէն գանգատներ փոխանցեր էին իրենց «հայրենակիցին»

— Ի՞նչ օգուտ, եղբայր ... մեր բոլոր յարձակումները ձախողեցան. Մարնը ամիսէն ի վեր անդադար կը կռուինք եւ սակայն Փարիզէն այնքան հեռու ենք հիմա որքան 1914ին ... ու ելք չկայ, [illegible] չկայ

Ափսո՛ս.

Թշնամի զինուորը իսկապէս վհատած էր. Գերմանիոյ զսպանակին անկումը մօտալուտ էր։ Մօրթիմըր քաղած էր բոլոր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները թշնամիին դիրքերուն ինչպէս նաեւ գերմանական բանակին ընդհանուր կացութեան մասին. պիտի վերադառնար՝ սպայակոյտի պետերուն հաղորդելու համար իր տեսածներն ու լսածները

Հետեւաբար նոյն օրն իսկ, իրիկուան դէմ իր քննական պտոյտները աւարտելէ յետոյ գիւղ կը մտնէ հրաժեշտ առնելու համար իր հաւատարիմ բարեկամէն եւ սիրուհիէն։ Բայց հակառակ իր գերմանական տարազին, անիկա մինչ [illegible] էր ծայրայեղ զգուշութիւններ ձեռք առնել, որովհետեւ գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը աչալուրջ հսկողութիւն կը կատարէր ծպտուած լրտեսներ ձերբակալելու համար։ Միայն քայլ մը իր կողմէ, եւ արդէն մեռած էր Մօրթիմըր։ Մահէն վախցող տղայ չէր, բայց զինքը կը մտահոգէր այն պարագան որ իր մահով Դաշնակիցները պիտի զրկուէին այն թանկագին տեղեկութիւններէն զորս հաւաքած էր ի գին սարսափելի փորձանքի մը։ Ամէն ինչ կարգադրած էր այդ օրը Մառլէնի հետ. աղջիկը իրիկուան 7.30ին տանիքը սրճարանին դրան առջեւ պիտի սպասէր. ինք փողոցին մէջ վեր վար պիտի պտտէր, եթէ Մառլէնի մազերուն վրայ ժապաւէն չըլլար, կը նշանակէր թէ կրնար մօտենալ իրեն. իսկ եթէ աղջիկը կարմիր ժապաւէն մը դրած ըլլար գլխուն, այն ատեն կացութիւնը վտանգաւոր էր. պիտի հեռանար՝ յաջորդ հանդիպումը ձգելով բախտին։

Եւ ահա Մօրթիմըր կը փրթի փողոցին ծայրէն։ Մառլէն սրճարանին դրան առջեւն է ու կը խօսակցի երեք գերմանացի սպաներու հետ. կարմիր ժապաւէնը դրած է անոր մազերը։ Վերջալոյսի աղօտ լոյսերուն մէջէն Մօրթիմըր կը տեսնէ սպաներուն ինքնաշարժ հեծելանիւները եւ անոնց համազգեստներուն աստիճանը։ Գերմանական Ինթէլիճընսի սպաներ են եւ անշուշտ կը հարցնեն գիւղին բնակիչներուն։ Վերադառնալու եւ փախչելու ճար չկայ այլ եւս. եղածը եղած է պիտի սպասէ ելքին։ Անայլայլ կը շարունակէ ճամբան եւ դէմ դիմաց կու գայ սպաներուն հետ։

— Կը ներես, ընկեր, բայց ստիպուած ենք քննել թուղթերդ, կ'ըսէ սպաներուն առաջնորդը. մեր ազգային տարազով ծպտուած լրտես մը կայ այս կողմերը ...

— Ինչպէս իմացաք, կը հարցնէ Մօրթիմըր։

— Պատմեմ. անցեալ գիշեր հարիւրապետ Ֆօլց անծանօթ զինուորի մը կը հանդիպի ... գիշերը ուշ ատեն երբ իր զինուորները կը համրէ, կը տեսնէ որ մէկը պակաս է ... կամ փախստական մըն է եւ կամ թէ թշնամի լրտես մը ... այնպէս որ հրահանգ ստացած ենք խստացնելու մեր հսկողութիւնը ...

Զինուորականը ուշադրութեամբ կը քննէ Մօրթիմըրի թուղթերը յետոյ կը շարունակէ՝ զարմացած.

— Տարօրինակ բան, քու թիւդ փախստական զինուորին թիւն է. ինչպէս կ'ըլլայ ... ո՞վ է քու հրամանատարդ ...

— Իշխան Րուպրէխթն է.

— Ոչ, կը սաստէ սպան. զօրագունդիդ հրամանատարը ըսել ուզեցի ...

Մօրթիմըր կու տայ անուն մը զոր սորված էր գերի բռնուած զինուորէն։

— Այդ զօրագունդը հինգ մղոն հեռուն է հիմա ... դուն ի՞նչ գործ ունիս ...

Մօրթիմըր աչքին պոչով կը նայի Մառլէնին. սարսափահար արտայայտութիւն մը ունի ան եւ կը զգայ որ վտանգի մէջ է իր սիրահարը. քիչ անդին կեցած է ծերունի հայրը՝ գունատ ու դողդոջուն։ Մօրթիմըր չի մատներ իր զգացումները այդ ահաւոր վայրկեանին եւ ընդհակառակն՝ այնպէս մը կը ձեւացնէ որ կարծես թէ բոլորովին անծանօթ է այդ աղջկան եւ ծերունիին։

(Շար.)

նական ձեւով, նայած երկու կողմերի զօրքերի քանակին եւ տեղական պայմաններին: Թագմաճակատը ունի իր կեդրոնը եւ երկու թեւերը Ընդհանրապէս զօրքի գլխաւոր մասը դասաւորւում էր կեդրոնում, իսկ աջ եւ ձախ թեւերի վրայ կաւոր ուժերհամեմատաբար աւելի քիչ քանակութեամբ էին լինում: Այս էր պատճառը որ ընդհանրապէս զօրքերը արշաւում են թշնամու բանակի մէկ եւ երբեմն միաժամանակ երկու թեւերի վրայ, որպէսզի համեմատաբար քիչ զոհերով կարելի լինի թշնամու բանակի թիկունքը անցնել, մասամբ կամ ամբողջովին տիրելու եւ կամ նահանջի ճամբաները համար.

Թագմական պատմութեան ընթացքում երկու անգամ միայն կարելի եղած է թշնամու բանակը պաշարել եւ ամբողջովին գերի վերցնել: Մէկի հերոսն է Աննիբալը, իսկ միւսինը՝ գերմանացի զօրապետ Մօլտկէն (սամ),որ Սէդանի մօտ շրջապատելով Նափոլէոն Գ.ի բանակը եւ բոլորին գերի բռնեց, իր կայսեր հետ միասին: Իսկ ընդհանրապէս արշաւող բանակը յաջող պարագային նահանջի է մատնում հակառակորդի զօրքերին մի մասը գերելով եւ որոշ հողամաս գրաւելով: Սակայն մեծ պատերազմի մանաւանդ վերջին ամիսներին եւրոպական ռազմաբեմի հակառակորդ բանակների ռազմագծերը, մէկ ծայրից մինչեւ միւսը - այնպէս էին ամրացուած եւ պաշտպանուած, որ գրեթէ անհնար էր դարձել անգամ մը եւ է թեւից հակառակորդի ռազմագիծը անցնել: Այլեւս չկար ուժեղ կեդրոն եւ թոյլ թեւեր, այլ կար միահաւասար զօրքերով, ամէն տեղ պաշտպանուած եւ գիտութեան վերջին խօսքով պատրաստուած, ինչպէս նաեւ թիկունքի եւ կարեւոր կէտերի հետ հաղորդակցութեան բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով չորդկապուած մէկ ընդհանուր ամբողջական ռազմաճակատ, մի-բաժնուած մէկ՝ «ուշաթող» պաշտպանող ամրոցի.

Գերմանական բանակը, Թագաժառանգի գլխաւորութեամբ, 1918ին երկար ամիսների ընթացքում ուժգին գրոհներով անկարող եղաւ Վէրտէնի ճակատը ճեղքել եւ անյաջողութեան մատնուեց, շնորհիւ դաշնակից բանակի հրամանատարութեան ընձեռած պաշտպանողական հզակոյտ միջոցների:

Իսկ պատերազմից վերջը ֆրանսական իշխանութիւնը հակայական գումարներ ծախսելով, այնպէս է ամրացրել գերմանական սահմանագիծը ռազմագիտական եւ արուեստական նորագոյն միջոցներով, (Մաժինօի ռազմագիծ) որ մասնագէտների կարծիքով դժուար թէ ապագայ ֆրանկօ-գերմանական պատերազմի պարագային, գերմանական բանակին յաջողի ճեղքել «Մաժինօի ռազմագիծը» եւ անցնել ֆրանսական հողամասը:

Պէտք չէ մոռանալ նաեւ այն կարեւոր պարագան, որ եւրոպական մեծ պետութիւնները հաղորդակցութեան եւ փոխադրութեան այնպիսի միջոցներ են ստեղծել, որոնց շնորհիւ յաակարճ ժամանակամիջոցում մեծ դիւրութեամբ հնարաւոր է հարկ եղած վայրերը հասցնել պահանջուած քանակութեամբ զօրք, ռազմամթերք եւ պարէն: Այս է պատճառը, որ եւրոպական ռազմաճակատ բոլորովին չէ որ պարապ - անպաշտպան, նոյնիսկ փոքրիկ տարածութիւններ ունենայ, որոնցից հակառակորդը օգտուելով, կարող է զօրքեր կեդրոնացնել ուժեղ գրոհով ներս խուժել եւ թիկունքից զարնել: Այլ էին պայմանները օրինակ կովկասեան ռազմաճակատում, որտեղ մեծ մասամբ տեղի էին ունենում անկանոն կռիւներ, համեմատաբար փոքրաթիւ զօրքերով չատ ընդարձակ տարածութիւնների վրայ, որ գրեթէ զուրկ անհրաժեշտ միջոցներից:

Արդ, ռազմագէտ եւ արհեստագիտօրէն ամբողջովին պաշտպանուած եւրոպական ռազմաճակատները ճեղքել ցարդ գործածուած միջոցներով այլեւս գրեթէ անկարելի լինելով, ռազմագիտութիւնը հարկադրուած է փնտռել նորանոր միջոցներ:

Ահա այս նպատակով է որ հնարամիտ գերմանացի մասնագէտները միտք են յղացել ապագայ պատերազմին առաւարթիւ անպաշտպան թշնամու բանակի թիկունքը ... :

Կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին.

ԲԵՆՕ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

ՎԱՆԱՆ.— Դէպի այն գիւղը որ կ'երթանք, անցեալէն պարտասուն յիշատակի մը պատկերը կը յլցնեէ միտքս, ու քանի մը տարիներու պղտիկ տրահեռէն գէպի ետ վերադառնալով, ահա զայն լիովին կը վերապրիմ:

Այս, Վաղարշակը, Սարգիսը, Գուրգէն, ուրիշ երկու ընկերներ եւ ես միասին էինք, որ մեր գտնուած գիւղէն քիչ հեռաւորութեամբ զատուած, հաշտական կայարութեան ժամանակներու դպրոցը ունեցող, կուսակալութեան քաղաքն էինք գացած, ուսանողական կոնակաճանապարհը ուսանելու, եւ քիչ մըն ալ զուարճանալու համար:

Քաղաքի բնակիչներէն զատ չրջակայ բոլոր գիւղերէն մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր հրապարակին վրայ: Բարձրախօսներու, վաճառորդներու եւ հրապարակի վրայ խռնուած բազմութեան աններդաչնակ ճիչերը, բարբարոս պղտուկով մը կը լեցնէին մթնոլորտը: Այցելուն առաջին առթիւ կը խրտչի, բայց պահ մը վերջ իրարու համակերպելով կը բարեկամանան:

Մեր բաղկներուն պարունակութեան մեծ մասը սպառելով, ամբողջ օրը չտայլօրէն զուարճանալէ վերջ, երեկոյեան կը պատրաստուէինք վերադառնալ լաւ մեր սովորութեան իրարու հետ բարձրաձայն կատակելով: Երբ տաղաւարի մը առջեւէն կ'անցնէինք, անոր եզերքը համախմբուած խումբ մը գիւղացի երիտասարդներէն մէկը չտապով դէպի մեզ մօտեցաւ եւ հարցուց ֆրանսերէն.

— Ներողութիւն, պարոններ, հա՞յ էք դուք:

Արտաքինով գեղջուկ, բայց վայելուչ հագուած, միջահասակ ու տաքուն մկաններով, կարմրայից երիտասարդի մը շնչուն ունէր: Երեկոյեան լոյսը որ իր եռեւէն կուգար իր գէմքը ձգելով չուքի մէջ, խորհրդաւոր կը դարձնէր զայն: Իր հարցումին միտքը հասկնալու համար երբ մեր հաստատական պատասխանը տուինք, «ես ալ հայ եմ» ըսաւ, դարձեալ ֆրանսերէն:

Մեր պանդխտութեան ընթացքին, յաճախ անակնկալ հանդիպում մը որ եւ է հայու մը հետ՝ հոգեկան անբացատրելի հաճոյք կը պատճառէ մեզի մանաւանդ երբ Հայերու հետ չփում ունենալու հնարաւորութիւններէն զրկուած ենք եւ կարօտով կը փնտռենք: Հոգ չէ թէ երբ քաղաքի մը մէջ համախմբուած բլլանք, միշտ կը ջանանք առիթներ ստեղծել, իրարու գրկուխ պատուելու եւ իրարու դէմ սիրտ պահելու համար

Կարծելով թէ երիտասարդը չրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ բնակութիւն հաստատած Հայերէն էր կ'ուզէ մեզի հետ ծանօթանալ, սկսանք հայերէն քանի մը հարցումներ ընել: Երիտասարդը նախ շփոթեցաւ, շուրջը նայեցաւ մեր հարցական կեցուածքը տեսնելով եւ առանց ուղղակի մեր հարցումին պատասխանելու, «այո, պայոն», ֆրանսերէն հասկցուց թէ հայերէն չի գիտեր: Զարմացած իրարու երես նայեցանք ու երբ հարցուցինք որ թուրքերէն ալ չի գիտեր, աւելի հետաքրքրուելով կրկնեցինք մեր հարցումները ֆրանսերէնով:

Ահա իր պատմութիւնը.— Ծնած եմ Մարաշի մէջ 1912ին կամ 1913ին, ծնողքս ինչպէս նաեւ ամբողջ ազգականներս զոհ գացին Մարաշցիներուն մեծամասնութեան հետ Թուրք գիշատիչներու բարբարոսութեան: Կորսնցնելէ վերջ ծնողքս ,պատսպարուեցայ Մարաշ, որբանոցի մէջ, յետոյ անցնելով Սուրիա՝ մօտ Ճէպէլի որբանոցը, ուրկէ ալ աւելի քան 500 որբերու հետ միասին մեզ ղրկեցին Մարսէյլ, ուրկէ տասնչորսս այստեղ Բ.... գիւղը եւ ուր կը մնամ տակաւին: Տասը տարի անցած է եւ այսօր ինչպէս կը տեսնէք, նոյն իսկ հայերէն խօսիլը մոռցած եմ, որովհետեւ տասը տարուան ընթացքին չեմ հանդիպած ո եւ է Հայու: Գիտեմ պէտք չէր որ այսպէս բլլայի, բայց յանցաւորը ես չեմ: «Մի՛ւ վիճե, մի մոռ...—Մի, ունի բառ մի մնացեր իր բերկերէն կանչին պատասխանելով: Անունս Գալուստ Սիմոնեան է, տեղացիները զիս կը կոչեն Սիմոն: Ու բաժնուելէ վերջ մեզ, անցաւ գիւղը, իրեն սպասող կառքին մէջ տեղաւորուելու համար: Անմիջապէս վերջ ալ մեկնեցաւ.

Իր մեկնումէն յետոյ բոլորս ալ դալկացած խօսիլէ, անցեալը արթնելով վերադարձանք տուն:

Հին ու խորհուրդ ինքնաշարժին մէջ ... գիւղը կ'երթանք:

Բ... գիւղը հասնելէ վերջ, ջերմ փափաք մը զիս կը տանջէր: Կ'ուզէի անպատճառ զայն տեսնել, հետը խօսիլ, հասկնալ իր կեանքի պայմանները: Որքան պիտի ուրախանայի եթէ ան աւելի մօտեցած էր անցեալին:

Օրուան զրադումներս աւարտելէ վերջ, մեկնումի ժամուն կը սպասէի. Երբ գիմացէն ծերունիի մը առաջնորդութեամբ երկու եզներ յամրաքայլ կը յառաջանային. Երբ մօտեցան մեզի, յանկարծ տեսայ զայն, ձեռքը բարակ ճիպոտ մը, հօ, հի՛ ,հօ՛, եզներու եռեւէն կը դռռար:Հինգ տարի առաջ տեսած էի, միեւնոյն պարզ երեւոյթն ունէր, ուզեցի խօսիլ հետը, բայց չկրցայ, աչքերս սեւեռած եզներու դանդաղութեամբ ընթացող իր կերպարանքին, պինչ պինչ եռեւէն նայեցայ, մինչեւ որ գիմացի տան կռնակի փողոցէն անցնելով անհետացաւ: Անչուշտ իր առջեւէն գացող ծերունին կամ ուրիշ մէկը տէրն ու տիրականն է այդ հայ որբ երիտասարդին, թէ ներկային եւ թէ ապագային, ի՞նչ օգուտ եթէ ես դարձեալ անոր մէջ հրահրէի հայ ոգին, գիտեմ դարձեալ պիտի յուզուէր, պիտի հառաչէր, որովհետեւ հայ որբը իր բլիքնեբով չաղախուած է իր եղերական անցեալին հետ

Ոչ, սիրելի ընթերցող, ոչ, կողմնակի աշխատանքներով եւ բացառական կեցուածքով ու մօտեցողութեամբ չենք կրնար փրկել այն արժէքները, որոնց վրայ կը ,զուրգուրանք եւ որոնք օր մը կրնան մեզմէ բաժնուիլ ընդ միշտ: Եթէ կ'ուզենք որ բոլոր այս բեկորները մնան Հայ, պէտք է որ լծուինք, արմատական եւ կարգալի աշխատանքի մը, չինելով նիւթական ու բարոյական զոհաբերութիւններու առջեւ:

Օհիկ Երանճեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, ազգ. սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին.

Այս խնդիրը ներկայացուեցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ, երկու փոքրիկ փոփոխութիւններու առաջարկով.— Ա) 1934 հոկտ. 7ի Երեսփոխանական Ժողովին մէջ սահմանադրութեան վերաքննութեան ժամանակ Հայաստանեայց կամ Հ. Առաքելական Ս. Եկեղեցի անունին վրայ աւելցուած ԱԶԳԱՅԻՆ բառին ջնջում (յօդ. 1), Բ) Առաջնորդի հրաժարեցման եւ նորի ընտրութեան առեն, Ամենայն Հայոց Հայրապետին ի գիտութիւն հաղորդելու արտայայտութեան փոփոխութիւն, (յօդ 2

Երեսփ. Ժողովը թեր ու դէմ արտայայտութիւններէ յետոյ, քուէներու ճնշող մեծամասնութեամբ որոշեց.—

Ա) Եղած յաւելումը Հայաստանեայց կամ Հայ բառերու կրկնութիւն համարելով, ջնջել ԱԶԳԱՅԻՆ բառը եւ պահել այն անունը, որ դարերու ընթացքին գործածուած է, այսինքն ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻ:

Բ) Ընտրել թեմակալ առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Հայրապետին, խնդրելով իր հայրական օրհնութիւնը.— Հրաժարեցնել թեմակալ Առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Հայրապետին ի գիտութիւն:

Այս փոփոխութիւններով, յօդ. 1ը եւ 21ը արձանագրել նախնութեամբ բառ հետեւեալին.—

ՅՕԴՈՒԱԾ 1.— Ամերիկայի մէջ հաստատուած Հայ եկեղեցիները կը ներկայացնեն հոգեւոր միութիւն մը, որու պաշտօնական տիտղոսն է Ամերիկայի Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցի: Ան, իբրեւ անբաժան մասը Հայաստանեայց Ս Եկեղեցւոյ, կ'ընդունի եւ կը յարգէ անոր սահմանուած եկեղեցական օրէնքները ու կանոնները հաւատքի, պաշտամունքի եւ զաւանութեան նկատմամբ, ու այս յարգելով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի իշխանութիւնը

ՅՕԴՈՒԱԾ 21 — յաւելուած Զ.— Ընտրել թեմակալ առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Հայրապետին, խնդրելով իր հայրական օրհնութիւնները: — Հրաժարեցնել թեմակալ առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին ի գիտութիւն

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Գաւայլանքայէն Գ. Աւետիս Չաքրեան, այս տարի եւս մէկ տարեկան «Յառաջ»ը կը նուիրէ Հալէպի Միս Եէֆիէի Ազգ. վարժարանին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՄՏՔԻ ՋԱՀԵՐԸ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով, խմբագրականի մը մէջ, մասնաւորապէս ծանրանալով Հայրենիք ամսագրին վրայ (12 դեկտ.):

—Ժամանակ է սահմանել եւ պէտք եղածին պէս գնահատել անոր կատարած մեծ դերը հայ կեանքին մէջ:

Կեցէք այս 14 տարիներու վաստակին առջեւ, բարոյական, նիւթական եւ մտաւորական անհուն զոհաբերութեանց առջեւ. գիտեցէք աւելի քան 170 հատոր խնամուած, մաքուր ու հարուստ թիւերու չարքը եւ հարցուցէք դուք ձեզի, թէ կա՞յ այս ձեռնարկին նախընթացը հայ կեանքին մէջ: Անշուշտ, չենք մոռնար Վենետիկն ու Վիէննան, իրենց հանդէսով, որոնք սակայն կը հրատարակուին տարբեր պայմաններու մէջ եւ տարբեր բովանդակութեամբ: Հայրենիքը, իբրեւ աշխարհիկ հրատարակութիւն, հայ գրականութեան, արուեստին ու պատմութեան նուիրուած բացառիկ երեւոյթ է Աշխարհի չորս կողմերը ցրուած գրողներու աշխատակցութիւնը, գրականութեան մարզին մէջ իրարու քով բերելով յեղափոխականն ու հակայեղափոխականը, պահպանողականն ու առաջդիմականը, երիտասարդն ու ծերը, եւ լրջօրէն ծառայութեան մէկ ... բոլորը հայ մշակոյթի զարգացման ու հայ ոգիի ճախրանքին համար, բարոյապէս բարձրանալով բոլորը եւ նիւթապէս ալ վարձատրելով մեծ մասը,— ասիկա ձեռնարկ մըն է, որ վեր է հայ կեանքի մակարդակէն եւ սովորութեանց

«Հայրենիք» կը գործէ այսպէս առկայն 14 տարիէ ի վեր եւ թեւակոխած է իր 15րդ տարին, նոյն վճռականութեամբ եւ ալ աւելի զարգանալու արդարացիութիւններով

Եթէ համբերութիւնը ունենանք թղթատելու այս գրական յիշատակները, կասկած չկայ որ անհուն հրճուանքով պիտի լեցուինք, որովհետեւ հոն պիտի հանդիպինք մեր մեծարժէք գրողներէն շատերուն, հին ու ժամանակակից. հոն են երէցները՝ իրենց լաւագոյն ստեղծագործութեանց մէկ մասով. հոն են երիտասարդները՝ որոնք այսօր գէմքեր են եւ հոն են որ դեռ այսօր իսկ ծիլ կ'արձակեն նոր գրողներ, ու արդիւնք կուտան: Ինչ որ ունի հայ կեանքը՝ իբրեւ մտաւորական ու հոգեկան շարժում՝ կարելի է շօշափել կերպով հանդիպիլ «Հայրենիք»ի հատորներուն մէջ: Անշուշտ, ճերմակին հետ սեւն ալ երբեմն, փայլուն գրութեանց հետ տժգոյնն ալ, բայց գերակշռութեամբ արժէքաւորին ու մնայունին:

Հոն հրատարակուեցան ու կը հրատարակուին դեռ հայ զուտ գրականութեան — վէպ, պատմուածք, քերթուած,— լաւագոյն էջերը մեծարժէք անուններու, հոն հրատարակուեցան ու կը հրատարակուին դեռ մեր մօտիկ ու փոթորկոտ անցեալին թանկագին յուշագրութիւնները, որոնք միայն աղբիւրներն են մեր պատմութեան համար. եւ առանց կողքին՝ իրենց նպատակ կը բերեն հայ հին պատմութիւնը, բանաստեղծութիւնը եւ վերջապէս բանասիրութիւնը, լաւագոյն նմոյշներով:

Արդ, նման ձեռնարկի մը առջեւ, ինչու մնալ սոսկ դիտողի դերին մէջ եւ տէր չկենալ անոր, աջակցութեան չհասնիլ, ծաւալելով զայն ու բաժանորդագրուելով անոր. ինչո՞ւ այս ապահնարման, այս վտանգաւոր ազգեցութեանց չրջանին, ամէն հայ տունէ ներս չմտցնել «Հայրենիք»ը, իբրեւ լուսաւոր ջահ, իբրեւ ազգաչունչ յիշատակարան հայ մտքի ու հոգիի:

«Եւ «Հայրենիք»ին հետ, «Վէմ»ը, որ իր Դ. տարին կ'աւարտէ, առաւելապէս պատմագիտական, նուիրուած ամբողջապէս հայ կեանքին ու մտաւոր անցեալին ու պատմութեան, կանթեղակիր նոյն ոգիին, գաղափարաչունչ նոյն հաւատքով, որոնք միասնաբար կը կազմեն, կրնան կազմել թափառահայած հայութեան եւ մանաւանդ անոր երիտասարդ սերունդներուն:

Երիտասարդութիւնը, ժառանգորդն է հայութեան ֆիզիքական գոյութեան ուժին ու կորովին. անիկա ժառանգորդը, աւելի պէտք է դառնայ նաեւ հայ ոգիին ու անկէ բխած բոլոր յոյսերուն: Տէրը պէտք է դառնայ հայ մշակոյթին, զոհելով անոր համար, ճանչնալով ու սիրելով զայն եւ, յետոյ, իր կարգին, նոր ակօսներ բանալով վաղուան համար:

Մինչեւ մտքի կեանքը անհրաժեշտութիւն չդառնայ, մինչեւ հայ գիրքը, հայ գրականութիւնն ու արուեստը հոգեկան սնունդ, հաց չդառնան, կարելի չէ յոյս ունենալ անոնց ապագային ազգեցութեան վրայ:

Հայրենիքէն հեռու, մեր հոգեկան հայրենիքը կը կազմեն հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը, որոնց ծառայումն ու զարգացումը հայրենասիրական գործ է գերազանցապէս: Լաւ է որ այս օրերուն մտածենք այս մասին եւ գործենք այս ոգիով ու գիտակցութեամբ»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (158)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բէկը, հազիւ թէ տեղաւորուած անկիւնը սովորական խօսակցութեան մը բռնուեցաւ վանահօր հետ: Յանկարծ միջանցքին մէջ սպասող բազմութիւնը իրար անցաւ: Քիւրտերը իրար հրմշտկելով կ'աշխատէին ճամբայ բանալ մէկու մը համար, որ ներսի կ'ուզէր սենեակը մտնել: Մինչ վանահայրը զարմանքով կը նայէր, թէ ո՞վ կրնայ լինիլ նորեկը, ծերունի Հիւսէյին բէկի գէմքը հրճուանքով փայլեցաւ ու մարած աչքերուն մէջ կարծես վաղուց հանգած կրակ մը բորբոքեցաւ:

Դրան սեմին վրայ երեւցաւ բէկի գեղանի կինը, լուսեղէն գեղեցկութեամբ, հազիւ տասնըութ տարեկան մանկամարդ կին մը: Անոր կը հետեւէին երկու պառաւ կիներ:

— Ե՛կ, ե՛կ քովս, Խաթինճ,— ըսաւ Հիւսէյին բէկը՝ աչքով իր կողքը տեղ ցուցնելով,— ես մեր մեծ վարդապետն է, իմ հին բարեկամ ...

— Կը ներես, խանում,— հայրաբար ըսաւ ժպտադէմ վանահայրը մաքուր քիւրտերէնով մը ու ոտքի ելլելով՝ մօտեցաւ բէկի կնոջը,— էօ՝ մեր Հիւսէյին բէկի խաղն է, չէի գիտեր, թէ դուն ալ շնորհ կը բերես... Մեր վանքի բարեկամ Հիւսէյին բէկի կինը իրաւունք ունի սպասելու, որ փարատներով ճամբայ երթայինք զինքը դիմաւորելու համար:

Մանկամարդ կինը դրան սեմին վըրայ կարծես արձանացած մնաց: Պիշ պիշ կը նայէր վանահօր դէմքին՝ արտայայտութեամբ մը, որ կը մատնէր ըսուածներէն բան մը չհասկնալը.

— Մեր վարդապետը,— ժպտելով բացատրեց Հիւսէյին բէկը,— Խաթինճէն Չէրքէզուհի մըն է, մեր լեզուն դեռ լաւ չի հասկնար: Ե՛կ, նստէ, քովս նստէ, Խաթինճ.

Վայրի այծեամի նման թեթեւաշարժ՝ Խաթինճէն մօտեցաւ ու բէկի մօտ նստաւ, մինչ իր հետեւորդ կիները պղղեցան դրան քով, կռնակնին պատին տուած:

Եթէ Հիւսէյին բէկը չյայտնէր թէ Խաթինճէն Չէրքէզուհի մըն է, Վահէն վայրկեան մը իսկ պիտի չտարակուսէր, որ այդ կինը լեռնական մըն է, կովկասեան լեռնաշղթայի բնիկներէն, որոնք միայն այդքան կատարեալ գեղեցկութիւն մը կրնան ունենալ: Մանրաչաշ բարակի նման ճկուն իրան մը ունէր Խաթինճէն, սլացիկ հասակ մը, զարմանալի ճերմակ ու մաքուր մորթ, ծով կապոյտ աչքերը, եզերուած սեւ թարթիչներով եւ կարծես քանդակագործի մը մուրճէն առէքնոր ելած կատարեալ գէտք մը, նուրբ եւ մաքուր գծերով.

Հիւսէյին բէկը Ալաշկերտի Հայտարանցի Քիւրտերու ամենազօր աղան էր, եօթանասունը անցուցած ծերունի մը, որ թոռան զաւակը ծնկան վրայ խաղցուցած էր: Երկու տարեց զաւակներ ունէր, ամէն մէկը բազմաթիւ ճիժ ու պիժի տէր: Չորս տարի առաջ մեռաւ կինը, մեծ հանումը, որ Շիրակցի յայտնի ցեղապետի մը աղջիկն էր: Կնոջ մահէն երեք ամիս անցած՝ Հիւսէյին բէկ ամուսնացաւ Քրտուհիի մը հետ, ինչպէս ինք կ'ըսէր, ցաւոտ ոտքերը տաքցնելու համար: Երկու տարի առաջ, Քէօռ Հիւսէյին փաշայի կրտսեր զաւկի ամուսնութեան առթիւ, չրջակայ բոլոր ցեղապետներու նման ինքն ալ գնաց Արիւմափայի Բաթնոց գիւղաքաղաքը Հոն հանդիպեցաւ Մանազկերտի չէրքէզ Մանսուր բէկին եւ անոր եղբօր աղջկան, որ այն ժամանակ հազիւ 16 տարեկան գեղեցկուհի մըն էր: Ծերունի ցեղապետին սառած արիւնը եռ եկաւ, ու հակառակ իր տնեցիներու արտունջներուն՝ որոշեց երկրորդ կին մը բերել. Միջնորդ բարեկամներ, մէջտեղ ինկան եւ 12 եզ, 60 ոչխար, չորս ձեռք խալաթ(հագուստ) եւ երեք աչխէտ ձի տալով Մանսուր բէկ'ն, Հիւսէյին բէկը Խաթինճէն հետ ծիֆ. եան կապեց:

Երջանիկ էր Հիւսէյին բէկը: Եթէ միայն Աստուած զաւակ մըն ալ պարգեւէր իրեն, այլ եւս կեանքէն բան մը չէր ուզեր, մեռած առեն ալ աչքը եռեւը չէր մնար: Սակայն, երկու տարի անցեր էր ամուսնութենէն ի վեր ու դեռ նշան մը չէր երեւնար, որ իր արտասուխ աղօթքները Աստուած լսած լինէր: Ծերունի ցեղապետի սրտին մեծ տարտ մը եղաւ Խաթինճէի ամլութիւնը: Վայրկեան մը իսկ չէր ուզեր տարակուսիլ, որ այդ կրնար հետեւանք լինել իր ծերութեան. Ու որոշեց երկու չաբաթով Պարսկաստան անցնիլ, Խոյ մերձակայ վանքը երթալ, որ ամբողջ Մակուի եւ Ալաշկերտի չրջաններուն մէջ յայտնի սրբատեղի մըն էր, հռչակուած որպէս ամուլ կիներու մուրազատու:

Խաթինճէն, որ տարքով ամուսնոյն թոռան տեղը կուգար, Հիւսիսային Կովկասի Կուպանի չրջանէն էր, յայտնի Չէրքէզ մեծատան մը աղջիկը. Ամբողջ աւուլի (գիւղ) մէջ չկար անոր նման գեղեցկուհի մը: Հայրը՝ Հաճի Համզար, որ մեծ կարողութիւն մը ունենալէ զատ Եկատերինոդարի ռուս պաշտօնէութեան հետ եղ ու մեղր էր, գիրքի ազդեցութեան տէր, մտածեց աղջիկը բարը ... գիմնազիա ուղարկել կրթուելու համար:

Հօրենական բարեկամ մը ունէր քաղաքը, կեդրոնատեղնի մեծ վաճառական Շափոշնիկով անուն պատուական Հայ մը, որու աղջիկներուն հետ կրնար գիմնազիա երթալ Խաթինճէն: Այդպէս ալ ըրաւ:

Դժբախտաբար, Հաճի Համզարի ցանկութիւնը իրականացաւ: Լեռներու եւ անտառներու մէջ մեծցած Խաթինճէի համար քաղաքը, մանաւանդ դպրոցը սարսափելի բանտ մը թուեցաւ: Հակառակ Շափոշնիկովներու զուրգուրանքին, երկու տարին չանցած, Հաճի Համզարը ստիպուեցաւ աղջիկը նորէն գիւղ տանիլ գէպքի մը պատճառով, որ ամբողջ քաղաքին խօսակցութեան պատճառ դարձաւ: Երիտասարդ զինուորականները պատճառ կը փնտռէին Շափոշնիկովներուն այցելելու՝ տեսնելու համար այդ վայրի գեղեցկուհին, որ ռուս ուսուցչուհիի յանդիմանութիւնը չկրնալով տանիլ, ծոցէն դանակը քաշած եւ կատուի նման յարձակած էր լեզուպատառ կնոջ վըրայ:

— Կը խնդրեմ տարէք այս վայրի կատուն,— խնդրած էր տեսչուհին Շափոշնիկովէն,— մեր դպրոցի մէջ չենք կրնար պահել այդ աղջիկը:

Այսպէս, Խաթինճէն կիսատ դպրոցական մը սորված՝ վերադարձաւ գիւղ իր սրած լեռներն ու անտառները.

Հաճի Համզարի եղբայրը՝ Մանսուր բէկը 1885ին, իր հետեւորդներով հեռացեր էր Կովկասի չրջանէն նախընտրելով հպատակ դառնալ միւսիւլման սուլթանի մը, քան անհաւատ ցարի մը: Թուրք կառավարութիւնը Մալազկերտի չրջանին մէջ այդ գաղթականներուն չէ տուեց բազմաթիւ գիւղեր, որոնք այդ չրջանը տեղաւորելով պատուհաս դարձան չրջակայ հայ եւ քիւրտ երկրագործ գիւղացիներու գլխին

Երեք տարի առաջ Հաճի Համզարը Խաթինճէի եւ մեծ զաւկին հետ՝ Կովկասէն եկաւ տեսնելու եղբայրը, որ մէ տասնեակ տարիներ առաջ բաժնուած էր: Մանսուր բէկը թէեւ երկու մանչ զաւակ ունէր, բայց աղջիկ չունենալուն՝ խնդրած էր եղբօրմէն, որ Խաթինճէն իրեն ձգէ: Կը խոստանար աչքի լոյսին պէս պահել եւ լաւ տեղ մը ամուսնացնել զայն:

Ահա այս պարագաներու մէջ էր, որ Չէրքէզներու սովորութեան համաձայն՝ Մանսուր բէկը Հիւսէյին բէկին կնութեան տուաւ Խաթինճէն, ծանր խալաթի փոխարէն:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

խնդրեյ դէպքի մասին։ Այս դիմումէն կը հետեւի թէ Մոսկուայի մէջ լրիւ չեն գիտեր բուն իրողութիւնը։ Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ սպառնալիքներ տեղալ ֆաշականներուն դէմ։ Միեւնոյն ատեն կը հաստատեն թէ Գ. Միջազգայինը կարեւոր միջոցներ ձեռք առած է, խորհրդային բանակի հիման վրայ կազմակերպելու համար Սպանիոյ հանրապետական բանակը։

*** Լոնտոնի «Նիւզ Քրոնիքլ» թերթը կը գրէ թէ Հիթլէր որոշած է 5 զօրաբաժին կամ 62,500 զինուոր ղրկել Սպանիա, օգնելու համար Զօր. Ֆրանքոյի բանակին։ Թերթին տեղեկութեանց համաձայն, Սպանիա ղրկուած գերմանական մասնակցութիւն մը երեք շաբաթ առաջ տեղեկացուցած է Պերլին թէ Զօր. Ֆրանքօ պիտի չկրնայ յաղթել առանց օգնական ուժի։ Կ'ըսուի թէ օգնութեան պիտի հասնի ոչ միայն Գերմանիա, այլեւ Իտալիա։

Անգլիական ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ երեք խորհրդային սուզանաւեր եւ երկու թորփիլահալածներ ճամբայ ելած են Օտէսայէն, ցոյց մը կատարելու համար Սպանիոյ ջուրերուն մէջ, խորհրդային շոգենաւին հրկիզման առթիւ։

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԻՆ տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը դատ բացաւ «Էքօ տը Փարի»ի դէմ, որ գրած էր թէ Ֆրանսական նոր տեսակ օդանաւ մը յանձնուած է Պարսելոնա, առանց նախապէս փորձուելու Ֆրանսայի օդատորմիղին կողմէ։ Թերթը կ'աւելցնէր թէ օդանաւային նախարարը ինք հրամայած է յանձնել օդանաւը եւ թէ իր տուած լուրը բացարձակապէս ճիշդ է։ Ծերակոյտը դեռ քուէարկած չըլլալով մամուլի նոր օրէնքը, դատավարութիւնը հաւանաբար պիտի կատարուի 1881ի օրէնքին հիման վրայ։

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացած չըլլալով, Պ. Լէօն Պլում երկրորդ հեռագրով մը վարչապետարան հրաւիրեց գործատէրերու եւ բանուորներու ներկայացուցիչները, պարտաւորիչ իրաւարարութեամբ լուծելու համար վէճը։ Գործադուլը իրապէս կը վնասէ երկրին ազգ. պաշտպանութեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ պաշտօնատան մեքենագիր-քարտուղարներէն Տիկին Լինաէր, որուն ձերբակալման մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, այժմ կ'ամբաստանուի ոչ թէ իբրեւ լրտես, այլ իբրեւ կեղծարար։ Իսկ իր մեղսակիցը՝ Պ. Բոպէնֆէլտ պիտի դատուի իբրեւ կեղծ անցագիր գործածող, մանաւանդ որ արտաքսման վճիռ առած էր։

ԹՐՈՑՔԻ կը պատրաստուի Մեքսիքա երթալու 15 օրէն, քանի որ Նորվեկիա բնակելու պայմանաժամը լրացած է, իսկ ուրիշ որեւէ երկիր չուզեր ընդունիլ զինքը։

ԱՅՆ ԿԻՆԸ ՈՐ ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԸ ՄԷՋ կոնակէն զարկած էր իր սիրահարը, եւ յետոյ փախած՝ նոյն օդանաւով, վար իջաւ Անգլիոյ մէջ, Լոնտոնի շրջակաները։ Ծանրապէս վիրաւորուած է, բայց վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր։ Իր սիրականը, ճարտարագէտ Լայման կը մերժէ դատ բանալ վրէժխնդիր կնոջ դէմ։

ԿԻՆ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ համագումարը բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ։ Այս առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ զինուորական նախարարը, մարաջախտ Վորոշիլով։

ՊԱՊԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Ձախ սրունքը անշարժութեան դատապարտուած ըլլալով, կը խորհին մասնաւոր թիկնաթոռ մը շինել, որպէսզի կարենայ նստիլ այդ ոտքը երկարելով։ Այս պատճառով ալ չպիտի կրնայ խօսիլ Ծնունդի աւանդական ճառը եւ պիտի գոհանայ պատգամագրով մը։

Շնորհակալիք

Պ. Յակոբ Յակոբեան (Ամերիկա), Օր. Օր. Դժխուհի եւ Աստղիկ Յակոբեան (Խարբերդ), Պ. Պ. Յովհաննէս եւ Եղիա Յակոբեան, Օր. Անրիկ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ծիծանջեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Աճէմեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Թորոս Թաքէեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Յակոբեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մուրատեան (Հալէպ), Այրի Տիկին Նազլի Մանուկեան (Մալաթիա) եւ բոլոր ազգականները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, թերթով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ, զոքանչին եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ՎԱՐԴԻԹԵՐ (ԿԻՒԼՏԱՆԷ) ՅԱԿՈԲԵԱՆի

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԱՐԱԿԱՏՈՒՓ

ԹՈՒՆՈՒԶ, Պ. Վ. — 25։
ԹՈՒՐԷՓ, Յ. Սօլ — 35։
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 465։
ՏԷՍԻՆ, Մ. Պ. — 35։
ՇԱԼԷԹ, Կ. Փ. — 35։
ՄՕՐԷՍԹԻԼ, Պարտ — 35։
ՔԱՍԱԲԼԱՆՔԱ, Ա. Զ. — 280։ Կարկատուերնիս։
ՔԼԷՐՄՈՆ ՖԷՐԱՆ, Թօզ — 140.
ՊՕՄՈՆ, Գործ — 352։
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ. — 70։
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա. — 35
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Օ. Սեյ — 35
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 970։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղ — 30։
ՊՕՄՈՆ, Գործ — 216.25
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՕՆ, Նէվ — 250։
ՔԱՎԱՅԵՌՆ, Մամ — 40։
ՓԱՐԻԶ (19), Ժ. Մին — 19.50
ՍԷՆԹ ԱՐՕՄԱՆ, Ա. Թ. — 70։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Պայլ — 35։
ԼԻՈՆ, Գ. Զան — 70
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յով — 140
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ. — 70.
ՍԷՆ ԼՈՒ, Մարկ — 140։
ՇՈՒԶԸԼՕ, Մ. Եղն — 70։
ՎԻԷՆ, Գործ — 460։
ԱՐԲԷՕՅ, Հ. Ե. — 40։
ՇԱՅԼ, Պ. Ծող — 35
ՊՈՒԱ ՔՕԼՈՆՊ, Թ. Մեծպ. — 35։
ՊԱՆԵԷՕ, Մազ — 35։
ԼԱՅՐԷԹ, Նաճ — 35։
ԱԼԺԵՐ, Տէրտ — 140։
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա. — 35։
ՇԱԹՈՒ, Թ. Պ. — 50։
ԼԻՈՆ, Ն. Շիմ — 70։
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Թամ — 70։
ԹՈՒՐ, Յ. Մ. — 35։
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ամեր — 80։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Մ. Մ. — 70։
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՄԷՐ, Ս. Կ. — 35.
ՌՕՄԱՆ, Գ. Թ. — 25։
ԱՆԻԷՌ, Յ. Յակ — 140։
ՊԱՆԵԷՕ, Օր. Վ. Թ. — 50։
ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք. — 70։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ե. Եղիշ — 140։
ՆԱՆԹԵՐ, Թ. Մ. — 100։
ԼԻՈՆ, Կիւլ — 70։
ԼԻՈՆ, Թ. Այ — 70։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ. — 35։
ԹՐԱՆ, Վ. Զ. — 140։
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բար — 35։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քերբէլ — 100։
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Գր. — 44։
ՍԱԼՈՆ, Աճ — 35։
ՆԻՍ, Իշխ. Ա. — 35.
ՊՕՐՏՕ, Գործ — 140։
ՊՕՐՏՕ, Կ. Տ. — 140։
ՊՕՐՏՕ, Ճ. Տ. — 140։
ՔԱՋԵՐ, Աւետ — 70։
ՕՐԼԷԱՆ, Մամ — 70։
ՔԼԷՐՄՈՆ Ֆէրան, Լ. Թ. — 140։
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Շմ — 140։
ԺԸՆԷՅ, Յովհ — 140։
ՇԱԼԷԹ, Մ. Մ. — 30։
ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ, Փ. Յով — 20։
ՈՐԱՆԺ, Ս. Յ. — 35։
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Մ. Ճ. — 35։
ԹՈՒԼՈՆ, Թ. Տ. — 100.

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսանք ղրկել

ՔՐՕՆ, Կ. Կիւլ — Դեկտ. 20էն։
ՊՈՒԱ ՔՕԼՈՆՊ, Նիկող — Դեկտ. 20։
ՊՈՒՏԱՓԷՇՏ, Ն. Բալ — Դեկտ. 18։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Օ. Սեյճ — 17։
ՎԷԶԻՆ, Կ. Փափազ — 15էն։
ԱՆԻԷՌ, Յ. Իշխ — 15։
ՓԱՐԻԶ (15), Ս. Նաւ — 14։
ՌՈՆԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Տիկ. Աճ — 15։
ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, Գ. Մով — 12էն։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ն. Պայլ — 13։
ԹՈՒՆՈՒԶ, Պ. Վարդ — 9։
ՊԱՆԵԷՕ, Ա. Զատ — 10։
ՊԼԱՆՄԷՆԻԼ, Գասպ — 8։
ՄԱԼ ՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բար — 4։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ն. Փափ — 3։
ՓԱՐԻԶ (18), Հ. Զրուանդ — 1

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 24 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3303 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՌԱՒՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Փարիզի մէջ փորձուած բանակցութիւնները, որոնք ձախողած են առայժմ, այլեւս կը փարատեն ամէն տարակոյս՝ Թուրքիոյ վերջնական դիտումներու մասին:

Թուրք պատուիրակները իրենց առաջին գործավարին առաջնորդութեամբ յայտարարեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ որ եւ է լուծում, բացի Ալէքսանտրէթի շրջանին անկախութենէն։ Եւ քայլ մըն ալ յառաջ նետուելով, առաջարկեցին համադաշնակցութիւն մը կազմել Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ:

Ֆրանսացիները բնականաբար չէին կրնար ընդունիլ այս նոր բանբաշ ծրագիրը, որ բոլորովին կը հակասէ ոչ միայն իրենց յանձնառութեանց, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութեանց:

Ընդհատելով հանդերձ բանակցութիւնները, Ֆրանսա չուզեր պղտորել Թուրքիոյ հետ եղած բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնց վրայ շատեր մեծ կը ծանրանան ինչպէս տեղական թերթերը, նոյնպէս օրուան փարիզները:

Արդեօք անո՞ր համար որ Ֆրանսա շատ աւելի ծանր հոգեր ունի բուն Եւրոպայի մէջ, եւ կ'ուզէ կարճ կապել ուրիշ պարագաներ:

Ամէն պարագայի մէջ, ինկերի կը կարծէ յուսադրին պատահութիւնը գտած ըլլալ, արժեցնելու համար իր յաւակնութիւնները, որոնք հիմնուած են շատ հնաւոր հաշիւներու վրայ:

Խնդիրը շատ պարզ է, իր սկզբնական վիճակին մէջ:

Ֆրանքլէն Պույեոնի ձախաւեր դաշնագրին համաձայն, Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը կը վայելէ տեղական ինքնավարութիւն։ Այդ կարգ ու սարքին վրայ կը հսկէ Ֆրանսա, իբրեւ հոգատար իշխանութիւն:

Հիմա որ դաշնագիր կնքուած է եւ Սուրիան անկախ պետութիւն պիտի դառնայ, Ֆրանսայի հոգատարութիւնը մեքենաբար կը փոխանցուի նոր պետութեան, որուն մաս կը կազմէ վիճելի շրջանը:

Այս պարագան անգամ մը եւս հաստատուեցաւ 1922ին, միջազգային պայմանագրով մը, որ իբրեւ անկախ պետութիւն կը նախատեսէր միայն Սուրիան եւ Լիբանանը

Կը նշանակէ թէ խնդիրը ուղղակի կապ ունի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ յարակից յանձնառութեանց հետ, այնպէս որ Ֆրանսա, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար ընդառաջ երթալ Թուրքիոյ պահանջներուն:

Ֆրանսայի ներկայացուցիչները միշտ կը յիշեցնեն այս կէտը, բայց ինկերի սկիզբէն իվեր «չանթած»ի ճամբան բռնած ըլլալով, դաշնագիրները եւ տրամաբանութիւնը գարակը նետած, իբ երգը կ'երգէ անդադար,— անջատել եւ անկախ հռչակել «Սանճաք»ը։ Ուրիշ խօսքով՝ անդամատել Սուրիան:

Կարելի պիտի ըլլա՞յ միջին ճամբայ մը գտնել, մինչեւ 1937 յունուար 18, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը:

Առանց դուշակութիւններ փորձելու, կը կարծենք թէ Ֆրանսա չի կրնար աւելի յառաջ երթալ, գզուշանալով հանդերձ դառնացնել Թուրքիան:

Ընդունիլ Ալէքսանտրէթի անկախութիւնը՝ կը նշանակէ ոչ միայն դրժել իր յանձնառութիւնները, այլեւ իրեն դէմ հանել արաբական աշխարհը, որուն կը պատկանի վերջին խօսքը:

Այդպիսի նահանջ մը պիտի նշանակէր, նաեւ, խախտել հոգատարութեանց պայմանագիրը, որուն երաշխաւորը կը հանդիսանայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Դեկտեմբեր 16ին, երբ այս խնդիրը կը քննուէր Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, բոլոր անդամները քուէարկեցին առաջարկուած բանաձեւը, իսկ Թուրքիա ձեռնպահ մնաց։ Թ. Ռ. Արաս կը յուսար անուշել Ֆրանսան, ուղղակի բանակցելով:

Արդ, ձախողեցաւ այդ փորձը, եւ հիմա նորէն Ազգաժողովին կ'իյնայ ելք մը գտնել։ Այս անգամ պիտի համակերպի՞ն Թուրքերը, քանի որ Ազգաժողովը չի կրնար դէմ երթալ իր իսկ հաստատած սկզբունքներուն:

Կը կարծենք թէ այստեղ ալ, նորէն շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի վճռականութենէն:

Թուրքերը անգերազանցելի վարպետներ են դիւանագիտական բանակցութեանց մէջ։ Ցաճախ համակերպիլ ձեւացնելով հանդերձ, անոնք այնպիսի ճեղքեր կը բանան, որ դժուար է նախատեսել:

Թողլով բուն դիւանագիտական գետինը, անոնք արդէն խուճապի եւ սպառնալիքի մթնոլորտ մը ստեղծած են ամիսներէ ի վեր, Սուրիոյ սահմանին վրայ եւ զանազան պզտոր գործեր կ'ընեն։ Վերջին լուրերու համաձայն, նոյնիսկ աւազակախումբեր կազմած են, ի հարկին «գործելու» համար:

Միւս կողմէ Թուրք մամուլը կը շարունակէ իր վայնասունը,—«Մեռա՜նք — կորա՜նք»։ Իսկ ամէն մէկ լուրի հետ, տող ընդ մէջ կը հանդիպինք Հայերու մասին եղած զրպարտութեանց:

—« Հայերու մեծամասնութիւնը մեզի հետ է, Հնչակները մեզի հետ են, միայն Դաշնակները հակառակ են»։ Եւ կամ,— «Արաբները զէնք կը բաժնեն Դաշնակներուն, կ'աշխատին պառակտուած Հայերը հաշտեցնել, զանոնք Դաշնակ կուսակցութեան նպատակներուն համաձայն կազմակերպելու համար» եւն.։

Անհրաժեշտ է կատարեալ պաղարիւնով հետեւիլ այս դէպքերուն, որոնց տակ ծածկուած խաղերը կը մատնեն Թուրքիոյ հեռաւոր նպատակները, ինչպէս եւ լուրջ մտահոգութիւնները՝ վաղուան համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՉՈՒԶԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիա միշտ անկախութիւն կը պահանջէ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ սկսած բանակցութիւնները, որ կը շարունակուէին երկու օրէ ի վեր, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, յանգեցան կատարեալ ձախողանքի մը, գէթ առայժմ։ Բոլոր թերթերն ալ կը հաստատեն թէ կարելի չէ եղած հաշտեցնել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ տեսակէտները:

Երեքշաբթի օր, Թ. Ռ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Քէ տ'Օրսէ գնաց, ընկերակցութեամբ դեսպանին եւ միւս պատուիրակներուն։ Այնտեղ կը սպասէին արտաքին նախարարը՝ Պ. Իվօն Տէլպոս, խորհրդականը՝ Պ. Վիէնօ եւ Ֆրանսայի միւս ներկայացուցիչները։ Երկուշաբթի օրուան խորհրդակցութեանց ընթացքին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները բացորոշապէս հասկցուցած էին թէ Ֆրանսա պատրաստ է վարչական բացարձակ ինքնավարութիւն շնորհելու Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի շրջանին, բայց Սուրիոյ հոգատարութեան տակ մնալու պայմանով։ Թուրքերը աւելի խորացնելով խնդիրը, առաջարկեցին զանազան ձեւեր։ Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ Շուէտի արտաքին նախարարը, իբրեւ տեղեկաբեր Ազգերու Դաշնակցութեան։ Թուրքերը կը փախնան որ սահմանագլուխը, եւ մասնաւորապէս Ալէքսանտրէթի շրջանը ամրացուի, Ֆրանսական հոգատարութեան բարձումէն վերջը։ Հետեւաբար կ'ուզեն որ Սանճաքը անկախ հռչակուի, որպէսզի Սուրիոյ իշխանութեան տակ չիյնայ ապագային։ Ուրեմն բանակցութիւնները առացան բարդ եւ փափուկ հանգամանք մը:

Նոյն օրը Պ. Իվօն Տէլպոս մտերմական սեղան մը սարքեց ի պատիւ Պ. Ռ. Արասի, հրաւիրելով նաեւ վարչապետը, Պ. Լէօն Պլում։ Բանակցութիւնները վերսկսան իրիկուան, եւ այս անգամ Թուրքերը նոր առաջարկ մը ներկայացուցին,— ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ, ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԻՋԵՒ։ Պ. Վիէնօ անմիջապէս պատասխանեց թէ Ֆրանսայի չիյնար փոխել Սուրիոյ հողային կարգ-ու սարքը։ Ֆրանսա պատրաստ է ընդարձակելու Սանճաքին բնակչութեան կրօնական, մշակութային եւն. իրաւունքները, բայց չի կրնար աւելի յառաջ երթալ։ «1921ին համաձայն էինք, շեշտեց Պ. Վիէնօ։ Կ'ընդունիմ թէ հոգատարութեան բարձումը նոր կացութիւն մը կը ստեղծէ։ Եթէ կ'ուզէք, Սանճաքին վարչական կարգ ու սարքը յարմարցնենք նոր հանգամանքներուն »:

Թուրքերը պատասխանեցին.— ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ԱՅԴ, ԵԹԷ ՍԱՆՃԱՔԸ ՉԲԱԺՆՈՒԻ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ :

Պ. ՎԻԷՆՕ.— Այն ատեն, եթէ կը պնդէք այս տեսակէտին վրայ, մենք իրաւասութիւն չունինք այդպիսի գործ կատարելու

Տեսակցութենէն վերջը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, երկու կողմերը խօսակցութիւնները պիտի շարունակեն դիւանագիտական ճամբով, ընկերակցութեամբ տեղեկաբերին, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի յառաջիկայ նստաշրջանէն առաջ

Թուրքիոյ մտադրութիւնները ապագայի համար

Ուրեմն, երկու պետութիւնները Ա. Դ. Խորհուրդին պիտի ներկայանան յունուար 18ին, կա՛մ նախապէս համաձայնած ըլլալով, եւ կամ ամբողջ վէճը սեղանի վրայ դնելով։ Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ բանակցութեանց անյաջողութիւնը ահաճութիւն պատճառած է Անգլիոյ մէջ, որ անկարելին պիտի փորձէ, որպէսզի չլարուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները

Այսպէս կամ այնպէս, տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա կ'ուզէ իր գերակշռութիւնը վերահաստատել Ալէքսանտրէթ-Անտիոք շրջանին վրայ։ ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ ԹԷ ԼՐՋՕՐԷՆ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ ՈՐ ԱԳԱՀԱՑԻՆ ԻՏԱԼԻԱ ԼԱՅՆՕՐԷՆ ՏԱՐԱԾՈՒԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ։ Այս մտահոգութեամբ ալ, իրեն համար կենսական համարելով Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստը, Կ'ՈՒԶԷ ԱՊԱՀՈՎ ԸԼԼԱԼ ԹԷ ԱՅԴ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ ՊԻՏԻ ՉԿՐՆԱՅ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԻԼ ԻՏԱԼԻՈՅ ԿՈՂՄԷ։ Միւս կողմէ, ինչպէս կը նկատէ «Լ'Էօվռ»ի քաղաքական աշխատակիցը, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը նոր ծրագիր մը կ'որոճայ,— Բարոյապէս վերահաստատել նախկին օսմանեան կայսրութիւնը։ Աթաթիւրքի կարծիքով, օր մը բրիտանական կայսրութեան եւ իր գաղթապետութեանց համար հաստատուած կարգ ու սարքը կրնայ տիպար ծառայել Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւն. համար… Այս առաջադրութեամբ ալ, այժմէն կ'առաջարկէն հաստատել համադաշնակցութիւն մը՝ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ, ինչ որ անընդունելի է Ֆրանսայի համար:

*** Սէն - Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, կը գրէ այս առթիւ.— « Թուրքերը այն տեսակէտն ունին թէ Սուրիոյ արաբ ազգայնականները չեն կրնար որ եւ է վստահութիւն ներշնչել Ալէքսանտրէթի շրջանին 85,000 Թուրքերուն։ Հետեւաբար կը պահանջեն որ Սանճաքը անջատուի Սուրիայէն։ Փոխանակ չափաւորելու իրենց այս յաւակնութիւնը, այս անգամ աւելի յառաջ երթալով, առաջարկեցին ճշմարիտ համադաշնակցութիւն մը կազմել Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ուր Ալէքսանտրէթի Սանճաքը Սու-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՏԱՐԱԳԻՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Լուսաբանիչ յայտարարութիւններ

Երեքշաբթի օր Գաղթ. Գրասենեակի վարիչ Պ. Լեւոն Բաշալեան կարեւոր յայտարարութիւններ հաղորդեց Հայ Երիտ. Միութեան սրահին մէջ, զինուորագրութեան հարցի մասին։ Նախ կարդաց պատերազմական նախարարութեան զեկոյցը, որ հրատարակուած է արդէն, «Յառաջ»ի մէջ (10 դեկտ.)։ Ցետոյ պատասխանեց բազմաթիւ հարցումներու, որոնց գլխաւորները կը հրատարակենք ստորեւ.—

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ի՞նչ դիրք բռնելու է հայ երիտասարդութիւնը զինուորագրութեան հարցին հանդէպ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Համակերպելու է։ 21էն մինչեւ 33 տարեկանը պէտք է երթան եւ արձանագրուին:

Հ.— Մերժումը որ եւ է վնաս կրնա՞յ հասցնել :

Պ.— Անշուշտ։ Ի հարկին պայմանաժամը լրանալուն ատենկանական ուժով պիտի զինուորագրեն:

Հ.— Զինուոր ըլլալը անհրաժե՞շտ է:

Պ.— Այո։ Եթէ 1924ին Ֆրանսա մտած ժամանակդ 21 տարեկան էիր, ստիպուած ես։ Եւ կամ հետանալու ես այս երկրէն:

Հ.— Արձանագրուած զինուորցու մը, երբ օտար երկիր երթալու իրաւունք կը ստանայ, կը թոյլատրուի՞ այս կատարումնենէն :

Պ.— Չեմ գիտեր։ Պէտք է հարցնել:

Հ.— Ամուսնացած մը եթէ զաւակներ ունի, որքա՞ն պիտի ծառայէ

Պ.— Տակաւին որոշուած չէ։ Բայց անոր զաւակները, կամ այն անդամները որոնք կը խնամուէին զինուորցուին աշխատանքով, պիտի օգտուին պետական նպաստէն ինչպէս Ֆրանսացի մը:

Հ.— Մենք պատրաստ ենք ծառայելու Ֆրանսական բանակին մէջ, բայց Ֆրանսա պիտի վերցնէ՞ այն դժուարութիւնները որ կը գործադրուին մեզի հանդէպ:

Պ.— Պիտի հարցնենք:

Հ.— Մեզ ո՞ր գունդին պիտի միացնեն, օտար գունդի՞ թէ լեգէոնի մէջ :

Պ.— Օտար Գունդի (Լէժիօն Էթրանժէ) մէջ որոնց վարիչները պիտի ըլլան հայ մասնագէտ սպաներ։ Թերեւս մէկ տարիէն խառնուին բուն ֆրանսական բանակին մէջ։ Բայց անոնք որ ֆրանսական կրթութիւն առած են, այժմէն ֆրանսական գունդի մէջ պիտի առնուին:

Հ.— Մեր զինուորութիւնը լրացնելէ վերջ Ֆրանսական հպատակ պիտի ճանչնա՞ն:

Պ.— Այո, եթէ անմիջապէս գրաւոր խնդրագիր մը ներկայացուի։ Ձեր կամքէն կախում ունի :

Հ.— Այն ուսանողը որ 21 տարեկան է, ու կանչուած, կրնա՞յ խնդրագրով մը յայտնել թէ՝ ուսումը լրացնելէն վերջ պիտի ծառայէ.

Պ.— Այո՛։ Բայց անհրաժեշտ է դիմում կատարել։ Նոյնիսկ, եթէ շրջանը լրացնէ ու մեկնի օտար երկիր շարունակելու իր ուսումը, հոն պարտաւոր է ներկայանալ տեղւոյն Ֆրանսական հիւպատոսին, բառ օրինի:

Հ.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակ Հայերն ալ այս օրէնքին ենթակա՞յ են:

Պ.— Ոչ։ Առայժմ բան չկայ անոնց մասին:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ որ իւրաքանչիւր միութենէ հինգական ներկայացուցիչ ղրկուի, ուրիշ նոր խորհրդակցական ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ վօժերա:

Ներկայ երիտասարդներէն շատերը արդէն զօրակոչ ստացած ըլլալով, իրենց կարգին յայտարարութիւններ հաղորդեցին.—Ծ. Պ.

Արաբները զէնք կը բաժնեն Դաշնակներուն..

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.— Տեսնելով որ Իսքէնտէրունի Սանճաքին Թուրքերը միացեալ զանգուած մը կը ներկայացնեն, հոգատար իշխանութեան պաշտօնեաները սկսած են իրարու դէմ գրգռել Սանճաքի զանազան տարրերը։ Այս ուղղութեամբ կատարուած գործերուն առաջին գիծին վրայ կուգայ Արաբներուն զինումը։ Գուսէյրի գիւղերու Արաբները բացէ ի բաց կը զինուին։ Գիշեր ցերեկ ջանք կը թափեն՝ Սանճաքին պառակտուած Հայերը հաշտեցնելու եւ զանոնք Դաշնակ կուսակցութեան նպատակներուն համաձայն կազմակերպելու համար։ Դարձեալ այս նպատակով զէնք կը բաժնեն Մուսա Տաղի Դաշնակ Հայերուն :

«Հալածանք վերսկսաւ Սանճաքին մէջ»

«ՀՆՉԱԿՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԵՆ»

« Սօն Փոստա » կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ամէն օր Սանճաքէն եկող լուրերը կը ցուցնեն թէ ճնշումը եւ հալածանքը շատցած է։ Այսպէս, երէկ առանց պատճառի 10 Թուրքեր ձերբակալուած են Իսքէնտէրունի մէջ։ Անոնցմէ մէկը այն աստիճան անգթութեամբ ծեծուած է կառավարական պաշտօնեայի մը կողմէ, որ հարկ եղած է հիւանդանոց փոխադրել զայն։ Խեղճին կեանքը վտանգի տակ է։ Պաշարման վիճակը կը շարունակուի խստութեամբ։ Ցերեկներն անգամ արգիլուած է երեքէ աւելի անձերու միատեղ պտոյտը:

Կարծես չբաւէին եղած ճնշումները, ամէն միջոցի կը դիմեն, Ալէվիները եւ Հայերն ալ Թուրքերուն դէմ դարձնելու համար։ Միայն Դաշնակ Հայերը ճակատ յարդարած են Թուրքերուն դէմ։ Հնչակները Թուրքերուն հետ են։ Ալէվիներն ալ յայտնած են թէ մինչեւ վերջը Թուրքերու կողքին պիտի մնան:

Տեղական իշխանութիւնը հիմա ալ գլխարկի գործը ձեռք առած է եւ զանազան պատրուակներով կը նեղէ գլխարկ դնող Թուրքերը :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ԿԱԹ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՀԵՏ ԵՂԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկայի օրինաւոր ազգ. երեսփ. ժողով [illegible] Նոյեմբերին, ազգ. վարչութիւնը [illegible] Նուիրակին հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնք ձախողեցան դժբախտաբար.—

Նուիրակ Սրբազանին ժամանման օրը, ապրիլ 8, Կեդր. Վարչութեան կողմէ պատգամաւորութիւն մը, երեք հոգիէ բաղկացեալ, (Գ. Զաւէն Մաթիկեան,— Կեդր. Վարչութեան ատենապետ,— Գ. Սեդրակ Աւետեան, ազգ. երեսփոխան — Գ. Ժիրայր Աբէկեան, Կեդր. Վարչութեան անդամ) փութացած էր նաւամատոյց, բարի յաջողութիւն մաղթելու համար Սրբազան Հօրերին: Դժբախտաբար մեր ներկայացուցիչները չէին յաջողած իրենց առանձնած յանձնարարութիւնը կատարել, այն միակ պատճառով որ մեր հակառակորդներու ցուցմունքներուն վրայ, ոստիկանութիւնը արգիլած էր անոնց մօտենալ Գարեգին Սրբազանին: Այս միջադէպի մասին նոյն օրն իսկ մեր կողմէ գրուեցաւ Նուիրակին:

Մէկ շաբաթ յետոյ, ապրիլ 14ին, Նուիրակ Ս. [illegible] ձեռքով մեր ատենապետին թէ մեզի հետ տեսակցութիւն մը ունենալ կ'ուզէր: Ժամադրուեցանք. Մեր առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ ապրիլ 25ին: Երկրորդ տեսակցութիւն մը եւս ունեցանք մայիս 18ին: Մեր այս երկու տեսակցութիւններու ատեն երկուստեք ընդհանուր կերպով մօտեցանք այն հարցերուն, որոնք յետագային մեր բանակցութեանց [illegible] կազմէին մեր նախապայմաններուն.

Նուիրակ Սրբազանը առաջին առթիւ իր թեկնածութիւնները ներկայացուց հետեւեալ կէտերու շուրջ.

1.— Հայկական Եռագոյն, 2. Մայիս 28 եւ 3.— Ապրիլեան սգատօն:

Նուիրակ Ս.ի համոզմամբ եւ թելադրութեամբ Հայկական Եռագոյն դրօշը պարզուելու չէր եկեղեցւոյ եւ անոր շրջափակին մէջ դրուած հաստատութիւններու (դպր. [illegible], եւայլն) մէջ: Հանրապետութեան առթիւ տօնախմբութիւնները կատարուելու չէին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Նոյնը նաեւ ապրիլեան սգատօնի մասին, որոնց ներկայ բլլալու չէին եկեղեցականները.

Այս հարցերը, որոնք իրականին մէջ ոչ մէկ առնչութիւն ունէին Նուիրակ Ս.ի առաքելութեան նպատակին հետ, ի վերջոյ մեր ընդունմամբ դուրս թողուեցան մեր տեսակցութեան նիւթերու շարքէն:

Մեր կողմէ Նուիրակ Ս.ին եղան հետեւեալ առաջարկութիւնները.—

1.— Անաչառ քննութիւն կատարել, ներկայ պառակտման պատճառներն ու իրական պատասխանատուները երեւան հանելու համար.

2.— Դիմել հանրաքուէի, եկեղեցւոյ վարչական միասնականութեան կողմնակիցներու թիւը ճշդելու համար:

3.— Ճանչնալ մեր Կեդրոնական վարչութեան եւ երեսփ. ժողովի օրինաւորութիւնը:

Նուիրակ Ս.ը բառ մեզ թէ իր ժամանակը եւ պայմանները չէին ներեր քննութիւն կատարելու: Երկրորդ, հանրաքուէ մը այս գաղութի մէջ պիտի չտար ակնկալուած արդիւնքը, քանի որ կորսնցնող կողմը պիտի չուզէր ենթարկուիլ մեծամասնութեան կամքին: Բացի ասկէ Թամկավարները դէմ էին նման գաղափարի մը: Երրորդ, աւելորդ էր Վարչութեան եւ Երեսփ. Ժողովի օրինաւորութեան մասին խօսիլ, քանի որ ինքը, Նուիրակը Ամերիկա եկած էր երկու վարչութիւններու վերաբերմամբ ընելու վճռական կարգադրութիւններ:

Այս հարցերը եւս դուրս ձգուեցան մեր յետագայ խօսակցութիւններէն.

Մեր առաջին երկու տեսակցութիւններուն յաջորդեցին ուրիշ եօթը տեսակցութիւններ եւս, հետեւեալ թուականներուն,— օգոստոս 25 եւ 28, հոկտեմբեր 6, 12, 20, 26 եւ նոյեմբեր 4:

Այս տեսակցութիւններու ընթացքին, մեր եւ Նուիրակ Սրբազանին միջեւ փոխանակուեցան նախապայմաններ, որոնք ի վերջոյ հիմը կազմեցին այն ծրագրին, զոր Նուիրակը ներկայացուց Օթէլ Մարթինիքի երեսփ. ժողովին.

Ծրագիրը, որ [illegible] կազմուեցաւ եւ [illegible] Թամկավարները եւս տուած էին իրենց հաւանութիւնը, կը բաղկանար հետեւեալ 11 կէտերէն.—

1.— Եկեղեցին ազատ պիտի բլլայ որ եւ է քաղաքական-[illegible] վարչութիւն ունենալէ, տարբեր խօսքով, եկեղեցական վարչութիւնը քաղաքական-կուսակցական զուտ պիտի ունենայ.

2.— Կոմիտէ ու համաձայնութեամբ, Էջմիածնի կը կազմէ կեդրոնական վարչութիւն, եկեղեցական, չէզոք եւ յարգելի անձնաւորութիւններէ, որոնք հետամուտ չեն կուսակցական նպատակներու, եկեղեցական վարչութեան սահմաններուն մէջ.

3.— Այդպիսի վարչութեան եւ հոգեւոր իշխանութեան ներկայացուցչի (Նուիրակ) համաձայնութեամբ, կ'ընտրուի Առաջնորդ, մէկ շրջանի համար, այսինքն՝ չորս տարի:

4.— Կեդր. Վարչութիւն եւ Երեսփոխանութիւն, որ հաստատուած չեն Բարձր Իշխանութեան կողմէ, կը լուծուին, եկեղեցւոյ միասնականութեան գաղափարի եւ խաղաղութեան [illegible].

5.— Ներկայ, հաստատուած ժամանակաւոր Կեդրոնական Վարչութիւնը եւ Մարթինիքի օթէլի մէջ գումարուած Երեսփ. Ժողովը կը լուծուին կամաւորապէս.

6.— Կախակայեալ քահանաները ներողութիւն կը խնդրեն, խոստանալով միանգամայն ենթարկուիլ նոր կազմուած Վարչութեան եւ Բարձր Հոգեւոր Իշխանութեան.

7.— Բոլոր եկեղեցիները, անխտիր, իրենց հոգաբարձութիւններով եւ հոգեւոր հովիւներով, կ'ենթարկուին նոր կազմուած վարչութեան, որ կը պահէ իր գոյութիւնը եւ իրաւունքը մէկ շրջանի համար,— չորս տարի.

8.— Նշանակուած ժամանակի համար չեն կատարուիր երեսփոխանական ընտրութիւններ, այլ հոգաբարձութիւնները կը կառավարուին կեդրոնական վարչութեան դեկավարութեամբ, ընդունուած աւանդութեան համաձայն:

9.— Կողմերը կը խուսափին ընդհարման առիթ տալէ, նախկին դէպքերը նկատի ունենալով:

10.— Մանրամասնութիւնները կը մշակուին հաշտարար եւ հաշտեցնող մարմիններու կազմութեան համար, իրազեկ դարձնելով Բարձր Իշխանութիւնը, անհրաժեշտ եղած պարագային:

11.— Այս սահմաններու մէջ վերակազմեալ միասնականութիւնը եւ նոր վարչութիւնը կ'արժանանան Ն. Ս. Օծութեան օրհնութեան.

Ամիսներ տեւող երկար բանակցութիւններու ընթացքին, կողմերը բնաւ պատեհութիւն չունեցան իրարու հանդիպելու, քանի որ Նուիրակ Սրբազանը ինքը անձամբ յարաբերութիւն պահեց կողմերուն հետ, ի հարկէ իր վրայ կեդրոնացնելով բանագնացի դերը.

Այս էր գլխաւոր պատճառը, որ մենք հնարաւորութիւն չունեցանք կանուխէն թափանցելու ռամկավարներու յետին միտքերուն: Պատճառ մը չունինք ծածկելու, որ Գարեգին Սրբազան չափազանց բարեմիտ էր: Ան սկիզբէն մինչեւ վերջը յուսատես էր բանակցութեանց արդիւնքին, ուստի եւ իր ջանքերու եզքին մասին: Իր հաւատքը ռամկավարներու վերաբերմամբ հիմնականօրէն խախտեցաւ այն ատեն միայն, երբ անոնք սկսան անխնայ հարուածել զինքը, իր ծանօթ կոչի հրատարակութեան առթիւ: Նուիրակը մեզ հետ միասին ինքն եւս զարմացաւ յանկարծ: Իսկ իր յանկարծակիութիւնը փոխուեցաւ յուսահատութեան, երբ Ամերիկա անակնկալօրէն հրահանգ տրուաւ կաթողիկոսէն՝ ընել կարելին, եկեղեցւոյ միասնականութիւնը վերականգնելու, իսկ անյաջողութեան պարագային, պահել ներկայ պառակտեալ դրութիւնը.

Հոկտ. 6ին,— ռամկավարներու [illegible] ժողովէն հինգ օր առաջ, Նուիրակի հետ մեր ունեցած մէկ տեսակցութեան ատեն, Գարեգին Ս. բառ մեզ թէ ինքը անդրադարձութիւն մը չէր տեսներ, հակառակ իր յոռի բազմաթիւ երեւոյթներուն, միասնականութեան հարցը ռամկավար[illegible] բը կը սիրէր յուսալ, որ յիշեալ ժողովին մէջ պիտի գտնուէին մարդիկ, որ քաջութիւնը պիտի ունենային իր տեսակէտները պաշտպանելու եւ իր ծրագրին ուժ տալու: Այդ յոյսով ալ Նուիրակը հոկտ. 11ին գնաց ռամկավարներու երեսփ. ժողովին, այնտեղ պարզապէս յայտարարելու թէ պարտուած մըն էր ինքը.

Հարկ է արձանագրել այստեղ, որ բանակցութիւններու ընթացքին, մեր կողմը ոչ միայն դժուարութիւններ չյարոյց, այլ եւ ընդհակառակն յառաջ սրբազանին առաքելութիւնը յաջողցնելու միակ մտահոգութեամբ, ընդառաջ գնաց անոր ջանքերուն, հիմնական հարցերու վերաբերմամբ մեծ զիջողութիւններ ընելով: Մեր կողմէ ամէն աջակցութիւն [illegible] Նուիրակին, որպէսզի ան յաջողէր իր ծրագրին մէջ: Երկուստեք համաձայնութիւն կայացաւ վերոյիշեալ տասնմէկ կէտերու հիման վրայ: Նուիրակ Սրբազանը յղացուց իր ծրագիրը, որուն համաձայն, նախ [illegible] պիտի [illegible] Մարթինիքի եւ [illegible] փոխանակման ժողովը, ուր ներկայ պիտի բլլար նաեւ Նուիրակը. Երկու ժողովներուն մէջ լիազօրէն ծրագիրը ընդունուելէ յետոյ, լուծուած պիտի յայտարարուէին երկու անջատ վարչութիւնները, իրենց տեղը տալով ժամանակաւոր կեդրոնական վարչութեան, [illegible] նուիրակ սրբազանը պիտի նշանակէր վստահութիւն վայելող անկուսակցական ազգայիններէ: Այդ իսկ նպատակաւ, շաբաթներ առաջ երկու կողմերը իրենց թեկնածուներուն ցանկերը տրամադրած էին լիազօրին. Այս ծրագրի հիման վրայ եւ Նուիրակի թելադրութեամբ էր որ անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ մեր այս երեսփ. ժողովը, որ ըստ սովորականին գումարուելու էր [illegible], երբ սկիզբը.

Թամկավարներուն հոկտեմբեր 11ի երեսփ. ժողովին ծանօթ եզրէն անմիջապէս առաջ եւ նամանաւանդ անկէ յետոյ, այլեւս դժուար չեղաւ կաթողիկոսական նուիրակ սրբազանին համար հետեւցնել, որ ռամկավարները պարզապէս ժամանակ շահելու դիտաւորութեամբ, ամիսներով օրօրած էին զինքը:

Մէկ կողմէ խոստանալով ընդունիլ իր առաջարկութիւնները, իսկ միւս կողմէ գաւելով իրեն եւ իր գլխուն վրայէն դիմելով Էջմիածին, Ամենայն Հայոց Հայրապետին ծանօթ հրահանգը հասցնելու համար վերջին պահուն.

Ապացուցանելու համար թէ որքան հաշտարար ոգւով եւ զիջողութեան պատրաստակամութեամբ, մեր կողմը ընդառաջ գնաց Նուիրակի առաքելութեան, աւելորդ չենք համարեր [illegible] նոր, որ մեր հոգեւորական հայրերը, որոնք ոչ մէկ կերպով յանցաւոր չէին հանդէպ Մայր Աթոռին, հանդէպ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ հանդէպ իրենց ժողովուրդին, դարձեալ [illegible] եկեղեցւոյ եւ գաղութի խաղաղութեան, ի յարգանս Էջմիածնի հեղինակութեան եւ յանուն հոգեւորական [illegible] թեամբ առաջարկեցին [illegible] մը

Թամկավարներու երեսփ. ժողովին յաջորդ օրն իսկ, հոկտ. 12ին, Նուիրակ սրբազանը իր մօտ հրաւիրելով մեր ներկայացուցիչը, մանրամասնօրէն բացատրեց անոր հակառակորդ կողմի ժողովին մէջ իր ծրագրին հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքը եւ յայտարարեց թէ ինքը պարտուած էր եւ հետեւաբար ստիպուած էր ամէն մեր կողմի ժողովուրդին եւ եկեղեցիներուն վերաբերմամբ նոր եւ տարբեր ծրագիր մշակել: Եւ այդ առթիւ Նուիրակը կը յանձնարարէր մեզ շարունակել մեր բնական ընթացքը, այնպէս՝ ինչպէս որ եղած էինք բանակցութիւններու [illegible] մինչեւ վերջը.

Մենք առայժմ զանց կ'ընենք արձանագրել այն [illegible] խառներ, որոնց յայտնի ատեն յառաջօրէն կարելի է տեսնել ներքին ծալքերը բոլոր այն դաւերուն, որոնց շրջանի [illegible] թեան մատնուեցաւ [illegible] միկեան նուիրակ սրբազանին առաքելութիւնը: Աւելին վերապահելով յետագային, ներկայիս մեզ կը մնայ բաւականանալ, ի դիտութիւն մեր բազմահազար ժողովուրդին յայտարարելով, որ մենք բրինք, ինչ որ կարելի էր ընել մարդկայնօրէն եւ Փիլիփապէս, որպէսզի յաջողութեամբ պսակէր Նուիրակի ծրագիրը եւ հետեւաբար իրականանար մե-

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Պաշտօնաթերթ «Խորհրդային Հայաստան»ի զեկոյցին համաձայն Պուշկինի մահուան առաջիկայ հարիւրամեակի առթիւ վերջ. 11ին որոշուած է նրան արձան կանգնել Երեւանում:

Ահա մի նոր խեղկատակութիւն, որ ցոյց է տալիս, թէ Վրաստանի Կոմկուսի քարտուղար Լ. Բերիան ոչնչացնելով Խանջեանի խմբակը Հայաստանում եւ նրա տեղ դնելով սարուկների մի խումբ՝ լիովին հասաւ իր նպատակին: Հայ Կոմկուսի «ինքնասպան» քարտուղարը բաւարար չափով չէր պայքարում Դաշնակցութեան դէմ, հովանաւորում էր մտաւորական մարդում «ազգայնական» համայնավարներին եւ թոյլ էր տալիս նրանց արտայայտել երկչոտ թոթովանքներ Հայաստանի ոտնահարուած իրաւունքների մասին: Թւում է որ եւ է կապ չըկայ Պուշկինի արձանի եւ «Հայաստանի վրայ արթուն հսկող» (ըստ «Պրոլետար» թերթի) Լ. Բերիայի միջեւ: Բայց եթէ կեղծիքների չղարշը մի կողմ ձգենք, կը տեսնենք պարզ ճշմարտութիւնը — Երեւանը ռուս մեծ բանաստեղծին արձան պիտի կանգնէ ոչ թէ նրա հանճարը փառաբանելու, այլ Մոսկուային հաւատարմութեան ապացոյցներ տալու համար: Երբ Լ. Բերիան յուլիսի 9ի ատրճանակի կրակոցից յետոյ այցելեց Երեւան, նա «խորհուրդ» տուեց հայ համայնավարներին աւելի լայն չափով իւրացնել ռուսական դրականութիւնն ու լեզուն, որ «Լենինի լեզուն է»: Լ. Բերիան ժպտա՞ց այս խորհուրդը տալիս թէ ոչ, չգիտենք, բայց մեր ծիծաղն է գալիս, որովհետեւ մէկ ռուսերէն գիտցող Վրացու դէմ կարելի է ամենուրեք, տասը Հայ գտնել նոյն լեզուն խօսող: Եթէ Մարքսին ու Էնգելսին մոռանանք, դժուար է ասել թէ ռուսերէնը նաեւ ժողովուրդների առաջնորդ Ստալինի լեզուն է: «Առաջնորդը» այս դէպքում բարբառին այլ իմաստ ունէր: Հայ համայնավարները մինչեւ «Վրաստանի մարդկութեան տուած երեք մեծ զաւակներից մէկի» (միւս երկուսը — Ստալին եւ [illegible]) արշաւանքը նրանց դէմ, բաւական էին խանդավառուել մայրենի լեզուի, [illegible] պատմութեան ուսումնասիրութեամբ. դժուար էր նրանց համար մանաւանդ անտես առնել հայ գրչի հսկայ արտադրութիւնը սկսած Խ. Աբովեանից մինչեւ Մ. Մեծարենց, որից որքան էլ դուրս ձգէին «Աճառեանական» հեղինակներին, այնուամենայնիւ չէին կարող գտնել մէկը, որ որեւէ մի էջում չարտացոլայ հայ ցեղի մշտավառ զուրգուրանքը իր հայրենիքի եւ վիշտը նրա դժբախտութեան համար: Հայը ինչ կուսակցութեան էլ պատկանի, հէնց որ չփոխի իր նախորդների [illegible] հետ, ընդմիշտ կը բռնէ հայրենասիրական կըրակով, որովհետեւ Հայաստանի ազատման դարերի ձգտումը մարդկային ընդհ. տեսակէտից այն ազնիւ գաղափարներից մէկն է, որոնց հաւատն ու մոլեռանդութիւնն են ներշնչել անհատներին ու բազմութիւններին:

Լ. Բերիան հասկցաւ թէ ուր է տանում խանջեանական համայնավարութիւնը իր շարքերին եւ արեց ամէն իրեն վերապահելով «ամէն ինչ Վրաստանականներին» ապազգային ու հայրենամերժ սկզբունքների դրօշի տակ, իսկ վերապահելով «ամէն ինչ Վրաստանի համար» հայրենասիրական մենաշնորհը: Հայկոմկուսի նոր կենտկոմը տալիս է հաւատարմութեան ապացոյցներ իր հրամայողներին նա ոչ միայն արտակարգ հանդէսներ պիտի կազմակերպէ Պուշկինի յոբելեանին, այլ եւ մի մշտական կոթող պիտի կանգնեցնէ, որպէսզի Հայերին յիշեցնէ թէ նրանք ոչ միայն «Հայաստանում» են ապրում, այլ եւ Պուշկինի երկրում.

Այս դարի սկզբին ցարական կառավարութիւնը մի երկու տասնեակ ռուս պաշտօնեաների համար Երեւանում կառուց մի հսկայ սոբոր (տաճար), թէեւ զօրանոցների շրջանում արդէն կար մի օրթոտոքս եկեղեցի. Նա կառոյց իր սոբորը ոչ թէ կրօնական պահանջի բաւարարութիւն տալու համար, այլ որպէսզի երկնահաս ոսկեզօծ գմբէթներով յիշեցնէ խեղճ հայ ժողովրդին ռուս ազգի գերիշխանութիւնը: Ինչ խօսք ցաւ էինք զգում մենք քաղաքի կենտրոնում տնկուած այդ դաժան «Աստուծոյ տնից»: Նա իր խաչերով խոցոտում էր մեր սիրտը: Յեղափոխութիւնը նրան գետին տապալեց, բայց այժմ էլ Պուշկինի «չինէլը» (վերարկուն) հագած է գալու ռուս գերիշխանութեան խորհրդանշանը բազմելու Հայաստանի սրտում: Հազար անգամ ընդգծեցինք, որ Պուշկինի մասին չէ մեր խօսքը: Մանկութիւնից զատորոշակուած նրա չքնաղ բանաստեղծութիւններով՝ մենք միայն սքանչացում ունենք նրա մեծ հանճարի առջեւ, բայց կ'ուզէինք յոբելեանին այն չափով, ինչ չափով դա տրամաբանական է ու թոյլատրելի հարեւան ժողովուրդի ազգային մեծ բանաստեղծի վերաբերմամբ եւ ոչ թէ նրան «սոբոր»ի դեր յատկացընէ՛ր իր մայրաքաղաքում:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍԷՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Մեր պատկանած ֆրանս.-ամերիկեան լիկին կողմէ Անծանօթ Զինուորին կրակը հրահրելու հերթը նշանակուած է յառաջիկայ դեկտ. 26ին, շաբաթ օրը:

Իրաւունք տրուած է Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան պաշտօնապէս մասնակցելու:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր բոլոր ընկերներուն, համակիրներուն եւ մանաւանդ սկաուտներուն հոծ բազմութեամբ ընկերանալու թափօրին:

Հաւաքավայրը — Métro Georges V, ժամը 6ին:

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան
Կեդր. Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Ինչ օգուտ, դաւեչար երեւան ելած է. պիտի ձերբակալուի եւ մահուան վճիռ դատապարտուի. այնպէս է լրտեսին ճակատագիրը — յաղթանակ կամ մահ. շատ անգամ վերջինն է իր վարձատրութիւնը.

Սպաներուն պէտք ոստիկան մը կը դրկէ հարիւրապետ Հօլցին, որպէսզի [illegible] Մորթիմէրի ինքնութիւնը.

— Հեծիլանիւս այստեղ կը ձգեմ. դուն իմ հետս եկուր ... զինք, ատրճանակ ունի ...

Կը խուզարկեն Մորթիմէրի վրան գտնեն Պերի բանուած Գերմանացիին ինքնութեան տետրակէն զատ ու [illegible] որ եւ է առարկայ չունի ան:

Եթէ այստեղ նշանակուած անձն ես, լաւ, կ'ազատիս ... իսկ եթէ կեղծ են այս բոլորը, մե՜ղք քեզի

Մորթիմէր արթուն տղայ էր. խորամանկութիւն մը կը մտածէ՝ փախուստի պատեհութիւն ստեղծելու համար: Սրճարանին առջեւն են՝ ինքը, սպաները, ծերունի Ֆրանսացին եւ Մասոյէնը:

— Թոյլ կուտա՞ք որ գաւաթ մը խըմեմ, կը հարցնէ յանկարծ սպային

— Ոչ կը պատասխանէ սպան բըտօրէն:

— Լաւ, ուրեմն սա ... աղջկան՝ ըսէք որ գաւաթ մը գինի բերէ ինծի շատ ծարաւ եմ ...

— Ոչ, կը պոռայ Գերմանացին.

— Կրօղին մէնծը ... ես որոշած եմ խմել եւ պիտի խմեմ, կը գայրանայ Մորթիմէր եւ սրճարանէն ներս կը վազէ:

— Ծուռ, ոու, կը փսփսայ Մասոյէն յանկարծ եւ չըջազգեստէն հանելով ատրճանակ մը կայծակի արագութեամբ կը նետէ Մորթիմէրի գրպանը: Գերմանացին վրայ կը հասնի կատղած, փրփրած, եւ ատրճանակին փողը Մորթիմէրի կուրծքին՝ կը գոռայ.

— Փորձ մը եւս եւ կը սատկեցնեմ քեզ, գիտցած բլլաս

— Սատկեցուր եթէ կ'ուզես, բայց որոշուած որոշուած է, գաւաթ մը գինի պիտի խմեմ

Գերմանացին տեղի կուտայ ու եւ կը բռնէ ատրճանակը [illegible] գինի, թէեւ վերջին գաւաթն էր զոր պիտի պարպէր մեռնելէ առաջ:

Մասոյէն ճերմակ գինի մը կուտայ իր սիրահարին. Մորթիմէր կը պարպէ գաւաթը ու կը խնդրէ երկրորդ մը: Այդ պահուն Գերմանացիին համբերութիւնը սպառած էր այլ եւս: Կը խլէ գաւաթը Մորթիմէրի ձեռքէն եւ գետինը կը զարնէ:

— Առջեւ ինկէր, քալէ՛. կը [illegible] անոր՝ ատրճանակին փողը անոր կուշտին դնելով:

Քալէ

Սրճարանին դրան առջեւ Մորթիմէր ետին կը դառնայ եւ անձկութեամբ կը նայի իր սիրուհիին աչքերուն: Երկուքն ալ գիտակցութիւնը ունէին ահաւոր վախճանին:

— Մնաս բարով, օրիորդ, նորէն կը տեսնուինք, կ'ըսէ դառն հեգնանքով

— Քալէ՛, կը գոռայ սպան:

Սրճարանէն հազիւ դուրս ելած էին, երբ ոստիկանը լուր կը բերէ թէ հարիւրապետը իրենց կը սպասէ:

Ճեմոյ սպան եւ իր տօտրագաս պաշտօնակիցը իրենց մէջտեղ կ'առնեն Մորթիմէրը ու ճամբայ կ'ելլեն:

Գիշեր էր, չորս կողմը՝ սեւ-սեւ ու մահաբոյր:

Կամ հիմա, կամ երբեք կը մտածէ Մորթիմէր ինքնիրեն. պէտք է աճապարել ...

Ձեռքի արագ շարժումով մը կը քաշէ ատրճանակը եւ գետին կը տապալէ գերմանացի սպան: Ոստիկանը կը փորձէ յարձակիլ Մորթիմէրի վրայ, բայց արդէն ուշ էր, անիկա. սկսած էր փախչիլ, դաշտերուն մէջէն Ոստիկանը չի յուսահատիր, կը հետապնդէ թշնամին եւ կը կրակէ ու այդպէս քանի մը վայրկեան: Մորթիմէր կը սթափի սակայն. ո՞ւր պիտի հասնէր փախչելով. ետ կը դառնայ, շատ վարպետ նշանառու մըն էր. չի սիրեր մարդ սպաննել, բայց եւ այնպէս պատերազմը պատերազմ է. կը քաշէ ատրճանակին ձգանը. ոստիկանը գետին կը փռուի անշնչացած:

Հիմա կը մնար անգլիական ճակատը վերադառնալու հարցը: Յաւարէն օգտուելով կը շարունակէ վազել դէպի գերմանական խրամները. զինուորներու բազմութեան մէջ գրեթէ անկարելի էր որ իր ներկայութիւնը կասկած արթնցնէր. Յաջորդ օրը կը խառնուի յառաջապահ վաշտի մը, որ դանադան աշխատանքներ պիտի կատարէր երկու ճակատներուն միջեւ գտնուող «չէզոք գօտիին» մէջ: Այդ օրերուն բազմաթիւ գերմանացի զինուորներ կը լքէին իրենց զունդերը եւ Դաշնակիցներուն կողմը կ'անցնէին: Մորթիմէրին ծանօթ էր այդ պարագան: Այնպէս որ ինքն ալ կ'որոշէ «փախչիլ» եւ նոյն օրն իսկ անձնատուր կ'բլլայ Անգլիացիներուն:

Մեր պահակները բնականաբար չէին ճանչնար զինքը, միւս գերմանացի փախստականներուն հետ նախ արգելարան մը կ'առաջնորդեն զայն, բայց յետոյ կը տանին ընդհանուր բանակատեղին, ուր Մորթիմէր կը յաջողի հաստատել իր ինքնութիւնը՝ ինթէլիճընսի պետերուն: Իր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ անոնց եւ յաջորդ օրը առտուն կանուխ բրիտանական Դ. զօրաբանակը կը յարձակի:

Երեք օր կը տեւէ այդ ահեղ ճակատամարտը: Դաշնակիցները կը ճեղքեն «Հինտէնպուրկի գիծը»:

Այդ թուականին, այսինքն 1918ի օգոստոս 8ին է որ կը սկսի Գերմանիոյ պարտութիւնը արեւմտեան ճակատին վրայ՝ շնորհիւ Մորթիմէրի [illegible] աշխատանքներուն.

Դաշնակիցներու զինուորական պետերը ջերմագին շնորհաւորած են զինքը իր քաջագործութիւններուն եւ հայրենասիրական զգացումներուն համար: Բայց ամէնէն մեծ վարձատրութիւնը ստացած է այն օրը երբ դաշնակից բանակները կը գրաւէին գիւղը, ուրուն սրճարանին մէջ ճանչցած էր իր սիրուհին: Պիտի ամուսնանար Մասոյէնի հետ պատերազմէն անմիջապէս յետոյ, բայց դժբախտաբար խեղճ տղան պատահմամբ սպաննուեցաւ զինադադարէն շաբաթ մը առաջ:

Ծերունի Ֆրանսացին չորս տարի եւս ապրեցաւ, իսկ Մասոյէն մեռաւ Փարիզի մէջ 1930 օգոստ. 10ին, այսինքն գիւղին գրաւումէն ճիշդ ու ճիշդ տասներկու տարի յետոյ:

(Շար.)

[illegible] ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ԴԻՒՐԻՆ ԿԼԼՈՒԵԼԻՔ ՊԱՏԱՌ

— —

...րագիրս կարդալով, բոլոր ակ- ...ունեցողները ականջ պիտի սրեն ...ունքը պիտի չփչփացնեն ի ... ն մէջ, ենթադրելով թէ համեղ ...ռամարս կերակուրի մը նկարա- ...րինը պիտի կարդան այս տողե- ...ում.

...ախտաբար, նիւթը ոչ մէկ կապ ...էմքի կամ ստամոքսի հետ։ ...ահրազմէն առջին «կլլել» եւ ...ր» քաղաքական ատրճան բա- ...ած են, որուն խոհարարը կը գտ- ...ր մրնեւ։

...ուրքէ կաթսաներու մէջ կը ...ատեն համադամներ, իբրեւ ա- ...ունենալով հողամասեր, ծո- ...եւներ ու գետեր, որոնք կլլուե- ...ու լեռնակին մէջ դրուելէ վերջ, կը ...րամցնեն ճաշակի յաճախորդներու։ ...րեմն մեր կլլուելիք պատառ քիչ ...ը կարծր է եւ դժուարամարս եւ ...ինուած կզակներու յատուկ.

...անաթիւքի բոլորդ ալ մեր «Վա- ...ւ» Թուրքերու պարքերուն։

...արդիկը դարերով ահագին երկ- ...ամանր կլլել տալէ ետքը ուրիշնե- ...ուն, հիմա մեծ պատերազմէն առ- ...ին, աչքերը բացած՝ անցած են կլ- ...ղնելու շարքին, ապաստանելով ...նն Պետրոսի շուրջառին տակ։

...ան տարիէ ի վեր բուական ուղ- ...ր կլլեցին։

...ւլեցին Հայոց մէկ միլիոն գլուխ- ...ր Անոնց գոյքերն ու կալուածնե- ...երեզմաններն ու ժառանգ սեփե- ...ութ

...ւր խմեցին Եւրոպայէն փոխ ա- ...ւ դաւադրներուն վրայ։

...կլլեցին Փեան ու փակ, Պիպլէծ ...ու Ջորուխը, արտասկան ...ւ պան ու սուրբան։

...արժակը ուտելով կը բացուի։ ...մա կարգը եկած է իրենց կլլա- ...կցնելու դրացիներու հողերուն։

...իտի յաջողի՞ն։ Անկասկած, քանի ...իրենց վարպետները արդէն եկած ...ուռատած են գորձը. Նոյն իսկ ...ծ, իրենց կը մնայ կլլել։

...անդ մը ի վեր, Թուրքերը ըա- ...են Հայերու մնացած գլուխները ...։

...ուտելի պոչ խայցնել մեզի։ Կար- ...Հայ սիրելու տենդէ բռնուած են։ ...նոնք Հայերու գլխուն իջած կրա- ...պատճառները կը վերլուծեն եւ ...ախտաւորին ազնուօրէն դարման մը ...նել Հայոց կորած սիրտերը շա- ...ելու համար։

...յս առթիւ փայլուն եւ կուռ արտա- ...յտութեամբ կ'ուզեն ցոյց տալ մե- ...թէ մեր այս վիճակին պատճառը ...մը հայ «ամբիոններ» եղած են։ ...չանաւոր եւ անհերքելի փաստեր ...վկայութիւններ կը բերեն այդ առ- ...իւ.—

...արեկի մայթերուն վրայ, թրքա- ...ռաստ հայհոյանքով պիտակ ծա- ...ունեք, արեւելեան ճաշարանի մը ...ջ գունչամայն շարքի երգողներէ, ...ւացքի մը մէջ հայ սպասաւորին ը- ...ծ քաշքշուկէն եւ վերջապէս՝ Մար- ...իկայ մէջ «Հայ» ընտանիքի մը ցոյց ...ուած թրքամարդու արտայայտու- թիւններէն ու արցունքէն։

Բոլորն ալ պոզպատեայ փաստեր որ հերքելու համար, մարդ յուծողական պէտք է առնէ։

Այս պիտառակալամտութ, փիլաւ հը- րամցնող եւ պնակ լիզող «հայ» «գի- տակից» տարրին դէմ, Թուրք խմբա- գիրը չարած է Հայոց անխիղճ ու աղա- ւոր թշնամիներու անունները, Արիմ- եաններ, Վարժապետեաններ, Մինաս Զերազներ, Զօհրապ ու Վարդգէսներ, Զաւարեաններ, Մուրատներ, եւ ամ- բողջ շարքը ատենադանանց Հայերու, ո- րոնք Փոլսոյ հայ էֆէնտիներու եւ մանիֆաքթուրաճիներու հանգիստն ու երջանկութիւնը ոտնակոխած են դա- ւառացի խեղճ ու կրակ մարդոց, արե- խաւոր գիւղացիներու քանի մը աղջ- կան ու հինգ տասը ոչխարին կամ կո- վին ի հաշիւ, տեղի տալով ջարդերու եւ թալանի։

Աստուծ փառաւէ եւ իրենք գիրենք համոզէ վերջ, կ'ուզեն «ազնուօրէն» դարմանել եղածները եւ պարտիզ քա- շել անոնց վրայէն, ներելով գլուխ- ները վրայ տալէ խուսափող Հայե- րու։

Եւ ենթադրելով որ Հայերը կրնան համոզուիլ եւ յամառիլ իբրեւ ազգ ապրելու եւ հայրենիք մը ունենալու իրենց սրտին մէջ, ցոյց կուտան վր- տանգը որ կը սպառնայ մեզի այդ պարագային։

Այսպէս, եթէ Համաձայնականնե- րը կ'ուզէին եւ կրկին ուզեն բռնաբ- ձակ Հայաստան մը տալ Հայերուն, ուրիշ նպատակի համար չէ այդ այդ որուած հողերը, «Թիւրիշ կլլուելիք պատառ մը վերածելու» համար է եւ պիտի ըլլայ

Ի՛նչ նուրբ հասկացողութիւն, Թուրք մօլլայի ուղեղի յատուկ, մար- դիկը մարգարէացած են Անոնց քա- հանայապետին պէս։

Ազուոր է դուշակէր մտացի թէ որ պատմ... թէ ..., մ... ուրիշին ձեռքով շագանակ կը քա- շէ կրակէն՝ ինք ուտելու համար։

Եւ երբ Ներկայիս, խուճ ու մոտ կը տառապացնեն Թուրքերը, հօտէր կը կը- ցեն անոր որ հայու նախանձ մ'. կա- ռավարելու չափ սոմ ու կարողու- թիւն ունի, երբ հոս, Եւրոպայի մէջ, մուկի ծակ կը փնտռէն մարդ տեղաւո- րելու համար, հոն Հայերը եւ Յոյնե- րը կը հետացնեն իրենց բոյներէն՝ ձգելով որ, ահագին հողի տարածու- թի ներ պա… ՝ անցէն Թալ… Թաթին տակ։ Ներուցները դինելու հրաման եւ դրամ կուտան անոր «Թա- գաւորներ Փոլիս ի… եւ Քէմա- լին հետ Օիլվէ կ'ընեն.

Այս բոլորը, անշուշտ, իմամներու ուղեղէն ելած քաղաքակրթութեան սիրոյն համար չէն ըներ, ոչ ալ Թուր- քին չախմախլըքին եւ Անգարայի մա- ցախին, աչքերը «փառուշաքլը չօֆ խօշաւերատացողներէն վախնալով կ'ը- նեն, հապա՞ … այդ կէտն ալ գուշ գուշակեցէք

Երբ օրը գայ եւ «մարդասէր» Եւրո- պան անհեթ չունենայ, այն օրը մր- նեւի ազգերու դպրոցին վարժապե- տը պիտի պոռայ,— «առէք», գիւրին կլլուելիք պատառ։

Ու հասակ ցցողը պիտի ըլլայ ոչ թէ Արամը, այլ չփացած մոլլա Մէհմէ- տը

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—•—

ԾՄԲ.— Կիրակի օր, ընկեր Ս. Սա- սունիի յուղարկաւորութեան առթիւ, ընկեր Գ. Բալայեան հետեւեալ դամ- բանականը կարդաց ի դիմաց Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կո- միտէին.—

Սիրելի Սեդրակ, ծանր է, շատ ծանր երկու խօսք առել, դամանօրէն հինգ գնդակով ծակոտած քո դիակի շուրջ։ Ծանր է, որովհետեւ դեռ ե- րեկ որակական սղանուժեան մի քանի օր առաջ, քեզ հետ եւ մի շարք ուրիշ ըն- կերների հետ միասին կը զրուցէինք, կը խօսէինք քաղաքական անցուդարձի մասին եւ դու էլ քո առողջ ու տրամա- բանական կարծիքը կը յայտնէիր այս կամ այն խնդրի շուրջ։

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, խոր- հրդաւոր սպանութիւնը մեր սիրելի ընկեր Սեդրակ Սասունիի, խոր ցաւ ու խոր վիշտ է պատճառել իր բոլոր ընկերներուն, բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն։

Սեդրակի կորուստը աւելի ծանր ու զգալի է մեզ համար՝ Հ. Յ. Դաշնակ- ցութեան, որի կազմին կը պատկանէր նա տասնեակ տարիներէ ի վեր։

Մեզ համար անյայտ կը մնայ թէ ինչո՞ւ, ի՞նչ պայմաններու մէջ եւ որ- տեղէն եկաւ այն աղաւաղ ձեռքը, որ սարքանակի հինգ գնդակով վերջ տը- ւաւ մեր երիտասարդ ընկերոջ կեան- քին, որի վրայ այնքան յոյսեր էինք դրած։ Կասկած չունինք թէ Ֆրանսա- կան իշխանութեան պատկան մարմին- ները պիտի յաջողին բանալ վարա- գոյրը այս ահաւոր ողբերգութեան, պարզելու համար թէ ո՞վ էր պատճա- ռը, եւ ո՞վ յանցաւորը եւ ի՞նչ կայ թաքնուած այս ողբերգութեան մութ ու կասկածելի ծալքերուն տակ։

Սեդրակ Սասունին կը պատկանէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդ մը- տաւորական սերունդին, որ տեսաւ ու կրեց տառապանքը որ անցաւ պան- դխտութեան ու տարագրութեան սեւ ճամբաչէն, հասնելով մինչեւ Փարիզի ավմկայից պզրոտաները։ Փարիզում սկզբնական շրջանում շատ նեղ ու դը- ժուարին պայմաններու մէջ ապրելով, սակայն շնորհիւ իր ընդունակութեան, տոկունութեան ու կորովին Ս. Սասու- նի կը յաջողի բարձրագոյն կրթու- թիւն ստանալ եւ բարելաւել իր անտե- սական վիճակը. կը մասնակցի հան- րային զանազան աշխատանքների։ Իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կը լծուի, մասնաւորապէս վերջին շր- ջանում, պատասխանատու աշխա- տանքներու, վայելելով կուսակցու- թեան վստահութիւնը։ Բարեխիղճ կերպով կը կատարէ իր վրայ դրած բոլոր պարտականութիւնները, արժա- նանալով կուսակցական վերին մար- մինների համակրանքին։ Մենք շատ վերապահութեամբ, զգուշութեամբ պիտի լսենք այն փափուցները եւ ար- տայայտութիւնները, որոնք կ'ըլլան զանազան անկիւններէ եւ զանազան անհատների կողմէ։ Ու մենք ձեզ հետ միասին գիտենք ընդհանրապէս, կեանքի դասն փորձերէ վերջ թէ «երբ սեւ եղբ ըլնայ, դանակաւորներու Թի- ւը կը շատնայ»։ Ուրեմն, մեզ հա- մար մեծ կարեւորութիւն ու նշանա- կութիւն պիտի ունենայ Ֆրանսիական դատական մարմիններու վերջնական խօսքն ու որոշումը, պարզելու համար այս քստմնելի սպա- նութեան գաղտնիքները։ Մենք կ'ող- բանք եղերական մահը մեր երիտա- սարդ ընկերոջ, որովհետեւ մեր կազ- մակերպութեան շարքերէն կը պակ- սի մեր հաւատարիմ զինուորներէն մէկը։

Ցանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կո- միտէի խոր կսկիծով ցաւ կը յայտնեմ Սեդրակի հարազատներուն, Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ իր բարե- կամներուն եւ հայրենակիցներուն։

** Ողբացեալ ընկերոջ դագաղին վրայ դրուած էին հետեւեալ ծաղկե- պսակները.— Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմի- տէ, Համազգայինի Կեդր. Վարչու- թիւն, Համազգայինի Ալֆորվիլի մասնաճիւղ, Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութիւն, Կարօ եւ Արմէն Սասունի, խումբ մը բարեկամներ, խումբ մը յաճախորդներ, Հրայր, Սուրէն, Վիգէն եւ Գարիկ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

ՌՈՄԱՆ, 20 դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր տեղի ունեցաւ Ռոմանի Ջ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղին Փութպոլի խումբին տարեկան խնջոյքը, որուն մասնակցեցաւ ընտրեալ բազմութիւն մը։ Հանդէսը մինչեւ վերջ շատ կա- նոնաւոր անցաւ, շնորհիւ հանդիսա- կաններու աջակցութեան, բացի պզ- տիկ անախորժութենէ մը որուն պատ- ճառ եղաւ հայրենակից մը։ Նուէր- ներէ գոյացաւ մօտաւորապէս 450 ֆրանք։

Ջ. Ռ. Միութեան Փութպոլի խում- բը մեծ յառաջդիմութիւն կը ցուցնէ թէ իր խաղերով եւ թէ իր հայկական շունչով։

Ս. Գասպարեան

ՍԱՓՐԻՋՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երբ անցեալ ամառ սափրիչները ընդհ. գործադուլ հրա- չակեցին, գործատէրերը տեղի տալով ընդունեցին աշխատաւորին պայմանե- րը— Շաբաթական 54 ժամուան փո- խարէն 48, 15 օրուան արձակուրդ վը- ճարովի եւ օրականներու յաւելում։ Արհեստաւոր բանուոր մը օրական պիտի ստանար 38 Ֆր. փոխան 35ի, իսկ կիներու մազի մասնագէտը 45. 50 ֆրանք փոխան 40ի։

Այսպէս շարունակուեցաւ ժամա- նակ մը, սակայն տեղ տեղ գործատէ- րերը սկսան կրճատել իրենց խոստումնե- րը, պատճառաբանելով տպրուստի սղութիւնը եւ գործերու անկանոն ըն- թացքը։ Ուրիշներ ալ սկսան ճամբել իրենց գործաւորները … որոնց կար- գին նաեւ մեր հայրենակիցներէն շա- տեր Այսօր վեց ամիսէ ետք փոխ- ուած են պահանջները եւ ստեղծուած է այնպիսի մթնոլորտ մը որ անկարե- լի է չնչել։ Հաւանական է որ ծնուն- դի օրը ընդհ. գործադուլ տեղի ունե- նայ, եթէ գործատէրերուն եւ աշխա- տաւորներուն միջեւ համաձայնու- թիւն մը չգոյանայ։ Դժուար է գուշա- կել թէ ինչ պիտի ըլլայ մեր հայ- րենակիցներուն վիճակը, մանաւանդ որ քիչեր միայն իրենց օրապահիկ- ները կը ճարեն. Եթէ գործադուլը տե- ղի ունենայ, ո՞ր պիտի երթան այս ձմրան մանաւանդ յունուար եւ փետր. ամիսները ամէնէն փափուկ շրջանը կը կազմեն սափրիչներուն համար։ Անհրաժեշտ է որ մեր արհեստակից- ները մնան արթուն եւ միշտ զգոյշ։

Կ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՒԵԼԻ ՄՕՏ ԱՐԱԲԻՆ

—.—

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբա- գրականի մը մէջ (11 դեկտ.)։

— «Քանի որ առիթը ներկայացած է, կը տարուինք, միւս կողմէ խոր- հելու թէ, ապրելով օտար հողերու վրայ, մեր կարգին պարտինք, յօ- գուտ մեր անդորրութեան եւ հան- գիստին, բարի դրացնութեան եւ բա- րեկամութեան կապեր հաստատել բո- լոր այն տարրերուն հետ որոնց հետ, գործի, առեւտուրի, թաղեցիի մեր հանգամանքին բերումով՝ յարաբե- րութիւններ պահելու ստիպուած ենք։

Դէմ չենք մարդկօրէն անձնապաշտ- պանութեան մասին մտածելու մեր ի- րաւունքին, սակայն, սակայն, պէտք չէ սաիթ տալ մեզի հաւատը ընծա- յելու չըջան ընող բաի - բաւեներու, որոնք յաճախծիծաղելի են ու անմիտ.

Կայ եւ պաշտօնական օրհաններու հետ լաւագոյն կապեր հաստատելու հրամայական անհրաժեշտութիւնը, պէտք չէ գանց առնել եւ այս պարա- գան։

Սխալ է նեղ օրերուն «շատ» բարե- կամներ որոնելու մեր խուճապը։ Ըլ- լայ Սուրիոյ մէջ, ըլլայ Լիբանանի, Հայր իբրեւ եկուոր տարր, որ քա- ղաքացիի իրաւունքներու տիրացած է, պարտի ըլլալ կուռ, պարտի չա- րաւոակական յարաբերութիւններ պա- հել օտար դեկավար շրջանակներու հետ, առաջքը առնելու համար թիւ- րիմացութիւններու, որոնք չմտնանք պիտի գանեն միշտ ալ վնասակար մեզի համար։

Զանազան առիթներով այս սիւնակ- ներուն մէջ դրած ու շեշտած ենք յա- րաբերութեան, արաբերացկուլի կարե- ւորութեան եւ մեր զուսպ ու խոհեմ ընթացքին առաւելութեանց մասին։ Այսուհետեւ աւելի քան կարեւոր են այս բոլորը։

Թիւրիմացութեամբ մը, 1916ին Ե- գիպտոսի մէջ ծագած յեղափոխու- թեան առթիւ Հայերս աւելի քան ըի- սուն անձ զոհ տուինք գերագրգռ- ուած ամբոխի թշնամանքին։ Ամբողջ մէկ ամիս Հէլիոպոլիսի մէջ, վրան- ներու տակ ապաստանեցաւ Գահիրէի հայութիւնը, ապրելով պէյրութահա- յութեան զգացած խուճապն ու երկիւ- ղը հարիւր անգամ նեեմացնող սարսա- փի օրեր։ Բայց ինչ որ անգլիական բանակին սուինները չկարողացան վե- րադարձնել խուճապահար Հայերու, ազգային իշխանութեանց եւ հայ կու- սակցութեանց կողմէ կատարուած դի- մում մը՝ եգիպտացի քաղաքական հո- սանքներու մօտ — մեր դիրքին ու մեր կեցուածքին մասին մեկին ու ան- կեղծ լուսաբանութիւններով — վերա- դարձուց եւ տուաւ մեզ։

Այդ օրէն առջին կ'անցնին աւա քը- սան տարիներ, ու 30.000ի մօտ Եգիպ- տահայ մեր գաղութը կ'ապրի կա- տարեալ անդորրութեան մէջ։

Աւելորդ է ծանրանալ յարաբերու- թեան հարցին կարեւորութեան վրայ։ Ազգային իշխանութեանց դերը, այս մարզին մէջ, պէտք է ըլլայ անմիջա… անոնք պէտք է զգան մեր դիրքին ու մեր կացութեան վերաբերմամբ կա… լեւորութիւնը օտար պաշտօնական շր- ջանակներու հետ պահուելիք յարաբե- րութեանց Կը խորհինք թէ դիւանա- գիտութիւն բաւածը այս է ու մ'այն համար յափշտակեց անհրաժեշտ։

Տարին հեղ մը, պաշտօնական տօ- ներու առթիւ, արագ ձեւական այց մը, անբաւարար է, դժբախտաբար, ցանկացուած արդիւնքին տանելու հա- մար։

Ցաւով պէտք է ըսել, որ այս մար- զին մէջ, մեր զարաւոր թշնամի- ները մեր արիւնը ծծող ոսոխները միշտ հազար անգամ աւելի ճկուն են եւ ճարպիկ. մենք կը քնանանք՝ երբ օգտուելով ուրիշներու միամտութե- նէն՝ կը գործեն անոնք։

Մնաց որ, ինչպէս դրած ենք աւելի առաջ, խլամ տարրին ի նպաստ ոչինչ չենք տեսներ մենք, վերջին հակահայ արարքներուն մէջ։

Ահաւասիկ, այս պահուն, մենք չու- նինք հնարաւորութիւն շնորհակալու- թեան մեր խօսքը յղեցնելու այն բոլոր ազնիւ օտարներուն որոնք երկրին հօ- տար եւ տեղական իշխանութեան կողքին, կանգնեցան պաշտպան կո- ղպտօտելու փտանգին ենթակայ կարգ մը ազգայիններու ինչքին ու խանու- թին.

Ներկայ պայմաններուն մէջ մեր շր- ջապատին հետ բարւոք դրացնութեան կապերու եւ յարաբերութեանց պա- րագանինգիր մըն է, որմ՚ զակուածծրա- գրի մը նիւթ պէտք է գառնայ»

ՎՐԻՊԱԿ

—.—

ՎՐԻՊԱԿ. «Յառաջ»ի երեքշաբթի օրուան (15 դեկտ.) թիւին մէջ տպ- ուած «պանդուխտ» բառին շուրջ յօդ- ուածին առաջին պարբերութեան վեր- ջին տողերը կարդալ այսպէս.—

Պանդուխտ կը ծագի յունարէն pan- do'xos (pan - do'xos) = pando'kos (pan- do'kos) բառէն, որ կը նշանակէ «ամէն օտարական, ամէն նժդեհ ընդունող, հիւրընկալող» (ամէն - հիւրընկալ, համ - հիւրընկալ), իսկ pando'xéos = pandokéus կը նշանակէ՝ «պանդոկա- պետ» (հիւրընկալ, հիւրամեծար)։

Յաջորդ պարբերութեան մէջ փոխ. pandakeion կարդալ՝ pandokeion.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (159)

ՎԱՐԹՕՆԻ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—○—

...աւելի յետոյ, վանահօր առաջնոր- ...թեամբ հիւրերը եկեղեցի մտան։ ...անի աջ կողմը, նեղ խուցի մէջ ...մրութեցին Թադէոս Առաքեալի դե- ...ձանը ու մոմ վառեցին անոր վը- ...Վանահայրը, ի պատիւ հիւրե- ...ն, Սուրբի արծաթապատ աջը ...հարանէն հանեց եւ մասնաւոր ա- ...ղութիւն մը կատարեց։ Բոլորը ...ղեռոդութեամբ համբուրեցին ...Մասունքը եւ՝ ուխտերնին կատա- ...ծ, դուրս եկան եկեղեցիէն։

...ւրս գալու ժամանակ, Յատրճէի ...աւորդ կիներէն մէկը կամաց մը ...ցը կոխեց գերեզմանի վրայ գտնը- ...աշտանակներէն մէկը։ Վանահայ- ...որ ամբողջ ժամանակ կը հետեւէր ...երու շարժումներուն, նկատեց ...ը բրածը, բայց չտեսնելու տուաւ։ ...՝ բնդունուած սովորութիւն մըն ...Ամէն ուխտաւոր կ'աշխատէր բան ...ցողնալ վանքէն, մինչեւ որ ուխ- ...կատարուէր։ Ադէկ վերջ, գողօնը ...կը բերէր, եւ ուրիշ բան մըն ալ ...նոր հետ։

Հիւսէյին բէկը, իր հետեւորդնե- րով, սառափկ ծանր կ'ազդէր վանքի ազգաւրիկ տնտեսութեան վրայ։ Այն- պէս որ, երբ իր գալէն երկու օր ետք, ան յայտնեց, թէ ինք իր հետեւորդ- ներով պէտք է մեկնի Կարէյնի, Մա- կուի Սարդարին հանդիպելու համար, վարդապետը ներքուստ շատ ուրախա- ցաւ։

— Բէկ, վանքը քու տունդ է, ամէ- նէն քիչ շաբաթ մը մնալու էիր։

— Հա՛, Աստուած չէն պահէ վան- քը, պէտք է երթամ։ Բայց խանումը քեզի հիւր կը մնայ քանի մը խոլա- մով։ Տեսնենք՝ թերեւս ուխ տալը օ- րէն նորէն կուզամ՝ խանումը առնե- լու։

Անշուշտ վանահայրը շատ ուրախ պիտի լինէր, եթէ բոլորն ալ երթա- յին։ Բայց եղածը՝ չարիքներու փոք- րագոյնը համարեց

Երբ Վահէն իմացաւ բէկի մեկնելու եւ Յատրճէի մնալու լուրը, մեծապէս ուրախացաւ։ Բէկի եւ Յատրճէի գա- լէն յետոյ, Վահէն բոլորովին փոխ- ուած, անհանգստարար վիճակ մը ունէր։ Երկու անգամ միայն վանահօր հետ գացեր էր բէկի մօտ, հազիւ ուռան- րէն քանի մը խօսք փոխանակեր էր Յատրճէի հետ, ան ալ Հիւսէյին բէկի ներկայութեամբ, որ անշափ կը հպարտա- նար կնոջը օտար լեզու մը գիտնալով։ Բայց այդ կնոջ ներկայութիւնը մե- րուժար շրջած էր Վահէի հոգեկան աշխարհը։ Երբ տեսաւ Յատրճէն, իր մէջ արթնցան հայրենական տան վառ յիշատակները, ծնողնի հայրն ու մայրը, քոյրերն ու եղբայրները ու իր մանկութեան օրերը, երբ իրենց տան մէջ խօսակցութեան լեզուն գլխաւո- րաբար չերքեզերէնն էր, ինչպէս բոլոր ընիկ Արմաւիրցիներունը։

Որքա՞ն ալ որ՝ Վահէն բազմաթիւ գաղափարակից ընկերներ ունէր Կով- կասի ու Երկրի մէջ, նորէն իր շրջա- նէն դուրս ինկած օտարականի մը հո- գեկան մենակութիւնը կը զգար որոշ առեններ։ Թերեւս երբեք մենակու- թեան զգացումը այնքան ուժեղ կեր- պով չէր ունեցած՝ որչափ այդ կնոջ գալէն յետոյ։

— Դուք ո՞րտեղացի էք, պարոն ու- սուցիչ,— Յատրճէն հարցուց անգամ մը՝ խօսքը Վահէին ուղղելով։

— Բագուի կողմերէն,— անորոշ պատասխան մը տուաւ Վահէն, եւ ներքուստ զղջացաւ, որ ակամայ խաբած էր այդ կինը։

Ի՛նչ մեծ հոգեկան թեթեւութիւն ու անսահման բաւականութիւն պիտի զգար Վահէն, եթէ միայն կարենա- նար նստիլ Յատրճէի ու պատուաւ զար- եակի մէջտեղը, խօսիլ այն լեզուով, որ իր մանկութեան լեզուն էր, պատ- մել լեռնային գիւղերէն, ուր կ'երթար ամառնային արձակուրդներու ժամա- նակ, երգել լեռնականներու երգերը, որոնք այնքան գրաւիչ, այնքան հա- րազատ շեշտ մը ունէին իրեն համար։

Երբ դեռ շատ փոքր էր, մայրը, զին- քը քնացնելու համար, Չէրքէզներու երգերէն կ'երգէր, անոնց հէքեաթնե- րէն կը պատմէր։

Հիւսէյին բէկի երթալէն երեք օր անցած էր. Երեկոյեան կողմ, Յատ- րճէի պառաւ դայեակը եկաւ եւ խա- նումի կողմէն հրաւիրեց ընթրիքի վա- նահայրը, Գարեգին վարդապետն ու Վահէն։ Գրեթէ լուռ ընթրեցին։ Յատ- րճէն մռայլ տրամադրութեան մէջ էր այդ իրկուն։ Ուշադիր դիտող մը դժուարութիւն պիտի չքաշէր նկատե- լու լալէն թեթեւակի կարմրած անոր կոպերը։

Վանահայրը Գարեգին վարդապետի օգնութեամբ կ'աշխատէր ուրախ խօ- սակցութիւն մը բանալ՝ տիկնոջ տրա- մադրութիւնը բարձրացնելու համար, բայց չէր յաջողեր։

— Աստուած տայ, Ձեր ուխտը ըն- դունուի,— ըսաւ վանահայրը, մինչ Գարեգին վարդապետը իր խօսքերը ռուսերէնի կը թարգմանէր,— մեծ է զօրութիւնը մեր Սուրբին։ Քանի քա- նիներ լացով եկած՝ ուրախութեամբ վերադարձած են։

— Այո՛,— հազիւ քնդարկուած հեգնանք մը կար Յատրճէի արտա- սանած այդ միակ բառին մէջ

Ու Վահէն, որ անոր դիմացը նս- տած էր, տեսաւ որ կնոջ աչքերը վայլ լեցան բարկութեամբ. Բայց կինը ան- միջապէս ինքզինքը զսպեց ու բարե- կամօրէն ժպտեցաւ՝ վանահօր նայե- լով։

— Այո, իրաւունք ունիք, կարող է իմ ուխտս ալ կատարուիլ։

Սաստիկ անյարմար կացութիւն մը ստեղծուած էր Վահէին համար։ Յա- տրճէն ու դայեակը երբեմն չերքեզե- րէն կը խօսէին իրարու հետ՝ բոլորո- վին վստահ, որ զիրենք հասկցող չը- կայ։ Անոնք իրարու բաներ կ'ըսէին, որ պիտի չըսէին օտարականի մը առ- ջեւ։ Վահէն փորձանած էր եկած լի- նելուն համար։ Առանց խօսակցու- թեան խառնուելու, անհամբեր կը սպասէր, որ վանահայրը նշան տայ մեկնելու։

— Ժամանակ է որ երթանք,— կար- ծես Վահէի միտքը գուշակելով՝ ըսաւ վանահայրը,— դուք ալ հանգստանա- լու պէտք ունիք։

— Ներեցէք, մի աճապարէք,— տխրութեամբ պատասխանեց Յատրճէն,— հազիւ թէ տարին անգամ մը կարգին մարդոց հետ խօսելու պատե- հութիւն կ'ունենամ ..

Յատրճէի ձայնին, դէմքի արտա- յայտութեան մէջ այնպիսի յուսահատ դառնութիւն մը կար, որ Վահէն ա- ւոր տակ ծածկուած ողբերգութիւնը զգալով՝ գլուխը վերցուց եւ ուղիղ նայեցաւ դեռատի կնոջ աչքերուն, ո- րոնք իր վրան յառած էին։ Յեղձ Չէրքէզուհին, աղատ լեռներու վայրի այծեամը արգելափակուած էր ծերուն- ի բէկի կանանոցին մէջ։

Ուշ առեն մեկնեցան մեր բարե- կամները։ Վանահայրն ու Գարեգին վարդապետ իրենց խուցը քաշուեցան, իսկ Վահէն բարձրացաւ վանքի տանի- քը։ Պարսպի վրայ անկիւն մը նստաւ եւ սկսաւ մտածել, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած։ Երանի եկած չլինէին այդ ուխտաւորները, երանի եկած չլինէր եւ Յատրճէն։ Բացի անոր հայրենա- կից մը լինելու հանգամանքէն, կնոջ բացառիկ գեղեցկութիւնը, գրաւչու- թիւնը, մանաւանդ ապրած ողբեր- գութիւնը խորապէս յուզած էր Վա- հէն։ Արդեօք միայն պարզ կարեկցու- թի՞ւն մըն էր Վահէի զգացածը։ Այդ մասին ան չէր ուզեր իսկ խորհիլ։ Վերջապէս իր ի՞նչ գործը թէ՝ բէկի մը Չէրքէզ կինը դժբախտ կամ եր- ջանիկ է, տղեղ կամ սիրուն, հայրե- նակի՞ց մըն է թէ Ափրիկէի խորերէն եկած։ Բայց եւ այնպէս նստած, կը մտածէր Յատրճէի մասին։

Կէս գիշերը անցած էր արդէն, Վա- հէն դեռ նոյն տեղը, նոյն դիրքով նս- տած՝ կը մտածէր, անձնատուր եղած գրաւիչ պատկերի մը, որ չէր կրնար, չէր ուզեր իրմէ հեռու վանել։

(Շար.)

ՄՕՍԱՐ

բիոյ եւ Լիբանանի հաւասար անկախութիւն պիտի ունենայ։ Ֆրանսա ի՞նչպէս կրնայ ընդունիլ՝ այս ծրագիրը, երբ 1922ի միջազգային պայմանագիրը, որ վաւերացուած է Ազգաժողովին կողմէ, կը նախատեսէ միայն երկու պետութիւն, Սուրիա եւ Լիբանան, ճշգրիտ երաշխաւորութիւններ ընծայելով ազգային փոքրամասնութեանց համար։ Միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ իր յառաջիկայ նստաշրջանին մէջ քննել ամբողջական վերաքննութիւն մը որ անմիջապէս ոտքի պիտի հանէ Սուրիոյ ազգայնականները»։

Թուրքերը աւազակախումբեր կը կազմեն...

Ալէքսանտրէթէն կը գրեն Պէյրութի թերթերուն.—

Ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէ Ժընեւի աշխատանքներու արդիւնքին, յուսալով որ պիտի մերժուին Թրքական պահանջները։ Վերջին ընտրութեանց առթիւ այս շրջանները փոխադրուած Ֆրանսական ուժեր կը շարունակեն խիստ հսկողութիւնը, արգիլելու համար հաւանական ամէն խռովութիւն։ Ներկայիս կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ քաղաքի մէջ։ Կ'ըսուի սակայն թէ, Թուրքերը սահմանային շրջաններու մէջ կազմած են աւազակային խումբեր։ Այս պարագան սկսած է մտահոգութիւն պատճառել ժողովուրդին։

Անտիոքի մէջ եւս թէեւ ո եւ է նոր միջադէպ պատահած չէ, սակայն քամալական Թուրքեր կը շարունակեն իրենց գրգռութիւնները։ Նորընտիր երեսփոխանները, որոնք կը գտնուէին հսկողութեան տակ, իրենց ընտանիքներով փոխադրուեցան Հալէպ։

Իսքէնտէրունի Ապահովութեան պաշտօնատունը Սօքօնի Վէքիմ ընկերութեան պաշտօնեաներէն Մէհմուտ եւ Սուպհի անուն երկու Թուրքեր հեռացուց սահմանէն, հաստատուած ըլլալով որ անոնք քաղաքական գրգռութիւններ կը սերմանէին ժողովուրդին մէջ։

Կասկածելի Հայ մը ձերբակալուած Թիֆլիսի մէջ

«Թիֆլիս» թերթը կը գրէ.— Անցեալ շաբթու ձերբակալուելով քաղաքս բերուեցաւ կասկածելի անծանօթ մը որ հարաւային սահմանը անցնելով մեր հողը մտած էր։ Կատարուած խիստ քննութեանց շնորհիւ, ձերբակալեալը ըսաւ թէ Հայ է, եւ թէ կարգ մը կարեւոր նպատակներ ունի։ Ասոր վրայ Հայը հսկողութեան տակ Կազի Այնթապ փոխադրուեցաւ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ մետաղագործական հաստատութեանց վարչութեանց եւ բանուորներու պատուիրակները վարչապետարան հրաւիրուած էին երեքշաբթի օր, խաղաղարարութեամբ լուծելու համար գործադուլի խնդիրը։ Գործատէրերը նախ դժկամակեցան ստորագրել հրաւէրին, բայց յետոյ գացին եւ յայտարարեցին թէ չեն կրնար նորէն առնել համբուած բանուորները։ Իսկ բանուորներու պատուիրակները յայտնեցին թէ պատրաստ են ընդունելու խաղաղարարութիւնը, բայց չեն հանդուրժեր որ ո եւ է բանուոր համբուի։

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ երեսփ. ժողովին քննութեան ենթարկուեցաւ երեքշաբթի օր։ Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան։ Օրինագիծը կը տրամադրէ ներում շնորհել մինչեւ 1936 դեկտեմբեր 22 գործուած յանցանքներու համար։ Կը կարծուի թէ ներումէն պիտի օգտուի նաեւ Պ. Շարլ Մորաս, արքայական գրագէտը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀԻՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ, հետզհետէ աւելի սաստկացնելով պայքարը։ Ամէն օր ճառեր կը խօսուին եւ բազմաթիւ հրատարակութիւններ կ'ըլլան, մերթ չափաւոր, մերթ սպառնալից։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուէր, մեկնելէ առաջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին եւ յունական դեսպանին հետ։

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ աշխատաւորները ժողով գումարելով, որոշեցին իրենց պահանջներուն համար պատասխանի սպասել մինչեւ դեկտեմբեր 24 (այսօր), այլապէս գործադուլ պիտի հռչակեն։

ԹՐՈՑՔԻ ճամբայ ելաւ Նորվեկիայէն, Մեքսիքա երթալու համար։

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԱՍՏԿՕՐԷՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Սպանիոյ մէջ, մանաւանդ Մատրիտի շուրջը։ Զօր. Ֆրանքօ պատասխանելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջնորդութեան առաջարկին, կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջեց։ Վերջին լուրերու համաձայն, Մատրիտի կացութիւնը ծանրացած է, իբրեւ հետեւանք ապստամբներու նոր յաջողութեանց։

ՍՈՒՐԻՈՅ խորհրդարանը դեկտ. 22ին գումարուելով, հանրապետութեան նախագահ ընտրեց Պ. Հաշիմ Աթասին, գրեթէ միաձայնութեամբ։ Ժողովին կը նախագահէր քրիստոնեայ Արաբ մը, Պ. Խուրի, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ։ Նորընտիր նախագահը ընդունելով դահլիճին հրաժարականը, նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Ճէմիլ Մէրտանի։ Դահլիճին անդամներէն երկուքը Հալէպէն են, երկուքը՝ Դամասկոսէն։

13,500 ԿԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ, որոնք խորհրդային սպաներու կողակիցներն են, կրակոտ ճառեր խօսեցան Մոսկուայի մէջ, իրենց համագումարին առթիւ։ Այս առթիւ Մոսկուայի հրամանատարը յայտնեց թէ միայն իր շրջանին մէջ 3000 երիտասարդուհիներ զինուորագրուած են իբրեւ մարզիկ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ դեռ կը զբաղեցնէ հանրային կարծիքը։ Եորքի արքեպիսկոպոսը հովուական թուղթ մը ուղղելով, կը դատապարտէ հրաժարեալ արքան, որ չկրցաւ զանազանել սէրն ու պարտականութիւնը։ Այս առթիւ հայրական խրատներ կուտայ «ուրիշին կինը սիրելու» մասին...

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ չպիտի կրնան անցագիր առնել, առանց զինուորական իշխանութեանց հաւանութեան։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՍ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ակումբի բացման հանդէսը վաղը, ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 52 rue Isidore Neuyrale Պանեէօ։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

27 դեկտ. կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին, Թօլիգէլի սրահին մէջ.

Կը խօսին՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Գեր. ԱՆՏՈՆ ԵՊՍԿ. ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆ, Վեր. ՅՈՎՀ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆ, Մասնաճիւղի Վարչութեան Ներկայացուցիչ։

Կ'երգէ՝ ՏԻԿ. Զ. ՄՈՐԸՆՈՆ, կը նուագեն՝ ՕՐ. Ա. ԱԿԻՆԵԱՆ, ՋԷՕՐԼԻՔՃԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, կ'արտասանէ Պ. ՈՍԿԻԱՆ ԶԱՒԱՐԵԱՆ. կը լուսարձակուին ժապաւէն լապտերով՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործէն զրուագներ։

Տօնածառ եւ խնճոյք

Իրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

27 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Նրգ. արտասանութիւն դպրոցական աշակերտներու կողմէ։

Փոքրիկներու պիտի տրուին նուէրներ։

[illegible]

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիֆիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 բիս Կըրնէլ, մէթրօ Պաք

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, ջութակահար Արգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուտճեան, Տիկ. Ք. Գուլյունեան, Օր. Գ. Մանուկեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (ֆանթէզի)։

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր-եղբայր Ազնաւուրեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա թատրոնէն) եւ Շարլ Ազնաւուր (Մարինի թատրոնէն)։ Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ։ Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ կավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ։

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի։

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20)։ Կիչէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ։

Ընտանեկան երեկոյթ Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած Զ. Ո. Մ. Մարզականի կողմէ

կը նախագահէ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

24 դեկտ. Ննջ. Ծննդեան գիշերը, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Նրգ. [illegible] եւ նուագ, ճոխ պիւֆէ.

կը հրաւիրուի մարզասէր հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

Թէյասեղան Նոր Տարիի առթիւ

Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ֆ. Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղին կողմէ

26 դեկտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Կիլիկիա սրճարանին մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 7, 29, 53, 60, 78, 82, 128, 158, 159, 170, 174, 187, 193, 195, 210, 218, 237, 244, 254, 257, 260, 267, 272, 275, 288, 292, 297, 303, 308, 317, 326, 352, 355, 385, 396, 397, 408, 412, 419, 420, 435, 440, 446, 452, 470, 480, 482, 492, 514, 517, 532, 544, 572, 573, 577, 588, 589, 601, 602, 621, 632, 633, 675, 677, 705, 717, 727, 745, 754, 758, 766, 769, 795, 803, 808, 820, 837, 844, 865, 868, 879, 887, 905, 914, 919, 922, 936, 945, 947, 958, 960, 963, 1010, 1014, 1021, 1032, 1040, 1056, 1060, 1062, 1065, 1066, 1072, 1098, 1118, 1140, 1144, 1165, 1177, 1197, 1198, 1202, 1206, 1213, 1217, 1221, 1230, 1232, 1250, 1256, 1268, 1272, 1281, 1284, 1290, 1298, 1304, 1305, 1319, 1320, 1331, 1335, 1345, 1355, 1360, 1362, 1373, 1381, 1394, 1395, 1403, 1409, 1420, 1428, 1438, 1439, 1452, 1461, 1494, 1499, 1504, 1513, 1525, 1528, 1534, 1536, 1566, 1572, 1579, 1582, 1597, 1621, 1629, 1636, 1646, 1659, 1675, 1699, 1700, 1701, 1704, 1706, 1718, 1725, 1730, 1749, 1775, 1776, 1785, 1790, 1821, 1829, 1837, 1840, 1849, 1856, 1858, 1868, 1870, 1874, 1879, 1903, 1904, 1906, 1907, 1912, 1967, 220, 1048, 1860։

ԾԱՆՕԹ — Շահողներէն կը խնդրուի, մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամով, ներկայանալ Դպրոցասէրի վարչութեան, ստանալու համար իրենց պարգեւները։ Կը յայտարարուի, որ այդ պայմանաժամը լրանալէն վերջ կատարուած դիմումներուն ընթացք չի տրուիր։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e).

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՄԵՏՐՈՅԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 25 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3304

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁՕՐԱԿՈՉ...

Իրարանցումը սկսած է արդէն: Անոնք որ չէին հաւատար հրատարակուած լուրերուն, այժմ իրարու կը պատմեն հասկնալի մտահոգութեամբ.

— Զիս ալ կանչեր էին, շատ մը բաներ հարցուցին, հարիւրաւորներ կ'երթան կը սպասէին... Կը հարցնեն, կ'արձանագրեն եւ թուղթ մը ստորագրել կու տան...

Առաջին առթիւ կանչուածներու մէջ կը գտնուին նաեւ աշխատակիցներ՝ «Յառաջ»ի փեթակէն, մտաւորական թէ բանուոր:

Եւ ահա գաւառէն ալ կը հասնին նոյն լուրերը,— զինուորագրութիւն: Մարսէյլէն թղթակից մը կը նկարագրէ խճողումը՝ զինուորագրութեան գրասենեակին առջեւ: Այսօր Վիէնի մեր թղթակիցը կը տեղեկացնէ իրենց զօրակոչը, միեւնոյն ատեն հաղորդելով այլապէս վրդովիչ տեղեկութիւն մը,— հետապնդում հայկական կազմակերպութեանց դէմ, քաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ Կ. Խաչը:

Ու վերջապէս խորհրդակցական ժողովի հրաւէր մը՝ բանուորական թաղէ մը՝ Պէլվիլ:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, իրարանցումը այնքան խառնուած է որ, երեքշաբթի օր, Գ. Լ. Բաշալեանի [illegible] առթիւ, անհրաժեշտ արտայայտութիւններ ալ տեղի ունեցած են, զինուորցուներու կամ զանազան բանդէտներու կողմէ:

Այսպէս կամ այնպէս, կարելի չէ ժխտել թէ կը գտնուինք ծանրակշիռ կացութեան մը առջեւ:

Եւ այժմ եղածը արձանագրութիւն մըն է: Անոր հիման վրայ քննութիւններ պիտի կատարուին եւ պիտի գտնուին բուն զինուորցուները:

Գրած էինք արդէն, բայց կ'արժէ անգամ մը եւս յիշեցնել:

Համաձայն հրատարակուած հրահանգին (1928 մարտ 31), այն հայ երիտասարդները որ ծնած են 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտ. 31, պարտաւոր են մինչեւ 1937 յունուար 10 ներկայանալ իրենց բնակավայրի քաղաքապետարանը եւ արձանագրուիլ: (Եթէ բացակայ են, իրենց տեղը կրնան ներկայանալ ծնողքը կամ խնամակալները): Անոնք 1937 փետրուար 10էն սկսեալ պիտի կանչուին եւ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին:

Ներկայանալու պարտաւոր են նաեւ անոնք որ 1923էն ի վեր 20րդ տարին թեւակոխած են, բայց մինչեւ հիմա հրաւէր չէին ստացած: Ուրեմն, մինչեւ 33 տարեկանը: Բայց հաւանական չի նկատուիր որ 22էն վեր եղածները զինուորագրուին, եթէ անակնկալ դէպք մը չպատահի:

Այսպէս քննուած - ընտրուած զինուորցուները (1936 - 37ի դաս) իրենց ծառայութիւնը պիտի կատարեն Ֆրանսայի մէջ, «Օտար Գունդ» կոչուած վաշտերու մէջ, որոնք մաս պիտի կազմեն Ֆրանսական բանակին:

Անհրաժեշտ չէ կրկնել միւս մանրամասնութիւնները, որոնք հաղորդուած են օրը օրին. Մանաւանդ որ, շատ մը կէտեր վերջնապէս ճշդուած չեն տակաւին եւ լուսաբանութեան կը կարօտին: Անվիճելի է միայն մէկ պարագայ,— տարագիր երիտասարդները զինուոր պիտի երթան, բայց Ֆրանսայի մէջ, վայելելով օրէնքին տրամադրած առաւելութիւնները:

Հաւանակա՞ն է որ ուրիշ դիւրութիւններ ալ ընծայուին, նկատի առնելով մեր բացառիկ պարագան:

Դժուար է որոշ պատասխան տալ այսպիսի հարցումներու. Տարբեր բաներ են զինուորական եւ քաղաքային իշխանութիւնները, եւ ինչ որ երբեմն կը յաջողի սովորական կեանքի մէջ, դժուարութեան կը հանդիպի զօրանոցին առջեւ:

Բայց, այս վերապահումը չի նշանակեր թէ ամէն դուռ փակուած է եւ որ եւ է աշխատանք անօգուտ.

Ինչո՞ւ ծածկել, զինուոր պիտի երթայ տարագիր երիտասարդութեան ամէնէն կենսունակ մասը, բոյներ պիտի խանգարուին եւ վերի վայր պիտի հրջուին շատերու կեանքը:

Ուրեմն անհրաժեշտ է կարելի աշխատանքը կատարել, բեռը թեթեւցնելու համար:

Անոր համար ալ, նախ աւելի արթուն եւ հետեւողական գործունէութիւն կը պահանջուի իրաւասու մարմիններէն, իսկ պա-դարին՝ զինուորցուներէն:

Ի՞նչ օգուտ զանազան ջղայնութիւններէ, երբ գիտենք որ մեր կամքէն կախում չունի երթալն ու չերթալը:

Չէ՞ որ «հասարակական հպատակութիւն» կը պահանջէին, երէկ:

Եթէ որ եւ է կառավարութիւն ստանձնէր այդքան ծանրակշիռ պատասխանատուութիւն մը, անոր առաջին հետեւանքը պիտի ըլլար զինուորագրութիւնը:

Արդ, առանց ատոր ալ, ահաւասիկ զինուոր կը կանչեն, իրենց յատուկ հաշիւներով: Եւ հպատակութիւն ալ կը շնորհեն, եթէ գրաւոր դիմում կատարես, մէկ տարի ծառայելէ վերջը:

Բայց ինչո՞ւ այս անակնկալ զինուորագրութիւնը, կը հարցնեն շատեր: Պատերա՞զմ...

Խոշոր բառեր չգործածենք: Փափուկ է բովանդակ աշխարհի, մանաւանդ Եւրոպայի կացութիւնը, եւ չափազանց շատ են պայթուցիկ նիւթերը:

Բայց, շատ երկար ճամբայ ունինք, զինուորագրութենէն մինչեւ միջազգային աղէտի մը պայթումը:

Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է բաց աչքերով դիտել անողոք իրականութիւն մը.— եթէ պատերազմ պայթի, տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ տարագիրներն ալ ալ զինուոր պիտի առնուին, առանց այս արձանագրութեանց: Եւ հաւանաբար այն միւս երկիրներուն մէջ ուր համրանք ունինք:

Մեր շահը կը պահանջէ գործել եւ կարելի առաւելութիւնները ապահովել, փոխանակ վայրերան կանչեր արձակելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դիտողութիւններ եւ հարցումներ գերմանական դեսպանին

Արտաքին նախարար Գ. Իվոն Տէլպոս չորեքշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի գերմանական դեսպանին հետ եւ անոր հաղորդեց իր մտահոգութիւնը՝ Գերմանիոյ կողմէ Սպանիոյ ապստամբներուն եղած յարաճուն աջակցութեան մասին: Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գ. Տէլպոս փափկանկատ այլ վճռական լեզու մը գործածելով, յեշտած է թէ Ֆրանսա չի կրնար հանդուրժել որ Սպանիան գերմանական արշաւանքի մը ենթարկուի եւ իրենք հարկադրուին զօրացնել Պիրենեան սահմանագլուխը: Նախարարը միեւնոյն ատեն հարցուցած է թէ Գերմանիա ի՞նչ կը խորհի զէնքերու եւ կամաւորներու փոխադրութիւնը միջազգային հսկողութեան տակ առնելու ծրագրի մասին:

Դեսպանը, որ նոր վերադարձած էր Պերլինէն, այս վերջին կէտի մասին յայտնած է թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած պիտի գործակցի միջազգային հսկողութեան, եթէ երաշխիքներ տրուին թէ Մարսէյլի, Պայոնի եւ Պորտոյի պէս նաւահանգիստներ եւ սահմանամերձ շրջաններ պիտի դրուին չէզոքութեան յանձնախումբին գործակալներուն հսկողութեան տակ:

Գ. Տէլպոս պատասխանած է թէ Ֆրանսա առարկութիւն չունի այդ մասին, բայց անհրաժեշտ է հսկողութեան տակ առնել նաեւ օդանաւային կայանները: Այս առթիւ հարցուցած է դեսպանին թէ Գերմանիա պիտի համաձայնի՞ Ֆրանսայի հետ, միջազգային հսկողութիւն հաստատելու համար այն բոլոր կայաններուն վրայ ուրկէ օդանաւեր կրնան ղրկուիլ, Սպանիոյ ապստամբներուն կամ հանրապետական բանակին համար: Դեսպանը խոստացեր է իր կառավարութեան հաղորդել այս խնդիրը: Պատասխանը եւ ... հաւանաբար Գերմանիոյ ընդհանուր տեսակէտը՝ միջազգային հսկողութեան մասին՝ պիտի հաղորդուի Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին.

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ՝ Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները այս օրերս հաւաքաբար ազդարարութիւն մը պիտի ուղղեն Գերմանիոյ, եթէ ան չհամաձայնի փակել իր միջամտութիւնը՝ Սպանիոյ գործերուն մէջ: Այս կէտին վրայ մանաւանդ կը ծանրանայ Ֆրանսա, մանաւանդ անոր համար որ, Իտալիա հետզհետէ կը վարանի օգնել Զօր. Ֆրանքոյի եւ հաւանաբար պիտի դադրեցնէ ամէն աջակցութիւն, եթէ յաջող ելքի մը յանգին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները՝ Միջերկրականի մասին:

Այդ պարագային, Գերմանիա մինակ պիտի մնայ իբրեւ աջակից Զօր. Ֆրանքոյի, եւ պիտի հարկադրուի կանոնաւոր բանակ մը ղրկել արգիլական պատասխանատուութեամբ, յաղթանակը ապահովելու համար: Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այսպիսի պատասխանատուութեան մը դէմ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պիտի միանայ Իտալիան ալ, քանի որ երեք պետութիւններուն շահն ալ կը պահանջէ որ ոչ Գերմանիա, ոչ ալ Ռուսաստան ոտք չդնեն Միջերկրականի մէջ:

Ո՞ր ճամբան պիտի բռնէ Գերմանիա

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ գերմանացի կամաւորներու առաքման դէմ եղած բողոքին առթիւ, Հիթլէր կարճ կապելով իր արձակուրդը, անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ իր նախարարներուն հետ: Այս միջոցին Պերլին կը գտնուի Պուրկոսի (Սպանիոյ ազգայնական կառավարութեան) գերմանական դեսպանը, զօրավար Ֆօփէլ, որ մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացուցած է Զօր. Ֆրանքոյի բանակին կացութեան մասին: Դեսպանին կարծիքով, եթէ օգնական զօրք չհասնի արտասահմանէն, ապստամբները չպիտի կրնան շօշափելի յաջողութիւններ շահիլ, գոնէ ատենի մը համար: Միւս կողմէ Գերմանիոյ մէջ ալ կ'ըմբռնեն թէ միջազգային բարդութիւններ անխուսափելի են, եթէ գերմանական նոր զինուորներ ղրկուին Սպանիա: Դեռ վերջնական որոշում տրուած չէ այս հարցերու մասին: Հիթլէր իր խորհրդակցութիւնները պիտի վերսկսի դեկտեմբեր 26ին:

*** Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Գերմանիա հարկադրուած է հետեւեալ երկու ճամբաներէն մէկն ընտրել.— կա՛մ շարունակել ուսեալ սահմանափակումը՝ ի նպաստ զանգուածային վերազինման մը, եւ կամ մէկդի դնել այդ քաղաքականութիւնը եւ բանակցիլ Փարիզի ու Լոնտոնի հետ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Այդ պարագային, Գերմանիա պիտի պահանջէ գոհացնել իր գաղթավայրի պահանջը: «Թայմզ» շօշափելով այս խնդիրը, կը գրէ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը ուշադրութեամբ նկատի առած է գաղթային խնդիրը, եւ համաձայն է որ գաղթավայրեր տրուին, եթէ Գերմանիա տրամադիր է կապուելու ընդհանուր եւ վերջնական համաձայնութեան մը՝ Եւրոպայի մէջ: Բայց եթէ Գերմանիա պարզապէս փառասիրութեան համար է որ կ'արծարծէ այս խնդիրը, Ֆրանսա վճռած է որ եւ է զոհողութիւն չընել: «Ֆրանսայի տեսակէտով, մէկ թիզ Ֆրանսական գաղթավայր գերմանական վարչութեան յանձնելէ առաջ, պէտք է փոխուի Գերմանիոյ ամբողջ քաղաքական ուղղութիւնը: Սպառնալիքներուն տեղ պէտք է տրուին հաւաստիքներ: Հսկայական վերազինման փոխարէն պէտք է կատարուի սպառազինութեանց կրճատում, կամ գոնէ սահմանափակում եւ հսկողութիւն»:

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը հասկցուցած է գերմանական դեսպանին թէ՝ Ֆրանսա

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՍՆԵԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂՋԻԿ ՄԸ՝ ԻՐ ԵՐԳԵՐՈՎ

Երբ այնքան կը զանգատինք նոր սերունդին օտարացման մասին, տրդարութիւնը կը պահանջէ արձանագրել նաեւ լուսաւոր երեւոյթները:

Մասնաւորապէս վերջին տարիներու ընթացքին, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը յաճախ կը ստանայ ֆրանսերէն շարադրութիւններ՝ հայ պատանիներու եւ օրիորդներու կողմէ:

Բոլորն ալ իրենց ուսումը առած են Ֆրանսայի մէջ, եւ հետեւաբար կորսնցուցած՝ մայրենի լեզուն: Կը խօսին, կը հասկնան, բայց չեն կրնար կարդալ կամ գրել: Ողբերգութիւն մը որուն բոլոր մեղքը իրենց վրայ չէ նար:

Արդ, եթէ մոռնանք լեզուին տարբերութիւնը, մնացեալը հայկական է: Կան որ նոյնիսկ Մեծն Տիգրանէն կը նարեն, վարժ ֆրանսերէնով մը:

Այս երեւոյթին աւելի ընդհանրացած է Ամերիկայի մէջ, ուր նոր սերունդէն շատեր անգլիերէն կը գրեն, բայց հոգիով կը մնան հայ.

Այսպէս՝ «ցեղակիցներ» են որ կը խմբագրեն «Հայրենիք»ի անգլերէն շաբաթաթերթը. «Հայրենիք Ուիքլի»:

Դառնալով Փարիզ, երկու անգամ է որ առիթ կ'ունենանք յանձնելու յաջողակ հայ օրիորդ մը. Անժէլ Ռանճէլեան, ֆրանսերէն արտասանութիւններով:

Կարծեմ քանի անցած չէ այս օրիորդը, եւ արդէն ֆրանսերէն սիրուն բանաստեղծութիւններ կը գրէ, ներշնչուած՝ հայկական յուզերու:

Առաջին կտորը զոր արտասանեց տօնակատարութեան մը ատեն, ինչպէս եւ իր պատկերը Յրանց Վերֆէլի սարսռած երկնայինն մէջ. «Մուսա Լեռան» էր, բորբոքուն հայրագութ որբութեան մը:

Շաբաթ օր, Եղեսիոյ ներսամարտին նուիրուած երեկոյթին առթիւ, Օր. Ռանճէլեան արտասանեց ուրիշ իննամեկ բանաստեղծութիւն մը, «Հայկական սերած բոյնի մը Տրդատուներ՝ Եղեսիոյ շրջանէն»:

Օրիորդը իրեն յատուկ արտասանութեամբ մը բերնաց արտասանեց ամբողջ քերթուածը, 95 տող, եւ արժանացաւ ջերմ ծափերու, մանաւանդ ֆրանսացի հիւրերուն կողմէ, որոնք չէին ուզեր հաւատալ իրենց աչքերուն:

Դիտեմ որ պիտի կորսուի հրապոյրը, եթէ փորձեմ քանի մը տող թարգմանել. աղօտ եւ պրծավ:

Բայց եւ այնպէս, փորձը կ'արժէ. գոնէ գաղափար մը տալու համար

Աւերակ Եդեսիոյ ոգին է որ կը խօսի.

Ուրեմն այս եւ յիշէ՛ վրայ արդարութիւն եւ օրէնք չկա՞յ
Բոլոր անոնց համար որ կը տառապին ինծի պէս.
Ո՜հ, Տէր, դուն որ ամենագօր ես,
Վերջ տուր իմ թշուառութեան,
[illegible]
Ո՞վ հեռաւոր պետութիւններ,
Բարեկամները Հայ ազգին,
Մէկ վայրկեան յիշէ՛ք մեր խղճմտանքի ձայնը,
Մի՛ թողուք զիս տառապանքի մէջ,
Մանաւանդ կը գիտեմ ձեր, հայ երիտասարդութիւն,
Թեւերս դուք միայն կը հասկնա՞ք իմ վիշտս,
Ոտքի՛, եւ յառա՛ջ, երիտասարդ սերունդներ
Թեւերս երկարած, անհամբեր, ես ձեզի կը սպասեմ
Եկէ՛ք, եկէք շուտ՝ մեր ազատութիւն հնչեցուցէ՛ք սրտիս մէջ,
Ինչո՞ւ կը սպասէք դեռ պատրաստուելու, վերաշինելու համար.
Ո՛րքան, պիտի անհե՞տ յաղթանակի այդ օրը,
Պիտի տեսնե՞մ զայն սաւառնէն մինչեւ երկինք »:

Երիտասարդ Արմենուհին կը հաւատայ յաղթանակին, ինչպէս մենք բոլորս:

Ողջո՛յն իր թարմագեղ երգերուն, որոնց մէկն ալ նուիրուած է Մօն Պոլսոյի եւ որ ջերմապէս գնահատուած է Ֆրանկօ-Օրիան ընկերակցութեան մէկ երեկոյթին մէջ, 1936 Մայիս 28ին:

ՎԱՀԷ

Հայերու զինուորագրութիւնը Ֆրանսայի մէջ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԻԷՆ, 23 Դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր երեք օրէ ի վեր Վիէնի հայ երիտասարդներ կարգով կը կանչուին քաղաքապետարան: Անոնց կ'ուղղուին հետեւեալ հարցումները.— Լողալ գիտե՞ս, ձի նստելու վարժութիւն ունի՞ս, կրնա՞ս օրը կամ հեծանիւ քշել, ի՞նչ պայմաններու տակ կ'ապրիս. ծնողք եւ ազգականներ ունի՞ս, ինչպէս են պարագաները: Հարցումներէն յետոյ, կը չափեն հասակները եւ մանրամասնօրէն կը քննեն դիմագիծը, կ'արձանագրեն տետրակի մը մէջ, ու ստորագրել կու տան ենթակային...

Երկու օրէ ի վեր, կարեւոր հետապնդումներ կը կատարուին հայկական կազմակերպութիւններուն շուրջ: Կը հարցաքննուին զանազան անձեր: Գլխաւոր հարցումներն են.— Ո՞րոնք են հայկական կազմակերպութիւններու քարտուղարները եւ նախագահները եւ քաղաքական ի՞նչ գործ կ'ընեն: Մինչեւ հիմա հարցաքննուած են հետեւեալ կազմակերպութիւններէն մէկ մէկ անդամ.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ռամկավար, Հօկ, Բարեգործական, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Կ. Խաչ: Բոլորին ալ կասկածը այն է որ կարեւոր մատնութիւն մը տեղի ունեցած է...

Խորհրդակ. ժողով զինուորագրութեան առթիւ

Մեզմէ կը խնդրուի հրատարակել հետեւեալ կոչը.— Պէլվիլի հայ զինուորցու երիտասարդներս խորհրդակցական ժողովի մը ընթացքին որոշեցինք ընդհ. ժողով մը գումարել և հարկ եղած լուսաբանութիւնները ստանալ պատկան իշխանութենէն, միեւնոյն ատեն կարելի եղած առաւելութիւնները ապահովելու աշխատիլ:

Ուստի կը հրաւիրենք բոլոր հայ զինուորցուները ներկայ ըլլալ ընդհ. ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի, 28 դեկտ., իրիկուան ժամը 8.30ին, 120, Պուլվար տը Պէլվիլի սրահին մէջ:

ԳԱՑԷՔ ԱՌԷՔ ՁԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Ջեռնհատ իշխանութիւնը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ ազդը.—

Բաւական թիւով տարագիրներ ոստիկանական վերատեսչութեան դիմած են, իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար եւ ստացած են միայն առժամեայ ընկալագիր: Անոնց ինքնութեան թուղթերը պիտի յանձնուէին այն ատեն երբ ներքին գործերու նախարարութիւնը արտօնութիւն տար եւ մէկ ամիսէ ի վեր շատեր գոհացում ստացած են:

Կը յիշեցնենք անոնց որ տակաւին չեն ներկայացած, թէ իրենց ինքնութեան թուղթերը իրենց տրամադրութեան տակ են ոստիկանական տեսչութեան օտարականներու բաժնին մէջ (հիւսիսային - արեւելեան սրահ): Իրենց շահը կը պահանջէ երթալ զանոնք առնել դեկտ. 31էն առաջ, եթէ կ'ուզեն խուսափիլ 1937ի առաջին եռամսեայի խճողումէն:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒՏԷՆ ՆԵՐՍ

ՆԵՐԳԱՂԹ, ԱՐՏԱԳԱՂԹ ԵՒ ԽԱՆՋԵԱՆ

Այսքան մանրակրկիտ վերլուծման ենթարկելով Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարին զեկուցումը, միայն մէկ նպատակ կը հետապնդենք — երեւան հանել բուն ճշմարտութիւնը.

Այդ տեսակէտէն Ամատունիի զեկոյցը այնքան առատ նիւթ կը մատակարարէ, որ այլ եւս Խանջեանի անձը երկրորդական գիծին վրայ կ'իյնայ:

Մենք Խանջեանը չէ որ կը պաշտպանենք,— ինչպէս կը կարծէ Ամատունին: Խանջեանը մեզի համար եղած է [illegible] վերջին տարիներու կործանարար [illegible] քաղաքականութեան եւ [illegible] չի կրնար Դաշնակցութեան պաշտպանութիւնը վայելել: Սակայն, մենք կը յարգենք երիտասարդ հայ գործիչ մը [illegible] անոր համար որ «քաջութիւնը չունեցաւ [illegible] իր ոխերիմները», այլ որովհետեւ քաջութիւնը ունեցաւ գործելու այդ [illegible]

Խանջեանի «սխալը» կը կայանայ անոր մէջ, որ ան վերջին ժամանակ ե-րը ազգային թերում է ու նեցած: Բոլոր տեսակի Ամատունիները չեն յաջողած, որ Խանջեանի փորձած ազգային տեսակէտները համակրանք պիտի առեղծեն իր շուրջ: Նախատելով այդ տարրերը, Ամատունին կը զինէ ամէնէն առաջ ու ամարդի քաղաքական պայքարի զէնքին,— փոխարինել իր հակառակորդը եւ [illegible] Այդ [illegible] վարձկան ու սադրանքին Ամատունին. Խանջեանը կը ներկայացնէ իբրեւ վատնիչ եւ միակ պատասխանատուն՝ ներգաղթածներու թշուառ կացութեան եւ լեռնային շրջաններէն եղած արտագաղթի: Որքան ալ — իբրեւ պատասխանատու համայնքային՝ մը — Խանջեան [illegible] նեայ, բայց եւ այնպէս իր զառամխոսները, այսօր, քաղաքական նախաց զարձներով զաւաղարար յաւթեան մատնուած մեկի՝ կ'ուզեն իրենց թափով պատասխանատուն [illegible] մէկ մարդ:

Ամատունին կը յայտարարէ, որ Հայկոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն եւ Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը բաւականաչափ աշխատանք չեն կատարած ներգաղթած հայ աշխատաւորներու տեղաւորման գործին մէջ:

Բիչ վերջը Ամատունին հաստատել կ'աւելցնէ.— «Մենք ունինք ներգաղթածների այնպիսի աւաններ, որոնք բնակմէնք մէկ երկու տմ[illegible] կ'եղբոնացան, ապա կանգնեցին»:

Ի՞նչն է պատճառը, որ Խանջեանի [illegible] հոգածութիւն ցոյց չէ տրուած ներգաղթածներուն, իսկ Ամատունիի օրով նորաշէն աւանները «հիմնադրուեցան, ապա կանգնեցան»:

Այս ամբաստանութեան մէջ Ամատունին գլխովին կ'իյնայ անհեթեթութեան եւ հակասութեանց մէջ: Մէկ կողմէ Խանջեան կ'ամբաստանուի իբրեւ «Համազգային միացեալ ճակատ» առեղծելու ձգտող եւ ազգայնական քաղաքականութիւն վարող, միւս կողմէ յայտնի կը դառնայ, որ նոյն «նացիոնալիստ» Խանջեանը ներգաղթածներու հանդէպ հոգածութիւն չէ ունեցած: Մէկը միւսին հակասող եւ անհեթեթ մեղադրանքներ:

Եթէ ճիշդ են Ամատունիի Խանջեանի հասցէին ուղղած բոլոր ազգայնական մեղադրանքները, ապա ուրեմն, ընդհակառակն, «նացիոնալիստ» Աղասին պէտք էր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձնէր ներգաղթածներու վիճակը. Չէ՞ որ այդ հոգատար վերաբերմունքը մեծապէս կը նպաստէր Խանջեանի «Համազգային միացեալ ճակատ» առեղծելու դիտումի իրագործման:

Ինչպէս կը վկայէ Ամատունին, Խանջեան բազմիցս յայտարարած է, որ «Թիֆլիսը եւ Մոսկուան փող չեն տալիս»: Իրականութեան կը համապատասխանէ՞ Խանջեանի ինքնարդարացման այս պատճառաբանութիւնը:

Յայտնի է, որ Խ. Հայաստանի ելմտացոյցը կ'որոշուի Մոսկուայի մէջ եւ Թիֆլիսի խորհրդակով կը յանկացուի մեր երկրին. Հայաստանի կառավարութիւնը իրաւունք չունի կեդրոնին մէջ նախագծուած ելմտացոյցի սահմաններէն դուրս ելլելու. Ապացոյց, որ նոյն իսկ թոյլ չեն տուած Հայաստանի՝ Թիֆլիսի մէջ ծրագրուած դպրոցական շէնքերն աւելի խոշոր կառուցանել: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան, որ Մոսկուան եւ Թիֆլիսը Հայաստանի ելմտացոյցը կազմած ատեն չեն նախատեսած ներգաղթողներու պահանջներուն համար յատուկ գումար մը բաշխել: Եթէ ոչ, անկարելի կը թուի մեզ, որ զարդ. Նուպարաշէնը խմելու ջուր իսկ չունենար եւ կառավարութիւնը ճարահատ՝ Երեւանէն հոն ինքնաշարժերով ջուր կը փոխադրէ՝ և ջուրի բաշխման ատեն այնքան սոփ ու վայրագ տեսարաններ կը պատահին: Թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթածներու աչքերը հոգալու համար իր տրամադրութեան տակ դրամ չէ ունեցած, կ'ապացուցուի եւ ուրիշ փաստով մը:

«Պրաւդայի յուլիս 23ի թիւին մէջ [illegible] մը

«Քննելով արեւմտեան երկիրներէն Խ. Հայաստան ներգաղթող Հայերու տնտեսական եւ մշակութային ձեռնարկներու հարցը, Համամիութենական կառավարութիւնը եւ Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն անբաւարար գտան Հայաստանի կառավարութեան գործունէութիւնը այս մարզին մէջ եւ վա[illegible] ծրագիր՝ ներգաղթողները տեղաւորելու համար»

Մոսկուան ներգաղթողներուն մասին [illegible] համար, Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ կը դնէ [illegible]

Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը միջոցներ ունենար հոգալու ներգաղթողներու կարիքները և այդ ուղղութեամբ անբաւարար աշխատանք կատարած ըլլար, Մոսկուան պէտք չունէր այդ գործին համար յատուկ վարկ յատկացնել: Կը բաւէր միայն հրահանգել Հայաստանի կառավարութեան, գոհացուցիչ կերպով օգտագործել ներգաղթին յատկացուած գումարները: Իսկ երբ Մոսկուան գիտողութիւն ընելով մէկտեղ նաեւ 3 միլիոն ռուբլի կը բաշխէ, կը նշանակէ թէ «անբաւարար գործունէութիւնը» հետեւանք է նիւթական միջոցներու չգոյութեան: Այնպէս որ յանցանքը Խանջեանինը չէ, երբ «բաւականաչափ աշխատանք չի կատարուած ներգաղթածներին տեղաւորելու ուղղութեամբ»: Եւ ի հարկէ, Մոսկուայէն դրամ ստանալէ ետքը, Ամատունին կրնար 1—2 ամսուան ընթացքին ներգաղթածներու աւանները «հիմնադրանել եւ ոտքի կանգնեցնել»:

Ուրեմն, զրպարտութիւն է Խանջեանին վերագրել ներգաղթածներու տեղաւորման գործին մէջ յառաջ եկած թերացումները: Իրողութիւն է, որ այդ գործին համար Մոսկուան Խանջեանին դրամ չէ տուած, իսկ անոր մահէն վերջ ինչ ինչ նկատումներով Ամատունիին հարկ եղած միջոցները տրամադրած է:

Զրպարտութիւն է նոյնպէս միայն Խանջեանին վերագրել լեռնային շրջաններէ եղած արտագաղթի պատճառը: Այս աղէտին համար Խանջեան նոյնքան յանցաւոր է, որքան որ ինքը Ստալինը, ստալինեան գիւղական քաղաքականութիւնը, բռնի համայնացումը եւ համատարած «քեալագէօզութիւններ»: Եթէ Խանջեան տասացի գործադրած է Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի բրած անհեթեթ կարգադրութիւնները գիւղին հանդէպ, այդ չի նշանակեր թէ հայ գիւղի քայքայման եւ արտագաղթի պատճառը Խանջեանն է: Գիւղական տնտեսութեան քայքայման ընթացքը 1930—34ին յատուկ է բովանդակ Խ. Միութեան բոլոր շրջաններուն եւ հայ գիւղը մէկ սյակն է Ստալինի «քեալագէօզ» եւ կործանարար քաղաքականութեան զոհերուն:

Իր զեկուցման մէջ Ամատունին կը յայտարարէ — «Դուք յիշում էք, որ 1934 թուականին կուսակցութեան [illegible] մնացած մասնագէտ աւելի Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմին՝ Հայաստանի լեռնային շրջաններում կատարուած [illegible] Եթէ Խանջեան կատարած այդ «սխալներու» հետեւանքով «Հայարատար գիւղացիներ հեռանում էին իրենց բնակլայած տեղերից, ու՞ր ու պատահին», ապա ինչո՞վ բացատրել, որ այդ ոճրագործութեան վերջ Խանջեան կը մնայ պաշտօնի գլուխ: Չէ՞ որ այդ նոյն թուականին ինքը Ամատունին նստած էր Անդրկովկասեան կոմիտէին մէջ: Ինչպէս կ'ըլլայ որ այն ատեն Բերիան եւ Ամատունին կը հանդուրժեն Խանջեանի գեհամար ոճիրներուն վրայ մնալ: Ինչո՞ւ երկու տարի վերջը միայն Ամատունին կոկոզիլոսեան արցունքներ կը թափէ՝ Հայաստանին հասած այդ աղէտին համար: Եւ կամ ինչո՞ւ այդ պարհութեան փաստը միայն այսօր կը հրապարակէին եւ զխակնացած պատասխանատուներ կը փնտռեն: Եթէ Ամատունին յեղափոխական - քաղաքացիական քաջութիւնը եւ ազնուութիւնն ունի, թող յատուկ ու որոշ պատասխանները տայ այս հարցումներուն:

Պատճառը մեզի համար պարզ է: Որովհետեւ այն ատեն (1933-34) շատ լաւ կը գիտակցէին, որ տարր պատասխանատուն Խանջեանին չէր եւ Խանջեանէն շատ աւելի ինքը Ստալինն էր եւ բոլոր տեսակի Բերիաները ու Ամատունիները:

Իսկ եթէ այսօր թարմ շիրիմին առջեւ Ամատունին քաղաքական շահախնդրութիւններ կ'ընէ, պատճառը այն է որ կ'ուզէ խաղալ հայ ժողովուրդի զգացումներուն վրայ, անցնել Խանջեանի եւ իրաւունքն ունենալ յայտնելու — «Մենք կարող ենք ուղղակի յայտարարել, որ վերջին տարիներում չի եղել որեւէ մի քիչ թէ շատ նշանաւոր գործ Հայաստանում, որի յաջողութիւնը կապուած չլինէր հաւատարիմ ստալինեան, մեր թանկագին Լավրենտի Բերիայի անուան հետ»: (Ընդգծուած Ամատունիի կողմէ):

Ամատունիի ստորնութիւնը աւելի ցցուն կը դառնայ, երբ կը փորձէ Խանջեանը ներկայացնել իբրեւ վատնիչ ու զեղծարար:

«Խանջեանը, կը յայտարարէ Ամատունին, օրինականացրել էր զեղխութիւնը պետական հիմնարկների ու տնտեսական կազմակերպութիւնների միջոցները ծախսելու գործում ... Նացիոնալիզմի արգահատելի պրակտիկան Խանջեանը, որ փախստում անկիւններում իր համախոհների հետ, զրպարտում էր Մոսկուան ու Թիֆլիսին, ինքը պետական միջոցների հետ վարւում էր ինչպէս իր սեփական միջոցների հետ»

Եթէ Խանջեան սեփական [illegible] տարիներէն դրամ կերթելով, հակառակ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի ցանկութեան, պետական թատրոն կը շինէր, այդ «զեղխութիւն» եւ վատնում չէ: Եթէ Խանջեան իր «տրամադրութեան տակ եղած» գումարներով կը սպառէր հայ մշակոյթի աշխատաւորներուն եւ մեր գրականութեան [illegible] հրատարակութեան օգտակար է այդ ընթացքը.

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս տարի Եղիշէոյ հերոսամարտն էր որ տօնուեցաւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ, շաբաթ գիշեր, Սալոնէզ՝ ինժէնիօր Սիվիլի մէջ, հոծ բազմութեամբ: Ներկայ էին նաեւ բարձրաստիճան Ֆրանսացի հիւրեր, Զօր. Պրէմօն, Տէր եւ Տիկին Զօր. Շրվալիէ, Ֆրանս. Թազմիկներու Լիկին նախագահ Գ. Ֆուրնիէ եւ ուրիշներ, որոնք Կիլիկիոյ գրաւման օրերուն եւ զինադադարին շփում ունեցան հայ ժողովուրդին հետ, հոն, հայրենի հողին վրայ, Ֆրանսական բանակին մէջ, թէ կամաւորական գունդերու շարքին մէջ: Անոնք, իբրեւ կառավարիչ ամբողջ Կիլիկիոյ կամ հրամանատար կռուող ուժերու գրաւման բանակներու, ճանչցան մեզ, տեսան մեր չարն ու բարին, մեր բնագաւառի յատկութիւններով, մեր հերոսներու խիզախ մաքառումներով, մեր Ուրֆայով, մեր Մուսա լեռով, կամ ականատես Մարաշով փակուած սխուր շրջանի մը, երբեմն կռուան ալ մեզ հետ, մեր փառքի եւ պարտութեան ուրախ կամ տխուր օրերը:

Շաբաթ գիշերուան հանդէսը, նախագահութեամբ Ֆրանս. Թազմիկներու լիկին նախագահ Գ. Ֆուրնիէի, այլապէս փայլուն տարբերութեամբ մեզի. տպաւորիչ իր յուզիչ եւ երկիւղած հանդիսաւորութեամբ: Վերջին պահուն զինուորական նուագախումբը [illegible] կործելով յանկարծ ունկնդրուեցաւ «Մարսէյեզը» եւ «Բամ Փորոտանը», որուն վերջ Միութեան նախագահը դոկտ. Տ. Բագտասարեան կարդաց ֆրանսերէն հակիրճ պատմութիւնը Ուրֆայի հերոսամարտին 1915ին եւ 1920ին եւ ապա Հայերէն ամփոփ [illegible] մը ողեկոչեց այն հերոսները, որոնք գերմարդկային եւ աննման ճիգերով երկու փառաւոր թուականներ արձանագրեցին մեր պատմութեան պատուոյ էջերուն մէջ: Յիշեց պաշարող բանակին հրամանատար Ֆախրի փաշայի խօսքերը. — «Ի՞նչ պիտի ընէինք եթէ այսպէս քանի մը Ուրֆաներ ունենայինք մեր դէմը», ու ցաւ յայտնեց որ մեր անկազմակերպ վիճակը պատճառ եղաւ որպէսզի չկարենանք քանի մը Ուրֆա, Շ. Գարահիսար, Վասպուրական կամ Սուէտիա ցցել թուրք բանակին դէմ:

Նախագահ Գ. Ֆուրնիէ մէկ վայրկեան յանկարծ յուզումին պահել [illegible] սրտին, ի յարգանս Եղիշէոյ հերոսներուն եւ ապա գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պատկերացուց մանաւանդ 1920ը.— «Երբ մեզ համար վերջացած էր պատերազմը եւ ուրախ էինք արհաւիրքի տարիները մեր ետեւ ձգելով, Հայերը կը կռուէին ու կը մեռնէին տակաւին Կիլիկիոյ մէջ:

Հինգ տարի կռուեցաք դուք ձեր հայրենիքին համար որպէսզի [illegible] մը զայն ազատ տեսնելու, մինչ ուրիշներ կը կռուէին իրենցը պահելու համար: Երջանիկ ենք ու հպարտ որ մեր շարքերուն մէջ ունեցանք ձեր կռուողները եւ իրենց հետ միասին պայքարեցանք նոյն նպատակին համար, նոյն դրօշին տակ, Ֆրանսական դրօշին տակ: Ու անոնք բոլորը կամաւորներ էին, օրէնքը կամ փառքի տենչը չէր որ [illegible] կը մղէր զանոնք, շատերու նման պատերազմի խաչը, պատուոյ լեգէոնի աստիճանը եւ զանազան շքանշաններ շահելու տենչը չէր որ զանոնք կը դնէր մեր շարքերուն մէջ, այլ աւելի բարձր, աւելի գեղեցիկ նպատակ մը. իրենց հայրենիքի [illegible] եւ մեր հայրենիքի պաշտպանութիւնը. Այս միութիւնն իսկ Թազմիկներու Միութեան, ուրիշներու նման նիւթական շահերու պաշտպանութեան համար չէ որ կազմուած է: Մաքուր եւ անշահախնդիր ու շատ բարձր նպատակ մը՛ն է որ [illegible] այս կռուողները, զոհողութիւն այս ճակատին վրայ եւս իրենց օրինակ նորերուն, եկողներուն:

Ձեզի հետ հոս ներկայ են այսօր եւ կան ուրիշներ մեր մէջ որ կռուեցան ձեզի հետ Կիլիկիոյ մէջ ձեր եւ Սուրիոյ ազատութեան համար եւ եթէ անոնց ձեռքը չէր այդ ազատութիւնը շահիլ ձեզի համար, գոնէ իրենց բոլոր կարելին բրած ըլլալու եւ իրենց կարողութեամբ ձեզի օգտակար եղած [illegible], ինչպէս Զօր. Պրեմոն, Զօր. Շրվալիէ եւ հրամանատար Լավալիէն»:

Գ. Ֆուրնիէ իր ճառը վերջացուց [illegible]

— «Եթէ այսօր չենք կրնար ողջունել ձեր ազատ հայրենիքը, գոնէ յոյս ունինք որ օր մը Ֆրանսայի օգնութեամբ պիտի ողջունենք զայն ազատ եւ հզօր»:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ Զօր. Պրէմօն քանի մը խօսք ուղղելու ներկաներուն: Մեծուն զօրավարը յիշեց քանի մը դրուագներ պատմութենէն, ուր հայ ժողովուրդը եղած է իր փառքի օրերուն մէջ, նոյն իսկ դարեր առաջ Մասիսի ստորոտը: Յիշեց 14 [illegible] կայսրերը [illegible] վրայ, երբ այդ կայսրութիւնը կը նկատուէր վառարանը լոյսի եւ քաղաքակրթութեան: Յիշեց նոյն իսկ Սուլթանի [illegible] օրերը, երբ ամէնէն [illegible] պատասխանատու նախարարները եղած են Հայեր: Եւ յանձնարարեց ապաւինիլ համբերութեամբ ու [illegible]թեամբ վաղուան, ինչպէս բրած է Լէհաստան դարերով, որովհետեւ ոչ ոք գիտէ թէ ինչ կրնայ պատահիլ վաղը: «Ու մինչ այդ ապահովեցէք ձեր [illegible] եւ ապրելու իրաւունքները հոս Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր: Մի խառնուիք քաղաքական վէճերու [illegible] հեցէք մանաւանդ ձեր լեզուն: Երբ մենք ալ ունէինք ձեզ նման մեր Ալզասը, Լորէնը եւ հոն մեր լեզուն պահելու [illegible] հաւատարմութիւնը, Ալֆրէտ տը Միւսէ բրած է այս [illegible] «Ան որ իր լեզուն չի պահեր, [illegible] իր բանտին բանալին [illegible] բանտարկեալին կը նմանի»:

Երրորդ խօսողն էր հիւրերէն Զօր. Շրվալիէ, որ հայկական Լէգէոնի հրամանատար [illegible] — «Ինչ ալ ըլլայ բանակցութեանց արդիւնքը, հոն Ֆրանսական գերեզմաններ կան ու մենք երբեք չենք կրնար մոռնալ զանոնք ու չենք թողուր անպաշտպան»:

Նախագահ Գ. Ֆուրնիէ կարդաց [illegible] հրամանատար Լավալիէի մէկ նամակը որ կը ներէր սա գեղեցիկ խօսքերով. — «Բաւական կը ճանչնամ հայ ժողովուրդը, գնահատելու համար զայն [illegible] մեծապէս: Ու կը յայտնէ իր համակրութիւնը եւ հաւատքը մեր ժողովուրդին ապագայ հանդէպ: Նամակին ընթերցումէն վերջ Նախագահը քանի մը պատշաճ խօսքերով փակեց հանդէսին Ա. մասը:

Այս բանախօսութիւնները, որոնք յաճախ կ'ընդմիջուէին ջերմ ծափերով, հաւասարապէս կը լեցնէին ունկնդիրներու սիրտերը այս մռայլ օրերուն, երբ ամէն բանէ յուսախաբ այս ժողովուրդը [illegible] մը կը դիմաւորէ գեղեցիկ խոստումները:

Ճառերը ընդմիջուեցան Տիկ. Մառի Թերզեանի երգերով, [illegible] եւ արուեստագէտութեամբ մը: Տիկին Թէրզի մեծ յաջողութեամբ եւ սրահին խանդավառ արտայայտութիւններուն մէջ [illegible] երգեց Թ. Մելիքեանի «Վարդը», Գ. Ալեմշահի «[illegible]», «Հայաստանը» եւ չորրորդ հայերէն սիրուն համերգ մը, «Վարդի փնջիկ կուրծքիս վրայ», իսկ ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն՝ 2 ֆրանսերէն դժուարին կտորներ՝ Կունոյէն:

Օր. Ա. Թամաճեան նուրբ ըմբռնումներով արտասանեց ինքնաշխ բանաստեղծութիւն մը, ֆրանսերէն, նուիրուած Եղիշէոյ, նոյնքան յաջող որքան «Մուսա Լեռը»:

«Անդրանիկ» [illegible] ցուցադրութիւնը, տրամադրուած Գ. Ա. Համբարձումեանի կողմէ, մեծ հաճոյքով դիտուեցաւ ինչպէս ներկայ հանդիսականներուն, նոյնպէս օտար հիւրերուն կողմէ որոնք ժողովուրդին ոգեւորութեան մասնակցեցան մինչեւ կէս գիշեր: Այնուհետեւ սկսան պա-

«ՅԱՌԱՋԻ» ԹԵՐԹՕՆԸ (4.)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 17
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ, ԹՇՆԱՄԻ ԻՆԹԵԼԻՃԸՆՍԸ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Նախընթաց գլուխներուն մէջ բացատրեցի թէ Գոտերի Սպասարկութիւնը զանազան մեթոտներու կը դիմէր. Վերջին ընդհանուր պատերազմը իր միջխարի հետեւանքներով, բազմաթիւ նորութիւններ սորվեցուց թէ Գերմանացիներուն եւ թէ դաշնակիցներուն: Անշուշտ, բնաւ չեմ ուզեր թէ կարգ հաւանականութիւններ եւ կարելիութիւններ նկատի առնուած չէին: Սպայակոյտները շատ լաւ գիտեն որ գիրքերուն մէջ կը գտնուին այնպիսի տեսլարաններ որոնք կը շատ խաւեն կամ կը փոխուին: Այս իրողութիւնը, զինուորական պատմութեան մէջ, այնքան հին է որքան քաղաքակրթութիւնը:

Գերմանիոյ զինուորական Ինթէլիճընսը պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, երեք գլխաւոր նպատակներ կը հետապնդէր: Մենք ծանօթ էինք իրենց ռազմավարութեան, բայց թէ ինչ ձեւերով պիտի գործադրուէր այդ ռազմավարութիւնը, յայտնի էր միայն իրենց: Տարօրինակ է, սակայն, բնաւ ոչ ամէնէն ճգնաժամային վայրկեաններուն, ժամարակ զինուորն էր որ մեզի կուտար այդ ռազմավարութեան գաղտնիքը:

Պատերազմը երեք գլխաւոր շրջաններ ունեցաւ —

Ա.— 1914 օգոստոսէն նոյեմբեր — ճակատամարտներ սահմանագլուխներուն վրայ, յետոյ կռիւներ՝ Մանշի նաւահանգիստները գրաւելու համար:

Բ.— 1914 նոյեմբեր 1918 մարտ — խրամային կռիւներ եւ պաշարում:

Գ.— 1918 Մարտէն նոյեմբեր — Հսկայ ճակատամարտներ վերջնական յաղթանակին համար:

Կը խոստովանիմ որ շատ նախնական է այս դասաւորումը, բայց եւ այնպէս տրամաբանական է եւ հասկնալի:

Այս երեք շրջաններուն մէջ Գերմանացիները դրդուած էին ռազմավարական երեք տարբեր շարժումներ—

Ա.— Կ'աշխատէին Մանշի նաւահանգիստները գրաւել թշնամի նաւատորմը ամբարձնելու եւ արշաւանք՝ ը կազմակերպելու համար: Իփրը փակեց ճամբան. Գերմանիա երբեք չկրցաւ գրաւել Իփրը:

Բ.— Կ'աշխատէին Ամիէն հասնիլ ֆրանսական եւ բրիտանական բանակները իրարմէ անջատելու համար: Գերմանիա երբեք չկրցաւ գրաւել Ամիէնը:

Գ.— Կ'աշխատէին առնել Վէրտէօնը՝ երկաթուղիի նոր եւ աւելի կարճ ճամբաներ ձեռք անցընելու համար: Գերմանիա երբեք չկրցաւ գրաւել Վէրտէօնը

Հակառակ իրենց սքանչելի ռազմավարութեան, Գերմանացիները չյաջողեցան տիրանալ այդ կէտերուն որոնք այնքան անհրաժեշտ էին յաղթանակը ապահովելու համար: Իփրը եւ Վէրտէօնը չափազանց կենսական էին Դաշնակիցներուն համար, իսկ Գերմանիոյ համար ... տասն անգամ աւելի: Թշնամին պատահական յաջողութիւններ ունեցաւ ի հարկէ, բայց վճռական յաղթութիւն՝ երբեք: Անակնկալ յարձակումներ, ռմբակոծութիւն, մարտկոցային կռիւներ եւն. այս բոլորը կ'ապացուցանէին զինուորական հզօրագոյն կազմակերպութիւն մը դաշնակիցներուն դիմացը, եւ սակայն անոնք ռազմագիտական խաղեր էին թշնամին շփոթեցնելու համար, ուրիշ ոչինչ:

Ռուսիոյ քայքայումով Գերմանացիները որոշ առաւելութիւններ ունեցան դաշնակիցներուն վրայ՝ Ֆրանսայի մէջ: Բայց երբ Ամերիկան ալ միացաւ մեզի, այդ առաւելութիւնը յանկարծ չքացաւ:

Մեր ինթէլիճընսը գիտէր որ Գերմանիա յուսահատական ճիգ մը պիտի փորձէր Միացեալ Նահանգներու մասնակցութենէն յետոյ Լուտէնտորֆ մէկ միլիոն զինուոր եւ երեք հազար թնդանօթ արեւմուտք փոխադրած էր՝ ռուսական ճակատէն: Յարձակումը պիտի սկսէր, բայց ե՞րբ, ո՞ր կէտէն, չէինք գիտեր: Առաջին հարուածը պիտի կրէր բրիտանական բանակը եւ անոր ձախակողմէն յետոյ յարձակողական պիտի ենթարկուէին Ֆրանսացիները»

Մօտալուտ ճակատամարտին մասին որոշ տեղեկութիւններ ստացած էինք մեր գործակալներէն 1918ի մարտին: Այդ թուականէն երեք ամիս առաջ Գերմանացիները արեւմտեան ճակատին վրայ ունէին միայն 150 զօրաբաժին, իսկ մարտին այդ թիւը բարձրացած էր 210ի, այսինքն 150 000 զինուոր աւելի:

Մեր [illegible] շատ փոքր էր: Դաշնակից ինթէլիճընսի լրտեսները ինչպէս նաեւ մեր օդանաւորդները ստոյգ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին մեզի թշնամի բանակներու տեղափոխութեան եւ [illegible] գործունէութեան մասին: Աճագին թիւով զինուորներ տեսած էին անոնք ճակատին անմիջապէս կռնակը. նոր օդակայաններ, դաշտային հիւանդանոցներ եւ ռազմանիւթի մթերանոցներ: Այս բոլոր պատրաստութիւնները ցոյց կուտային թէ թշնամին հսկայ յարձակողական մը կը կազմակերպէր [illegible] մը տեղի պիտի ունենար շատով: Լուր տուած էինք Ֆրանսացիներուն թէ կռիւը հաւանաբար պիտի սկսէր Էնի ճակատէն

Ու. նսթըն Չըրչիլ իր «Համաշխարհային տագնապը» գրքին մէջ կարգ մը շահեկան լուսաբանութիւններ կուտար այս մասին.—

«1918 մայիս 26ին Ֆրանսացիները երկու Գերմաններ գերի կը բռնեն. Մէկը հասարակ զինուոր մըն էր, իսկ միւսը ենթասպայ մը. կը պատկանէին երկու տարբեր զօրագունդերու. Երբ արգելարան կը փոխադրուէին, ճամբան զինուորը կը սկսի շատախօսել Ֆրանսացի պահակներուն հետ եւ կ'ըսէ թէ Գերմանիա խոշոր յարձակողականի մը կը պատրաստուի. Ենթասպան կը հերքէ անոր խօսքերը: Ընդհանուր բանակատեղիին մէջ, գերիները առանձին առանձին կը հարցաքննուին: Սպան հազար կասկ կ'ըլլայ համոզելու համար թէ Գերմանացիները որ եւ է ծրագիր չունէին յարձակում գործելու արեւմտեան ճակատին վրայ: Կը կանչեն զինուորը, անիկա ինքնաբերաբար մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ յարձակողականի մը մասին որ հաւանաբար տեղի ունենար նոյն գիշերը կամ ամէնէն ուշը յաջորդ օրը:

(Շար.)

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈԽԹԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն [illegible] եւ օտար թերթեր բաժանորդագրութիւնները փոխեր... [illegible] պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին առացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձք, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել,..առ որ անկ է:

թերը, անելով մինչեւ առաւօտ:

Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը գինեձօն մը սարքած էր սրահին վերնայարկը, ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն, որոնք մնացին մինչեւ ուշ ատեն, հանելի օգրոյցներ՝ կատարելով հայ սեղանակիցներու հետ:

Կարգապահութեան կը հսկէին արիներ եւ Միութեան անդամներ: Արդար ըլլալու համար պէտք է աւելցնել որ ժողովուրդը գեղեցիկ [illegible]... եւ օրուան պատշաճ երկիւղածութեամբ թեթեւցուց անոնց պարտականութիւնը [illegible]... [illegible] մեր մեջ [illegible] հայու թէ այդ պահանջները՝ կ'ունենանք. Ի հարկէ մէջ... [illegible] գային նրբութիւնները եւ այլոց [illegible] [illegible] իրենց բացակայութեամբ...

Փառք Ժողովուրդին ու պատիւ իր բազմական ոյժին:

Ա. ԱՅԱՏ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՕՐԸ

— . —

Ահա արդէն աւելի քան 18 տարիներ Հայութեան ծոցին մէջ կ'ապրի հայ երիտասարդական այդ կազմակերպութիւնը եւ կը զարձէ կարմիր ու անմահ: Իր մասնաճիւղերով թափանցած է ան գաղթաշխարհի ամենահեռաւոր անկիւններն իսկ եւ չկայ հայ հաւաքականութիւն, ուր չզգացուի հայ երիտասարդութեան հարազատ այդ զարկը, չտիրէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ոգին:

Սակայն ի՞նչ բանի մէջ պէտք է փնտռել յուրջ երկու տասնեակ տարիներու գոյութեան, տարածման եւ կենսունակութեան գաղտնիքը.

Հ.Մ.Ը.Մ.ը պատահաբար կազմուած միութիւն չէ, ոչ ալ անհատներու կամ խմբաւորումներու պարզ քմահաճոյքի մէկ արդիւնքը: Հ.Մ.Ը.Մ.ը անխուսափելի եւ հարազատ ծնունդն է պատմական շրջանի մը, հայ ազգին յետպատերազմեան շրջանի ամենադրական երեւոյթներէն մէկը:

Անխուսափելի էր անոր ծնունդը, որովհետեւ 1918 թուականին հայ պատմութեան այդ մեծ անկիւնադարձին մոխիրներու տակէն եւ ծով արիւնի մէջէն, անհատը երկունքէ մը վերջ, ցեղային չունչով համակուած եւ ցեղին կրակոտ աւազանին մէջ մկրտուած սերունդ մը իր ճակատը կը բարձրացնէր ու կը վճռէր խելայեղօրէն մարտնչիլ եւ սակայն ապրիլ ու անկախ ապրիլ.

Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր հովանիին տակ հաւաքեց կրտսերագոյնը այդ սերունդին եւ զարձաւ արժանաւոր յառաջապահը անոր նուիրական պատգամներուն:

Հարազատ է անոր ծնունդը, որովհետեւ իր ամբողջ էութեամբ արձագանգն է ան հայ ցեղային կանչին Զօրաւոր միանձեր, առողջ նկարագիր, ցեղային առաքինութիւններով, ցեղային հոգի մշակելու իր առաջադրութիւններով Հ.Մ.Ը.Մ.ը ուխտ մըն էր, հայ կրակոտ երիտասարդութեան «արդարութ ուխտը» ծառայելու իր ցեղին եւ հայրենիքին:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը պարզ մարմնակրթական միութիւն չէ: Այնտեղ ուր գտնուած են ցեղային կրակէ զուրկ անմեղական ու թոյլ տարրեր, որոնք զանազան մտածումներէ թելադրուած՝ ցանկացած են մնալ լոկ մարմնամարզական միութիւն մը շրջանակի ու սահմանափակ շրջագիծին մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր կազմակերպուած է իր օրգանական կապը Հայութեան հետ եւ զրկած է անոր ցեղային ուժականութեան հարազատ մէկ բաղկերակը ըլլալէ:

Այնտեղ, ուր ազգային ոգին կը պակսի եւ ցեղային ձգտումներն կը բացակային, չի կրնար գոյութիւն ունենալ իսկական, հարազատ Հ.Մ.Ը.Մ.: Այս վերջինը, ինչպէս արդէն մատնանշեցինք, ունի հիմնական մէկ առաքելութիւն — պատրաստել սերունդ մը, որ ոչ միայն ուժեղ ըլլայ մարմնով, ազնիւ նկարագրով եւ խիզախ իր կեցուածքով, այլ նաեւ ծնած՝ հայ արիւնով եւ անհերկրայօրէն նուիրուած համահայկական ուխտին: Միայն այդ անառարկելի առաքելութեամբ կրնայ արդարանալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գոյութիւնը եւ միայն անոր վերլուծեալ առաջադրութիւններով կարելի է բացատրել այն զմայլելի դուրգուրանքը, զոր կը վայելէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ահա 18 տարիներ շարունակ Հայութեան ցեղայինէն զանգուածին կողմէ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը համահայկական խմբաւորումն է հայ երիտասարդութեան այն հոծ բազմութեան, որուն մօտ հարազատ արձագանգ կը գտնեն հայ պատմութեան նուիրական պատգամները եւ որ կոչուած է անցնիլ ու առաջադրել սերունդներու մէջէն պողպատեայ օղակը դառնալու:

Քաղաքական կուսակցութիւն չէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը, այլ գերազանցապէս արտակուսակցական հոգեկան միութիւն եւ այդ պատճառաւ ալ օրուան քաղաքականութեան տափակ ու հոգեզուրկ թելադրանքներուն չի կրնար ենթարկուիլ եւ իր հիմնական սկզբունքները չեն կրնար սակարկութեան առարկայ դառնալ: Հայ ցեղային խաւերի ծնունդն է ան, եւ իր ամբողջ էութիւնը, կենսունակութիւնը եւ թափը կը առնէ հայ ցեղի մօտիկ թէ հեռաւոր պատմական փառապանծ անցեալէն, իսկ իր էութեան մէջ ապագայի մտահոգութիւնը կը կրէ ան, հայ ազգին ապագայ կենսունակութեան, բարօրութեան եւ մարդկային պատմութեան մէջ արժանավայել տեղ ու դիրք գրաւելու սրբազան մտահոգութիւնը:

Ահա Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր հիմնական գիծերով:

Հայ Ծնողնե՛ր,

Ծանուցէք եւ ուղիղ գնահատեցէք հայ մատաղ սերունդի այդ ամենահարազատ եւ ամէնէն ուժեղ կազմակերպութիւնը:

Վստահեցէք ձեր զաւակները անոր եւ ապահով եղէք, որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հզօր չունչին տակ անոնք պիտի դառնան պատուաբեր տարրեր թէ իրենց ընտանեկան յարկի եւ թէ ամբողջ հայ ազգին — առողջ կազմով, անբիծ նկարագրով եւ հայ հոգիով: Եթէ նախանձախնդիր էք ազգ. սրբութեանց, թիկունք կանգնեցէք Հ.Մ.Ը.Մ.ի.

Հայ Պատանինե՛ր,

Սիրեցէք ձեր հարազատ միութիւնը եւ աւելի ու աւելի ուժգին փարեցէք անոր:

Այս վերջին 18 տարիներու ընթացքին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սրբանապատ ուռճացումը եւ վերելքը թող յաւագոյն խթանը ըլլան եւ ձեր մատղաշ ու ծարաւ հոգիները լեցնեն հպարտութեամբ ու ոգեւորութեամբ:

Թող հայ պատմութեան պանծալի էջերը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադիրներու նուիրական պատգամները ըլլան ձեզի ուղեցոյց:

Միշտ կենդանի պահեցէք ձեր սրտերուն մէջ ազգային սրբութիւններուն պաշտամունքը, որով յաւագոյնս արձագանգած կ'ըլլաք ցեղային կանչին եւ հաղորդուած՝ ցեղային կրակով

Չեռո՞ւ ձգմէ տատամսումներն ու երկմտութիւնները, հայ քաղաքական մտքի դեգերումներու արձագանգը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի էութենէն իսկ առաձգուող ցեղային գծէն շեղումներն ու սայթաքումները:

Մի մոռնար որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը քաղաքական միտք չէ, այլ համակ զգացում, ոգի եւ արիւն:

Ըլլանք նորոգեալ արտայայտիչ ցեղահո՜ղ այդ զգացումին եւ արժանաւոր օղակը՝ սերունդէ սերունդ փոխանցող ու ցեղին յաւիտենականութիւնը պայմանաւորող ոգիին ու արեան.

Վարչութիւն Պուլկարիոյ Շրջանի

ՀԱՅԵՐԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Ատտիս - Ապէպայէն կը հաղորդեն թէ որ եւ է հայերէն թերթ չերթար հոն, խոալերէնէ զատ օտար ամէն թերթերու մուտքը արգիլուած ըլլալով:

Հայ վաճառականները 2—3 միլիոն թալէրի վնաս կրած են: Համաձայն պատրաստուած վիճակագրութեան, Կ'ըսուի թէ հատուցում պիտի ըլլայ, բայց մեծ յոյս չկայ:

Անցեալ տարուան խռովութեանց ընթացքին, միայն մէկ Հայ սպանուած է, քաղաքէն դուրս գտնուելով: Կային նաեւ երկու վիրաւոր Հայեր, որոնք ապաքինած են: Բանտարկուած երկու Հայերն ալ ազատ արձակուած են: Ասոր փոխարէն, երկու Հայեր աքսորուած են Մօկատիշօ:

Հայերուն մեծ մասը կ'ուզէ Հայաստան երթալ եւ ձեռնարկներ բրած է այս ուղղութեամբ: Եթովպիայէն մեկնելու որ եւ է արգելք չկայ, իսկ ընդհանրական մուտքը գրեթէ անկարելի է:

ԻՐԱԻԱԶՈՒՐԿՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը բացառիկ նիստ ունեցաւ եւ զբաղեցաւ մի այն Բանկալթիի գերեզմանատան խնդրով:

Կալուածոցի ատենապետ Տոքթ. Ա. Սուրէնեան ներկայացուց Քաղաքապետութեան հետ պատրաստուած համաձայնագիրը եւ յարակից քարտէսը, որ քիչ մը փոխուած է: Նախապէս, կարգադրուած էր որ, չէնքերէն զատ, համայնքին մնայ նաեւ կառքերու եւէլէն գէպի պարտէզ յանգող 10 մ. խորութեամբ հողամաս մը: Նոր արուեստով մը, պատկանեալ մարմինը գեղչած է այս հողամասը, այն պատճառաբանութեամբ թէ եկեղեցին գրաւած հողը պէտք է փոխարէն համայնքին թողուելիք բաժինէն:

Վարչութիւնը, Կալուածոցը եւ Թաղականութիւնը հաւանեցան այս գեղչին, բայց պայման դրին որ վերջ գտնէ նաեւ 180.000 ոսկիի հատուցումի դատը զոր քաղաքապետութիւնը բացած է պատրիարքին եւ երաշխաւորներուն դէմ

Համաձայն նոր քարտէսին, կառաժներէն սկսած մինչեւ եկեղեցիի յանգող խանութները, սրճարանները, ծաղարանը, արտան, հանրակառքի պոդոտային գլուխ առանձնացող մասերան, պարտէզը եւ տաճարին եւեւ 3—4 մեթր հողամաս մը կը մնան համայնքին:

ԸՆԿԵՐ Մ. ՍԱԱՐՈՒՆԻ ազատութեան առթիւ եւ այդ մասին ամէն անոնք որ կրնան թէ իր եւ թէ ընտանիքին համար տեղեկութիւններ կամ վկայութիւններ տալ, հաճին տեղեկացել անձամբ եւ կամ նամակով, Պ. Վ. Եարճանեանի, 44, Rue Lafayette, որուն յանձնուած է գաղտնապահութեան թղթածրարին կազմութիւնը:

ԿԻՐԱԿԻՆ ՄԻ ԱՆՑՐՆԷՔ ԱՌԱՆՑ ԲԱՐԻՔ ԳՈՐԾԵԼՈՒ. ԱՄԷՆԷՆ ՇՕՇԱՓԵԼԻ ԲԱՐԻՔՆ Է ՕԳՆԵԼ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ.

ԿԱՂԱՆԴ Է, ՁԵՐ ՊՏՈՒՂԸ ԳՆԵՑԷՔ Ֆ.Կ.ԽԱՉԷՆ, ԱՒԵԼԻ ԱԺԱՆ Է ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՀԱՄՈՎ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀՈԳԻՆ ՃԱՆԱՉՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— . —

Պուքրէշի «Արազտ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 ...)

— «Զօրբորդ հատորին հետ՝ իր առաջին տարին լրացուց «Անի» ամսաթերթը պարբերականը.

Այս օրինակներուն տեղը չէ, ոչ ալ մեր կ'իրնայ գնահատման ենթարկել մինչեւ լոյս տեսած չորս հատորները՝ իրենց բովանդակութեան արժէքին համար: Անոնք որ հետեւեցան ուսմէն ժամուլին արտայայտութեանց եւ ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերու յայտնած կարծիքին՝ գիտեն արդէն թէ որքան անհամբերութեամբ եղաւ «Անի»ի գտած ընդունելութիւնը ուսմէն մտաւորական բոլոր խաւերուն կողմէ, եւ որքան անխառն եղան անոնց գրուատիքի խօսքերը ձեռնարկին ու իր պարունակութեան մասին.

Այս տողերը կը գրենք ի վեր հանելու համար տարբեր մէկ երեսը ձեռնարկին,— այսինքն գիրք զոր ան կատարեց հայ ժողովուրդի ճանչցնելու համար իր մտաւոր արժէքներուն մէջ:

Արդարեւ ուսմէն մտաւորական դէմքերէն բոլոր անոնք որոնք առիթ մը ունեցան «Անի»ի նկատմամբ արտայայտուելու՝ անկախ իրենց հիացումէն անոր արտաքինին ու բովանդակութեան մասին, ընդգծեցին մասնաւորապէս այն բացառիկ առիթը զոր հայ մշակոյթի պարբերականը կ'ընծայէր իրենց ճանչնալու համար բովանդակ անծանօթ աշխարհ մը,— հայ ժողովուրդը իր մտքին ու արուեստին իր հոգեկան դիմագծութիւններուն մէջ:

Ու պարզուեցաւ այս առթիւ որ ժողովուրդ մը որ զարկել ի վեր իր ազգային գիրքն է բացեր հայածական հայ բազմութիւններուն ու անոնց հանդէպ ցոյց տուեր եղբայրական գուրգուրանք՝ գրեթէ չի ճանչնար հայ ժողովուրդը իր հոգեկան արժէքներուն մէջ: Պարզուեցաւ որ ուսմէն նոր մտաւորականութիւնը լրիւ չի ճանչնար չինարէնը գիրն իսկ զոր հայ տարրը ունեցած է դարերու ընթացքին այս հիւրընկալ հողին վրայ, ու նոյնպէս զոյգ անկորսած է Երկրին վերելքին հանրային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ: Բացառիկ դէմքեր են միայն որ մեր անցեալը գիտեն, ու մեր մասնակցութիւնը այս երկրի հոգեւոր ու նիւթական: Նոր սերունդը որ իր հոգին բացաւ պատերազմի ժխորին մէջ ու մշուշին մէջէն, միայն կը գիտէ անցեալը, շատ ալ տրամադրութիւն չունի պրպտելու պատմութեան արդէն իսկ ծալլուած էջերը: Անձնատուր առօրեայ ուրիշ հոգերու՝ որոնք զինքը կ'ամփոփեն ազգային մտահոգութեանց նեղ սահմանի մը մէջ, բայց մանաւանդ վերապահ ու դժկամ դարձած առհասարակ դէպի օտարը՝ նոր սերունդը աւելի իսկ չունի գննելու եւ կշռելու քրտինքն ու աշխատութիւնը այս հողին վրայ դարեր անցընող այս կամ այն տարրին:

Անհրաժեշտ էր որ փորձ մը ըլլար անցեալին վարագոյրը բանալու, եւ նոր սերունդին ալ ցուցնելու թէ քրտինքներ կան զորս չի կրնար մոռցնել պատմութեան փոշին: Անհրաժեշտ էր, առանց պոռոտախօսութիւններու եւ չափազանցութեան, պարզել հայ տարրին երէկուան դերը, վաւերական տուեալներու վրայ. միայն կ'երեւան «Անի»ն այդ հոգն էր որ ըստանձնեց, ու ակնու մեր անցեալը յոյսին հանել տալու՝ առանց որ եւ է ցուցամոլութեան, առանց վիրաւորելու մանաւանդ ուրիշին ինքնասիրութիւնը: Ու իր զգած ընդունելութիւնը ցոյց տուաւ որ ան ճիշդ թիրախին էր իր առաքելութիւնը:

Բայց չի բաւեր միայն մեր անցեալը պրպտել այս հողին վրայ: Անհրաժեշտ էր նաեւ պարզել հայ ժողովուրդին դերը ազգերու քաղաքակրթութեան մէջ: Որքան 'ալ համեստ եղած ըլլայ այդ դերը՝ կ'արժէր զայն ծանօթացնել իր բոլոր լուսաւոր երեսներով: Ժամ էր վերջապէս որ օտարներուն գաւիթը մտնելու անկ վեր վերջերուն ու ցեղասպաններուն համար, առանց ցոյց տալու զարաւոր ճիգը հայ ժողովուրդի մտքին ու մեր բերած նպաստը մարդկային քաղաքակրթութեան: Զօրս համեստ հատորները, օրենգմով իր առաջին տարին փակեց «Անի»ն, կրցան արթնցնել ուսմէն մտաւորականութեան հետաքրքրութիւնը դէպի զանազան փուլերը հայ մտքի ու արուեստի զարգացման ճիգին, գրգռելով չատերուն զարմանքն իսկ, չգիտելու համար հիացումը:

Աշխարհիկ նպատակը դարձաւ: Կարելի չէ այլ եւս ողբալով անոր կարեւորութիւնը չտեսնել: Պէտք է անոր ցոյց տալ մեր հոգեկան արժէքները:

ԿՈՉ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 դեկտ.— Թաղ. Ազգ. Կուսակցութեան Մարսէյլի ակումբը, ի պատասխան «Յառաջ»ի 15 դեկտ. թիւ խմբագրականի այն յայտարարութեան թէ «այնտեղ՝ Մարսէյլ, ունինք Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն մը կազմուած բոլոր հոսանքներէն...», կը յայտարարէ որ Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութիւնս ի պաշտօնէ որ եւ է մասնակցութիւն չէ ունեցած եւ չունի:

(ԿՈՒՔ)

ԿՈՒՐՋԵՐ ՈՐ Ֆ. Կ. ԽԱՉԸ ԿԱՐԵՆԱՑ ԳՏՆԵԼ ՀԱՆԵԼ ԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ, ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ, ԴՊՐՈՑ, ԿԱՑԱՆ.— ՕԳՆԵՑԷՔ ԻՐԵՆ ԳՆԵԼՈՎ ՁԵՐ ԿԱՂԱՆԴԻ ՊՏՈՒՂԸ ԻՐ ՓԱՅԱՆԷՆ

ԴԱՑԷՔ ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ «ՊՏՈՒՂ»Ի ՎԱՃԱՌՔԻՆ, ԵՒ ՀՈՆ ԱՌԷՔ ՁԵՐ ԹԵՅԸ:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՁԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ «ՁԱՐԴԸ»

ՇԻՐԱԿ

ՕՂԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (160)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վահէի երեւակայութիւնը վառուած էր Ծատրճէի՝ պատկերով, իր մէջ արթնցած էր իր անցեալը: Մանկութեան օրերը յստակ պարզութեամբ կ'անցնէին աչքին առջեւէն: Կը յիշէր՝ թէ ինչպէս, երբ հազիւ չորս հինգ տարեկան երեխայ մըն էր, աղբը գինք քնացնելու համար անկողնին վրայ ծռած՝ կ'երգէր Սուլթանիէի երգը, Չէրքէզներու յարձակ ժողովրդական դիւցազներգութիւնը

Վահէն ինք ալ չգիտցաւ թէ ինչպէս հանկարծ սկսաւ սուլել ու ամբողջ մտքով երգել Սուլթանիէի երգը:

Անդիտակցօրէն հնողհեալ ձայնը բարձրացաւ: Լեռնականներու պարզ միամիտ խօսքերով՝ երգը կը նկարէր Չէրքէզներու առաջի (գիւղի) նկարագրութեամբ, երբ աչնան, Խաչփէշէն կ'իջնեն այծերու հօտերը, լադւստ ու աղերը կը քաղուին, անոնց մէջ կոմպոսները կը բարձրանան, ու երբ ձմերուան ամպին՝ գիւղական երիտասարդները ամուսնութեան մասին կը մտածեն: Թաւ, լեցուն ձայնով Վահէն կ'երգէր իր այնքան սիրած երգը.

Աղբիւրի գլխին չէրքէզին փռեց նամազի խալիչը,
Երեսը դարձուց գալէի կողմը. ինչպէս օրէնք է
Ա.ճուր հէրս, աղօթքը բրաւ սպիտակ թը առած:
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէք:
Նոր խալաթ հագաւ, փափախը ծռեց, ու ոտէն ելաւ:
Ծառի շուքին տակ, հօրդ հետ նստած, մեր խօսքը բացաւ:
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէք:
Սամի բէկն ըսաւ. «Աղջկանս համար ի՞նչ ուզեմ քիչ է,
Մենք հին բարեկամ — թո՛ղ այսքան լինի— տասնըհինգ մաքի:
Քառսուն կով լազուտ, տասներկու թոփ շալ, երկու հատ ալ ձի»:
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէք:
Հէրս տուն եկաւ, ձեռքը մօրուքին, չուզուխը լեցուց...
— Ուզածը կուտամ ... ձիերու բանտ թէ դժուար լինի
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէք:

Երգը կը չարունակուէր երկար, թախծալի եղանակով մը, որ չէչոց անց ծլունքներ չունէր: Կը պատմէր, թէ ինչպէս դիւցազներգութեան հերոսը, կուպանէն կ'անցնի Դոնի տափաստանը, օրերով կը դեգերի Ղազախներու գիւղերուն մօտերը մինչեւ պէս կը յաջողի երկու ձի գողնալ ու երբ տուն ճամբան կը առնէ՝ հետապնդ Ղազախներու խումբ մը վրայ կը հասնի.

Ետ նայիմ՝ տեսնեմ գումտ մը փոշի՝ թէր՝ հանեւէս կուգայ.
Ցմրուխտ սարերը մեր եայլաներում, կ'երեւին հեռուն.
— Հո՜յ, հո՜յ թեւ տուէք ալան ձիերս, չուտով հասնինք տուն:
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէք:
Դումանը կ'րսխփուրթունա դարձաւ, սաղ դաշտը բռնեց.
Քսան Ղազախներ թրեր փարտեւով՝ ճամբաս կտրեցին.
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէք:

Երգի հերոսը կատաղի կռուի մը մէջ կը սպաննուի մուրազին չհասած, երբ արդէն մօտեցած կը լինի տունին: Օրեր շարունակ Սուլթանէթը գիւղէն դուրս, ծառի մը տակ նստած, դաշտէն դէպի տուող ուղղող ճամբան կը դիտէ արցունքոտ աչքերով սիրած կտրիճը սպասելով, որ ալ չպիտի գայ:

Երգի վերջին խօսքերը, օհոյ, օհոյ Սուլթանէթը դուրս թռան Վահէի սրտի խորքէն այնչափ թախիծով. Զգացուած երիտասարդութեան մը ակամայ արտութիւնը լեցուցած էր օդը հողին, պարապ մնացած ձեղ մը կրծքին տակ, որ գաղափարական գործով չէր լեցուեր սակայն: Երիտասարդութիւնը, կորովի մարմինը, ապրելու տենչանքը, արհեստականօրէն զսպուած, բնազդօրէն ըմբոստութեան պահեր կ'ունենային.

Վահէն գլուխը ձեռքերուն մէջ սեղմած՝ կը մտածէր: Յանկարծ անոր թուեցաւ թէ եսեւի կողմէն չչուկ մը, քէփչոց մը կուգայ: Ոտքի ցատկեց: Վահէն չէր սխալած: Քանի մը քայլ հեռու, պարտպի պատին կրթնած, երկու սուրէր տեղերէն չարժեցան: Ծատրճէն եւ դայեակը կը մօտենային իրեն: Վահէն առանց ուղելու ինքզինքը մատնած էր: Ուրիշ բան չէր մնար ընելիք, եթէ ոչ փորձել վարպետութեամբ մը դուրս գալ այդ չի մար կացութեան մէջէն: Այնքան անակնկալ մըն էր Ծատրճէի յայտնուիլը, որ Վահէն ինչ ըսելիքն ալ չկրցաւ մտածել: Մէկ երկու քայլ առաջացաւ դէպի կիները:

Ծատրճէն, եւ ոչ իսկ ղալմանք մը յայտնելով, պարզօրէն ձեռքը երկնցուց Վահէին.

— Բարի իրիկուն,— ըսաւ հայերէն, որ Շափոշնիկովներու տունը եղած ժամանակ սորված էր, ու անմիջապէս չերքէզերէն լեզուով չարունակեց — շատ լաւ երգեցիք, գիտնալիք երգ մըն է Սուլթանէթը ... առաջին վայրկեանէն որ ձեզ տեսայ, գիտցայ որ դուք այն չէք, ինչ կ'ուզէիք հաւատացնել մեզ ... Նատինէ, հայրենակից:

Ծատրճէի խօսքերուն, ձայնին մէջ այնպիսի հանգստացնող չեշտ մը, մտերմութիւն մը կար, որ Վահէն այլ եւս չփորձեց նոր սուտեր հնարել, իր չէրքէզագիտութիւնը ծածկելու համար: Մանկամարդ կինը վստահութեամբ մօտեցած էր իրեն՝ ու Վահէն թէկուզ ամենական վտանգի գնով չէր ուզեր եւ չէր կրնար այլ եւս կեղծել: Այնպէս, որ երբ Ծատրճէն նստաւ պարտպի վրայ, ու ձեռքովը տեղ մը ցուցուց նստելու, Վահէն առանց այլեւայլի քովը նստելով, չէրքէզերէն ըսաւ.

— Դուք ալ առիթ կը ցաւէք, բայց ձրացայ տանիքը քիչ մը մաքուր օդ առնելու համար ...

— Ու երգելու, ապառաժ սիրահարի երգը,— վրայ բերաւ Ծատրճէն, ուղիղ Վահէի աչքերուն նայելով.

— Որ երբեք չի գալու — պատասխանեց Վահէն ծիծաղելով:

— Այդ միայն Աստուած գիտէ՝— ըսաւ Ծատրճէն— մարդու իմաստութիւնը կարճ է, ինչ որ գրուած է մարդու ճակատին, այն կը լինի գրածն ...

Երկուքն ալ լռեցին: Թերեւս վախցան որ արդէն չատ բան ըսին իրարու: Դայեակը, սկսաւ հարցուփորձ մը, անշուշտ Վահէն Արմաւիրցի էր, որ այդքան սահուն կերպով կը խօսէր չերքէզերէն. Ինչպէս չէ, դայեակը տարիներով ապրած էր Արմաւիր, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ կը ճանչնար. Պազարներու առն մէջ որդեէս աղախին ծառայած էր երեք տարի:

Երբ Ծատրճէն ու դայեակը մինչեւ իրենց սենեակը առաջնորդեց վերջ, Վահէն ներս մտաւ վանահօր խուցը, բակի արքլոնները խօսիլ սկսան ինկաւ անկողնի վրայ ու մեռած մարդու մը նման քնացաւ Վահէն:

Յաջորդ օրերը, Վահէն ու Ծատրճէն չուտ չուտ կը հանդիպէին իրարու, կամ վանքի բակին մէջ, եւ կամ տանիքը, որու տակ կը փռուէին ալրաբադոյտ ձորը եւ հանդիպակաց մանր բլուրները: Գիշերները, երբ Հիւսէյին բէկի գոյամ...լը գիւղ կ'երթային հանգստանալու, վանահայրը, Գարեգին վարդապետը եւ Վահէն գրեթէ միշտ Ծատրճէի մօտ կ'անցնէին իրենց ժամանակը: Նոյն իսկ Արիւծ Գէնօն ու Համբարը, մութը կոխելէն վերջ, աղատ կերպով դուրս կուգային վանքի բակը ժամ ... համար: Երբ այս մասին վանահայրը նկատողութիւն ըրաւ Վահէին, վերջինս ուսը թօթվելով պատասխանեց

— Հայր սուրբ, վնաս չունի Կացինի կոթը պարկի մէջ չի կրնար պարտկել ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Հայր. Միու-թեան Ալֆորվիլի, Իթալիի եւ Իսկի-թեան մասնաճիւղերու վարչութիւնները ծաւալարար խորհրդակցական ժո-ղովի կը հրաւիրէ Թոգամի եւ շրջա-նի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայ-րենակիցները այս կիրակի կէսօրէ վերջ Գուլվանի թուղէն, Գ. Վարդեանի սրճարանը: Կը խօսին Գ.Գ. Մանուշ-եան եւ Յարութիւն Քէշիշեան:

այլեւս չի կրնար շարունակել չէզոքութեան քաղաքականութիւն-ը, եթէ Գերմանիա շարունակէ շօշափելի օգնութիւն հասցնել Սպանիոյ ապստամբներուն:

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն կը հաստատեն թէ Պ. Իտըն խնդրած է Լոնտոնի գերմանական դեսպանէն, հաղորդել Պ. Հիթլէրի թէ անգլիական կառավարութիւնը շատ ծանրակշիռ պարագայ մը կը նկատէ գերման կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա:

*** Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը քաղաքական ճառ մը խօսելով, «անթոյլատրելի» գտաւ պատերազմը եւ յայտարարեց.— «Կամ պէտք է ոչնչացնենք պատերազմը, եւ կամ պատերազմը պիտի ոչնչացնէ մեզ»:

ՅԱՆԱՁԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ պատճառով «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ Կիրակի օր:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը շրջաբերականով մը կը հրաւիրէ քաղաքային բժիշկները՝ արձանագրուիլ զինուորագրութեան գրասենեակներուն մէջ: Ինչպէս գրած էինք, միեւնոյն ատեն հրամայուած է անցաղիր չտալ զինուորցու Գերմանացիներու, առանց զինուորական իշխանութեանց արտօնութեան: Այս արգելքին ենթակայ են 18էն 45 տարեկանները:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ ճանաչումները իրարու կը յաջորդեն. Զուիցերիա եւս հաղորդեց իր ճանաչումը. իսկ Պելժիա կը պատրաստուի հիւպատոսութեան վերածել Ատիս-Ապէպայի դեսպանութիւնը, ինչ որ դարձեալ ճանաչում կը նշանակէ:

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԷ կը վախցուի, Փարիզի եւ գաւառի մէջ: Մսավաճառներու գործադուլը յետաձգուած է առ այժմ, ծխախոտի բանուորներու գործադուլը կը շարունակուի Նանթի մէջ: Հիւսիսային շրջանի մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներուն գործադուլն ալ չէ վերջացած դեռ, հակառակ վարչապետին միջամտութեան: Գործատէրերը երէկ հաղորդեցին իրենց պատասխանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ չորս զինեալ աւազակներ օրը ցերեկով յարձակում գործելով քաղաքապետական գանձապահի մը վրայ, կողոպտեցին անոր փոխադրած 290.000 ֆրանքը եւ աներեւութացան:

1350 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի Փարիզի մէջ, Լեհաստանի համար, ֆրանսական կառավարութեան երաշխաւորութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ Պոյիւ Ժո Թոմի ակումբի բազմաթիւ ընդհանուր ժողովը այսօր ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 52 rue Isidore Neuyrale գանձեօ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները

ՎԱՂԱՆԴԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատոմսով

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան

Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Շահրի կեանս սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էվէշէ

Մուտք՝ 4 եւ 3 Ֆր.

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

[illegible] սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ

Մուտք, 3 Ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի Ջամազգայինի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ ազգականներուն

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER HAGOPIAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ 26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ

կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Մուտք 3 Ֆր. փոքրիկներու՝ 1 Ֆր.

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Հիմնարկութեան 25րդ տարեդարձին առթիւ

Նախագահութեամբ ՋԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՓԷՇԱ

Կիրակի, 27 Դեկտ. ժամը 16էն մինչեւ 24

Hôtel Modernի (Place de la République) շքեղ սրահներուն մէջ

Մասնակցութեամբ Փարիզի Հայ Օրիորդաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութիւններուն

Ընտիր նուագախումբ գեղարուեստական բաժին. հանգիստ [illegible] գրուէ՝ Hôtel Moderne կողմէ. դիւրամատչելի գինով.

ՄՈՒՏՔ 8 ՖՐ.

Հայ Օրիորդաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ հայ ուսանողներու համար 5 Ֆր.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ;

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EURC E

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250. »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 27 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ 12e Année No. 3305

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱՆԴՈՒԽՏՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Վերջացող տարուան հետ, կը լրանայ մեր պանդխտութեան 15ամեակը, այս ափերուն վրայ եւ այլուր:

1922ի աշնան էր որ, երբեւ հետեւանք Փոքր Ասիոյ աղէտին եւ Դաշնակիցներու ապիկարութեան, տասնեակ հազարաւոր տարագիրներ թափեցան դէպի Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, Սուրիա եւ ուրիշ ուր որ բաց դուռ կրնային գտնել: Հոսանքը հասաւ մինչեւ արեւմտեան Եւրոպա, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ՝ Ֆրանսա:

Առաջին ամիսներուն, շատ մեծ թիւ մը չէինք ներկայացներ այս երկրին մէջ: Բայց Յունաստան, որ նախապէս 65-70.000 հայ փախստականներ ընդունած էր, 1923-24ին սկսաւ ներմել օտարները: Նոյնիսկ տեղահանութիւններ կատարեց Մակեդոնիայէն եւ Թրակիայէն դէպի ամայի եւ քարքարոտ կղզիներ:

Ցետոյ, Պալքաններու եւ Սուրիոյ մէջ ալ շատեր հրաժարեցան այս երկրին առաւելութիւններէն: Գոյնը եւս տարփողեցաւ: Եւ բոլորը մէկ ճամբայ ելան դէպի Ֆրանսա, որ կը մնար միակ տրամադրելի ապաստանը:

Իբրեւ հետեւանք այս նոր արտագաղթին, այսօր Ֆրանսայի մէջ կը հաշուենք 65 - 70.000 տարագիր, ցրուած՝ գանազան քաղաքներու մէջ, գլխաւոր կեդրոններն ըլլալով Փարիզ եւ միջին ու հարաւային Ֆրանսան

Համրանքներ նետուած են նաեւ դէպի արեւելք եւ արեւմուտք, իսկ հիւսիսային շրջաններու մէջ միայն տասնեակներ կը գտնուին:

Կարելի՞ է հաշուել մեր շահն ու վնասը, տասնհինգ տարիներու պանդխտութեան ընթացքին:

Խնդիրը կը կարօտի լայն ուսումնասիրութեան մը, որ չի կրնար ամփոփուիլ խմբագրականի սահմանին մէջ

Մենք պիտի փորձենք երեւան հանել գանազան գիծեր, դրական կամ բացասական, յիշելու համար որոշ եզրակացութեանց:

×

Ու հասարակ չարիք մը նկատուած է պանդխտութիւնը:

Այսպէս էր նաեւ երբեմնի Պոլսոյ, Թիֆլիսի կամ Բաքուի մէջ, երբ հազարաւոր բազմութիւններ կը լքէին իրենց Հայրենի բուներնին, ի խնդիր հացի

Ընդհանրապէս երիտասարդներ էին գացողները, մեծ մասը իր ետին ձգած՝ հարսեր եւ ծեր ու բեր, երեւութապէս քանի մը տարուան համար, բայց իրականին մէջ՝ տարիներով իրենց արեւը խաւարեցնելու համար խաներու անկիւնը:

Մեր մանկութեան օրերուն, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ յաճախ կը լսէինք ժողովրդական երգ մը.

Լէ, լէ, լէ խըրպան է,
Գաարմ փաշա մէյտան է,
Օխտը դրուշ կիւնտէլիք,
Քիրէճխանէն կը բանէ...

Եւ այսպէս հազարաւորներու կեանքը օրերը կը գնդէին (քիրէճխանէ»ներու եւ ուրիշ աշխատանոցներու մէջ, փոխան «օխտը ղրուշ կիւնտէլիք»ի: Եւ ուրիշ հազարաւորներ ալ կը մաշէին իբրեւ բեռնակիր (մաքսատուն), դռնապան, ծառայ, հացթուխ, բաղնեպան, որմնադիր եւն.: Մինչ անդին իրենց ընտանիքները, մանաւանդ մանկամարդ հարսերը կարօտով կը սպասէին «բարեւ գիր»ի մը, կարդալ - գրելն ալ ձգելով գիւղին տէրտէրին կամ վարժապետին...

Իսկ երբ խումբ մը պանդուխտներ բաւական բեռ կապած ըլլալով կը պատրաստուէին վերադառնալու, ամբողջ գիւղը ոտքի կ'ելլէր, դիմաւորելու համար «սիլաճի»ները:

Ի՞նչ կը տանէին անոնք, իրենց հետ, վերադարձած ատեն:

Ընդհանրապէս խանգարուած առողջութիւն մը, եւ քանի մը գիտելիքներ՝ մեծ քաղաքին «Աստուծոյ ի կէտերէն». Իսկ նիւթական վաստակը հազիւ կը բաւէր լուծք մը եզ կամ արտ մը գնելու: Այն ալ եթէ բան աւելնար հարկահաւաքին կողոպուտէն: Տնակ մը արեան գին:

Այդ պայմաններուն մէջ, կարելի՞ էր խօսիլ ընկերային բարելաւման մասին: Մանաւանդ որ, շատերը աւելի շատ ապականութիւններ տարած կ'ըլլային, քան թէ շնորհներ:

Այս տեսակէտէն քիչ մը աւելի բախտաւոր կը համարուէին Կովկասի պանդուխտները, աշխատելով աւելի հարուստ եւ հարտարարգործական շրջաններու մէջ:

Երկու հոսանքներուն համար ալ, երբեւ լուսաւոր երեսանութիւն աչքի կը զարնէր ազգային գիտակցութեան զարգացում մը:

Բնակելով քաղաքներու, այսինքն համեմատաբար տանելի միջավայրի մէջ, մեր պանդուխտները աւելի շուտ կ'իմանային աշխարհի չարն ու բարին:

Ատոր շնորհիւ ալ, Պոլսոյ խաներու պանդուխտները կամ Բագուի նաւթահորերու բանուորներն էին որ կազմեցին յեղափոխական կազմակերպութեանց առաջին շարքերը: Եւ անոնց մէջէն ծնան ամէնէն յանդուգն ռազմիկները, ահաբեկումներ կատարելու կամ սարէ սար սլանալու համար, յանուն ազատագրութեան:

Անոնց ներկայութիւնը՝ մեծ քաղաքներու մէջ, միեւնոյն ատեն օգնեց արթնցնելու, ցնցելու թմրութեան դատապարտուած բազմութիւնները: Թէեւ անոնք վարժուած էին մինչեւ վերջն նայելու, բայց իրենց կամքէն կախում չունէր դիմադրել յորդահոսան ալիքին:

Անհրաժեշտ էին այս վերյիշումները, աւելի որոշ գաղափար կազմելու համար ներկայ պանդխտութեան վրայ, անոր դրական եւ բացասական երեւոյթներու մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ Կ'ՈՐՈՇԱՅ ՀԻԹԼԷՐ
Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռնարկին առթիւ

Ինչպէս գրեցինք, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները գերմանական դեսպաններուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցին՝ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին առթիւ, դիտել տալով թէ գերման կամաւորներու առաքումը կրնայ ծանր հետեւանքներ յառաջ բերել:

Գերմանիա տակաւին չէ պատասխանած այս դիտողութեանց: Հիթլէր կը շարունակէ խորհրդակցիլ իր նախարարներուն հետ, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հիթլէր, որ իր լեռնային բնակարանը քաշուած է, այլեւս տրամադիր չէ արտօնելու որ նոր կամաւորներ երթան Սպանիա, օգնելու համար ապստամբներուն: Այս առթիւ կը հերքուի այն լուրը թէ երկու զօրաբաժին կամաւորներ պիտի ղրկուին Սպանիա: Հաւանական է որ փոքրաթիւ ջոկատներ ղրկուին պարբերաբար, սակայն գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ սահմանափակել անոնց թիւր, որպէսզի աչքի չզարնէ: Մանաւանդ որ օտար մամուլը եւ մասնաւորապէս անգլիականը սուր քննադատութիւններ կ'ուղղէն տասը օրէ իվեր: Գերմանական մամուլը չի հերքեր կամաւորներու առաքումը, բայց կը դժուարանայ չէզոքական համաձայնութիւն մը տալ այս գործին: Կը նշանակէ թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց դիտողութիւնը եւ մամուլին քննադատութիւնները որոշ ազդեցութիւն գործած են Գերմանիոյ մէջ

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական մամուլը կը շարունակէ հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն արծարծել գաղթավայրերու խնդիրը: Բոլորն ալ բացորոշապէս կ'աղաղակեն թէ կարելի չէ ապահովել խաղաղութիւնը, առանց գոհացնելու Գերմանիոյ պահանջները:

Միջադէպ մը Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ այս-օրերս անախորժ խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, բաւական լուրջ հարցի մը առթիւ: Վերջերս իտալական թերթ մը, «Մէսաճէրօ», կը գրէր թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը խնդրած է Թուրքիայէն տուրքէ ազատ կացուցանել այն առեւտրական նաւերը որոնք կառավարական դրօշ կը կրեն եւ Տարտանէլէն կ'անցնին: Թերթը կ'աւելցնէր թէ Թուրքիա ձեւականօրէն մերժելով այս առաջարկը, գործնականին մէջ տուրքէ ազատ ձգած է ակնարկուած նաւերը: Միեւնոյն ատեն կ'ըսէր թէ խորհրդային իշխանութիւնը իրապէս ճնշում բանեցուցած է թրքական կառավարութեան վրայ, որպէսզի տուրք չգանձէ:

Արդ, այս ակնարկութիւնը կը հակասէ Նեղուցներու պայմանագրին: Մոնթրէօյի պայմանագրին համաձայն, Տարտանէլէն անցնող բոլոր նաւերը պէտք է առողջապահական եւ ուրիշ տուրքեր վճարեն: Թրքական կառավարութիւնը կը հերքէ իտալական թերթին վերագրումը, յայտարարելով թէ Թուրքիա բացարձակ չէզոքութիւն կը պահէ սպանիական պատերազմին մէջ:

Եւ սակայն, «Մէսաճէրօ» կը պնդէ իր տուած լուրին ճշմարտութեան վրայ: Իտալական մամուլը միեւնոյն ատեն գրած ըլլալով թէ զինաբարձ նաւեր անցած են Տարտանէլէն, թրքական կառավարութիւնը յիշեցուցած է որ Մոնթրէօյի պայմանագրին համաձայն, խաղաղութեան ատեն առեւտրական նաւերը ազատ են գիշեր ցերեկ անցնելու Նեղուցէն, ինչ դրօշ կամ բեռ ալ ունենան:

Անգլիա զինուոր կը ձգտի.
Հրապուրիչ խոստումներ նորեկներու

Այս միջոցին անգլիական կառավարութիւնը շնորհալից ազդեր կը հրատարակէ, զինուոր հաւաքելու համար: Շարժման մէջ դրուած են «ռէքլամ»ի բոլոր միջոցները, մամուլէն մինչեւ անթէլը: Թղթատարական նախարարութիւնը տրամադրած է ոչ միայն իր անթէլի մեքենաները, այլեւ հրատարակած է գեղարուեստական ազդեր: Պատերազմական եւ օդանաւային նախարարութիւնները զարմանալի առաւելութիւններ կը խոստանան, զինուորագրութեան համար: Այսպէս, պատերուն վրայ փակցուած ազդեր կը ներկայացնեն զինուորի կեանքին առաւելութիւնները, փորձութեան ենթարկելով այն երիտասարդները որոնք անգործ են կամ կը սիրեն ճամբորդութիւնն ու մարզանքները: Զանազան պատկերներ կը ներկայացնեն Հնդկաստանի, Երուսաղէմի կամ Եգիպտոսի հրաշագան տեսարանները, հետեւեալ վերտառութեամբ.— « Այս բոլորը պիտի տեսնէք, եթէ թագաւորին համազգեստը հագնիք »: Պատերազմական նախարարութեան ազդերը շողշողուն նկարագրութեամբ կը պարզեն մարզական կեանքի տեսարաններ, յայտարարելով թէ ամէն գունդի եւ ամէն վաշտի մէջ ֆութպոլ խաղալու, լողալու եւ ուրիշ մարզանքներ կատարելու միջոցներ տրամադրուած են: «Այս բոլոր մարզանքները պիտի կրնաք վայելել, եթէ արձանագրուիք իբրեւ կամաւոր »:

Մասնաւորապէս հրապուրիչ խոստումներ կ'ըլլան անգործներուն եւ ամուսնացած զինուորներուն համար:

Ցայտարարութիւն մը կ'ըսէ.— «Ձեզի ձեր նշանածը եւ բանակը պիտի լրացնէ մնացեալը»: Արդէն իսկ, Լոնտոնի մէկ թաղին մէջ շինուած է փառաւոր շէնք մը, տրամադրելի՝ նորապսակ զինուորներու համար: Այս շէնքին մէջ կը գտնուին 250 շքեղ յարկաբաժիններ, 2էն 5 սենեակներով եւ պառշգամներով, բոլորն ալ գե-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋ Դ. ՏԵՍ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ »

Ամփոփելով իր տարեկան վաճառքը, Կ. խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այսօր, կիրակի, սարքած է «Պտուղի Օր»ը: Միայն մէկ օր:

— Ինչո՞ւ այսպէս կարճ կը կտրէք:

— Աւելի գործնական գտանք այս ձեւը: Երկու տարի է կը փորձենք, ամէնէն աւելի պտուղն է որ կը սպառի: Հայը պտուղներու վարպետ, երեք օրուան համար... Անցեալ տարի քով բերին բերին մեր բացառիկ յաջողութիւնը:

Պտուղը պտուղ կը բերէ: Ուրեմն. Կ. խաչի բարեկամներուն կը մնայ կարելի եղածին չափ շատ պտուղ գնել, որպէսզի աւելի պտղաբեր ըլլայ գործը: Մանաւանդ որ, մեծ մասով բարեկամներ տրամադրած են այս պտուղները:

— Ինչ մէկ ամիս չըներ որ երեկոյթ մը սարքած էր Կ. խաչի Փարիզի մասնաճիւղը եւ տեսաւ իր երկրորդ ձեռնարկը

— Մինչեւ որ նորս չմոռնէք, պիտի չկրնաք չափել կարօտութեան առատութիւնը: Այնքան ծանր են օրուան պահանջները, որ մենք անհնարին կը գտնենք վարանիլ, ձգձգել, յոգնիլ; Մենք մեր պարտականութիւնը, դուք ալ ձերինը:

Երբ այսքան սրտանց գործի փարած են Կարմիր խաչի անդամուհիները, մայր թէ քոյր, ինքնին կը բացուի պարտականութեան ճամբան, ամէն մէկուն համար:

Ոչ մէկ արտակարգ զոհողութիւն կը սպասէ ձեզմէ այս ժողովրդական կազմակերպութիւնը: Քիչ մը եռանդ, բարութիւն, եւ նուազագոյն աջակցութիւն մը՝ անդամագրութեամբ, միանուագ նուէրներով, կամ գնումներով, ինչպէս այսօր:

— Բայց ո՞ր մէկ պահանջին պիտի կրնան հասնիլ, մեր լումաներով:

— Հոգ չէ, դուք ձեր պարտականութիւնը կատարեցէք, անոնք ալ իրենց կարելին կը փորձեն, մէկուն վիշտը մեղմացնելու, միւսին նիւթական դարման տանելու, ափ մը ողջ օրուան տրամադրելու, ուրիշներ համբային կեանքին կապելու համար: Ինքնապաշտպանութեան պայքար է եւ ամէն մէկը պիտի աշխատի՝ համաձայն իր կարողութեան.

Երբ այսքան գիտակցութիւն եւ հաւատք յարած են Կ. խաչի անդամուհիները, ի հարկին կը մոռնան իրենց կեանքին գործը, կը բաւէ որ դուք ալ նոյնքան սրտանց տրամադրէք ձեր կարելին:

ՎԱՀԷ

Զինուորական դաշնիքներ ծախուած են

Տեղական թերթերը պահ մը վարանելէ վերջ, այժմ կը խոստովանին թէ արտաքին նախարարութեան մեքենագիր քարտուղարներէն Տիկին Լինտէր կարեւոր գաղտնիքներ յանձնած է իր սիրահարին՝ Լիթուանացի Ռոզէնֆէլտի «ժամանակի տեղեկութեանց համաձայն, երկու մեղսակիցներուն միջոցաւ սպանիական կառավարութեան ծախուած է գաղտնի լուսարձակ մը, որուն շնորհիւ ֆրանսական բանակը կրնայ վար առնել օր եւ է թշնամի օդանաւ: Կառավարութիւնը եւ ատեանը խստօրէն գաղտնի կը պահեն մանրամասնութիւնները, բայց «Ժուռնալ» յաջողած է երեւան հանել շարք մը յայտնութիւններ: Տրուած լուրերուն համաձայն, Ռոզէնֆէլտ եւ իր մեղսակիցները ձերբակալուած ատեն սակարկութեան մէջ էին սպանիական կառավարութեան հետ, փոխադրելու համար շարք մը՝ այս լուսարձակներէն որոնց մասնագիտական անունն է «110 - 130»: Իւրաքանչիւրին գինն էր 1 միլիոն ֆրանք: Ըստ պրուած վաճառումէն զատ, Ռոզէնֆէլտ եւ ընկերացած էին 1000 կարգադրել դիմակներ փոխադրելով դէպի Սպանիա: Այս դիմակները այնքան կատարելագործուած են որ գազերը կրնան տասը ժամ անընդհատ կենալ կափի ծուխերուն առջեւ: Միեւնոյն ատեն, սպանիական կառավարութեան առաջարկուած էին գաղտնի մեքենաներ, որոնք ֆրանսական երեք գործարաններու կողմէ կը գործածուին այս դիմակները լեցնելու համար:

Իսկ «Մաթէն» կը գրէ թէ Ռոզէնֆէլտի քով գտնուած են շարք մը գաղտնի տեղեկագիրներ՝ ռուսական պարագներու կարգադրութեան մասին: Ամբաստանեալին քով գտնուած նամակները մեծ մասով սիրահարական են, կամ սպառնական եւ անարգական: Միւս կողմէ, Տիկին Լինտէրի փառաւոր յարկաբաժինին մէջ գտնուած են շարք մը գրութիւններ որոնցմով կնոջ պաշտպանը՝ նախկին բարձր պաշտօնատար մը, իր կարծիքները կը յայտնէ զանազան դեսպաններու եւ հիւպատոսներու մասին: Այս գրութիւններէն շատերը հետեւեալ բովանդակութիւնն ունին.—«Ք. գնդած ապուշ մըն է. ձեռքէն գործ չի գար»: «Փ. քամի է. որ եւ է բան մի վստահիք».— «Ֆ. թերեւս լաւ գործ կրնայ տեսնել, եթէ գիշերները թուղթ խաղալով չանցընէ »:

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԴԻԿՏԱՏՈՐԸ, Չանկ - Քայ - Շէկ ազատ արձակուելով, ճամբայ ելաւ դէպի Նանքին,: Կ'ըսուի թէ 30 - 40 միլիոն տոլար փրկանք վճարած է կարմիր մարաջախտին՝ Չանկ - Լանկի, իբրեւ ծախք անոր բանակին: Չանկ - Լանկ Եւրոպա պիտի գայ: Կը կարծուի թէ չինական կառավարութիւնը բուռն հալածանք մը պիտի սարքէ համայնավարներուն դէմ, որոնց գործիքն է Չանկ Լանկ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԸ եւ մանաւանդ աւանդական «Զարթօնք» (ռէվէյյօն) մեծ խանդավառութեամբ անցաւ Փարիզի մէջ, հակառակ համատարած տագնապին: Ճաշարանները եւ սրճարանները այնքան խճողուած էին որ հարիւրաւորներ ճամբուեցան: Բազմաթիւ ճաշարաններու մէջ մէկ հատիկ սեղան չէր մնացած ժամը 10էն վերջ:

*** Պապը անկողին գամուած ըլլալով, ձայնասփիւռի մը միջոցաւ խօսեցաւ իր տարեկան ճառը: Այս առթիւ սուր սլաքներ արձակեց համայնավարութեան եւ հիթլէրականութեան դէմ: Ծնունդի երեք պատարագներն ալ իր անկողնին մէջ լսեց, յարակից մատուռէ մը: Նոյնիսկ իր քրոջը թոյլ չտրուեցաւ այցելել, Ծնունդը շնորհաւորելու համար:

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ վէճը չէ վերջացած տակաւին, հակառակ վարչապետին միջամտութեան: Բանուորները կը սպառնան նորէն գործադուլի դիմել, մինչ գործատէրերը կը գանգատին թէ այս ընթացքով պիտի հարկադրուին փակել գործարանները:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԱՒԱԶԱՆԸ

Նախորդ յօդուածով ցոյց տրուեցաւ թէ գերմանական տեսակէտը կը ներշնչուի զուտ կամ անխառն մշակոյթի հանգամանքէն·

Անտառայնս՝ չեմ հաւատար զուտ մշակոյթի: Մարդկային իմացականութիւնը, իր հէնքն հիւսելու համար, կ'օգտագործէ ոչ միայն իր նախաշխարհին, այլ եւ իր միջավայրին այն տարրերը, զորս կարելի է մշակել: Ներքին քաոսէն կ'առնէ անձեւ, բարբարոս եւ բնազդային մղումները, կը մշակէ զանոնք ու կ'ազնուացնէ, սիստեմատիզմի կը հասցնէ, առանց մոռնալու արտաքին աշխարհէն առնել պատմութեան եւ ընկերութեան արդէն իսկ մշակուած թելադրանքները: Երկու աշխարհներու այս միաձուլումն է կամ բաղադրութիւնը, գեղեցիկ եւ հէքեաթային ձեւափոխութիւններով, որ կը ստեղծէ կատարելութիւն մը: Ուրեմն, մշակոյթը հէքեաթային խաղ մըն է, — Աստուած-իմացականութիւնը ձեւ կուտայ հաւաքական քաոսին, կը մշակէ եւ կը կերպարանափոխէ, ինչպէս հէքեաթին աստուածը ծաղիկի կը վերածէր երկու պատանիները՝ պաշտպանելու համար զանոնք բարբարոսութեան դէմ: Հարկ է ընդունիլ, սակայն, թէ անհատ չէ իմացականութիւնը, — եւ չի բաւեր զայն կապել ցեղին, որուն նկարագիր, այսինքն, կը բացատրենք իբրեւ կենսահոգեբանական երեւոյթ, վասնզի ոչ եւ է ցեղ, որպէսզի մշակոյթ ունենայ, պարտաւոր է օժտուած ըլլալ իմացական տարրով (ամ[illegible]), այսինքն պատմութիւն, բաղդատելու ընդունակութիւն այլ քաղաքակրթութեանց հետ: Ահա թէ ինչու Ափրիկէի ցեղերն չաւեր, որ իմացական տարրը չունին, չունին նաեւ մշակոյթ: Երկրորդ պայման մը եւս՝ իւրայատուկ թրոփիզմ մը, անով կատարելու համար քաղաքակրթական բաղդատութիւնները: Այսպէս, եբրայական մշակոյթը ունէր երկու թրոփիզմ, — քաղդէական եւ եգիպտական՝ սեմական շրջաններուն, բայց երբ կորսնցուց այդ թրոփիզմներուն կշռոյթը եւ ստեղծեց ազգային համագամակը (յիշեցէք որ Հայերէն զաղութ բառը եբրայական ծագում ունի), կորսնցուց նաեւ իր դիմագիծը: Բաղդատութեան տեսութեան մէջ կենդանական պայման է, — պայման երրորդ, — նոր մշակոյթ ստեղծելու ատակութիւն ունեցող ժողովուրդի մը համար՝ ուժն ունենալ պահելու իր ինքնատպութիւնը: Այսպէս, Ֆրանսական մշակոյթը կազմուած է հելլենեւ-լատինական քաղաքակրթութիւններու խառնուրդով, բաղդատութեամբ, բայց եւ այնպէս այդ բաղդատութեան մէջ պահուած կը մնայ Ֆրանսական ոգին ինքնատպութիւնը:

Ամփոփենք: — Ի՞նչ է մշակոյթը, — պատմութիւնն է դէպի կատարելութիւն կատարուած իմացական խոյանքներու, որոնք կը հպատակին կարգ մը պայմաններու, Ա) իմացական տարր, Բ) բաղդատութեան կենսաբանական ոյժ, Գ) ինքնատպութեան ուժ: Այս երեք պայմաններն են որ կը ստեղծեն հաւաքական իմացականութիւն կամ մշակոյթի ատաղձներ: Այսպէս պատմականութեան ծնած է Միջերկրականեան իմացականութիւն, բացառութիւնը (*), աշխարհագրական ճշգրտուած զօտիով եւ արտայայտութեան բացորոշ ինքնատպութիւններով:

Ինչպէս կան լեզուներու ընտանիքներ, այնպէս եւ կան մշակոյթի աւազաններ: Արդ, Հայոց մշակոյթը մէկ գեղեցիկ ծաղիկն է Միջերկրականեան իմացականութեան աւազանին: Երբ գրուի հայ բանաստեղծութեան պատմութիւնը, անհրաժեշտ է նախ ներկայացնել Միջերկրականեան իմացականութեան [illegible] որպէսզի չըսուի թէ հայ բանաստեղծութիւնը անմշակ ծաղիկ մըն է, որ կը բացուի՝ ճիշդ ինչպէս երբ հունտ մը պատահաբար կ'իյնայ հողի կտորի մը վրայ. Ոչ, հայ բանաստեղծութիւնը ծաղիկ մըն է, որուն հունտը նետուած է հազար հազար տարիներ առաջ, — ան կը բացուի, կը փթթի, կը վառվռի՝ երբ քաղցր է արեւը, ու կը խամրի, կը թառամի, կը չորնայ՝ երբ դաժան է եղանակը կամ երաշտ: Բայց չի չորնար անոր արմատը:

Հայ բանաստեղծութիւնը, իբրեւ Միջերկրականեան ծաղիկ, ցեղակցութիւն մը ունի արեւելեան աշխարհի ժողովուրդներու իմացական ծաղիկներուն հետ, որովհետեւ չէր կրնար ուրիշ կերպ ըլլալ՝ երբ մարդկային բազմութիւն մը կը մեկնի Միջերկրականի հիւսիս-արեւելեան աւազանէն, կը մտնէ փռիւգիական աշխարհը, կը բարձրանայ մինչեւ Արարատ, կը ձուլէ Արմէնները, կը ծծէ հիթիթեան քաղաքակրթութեան հետագիծը տարած արիւնը, կը թմրի ասորական եւ եբրայական արուեստներու գեղեցկութեան ի տես, կը զարդարուի պարթեւական ու պարսկական լեզուին բառերով, կը զինուորուի հելլենական զէնքով, կը բեռնաւորուի արաբական խօսքին ճոխութեամբ:

Թէ ո՞ր ժողովուրդներն են, որ կապուած են Միջերկրականեան մշակոյթը, — այդ մասին կը տարբերին տեսակէտները: Ոմանք այդ փառքը կը շնորհեն միայն այն ժողովուրդներուն, որոնք կրցած են ծովակալութիւն (thalassocratie) ստեղծել Միջերկրականի աւազանին շուրջ, — Հռոմ, Աթէնք, Բիւզանդիոն, Աղեքսանդրիա, Տիւրոս եւ Սիդոն: Ոչ, մենք Միջերկրականեան մշակոյթ անունին տակ կը ճանչնանք այն քաղաքակրթութիւնները, որ ծաղկեցան այդ աւազանին շուրջ՝ օժանդակութեամբ այն ժողովուրդներուն, որոնք, արեւելքէն, մինչեւ Իրանեան բարձրաւանդակէն, Հայկական լեռնաշխարհէն եւ տեսական հաղորդակցութիւններու ճամբով, իրենց աշխարհագրական բերքն ու իմացական ձիրքը բերին, որպէսզի կայսրութիւններ ստեղծուին Վոսփորէն մինչեւ Հայկական Տոր, Հռոմէն մինչեւ Աղեքսանդրիա: (Այդ ճամբաներուն հրաշքովն էր, որ, օրինակ, մեր պատմութեան մէջ ստեղծուեցաւ Բագրատունեաց հարստութիւնը՝ իր ճարտարապետական հոյակապ խոյանքով): Ուրեմն, իբրեւ Միջերկրականեան քաղաքակրթութեան աշխատաւորներ կը ներկայանան Հայերը, Պարսիկները, Յոյները, Արաբները, եւն.: Անոնք իբրեւ պարարտ ընդունած են մէկը միւսին մշակոյթը՝ կենդանացնելով զայն իրենց ինքնատպութեամբ: Այս իրողութեամբ՝ հայ ժողովուրդին իմացական տարրը կը հասնի ամենահին քաղաքակրթութեանց շրջանը: Հայ իմացականութիւնը կրցած է մարսել, իւրացնել մեծ մշակոյթներ:

Եւ մենք, կրկնենք, մշակոյթ կ'անուանենք մարսելու կամ իւրացնելու այդ կարողութիւնը, իւրայատուկ ոգի տալը կատարուած ստեղծագործութեան, ինչպէս Եհովա իր շունչը կուտար անձեւ քաոսին, ինչպէս պատանիները կ'այլափոխուէին ծաղիկի, ինչպէս հայ իմացականութիւնը իր ծաղիկը բացաւ Միջերկրականի աւազանին մէջ՝ տալով անոր արեւը եւ լոյսը, տալով իր ոգին եւ պատկերը:

Այժմ կը մնայ ճշդել հայ մշակոյթին յատկանիշները:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ժթ. դարու ոգիին դէմ, որ կ'արտայայտուի խոյանքով մը դէպի հիւսիս, արդէն զգալի է հակազդեցութիւն մը եւ խուանք մը դէպի հարաւ. Միջերկրականեան պատկանելութեանց քննութեան համար Ֆրանսա կանոն մը բացաւ Նիսի մէջ, Փոլ Վալերիին յանձնելով անոր ղեկավարութիւնը: Անցեալ ամառ, Միջերկրականեան կաճառին մէկ նիստին մէջ հայ մշակոյթը կը ներկայացնէր Պ. Ա. Չօպանեան:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆՍ

Տակաւ մեծցող դառնութեամբ տունըս հիմա կը հեծէ՝
Որբի մը պէս աղեխարշ: Օրերն եղած եղամավար՝
Կը տաշորի ջախջախուած ինքըն իր մէջ ու, գուցէ,
Կեանքի դըժխեմ բեռան տակ, ա՛լ կը հիւծի ոգեվար:

Ժամանակի աւերիչ մըշուշն հոգւոյն թափանցած՝
Կը ճաշակէ յուսաբեկ մոռացման մըրգն մահաբեր,
Որ լեղիի համ ունի. մինչ դըղեակի մը յըռուած
Իր խարխըլած պատերուն բոյն են դըրած սողուններ:

Օ՜ տուն, տուն իմ հայրենի՛ որ խանդակաթ գըգուանքով
Մանուկ հոգիս կ'օրրէիր ու գըրկիդ մէջ ես ծըլլտուն
Հասակ նետած օրէ օր կը ծաղկէի ապահով,
Այսօր չըկա՛ս ու վըրադ գիշեր ցերեկ կ'երգէ բուն:

Ե՛ս ալ ահա համակերպ կեանքի խաղին ու հոգիս
Մերկ ափերուս մէջ սեղմած կ'անցնիմ ուղիէ ուղի.
Եւ ինծ ժառանգ մընացած տարագրի մախաղիս
Կը ճաշակեմ հացը չոր, որ լեղիի համ ունի:

X

Օ՜ սա կեանքը ափիս մէջ, երազներով կապտորակ,
Ուր իմ հոգիս անյագուրդ, իմ տենչանքներըս անքուն,
Կը թափառին դաշտէ դաշտ, սա կեանքն անծայր, անյատակ,
— Արեւելքի աստղակերպ երկինքներու պէս անհուն —

Ուր կը յոգնին միտքերը՝ նայուածքներու պէս հուժկու
Խելացընոր վազքերով, զայն պինդ սեղմած կը տանիմ,
Կը տանիմ զիս մանկութեան դէպի գալիք օրերու
Բիւրակոխ երկինքներ, մինչեւ աստղերը հասնիմ:

Սա կեանքն անեղ, հոգի՛ զոյն, աւազներու մէջ խըրուած
Ըսփինքսի մը պէս համր, որուն առջեւ մի՜ս-մինակ
Կը կենանք ու կը դիտենք, յետոյ կ'անցնինք զարմացա՛ծ՝
Հովէն քըշուած աշունին տերեւին պէս անգիտ

Ո՜ սա կեանքը արփիածին, ոսկէ ամփ մը պէս անհուն՝
Անչափելի՜ խորքերով, ուր արեւուն հետ այրող
Փըրփըրայոյզ ալիքներ, քաղցած երէշի մը հանգոյն,
Ու բոցուններ կան նըման, մակոյկիս շուրջ բեւեռող

X

Ա՜խ, ծաղկէին, ծաղկէի՛ն, ծաղիկներըս ծաղկէի՛ն,
Մայիսը զա՛ր արեւոտ, աստերս ոսկի՛ հագնէին,
Ամբարներըս յորդաբեղ ցորեններով լեցուէին
Եւ երգամաններըս շարք-շարք՝ ողկոյզներո՛վ հիւթալի:

Ու բոլորին, բոլորի՛ն, բարեկամի՛ն, անցորդի՛ն,
Բաժակ բաժակ առլըցուն, տայի՛ գինի փրփրածայր:

Բաքու

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ՊԷԹՀՈՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Զ.

Յաջորդ տարիները Պէթհովէնի համար եղան առանձնութեան ու աշխատանքի տարիներ: Իր ուրուագրատետրերը մեզի կուտան հետաքրքրական տեղեկութիւններ իր նուագատեղծելու սկզբունքներուն վրայ:

Ան չէր ընդուներ գաղափարները իրենց ներկայացած ձեւին տակ, անդադար կը կրկնէր զանոնք, միշտ բարելաւել ջանալով մեղեդիական նախադասութիւնը՝ աւելի գրաւիչ ու աւելի բացարձակ ձեւ մը տալով անոր:

Քաղաքը կամ գիւղը ըրած պտոյտներուն ընթացքին՝ տետրակներուն վրայ առատօրէն ու ազատօրէն կը նօթագրէր այն մեղեդիները որ կ'երգէին մտքին մէջ:

Ներշնչումը յարաժամ կը ներկայանար իրեն: Յաճախ կանգ կ'առնէր բարեկամի մը հետ ունեցած խօսակցութեան մը մէջտեղ: Այն ատեն կ'իյնար խոր երազանքի մը մէջ: Լաւ չէր ընդմիջել իր հակումը, որ բազմաթիւ մտամոլորումներ կը պատճառէր իրեն:

Անդադար կը քալէր, չիփ չիտակ, դէպի գիւղ, յետոյ՝ յոգնաբեկ՝ կը հանգչէր ոք եւ է տեղ. ցանկապատի մը կողն ի վար, փոսի մը եզերքը, ծառի մը հովանիին տակ, ու անդադրին գրել կը սկսէր:

Երբեք չէր չատանար սոյն նախադրութեամբ: Միշտ կը վերակէր իր նախադասութիւնները, հարիւր ձեւ կուտար անոնց, ջանալով արտայայտութեան առաւելագոյնը դնել անոնց մէջ:

Բացարձակ գիտակցութիւնն ունէր իր դաշնաւորումի յանդգնութիւններուն, եւ չէր հանդուրժեր այդ մասին եղած ոք եւ է նկատողութեան: Աշակերտը՝ Ռիս՝ օր մը իրեն կը մատնանշէ ձեռագրին մէջ գտնուող երկու իրերայաջորդ քէնթեր: «Ո՞վ կ'արգիլէ զանոնք» կը գոչէ Պէթհովէն. — «Մարփուրկ, Ֆուքս, տեսաբանները ...» — «Լաւ ուրեմն, կը յարէ ան, ես կ'արտօնեմ զանոնք»:

Մարդու մը նկարագիրը կը բնորոշէ իր նրբաժշտութիւնը: «Պէթհովէնի քանի մը գործերը դուարթախոհ են, սակայն դուրկ են Հայտընի սոնաթներուն եւ համերգութիւններու թեթեւ ու հրապուրիչ սրամտութենէն.

Ան սրամիտ չէր ի բնէ, քիչ մը ծանր, որուն հիւմօր մը ունէր: Երբեմն մէկը իր վրայ մեծապէս հրացող տիկիններէն մէկուն՝ որ իր մազերէն փունջիկ մը կը հայցէր իրմէ՝ կը նուիրէ նոխազի մը մօրուքէն կտրուած գորշ ստեւներու խրձիկ մը: Ծաղրաբանի մը մէջ կը զայրանայ իրեն հետ բուռ բաւականի քաղաքավար չեղող սպասաւորի մը դէմ, ու յանկարծ անոր գլխուն կ'անցընէ թացանալից պնակ մը:

Քիչ մը կոպիտ բուրցեր են ասոնք:

«Այս խոր տեսլաբանը, այս անհաշտ բարոյագէտը, այս փոքր ինչ աստուածագաւան փիլիսոփան կը սիրէր երեկոներն անցընել գինետուներու մէջ, բարեկամներուն ընկերակցութեամբ արբենալով վիէննական դեղին գարեջուրով»:

Մեծ էր՝ այս վիճակին մէջ իր դիւթական զօրութիւնը անոնց վրայ որ քիչ թէ շատ կը ճանչնային զինքը: Բարեկամներէն ոմանք միշտ խորապէս կապուած մնացին իրեն, իր անհաւասար նկարագրին հակառակ, որովհետեւ մէկէ աւելի անգամներ անարդար եղաւ անոնց հանդէպ: Բայց շատ կը ճանչնար իր յանցանքը, որ ցաւ կը պատճառէր իրեն:

Մի[illegible]գաշարժ եղան խոհարարուհիներուն հետ ունեցած իր վէճերը: Շատ դէչ հաշուագէտ մը ըլլալով՝ մանրամասնօրէն կը քննէր անոնց տուած հաշիւները, զորս ճիշդ չէր գտներ երբեք.

Իրեն համար շատ յոգնեցուցիչ բլլալու էին սոյն հաշուեքննութիւնները, քանի որ՝ 7 թիւը 24ով բազմապատկելու համար՝ 24 անգամ տակէ տակ կը շարէր 7թիւը եւ տաժանքով կը կատարէր խոշոր գումարում մը

Սոյն վէճերէն մէկը օր մը մեզի բաժնեց տաղ հետաքրքրական կտոր մը մէկը դաշնակի իր վերջին արտադրութիւններէն:

Սաստիկ բարկացած էր մոլորած սուփ մը համար, զոր որոշած էր գտնել անպայման: Աշխատասենեակը տակնուվրայ ընելէն ետք՝ այսքան չնչին պատճառի մը համար այնքան իրարանցում բրած ըլլալուն մտածումը մեղ ժպտեցուց զինքը. Դաշնակին առջեւ նստելով յանկարծ ստեղծեց իր Ռոնտօ Քափրիչիօզօն, որուն ենթամակագիրն տուաւ. Կատաղութիւնը կորսուած սուի մը համար:

1807 տարին փթթիլը տեսաւ Ութ միՆէօր համերգութեան (գործ 60), 1808ին ալ Հովուերգականին (գործ 67), երկու անմահ գլուխ գործոցներ, որոնք «իրենց կշռոյթի ու դաշնաւորումի խիզախութիւններուն եւ նորութիւններուն հակառակ՝ յղացուած են գործադականիսկա ծրագրին համեմատ»:

«Ութ միՆէօր Համերգութիւնը՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ Ֆրանսայի մէջ ամէնէն աւելի նուագուածն ու ժողովրդականացածն է, ու՝ ինչ ինչ նկատումներով՝ Պէթհովէնի համերգութիւններուն ամենայատկանշականը, անոր հանճարին ամենապայծառ գիծերէն մէկ քանին ճանչցնելուն շնորհիւ»:

Ութ միՆէօր ու Հովուերգական համերգութիւններուն, Քոնչէրթօի մը եւ խմբերգաւոր Ֆանթազիայի առաջնորդութիւնը տեղի ունեցաւ 22 դեկտ. 1808ին:

Ֆանթազիայի մէջտեղն է որ դաշնակին առջեւ նստած Պէթհովէն ընդհատեց գործադրութիւնը՝ զոհ չմնալով անկէ, ու վերսկսիլ տուաւ զայն Նոյն այնմալ (անգամ մը եւս) գոչելով առանց այլեւայլի:

Յաջողութիւն գտաւ Ութ միՆէօր համերգութիւնը, սակայն Պէթհովէնի բրին այն քննադատութիւնները, որոնց մերժուած էր արդէն: Նոյնպէս աւելի ետք՝ երբ Փարիզի Երաժշտանոցի նուագահանդէսին գործադրեցին զայն՝ վերջամասը շատ երկարաւուն, Ալլէկրօին սկիզբը ոչ բաւական դասական, Անտանթէն ալ միօրինակ դատուեցաւ:

«Իր համերգութիւններուն մէջ՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ ինքն իր պատմութիւնը կ'ընէ Պէթհովէն: Մեզի կ'ըսէ Փոխափարթի ու Ցնցափոխութեան մասին ունեցած իր խանդավառութիւնը, կամ սիրուած ըլլալուն երջանկութիւնը, եւ կամ ճակատագրին վրայ տարած իր յաղթանակը: Ի հարկէ համերգութիւն մը պիտի նուիրէր բնութեան, զոր այնքան կը սիրէր: Վեցերորդը՝ Հովուերգականը եղաւ այդ:

Այն ատեն է որ կարելի է դասել բոլոր հեռաւոր թեւերը որ Թամոյի

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք բաշխուած էր յառաջապահ գունդերուն եւ նոր զօրագունդեր ճակատ հասած էին: Զինուորին հարցաքննութեններէն յետոյ ենթասպային խօսօրէն կ'ազդարարուի — պատերազմի օրէնքներուն համաձայն գերի մը պարտաւոր չէ զաղտնիքներ հաղորդելու, բայց ան՝ իր պատասխանատուութեամբ կարգ մը հաւաստիքներ տուած էր. եթէ ապագային [illegible] ուէր որ այդ տեղեկութիւնները սխալ էին, կը նշանակէր թէ լրտես մըն էր:

Ենթասպան չափազանց կը վախնայ այս ազդարարութենէն եւ ի վերջոյ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ յարձակողականի պատրաստութիւնները

Արդարեւ յաջորդ օրը ծառուած ժամ մը մէկին գերմանական սանդրուկ գօրաբաժիններ կը յարձակին Ֆրանսական եւ անգլիական շարք զօրագունդերուն վրայ:

— Ը

ԳԼՈՒԽ 18

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱՑՁԵՐԻՆ ՏՂԱՆ ԳՆԻՐ

Համաձայն ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեան ղեկավարներէն Հազարապետ Բարըլի վկայութիւններուն, Ամերիկացիները լրտեսական շատ կարեւոր աշխատանքներ կատարած են ընդհանուր պատերազմի ընթացքին: Հետեւեալ շահեկան դրուագը լիովին կը հաստատէ այդ ճշմարտութիւնը.

Օր մը, Մարաջախտ Ֆօշ, Սըր Տակլըս Հէյկ, զօրավար Փըրշինկ ինչպէս նաեւ դաշնակից բարձրաստիճան զինուորականներ ժողովի նստած էին հիւսիսային Ֆրանսա, դղեակի մը մէջ՝ քննելու համար Լուտէնտորֆի առաջիկայ յարձակողականին ծրագրով ստեղծուած կացութիւնը: Գերմանական բանակը զարհուրելի հարուած մը տուած էր մեր ուժերուն եւ բրիտանական Ե. զօրաբաժինը սկսած էր նահանջել:

Մեր զինուորական պետերը գիտէին որ այդ յարձակողականը զետ նախաբանն էր անհամեմատ աւելի մեծ կռիւի մը զոր թշնամին կը պատրաստէր ջախջախելու համար դաշնակից բանակները արեւմտեան ճակատին վրայ. Ուրեմն անհրաժեշտ էր ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ այդ պատրաստութեանց մասին.

Վերոյիշեալ ժողովին ներկայ էր նաեւ Ամերիկացի գնդապետ մը որ միաժամանակ վարիչն էր զօրավար Փըրշինկի սպայակոյտի ինթէլիճընսին: Վիճաբանութեանց ընթացքին գնդապետը՝ պատասխանելով Մարաջախտ Ֆօշի հարցումներուն, ժողովականներուն կը յանձնարարէ իր պաշտօնակիցներէն մէկը, որուն կարելի էր վստահիլ տեղեկութիւններ ստանալ գործը:

— Ձեզ ուզեր վիրաւորել որ եւ է պաշտօնակից, բայց համոզուած եմ որ ես՝ իմ ձեռքիս տակ ունիմ հիմա ձեր փնտռած անձերը... մասնաւորաբար մէկը որ մեծ փորձառութիւն ունի այս տեսակ խնդիրներու մէջ... — պատահմամբ կը յաջողէինք քաղել մեր՝ ուզած տեղեկութիւնները, եթէ արտօնենք իրեն որ փորձ մը կատարէ...

Ժողովը կ'ընդունի այդ առաջարկը: Ամերիկեան գաղտնի սպասարկութենէն չորս հոգի խորհրդակցութիւններ կը կատարեն դաշնակիցներու համապատասխան կազմակերպութեան քանի մը անդամներուն հետ եւ ծրագիր մը կը պատրաստեն իրենց առաջադրած աշխատանքներուն մասին. Գործի պիտի սկսէին Սպանիայէն, ուր թէ Անգլիացիները, թէ Ֆրանսացիները եւ թէ մանաւանդ Ամերիկացիները լրտեսական բջիջներ հաստատած էին նախապէս:

Հասկնալի պատճառներով չեմ ուզեր յիշել այդ չորս գործակալներուն անունները: Հետեւաբար պատմութեան ընթացքին տրիծու անուններ պիտի տամ իրենց. այսպէս — փնդապետը — առաջնորդը — հազարապետը եւ երկրաչափը:

Ամէնէն առաջ ճամբայ պիտի ելլէր գնդապետը, որ առահան սպաներէն կը խօսէր եւ ծանօթ էր երկրին աշխարհագրութեան եւ սովորութիւններուն: Սահմանը անցնելէ յետոյ ազատութիւնը պիտի ընէր ան. այնպէս մը պիտի ձեւացնէր որ իբրեւ թէ «դրամանդութեամբ դրպարտուած էր Ֆրանսայի մէջ, բայց յաջողած էր կծիկը դնել. իր խօսակցութիւնները ուղղուած պիտի ըլլային միշտ Դաշնակիցներուն դէմ, իսկ Գերմանիոյ մասին պիտի արտայայտուէր համակրանքով: Պիտի հասկցնէր իր շուրջիններուն թէ կարեւոր տեղեկութիւններ ունէր ամերիկեան բանակի կազմին, ուժին ինչպէս նաեւ ռազմանիւթի քանակութեան ու յատակագծին մասին:

Առաջնորդն ու Հազարապետը Սպանիա պիտի անցնէին Հէնտէյի ճամբով՝ աջակցելու համար իրենց պաշտօնակցին:

Եւ ահա օրին մէկը «գնդապետը» կը մեկնի: Անցագիր կամ ինքնութեան որ եւ է թուղթ չունէր գրպանը: Հէնտէյ՝ Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը, կը հասնի իրիկունը ուշ ատեն եւ կը գիշերէ խեղճ ու կրակ պանդոկի մը մէջ: Յաջորդ առտուն, համաձայն նախապէս կարգադրուած ժամանակացոյցի մը, «առաջնորդն» ու «Հազարապետը», որոնք Սպանիա հասած էին իրմէ առաջ, յանկարծ «կը ձերբակալեն» զինքը՝ փողոցէն անցնող բազմութեան աչքին առջեւ՝ իբրեւ «վը-տանգաւոր զեղծարար ու խաբեբայ» եւ ամերիկեան սպասարկութեան կեդրոնատեղին կը տանին զայն:

Խաբեբայութեան ձերբակալութեան լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարածուի քաղաքէ քաղաք եւ կը հասնի, ի մէջ այլոց, Սան Սէպասթիանօ, ուր Գերմանիոյ գաղտնի սպասարկութիւնը գրասենեակ մը ունէր: Այդ պարագան շատ աւելի կ'ուրախացնէ մեր գործակալները:

Մէկ կողմէն սահմանապահին ըսպանիական պահակախումբը հրաւէր կը ստանայ որպէսզի զայ աչօք-բացօք տեսնէ ձերբակալուած «չարագործը», յետագային անոր ինքնութիւնը դիւրաւ ստուգելու համար: Միւս կողմէն «Առաջնորդն» ու «Հազարապետը» կ'աշխատին որ «Գնդապետը»... փախչի. Վտանգաւոր էր ձեռնարկը, կրնար սպաննուիլ, բայց եւ այնպէս այդ տեսակ դժբախտութիւն մը ինչ արած էին՝ յանուն հայրենիքի ապահովութեան:

Եւ ահա նոյն գիշերն իսկ «զեղծարարը» կը յաջողի փախչիլ: Բանտապահները կը կրակեն ... եւ եւէն, ոստիկանները կը հետապնդեն զինքը, բայց անօգուտ:

(Շար.)

մը կամ Հայութիւն մը արուեստը կը բաժնէ այն արուեստէն, որուն առաջին տիպարը կուտայ Պէթհովէն. Հոն ուր ԺԸ. դարու երաժիշտներուն մեծամասնութիւնը նկարագրական կը ստեղծեն յօրինել, հնչական ազդեցութիւն բառ կարելին սրտաբին երեւոյթները թարգմանել պիտի [illegible] միայն, Պէթհովէն կը մտնէ իր պատկանէն ներս, ու մեզի չատ անգամ կը ծանուցանէ բնութենէն կրած իր տպաւորութիւնները, քան նոյնինքն բնութիւնը նմանցնելու իր ջանադրութիւնը։

Ստոյգ է որ Պէթհովէն հակառակ հաւատալ կը թուէր, երբ բարեկամի մը հետ Հայլիկէնչթաթի շրջականեր իր պտոյտած պահուն՝ կ'ըսէր անոր — «Հոս է որ գրեցի գեղջկերգի տեսարանը, վերի լորամարգինները, սոխակները, կկուները ալ հետս յօրինեցին զայն».

Իրր ապացոյց պիտի տրուին նաեւ Սէկիւթօին մէջի բնականէն առնուած գեղջկական պարը՝ իրարու վրայ չինկող իր պատերով։

Կամ մրրիկը, որ այնքան յաջողութիւն գտաւ Փարիզի մէջ իր առաջին կործադրութիւններուն ընթացքին, ու կարելի պիտի ըլլայ ըսել թէ Հ.[illegible] սնրգական նամերգութիւնը նկարագրական երաժշտութիւն մըն է նախ եւ առաջ։

Բայց պէտք է խոստովանիլ թէ երկուն, լորամարգին, սոխակը միայն երկրորդական դեր մը կը խաղան գործին ամբողջութեան մէջ, կամ լաւ եւս ըսել թէ՝ եթէ վտակին կարկաչը եւ թռչուններուն երգը տարբեր կը հայթայթեն համերգութեան, այն տարրերը ներկայացուած չեն իրենց ինքնին հետաքրքրական, այլ միայն իբրեւ նի թ կը [illegible] մերգագրական հրաշալի [illegible] մը, եւ իբրեւ [illegible] հիանալի ու զգայուն մեղեդիներուն որոնք երաժշտ. մը սրտէն ցայտած բլլան երբեք։

Ասոր համար է որ Պէթհովէն սա այնքան կարեւոր մտադրութիւնը կը դնէր առաջին ջութակի նուագատետրին վրայ. «Մտաւանդ զգացումի արտայայտութիւն քան նկարչութիւն»։

Հոն կը կայանայ բնութիւնը երաժշտութեամբ վերարտադրելու նոր ուղղութեան մը մեկնակէտը։ Պէթհովէնէն ի վեր է որ նուագատեղծներու նկարագրական երաժշտութիւնը «հոգեկան վիճակ մը ընել վերցան»։

Գործ 70 թիւին տակ լոյս կը տեսնեն Պէթհովէնի Երկու Եռեակները, որոնց մէջ «զարգացումի արուեստը իր վերջակէտին հասած է»։

Ժ. Քառեակը արժանի յաջորդն է գինքը կանխողներուն։

Մի պէմօլ մաժէօր սօնաթը (գործ 81) միակն է՝ Հովուերգական նամերգութեան հետ՝ որ հեղինակին ձեռքէն ելած ծրագիր մը կը պարունակէ։ Իւրաքանչիւրի մասին սա բացատրական վերնագիրները կը դնէ ան.— Հրաժեշտը, Բացակայութիւնը, Վերադարձը։ Բայց անեկին չի չեշտեր իր գաղափարը։ «Անոնք յուզումներ են որ արգելք կը հանդիսանան ունկնդիրին մոլորելուն, եւ կը ճշդեն իւրաքանչիւր կտորին գլխաւոր գաղափարը»։

ՅՈՒԼԻԱ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ԷՐԳԻԾԱՇԽԱՐՀ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐԴԻՒՍՏ

ՄՈՒԼԻՈՆ

Ոստիկան մը մէջ նստած էինք քանի մը բնաւաներ ու անցուցած կը շատախօսէինք. Աւելի ճիշդը ամէն ոք կ'ձգրաւ [illegible] վերանար մարդագոյն տեսարաններու մէջ։

Պարզ է որ խօսակցութիւնը կը դառնար ապագային միաձակաւանութեան մասին։

Մեր մէջ կը գտնուէր բասական կրօնիկ հարստութեան տէր անձնաւորութիւն մը որ իր կարողութեան պէս կրկնէր կր. Անիկա հեղինակարար [illegible]

— Ամէնքդ ալ դրամ ունենալ կ'ուզէք, առանց յիշելու իմաստուն խօսքը որ կ'ըսէ.— Դրամը երջանկութիւն չի բերեր։

[illegible]

— Ես ալ ճիշդ այդպէս պիտի խօսիմ երբ հարստանամ. առկայն հիմակ ու հիմակ, ինծի համար, միակ բանը որ կրնայ երջանկութիւն բերել, անի ալ դրամն է։

Ուրիշ մը, աւելի վճռականօրէն [illegible]

— Կը նախընտրեմ դրամին բերած [illegible]

[illegible]

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՔՐԷՍԻՏԷՆ ՄԱՐԴՈՐՍ ՄԸ ՀԱՐՏԱՏԵԼՈՒ

ՈՐ ՈՍԿԱՆՈՒԵՆԱՅԻ ԴԵԿՏ. 7ԻՆ, ԻՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ, ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ԽՄԲ ԸՆԿԵՐՈՋ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԵՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ ԿՆՔՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԱՅՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ ԱՋՆՈՒՕՐԻՆ ՄԷՋԻ ՏՐԱՄԱԴՐԵՑ «Detective» ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹԻՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յացուցով՝ դրոշ մը իր կեանքին եւ ուրիշ յուրիշներ.

[illegible]

— Ես չեմ ուզեր. մինակ փափաքս է պատիւ պարտքերէս։ Պարտատէր մը ազգատէ մը աւելի գէշ բան է։ Ես կը գոհանամ աղքատութիւնով։

Վեցերորդ մը աւելցուց.

— Ես ալ ձեզի պէս կը մտածէի պարտք ունեցած չլլալով։ Հիմա առկայն չէ չեմ կրնար քիչիկ մը հարստութեան։ Դրամ կ'ուզեմ, խանութ մը եւ տնակ մը տէր ըլլալու համար։

Հարուստ որ արհամարհական լռութեամբ մը մտիկ կ'ընէր. պատասխանեց բոլորին մէկ անգամէն՝ ըսելով.

— Երանի՜ աղքատներուն, քանզի անոնք կրնան մտնել արքայութեան մէջ երկնի.

Այո, երանի ձեզի որ կրնաք երազել։ Միակ երանութիւնը երազելն է։ Ես այդ երջանկութենէն զրկուած եմ ընդմիշտ։ Ուզածս կ'ընեմ՝ այսինքն իղձերս, բաղձանքներս, երազներս անմիջապէս կը ստանամ...

Եօթներորդ մը ձեռքը երկնցնելով՝

— Տուր ինծի դրամներդ մեզի, որպէսզի դուն ինքդ ալ կարենաս մեզի պէս երազել։

[illegible]

— Ձեզ խօսիր... Թէ չէ՞ գոհ ես ալ շոմէօֆ պիտի ըլլաս

[illegible]

— Բայց շոմէօֆ աշխատիլ չի նշանակեր, այլ ասանկ գործի ըլլալ։

— Այո, սակայն, աշխատանքի հետ կապը խզուած չէ։ Ես կ'ուզեմ ամէն կապ խզել աշխատութեան հետ։ Ոչ գործաւոր, ոչ ալ անգործ։ Ես գլօշար պիտի ըլլամ։

[illegible]

— Եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, յարմար յօդուածով մը այս ախտաւորի երեւոյթը [illegible]

[illegible]

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (181)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Այդքանը, բաւական էր որ վանահայրը սիրէր մտածողութի։

Անշուշտ կոյր չէր վանահայրը. կը նկատէր մանկամարդ կնոջ եւ Վաչէի մտերմութիւնը, ժամերով առանձնացած խօսակցութիւնը, [illegible]

այդ մասին Գարեգին վարդապետին ալ բան մը չյայտնեց, բայց վճռականօրէն որոշեց խօսիլ, բացատրութիւն մը պահանջել անորմէ.

Թէեւ վանահայրը Վաչէի առած [illegible]

[illegible]

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

դեցիկերէն կաշեւորուած։ Շէնքին հանգը կը գտնուին մարզարանները, զբօսական խաղերու համար, խորը՝ հարիւրի չափ կառատուններ՝ մանկական կառքերու համար։ Մանդուղները եւ բակերը կը մաքրէն ու Թէ գինուորները կ'ընեն, այլ մասնաւոր մարդիկ, որոնց ամսականն ալ կը վճարուին։ Իւրաքանչիւր յարկաբաժնի վարձքն է օրական մէկ շիլին (5 ֆրանք), մէկէ բլլալով տաքութիւն եւ լոյսը։ Նոյն հրամարներ խաչիւր՝ օդանաւային գինուորներու համար։

Թ. Ր. ԱՐԱԾ, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուէր Ազգերու Լիկայի Ժողովին կատարելու համար, Պոլիս վերադարձաւ։

ՄԱՏՐԻՏԸ, անխնայ ռմբակոծութեան ենթարկուեցաւ Ծնունդի օրը։ Զօր. Ֆրանքօ իր հրամանատարութեան տակ առած բոլոր զօրքերով, նոր յարձակողական մը կը պատրաստէ։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ եւս որոշեց հրապարակ ծանուցում մը Ազգերու Լիկայի մէջ, այսինքն ճանաչեց Եթովպիոյ իտալական գրաւումը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ 1937 Յունուար 1էն սկսեալ միայն 30 մարքի գերմանական դրամ պիտի կրնան տանիլ, փոխանակ 60ի։

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԼՈՐՏ ՄԸ, Նըֆիլտ, 214 միլիոն ֆրանք արամադրեց իր գործազուրկ հայրենակիցներուն։ Ուրիշ գումարներ ալ հատկացնելով, յարդ վերջերս 730,000,000 ֆրանք տրամադրած է մարդասիրական նպատակներու։

Թոնրթղակ. Ժողով գինուորագրութեան առթիւ

Բոլոր հայ գինուորագրուածները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը երկուշաբթի իրիկուան ժամը 8.30ին, 120 Պուլվար տը Պէլվիլի սրահին մէջ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Ընկերութեան վիճակահանութեան շահած են հետեւեալ թիւերը.— 7, 29, 53, 60, 78, 82, 128, 158, 159, 170, 174, 187, 193, 195, 210, 218, 237, 244, 254, 257, 260, 267, 272, 275, 288, 292, 297, 303, 308, 317, 326, 352, 355, 385, 396, 397, 408, 412, 419, 420, 435, 440, 446, 452, 470, 480, 482, 492, 514, 517, 532, 544, 572, 573, 577, 588, 589, 601, 602, 621, 632, 633, 675, 677, 705, 717, 727, 745, 754, 758, 766, 769, 795, 803, 808, 820, 837, 844, 865, 868, 879, 887, 905, 914, 919, 922, 936, 945, 947, 958, 960, 963, 1010, 1014, 1021, 1032, 1040, 1056, 1060, 1062, 1065, 1066, 1072, 1098, 1118, 1140, 1144, 1165, 1177, 1197, 1198, 1202, 1206, 1213, 1217, 1221, 1230, 1232, 1250, 1256, 1268, 1272, 1281, 1284, 1290, 1298, 1304, 1305, 1319, 1320, 1331, 1335, 1345, 1355, 1360, 1362, 1373, 1381, 1394, 1395, 1403, 1409, 1420, 1428, 1438, 1439, 1452, 1461, 1494, 1499, 1504, 1513, 1525, 1528, 1534, 1536, 1566, 1572, 1579, 1582, 1597, 1621, 1629, 1636, 1646, 1659, 1675, 1699, 1700, 1701, 1704, 1706, 1718, 1725, 1730, 1749, 1775, 1776, 1785, 1790, 1821, 1829, 1837, 1840, 1849, 1856, 1858, 1868, 1870, 1874, 1879, 1903, 1904, 1906, 1907, 1912, 1967, 220, 1048, 1860։

ՆԱՆՕԲ.— Շահողներէն կը խնդրուի, մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամով, ներկայանալ Դպրոցասէրի վարչութեան, առանձնաց համար իրենց պարգեւները։ Կը յայտարարուի, որ այդ պայմանաժամը լրանալէն վերջ կատարուած դիմումները ընդունելի չեն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70.
(ԽՐԽՈՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 29 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. [redacted]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆԸ

Անշուշտ այսօրուան մեր պանդխտութիւնը չի նմանիր երէկուանին։

Այն ատեն — Հայաշխարհի ցաքուցրիւ եւ պատերազմէն առաջ — միեւնոյն երկրին մէկ ծայրէն միւսը, կամ սահմանէ սահման կ'անցնէին պանդուխտները, տնտեսական կամ քաղաքական պատճառներով։ Ուրիշ բազմութիւններ ալ կը ցրուէին՝ Պալքանները, Եգիպտոս եւ մինչեւ Ամերիկա, միշտ վերադառնալու յոյսով։ Բուն բառով տարագիրներ չէին անոնք, թէեւ իրական արտագաղթ մըն էր որ տեղի կ'ունենար, մասնաւորապէս նօսրացնելով Հայրենի աշխարհը։

Այսօրուան պատկերը հիմնական տարբերութիւն մը կը ներկայացնէ, նաեւ, ուրիշ տեսակէտով մը։

Բոլորովին արմատէն կտրուած, վերջին մնացորդ մըն է որ աշխարհի հովերուն յանձնուեցաւ մէկ անգամէն, տարածուելով ամէնէն անմատչելի ցամաքներուն վրայ։

Շատերը որ բեւ կապեցին ու հեռացան 1922ին, այն միամտութիւնն ունէին թէ նորէն պիտի բացուին ճամբաները, դէպի Թուրքիա կամ Կովկաս, Հայաստան։

Առաջինը ցնորք մըն էր, որ բարեբախտաբար կարճ տեւեց, իսկ երկրորդը բարեհաճութեան խնդիր մը, որ երեւան կուգայ պարբերաբար, իբրեւ ներգաղթ։

Եւ այսպէս տասնըհինգ տարի բոլորեցինք, տրտնջալով, անիծելով, բայց միեւնոյն ատեն յարմարելով իւրաքանչիւր միջավայրի։

Ամբողջ բազմութիւններ Ֆրանսա թափեցան, ընդհանրապէս իբրեւ գրամագլուխ ունենալով իրենց բազուկը, արհեստ մը կամ աննշան խնայողութիւն մը։

Առեւտրական, արհեստաւոր թէ մտաւորական, այր թէ կին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ դարձան բանուոր։ Իրենց բարի կամքէն կախում չունէր գործին տեսակը։ Եւ գործեր կ'առաջարկուէին որոնց վրայ տարրական գաղափար անգամ չունէին։

Եւ սակայն, տարիներուն հետ, ստացան վարժութիւն մը որ չատերու նախանձը կը գրգռէր։ Ընտելացան միջավայրի մը որ հետաւոր կապ անգամ չունէր իրենց ապրած երկիրներուն հետ։

Ուրիշներ ալ աջէն-ձախէն դրամագլուխ ճարելով, արհեստանոցներ եւ խանութներ բացին, մանր ճարտարագործութիւններ հիմնեցին, ուշագրաւ դիրքեր գրաւեցին արհեստի եւ առեւտուրի այս կամ այն ճիւղին մէջ։

Դեռ ուրիշներ տիրանալով արհեստագիտական գաղտնիքներու, դարձան «որակեալ բանուոր» կամ ազատ արհեստաւոր։

Իսկ անոնք որ գործարան ինկեր էին առաջին առթիւ, միշտ ձգտեցան, «սեւը ներս, ճերմակը դուրս», կարելի եղածին չափ շուտ ազատիլ ծուխ ու մուրէն, վիթխարի մեքենաներու ճանչցէն եւ հրաշէկ հնոցներու կրակէն, ինքնագլուխ գործեր հաստատելու համար։

Բոլորովին նոր կեանք մը կը սկսէր, սրընթաց եւ համայնակուլ, եւ այդ արշաւին մէջ հայ կինն ալ ետ չմնաց։ Ընդհակառակն, յաճախ աւելի ճարպիկ փրթաւ քան այրը։ Եւ այսօր բազմաթիւ տարագիրներ իրենց կիներուն կամ աղջիկներուն ձեռներէցութեան եւ աշխատանքին կը պարտին իրենց վիճակին բարելաւումը։

Առաջին չէն տարիներէն վերջը, երկու աննախընթաց տագնապներ, 1926—27 եւ 1932էն ասդին, վեր ի վայր շրջեցին ինչպէս ամբողջ երկրին, նոյնպէս մեր գաղութին կեանքը։

Տագնապը ամէնէն առաջ կը հարուածէր աշխատաւոր ձեռքերը, եւ մանաւանդ օտարը։ Տասը առ հարիւրը եւ ուրիշ սահմանափակումներ ու խստութիւններ սեւ մշուշի մը պէս թառեցան հազարաւոր բոյներու վրայ։ Ոչ արտ ունէին որ վարէին, ոչ ալ ձմրան պաշար։ Տարիները բոլորած էին իբրեւ բանուորներ, եւ ահա մեքենաբար կը ցամքէր աղբիւրը,— «Գործ չկայ» կամ «իրաւունք չունիս աշխատելու»։

Այս ցնցումներուն ալ կրցաւ դիմանալ տարագիր բազմութիւնը։ Դիմացաւ ակռաները կճրտելով, բայց միշտ ելք մը գտնելով։

Անշուշտ բոլորովին անճար բազմութիւններ ալ ունեցանք, եւ ունինք մինչեւ այսօր, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ

Բայց, եթէ կարելի ըլլար բաղդատութիւն մը կատարել ուրիշ որ եւ է օտար տարրի հետ, պիտի կրնայինք ըսել թէ առաւելութիւնները կը հակին մեր կողմը։

Ոչ միայն ունեցողը չունեցողին օգնութեան հասաւ, այլեւ պարբերաբար տեղի ունեցաւ ներգաղթ, մեղմացնելով տագնապը։

Եւ այսօր, 15 տարի վերջը, եթէ փորձէինք հաշուել իսկական թշուառները, դժուար թէ քանի մը հազարէն աւելի գտնենք։

Թերեւս ամէնէն թշուառն եղաւ «ուսումնական» դասը,— ան որ ոչ «ոսկի ապարանջան» ունէր, ոչ ալ անհրաժեշտ ֆիզիքական ուժը, իր ճակատագիրը մեքենայի մը թաւալումին հետ կապելու համար։ Թէեւ, այս դասակարգին մէջ ալ շատերը ի վերջոյ յարմարեցան ամէնէն համեստ եւ սպառիչ աշխատանքներուն։

Տնտեսական կեանքի վրայ խօսած ատեն, անհրաժեշտ են թըւանշաններ եւ վիճակագրական տեղեկութիւններ։ Երկուքն ալ կը պահանջեն լայն ուսումնասիրութիւն մը, որ դուրս կը մնայ մեր նիւթէն։

Բայց եւ այնպէս, ընդհանուր ակնարկ մը վերջին 15 տարիներու տնտեսական - ընկերային կեանքին վրայ՝ բաւական է հաստատելու թէ պատկերը այնքան ալ մռայլ չէ, որքան կ'երեւայ կամ կ'ենթադրուի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԱԾ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ալեքսանտրէթի երեսփոխանները այ վաւերացուցին

Դեկտեմբեր 27ին Սուրիոյ նորընտիր խորհրդարանը միաձայնութեամբ վաւերացուց Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրը։ Ներկայ էին նաեւ Ալէքսանտրէթի շրջանին երեսփոխանները։ Վիճաբանութեանց ատեն միայն մէկ երեսփոխան խօսեցաւ Ալէքսանտրէթի գաւառի մասին, շեշտելով անոր սերտ կապերը Սուրիոյ հետ։

*** Կիրակի օր դէպի Ալէքսանտրէթ ճամբայ ելան այն երեք դիտողները որոնք նշանակուած էին Ազգաժողովին կողմէ եւ որոնց մէկը Զուիցերիացի է, մէկը՝ Հոլանտացի, միւսը՝ Դանիացի։ Երեք պատուիրակները իրենց քարտուղարներուն հետ Անտիոք պիտի հասնին դեկտեմբեր 31ին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նոր դիմումը

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները միաժամանակ ծանուցագիրներ ուղղեցին Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան, խնդրելով որ միանան միւս պետութեանց, դադրեցնելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա։ Երկու ծանուցագիրներն ալ նոյն իմաստն ունին։ Արտաքին նախարարը արձակուրդի գացած ըլլալով, փոխանորդ մը ստացաւ ծանուցագիրները։ Հիթլէր տակաւին Պավարիա կը գտնուի իր խորհրդականներուն հետ։

Այս առթիւ, նորէն զրոյց կը շրջի թէ երկու զօրաբաժին կամաւորներ պիտի ղրկուին Սպանիա։ Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, լսուած ըլլալով թէ գերմանական մարտանաւերը պիտի աւելնան սպանիական ջուրերուն մէջ, ազատելու համար «Փալոս» շոգենաւը, որ բռնուած է Սպանիոյ կառավարական մարտանաւերուն կողմէ։ Գերմանական «Տէօյչլանտ» եւ «ծովակալ Շէր» զրահաւորները, յածանաւ մը եւ խումբ մը թորփիլանաւեր կը յածին սպանիական ջուրերուն մէջ։ Կ'ըսուի թէ այս մարտանաւերը Պիլպաօ պիտի երթան, բռնուած շոգենաւին ազատումը ստահանջելու համար։ Խնդիրը շատ ծանրակշիռ հանգամանք ունի։ Նախապէս ալ այսպիսի դէպք մը պատահած էր եւ կարգադրուեցաւ բարեկամաբար։ Կը յուսացուի թէ այս անգամ ալ այդպէս պիտի ըլլայ։

*** Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարած է, շոգենաւը ազատելու համար։ Գերմանական մարտանաւերուն թիւը չէ աւելցած, բայց վճռական միջոցներ ձեռք առնուած են։

Բուռն յարձակում Մատրիտի դէմ

Կիրակի օր կատաղի ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ Մատրիտ քաղաքը, իբրեւ ազդանշանը նոր եւ աւելի վճռական յարձակումի մը։ Երկու կողմերն ալ ծանր կորուստներ կրեցին։ Զօր. Ֆրանքոյի զինուորները փորձեցին ճեղք մը բանալ, բայց ուժգին հակայարձակումի մը հանդիպեցան։ Երկու կողմերն ալ յաջողութիւններ կ'աւետեն, այս կռիւներուն մէջ։

Ապստամբներուն յարձակումը անակնկալ մը եղաւ, եւ երբ կառավարական զօրքը ինքզինքը գտաւ, հակառակորդը գրաւած էր կարեւոր դիրք մը։ Բայց չկրցաւ չարունակել յառաջխաղացութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, կռիւները վճռական արդիւնք չունեցան։

Կռիւները վերսկսած են նաեւ հարաւային ճակատին վրայ (Քորտովա)։ Ապստամբները կարգ մը յաջողութիւններ չահեցան, իսկ հանրապետական զօրքն ալ հակայարձակումի դիմեց։

*** Ապստամբներու աղբիւրէն հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, 27,000 օտարականները կը կռուին Մատրիտի շրջանին մէջ, 15 միջազգային վաշտերով, ուրիշ 15 օտարականներ ալ կեդրոնացած են Քաթալոնիա, ամէնէն արդիական սպառազինութիւններով։ Ուրեմն համագումար 42,000 օտար ռազմիկներ կը գտնուին հանրապետական բանակին մէջ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Զօր. Սանտինօ, Քաթալոնիոյ օդանաւային ուժին հրամանատարը, անհետացած է։ Կ'ըսուի թէ կամ սպաննուած եւ կամ Ֆրանսա փախած է։

150.000 ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ

մէկ ժամուան գործադուլը

Այսօր, երեքշաբթի, հանրակառքի, մեթրոյի, կազի, ելեկտրականութեան, քաղաքապետական հիւանդանոցներու պաշտօնեաները,, աւելածուներ եւն. մէկ ժամ գործադուլ պիտի կատարեն, «իբրեւ ազդարարութիւն»։ Գործադուլը պիտի կատարուի բարեկարգութեամբ, առանց խանգարելու քաղաքին հաղորդակցութիւնները։

Գործադուլին նպատակն է բողոքել Լավալի օրէնքին դէմ որ 10 առ հարիւր կը կրճատէ իրենց թոշակները եւ որ ի զօրու կը մընայ դեռ, ինչպէս եւ քաղաքապետական խորհուրդին դէմ որ կը մերժէ բանուորներուն պահանջած յաւելումը։ Քաղաքապետական խորհուրդը մեծագումար բաց մը ունենալով, միշտ կ'ընդդիմանայ որ եւ է յաւելման. ուստի կը վախցուի որ ուրիշ դժուարութիւններ ծագին։

*** Փարիզեան շրջանի մետաղագործական բանուորներ, որոնք 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջէին, որոշեցին հինգ վայրկեան գործադուլ հռչակել չորեքշաբթի օր, իբրեւ բողոքի ցոյց։

Նոր հրահանգ Իրանի Հայկական դպրոցներուն

Թէհրանի «Ալիք»ը կը գրէ (6 դեկտ.).—

Նկատի ունենալով, որ կրթական նախարարութիւնից կտրուկ հրահանգ է տրուած, որ հայկական բոլոր դպրոցներն դպրոցական բոլոր խնդիրներում պէտք է ենթարկուեն կրթական նախարարութեան ծրագրին եւ բոլոր ուսուցիչները պէտք է կրթական նախարարութեան պաշտօնական վկայական ունենան եւ բոլոր առարկաները պէտք է աւանդուեն պարսկերէնով, ուստի վերջին մի քանի օրերում գաւառների կենտրոնական վարչութեան կողմից հայկական բոլոր դպրոցներին հաղորդուեց այդ հրահանգը, եւ շեշտուեց, որ վերոյիշեալ դպրոցները պարտաւոր են նախարարական հրահանգներու կէտերը լիովին ի կատար ածել։

Այժմ վերոյիշեալ դպրոցները բնդառաջ գնալով այդ կարգադրութիւններին, ուսուցիչներ վարձելու եւ նոր ծրագիրներ կազմելու աշխատանքով են զբաղուած՝ վերոյիշեալ հրահանգն իրականացնելու համար։

*** Նոյն թերթին համաձայն (1 դեկտ.), կրթական նախարարութիւնը Ատրպատականի կրթական վարչութեան հրահանգած է հայկական Սիրուս միջնակարգ դպրոցը յուծել։ Աշակերտներուն ազդարարուած է իրենց ուսումը շարունակել պետական միջնակարգ դպրոցներու մէջ

Անգլիա եւ Իտալիա կը համաձայնին

Լոնտոնի եւ Հռոմի թերթերը կը հաստատեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Միջերկրականի մասին։ Համաձայնութիւնը կը նուիրագործէ իրերու ներկայ վիճակը։ Երկու կողմերը փոխադարձաբար կը ճանչնան իրենց ստացած դիրքերը եւ կ'երաշխաւորեն Հնդկաստանի ճամբան՝ Անգլիոյ համար եւ արեւելեան Ափրիկէի ճամբան՝ Իտալիոյ համար։

Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշած ըլլալով հիւպատոսութեան վերածել Ատտիս-Ապէպայի դեսպանութիւնները, մեծապէս օգնեցին նօսրացնելու մթնոլորտը։ Երբ վերջնական հանգամանք առնէ այս համաձայնութիւնը, Ֆրանսա եւս պիտի միանայ։

Այս առթիւ, իտալական թերթերը կը հերքեն այն լուրերը թէ Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը նոր ճամբու մը կը հետեւի եւ թէ պիտի վերաքննուին Գերմանիոյ հետ հաստատուած յարաբերութիւնները։ Ընդհակառակն, բոլորն ալ կը շեշտեն թէ Գերմանիոյ հետ քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւնը Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմերէն մին կը կազմէ եւ չի կրնար փոխուիլ։ Ասիկա չի նշանակեր թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութիւնը նպատակ մըն է ինքն իր մէջ։ Ընդհակառակն, Իտալիա կ'ուզէ գործակցիլ նաեւ միւս պետութեանց հետ։

Չինացի մաւաջախտներ ձաշցուեցան

Չինաստանի վերջին դէպքերը յանգեցան եղերակատակերգական վախճանի մը։

«Կարմիր» մարաջախտ Չանկ Լանկ, որ գերի բռնած եւ 15 օր պահած էր Չինաստանի դիկտատորը, Չանկ - Քայ — Շէկ, ոչ միայն ազատ արձակեց եւ Նանքին ղրկեց զայն, այլեւ ներողութիւն խնդրեց, «իր ոճիրին համար»։ 200,000 Չինացիներ հաւաքուած էին Նանքինի մէջ, դիմաւորելու համար Չանկ - Քայ — Շէկը։

Չանկ - Լանկ իր գրած նամակին մէջ կ'ըսէ— «Ես կոշտ եւ դաժան բնաւորութիւն մը ունիմ։ Ահա թէ ինչո՛ւ գործեցի այդ անպատկառ եւ ոճրային արարքը։ Ես ձեզի հետեւեցայ մինչեւ Նանքին, իբրեւ ապաշխարանք, ընդունելու համար արժանի պատիժը։ Պատրաստ եմ նոյնիսկ մահը ընդունելու, եթէ կրնայ բարիք բերել իմ երկրիս։ Թող ձեր բարեկամական զգացումները արգելք չըլլան ինծի հանդէպ բռնելու այն դիրքը որուն արժանի եմ»։

Չանկ - Քայ Շէկ ալ իր կարգին նամակ մը գրելով, կը խոստովանի թէ ինքն է պետական հարուածին պատասխանատուն, քանի որ չկրցաւ կատարեալ կարգապահութիւն հաստատել բանակին մէջ։ Եւ ներողութիւն կը խնդրէ ազգէն։

Կ'ըսուի թէ դիկտատորը պիտի հրաժարի։ Այս տարօրինակ հաշտութիւնը վստահութիւն չի ներշնչեր Ճափոնի մէջ, ուր ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին։

ՑԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը ջնջելով Ատտիս Ապէպայի դեսպանատունը, որոշեց դեսպանատուն մը հաստատել Թէհրանի մէջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գործավարներու խորհուրդը որոշեց մշակելի նոր հողեր բաշխել Սպիտակ Ռուսիոյ եւ արեւելեան Ռուսիոյ գիւղացիներուն։ Գլխաւոր նպատակն է աւելցնել հողագործական արտադրութիւնը եւ խրախուսել գիւղացիները։ Տասներկու ամսուան մէջ երրորդ անգամն է որ կառավարութիւնը նոր հողեր կը բաշխէ գիւղացիներուն և մինչեւ հիմա տրամադրած է 12 միլիոն արտավար։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Մասովայի առջեւ, երբ ճամբորդները ցամաք կը հանէր։ 26 հոգի մեռան, 100 հոգի վիրաւորուեցան։ Գրեթէ բոլորն ալ բանուորներ էին։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ընկերութիւնը եւ Թուրքիա երկար եւ տաժանելի բանակցութիւններէ վերջ, պայմանագիր մը ստորագրեցին, որուն համաձայն Թուրքիա գիծը պիտի գնէ վճարելով 6 միլիոն ոսկի։ Ընկերութիւնը պիտի պահէ իր բոլոր արժեթուղթերը եւն.։ Փոխարժէքին վճարումը պիտի կատարուի պետական պարտաթուղթերով, զուիցերիական ֆրանքի վրայ, 5 առ հարիւր տոկոսով եւ 20 տարի պայմանաժամով։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՐԴԱԼ Գ. ԷՋ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է

Նախընթաց յօդուածով մը (Յառաջ, 10 դեկտ.) պարզեցինք թէ, Անդրկովկասեան ներկայ «սահմանագծումը» ինչ անպատեհ աշխարհագրական դրութեան մը մէջ կը դնէր Հայաստանը։ Այժմ քիչ մըն ալ ծանրանանք անոր տնտեսականպայմաններուն վրայ, որոնք նոյնքան մտայլ են որքան աշխարհագրական պայմանները.

Մեծ Հայքի 15 ընդարձակ նահանգներէն միայն երեքին՝ Այրարատի, Սիւնիքի ու Գուգարքի փոքրիկ մասնիկները կը մտնեն ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ.

Ռուսական նախապատերազմեան բաժանումներէն խորհրդային Հայաստանը իր մէջ կը պարփակէ Ա.—Երեւանի նահանգը՝ բացի իր ամենաբերրի շրջաններէն, որոնցմէ Սուրմալուն տրուած է Թուրքիոյ, իսկ Շարուր-Նախիջեւանը՝ Ատրպէյճանի։

Բ.— Թիֆլիսի նահանգին Լօռի գաւառակը։

Գ.— Կարսի նահանգի Աղբաբա շրջանի արեւելեան մասը։

Դ.— Գանձակի նահանգին Ղազախ, Շամշատին, Զանգեզուր եւ Մեղրիի շրջանները

Ե. Հայաստանը ունի 29.500 քառ. քիլ. տարածութիւն, որուն 1400 քառ. քիլ. կը կազմէ Սեւանի լիճը։ Այս փոքրիկ հողամասը մեծ մասամբ բռնուած է լեռներով, որոնց ստորոտին տակ կը սփռուին սահմանափակ դաշտեր։ Դժբախտաբար բացի Այրարատեան դաշտի Վէտիբասար, Զանգիբասար եւ Գառնիբասար ստորաբաժանումներէն, ոչ մէկ տեղ կը հանդիպինք արտակարգ բարեբերութեամբ մը օժտուած հողերու։ Շիրակի համբաւաւոր դաշտը, «Հայաստանի չանմարանը», ըստ Խորենացիի, բնաւ չարդարացներ այդպիսի տիտղոս մը, քարքարուտ է եւ անջրդի։ Պէտք ունի ոռոգման լուրջ աշխատանքներու, որպէսզի կարենայ ապահովել տեղական գիւղացիութեան համեստ օրապահիկ մը։

Երկիրը այսօր ունի 1 200 000 բնակ, որուն ...000ը ... Երեւան 140.000, Լէնինական 70.000 Ղարաքիլիսէ կամ Կիրովական 15.000, Ստեփանաւան 5000, Դիլիջան 6000, Իջեւան 10.000, Նոր Բայազիտ 15.000, Գորիս 10.000, Վաղարշապատ 9000). 920.000ն ալ գիւղացի։ Այս թիւերը համեմատութեան դնելով, որոշ կերպով կը տեսնենք որ Հայաստանի քաղաքները չունին համապատասխան բնակչութիւն ... անդամներ անդամներէն անդամնիւթերով պարենաւորելու համար, եւ մինչ ամէն երկրի մէջ կառավարութիւնները գերմարդկային ճիգերով կը կասեցնեն, գիւղացիին դէպի քաղաք խուժումը, կարծէք թէ Հայաստանի մէջ վարչական մարմինները դայն կը քաջալերեն, թոյլ տալով Երեւանը 500.000 բնակչութեամբ օժտելիք ճարտարապետական արտասոց ծրագիրներու մշակումը։ Ծրագիրներ որոնք Հայաստանը պիտի նմանցնեն, իրենց յաջողութեան պարագային, խոշոր գլուխով ու փոքր մարմնով մանուկի մը։ Աւստրիոյ օրինակը մէջտեղն է։ 6.000.000նոց այս երկիրը չկրնար սպրեցնել 1.500.000նոց Վիէննան, կը տուայտի տնտեսական տագնապի ճիրանկերուն մէջ, մշտական պէտք ունենալով օտար փոխառութեանց, ողջ կանգնելու համար։ Երկրի մը ուժը գիւղացին է, քաղաքացին երկրորդական գանգուած է։ Գիւղացին է որ կը մատակարարէ երկրի մը հացը, միսը եւ ճարտարարուեստական անհրաժեշտ նախանիւթերը։

Անցնինք հիմա բուն նիւթին. Հայաստանը ըլլալով ծովերէ կտրուած երկիր մը, իր արտածումները եւ ներածումները կախուած են դրացիներու քմահաճոյքէն, պէտք է որ գոնէ ինչահեղձ չըլլալու համար, դառնայ տնտեսական միաւոր մը, այսինքն բաւականաչափ կերպով արտադրէ անհրաժեշտ նախանիւթեր, թէ ինչափով ներկայ սահմանները բաւարարութիւն կուտան հայ ժողովրդի տնտեսական պահանջներուն, ատիկա պիտի քննենք հիմա, անաչառօրէն, հիմնուելով խորհրդային Հայաստանի պետական վիճակագրութիւններուն վրայ։

Հայաստանի հողերուն տարածութիւնը կը հասնի 2.800.000 հեքթարի, որուն 800 000ը արօտավայր, 350.000ը անտառ, 400 000ը մշակելի հող, իսկ 1.250.000ն ալ անմշակելի հողեր։ Մասնագէտները կ՚ըսեն թէ այս վերջին թիւէն 250.000ը կարելի է ոռոգել ու մշակելի դարձնել, բայց այդ օրէն ի վեր տասներկց տարի անցած է եւ այդ ուղղութեամբ մեծ արդիւնք մը ձեռք չէ ձգուած։

Արօտավայրերուն վրայ կ՚արածին 700.000 խոշոր, 1.700.000 մանր եղջերաւոր անասուններ, 30.000 ձի, 25.000 խոզ։ Հայաստանի գիւղացին չունի Եւրոպացի ագարակապանին համբերութիւնը, կենդանիները անհամեմատ կերպով վտիտ են եւ կուտան շատ քիչ քանակութեամբ կաթ, պանրախտի, խոտի (մանաւանդ ձմեռ ժամանակ) եւ խնամքի պակասի պատճառաւ Բաղդատական պատկերի մը կը քաշենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Զուիցերիոյ կովը կուտայ 3000 քիլօ կաթ, Հայաստանինը 325 քիլօ, Եւրոպայի եզը կը կշռէ 450 քիլօ, Հայաստանինը 250 քիլօ, Եւրոպայի ոչխարը կուտայ 4 ու կէս քիլօ բուրդ, Հայաստանինը միայն 1 ու կէս քիլօ.

Եւ հակառակ այս իրողութեան, կ՚ըսեն թէ ունինք պէտք եղած միսը, իւղը, բուրդը, պանիրը եւ կաշին։

Հայաստանը ունենալով 1.200.000 բնակչութիւն, իրեն համար անհրաժեշտ է, տարեկան 300.000 թոնօ ցորեն, մինչդեռ երկիրը կ՚արտադրէ միայն 200 000 թոնօ, որով երկու երրորդ չափով կը բաւարարուի տեղական արտադրութեամբ հացի պահանջը եւ պարտաւոր ենք ամէն տարի 100.000 թոնօ ցորեն ներմուծել արտասահմանէ։ Ծանր բեռ մը մեր նման աղքատ երկրի մը համար։

Բացի ցորենէն Հայաստանը կ՚արտադրէ 100.000 թոնօ գարի, եգիպտացորեն եւ այլ արմտիքներ, բաւարար ներքին պէտքերու։

Հայաստանը այգիներու, մրգաստաններու եւ բանջարանոցներու երկիր է, այս նախանիւթերը երկրին մէջ կը զարգացնեն գինիի, քոնեակի, պահածոներու, ալքոլի եւ ոգելից ըմպելիներու. ճարտարարուեստները, բայց Վրաստան, Թուրքիա, Իրան եւ Ատրպէյճան հաւասար չափով օժտուած են այս մարզին մէջ։ Այն օրը որ Հայաստանը կտրուի Ռուսաստանէն, որո՞ւ պիտի արտածէ իր գինին ու պահածոները, առանց փոխարժէքով իրեն պէտք եղած հացը գնելու համար։

Այլ նախապատերազմեան Ռուսահայաստանին ազգային հարստութիւնն էր, Կողբի, Կաղզուանի, Օլթիի եւ Նախիջեւանի աղահանքերը կ՚արտադրէին տարին 250.000 թոնօ աղ. Կարսի դաշնագրով Կողբը, Օլթին եւ Կաղզուանը տրուեցան Թուրքիոյ, իսկ Նախիջեւանը դարձաւ Նախկրայ։ Այսօրուան սահմաններով Հայաստանը աղ չունի, դայն կը գնէ հարեւան երկիրներէ։

Անտառները կը գրաւեն երկրին միայն մէկ տասներորդ տարածութիւնը. Կարսի դաշնագրով Թուրքերը գրաւած են Սողանլուի հռչակաւոր կողերը։ Թաթարները անտառահարուած Ղարաբաղը։ Այսօր Հայաստանը չունի իրեն պէտք եղած փայտը, եւ հակառակ շինութեան քարերու առատութեան, մեր հայրենիքին մէջ կայ բնակարանի պակաս, բան մը որ գըլխաւոր արգելքներէն մին ցոյց կու տայ ներգաղթի ընդարձակման դէմ։

Պատերազմէն առաջ Երեւանեան նահանգի հարստութեան կարեւոր աղբիւրներէն մէկն էր բամպակը, Սուրմալուով եւ Նախիջեւանով միասին կ՚արտադրուէր տարեկան 60 000 թոնօ բամպակ։ Այսօրուան սահմաններով Հայաստանը կ՚արտադրէ միայն 30.000 թոնօ, որ չի բաւեր մինչեւ իսկ երկրի տեղական պէտքերուն։ 1930ին Հայաստան պարտաւորուած էր ներածել 159 վակոն բամպակեղէն։

Գլխաւորաբար արեւմտահայ՝ Բիթանացի գաղթականները գործ տուին ծխախոտի մշակութեան, շերամաբուծութեան եւ մեղուաբուծութեան, որոնք արտածման եւ ... կարեւոր աղբիւներ են Հայաստանի համար։ Գիտունի հանքերէն՝ յիշենք պղինձն ու կապարը, բայց ծանր ճարտարարուեստի ամէնէն էական մասնիկը՝ երկաթը կը պակսի Հայաստանին եւ ատիկա ծովագուրկ երկրի մը համար ճակատագրական նշանակութիւն ունի։ Լէնինականի մօտ կը մշակուի ընտիր ճակնդեղ, սակայն դայն Վրաստան կը տանին շաքարի վերածելու համար.

Եւ տարր հետեւանքով Հայաստան պատրաստ է ներածել տարեկան 3000 թոն շաքար, ատիկա ալ անդրկովկասեան տնտեսական քաղաքականութեան մէկ ուրիշ բացասական պարագան է.

Առոր փոխարէն Հայաստանի մէջ հիմնած են, գինիի, իշխանածուկի, պահածոյի, կաշիի ...աշխատանքի, ձէթու. աղի, ձաւալէքի, մեքենագործական, քիմիական եւ ելեկտրական ճարտարարուեստներ, այս վերջինին համար օգտագործելով Հայաստանի ջրային ուժը։ Սակայն այս բոլորը եւ երկաթուղիները բանեցնելու համար Հայաստանը չունի իր անհրաժեշտ վառելանիւթը։ 1920ին Քօսոր-Բէնճակի հանքածուխը կը բաւէր մասամբ երկրին պէտքերուն, բայց այսօր այդ շրջանները անցած են Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ։ Եթէ Ռուսերը քաշուին Անդրկովկասէն եւ Ատրպէյճան մերժէ տալ իր նաւթը, ինչպէս բրաւ Կովկասի ժողովուրդներու անկախութեան տարիներուն (1918—20), որո՞ւկ՚ց պիտի առնայ Հայաստան իրեն պէտք եղած վառելանիւթը։ Ասիկա շատ ծանր հարցում մըն է որուն դժուար է պատասխանել։ Եթէ Նախկրայը չըլլար, պիտի կրնայինք Ջուլֆայի ճանապարհով Իրանէն ներածել հանքածուխ եւ նաւթ։

Հոս կը վերջացնենք մեր ուսումնասիրութիւնը։ Ինչպէս ցոյց կուտան վերոյիշեալ պատկերները, արդի սահմանագծումը տնտեսական խիստ դժուարակ պայմաններու տակ դրած է Հայաստանը։ Զուինինք աղ, երկաթ եւ վառելանիւթ։ Սահմանային արդարադրուած պահանջելը ոչ նացիոնալիզմ է, եւ ոչ ալ ուլյօնիզմ, այլ պարզ տնտեսական պահանջ, ինքնաբաւ դառնալու հարց։ Մինչ մեր հարեւանները քաղաքական նկատումներով գրաւած կը պահեն Հայապատկան հողամասեր, եւ Հայաստանը կը խեղդեն սահմանափակ տարածութեան մը մէջ, նացիոնալիզմ ուրիշ ծանր յանցանքով մը կը ծանրաբեռնեն իրենց քաղաքական խիղճը, յանցանք մը որ միայն մէկ բառով կ՚որակուի,— իմպերիալիզմ։

ԱՐԱՄ ՈՐԴԻ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դեկտ. 20ին միշտաբեկ եւ դառնադէմ սառն հողին յանձնեցինք Սեդրակ Սասունիի մարմինը....

Երկու չարաթ է ինչ հոգիս կը տառապէր, միտքս եւ գիտակցութիւնս ձ՚ըմբոստանային եւ երբեք չէի կարող հաւատալ, որ չկայ այլ եւս մեր սիրելի կենսուրախ, քաղցրաժպիտ Սեդրակը։

1922ին էր, երբ առաջին անգամ նրան հանդիպեցայ եւ առաջին անգամից իսկ իր վրայ դարձրեց իմ ամբողջ ուշադրութիւնը։

Ահաւոր պատերազմից յետոյ հրաշքով ճողոպրած եւ վերապրող հայութիւնը, որ հազիւ կարողացել էր երաղներ առեղծել իր լուսաւոր եւ բախտաւոր քաղաքական կեանքի մասին, նորից ընկել էր ազետալի եւ անտանելի վիճակի մէջ։ Հայաստանի քաղաքական ծանր կացութիւնը, խորհրդային իշխանութեան կատարած խժդժութիւնները սովահար հայութեան հանդէպ, աննկարագրելի տառապանքները գաղթահայութեան, որի անդէկ նաւը ենթակայ ծանր փոթորիկների, թափառում էր ծովից ծով, մի կայանից միւսը եւ դեռ չէր կարողացել իր հանգրուանը գտնել։

Ահա այդ ծանր օրերին, Փարիզի դաշնակցական՝ ուսանողները, գիտակցելով ժամանակի եւ կացութեան ծանրութիւնը, համախմբուած Փարիզի ժողովարաններից մէկում, ձիգ էին թափում եւ միջոցներ էին որոնում չարիքը կասեցնելու, աղէտը մեղմացնելու համար։ Դրանց մէջ առողջ դատողութեամբ եւ լրջութեամբ աչքի էր ընկնում մի գանգրահեր երիտասարդ ուսանող, որ այն ժամանակ կարծեմ Փարիզի իրաւաբանական համալսարանի երկրորդ թէ երրորդ կուրսի մէջ էր։ Դա Սեդրակ Սասունին էր.... • •

Փարիզից հեռանալուց յետոյ, ամէն անգամ, երբ իմ միտքը զբաղւում էր այն հարցով, թէ անհետացող դաշնակցական հին սերունդին ո՞վ քեր պիտի յաջորդէ՞, դրանց մէջ առաջիններից մէկը լինում էր Սեդրակ Սասունին ... Տարիներ յետոյ, երբ նորից առիթ ունեցայ Սեդրակին հանդիպելու Փարիզում, զարմացմամբ նկատեցի, որ Սեդրակը կարծես թէ կորցրել էր իր հետաքրքրութիւնը դէպի դաշնակցական խնդիրները եւ ճնշըւած իր անձնական հոգերի տակ, ըղբաղւում էր անհատական գործերով։ Սակայն բարեբախտաբար այդ վիճակը երկար չտեւեց եւ նա նորից երեւան եկաւ իր ամբողջ եռանդով.

Եւ այն ժամանակ, երբ խոշորանում ու մեծանում էին նրա աշխատանքները, ահա մի բիրտ եւ անարգ ձեռք վերջ է դնում նրա կեանքին

Աշմեցուցիչ եղեռը դեռ եւս մութ է իր բոլոր ծալքերով. պարզ է միայն որ անհրաժեշտ է եղել որքան կարելի է շատ շուտ մէջտեղից վերցնել Սեդրակին եւ վերցնել այնպէս, որ նա չկարողանայ խօսել, դատել կամ բացատրել

Անբասրութիւնը մտածուած, չափուած եւ ձեւուած է եղել իր բոլոր մանրամասնութեամբ եւ ոճրագործ ձեռքը մեծ ճշգութեամբ կարողացել է իր դերը կատարել ... Եւ մտածող, արամաբանող, դատող ու աշխատող Սեդրակի տեղ մնաց մի դիակ, որին հարիւրաւոր երիտասարդներ արտասուաթոր աչքերով սեւ հողին յանձնեցին ..

Ցեղ պատերազմեան դաշնակցական մտաւորականութիւնը յանձին Սեդրակի կորցրեց իր առաջաւոր եւ տաղանդաւոր գործիչներից մէկին եւ այդ կորուստն է, որ այսօր ողբում ենք մենք։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՍԻՐՄԱԼԻ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ
Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԽՄԲ.— Ընկեր Խօսրով Թիւթիւնճեան «Յուսաբեր»ի մէջ պարզելով ողբացեալ ընկերոջ կեանքն ու գործը, հետեւեալ ձեւով կը պատմէ անոր աղատումը՝ տարագրութեան սարսափներէն.—

1915ի Ապրիլեան եղեռնին, Թոքաթոյի հայ ազգաբնակութեան հետ կը տարագրուի մինչեւ Տէր Զօրի անապատները եւ կը ճաշակէ այն բոլոր զարհուրանքը, որ հայ ժողովուրդին վիճակուած էր։ Ամայի անապատի կիզիչ արեւին տակ, ցնցոտիներու մէջ մնացած, բուսական գոյութեան մը պահպանման համար, ան ջրկիրութիւն կ՚ընէր, ճահճային տիղմերուն մէջէն ...ջուրը։ Ան հաւանաբար այնտեղ ալ, սովի մատնուած, գատապարտուած էր շատերու պէս կնքել իր մահկանացուն, եթէ բարեդէպ պատահմունք մը չգար զայն փրկելու։

Զրկիրութեան իր աշխատանքի ընթացքին, որ իրմէ կը պահանջէր հեռաւոր շրջագայութիւններ, Սեդրակը կը գտնէ անապատի փոշիներուն մէջ թաղուած հաստափոր բնագիտական գիրք մը, Ֆրանսերէն լեզուով։ Սովորութիւն կ՚ընէ իրր գերագոյն սփոփանք ամէն օր որոշեալ ժամին կարդալ զայն եւ ապա քարի մը տակ պահել։ Սեդրակի համար մեծագոյն հաճոյքը կը դառնայ առանձնութեան մէջ ամէն օր կարդալ իր սիրած հատորը։ Այդ օրերուն Դամասկոսէն բըժշկական առաքելութիւն մը անապատը կուգայ, կառավարութեան կարգադրութեամբ, գաղթականներու առողջական կացութիւնը քննելու համար։ Արաբ բժիշկ մը պատահաբար կը նկատէ ցնցոտիներու մէջ կիսամերկ մարդ մը, որ թաղուած էր Ֆրանսերէն գրքի մը ընթերցանութեան մէջ։ Մեծ կ՚ըլլայ իր զարմանքը։ Կը հետաքրքրուի հայ երիտասարդի կեանքով եւ առած ուսումով, հագուստները փոխել կուտայ եւ իրեն հետ Դամասկոս կը տանի ուր հիւանդանոցի մը մէջ առողջապահական պաշտօն մը կ՚առաջարկուի Սեդրակին. Շատ կարճ ժամանակի մէջ Սեդրակ կը սորվի մանրէաբանական եւ տարրալուծական գիտելիքներ եւ կը դառնայ հիւանդանոցի մէկ անհրաժեշտ պաշտօնեան։

Ոգեւորական մըն էնաւ. Սեդրակի փախուստը Դամասկոսէն դէպի Եգիպտոս 1917—18 տարեթիւերուն Դամասկոսի մէջ քանի մը դաշնակցական ընկերներ դիրար գտնելով՝ խումբ մը կը կազմեն եւ կ՚որոշեն արտասահման անցնիլ։ 1918ի սեպտ.ին, խումբը, որուն մէջ կար Սեդրակը, Պէյտէմէնեկ ու ... —իրենք ալ Պէտէվի հագուստներու մէջ ծպտուած — Դամասկոսէն դուրս կուգայ դէպի Ամանի անապատը եւ կը հասնի Էմիր Ֆէյսալի եւ գնդ. Լօրէնսի բանակատեղը։ Խումբի մնացեալ անդամները կ՚ըլլան — եթէ չենք սխալիր — Յովհ. Թաշճեան, Յովթ. Սեւակ, Մարտիրոս Սարեան եւն. Անոնք իբր պատերազմական գերիներ վար կը գրուին եւ կը ղրկուին Եգիպտոսի քէմփերը։ Սեդրակ, շնորհիւ իր գիտցած անգլիերէնին, կը դառնայ թարգման եւ այդ պաշտօնի շնորհիւ ալ ձեռք կը բերէ շարք մը ազատութիւններ Զինադադարէն յետոյ, բազմաթիւ դիմումներէ վերջ է միայն որ անգլիական իշխանութիւնները կ՚ազատեն զինք զինուորական գերութենէ։ Ան կ՚ազատի եւ Պոլիս կ՚անցնի 1919ի սեպտ. ամսին։

1919ին, ուրեմն նոյն թուի աշնան, Պոլսէն Սեդրակը կը մեկնի Փարիզ, համալսարանական կրթութիւն ստանալու համար։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԵԹԻ ՀԱՐՑԸ •
ԵՒ ՖՐԱՆՍ. ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Les Guêpes թերթին մէջ (22 դեկտ.) կը կարդանք.—

Սուրիոյ հարցին մէջ Թուրքիոյ միջամտութիւնը եկաւ հաստատել իրողութիւնները այնպէս ինչպէս կը ներկայացնենք։

Գոյութիւն ունի անգլիական ծրագիր մը, որ է Ֆրանսայէն խլել Սուրիան եւ այնտեղ տեղաւորել Անգլիան։ Այս ծրագրին առաջին մասը կը կայանայ այն ենթրիգներուն մէջ, որոնցմով Անգլիա կ՚աշխատի, Փարիզի իր մանկլաւիկներուն եւ Ինթէլիճէնսի Դամասկոսի գործակալներուն մեղսակցութեամբ, հռչակել Սուրիոյ «անկախութիւնը», բաժնելով Սուրիան Ֆրանսայէն։ Ծրագրին երկրորդ մասը կը կայանայ այն ցանկութեան մէջ, որ է ստեղծել, Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ, «արաբական մեծ պետութիւն մը», անոր գլուխը դնելով Բրիտանիոյ ծախուած տեղացիներ։

ՄԻԹ ԿԱՊՈՅՐԱՋՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Հետքը չէն կրնար գտնել. փնտռտուքը կը շարունակուի երեք, չորս օր. ոստիկանական իշխանութեանց «Կ՚ափակցին» նաեւ «Դնդապետին» երկու բարեկամները Սքանչելի էր այս երկրորդ յաջողութիւնն ալ, դէպքերը իրարու կը յաջորդէին համաձայն իրենց ակնկալութեան եւ ծրագրին։

Ցեռոյ յանկարծ տարաձայնութիւն մը կ՚ելլէ թէ «խարեբան» Սան Սեպաստիանը անցած է. Առաջնորդն ու Հագալուսիտոր պաշտօն կը ստանանձնել անոր շուքին եւ շարժումներուն։ Կարելին պիտի փորձէին անոնք՝ Սան Սեպաստիանոյի գերմանացի գործակալներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար փախստական «գեղծարարին» վրայ եւ խորամանկ միջոցներու պիտի դիմէին, որպէսզի գործակալները համոզուէին թէ ամերիկեան ոստիկանութիւնը լրջօրէն եւ անկեղծօրէն կ՚աշխատէր ձերբակալել զայն։

Արդարեւ, տասու մը «Առաջնորդն» ու «Հագալուսիտոր» ...պանդոկը կ՚երթան եւ կը խուզարկեն անոր սենեակը, թէեւ շատ լաւ գիտէին որ ան դուրս ելած էր այդ պահուն. իրենց գլխաւոր նպատակն էր, անշուշտ, աղմուկ եւ իրարանցում ստեղծել պանդոկին մէջ։ Իրենց մեկնումէն յետոյ, գնդապետը կը վերադառնայ եւ սենեակին տակնուվրայութիւնը տեսնելով բուռն կերպով կը բողոքէ պանդոկին տէրոջութեան։ Այդ վայրկեանին անծանօթ մը կը մօտենայ իրեն եւ ցած ու հանդարտ ձայնով մը կ՚ըսէ.

— Եթէ կը հաճիք իմ սենեակս բարձրանալ, կրնամ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ ձեզի՝ խուզարկութիւնը կատարողներուն մասին։

Գնդապետը անմիջապէս կը կռահէ իր խօսակցին ինքնութիւնը, կը հասկնայ թէ գործը կարգին է եւ կուտայ շատ խորամանկ պատասխան մը.

— Իրա՞ւ կ՚ըսէք, ուրեմն ծանօ՞թ էք իրենց...՝ իմ մասիս ալ բաներ մը գիտէք անշուշտ ... բայց ես ձեզ չեմ ճանչնար...; ինչպէս կրնամ ձեր սենեակը գալ... չեմ համարձակիր.... տարօրինակ աշխարհ է... ով գիտէ ինչեր կրնան պատահիլ... եւ սակայն տուէք ինծի սենեակին թիւը. կարելի է միտքս փոխեմ եւ սկսիմ վստահիլ ձեր խօսքին...

Անծանօթը կուտայ թիւը ու կը հեռանայ։

Ինչպէս ըսի, գնդապետը անմիջապէս կռահած էր որ այդ բարեացակամ պարոնը անդամ էր գերմանական գաղտնի սպասարկութեան։ Գիտէր որ ամէնուն ուշադրութեան առարկան էր պանդոկին մէջ եւ սակայն կ՚ուզէր առնել վճռական քայլը։ Կէսօրէն յետոյ առաջին յարկը կը բարձրանայ եւ կը զարնէ սենեակին դուռը։ Ներս կը մտնէ. տասուն իրեն հետ խօսող անձէն զատ, չորս հոգի եւս կային այնտեղ՝ գրասեղանի մը շուրջը բոլորուած։ Այլեւս ոչ մէկ տարակոյս — իր դիմացը ունէր Գերմանիոյ Ինթէլիճէնսին հինգ անդամները։ Հետաքրքիր էր այդ պատահութիւնը որուն անհամբեր կը սպասէր։ Ամենայն քաղաքավարութեամբ կ՚ընդունեն զինքը։

— Ծանօթ ենք ձեր դժբախտութեան, դիւրել կուտայ ներկաներէն մէկը. եթէ մեզի օգնէք, մենք ալ կը խոստանանք օգտակար ըլլալ ձեզի... գերմաներէն գիտէ՞ք ...

— Ոչ, միայն սպաներէն եւ ֆրանսերէն գիտեմ, կը պատասխանէ Գնդապետը։

Սուտ էր. ջուրերու պէս գերմաներէն կը խօսէր։

Գերմանացիները փոքրիկ խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն իրենց մայրենի լեզուով. Գնդապետը կը լսէ ու կը հասկնայ անոնց արտասանած ամէն մէկ բառը առանց, ի հարկէ, յայտնի ընելու։

Զեմ գիտեր ինչու այնքան դիւրահաւան ու միամիտ են Գերմանացիները։ Անմիջապէս համոզում կը գոյացնեն թէ իրենց հիւրը տրամադիր է ծառայելու Գերմանիոյ դատին։

— Գերմանիոյ հակալրտեսական կազմակերպութեան անդամներէն ենք մենք Սպանիոյ մէջ, կը բացատրեն իրեն սպաներէնով, վստահելի գործակալներու պէտք ունինք.... եթէ մեզի աջակցիք, լաւ վարձատրութիւն կը ստանաք.,. տեղեկութիւններ կ՚ուզենք. շահեկան տեղեկութիւններ .. եթէ ծառայէք մեր դատին, շատ բարի, իսկ դաւաճանութեան մը պարագային աշխարհին որ ծագն ալ մտնէք, մենք կը գտնենք ձեր հետքը եւ կը սատկեցնենք... այսպէս են մեր պայմանները... եթէ մեր առաջարկը հաճելի չէ ձեզ՝ կամ եթէ կը վախնաք, հիմակուց ըսէք, այլապէս միացէք մեզի եւ ծառայեցէք հաւատարմօրէն։

Գնդապետը ժամանակ կ՚ուզէ մտածելու համար։

— Շատ լաւ... մինչեւ ժամը 3.30 կը սպասենք ..., առայժմ ցտեսութիւն...

Որոշեալ ժամուն «գեղծարարը» կը վերադառնայ եւ կը յայտնէ իր որոշումը։

— Կ՚ընդունիմ ձեր առաջարկը .. Ամերիկացիները գին նշանակած են գլխուս համար... ես անմեղ եմ, բայց կ՚ուզեմ վրէժս առնել ...

Գերմանացի գործակալները ցաւով կը լսեն այդ բառերը եւ իրեն կը խոստանան գերմանական կայսրութեան հովանաւորութիւնն ու պաշտպանութիւնը։

- Երկար է մեր կայսրութեան բազուկը եւ բռունցքը ուժեղ՝ հարուածելու համար ... Կարգ մը սովորական խօսակցութիւններէ յետոյ, ապաստրկութեան պետը կը յայտնէ գըլխաւորին կատարելիք պաշտօնին տեսակը։

— Վերջերս Ամերիկացիները Ֆրանսական նաւահանգիստի մը մէջ ձերբակալեցին Գերմանացի մը... իբրեւ լրտես ամբաստանուած է եւ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ ...ուտով.. Միւլլեր անունով ճանչցուած է ան, բայց իրականին մէջ անդամ է Գերմանիոյ բարձրագոյն ազնուականութեան... Քայզէրը չափազանց շահագրգռուած է այդ անձով եւ անհամբեր կը սպասէ անոր փախուստին... Ուրեմն, դուք հիմա Ֆրանսա պիտի երթաք այդ գործը յաջողցնելու առաքելութեամբ։

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Կրնայ ըլլալ որ Թուրքիա իր նախաձեռնութեամբ միջամտեց Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ, կամ կրնայ ըլլալ որ Անգլիոյ դրդումով շարժեցաւ. տարբեր չէ կարեւորը: Այն օրէն ի վեր երբ ամէնքը կը կարծեն թէ այսօր վաղը Ֆրանսա բռնէրը ձգելով պիտի սարպէ հեռանալ Սուրիայէն, բնական է որ հրապարակ գան անհամբեր աւարին աչք տնկողները, մասնաւորաբար Անգլիան, որ երբեւ հարցին ծանօթ, կ'ուզէ ստանալ առիւծի բաժինը:

Միանգամ ընդմիշտ յայտարարենք բոլոր անոնց թէ Ֆրանսա բարեկամական զօրաւոր կապեր ունի Սուրիոյ, Ճէպէլ Տրիւզի, Լիբանանի Ալեւինե... երկրին եւ Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ, եւ շուտով Ֆրանսա կացութեան տէր կը դառնայ, վճռական ուժերով կը զօրացնէ Սուրիան: Ասկէ զատ զինուորական ատեանի մը առջեւ, պետութեան դէմ դաւաճաններու ամբաստանութեամբ պիտի դատէ այն թշուառականները, որոնք, նոյն իսկ Փարիզի մէջ, յանդգնեցան գործել Անգլիոյ դրդումով

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԻՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փրոֆ. Ս.Մ.Վէլլէր կը գրէ «Խորհ. Հայաստանի մէջ (29 նոյ.) —

Վերջին 16 տարիներու ընթացքին բացուեցաւ Հայաստան երկրին ընդերքը, երեւան հանուեցան հանքային անսահման հարստութիւններ, որոնց մէկ մասին արդիւնաբերական շահագործումն սկսած է արդէն:

Մետաղային հանածոներէն, Հայաստանի մէջ, լաւագոյններն են Ալլահվերտի, Շամլուղի, Դաւիթի Ա. գարակի, Զիրուխլուի պղնձահանքերը, Սեւանի գունաքարը (քրոմիտ), Փիրզովզանի եւ Ագարակի արճճաքարը (մոլիպտէն):

Ոչ-մետաղային հանածոներէն նուազ արժէքաւոր չեն անոնք հարստութեամբ բազմատեսակ շինաքարերը (պեմզա), վիւլքանքարերը (տուֆ), հրաբխային մոխիրն ու լաւան, կրանիթը, սեւակուճը (պազալթ), եղնգաքարը (օպսիտիան), թրաքարերը (սիաքոմիթ), կրաքարերը, մարմարինները, ծանրաքարը (պարիթ), զանը, կաւը, եւն.:

Երեւակայեցէք որ ցարական կառավարութիւնը հետաքրքրուած չէր երկրին հանքային հարստութիւններով եւ շինաքարը կը ներածէր Իտալիայէն, երբ կարելի է ամբողջ աշխարհի հայկական շինաքար մատակարարել:

Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ երեւան հանուած պղինձի 17 միլիոն թոն պաշարին մեծագոյն մասը կը գտնուի Հայաստանի մէջ եւ պղինձի տարեկան ձուլագործութիւնը մեծ դեր կը խաղայ Խ. Միութեան պղինձի արդիւնաբերութեան մէջ: Գալ տարի, երբ կը սկսի Փիրզովզանի պղինձի հանքերուն շահագործումը, այդ դերը աւելի եւս կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ:

Երեւանի գործարանը խրոմպիկի կը վերածէ Սեւանի գունաքարը եւ թրաքարի հետ խառնելով կը պատրաստէ «Երեւանի կանաչը» ու մեծ դեր պիտի խաղայ արդիւնաբերական ներկի պատրաստութեան մէջ.

Միւս յատկանիշն ... ցոյց կու տայ նաեւ ոչ-հանքային նիւթերու արդիւնաբերութիւնը: «Արարատ» կը ձուլենք գորշ եւ կարծր սեւակուճը, վերածելով մայթեր սալարկելու, մեկուսիչ տարրերու: Արարատի կրաքարը կը վերածուի կրաշիւսի: Նոյն այդ քարը կը ղրկուի Կիրովական, ուր քիմիական գործարանին մէջ կը վերածուի արհեստական պարարտանիւթի: Դարձեալ Արարատի կրաքարը կը ղրկուի Երեւանի արհեստական ձգախէժի գործարանը, ուր կը պատրաստուի ացէթիլէն.

Հայաստանի ամէն գոյնի եւ երանգի փխրաքարերը (տուֆ), երկրին մէջ հոյաշէն կառուցումներու ծառայելէ զատ, կը ղրկուին Խորհ. Միութեան այլ երկիրները:

Հայկական շինաքարը կը գործածուի ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ եւ կ'արտածուի մնացեալ մասը: Փամբակի սեւակուճը կը գործածուի փողոցները սալարկելու, կը զարդարէ բնակարաններու եւ շէնքերու ճակատները:

Հայկական թրաքարը եւս, որ այնքան առատ է երկրին մէջ, մեծ կարեւորութիւն ունի արդիւնաբերութեան համար, — Նուռնուսի թրաքարը կը ղրկուի բովանդակ Խորհ. Միութեան շաքարի գործարաններուն՝ շաքար զտելու համար:

Հայկական մարմարինը եւս ոչ միայն կ'օգտագործուի երկրին մէջ, այլ եւ կ'արտածուի. Դսեղի անկիւնաքարը տեսակ մը կաւ է որ կը դիմանայ բարձր ջերմութեան եւ մեծ դեր կը խաղայ ճարտարարուեստութեան մէջ:

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՕՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Այս չորեքշաբթի, Օր. Սիրարփի Տէր Ներսէսեան իր ատենական թեզը պաշտպանեց, Սորբոնի մէջ, ծանօթ հեղինակութիւններէ բաղկացած ատեանի մը առջեւ, եւ ստացաւ գրականութեան վարդապետի տիտղոսը: Ժիւրիին նախագահն էր փրոֆ. Շնեոր, (մասնագէտ 17րդ դարու արուեստին), իսկ անդամներն էին բիւզանդագէտներ Միլէ եւ Շառլ Տիլ, փրոֆեսորներ Ֆոսիյոն եւ Լավըտան: Իր գլխաւոր թեզն էր Բիւզանդական Մանրանկարչութիւն (Illustration de Roman de Borloom — բիւզանդական ձեռագիր). եւ անոր լրացուցիչը՝ Հայկական Մանրանկարչութիւն, 12րդ, 13րդ եւ 14րդ դարերուն մէջ.

Այս տողերը հապճեպով կը գրեմ: Շնորհապարտ եմ իր գործերու ազնիւ հրատարակիչին, որ առենին իրազեկ պահեց զիս: Այս զգացումը կը բաժնեն նոյնպէս բոլոր հայ եւ օտար ունկնդիրները, որոնք յուզումով հետեւեցան Օր. Սիրարփիի անսովոր հմտութեամբ ու նուրբ ճաշակով զրահուած պաշտպանողականին, բազմազան հեղինակութեանց առջեւ, եւ ասիկա՝ մագիստրական վեհութեամբ մը. Օր. Ս. Տէր-Ներսէսեան որ ստացած է դասական շատ լուրջ կրթութիւն մը, տարիներէ ի վեր բիւզանդական խորունկ ուսումնասիրութիւններ կատարած է, եւ իր տեսակէտները քաջահմուտ մասնագէտներու ուշադրութենէն չեն վրիպեր. Իր տեղը ապահոված է արդէն իսկ՝ մեծ բիւզանդագէտներու շարքին մէջ, իբրեւ մասնագէտ Արդէն տարիներէ ի վեր, Ամերիկա, Wellesley Collegeի մէջ, փրոֆէսէօրի պաշտօն ունի.

Իր թեզը հրապարակ կ'ելլէ քանի մը օրէն: Չափազանցած պիտի չըլլամ, հիմակուընէ ըսելով թէ իր այդ երկը, զոր կատարած է անվիճելի ձեռնհասութեամբ մը, աւելի կ'արժէ քան այն ձեռնարկները որ եղած են ցարդ, Հայը Եւրոպացիին ծանօթացընելու նպատակով: Եւ Հայուհի մըն է որ այս բարոյական յաղթանակին դափնին կը տանի — միս մինակը, իր անձնական միջոցներով: Առ այժմ կը շնորհաւորեմ զինքը հրապարակաւ, քանի մը օրէն, ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելու խոստումով.

Հ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ (Յառաջ). — Մեր դպրոցը, որ կը գտնուի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեան տակ, տօնեց Ամանորը Դեկտ. 20 կիրակի գիշեր, ժամը 8ին, Ժան տ'Արքի սրահին մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: Ուսուցիչ Գ. Ցարութիւն Ցովսէփեանի բազմամեայ խօսքէն վերջ, բեմին վրայ շարուած աւելի քան 35 աշակերտներ գեղեցիկ ներդաշնակութեամբ երգեցին «Ազատն Աստուած»: Ասոր հետեւեցան արտասանութիւն, երգ, պար եւ շուրջպար, որոնք այնքան մեծ յաջողութեամբ կատարուեցան որ ներկաները հիացումով կը ծափահարէին անդադար: Գնահատելի է Գ. Ցովսէփեանի տարած աշխատանքը, որուն շնորհիւ քանի մը ամսուան ընթացքին կրցած է յաջողութեամբ գլուխ հանել հանդէսին կազմակերպումը: Իբրեւ քաջալերանք կ'արժէր 35 փոքրիկ դերակատարներուն անունները զատ զատ յիշել, բայց «Յառաջ»ը տրամադրելի տեղ չունենալով, ստիպուած եմ զանց առնել.

Միջնարարներուն ջութակի վրայ ընտիր կտորներ նուագեց Գ. Գասպար Աբրահամեան, իսկ Գ. Բարսեղ Ներսէսեան ջութակով կ'ընկերանար մեներգող փոքրիկներուն: Գաղութիս տարէց անդամներէն՝ Գ. Գարեգին Սարգսեան բեմ հրաւիրուելով, մօտաւորապէս կէս ժամ խօսեցաւ եւ թելադրեց մեր մատաղ սերունդը կրթել ու զօրացնել ֆիզիքապէս, բարոյապէս եւ մտաւորապէս, որպէսզի անոնք չձուլուին

Հանդէսի միջոցին բոլոր աշակերտները ստացան իրենց նուէրներն ու կաղանդչէքը: Ազգ. Միութեան վարչութիւնը մեծ ջանքերով գլուխ հանած էր նաեւ այս գործը: Դպրոցի մը ընթացքին վիճակախաղ տեղի ունեցաւ եւ 25 հոգի շահեցան զանազան առարկաներ, նուիրուած հայ առեւտրականներու կողմէ. Գ. Գրիգոր Քէնտիրեան վաճառք յայտնեց հանգանակութիւն մը կատարել ի նպաստ դպրոցին եւ 20ֆրանք նուիրեց: Կարճ ժամանակի մէջ հանգանակուեցաւ 250 ֆրանք: «Կաղանդ պապան» կողով մը խնձորով բեռնաւորուած կաղնեաց ներկաները, որոնք կուէրներ տրամադրեցին փոխադարձաբար: Կը յուսանք թէ բաւական կոկիկ հասոյթ մը ունեցաւ դպրոցը:

Փակման խօսքը տրուեցաւ Ազգ. Միութեան նախկին ատենապետ ընկ. Ս. Ստեփանեանի, որ ի տես փոքրիկներու աննախընթաց յաջողութեան, յուզուած շեշտով մը ըսաւ.— «Հայրենակիցներ, արժանաւոր եղած ժողովուրդ մըն ենք եւ անոր անօգնական կը թափառինք Եւրոպայի շլացնող պողոտաներուն վրայ, մինչ ձուլումի ենթակայ: Օրհնութիւն չէ՞ այս դպրոցը որ ապագայի ահաւոր վտանգէն պիտի փրկէ մեր մատաղ սերունդը: Դուք տեսաք այսօր ձեր փոքրիկները, որոնցմէ շատերը նոյնիսկ հայերէն բառ մը արտասանելու դժուարութիւն կը կրէին, իսկ այսօր շնորհիւ այս վառ օջախին տաքցած են անոնք հայկական շունչով եւ կը դայլայլեն մեր պապերուն մեղմաձայն լեզուով: Թէեւ մը գութ ունեցէք ձեր սիրասուն զաւակներուն հանդէպ, եւ թէ չէք ուզեր ապագային անոնց անէծքին ենթարկուիլ, այսուհետեւ մէկ սիրտ մէկ հոգի ջանանք մեր այս փոքրիկ դպրոցին մակարդակը աւելի եւս բարձրացնել»:

Ուրա՞նք թէ անտարբեր գտնուող ծնողներուն սրտին մէջ արձագանգ պիտի գտնէ այս արտասուօչ խօսքը:

Ցայտագիրը այնքան ճոխ էր որ, առտուան ժամը մէկն էր երբ ժողովուրդը ցրուեցաւ, հինգ ժամ անդադար ժպտախառն արցունքով հայկական տաքուկ մթնոլորտ մը ապրելէ յետոյ: Միայն պիտի խնդրէինք կազմակերպիչ մարմինէն որ քիչ մը աւելի ուշադրութիւն դարձնէր կարգապահութեան:

Հարգանքի

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Դեկտեմբեր 19ին, Խէչանի դպրոցի նախկին տեսուչ Գ. Թուքէն Աբրահամեան Սորպոնի մէջ պաշտպանեց աւարտական ճառը՝ «Իրանական բարբառաբանութիւն, Համադանի եւ Իսպահանի հրէական բարբառներ ուսումնասիրութիւնը եւ Բաբա Թահէրի բարբառը»: Գ. Աբրահամեան արժանացաւ դոկտորական աստիճանի «avec mention très honorable»: Մեր շնորհաւորութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՐԿԻՆ Կ'ՈՒԶԵՆ ԽԱԲԵԼ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.).

«Խորհրդային Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան քարտուղար Ա. Ամատունի, խօսելով ներգաղթի խնդրի մասին, ըրած է խիստ յատկանշական յայտարարութիւններ:

«Նոր հողերը ոռոգելուց յետոյ — ըսած է ան — երկրի բարեկեցութեան էլ աւելի բարձրացման զուգընթաց, խորհրդային Հայաստանը կ'ընդունի ներգաղթող աշխատաւոր Հայերի նոր խմբեր: Բայց այդ բնաւ չի նշանակեր, որ մենք որ եւ է մէկին թոյլ կը տանք այդ գործը քաղաքական սպեկուլյացիայի (շահադիտութեան) միջոց դարձնել»

Թէ ե՞րբ պիտի ոռոգուին նոր հողերը եւ ե՞րբ պիտի բարձրանայ երկրի բարեկեցութիւնը այնքան, որ խորհրդային կառավարութիւնը բարեհաճի ներգաղթող Հայերու խումբեր ընդունիլ, այդ մասին Ա. Ամատունի ոչինչ ըսած է: Սակայն, եթէ նկատի ունենանք խորհրդային կառավարութեան 15 տարիներու դառն փորձը Հայաստանի մէջ, չենք կրնար շատ ալ լաւատես ըլլալ այդ մասին:

Մոսկուա, ինչպէս յայտնի է, ամբողջութեամբ կը քամէ Հայաստանի հանքերու եւ խոշոր ճարտարարուեստի արտադրութիւնները եւ այնքան պզտիկ տարեկան գումար մը կը յատկացնէ Հայաստանին շինարարական ձեռնարկներու համար, որ Հայաստան ի վիճակի չէ խոշոր բարելաւումներ մտցնել իր տնտեսութեան մէջ եւ ընդարձակ տարածութիւններ ոռոգել՝ մշակութեան յարմար դարձնելու համար. Եթէ Մոսկուա Հայաստանի հետ չվարուէր խորթ զաւակի մը պէս եւ ընէր գէթ այնքան, որքան ըրաւ Վրաստանին եւ Ազրպէյճանին, անցած 15 տարիները միանգամայն պիտի բաւէին, որ պզտիկ Հայաստանի մէջ եղած բոլոր անապատային հողերը ոռոգուէին եւ բաւականաչափ բնակարաններ շինուէին 100000էն մինչեւ 200 հազար ներգաղթող Հայերու համար: Եւ այն, ինչ որ Մոսկուա չըրաւ մինչեւ այժմ, շատ քիչ յոյս կայ, որ պիտի ընէ առէ նաեւ, մանաւանդ որ հայկական երեք կարեւոր գաւառներու եւ Հայաստանի հանքերու եւ խոշոր ճարտարարուեստի ամբողջական արտադրութիւններու յափշտակման նախապատրաստումով ան անգամ մը եւս անհերքելի կերպով ցոյց տուաւ, թէ մտադիր չէ երբեք աւելի արդար քաղաքականութեան մը հետեւելու Հայաստանի հանդէպ:

Ուստի լաւագոյնը, զոր կարելի է սպասել, պիտի ըլլայ մինչեւ այժմ եղածէն ոչ աւելին, այսինքն՝ քանի մը տարին անգամ մը Մոսկուա պիտի բարեհաճի 1000—1500 ներգաղթողներու կարաւան մը ներս առնել Հայաստան:

Ա. Ամատունի չէ մոռցած ըսելու, թէ իրենք որ եւ է մէկուն թոյլ պիտի չտան ներգաղթի գործը «քաղաքական սպեկուլյացիայի (շահադիտութեան) միջոց». Մինչդեռ ան շատ լաւ գիտէ, թէ խորհրդային կառավարութենէն կամ համայնավարներէն զատ ուրիշ ոչ ոք որ եւ է առիթ փորձած է ներգաղթը դարձնել քաղաքական շահադիտութեան միջոց:

Արդարեւ, ո՞վ է որ ներգաղթողներու պզտիկ կարաւան մը ներս առնելու համար, արտասահմանի մեր գաղութները իրար կ'անցընէր, մասնաւոր խառնակիչ գործակալներ կը ղրկէր եւ անոնց միջոցով ամիսներ շարունակ կը զբաղէր հասարակութեամբ, կը մղէր համայնավար դրդիչ փրոփականտ: Ո՞վ է որ ամէն ջանք կ'ընէ շահագործելու տարագիր հայրենադարձ զինուորներու հայրենասիրական զգացումները եւ Հայաստան երթալու թեթեւութիւնը կը ծախէ՝ համայնավար հաւատաւորներ որսալու համար: Ո՞վ է որ Հայաստանի դռները կը բանայ միայն անոնց առջեւ, որոնք պատրաստ են հօշոտելու Դաշնակցութեան եւ փառաբանելու Ստալինն ու խորհրդային իշխանութիւնը

Անամօթութիւն չէ՞ այս բոլորէն յետոյ ելլել եւ ըսել թէ՝ «Մեր դռները լայն բացուած են աշխատաւոր Հայերի առջեւ, կապիտալիստական եւ ֆաշական շահագործման այդ անձեռ զոհերի առջեւ»:

Աւելորդ բառ Ա. Ամատունին անկասկած շատ լաւ գիտէ, թէ Հայաստանի դռները խորհրդային իշխանութեան օրով միշտ պինդ փակուած էին եւ են մինչեւ այսօր եւ քանի մը տարին անգամ մը միայն այդ դռները քիչ մը բացուելով լայն բացուած չեն ըլլար երբեք

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հազիւ քանի մը ժամ ընկերութիւն ունեցած էին Վարդանի հետ, բայց այդքանը բաւական եղած էր, որ անոր եղերական կորուստը անհնարին չափով ազդէր իրենց վրայ:

— Թիֆլիսցի պատանի մըն էր, — վերջապէս պատասխանեց Նիկոլը — Զօխուրը հետերնիս դրաւ ... Վանք կուգար ... անունը Վարդան էր ...

— Վարդա՞նը, — ու Վահէն տեղէն ցատկեց, սիրտը չար նախազգացումով ճմլուած:

— Ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր է ...

Վանահայրը ձեռքի շարժումով մը պատուիրեց լռել, ինքն ալ զգալով որ ծանր աղէտ մը պատահած էր:

— Վահէ՛, խնդրեմ հանդարտ, թող Նիկոլը պատմութիւնը վերջացնէ:

— Լուսաբացի մօտ էր, Քերպելեան ու ընկերները որոշեցին մեզ կղզիի վրայ թողուլ, յաջորդ գիշերը փոխադրելու համար ...— ու Նիկոլը մանրամասնօրէն պատմեց պայթիւնը ու անոր յաջորդող կացութիւնը:

Վահէն անկիւնը նստած, անորոշ հայեացքը կեդրոնացուցած կէտի մը, այլ եւս առանց ընդմիջելու կը լսէր Նիկոլի պատմութիւնը որ կապարի նման կը ծանրէր սիրտը:

— Մէկ ալ Վարդանի գլուխը մէկ կողմի վրայ իյնալով՝ հեծեծանքը դադրեցաւ, — խօսքը վերջացուց Նիկոլը — Գետը հետզհետէ կը բարձրանար, հազիւ թէ այս սենեակի տարածութեամբ ցամաք մնացած էր: Կղզին հետզհետէ կը փոքրանար եթէ անմիջապէս դիմացի ափէն մեր մարդիկը չհասնէին, մենք կորած էինք

— Վահէ՛, էդ Վարդանը ո՞վ է, ... քու ընկե՞րդ է մը, — հարցուց վանահայրը, — առաջին անգամ է որ անունը կը լսեմ, հը՞, Վահէ.

Վանահայրը ստիպուած եղաւ հարցումը կրկնել:

— Գոնտոլովսկին սպաննող երիտասարդը ...— կարծես աւելի ինքնիրեն խօսելով պատասխանեց Վահէն:

Այս անակնկալ նորութիւն մըն էր բոլորի համար: Ապշած իրարու կը նայէին, մինչ Ցակոբ ծնկներուն ծեծելով հեծեծաց.

— Վա՜խ, աղան, վա՜խ ...— ու աւելի եւս կծկտեցաւ նստած տեղը, սրբելով աչքերէն հոսող առատ արցունքը

Վահէի նոր յայտնութիւնը կարկամեր էր Նիկոլի լեզուն: Ալ ի՞նչ պատմէր, ինչպէս պատմէր, ինչպէս պատմէր, ի՞նչպէս ըսէր թէ այդ պատանի հերոսը գետամոյն էր եղած: Տիրեց ճնշող լռութիւն մը. ճանճի թռիչքը կարելի էր լսել. Երբեմն միայն Ցակոբը մեղմօրէն կը հեծկլտար, անկարող ինքզինք զսպելու: Գարեգին վարդապետը, որ մէկ երկու անգամ էջմիածնի վանքին մէջ հանդիպած էր Վարդանին, գլուխը վար կախեց, ու գունաթափ. շրթունքները անձայն շարժեց: Նոյն իսկ Առիւծ Գեւոն, որ շուտով ազդուող չէր, ձեռքերը ոլորելու պատրուակով աչքերուն մէջ լճացող արցունքը սրբեց:

— Պատմէ, տղաս, պատմէ, — մեղմօրէն ըսաւ վանահայրը, ինքն ալ ծայր աստիճան յուզուած:

— Մեր կացութիւնը յուսահատական կը դառնար, — ընդմիջումներով պատմութիւնը շարունակեց Նիկոլը, — երկուքս ալ բազմաթիւ տեղերէ այրուած, ազատ շարժիլ չէինք կրնար: Այլ եւս ամէն վտանգ աչք առած սկսանք օգնութիւն կանչել: Թող գային որ ափէն ո՛ր կ'ուզէին, միայն թէ մեզ ազատէին այդ վիճակէն: Բարեբախտաբար Քերպելեան եւ ընկերները գետի բարձրանալէն մտահոգուած, եկած էին գետափը ու լաստը կը սպրդէին: Մեր օգնութիւն աղերսող աղաղակները լսելով, լաստը գետը իջեցուցած, շատ մեծ դժուարութեամբ, մեր քովը հասան: Երկու խօսքով պատմեցինք Քերպելեանին պատահած սարսափելի աղէտը: Ժամանակ չունէինք կորսնցնելիք, խելագար Արաքսը կը լափէր ոտքերնիս կղզիին մնացորդ այդ փոքր տարածութիւնը՝ որու վրայ ազատ շարժելու տեղ իսկ չէր մնացեր: Քերպելեան Վարդանի վրայ ծռած՝ անոր մարմինը շօշափեց յայտնելով, որ մեռած է: Մեզ երկուքս գրկելով լաստի վրայ տեղաւորեցին, ու հեռացանք կղզիէն: Թէ ի՞նչպէս յաջողեցանք պարսկական ափը դուրս գալ, դժուար թէ կարողանամ բացատրել, լաստը թեթեւ շիւղի մը նման կը տատանէր կատղած ալիքներու վրայ, ամէն վայրկեան ենթակայ ջարդ ու փշուր ըլլալու: Երբ ցամաք ելանք, խնդրեցի Քերպելեանէն, որ պէտք է դիակը բերելու համար փորձ մը ընել, բայց ան կտրականապէս մերժեց կրկին անգամ գետը անցնիլ, որ իրեն ու իր մարդոց կեանքը կրնար արժել: Մէկ ալ, որ դիակը Պարսկաստան անցընելով գիւղատէր խանին առիթ մը տուած կը լինէինք մեզ կողոպտելու եւ որ աւելի վատն էր, հարցուփորձերով կրնար մեր գործունէութեան գաղտնիքները իմանալ: Ասկէ զատ՝ գետը անվերջ կը բարձրանար. «Կէս ժամ չանցած», ըսաւ Քերպելեան, «Արաքսի մէջ ջրէն վեր կղզի չի մնար»: Ուրիշ ճար չունէինք, հետեւեցանք մեր առաջնորդներուն: Երկու օր թաքնուած մնացինք Քերպելեանի տան մէջ: Երրորդ օրը միայն քիչ մը կազդուրուած ճամբայ ելանք, վանք գալու համար:

Վահէն ամբողջ ժամանակ լուռ, աչքերը գոցած մտիկ կ'ընէր: Երբ Նիկոլը վերջացուց պատմութիւնը, ու ամէնքը կղզիի վրայ կատարուած այդ ողբերգութեան ազդեցութեան տակ ընկճուած լռեցին, Վահէն առանց ընկերներուն նայելու բարձրացաւ տեղէն, ու խուցէն դուրս ելաւ: Վանահօր նեղ ու խաւար խուցին մէջ կարծես շնչահեղձ պիտի ըլլար: Գլուխը կախ, ձեռքերը մէջքին վրայ կապած, ծանր ծանր բարձրացաւ քարէ սանդուղներով խուցերու երկարաւուն տանիքը, ու հոն պարապի վրայ նստաւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, քարէ արձանի մը նման անշարժ:

Հազիւ թէ Վահէն արտասուած ըլլար իր ամբողջ կեանքին մէջ: Անպատմելի կարծրութեամբ սիրտ մը ունէր ան, ֆանաթիք կատաղութիւն մը, որ անձնազոհութեան ոչ մէկ սահման կը ճանչնար: Այն օրէն երբ ինքզինք նետեց յեղափոխութեան գիրկը, կարծես հիմնովին արմատախիլ ըրաւ սրտի մէջէն կարեկցութեան զգացումը, գութը, խղճահարութիւնը: Բազմաթիւ ընկերներ կռիւներու մէջ քովը ինկան, ուրիշներ բանտերու զնդաններուն մէջ մեռան, Վահէն որ ինքզինքին խնայել չէր գիտեր, ընկերներու վախճանով գրեթէ չէր հետաքրքրուած: Ընկեր մը արժէք էր իրեն համար, քանի որ ան կենդանի մասնակցութիւն մը ունէր գործի մէջ, շարքէ դուրս եկած՝ ա կը դադրէր գոյութիւն ունենալէ: Ասով մէկտեղ Վարդանի անակնկալ մահը խորապէս ցնցեց իր պողպատ ջիղերը: Հազիւ երեք չորս ամիս մէկտեղ եղած էին. փոթորկոտ շրջանի մը մէջ երբ մարդու հոգեկան ու բարոյական ուժերը կը լարուին, ու մարդու նկարագիրը իր ամբողջութեամբ երեւան կու գայ:

Վարդանի մէջ, Վահէն գտած էր հոգեկան հարուստ գանձ մը: Դեռ չկազմուած երիտասարդ մը, որ տարիներու փորձառութեամբ զինուորի դէմք մը կրնար դառնալ: Ու ահա, պատահական աղէտ մը վերջ կը դնէր այդքան խոստմնալից երիտասարդի մը կեանքին:

Վահէն ժամերով նստած մնաց պարիսպի վրայ, ճնշուած, անկարող հաշտուելու դառն իրողութեան հետ: Եւ սակայն կեանքը իր ճամբով պիտի երթար, յեղափոխութիւնն ալ անկուշտ երախը բացած, նորանոր զոհեր կլլելով:

Կէսօրին երբ Վահէն եկաւ ճաշելու, բոլորի տրամադրութիւնը թէեւ ընկճուած, բայց այլեւս Վարդանի մասին խօսք չբացուեցաւ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

512 ՍԱԿԱՇԱՐԺ (*թաքսի*) *կը գտնուէր Մոսկուայի մէջ, 1936ի սկիզբը։ Ծրագրուած էր 450 հատ աւելցնել, բայց միայն 60 հատ կրցած են բանեցնել։ Միւս կողմէ 120 կառքեր անգործածելի դարձած են։*

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԻՋԵՒ *դաշինք մը պիտի կնքուի մօտերս։ Պուլկարիա չընդունիր Պալքանեան դաշինքը եւ չի ճանչնար անով հաստատուած գոյավիճակը, բայց բարեկամական յանձնառութիւններ կը ստանձնէ Եուկոսլավիոյ հանդէպ։ Ռումանական կառավարութիւնը հաւանութիւն յայտնեց նոր դաշինքին, իսկ Յունաստան եւ Թուրքիա կարգ մը վերապահումներ յայտնած են։*

ԱՀԱՒԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ *ծագեցաւ Պերլինի ստորերկրեայ երկաթուղիին մէջ (մեթրօ), սպաննելով հրշակայ չէնքերուն։ Երկրորդ արկածն է այս որ կը պատահի նոյն գծին վրայ։*

ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ Զօր. Զէքթ, *որ գերմանական բանակին վարիչն էր 1920էն 1926։ Եօթանասուն տարեկան էր եւ փայլուն շրջան մը բոլորեց զինուորական ասպարէզին մէջ։ Ինքն էր որ վերակազմեց գերմանական բանակը՝ անոր պարտութենէն վերջը։ Պաշտօնական դիրք չունէր հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, ժամանակին պայքարած ըլլալով ազգային-ընկերվարութեան դէմ։ Հիթլէր ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց, գերման ժողովուրդին համակրանք յայտնելով։*

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ *կառավարութիւնը ձեռնարկած է ամրութիւններ շինելու գերմանական սահմանին վրայ, ի նախատեսութիւն ապագայ վտանգներու։*

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ *պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրինագիծը, բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, որոնց կը մասնակցէր նաեւ վարչապետը։ Օրինագիծը կարեւոր փոփոխութիւններ կրած ըլլալով, յղուեցաւ երեսփ. ժողովին։*

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԵՐԷԹՈՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփէրէթ

ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թաւխթ ԺՈՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ
10 Յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8 45ին
Sociétés Savant-*ի սրահին մէջ։*
8 Rue Danton, Métro St Michel & Odéon

Կը մասնակցին՝ դերասաններ Ա. Դփրէթեան, Ա. Սարաֆեան, Գ. Մեհտերեան, դերասանուհիներ Ք. Մաքսոնայա. Գեղուհի Բաշճայր եւ ուրիշներ։

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, 5, 7,50 *եւ* 10 ՖՐ.

Խճողումի տեղի չտալու համար հարցապահութեան լաւեյ միջոցներ ձեռք առնուած են։

Թուագրուած տոմսերը ապահովել՝ գրատուն Հ. Սամուէլէն,
51 rue Mr. le Prince

Ընտանեկան հանդէս-խնջոյք Նոր Տարիի առթիւ

Համախարբերդ-ցիական միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ
31 դեկտ. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս։
Կը խօսի ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՅԻԿԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։
Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր։ Ձասոյթը Նոր-Խարբերդի շին ...եան.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Կազմակերպուած Յ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ
3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Cascade du Lac-ի սրահին մէջ (Լճին մօտ)։
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ, *փոքրիկ ներկայացում մը, նուէրներ, արտասանութիւններ եւ նախընթրիք։*
Մեծերու համար մուտք 3 Ֆր.։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Յ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ
3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ,
4 rue des Trois Chantiers.
Երգ, արտասանութիւն եւ «ՑԻԿԻՆ ՄԻՐԱՆ» կատակերգութիւն մը, փոքրիկներու կողմէ։ Նուէրներու բաշխում աշակերտներուն։
Նախընթրիք եւ պտուղ կը բաժնուի բոլոր ներկայ փոքրիկներուն։

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ իր վարժարանին
3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
150 Route d'Orléans, Գանժէօ
Կը ներկայացուի ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
1936Ի ԵՒ 1937Ի ՊԱՅՔԱՐԸ
Ուռնաւոր կատակերգութիւն։
Աշակերտութեան կողմէ խմբերգներ եւ արտասանութիւններ։
Թաս ու Գար եւ անակնկալներ։
Մուտք 3 ֆր.

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Փարթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի կազմ. վարչութեանց
2 Յունուար, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին. Պ. Յովհաննէսեանի սրահը,
13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre.
Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում դպրոցի աշակերտներուն կողմէ.
Կաղանդ Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտներուն։
Նուէրները տրամադրած է Յա Խօրգողանի Յրա սայի կեդր. վարչութիւնը։
ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԽՆՋՈՅՔ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ
3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ երեկոյ,
Գալակէօզեանի սրահին մէջ, Բիւ տը լա Ռէփանս, Իսի։
Գեղարուեստական բաժին։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։
Մուտք 2 ֆրանք

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Յ. Կ. Խաչի Գուլվառ Օսմանի ենթամասնաճիւղին կողմէ
3 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին. Պառ Էնթէրնասիոնալի մէջ
Կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ. *Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը»*
ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՄԲԵՐԳ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
1.— Կը ներկայացուի՝ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ. 2.— Թատերախաղ մը պզտիկներու կողմէ. 3.— Զաւեշտ մը՝ ԱԴԱՄՍԱՆ ԹԱՏԼՐԱԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ։
Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։
Մուտքը՝ վիճակախաղի տոմսով.

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը Լիոնի մէջ

Յ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
2 Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Յրդ Թաղապետարանի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ
Արտասանութիւններ, երգեր, պարեր եւ տրամախօսութիւններ մանուկներու կողմէ։
Կաղանդ պապան երախաներուն պիտի բաժնէ պտուղ եւ խաղալիքներ։
Մուտք 1 Ֆրանք.

Մարսէյլ–Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ յառաջիկայ տօնական օրերու հետեւեալ ժամանակացոյցը.—

1 յուն. ուրբաթ. Նոր Տարի. կը մատուցուի Ս. Պատարագ. Ներկայ կ'ըլլայ Պատուիրակ Սրբազանը եւ կը քարոզէ։

5 յուն. երեքշաբթի. ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։

6 յուն. չորեքշաբթի, Ս. Ծնունդ. կը մատուցուի պատարագ։

7 յուն. Բ օր Ծննդ. Մեռելոց. Պատարագ։

10 յուն. կիրակի. Ծննդեան եւ Մկրտութեան արարողութիւն. կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Պատուիրակ Սրբազանը։

Բոլոր արարողութեանց կը մասնակցի երկսեռ դպրախումբը երգեհոնով

ՕՐ. ԳԱՏՐԻՆԷ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
(Մարգուանցի)
եւ
ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
(Տրապզոնցի)
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Փարիզ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire.: SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԻԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 30 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ 12e Année No 3307

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Տնտեսականէն յետոյ, երբ կը փորձենք վերլուծել տարագիր բազմութեանց հոգեկան վիճակը, տարբեր կացութիւն մը կը պարզուի։

Ինչո՞ւ ծածկել որ, անցեալ 15 տարիները բաւական բան մաշեցուցին, այս տեսակէտէն։

Խանդավառութիւնը պակաս չէ, նորէն, հայկական համախմբումներու մէջ։ Հանրային գործունէութեան մեքենաներ կը թուային ամէն ուր որ համրանք մը ունինք։ Կը գործեն ինչպէս քաղաքական կուսակցութիւնները, նոյնպէս բազմազան եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ ու միութիւններ, իւրաքանչիւրը իր հասկացողութեամբ եւ համաձայն իր կարողութեան։ Յաճախ անկարելին է որ կը փորձուի, կանգուն պահելու համար եղածը։

Եւ սակայն, զգալի է տարբերութիւնը, գոնէ բաղդատելով տասը տարի առաջուան հետ։

Լեռ ու ձոր կորած էինք ոչ միայն աշխարհագրական հեռաւորութեամբ, այլեւ քաղաքակրթութեամբ եւ պահանջներով։ Քաղաքները կը ճնշէին մեր վրայ ինչպէս հարթիչ գլան։ Մեր կամքէն կախուած չէր խուսափիլ համայնակուլ յորձանքէն։

Եւ առաջին տարիներու մակընթացութեան յաջորդեց տեղատուութիւնը։

Անոնք որ երբեմն համոզումներ ունէին կամ հիւանդագին մարմաջներ, չուառ իրենց հետքերը կորսնցուցին ընդհանուր թոհուբոհին մէջ։ Այսօր կրնաք հազարներով հաշուել անոնց թիւը.— մեծ մասով երիտասարդներ, որոնք այլեւս համ չեն առներ հայկական կեանքէն, եւ կը ձգտին մոռնալ իրենց գոյութիւնը։

Եթէ պատահմամբ հանդիպիս անոնց, պիտի տեսնես որ իրենց սովորութիւններն ալ փոխուած են։ Երէկուան տիրացուն դարձեր է աշխարհաքաղաքացի, եւ վերէ՛ն կը նայի «ազգային» կոչուած բաներու վրայ. թէեւ կը բարեհաճի հարցնել, երբեմն,— «Ի՞նչ կ'ընեն մեր Հայերը»։

Այս շարքին անմիջապէս կը յաջորդէ նոյնքան գորշ բազմութիւն մը,— այն որ այստեղ աճեցաւ, սկսելով տասը տարեկանէն, երբ հազիւ գաղափար ունէր իր ծագման մասին։

Ասոնք այնքան խմորուած, այլափոխուած են նոր միջավայրին մէջ, որ եթէ պատահմամբ ներկայ ըլլան հայկական հանդէսի մը, ընդհանրապէս կը կրեն ճիշդ այն տպաւորութիւնը ինչ որ պիտի կրէինք մենք՝ չինական հաւաքոյթի մը մէջ։

Կրնաս անոնց հետ խօսիլ ամէն բանի մասին, շարժանկարէն մինչեւ «տանսինկ»ը ու միջազգային մարզահանդէսներու յետին մանրամասնութիւնները, բայց հայկակա՞ն,— շատ շատ կը հանդուրժեն ... եթէ բաւական կրթուած են։

Այս տեսակէտէն աղջիկները յաճախ աւելի «նուրբ» են, այսինքն շատ աւելի յառաջ գացած։

Երկար պիտի ըլլար թուել ուրիշ պարագաներ կամ չերաստաւումներ։ Կը բաւէ ըսել թէ 15 տարուան ընթացքին, արդէն կազմուած է նոր հասարակութիւն մը, խորթ՝ իր կենցաղով, իր գիտելիքներով եւ տենչերով։

Ան իր օրկանական կապերը կտրած չէ բուն զանգուածին հետ։ Բայց, իր ներկայութիւնն ու բացակայութիւնը իրար կ'արժեն։ Իր հին խանդավառութիւնները տեղի տուած են նոր տենչերու, որոնք ինչքան ալ մարդկային ըլլան, անպատճառ հայկական կամ ազգային չեն։

Անշուշտ կարելի չէ մէկ ջուրով լուալ բոլորը։ Շատերը, մանաւանդ երիտասարդները կրնան փրկուիլ մեթոտիկ եւ յարատեւ աշխատանքով, որ կը նշանակէ կազմակերպութիւն։

Ուրեմն անդին կը մնայ բուն զանգուածը, այն որ շալկած է ամբողջ բեռը, եւ որ կը սպառի հետզհետէ։

Ո՛ղջ է անոր հոգին, եւ սիրտը կը տրոփէ նոյն ջերմութեամբ։ Անոր կը պարտինք դիմադրական կորովին զարգացումը, ինքնապաշտպանութեան պայքարին յաջողութիւնը։

Ան է որ, պանդխտութեան տասնըհինգ տարիները լուսաւորեց իր խանդավառութեամբ, իր անհնարին ճիգերով, իր նիւթական զոհողութիւններով եւ յարատեւութեամբ։

Յոգնութեան ախտանշաններ կը տեսնենք անոր մէջ ալ, մանաւանդ որ չափազանց շատ եղան յուսախաբութիւնները, իսկ ոչ մէկ յուսատու հեռանկար կը լուսաւորէ հեռաւոր հորիզոնը։

Ահա այդ յոգնութիւնը եւ «յաջորդներ»ուն յապաղումը կամ թուլութիւնը կը կազմեն ամէնէն վրդովիչ հարցականը, վաղուան համար։

Ըսել կ'ուզենք թէ աւելի մռայլ կացութիւն մը պիտի դիմաւորենք, տարիներ վերջը, եթէ այսօր իսկ չըմբռնենք վտանգին խորութիւնը։

1922ի հասակաւորներուն ետեւէն հասան նոր հասակաւորներ, — մեծ մասով անապատի բեկորներ, որոնք արդէն կայծեր վառած են իրենց շուրջը։

Որքան ալ համեստ ըլլան այդ կայծերը, կրնան լուսաւորել շրջապատը, ինքնապաշտպանութեան հետքերը ցուցնելով աւելի նորերուն։

Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է միշտ աչքի առջեւ ունենալ երկու տարրական գիտելիքներ.—

1. Ինչ որ պիտի կորսնցնենք այսուհետեւ, պիտի կորսնցնենք ոչ թէ Թուրքին կամ Քիւրտին բարբարոսութեամբ, այլ մեր ազգիտութեամբ եւ թուլութեամբ։

2. Յարաճուն կազմակերպութեանց եւ ուժերու բազմապատկութեան ու խտացման ընդհանուր պայքարին մէջ, վա՛յ է եկեր այն ժողովուրդներուն, որոնք իրենց տունը կարգի դնել չեն գիտեր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՒԱՏԵՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1937ի ելմտացոյցին քննարկութեան առթիւ

Ծերակոյտը այսօր կը վերջացնէ 1937ի ելմտացոյցին քննութիւնը։ Առջի օրուան նիստին մէջ, բաւական սուր քննադատութիւններ եղան ելմտական նախարարին քաղաքականութեան դէմ։ Տեղեկաբերը բացատրեց թէ 1936ի բացը պիտի ըլլայ 7ուկէս միլիառ ֆրանք, իսկ 1937ին՝ 5 միլիառ 340 միլիոն։ Բայց այս բացը պիտի աւելնայ հետզհետէ։ Իր հաշիւներով, պետական գանձը 30 միլիառ ֆրանքի պէտք պիտի ունենայ 1937ին։ Այս կացութեան դարման տանելու համար, տեղեկաբերը անհրաժեշտ կը գտնէ վերահաստատել վստահութիւնը։ «Իսկ այդ վերահաստատումը կարելի է այն ատեն միայն երբ կը յարգուին քաղաքացիներու իրաւունքները, կ'ապահովուի ընկերային խաղաղութիւնը եւ գործերը հաստատուն վիճակ կը ստանան երկրին մէջ»։

Ուրիշ քննադատութիւններէ վերջը, խօսք առաւ ելմտական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիոլ եւ բացատրեց թէ հանրային պարտքերը կը կազմեն ելմտացոյցին 48 առ 100ը, իսկ զինուորական ծախքերը՝ 18 առ հարիւրը։ «Ուրեմն երէկուան պատերազմին ծախքերը եւ վաղուան պատերազմը կանխելու համար ձեռք առնուած միջոցները կը սպառեն երկրին եկամուտներուն 66 առ հարիւրը»։ Այնպէս որ ելմտացոյցին արտադրիչ ծախքերը հազիւ 16 առ հարիւր կը ներկայացնեն։ Նախարարը յետոյ պարզելով կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը, յայտարարեց թէ վերջին վիճակագրութեանց համաձայն զգալապէս աճած է ճարտարարուեստական գործունէութիւնը, մանաւանդ հիւսուածեղէնի եւ մետաղագործութեան մէջ, մասնակի գործազրկութիւնը կը նուազի արագօրէն, ամբողջական գործազրկութիւնն ալ կը նուազի, մինչդեռ ձմեռ միշտ կը ծանրանար, արտածումները շարունակ կ'աւելնան, իսկ տուրքերու եկամուտն ալ աւելցած է բաղդատելով 1935ի հետ։ «Կեանքը կ'եռայ մեր շուրջը։ Համոզուելու համար կը բաւէ տեսնել վաճառատուններու մէջ եղած գնումները, երկաթուղիներու հասոյթները»։ Նախարարը հերքեց այն լուրերը թէ ֆրանքին գինը նորէն պիտի կտրի։ Յետոյ խօսելով յարաճուն սպառազինութեանց վրայ, ըսաւ.— «Զինարշաւը չի կրնար շարունակուիլ այլեւս։ Շատ չանցած դէպքերը տնտեսական միութիւն մը պիտի հարկադրեն ժողովուրդներուն, որոնք բաժնուած են այսօր»։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոր տագնապ մը ծագեցաւ Փարիզի պարենաւորման հրապարակին վրայ։ Երկուշաբթի կէսօրէն վերջը կարգ մը մեծ մթերանոցներու եւ վաճառատուններու քանի մը հազար աշխատաւորներ դադրեցուցին աշխատանքը, մերժելով նախապէս ընդունուած իրաւարարութիւնը եւ գրաւեցին հաստատութիւնները։

Այս նոր շարժումը շատ կը յիշեցնէ անցեալ յունիսի դէպքերը։

*** Երէկ, երեքշաբթի, տեղի ունեցաւ քաղաքապետական հեն. պաշտօնեաներու մէկ ժամուան գործադուլը, իբրեւ ազդարարութիւն։ Ժամը 6ին ալ խաղաղ ցոյց մը տեղի ունեցաւ քաղաքապետութեան առջեւ։ Գործադուլին կը մասնակցէին 150,000 պաշտօնեաներ, բայց քաղաքին հաղորդակցութիւնները չխանգարուեցան։

*** Փարիզի մետաղագործական բանուորներէն 200,000 հոգի հինգ վայրկեան գործադուլ պիտի ընեն այսօր, չորեքշաբթի, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Բանուորները 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն։ Վարչապետը իր մօտ հրաւիրեց գործատէրերը, որոնք յայտնեցին թէ աշխատաւորական ծախքերը 40 առ հարիւր աւելցած են անցեալ յունիսէն իվեր եւ թէ Ֆրանքին արժեզրկումը պատճառ պիտի ըլլայ նոր յաւելումներու։ Միեւնոյն ատեն ազդարարեցին թէ աշխատավարձքերու եւ ապրուստի գիներու շարունակական յաւելումը կրնայ «անխուսափելի դարձնել դրամի արժէքի նոր փոփոխութիւններ»։

Հիւսիսային շրջանի 25,000 մետաղագործական բանուորներու գործադուլը ծանր կացութեան մը մատնած է անոնց ընտանիքները։ Քառասուն քաղաքապետներ ժողով գումարելով, տագնապական կոչ մը ուղղեցին կառավարութեան, որպէսզի անյապաղ լուծէ վէճը։

Գերմանիոյ պատասխանին կը սպասեն

Գերմանիա տակաւին չէ պատասխանած Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծանուցագիրներուն՝ Սպանիոյ գործերուն առթիւ։ Հիթլէր, որ Պավարիոյ լեռնային բնակարանը քաշուած էր, կարճ կապեց իր արձակուրդը, ուսումնասիրելու համար անգլօ-ֆրանսական ծրագիրը։ Գերմանիոյ մէջ կը կարծեն թէ երկու երկիրները շատ ուշ մնացած են։ Ամէն պարագայի մէջ, եղած առաջարկները պիտի քննուին հինգշաբթի օր։ Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ գիտել կուտան թէ «ծանուցագիրները սխալ հասցէի ուղղուած են, քանի որ առաջին անգամ Խ. Միութիւնը եւ Ֆրանսա բռնաբարեցին չէզոքութիւնը»։ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Գերմանիա աշխարհակալութեան ծրագիրներ չունի Միջերկրականի մէջ, եւ չուզեր կղզիներ կամ գաղթավայրեր գրաւել։ Բայց իր իսկ պաշտպանութեան համար, Սպանիան պէտք չէ որ մարզարան մը դառնայ պոլշեւիկներուն համար։

*** Պերլինէն տրուած հրահանգներու վրայ, գերմանական թեթեւ յածանաւ մը Պիլպաօ գնաց շոգեկինդ, ազատելու համար «Փալոս» շոգենաւը որ բռնուած է Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան կողմէ, իբրեւ թէ զէնք փոխադրած ըլլալով ապստամբներուն։ Այս առթիւ սպառնական ծանուցագիր մը ուղղուած է սպանիական կառավարութեան։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՒԱԶԱԿԱԽՈՒՄԲԵՐ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ալէքսանտրէթէն կը գրեն արաբական թերթերուն.—

Սահմանային շրջաններու մէջ թրքական աւազակախումբերու կազմակերպութեան աշխատանքները կը շարունակուին, խռովութիւններ ստեղծելու եւ յարձակումներ գործելու համար։ Իսքէնտէրունի եւ Գրըգ խանի սահմաններուն վրայ կը շարունակուին հազարապետ Քօլէի ուժերուն կեդրոնացումները, առաջքն առնելու համար հաւաքական խռովութեանց։

Անտիոքի մէջ Թուրքերը լաւ զինուած են եւ գերակշիռ ուժ մը կը ներկայացնեն։ Անոնք բոլորն ալ քէմալական սկզբունքներով դաստիարակուած են եւ քարոզութեան համար նիւթական լայն աջակցութիւններ կը ստանան Էնկիւրիէն։

Ըստ սուրիացի պատասխանատու անձերու յայտարարութեան, Իսքէնտէրունի Սանճագը Սուրիոյ համար չափազանց կենսական է եւ աւելի արժէքաւոր քան Սուրիոյ մնացած բոլոր հողամասերը։ Նաեւ Իսքէնտէրուն Միջերկրականի ամենամեծ ծոցն է եւ պատերազմական ու տնտեսական տեսակէտով եզական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ։ Իսքէնտէրունի նաւահանգիստը Սուրիոյ միակ դուռն է։ Առանց անոր Սուրիա անապատի մէջ կղզիացած երկիր մը կը մնայ։ Սանճագին հողերը շատ բերրի են եւ հարուստ։ Ունի նաեւ հարուստ հանքեր։

*** Մարզպանութեան կողմէ Էնկիւրի ղրկուած էր քաղաքական բաժնի պաշտօնատարներէն Կոմս Օսթրորկ, բանակցելու համար թրքական կառավարութեան հետ Սանճագի խնդրին շուրջ։

Կոմսը վերադարձած է եւ մարզպանին զեկուցած իր բանակցութեան արդիւնքը։ Կոմս Օսթրորկ յայտարարած է թէ շատ գոհ մնացած է իր ճամբորդութենէն եւ համոզուած է որ ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ սուրիական տեսակէտը Իսքէնտէրունի շուրջ։ Ան յայտնած է նաեւ թէ՝ Թուրքերը Իսքէնտէրունը իրենց երկրին կցել չեն ուզեր, այլ կ'ուզեն որ Սանճագի Թուրքերուն իրաւունքները ըստ արժանւոյն պաշտպանուին։ Օսթրորկ յայտնած է որ սուրիական ու ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ ներկայացուած առաջարկները ընդունուած են Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ, սակայն կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի մտցուին անոնց մէջ։

*** Ալէքսանտրէթի «Էլ Լիվա» թերթին խմբագիր Պ. Էտուար Պ. Նուն անդրադառնալով Սանճագի խնդրին, կ'արդարացնէ ֆրանսական իշխանութեանց ձեռք առած նախազգուշական միջոցները.—

« ... Ինչո՞ւ հովանաւոր իշխանութիւնը հրամանատար Քօլէն եւ Չէրքէզներու գունդերը Սանճագ ղրկեց... Շատ պարզ է պատճառը, որովհետեւ թրքական 2 զինեալ աւազակախումբեր, կազմակերպուած ու սպառազինուած սահմանագլուխին շուրջ կը թափառէին։ Կը վախցուէր որ շրջանի Թուրք բնակիչներուն հետ համախորհուրդ անոնք հարուած մը փորձէին։ Կը հաւաստուի թէ այդ զինեալ աւազակախումբերէն երեքը Անտիոքը պիտի գրաւէին, երեքը Գրըգ—Խանը, իսկ վերջը՝ Ալէքսանտրէթը։ Այդ աւազակախումբերը Սանճագին մէջ արդէն թրքական դրօշը պարզած եւ եթէ ոչ անոր Թուրքիոյ միացումը գոնէ անկախութիւնը հռչակած կ'ըլլային, եթէ հովանաւոր իշխանութիւնները դէպքերը կանխած չըլլային։ Անոնք բարեբախտաբար ձախողեցուցին մեր բարեկամներու դաւադրութիւնը որու նպատակն էր կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել Ֆրանսան եւ Սուրիան, եւ Սանճագը անիշխանութեան մատնել»։

Գահիրէի թեմական ընտրութիւնները

Դեկտեմբեր 20ին տեղի ունեցան Գահիրէի թեմական ընտրութիւնները։ Կը մասնակցէին 682 ընտրողներէ 657 հոգի եւ «միացեալ ցանկը անցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ», ինչպէս կը գրէ «Արեւ»։ Ընտրուած տասը երեսփոխաններէն հինգը անկուսակցական են, երկուքը դաշնակցական, (Ստեփան Եսայեան եւ Բժ. Ե. Խանթանասեան), երկուքը ռամկավար, մէկը հնչակեան։ Ընտրութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է իր բարեկարգութեամբ։

Գերմանիոյ տնտեսական վիճակը

Լոնտոնի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա տրամադիր են դրամական աջակցութիւն մը ընծայելու Գերմանիոյ, պայմանաւ որ գերման կամաւորները քաշուին Սպանիայէն. բայց իրազեկ շրջանակներ հերքեցին անմիջապէս։ Այս առթիւ Լոնտոնի սեղանաւորական թերթը սխալ կը գտնէ այն գաղափարը թէ պէտք է փոխառութիւն մը տալ Գերմանիոյ, պատերազմէ խուսափելու համար։ Թերթին կարծիքով, Գերմանիոյ տնտեսական կացութիւնը լաւ է, իր արտածումները շարունակ կ'աւելնան, եւ եռապատկուած են լատինական Ամերիկայի երկիրներուն համար։ «Յետոյ, Տօքթ. Շախթ շատ մեծ յաջողութիւններ գտաւ Դանուբեան եւ Պալքանեան երկիրներուն մէջ։ Ամէն տեղ, Եգիպտոսի, Թուրքիոյ, Չինաստանի մէջ գերմանական տուներ են որ կը շահին հանրօգուտ շինութեանց ապսպրանքները»։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՔԵԱԼԸ, Կանտի, որ հրապարակ չէր ելած 28 ամիսէ ի վեր, քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, իբրեւ ունկնդիր ունենալով 10,000 հայրենակիցներ։ Հերքելով այն խօսքը թէ ինք այլեւս մարած հրաբուխ մըն է, Կանտի յայտարարեց թէ պատրաստ է բանտ եւ մինչեւ կախաղան երթալու, եթէ Հնդկաստան այդպէս պահանջէ։ Բայց խոստովանեցաւ թէ իր ծրագիրը ձախողեցաւ։ Եւ եզրակացուց թէ անկախութեան հասնելու միակ միջոցն է բռնութեան չդիմել։ «Միլիոնաւոր Հնդիկներու համար դիւրին է քարի բռնել քանի մը հազար Անգլիացիներ, բայց պէտք չէ այդպէս վարուիլ»։

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՊՈՒ ՍՈՒ ՊԷՕՅԼԷ ԱՔԱ՞Ր»...

Աթաթիւրքի ճառին մէջ մատնանշուած երկրորդ առաջադրութիւնն էր «երկրին ջուրի քաղաքականութիւնը իրականացնելու համար նոր հնարաւորութիւններ փնտռել»

Շօշափելի իմաստ չունի այս նախադասութիւնը։ «Գիտէ՞ն իսկ անոր է։ Այդ «փնտռտուքը» ի՞նչ ենթադրել պէտք է տալ, — կարելիութիւններ չկա՞ն, հնարաւոր կը նկատուի՞ «ջուրի քաղաքականութեան "իրականացումը. Աթաթիւրքի ճառը պատասխան չի տար այս հարցումներուն։

Մինչդեռ, « ջուրի քաղաքականութիւնը » շատ անհրաժեշտ է Թուրքիոյ տնտեսութեան համար։

Թուրքիան ունի կարգ մը «չոր վայրեր»։ Նոյն իսկ բերրի նկատուած շրջաններ կը տառապին ջուրի պակասէն։ Օրինակ, Գոնիայի նահանգը, որ շտեմարան մըն է, յաճախ երաշտի կը մատնուի, ինչպէս պատահեցաւ վերջին տարիներուն։

Ջուրէ զուրկ են նաեւ շատ մը ուրիշ վայրեր։ Իսկ կարգ մը տեղեր ալ ջուրին անհրաժեշտ ձեւով ու անհրաժեշտ չափով գործածութեան կարելիութիւնները կը պակսին։ Թուրքիոյ մէջ կայ առատ հակադիր երողութիւն մըն ալ։ Կան վայրեր, ու բերրի վայրեր, որոնք ջուրերու անսանձ ողողումներուն ենթակայ են։ Ատանան, օրինակ, դեռ վերջերս մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ։ Սէհուն գետի յորդումովը, պարզելով, ինչպէս կը գրեն թուրք թերթերը, «աննախընթաց աղէտ» մը։ «Շէքեղ Ատանան» քարուքանդ է, կ'ըսուի, ենթարկուած «երեք միլիոնէն աւելի վնասի»։

Թուրքիոյ մէջ ջրարաշխութեան գործը այնքան կարեւոր է, որ վարչապետ Ըսմէթ եւս, իր վերջին ճառին մէջ, զոր խօսեցաւ խնայողութեան շաբաթին առթիւ, կ'ըսէր. «...Աւելի արտադրելու համար նոր միջոցներու դիմելու ենք։ Եւ անոնց գլուխը կու գայ ջրարաշխութիւնը։ Առաջիկայ տարին ջրաբաշխական լայն ծրագրի կազմութեան մը պիտի հետեւինք։ Կարգ մը մեծ ջուրեր կան, որոնք մինչեւ աւերներ կը գործեն։ Երկիրը կրնայ օգտուիլ անոնցմէ՝ առողջական տեսակէտով»։

Կը պարզուի, ուրեմն, թէ ինկիւրի յօջորէն նկատի կ'առնէ հիմնական պարագայ մը, որ սերտօրէն կապուած է երկրին տնտեսութեան հետ. Ըսմէթ, ուրեմն, Աթաթիւրքի ճառին անորոշութիւնը կը փարատէ, եւ յստակօրէն կ'ըսէ թէ «ջրաբաշխական քաղաքականութիւն» մը կը նկատէ. Ու պէտք է մի՛ ոչ նկատի ունենալ, թէ ինչ որ Ըսմէթ կը յայտնէ իբրեւ ծրագիր՝ անպայման առաւել կամ նուազ արդիւնք մը կը բերէ ան իր ետեւէն։ Մտաբերեցէք վերջին 10 տարիներու Թուրքիոյ կեանքը ու կը տեսնէք որ Ըսմէթի ճառերուն յաջորդած են ձեռնարկները։ Թէ այդ ձեռնարկները որքա՛ն արդիւնաւոր են եղած եւ ինչ չափերով ինկիւրի կրցած է գլուխ հանել զանոնք,— մենք ջատագած ենք իրենց իսկ վկայութիւններով ցոյց տալ։ Անիկա, սակայն, պատճառ մը չէ, որ մենք անտեսենք իրողութիւնները՝ իրենց քննութեանը մէջ։

Մատնանշելով խօսքը ջրաբաշ-խութեան, հարկ է անմիջապէս աւելցնել, որ Թուրքիա հսկայ հարստութեան մը տէրն ըլլալով հանդերձ՝ անոր զրկանքն ու վտանգը կ'ապրի տակաւին

Կ'ակնարկենք իր գետերու եւ ջուրերու առատութեան, որոնք սակայն, անսանձ տարերքներ են յաճախ, ձգձգուած պատասխանատւութեան։ Միւս կողմէ կարգ մը շրջաններ կան, որոնք որոշ եղանակներու, ողողումի սաստիկ կ'ապրին, կան եւ շրջաններ, որոնք բերրի ըլլալով հանդերձ, կը տազնապին չորութեան պատճառաւ։ Ըսմէթ իր վերոյիշեալ ճառին մէջ ստիպուած կը զգայ խոստովանիլ հետեւեալը,— «Եղանակի սկզբնաւորութեան՝ մենք աւելի յուսադրուած էինք եւ կը կարծէինք թէ բերքը նախորդ տարիներու բերքերուն կրկինը պիտի ըլլայ։ Դէշ օդը պատճառած արդիւնքը չտուաւ։ Արեւմտեան Անատոլուի մէջ, գէշ օդին պատճառաւ, շատ վնաս են քարկուեցանք»։

Այսինքն՝ այն շրջանին մէջ, ուրկէ Թուրքիան կը ստանայ իր բերքերուն մեծ մասը։

Կը հետեւի, ուրեմն, որ անցնող 14 տարիներու ընթացքին, ինկիւրի կամ հանրապետութիւնը ոչինչ բրած է արտադրութեան հետ սերտօրէն կապուած ջրաբաշխութեան մասին։

Այս տարի էր միայն, որ առաջին ձեռնարկի մը լուրը տրուեցաւ։ Մայրաքաղաքի նորակառոյց Կրամբարին կ'ակնարկենք։ Ձեռնարկ մը զոր երկար ժամանակով եւ մեծ ծախքերով գլուխ հանեցին եւ որուն բացումը կատարուեցաւ մեծ շուքով։

Ըսուեցաւ այդ առթիւ, թէ առտիկա սկիզբն էր ծրագրեալ գործի մը։

Մեզ համար ստոյգ չէ թէ Թուրքիա որքան հնարաւորութիւն ունի ընթացք տալու իր այդ կենսական պահանջին։

Ստոյգ է, սակայն, մէկ բան, — տարիներ առաջ, Թուրքերէն թերթ մը «Գոռյաններ Անատոլուի մէջ» վերնագրով իր մէկ շրջուն թղթակցին տպաւորութիւնները հրատարակեց Անատոլուի բոլոր քաղաքներէն։ Այդ թղթակցութիւններէն մէկուն մէջ, թղթակիցը զաւնութեամբ կը խօսէր աննպաստ հոսող ջուրերու մասին, աւելցնելով թէ «ոչ մէկ տարբերութիւն կայ հին շրջանի եւ նոր օրերու վիճակներուն միջեւ»։ Ու թղթակիցը կը յիշէր սուլթանական օրերուն եւրոպացիի մը խօսակցութիւնը Թուրքի մը հետ.

— Պու սու հէփ պէօյլէ ախա՞ր։

— Էվէթ։

— Սիզտէ հէփ պէօյլէ պախա՞ր...

(— Այս ջուրը միշտ այսպէս կը հոսի՞, — Այո՛, — Ու դուք ալ միշտ այսպէս կը նայի՞ք անոր)։

Ըսմէթ փաշայի ճառին այն մասը, զոր արտագրեցինք վերը, պաշտօնականացուած խոստովանութիւնն է Եւրոպացիին եւ Թուրքին խօսակցութեան՝ հանրապետութեան 14րդ տարեդարձին։

Չմոռնանք, սակայն, որ ջուրերու օգտագործման խնդիրը կենսական է Թուրքիոյ համար, ինչպէս կ'ըսէինք։

Թուրքիան երկրագործական երկիր է։ Իր եկամուտներուն հետ սերտօրէն կապուած է հողագործական արտադրութիւնը։ Կապուած է նաեւ իր արտաքին եկամուտներուն հետ։ Թրքական դրամը, որ,— ուշագրաւ պարագայ, պատեհ ու կը պահէ իր դիրքը, հիմնուած է, իր կարգին, այդ արտադրութեանց վրայ։

Ուրեմն, եթէ այսքան կենսական է Թուրքիոյ համար իր երկրագործական արտադրութիւնը, ջրային խնդիրը առաջնակարգ պէտք է գանէ իր լուծումը։

Աւելին. Թուրքերը, վերջին տարիներուն, ձեռնարկած են ճարտարարուեստականացումի։ Ելեկտրականութեան համար ջուրը անժխտելի անհրաժեշտութիւն մըն է։ Թուրքիոյ մէջ, ճարտարարուեստական կառուցումներ ջուրերու ուժը կ'երթան փոխանակ ջուրը բերելու հոն ուր կառուցումը կայ։

Անշուշտ, ձեռնամուխ նստած ըլլալու արդիւնք չէ այս պարագան։ Անկարելի էր չխոստովանիլ, որ ինկիւրին 14 տարուան ընթացքին բրած քանի, որոնք սուլթանական շրջանին յիշուն տարի պիտի խլէին պահանջաւոր։ Եւ հասկնալի է որ, շատ մը ձեռնարկներ միանգամայն ընելու հարկադրանքը նոր այդ ձեռնարկներուն մեծ մասը թողուց անկատար, կէս կամ շատ անբաւարար վիճակի մէջ։ Ջուրին խնդիրը, կրնանք անվարան յայտարարել, նոյն ճակատագիրը պիտի ունենայ։

Նախ, որովհետեւ, նոր չէ, որ Թուրքիոյ մէջ այս խնդիրը սեղանի վրայ կու գայ։ Տարիներէ ի վեր այդ գանգատը կայ։ Քանի մը տարի առաջ, Աթաթիւրք այցելեց Միջերկրականեան եզերքները, լսելու համար ժողովուրդին տրունջները։ Գրեթէ ամէն տեղ խօսուեցաւ նաեւ ջուրերու մասին, — ողողում, պակաս, երաշտութեան մղձաւանջ եւ առատութեան աննպատակ հոսում կամ վտանգ։

Ինկիւրիի վճռականութիւնը անբաւարար է դարմանելու թերի մը որ կը կարօտի սոսկալի ծախսերու։ Ընդարձակ երկիր, բնական բազմաթիւ արգելքներ, բազմատեսակ պահանջներ ու փոքր եկամտացոյց մը, որ ստիպուած է, անհամբար, օր օրի անհրաժեշտ շատ յառակացումներ ընել այն գլուխներուն, որոնք սերտօրէն կապուած են պաշտպանողական թեան։

Այս պայմաններուն մէջ, եթէ նոյն իսկ յառաջիկայ տարին Թուրքիոյ ընթացքին Թուրքիոյ մէջ ջուրին կենդանացումները, բաշխումի կամ առոգումներու յառաջ կառուցումներ ըլլան, անիկա չի նշանակեր թէ երկրին երկրագործական արտադրութեանց եւ ճարտարարուեստական համապատասխան ձեռնարկներ են եղած։

Մտաբերեցէք, անգամ մը, Կարսէն Իգտիր ու Տրապիզոնէն Տիգրանակերտ տարածութիւն մը, ուր արհեստագիտութիւնը, կառուցումը, մեքենան կամ նոյնիսկ տարրական երկրաչափութիւնը նոր է որ կ'այցելեն իրենց պաշտօնեաներով, չոգիով կամ հարկերով՝ քանի մը գործարաններու, երկաթուղիներու կամ կամուրջներու շինութեանց պատճառով։ Անիկա կը բաւէ ըմբռնելու համար թէ Աթաթիւրք կամ Իսմէթ, հակառակ իրենց բուռն ցանկութեանց եւ առաջադրութիւններուն, երկար ատեն պիտի բարեխղճօրէն խոստովանիլ թէ «աւելի արտադրելու համար նոր միջոցներու դիմել» են. Ու առանց գլուխը կու գայ ջրարաշխութիւնը»։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՍԵԴՐԱԿԸ

— . —

Իր կեանքը — չարքաշ եւ զատուցութիւններով լի — լռակեաց վկան է իր նկարագրի։ «Որքա՛ն քիչ ապրեցայ եւ որքա՛ն շատ մտածեցի», — իր հասցէին երաւունքով պիտի կրկնէր ֆանաթիզմին խօսքը։

Առաջին անգամ հանդիպեցայ իրեն Փարիզ, 1924ին։ Գաղափարական ու բանուորներու տագնապոտ օրեր էին։ Տակաւին չծանօթացած՝ իր մասին ինծի պատմած էին արդէն,— կորովի, «ընդվզմաքիր», պաշտպան։ Մի խումբ ուսանողներ ինծ հրաւիրած էին մտերմական զրոյցի։ Ուսանողական սենեակ էր, մի տան ամենավերին յարկում։ Ներկայ էր նաեւ Սեդրակը,— լի կորովով, վառվառուն եւ խելացի աչքերով եւ սեւ ու յանդուգն մազերով։ Ներկայ էր ու միայն մարմնով, այլ եւ հոգիով. մանաւանդ, հարցումներով եւ առարկումներով չարունակ իր կենդանի մասնակցութիւնն էր բերում մեր զրոյցին։ Մեկնելու այն տպաւորութեամբ թէ զուր չանցաւ մեր հանդիպումը։ Զգացի, որ «ընդվզմաքիրը» բառին մէջ «անհաշտ» Սեդրակը. մի ինչ որ ջերմութեամբ կապուեցաւ ինծ

Տասը տարի անցաւ առաջին հանդիպումից. Կրկին անգամ իրեն տեսայ Փարիզ։ Եւ որքա՛ն փոխուած։ Այն հաղուագիւտներից էր, որոնք ապրում են անելով։ Մտքով եւ հոգիով։ Կեանքի իմաստութիւնը եւ միւսանը զգամ էր Սեդրակի ճակտին։ Տասը տարուայ մէջ կարողութիւններ դիզած էր՝ մեր կեանքի առաջնորդներից մէկը դառնալու-համար։ Քայլ առ քայլ յառաջանում էր՝ համակիր բազմութեանց մէջ սրտեր եւ միտքեր գրաւելով։ Գիտէր, որ միայն գերեզմանը իրենից պիտի առնի հանրային այն բեռը, որ կեանքը դրել էր ուսերին

Այս զգացումը հոգեկան խոր գոհունակութիւն էր բերում իրեն։ Երջանիկ էր, որ ոչ միայն մի կառք հաց ունի, այլ եւ հանրային մի մեծ բաժին.— «Ի՞նչ պիտի ըլլար իմ կեանքը, երբ այս խօսքը չըլլար, չէ՞»,— մանուկի երջանկութեամբ հարցնում էր ուրախ

Խելացի էր, համեստ եւ ունեւոր իր ուրիշի խօսքին։ Գիտէր ոչ միայն հրամայել, այլ եւ հպատակիլ։ Հաճելի էր իր գործակցութիւնը հանրային ծառայութեան մէջ։

Մի հրապուրիչ եւ հարազատ պատկեր մեր կեանքից։ Երկար ժամանակ բաց կը մնայ նաեւ իր տեղը։ Սեդրակները դժուարութեամբ մեռնում են — վկայ՝ իր կոկծայի մահը — սակայն դժուարութեամբ չեն ծնում։

Դաժան է կեանքը։ Մի բնութ բնկեր նա խլեց մեզնից՝ փորձելով առաջադրել մինչեւ իսկ իր յիշատակը։ Իր դասը, իր անունն ու պատիւը այս աշխարհում երկու պաշտպանիլ ունին միայն — Աստուած եւ իր գերեզմանը։ Իսկ սրանք խօսել չեն սիրում...

Ի՞նչ ծանր, ի՞նչ դառնալի եղաւ այս մահը։

Վ. Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Ի ՄԵՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արազ.— Քիչ մըն ալ մարզանք, եթէ կը հաճիք։ Դասարանին մեծերը շատ կը հետաքրքրուին, ինչպէս կը յայտնուի իրենց այս մասին բացատիկ ընդունակութենէն. Կ'ըսենք տեսակ, առանց յօղակապ աի, բայց կ'ըսենք՝ անտեսանելի, անտեսագէտութիւն։ Կ'ըսենք նոյն ձեւով բանգէտ, բանգիտութիւն (ոչ թէ բանագէտ եւն.)։ — Հայ ազգը շատ քիչերու հետ սա՛ առաւելութիւնը ունի, որ իր սկզբնական անունին մէջ կը պահէ արմատ մը՝ որ կը նշանակէ այր, քաջ, արի։— Այսպէս՝ ԱՐՄԷՆ։ Արմատականն է ար—էր (Իմէնի, արիական. այսինքն՝ յառաջդիմելու, պաշտպանելու ընդունակ ցեղին վերաբերող, այր — մարդ, ինչպէս Տէօյչ՝ որ կը նշանակէ նոյնպէս այր—մարդ, ինչպէս պարսկական Իրանը կամ Իրանը։ Նոյն արմատէն։ Ջէ՞ որ այս մեր բնիկ արմատէն կ'ածանցուին, զանազան եղանակաւորումներով. — արու, հայր, մայր, եղբայր, քոյր (ո՛վ գիտէ — քայր... ուխտ), արի, բարի (թերեւս չար)։ Քնէ՛ք յաւէտ, հայկազն մանկտի, նոր լեզուիդ զանձաբանը, հոն կան միշտ թանկ առարկաներ, ընդերկրեայ կամ ընդծովեայ գանձեր։ Դարերու ընդերքին մէջ գուն քու մասնաւոր արկղդ ունիս։

Սիրելի Արազ, ահա բառեր սիրուն ու հայու բնաւորութեան, մէն միակ արմատի վրայ ընձիւղուած, ինչպէս մարգերու հատիկներ մէ՛կ ողկոյզի վրայ պտկած սաղմնաբեր։ Արդ (ձեւ), յարդ, զարդ, արդուկ, հարթ (թանձր գիրով), խորանարդ (խորանի ձեւով), պատնարդ (պատերի ձեւով հողէ ամաններ)։ — Ըսենք արդէն թէ ուրդ (ջուրի ճամբայ) բնիկ բառակերտ մասնիկ մը եղած է, իր սկզբնական իմաստը պահելով ամէնուն մէջ (ճամբայ, չարունակութիւն) — յաջորդ, ձախորդ, յետնորդ, առաջնորդ, հետեւորդ, բաժանորդ, ղեւորդ, բազորդ, նաեւ հորդ, հորդան, յորդ, յորդորակ։ — Ըստ՝ հին գրականին մէջ շատ գործածական նախդրութիւն մըն է, զանազան հոլովներով զանազան նշանակութեամբ, բայց նոր գրականին մէջ հազուադէպ է։ Կայ սակայն ընդոտնել, այսինքն՝ ոտքի տակ առնել. (Ըստ գործիական հոլովով տակը կը նշանակէ (ըստ ատենօք, ասորերուն տակ, երկրի վրայ. Նոյնն է նաեւ ընթադրել կամ ենթադրել ենթ նոյն է ընդին հետ)։ Բառը բառ պատռելով կտրելով մէկ մասը յաջորդ նոր տողին փոխանցելու ատեն փոքր գիծ մը կը քաշենք, չէ՞. այդ գիծը շատ սիրուն անուն մը ունի, որ հիմա գրեթէ մոռցուած է... ենթամնայ, ինչպէս ունինք ստորակէտ՝ որ կը նշանակէ զատ գիծ, չփոթցնել, ինչպէս ունինք չակերտ, որ չ գիրին գլուխէն կը ձեւանայ. ինչպէս ունինք բութ, որ բթամատին պէս անզօր, անհարթ գիծ մըն է՝ մասնաւոր բառին իբրեւ գլուխ, ինչպէս ունինք փակագիծ, տեսակ մը բանտ չեշտուելիք բառերու կամ նախադասութիւններու համար։ Քանի նախադրութիւնը, իբրեւ աւելի, պէտք է գործածել, առանց թէի ընկերակցութեան, գոյականի հետ. այսպէս՝ քան մեր բարեկամները, քան ձեզ, քան անոնք, եւն. իսկ թէով (քան թէ) բայերու հետ. ինչպէս՝ աւելի լաւ է մեկնիլ քան թէ մնալ հոս։ Բայց այս տեսակ պարզ գործածութիւնն ու պարզապաշտութիւն՝ պէտք է դգուշանալ ծայրայեղութենէ եւ բծախնդրութենէ։ Լեզուին միօրինակութեան կամ բիւրեղացումի պահանջը պէտք չէ զանց առնել առոյգ գեղագիտական, ներդաշնակ բացառութիւնները։

Ուշիմ Արշաւիրին նիհար հարցարանը աչքի առջեւ ունիմ այս բառէն Իբր - իբրեւ, — իբրեւ՝ գրուելով գոյի մը առջեւ, այդ գոյականով ցոյց տրուած անձին բուն հանգամանքը յայտնած կ'ըլլանք— այսպէս՝ Կէօթէ իբրեւ բանաստեղծ. Գլում իբրեւ վարչապետ բռնելով, իբրեւը ցոյց կուտայ ակնարկուած անձերուն բնիկ կամ իրաւական հանգամանքը։ Իսկ իբր բուն հանգամանքը ցոյց չի տար — այսպէս՝ իբր բժիշկ մը կրնամ ձեզի յանձնարարել ... (կը նշանակէ թէ յանձնարարողը բժիշկ չէ, այլ այդ հանգամանքով կը ներկայացնէ զինքը)։ Իբրեւ բժիշկ ասիկա վնասակար կը գտնեմ — հոս խօսողը իրապէս բժիշկ է։ Իբրեւին ֆրանսերէնն է en qualité de... իսկ իբրին՝ comme:—Իբր ձիմարիտ հերոսի մը մասին խօսինք, չենք ըսեր կամ, կարծես, պատշաճ չէ ըսել՝ իբր հերոս, այլ իբրեւ հերոս Երանդը որոշ է, չէ՞։ Արդէն իբր թէ - ըսելով՝ բանի մը կամ անձի մը վերագրուած յատկութիւնը ժխտած կ'ըլլանք։ Հարկ չկայ ըսելու. իբրեւ թէ...(բայց մինչ զգո՛յշ բծախնդրութենէ)։

Սիրելի Արազ, հնա՞ր է արդեօք որ համոզենք Արշաւիրը, միասին թափով առաջնորդենք վերստին մեր հին գրական թանգարանը՝ անկորուստ պահելու համար անոր հին փառքը։ Աւելորդ չէ՞ք գտներ միթէ վերստին գործածութիւնը մեր նոր գրականին մէջ։ Իւրաքանչիւր գրող ի՛նչ թող հաշուէ կամ քննէ թէ քանի՛ անգամ գործածած է այդ բառը փոխանակ իր հոմանիշներուն (նորէն, դարձեալ, կրկին) եւ պիտի տեսնէ թէ գրեթէ պէտքը չէ զգացած անոր։ Արդէն վերը բայերու հետ կը գործածենք վերստին իմաստով։ Անիկա լիուլի կը բաւէ. —Եթէ ուժով պնդել ուզենք, կը գործածենք կրկինը, որ երկու անգամ (երկիցս) կը նշանակէ։ Դարձեալը մեղմ է, յիշեցնելու յուշիկ, ազնիւ, քաղաքավարի ձեւ մը։ Նորէնը դաբձեալին եւ կրկինին միջնորդն է, մէկին կամ միւսին յուշարարը, տեսակ մը յանդիմանական, զոր յաճախ աւսուցիչը կը գործածէ— Նորէ՛ն դուն, ա՛յ չարաճճի... եւն.։

Շարն ընդ հուպ։

ՏԱՐԱԶ

ԾԻԾԱՂ

Փիլիպացիները.

— Պարոն երեսփոխան, հիմա որ ընտրուեցաք մեր քուէներով, կը յուսանք թէ ձեր տուած խոստումներու մասին պիտի մտածէք։

— Այո, պարոններ, պէտք է չորս տարի այդ գործերուն վրայ խորհրդածել ձեր շահերուն համար, կը խոստանամ իմ յաջորդ ընտրութեանս կատարել խոստումներս։

✖

Տիկինը.— Այս հաւը շատ կարծր է, պէտք եղած ուշադրութիւնը չէք տարած գնած ատեն։

Խոհարարուհին.— Ոչ, Տիկին, կարելիս ըրի ամենալաւ հաւը գտնելու, քանի որ ես ալ պիտի ուտեմ անկէ։

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Բնականաբար մենք պիտի օգնենք ձեզի այստեղ՝ մինչեւ ձեր մեկնումը։ Եթէ չյաջողիք փախուստը տարբեր միջոցներով կարգադրել, այն ժամանակ կը կայանէք բանտապահները . դրամին քանակը բնաւ կարեւորութիւն չունի ... պիտի սնանաք ձեր ուզածին չափ.

Ցետոյ-իրեն կուտան բանտարկեային հասցէն, ինչպէս նաեւ մեծկակ գումար մը՝ զանազան ծախքերու համար։ Զմեկնած՝ լրտեսներուն պիտի կարեւոր յանձնարարութիւն մը եւս կ'ընէ .

— Համաձայն մեր ստացած տեղեկութիւններուն, կ'ըսէ ան, Ամերիկացիները նոր տեսակ բեռնատար կառք մը եւ թնդանօթ մը շինած են... աշխատեցէք անոնց յատակագիծերն ալ ձեռք անցընել... մեր Սպայակոյտը շատ գոհ պիտի մնայ իսկապէս .

Գնդապետը պիտի ճամբորդէր իբրեւ Սպանիացի եւ պիտի ունենար անցագիր մը, որուն շնորհիւ բացարձակօրէն հարցաքննութեան՝ չպիտի ենթարկուէր որ եւ է տեղ Ֆրանսական հողին վրայ։

Ուրեմն ամէն ինչ կարգադրուած էր։ Ցաջորդ առտուն իսկ հազարապետը մէկ զգուշութիւններով կը մեկնի պանդոկէն — ուշադրութիւն պիտի ընէր որպէսզի իրեն չհետեւէին — եւ սահմանագլուխ կը հասնի։ Ծպտուած էր եւ անցագրին մէջ ներկայացուած էր իբրեւ ազատ կարեւոր անձնաւորութիւն մը որ Ֆրանսա կ'երթար՝ սպանիական կառավարութեան կողմէ։

Միեւնոյն շոգեկառքին վրայ էր նաեւ Հազարապետը, ինչո՞ւ, որպէսզի հետեւէր «Սպանիացին»., այլ տեսնելու եղծարարներին շուքին... Աւելորդ է ըսել որ այդ հանդիպումը նախապէս ծրագրուած էր։ Ո՞րքան կ'ուզէին առանձին ըլլալ իրենց կառաբաժնին մէջ՝ խօսակցելու կամ թերեւս միասին խնդալու համար Գերմանացի գործակալներուն իմաստութեան վրայ. Եւ սակայն յուսախաբ պիտի ըլլային, որովհետեւ ուրիշներ կային իրենց շուրջը։

• Հակառակ այդ աննպաստ կացութեան, գնդապետը կը յաջողի իր պաշտօնակցին հասցնել թուղթի կտոր մը որուն վրայ նշանակած էր հետեւեալ բառերը .

— Իջիր այն կայարանը ուր ես պիտի իջնեմ —

Քանի մը ժամ վերջը երկու բարեկամները իրարու կը հանդիպին փոքրիկ կայարանի մը սպասման սրահին մէջ. Գնդապետը կը նկարագրէ իր տեսակցութիւնը գերմանական Գաղտնի Սպասարկութեան անդամներուն հետ։ Ցետոյ կը ժամադրուին՝ Փարիզի մէջ իրարու հետ տեսնուելու համար եւ առանձին առանձին կը մտնեն յաջորդ շոգեկառքը որ զիրենք մայրաքաղաք պիտի տանէր։

Գնդապետը Փարիզ հասնելուն պէս պանդոկ մը կ'երթայ։ Կէս ժամ վերջը հիւր կ'ընդունի իր աշտօնակիցները — Առաջնորդը, Հազարապետը եւ երկրաչափը։ Զորս միասին կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն բանտարկուած Գերմանացի աղնուականին մասին։ Եթէ յաջողէին փախցնել այդ բարձրաստիճան բանտարկեալը, թշնամի Ինթէլիճընսը պիտի հաւատար իրենց «անկեղծութեան» եւ յետագայ խոստումներուն, անշուշտ կը այդ հետանկարը ...

Ուրեմն, «առաջնորդը» անմիջապէս դաշնակիցներու գաղտնի սպասարկութեան կեդրոնատեղին կը վազէ, կարգ մը տեղեկութիւններ առնելու համար բանտարկեալին ինքնութեան մասին։ Կը բացատրեն իրեն որ ան մահուան դատապարտուած է եւ վճիռը պիտի գործադրուի շուտով։

— Մի՛ անհանգստանաք, դիտել կուտայ Ամերիկացին. այս մարդը կարեւոր է դաշնակիցներու Ինթէլիճընսին համար . . խոշոր գործ մը պիտի յանձնենք իրեն եւ ...

— Ուրեմն դուք ապահով անծանօթ էք անոր ինքնութեան . .

— Այո, անծանօթ եմ ...

— Լաւ ուրեմն, լսեցէք ... բանտարկեալը իշխան Նօաքիմն է՝ Քայզէրին կրտսեր որդին . .

Առաջնորդը յետոյ կը լսէ ամբողջ պատմութիւնը։ Ամերիկեան ոստիկանութիւնը Լա Բոշէլի նաւահանգիստին մէջ կը ձերբակալէ երիտասարդ Գերմանացի մը որ կը փորձէր կրակի տալ քաղաքին օդակայանը։ Քաջ տղայ մըն էր ան, որովհետեւ հարցաքննութեան ընթացքին բացարձակօրէն մերժած էր որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդել Գերմանիոյ մասին։ Մերժած էր նոյն իսկ յայտնել իր ինքնութիւնը՝ թէեւ մահապատիժի վայրկեանը հասնէր կը մօտենար։ Դաշնակից ինթելիճընսը կը ձանձնար զինքը։ Գերմանիոյ կառավարութիւնը բազմաթիւ դիւանագիտական ձեռնարկներ կատարած էր, ապահովելու համար «Միւլլերին» ազատ արձակումը։

Ամերիկացին ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէ այդ պատմութիւնը։ Անէն պարագայի մէջ տղան պէտք է արձակել ի նպաստ դաշնակիցներու դատին, կը մտածէ ան ինքնիրեն եւ այդ խմաստով ալ կ'արտայայտուի իր պաշտօնակիցներուն որոնց հետ կը մտերմանայ շուտով։ Տրամաբանական կը գտնեն իր բացատրութիւնները եւ անմիջապէս կ'որոշուի ամերիկեան ինթելիճընսի անդամներէն բաղկացած մարմին մը ուղարկել այն քաղաքը ուր բանտարկուած էր նորին գերմանական վեհափառութեան հոգեհատորը։

Զաւեշտին երկրորդ արարը տեղի կ'ունենայ, հետեւաբար, Լա Բոշէլի մէջ։

«Գնդապետը» — այժմ սպանիացի ազնուական մը — «ձերբակալուելով» բանտ կ'առաջնորդուի ... Այնտեղ կերպով մը կը ծանօթանայ Միւլլերի հետ եւ անոր կուտայ շա՜տ կարեւոր լուր մը.

— Մտիկ ըրէ՛, գերմանական գաղտնի սպասարկութեան հրահանգով եկած եմ այստեղ՝ քեզի օգնելու համար ... Այս իրիկուն երբ պարտէզ եր լես մարզանքի ժամուն, պիտի տեսնես որ այցելու մը քեզի նշան պիտի ընէ հեռուէն ... չվախնաս կամ չվարանիս, անմիջապէս մօտեցիր իրեն ... եւ բանտին դրան առջեւ պիտի սպասեմ ինքնաշարժով ... մնացածը ինծի ձգէ՛...

— Հիանալի՜ է, հիանալի, կը բացագանչէ իշխանը եւ կը խոստանայ հնազանդիլ իր հայրենակցին պատուէրներուն։

Յաջորդ առտուն ամերիկեան ինթէլիճընսին ղեկավարներէն՝ «Անաւ-նորդին» խնդրանքով, Ֆրանսական բանտին կառավարիչը ազատ կ'արձակէ «Սպանիացին», որովհետեւ իր անմեղութիւնը հաստատուած էր ... Մեկնելէ առաջ, «գնդապետը» կը կրկնէ իր պատուէրը մահապարտ Գերմանացիին.

(Շար.)

Դասախօսութիւն մը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՎԻԵՆՆԱ (Յառաջ) — Ճարտարապետ Իշխան Պետրոս Կամսարական՝ մեր Ուխտ. Միութեան նախաձեռնութեամբ բանախօսութիւն մը կատարեց դեկտ. 3ին, Society of Friendsի սրահին մէջ: Բանախօսը մեծ ձեռնհասութեամբ երկու ժամ գրաւեց հոծ ունկնդիրներու (տեղացի եւ Հայեր) ուշադրութիւնը եւ ծափերու արժանացաւ:

Դարերու ընթացքին Հայաստան բազմաթիւ անուններ ունեցած է: Ուրարտացիներ, Արմէններ եւ Հայեր կազմած են արդի հայ ժողովուրդին ցեղային կորիզը: Այս ցեղը արիական մարուր ցեղ մըն է եւ տիեզերական ճիւղին մէկ ներկայացուցիչն է: Բանախօսը յունուհետեւ պատմական դէպքերը նկարագրեց եւ նորագոյն պատմութեան անցնելով խօսեցաւ ռուս յեղափոխութեան յաջորդող տարիներու մասին: Հայաստանի աշխարհագրական տուեալներու համեմատութիւնները՝ աւստրիական եւ եւրոպական զուգակիցներուն հետ, բանախօսին միտքերը շատ դիւրըմբռնելի դարձուցին:

Այսօրուան Հայաստանը մօտաւորապէս 31 հազար քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն ունի, 1.113.000 բնակիչով, 41 հոգի (մէկ քառ. քիլոմէթրի վրայ) հոծութեամբ: Հանրապետութեան 88 առ հարիւրը հայ է: Բնակչութեան աճումը տարեկան մօտաւորապէս 32 հոգի առ հազար (նոյն համեմատութիւնը՝ Գերմանիա 7.5 Ֆրանսա 0,4 նուազում): Քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչներուն համեմատութիւնը՝ 23 (քաղաքներ), 77 (գիւղեր), ամենամեծ փաստը՝ Հայերու երկրագործ ըլլալուն: Անդրկովկասի հետ համեմատելով՝ Հայաստան 17 առ հարիւր է (իբր հող), իսկ Հայերը 29 առ հարիւր են (իբր բնակչութիւն): Հայաստանի մէջ 1000 այր մարդու դիմաց 933 կին կայ, ուստի Քանատայի եւ Ֆրանսայի հետ համեմատելով, որոնք կիներու նուազութիւն ունին, Հայաստան այս երեք երկիրներէն մէկն է, այրերու մեծագոյն թիւով:

Բանախօսը յետոյ անցաւ Հայաստանի նկարագրութեան եւ ժողովուրդի զարգացման, իրաւական կարգերու վարչութեան, եղանակի եւ բանակի, եւ այս կէտին մէջ ծանրացաւ Թիֆլիսի սպաներու վարժարանի մասին որ Անդրկովկասի սպաները կը հասցնէ:

Հայաստանի երկրագործութիւնը եւ անասնաբուծութիւնը, կազմեցին բանախօսութեան շարունակութիւնը: Երկրին հողային հարստութիւնները, տուֆ, բէժգա, գաճ, խառաքար, մարմար, պղպջակ եւ բազմաթիւ ցանցառ հողային գանձեր, մասնաւորապէս, քրոմ, վոլֆրամ, մոլիպտէն դեռ շատ քիչ չահագործուած են, (մոլիպտէն միայն Նորվեկիա կը գտնուի եւրոպական երկրամասին մէջ): Պղինձը ճարտարարուեստի համար մեծ գին մը Երեւանը Լէնինականի եւ նոյն իսկ Ռուսաստանի համար):

Հայաստան այժմ 14 ելեկտր. կայաններ ունի՝ համագումար 98 հազար քիլովաթ տարողութեամբ, որ կը համապատասխանէ ամբողջ Ռուսաստանի մէկութերորդ տարողութեան: Արուեստական ձգախէժը երկրին ճարտարարուեստին գլխաւոր մէկ նիւթն է:

Հայաստանի երկաթուղիները 500 քիլոմէթր երկայն են. սաւառնակի գիծ մը Երեւանը Լէնինականի եւ Թիֆլիսի հետ կը կապէ:

Անդրկովկաս տնտեսական մարմին մը կը կազմէ աշխարհի համար: Հայաստան պղինձ կ'արտածէ եւ հանքածուխ ու քարիւղ կ'ընդունի Վրաստանէն ու Ատրպէճանէն:

*** Դեկտեմբեր 5ին իշխան Կամսարական բանախօսեց հայ եկեղեցւոյ մասին (Ա. Պատմութիւն Բ. Կղեր, Գ. Խորհուրդներ եւ Ծէս Դ. տարբերութիւններ հայ եկեղեցւոյ՝ յունական եւ հռոմէականէն): Այս դասախօսութիւնն ալ շատ յաջող անցաւ:

ԱՐՓԻԱՐ

Աւստրիոյ դիրքը ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

«Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի մէջ կը կարդանք.

— Ազգային պաշտպանութեան նախարար Հիւլկէրթ, որ միեւնոյն ատեն նախարարական խորհուրդին փոխ նախագահն է, ձայնասփիւռով յորդորական մը ուղղեց քաղաքապահ զինուորութեան, որ, առ այժմ, Աւստրիոյ ամենամեծ ոյժն է: Այդ յորդորականին մէջ, որ լսելի էր բովանդակ Աւստրիացի ժողովուրդին, նախարարը կորովի շեշտ մը գրաւ Կարմիրներուն դէմ իր յայտարարութիւններուն մէջ: «Աշխատեցանք Աւստրիոյ զինուորական տկարութիւնը դարմանել քաղաքապահ եւ աշխատաւորական զօրախումբերու միջոցաւ, տկարութիւն մը՝ զոր մեզի կը պարտադրէին Հաշտութեան Դաշինքները: Հիմա, մասնաւորապէս, ձեր ամէնուն վրայ մեծ պարտականութիւն կը ծանրանայ եւ րիտասարդութիւնը հեռու պահել ստատել Կարմիր կազմակերպութիւններուն ճանկերէն: Քաղաքական մարզին մէջ միշտ աչքի առջեւ ունեցէք ձեր ընելիք գործը — Ջախջախել Կարմիր տիրապետութիւնը եւ ամէն բան ջարդուփշուր ընող բոլշեւիկեան ոգին, վերաշինել անկուսակցական պետութիւն մը ճշմարիտ ժողովրդապետութեան հիման վրայ, զօրացնել չէզոքութեան եւ վեհակենդանացնել օժանդակող հարազատ գաղափարները: Ահա թէ ինչպէս պէտք է ընթանաք այս ճամբուն մէջ, եւ ինչպէս պէտք է փայլատակին ձեր գաղափարները այս ուղղութեամբ: Երբ գայ ժամանակը որ հայրենիքը կոչ ընէ, կամաւոր զինակիրներդ մեծ խանդավառութեամբ պիտի կենաք պետութեան կողքին, եւ ամէնքը իրենց սիրտին արիւնով պիտի դրոշմեն Պետութեան նորահիմն շէնքը: Կը թուի թէ բոլշեւիկութիւնը մեր մէջ կործանուած նկած է: Բայց իրականին մէջ տակաւին կը բռնէ անոր կայծը, դուրսէն միշտ ճարակ գտնելով: Ուստի մեր բովանդակ ճիգը պէտք է ըլլայ այդ կազմակերպութեան նորոգ արծարծումը խափանել: Ճակատի բուն զինուորութեան կը վիճակի ուրեմն մասնաւոր եւ բացառիկ գործունէութիւն մը: Մտաւոր սահմանին մէջ եւս, ինչպէս քաղաքական մարզին մէջ, նոյն զինուորութեան պարտականութիւնն է հայրենիքի պաշտպանութեան կամքը տարածել, ընդարձակել ժողովուրդին մէջ»:

ԿԻՆԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աւստրիոյ վարչապետ Շուշնիկ, Մայրերու Պաշտպանութեան Գործին ցուցահանդէսը այցելելով, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ աւստրիացի մայրերուն եւ կիներուն ներկայ պարտականութիւններուն վրայ: Վարչապետը, ի մէջ այլոց, ըսաւ.— «Կիները պէտք է ձգեն իրենց երէկի քաղաքականութիւնը, հանրային կեանքին մէջ քաղաքական դեր խաղալու հետապնդումը: Արդի խելալ կնոջ նուիրական պարտականութիւնն է մեր երկրին մէջ ամէն բան ընել՝ օժանդակելու համար մեր հայրենիքին վերաշինութեան գործին: Իմ խորունկ համոզումս այն է թէ հիմա այս միտքով հարկ է պատրաստել մայրերն ու կիները առ հասարակ — կնութեան ընկերային բոլոր ուժերը համախմբել, որպէսզի միահաղոյն ծառայեն, օրուան քաղաքական պայքարներէն դուրս, զինուորական ոգին զօրացնելու, օրինակ հանդիսանալու գործակցութեան: Նոր Աւստրիոյ հանրային կեանքին մէջ այս է կնոջ դերը, փոխանակ երէկի քաղաքական կնճռոտութիւններուն եւ կուսակցական կիրքերու խողովակ դառնալու: Կինը պէտք է հեռի մնայ քաղաքական կարծիքներու պայքարէն եւ բոլորովին նոր խարիսխի մը վրայ կանգնի, պատուաւոր գործունէութեամբ եւ քրիստոնէական սիրով, լաւ գիտնալով թէ ազնիւ կնութիւնը անհրաժեշտ է ժողովուրդին պաշտպանութեան համար»:

Վարչապետը, յետոյ, խօսքը ներկայ մանուկներուն ուղղելով, ըսաւ.— Իրարու օժանդակելու, ձեռք ձեռքի աշխատելու ոգին պէտք է ձեր առաջնորդը ըլլայ

ՔԵՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ — Դեկտ. 22ին, Պելճիոյ գաղթ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Պրիւսէլի «Union Coloniale»ի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ արեւելեան երաժշտութեան ունկնդրութիւն մը, ծանօթ քէմանչիստ Ռուբէնի կողմէ եւ իր տիկնոջ դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Բազմաթիւ Հայեր ու Պելճեր ներկայ էին նուագահանդէսին, որ աննախընթաց յաջողութիւն մը ունեցաւ: Յայտագիրին մաս կը կազմէին արուեստագէտին հեղինակութենէն քանի մը կտորներ, Կոմիտաս վարդապետին «Միրանի ծառը», Ա. Տիգրանեանի «Անուշ»ը, Գ. Սիւնիին՝ «Զուգան պարային» (հովուական երգով), Ա. Սպենդարեանի «Քայթարմա Քրիմը» (թաթարական պար), եւն.:

Բոլոր կտորներուն մէջ մեր հայրենակիցը ցոյց տուաւ երաժշտական բացառիկ տաղանդ, մատներու արագաշարժութիւն, ձայներու նրբութիւն եւ զգայնութիւն: «Միրանի ծառը» եւ «Հովուական երգը» քանիցս կրկնել տրուեցան եւ անօրինակ խանդավառութիւն մը յառաջբերին սրահին մէջ: Օտարներու համար բացառիկ երեւոյթ մըն էր արեւելեան երգերու ինքնատպութիւնը:

Ինչպէս ծանօթ է, քէմանչիստ Ռուբէն երեք տարիէ ի վեր իր կնոջ հետ երկիրէ երկիր կը շրջի օտարին ծանօթացնելու համար արեւելեան երաժշտութիւնը, մասնաւորապէս հայ գեղջուկ եւ աշուղական երգերը:

Ջերմապէս կը շնորհաւորենք մեր հայրենակիցը եւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք իրեն:

Պրիւսէլէն մեկնելէ առաջ Գաղթ. Վարչութիւնը արուեստագէտ զոյգին ի պատիւ թէյասեղան մը տուաւ Հայ Ակումբին մէջ:

Հ. Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 դեկտ. (Յառաջ) — Դեկտ. 24ի իրիկունը տեղի ունեցաւ Զ. Ո. Մ. մարզական երեկոյթը Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ: Ներկայ էին բաւական թիւով ընկերներ եւ մարզասէր հասարակութիւն մը որ եկած էր քաջալերելու մարզիկները, միեւնոյն ատեն վայելելու սաշ մթնոլորտ մը, զուտ հայկական: Երեկոյթը սկսաւ ժամը 9 ու կէսին, ընկ. Վ. Պապիկեան քանի մը խօսքով բացատրեց երեկոյթին նպատակը. «Մենք բոլորեցինք լման մէկ տարի. այս ժամանակամիջոցին ոչ միայն կրցանք կազմել երկու մարզական խումբեր, այլ եւ յաջողեցանք համախմբել նորահաս սերունդը եւ անոնց ներշնչել ազգ. ոգի, ընկերական սէր իրարու հանդէպ, եւ միեւնոյն ատեն մարզանքի սէր: Թէ չյաջողէինք մեր նպատակին մէջ, անոնք փոխանակ իրար սիրելու եւ միշտ հայկական շրջանակին մէջ գտնուելու, պիտի երթային իրենց սէրը եւ եռանդը սպառելու ալլթ խաղալով»: Ընկերոջ բացման խօսքէն ետք սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Սասամպուրեան (Խոժանէն) եւ ընկ. Պասեան որոնք յաջողութեամբ վարեցին, ստեղծելով տաքուկ մթնոլորտ մը: Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Այս երեկոյթին գործօն մասնակցութիւն բերաւ Տիկ. Ա. Թաշճեան, Միութեան արամադրելով իր ռատիոն, որ մասնաւոր փայլ մը տուաւ երեկոյթին: Մինչեւ ժամը գիշերուան 2ը սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Յետոյ ամուրջի դրուեցան երկու լիւշ շամբանիա, եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 5 եւ ներկաներ մեկնեցան գոհ տրամադրութեամբ:

Զ. Ո. Մ. մարզականի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որ իրենց նուէրները ղրկած էին վարչութեան

Պատրիկ

ՊԼՐԱՇԱՆԴԷՍ

ԿՐԸՆՈԲԼ Անցեալ շաբաթ գիշեր ժամը 20.30ին տեղի ունեցաւ պարահանդէս մը, Հայ. Ֆութպոլ ակումբի կողմէ ի նպաստ Նորակազմ խումբին, Սիթանտ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ նուագախումբին: Հայրենակիցներու բազմութիւն մը քաջալերելու համար հայ մարզիկները եկած էր հոն: Ժամը ճիշդ 24ին վիճակախաղ մըն ալ տեղի ունեցաւ եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 0.546 (հեծելանիւ մը), 0.541 (կայծքար), 1.620 եւն. Այն թիւերը որ կը վերջանան 9ով, շահած են լաւ նուէրներ: Կը խնդրուի իրենց տոմսակներով ներկայանալ 15, Rue de la Plaine, Café Savoiyard առնելու համար իրենց նուէրները, դեկտ. 25էն մինչեւ 25 յունուար 1937: Այս թուականէն վերջ նուէրները կը մնան խումբին:

Մեր բոլոր մարզիկները սրտանց կը յայտնեն իրենց շնորհակալութիւնները բոլոր հայրենակիցներուն:

Սիրելիք միշտ մարզիկներ, որովհետեւ առանց ծաղկի պարտէզ մը պարտէզ չըլլար, առանց մարզիկներու ազգ մը ազգ չըլլար:

Գ. Փոյաճեան

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ

Նոր տարիէն սկսեալ պիտի հրատարակեմ մանկական եւ պատանեկան ամսաթերթ մը, որ պիտի ըլլայ օրկանը մանուկներու եւ պատանիներու:

Թերթին բոլոր սիւնակները պիտի տրամադրուին քաջալերելու նորաբողբոջ տաղանդները անոնց, կրթական, գեղարուեստական եւ գրական մարզերուն մէջ:

Թերթին նպատակը պիտի ըլլայ ծանօթացնել արժանաւոր անձեր, կապ հաստատել մանուկի եւ ծնողքի միջեւ, ուժ տալ յարաբերութեանց ներդաշնակ զարգացումին եւ անոնց հանդէպ երախտագիտութեան ոգին մշակման: Եղբայրական կապ հաստատել արտասահմանի բոլոր մանուկ եւ պատանիներու միջեւ, ծանօթացնել մեր հայրենիքը եւ ներշնչել անոնց լաւագոյն ու ազնուագոյն հայրենասիրութեան ոգի:

Կը խնդրեմ բոլոր մեր մանկավարժ հայրենակիցներէն, ծնողքներէն եւ մանուկներուն ու պատանիներուն բարեկամներէն ղրկել սոյն նպատակները լուսաւորող գրութիւններ, պատմուածքներ, տաղանդաւոր ու արժանաւոր տղոց լուսանկարները իրենց ժամանակաւոր տեղեկութիւններով

Հասցէ.— Ժ. Տալեան, 4, rue de la Trémaille, Paris (8).

Իգտիրը երէկ եւ այսօր

Ախէնքի «Էլէֆթէրոն Անթրոփոս» թերթը կը գրէ թէ ժամանակին Իգտիրի բնակչութիւնը 450հազար հոգի էր, իսկ քաղաքապետական պիւտճէն 2 եւ կէս միլիոն ոսկի էր, մինչդեռ հիմա բնակչութիւնը 160.000 եւ պիւտճէն 900.000 ոսկի է: Բնակչութիւնը աւելցնելու համար գաղթականներ կը բերեն, բայց եկողները երկրագործներ են եւ Իգտիրի շրջանակները լեցուած են:

Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, այս տարի ծնունդներուն թիւր 2722, իսկ մահերունը՝ 3430 է: Թշուառութիւնը աւելցուցած է մահերու թիւը.

Ջրօսալըքիկ բերել տալու համար Քառիֆէ Գալէի մօտ կատարուած շատ մը բաները պարապը գացին, որովհետեւ այդ վայրը արգիլեալ շրջանակի վերածուեցաւ: Իգտիր վերածուած է ճահիճի մը եւ այս պատճառով շատցած են ջերմը եւ թոքախտը: Աղքատութեան պատճառաւ, բնծաւոր ժանտատենդ ծագած է:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՁԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ԶԱՐԴԸ՝

ՇԻՐԱԿ
ՕՂԻՆ:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈԽԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն հետեւանքով երբ տեղական եւ օտար թերթեր բարձրացուցին իրենց գիները, «Յառաջ»ը միակն է որ կը պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին տացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձ, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել, առ որ անկ է:

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԻՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ան ալ մէկն էր հարիւրաւոր զոհերէն, որ այսօր մրմուռ մը առած, վաղը պիտի մոռցուէր, ու այդքան միայն: Հոգեկան ուրախ կամ տրտում տրամադրութեամբ զործնական աշխատանք մը կար որ առաջ պիտի տարուէր՝ ամէն գնով, նորէն զէնքերը պիտի քանդուէին, իւղոտուէին, դասաւորուէին, փամփուշտի տուփերակները պիտի համրուէին եւ փոքր ծրարներու վերածուէին:

Դրեթէ լուռ ճաշեցին: Ճաշէն վերջ երբ ներկաները կը պատրաստուէին ցրուելու, ամէն մէկը իր աշխատանքին, Վահէն խնդրեց որ վայրկեան մը սպասեն:

— Ես այլ եւս չեմ կրնար հոս նստած սպասել, պէտք է վաղը մեկնիմ, քանի դեռ ձիւնը լեռները չէ բռնած: Այս պայմաններու մէջ, Նիկոլն ու Յակոբը չեն կրնար ինծ հետ գալ, մինչեւ որ վէրքերը չբժշկուէին, կը մնայ որ միայն Գեւոն վերցնեմ հետս: Արամը որ է Գէորգը մէկ երկու օրէն կ'երթէ: Քանի մը օր թող սպասէ, մինչեւ որ աղաքը լաւանան ու միասին անցնին սահմանը:

Գա՛. ես ինչ պիտի ընեմ,— զարմացկոտ աչքերը շուտ շուտ թարթեց ու վախվխալով հարցուց Համբարը, որ Ասիբէ-Գեւոյէն չէր ուզեր բաժնուիլ:

— Դու այժմ վանքը կը մնաս, հա կ'աշխատիս, մինչեւ որ Երկրէն քեզի կանչեմ,— պատասխանեց Վահէն ու խուցէն դուրս ելաւ:

Այդ գիշեր, վանահայրը, Գարեգին վարդապետը եւ Վահէն նստած, գործի մասին խօսակցելով լուսցուցին: Վահէն ծանր սրտով զրեց Երեւանի ընկերներուն, Վարդանի եղերական մահուան մասին: Թելադրեց որ անմիջապէս մէկը ճամբուէ Շահթախտ, Ջոփուր Արթիւշի տեղը բռնելու համար, ինչպէս նաեւ Գէորգին լուր տալ որ անմիջապէս մեկնի վանք: «Երրորդ անգամն է որ ձեռք կ'առնեմ Երկրի ճամբան», Վահէն այս տողերով վերջացուց նամակը, «Ո՞վ գիտէ թէ ինչ կրնայ պատահիլ, ամէն գնով աշխատեցէք նոր ուժեր պատրաստել Երկրի համար: Ղեկավար գլուխներու պէտք ունի Երկրի գործը: Հող՝ գիտուած տարրերը մի ուշացնէք փոխադրել վանքը, ձեր բոլոր ուժերը լարեցէք այդ ուղղութեամբ. զէ՛նք, զէ՛նք, զէ՛նք»

Երբ Վահէն վանահօր անկողնի վրայ քիչ մը հանգստանալէ վերջ արթնցաւ, տեսաւ, որ վանահայրն ու Գարեգին վարդապետը գլուխ գլխի նստած, իր գրած նամակը կ'ընդօրինակէին շատ բարակ թղթի մը վրայ, ծածկագիր թուանշաններով: Թուղթը այնքան բարակ էր ու թափանցիկ որ միայն մէկ կողմը կարելի էր գործածել: Վանահայրը թուանշանները կը կարդար՝ մինչ Գարեգին վարդապետը խոշորացոյցի մը օգնութեամբ, շատ մանր թուանշաններ կը շարէր իրարու ետեւէ, կարմիր գոյնի թանաքով մը, որ երկու բոլէ չանցած, առանց հետք մը ձգելու կ'աներեւութանար:

— Հը՞, վերջացուցի՞ք,— յօրանջելով տեղէն բարձրացաւ Վահէն,— պարզկայ օր է, գիշերը սարի վրայ պիտի դողանք ...

— Ա՛յ, վերջացաւ:

Գարեգին վարդապետը, կէս թերթ թուղթը նախ ափին մէջ տրորեց ու ապա բթամատի եւ ցուցամատի մէջ առնելով այնքան ոլորեց, որ հազիւ սիսեռի մը մեծութեամբ կլոր գունդ մը դարձաւ: Այս գունդը, բարակ մաշկի մը մէջ դրաւ Գարեգին վարդապետը, երկաթի շատ բարակ թելով մը բերանը գոցեց ու վանահօր բռնած ադամանդի թելէն ամրացուց, այնպէս որ թռչունի թելը չսեղմուէր, միաժամանակ չկարողանար կտուցով հանել օղակը:

Երբ երեքով բակը ելան, վանահայրը ձեռքէն դէպի վեր նետեց թռչունը: Երկար ատեն վանդակի մէջ արգելափակուած աղաւնին, կարծես թէ թռչիլը մոռցած, թեւերը շուտ շուտ թափահարելով հազիւ ինքզինքը օդին մէջ կը պահէր: Յետոյ աւելի վեր բարձրացաւ՝ մէկ երկու շրջան ըրաւ վանքի բարձր զանգակատան շուրջը, ու մէկ ալ թեւերու կանոնաւոր բացխուփով ուղղուեցաւ դէպի հիւսիս-արեւմուտք:

— Զօրութեամբ Քրիստոսի Տէր Աստուած, չիտակ Երեւանի կողմը կը թռչի,— բացագանչեց վանահայրը, աչքը ուղղած արդէն հազիւ երեւցող աղաւնիին.

— Այո՛, զօրաւոր բնազդ ունին աղաւնիները,— բացատրեց Վահէն, մինչ վանահայրը սրտնեղած, ծուռ ծուռ նայեցաւ Վահէին, եւ ուսերը թօթուեց: Իսկ նոր երիտասարդներն ալ, որոնք կ'աշխատէին ամէն ինչ բացատրել, փոխանակ Աստուծոյ մասը տեսնելու ...

Մութը կոխելուն, վանքի մէջ գտնուողները բոլորն ալ հաւաքուեցան դարպասի մօտ: Վահէն և Գեւոն դուրս եկան վանահօր խուցէն, գաղթականի շորեր հագած: Երկուքն ալ երկու վառօդ Հայեր, բեռները շալկած, պատրաստ կը սպասէին:

— Տէ՛, մնաք բարով,— ըսաւ Վահէն

Ընկերները մօտեցան իրարու եւ գիրկընդխառնուած համբուրուեցան:

— Բարի երթաս, Փութիկու Ս. Գէորգ քեզ քէօմէկ ըլնի,— արցունքները սրբելով բարեմաղթեց Թադոս Աղապերը:

Գիւղի մօտովը անցնելով մեր ճամբորդները Ջաղացքի ճամբան բռնեցին եւ շուտով անյայտացան խաւարի մէջ:

ՍՈՖԻԱ ՊԵՏՐՈՎՆԱ ԱԱԼԱՆՈՎ

Արսէնեանները սեպտեմբերի առաջին շաբաթը Թիֆլիս վերադարձան: Վարդանի մասին ունեցած մտահոգութենէն ազատուած՝ Տիկ. Մարիամը շատ ալ չանհանգստացաւ, երբ Եւգինէն առանց եղբօրը հանդիպելու վերադարձաւ Ղարաքիլիսէ-Թօրհէ.ով որ քանի մը օրէն Վարդանն ալ կը վերադառնայ, ամարանոցի կահկարասիքը մէկտեղելով, տիկ. Մարիամն ու Եւգինէն Թիֆլիս իջան

Շաբաթ մը չանցած, Եւգինէն բացիկ մը ստացաւ Վարդանէն: Եղբայրը կ'իմացնէր, որ խաղողի լաւ ժամանակն է, ու որոշած է ատեն մը մնալ Երեւանի շրջանը: Այդ բացիկը կատարելապէս հանգստացուց տիկ. Մարիամը, մանաւանդ երբ ամուսինը յայտնեց որ Վարդանի Գերմանիա երթալը յետաձգուած է դեկտեմբերին:

Ամէն տարիներու նման խաղաղ ընտանեկան կեանք մը սկսաւ բոլորին Արսէնեան բնտանիքը. Պարոն Աշոտը, ամէն իրկուն գործէն ելլելով տուն կուգար, առանձին ճաշելու համար Տիկ. Մարիամը, որովհետեւ, Եւգինէն երեկոները հազիւ թէ տունը կը մնար:

Ամարանոցէն Թիֆլիս վերադառնալով Եւգինէն քաղաքը բոլորովին կերպարանափոխուած գտաւ: Անշուշտ քաղաքը չէր կերպարանափոխուողը որ միշտ ալ կը մնար արեւելքի եւ արեւմուտքի զարմանալի խառնուրդ մը, այլ քաղաքի հայ տարրը, որ բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէր: Կարծես մէկ օրէն միւսը հայ ժողովուրդի բնական կեանքը վեր ի վայր էր դարձած, ու լարուած ջղային մթնոլորտ մը կը տիրէր ամէն կողմ:

Եկեղեցական կալուածներու գրաւման օրէնքը ու արդէն առաջ հետեւանք դաւաններու ըմբոստացումը, փոխադարձ սպանութիւնները, մէկէն ի մէկ փոխեր էին հայ կեանքը, հանկացողութիւնները, տիրող եւ հպատակ ազգութեան փոխյարաբերութիւնները: Կարծես թէ Թիֆլիսի հայ բնակչութեան համար իսկ նոր յայտնութիւն մը լինէր իր հայ ազգութեան պատկանելութիւնը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՀԱՆԴԻՍԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՓԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ծանրացած է Ծնունդի ճառէն ի վեր զոր խօսեցաւ ձայնասփիւռով եւ որ կը պարունակէր մօտ հազար բառ: Բժիշկ մը կեցած էր իր գլխուն վերեւ, ճառը խօսած ատեն: Պապը դժուարութեամբ կը խօսէր եւ իր ծանր շնչառութիւնը կը լսուէր ունկնդիրներուն կողմէ: Հիւանդը 79 տարեկան է եւ միշտ անկողին գամուած:

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Մատրիտի շուրջը, բայց արդիւնքը անորոշ է տակաւին: Երկու կողմերն ալ յաջողութիւններ կը հաղորդեն:

Կարտինալ Կոմա ի Թոմաս, Սպանիոյ հովուապետը, Հռոմ համնելով, յայտնեց թէ մինչեւ հիմա սպաննուած են տասը եպիսկոպոսներ եւ հինգ հազար քահանաներ (35,000ի վրայ):

Թ. Ր. ԱՐԱՍ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ Փարիզ կը գտնուէր, Աթէնք իջաւ երկուշաբթի օր եւ պիտի մնայ մինչեւ այսօր, չորեքշաբթի: Գործավարը պիտի խորհրդակցի յունական կառավարութեան հետ, օրուան հարցերու մասին:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ կասկածելիներ ձերբակալուեցան Սոֆիայի մէջ, համայնավարական դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով: Ձերբակալուեցաւ նաեւ կառ կարասիներու գործարանատէր մը, որուն մթերանոցին մէջ գտնուեցան բազմաթիւ թուցիկներ եւ ռետրակներ:

1937Ի ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱԹԹԻՒ, որ պիտի բացուի յառաջիկայ մայիսին, էյֆէլի աշտարակն ալ պիտի օժտուի արդիական կատարելագործութիւններով: Գիշերը աշտարակին առաջին յարկը պիտի ցուցադրէ մասնակցող 42 ազգերու ազգային դրօշները, որոնց վերեւ պիտի ծածանի Ֆրանսական հսկայ եռագոյն մը: Այս բոլորը պիտի ողողուին ելեկտրական լոյսերու մէջ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամներու եւ հայրենակիցներու կողմէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից եւ քաղաքական գործիչ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ իրենց պարագաներուն:

×

Սրտի խորունկ կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք անմոռանալի հայրենակից եւ ազգասէր ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօի, Արմէնի եւ պարագաներուն:

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէլոեան

Պանիէօ

×

Ալֆորվիլի Համազգայինի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Պ. Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն, տարաբախտ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ:

×

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

Հ. Կամ. Մար. միութեան Կեդր. վարչութիւն

×

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Մարսէյլի շրջ. վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

×

Հայ Կամ եւ Մարտիկ. Տէսինի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

Խորապէս կ'ողբանք տաղանդաւոր եւ անմոռանալի հայրենակից՝ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը, եւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն.

Տէր եւ Տիկ. Գ. Մուրատեան

Տէր եւ Տիկ. Տիգ. Պրլոեան

Տէսին

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Գ. Ալոյեանին եւ ընտանիքին պարագաներուն, իր զոքանչին՝ Այրի Տիկ. ԻՍԿՈՒՀԻ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ, ընկ. Ա. Ցակոբեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր որդւոյն՝ ԵՂԻՍԱԲԵԹի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Գէնճեան եւ Սարգիսեան ընտանիքը խորունկ կսկիծով իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց անմոռանալի հայրենակից՝ ողբացեալ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն եւ կը խոնարհինք իր թարմ շիրիմին առջեւ:

Ռուբէն Գէնճեան եւ Աղամ Սարգիսեան

×

Սէն Ժիւլիէնի, Սէնթ Ալպանի Վիէն խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօի, Արմէնին եւ պարագաներուն:

×

Սէնթ Էթիէնի Անտօք ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ, ընկ. Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն:

×

Ավինեոնի Մուրատ խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն:

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՕՆԴ

Ընկ. Ս. Սասունիի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի Անտօք են Թալոշեան	70 Ֆր.
Տիկ. Մարիամ Ղոնջէկիւլեան	30 »
Տէր եւ Տիկ Տէլոեան	30 »
Գումար՝	130 Ֆր

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւնը իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ մասնաւորաբար Պ. Ա. Համբարձումեանի որ մեր տարեկան հանդէսին համար ձրիաբար տրամադրեց Անդրանիկի ֆիլմը, շնորհակալութիւններ նաեւ համակիրներու եւ ընկերներուն որոնք զանազան գեղեցիկ առարկաներ նուիրեցին թոմպոլայի համար: Օր. Շ. Պէզազեան, Պ. Պ. Ստեփան Էքլեան, Վ. Յակոբեան, Ս Սարաֆեան, Ս. Դաւիթեան, Ե. Յակոբեան, Թ. Դանիէլեան, Բէլա. Փափազեան, Վ. Մինէլեան, Շաքէ, Բ. Դէօվլէթեան, Օ. Օհաննէսեան, Յովակիմեան, Հ. Ստեփանեան, Մ. Գօչնաքեան, Լ. Քանարեան, Յարութիւն Թօքաթեան, Աղ. Ստեփանեան, Ե. Ցիցեան:

Կեդր. Վարչութիւն

ԱԶԴ

Այս Ուրբաթ, 1 Յունուար 1937, Նոր Տարի, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցուի Մարսիլիոյ Հայոց Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն առթիւ կը կարդացուի նաեւ Ամենայն Հայոց Շնորհաշարժ Հայրապետին գնահատական մէկ կոնդակը՝ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակի առիթով ամենուրեք տեղի ունեցած՝ յոբելենական համազգային տօնակատարութեանց մասին, ինչպէս նաեւ Հարաւ. Ֆրանսահայոց Պատուիրակ Սրբազանի մէկ գրութիւնը՝ կոնդակի ոգւոյն եւ բովանդակութեան շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսիլիահայութիւնը՝ իր պաշտօնական Մարմիններով եւ կազմակերպութիւններով՝ ներկայ ըլլալու սոյն հանդիսութեան: Մասնաւոր հրաւիրագիրներ ուղարկուած չըլլալով՝ ներկայս կը խնդրուի ընդունիլ իբր այդ:

Առաջնորդարան

Հարաւային Ֆրանսահայոց

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրաքրոջս աղջիկը՝ Մանուշակ Մէլքոնեան ընկ Տիֆրիկցի, որ Պոլսոյ մէջ կը գտնուէր 1925ին: Կը կարծուի թէ Եգիպտոս գացած է կամ Ամերիկա իր հօրեղբօր մօտ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիգրան Քանթէրճեանի, 8, Rue Brochet, Alfortville, (Seine), France:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Ահթէն (Վօքլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պրուսա - Օրթագիւղցի Մէրէճէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ: Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի: Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Domrémy. PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 31 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3308

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼՈՅՍ

Այսօր կ'ընդհատենք մեր խորհրդածութիւնները՝ տարագրութեան 15ամեակի մասին, կրկին շօշափելու համար հրատապ հարց մը,— զինուորագրութիւն:

Նորութիւն մը չունինք, իրրեւ լուր:

Մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, առ այժմ արձանագրութիւն մըն է որ կը կատարուի, ստուգելու համար զինուորցուներու թիւը: Նոյն գործողութիւնը, նաեւ, տարագիր Ռուսներու համար:

Կը թուի թէ ընդհ. սպայակոյտը կ'ուզէ աչքի առջեւ ունենալ ամբողջ պատկերը, անոր համեմատ կազմակերպելու համար գործը:

Ոչ Հայերը, ոչ ալ Ռուսերը վաւերական մարդահամար ունին: Այնպէս որ, կարելի չէ ըսել թէ ո՛րքան զինուորցու կրնան ճարել, 21էն մինչեւ 33 տարեկանը:

Կատարուած արձանագրութիւններէն յետոյ, ձեռնհաս իշխանութիւնը պիտի ուսումնասիրէ խնդիրը, բուն զինուորցուները (20—22 տարեկան) առաջին առթիւ կանչելու, իսկ միւսներուն համար մարզանքի կարճատեւ շրջան մը հաստատելու համար:

Մօտաւոր հաշիւներով, կը կարծուի թէ այդ պարագային քանի մը հազար զինուորցուներ պիտի ունենան հայկական գաղութէն, իսկ երկու անգամ աւելի՝ Ռուսներէն:

Ամէն պարագայի մէջ, ասոնք ենթադրութիւններ են: Արձանագրութիւններէն ու բժշկական քննութիւններէն յետոյ միայն պիտի պարզուի բուն կացութիւնը: Եւ այդ առթիւ զինուորական նախարարութիւնը անշուշտ պիտի հաղորդէ իր վերջնական հրահանգը:

Այս բացատրութիւնը չի նշանակեր թէ կարելի է ձգձգել որ եւ է հրաւէր որ կ'ուղղուի զինուորցուներուն: Չի նշանակեր, նաեւ, բախտին ձգել իրաւունքներու պաշտպանութիւնը:

Երբ այս հարցը մէջտեղ դրուեցաւ, գիտել տուինք թէ ան կը պահանջէ արթուն եւ հետեւողական գործունէութիւն՝ իրաւասու մարմիններէն, իսկ պարզ՝ զինուորցուներէն:

Նորանոր տալու տրամադրութիւն չունինք, բայց հարկադրուած ենք նորէն յիշեցնել այս պարագան, գիտնալով զանազան երեւոյթներ:

Կը թուի թէ իրաւասու մարմինները անհրաժեշտ ուշադրութեամբ չեն հետեւիր անցուդարձին, ինչպէս հարեւան Ռուսերը: Իսկ զինուորցուներն ալ, կամ անոնք որ իրենց անունով կը խօսին, քիչ մը չափ իրար անցած, կամ թիւրիմացութեանց մատնուած են:

Իսկ ամէնէն կսկծալին,— այս առթիւ ալ իրենց թեւերը քիչ մը չափ լայն բացած են գոյնզգոյն բանգէտներ, խելք սորվեցնելու եւ նոր ճակատներ կազմելու համար:

Այսպիսի հոտ մը կուգայ Պէլվիլի մէջ սարքուած ժողովէն եւ ուրիշ ձեռնարկներէ:

Ինչպէս կը հաղորդեն մեզի, այդ ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ երկուշաբթի օր, աւելի շատ ծափլվարական մարզանքներ կատարուած են քան լուրջ քննութիւն եւ վիճաբանութիւն: Եւ ժողովը վերջացեր է խառնիճաղանճ տեսարանով մը, որուն մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք:

Ուրեմն, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ նոյնիսկ երիտասարդները ընդունակ չեն իրենց հաւասարակշռութիւնը պահելու այսքան տարրական հարցի մը մէջ, եւ նորէն պիտի պղտորի մթնոլորտը, ազդեցութեան պայքարներով եւ զարմանազան ճամարտակութիւններով:

Իսկ երբ ըսենք թէ զինուորցուներու արձանագրութեանց հետ միաժամանակ տեղի կ'ունենան քննութիւններ՝ հայկական կազմակերպութեանց մասին, դիւրին է հետեւցնել թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ տանիլ նոր մարզահանդէսը:

Այս քննութիւնը առաջին անգամ կատարուեցաւ Վիէնի մէջ, առանց խտրութեան, քաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ Կ. Խաչն ու Հօկը, իսկ վերջին լուրը կուգայ Տէսինէն:

Մեր կարծիքով, այս հարցաքննութիւնն ալ կապ ունի զինուորագրութեան հարցին հետ: Կը թուի թէ ձեռնհաս իշխանութիւնը կ'ուզէ գաղափար կազմել հայկական հոսանքներու եւ հետեւաբար անոնց հետ կապուած երիտասարդներու տրամադրութեանց մասին, անոր համեմատ կազմակերպելու համար զինուորագրութիւնը:

Միայն այս պարագան բաւական է լրջութեան հրաւիրելու մեզ, եւ կարճ կապելու ներքին խաչակրութիւններն ու չարչարանութիւնները:

Թերեւս ամբողջ գաղութն է որ քննութեան կ'ենթարկուի: Որ եւ է վրիպում կամ տհաճ վերաբերում կրնայ սեւ գիծ մըն ալ քաշել մեր ճակտին, անկարգ - անկանոն ժողովուրդի մը սպառոյութիւնը ձգելով:

Զինուորցու մը կը պատմէր, անցեալ օր, թէ քննիչ սպան զարմանք յայտներ է որ տարօրինակ իրարանցումի մը մատնուած են հայ երիտասարդները, երբ դեռ ոչ պատերազմ կայ, ոչ ալ զօրաշարժ:

Իսկ եթէ իմանայի՛ն այս առթիւ սարքուած ժողովներու մանրամասնութիւնները, սաւառնաթեւ ճախրանքներով եւ գոյնզգոյն տեսակէտներով,— «Կ'ուզենք, չենք ուզեր, օֆիսները լուծենք» եւայլն:

Գոնէ այս ճակատին վրայ կարենայինք հանդարտիլ իրար, քանի որ զինուորութիւնը ոչ խաղալիկ է, ոչ ալ Հրէի եւ հեթանոսի խնդիր:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Առժամեայ համաձայնութիւնը խզուեցաւ

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի նպարեղէնի գլխաւոր հաստատութեանց բանուորները եւ պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին երկուշաբթի կէսօրէն վերջ, սպառնալով փակել բոլոր խանութները: Բայց կարելի եղաւ առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացնել երեքշաբթի օր, եւ փակուած հաստատութիւնները վերաբացուեցան, ի մեծ ուրախութիւն հարիւրաւոր տանտիկիններու որոնք անհամբեր կը սպասէին դուռներուն առջեւ: Համաձայնութիւնը գոյացաւ շնորհիւ ներքին նախարարին միջամտութեան: Բանթողները յանձն առին անմիջապէս գործի սկսիլ, մինչեւ որ վերջնական համաձայնութիւն գոյանայ 1937 յունուար 4էն առաջ: Բայց կացութիւնը փոխուեցաւ գիշերը, երբ բանթողները ժողով գումարելով, մերժեցին գոյացած իրաւարարութիւնը: Բայց եւ այնպէս վաճառման ճիւղի բանուորները վերսկսան աշխատանքի, գործադուլի հոգը ձգելով մթերանոցներու բանուորներուն վրայ:

Առժամեայ համաձայնութիւնը գոյացած էր իրաւարարութեամբ, եւ իրաւարարն ալ նշանակած էր վարչապետը ինք: Բանուորները կ'առարկէին թէ այսօրուան վճիռը իրականին մէջ կը նուազեցնէ կարգ մը դասերու աշխատավարձքը, իսկ գործատէրերը կը պնդեն թէ բանթողները նախապէս յանձն առած էին ընդունիլ իրաւարարին վճիռը:

Այս գործադուլը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, որովհետեւ կը պատահի ճիշդ այն պահուն երբ պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրէնքը վերջնական ձեւ պիտի առնէ խորհրդարանին մէջ:

Բուռն ցոյցեր Քաղաքապետարանին առջեւ

Նոյն օրը բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան քաղաքապետարանին առջեւ: Հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաները եւ բանուորները գործադուլ սարքած էին մէկ ժամուան համար, իբրեւ ազդարարութիւն: Ցոյցը այնպէս մը կարգադրուած էր որ աչքի չզարնէ եւ ոչ հաղորդակցութիւնները դադրին, ոչ ալ ուրիշ սպասարկութիւններ: Բանթողները թոշակի յաւելում կը պահանջէին, սղութեան դիմանալու համար:

Այս գործադուլը կատարուեցաւ հանդարտութեամբ եւ բարեկարգութեամբ: Իրիկուան դէմ պաշտօնեաները համախմբուեցան քաղաքապետարանին առջեւ, ցոյց մը կատարելու համար: Բազմութիւնը կարգի հրաւիրելու համար, ձիաւոր ոստիկաններ միջամտեցին եւ կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան: Վեց ոստիկաններ թեթեւապէս վիրաւորուեցան եւ 12 ցուցարարներ ձերբակալուեցան: Ցեխապետ մը ձիէն վար իյնալով յանկարծամահ եղաւ: Ներքին նախարարը արգիլած էր այս ցոյցը, սակայն ցուցարարները խզեցին ոստիկանական շղթան, «ինթէրնասիօնալ»ը երգելով եւ «Գործ կը սպասենք Պլումէն» աղաղակելով: Եթէ ձիաւոր պահակները հասած չըլլային, բազմութիւնը պիտի խուժէր դէպի քաղաքապետութեան դահլիճը: Այդ պահուն ժողով ունէին քաղաքապետական խորհուրդի անդամները, որոնք բողոքելով դադրեցուցին նիստը եւ մերժեցին ընդունիլ քաղաքապետական պաշտօնեաներու պատուիրակութիւն մը, մինչեւ որ բարեկարգութիւնը վերահաստատուէր: Պատուիրակութիւնը ի վերջոյ ընդունուեցաւ ժամը 8.30ին, երբ հրապարակը մաքրուած էր: Նիստին ներկայ էր նաեւ ներքին նախարարը: Այս առթիւ յայտարարուեցաւ թէ պաշտօնեաներուն պահանջները նկատի պիտի առնուին բարեացակամութեամբ:

ՆՈՐ ԿՌՈՒՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԴԵՊՔԵՐ

Սպանիական ճակատին վրայ

Կռիւները կը շարունակուին սպանիական ճակատին վրայ, թէ Մատրիտի շուրջը եւ թէ Քորտովայի շրջանին մէջ: Կառավարական զօրքը ուժգին յարձակողական մը ձեռնարկած էր այդ շրջանին մէջ, բայց ապստամբները յաջողեցան որոշ յառաջխաղացութիւն կատարել:

Գերմանական կառավարութիւնը դեռ կը ձգձգէ իր պատասխանը, անգլեւֆրանսական ծանուցագրին: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Գերմանիա կը վարանի ընդունիլ այդ ծրագիրը, միշտ կասկածելով կարմիրներէն: Իսկ այս վերջինները կ'ամբաստանեն Գերմանիան թէ կ'աշխատի առուր խարիսխ մը ապահովել Սպանիոյ մէջ, ի հարկին անշարժութեան դատապարտելու համար 300 հազար հոգինոց ֆրանսական բանակ մը...

Խորհրդային իշխանութիւնը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց անգլեւֆրանսական ծրագրին, որ կը տրամադրէ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի զանազան երկիրներու կամաւորները Սպանիա չերթան իբրեւ կամաւոր:

Մինչ այս մինչ այն, իտալական մամուլը սկսած է ջերմապէս պաշտպանել գերմանական տեսակէտը, գիտել տալով թէ ընդունիլ անգլեւֆրանսական ծրագիրը՝ կը նշանակէ ծառայել համայնավարութեան: «Այդ գեկոյցը Մոսկուա պէտք էր ղրկել եւ ոչ Բեռլին կամ Հռոմ», գիտել կուտայ կիսապաշտօնական թերթ մը: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա եւ Իտալիա միշտ համերաշխ են այս հարցին մէջ:

Ամերիկեան կառավարութիւնը արտօնեց 2,777,000 տոլար արժողութեամբ օդանաւեր ղրկել սպանիական կառավարութեան: Մոսկուա գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ այս պարագան, իսկ Բեռլին զայն փաստ մը կը նկատէ՝ իր տեսակէտը արդարացնելու համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ «ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԷ» ՖՐԱՆՍԱՆ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Անախորժ անակնկալներ կրնան ծագիլ»

Թուրք մամուլը նորէն փրփուր կը տեղայ, տեսնելով որ Թրքական տեսակէտը մերժուեցաւ թէ Ժընեւի եւ թէ Փարիզի մէջ:

«Ուլուս» (նախկին «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ») դեկտեմբեր 24ին հրատարակեց երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆգըի մէկ խմբագրականը, որ կ'ըսէ.

—«Ֆրանսացիները կ'առարկեն թէ սուրիական համադաշնակցութեան մը առաջարկը կը նշանակէ Սուրիոյ անդամատումը եւ կը վնասէ Դամասկոսի եւ Պէյրութի հետ իր կնքած դաշնագրերուն: Բայց յանցանքը մե՞րն է որ այդ դաշնագրերը կնքուեցան, առանց նկատի առնելու 1921ի Անգորայի դաշնագրին տրամադրութիւնները: Ֆրանսա կ'ըսէ թէ պատրաստ է որոշ երաշխիքներ տալու Սանճաքի Թուրք փոքրամասնութեանց: Կարելի՞ է միթէ չըմբռնել այս տեսակ ըմբռնումի մը դէմ:

Աւելորդ է ըսել որ, քանի հակառակորդ կողմը կը շարունակէ պահել այս տեսակէտը, նոր բանակցութիւնները չպիտի կարենան յաջող արդիւնքի մը յանգիլ:

Այս առթիւ չենք կրնար չմաղթել որ հակառակորդ կողմը դադրի պնդելէ իր տեսակէտին վրայ եւ անհաճոյ անակնկալներ չծագին»:

«Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը.— «Վստահ ենք մեր ուժին եւ իրաւունքին».

—«Հարկ չկայ ծածկելու թէ դիմացի ճակատին վրայ մեր տեսած դժուարութիւնները զարմանք եւ ցաւ կը պատճառեն Թուրք հանրային կարծիքին:

Ժընեւի մէջ հանդիպեցանք Ֆրանսայի մը, որ կը պնդէ թէ խնդիրը իր ուզած ձեւով լուծուելու է: Եւ տարօրինակ է որ հոն առիթ ունեցանք քննելու ոչ միայն Ֆրանսական, այլեւ ուրիշ բարեկամութեանց արտայայտութեան ձեւը, եւ տակաւին առիթ պիտի ունենանք քննելու: Զարմանալու չէ որ Ֆրանսա կը հոգայ ծախքը չէզոք դիտողներու մարմնին, որուն մէջ Թուրքիոյ կողմէն ո եւ է անձ չկայ: Պատճառը այն է որ միայն Ֆրանսայի պիտի ծառայէ այդ մարմինը, որուն լուսաբանողները յոյժ Ֆրանսական պաշտօնեաները պիտի ըլլան: Եւ սակայն, ոչ միայն Ազգաժողովը, այլեւ ամբողջ աշխարհն ալ եթէ խմբուի, դարձեալ չի կրնար մինչեւ վերջը առանձնախօսել Սանճաքի Թուրքերուն իրաւունքը»:

ՖՐԱՆՍԱՆ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Իսկ «Թան» (Միլլիյէթ) կը գրէ.— Ֆրանսան է որ մեր պատուիրակութիւնը Փարիզ հրաւիրեց, բայց որ եւ է բարեացակամութիւն ցոյց չտուաւ երկօրեայ բանակցութեանց ատեն եւ պատճառ դարձաւ անոնց ընդհատումին: Հիմա կը հասկցուի թէ՝ մեր պատուիրակութիւնը Փարիզ հրաւիրելով, Ֆրանսայի նպատակը եղած է օրօրել մեզ: Ասիկա բնաւ ուղիղ ընթացք մը չէ:

Մենք ամէն զոհողութիւն ըրինք, ժամ առաջ հարթելու համար տարակարծութիւնը: Իսկ Ֆրանսա ճիշդ հակառակը ըրաւ, եւ հետեւաբար շատ ծանր պատասխանատուութիւն մը ստանձնեց Մերձաւոր Արեւելքի ապահովութեան եւ հանդարտութեան տեսակէտով: Առկախ մնացած կացութիւն մը կրնայ ամէն տեսակ անախորժ անակնկալներ առաջ բերել: Բոլոր ասոնց պատասխանատուութիւնը Ֆրանսայի վրայ կ'իյնայ»:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ համաձայն, որ կատարուեցաւ անցեալ մարտ 8ին եւ որուն արդիւնքը նոր կը հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ, Ֆրանսայի բնակչութեան թիւն է 41,905,968: Կը նշանակէ 508,461 հոգիի յաւելում 1931ի մարդահամարին վրայ, այսինքն տարեկան 100,000:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒՆ թիւը պիտի աւելնայ 600 հոգիով: Քաղաքապետական խորհուրդը քուէարկեց անհրաժեշտ վարկերը:

ՊԱԳԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ աւելի ծանրացած ըլլալով, խորհրդակցութեան հրաւիրուեցաւ հռչակաւոր փրոֆէսոր մը, Փանտէ: Հիւանդին ոտքերը ուռած են եւ մէկ սրունքին վրայ վէրքեր բացուած ըլլալով, արիւն կը հոսի:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ վերջնապէս նուիրագործուած ըլլալով, միջազգային խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի յառաջիկայ ապրիլին, բառնալու համար օտարներու վայելած արտօնաշնորհները (քափիթիւլասիօն): Գահիրէի անգլիական մարզպանը դեսպան նշանակուեցաւ:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը ազատ արձակեց գերմանական «Փալոս» շոգենաւը, վար դնելով զէնքերը:

«ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԿՂԶԻՆ» (Կուբա) ջնջելու համար օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին: Ուրիշ բարեկարգութիւններ ալ պիտի կատարուին, այս առթիւ, բանտերու եւ աքսորավայրերու համար:

Սատանայի կղզին ամենափոքր մասն է հռչակաւոր աքսորավայրին, որ հաստատուած է 1852ին: Ցաջորդ 15 տարիներու ընթացքին աւելի քան 18,000 դատապարտեալներ ղրկուած են հոն: Դադ մը ընդհատուելէ վերջ, 1887էն ի վեր կը ծառայէ իբրեւ գըլխաւոր թիարան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԲՈՒՌՆ ՊԱՅՔԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Աննախընթաց բազմութիւն մը լեցուած էր Մառլէնի ընդարձակ սրահին մէջ, լսելու համար Ռէքսերու պետին՝ Լ. Տէկրէլի եւ ազատական կուսակցութեան ազգային խորհուրդի նախագահ՝ Վ. Լավլէյի ընդդիմախօսական ճառերը, Ներքին հրատապ հարցերու մասին:

Ծեծռուքի եւ պատահական անկարգութեանց առաջքն առնելու համար, մուտքի տոմսերը անձնական էին եւ վճարովի: Աղատ մուտք ունէին միայն լրագրողները, որոնց մէջ եւս «Յառաջ»ի թղթակիցը:

Ոստիկանական ջոկատներ ամենախիստ հսկողութիւն մը կը կատարէին չէնքին ներսը թէ դուրսը փողոցին մէջ, ուր ներս մտնելու համար որոշ բռնողներէն զատ, հետաքրքիրներու հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր, յարակից փողոցները անանցանելի դարձնելու աստիճան:

Տէկրէլի մուտքը մեծ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ իր կուսակիցներուն կողմէ, Վ. Լավլէյ իր կարգին արժանացաւ ոչ նուազ խանդավառ ցոյցերու:

Աղատ բեմին նախագահը, որուն նախաձեռնութեամբ գումարուած էր միթինկը, ներկայացուց ճառախօսները:

— Ահա երկու հակառակորդներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը փափաքէին իրարու հանդիպիլ, միեւնոյն բեմին վրայ ընդդիմախօսելու համար: Ճառախօսներէն իւրաքանչիւրին ժամ մը միայն պիտի տրամադրուի, իրենց տեսակէտները պարզելու: Յետոյ կէս ժամ մըն ալ պիտի տրուի պատասխանելու համար:

Նախագահը վիճակ քաշելով, առաջին խօսքը տուաւ Տէկրէլի:

Տէկրէլի համար Ռէքսը քաղաքական կուսակցութիւն մը չէ, եւ ոչ ալ նիւթական պահանջներու ազբիւր: Ռէքսը նախ կառավար մը ըլլալ, քաղաքականութիւն վարող կարգ մը գրամատէրներուն եւ կուսակցապետներուն դէմ: Ազատական կուսակցութիւնը ինչո՞ւ ժամանակին չյարմարեցաւ եւ չկատարեց իր պարտականութիւնը: Այսպէս Պ. Լավլէյ բացուած է ազատականներու նախկին պետ Տէնսի աթոռին վրայ, որ 25 միլիոն ֆրանք առաւ Océan ընկերութեան համար: Այդ աթոռը պէտք ունի հակառակելու:

Դուք կ'ըսէք թէ Ռէքսը դաշնակցութիւնն ծնաւ, սակայն դաշնակցութիւնը սահմանուեցաւ երեք աւանդական կուսակցութիւններէն, որոնք դաւաճանեցին ազգին եւ կողոպտեցին ժողովուրդը (ծափեր, հայհոյանքներ):

Ցետոյ ճառախօսը քննադատեց դերդրամատիրական կեղեքումները: Ֆինանսի իշխանութիւնը անխուսափելի հետեւանք էր ազատականութեան: Ռէքսը կը պայքարի ամէն անոնց դէմ որ տկարացան, բայց մանաւանդ ընդդէմ ազատական դըրութեան մը, որ ծնունդ տուաւ զեղծումներու եւ չարաչահութեանց:

Գորրնպօնի եւ Աշխատանքի դրամատուներուն (առաջինը կաթոլիկ եւ երկրորդը ընկերվարական) գահերը խմբովին միացան Ռէքսի շարժումին:

Եթէ մենք այդ զանգուածներուն յայտնէինք, անոնք պէտք ծայրայեղ ձախակողմ պիտի երթային, ինչպէս Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Եւ այն ատեն մենք պիտի ունենայինք Փարիզի եւ Մատրիտի նման ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը: (Ծափեր, հայհոյանքներ):

Ճառախօսը գիտել տուաւ թէ ինք տասը տարի պզտիկ է Պ. Լավլէյէ, սակայն անկէ աւելի չմտած մէջ դանուած է ժողովրդական զանգուածներուն հետ: Սրբէնկի օէլը ... վերջ, մենք մեր խաչակրութիւնը սկսանք համայնավարներուն դէմ: Բռնի ուժով եւ խիստ միջոցներով պէտք է պայքարիլ համայնավարութեան դէմ, եւ արդար օրէնքներ սահմանել աշխատաւոր դասակարգին համար: Գործաւորներէն կարեւոր մաս մը բաժնուեցան կաթոլիկ եւ ազատական կուսակցութիւններէն, որովհետեւ անոնք չահագործեցին աշխատաւորները: Այս տեսակէտով Ռէքսը համաձայն են ընկերվարութեան ռահվիրաներուն հետ, որոնք կէս դարէ ի վեր պայքարեցին բանուոր դասակարգին կենսական շահերը: Մենք հակառակ ենք ընկերվարութեան ներկայ ղեկավարներուն, որոնք վերջերս միացան կաթոլիկներուն եւ ազատականներուն հետ, դուրս ձգելով Ռէքսը: Սակայն, հակառակ անոր, մենք յաջողեցանք մեր փարախին մէջ առնել բազմաթիւ բանուորներ, որոնք դժգոհ էին իրենց պետերէն, եւ ծիշդ այդ պատճառաւ է որ ընկերվարականները պայքար կը մղեն մեզի դէմ: Ռէքսը համաձայնութիւն ինչպէս սզգայնական Ֆլամաններուն հետ, որովհետեւ արդար ու ազգային հարց մը խնդրոյ առարկայ էր: Անոնք նախամեծար համարեցին միանալ Վալոն եւ Պրիւսէլցի ռէքսերուն հետ, քան թէ կաթոլիկներուն: Հակառակ իրենց անճառողական ձգտումներուն եւ ջերմ կաթոլիկութեան, մենք դանոնք պիտի պահենք հայրենիքի ծոցին մէջ:

Ռէքսը կ'ուզէ սահմանափակել կուսակցութեանց ազդեցիկ ազդեցութիւնը: Ազգային ծրագիրի շուրջ պէտք է ուժերու համախմբում մը, առանց կուսակցութիւններու: Մենք չենք ուզեր ջնջել ազատութիւնը: Մեր հակառակորդները իշխանութիւնական նպատակներ կը վերագրեն մեզի, մինչդեռ իրենք տասը տարիէ ի վեր կը կրեն դրամատիրութեան բռնապետութիւնը: Մենք հակառակ ենք խորհրդարանական ներկայ դրութեան որ չհամապատասխաներ իրենական առաքելութեան: Մենք կը պահանջենք պետութեան ապակեդրոնացումը, եւ արհեստակցական ընկերակցութեանց կազմակերպութիւնը: Այս վերջինը պէտք է հեռու մնայ քաղաքական կեանքէ եւ հիմնուի միայն արհեստներու վրայ: Այս եղանակաւ մենք լաւագոյն օրէնքներ պիտի ունենանք եւ պիտի իրականացնենք պետութեան եւ քաղաքացիներու գործակցութիւնը: Կուսակցութիւնները անկարող են այս արդիւնքին հասնելու: Մանաւորապէս ազատական կուսակցութիւնը չունի պէտք եղած մարդիկը, կատարելու համար երկրին վերականգնումը՝ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն մէջ (ծափեր):

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Լավլէյ, եւ յայտարարեց որ Ռէքսերն ալ իրենց կարգին ազատականներուն նման լոյնախոհ ու թոյլատու վարմունք մը ցոյց պիտի տան իրեն հանդէպ: Շարունակելով իր խօսքը, դիտել տուաւ թէ ազատական կուսակցութիւնը ոչ երբեք գոյութենէն չատ առաջ պայքարեցաւ քաղաքական դրամատիրութեան դէմ:

Առաջին անգամ ըլլալով, ազատական կուսակցութիւնն էր որ երեւան հանեց Գորրնպօնի գայթակղութիւնը, այնքան ատեն մը, երբ տակաւին Տէկրէլ Գորրնպօնի նպաստով կաթոլիկ տղոց հոգիները փրկելու կ'աշխատէր (բուռն ծափեր): 1934ին Ազատական կուսակցութիւնը չուզեց աւելի ուժգին հարուած մը տալ Գորրնպօրի եւ Աշխատանքի դրամատուներուն, որովհետեւ կը վախնար կրկնակի աղէտներու պատճառ հանդիսանալէ, փճացնելով հողագործ դասակարգին եւ գործաւոր դասակարգին խնայողութիւնները: 1934ին, երկրին տնտեսական կացութիւնը այնքան փափուկ էր, որ Գորրնպօնի փլուզումը ընդհանուր քրախ առաջ պիտի բերէր: Եթէ այն ատեն դրամատուներուն մէջ ռէքսերուն կողմէ ի պահ դրուած խնայողութիւնները չկորսուեցան, պատճառը այն էր որ ազատականները գիտցան ընդհանուրին շահը գերադաս համարել իրենց կուսակցութեան շահէն (բուռն ծափեր): Դրամատուներու հակակշիռը հաստատուեցաւ Վան Զէլանտի Ա. դահլիճին օրով, երբ տակաւին Տէկրէլ իր պայքարը չէր սկսած: Տէկրէլի յարձակումները ազատական կուսակցութեան պետերուն դէմ դուրս անձնական հանգամանք ունին եւ զուրկ են որ եւ է լուրջ հիմէ: Ռէքսը հիթլերական վարչաձեւին Պելժիոյ մասնաճիւղն է: Տէկրէլ քննեց Սպանիոյ կացութեան պատճառները, սակայն մոռցաւ յիշել այդ կացութեան բուն պատասխանատուները, այսինքն՝ կղերականները: Եւ Պ. Տէկրէլ Սպանիոյ կղերականներուն նման նախկին կղերական մըն է (ծափեր):

Եթէ մեր ժողովուրդը կ'ընդդիմանայ Ռէքսերու եւ Համայնավարներու փորձականութիւն, պատճառը այն է որ մենք իրեն սորվեցուցինք այդ բանը:

Պ. Լավլէյ փաստերով ապացուցուց թէ ռէքսականութիւնը խոնութեամբ կղերական ծագում ունի եւ կը դրժէ ազատութիւնը, յառաջդիմութիւնն ու լայնախոհութիւնը: Մեր երկիրը պէտք չունի Ռէքսին, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Մենք ժողովուրդը Ռէքսերէն աւելի լաւ կը ճանչնանք: Ձեզ դիտեր թէ Պ. Տէկրէլ ե՞րբ աւելի ունեցաւ մօտէն ճանչնալու ժողովուրդը: Ես չորս տարի շարունակ ապրեցայ անոր հետ խրամներուն մէջ, մինչդեռ Տէկրէլ խուսափած է զինուորական ծառայութենէ (Բուռն եւ երկարատեւ ծափեր): Մենք Ռէքսերուն չսպասեցինք ընկերային օրէնքներ հաստատելու համար: Հակառակ կաթոլիկներուն ընդդիմութեան, ազատականները ու ընկերվարականները միանալով՝ յաջողեցան ժամանակին ձեռք բերել ընդհանուր քուէարկութիւնը, զոր դուք կ'ուզէք ջնջել, անոր տեղ հաստատելու համար արհեստակցական դրութիւնը, որ դէպի իշխանապետութիւն կ'առաջնորդէ, նման Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ: Տէկրէլ կ'ուզէ հիմնել այդ անարդար դրութիւնը, ճնշելու համար զանգուածները: Տէկրէլ՝ բառին իսկական առումով յետադիմական մըն է, եւ անոր հետեւողները մոլորեալ ոչխարներ (բուռն ծափեր): Ռէքսերուն միակ նպատակն է Պելժիոյ մէջ հաստատել ֆաշական կամ հիթլէրական վարչաձեւ:

Միթինկը սկիզբէն մինչեւ վերջը խիստ յուզումնալից անցաւ, եւ ճառերը յաճախ ընդհատուեցան ծափերով, պոռչտուքներով եւ հայհոյանքներով: Երբեմն ամէնէն աւելի տաք գլուխները իրարու նախատական խօսքեր կ'ուղղէին եւ բռունցքներ կը փոխանակէին: Ոստիկանութիւնը ըստիպուեցաւ արահէն արտաքսել բազմաթիւ խռովարարներ:

Այդ առթիւ աչքի կը զարնէին մասնաւորապէս կիներուն եռանդն ու խանդավառութիւնը ի նպաստ Տէկրէլի, որ խօսքը մէջերնիս,— գեղադէմ երիտասարդ մըն է:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՍԱՒԱՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ

ԱՊԱԳԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

—.—

Գերմանացի ռազմագէտները դտնում են որ քիչ քանակութեամբ զօրք օդային ճամբով թշնամի բանակի թիկունքը չպահելը միտք չունի, քանի որ անկարելի է փոքրաթիւ ուժերով թշնամու թիկունքում պատերազմական լուրջ գործողութիւններ կատարել, այլ ընդհակառակն իրենք ենթակայ կը լինեն պաշարուելու եւ պարտութեան մատնուելու: Պարզ է, ուրեմն, որ թշնամի բանակի թիկունքը խոշոր ուժեր իջեցնելով միայն կարելի կը լինի արդիւնաւոր գործ կատարել: Իսկ թէ որքան հնարաւոր է տասնեակ հազարաւոր զօրքեր փոխադրելու համար սաւառնակներ եւ սաւառնորդ պատրաստել, այդ էլ կախուած է պետութիւնների նիւթական, ռազմական եւ արհեստագիտական կարողութիւններից: Գերմանական կառավարութեան ծրագիրն է 70.000ի հասցնել իրենց սաւառնորդների թիւը: Իսկ խորհրդային իշխանութիւնը խոստանում է ապագայ պատերազմին ունենալ 100.000 սաւառնորդներ:

Ինչպէս տեսնում ենք, հսկայական պահանջ կայ սաւառնորդ մասնագէտների, առայժմ իւրաքանչիւր պետութեան համար տասնեակ հազարների, իսկ յետոյ անշուշտ այս թիւը կը բարձրանայ հարիւր հազարների ... Թուա զնդ. Շոմսկի, որի յօդուածներից մասամբ օգտուել եմ, ապացուցանելու համար թէ Գերմանացիները ինչպէս են յաջողում լուծել սոյնարման դժուարալոյծ խնդիրները, բերում է հետեւեալ երկու բնորոշ դէպքերի պատմութիւնը:

Դեռ մեծ պատերազմից առաջ, գերմանական գաղտնի գործակալները ուսումնասիրել են գերմանական սահմանագծի վրայ եղած ռուսական առողջնակարգ բերդերի պաշտպանողական կարողութիւնները,— պարիսպների հաստութիւնը, մարտկոցների զօրութեան չափը, ամրացների լայնքն ու երկայնքը. եւ գերմանական վերին հրամանատարութիւնը այս արտադրեալ հաշուարկով իր մասնագէտներին, պատրաստել է պատասխանող թնդանօթներ, որոնցմով կարելի լինի դրոհի պահուն ընդառաջ երթալ եւ լռեցնել ռուսական բերդի թնդանօթները եւ շատ կարճ ժամանակում քարուքանդ անել ռուս բերդի պարիսպներն եւ ամրութիւնները:

Եւ իրօք, մենք տեսանք թէ Գերմանացիները ինչպէս մէկ օրուան ընթացքում լռութեան էին մատնում ռուս թնդանօթները եւ երկրորդ օրն իսկ բերդի փլած պատերը եւ ամրութիւնները վերածում հողակոյտերի:

Մէկ ուրիշ օրինակ եւս:

Մեծ պատերազմին Գերմանացիները պէտք զգացին, գլխաւորապէս բարոյական ապաւորութեան համար՝ ռմբակոծել Փարիզը, բնչ որ կը ներկայացնէր դժուարալոյծ խնդիր մը: Երբոր առաջին ռումբը մինչեւ Փարիզ թռաւ, ոչ մէկ ֆրանսացի մասնագէտ չէր ուզում հաւատալ, թէ այդ ռումբը նետուած էին թնդանօթից:

«Ի՞նչպէս թնդանօթից կրակել 120 քիլ. տարածութիւնից — այդ անկարելի է: Այդ անկարելի բան է ... եւ մասնագիտօրէն պատճառաբանում էին թէ ինչու անկարելի էր ... Մինչդեռ անկարելին կարելի դարձաւ եւ շարունակեցին ռումբեր թափել Փարիզի վրայ ...

Մեծ պետութիւնները լծուած են փութով յառուկ օդային բանակ կազմելու կարեւորագոյն աշխատանքին: Գերմանիոյ զինուորական հրամանատարութիւնը աշխատում է օդային բանակը կազմակերպել հետեւեալ հիմերով.— Օդային տորմիղի հիմնական միաւորն է տասը սաւառնակ: Պատրաստւում է երկու տեսակ օդային տորմիղ — մարդատար եւ բեռնատար: Մարդատար օդային տորմիղին մաս կազմող իւրաքանչիւր հետեւակային սաւառնակ իր վրայ պէտք է կրէ 7—8 մարդ եւ 300 քիլոյի չափ գնդացիրներ եւ փամփուշտ: Նոյն տորմիղին մաս կազմող իւրաքանչիւր մարտական սաւառնակ պէտք է կրէ մէկ թնդանօթ եւ ռումբեր: Եւ այս ձեւով կազմւում են օդային զօրաբաժիններ, երկու տեսակի: Հարուածայինները — գլխաւորապէս իրենց վրայ կրող հետեւակ զօրքեր, գնդացիրներ եւ փոքր թիւով թնդանօթներ: Եւ օժանդակ զօրաբաժիններ, փոխադրուած թրնդանօթներով, ռազմապաշարով եւ փոքրաթիւ թնդանօթաձիգներով:

Մէկ հարուածային եւ 3 օժանդակ զօրաբաժիններից կազմւում է մէկ զօրամարմին:

Հարուածային զօրաբաժինը բաղկացած է 1400—1600 ռազմիկներից, ութեան 200 սաւառնակից: Զօրաբաժնի հրամանատարը գտնւում է առաջին բեռնատար սաւառնակներից մէկում եւ անթերով միացած՝ մարդատար օդային տորմիղին: Մարդատար սաւառնակները իրրեւ առաջապահներ, թռչում են առջեւից: Իւրաքանչիւր օդային զօրաբաժնի պետ ունի երկու օգնական, մէկը «օդային» — սաւառնորդ սպայ. միւսը «երկրային» — վերին սպայակոյտի սպայ:

«Օդային» սպան զօրաբաժնի պետի օգնականն է հանդիսանում թռիչքի եւ իջնելու ընթացքում, իսկ իջնելուց յետոյ՝ «երկրային» սպան:

Օդային զօրաբաժինների պարտականութիւնն է թշնամու բանակի թիկունքում զօրք, զէնք եւ ռազմամթերք իջեցնել: Օդային վայրէջքը կարելի է կատարել սաւառնակների գետին իջնելու սովորական ձեւով եւ անկարգելներով: Ենթադրւում է որ հազուադէպ պարագաներում միայն հնարաւոր է օդային վայրէջքը կատարել առանց անկարգելների օգնութեան:

Ի դէպս աւելցնեմ որ վերջերս Խ. Ռուսաստանում տեղի ունեցած մեծ զօրախաղին 1200 անկարգելներով սաւառնակներից զօրամասեր էջք են կատարել 18 թնդանօթներով եւ 150 գնդացիրներով եւ բռնել են մօտ 150 քիլ. տարածութիւն: Զօրէջքից ութ վայրկեան անցած նրանք հարուածել են «թշնամու» թիկունքից: Գերմանացի ռազմագէտ Բերկմանի կարծիքով եթէ դաշնակիցները ունենային օդային բանակ, 1918 յուլիսին, երբ գերմանական բանակը իրօք լուրջ վտանգ էր սպառնում դաշնակիցներին, կարելի կը լինէր ռազմաճակատի երկու թեւերից սաւառնակներով զօրքեր իջեցնել գերմանական ռազմաճակատի թիկունքը, եւ դրահ տալով գերմանական բանակը պաշարել եւ կատարեալ պարտութեան մատնել:

Այս առթիւ զնդ. Շոմսկին հարց է տալիս թէ որքան հնարաւոր է այս տեսակ ռազմական գործողութիւնները: Այսպիսի ծրագիրներդ՞ ոչ է համարել «դնդած ուղեղների երեւակայութիւնը», կամ «պայքարող ժամերի խաղեր» թէ արժանի են լուրջ ուսումնասիրութեան: Եւ գտնում է որ գիտութիւնը հնարաւոր կը դարձնէ օդային զօրէջքը: Սաւառնակագիտութիւնը գտնւում է իր անձաւ նախնական շրջանում: Նա «ծնել» է ընդամէնը 25—30 տարի առաջ: Երբոր պատերազմը վերջացաւ, նա հազիւ մանկութիւնից դուրս եկաւ: Հիմա դեռ եւս չի հասել հասուն տարիքին: Իր ձեռք բերած յառաջդիմութիւնը մենք կը տեսնենք գալիք պատերազմին:

Վիրջիրս Փարիզի սաւառնակային ցուցահանդէսում ցուցադրուել է Ֆօկիրի երկու պտուտակից դրահ տալու համար շինուած զինուորական սաւառնակ, որի մէջ զետեղուած է երկու 23m. թնդանօթ, վայրկեանը 2100 ռումբ արձակող, երեք գնդացիր, երկուսը առջեւի եւ մէկը յետեւի կողմը, վայրկեանը 1200 գնդակ արձակող: Ինչպէս նաեւ յատուկ մեքենայ երկու ականներով: Այս պարհուրելի սաւառնակի ժամական արագութիւնն է 470 քիլ., իսկ Խ. Ռուսաստանում իբր թէ մի քանի ամսից յետոյ պատրաստ են լինելու ժամը 600 քիլ. կտրող սաւառնակներ:

Համաձայն բոլշեւիկեան տեղեկութիւնների, Գերմանիայում ներկայիս շինում են ամիսը 300 սաւառնակ: Գերմանիան, Ճափոնը եւ Իտալիան որոշել են ունենալ համախումբ 18.000 սաւառնակ, որպէսզի կարողանան ձեռք բերել համաշխարհային գերիշխանութիւնը:

Մեծ պետութիւնները (առանց Խ. Ռուսաստանի) իրենց ունեցած զինուորական սաւառնակներով, որակով եւ քանակով կանգնած են հետեւեալ կարգով— Միացեալ Նահանգները, Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա եւ Ճափոն:

Կան նաեւ թռչուններին պէս ծովերի վրայ իջնող, լողացող եւ ուզած վայրկեանին նորից թռչող ջրասաւառնակներ, որոնք նոյնպէս օժտուած լինելով առաջնակարգ գործիքներով եւ զէնքերով, գալիք պատերազմին կոչուած են կատարելու շատ մեծ դեր:

ԲԵՆՈ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

— Այս իրիկուն ... չմոռնաս ...

Ճիշդ այն վայրկեանին երբ բանտարկեալները պարտէզ կ'իջնէին իրիկուան մարմնամարզին համար, «հազարապետը» ներս կ'անցնի բանտին առաջին մուտքին եւ կիսարաց վանդակորմին մօտ՝ խօսքի կը բռնուի պահակին հետ, անոր ուշադրութիւնը գրաւելու նպատակով: Միեւնոյն ատեն աղդանշանը կուտայ արքայական բանտարկեալին: Այս վերջինը առանց վարանումի հանդարտ քայլերով կը յառաջանայ դէպի դուռը եւ յետոյ յանկարծ կը նետուի խուլ ու աղաղընթաց ինքնաշարժի մը մէջ որուն վարիչն էր «Գնդապետը»:

Ինքնաշարժը ճամբայ կ'ելլէ անմիջապէս. պահակը կը փորձէ հետապնդել զայն. կը վազէ, իր քայլերուն կը հետեւի «հազարապետը», բայց խորամանկ աղուէս — դիտմամբ վար կ'իյնայ եւ իրեն հետ վար կը ձգէ նաեւ պահակը. արկա՛ծ էր ...

Ցետոյ երկուքը միասին վեր կը բարձրանան ու Ամերիկացին կը սկսի կրակել ինքնաշարժին ետեւէն որ արդէն սրընթաց կ'արշաւէր:

Այս ծիծաղաշարժ գաւեշտէն երկու օր վերջը Գնդապետն ու Քոյլէքին տղան Սպանիա կը հասնին եւ անմիջապէս կը ներկայանան գերմանական իթէլիճընսին դրասենեակը ուր իշխանը մեծ ուրախութեամբ կը հիւրասիրուի, իսկ Ամերիկացին ջերմագին շնորհաւորութեանց կ'արժանանայ: Բացարձակօրէն չահած էր գերմանացի գործակալներուն վստահութիւնը, հաւատարիմ բարեկամ մըն էր անոնց հայրենիքին ... իրա՛ւ. լսեցէք պատմութեանս մնացեալ մասը:

Շաբաթ մը ետքը գնդապետը տեսակցութիւն մը եւս կ'ունենայ Գերմանացիներուն հետ:

— Բեռնատար կառքի մը եւ նոր տեսակ թնդանօթի մը յատակագիծեր ուզած էիք ինծի ... Շատ բարի, ես Փարիզ պիտի երթամ այդ գործն ալ յաջողցնելու համար ... կը ճանչնամ մէկը որ կրնայ ձեռք անցընել այդ յատակագիծերը, թէեւ խոշոր վարձատրութիւն կը սպասէ ... համաձա՞յն էք ...

Իր երախտապարտն է միայն որ վճռապէս կը հակառակի այդ ճամբորդութեան.

— Քու Ֆրանսա վերադարձդ չատ վտանգաւոր է. կը գնդակահարեն ... քաջ մէկն ես եւ չեմ ուզեր որ մեռնիս ... կեանքս քեզի կը պարտիմ ...

Երկար խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ. ի վերջոյ Գնդապետը հրահանգ կը ստանայ ճամբորդութիւն կատարելու. ի՛նչ փոյթ Ամերիկացի մը թող զոհուէր ի փառս գերմանական հզօր կայսրութեան:

Բայց այս անգամ Գնդապետը խոհականապէս պիտի փախչէր սահմանագլուխէն: Աօգին, անցին կ'իյնայ եւ կը ճարէ Սպանիացի առաջնորդ մը որ քայլ առ քայլ կը ճանչնար տեղւոյն աշխարհագրութիւնը:

Գիշեր մը երկուքը միասին ճամբայ կ'ելլեն. սարսափելի փոթորիկ մը կար լեռներուն վրայ: Նեղ կիրճերէ կ'անցնին, դահավէժ անդունդներու եզերքէն կը քալեն եւ առտուն շատ կանուխ կը մտնեն Ֆրանսական հողը: Սպանիացին անմիջապէս կը վերադառնայ իր երկիրը իսկ Գնդապետը ճամբան կը շարունակէ: Ահագին դժուարութիւններու կը հանդիպի, կը խուսափի բազմամարդ քաղաքներէն եւ գիւղերէն, որպէսզի իր ինքնութիւնը չմատնէ եւ ի վերջոյ ամերիկեան բեռնատար ինքնաշարժի մը վըրայ նետուելով, կը հասնի Փարիզ, ուր զինքը կը դիմաւորեն իր բարեկամները:

Այստեղէն կը սկսի Գնդապետին աշխատանքներուն ամէնէն հետաքրքրական պատմութիւնը:

Առաջնորդը, Հազարապետը, Երկրաչափն ու Գնդապետը կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն, որոշելու համար թէ ինչ ձեւով կրնան թշնամի Իթէլիճընսին հասցնել նորահնար ամերիկեան թնդանօթին ու զըրահապատ սայլին յատակագիծերը: Այս վտանգաւոր գործը կը յանձնուի Երկրաչափին, որ անմիջապէս չորս դին կ'իյնայ եւ կը ճարէ կարգ մը ճարտարագիտական գծագրութիւններ որոնք իրրեւ թէ կը վերաբերէին խնդրոյ առարկայ մեքենաներուն: Ցետոյ Գնդապետին հետ միասին ճամբայ կ'ելլեն դէպի Սան Սէպասթիանօ:

Երկու օր վերջը կը հասնին այնտեղ եւ առանց ժամավաճառ ըլլալու կը ներկայանան գերմանական գաղտնի սպասարկութեան գրասենեակը, բարի լուրը անոնց հաղորդելու համար: Գործակալները մեծ ուրախութեամբ կը հիւրասիրեն իրենց «հաւատարիմ բարեկամները»:

Երկրաչափը սեղանին վրայ կը բանայ խոշոր, կապոյտ թուղթ մը որուն վրայ ճերմակ մելանով գծագրուած էր մեքենաներուն կազմուածքը: Կը սկսի նկարագրել թէ ինչպէս կ'աշխատին անոնք, ինչ առաւելութիւններ ունին եւ որն է անոնց ամէնէն կենսական գաղտնիքը: Գործակալները չորս ականջով մտիկ կ'ընեն, բայց այնքան մասնագիտական եւ բարդ էին տրուած բացատրութիւնները որ բան չէին հասկնար:

Պէտք կա՞յ ըսելու որ երկրաչափին նպատակն ալ արդէն «բան հասկցնել» չէր, այլ շփոթեցնել իր միամիտ ունկնդիրները: Ի վե՛րջոյ գերմանացի լրտեսները կը յուսահատին եւ կ'որոշեն երկրաչափը Գերմանիա ղրկել, որպէսզի այնտեղ նկարագրէ մեքենաները՝ առ որ անկ է:

Երկրաչափը պայման կը դնէ որ գնդապետն ալ ընկերանայ իրեն: Բայց գէշին աղան որ բնականաբար շատ հետաքրքրուած էր իր բարեկամներուն «գաղտնիքով», կը յայտնէ թէ ինք պատրաստ է ուղեկցելու իրենց՝ մինչեւ Գերմանիա:

— Բայց ի՞նչպէս կրնանք երթալ, կը հարցնէ գնդապետը, ի՞նչ ճամբով. Ֆրանսայէն եւ չէզոք երկիրներէնանցնիլ անկարելի է ... ամէն տեղ լրտեսներ ուղարկուած է եւ կրնամ ձերբակալուիլ ...

— Հոգդ մի ըներ, սիրելիս, կը պատասխանէ Քոյլէքին հոգեհատորը. մենք կանոնաւոր երթեւեկ ունինք Սպանիոյ եւ Քիլի միջեւ ... մեր սուզանաւերը երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատին այդ ճամբուն վրայ եւ ոչ մէկ վտանգի ալ չեն հանդիպած ... ան լուշտ վտանգ կայ ... ես միասին կուգամ եւ մեր ընդհանուր սպայակոյտին կը ներկայացնեմ ձեզ ...

Ու կ'որոշեն ճամբորդութիւնը կատարել. հայրենասէրը մահէն չի վախնար: Սուզանաւը որ զիրենք Գերմանիա պիտի փոխադրէր, երկու օր կ'ուշանայ. պատճառը կը հարցնեն նաւապետին:

(Շար.)

Հոլանտա եւս կը զինուի

Հոլանտայի վարչապետը, դեռ անցեալները Խորհրդարանին մէջ ազգային պաշտպանութեան եկամտացոյցին քննարկութեան պահուն, յայտարարեց թէ Հոլանտա պիտի չմասնակցի ընդհանուր սպառազինութիւններու ոլեգին մրցումին, բայց չուզեր եւ չի կրնար հրաժարիլ համակերպելէ Եւրոպայի նոր պայմաններուն, որոնց ամենամտ ժամանակը եկած, մինչեւ յակ անցած է որ իւրաքանչիւր երկիր ինքզինքը դնէ իր հայրենիքին սահմանները պաշտպանելու վիճակին մէջ, կարողութիւն եւ ընդունակութիւն ունենալ արեգերական հրկիզումին գոնէ իր կալուածին մէջ տոկալու: Ուր մնաց որ Հոլանտա ծովերէն անդին շատ կարեւոր գաղթավայրեր ունի, զոր պէտք է պաշտպանելու համար զինուի: Նափոլէոնեան պատերազմներէն ի վեր Հոլանտա, վաղանցիկ պատերազմական վրդովումէ մը ...

... Հանքէ որ 10,000 սովորական պաշտպաններու թիւը անմիջապէս բարձրանայ 32,000ի, եւ զինուորական ծառայութեան շրջանը ութ ամիսէն մէկ տարուան փոխուի, գործադրելու նպատակով, որովհետեւ ներկայիս, Մեծ Պետութիւններուն բանակները ծայր աստիճան շարժականութեան եւ մեքենական ուժի վիճակի մը մէջ կը գտնուին, եւ կրնան անխափան յանկարծական ասպատակ սփռել ո եւ է սահմանի մէջ, ուր կրնան ապահովել իրենց կայքը:

Ճիշդ է որ ամէնուն պէս Հոլանտա եւս ջղագրգիռ վիճակ մը ունի, քանի որ ան Հնդկաստանի նման կղզիներու բարեբեր աշխարհ մը ունի՝ գրեթէ եօթանասուն միլիոն բնակիչներով, նախանձելի ահագին հարստութեամբ, չէն, չէնշող, երեք հարիւր եւ աւելի տարիներէ ի վեր: Արեւել-...

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԳԱՆԻԷՕ.— Ընկերներու ջոհաբերութեան շնորհիւ կարելի եղաւ գոյութ հանել Ակումբի մը բացումը, մասնակցութեամբ Կ. Խաչի մասնաճիւղին:

Գովելի ձեռնարկ մըն է այս եւ պէտք է որ մեր բոլոր շրջանները այդ ուղղութեամբ աշխատին, մանաւանդ որ ոչ մէկ աշխատանք կը կատարէ, ոչ ալ նիւթական ծանր զոհաբերութիւն: Գանիէօ - Բաշանի ընկերները կիրակի առաւօտները ակումբը արամադրելով Կ. Խաչի սան - սանուհիներու դաստաւանդութեանց, որոշած են տարքել չաբաթական հանդիպումներ:

Միեւնոյն ատեն իրենց գրադարանն ալ հոն պիտի փոխադրեն, թերթերուն հետ, դարձնելով տեսակ մը ընթերցարան - լսարան:

Ուրբաթ կէսօրէ յետոյ կուսակցական ակումբի բացման հանդէսը աւելի ճիշդ բացման առթիւ տեղի ունեցաւ ընկերական հանդիպում մը, թէյասեղանով մը:

Ակումբը զարդարուած էր յեղափոխականներու նկարներով, ճակատը փակցուած էր Հ. Յ. Դ.ի մեծադիր դրօշը, եռագոյնը եւն.:

Բացման առթիւ ներկաները բոլորն ալ գրեթէ արտայայտուեցան, յարգանքի խօսք ուղղելով Հ. Յ. Դ.ի կամ մեռելներուն ու խմբերուն, որոնք սանդուղ եղան մթնոլորտ մը:

Պատմեցին գրեթէ բոլորը իրենց ...

... բեան խնդիրը: Ներկայ կրնան ըլլալ բացի ընկերներէն համակիրներ եւս:

Ակումբի հասցէն է 52, Rue Isidore Neujade, Bagneux, 88 թիւ հանրակառքի Grange Ory կայարանը:

Ն.

ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Մարզուանը Փոքր Հայքի ամէնէն կենսունակ հայաքաղաքներէն մէկը եղած է, միշտ, հակառակ թրքական դարաւոր տիրապետութեան: Իր սփիւռքի հայրենակցականը երկու տարուան կեանք մը ունի միայն:

Այս երկրորդ անգամն է որ ներկայ կըլլայ այս կարգի հանդէսի մը: Առաջինը Զէնկիլէրցիներու կազմակերպածն էր, Ալֆորվիլի մէջ, որ հակառակ իր անսեթեւեթ պարզութեան եւ ցուրտին, իմ մէջս արթնցուց աւելի խորունկ հաւատք մը հայ ցեղին վերապրելու հնարաւորութեան մասին: Թէեւ չեմ սիրեր պարահանդէսները եւ պարանցիկները, բայց առաջինին թողած տպաւորութիւնն էր որ կը մղեց ներկայ ըլլալու նաեւ Մարզուանցիներու երեկոյթին ալ: Ու մնացի չափազանց գոհ եւ կը խոստովանիմ թէ պատրանքն ունեցայ չէնշող Մարզուանի մէջ ապրած ըլլալու, ուր դեռ կը վերապրին քանի մը տանեակ որբեր եւ մահուան սպառող պատուներ եւ ծերուկներ, ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 27 դեկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս Կ. Խաչի մասնաճիւղը տօնեց իր դպրոցի «Մանուկներու Օրը» շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին: Սրահը հաւաքուած էր կոկիկ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ ծնողներ, որոնք եկած էին իրենց ստարախօս մանուկներու բերնէն լսելու հայերէն խօսք մը, ոտանաւոր մը:

Հանդէսը բացաւ դպրոցի ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան եւ քանի մը խօսքով բացատրեց Կ. Խաչի դպրոցին նպատակը— Կ. Խաչի միջոցները շատ համեստ են, անիկա չունի բակական դպրոցի մը վերաբերեալ ձեռք գրասեղաններ, դաստակներ եւ առատ գիրքեր, այս բոլորը վեր են անոր կարողութենէն: Ան իր համեստ միջոցներով քանի մը տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը քառասունէն աւելի մանուկներով: Հ. Կ. Տէրմոյեանի այս խօսքերէն վերջ դպրոցի բոլոր մանուկները միասնաբար երգեցին «Յառաջ նահատակը» եւ «Ննութեան մենք ձեր զաւակներ»: Այնուհետեւ բոլոր մանուկները կարգով կատարեցին իրենց դերերը մանկական խաղեր, արտասանութիւններ, պարեր եւ բազմաթիւ երգեր ու արտասանութիւններ: ...

... մաքերը չի մէջ հասմոյութիւններ մի փնտռէք. Կ. Խաչի ծրագիրը ձեզմէ կը պահանջէ եռանդ, աշխուժութիւն եւ զոհաբերութիւն:

Դաշտային պահուն առաջնորդուեցաւ նուէրներ տալ ի նպաստ դպրոցին՝ փախան աճուրդի: Շատերը մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով եւ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Ամէնէն վերջ բոլոր մանուկներուն անխտիր բաժնուեցան պանդան ...

Գարուն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հողէի Հայր. Միութեան վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր եւրոպական Ծննդեան առթիւ կազմակերպելու ...

6—12 տարեկան մանուկներ իրարու ետեւէ բեմ ելլելով կ'երգէին, կը պարէին եւ կ'արտասանէին հայերէն: ...

... Ա. Ասատուր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 27 դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր Զ. Ո. Մ. մարզականի 2 խումբերը իրենց մրցումները կատարեցին:

Զ. Ո. Մ. մարզականի Բ. խումբը կը խաղար ընդդէմ Գոմոն լէ Վալանսի Բ. խումբին դէմ: Ժամը ճիշդ 2ին բացուեցաւ խաղը: Մեր փոքրիկները առաջին առթիւ սկզբնելով հակառակորդին բերդը, 10 վայրկեանէն շահեցան առաջին կէտը: Հակառակորդ խումբը կը բաղկանար աւելի հասակաւոր անդամներէ: Խաղը տաքցաւ եւ ահա երկրորդ կէտ մը եւս շահեցանք: Եւ առաջին կիսախաղին մնացին 2—0: Երկրորդ կիսախաղը աւելի յարձակողական էր, բայց եւ խաղը վերջացաւ Զ. Ո. Մ. մարզականի յաղթանակով, —2—0: Աւելի յաջողութիւն կը մաղթենք մեր փոքրիկ մարզիկներուն:

Առաջին խումբն ալ իր կարգին իր մրցումը կատարեց նոյն օրը, Գոմոն լէ Վալանսի առաջին խումբին դէմ: Խաղը սկսաւ ճիշդ ժամը 3ին Սթատ տիւ Փոյիկոնի դաշտին վրայ: Այս առթիւ բազմութիւն մը եկած էր դիտելու մեր մարզիկները: Ա. կիսախաղին մերինները նեղելով հակառակորդը, շահեցան առաջին կէտը, եւ այդպէս ալ խաղը վերջացաւ: Երկրորդ կիսախաղին ալ, ... 1—0:

Գ. Խաչերեան

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈՒԹԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն հետեւանքով երբ տեղական եւ օտար թերթեր բարձրացուցին իրենց գիները, «Յառաջ»ը միակն է որ կը պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին ստացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձ, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել, առ որ անկ է:

ՑԱՌԱՋԻԿԱՑ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՁԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԱՆՄՈՌԱՑԵԼԻ ԶԱՐԴԸ՝

ՇԻՐԱԿ ՕՂԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

(Շար.) ՄԱԼԵԱՆ

Ծանօթ հրապարակագիր Պ. Արամ Անտոնեան, Նուպարեան Մատենադարանի վարիչը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը, ՏԻԿԻՆ ԱՐՍԻՆԷ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, որ մեռաւ դեկտ. 26 շաբաթ առտու, ժամը 5ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փարիզի հայոց եկեղեցին, մտերմական շրջանակի մէջ, երկուշաբթի, 28 դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Թիէի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մեր խորին ցաւակցութիւնները, այս տխուր առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)